

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ๑, เมษายน ๒๕๕๘

ในโครงการเผยแพร่หนังสือดีที่ทรงคุณค่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘

โดยความอนุเคราะห์จาก สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

วชิรญาณ

www.vajirayana.org

บทละคร เรื่อง อิเหนา

พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๖๔

ร้อยกรอง ๓๘ เล่มสมุดไทย

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ที่ ๑, เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘

๑,๒๘๐ หน้า, A4 210x297mm

ภาพปก จิตรกรรมฝาผนังพระวิหารวัดโสมนัสราชวรวิหาร

โครงการวชิรญาณ www.vajirayana.org

คำอธิบาย

ว่าด้วยบทละคร อิเหนาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ

ในบรรดาบทละครรำที่คนชอบ เรื่องอื่นเห็นจะไม่เสมอด้วยเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ วรรณคดีสโมสรก็ได้ตัดสินเมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๙ ว่าเป็นยอดของบทละครรำทั้งสิ้น เพราะเป็นหนังสือซึ่งแต่งดีพร้อมทั้งความ ทั้งกลอน ทั้งกระบวนที่จะเล่นละครประกอบกันทุกสถาน ที่จริงบรรดาบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ก็ดีพร้อมเช่นนั้นทุกเรื่อง แต่เรื่องอื่นทรงพระราชนิพนธ์เฉพาะแต่ตอนที่จะเล่นละครหลวง มิได้ทรงทั้งเรื่องเหมือนอย่างเรื่องอิเหนาจึงผิดกัน

หนังสือบทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ นอกจากเป็นหนังสือดีในทางวรรณคดีดังกล่าวมา ยังเป็นหนังสือดีในทางที่จะศึกษาประเพณีไทยแต่โบราณด้วยอีกสถานหนึ่ง ด้วยประเพณีต่างๆ ที่มีในเรื่องอินเหนา ดังเช่นประเพณีสมโภชลูกหลวงประสูติใหม่ (เมื่ออิเหนาเกิด) ก็ดี ประเพณีการพระเมรุ (ที่เมืองหมันหยา) ก็ดี ประเพณีรับแขกเมือง (เมื่อท้าวดาหารับทูตจรกา) ก็ดี ประเพณีแห่สนานใหญ่ (ที่เมืองกาหลัง) ก็ดี ประเพณีโสกันต์ (สียะตรา) ก็ดี ทรงพระราชนิพนธ์ตรงตามตำาราราชประเพณีทุกอย่าง แก้ไขแต่ตรงที่ขัดกับเนื้อเรื่อง ดังเช่นในที่พระภิกษุสงฆ์เปลี่ยนเป็นฤาษีเป็นต้น ถึงที่ว่าด้วยขนบธรรมเนียมในบ้านเมือง ตลอดจนว่าด้วยพื้นอัธยาศัยผู้คนก็ทรงตรงตามลักษณะการที่เป็นอยู่ในสมัยซึ่งทรงพระราชนิพนธ์นั้นเป็นพื้น เว้นแต่ที่ขัดกับเนื้อเรื่องจึงแก้เป็นอย่างอื่น นักเรียนผู้แสวงหาความรู้ประเพณีไทยแต่โบราณ อาจจะศึกษาหาความรู้ได้ในบทละครอิเหนานี้เป็นอันมาก เพราะฉะนั้นจึงนับว่าวิเศษกว่าบทละครรำเรื่องอื่นที่เป็นตำราด้วยอีกอย่างหนึ่ง

แต่บทละครอิเหนาซึ่งเรียกรวมกันทั้ง ๓๘ เล่มสมุดไทยว่าพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ นั้น ที่จริงหาได้เป็นพระราชนิพนธ์ทั้งหมดไม่ มีคำผู้หลักผู้ใหญ่บอกเล่าสืบมาว่า

พระราชนิพนธ์ทรงไว้เพียงสึกชี คือเพียงจบเล่ม ๒๙ สมุดไทยที่พิมพ์ในฉบับนี้เท่านั้น ต่อไปอีก ๙ เล่มสมุดไทย ว่าเป็นของผู้อื่นแต่งเพิ่มเติมต่อเมื่อภายหลัง แต่ใครเป็นผู้แต่ง ข้อนี้กล่าวกันเป็นหลายอย่างไม่มีหลักฐานที่จะสอบสวนให้รู้ได้เป็นแน่นอน ได้แต่สังเกต สำนวนหนังสือ เข้าใจว่าเป็นของต่อตอน ๑ แล้วมีผู้แทรกเมื่อต่อแล้วอีก ๓ ตอน

ความตอนที่ต่อนั้น คือ พออิเหนาสึกชีแล้ว สียะตราก็มีสารไปทูลท้าวกุเรปันท้าวดาหา กษัตริย์ทั้ง ๒ พระนครยกมาเมืองกาหลังให้ทำการอภิเษก แล้วกษัตริย์ต่างพระนครต่างก็ยกแยกกันกลับไปบ้านเมืองเป็นจบเรื่องเพียงนั้น ถ้าว่าตามหนังสือในฉบับที่พิมพ์นี้ คือสมุดไทยเล่ม ๓๒ เล่ม ๓๓ เล่ม ๓๔ เล่ม ๓๗ รวม ๔ เล่มนี้ เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่แต่งต่อพระราชนิพนธ์ เรื่องที่แต่งแทรก ๓ ตอนนั้น คือเรื่องศึกท้าวมะงาดาตีเมืองกาหลัง กับเรื่องศึกท้าวล่าสำตีเมืองประมอตัน ในสมุดไทยเล่ม ๓๐ กับเล่ม ๓๑ นี้เข้าใจว่าเป็นเรื่องแทรกตอน ๑ เรื่องเกิดวุ่นวายด้วยนางจินตะหราไม่ยอมดีกับอิเหนา ในสมุดไทยเล่ม ๓๕ กับเล่ม ๓๖ ก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องแทรกอีกตอน ๑ ความเดิมในตอนที่ต่อพระราชนิพนธ์ เข้าใจว่าเมื่ออภิเษกอิเหนาแล้ว นางจินตะหราไม่ดีด้วย ท้าวหมันหยาเรียกนางจินตะหราไปสั่งสอน แล้วอิเหนาก็เข้าห้องดีกับนางจินตะหรา หมดความเรื่องนางจินตะหราชั้นเดิมเพียงเท่านี้ เรื่องนอกนั้นเป็นของแทรก ยังเรื่องอภิเษกสังคามาระตาในเล่ม ๓๘ อีกตอน ๑ ก็เห็นว่าเป็นของแทรกเหมือนกัน บทละครอิเหนาสังเกตโดยสำนวนเห็นว่าจะมีต่อและแทรกดังแสดงมา

การพิมพ์บทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เดิมหมอสมิทที่บางคอแหลมได้ต้นฉบับของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ไปพิมพ์ขึ้นก่อนผู้อื่น ได้ออกจำหน่ายเมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่นั้นโรงพิมพ์อื่นๆ ก็พิมพ์กันต่อมา จะพิมพ์กี่แห่งและพิมพ์กี่ครั้งไม่ทราบแน่ แต่ทว่าพิมพ์ต่อๆ กันมา ตามฉบับหมอสมิททั้งนั้น หาปรากฏว่า มีใครได้เคยสอบชำระต้นฉบับบทละครอิเหนาที่พิมพ์ ไม่แม้ฉบับที่หมอสมิทพิมพ์ครั้ง

แรก ผู้ที่เคยอ่านพระราชนิพนธ์เจนใจก็มักติเตียนว่าวิปลาสคลาดเคลื่อนอยู่หลายแห่ง ครั้นถึงฉบับที่พิมพ์กันชั้นหลังๆ มา ก็ยิ่งวิปลาสหนักขึ้นทุกที จนเป็นเหตุให้ปรารภกันแต่เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่า ถ้าปล่อยไว้ไม่คิดป้องกันแก้ไข นานไปน่ากลัวพระราชนิพนธ์จะสูญเสีย เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ณ กรุงเทพ) เมื่อยังเป็นพระยาวิสุทธิ์สุริยศักดิ์ อธิบดีกรมศึกษาธิการ เป็นผู้ริเริ่มคิดรวบรวมฉบับบทละครอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ หมายจะชำระแล้วพิมพ์รักษาไว้ให้ถาวร พระบาทสมเด็จฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบ ก็ทรงอนุโมทนาในความคิดนั้นและรับจะทรงช่วย เจ้าพระยาพระเสด็จฯ จึงลงมือชำระบทละครอิเหนา ที่สงสัยแห่งใดก็กราบบังคมทูลหารือ ได้รับพระราชทานพระกระแสทรงชี้แจงเนืองๆ แต่การที่เจ้าพระยาพระเสด็จฯ พยายามทำครั้งนั้นหาสำเร็จตลอดไม่ ได้ชำระตั้งแต่ต้นเรื่องจนถึงอิเหนาเข้าห้องนางจินตะหราที่เมืองหมันหยา เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทยแล้วก็ค้างอยู่จนสิ้นรัชกาลที่ ๕ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้ให้พิมพ์เพียงเท่าที่ชำระนั้น เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๕๖

ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครเป็นธุระรวบรวมพระราชนิพนธ์แต่ก่อนพิมพ์รักษาไว้สำหรับบ้านเมือง กรรมการจึงรวบรวมต้นฉบับบทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ตรวจชำระและพิมพ์โดยลำดับมา ได้พิมพ์แล้วหมดทุกเรื่อง ยังค้างอยู่แต่เรื่องอิเหนาเรื่องเดียว เพราะเป็นเรื่องใหญ่หนังสือมาก กำลังหอพระสมุดฯ ไม่พอจะพิมพ์ได้เอง และยังไม่มีผู้ใดจะรับพิมพ์โดยศรัทธา จึงต้องรอมา ครั้งถึงปีวอก พ.ศ. ๒๔๖๓ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต มีรับสั่งมายังกรรมการหอสมุดฯ ว่าพระนางเจ้าฯ พระชนนี มีพระประสงค์จะทรงพิมพ์หนังสือเป็นของชำร่วยในงานฉลองพระชันษาซายิด ในเดือนพฤษภาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ สักเรื่อง ๑ และโปรดบทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ถ้ากรรมการหอพระสมุดฯ จัดการพิมพ์ถวายได้จะ

ทรงยินดีพอพระหฤทัยยิ่งกว่าพิมพ์หนังสือเรื่องอื่นๆ กรรมการได้ทราบกระแสพระดำริของพระนางเจ้าฯ ก็ยินดีที่จะรับจัดการถวายให้สมพระประสงค์ จึงได้พิมพ์บทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณขึ้นด้วยเหตุนี้

ในการพิมพ์พระราชนิพนธ์อิเหนา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณครั้งนี้ ต้นฉบับที่ใช้ในการชำระสอบสวน ได้ฉบับหลวงในรัชกาลที่ ๕ ฉบับ ๑ ฉบับของพระนางเจ้าฯ ประทานมาฉบับ ๑ ฉบับเจ้าพระยาพระเสด็จฯ พิมพ์ฉบับ ๑ ฉบับของหอพระสมุดฯ (เป็นหนังสือวังหน้าบ้าง หนังสือของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติฯ บ้างผสมกัน) ฉบับ ๑ รวมสอบกัน ๔ ฉบับ

การชำระต้นฉบับ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชากับข้าพเจ้าช่วยกันตรวจชำระ แล้วได้กราบทูลขอให้พระนางเจ้าฯ ช่วยกันทรงตรวจด้วยอีกชั้น ๑ ลักษณะการชำระที่ทำนั้น ถ้าตัวบทตอนพระราชนิพนธ์ต่างฉบับผิดกัน ถือเอาฉบับหลวงเป็นสำคัญ ถ้าถ้อยคำผิดกัน ตัดสินเอาตามที่ได้ความสนิทเป็นประมาณ แต่คำที่ได้ตัดสินไปในฉบับนี้ บางทีจะพลาดที่สำคัญอยู่สักคำ ๑ คือชื่อนางมเหสีซ้าย ในต้นฉบับเดิมเขียนว่านางมะดีหวีบ้าง มะเดหวีบ้าง ได้ยุติตามฉบับเจ้าพระยาพระเสด็จฯ ใช้ในหนังสือนี้ว่านางมะดีหวี ครั้นสอบมาถึงตอนอิเหนาเข้าเฝ้าท้าวดาหา จึงเห็นว่า พระบาทสมเด็จฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแก้เป็นนางมะเดหวีไว้ในฉบับหลวง จะแก้ตามก็ไม่ทันด้วยได้พิมพ์ตอนต้นเสียแล้ว จึงขอบอกไว้ในทีนี้

อนึ่ง วิธีแบ่งเล่มสมุดต้นฉบับหนังสืออิเหนา เดิมแบ่งเป็นสมุดไทย แต่ไม่นิยมด้วยเรื่องความ แล้วแต่ฉบับไหนเขียนหนังสือไปหมดเล่มสมุดลงเพียงไหน ก็ตัดเรื่องว่าจบเล่มสมุดไทยเพียงนั้น เพราะฉะนั้นหนังสือต่างฉบับเขียนสมุดขนาดต่างกัน หรือเขียนหนังสือจำนวนบรรทัดไม่เท่ากัน จำนวนสมุดไทยก็ผิดกันไปไม่เท่ากัน บางฉบับเป็นหนังสือถึง ๔๕ เล่มสมุดไทย เช่นกล่าวไว้ในเพลงยาวข้างท้ายเรื่องอิเหนาที่พิมพ์นี้ บางฉบับเช่นฉบับ

ที่หมอสมิทพิมพ์ครั้งแรก เป็นหนังสือเพียง ๔๑ เล่มสมุดไทย บางฉบับเพียง ๓๗ เล่มสมุดไทยก็มี ตรวจดูเรื่องก็เท่ากันทั้งนั้น ฉบับซึ่งหอพระสมุดฯ พิมพ์ใหม่ครั้งนี้ การแบ่งเล่มสมุดไทยได้เอาจำนวน ๓๘ เล่มสมุดไทยเป็นเกณฑ์ เข้าใจว่าตรงกับจำนวนเดิม ซึ่งเป็นพระราชประสงค์จะทรงแทนบทละครอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ แต่ได้แก้ไขเอาเรื่องเป็นหลักในการที่กำหนดเล่มสมุดไทยจบเล่มสมุดหนึ่งให้พอได้กับเรื่องตอนหนึ่ง ยอมให้หน้าหนังสือต่างเล่มยาวและสั้นผิดกันไปบ้าง ส่วนการที่รวมเป็นเล่มสมุดพิมพ์นั้น ได้กำหนดหนังสืออิเหนาที่พิมพ์ใหม่ครั้งนี้เป็น ๓ เล่ม ด้วยเห็นว่าได้ขนาดพอถืออ่านเหมาะมือ เรื่องก็พอเหมาะที่จะแบ่งเป็น ๓ เล่มได้ คือเล่ม ๑ ตั้งแต่ต้นเรื่องจนเสร็จศึกท้าวกะหมังกุหนิง เล่ม ๒ ตั้งแต่อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวดาหา จนอุณากรรณกลับบวชเป็นนางแอหนัง เล่ม ๓ ตั้งแต่จับเรื่องตอนย่าหรันไปจนจบ

อนึ่ง มีบทเจรจาละครอิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕ อีกเรื่อง ๑ ทรงพระราชนิพนธ์เองบ้าง ทรงขอแรงพระเจ้าน้องยาเธอฯ บางพระองค์ มีกรมหลวงพิชิตปรีชากรเป็นต้น ให้แต่งถวายบ้าง ในครั้งเล่นละครหลวงสมโภชพระนครอายุครบ ๑๐๐ ปี เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๒๕ มีบทเจรจารวม ๖๘ บทด้วยกัน กรมพระสมมตอมรพันธุ์ได้ทรงรวบรวมรักษาไว้ในหอพระสมุดฯ ยังมิได้เคยพิมพ์มาแต่ก่อน ครั้งนี้พระนางเจ้าฯ โปรดให้พิมพ์พระราชนิพนธ์บทเจรจาด้วย เพื่อจะรักษาพระราชนิพนธ์นั้นให้อยู่มั่นคง และให้คนทั้งหลายได้อ่านกันแพร่หลาย แต่จะพิมพ์แทรกลงในบทละครตรงที่ๆ เจรจา ก็เกรงว่าบทละครจะแปลกรูปไป จึงได้พิมพ์คำเจรจาไว้เป็นเล่ม ๑ ต่างหาก นับเป็นเล่ม ๔ ของหนังสืออิเหนาฉบับนี้ ได้หมายเลขบอกไว้ที่บทละครเป็นสำคัญ ให้ผู้อ่านรู้ว่าตรงไหนเจรจาบทไหน เมื่ออ่านถึงตรงนั้นก็อาจจะพลิกดูคำเจรจาได้โดยง่าย

อนึ่งเมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ มีรับสั่งให้พิมพ์พระราชนิพนธ์อิเหนาครั้งนี้ ทรงพระดำริว่า ยังมีการอันเนื่องต่อบทละครอิเหนา ซึ่งน่าจะทำขึ้นประกอบกับหนังสือ

ซึ่งพิมพ์ใหม่อีก ๒ อย่าง อย่างหนึ่งคือมีรูปภาพเรื่องอิเหนาซึ่งได้เขียนไว้แต่ก่อน เป็นของพระบาทสมเด็จฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เขียนไว้ก็มาก ทุกวันนี้วิธีพิมพ์จำลองรูปก็อาจจะทำได้โดยฝีมือไทยแล้ว ควรจะเลือกรูปภาพเรื่องอิเหนาที่เขียนไว้แต่ก่อน มาพิมพ์ไว้ในหนังสือนี้ให้คนทั้งหลายได้เห็นแพร่หลายด้วย จึงได้ทรงเป็นพระธุระเลือกสรรรูปภาพเรื่องอิเหนาซึ่งมีอยู่ ณ ที่ต่างๆ และโปรดให้กรมแผนที่ทหารบกพิมพ์รูปภาพเพิ่มเข้าในหนังสือด้วย อีกอย่างหนึ่งนั้นทรงพระดำริว่า ละครเรื่องอิเหนานี้นอกจากบทละครยังมีเรื่องตำนาน เคยได้ทรงสดับเล่าแถลงถึงการที่เล่นละครอิเหนากันมาแต่ก่อน และปรากฏชื่อเสียงผู้ที่ยกย่องกันว่าเป็นครูละครอิเหนาก็หลายคน ถ้าได้เรียบเรียงเรื่องตำนานละครอิเหนาขึ้นสักเรื่อง ๑ ก็จะน่าอ่านดี ทรงชักชวนให้ข้าพเจ้าแต่งตำนานนั้นให้ทันพิมพ์ พร้อมกับบทละครอิเหนาที่พระนางเจ้าฯ โปรดให้พิมพ์ในคราวนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เรียบเรียงเรื่องตำนานขึ้น แล้วให้พิมพ์เป็นเล่ม ๑ ต่างหาก หนังสืออิเหนาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณที่พิมพ์ใหม่ครั้งนี้ จึงเป็นหนังสือชุด คือบทละครอิเหนา ๓ เล่ม คำเจรจาละครอิเหนาเล่ม ๑ เรื่องตำนานละครอิเหนาเล่ม ๑ รวมเป็นสมุดพิมพ์ ๕ เล่มด้วยกัน

กรรมการหอพระสมุดฯ ขออนุโมทนาการซึ่งพระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี พระราชเทวี โปรดให้พิมพ์พระราชนิพนธ์อิเหนาขึ้นใหม่ในครั้งนี้และพร้อมกันขอถวายพระพร โดยความเคารพนับถือ ขอให้พระองค์ทรงพระเจริญสุขสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมายุสถาพรสืบตลอดกาลนาน เทอญฯ

ดำรงราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

สารบัญ

คำอธิบายว่าด้วยบทละครอิเหนาฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ **๑**

๑ .... **๑**

กล่าวถึงกษัตริย์วงศ์เทวา ๔ พระนคร ๑

ชมพระนครทั้ง ๔ .... ๒

กล่าวถึงเมืองหมันหยา ๘

เกิดกะหรัดตะปาตีกุเรปัน ๑๐

ท้าวกุเรปันบวงสรวงขอบุตรให้นางประไหมสุหรี ๑๐

เกิดอิเหนากุเรปัน ๑๖

เกิดนางจินตะหรา ๒๓

เกิดสุหรานากง ๒๔

เกิดนางบุษบา ๒๕

ท้าวกุเรปันขอตุนาหงันนางบุษบาให้อิเหนา ๒๖

เกิดสียะตรา ๒๖

๒ .... **๓๐**

นางอัยยิกาอิเหนาทิวงคต ๓๐

อิเหนาไปช่วยงานศพอัยยิกาที่เมืองหมันหยา ๔๐

อิเหนาเข้าเมืองหมันหยา ๔๒

อิเหนาเห็นนางจินตะหรา ๕๑

งานพระเมรุที่เมืองหมันหยา ๕๔

อิเหนาพบนางจินตะหราที่พระเมรุ ๖๕

๓ .... ๗๒

อิเหนาพบนางจินตะหราเมื่อลงสรง ๗๓

ท้าวหมันหยาให้อิเหนารำกระบี่ ๗๖

อิเหนาหลงนางจินตะหรา ๘๐

ปาเตะทูลความไปยังท้าวกุเรปัน ๘๖

ท้าวกุเรปันให้หาอิเหนากลับเมือง ๘๘

อิเหนาทูลท้าวหมันหยา ๙๐

อิเหนาขอชานสลาและเปลี่ยนสไบของนางจินตะหรา ๙๔

อิเหนากลับจากเมืองหมันหยา ๑๐๓

๔ .... ๑๐๖

เกิดนางวิยะดา ๑๐๖

อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวกุเรปัน ๑๐๙

ท้าวดาหาขอตุนาหงันนางวิยะดาให้สียะตรา ๑๑๑

ท้าวกุเรปันนัดอภิเษกอิเหนากับนางบุษบา ๑๑๕

อิเหนาทูลลาไปล่าเนื้อ ๑๑๗

อิเหนาแปลงเป็นปันหยี ๑๒๓

อิเหนาไปถึงเขาปะราปี ๑๒๕

ระตูสามพี่น้องยกพลมาถึงเขาปะราปี..๑๒๕

๕ .... ๑๒๙

ระตูสามพี่น้องยกพลมาถึงเขาปะระปี..๑๒๙

ประสันตาไปต่อนก ๑๓๑

ประสันตาเกิดวิวาทกับพวกทหารของระตูบุศสิหนา ๑๓๒

ระตูบุศสิหนาเตรียมตามจับประสันตา..๑๓๕

ประสันตาบอกแก้ตัวแก่อิเหนา...๑๓๖

อิเหนาเตรียมต่อสู้กับระตูบุศสิหนา...๑๓๙

ระตูบุศสิหนายกทัพตามประสันตา...๑๔๑

อิเหนารบฆ่าระตูบุศสิหนาตาย ๑๔๖

ระตูปันจรากันระตูปักมาหงันยอมแพ้อิเหนา...๑๔๘

อิเหนาได้นางมาหยารัศมีนางสการะวาตีและสังคามาระตา..........................๑๕๐

ระตูทั้งสองทำศพระตูบุศสิหนา...๑๕๙

นางดรสาแบหลาตายตามระตูบุศสิหนา ๑๖๒

อิเหนายกพลไปจากเขาปะราปี...๑๖๕

ระตูสี่เมืองขอขึ้นต่ออิเหนา...๑๖๗

นางมาหยารัศมีนางสการะวาตีขึ้นเฝ้าอิเหนา...๑๖๙

อิเหนาไปถึงแดนเมืองหมันหยา ๑๗๓

๖ .... ๑๗๕

ชาวด่านเมืองหมันหยาตื่นทัพปันหยี..๑๗๕

ท้าวหมันหยาให้ไปยอมยกนางจินตะหราให้ปันหยี ๑๗๖

ดะหมังเสนาเมืองหมันหยาไปพบอิเหนา...๑๗๗

ท้าวหมันหยาให้รับอิเหนาเข้าเมือง..๑๘๐

อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวหมันหยา...๑๘๑

อิเหนาถวายของสู่ขอนางจินตะหรา..๑๘๗

อิเหนาขึ้นหานางจินตะหรา ๑๙๑

พี่เลี้ยงนางจินตะหราทูลท้าวหมันหยา..๑๙๙

ท้าวหมันหยาบอกกล่าวแก่ตำมะหงงกับพี่เลี้ยงอิเหนา ๒๐๒

อิเหนาเข้าไปอยู่กับนางจินตะหรา...๒๐๔

๗ .... ๒๐๖

อิเหนาให้รับนางมาหยารัศมีและนางสการะวาตีเข้าเมือง..............................๒๐๖

อิเหนาเข้าหานางมาหยารัศมี..๒๐๙

ท้าวกุเรปันให้หาอิเหนากลับเมือง...๒๑๕

อิเหนาผัดทุเลาไม่ยอมกลับ...๒๑๕

อิเหนาเข้าห้องนางสการะวาตี ๒๑๗

นางมาหยารัศมีนางสการะวาตีขึ้นเฝ้านางจินตะหรา.......................................๒๒๓

ท้าวดาหาให้เตือนการอภิเษกอิเหนา ๒๒๖

ท้าวกุเรปันสั่งอิเหนาให้กลับไปอภิเษก..........๒๒๗

อิเหนาบอกตัดนางบุษบา..........๒๒๘

ท้าวกุเรปันผัดท้าวดาหา..........๒๒๙

ท้าวดาหาตัดตุนาหงัน..........๒๓๑

นางจินตะหราพาอิเหนาไปชมสวน..........๒๓๒

๘ .... ๒๓๙

กล่าวถึงระตูจรกาหาคู่..........๒๓๙

จรกาให้ช่างเขียนไปลอบวาดรูปนาง..........๒๔๐

ช่างเขียนวาดรูปนางจินดาส่าหรีเมืองสิงหัดส่าหรี..........๒๔๑

ช่างเขียนวาดรูปนางบุษบา..........๒๔๔

ปะตาระกาหลาลักรูปนางบุษบาไปจากช่างเขียน..........๒๔๙

จรกาหลงรูปนางบุษบา..........๒๕๐

จรกาให้ท้าวล่าสำพี่ชายขอนางบุษบา..........๒๕๒

ทูตท้าวล่าสำเข้าเฝ้าท้าวดาหา..........๒๕๔

ท้าวดาหายอมยกนางบุษบาให้จรกา..........๒๕๘

๙ .... ๒๖๔

กล่าวถึงท้าวกะหมังกุหนิงกับระตูปาหยังและประหมัน..........๒๖๔

วิหยาสะกำลูกท้าวกะหมังกุหนิงไปเที่ยวป่า..........๒๖๕

ปะตาระกาหลาเอารูปนางบุษบาลงมาล่อวิหยาสะกำ..........๒๖๘

วิหยาสะกำได้รูปนางบุษบา ๒๗๑
วิหยาสะกำคลั่ง..๒๗๒
ท้าวกะหมังกุหนิงให้ทูตไปขอนางบุษบาให้วิหยาสะกำ ๒๘๑
ท้าวกะหมังกุหนิงเตรียมรบชิงตุนาหงัน ๒๘๖
ทูตกะหมังกุหนิงเข้าเฝ้าท้าวดาหา ๒๘๙
ท้าวดาหาไม่ยอมคืนตุนาหงันของจรกา ๒๙๒
ท้าวดาหาให้ไปบอกข่าวศึกแก่สามพระนครและระตูจรกา ๒๙๓
ท้าวกุเรปันให้กะหรัดตะปาตีคุมกองทัพไปสมทบอิเหนา ๒๙๕
ท้าวสิงหัดส่าหรีให้สุหรานากงไปช่วยเมืองดาหา..๒๙๘
ท้าวกาหลังให้ตำมะหงงยกไปช่วยเมืองดาหา ๒๙๙
กองทัพท้าวกะหมังกุหนิงตีเมืองด่านเมืองดาหา ๓๐๙
กองทัพท้าวกะหมังกุหนิงถึงชานเมืองดาหา...๓๑๖

๑๐.. ๓๒๐

กองทัพเมืองสิงหัดส่าหรีกับเมืองกาหลังถึงเมืองดาหา..................................๓๒๐
สุหรานากงเข้าเฝ้าท้าวดาหา...๓๒๐
อิเหนารับสารท้าวกุเรปัน..๓๒๓
ท้าวหมันหยารับสารท้าวกุเรปัน ๓๒๕
อิเหนาลานางจินตะหรา..๓๒๗
อิเหนาลานางมาหยารัศมีนางสการะวาตี...๓๓๑

อิเหนาจากสามนาง..๓๓๖

อิเหนายกจากเมืองหมันหยา..๓๓๘

อิเหนาพบกะหรัดตะปาตี..๓๔๑

อิเหนายกไปถึงชานเมืองดาหา...๓๔๑

สุหรานากงไปสมทบทัพอิเหนา...๓๔๓

๑๑.. ๓๔๖

ท้าวกะหมังกุหนิงเตรียมรบอิเหนา..๓๔๖

อิเหนาเตรียมรบท้าวกะหมังกุหนิง..๓๕๐

กองทัพทั้งสองรบกัน..๓๕๓

อิเหนาเจรจากับท้าวกะหมังกุหนิง ๓๕๕

สังคามาระตารบฆ่าวิหยาสะกำตาย ๓๖๐

อิเหนารบฆ่าท้าวกะหมังกุหนิงตาย ๓๖๔

ระตูปาหยังกับประหมันยอมแพ้อิเหนา...๓๖๔

อิเหนาสรงสนาน...๓๗๐

๑๒.. ๓๗๔

จรกาทราบข่าวศึกติดเมืองดาหา...๓๗๔

จรกายกกองทัพไปช่วยเมืองดาหา ๓๗๕

อิเหนาทราบว่าจรกายกมาถึงเมืองดาหา ๓๗๗

อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวดาหา...๓๘๐

ท้าวดาหาให้นางบุษบามาไหว้อิเหนา..........๓๘๕

อิเหนาหลงนางบุษบา..........๓๙๐

จรกาเข้าเฝ้าท้าวดาหา..........๓๙๒

อิเหนาอุบายรออยู่เมืองดาหา..........๓๙๖

ท้าวดาหาประทานบำเหน็จสงคราม..........๓๙๗

อิเหนารับสียะตราไปเลี้ยง..........๓๙๙

อิเหนาให้สียะตราขอชานสลานางบุษบา..........๔๐๐

อิเหนาถวายของบรรณาการ..........๔๐๘

ท้าวดาหาให้นางบุษบาแตระอุบะประทานอิเหนา..........๔๑๐

๑๓..........๔๑๕

ท้าวล่าสำยกไปเมืองดาหา..........๔๑๕

ท้าวล่าสำขอให้อภิเษกนางบุษบากับจรกา..........๔๑๗

เตรียมกระบวนท้าวดาหาไปใช้บนเขาวิลิศมาหรา..........๔๑๗

ท้าวดาหายกจากพระนคร..........๔๒๓

อิเหนาไปไม่ทันกระบวนเสด็จ..........๔๒๓

อิเหนาให้เก็บดอกไม้ให้นางบุษบากับสียะตรา..........๔๒๔

สียะตราวิวาทกับนางบุษบาด้วยดอกไม้ของอิเหนา..........๔๒๕

นางประไหมสุหรีให้อิเหนาไปรับสียะตรา..........๔๒๘

ท้าวดาหาถึงที่ประทับร้อน..........๔๓๐

นางบุษบาลงสรง..๔๓๑

อิเหนาแกล้งลอยแพ ๔๓๒

ท้าวดาหาถึงเขาวิลิศมาหรา..๔๓๕

นางบุษบาชมศาลเล่นธาร ๔๓๘

นางยุบลค่อมเที่ยวหาดอกลำเจียก...๔๔๐

อิเหนาฉายกริช ๔๔๖

นางบุษบาไปไหว้พระปฏิมา..๔๔๘

๑๔.. ๔๖๐

ท้าวดาหาบวงสรวง...๔๖๒

ท้าวดาหาให้ขับรำ...๔๖๓

ท้าวดาหาให้นางบุษบาไปอาบน้ำมนต์ฤๅษี...๔๖๙

อิเหนาประคองพานผ้าให้นางบุษบา..๔๗๐

ฤๅษีสังปะลิเหงะรดน้ำให้อิเหนากับนางบุษบา ๔๗๓

ท้าวดาหากลับจากใช้บน...๔๗๕

อิเหนาปลอมดูนางบุษบาเมื่อขากลับ ๔๗๘

อิเหนาว่ากับนางบาหยันเมื่อก่อนถึงเมือง ๔๗๙

สุหรานากงกับกะหรัดตะปาตีทูลลากลับ..๔๘๑

อิเหนาเตือนนางะเดหวีให้ทูลของนางบุษบา...๔๘๒

นางมะเดหวีผัดอิเหนา ๔๘๔

๑๕..๔๘๖

ทูตท้าวดาหาไปบอกการอภิเษกนางบุษบากับจรกา ๔๘๖

ท้าวกุเรปันยกไปเมืองดาหา...๔๘๗

ท้าวดาหารับท้าวกุเรปัน ๔๙๑

อิเหนาลอบฟังท้าวกุเรปันว่ากล่าวกับท้าวดาหา ๔๙๕

อิเหนาอุบายให้สียะตราขอสไบนางบุษบา...๔๙๗

ท้าวดาหาให้เตรียมการอภิเษกนางบุษบากับจรกา ๕๐๑

อิเหนาให้เตือนนางมะเดหวีครั้งที่ ๒ ....๕๐๒

นางมะเดหวีไม่รับช่วย ๕๐๓

อิเหนาประชวร ๕๐๔

ท้าวดาหาให้รอการอภิเษก ๕๐๘

อิเหนาคิดอุบายจะลักนางบุษบา...๕๑๐

สังคามาระตาแต่งถ้ำ...๕๑๓

ท้าวดาหาสั่งให้ทำการอภิเษก..๕๒๕

อิเหนาทูลลาไปป่า ๕๒๕

อิเหนาเตรียมการลักนางบุษบา..๕๒๖

อิเหนาออกจากเมืองดาหา...๕๒๗

อิเหนาตั้งพลับพลา ๕๓๐

อิเหนาชมถ้ำ ๕๓๑

๑๖.. ๕๓๗

เริ่มการมหรสพพิธีอภิเษก..๕๓๗

อิเหนาปลอมเข้าเมืองดาหา ๕๔๑

พวกทหารอิเหนาทำเป็นชาวกะหมังกุหนิงมาปล้นเมือง...................................๕๔๓

พวกทหารอิเหนาเผาโรงมหรสพ...๕๔๔

ท้าวกุเรปันกับท้าวดาหาไปดับไฟ...๕๔๕

อิเหนาปลอมเป็นจรกาเชิญรับสั่งไปรับนางบุษบา..๕๔๖

อิเหนาพานางบุษบาไปถ้ำ..๕๕๓

อิเหนาโลมนางบุษบา..๕๕๓

๑๗.. ๕๗๐

ท้าวกุเรปันกับท้าวดาหาทราบว่านางบุษบาหายไป ๕๗๐

จรกากับล่าสำออกตามนางบุษบา..๕๗๒

อิเหนาฝันร้าย ๕๗๕

จรกากับล่าสำไปถึงพลับพลาอิเหนา ๕๗๗

อิเหนาพบกับจรกาล่าสำ..๕๘๒

อิเหนาเข้าไปแก้สงสัยในเมืองดาหา ๕๙๑

อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวดาหา...๕๙๒

อิเหนานัดนางวิยะดา...๕๙๓

อิเหนาเข้าเฝ้าท้าวกุเรปัน...๕๙๔

อิเหนาพานางวิยะดาไปจากเมืองดาหา..๕๙๖

๑๘.. ๖๐๑

นางบุษบาคอยอิเหนา...๖๐๑

ประสันตาเชิญนางบุษบาออกชมสวน...๖๐๓

องค์ปะตาระกาหลาโกรธอิเหนา...๖๐๖

องค์ปะตาระกาหลาทำให้ลมหอบนางบุษบาไปกับนางพี่เลี้ยง.......................................๖๐๖

องค์ปะตาระกาหลาแปลงนางบุษบาเป็นอุณากรรณ..๖๐๘

ท้าวประมอตันพบอุณากรรณ..๖๑๐

ท้าวประมอตันรับอุณากรรณไปเลี้ยงเป็นบุตร..๖๑๕

อิเหนาถูกพายุกลางทาง..๖๑๗

อิเหนารู้ว่านางบุษบาหาย..๖๑๘

อิเหนาแปลงเป็นปันหยี..๖๒๒

ปันหยียกพลเที่ยวตามนางบุษบา...๖๒๓

พวกพลปันหยีเที่ยวทำร้ายชาวเมืองในระยะทาง..๖๒๖

ระตูตามเมืองในระยะทางยอมอ่อนน้อมต่อปันหยี..๖๒๙

ปันหยีได้นางกันจะหนา...๖๓๒

๑๙.. ๖๓๙

ปันหยีข้ามไปเกาะมะละกา..๖๓๙

รายาเมืองมะละกาต้อนรับปันหยี...๖๔๓

นางหวันยิหวาตามปันหยีพบสังคามาระตา..๖๕๐

ปันหยีกลับมาจากเกาะมะละกา ๖๕๖

ปันหยีบวชเป็นฤๅษี ๖๕๘

อุณากรรณยกพลออกตามอิเหนา ๖๖๑

พวกชาวเมืองปะตาหรำมารบแพ้พวกอุณากรรณ ๖๖๘

ท้าวปะตาหรำกับระตูเมืองใกล้เคียงยอมอ่อนน้อมต่ออุณากรรณ..................๖๖๙

อุณากรรณแกล้งทำสังวาสนางกุสุมา ๖๗๓

๒๐.. **๖๗๙**

อุณากรรณไปถึงเขาปัจจาหงันที่ปันหยีบวช..๖๗๙

อุณากรรณพบนางวิยะดาซึ่งแปลงเป็นเกนหลง ๖๘๓

อุณากรรณพบปันหยี ๖๘๔

อุณากรรณเข้าเมืองกาหลัง ๖๙๒

อุณากรรณยอมเป็นน้องสะการะหนึ่งหรัด ๗๐๐

ท้าวกาหลังรับเลี้ยงอุณากรรณ...๗๐๑

นางมลาหราตามอุณากรรณ ๗๐๑

๒๑.. **๗๑๒**

ปันหยีลาพรต..๗๑๒

ปันหยีตามอุณากรรณไปเมืองกาหลัง...๗๑๔

ปันหยีเข้าเมืองกาหลัง ๗๒๐

ท้าวกาหลังชวนปันหยีอยู่ด้วย..๗๒๕

ปันหยีอุณากรรณสงสัยคุมเชิงกัน ๗๒๖

ปันหยีเชิญอุณากรรณไปเลี้ยง..๗๓๑

ปันหยีชนไก่กับอุณากรรณ..๗๓๔

อุณากรรณขับรำกับปันหยี..๗๔๒

๒๒... **๗๕๐**

ท้าวจะมาหราเป็นหม้ายจะหามเหสี ๗๕๐

ท้าวจะมาหราขอตุนาหงันราชธิดาท้าวกาหลัง...๗๕๑

ท้าวกาหลังไม่ยอมยกราชธิดาให้ท้าวจะมาหรา...๗๕๕

ทูตท้าวจะมาหราประกาศสงคราม ๗๕๕

ปันหยีอาสาป้องกันเมืองกาหลัง ๗๕๖

ปันหยีชวนอุณากรรณออกรบ..๗๕๗

ปันหยีอุณากรรณจัดทัพ..๗๕๙

ท้าวกะปาหลันยกออกมาช่วยท้าวจะมาหรา..๗๖๔

องค์ท้าวปะตาระกาหลาลงมาให้พรอุณากรรณ ๗๖๘

ปันหยีอุณากรรณยกทัพไปรักษาชายแดน ๗๗๑

ท้าวจะมาหราท้าวกะปาหลันยกไปตีเมืองกาหลัง ๗๗๓

กองทัพสองฝ่ายปะทะกัน ๗๗๗

กองทัพสองฝ่ายรบกัน ๗๗๙

อุณากรรณรบฆ่าท้าวจะมาหราตาย..๗๘๔
ปันหยีรบฆ่าท้าวกะปาหลันตาย..๗๘๘
อุณากรรณปันหยีชนะศึก..๗๘๘
อุณากรรณปันหยีเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง..๗๙๔

๒๓..๗๙๖

ท้าวกาหลังสมโภชราชธิดา ๗๙๖
ปันหยีรักนางสะการะหนึ่งหรัด ๗๙๙
ปันหยีชวนอุณากรรณไปสวน ๘๐๒
นางสะการะหนึ่งหรัดไปชมสวนพบปันหยี ๘๐๖
ปันหยีเล่นเพลงยาวกับนางสะการะหนึ่งหรัด..๘๐๙
อุณากรรณลอบเห็นเพลงยาว ๘๑๒
นางสะการะหนึ่งหรัดให้อุบะอุณากรรณกับปันหยี..๘๑๔
อุณากรรณไปเห็นอุบะที่วังปันหยี ๘๑๖

๒๔..๘๑๙

ท้าวกาหลังสั่งให้แห่สระสนาน..๘๑๙
ปันหยีเล่นเพลงยาวเรื่องเครื่องแต่งตัว..๘๒๑
นางสะการะหนึ่งหรัดจัดเครื่องแต่งตัวให้อุณากรรณปันหยี ๘๒๕
พิธีแห่สระสนาน ๘๒๗
อุณากรรณเชิญปันหยีไปกินเลี้ยง..๘๓๗

สังคามาระตารักนางกุสุมา..๘๔๑

นางพี่เลี้ยงแนะนำให้อุณากรรณไปเสียจากเมืองกาหลัง ๘๔๒

อุณากรรณทูลลาท้าวกาหลัง...๘๔๓

สังคามาระตาให้ยาหงูไปดูอุณากรรณถึงที่สรง..๘๔๔

ยาหงูเห็นอุณากรรณกำลังสรง...๘๔๖

อุณากรรณไปลาปันหยี ๘๔๙

ปันหยีไปส่งอุณากรรณ ๘๕๑

อุณากรรณยกออกจากเมืองกาหลัง ๘๕๒

๒๕.. ๘๖๓

ท้าวดาหาให้ทำพิธีโสกันต์สียะตรา..๘๖๓

สียะตราปรารภจะตามนางบุษบากับอิเหนา ๘๗๑

สียะตราทูลลาไปเที่ยวป่า..๘๗๒

สียะตราแปลงเป็นย่าหรันปันจุเหร็จ ๘๗๕

องค์ปะตาระกาหลาแปลงเป็นนกยูงมาล่อย่าหรัน..๘๗๗

ย่าหรันตามนกยูงไปถึงเมืองกาหลัง ๘๗๘

ย่าหรันเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง...๘๘๐

ท้าวกาหลังชวนย่าหรันให้อยู่ด้วย ๘๘๗

ย่าหรันพบปันหยี ๘๘๘

๒๖ .... **๘๘๙**

สังคามาระตารู้ว่าสียะตราแปลงเป็นย่าหรัน ๘๘๙

นางเกนหลงชมสวน ๘๙๐

สังคามาระตาพาย่าหรันมาหาปันหยี ๘๙๑

ย่าหรันเห็นนางเกนหลง ๘๙๑

ปันหยีให้ย่าหรันรู้จักกับนางเกนหลง ๘๙๒

ปันหยีเลี้ยงย่าหรัน ๘๙๔

ย่าหรันลอบหยอกนางเกนหลง ๘๙๕

ย่าหรันอุบายเขียนผ้าห่มเกี้ยวนางเกนหลง ๘๙๖

ย่าหรันเอาผ้าห่มไปให้นางเกนหลง ๘๙๗

ปันหยีโกรธขับไล่ย่าหรัน ๘๙๙

สังคามาระตาเป็นใจให้ย่าหรันลักนางเกนหลง ๙๐๒

ปันหยีไปพยายามขึ้นหานางสการะหนึ่งหรัด ๙๐๕

สังคามาระตาบอกย่าหรันให้มาลักนางเกนหลง ๙๐๗

ย่าหรันลักนางเกนหลง ๙๐๙

นางเกนหลงโกรธย่าหรัน ๙๑๑

สังคามาระตาตามไปบอกปันหยี ๙๑๒

ปันหยียกพลตามไปวังย่าหรัน ๙๑๔

ปันหยีรบย่าหรัน ๙๑๙

ท้าวกาหลังไปห้ามปันหยี...๙๒๑

ปันหยีกลับจากวังย่าหรัน...๙๒๓

สังคามาระตาขอกริชย่าหรันมาให้ปันหยีดู...๙๒๕

อิเหนากับสียะตรารู้จักกัน...๙๒๘

ปันหยีไปยกนางเกนหลงให้ย่าหรัน..๙๓๐

ย่าหรันเข้าห้องนางเกนหลง...๙๓๓

๒๗.. ๙๔๐

ระตูมะงาดาคิดหามเหสีให้อนุชา...๙๔๐

เสนาทูลยกย่องราชธิดากาหลังแต่กีดปันหยี..๙๔๑

ระตูมะงาดาใช้ให้นักโทษไปลักปันหยี..๙๔๑

นักโทษสะกดลักย่าหรันไปผิดตัว..๙๔๔

ระตูมะงาดาให้เอาย่าหรันจำตรุไว้...๙๔๘

นางดะราหวันลูกระตูมะงาดารักย่าหรัน...๙๔๘

นางดะราหวันลอบไปหาย่าหรัน..๙๕๑

นางเกนหลงรู้ว่าย่าหรันหายไป...๙๕๖

ปันหยีให้เที่ยวตามหาย่าหรัน...๙๕๙

๒๘.. ๙๖๒

กล่าวถึงนางบุษบาบวชเป็นแอหนังอยู่ที่เขาตะหลากัน..๙๖๒

ประสันตาตามย่าหรันไปพบนางแอหนัง..๙๖๓

นางแอหนังพยากรณ์ให้ไปตามย่าหรัน..๙๖๔
ประสันตาบอกปันหยีเรื่องแอหนัง ๙๖๖
ปันหยีไปเขาตะหลากัน..๙๖๘
ปันหยีปลอมเป็นเทวดาลวงนางแอหนังว่าจะไปส่งสวรรค์ ๙๖๙
ปันหยีพานางแอหนังมาเมืองกาหลัง...๙๗๔
พี่เลี้ยงตามไปพบย่าหรันที่เมืองมะงาดา ๙๘๓
ย่าหรันพานางดะราหวันหนีกลับมาเมืองกาหลัง...๙๘๗

๒๙.. ๙๙๒

ปันหยีลักกริชนางแอหนัง ๙๙๒
ปันหยีสำคัญว่าแอหนังเป็นเมียอุณากรรณ ๙๙๔
ประสันตาคิดให้เล่นหนังทดลองนางแอหนัง ๙๙๘
นางแอหนังเตรียมตัวจะตาย ๙๙๙
ประสันตาเล่นหนัง...๑๐๐๑
ประสันตากับนางบาหยันต่างจำกันได้ ๑๐๐๘
ปันหยีรู้ว่านางบุษบาเป็นแอหนัง ๑๐๑๐
สึกชี ๑๐๑๐
ระเด่นทั้งสี่พบกัน..๑๐๒๐

๓๐...๑๐๒๕

พวกเมืองมะงาดารู้ว่าย่าหรันพานางดะราหวันหนีไป ๑๐๒๕

ระตูมะงาดายกทัพตามย่าหรัน ๑๐๒๗

ระตูมะงาดาบอกให้ท้าวกาหลังส่งย่าหรันปันหยี.. ๑๐๓๐

ท้าวกาหลังเตรียมต่อสู้ระตูมะงาดา ๑๐๓๒

ปันหยีย่าหรันยกทัพ ๑๐๓๕

ย่าหรันรบจับท้าวมะงาดาได้.. ๑๐๓๙

ปันหยีย่าหรันลงสรง ๑๐๔๑

ปันหยีย่าหรันเฝ้าท้าวกาหลัง ๑๐๔๒

ท้าวกาหลังสั่งให้ฆ่าระตูมะงาดา ๑๐๔๒

ย่าหรันทูลขอโทษระตูมะงาดา... ๑๐๔๗

ระตูมะงาดายอมออกแก่ย่าหรัน ๑๐๔๙

๓๑.. ๑๐๕๓

ท้าวล่าสำกับระตูทั้งห้ายกทัพไปเมืองประมอตัน ๑๐๕๓

ท้าวล่าสำสั่งให้ท้าวประมอตันคืนบุตรธิดาที่เป็นเชลยอุณากรรณ............... ๑๐๕๔

ท้าวประมอตันตอบว่าอุณากรรณให้เชลยแก่ปันหยี................................... ๑๐๕๕

ท้าวล่าสำให้ตำมะหงงไปบอกข่าวศึกแก่ปันหยี.. ๑๐๕๖

ท้าวล่าสำตีเมืองประมอตัน.. ๑๐๕๗

ตำมะหงงประมอตันไปพบนางบุษบา ๑๐๖๓

ปันหยีให้สังคามาระตายกทัพไปช่วยท้าวประมอตัน.................................. ๑๐๖๕

กองทัพสังคามาระตารบทัพท้าวล่าสำ ๑๐๗๑

ท้าวประมอตันแต่งกองทัพออกตีกระหนาบ ๑๐๗๑

ท้าวล่าสำกับระตูทั้งห้ายอมแพ้ท้าวประมอตัน... ๑๐๗๔

ตำมะหงงทูลท้าวประมอตันเรื่องพบนางบุษบา ๑๐๗๖

สังคามาระตาเข้าเฝ้าท้าวประมอตัน ๑๐๘๐

ท้าวประมอตันให้สังคามาระตาพาเชลยอุณากรรณกลับไป ๑๐๘๑

ปันหยียกนางกุสุมาให้สังคามาระตา ๑๐๘๔

สังคามาระตาเข้าห้องนางกุสุมา.. ๑๐๘๖

๓๒... ๑๐๙๒

ย่าหรันมีสารทูลท้าวกุเรปันท้าวดาหา... ๑๐๙๒

ท้าวกุเรปันเตรียมไปเมืองกาหลัง ๑๐๙๖

ท้าดาหายกไปคอยท้าวกุเรปัน ๑๑๐๐

ท้าวกุเรปันยกออกจากเมือง ๑๑๐๐

ท้าวกุเรปันท้าวดาหาถึงเมืองกาหลัง... ๑๑๐๓

ท้าวกาหลังออกไปรับพระเชษฐา ๑๑๐๗

ระเด่นทั้งสามปลอบปันหยีให้ออกไปเฝ้าสองกษัตริย์................................. ๑๑๐๙

สองกษัตริย์พบกับระเด่นทั้งสี่ ๑๑๑๐

สองกษัตริย์ต่อว่าท้าวกาหลัง ๑๑๑๑

สองกษัตริย์ถามอิเหนา ๑๑๑๓

อิเหนาเล่าเรื่องถวาย.. ๑๑๑๓

บุษบาเล่าเรื่องถวาย..๑๑๕

สียะตราเล่าเรื่องถวาย ๑๑๖

๓๓...**๑๑๘**

ท้าวกาหลังเชิญสองกษัตริย์เข้าเมือง..๑๑๘

สามกษัตริย์ปรึกษาจะทำการวิวาห์...๑๒๑

สามกษัตริย์ให้เชิญท้าวสิงหัดส่าหรี...๑๒๒

ท้าวสิงหัดส่าหรียกไปเมืองกาหลัง ๑๒๔

ท้าวกุเรปันปรึกษาเรื่องนางจินตะหรา ๑๒๗

สี่กษัตริย์ให้ไปเชิญท้าวหมันหยาแลท้าวประมอตัน.....................................๑๒๘

ท้าวหมันหยารับราชสาร..๑๒๙

ท้าวหมันหยาปลอบนางจินตะหรา ๑๓๓

นางจินตะหราครวญกับนางมาหยารัศมีนางสะการะวาตี............................๑๓๖

ท้าวหมันหยาจากเมือง ๑๓๘

อิเหนาออกไปรับท้าวหมันหยา..๑๔๑

อิเหนาพบกับนางจินตะหรา...๑๔๔

ท้าวหมันหยาเข้าเฝ้าสี่กษัตริย์...๑๔๗

นางจินตะหราพบกับนางบุษบา ๑๔๙

๓๔...**๑๕๓**

ท้าวประมอตันรับราชสาร..๑๕๓

ท้าวประมอตันยกออกจากเมือง ๑๑๕๙
ท้าวประมอตันเข้าเฝ้าสี่กษัตริย์... ๑๑๖๒
นางบุษบาพบกับท้าวประมอตัน ๑๑๖๔
สี่กษัตริย์ปรึกษาตำแหน่งมเหสีสี่พระนคร.. ๑๑๖๗
สี่กษัตริย์สั่งให้เตรียมการอภิเษก... ๑๑๗๐
พวกระตูเมืองขึ้นอุณากรรณปันหยีไปช่วยงาน... ๑๑๗๔
อภิเษกอิเหนาแลราชบุตรราชธิดาสี่พระนคร ๑๑๗๙

๓๕.. ๑๑๘๗

อิเหนาไปหานางจินตะหรา ๑๑๘๗
นางจินตะหราไปยอมดีกับอิเหนา ๑๑๘๙
นางประไหมสุหรีดาหาต่อว่านางบุษบาเรื่องนางจินตะหรา ๑๑๙๐
นางประไหมสุหรีดาหาต่อว่าอิเหนาเรื่องนางจินตะหรา.............................. ๑๑๙๒
อิเหนาไปหานางจินตะหราหนที่สอง.. ๑๑๙๓
นางจินตะหราไม่ยอมดีด้วยอีก.. ๑๑๙๔
ระตูเมืองขึ้นทูลลากลับไปเมือง ๑๑๙๗
ท้าวกาหลังเชิญสามกษัตริย์ไปประพาสเขาปันจะหรา ๑๑๙๘
อิเหนานำกษัตริย์ประพาสทะเลทราย... ๑๒๐๗
ใช้บนที่เขาปันจะหรา.. ๑๒๐๘
ขับรำบวงสรวงที่เขาปันจะหรา ๑๒๑๓

สี่กษัตริย์กลับเมืองกาหลัง..๑๒๑๕

๓๖..๑๒๑๘

นางประไหมสุหรีดาหากักนางบุษบาไว้ในวัง..๑๒๑๘

นางวิยะดาไปเยี่ยมอิเหนา..๑๒๒๑

นางวิยะดาไปอยู่เสียในวัง ๑๒๒๔

สียะตราตามนางวิยะดา...๑๒๒๖

นางประไหมสุหรีดาหาไปเยี่ยมสียะตรา..๑๒๒๙

นางประไหมสุหรีดาหาต่อว่านางวิยะดา ๑๒๓๑

นางประไหมสุหรีกุเรปันต่อว่านางประไหมสุหรีดาหา.................................๑๒๓๒

นางประไหมสุหรีดาหาปล่อยนางบุษบากลับไปวัง ๑๒๓๓

นางวิยะดากลับไปวัง ๑๒๓๗

ท้าวหมันหยาเรียกนางจินตะหราไปสั่งสอน...๑๒๓๙

อิเหนาดีกับนางจินตะหรา..๑๒๔๕

นางจินตะหราให้สองนางไปเฝ้านางบุษบา..๑๒๔๙

นางบุษบาให้หกนางไปเฝ้านางจินตะหรา ๑๒๕๐

นางจินตะหราไปหานางบุษบา..๑๒๕๓

๓๗..๑๒๕๖

ท้าวหมันหยากับท้าวประมอตันทูลลากลับเมือง..๑๒๕๖

นางบุษบากับนางจินตะหราไปส่งสองระตู...๑๒๕๙

สองระตูยกออกจากเมืองกาหลัง ๑๒๖๒

สามกษัตริย์กลับจากเมืองกาหลัง..๑๒๖๓

สามกษัตริย์แยกกันไปพระนคร..๑๒๖๖

๓๘..๑๒๖๙

อิเหนาครองเมือง..๑๒๖๙

อิเหนาให้สังคามาระตากลับไปครองเมืองปักมาหงัน ๑๒๖๙

นางกุสุมาไปทูลลานางบุษบา...๑๒๗๒

นางกุสุมาไปทูลลานางจินตะหรา...๑๒๗๕

นางจินตะหราให้นางมาหยารัศมีนางสะการะวาตีไปส่งสังคามาระตา ๑๒๗๖

สองนางครวญสั่งสังคามาระตา..๑๒๗๘

สังคามาระตายกไปจากเมืองกุเรปัน ๑๒๘๐

สังคามาระตาเข้าเฝ้าท้าวปักมาหงัน ๑๒๘๓

ท้าวปักมาหงันให้เชิญท้าวปันจะรากันกับท้าวล่าสำ ๑๒๘๔

ท้าวปันจะรากันยกจากเมือง..๑๒๘๖

ท้าวล่าสำยกจากเมือง..๑๒๘๘

ท้าวปักมาหงันไปรับท้าวปันจะรากันท้าวล่าสำเข้าเมือง ๑๒๙๕

เตรียมการอภิเษกสังคามาระตา...๑๒๙๖

อภิเษกสังคามาระตา ๑๒๙๘

ท้าวปักมาหงันมอบราชสมบัติให้สังคามาระตา...๑๓๐๒

ท้าวปันจะรากันท้าวล่าสำกลับเมือง ๑๓๐๓

อิเหนาตั้งระเด่นเจ็ดคนไปครองเมือง ๑๓๐๓

เพลงยาวท้ายบทละคร ๑๓๐๔

บทละคร เรื่อง อิเหนา

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงสี่องค์ทรงธรรม์นาถา
เป็นหน่อเนื้อเชื้อวงศ์เทวา บิตุเรศมารดาเดียวกัน
รุ่งเรืองฤทธาศักดาเดช ได้ดำรงนคเรศเขตขัณฑ์
พระเชษฐาครองกรุงกุเรปัน ถัดนั้นครองดาหาธานี
องค์หนึ่งครองกาหลังบุรีรัตน์ องค์หนึ่งครองสิงหัดส่าหรี
เฉลิมโลกโลกาธาตรี ไม่มีผู้รอต่อฤทธิ์
ระบือลือทั่วทุกประเทศ ย่อมเกรงเดชเดชาอาญาสิทธิ์
บำรุงราษฎร์ดับเข็ญอยู่เป็นนิจ โดยทางทศพิธราชธรรม์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ มีพระมเหสีห้าองค์ ดั่งอนงค์นางฟ้ากระยาหงัน
เลือกล้วนสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ กษัตริย์ครองเขตขัณฑ์สวรรยา

ตั้งแต่งตามตำแหน่งครบที่ คือประไหมสุหรีเสน่หา
มะเดหวีที่สองรองลงมา แล้วมะโตโสภานารี
ที่สี่ลิกูนงเยาว์ ที่ห้านั้นเหมาหลาหงี
อันอัครชายาทั้งห้านี้ ตั้งได้แต่สี่พารา
ประดับด้วยสุรางค์นางสนม ล้วนอุดมรูปทรงวงศา
ถ้วนหมื่นหกพันกัลยา วิลาสเลิศลักขณาทุกนางใน
สำหรับขับรำบำเรอราช พิณพาทย์จำเรียงเสียงใส
ผลัดกันปันโมงมาคอยใช้ พนักงานของใครระไวระวัง
มีเหล่าเถ้าแก่ท้าวนาง งานเครื่องงานกลางผู้รับสั่ง
โขลนจ่าหลวงแม่เจ้าชาวคลัง จัดแจงแต่งตั้งครบครัน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ มีหมู่มาตยาสามนต์ โยธีรี้พลแข็งขัน
นับหมื่นพื้นหาญชาญฉกรรจ์ เคยณรงค์โรมรันไม่ครั่นคร้าม
ม้ารถคชไกรมิใช่ชั่ว แต่ละตัวแกล้วกล้ากลางสนาม
ทนปืนยืนยงในสงคราม ลือนามขามฤทธิ์ทุกทิศไป
นานานคเรศประเทศราช เข็ดขยาดย่อท้อไม่ต่อได้
ต่างถวายสุวรรณมาลัย โอรสยศไกรแลธิดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ยานี

๏ อันสี่ธานีราชฐาน กว้างใหญ่ไพศาลนักหนา
เทเวศร์นฤมิตด้วยฤทธา สนุกดั่งเมืองฟ้าสุราลัย

มีปราสาททั้งสามตามฤดู เสด็จอยู่โดยจินดาอัชฌาสัย
หลังคาฝาผนังนอกใน แล้วไปด้วยโมราศิลาทอง
ภูเขาทองรองฐานมีมารแบก ยอดแทรกยอดใหญ่ไม้สิบสอง
แก้วไพฑูรย์ทำเป็นลำยอง บัญชรช่องชัชวาลบานบัง
พระปรัศว์ซ้ายขวาอ่าโถง ท้องพระโรงรจนาหน้าหลัง
พระแท่นแก้วกุดั่นบัลลังก์ กางกั้นเศวตฉัตรอยู่อัตรา
บรรจถรณ์ที่ไสยาสน์อาสน์สุวรรณ มีฉากแก้วแพรวพรรณคั่นฝา
ที่เสวยที่สรงคงคา ที่นั่งเย็นอยู่หน้ามนเทียรทอง
พรรณไม้ดอกลูกปลูกกระถาง ไว้หว่างอ่างแก้วเป็นแถวถ้อง
ราบรื่นพื้นชาลาดังหน้ากลอง อิฐทองปูลาดสะอาดตา
มีทิมที่ล้อมวงองครักษ์ นอกกองเกณฑ์พิทักษ์รักษา
โรงแสงโรงภูษามาลา เรียงเรียบรัถยาหน้าพระลาน
โรงเครื่องเนื่องกันเป็นหลั่นลด โรงม้าโรงรถคชสาร
ติกาหรังสำหรับพระกุมาร อยู่นอกปราการกำแพงวัง ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ประตูลักลงท่าชลาลัย มีโรงเรือเรียงไปริมฝั่ง
เรือศรีสุวรรณบัลลังก์ เรือแข่งเรือที่นั่งตั้งบนม้า
เรือกิ่งเอกไชยใส่บุษบก งามกระหนกลวดลายท้ายหน้า
พนักงานตำรวจใหญ่ไตรตรา เกณฑ์ไพร่ให้รักษานาวี
ตำหนักแพแลล้ำอำไพ มุขลดพาไลหลังคาสี
ช่อฟ้าหน้าบันปราลี ล้วนมณีเนาวรัตน์ชัชวาล

ข้างหน้าตำหนักน้ำนั้นทำกรง สำหรับราชสุริย์วงศ์สรงสนาน
เบื้องบนบังสาดดาดเพดาน ผูกม่านมู่ลี่ลายทอง
ฤดูเดือนสิบเอ็ดเสด็จลง ลอยกระทงทรงประทีปเป็นแถวถ้อง
ทอดทุ่นท้ายน้ำประจำซอง ตั้งกองล้อมวงพระทรงธรรม์
อันถนนหนทางท้องฉนวน ศิลาลายลาดล้วนเลือกสรร
มีตึกแถวทิมรอบขอบคัน เรือนสนมกำนัลเป็นหลั่นมา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

สมิงทอง

๏ ท้องสนามแกล้งปราบราบรื่น พ่างพื้นปัดพีไม่มีหญ้า
กว้างใหญ่ไพศาลสุดตา เตียนสะอาดดาษดาด้วยทรายทอง
มีสุวรรณพลับพลาบนปราการ สูงตระหง่านเงื้อมฟ้าสิบห้าห้อง
ช่อฟ้าปราลีลำยอง ฉลักฉลุบุทองอร่ามไป
สำหรับที่ทอดพระเนตรสระสนาน ล่อแพนผัดพานเป็นการใหญ่
ประลองเหล่าทหารชาญชัย ยิงธนูศรใส่ยาพิษ
ตั้งป้อมหัดปืนยิงหุ่น แม่นยำซ้ำกระสุนไม่มีผิด
โล่ดั้งดาบฟันกระชั้นชิด เพลงกริชสันทัดทั่วทุกตัวคน
บ้างรำทวนเปลี่ยนท่าบนพาชี ขับขี่เคยศึกฝึกฝน
ประลองคชสารสู้บำรูชน ให้ชำนาญในกลการยุทธ์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ รอบราชนิเวศน์เขตขัณฑ์ มีปราการแก้วกั้นสูงสุด
ซุ้มทวารบานสุวรรณชมพูนุท ประตูลักช่องกุฎิ์สลับกัน

มีทิมแถวโรงช้างระวางค่าย เชิงเรียงรายเขื่อนเพชรเขื่อนขัณฑ์
หอรบแลสล้างนางจรัล ป้อมสูงสามชั้นเป็นหลั่นลด
รายปืนจินดาจังกาส่อง วางประจำทุกช่องเสมาหมด
เชิงเทินดังเนินบรรพต บันไดลดเลี่ยนลาดสะอาดตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ท่ามกลางทางท้องสถลมาศ ลำดับดาดอิฐแผ่นแน่นหนา
บ้านช่องสองข้างมรรคา ล้วนเคหาหน้าถังนั่งร้าน
เหล่าพวกกรมท่าเจ้าภาษี มั่งมีสมบัติพัสถาน
เรือนริมรัถยาฝากระดาน ตึกกว้านบ้านขุนนางนองเนือง
สุเหร่าเรียงเคียงคั่นปั้นหยา ก่อผนังหลังคามุงกระเบื้อง
ศาลเทพารักษ์หลักเมือง นับถือลือเลื่องทั้งกรุงไกร
เสาชิงช้าอาวาสวัดพราหมณ์ ทำตามประเพณีพิธีไสย
หอกลองอยู่กลางเวียงชัย แม้นเกิดไฟไพรีตีสัญญา
สะพานช้างทางข้ามคชสาร ก่ออิฐปูกระดานไม้หนา
คลองหลอดแลลิ่วสุดตา น้ำลงคงคาไม่ขอดเคือง
นาวาค้าขายพายขึ้นล่อง ตามแม่น้ำลำคลองแน่นเนื่อง
แพจอดตลอดท่าหน้าเมือง นองเนืองเป็นขนัดในนที
ข้าวของต่างต่างเอาวางขาย แพรม้วนมากมายหลายสี
ยกทองล่องจวนเจ็ดตะคลี พลอยมณีเพชรนิลจินดา

บริบูรณ์พูนสุขด้วยสมบัติ แก้วเก้าเนาวรัตน์วัตถา
ทุกสิ่งสรรพ์เอมโอชโภชนา ย่อมเยาราคาสารพัน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

เบ้าหลุด

๏ ลูกค้าวาณิชทุกนิเวศน์ มาแต่ต่างประเทศเขตขัณฑ์
สำเภาจอดทอดท่าเรียงรัน สลุบแขกกำปั่นวิลันดา
จีนจามอะแจแซ่ซ้อง คับคั่งทั้งสิบสองภาษา
แสนสนุกสุขเกษมเปรมปรา ถ้วนหน้าประชาชนมนตรี
บ้างฝึกสอนคนรำทำบทบาท พิณพาทย์ระนาดฆ้องอึงมี่
พวกขุนนางต่างหัดมโหรี สาวสาวเสียงดีมีหลายคน
บ้างลงท่าโกนจุกสนุกสนาน มีงานการกึกก้องทุกแห่งหน
บ้างตั้งบ่อนปลากัดนัดไก่ชน ทรหดอดทนเป็นเดิมพัน
บ้างเล่นวิ่งวัวคนโคระแทะ ชนแพะแกะกระบือคู่ขัน
บ้างเล่นว่าวคุลาคว้าพนัน ปากเป้าสั้นโห่ฉาววิ่งราวมา
ราตรีมีหนังประชันเชิด ฉลุฉลักลายเลิศเลขา
บ้างเล่นเพลงครึ่งท่อนกลอนสักวา ทั้งสุดใจไก่ป่าสารพัน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ฝ่ายฝูงสาวสาวชาวกรุง ก็บำรุงรูปโฉมเฉิดฉัน
ขัดขมิ้นหนุนเนื้อเจือจันทน์ หวีผมคมสันกันไร
ที่ลูกเหล่าเผ่าพงศ์พวกผู้ดี รูปทรงส่งศรีผ่องใส
ซ่อนตัวกลัวจะเก็บเป็นนางใน ถึงมีงานการใหญ่ไม่ไปดู

ลางพวกพึ่งดรุณรุ่นสาว เจ้าบ่าวไปปลูกหอขอสู่
บ้างลอบลักรักเร้นเป็นชู้ หมากพลูพวงมาลัยให้กัน
พวกหนุ่มหนุ่มพากเพียรเวียนแวดชาย มุ่งหมายรักใคร่ใฝ่ฝัน
หยอกเอินเดินเคียงเมียงมัน ติดพันพูดจาเป็นแยบคาย
บ้างดีดนิ้วผิวปากทำเพลง ล้วนนักเลงเจ้าชู้ฉุยฉาย
ลดเลี้ยวเที่ยวเล่นตามสบาย หญิงชายเป็นสุขทุกคืนวัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ปะหลิ่ม

๏ ทิศใต้ภายนอกธานี มีสระสวนศรีสะตาหมัน
มิ่งไม้หลายอย่างต่างพรรณ ล้วนแกล้งกลั่นสรรมาปลูกไว้
บ้างเผล็ดผลผการะย้าย้อย ช่อช้อยชูก้านบานไสว
พ่างพื้นรื่นร่มสำราญใจ มีตำหนักน้อยในวารี
อันโบกขรณีสี่เหลี่ยม น้ำเปี่ยมเทียมปากสระศรี
ใสสะอาดปราศจากราคี ดังแสงแก้วมณีรจนา
มีพรรณโกสุมปทุมมาลย์ ตูมบานแย้มกลีบกลิ่นกล้า
เกสรร่วงลงในคงคา พระพายพาหอมฟุ้งจรุงใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ นอกเมืองมีสระตำบลหนึ่ง วารีลึกซึ้งเย็นใส
ริมรอบขอบคันล้วนพรรณไม้ ระบัดใบบังแสงสุริยง
เป็นที่ภูธรแต่ก่อนมา แม้นปราบข้าศึกเสร็จเสด็จสรง
ประดับด้วยโกมุทบุษบง ลินจงอุบลบัวบาน

มีพลับพลาที่ประทับยับยั้ง อยู่ริมฝั่งสระใหญ่ไพศาล
สำหรับเมืองเนื่องมาแต่บุราณ ทั้งสี่ราชฐานพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

พระทอง

๏ แต่กรุงดาหาธานี มีคิรีวิลิศมาหรา
อยู่นอกเมืองข้างเบื้องบูรพา มรรคาวันหนึ่งถึงบรรพต
อารักษ์เรืองฤทธิ์สถิตสถาน เชี่ยวชาญลือชาปรากฏ
ย่อมเป็นที่นับถือลือยศ แห่งชาวชนบทพระบุรี
แม้นมีเหตุเภทพานประการใด ก็บวงบนเทพไทเรืองศรี
ทำตามบุราณราชประเพณี ถึงปีไปเคารพอภิวันท์
ทั้งสี่พระองค์วงศ์เทเวศร์ ดำรงนคเรศเกษมสันต์
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสิ้นทั้งนั้น เป็นสุขทุกวันทุกเวลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงพิชัยเขตขัณฑ์หมันหยา
แสนสนุกสุขเกษมเปรมปรา บรรดากรุงชวาไม่เทียมทัด
เป็นใหญ่ยิ่งกว่าทุกธานี แต่ก่อนตั้งบุรีสี่กษัตริย์
ประกอบด้วยแก้วเก้าเนาวรัตน์ ไอสูรย์สมบัติศฤงคาร
มีหมู่มาตยาข้าเฝ้า สองเหล่าพลเรือนแลทหาร
โยธีนับหมื่นพื้นเชี่ยวชาญ แต่ละคนเคยชำนาญในการรบ
อยู่ยงคงกระพันสาตรา วิชาโล่เขนเจนจบ
ราชรถคชสารสินธพ เลิศลบลือกว่าทุกธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ปางก่อนพระนครหมันหยา ประชาราษฎร์มาตยาเกษมศรี
ตั้งแต่ระตูภูมี สุดสิ้นชีวีทิวงคต
ก็เย็นเยียบเงียบเหงาเปล่าใจ ทั่วนิเวศน์เวียงชัยชนบท
ยังแต่ประไหมสุหรีมียศ โศกศัลย์รันทดทุกเวลา
มีราชธิดาสามองค์ งามทรงวงพักตร์เพียงเลขา
พี่นางทรงนามสมญา ชื่อนิหลาอระตานารี ฯ
พระผู้ผ่านพิภพกุเรปัน ตุนาหงันเป็นประไหมสุหรี
อันระเด่นดาหราวาตี บุตรีที่สองรองลงมา
ท้าวดาหาตุนาหงันไป เป็นประไหมสุหรีในดาหา
ยังแต่น้องนุชสุดโสภา กัลยาแรกรุ่นจำเริญวัย
ชื่อระเด่นจินดาส่าหรี พระชนนีถนอมนักรักใคร่
กษัตริย์ใดมาขออรไท ไม่ยินยอมยกให้ไปไกลองค์
หวังจะให้เป็นเอกในเศวกฉัตร สืบตระกูลกษัตริย์สูงส่ง
อันท้าวมังกันฤทธิรงค์ ก็เนื่องในสุริย์วงศ์กันมา
ได้ครอบครองสวรรยาธานี ทรงธรรม์นั้นมีโอรสา
พระคิดถึงระตูผู้มรณา จะบำรุงพาราให้เรืองไป
จึงตกแต่งของมาตุนาหงัน ชนนีนางนั้นก็อวยให้
อภิเษกเอกองค์โอรสไว้ ในพิชัยหมันหยาธานี ฯ

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกุเรปันเรืองศรี
เสวยราชสมบัติสวัสดี สุขเกษมเปรมปรีดิ์มาช้านาน
จึงมีพระโอรสา ด้วยลิกูกัลยายอดสงสาร
ชื่อกะหรัดตะปาตีกุมาร รูปทรงสัณฐานโสภา
พระบิตุเรศมารดาทั้งห้าองค์ พิศวงจงรักหนักหนา
เย็นเช้าเฝ้าชมทุกเวลา แสนสนิทเสน่หาดังดวงใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ จึงจัดกิดาหยันน้อยน้อย ถ้วนร้อยโปรดปรานประทานให้
ทั้งนางนมพี่เลี้ยงแลสาวใช้ เจ้าขรัวยายผู้ใหญ่ได้บังคับ
ประทานทั้งเงินทองของขวัญ ตามขนบครบครันเครื่องประดับ
สร้อยสุวรรณสังวาลบานพับ เกี้ยวแก้วแววววับสำหรับยศ
ให้ตั้งกรรมทำกิจวิทยา พร้อมคณะพระมหาดาบส
ชุบกริชประสิทธิ์ให้โอรส เลื่องหล้าปรากฏฤทธิไกร
ครั้นท้าวกาหลังมีบุตรี ด้วยลิกูนารีศรีใส
ชื่อบุษบารากายาใจ ตุนาหงันกล่าวไว้แก่ลูกยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ คิดจะให้ประไหมสุหรีนั้น ทรงครรภ์พระโอรสา
จะได้สืบสุริย์วงศ์พงศ์เทวา ดำรงขัณฑเสมาธานี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ คิดพลางทางถวายเครื่องบวงสรวง บำบวงเทวราชเรืองศรี
ขออารักษ์หลักเมืองเรืองฤทธี ได้ปรานีเชิญช่วยจงสมคิด

ให้ประไหมสุหรีนั้นมีบุตร เป็นบุรุษรูปโฉมประโลมจิต
ได้ครอบครองพระนครขจรฤทธิ์ ลือสะท้านทั่วทิศทั้งปวง
แม้นสมปรารถนาดังว่าขาน จะแต่งแก้บนบานบวงสรวง
เทียนทองชวาลาบุปผาพวง พรรณรายรุ้งร่วงด้วยเนาวรัตน์
จะแผ่ทองเนื้อเก้าหุ้มเสาศาล เอาตาดคำทำม่านเพดานดัด
อีกทั้งทิวธงราชวัติ ชุมสายเศวตฉัตรชัชวาล
ทั้งแพะแกะโคกระทิงสิ่งละร้อย จะปล่อยไว้ในเทวสถาน
จะสมโภชเจ็ดทิวาราตรีกาล มีงานมหรสพครบครัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
ร่วมภิรมย์สมสุขด้วยทรงธรรม์ เมื่อจวนจะมีครรภ์พระลูกรัก
ราตรีเข้าที่พระบรรทม ด้วยบรมนรินทร์ปิ่นปัก
บังเกิดนิมิตฝันอัศจรรย์นัก ว่านงลักษณ์นั่งเล่นที่ชาลา
มีพระสุริยงทรงกลด ชักรถมาในเวหา
แจ่มแจ้งแสงสว่างทั้งโลกา ตกลงตรงหน้านางรับไว้
ครั้นนิทราตื่นฟื้นองค์ ให้หลากจิตพิศวงสงสัย
จึ่งทูลพระภัสดาทันใด โดยในนิมิตเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๘ คำฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราได้ทราบสาร
นิ่งนึกตรึกดูก็แจ้งการ จะมีครรภ์กุมารเป็นมั่นคง

พระเร่งเกษมสันต์หรรษา สมถวิลจินดาดังประสงค์
พอรุ่งรางสร่างแสงสุริยง ก็อ่าองค์ทรงเครื่องรูจี
เสด็จออกยังท้องพระโรงคัล นั่งเหนือแท่นสุวรรณจำรัสศรี
แล้วเล่าความนิมิตเทวี แก่โหรเฒ่าทั้งสี่ทันใด ฯ

ฯ ๖ คำฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่โหราอัชฌาสัย
พิเคราะห์ดูเห็นแจ้งไม่แคลงใจ ต่างทูลภูวไนยไปพลัน
อันพระสุบินนี้ดีนัก จะได้โอรสรักเป็นแม่นมั่น
อาจองทรงเดชดั่งสุริยัน ทุกนิเวศน์เขตขัณฑ์ไม่ต้านทาน
จะเป็นที่ดับเข็ญให้เย็นยุค ราษฎรจะได้สุขเกษมศานต์
ซึ่งนิมิตยามจันทร์วันอังคาร จวนเวลากาลอโณทัย
สิ่งใดพระองค์ประสงค์นัก ตำราว่าจักพลันได้
แต่ในสองเดือนถ้าเคลื่อนไป พระอย่าไว้ชีวิตโหรา ฯ

ฯ ๘ คำฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพกุเรปันหรรษา
จึ่งดำรัสตรัสสั่งเสนา ให้จัดเสื้อผ้าแพรพรรณ
ทั้งเงินทองข้าวของหลากหลาย มาให้โหรผู้ทายทำนายฝัน
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าปราสาทสุวรรณรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ เสมอ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสน่หา
อยู่เย็นเป็นสุขทุกเวลา ประมาณเดือนหนึ่งมาก็มีครรภ์

ยิ่งผุดผาดผิวผ่องละอององค์ ดังอนงค์นางฟ้ากระยาหงัน
เมื่อจวนจะถ้วนกำหนดนั้น ให้บังเกิดอัศจรรย์จลาจล
พสุธาสะเทือนเลื่อนลั่น เป็นควันตลบทั้งเวหน
มืดมิดปิดแสงพระสุริยน ฟ้าลั่นอึงอลนภาลัย
แลบพรายเป็นสายอินทรธนู สักครู่ก็เกิดพายุใหญ่
ไม้ไหล้ลู่ล้มระทมไป แล้วฝนห่าใหญ่ตกลงมา
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงฟ้าฟาดสาย แต่มิได้อันตรายจักผ่า
เย็นทั่วฝูงราษฎร์ประชา ทั้งเจ็ดทิวาราตรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
เสด็จยังปรางค์รัตน์มณี ภูมีเห็นนิมิตผิดใจ
เกิดมาแต่ก่อนบห่อนเห็น จะอุบัติขัดเข็ญเป็นไฉน
คิดพลางย่างเยื้องคลาไคล เสด็จออกพระโรงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงมีพระราชบรรหาร ถามโหราจารย์คนขยัน
ซึ่งเกิดมหัศอัศจรรย์ ผิดอย่างปางบรรพ์ไม่เคยมี
หรือจะเป็นเหตุการณ์แก่บ้านเมือง ระคายเคืองขุ่นข้องหมองศรี
จงเร่งทำนายร้ายหรือดี เรานี้ให้ฉงนสนเท่ห์ใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรกราบทูลแถลงไข
ข้าพิเคราะห์เห็นไม่เป็นไร แต่วันแรกนั้นได้ปรึกษากัน

คูณควณสวนสอบทุกตำรา ดูชะตานคเรศเขตขัณฑ์
วางลัคน์อินทพาทบาทจันทร์ ก็ไม่เห็นสำคัญอันตราย
เพราะอานุภาพพระโอรส ให้ปรากฏแก่โลกทั้งหลาย
ซึ่งฟ้าร้องสนั่นลั่นแลบพราย บันดาลเป็นสายอินทรธนู
จะกึกก้องเกียรติยศทั้งทศทิศ เรืองฤทธิ์ไม่มีที่เคียงคู่
พระจะเที่ยวโรมรันพันตู ปราบหมู่อริราชทุกบุรี
อันเกิดพายุใหญ่ไม้ล้ม ระตูจะบังคมบทศรี
ซึ่งฝนตกเจ็ดวันเจ็ดราตรี บรรณาการจะมีเนืองมา
เมื่อพระชันษาสิบห้าขวบ พระเคราะห์ร้ายประจวบกันหนักหนา
จะพลัดพรากจากเมืองถึงสามครา แต่ว่าเห็นไม่เป็นไรนัก
พระจะไปได้นางในเมืองอื่น ชมชื่นรื่นรสด้วยยศศักดิ์
แล้วจำเป็นจะจากกันทั้งรัก พระจะได้ทุกข์นักเพราะนารี
นางใดที่ประสงค์จำนงให้ ไม่อาลัยจะสลัดหลีกหนี
ซึ่งเมฆหมอกมืดมัวทั่วธาตรี บดบังรัศมีสุริยน
พระองค์ดั่งดวงทินกร ทรงเดชขจรทุกแห่งหน
พระโอรสยศยิ่งภูวดล เหมือนเมฆเกลื่อนกล่นเข้าบังไว้
ซึ่งเป็นควันตลบอบอัมพร ภูธรจะทุกข์ทนหม่นไหม้
ด้วยโอรสาจะคลาไคล จำเป็นจำให้กำจัดกัน
พระจะเที่ยวมะงุมมะงาหรา ย่ำยีบีฑาทุกเขตขัณฑ์
สิบสามปีจะคืนกุเรปัน จะได้สองนางนั้นมาธานี

จึ่งจะเย็นแหล่งหล้าประชากร สโมสรเป็นสุขเกษมศรี
จะสมบูรณ์ยิ่งกว่าทุกวันนี้ พระจะมีมเหสีถึงสิบองค์
บรรดากรุงชวาทั้งปวงนั้น จะขึ้นแก่กุเรปันเป็นส่วยส่ง
ข้าเห็นพร้อมกันเป็นมั่นคง มิได้พะวงสงกา ฯ

ฯ ๒๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
ฟังคำทำนายโหรา เกษมสันต์หรรษาเป็นพ้นนัก
จึงประทานบำเหน็จนานา เสื้อผ้านุ่งห่มสมปัก
ให้โหรเฒ่าผู้ทำนายทายทัก แล้วทรงศักดิ์เสด็จจากพระโรงคัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
ตั้งแต่เกิดเหตุมหัศจรรย์ นับได้เจ็ดวันเจ็ดคืนมา
พระครรภ์ครบกำหนดทศมาส จนประสูติพระราชโอรสา
ให้เจ็บปวดรวดเร้าทั้งกายา ประหนึ่งว่าชีวิตจะอันตราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ฝูงสุรางค์นางกำนัลทั้งหลาย
ทั้งเถ้าแก่ชะแม่เจ้าขรัวนาย เห็นโฉมฉายปั่นป่วนประชวรครรภ์
บ้างเข้าหนุนพระขนองประคองรับ กำชับหมอตำแยที่แปรผัน
บ้างไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ บังคมคัลทูลแถลงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านพิภพกรุงใหญ่
ฟังข่าวเร่าร้อนฤทัย ภูวไนยก็รีบลีลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพระจึงเสด็จนั่ง เหนือสุวรรณบัลลังก์เลขา
พร้อมสิ่มเหสีกัลยา สุริย์วงศ์พงศามากมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ครั้นได้ฤกษ์พานาที เทวีก็ประสูติพระกุมาร
ชาวประโคมก็ประโคมแตรสังข์ พร้อมพรั่งจำเรียงเสียงประสาน
อันอัศจรรย์ซึ่งบันดาล ก็อันตรธานทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ มโหรี

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีใส
จึงเอาข่ายแก้วแววไว รับพระดนัยโฉมยง
แล้วเอาน้ำดอกไม้ใสสด มารินรดชำระสระสรง
ลูบไล้ด้วยเครื่องสุคนธ์ทรง วางลงบนยี่ภู่พานสุวรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
พิศโฉมลูกยาลาวัณย์ สารพันงามสิ้นทั้งอินทรีย์
ดำแดงแน่งเนื้อนวลผจง น่ารักรูปทรงส่งศรี
สมหมายเหมือนถวิลยินดี เสนหาพ้นที่จะพรรณนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ท้าวนางข้างในถ้วนหน้า
ทั้งเถ้าแก่ชะแม่จ่าชา ก็จัดสรรภรรยาเสนี
เป็นนางนมสมบูรณ์ด้วยรูปร่าง ครบถ้วนตามอย่างหกสิบสี่
เว้นโทษขาวดำผอมพี ไม่มีต่ำสูงเสมอกัน
แล้วจัดเหล่านารีพี่เลี้ยง ที่ควรเคียงถือต้องประคองขวัญ
สี่อนงค์ทรงลักษณ์ลาวัณย์ ล้วนวงศ์พงศ์พันธุ์กษัตรา
กับนางกำนัลน้อยน้อย สองร้อยรูปร่างโอ่อ่า
ทั้งเงินทองของขวัญนานา นำมาถวายทันที ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาอำมาตย์ทั้งสี่
กับทั้งเหล่าเสนามนตรี แต่บรรดาที่มีบุตรนั้น
ให้จัดแจงแต่งตัวทั้งแปดร้อย ล้วนน้อยน้อยหน้าตาคมสัน
พาไปเฝ้าพระองค์ทรงธรรม์ ถวายเป็นข้าขวัญพระกุมาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนคเรศราชฐาน
ชื่นชมโสมนัสเบิกบาน จึงมีบัญชาการตรัสไป
อันบุตรเสนาปาเตะ ตั้งที่ยะรุเดะพี่เลี้ยงใหญ่
บุตรตำมะหงงเสนาใน ตั้งให้เป็นที่ปูนตา
อันบุตรดะหมังมนตรี ตั้งที่เป็นกะระตาหลา
อันบุตรยาสาเสนา ตั้งที่ประสันตาครบครัน

พื้นดรุณรุ่นหนุ่มน้อยน้อย รูปร่างแช่มช้อยเฉิดฉัน
พระสั่งให้ประทานรางวัล ตามหลั่นพี่เลี้ยงแลมนตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสามอนุชาเรืองศรี
อีกองค์สมเด็จพระอัยกี กับประไหมสุหรีหมันหยานั้น
ทั้งระตูภูธรทุกประเทศ ครั้นเห็นเหตุวิปริตผิดผัน
ต่างองค์ทรงคิดอัศจรรย์ ให้สงสัยไหวหวั่นหฤทัย
บ้างให้ค้นดูตำรับข้างที่ จดหมายเหตุคัมภีร์น้อยใหญ่
คนแก่เฒ่าก็เอามาซักไซ้ บ้างถามไถ่โหราพฤฒาจารย์
บ้างให้หาบีกูประมาหนา ฤๅษีชีป่าในไพรสาณฑ์
ที่ได้กระสินอภิญญาณ ก็แจ้งการทำนายมาเหมือนกัน
ต่างรู้ประจักษ์แจ้งแห่งเหตุ ผู้มีเดชลงมาจากสวรรค์
เป็นโอรสท้าวกุเรปัน จะประสูติจากครรภ์พระชนนี
อันท้าวดาหาแลกาหลัง อีกทั้งท้าวสิงหัดส่าหรี
กับองค์อัครราชเทวี ชื่นชมยินดีเป็นสุดคิด
จึงจัดของขวัญพระกุมาร สร้อยสนสังวาลวิภูษิต
มงกุฎแก้วกุณฑลตาบทิศ ตามอย่างราชนิติ์บุราณมา
ให้มหาเสนานำของไป ยังกรุงไกรบรมเชษฐา
เฉลิมขวัญพระราชนัดดา โดยตำราตราตั้งจิรังกาล
ฝ่ายองค์สมเด็จพระอัยกี ในหมันหยาธานีราชฐาน
จัดระเด่นดาหยนกมาร ซึ่งเป็นวงศ์วานกษัตรา

กับทั้งพี่เลี้ยงแลนางนม ล้วนอุดมรูปทรงวงศา
ชายหญิงสิ่งละร้อยโดยตรา มอบให้เสนานำไป ฯ

ฯ ๒๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาหมันหยากรุงใหญ่
ถวายบังคมลาคลาไคล ออกจากพิชัยธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เร่งรัดรีบมาสิบห้าวัน ก็ลุถึงกุเรปันกรุงศรี
พบทูตทั้งสามพระบุรี พากันจรลีเข้าในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปหา ปาเตะเสนาแลดะหมัง
ต่างแถลงแจ้งความให้ฟัง แล้วพากันมาพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ท้าวนางกำนัลน้อยใหญ่
ครั้นถึงวันสมโภชพระดนัย ก็วุ่นวายวิ่งไขวไปทั้งวัง
เร่งให้หาโหราพราหมณ์ชี ชาวประโคมดนตรีแตรสังข์
เอาขันสาครใหญ่ในคลัง มาจัดแจงแต่งตั้งเตียงรอง
ปักสุวรรณราชวัติฉัตรธง รายรอบที่สรงเป็นแถวถ้อง
ทั้งมะพร้าวเต่าปลาเงินทอง จัดต้องตามธรรมเนียมเตรียมไว้
ตั้งบายศรีเงินทองสองสำรับ แซมยอดสอดประดับดอกไม้ไหว
สังข์กลศแว่นเวียนเทียนชัย แต่งไวเสร็จถ้วนทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
เวลาควรจวนฤกษ์ก็จรจรัล ไปปราสาทสุวรรณพระโอรส ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเหนือบัลลังก์รัตน์รูจี พร้อมพระมเหสีทั้งปวงหมด
ต่างกราบบาทบงสุ์พระทรงยศ พอกำหนดพระฤกษ์เวลา
จึงให้เชื้อพระวงศ์ผู้ใหญ่ เข้าอุ้มองค์พระดนัยเสนหา
เชิญสี่บีกูนั้นเข้ามา จำเริญเกศาพระกุมาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ แล้วเชิญลงสรงน้ำในสาคร อันอบอายเกสรหอมหวาน
ชีพราหมณ์พฤฒาโหราจารย์ ต่างอ่านพระเวทถวายชัย
ราชครูบีกูทั้งสี่ เอาสุคนธวารีมาสรงให้
แล้วเชิญลงอู่แก้วแววไว อ่านมนต์แกว่งไกวไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อสัญแดหวา
ซึ่งเป็นบรมอัยกา สถิตยังชั้นฟ้าสุราลัย
จึงนิมิตกริชแก้วสุรกานต์ นามกรพระหลานจารึกใส่
ครั้นเสร็จเสด็จจากวิมานชัย เหาะมากรุงไกรกุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ รัว

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงวางกริชลง ข้างพระองค์กุมารหลานขวัญ
อวยชัยให้พรแล้วเทวัญ กลับคืนกระยาหงันชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
ประกองกรช้อนอุ้มพระลูกยา เชิญมาจากอู่อำไพ
เห็นกริชนั้นวางอยู่ข้างที่ มารศรีหลากจิตคิดสงสัย
จึงหยิบมาดูด้วยดีใจ แล้วถวายภูวไนยฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านโภไคยไอศวรรย์
ชื่นชมโสมนัสอัศจรรย์ เอากริชนั้นออกพิจารณา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงเห็นจารึกอักษร นามกรพระโอรสา
ชื่อหยังหยังหนึ่งหรัดอินดรา อุดากันสาหรีปาตี
อิเหนาเองหยังตาหลา เมาะตาริยะกัดดังสุรศรี
ดาหยังอริราชไพรี เองกะนะกะหรีกุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร ภูธรยิ่งแสนเกษมสันต์
จึงยอกรถวายอภิวันท์ อัยกาทรงธรรม์เลิศไกร
พระมาช่วยอุปถัมภ์บำรุง จะลือเกียรติทุกกรุงน้อยใหญ่
สมคำโหรทายทำนายไว้ ประจักษ์ในนิมิตแต่เดิมมา
แล้วสั่งให้ประโคมเป็นสำคัญ เฉลิมขวัญพระโอรสา
เอาฤกษ์ได้กริชเทวา เป็นมหามหัศอัศจรรย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ ครั้นเสร็จสมโภชพระดนัย พระผู้ผ่านโภไคยไอศวรรย์
จึงสั่งพนักงานทั้งปวงนั้น ให้จัดสรรเครื่องใช้แลเครื่องทรง
มงกุฎเพชรพาหุรัดจำรัสเรือง กับเมืองขึ้นสิบเมืองเป็นส่วยส่ง
ทั้งเสนีรี้พลจัตุรงค์ ประทานองค์โอรสยศไกร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นเสร็จพระเสด็จเยื้องย่าง จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
มายังพระโรงคัลทันใด เสนาในเฝ้าแหนแน่นนันต์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาคนขยัน
จึงนำเสนีสี่เมืองนั้น มาบังคมคัลมิทันนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ แล้วทูลว่าสามกษัตริย์ทรงเดช ผู้ดำรงนัคเรศราชฐาน
ให้เสนีนำของมาประทาน พระหลานรักราชสุริย์วงศ์
แต่องค์สมเด็จพระอัยกี ให้หมันหยาธานีสูงส่ง
ให้ระเด่นดาหยนโฉมยง ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์พงศ์พันธุ์
ทั้งหมู่ชายหญิงสิ่งละร้อย ล้วนหนุ่มน้อยหน้าตาคมสัน
กับพี่เลี้ยงนางนมทั้งนั้น ถวายเป็นข้าขวัญพระนัดดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
ชื่นชมโสมนัสปรีดา จึงมีบัญชาตรัสไป

ซึ่งพระมารดาการุญ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
ท่านจงทูลแถลงให้แจ้งใจ ว่าเราบังคมไปใต้บาท
อันพระอนุชาสามธานี เรานี้ขอบใจเป็นหนักหนา
จงจำเริญสุขทุกเวลา อันตรายโรคาอย่าแผ้วพาน
แล้วประทานเสื้อผ้าแก่เสนี ซึ่งมาแต่สี่ราชฐาน
อันระเด่นดาหยนกุมาร พระประทานเงินทองของพึงใจ
ให้อยู่ยังที่ติกาหรัง นิเวศน์วังลูกหลวงอาศัย
ครั้นเสร็จเสด็จเข้าข้างใน เสนีกลับไปยังพารา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีหมันหยา
ทรงครรภ์ถ้วนทศมาสตรา ประสูติมาเป็นราชบุตรี
งามงอนอ่อนระทวยนวยแน่ง ดำแดงนวลเนื้อสองสี
ผ่องพักตร์ผิวพรรณดังจันทรี นางในธานีไม่เทียมทัน
องค์พระอัยกีเป็นที่รัก ถนอมนักเชยชมภิรมย์ขวัญ
บิตุราชมาตุรงค์แลพงศ์พันธุ์ พร้อมกันประทานนามพระธิดา
ชื่อจินตะหราวาตีศรีสวัสดิ์ เฉลิมวงศ์พงศ์กษัตริย์ในหมันหยา
อ่อนเดือนกว่าอิเหนาพี่ยา ทั้งสองชันษาเดียวกัน
พร้อมพระพี่เลี้ยงนางนม นักสนมกรมในสาวสรรค์
ประโลมเลี้ยงพระธิดาดวงจันทร์ ทุกวันทุกเวลาราตรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพกุเรปันเรืองศรี
ทั้งท้าวดาหาธิบดี สองประไหมสุหรีพี่นางนั้น
จึ่งจัดของขวัญอันอุดม ทั้งพี่เลี้ยงนางนมเลือกสรร
ให้เสนาคุมของจรจรัล ไปทำขวัญพระนัดดานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวสิงหัดส่าหรี
มีโอรสแรกเริ่มเดิมที กับประไหมสุหรีศรีโสภา
เทเวศร์ให้กริชเป็นของขวัญ เหมือนกันกับอิเหนาเชษฐา
จารึกนามใส่ในกริชมา ชื่อระเด่นสุหรานากง
ครั้นท้าวกาหลังมีบุตรี ด้วยประไหมสุหรีนวลหง
ชื่อสกาหนึ่งหรัดโฉมยง รูปทรงโสภายาใจ
จึงแต่งของไปตุนาหงัน บิตุรงค์ทรงธรรม์ก็อวยให้
ตามจารีตวงศาสุราลัย ตุนาหงันกันได้แต่สี่เมือง
อยู่มามีราชบุตรี นวลละอองสองสีขาวเหลือง
พักตร์ผ่องผิวเนื้อเรื่อเรือง จึงให้นามตามเรื่องพระมารดา
ชื่อระเด่นจินดาส่าหรี พระชนกชนนีเสน่หา
สามเมืองส่งเครื่องบรรณา มาทำขวัญพระธิดานารี
แล้วจัดสาวสนมกำนัล เลือกสรรรูปทรงส่งศรี
ตั้งที่พี่เลี้ยงพระบุตรี เหมือนกันทั้งสี่พารา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิวา นานมาโฉมยงทรงครรภ์
เมื่อจะประสูติพระดนัย เวลาประจุสมัยไก่ขัน
บังเกิดมหัศอัศจรรย์ กลิ่นสุคันธรสรวยริน
ดอกไม้ทุกพรรณบันดาล เบิกบานเกสรขจรกลิ่น
ภุมเรศร่อนร้องโบยบิน ประสานเสียงเพียงพิณพาทย์ฆ้อง
ดนตรีแตรสังข์ก็ดังเอง อัศจรรย์บรรเลงกึกก้อง
ครั้นอรุณรุ่งรางสร่างแสงทอง ดังแสงรุ้งเรืองรองอร่ามไป
สุรศรีดังสีธรรมชาติ เลื่อมพรายโอภาสผ่องใส
จึงประสูติธิดายาใจ งามวิไลล้ำเลิศเพริศพราย
อันอัศจรรย์ที่บันดาล ก็อันตรธานสูญหาย
ยังแต่กลิ่นหอมรวยชวยชาย จึงถวายพระนามตามเหตุนั้น
ชื่อระเด่นบุษบาหนึ่งหรัด ลออเอี่ยมเทียมทัดนางสวรรค์
ทั้งในธรณีไม่มีทัน ผิวพรรณผุดผ่องดังทองทา
อันองค์มะเดหวีมีศักดิ์ ถนอมอุ้มฟูมฟักรักษา
ทั้งสามมเหสีโสภา รักราชธิดาดังดวงใจ ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพดาหากรุงใหญ่
แสนสวาทพระราชดนัย ดังดวงฤทัยทรงธรรม์
จึงจัดสี่พี่เลี้ยงพระธิดา คนหนึ่งนั้นชื่อว่าบาหยัน
หนึ่งชื่อส่าเหง็ดลาวัณย์ หนึ่งชื่อประเสหรันนารี

หนึ่งชื่อปะลาหงันกัลยา ตามตำราชื่อตั้งทั้งสี่
แล้วจัดสรรกำนัลที่รูปดี นารีน้อยน้อยแปดร้อยปลาย
บรรดาบุตรเสนาน้อยใหญ่ ต่างคนเต็มใจเอาไปถวาย
พระประทานรางวัลมากมาย มอบให้เจ้าขรัวยายบังคับ
บ้างหัดร้องลำนำจำเรียง ประสานเสียงซักซ้อมกล่อมขับ
บ้างหัดซอกระจับปี่ตีโทนทับ สำหรับบำเรอพระธิดา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพกุเรปันนาถา
แจ้งว่าองค์พระอนุชา มีราชธิดาลาวัณย์
พระเร่งชื่นชมโสมนัส จึงให้จัดสิ่งของไปทำขวัญ
กับเครื่องบรรณาการนอกนั้น เป็นของตุนาหงันกัลยา
ขอระเด่นบุษบาโฉมยง ให้องค์อิเหนาโอรสา
ตามจารีตบุราณสืบมา หวังมิให้วงศาอื่นปน
ครั้งเสียศักดิ์สุริย์วงศ์เทเวศร์ ก็เกิดเหตุอันตรายหลายหน
ไพร่ฟ้าประชากรร้อนรน จลาจลต่างต่างทั้งธานี
ฝ่ายพระอนุชากาหลัง อีกทั้งสิงหัดส่าหรี
ต่างแต่งบรรณาการมากมี ไปทำขวัญบุตรีพระพี่ยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ตั้งแต่มีราชธิดา ช้านานประมาณห้าปี

จึงมีโอรสยศยง ด้วยองค์ประไหมสุหรี
งามละม้ายคล้ายกันกับบุตรี ใครเห็นเป็นที่เจริญใจ
องค์อสัญแดหวาวราฤทธิ์ เสกแสร้งนฤมิตกริชให้
วางลงข้างองค์พระดนัย จารึกนามนั้นใส่ในกริชมา
ชื่อระเด่นสียะตราหนึ่งหรัด สืบวงศ์พงศ์กษัตริย์อสัญหยา
พระชนกชนนีก็ปรีดา เสน่หาดังดวงฤทัย
สี่เมืองส่งเครื่องบรรณาการ มาทำขวัญพระกุมารประสูติใหม่
ของขวัญตามตำรับบังคับไว้ โดยในสุริย์วงศ์เทวา
แล้วจัดสรรพี่เลี้ยงทั้งสี่ ล้วนลูกเสนีมียศถา
พี่เลี้ยงเอกนั้นชื่อปูนตา หนึ่งกะระตาหลาพี่เลี้ยงรอง
หนึ่งชื่อยะรุเดะพี่เลี้ยงตรี ที่สี่ประสันตาปัญญาว่อง
ล้วนหนุ่มน้อยรุ่นรามทรามคะนอง ตั้งต้องตามขนบครบครัน
ให้บุตรขุนหมื่นพื้นน้อยน้อย แปดร้อยกุมารากิดาหยัน
ประทานเงินเสื้อผ้าสารพัน ให้เป็นของขวัญพระลูกยา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายอิเหนากุเรปันโอรสา
ปรีดิ์เปรมเกษมสุขทุกทิวา จนจำเริญชนมาสิบห้าปี
งามรับสรรพสิ้นสรรพางค์ ยิ่งอย่างเทวาในราศี
ทรงโฉมประโลมใจนารี เป็นที่ประดิพัทธ์ผูกพัน
เนาในติกาหรังวังสถาน ดังวิมานเมืองฟ้ากระยาหงัน
พร้อมด้วยสุรางค์นางกำนัล พี่เลี้ยงกิดาหยันโยธา

อันศิลปศาสตร์สำหรับกษัตริย์ ทุกสิ่งสารพัดหัดหา
รำกริชรำกระบี่ขี่อาชา ศึกษาซ้อมเล่นไม่เว้นวัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ ครั้นพระสุริยาฉายบ่ายลง ก็แต่งองค์ทรงเครื่องเรืองฉัน
เสด็จจากปราสาทแก้วแพรวพรรณ จรจรัลไปท้องสนามชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงพลับพลาหน้าจักรวรรดิ ที่เคยหัดจัตุรงค์น้อยใหญ่
จึงตรัสสั่งกิดาหยันทันใด ให้เรียกมโนมัยเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
พลางพยักกวักเรียกกรมม้า รีบจูงอาชามาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
จึงขึ้นทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณ ระเด่นดาหยนนั้นขี่ม้าแดง
รำท่าเพลงทวนกระบวนรบ ถ้อยทีขี่สินธพเข้มแข็ง
ชักเป็นโคมเวียนเปลี่ยนแปลง ประปรายปลายพระแสงทวนทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ แล้วลงทรงกระบี่ตีเล่น กับระเด่นดาหยนเคล่าคล่อง
กรีดกรายร่ายรำเป็นทำนอง รับรองป้องปัดไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นเหนื่อยก็หยุดยับยั้ง สถิตยังพลับพลาพลันหรรษา
ทอดพระเนตรกิดาหยันโยธา ซ้อมหัดสาตราสารพัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ใครดีมีฝีมือแคล่วคล่อง ก็ประทานเงินทองทุกสิ่งสรรพ์
พอจวนเวลาสายัณห์ ก็จรจรัลคืนยังวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จนั่งเหนืออาสน์ลาดปู พระยี่ภู่เขนยทองผ่องใส
สาวสุรางค์นางบำเรอบำรุงใจ แสนสำราญหฤทัยทุกเวลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๒

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูผู้ผ่านหมันหยา
อยู่จำเนียรกาลนานมา พระมารดาสุดสิ้นทิวงคต
มเหสีสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ ต่างแสนโศกศัลย์กำสรด
ทั้งองค์ระตูผู้มียศ ก็ระทดพระทัยพันทวี
จึ่งให้เชิญพระศพใส่โกศทอง สถิตไว้ในห้องปราสาทศรี
ตกแต่งตามตำแหน่งประเพณี กษัตราธิบดีแต่ก่อนมา
แล้วมีพจนารถประสาทสั่ง อำมาตย์ดะหมังยาสา
ท่านจงจัดแจงแต่งตรา บอกบรรดาเมืองขึ้นของเรา
ให้ผู้รั้งทั้งปวงหลวงปลัด เกณฑ์ไพร่เร่งรัดไปตัดเสา
กำหนดยาวใหญ่ย่อมกล่อมเกลา ให้ได้เท่าตามอย่างช่างให้การ

ทุกสิ่งสารพัดผัดแผง จัดแจงข้าส่วยให้ช่วยสาน
จงหมายบอกทุกตำแหน่งพนักงาน จะทำการให้เสร็จในปีนี้
แล้วสั่งปาเตะตำมะหงง ท่านจงแต่งราชสารศรี
ไปดาหากุเรปันพระบุรี ว่าพระชนนีนั้นมรณา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น อำมาตย์ทั้งสี่มียศถา
รับส่งแล้วบังคมลา ออกมาจากพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ รีบเขียนหนังสือบอกหลายฉบับ แล้วประทับปิดตราพระราชสีห์
ให้ม้าใช้ถือไปทุกธานี ตามมีรับสั่งพระทรงธรรม์
แล้วแต่งราชสารลงลานทอง มอบให้สองสามนต์คนขยัน
จงรีบไปดาหากุเรปัน สิบห้าวันให้ถึงพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีสองนายซ้ายขวา
คำนับรับราชสารา มาขึ้นม้าแยกย้ายกันไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงกุเรปันนคเรศ ก็เข้าไปในนิเวศน์วังใหญ่
บอกแก่ยาสาเสนาใน แล้วส่งสารให้ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาเสนาบดีศรี
พาอำมาตย์หมันหยาธานี เข้าไปเฝ้าธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม	นบนิ้วประนมเหนือเกศา
ทูลแถลงแจ้งความตามกิจจา	แล้วถวายสาราพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	พระผู้ผ่านกรุงไกรไอศวรรย์
คลี่สารอ่านทราบทุกสิ่งอัน	จึงมีพระบัญชาไป
พระประชวรฉันใดก็ไม่รู้	ควรหรือระตูช่างนิ่งได้
ต่อเมื่อพระสวรรคาลัย	จึ่งให้มาแจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น	เสนีที่มาแต่หมันหยา
ได้ฟังพจนารถประภาษมา	จึ่งสนองบัญชาพระทรงยศ
แต่แรกประชวรมาได้ห้าวัน	พระโรคนั้นเห็นพอจะเปลื้องปลด
โภชนาอาหารก็มีรส	เสวยพระโอสถทุกเวลา
ระตูภูธรไว้พระทัย	ว่าจะไม่เป็นไรหนักหนา
จึ่งว่ามิได้มีราชสารา	มาทูลกิจจาภูวไนย
พระโรคนั้นกลับกลายเมื่อภายหลัง	หนักลงเหลือกำลังจะแก้ไข
สองวันก็สวรรคาลัย	ภูวไนยจงทราบฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ได้ฟังจะแจ้งแห่งคดี	ภูมีจึงสั่งเสนา
จงจัดแจงแต่งของไทยทาน	ไปช่วยการพระศพในหมันยา
สั่งเสร็จเสด็จลีลา	เข้ามหาปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเหนือบัลลังก์รัตน์ชัชวาล พร้อมห้าเยาวมาลย์มเหสี
พระจึ่งยื่นสารนั้นทันที ให้ประไหมสุหรีกัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสน่หา
คลี่สารอ่านแจ้งกิจจา ว่าพระมารดาพิราลัย
ดั่งหนึ่งพระกาลชาญฤทธิ์ มาเด็ดดวงชีวิตไปได้
ชลเนตรฟูมฟองนองนัยน์ สะอื้นไห้ครวญคร่ำรำพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้

๏ โอ้พระชนนีของลูกเอ๋ย พระคุณเคยปกป้องประคองขวัญ
เชยชมเช้าเย็นเป็นนิรันดร์ สารพันมิให้อนาทร
ยังมิได้ทดแทนสนองคุณ ซึ่งการุญรักร่ำพร่ำสอน
หรือมาละลูกไว้ให้อาวรณ์ หนีไปอมรเมืองฟ้า
พระประชวรโรคันคุ้งบรรลัย ก็มิได้พิทักษ์รักษา
เสียแรงที่อุ้มท้องประคองมา กัลยาร่ำพลางทางโศกี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ ครั้นค่อยเคลื่อนคลายวายเทวษ จึงกราบทูลภูวเรศเรืองศรี
ข้าขอบังคมลาฝ่าธุลี ไปดูเปลวอัคคีพระมารดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
นิ่งนึกตรึกไตรไปมา ครั้นจะให้กัลยาคลาไคล

เกลือกระตูผู้ผ่านแผ่นดิน จะดูหมิ่นประมาทหาควรไม่
จะเสียเกียรติยศปรากฏไป ทุกกรุงไกรจะติฉินนินทา
คิดพลางทางปลอบมเหสี อย่ากันแสงโศกีฟังพี่ว่า
อันเกิดแล้วไม่แคล้วมรณา ถึงพรหมินทร์อินทราก็เหมือนกัน
ซึ่งจะไปส่งสการพระมารดา ยังนครหมันหยาเขตขัณฑ์
กันดารโดยมรคาอารัญ ทั้งทรงครรภ์ได้แปดเดือนปลาย
เกลือกจะเกิดเหตุใหญ่ขึ้นในป่า จะลำบากกายาโฉมฉาย
รู้ไปถึงไหนจะได้อาย เขาจะฉินยินร้ายทุกพารา
เจ้าจงจัดแจงแต่งไทยทาน ส่งสการพระศพดีกว่า
ให้อิเหนาลูกเราลีลา ก็เหมือนกับกัลยาคลาไคล ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
ได้ฟังภิปรายค่อยคลายใจ อรไททูลสนองพระวาจา
ซึ่งพระองค์ตรัสโปรดมาทั้งนี้ เห็นชอบท่วงทีเป็นนักหนา
ว่าแล้วถวายบังคมลา ลงมาที่อยู่เยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ผู้ดำรงราชฐาน
จึงตรัสสั่งดะหมังมิทันนาน จงรีบไปแจ้งการพระอนุชา
เราจะให้ระเด่นมนตรี ไปปลงศพอัยกียังหมันยา
จะจัดแจงใครไปก็ให้มา สองเมืองจะได้พากันคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งบังคมไหว้
มาเร่งรัดจัดกันทันใด พร้อมเหล่าบ่าวไพร่แล้วไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงทางร่วมพนาลี ก็พบพวกเสนีหมันยา
ต่างคนต่างรีบเร่งมา ก็ถึงกรุงดาหาพร้อมกัน
จึงไปหาปาเตะเสนี แถลงเล่าคดีขมีขมัน
พอเพลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ก็พากันไปพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทมาลย์ พระผู้ผ่านดาหากรุงศรี
อำมาตย์หมันหยาธานี อัญชลีทูลถวายสารา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
คลี่สารอ่านแจ้งในกิจจา ให้สังเวชวิญญาณ์จาบัลย์
จึงสั่งคลังวิเศษศุภรัต จงจัดไทยทานทุกสิ่งสรรพ์
แล้วตรัสถามดะหมังกุเรปัน พระทรงธรรม์ใช้มาว่าไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังบังคมแถลงไข
บัดนี้พระเชษฐาบัญชาใช้ มาทูลให้ทราบธุลีพระบาทา
พระจะให้องค์ระเด่นมนตรี เสด็จไปบุรีหมันหยา
อันเครื่องไทยทานการนานา ให้พร้อมแต่สิบห้าราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เรืองศรี
ได้แจ้งแห่งคำเสนี ภูมีนิ่งนึกตรึกไตร
พระเชษฐาน่าจะแหนงฤทัยอยู่ ด้วยระตูจะประมาทหมิ่นได้
หวังมิให้กัลยาคลาไคล จึงอุบายเป็นนัยมาดังนี้
คิดพลางทางมีบัญชาสั่ง ดะหมังจงคืนไปกรุงศรี
ทูลพระเชษฐาธิบดี ว่าเราอัญชลีพระบาทา
จะให้เสนานำของไป ยังนิเวศน์เวียงชัยพระเชษฐา
บรรจบกันกับอิเหนานัดดา ไปเขตขัณฑ์หมันหยาธานี
สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร ไปปราสาทองค์ประไหมสุหรี
นั่งเหนือบัลลังก์รัตน์รูจี พระส่งสารศรีให้กัลยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
คลี่สารอ่านพลันมิทันช้า แจ้งว่าชนนีทิวงคต
นางตระหนกอกสั่นขวัญหาย เพียงจะวายชีวิตปลิดปลด
สองกรข้อนอุรารันทด พิไรร่ำกำสรดโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้

๏ โอ้ว่าพระมารดาเจ้า พระบาทเคยปกเกล้าเกศา
เฝ้าถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกมา มิให้เคืองวิญญาณ์เท่ายองใย
พระเจ็บไข้ก็มิได้พยาบาล จะรู้ข่าวอาการก็หาไม่
จนสุดสิ้นชีวันบรรลัย ลูกได้เห็นใจพระมารดร

ร่ำพลางทางทรงโศกี ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์
ดังจะม้วยชีวาด้วยอาวรณ์ บังอรไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ ครั้นค่อยคลายอาดูรจึงทูลไป ภูวไนยจงโปรดเกศี
ข้าขอบังคมลาไปธานี ดูเปลวอัคคีพระมารดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงโลมเล้าเอาใจไปมา เจ้าอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย
อันกำเนิดเกิดมาในสากล ใครจะพ้นมรณาก็หาไม่
จงระงับดับความอาลัย ถึงโศกไปใช่ที่จะเป็นมา
ซึ่งเจ้าว่าจะลาบทจร ไปนครเขตขัณฑ์หมันหยา
ในฤดูเดือนนี้จะลีลา กันดารโดยมรคาท่าทาง
ฝูงโขมดมายาย่อมอาเพศ ให้เกิดเหตุอันตรายหลายอย่าง
ใช่จะแกล้งเกียดกันกั้นกาง ถึงพี่นางก็ไม่ไคลคลา
โฉมยงจงจัดไทยทาน ส่งสักการพระศพจะดีกว่า
ให้เสนีนำไปด้วยนัดดา ก็เหมือนกับกัลยาคลาไคล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
ได้ฟังบัญชาภูวไนย อรไทค่อยคลายโศกา
จึงมีเสาวนีย์ตรัสสั่ง พนักงานชาวคลังซ้ายขวา
จงจัดเครื่องไทยทานนานา จะให้ไปหมันหยาธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางพนักงานสาวศรี
รับสั่งแล้วรีบจรลี มาจัดตามเสาวนีย์กัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ สิ่งของไทยทานก็เตรียมพร้อม ทั้งเครื่องหอมเนื้อไม้กฤษณา
ครั้นเสร็จให้ขนเข้ามา ถวายองค์กัลยาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
เคารพจบพระหัตถ์ด้วยยินดี เทวีสมาโทษพระมารดา
จึงตรัสสั่งสาวสรรค์ทันใด ให้ขนของไปข้างหน้า
มอบให้ดะหมังเสนา ไปด้วยนัดดาโดยลำพัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลคำนับรับสั่ง
จึงขนของออกไปจากในวัง มอบให้ดะหมังทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ดะหมังนั่งตรวจดูถ้วนถี่
ให้เสมียนจดหมายรายบาญชี ผูกถือใส่ที่แล้วตีตรา
ให้ขนสิ่งของบรรทุกช้าง เหลือนั้นใส่ต่างมหิงสา
ครั้นเสร็จก็ยกโยธา ออกจากพารารีบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เร่งรัดพลมาสิบห้าวัน ก็ถึงกุเรปันกรุงใหญ่
ครั้นเวลาเฝ้าท้าวไท ก็เข้าไปพระโรงรัตนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ พระองค์ทรงพิภพนาถา
ทูลแถลงแจ้งความตามกิจจา ให้ทราบบาทาทุกสิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
ได้ฟังดะหมังเสนาใน จึงตรัสไปแก่องค์พระลูกยา
เจ้าจงคุมของสองธานี ไปปลงศพอัยกียังหมันหยา
แทนองค์พระราชมารดา กับประหมันดาหาเวียงชัย
แล้วดูโยธีที่ทำงาน แม้เห็นการแล่ล้าเป็นไฉน
บอกมาจะเพิ่มพลไกร ไประดมทำให้ทันที
เสร็จแล้วลูกแก้วอย่าอยู่ช้า เร่งกลับมากุเรปันกรุงศรี
จึงตรัสสั่งปาเตะเสนี จงตรวจเตรียมโยธีรี้พล
ท่านไปช่วยดูเป็นผู้ใหญ่ เอาใจใส่อย่าให้มีเหตุผล
สั่งเสร็จเสด็จจรดล ขึ้นสู่ไพชยนต์ปราสาทชัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็คลาไคล กลับไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาบดีศรี
ออกมาจัดพลโยธี ตามมีพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ ขุนช้างต่างผูกคชสาร เคยชำนาญการณรงค์แกล้วกล้า
ขุนม้าก็ผูกอาชา เบาะอานพานหน้าประดับดาว
ขุนรถตรวจเตรียมเทียมพาชี สลับสีเหลืองกะเลียวเขียวขาว
ขุนพลจัดพลเดินเท้า นายหมวดตรวจบ่าวพร้อมเพรียง
พวกทำที่ประทับพลับพลา ให้ล่วงหน้ารีบไปแต่ในเที่ยง
จัดแจงหาบคอนผ่อนเสบียง ตามเยี่ยงอย่างเสด็จยาตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีโอรสา
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยา เสด็จมาสระสรงสรรพางค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ น้ำมันจันทน์บรรจงทรงพระสาง
สอดใส่สนับเพลาพลาง ทรงภูษาแย่งอย่างลายกระบวน
ฉลององค์โหมดม่วงร่วงระยับ อบอุหรับจับกลิ่นหอมหวน
เจียระบาดตาดทองแล่งล้วน เข็มขัดคาดค่าควรพระนคร
กรองศอสังเวียนวิเชียรช่วง ทับทรวงสังวาลห้อยสร้อยอ่อน
ตาบกุดั่นประดับซับซ้อน ทองกรเก้าคู่ชมพูนุท
ธำมรงค์เพชรแพรวแวววับ กรรเจียกปรับรับทรงมงกุฎ
เหน็บกริชฤทธิรอนสำหรับยุทธ์ งามดั่งเทพบุตรบทจร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

ร่าย

๏ มาทรงรถแก้วแววไว เสนาในกราบกรานอยู่สลอน
สั่งให้ยกโยธาพลากร บทจรออกจากนิเวศน์วัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ รถเอยราชรถแก้ว จำหลักลายพรายแพร้วพลอยฝัง
งามงอนอ่อนแอกแปรกบัง บุษบกที่นั่งบัลลังก์ลอย
หน้ากระดานฐานบัทม์บัวหงาย กระจังรายรจนาตาอ้อย
กระหนกเกรินท้ายรถชดช้อย เพลาพลอยประดับทับทิมแดง
เทียมสินธพที่นั่งทั้งสี่ สารถีขี่ขับเข้มแข็ง
ทหารม้าเกณฑ์หัดจัดแจง เดินแซงสองข้างมรคา
ประดับด้วยเครื่องสูงชุมสาย ธงชายปลายเชือกนั้นนำหน้า
เยียดยัดจัตุรงค์โยธา ไคลคลามาในไพรพนม ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง สองข้างพ่างพื้นรื่นร่ม
พี่เลี้ยงเคียงคอยบังคม พระชี้ชมรุกขชาติดาษเดียร
บ้างผลิดอกออกผลพวงดก ดั่งไม้ฉากกระจกจีนเขียน
ป่าระหงดงยางนางตะเคียน ใต้ต้นแลเตียนสะอาดตา
มะลิวัลย์พันพุ่มคัดค้าว ฤดูดอกออกขาวทั้งราวป่า
บ้างเลื้อยเลี้ยวเกี้ยวกิ่งเหมือนชิงช้า ลมพาพัดแกว่งดั่งแกล้งไกว
ร่มรังบังแสงทินกร ที่หาบคอนเลื่อยล้าเข้าอาศัย
สารวัดรัดเร่งพลไกร คลาไคลไปตามมรคา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แต่แรมร้อนนอนในพนาเวศ มาถึงเขตนครหมันยา
หยุดประทับยับยั้งโยธา เสด็จขึ้นพลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านแจ้งความถ้วนถี่
จึงเหยียบโกลนโผนเผ่นขึ้นพาชี ขับขี่ตีควบเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรงไปหา ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
เรียนคดีชี้แจงให้แจ้งใจ โดยในอนุสนธิ์แต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีได้ฟังไม่กังขา
ก็เข้าไปในพระโรงรัตนา กราบทูลกิจจาทุกประการ
บัดนี้อิเหนากุเรปัน ยกพวกพลขันธ์มาถึงด่าน
จะเข้ามาประณตบทมาลย์ ภูบาลจงทราบพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ได้ฟังจึงสั่งเสนา จงไปรับนัดดามาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศี
ออกมาเกณฑ์กันทันที เร่งรัดสัสดีเอาผู้คน
บ้างเบิกเสื้อเบิกหมวกอลหม่าน ทั่วทุกพนักงานสับสน
พรั่งพร้อมโยธีรี้พล เสนานำพหลเกณฑ์แห่ไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี องค์ระเด่นมนตรีศรีใส
บังคมทูลแถลงให้แจ้งใจ ระตูให้มารับเข้าบุรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังตำมะหงงเสนี จึงตรัสสั่งทั้งสี่พี่เลี้ยง
วันนี้เราจะเข้าพระนคร อย่าให้ทันแดดร้อนก่อนเที่ยง
จงจัดทหารแห่เป็นคู่เคียง ให้พร้อมเพรียงแต่ในบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศี
มาจัดพลจัดพวกพาชี ทหารแห่ให้ขี่คู่กัน
แล้วนุ่งห่มสมตัวตกแต่ง ตามตำแหน่งเสนากิดาหยัน
ปลายเชือกให้ชาวหมันหยานั้น จัดกันเดินหน้านำพล
เหล่ากำนัลเชิญพระแสงสำหรับตาม ล้วนงามงามต้นเหลี่ยมหลังถนน
เข้ากระบวนถ้วนทั่วทุกตัวคน แล้วผูกม้าต้นเตรียมไว้
สารวัดจัดตรวจเป็นหมวดกอง ทวนทองธงทิวปลิวไสว
คอยเสด็จยาตราคลาไคล คับคั่งทั้งในแดนดง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
เสด็จจากแท่นสุวรรณบรรจง มาสระสรงวารินกลิ่นเกลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ลงสรงสุหร่าย

๏ ทรงสุคนธ์ปนทองชมพูนุท นวลละอองผ่องผุดดังหล่อเหลา
พระฉายตั้งคันฉ่องส่องเงา สอดใส่สนับเพลาเพราผจง
ทรงภูษายกแย่งอย่างนอก พื้นม่วงดวงดอกต้นหยง
โหมดเทศริ้วทองฉลององค์ กระสันทรงเจียระบาดคาดทับ
ปั้นเหน่งเพชรลงยาราชาวดี ทับทรวงดวงมณีสีสลับ
เฟื่องห้อยสร้อยสังวาลบานพับ ทองกรแก้วประดับดวงจินดา
สอดใส่ธำมรงค์เรือนครุฑ ทรงมงกุฎห้อยพวงบุปผา
เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา เสด็จมาขึ้นทรงสินธพ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น สามารถอาจผจญเจนจบ
เคล่าคล่องทีทวนกระบวนรบ ไม่หลีกหลบเลื่อมตื่นปืนประทัด
เผ่นโผนโจนฝ่ามากลางพล ผู้คนเดินกีดก็ดีดกัด
ม้ากิดาหยันตามเยียดยัด ม้าแห่แออัดรัถยา
ม้าระเด่นดาหยนเดินรอง ม้าพี่เลี้ยงเคียงสองซ้ายขวา
พนักงานกั้นกลดรจนา บังแสงสุริยาตรัสไตร
อภิรุมชุมสายสีประเทือง ธงเทียวเขียวเหลืองล้วนใหม่ใหม่
สนั่นเสียงฆ้องกลองก้องไพร รีบล้นพลไกรเข้าในเมือง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายระบือลือเลื่อง
มาคอยดูภูวไนยนองเนือง นั่งเนื่องแน่นถนนไปจนวัง

บ้างกลัวต่ำสูงจูงลูกหลาน ลงจากร้านขายผ้าหน้าถัง
บ้างลดไม้ค้ำฝาหน้ากระชัง มาแทรกเสียดเบียดบังนั่งปน
ที่หญิงปากกล้าก็ด่าทอ เพิดพ้อผลักไสพิไรบ่น
ปะชายโฉงเฉงข่มเหงคน ปากลนปะเตะเล่นก็เป็นไร
ที่ทางมึงได้ที่ไหนมา จะนิ่งดูแต่ตาก็ไม่ได้
ขึ้นเสียงเถียงทะเลาะกันอึงไป ฮึดฮัดขัดใจเต็มที
ที่เป็นผู้ใหญ่ก็ห้ามปราม ข้าขอความเอ็นดูอย่าจู้จี้
มิใช่คนชั่วช้าหน้าดีดี ไม่พอที่จะโมโหโกรธา
ครั้นได้เห็นองค์พระทรงธรรม์ งามดังอสัญแดหวา
พิศวงงงไปไม่พริบตา ทั่วทั้งไพร่ฟ้าประชากร
หญิงชายชาวเมืองก็หมอบกราน ทุกหน้าบ้านบังคมอยู่สลอน
บ้างร้องอำนวยอวยพร ราษฎรเกษมเปรมปรีดิ์ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทหารแห่คับคั่งทั้งวิถี
เห็นผู้หญิงสาวสาวชาวบุรี หน้าไหนใครดีก็แลดู
บ้างกระซิบบุ้ยปากบอกกัน รูปร่างนางคนนั้นขยันอยู่
ที่หนุ่มหนุ่มนักเลงเหล่าเจ้าชู้ เอาปูนพลูซัดหยอกแล้วยิ้มพราย
บ้างชักม้าพยศย่างขวางถนน สะดุดคนเหยียบของเขากองขาย
บ้างโผนหกมุ่นวุ่นวาย ตื่นตะกายเกะกะเข้าระรั้ว
พวกผู้หญิงวิ่งวุ่นอลวน ลางคนผ้าห่มหายขายหน้าผัว
บ้างแฝงฝาหน้าถังบังตัว บ้างหัวบ้างโกรธโกรธา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
เร่งขับมโนมัยไคลคลา มรคาคับคั่งผู้คน
ครั้นถึงทิมริมที่ทวารวัง เสด็จลงจากหลังม้าต้น
จึงให้หยุดโยธีรี้พล ชวนระเด่นดาหยนยาตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เข้าในพระโรงรัตน์รูจี เห็นเสนีเฝ้าแหนแน่นหนา
จึงถวายบังคมคัลวันทา พระผู้ผ่านสวรรยาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันยาเรืองศรี
เห็นอิเหนาเข้ามาอัญชลี จึงมีมธุรสพจมาน
ปราศรัยไต่ถามพระนัดดา ซึ่งเจ้ามาท่าทางทุรัศสถาน
เดินโดยอรัญกันดาร โยธาทวยหาญยังพร้อมมูล
พระชนกชนนีทั้งสอง ครอบครองโภไคยไอศูรย์
เสวยรมย์สมบัติบริบูรณ์ ทั้งประยูรสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์
อันฝูงไพร่ฟ้าประชาชน ทั้งเสนาสามนต์พลขันธ์
อยู่เย็นเป็นสุขพร้อมกัน เหมือนแต่ก่อนกระนั้นหรือนัดดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อิเหนาอภิวันท์หรรษา
ทูลว่าแต่ยกพลมา เดินโดยมรคาสิบห้าวัน
อันพวกพหลพลไกร ไม่มีเหตุเภทภัยในไพรสัณฑ์
สมเด็จพระบิตุรงค์ทรงธรรม์ ก็เสวยไอศวรรย์เปรมปรีดิ์

ถ้วนหน้าผาสุกไม่ทุกข์ร้อน ไพร่ฟ้าประชากรเกษมศรี
ปราศจากอันตรายราคี มิได้มีภัยพานประการใด
แต่องค์พระชนนีนั้น ทรงครรภ์แกเกือบไม่มาได้
ให้ข้าคุ้มของสองเวียงชัย มาปลงศพท่านไทอัยกี
แม้พระเมรุเกณฑ์ทำไม่ทันการ จะแจ้งสารไปให้ทราบบทศรี
พระจะเพิ่มเติมพลมนตรี ทั้งสองบุรีมาทำการ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยายิ้มย่องสนองสาร
ซึ่งสององค์บรรจงไทยทาน ให้หลานมาช่วยถึงพารา
พระคุณนั้นหาที่สุดไม่ จะเลื่องชื่อลือไปทุกทิศา
อันการศพสมเด็จพระมารดา ก็จัดแจงทำมาไม่เงือดงด
แต่ยังหาได้ตั้งพระเมรุไม่ ตัวไม้ปรับปรุงไว้พร้อมหมด
หลานมาน้าสมมโนรถ จะรีบทำกำหนดให้แน่ลง
ว่าพลางทางมีบัญชา ตรัสสั่งเสนาตำมะหงง
จงแต่งที่ประเสบันอากง ให้องค์อิเหนากุเรปัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งแล้วผายผัน
มาจัดแจงแต่งที่ประเสบัน ช่วยกันอุตลุดทั้งไพร่นาย
บ้างกั้นฉากแพรลับแลตั้ง กรมวังวงพระสูตรรูดสาย
จัดแจงแต่งตำหนักยักย้าย เพดานดาดรายดารากร

บ้างตกแต่งพระยี่ภู่ปูอาสน์ ชาวที่ทอดราชบรรจถรณ์
ที่เสวยที่สรงสาคร เสร็จตามภูธรบัญชาการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ผู้ดำรงราชฐาน
จึงตรัสสั่งพฤฒาโหราจารย์ ให้หาฤกษ์ตั้งการกำหนดวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรผู้ใหญ่คนขยัน
คลี่ตำรับขับไล่ลัคน์จันทร์ ดูโฉลกโชคชั้นทันที
จึงนบนิ้วประนมบังคมทูล นเรนทร์สูรจงทราบบทศรี
กำหนดเชิญพระศพฤกษ์ดี เดือนสี่สิบค่ำวันอังคาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาได้ฟังสาร
จึงสั่งเสนีพนักงาน จงจัดการพระเมรุเกณฑ์กัน
นายมุลขุนหมื่นทุกหมู่หมวด สมทบสี่ตำรวจกวดขัน
เครื่องประดับพระศพครบครัน รีบทำให้ทันกำหนดไว้
สั่งพลางทางกล่าววาที ชวนระเด่นมนตรีศรีใส
ทั้งระเด่นดาหยนคลาไคล เสด็จไปไหว้ศพพระอัยกี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงถวายอภิวันท์อัญชลี ศพพระอัยกีด้วยปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
จึงมีพระราชบัญชา สั่งกำนัลกัลยาฉับพลัน
จงไปเชิญองค์ประไหมสุหรี กับบุตรีขึ้นมาขมีขมัน
บอกว่าอิเหนากุเรปัน มาอภิวันท์พระศพอยู่บนนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลประณตบทศรี
รับสั่งพระผู้ทรงธรณี แล้วรีบจรลีออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคมไหว้ องค์ประไหมสุหรีเสน่หา
ทูลว่าอิเหนานัดดา เสด็จมาอยู่ที่พระศพนั้น
บัดนี้พระผู้ผ่านเวียงชัย ให้เชิญสองอรไทผายผัน
ขึ้นไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ยังสุวรรณปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงชวนจินตะหราวาตี เข้าที่สรงสนานสำราญกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ สองกษัตริย์ขัดสีฉวีวรรณ นางกำนัลตั้งสุคนธ์คอยถวาย
ทรงอุหรับจับกลิ่นอบอาย น้ำกุหลาบละลายกรายกรีดนิ้ว
กวดเกล้าเปลาปลายพระฉายส่อง ผัดพักตร์นวลละอองผ่องผิว
ทรงภูษายกแย่งแพลงพลิ้ว ห่มริ้วทองทับซับใน

สร้อยสะอิ้งสังวาลบานพับ ตาบประดับมรกตสดใส
ทองกรแก้วมณีเจียระไน สอดใส่เนาวรัตน์ธำมรงค์
ทรงมงกุฎสำหรับพระธิดา ห้อยอุบะบุหงาตันหยง
พรั่งพร้อมสุรางค์นางอนงค์ สององค์เสด็จไคลคลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงบังคมบรมศพ แล้วนอบนบอภิวันท์ท้าวหมันหยา
พลางทอดพระเนตรแลมา ดูพระนัดดาธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงถวายอภิวันท์อัญชลี องค์ประไหมสุหรีศรีโสภา
แล้วทำทีมิให้ใครสังเกต ชำเลืองเนตรดูระเด่นจินตะหรา
งามงอนอ่อนจริตกิริยา ลักขณาเลิศล้ำนารี
พิศพักตร์งามพักตร์ผุดผ่อง ผิวเนื้อนวลละอองสองสี
อรชรอ้อนแอ้นทั้งอินทรีย์ ภูมีดูนางไม่วางตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
พินิจพิศพักตร์พระนัดดา กัลยาแย้มพรายทายทัก
แต่เจ้ากำเนิดเกิดมา ถึงเพียงนี้น้าพึ่งรู้จัก
ทรงโฉมประโลมเลิศลักษณ์ สมศักดิ์สุริย์วงศ์เทวัญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
จึงทูลว่าข้าคิดอยู่ก่อนนั้น จะใคร่มาอภิวันท์พระบาทา
พึ่งจะสมจินดาคราวนี้ มีความยินดีเป็นหนักหนา
ทูลพลางชำเลืองนัยนา ดูระเด่นจินตะหราด้วยใจรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีมีศักดิ์
เห็นอิเหนาเฝ้าดูอดสูนัก นงลักษณ์แอบหลังพระชนนี
พลางชม้ายชายเนตรดูเชษฐา นัยนาแลสบก็หลบหนี
หมอบเมียงเอียงอายเป็นท่วงที เทวีขวยเขินสะเทินใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงตรัสแก่ธิดาทันใด เป็นไรไม่ไหว้พี่ยา
จงฝากตัวไว้ให้รู้จัก จะได้พึ่งพำนักในภายหน้า
อันองค์อิเหนานัดดา ก็แก่เดือนกว่าเทวี
อย่าทำกระแหน่แง่งอน อะหนะก็อ่อนกว่าพี่
มิใช่ว่าอื่นไกลหาไหนมี เจ้าจงอัญชลีพี่ยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ฟังพระชนนีตรัสมา กัลยาอายเอียงเมียงมัน
เหลือบไปปะเนตรภูวไนย ยิ่งสะเทิ้นฤทัยไหวหวั่น
อุตส่าห์ขืนอารมณ์บังคมคัล อิเหนากุเรปันแล้วก้มพักตร์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
เหลือบไปรับไหว้นางนงลักษณ์ พิศพักตร์ผิวเนื้อนวลละออง
ลำลำจะใคร่ตรัสปราศรัย แต่หากเกรงท้าวไททั้งสอง
ให้คิดพิสมัยใจปอง พระนิ่งตรึกตรองไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันยา
เห็นอิเหนาเฝ้าดูธิดา ก็แจ้งในกิริยาอาการ
พระแสร้งทำเฉยเชือนเหมือนไม่รู้ ยิ้มอยู่ในหน้าไม่ว่าขาน
นิ่งนึกตรึกตราไปช้านาน แล้วภูบาลบัญชาพาที
สั่งประไหมสุหรีมีศักดิ์ ว่าหลานรักมาอยู่ในกรุงศรี
จงแต่งโภชนาสาลี ให้นารีไปส่งจงทุกวัน
สั่งพลางทางตรัสแก่นัดดา วันนี้เหนื่อยมาจงผายผัน
ไปหยุดพักอยู่ตำหนักประเสบัน ให้ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์สำราญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีได้ฟังสาร
จึงบังคมก้มพักตร์พจมาน จวนเย็นแล้วหลานจะทูลลา
พระคลานคล้อยถอยองค์ออกมาพลาง ชำเลืองเนตรดูนางจินตะหรา
องค์อ่อนถอนฤทัยไปมา แล้วลีลาลงจากอัฒจันทร์
ชวนระเด่นดาหยนยุรยาตร มาทรงอัศวราชผายผัน
ทวยหาญแห่แหนแน่นนันต์ ไปยังประเสบันอากง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร กรายกรยุรยาตรดังราชหงส์
เข้าในห้องสุวรรณบรรจง ทอดองค์ลงกับที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ พระยอกรก่ายวิลาศพาดพักตร์ ถวิลถึงน้องรักจินตะหรา
โฉมงามทรามสวาทเพียงบาดตา ใต้ฟ้าหาไหนไม่ทัดเทียม
งามจริตกิริยาเป็นน่าชม แต่บังคมพี่ชายก็อายเหนียม
ที่ลอบแลโฉมน้องลองเลียม งามเสงี่ยมเจียมจิตพี่ติดใจ
เมื่อชม้ายมาสบหลบเนตรหนี ท่วงทีที่ทำยังจำได้
ยิ่งแสนเสน่หาอาลัย เร่าร้อนฤทัยเกรียมตรม
จะผ่อนผันฉันใดนะอกเอ๋ย จะได้เชยชวนชิดสนิทสนม
แต่ระลึกตรึกตราเป็นอารมณ์ จนบรรทมหลับไปกับไสยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ บัดนั้น เสนีสี่นายทั้งซ้ายขวา
ให้จัดการทุกด้านดังบัญชา ตรวจตราหน้าที่ทำพระเมรุ
ลากเสาเข้าที่ทั้งสี่ต้น ผู้คนอึงอัดขัดเขมร
บ้างขุดหลุมลงลุยคุ้ยเลน บ้างกะเกณฑ์กันตั้งนั่งร้าน
เอาเชือกผูกแทงทบครบเสา ได้ฤกษ์เร่งคนเข้าขันกว้าน
ตัวไม้ใช้เดินรอกตะพาน คนประจำทำงานไม่เงือดงด
พวกทำเมรุทิศทั้งนั้น ก็พร้อมกันยกตั้งขึ้นทั้งหมด
ติดตะม่อสองชั้นเป็นหลั่นลด นายช่างกำหนดอำนวยการ

เจ้าหน้าที่สามส้างต่างมาจับ ชักระดับปลายเสาเสมอสมาน
บ้างใส่สอดรอดพรึงตรึงกระดาน เสียงสิ่วเสียงขวานอึงอล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกวิเสทแต่งสำรับสับสน
ครั้นเวลาจวนเที่ยงจะเลี้ยงคน ก็รีบร้นขนสำรับมาฉับไว
กรมวังนั่งจ่ายให้นายด่าน พวกทำการเมรุทิศเมรุใหญ่
ข้าวกระทงส่งมาแต่ข้างใน เจ้าขรัวนายเกณฑ์ให้ทำทุกเรือน
ประชาชนชายหญิงเอาสิ่งของ มาถวายรายกองไว้กลนเกลื่อน
แจกให้ไพร่สมระดมเดือน ทั้งทหารพลเรือนทั่วกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีสี่ตำรวจกวดขัน
นายด้านทำการพระเมรุนั้น ทั้งกลางคืนกลางวันเร่งรัด
ให้ยกดูกผูกเชือกแย่งระยาง ยอดปรางค์นภศูลสวมฉัตร
ตำรวจในไม้สูงสันทัด ขึ้นผูกแผงผัดจัดกระจัง
ติดชั้นเชิงบาตรบัวหงาย เรียงรายเทพประนมยืนนั่ง
บัญชรชัชวาลบานบัง ฝาผนังหลังคากระยารงค์
พนักงานด้านทำพระเมรุทอง ก็ติดตัวลำยองหางหงส์
หน้ากระดานฐานปัทม์ไม่ขัดทรง บรรจงตั้งเครื่องพระเบญจา
เพดานดาราระย้าย้อย ผูกห้อยพู่พวงบุปผา
ฉากกระจกยกตั้งบังตา แต่งที่เป็นข้างหน้าข้างใน

บ้างตั้งไม้กระถางวางรูปสัตว์ รอบจังหวัดบริเวณพระเมรุใหญ่
รูปกินนรอ้อนแอ้นเอาใจ วางไว้ริมมุขทุกทิศ
ซุ้มดอกไม้รุ่งรายซ้ายขวา โคมระย้าหลายลูกผูกติด
ราชวัติทึบตั้งบังมิด ฉัตรเงินทองปิดน้ำตะกู
บ้างยกฉัตรเบญจรงค์เรียงเรียบ เสาตะเกียบปักเคียงเป็นคู่คู่
ยักษ์โตตั้งวางข้างประตู ยืนอยู่หูตาน่ากลัว
บ้างทำโรงหุ่นโขนช่องระทา ขึ้นหลังคาดาดแผงผูกจั่ว
ปลูกศาลาฉ้อทานทำครัว เสร็จทั่วทุกตำแหน่งแต่งไว้ ฯ

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานน้อยใหญ่
ครั้นจวนกำหนดไม่นอนใจ ก็ตระเตรียมเทียมพิชัยราชรถ
รถใหญ่สำหรับใส่พระโกศทอง เรืองรองรจนาปรากฏ
รถโยงปรายข้าวตอกเป็นหลั่นลด รถอ่านหนังสือรถใส่ท่อนจันทน์
เกณฑ์ไพร่ไว้สำหรับชักฉุด ใส่เสื้อเสนากุฎขบขัน
ที่บ่าวไพร่ใครช้ามาไม่ทัน ก็พากันวิ่งวุ่นทุกมุลนาย
บรรดาหมู่คู่แห่เข้ากระบวน ก็มาถ้วนตามบาญชีซึ่งมีหมาย
ล้วนใส่เสื้อครุยกรุยกราย สมปักลายลำพอกถือดอกบัว
คนชักรูปสัตว์จัดหนุ่มหนุ่ม ใส่ศีรษะโมงครุ่มครอบหัว
ทับทรวงสังวาลลอดสอดพันพัว แต่งตัวนุ่งตาโถงโจงกระเบน

กิดาหยันจัดกันตามตำแหน่ง เชิญพระแสงหอกดาบดั้งเขน
ตั้งตาริ้วรายไปใกล้พระเมรุ พรั่งพร้อมตามเกณฑ์ทั้งไพร่นาย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประชาชนพลเมืองทั้งหลาย
จะดูชักพระศพตบแต่งกาย หญิงชายโอ่อวดประกวดกัน
บรรดาเหล่าชาวบางบ้านไกล ก็ลงเรือรีบไปแต่ไก่ขัน
เร่งพายเตือนผัวกลัวไม่ทัน ทุ่มเถียงทะเลาะกันมากลางทาง
ที่บ้านอยู่คนละฟากอยากจะดู แต่เช้าตรู่ก็ลงมาท่าเรือจ้าง
ให้เบี้ยเขาข้ามส่งตรงท่าช้าง บ้างยังค้างคอยอยู่กู่ตะโกน
พวกเมียขุนนางต่างแต่งแง่ มาคอยดูอยู่ที่แคร่หน้าโรงโขน
ปะชายขายหน้าประสาโลน ทำเมินเดินโดนผู้หญิงไป
ชาวแพแม่ค้าพาลูกเต้า ผัวพวกนายสำเภาเป็นจีนใหม่
พูดจาไม่ชัดสันทัดไทย นั่งไหนหนุ่มหนุ่มก็ล้อมอึง
เมียน้อยเจ้าภาษีมิใช่ชั่ว หน้าเป็นเล่นตัวจนผัวหึง
พวกกินเหล้าเมามาหน้าตึง ปากโป้งโผงอึงอวดตน
เห็นสาวสาวที่ไหนชุมเข้ากลุ้มกลัด แทรกสกัดกั้นกางขวางถนน
ตำรวจในไล่ตีผู้คน สับสนอลหม่านไปมา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ครั้นแสงทองส่องสว่างกระจ่างฟ้า เสด็จมาสรงชลฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา สอดใส่สนับเพลาสายกระสัน
ทรงภูษาพื้นขาวเขียนสุวรรณ กรวยเชิงสามชั้นบรรจงโจง
ฉลององค์โหมดเทศทองอร่าม อินทรธนูดูงามอ่าโถง
เจียระบาดตาดเงินเงาโง้ง ปั้นเหน่งลายปรุโปร่งประดับพลอย
กรองศอสังเวียนวิเชียรช่วง ตาบทิศทับทรวงห่วงห้อย
ทองกรจำหลักเป็นรักร้อย ธำมรงค์เพชรพลอยร่วงรุ้ง
กรรเจียกแก้วแพรวพรายทั้งซ้ายขวา ทรงชฎาห้ายอดสอดสะดุ้ง
ห้อยอุบะตันหยงส่งกลิ่นฟุ้ง ครั้นรุ่งก็เสด็จจรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ มายังเกยมณีที่ข้างหน้า พระราชาขึ้นทรงอุสงหงัน
เสนีแห่แหนแน่นนันต์ อิเหนากุเรปันก็ตามไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหยุดประทับพลับพลา พร้อมหมู่มาตยาน้อยใหญ่
หมอบเฝ้าคอยฟังรับสั่งใช้ ตำรวจในพิทักษ์รักษาองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีมีศักดิ์สูงส่ง
ชวนระเด่นจินตะหราโฉมยง มาทรงวอสุวรรณกั้นกาง
เสด็จโดยฉนวนในไคลคลา โขลนจ่าร้องให้เปิดประตูข้าง
พร้อมหมู่สาวสรรค์กำนัลนาง ต่างต่างตามเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงชวนพระธิดา หยุดประทับพลับพลาหลังคาสี
คอยดูชักศพพระอัยกี เลิกมู่ลี่แลลอดสอดตา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
เร่งรัดจัดถ้วนกระบวนตรา พอเวลาไขสีรวีวรรณ
จึงให้เชิญพระศพในปราสาท ขึ้นสู่ยานุมาศผายผัน
เกณฑ์แห่แห่แหนแน่นนันต์ มายังเกยสุวรรณที่ประทับ
พนักงานเชิญพระโกศขึ้นตั้ง บนบัลลังก์รถทรงเสร็จสรรพ
คู่แห่แตรสังข์คั่งคับ เป็นลำดับเดินโดยมรคา
เชื้อพระวงศ์ทรงรถเรืองรอง มือถือแว่นทองซองสลา
โขมพัตถ์พับยาวโยงมา พาดเหนืออังสาทรงไว้
รถพระวงศ์เชื้อสายปรายข้าวตอก ใส่ชฎาลำพอกดอกไม้ไหว
รถบีกูดูหนังสืออ่านไป รถหลังตั้งเนื้อไม้ท่อนจันทน์
เครื่องสูงเคียงคู่ทั้งสองข้าง พระกลดหักทองขวางกางกั้น
อินทร์พรหมพร้อมเพรียงเรียงกัน เสียงประโคมครื้นครั่นสนั่นไป
รูปสัตว์สิ่งละคู่ดูต่างต่าง ตามตำแหน่งขุนนางน้อยใหญ่
บุษบกบัลลังก์ตั้งผ้าไตร ชักไปเป็นขนัดอัดมา
ระเด่นดาหยนสุริย์วงศ์ ทั้งเผ่าพงศ์ประยูรในหมันหยา
ต่างองค์ทรงเครื่องใส่ชฎา ขี่ม้าตามไปในกระบวน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ กลองโยน

๏ บัดนั้น หญิงชายหนุ่มสาวชาวเรือกสวน
ลูกเต้าหลานเหลนอยู่เป็นพรวน เห็นกระบวนแห่หน้ามาแต่ไกล
พวกผู้หญิงชิงช่องราชวัติ ด่าทอพ้อตัดผลักไส
บ้างลุกขึ้นชี้หน้าแล้วว่าไป ทำไมตะกายเอานายกู
ลูกผัวพี่น้องทั้งสองข้าง วิ่งวางเข้าช่วยเหมือนมวยหมู่
พวกผู้ชายเฮฮาเข้ามาดู ตำรวจในไล่ขู่ห้ามปราม
ผู้คนคั่งคับนับแสน นั่งแน่นไปทั้งท้องสนาม
บ้างชมรถรัตน์สารพัดงาม พระโกศทองอร่ามรูจี
ท้าวนางข้างในออกไปดู นั่งอยู่หน้าพลับพลาหลังคาสี
บ้างพูดถึงครั้งการบ้านเมืองดี ว่างามยิ่งกว่านี้มากมาย
เมียขุนนางบางคนติผัว แต่งตัวใส่ลำพอกพานจะหงาย
สะกิดเพื่อนเตือนให้ดูท่านผู้ชาย แย้มยิ้มพริ้มพรายไปมา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พวกพระวงศ์พงศ์พันธุ์ในหมันหยา
ทั้งขุนนางข้างภูษามาลา ครั้นพระศพชักมาถึงพระเมรุ
ให้เชิญโกศลงจากบุษบก พยุงยกฮึดฮัดขัดเขมร
ใส่ที่นั่งบัลลังก์ราเชนทร์ เวียนรอบบริเวณพระเมรุมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นครบคำรบสามตามธรรมเนียม พนักงานคอยเตรียมอยู่พร้อมหน้า
จึงเชิญพระโกศแก้วแววฟ้า ขึ้นตั้งบนเบญจาห้าชั้น

พวกประโคมสังข์แตรแซ่เสียง สำเนียงกลองชนะครื้นครั่น
ชาววังชักรูดพระสูตรสุวรรณ บังแสงสุริยันตรัสไตร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเป็นใหญ่
ชวนอิเหนานัดดาคลาไคล เข้าไปในพระเมรุรจนา
ครั้นถึงจึงบังคมเคารพ พระศพอัยกีนาถา
แล้วทรงจุดธูปเทียนบูชา เครื่องสุวรรณบุปผามาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ สาธุการ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ทั้งระเด่นจินตะหราวาตี จรลีมายังพระเมรุทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงจุดธูปเทียนนมัสการ เยาวมาลย์กำสรดเศร้าหมอง
สาวสนมกรมในเนืองนอง ฟูมฟองชลนาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านไอศวรรย์
ให้สังฆการีนิมนต์พระนักธรรม์ พร้อมกันเข้ามาสดับปกรณ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ แล้วถวายวัตถุไทยทาน บริขารเสื่อร่มพรมหมอน
โสมนัสศรัทธาสถาวร ภูธรเสด็จกลับมาพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเหนือพระยี่ภู่ปูลาด หมู่อำมาตย์เฝ้าแหนแน่นหนา
ประชาชนกล่นเกลื่อนกันมา จึงตรัสสั่งเสนาให้ทิ้งทาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีที่เฝ้าอยู่หน้าฉาน
รับสั่งแล้ววิ่งไปลนลาน โบกมือให้ทิ้งทานโปรยปราย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นชาวคลังทั้งหลาย
นั่งประจำกำมพฤกษ์รอบราย ต่างถวายบังคมแล้วขึ้นทิ้ง
ผู้คนคั่งคับสับสน ปนละวนวุ่นวายทั้งชายหญิง
บ้างโดดโลดลอยคอยชิง ชูสวิงร่มรับลูกมะนาว
บ้างตบมือเพรียกเรียกร้อง ไล่ตะครุบทุบถองกันอื้อฉาว
เป็นหมู่หมู่วิ่งกรูเกรียวกราว ประชาชาวบุรีปรีดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พนักงานการเล่นทุกภาษา
ทั้งหุ่นโขนโรงใหญ่ช่องระทา มานอนโรงคอยท่าแต่ราตรี
ครั้นพระศพชักมาถึงหน้าเมรุ ก็โห่ฉาวกราวเขนขึ้นอึงมี่
ต่างเล่นเต้นรำทำท่วงที เสียงฆ้องกลองตีทุกโรงงาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝูงประชามาสิ้นทุกถิ่นฐาน
พวกผู้หญิงสาวสาวชาวร้าน เดินเที่ยวดูงานพล่านไป
นักเลงเหล่าเจ้าชู้ฉุยฉาย นุ่งลายฉีกผ้าดัดตัดผมใหม่
ดัดจริตปิดขมับทาไพล ห่มแพรหนังไก่สองเพลาะ
เห็นสาวสาวเหล่าข้าหลวงเรือนนอก สะกิดบอกเพื่อนกันคนนั้นเหมาะ
บ้างเดินเวียนแวดชายร่ายเราะ พูดปะเหลาะลดเลี้ยวเกี้ยวพาน

พวกดูโขนโคลนตมก็ไม่ว่า สู้ทนฝนฟ้าไม่ไปบ้าน
บ้างยืนนั่งตั้งใจจะดูงาน สับสนอลหม่านเร้ารุม
พวกผู้ชายรายยืนอยู่สองข้าง แหวกทางให้ผู้หญิงถลำหลุม
ที่ลื่นล้มกลางถนนคนชุม หนุ่มหนุ่มสรวลเสเฮฮา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านเขตขัณฑ์หมันหยา
ตะวันบ่ายชายบังหลังพลับพลา ให้เรียกมวยเข้ามาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น คู่มวยลุกขึ้นขมีขมัน
ย่างเท้าสาวหมัดกัดฟัน ตั้งมั่นตาเขม้นคอยรับ
ชกนอกหลอกหลอนลวงให้ไล่ ว่องไวได้ทีตีเท้ากลับ
ยังไม่ทันถึงยกฟกบวมยับ อดเหนียวเคี่ยวขับไม่รับแพ้
มุทะลุไล่สุ่มตะลุมบอน ชกซ้อนถูกถนัดหมัดทอดแห
ล้มลงกลอกคอทำท้อแท้ เรียกหมอมาแก้แล้วหยุดไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเป็นใหญ่
ทรงพระสรวลตรัสสั่งเสนาใน จงไปเปรียบมวยผู้หญิงดู
เลือกล่ำงามงามตามสมัคร ที่ใจรักชกตีจะมีอยู่
ลูกเมียของใครก็ไม่รู้ ได้คู่คาดหมัดมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
มาเปรียบมวยผู้หญิงเป็นสิงคลี ตามมีพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ คู่แรกหัวไรจุกจับกระเหม่า หน้าเง้าเจ้าคารมผมประบ่า
แต่งตัวผัวเสกขมิ้นทา ห่มผ้าแพรแดงตะแบงมาน
คาดหมัดขัดเขมรมงคลใส่ แล้วไปยังสนามหน้าฉาน
ทุบหลังลงให้นั่งกราบกราน พระผู้ผ่านสวรรยาธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงว่าชอบกลอยู่คู่นี้ ชกให้ดีดีอย่าเกี้ยวกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น คู่มวยผู้หญิงคนขยัน
กราบลงแล้วลุกขึ้นฉับพลัน ตั้งมั่นหมิ่นเหม่ไม่มีแรง
ย่างเท้าสาวหมัดเมินหน้า หลับตาทุบถองกันพร่องแพร่ง
เลี้ยวลอดกอดกัดวัดแวง ล้มตะแคงคนดูเฮฮา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ทอดพระเนตรอยู่บนพลับพลา จนโพล้เพล้เวลาใกล้จะพลบ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พนักงานด้านพระเมรุเจนจบ
พร้าขอตะกร้อน้ำเตรียมครบ หน้าพลับพลาจุดคบรายไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวหมันหยาเป็นใหญ่
ให้จุดพุ่มระทาดอกไม้ ไสวสว่างช่วงดังดวงดาว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกหนังต่างประชันโห่ฉาว
บ้างหยุดพากย์เจรจาว่าเรื่องราว บ้างเชิดบ้างกราวอึงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประชาชนอลหม่านไม่นับได้
เป็นหมู่หมู่มาดูดอกไม้ แล้วไปดูหนังฟังเจรจา
พวกผู้ดีหนุ่มหนุ่มคลุมศีรษะ เดินปะใครพบก็หลบหน้า
ปลอมปนมิให้คนสงกา เที่ยวเล่นตามประสาหนุ่มคะนอง
พวกผู้หญิงชาวร้านบ้านใกล้ ตามไต้นั่งรายขายของ
หมากพลูบุหรี่ใส่ซอง เห็นใครเดินมาร้องเรียกให้ซื้อ
พวกบัณฑิตติดจะเคอะเข้านั่งใกล้ ช่วยเขี่ยไต้อ่านอวดสวดหนังสือ
ปะเหล่าโลนลำพองคะนองมือ เอาอิฐถือลอบทิ้งจนนิ่งไป
พวกผู้ชายโฉงเฉงนักเลงถั่ว แต่งตัวนุ่งผ้าพกใหญ่
เห็นบ่อนตั้งหลังระทาดอกไม้ ก็แวะวางเข้าไปนั่งแทง
บ้างยักขึ้นเส้นเล่นพกเปล่า ครั้นเสียเข้าก็นั่งทำหน้าแห้ง
บ้างปลอมเปลี่ยนสับจับเงินแดง ที่ติดพันยื้อแย่งกันรุงรัง
ลางเหล่าลอบจุดประทัดทิ้ง พวกผู้หญิงเป็นหมู่มาดูหนัง
บ้างโกรธบ้างว่าน่าชัง บ้างนั่งดูสนุกบ้างลุกไป ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นค่ำคำนึงถึงทรามวัย ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรา
จะเข้าไปคอยอยู่ที่พระศพ จะได้พบพุ่มพวงดวงยิหวา
คิดพลางย่างเยื้องลีลา เข้ามาเมรุสุวรรณชั้นใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงจึ่งถวายอัญชลี พระศพอัยกีเป็นใหญ่
จึงจุดธูปเทียนทันใด ด้วยใจเคารพบูชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ สาธุการ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
สถิตยังสุวรรณพลับพลา ครั้นสิ้นแสงสุริยาเวลาพลบ
จึงชวนพระธิดายาใจ จะเข้าไปทักษิณพระศพ
โขลนจ่าข้าหลวงวิ่งกระทบ จุดคบโคมส่องเสด็จมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงบริเวณพระเมรุใหญ่ เห็นนายไพร่พร้อมพรั่งนั่งรักษา
จึงหยุดยืนอยู่แทบทวารา ทั้งสองกษัตราไม่คลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางโขลนผู้มีอัชฌาสัย
วิ่งวางมาขับฉับไว พวกผู้ชายออกไปเสียให้พ้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีแจ้งเหตุผล
จึงขับเสนาสามนต์ ผู้คนทั้งนั้นออกมา

แต่องค์เดียวเสด็จจรจรัล ไปรับประหมันด้วยหรรษา
น้อมองค์ลงถวายวันทา แล้วแลดูจินตะหราวาตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงตรัสชวนระเด่นมนตรี มาทักษิณอัยกีด้วยกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมสันต์
สมคิดดังจิตผูกพัน จึงเสด็จจรจรัลตามมา
พระแสร้งทำทักษิณไปพลาง ชำเลืองเนตรดูนางจินตะหรา
แสงเพลิงส่องจับกับพักตรา โสภาเพียงบุหลันลอยโพยม
ดูไหนให้เพลินจำเริญจิต ยิ่งคิดพิสมัยที่ในโฉม
ครั้นถึงช่องกลางหว่างโคม ลำลำจะใคร่โลมนางเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ดำเนินเดินเคียงพระภูมี ทำท่วงทีอายเอียงเมียงเมิน
แลสบหลบเนตรเชษฐา กัลยายิ่งระทวยขวยเขิน
ให้อดสูจิตคิดสะเทิน พลางเดินก้มพักตร์ทักษิณไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
เห็นท่วงทีอิเหนาก็เข้าใจ ทำเมินเดินไปไม่นำพา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　　　พี่เลี้ยงกำนัลในซ้ายขวา
แจ้งใจในที่กิริยา　　　　ชายตาดูองค์พระทรงธรรม์
เห็นดำเนินเดินชิดพระธิดา　　　　กิริยาแยบคายคมสัน
บ้างบอกเพื่อนสนิทสะกิดกัน　　　　นางกำนัลซุบซิบกระหยิบตา
ที่มีอัชฌาสัยมิใคร่เดิน　　　　ทำเมินยิ้มละไมอยู่ในหน้า
บ้างรอรั้งยั้งยืนพูดจา　　　　ตามเสด็จเดินมาแต่ไกลไกล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　ระเด่นมนตรีศรีใส
เดินเคียงกัลยาคลาไคล　　　　เห็นนางห่างไกลพระชนนี
จึ่งเอาพลูรอยกัดซัดต้ององค์　　　　โฉมยงสะดุ้งเดินเมินหนี
พระรีบไปพลันทันเทวี　　　　ภูมียิ้มพรายชายตา
เห็นนางเดินเมินเมียงเลี่ยงหลบ　　　　พระแกล้งทำกระทบอังสา
นาสิกสูบรสสุคนธา　　　　กัลยาเคืองค้อนงอนงาม
แต่เวียนวงทักษิณรอบพระศพ　　　　จนจวนถ้วนครบคำรบสาม
ให้อาลัยที่จะไกลนงราม　　　　ด้วยความประดิพัทธ์พันทวี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ครั้นเสร็จทักษิณศพพระอัยกี　　　　ก็จรลีมาสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงเร็ว

๏ เมื่อนั้น　　　　องค์ท้าวเจ้าเมืองหมันหยา
สมโภชพระศพเสร็จเจ็ดทิวา　　　　ครั้นเพลาบ่ายแสงสุริยง

จึ่งให้เชิญพระโกศทองลองใน ขึ้นใส่เชิงตะกอนสูงส่ง
พร้อมพระมเหสีสุริย์วงศ์ ทั้งองค์อิเหนานัดดา
ต่างถือธูปเทียนดอกไม้ เข้าไปประนมน้อมพร้อมหน้า
จบพระหัตถ์มัสการขอสมา อย่าให้มีเวราสืบไป
ครั้นเสร็จจึ่งจุดเพลิงพลัน สารพันเครื่องหอมซัดใส่
คับคั่งทั้งข้างหน้าข้างใน ต่างคนเข้าไปจุดอัคคี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ปี่กลอง

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ทั้งระเด่นจินตะหราวาตี ดูเปลวอัคคีชัชวาล
นางยิ่งระทดสลดจิต อาลัยให้คิดสงสาร
ต่างองค์ยกหัตถ์นมัสการ เยาวมาลย์ข้อนทรวงเข้าโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้บูชากุณฑ์

๏ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมเอ๋ย พระคุณเคยปกเกล้าเกศา
เฝ้าถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงลูกมา ไม่นิราศคลาดคลาสักคืนวัน
พระพี่นางทั้งสองมาเชิญไป ก็มิได้จำนงผายผัน
เพราะรักใคร่ในลูกผูกพัน ประโลมเลี้ยงหลานขวัญทุกเวลา
ทีนี้ตั้งแต่จะแลลับ ที่ไหนจะได้กลับมาเห็นหน้า
ร่ำพลางนางทรงโศกา กัลยาเพียงจะสิ้นสมประดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านหมันหยากรุงศรี
ครั้นเสร็จส่งสการพระอัยกี ภูมีสร้อยเศร้าเปล่าวิญญาณ์
จึ่งชวนมเหสีโฉมยง กับองค์บุตรีเสน่หา
พร้อมฝูงกำนัลกัลยา ลีลาเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นท้าวหมันหยาคลาไคล ก็กลับไปที่อยู่พระภูธร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์
ถวิลถึงวนิดายิ่งอาวรณ์ พลางสะท้อนถอนใจไปมา
กรกอดเขนยข้างไว้หว่างทรวง สำคัญว่าพุ่มพวงดวงยิหวา
เคลิ้มเคล้นเหมือนจะเห็นกัลยา พระหลงใหลไขว่คว้าม่านมอง
ครั้นรู้สึกสมประดีว่ามิใช่ ก็เศร้าเสียพระทัยหม่นหมอง
ให้โศกศัลย์รัญจวนถึงนวลน้อง นิ่งนึกตรึกตรองจนหลับไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเป็นใหญ่
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ภูวไนยแต่งองค์อลงการ
ครั้นเสร็จเสด็จจรลี มายังที่เกยลาหน้าฉาน
ขึ้นทรงยานุมาศสามคาน พนักงานแห่แหนแน่นนันต์
องค์ประไหมสุหรีกับธิดา เสด็จมาในแนวฉนวนกั้น
ระเด่นมนตรีกุเรปัน ก็ตามมาเมรุสุวรรณบรรจง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งชวนพระวงศา เขี่ยหาพระธาตุกวาดเผ้าผง
เก็บได้ใส่ขันสุวรรณลง โสรจสรงสุคนธาวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
เขี่ยหาพระธาตุอัยกี เทวีพลางทรงโศกาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
เห็นนางหยิบลงที่แห่งไร ภูวไนยหยิบลงที่ตรงนั้น
พระกระทบกรนางเทวี ทำทีแยบคายคมสัน
แล้วแสร้งทรงโศกาจาบัลย์ มิให้สองประหมันกินใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านหมันหยาเป็นใหญ่
เสร็จสรงพระธาตุทันใด ใส่ในโกศรัตน์ชัชวาล
ให้เชิญเข้าไปไว้ในวัง สถิตยังปราสาทราชฐาน
แล้วสั่งให้ลอยพระอังคาร ตามจารีตบุราณแต่ก่อนมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
มาจัดแจงแต่งตามพระบัญชา ชาวมาลาไปกวาดพระอังคาร
เอาห่อหุ้มคลุมผ้าโขมพัตถ์ แล้วผูกรัดพันเข้าทั้งเถ้าถ่าน
ใส่ในขันทองรองพาน เชิญขึ้นพระยานุมาศมา

คู่แห่แต่ล้วนใส่ลำพอก พนมมือถือดอกบุปผา
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องโกลา แห่ไปยังท่าชลาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงตะพานเหนือตำหนักแพ เรือแห่ธงทิวปลิวไสว
จึงเชิญพระอังคารลงไป เรือที่นั่งเอกชัยฉับพลัน
พลพายนั่งพายเป็นคู่คู่ ใส่เสื้อปัศตูดูขบขัน
เรือขุนนางเรือที่นั่งดั้งกัน แห่แหนแน่นนันต์นทีธาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงกึ่งกลางสาชล เป็นวังวนกว้างใหญ่ไพศาล
ชาวภูษามาลาพนักงาน ก็เชิญพระอังคารลอยลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๓

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาสูงส่ง
ครั้นเสร็จถวายพระเพลิงปลง จึงชวนองค์ระเด่นมนตรี
จะไปสรงสนานสำราญใจ ที่สระใหญ่อยู่นอกกรุงศรี
ตามอย่างทางราชประเพณี กษัตราธิบดีสืบมา
ว่าแล้วลีลาคลาไคล เสนาในแห่แหนแน่นหนา
องค์ประไหมสุหรีศรีโสภา กับธิดาเสด็จตามกันไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ มาเอยมาถึง ยังโบกขรณีสระใหญ่
ร่มรอบขอบคันล้วนพรรณไม้ โศกไทรสาขาริมวารี
บุษบงส่งกลิ่นอายอบ หอมตลบไปทั้งสระศรี
ต่างองค์เกษมเปรมปรีดิ์ จรลีลงสรงคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

สระบุหร่ง

๏ ชำระสระสนานสำราญกาย เย็นสบายซ่านซาบมังสา
เสด็จนั่งยังแท่นแผ่นศิลา ชุ่มแช่กายาในวารี
นางกำนัลบรรดาที่โปรดปราน ประคององค์เอางานแล้วขัดสี
บ้างชำเลืองแลดูพระภูมี ทำท่วงทีแยบยลกลใน
ลางนางบ้างเก็บบัวเผื่อน ชวนเพื่อนหักห้อยเป็นสร้อยใส่
บ้างแหวกว่ายคงคาชลาลัย เลี้ยวไล่สัพยอกหยอกกัน
ลางนางบ้างเก็บใบบัว มาบังตัวถือเล่นเป็นร่มกั้น
บ้างเก็บโกมุทบุษบัน ฝูงกำนัลเล่นน้ำสำราญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ลงสรง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
สรงพลางทางดูเยาวมาลย์ ฤดีดาลเดือดดิ้นในวิญญาณ์
พระแกล้งแสร้งเสด้วยเล่ห์กล ว่ายไปให้พ้นท้าวหมันหยา
เข้าแฝงกอโกสุมปทุมา ลอบดูพระธิดาในวารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
สรงสนานอยู่ในชลธี กับกำนัลนารีพี่เลี้ยง
ต่างชิงกันเก็บโกสุม บ้างบานตูมหุ้มกลีบกลิ่นเกลี้ยง
โฉมฉายว่ายแซงแข่งเคียง กับบาหยันพี่เลี้ยงร่วมใจ
เด็ดฝักหักดอกปทุมมาลย์ ขาวแดงแบ่งบานอยู่ไสว
เพลิดเพลินจำเริญหฤทัย จนใกล้อิเหนาเข้ามา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
แฝงใบบุษบงในคงคา เห็นกัลยามาใกล้ก็ได้ที
จึงยื่นกรช้อนสอดไปสัมผัส นางสะบิ้งสะบัดเบี่ยงหนี
พระแกล้งแสร้งสาดวารี ให้ชลธีถูกองค์นงคราญ
ครั้นบาหยันผันหน้ามาตรง ก็ทำเป็นสีองค์สรงสนาน
แล้วเก็บโกสุมปทุมมาลย์ มาประทานบาหยันกัลยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีเสนหา
แย้มพรายชายชำเลืองนัยนา สบเนตรเชษฐาก็อายใจ
จึงเสแสร้งแกล้งว่าพี่บาหยัน อะไรนั่นช่างพาเข้ามาใกล้
อัปยศอดสูเป็นพ้นไป ทำผลักไสหยิกตีพี่เลี้ยง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันยิ้มพลางทางทูลเถียง
พี่มิได้แกล้งพามาใกล้เคียง พระมาเมียงอยู่เมื่อไรก็ไม่รู้
ชะรอยเป็นวาสนาของบาหยัน เห็นติดพันชั้นเชิงชอบกลอยู่
ปากข้าว่าแม่นเหมือนหมอดู โฉมตรูอย่ากริ้วโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ค้อนให้แล้วตอบวาจา เอาอะไรมาว่าเป็นน่าชัง
ช่างไม่เจียมตัวแต่สักนิด เกลียดจริตกิริยาเหมือนบ้าหลัง
ว่าแล้วลัดแลงแฝงบัวบัง มายังที่อยู่พระชนนี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเรืองศรี
เสร็จสรงคงคาวารี ภูมีสำอางอ่าองค์
แล้วชวนมเหสีโสภา กับธิดาแน่งน้อยนวลหง
พร้อมฝูงสุรางค์นางอนงค์ เสด็จตรงเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
เสด็จทรงอาชาคลาไคล กลับไปยังที่ประเสบัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร ภูธรย่างเยื้องผายผัน
เข้าในห้องแก้วแพรวพรรณ ทรงธรรม์ถอนฤทัยไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ทอดองค์ลงกับที่ไสยาสน์ ยอกรก่ายวิลาศถวิลหา
ทีนี้เสร็จการจะนานช้า จึงจะได้เห็นหน้านางเทวี
จะผ่อนผันฉันใดนะอกกู จะได้อยู่หมันหยากรุงศรี
พระบิดาให้กลับไปธานี มิรู้ที่จะทำประการใด
ยังมิได้สนิทเสนหา จะนิราศคลาดคลากระไรได้
แม้นมิสมดังจิตที่คิดไว้ ก็ไม่ไปพาราคุเรปัน
แต่ครวญคร่ำกำสรดสลดจิต ต้องติดหฤทัยใฝ่ฝัน
แสนสวาทมาดหมายผูกพัน จนบรรทมหลับไปกับไสยา ฯ

ฯ ๘ คำฯ ตระ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านไอศวรรย์หมันหยา
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยา ก็แต่งองค์โอ่อ่าเอาใจ
จึงตรัสชวนอัคเรศมเหสี กับราชบุตรีศรีใส
พรั่งพร้อมฝูงสุรางค์นางใน เสด็จไปสู่สีหบัญชร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งบัลลังก์อาสน์ อำมาตย์หมอบเฝ้าอยู่สลอน
ว่าขานกิจการพระนคร ภูธรเกษมเปรมปรีดิ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นรุ่งรางสว่างธาตรี ภูมีตื่นจากที่ไสยา
เข้าที่สรงสนานสำราญองค์ บรรจงทรงเครื่องโอ่อ่า
ชวนระเด่นดาหยนยาตรา ทรงม้าที่นั่งเข้าวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงที่ราชฐาน พระผู้ผ่านผู้สวรรยาเป็นใหญ่
จึงลงจากอาชาคลาไคล เข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯเสมอ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
เห็นอิเหนาเข้ามาบังคมคัล จึงปราศรัยไปพลันทันที
ได้ยินเขาระบือลือเล่า ว่าเจ้าชำนาญการกระบี่
ท่าทางทำนองคล่องดี วันนี้จงรำให้น้าดู

แล้วให้เสนากิดาหยัน จัดกันขึ้นตีทีละคู่
โล่ดั้งดาบเชลยมลายู จะได้ดูเล่นเป็นขวัญตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
คำนับรับราชบัญชา แล้วแลดูจินตะหราวาตี
แต่รอรั้งยั้งหยุดอยู่เป็นครู่ ให้คิดอดสูนางโฉมศรี
ยิ้มละไมในพักตร์เป็นท่วงที ต่อภูมีซ้ำเตือนจึงเคลื่อนคลาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาหยิบกระบี่มาถวาย
ค่อยกระซิบทูลว่าพระอย่าอาย ครั้งนี้ตีหมายเอารางวัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ยิ้มพลางทางว่าอย่าเยาะกัน ดีแต่พูดเช่นนั้นอัตรา
แล้วพยักเรียกระเด่นดาหยนไป ต่างองค์บังคมไหว้ท้าวหมันหยา
ลุกขึ้นร่ายรำทำกิริยา ทรงกระบี่เบื้องขวากรีดกราย
ประเท้าก้าวกระหยับย่างเยื้อง ชำเลืองนัยนาสอดส่าย
แลสบเนตรนางพลางยิ้มพราย แล้วประปรายปลายกระบี่ตีกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองแขก

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงสุรางค์นางสาวสรรค์
ทั้งเถ้าแก่ชะแม่นางกำนัล แอบดูอยู่ที่ชั้นชาลา

บ้างนิยมชมระเด่นมนตรี รำกระบี่น่ารักนักหนา
บุญตัวได้เห็นเป็นขวัญตา งามดั่งเทวาสุราลัย
ลางนางนั่งชิดสะกิดเพื่อน แย้มเยื้อนพูดจาอัชฌาสัย
ดูทีทำนองภูวไนย จะมีที่ต้องใจสักสิ่งอัน
บ้างว่าข้าเห็นเป็นแยบคาย นัยนาสอดส่ายคมสัน
บ้างซุบซิบกระหยิบตากัน นางกำนัลลอบดูพระภูธร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราดวงสมร
เมียงมองอยู่ที่ช่องบัญชร บังอรแลลอดสอดตา
ครั้นสบเนตรเชษฐาทีไร อรไทสะเทินเมินหน้า
เสหยอกบาหยันด้วยมารยา ชายตาแย้มยิ้มพริ้มไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาอัชฌาสัย
ผันผัดปัดป้องว่องไว ถ้อยทีหนีไล่ไปมา
ครั้นระเด่นดาหยนเสียที ภูมีตีต้องหัตถา
บรรดาพี่เลี้ยงแลเสนา ก็สรวลเสเฮฮาขึ้นพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
คลานเข้าไปรับกระบี่พลัน อภิวันท์แล้วกระซิบทูลพลาง
ข้าเห็นพระองค์ทรงกระบี่ ท่าทีเคล่าคล่องทั้งสองอย่าง
ไหนจะกรายร่ายรำทำท่าทาง ไหนจะดูอยู่ข้างบัญชรชัย

แต่ส่ายสอดทอดพระเนตรอยู่อย่างนี้ ยังทรงตีมีชัยชนะได้
ชอบเอาของที่ต้องพระหฤทัย มารางวัลภูวไนยจะสมควร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีแย้มสรวล
จึงตรัสว่าอย่าเย้าเฝ้ากวน ดีแต่ชวนพูดเล่นเช่นนั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกรุงไกรไอศวรรย์
ตรัสชมอิเหนากุเรปัน การกระบี่ดีครันขยันนัก
ไม่มีใครเป็นคู่สู้ได้ ทั้งในแดนชวาอาณาจักร
สมเป็นวงศาสุรารักษ์ ยศศักดิ์ประเสริฐเลิศชาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
ให้เสนีพี่เลี้ยงตัวนาย รำถวายทีละคู่สู้กัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน
รับสั่งแล้วบังคมคัล ก็จัดคู่สู้กันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองแขก

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยายิ้มย่องผ่องใส
ทอดพระเนตรอยู่บนบัญชรชัย แสนสำราญหฤทัยพระทรงธรรม์
จึ่งสั่งให้เอาของมาประทาน ทวยหาญเสนากิดาหยัน
ทั้งเงินทองเสื้อผ้าแพรพรรณ รางวัลให้ทั่วทุกตัวคน

อันองค์ระเด่นมนตรี ให้จัดของดีดีเครื่องต้น
ธำมรงค์มงกุฎกุณฑล สร้อยสนสังวาลแววไว
อันระเด่นดาหยนวงศา เอาชฎาเดินหนมาให้
ทั้งทองกรพาหุรัดตรัสไตร เร่งไปเอามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
อภิวันท์แล้ววิ่งเป็นสิงคลี ออกมาสั่งดังมีบัญชาการ
คลังวิเศษภูษามาลา ก็ขนของเข้ามายังหน้าฉาน
กราบถวายบังคมก้มกราน แล้วเอาของมาประทานทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเป็นใหญ่
เสร็จสรรพก็หับบัญชรชัย เข้าในปราสาทแก้วแพรวพรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
เสด็จทรงอัสดรจรจรัล กลับไปประเสบันอากง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง ให้คลุ้มคลั่งหฤทัยใหลหลง
ไม่ทันจะเปลื้องเครื่องทรง เสด็จตรงเข้าไปที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ ให้อาวรณ์หวังถวิลถึงจินตะหรา
องค์อ่อนถอนฤทัยไปมา มิได้ตรัสจำนรรจาพาที

ลืมเลยเสวยสรงทรงสุคนธ์ แต่พลิกกลับสับสนอยู่บนที่
ไม่เป็นอารมณ์สมประดี ภูมีกลัดกลุ้มคลุ้มใจ
พระหัตถ์ซ้ายก่ายเขนยคะนึงคิด เจ็บจิตประชวรเช่นเป็นไข้
แสนกระสันรันทดหฤทัย พระมิได้วายอาวรณ์ร้อนรน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประหลาดจิตคิดฉงน
ดูพระจริตติดพิกล บรรทมทั้งเครื่องต้นที่ทรงมา
จึงเข้าไปช่วยเปลื้องเครื่องทรง ให้พระองค์ทรงผลัดภูษา
แล้วกราบทูลไปมิได้ช้า พระจงอุตส่าห์สะกดใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
จึงตอบทั้งสี่พี่เลี้ยงไป เมื่อไม่เห็นวิตกในอกเลย
อันความทุกข์เหลือทุกข์ครั้งนี้ จะคิดฉันใดดีนะพี่เอ๋ย
แม้นมิได้สู่สมชมเชย ที่ไหนเลยน้องจะมีชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงบังคมเหนือเกศา
จึงทูลปลอบให้ชอบอัชฌา พระอย่ารันทดกำสรดทรง
จงระงับดับโศกเสียก่อน ภูธรอุตส่าห์เสวยสรง
อันพระธิดาโฉมยง ไหนจะพ้นพระองค์อย่าสงกา
จะทูลโลมเล้าสักเท่าใด พระมิได้วายเทวษถวิลหา
พี่เลี้ยงทั้งสี่มีอัชฌา ซุบซิบปรึกษาพาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาบดีศรี
เวลาเฝ้าก็เข้ามาอัญชลี เห็นภูมีไสยาสน์ประหลาดใจ
จึ่งถามยะรุเดะลูกชาย พระโฉมฉายประชวรหรือไฉน
ช่างไม่บอกสักคำทำอย่างไร เหตุผลก็มิให้ผู้ใหญ่รู้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะอิดเอื้อนเยื้อนอยู่
หันหน้ามาบังบานประตู ยิ้มพลางทางดูตากัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
ทำเฉยหน้าแล้วว่าไปพลัน ประชวรมาแต่วันถึงเวียงชัย
พระโรคเรื้อรังประทังอยู่ ไม่สุดรู้มดหมอพอแก้ไข
หรือชะรอยทรงกระบี่วันนี้ไซร้ จะเป็นไข้เนื้อขาดประหลาดนัก
ดูอาการที่ทำให้คร่ำครวญ จะประชวรสิ่งใดไม่ประจักษ์
แม้นได้โอสถรสรัก เห็นไม่พักนวดฟั้นจะพลันคลาย
เจ้าจอมหม่อมลุงได้เมตตา ช่วยเข้าไปขอยามาถวาย
ที่พระร้อนรนกระวนกระวาย นั้นแหละเห็นจะหายเป็นมั่นคง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะตกใจตะลึงหลง
จึ่งทูลเล้าโลมพระโฉมยง พระบิตุรงค์กำชับรับสั่งมา
การพระศพเสร็จสรรพให้กลับไป ป่านนี้ภูวไนยจะคอยหา
อันพระน้องนุชบุษบา พระบิตุเรศเจตนาไปกล่าวไว้

ยังแต่จะเสกสองให้ครองกัน เป็นปิ่นกุเรปันกรุงใหญ่
อันจะเลี้ยงพระน้องสองเวียงชัย รู้ไปถึงดาหาธานี
เกลือกจะไม่ปลดปลงให้นงลักษณ์ จะเกิดเหตุใหญ่นักพระโฉมศรี
ทั้งจะได้เคืองแค้นแสนทวี พระภูมีจงถวิลจินดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์อสัญแดหวา
ไม่ตอบถ้อยคำจำนรรจา ให้เคืองขัดอัธยาในอารมณ์
พระผินผันหันพักตร์เมินหนี แล้วหยิบผ้ามาคลี่ทรงห่ม
พลางสะท้อนถอนถ่ายระบายลม แกล้งทำเหมือนบรรทมหลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาอัชฌาสัย
มิรู้ที่จะผ่อนผันฉันใด ก็ออกไปจากที่แท่นทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโศกเศร้าหมอง
ยิ่งคิดพิสมัยใจปอง พระนิ่งนึกตรึกตรองไปมา
อันระเด่นบุษบาตุนาหงัน ตามวงศ์อสัญแดหวา
แต่มิได้มีใจเจตนา เหมือนระเด่นจินตะหรายุพาพาล
ชะรอยวาสนาได้สร้างไว้ เผอิญให้จงรักสมัครสมาน
จะว่าไปก็ในวงศ์วาน เยาวมาลย์ก็มิใช่หาไหนมา
มาตรแม้นสองกษัตริย์จะขัดเคือง มิให้กูอยู่เมืองหมันหยา
ก็จะพาดวงใจไคลคลา ไปมะงุมมะงาหราสำราญ

แต่บรรทมนิ่งนึกตรึกไตร จนอุทัยรุ่งแจ้งแสงฉาน
เสด็จจากแท่นรัตน์ชัชวาล มาสระสรงชลธารทันใด ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ บรรจงทรงเครื่องประทานใหม่
แล้วทรงอาชาคลาไคล เสนาในตามเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร บทจรเข้าในปราสาทศรี
บังคมสองประหมันทันที พลางดูเทวีไม่วางตา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันยา
ทอดพระเนตรดูอิเหนานัดดา เห็นพักตราสร้อยเศร้าก็เข้าใจ
จึ่งบัญชาถามด้วยความรัก เป็นไรผิวพักตร์จึ่งหม่นไหม้
หรือโรคายายีประการใด ด่วนเข้ามาไยไม่สบาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
ประสานหัตถ์เคารพอภิปราย วันตีกระบี่ถวายภูวไนย
ให้ตึงตัวไปทั่วสารพางค์ จิตใจเหมือนอย่างจะเป็นไข้
หยุดช้ากลัวว่าจะมากไป จึ่งแข็งใจเข้ามาอัญชลี
ทูลพลางทางชำเลืองแลมา ดูระเด่นจินตะหรามารศรี
ความรักสลักทรวงแสนทวี ภูมีถอนใจไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	องค์ประไหมสุหรีเสนหา
พิศดูรู้รหัสพระนัดดา	จึ่งกล่าวรสพจนาพาที
เพียงพระเข้าสู่สวรรคต	ก็ตั้งแต่กำสรดหมองศรี
พร่ำกินน้ำตาทุกนาที	น้านี้เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ
ได้เห็นหน้านัดดาค่อยผาสุก	พอบรรเทาเบาทุกข์ที่โหยไห้
เจ้าจงอยู่ด้วยน้าอย่าคลาไคล	สักเดือนหนึ่งจึงไปพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	อิเหนากุเรปันก็หรรษา
ชื่นชมด้วยสมดั่งจินดา	รับรสพจนาวาที
พลางเยื้อนแย้มยิ้มพริ้มเพรา	ค่อยบรรเทาทุกข์ที่หมองศรี
แล้วชำเลืองแลดูพระบุตรี	ภูมีประดิพัทธ์ผูกพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	ระตูผู้ผ่านไอศวรรย์
ครั้นเวลาสายสีรวีวรรณ	ก็จรจรัลเข้าที่บรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีศรีใส
เสด็จทรงอาชาคลาไคล	กลับไปประเสบันมิทันช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง	ขึ้นยังตำหนักที่ข้างหน้า
เปลื้องเครื่องประดับองค์แล้วตรงมา	เข้าห้องไสยาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระนิ่งนึกตรึกคิดพิศวง ตะลึงหลงอาลัยใฝ่ฝัน
ทอดองค์ลงกับที่แท่นสุวรรณ แสนวิโยคโศกศัลย์รัญจวน
โอ้จะคิดผ่อนผันฉันใด จึ่งจะได้โฉมงามทรามสงวน
พลางสะท้อนถอนใจใคร่ครวญ ปั่นป่วนไม่เป็นสมประดี
พระลืมล่วงเวลาสรงเสวย กรกอดเขนยอยู่ในที่
ความรักหนักทรวงแสนทวี ภูมีเศร้าสร้อยละห้อยใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาอัชฌาสัย
เห็นพระองค์ร่ำรักนั้นหนักไป จะผ่อนผันฉันใดก็สุดคิด
ได้ทูลขัดทัดทานเป็นหลายครั้ง พระมิได้เชื่อฟังแต่สักหนิด
กลัวความทั้งนี้จะมิมิด จนจิตกอดเข่าเข้าเป็นทุกข์
เสียแรงพระชุบเลี้ยงถึงเพียงนี้ ได้มั่งมีอยู่เย็นเป็นสุข
จะมานิ่งนอนใจให้เกิดยุค เห็นความจะลามลุกวุ่นวาย
แม้นทราบถึงองค์ศรีปัตหรา โทษาจะมีเป็นมากหลาย
ฉวยพระไม่ไต่ถามสิงามตาย จะลงร้ายเอาว่ารู้ด้วยภูธร
จำจะลอบบอกความตามจริงไป กราบทูลภูวไนยให้แจ้งก่อน
จึงเรียกนายรองเข้าห้องนอน ให้เขียนอักษรสารา
ครั้นเสร็จแล้วส่งให้เสนี นำคดีไปแจ้งแก่ยาสา
กราบทูลบทมาลย์พระผ่านฟ้า ตามในกิจจาให้แจ้งการ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีดีใจได้ไปบ้าน
อำลาปาเตะมิทันนาน มาขึ้นพาชีชาญฉับไว
ออกจากหมันหยาธานี รีบตีอาชาเข้าป่าใหญ่
นอนทางค้างแรมมาในไพร ตรงไปกุเรปันพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาหน้าทิมดาบ ตรงเข้าไปกราบท่านยาสา
แถลงเล่าเหตุผลแต่ต้นมา แล้วส่งสาราให้ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาแจ้งใจในสารศรี
ก็รีบพาเสนาจรลี มายังที่พระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงบังคมทูลทันใด ว่าปาเตะที่ไปหมันหยา
แต่งคนให้ถือหนังสือมา จงทราบบาทาฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเรืองศรี
รับสารามาจากเสนี พระองค์ทรงคลี่ออกอ่านพลัน
ว่าปาเตะถวายอภิวาท เบื้องบาทพระผู้ผ่านไอศวรรย์
ด้วยพระโอรสาลาวัณย์ กำสรดทรงโศกศัลย์ทุกวันไป
ตั้งแต่คลั่งไคล้ใหลหลง ในองค์พระบุตรีศรีใส
ทั้งสองประหมันก็เป็นใจ แยบเยื้อนเหมือนจะให้เยาวมาลย์

ข้าได้ทูลเตือนเป็นหลายครั้ง พระไม่ฟังพจนาว่าขาน
มิรู้ที่จะขืนขัดทัดทาน จงทราบบทมาลย์พระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร ภูธรเคืองข้องหมองศรี
จึงส่งสารามาทันที ให้ประไหมสุหรีทัศนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
อ่านสารสิ้นเรื่องเคืองอุรา จึงทูลพระภัสดาทันใด
เหตุนี้ผู้ใหญ่แกล้งหน่วงเหนี่ยว จะโทษเด็กข้างเดียวก็ไม่ได้
ประสาหนุ่มจึงลุ่มหลงไป จะทำให้ผิดกันด้วยฉันทา
ครั้นจะนิ่งดูทีบัดนี้เล่า ไหนอิเหนาจะจากหมันหยา
แม้นมิให้ไปหาตัวมา ก็เห็นว่าจะไม่เงือดงด
จงเอาอาการข้านี้บอกไป ว่าตั้งใจครวญคร่ำกำสรด
ด้วยครรภ์ถ้วนจวนคลอดโอรส กำหนดให้ลูกรักเร่งมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
เห็นต้องระบอบชอบอัชฌา จึงตรัสเรียกยาสาทันที
ทรงสั่งให้ร่างราชสาร แจ้งการตามคำประไหมสุหรี
ให้ลูกยากลับมาธานี แต่ในเจ็ดราตรีอย่านอนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสารับสั่งบังคมไหว้
ออกมาศาลาลูกขุนใน เร่งให้เขียนราชสารา
ครั้นเสร็จจึงสั่งเสนี จงถือสารศรีไปหมันหยา
ทูลเชิญเสด็จพระลูกยา ให้กลับมาอย่านานเป็นการร้อน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาคำนับรับอักษร
อำลามาขึ้นอัสดร ออกจากพระนครรีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหมันหยาไม่หยุดยั้ง ตรงไปติกาหรังที่อาศัย
เข้าหาพี่เลี้ยงภูวไนย เอาสาราส่งให้ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
ซักไซ้ได้ความตามคดี แล้วเข้าไปในที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงบังคมทูลแถลงแจ้งเหตุ ว่าพระบิตุเรศนาถา
ให้เสนีถือหนังสือมา แล้วถวายสาราภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ฟังข่าวผ่าวร้อนหฤทัย จำใจคลี่สารออกอ่านพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในสารานั้นว่าพระมารดร ให้อาวรณ์วิโยคโศกศัลย์
แต่คอยคอยลูกยาเห็นช้าวัน ด้วยครรภ์นั้นถ้วนทศมาสตรา
เห็นอาการเจ็บจวนอยู่เนืองนิตย์ ให้หนักจิตที่จะคลอดโอรสา
เกลือกจะเกิดอันตรายวายชีวา ไหนเลยลูกยาจะเห็นใจ
จงเร่งกลับมายังธานี แต่ในเจ็ดราตรีให้จงได้
แม้นช้ากว่าที่กำหนดไว้ ถึงจะมาก็ไม่ต้องการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร เร่าร้อนหฤทัยดังไฟผลาญ
ให้อาลัยที่จะไกลเยาวมาลย์ จะเบือนบิดคิดอ่านเห็นสุดที
จำจะไปทูลลาสองประหมัน กลับไปกุเรปันกรุงศรี
คิดแล้วมาทรงพาชี จรลีเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งลงจากม้าต้น ขึ้นบนปราสาททองผ่องใส
บังคมสองประหมันทันใด แล้วทูลไปให้แจ้งกิจจา
บัดนี้สมเด็จพระบิดร มีศุภอักษรให้หา
พระชนนีเจ็บครรภ์หลายวันมา หลานรักจักลาไปธานี
ถ้าไปไม่ทันพระบรรหาร เนิ่นนานก็จะเคืองบทศรี
แม้องค์พระชนกชนนี มีความสวัสดีจะกลับมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ฟังพระหลานลาก็อาลัย
คิดจะใคร่ทานทัดตรัสห้าม ก็เกรงความนินทาไม่ว่าได้
สององค์จึ่งอำนวยอวยชัย เจ้าจงไปเป็นสุขทุกเวลา
น้านี้อยู่หลังทั้งสอง จะทุกข์ทนหม่นหมองละห้อยหา
เช้าเย็นเคยเห็นพระนัดดา ทีนี้น้าจะเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ จึ่งมีพจนาบัญชาสั่ง ดะหมังเสนาอัชฌาสัย
จงจัดของขวัญทั้งนั้นไซร้ ตามในสุริย์วงศ์เทวัญ
ทั้งพี่เลี้ยงนางนมสมศักดิ์ อุดมด้วยนรลักษณ์เลือกสรร
ชายหญิงสิ่งละร้อยครบครัน ฝากไปทำขวัญพระนัดดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
มาจัดของขวัญดังบัญชา แล้วมอบให้เสนากุเรปัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
พิศพักตร์พระนัดดาลาวัณย์ เห็นโศกศัลย์สร้อยเศร้าก็เข้าใจ
จึ่งตรัสเรียกราชบุตรี เข้ามานั่งถึงนี่ให้ใกล้
อิเหนาเขาจะลาคลาไคล เจ้าจงบังคมไหว้พี่ยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ได้ฟังชนนีตรัสมา ให้ขวยเขินวิญญาณ์อารมณ์
ต่อบิตุเรศเตือนจึ่งเคลื่อนคลาย ระวังชายทรงสะพักชักห่ม
ครั้นถึงหน้าที่นั่งก็บังคม กราบก้มพักตราไม่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
คำนับรับไหว้นางเทวี ภูมีดูนางไม่วางตา
ความรักหนักอุราด้วยอาลัย จะจำไกลพุ่มพวงดวงยิหวา
องค์อ่อนถอนฤทัยไปมา เหมือนจะบอกกัลยาให้รู้ที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงสุรางค์นางสาวศรี
ต่างดูระเด่นมนตรี แล้วพาทีซุบซิบสะกิดกัน
พระจริตเห็นผิดกิริยา พักตราเศร้าสร้อยโศกศัลย์
น่าจะทุกข์ทรมานรำคาญครัน สงสารทรงธรรม์เป็นพ้นไป
เมื่อกี้ดูเหมือนจะเยื้อนสั่ง ใครใครเห็นมั่งหรือหาไม่
ชลเนตรคลอเนตรแล้วถอนใจ เห็นอาลัยในองค์พระธิดา
บ้างว่าน่ารักพระโฉมตรู จะใคร่ให้เสด็จอยู่หมันหยา
ถ้าได้กับพระบุตรีศรีโสภา ดังจินดาประดับรับเรือนทอง
ลางนางบ้างว่าข้าชอบใจ ทั้งในธรณีไม่มีสอง
ต่างคิดพิสมัยใจปอง หม่นหมองไปทุกหน้านางกำนัล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
อาลัยมิใคร่จะจรจรัล จึ่งทูลสองประหมันทันที
แต่ตัวนี้หากจะจากไป จำใจไกลเบื้องบทศรี
แม้นมิกังวลด้วยชนนี หลานนี้ก็ยังไม่จากจร
ทูลพลางทางถวายบังคมลา แล้วแลดูพระธิดาดวงสมร
ทำทีเหมือนจะสั่งบังอร ภูธรถอนใจอาลัยลา
มาทรงพาชีฉับพลัน หวั่นหวั่นถวิลถึงจินตะหรา
จึ่งขับมโนมัยไคลคลา ตรงมาที่อยู่ภูวไนย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง ขึ้นยังตำหนักที่อาศัย
จึ่งสั่งพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ จงไปจัดพหลมนตรี
แต่ในย่ำรุ่งให้เสร็จสรรพ พรุ่งนี้จะกลับไปกรุงศรี
สั่งพลางย่างเยื้องจรลี เข้าไปในที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ พระบรรทมรำพึงถึงความรัก ไม่ประจักษ์แจ้งจิตขนิษฐา
จะจำใจกลับไปพารา อนิจจาจะทำประการใด
อันความทุกข์สุดทุกข์แสนทวี เจ้าจะเห็นอกพี่บ้างหรือไม่
คิดจะใคร่แจ้งความแก่ทรามวัย จึ่งสั่งให้หาดอกลำเจียกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น วิเยนกิดาหยันหรรษา
รับสั่งแล้วบังคมลา ออกมายังสวนมาลี

เก็บได้ดอกปะหนันมิทันนาน ใส่พานเข้าไปในที่
ประนมก้มเกล้าดุษฎี แล้วถวายมาลีภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาอัชฌาสัย
จึ่งหยิบมาลามาทันใด ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรอง
เอานขาจารึกกลีบปะหนัน ผูกพันเพลงยาวเคล่าคล่อง
แจ้งความตามซึ่งคะนึงน้อง เป็นทำนองครวญคร่ำรำพัน
แล้วเอาซ่าโบะห่อดอกไม้ ส่งให้วิเยนกิดาหยัน
ธำมรงค์สองวงนอกนั้น ให้พี่เลี้ยงสาวสรรค์กัลยา
จงรับแหวนไว้พลางพลาง เป็นค่าจ้างวานถวายบุหงา
อันซ่าโบะของเราเอามา ขอเปลี่ยนผ้าสไบพระบุตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น วิเยนรับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกจากที่ไสยาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงทิมริมโรงขอเฝ้า ก็แวะเข้านั่งหยุดอาศัย
พอเห็นนางค่อมมาแต่ไกล เดินเคียงเข้าใกล้แล้วพาที
จะเข้าไปในวังข้าสั่งด้วย เอ็นดูช่วยบอกพี่เลี้ยงสองศรี
บาหยันซ่าเหง็ดชนนี ว่าลูกนี้จะลาไปเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางค่อมงวยงงไม่สงสัย
รับคำแล้วรีบคลาไคล เข้าในท้องฉนวนด่วนมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ฉุยฉาย

๏ จึ่งบอกสองพี่เลี้ยงนารี บัดนี้เจ้าบ่าวน้อยมาคอยหา
ให้บอกสองท่านผู้มารดา มีธุระจะลาไปธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงจึงว่าแก่ทาสี
หลากใจใครหนอช่างพาที ล้อเล่นเช่นนี้น่าน้อยใจ
ร้ายดีจะไปดูให้รู้จัก ลูกรักของข้ามาแต่ไหน
จึ่งพาดุหวาค่อมคลาไคล ออกไปยังนอกทวารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น วิเยนเห็นสองนางก็มาหา
นั่งไหว้แล้วแถลงแจ้งกิจจา โดยดังบัญชาพระทรงธรรม์
แหวนนี้ประทานมารดร จงช่วยธุระร้อนผ่อนผัน
ถึงใจให้พลางเป็นรางวัล วานถวายดอกปะหนันนงเยาว์
อันซ่าโบะรอยทรงจงพระทัย จะขอเปลี่ยนสไบโฉมเฉลา
แจ้งความตามสั่งสิ้นสำเนา แล้วเอาธำมรงค์ส่งให้นาง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสองไม่หมองหมาง
ยิ้มอยู่ในหน้าแล้วว่าพลาง ชิช่างฉลาดหลอกให้ออกมา

จึ่งรับเอาแหวนทั้งสองวง กับผ้าทรงที่ห่อบุหงา
จะถวายให้ตามพระบัญชา ว่าแล้วก็พากันกลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึ่งเข้าไปในห้อง ทั้งสองพิศวงสงสัย
จึ่งคลี่ห่อปะหนันออกทันใด เห็นอักษรเขียนใส่กลีบมาลา
ถ้อยคำร่ำว่าโอดครวญ น้ำนวลน่ารักเป็นหนักหนา
แต่เฝ้าอ่านสารซ้ำไปมา สรวลสันต์หรรษาพาที ฯ

ฯ ๔ คำ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ได้ยินเสียงสรวลระริกซิกซี้ จึ่งจรลีมาดูด้วยพลัน
เห็นสองพี่เลี้ยงกัลยา พิศดูบุหงาแล้วสรวลสันต์
เมื่อกี้พี่ว่าอะไรกัน บุหงาปะหนันนั้นของใคร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองกัลยาอัชฌาสัย
ดูตากันยิ้มพริ้มไป แล้วทูลอรไทพระธิดา
ข้าไปสะตาหมันวันนี้ เคราะห์ดีได้บุหงาในห่อผ้า
นึกเดาเจ้าของลองปัญญา ไม่รู้ว่าจะเป็นของใคร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราพาซื่อไม่สงสัย
หยิบบุหงามาดูทันใด อรไทเห็นสารก็อ่านพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในลักษณ์อักษรเสน่หา ของพี่ยาจารึกกลีบปะหนัน
มาแจ้งความทรามวัยวิไลวรรณ ด้วยผูกพันพิศวาสไม่คลาดคลาย
แต่ทุกข์ตรอมจนผอมผิดร่าง เจ้าไม่เห็นบ้างหรือโฉมฉาย
ถึงจะม้วยชีวันอันตราย ก็ไม่หมายว่าจะคืนพารา
นี่เนื้อชะรอยกรรมได้ทำไว้ จะจำไกลพุ่มพวงดวงยิหวา
มิรู้ที่จะแข็งขัดพระบัญชา จะขอลาโฉมยงอยู่จงดี
ซ่าโบะจะขอเปลี่ยนสไบนาง ไปชมพลางต่างพักตร์ยาหยี
กับทั้งชานสลาจงปรานี เหมือนช่วยชูชีวีของพี่ไว้
ถึงกลับไปก็ไม่อยู่ช้า จะคืนมาชมชิดพิสมัย
จงเป็นมิตรไมตรีแต่นี้ไป ดังได้ตุนาหงันกันมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นอักษร ชอบพระทัยในกลอนที่วอนว่า
แต่เล่ห์กลสตรีมีมารยา ทำโกรธาทิ้งประหนันเสียทันใด
จึ่งว่าชอบขอบใจพี่เจ้า ช่างเอาบุหงาใครมาให้
แยบเยื้อนเหมือนหนึ่งไม่เข้าใจ ยิ้มละไมในหน้าพาที
จะมาเสใส่ข้าว่าไรเล่า พิสมัยก็เอาเป็นผัวพี่
ผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้ ไม่มีความคิดสักนิดเดียว
ช่างเชื่อลิ้นหลงเล่ห์ลมชาย หวานนักมักกลายเป็นเปรี้ยว
อย่าพักพูดบ่ายเบี่ยงเลี่ยงเลี้ยว ล่อลวงหน่วงเหนี่ยวเกี่ยวพัน

ไ

ม่เจียมตนจะไปปนที่สูงศักดิ์ เห็นเกินหน้าน้องนักพี่บาหยัน
ดังกระต่ายหมายชมดวงจันทร์ อะไรนั่นพาทีไม่มีอาย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงเล้าโลมโฉมฉาย
ใช่จะแกล้งแสร้งเสเพทุบาย คิดหมายว่ามิใช่หาไหนมา
ก็นับในสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ จะกระไรกว่ากันนักหนา
สมศักดิ์สมสกุลทั้งสองรา นี่พี่หากว่าประสากัน
ถึงมาตรไม่จงจิตคิดปอง แต่อย่าข้องเคืองเคียดเดียดฉันท์
สงสารพระองค์วงศ์เทวัญ โศกศัลย์วอนว่าน่าปรานี
ในสาราว่าจะขอเปลี่ยนสไบ จะบิดเบือนมิให้ก็ใช่ที่
โฉมยงทรงคิดดูจงดี พระภูมีจะละห้อยน้อยใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
ฟังพี่เลี้ยงสนองต้องฤทัย ให้อาลัยในองค์พระทรงธรรม์
แต่ปากนางหากทำเป็นว่า สมเพชเวทนาพี่บาหยัน
ช่างลุ่มหลงงงงวยไปด้วยกัน สารพันล้วนเห็นว่าเป็นดี
อย่ามาเฝ้าเซ้าซี้ให้ขัดใจ จะอย่างไรก็ตามความคิดพี่
ว่าพลางย่างเยื้องจรลี เข้าไปในที่ไสยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองศรีพี่เลี้ยงเสน่หา
แจ้งใจในทีพระธิดา ก็ตามมายังที่บรรทม

ครั้นถึงจึงประณตบทมาลย์ นบนอบหมอบคลานกรานก้ม
บาหยันทำสนิทชิดชม บังคมแล้วทูลไปทันใด
โฉมยงจงทรงพระเมตตา วันนี้ข้าหนาวเย็นเหมือนเป็นไข้
จะขอผ้ารอยทรงองค์อรไท แม้นโปรดได้ให้ห่มจะค่อยคลาย
ว่าพลางทางทำเฉยหน้า หยิบยกพานผ้ามาถวาย
แต่เฝ้าเตือนเยื้อนยิ้มพริ้มพราย จงเปลี่ยนเปลื้องจากกายกัลยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
เสแสร้งแกล้งกล่าววาจา รำคาญวานอย่าให้ขัดใจ
น้องหรือจะรู้เท่าทัน เชิงชั้นแยบยลคนผู้ใหญ่
นางค้อนเคืองเปลื้องเปลี่ยนผ้าสไบ ทำทิ้งประชดให้ด้วยมารยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบาหยันหรรษา
หยิบสไบรอยทรงนั้นมา พับพาดอังสาแล้วพาที
ครั้งนี้เห็นแท้แน่ตระหนัก ว่าโฉมยงนงลักษณ์รักพี่
ว่าพลางทางทำยินดี อัญชลีแลดูตากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ซ่าเหง็ดรู้กิริยาบาหยัน
จึงทูลองค์อรไทวิไลวรรณ ทำเจ็บปวดฟันป่วยเป็นพ้นไป
รำมะนาดเจ้ากรรมทำวิบาก จะเคี้ยวสลาอ้าปากก็ไม่ได้
จึงหยิบหมากมาถวายทันใด ทรามวัยได้โปรดเคี้ยวประทาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราจึงว่าขาน
อะไรนี่มีแต่บอกอาการ บ้างขอผ้าขอชานรำคาญใจ
เวทนามาเฝ้าเซ้าซี้ เช่นนี้น่าชังมั่งหรือไม่
จึงรับหมากมาเคี้ยวประเดี๋ยวใจ แล้วส่งให้ซ่าเหง็ดด้วยเมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ซ่าเหง็ดได้ประทานชานสลา
สะกิดเตือนบาหยันกัลยา บังคมลามาจากเยาวมาลย์
เดินด่วนชวนกันเข้าในห้อง ทั้งสองประดิษฐ์คิดอ่าน
เจียนตองแต่พอห่อชาน ใส่ผอบเอาพานทองรอง
แล้วพับผ้ารอยทรงองค์อรไท ซ่อนใส่สไบห่มปิดป้อง
มิให้ใครสงสัยในทำนอง ทั้งสองกัลยาคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ถึงฉนวนก็ชวนกันหยุดอยู่ ตรงประตูหูช้างข้างใต้
แกล้งส่งเสียงดังกระทั่งไอ พยักให้วิเยนเป็นสำคัญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น วิเยนรู้แยบคายก็ผายผัน
เข้ามานั่งลงที่ตรงนั้น ไหว้สองสาวสรรค์กัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ซ่าเหง็ดบาหยันก็หรรษา
ครั้นเห็นวิเยนเข้ามา เหลียวซ้ายแลขวาไม่เห็นใคร

จึงหยิบชานสลากับผ้าทรง สองนางนั่งลงแล้วส่งให้
สั่งว่าข้าถวายบังคมไป ด้วยตั้งใจจงรักภักดี
เสด็จไปอย่าได้อยู่ช้า เร่งกลับมาหมันหยากรุงศรี
จงจำถ้อยคำของข้านี้ ไปทูลพระภูมีดังวาจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น วิเยนยินดีเป็นหนักหนา
คำนับรับคำแล้วอำลา กลับมาที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายผ้าสไบ กับผอบซึ่งใส่ชานพระศรี
แล้วแถลงแจ้งความตามคดี โดยที่พี่เลี้ยงสั่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
ชื่นชมด้วยสมดังจินดา พระราชาเสวยชานสำราญใจ
ซึ่งทรงแสนโศกสร้อยเศร้า ค่อยบรรเทาทุกข์ทนหม่นไหม้
จึงหยิบผ้ารอยทรงทรามวัย ภูวไนยเอาคลี่คลุมองค์
กลิ่นร่ำน้ำกุหลาบอาบอบ หอมตลบจับใจใหลหลง
คล้ายคล้ายหมายเหมือนรูปทรง โฉมยงนงเยาว์เข้ามา
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายทายทัก พลางพยักกวักเรียกขนิษฐา
หยุดอยู่นั่นไยไม่ไคลคลา เชิญมาพาทีด้วยพี่ชาย
แต่ตะลึงแลเล็งเพ่งพิศ เห็นผิดมิใช่นางโฉมฉาย
พระผินหลังบรรทมสะเทินอาย กรก่ายเขนยนึกจนหลับไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น　　เสนาปาเตะผู้ใหญ่
ทั้งสี่พี่เลี้ยงภูวไนย　　ออกไปเร่งรัดจัดพล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ ขุนช้างผูกช้างในกลางคืน　　มายืนเยียดยัดอัดถนน
บ้างขนของเครื่องอานอลวน　　ประทุกบนสัปคับคชา
ขุนม้าผูกม้าพาชี　　เคยขี่ควบขับสำหรับขา
ขุนรถเร่งเทียมอาชา　　ประทับเกยคอยท่าภูธร
ขุนพลตรวจพลนายไพร่　　เจ็บปวดป่วยไข้ให้ไปก่อน
สับสนอลหม่านไม่หลับนอน　　หาบคอนผ่อนล่วงแต่กลางคืน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น　　เสนานายมุลขุนหมื่น
บ้างเต้นรำทำเพลงเครงครื้น　　ดีใจจะได้คืนไปพารา
ที่ป่วยเจ็บจับไข้ได้ข่าว　　ก็หายหนาวไม่พักห่มผ้า
เรียกเพื่อนสูบฝิ่นกินน้ำชา　　พูดจาเย้าหยอกกันออกอึง
บ้างหาสิ่งของสำรองไป　　จะได้ให้กำนัลกันเมียหึง
ถึงแม่ยายพ่อตาจะมึนตึง　　ได้เล็กน้อยหน่อยหนึ่งก็จะคลาย
ที่มีภรรยาเป็นข้าหลวง　　ก็เป็นห่วงด้วยหาของถวาย
แพรหลินเลี่ยงโผโล่ลาย　　หวังจะให้เจ้านายโปรดปราน
พวกนักเลงกลองแขกก็เสาะหา　　หนังแพะหนาหนาทำหน้าด่าน
ต่างคนหาของที่ต้องการ　　จะไปบ้านมิให้เสียคราว

พวกสันทัดกาพย์กลอนก็นอนคิด แต่งลิลิตโคลงกระทู้ให้ชู้สาว
บ้างทำเรื่องนิราศเพลงยาว ว่ากล่าวบทกลอนเพราะพริ้ง
ที่มีแม่เลี้ยงก็ไปหา อาลัยลาละห้อยอ้อยอิ่ง
ขอยืมผ้าห่มนอนวอนวิง ทำทางเล่นทางจริงลองใจ
บรรดาโยธีทุกหมวดกอง คับคั่งทั้งท้องถนนใหญ่
เสียงตีฆ้องกระแตแซ่ไป นายไพร่ตรวจตราหากัน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ครั้นจะใกล้ไขศรีรวีวรรณ ทรงธรรม์บรรทมตื่นฟื้นองค์
เสียงไก่กระชั้นขันขาน แซ่ประสานสำเนียงเสียงบุหรง
เสด็จจากแท่นสุวรรณบรรจง มาชำระสระสรงสินธู ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ น้ำใสไขฝักปทุมทอง ผินผันหันขนองเข้ารองสู้
ทรงสุคนธ์ปนสุวรรณกำภู หอมระรื่นชื่นชูกลิ่นชะมด
สอดใส่สนับเพลาเนาหน่วง โขมพัตถ์พื้นม่วงก้านขด
ฉลององค์อินทรธนูสะบัดคด ดุมประดับมรกตรจนา
เจียระบาดตาดสุวรรณแวววับ กรองศอซ้อนสลับทับอังสา
ตาบทิศทับทรวงดวงจินดา พาหาพาหุรัดทองกร
ธำมรงค์ลงยาประดับเพชร แต่ละเม็ดยอดใหญ่เท่าบัวอ่อน
ทรงมหามงกุฎกรรเจียกจอน กรายกรกุมกริชจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ มาทรงรถแก้วแววไว พออุทัยเรืองรองส่องศรี
พรั่งพร้อมพหลมนตรี คลายคลี่รี้พลยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โอ้ร่าย

๏ ครั้นออกมานอกทวารวัง เหลียวหลังดูปราสาทจินตะหรา
ตั้งแต่แลตะลึงจนลับตา ยังเปลี่ยวเปล่าวิญญาณ์เยือกเย็น
โอ้ดวงยิหวายาใจพี่ แต่นี้นานช้าจะมาเห็น
จะทุกข์ถึงคะนึงนางไม่ว่างเว้น ด้วยจำเป็นจำใจไคลคลา
พระเสด็จมาในพิชัยรถ เร่งระทดฤทัยถวิลหา
รีบรัดจัตุรงค์ตรงมา เดินโดยมรคาพนาดร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงที่ประทับยับยั้ง พระสุริย์ฉายบ่ายบังสิงขร
จึงหยุดโยธาพลากร ภูธรเสด็จขึ้นพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนีมียศถา
ออกมาสั่งกำชับโยธา ให้ตรวจตราตระเวนเกณฑ์กัน
บ้างนั่งยามตีเกราะเคาะฆ้อง ทุกกองทุกหมวดกวดขัน
ตั้งตาริ้วรายหลายชั้น รอบสุวรรณพลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นล่วงปฐมยามราตรี ก็เข้าสู่แท่นที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ พระกรก่ายพักตราจาบัลย์ หวั่นหวั่นถวิลถึงจินตะหรา
ปานฉะนี้โฉมตรูอยู่พารา จะนิทราหลับแล้วหรือฉันใด
เจ้าจะมีมิตรจิตคิดคะนึง รำลึกถึงพี่บ้างหรือหาไม่
เห็นทีขนิษฐายาใจ จะโหยหาอาลัยถึงพี่ชาย
แต่ครุ่นครวญรวนเรคะเนนึก จนยามดึกเดือนส่องแสงฉาย
พระเผยม่านสุวรรณพรรณราย ลมชายตามช่องมาต้ององค์
น้ำค้างพร่างพรมสุมามาลย์ เบ่งบานแย้มกลีบกลิ่นส่ง
หอมละม้ายคล้ายกลิ่นโฉมยง พระเคลิ้มองค์หลงขับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

พัดชา

๏ ดวงเอยดวงยิหวา งามอย่างนางฟ้ากระยาหงัน
นวลละอองผ่องพักตร์ผิวพรรณ ดั่งบุหลันทรงกลดหมดมลทิน
งามเนตรดั่งเนตรมฤคมาศ งามขนงวงวาดดั่งวงศิลป์
อรชรอ้อนแอ้นดั่งกินริน งามสิ้นทุกสิ่งพริ้งพร้อม
แต่เห็นน้องก็ต้องหฤทัย พิสมัยไม่วายหวังถนอม
แสนทุกข์ระทมตรมตรอม จะผ่ายผอมผิดรูปซูบทรง
โอ้ว่ายาหยีของพี่เอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ดังประสงค์
พระชมสไบบางต่างโฉมยง เอนองค์ลงบรรทมหลับไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระประธมไพร

๔

ช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายประไหมสุหรีศรีใส
แต่ละห้อยคอยหาพระดนัย นางไม่เป็นสุขสักเวลา
พระครรภ์ได้สิบเดือนโดยกำหนด จะประสูติโอรสเสนหา
ให้เจ็บปวดรวดเร้าทั้งกายา ประหนึ่งว่าโฉมฉายจะวายปราณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กำนัลนางต่างคนอลหม่าน
บ้างเข้าประคององค์นงคราญ หมอผู้หญิงอยู่งานผันแปร
เหล่าพวกข้าหลวงก็ตกใจ บ้างวิ่งไปบอกกล่าวท่านเถ้าแก่
เจ้าขรัวนายออกมานั่งสั่งหุ้มแพร ให้เตรียมแตรพิณพาทย์ฆ้องชัย
แล้วหมายบอกไปเบิกน้ำสุรา สำหรับยาจะได้ดองสักสองไห
เตือนเจ้าพนักงานทหารใน ให้ยกที่ประทมไฟเข้าไปพลาง

เชื้อพระวงศ์ทรงถือเขนยทอง นั่งหนุนพระขนองทั้งสองข้าง
เห็นโฉมฉายประชวรครวญคราง กำนัลนางน้อยน้อยพลอยตีทรวง
บ้างเร่งหาหมอยาหมอนวด เรียกตำรวจเข้ามาผูกผ้าหน่วง
บ้างต้มน้ำทำการทั้งปวง ในเรือนหลวงวิ่งไขว่กันไปมา
ที่นับถือผีสางลางคน ก็บวงบนเอาเบี้ยขึ้นเหน็บฝา
บ้างอวดรู้ดูยามสามตา จะประสูติไม่ช้าเวลานี้
เหล่าพวกเจ้าจอมหม่อมอยู่งาน ก็ลนลานคลานเข้าไปในที่
ชิงกันเอาหน้าพาที ทูลคดีให้ทราบบาทา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพกุเรปันนาถา
ครั้นแจ้งก็รีบลีลา ลงมาที่อยู่เยาวมาลย์
ทรงนั่งบัลลังก์รัตน์รูจี พิศพักตร์มเหสีแล้วสงสาร
จึงกำชับหมอผู้หญิงที่อยู่งาน ดูอาการกัลยายิ่งอาวรณ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีสมร
เจ็บจวนประชวรพระอุทร บังอรไม่เป็นสมประดี
ครั้นปัจจุสมัยใกล้สว่าง เสียงประโคมดุริยางค์อึงมี่
พอได้ฤกษ์เพลานาที มารศรีประสูติพระธิดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ มโหรี

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
รับราชบุตรีนั้นมา โสรจสรงธาราทันใด

แล้ววางองค์ลงเหนือพระยี่ภู่ ลาดปูโขมพัตถ์ผ่องใส
เอาพานทองรองรับตั้งไว้ ที่ในกระโจมแพรแสสุวรรณ
พระวงศามาเฝ้าพิทักษ์ถนอม แน่นนั่งพรั่งพร้อมรับขวัญ
ท้าวนางพระสนมกำนัล ชวนกันชื่นชมยินดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกุเรปันกรุงศรี
พิศโฉมพระราชบุตรี ลออองค์อินทรีย์เพียงนางฟ้า
อันนิมิตที่เป็นให้เห็นนั้น ก็เหมือนกันกับบุตรีดาหา
จึงให้นามตามวงศ์เทวา ชื่อระเด่นวิยะดานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาอำมาตย์ทั้งสี่
จึงจัดบุตรเสนาบรรดามี แปดร้อยนารีจำเริญวัย
ทั้งเงินทองของขวัญต่างต่าง ตามอย่างพระธิดาประสูติใหม่
ให้เถ้าแก่โขลนจ่าพาเข้าไป ยังในนิเวศน์วังพลัน
ต่างบังคมคัลอัญชลี องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
ตำมะหงงยาสาเสนานั้น ทูลถวายของขวัญทันที

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ยิ่งทรงโสมนัสพันทวี จึงจัดสี่พี่เลี้ยงพระธิดา
ล้วนบุตรเสนีมีศักดิ์ นรลักษณ์รูปทรงวงศา
คนหนึ่งชื่อบาหยันกัลยา ซ่าเหง็ดโสภานารี

หนึ่งชื่อประเสหรันแน่งน้อย ประลาหงันแช่มช้อยโฉมศรี
ตำแหน่งที่พี่เลี้ยงพระบุตรี ตั้งได้แต่สี่พารา
อันบุตรเสนีทั้งนั้น แบ่งเป็นกำนัลซ้ายขวา
แล้วประทานสิ่งของนานา เงินทองแพรผ้าสารพัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
เนาในพลับพลาพนาวัน สุริยันเยี่ยมยอดบรรพต
จึงเข้าที่ชำระสระสรง ทรงเครื่องประดับองค์อลงกต
แล้วเสด็จขึ้นยังบัลลังก์รถ ให้เคลื่อนทศโยธาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินพลางทางชมรุกขชาติ เดียรดาษดวงดอกออกไสว
หอมประทิ่นเหมือนกลิ่นทรามวัย ภูวไนยถวิลหาปรารภ
สกุณาพาคู่เคียงบิน เหมือนเคียงพักตร์ทักษิณที่พระศพ
โนรีเรียงหน้าบนค่าคบ เหมือนพี่แสร้งแกล้งกระทบอังสานาง
นกขมิ้นบินโผเข้าพงพี เหมือนเจ้าเดินหนีพี่ไปให้ห่าง
สีชมพูเหมือนสีสไบบาง ที่เปลี่ยนมากลางทางแทนองค์
นางนวลเล่นน้ำอยู่ในหนอง เหมือนนวลน้องเมื่อสนานในสระสรง
ชมพลางทางระทดกำสรดทรง ให้รีบรัดจตุรงค์จรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แต่แรมรอนนอนป่าสิบห้าวัน ลุถึงกุเรปันกรุงศรี
ให้หยุดรถคชพลพาชี ภูมีเสด็จไปเข้าในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงปราสาทพระบิดา ฝูงกำนัลกัลยาพร้อมพรั่ง
พระหยุดแฝงทวารบานบัง ยับยั้งดูทีกิริยา
เห็นพระบิตุเรศมารดร สโมสรสรวลสันต์หรรษา
จึงเข้าไปในปราสาทรจนา วันทาพระชนกชนนี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
เห็นอิเหนาเข้ามาอัญชลี จึงมีมธุรสพจนา
นี่หากว่าชีวันไม่บรรลัย จึงได้เห็นพักตร์โอรสา
มิเสียแรงกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงมา เสนหาก็ไม่เสียที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ก้มเกล้าทูลสนองพระเสาวนีย์ อันโทษาลูกนี้ผิดนัก
ได้ทูลลาว่าจะมาเป็นหลายหน สองประหมันนั้นก่นแต่หน่วงหนัก
ต่างองค์อาลัยด้วยใจรัก หาญหักห้ามไว้มิให้มา
ต่อได้แจ้งอาการในสารศรี ว่าชนนีจะคลอดโอรสา
พระจึงอวยให้ลูกไคลคลา รีบเดินทั้งทิวาราตรี

จะว่าไปก็ในลูกผิดเอง เหมือนไม่เกรงเบื้องบาทบทศรี
ถึงประหมันมิให้จรลี แม้นมิฟังใช่ที่จะทำไม
ตกแต่เกรงผู้อื่นนั้นยิ่งกว่า พระบิตุเรศมารดาเป็นใหญ่
ลูกได้พลั้งผิดคิดเบาใจ ขอพระองค์จงได้เมตตา
แล้วทูลถวายของขวัญ สองประหมันประทานขนิษฐา
พระพินิจพิศโฉมวิยะดา เสนหาพ่างเพียงดวงใจ
พลางดูทำนองสองกษัตริย์ เห็นค่อยคลายเคืองขัดอัชฌาสัย
จึงบังคมลาคลาไคล เสด็จไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวดาหาเรืองศรี
แจ้งว่าพระเชษฐาธิบดี มีราชบุตรีโสภา
จึงให้จัดของขวัญทันใด ตามในสุริย์วงศ์อสัญหยา
ทั้งของตุนาหงันกัลยา ให้อะหนะสียะตราลูกรัก
ตำมะหงงจงนำสารไป กราบทูลภูวไนยให้ประจักษ์
ว่าเรากับขนิษฐาสามิภักดิ์ คิดถึงพระทรงศักดิ์เป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งบังคมไหว้
ออกมาจัดของขวัญทันใด ใส่ในราชรถเรียงรัน

ตำมะหงงเสนีนั้นขี่ม้า รีบยกโยธาผายผัน
นอนทางค้างแรมมาหลายวัน ตรงไปกุเรปันธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอพบเสนาเมืองกาหลัง อีกทั้งสิงหัดส่าหรี
สามนายก็พากันจรลี เข้าในบุรีกุเรปัน
ไปหายาสาตำมะหงง จึงส่งบรรณาการของขวัญ
เวลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ก็พากันเข้าสู่พระโรงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ต่างประนมก้มเกล้าเคารพ พระปิ่นภพกุเรปันเป็นใหญ่
ตำมะหงงมหาเสนาใน ทูลไปให้แจ้งกิจจา
บัดนี้พระอนุชาทั้งสาม มีความโสมนัสเป็นหนักหนา
ให้เสนีนำบรรณาการมา ทำขวัญพระนัดดายาใจ
แต่ศรีปัตหราดาหานั้น ตุนาหงันพระบุตรีศรีใส
ให้สียะตราโอรสยศไกร ตามในสุริย์วงศ์เทวา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกุเรปันนาถา
จึงมีพระราชบัญชา ปราศรัยเสนาทั้งสามคน
ซึ่งมาท่าทางทุรัศสถาน เทศกาลเป็นหน้าฟ้าฝน
กันดารโดยมรคาอารญ ไพร่พลยังพร้อมมูลกัน

อันพระอนุชาทั้งสามองค์ ยังดำรงไอศูรย์เกษมสันต์
อยู่เย็นเป็นสุขทุกนิรันดร์ หรือโรคันอันตรายสิ่งใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สามเสนาทูลสนองไข
เดชะพระเดชปกเกศไป มรคามาได้สะดวกดาย
อันสามสมเด็จพระอนุชา กับพระญาติวงศาทั้งหลาย
มิได้มีไภยันอันตราย กราบถวายบังคมด้วยภักดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพกุเรปันกรุงศรี
จึงผันพักตรามาพาที กับประไหมสุหรีนงเยาว์
อันระเด่นบุษบาดาหานั้น ได้ไปตุนาหงันให้อิเหนา
บัดนี้วิยะดาลูกเรา ฝ่ายเขามาขอให้สียะตรา
ถ้อยทีมีใจจำนง มิให้เสียสุริย์วงศ์อสัญหยา
จะโอนอ่อนผ่อนตามอนุชา กัลยาจะเห็นประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
เคารพอภิวันท์แล้วทูลไป ตามแต่ภูวไนยจะโปรดปราน
มิใช่ว่าอื่นไกลหาไหนมา สียะตราหนึ่งหรัดก็เป็นหลาน
น้องมิได้แข็งขัดทัดทาน ให้เคืองบทมาลย์พระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพกุเรปันหรรษา
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนา จงบอกแก่อนุชาทั้งสามเมือง
ว่าเราอำนวยอวยชัย ทุกข์โศกโรคภัยจงปลดเปลื้อง
อย่ารู้มีอันตรายระคายเคือง ให้รุ่งเรืองเดชากฤษฎาการ
ซึ่งพระอนุชาดาหานั้น ให้มาตุนาหงันว่าขาน
ก็ชอบตามระบอบโบราณ มิให้เสียวงศ์วานเทวา
ครั้นเสร็จเสด็จยุรยาตร จากอาสน์สุวรรณเลขา
ชวนประไหมสุหรีลีลา ไปปราสาทวิยะดานารี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาทั้งสามกรุงศรี
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็จรลี ออกไปจากที่พระโรงคัล
ต่างคนต่างขึ้นอาชา รีบเร่งโยธาผายผัน
มาจากกรุงไกรกุเรปัน แยกกันไปยังพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
แต่จากเยาวมาลย์ช้านานมา ไม่วายถวิลหาอาลัย
ยามเข้าไสยาในราตรี ยิ่งทวีทุกข์ทนหม่นไหม้
บรรทมชมเชยแต่สไบ แทนองค์อรไททุกเวลา
โอ้ว่ายาหยีของพี่เอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้เห็นหน้า
ยังมิทันสู่สมภิรมยา เวราสิ่งใดให้ไกลกัน

แม้ช้าอีกสักห้าราตรี เห็นทีจะได้ดังใฝ่ฝัน
พระรำลึกตรึกตราจาบัลย์ แสนวิโยคโศกศัลย์ไม่เคลื่อนคลาย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ซึ่งทรงกำสรดรสรัก อุตส่าห์หักฤทัยเสียให้หาย
แสร้งทำสุขเกษมเปรมปราย มิให้คนทั้งหลายสงกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยง พระแต่งองค์ทรงเครื่องโอ่อ่า
เสด็จทรงมโนมัยไคลคลา ขึ้นเฝ้าพระบิดาด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร บทจรย่างเยื้องผายผัน
เข้าไปถวายอภิวันท์ พระผู้ผ่านไอศวรรย์เวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพลบโลกเป็นใหญ่
แสนสวาทสองราชดนัย พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา
อันองค์อิเหนาเยาวเรศ รักดังดวงเนตรเบื้องขวา
อันอะหนะระเด่นวิยะดา เพียงดวงนัยนาเบื้องซ้าย
พลางพินิจพิศพักตร์พระโอรส เห็นกำสรดสร้อยเศร้าไม่เหือดหาย
เหตุที่ทุกข์ใจไม่สบาย เพราะมุ่งหมายจินตะหราวาตี
จำจะให้ไปนัดอนุชา กำหนดการวิวาห์ภิเษกศรี
เหมือนเอาเสี้ยนบ่งหนามเห็นงามดี คิดแล้วจึงมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ตรัสสั่งดะหมังเสนาใน　　พรุ่งนี้จงไปเมืองดาหา
ทูลแถลงแจ้งแก่พระอนุชา　　จะแต่งการวิวาห์เดือนหกนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี　　ออกมาจากที่พระโรงคัล
จึงบอกบ่าวไพร่ให้พร้อมเพรียง　　ลูกเมียหาเสบียงขมีขมัน
ครั้นรุ่งก็รีบจรจรัล　　ขึ้นม้าพากันคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ แรมร้อนนอนทางกลางอรัญ　　สิบห้าวันถึงดาหากรุงใหญ่
พอเวลาเฝ้าก็เข้าไป　　ยังท้องพระโรงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงถวายอภิวาทบาทบงสุ์　　พระผู้พงศ์เทวากระยาหงัน
ทูลว่าพระเชษฐากุเรปัน　　มีบัญชาใช้ให้มา
กำหนดนัดการสยุมพร　　ให้ตกแต่งพระนครไว้ท่า
เดือนหกจะยกยาตรา　　มาแต่งการวิวาห์พระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ท้าวดาหาปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงตรัสแก่ดะหมังเสนี　　ว่าเรานี้ถวายบังคมไป
งดสักสามเดือนจึงยกมา　　จะตกแต่งพาราเสียใหม่
ท่านจงไปทูลพระภูวไนย　　ให้ทราบใต้ละอองบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังกุเรปันหรรษา
รับสั่งแล้วบังคมลา มาขึ้นม้ารีบกลับไปฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปเฝ้า พระปิ่นเกล้ากุเรปันเป็นใหญ่
ทูลแถลงแจ้งความทั้งปวงไป ให้ทราบใต้บาทาฝ่าละออง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพลบโลกไม่มีสอง
ได้ฟังก็ดำริตริตรอง ซึ่งพระน้องกำหนดนัดผัดไป
จำเป็นจะหย่อนผ่อนผัน จะทำเหมือนนึกนั้นเห็นไม่ได้
คิดแล้วเสด็จคลาไคล เข้าในปราสาทแก้วแพรวพรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
แจ้งว่าบิตุรงค์ทรงธรรม์ ใช้ให้ดะหมังนั้นไปนัดการ
จัดแจ้งที่จะแต่งสยุมพร พระเร่งร้อนฤทัยดังไฟผลาญ
แต่โศกาครวญคร่ำรำคาญ จะคิดอ่านผ่อนผันฉันใดดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ อย่าเลยจะทูลลาไปเล่นไพร แต่พอได้ออกจากกรุงศรี
แล้วจะไปหมันหยาธานี ให้สมที่จินดาอาวรณ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ คิดแล้วอ่าองค์ทรงเครื่อง ย่างเยื้องจากแท่นบรรจถรณ์
มาทรงกัณฐัศว์อัสดร บทจรเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี พระชนกชนนีเป็นใหญ่
เห็นท่วงทีชอบช่องจึงทูลไป ว่าลูกไม่สบายมาหลายวัน
ขอพระองค์จงโปรดปรานี พรุ่งนี้จะลาไปไพรสัณฑ์
เที่ยวไล่มฤคาในอารัญ เจ็ดวันจะกลับมาเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพสบสมัย
ฟังโอรสลาไปเล่นไพร ภูวไนยไม่พะวงสงกา
จึงตริตรึกปรึกษามเหสี อิเหนานี้คะนึงถึงจินตะหรา
เศร้าหมองไม่หายหลายเดือนมา จะต้องวิญญาณ์ให้คลายใจ
ว่าพลางทางมีพจนารถ อนุญาตโดยดังอัชฌาสัย
ลูกรักจักลาไปเล่นไพร ก็ตามใจแต่อย่าอยู่ช้า
แล้วดำรัสตรัสสั่งตำมะหงง ท่านจงไปด้วยโอรสา
เป็นผู้ใหญ่ต่างใจต่างตา อย่าให้พระลูกยาอยู่นาน
กำชับให้กลับในเจ็ดวัน ถึงกรุงกุเรปันราชฐาน
สั่งเสร็จเสด็จจากพระโรงธาร ภูบาลเข้าสู่ปราสาทชัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ชื่นชมสมจิตที่คิดไว้ ก็คลาไคลไปปราสาทวิยะดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พอประสบพบองค์มะเดหวี สถิตที่ห้องทองขนิษฐา
พระลดองค์ลงถวายวันทา ทำทีกิริยาเปรมปรีดิ์

แล้วโอบอุ้มประคองพระน้องรัก มาใส่ตักเชยชมมารศรี
ชันษายังไม่ถึงกึ่งปี อนิจจาพี่นี้จะจากไป
พลางสะท้อนถอนจิตจาบัลย์ สุดที่จะกลั้นกันแสงได้
ชลเนตรคลอเนตรภูวไนย ผินไปทรงซับเสียฉับพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีมีศักดิ์เฉิดฉัน
เห็นอิเหนาลูกยาจาบัลย์ จึงตรัสถามไปพลันทันใด
เจ้าอุ้มน้องเชยชมภิรมย์รัก เป็นไรนั่นผันพักตร์ไปร้องไห้
เห็นผิดทีเที่ยวป่าพนาลัย เหมือนจะไปอยู่ช้าสักห้าปี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เสแสร้งแกล้งทูลพระชนนี เมื่อกี้ผงปลิวเข้าตา
ก้มกรีดชลนัยน์จะให้หาย ยังระคายเคืองเนตรเป็นหนักหนา
อย่ากินแหนงแคลงใจพระมารดา ใช่ว่าจะโศกศัลย์ด้วยอันใด
ซึ่งลูกจะลาไปอารัญ เจ็ดวันก็จะกลับกรุงใหญ่
ว่าพลางวางองค์พระน้องไว้ บังคมไหว้มะเดหวีแล้วลีลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงประเสบันทันที นั่งเหนือแท่นมณีที่ข้างหน้า
จึงสั่งสี่พี่เลี้ยงให้ตรวจตรา โยธาสำหรับทัพชัย
จงจัดคนนำทางที่สันทัด ดั้นดัดมรคาป่าใหญ่
พอย่ำยามสามจะยกไป อย่านอนใจให้ทันเวลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารู้นัยแต่ไม่ว่า
ทำนับนิ้วจับยามสามตา เฉยหน้าทูลองค์พระทรงธรรม์
เสด็จในยามนี้เกิดดีจริง จะเกิดลาภสักสิ่งเป็นแม่นมั่น
ถ้ามิได้สมจิตที่คิดนั้น ขอถวายชีวันประสันตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
ยิ้มพลางทางเขม้นนัยนา แล้วตรัสว่าช่างทำนายทายเดา
นี่ใครใช้ให้เจ้าเป็นหมอดู อวดรู้พูดโป้งไปเปล่าเปล่า
จะได้ลาภมิได้ก็ทำเนา มิใช่การอย่าเอามาพาที
ไม่สบายวิญญาณ์จะคลาไคล ก็ย่อมรู้อยู่แก่ใจของพี่
รำคาญวานอย่าเฝ้าเซ้าซี้ จงไปจัดโยธีให้พร้อมไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะผู้มีอัชฌาสัย
แย้มยิ้มในหน้าแล้วว่าไป เจ้าพูดไยอย่างนั้นประสันตา
ถึงได้ลาภอย่างไรก็ไม่ชื่น ไม่เหมือนคืนเขตขัณฑ์หมันหยา
ว่าพลางทางถวายบังคมลา ออกมาหน้าจักรวรรดิจัดพล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ยานี
๏ ตั้งกองท้องสนามตามอย่าง ขุนช้างผูกช้างระวางต้น
แต่ละตัวห้าวหาญชาญชน ชนะศึกฝึกฝนมาหลายคราว
ขุนม้าผูกม้าพาชี แซมสีเหลืองกะเลียวเขียวขาว
เลือกล้วนตัวดีมีฝีเท้า ประดับเครื่องกุดั่นดาวนากทอง

ขุนรถเร่งเทียมรถา อาชาฉุดชักเคล่าคล่อง
สารถีขี่ขับตามทำนอง เหน็บกริชฝักทองถือธนู
ขุนพลจัดพลพร้อมพรั่ง คับคั่งโยธีทั้งสี่หมู่
กรมวังนั่งคอยไขประตู เตรียมท่าพระโฉมตรูจะยาตรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย
๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
ครั้นล่วงปฐมยามเวลา เสด็จมาเข้าที่พระบรรทม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า
๏ เอนองค์ลงรำพึงคะนึงใน ดังได้โฉมตรูมาสู่สม
ยินดีปรีดาในอารมณ์ พลางชมสไบบางต่างเทวี
หอมตลบอบซาบนาสา เหมือนกลิ่นจินตะหรามารศรี
นึ่งนึกตรึกไตรในราตรี ภูมีไม่สนิทนิทรา
แต่เฝ้าเปรมปริ่มกระหยิ่มใจ เหมือนพรุ่งนี้จะได้ไปเห็นหน้า
พระกรรณตรับนับทุ่มนาฬิกา นั่งคอยเวลาจะคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ ครั้นประโคมฆ้องย่ำสามยามเศษ ภูวเรศยินดีจะมีไหน
เสด็จออกจากห้องทองทันใด คลาไคลไปสรงชลธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน
๏ ไขสุหร่ายวารินกลิ่นเกลี้ยง สถิตนั่งเหนือเตียงสรงสนาน
ทรงสุคนธ์ปนทองรองพาน กลิ่นสุมาลย์ตลบอบองค์

สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด ปักรูปสีหราชเหมหงส์
ภูษายกแย่งครุฑภุชงค์ ฉลององค์อินทรธนูงามงอน
เจียระบาดตาดสุวรรณพรรณราย คาดปั้นเหน่งเพชรพรายสายสร้อยอ่อน
ทับทรวงดวงกุดั่นดอกซ้อน ทองกรแก้วมณีเจียระไน
ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองระยับ มงกุฎเก็จเพชรประดับดอกไม้ไหว
เหน็บกริชเทวาแล้วคลาไคล มาทรงมโนมัยในเที่ยงคืน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น สามารถอาจผจญไม่เต้นตื่น
พ่วงพีมีกำลังยั่งยืน ตัวรู้อยู่ปืนได้ทดลอง
ผูกเครื่องกุดั่นดาวจำหลัก สายถือเทศถักเป็นลายสอง
ห้อยหูพู่จามรีกรอง ใบโพธทองถมยาประดับเพชร
พานหน้าผนังข้างอย่างนอก ดวงดอกเนาวรัตน์ตรัสเตร็จ
พระทรงแส้สุวรรณกัลเม็ด เสนาตามเสด็จแน่นนันต์
ม้าพี่เลี้ยงเคียงม้าที่นั่งทรง ตำมะหงงนั้นนำพลขันธ์
เดินทางสว่างแจ้งด้วยแสงจันทร์ เร่งกันให้รีบจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

โอ้ร่าย

๏ เข้าในอรัญวาป่าใหญ่ ภูวไนยคะนึงถึงโฉมศรี
โอ้ว่าจินตะหราวาตี ปานฉะนี้ดวงใจจะไสยา
หรือจะตื่นนิทราเพลาดึก รำลึกถึงพี่มั่งกระมังหนา
หอมหวนอวลรสสุมาลา พระพายพากลิ่นตลบอบอาย

น้ำค้างตกต้องใบพฤกษา จับแสงจันทราจำรัสฉาย
หิ่งห้อยย้อยระยับจับไม้ราย พรายพรายแพร้วแพร้วที่แถวทาง
เสียงบุหรงร้องก้องพนาวัน สุริย์ฉันจวนแจ้งแสงสว่าง
พอพ้นด่านกุเรปันชั้นกลาง หนทางรื่นราบดังปราบไว้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระคิดดูรู้ระยะมรคา เห็นยังไกลหมันหยากรุงใหญ่
จะอุบายขับควบอาชาไนย รีบไปให้เปลืองหนทางจร
คิดแล้วจึงมีบัญชาสั่ง ให้รอรั้งมโนมัยไว้ก่อน
พอรุ่งรางสร่างแสงทินกร จึงให้ควบอัสดรดูกำลัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ แล้ววางม้าทรงลงแส้ ทั้งทวยหาญม้าแห่หน้าหลัง
ต่างควบอาชาดาประดัง คับคั่งเคียงแข่งแซงไป
บ้างมุ่นหกผกโผนลำพอง แตกคลองพากระเจิงเข้าเชิงไผ่
แต่กระชากลากฉุดจนอ่อนใจ แก้ไขสิ้นคิดถึงปิดตา
พวกขี้ขลาดอวดดีขี่เบาะบาง สะบัดย่างวางตามเป็นสามขา
รัดอกขาดพลาดพลัดลงมา ปากคอคิ้วตาระยำยับ
บ้างควบปรึงตะบึงไปไม่รอรั้ง จนตาลายสิ้นกำลังลมจับ
เหงื่อออกอาบหน้าเอาผ้าซับ แล้วรีบขับควบตามเสด็จไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ลุล่วงมรคามาถึง ที่หนึ่งธารท่าชลาไหล
เวลาเที่ยงแดดร้อนอ่อนใจ จึงสั่งให้พักพลโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นพันทนายซ้ายขวา
ต่างเปลื้องเครื่องอานอาชา พานหน้าซองหางออกวางไว้
คนเลี้ยงเคียงม้าจูงประจำ มาลงน้ำกินหญ้าในป่าใหญ่
บรรดาคนเดินเท้านั้นไซร้ ก็ตามไปถึงพลันทันที
บ้างหุงโภชนาอาหาร สับสนอลหม่านอึงมี่
บ้างถากเสาเกลาไม้มากมี ทำที่ประทับพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
พระเสด็จย่างเยื้องจรจรัล ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงตรัสเรียกระเด่นดาหยน กับพี่เลี้ยงสี่คนเข้ามาใกล้
พระเสแสร้งแกล้งกล่าวเป็นกลใน หวังมิให้ตำมะหงงสงกา
เราจะไปประพาสพนาลี ครั้งนี้มิให้อึงออกหน้า
จะแปลงปลอมเป็นชาวอรัญวา เที่ยวป่าให้สนุกทุกตำบล
เกลือกจะมีอะไรที่ไหนบ้าง ชาวบ้านบึงบางกลางไพรสณฑ์
ถ้าพอพบสบโชคชอบกล จะให้พี่คนละคนที่ดีดี
จงกำชับโยธาทุกหมวดกอง ให้เรียกน้องว่ามิสาระปันหยี
แล้วเปลี่ยนนามพหลมนตรี เป็นชื่อชาวพนาลีจงทุกคน
ตรัสพลางทางเตือนประสันตา เร่งไปผูกอาชาม้าต้น
แต่พอบ่ายแสงสุริยน จะยกพลรีบไปในไพรวัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนคนขยัน
เข้าใจในทีพระทรงธรรม์ กับพี่เลี้ยงพากันออกมา
เร่งให้ผูกอาชาม้าที่นั่ง แล้วสั่งโยธีถ้วนหน้า
จงทำเป็นชาวพนาวา ดัดลิ้นพูดจาพาที
อันพระสุริย์วงศ์ทรงเดช แปลงเพศเป็นชาวพนาศรี
ทรงนามมิสาหรังปะรังตี ปันหยีกัศมาหรังฤทธิรณ
ระเด่นดาหยนพระวงศา ผลัดชื่อกุดาระมาหงน
พวกพี่เลี้ยงเสนาสามนต์ ต่างคนหารือให้ชื่อกัน
ตำมะหงงชื่อสุหรันดากา ปูนตาชื่อตาระมาหงัน
ยะรุเดะพี่เลี้ยงพระทรงธรรม์ ชื่อมาหงันเอ็งหรูกูดา
อันกะระตาหลาพี่เลี้ยงนี้ ชื่อสุดาส่าหรีกันตะหรา
ประสันตาชื่อกุดาระมายา เสนาเปลี่ยนชื่อทุกคนไป ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นเสร็จก็พากันมาเฝ้า ก้มเกล้ากราบทูลแถลงไข
อันชื่อซึ่งแปลงเป็นชาวไพร ทั้งนายไพร่พร้อมกันดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริยวงศ์เทวัญอสัญหยา
ชื่นชมสมจิตจินดา จึงปรึกษาพี่เลี้ยงอันร่วมใจ
จะไปโดยมรคานี้ช้านัก แล้วผู้คนจะรู้จักจำได้
จะลอบสั่งพรานป่าให้พาไป ยังเขาใหญ่ชื่อว่าปะราปี

ตรัสพลางทางเปลื้องเครื่องทรง แปลงองค์เป็นชาวพนาศรี
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธี มาทรงพาชีฉับพลัน
พร้อมหมู่มาตยาสามนต์ ทวยหาญพหลพลขันธ์
พรานไพรนำหน้าจรจรัล เลี้ยวลัดดัดดั้นดงมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงภูผาปะราปี สมถวิลยินดีเป็นหนักหนา
ด้วยเกือบใกล้หมันหยาพารา ดังได้เห็นหน้านางบังอร
จึงสั่งตำมะหงงเสนี จะหยุดยั้งโยธีอยู่นี่ก่อน
จงกะเกณฑ์พหลพลนิกร ให้ทำที่ประทับร้อนแรมไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งพระองค์ทรงฤทธิไกร บังคมลาคลาไคลออกไปพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงกะเกณฑ์กันดังบัญชา วัดที่ตั้งพลับพลาพนาสัณฑ์
เอาเชือกชักหลักกรุยเป็นสำคัญ แบ่งปันปักฉลากให้ตามกรม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เจ้าหมู่ไพร่หลวงแลเลกสม
รีบเร่งทำงานการระดม บ้างถากที่ทุบถมลุ่มดอน
พวกไปเอาตัวไม้ใส่สาลี่ อึงมี่ลากฉุดไม่หยุดหย่อน
บ้างเจาะเสาเข้าฝาเกลากลอน ถากฟันบั่นรอนเป็นโกลา

ปลูกสุวรรณพลับพลาอ่าโถง เก้าห้องท้องพระโรงหลังหน้า
ที่เสวยที่สรงคงคา โรงรถคชาพาชี
ระเนียดรอบขอบคันมั่นคง ทิมกระท่อมล้อมวงประจำที่
ขัดเรือกทำฉนวนลงนที ปลูกพลับพลาวารีไว้ริมธาร
สนามทวนทุบปราบราบรื่น ตั้งป้อมหัดปืนตรงหน้าฉาน
สารวัดรัดเร่งทำการ ก็แล้วทุกพนักงานพร้อมกัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงเสด็จย่างเยื้องจรจรัล ขึ้นสุวรรณพลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์ สำราญราชหฤทัยเกษมศรี
สรวลสันต์หรรษาพาที กับเสนีพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกราบทูลแถลงไข
แต่เสด็จมาประพาสพนาลัย ก็นับได้ถึงเจ็ดวันมา
อันพระมารดาบิตุเรศ ปานนี้จะเทวษถวิลหา
จะยับยั้งอยู่ไยให้เนิ่นช้า เชิญเสด็จลีลาไปธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
เคืองขัดตรัสตอบไปทันที อะไรนี่มีแต่จะจัณฑาล

ถึงจะถ้วนเจ็ดวันดังสัญญา ท่านจะไปพาราก็ช่างท่าน
ข้าจะอยู่เที่ยวเล่นให้นานนาน รำคาญวานอย่าว่าให้ขัดใจ
ตรัสพลางทางเสด็จเข้าในห้อง ให้ชักปิดม่านทองสองไข
ไสยาสน์เหนืออาสน์อำไพ ภูวไนยสนิทนิทรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

๕

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงสามระตูผู้แกล้วกล้า
ร่วมพระบิตุเรศมารดา เชษฐาครองปันจะรากัน
มีราชธิดานารี ชื่อสการะวาตีสาวสรรค์
ระตูผู้น้องถัดนั้น ครองปักมาหงันพระนคร
ท้าวมีพระราชบุตรี ชื่อมาหยารัศมีศรีสมร
อันองค์อนุชาบังอร นามกรสังคามาระตา
ระตูผู้น้องที่สุด ครองเมืองชื่อบุศสิหนา
ไร้คู่ตุนาหงันกัลยา พระเชษฐาสงสารรำคาญใจ
จึงไปขอธิดาปะตาหรำ มาทำวิวาห์การใหญ่
เสร็จแล้วเลิกพหลพลไกร สามกษัตริย์จะไปพารา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงเนินทรายชายทุ่ง เชิงกุหนุงปะราปีภูผา
พระแลไปบนยอดบรรพตา เห็นบรรณศาลาก็ยินดี
จึงตรัสชวนอนุชาชาญชัย จะแวะขึ้นไปไหว้พระฤๅษี
พลางสั่งให้หยุดโยธี แทบที่แนวน้ำลำธาร
ทั้งสามองค์ลงจากราชรถ พร้อมทศโยธาทวยหาญ
ไม่สรงสีวิกามาศราชยาน เสด็จเดินไปสถานพระสิทธา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ถึงบริเวณวงที่จงกรม พ่างพื้นรื่นร่มด้วยพฤกษา
จึงเข้าไปในบรรณศาลา ต่างถวายวันทาพระมุนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะติเหงะฤๅษี
เห็นสามทรงธรรม์มาอัญชลี พระมุนีจึงปราศรัยไป
ดูราบรมบพิตร มีกิจกังวลเป็นไฉน
ยกพยุหโยธาคลาไคล มาไยในอรัญกันดาร
อันนิเวศน์เขตขอบบุรีรัตน์ ยังไพบูลย์พูนสวัสดิ์เกษมศานต์
หรือเกิดเหตุเภทภัยพ้องพาน จึงละราชฐานบ้านเมืองมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเชษฐา
นบนอบตอบคำพระสิทธา อาณาจักรนัคราก็ถาวร
ปราศจากศัตรูหมู่ภัยพาล ประชาชนชื่นบานสโมสร
ซึ่งโยมยกโยธาพลากร ดัดดั้นดงดอนมาทางนี้

ไปแต่งการสยุมพรอนุชา ด้วยธิดาปะตาหรำบุรีศรี
เสร็จสรรพแล้วจะกลับไปธานี จึงแวะมาอัญชลีพระอาจารย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น โยธาสามระตูผู้ห้าวหาญ
เร่งรัดจัดแจงจับการ อลหม่านอึงมี่นี่นัน
ต่างปลูกที่ประทับพลับพลา หลังคาดาดสีมู่ลี่กั้น
ทั้งสามเหล่าแล้วเสร็จสำเร็จพลัน เรียงรันริมน้ำลำเนา
พลับพลาระตูอยู่ข้างนี้ ปันหยีอยู่ข้างละฟากเขา
ข้ามละเมาะทุ่งหญ้าป่าแขมเลา ระยะทางพอเช้าชั่วงาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวบุศสิหนาเรืองฉาย
เมื่อจะสิ้นอาสัญวันตาย เผอิญให้ไม่สบายวิญญาณ์
เดือดดาลร่านร้อนอารมณ์ นั่งในอาศรมไม่หรรษา
จึงบังคมพระมุนีลีลา ลงไปพลับพลาเชิงคีรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เข้าในห้องสุวรรณบรรจง นั่งแนบแอบองค์มเหสี
เชยชมสมสุขเปรมปรีดิ์ อยู่บนที่แท่นแก้วแพรวพรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงคนขยัน
นึกจะไปต่อนกเล่นสักวัน หาสำคัญคารมให้สมคิด

จึงแต่งตัวตามอย่างชาวป่า โพกพันเกศาผ้าตะบิด
คาดตะกรุดลงยันต์กันสรพิษ ถือเสน่าเหน็บกริชกรีดกราย
เรียกบ่าวนักเลงนกหกเจ็ดคน รีบร้นแต่งตัวกลัวจะสาย
อุ้มเพนียดถือส้าวทั้งบ่าวนาย ออกจากค่ายเข้าดงพงไพร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ลดเลี้ยวเที่ยวมาในอารัญ ได้ยินนกเขาขันเสียงใหญ่
เปลี่ยนซ้ำทำคารมชอบใจ ก็แฝงไม้หยุดฟังนั่งมอง
เห็นนกยกเพนียดขึ้นพาดพุ่ม แอบสุมทุมเมียงหมอบยอบย่อง
นกต่อตัวรู้คู่คะนอง คารมรบรับรองกันเต็มดี
พอนกเถื่อนบินผละประเปรียว ตื่นเหนี่ยวเฉี่ยวฉาบถาบหนี
ก็เรียกบ่าวให้ปลดส้าวทันที เลาะลัดพนาลีตามมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ พอแลเห็นม้ารถคชพล ผู้คนคับคั่งไปทั้งป่า
ให้คิดสงสัยในวิญญาณ์ จะเป็นทัพยกมาแต่เมืองใด
ชาวเรามาจะเข้าไปฟังดู ดีร้ายให้รู้ยังสงสัย
จึงเอาเพนียดนกซุ่มรกไว้ แล้วพากันเข้าไปใกล้พลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น พวกทหารครั้นเห็นก็ร้องว่า
อ้ายนี่บ่าวใครไปไหนมา กิริยากรีดกรายเหมือนเจ้าชู้
ไม่รู้หรือว่าพลับพลาชัย ระตูภูวไนยเสด็จอยู่
ยิ่งว่ายังขืนยืนดู บ้างจะไสคอขู่สำทับ

บ้างโบกมือบ้างถือดินทิ้ง	ก่งกระสุนขึ้นยิงแล้วร้องขับ
บ้างว่าน่าถองเสียให้ยับ	บ้างว่าจะจับเอาตัวตี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น	ประสันตาไม่ท้อถอยหนี
จึงว่ากูเป็นชาวพนาลี	นายชื่อปันหยีชาญชัย
อันจารีตนิสัยชาวป่า	จะรู้จักท้าวพระยาก็หาไม่
ถึงจะห้ามมิให้เข้าไป	เหตุใดไม่บอกแต่ดีมา
นี่หรือพลับพลาของระตู	แต่ชุมนุมนายกูก็ใหญ่กว่า
มึงอย่าเย่อหยิ่งหยาบช้า	ถึงเป็นชาวป่าไม่กลัวใคร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น	พวกทหารได้ฟังก็มันไส้
จึ่งร้องว่าฮ้าเฮ้ยไอ้โจรไพร	บังอาจใจขึ้นเสียงเถียงอึง
ว่าไม่รู้กูก็บอกออกให้	ทำไมมากลับโกรธขึ้ง
โอหังอวดกล้าหน้ามึง	ถองเล่นคนละตึงก็เหลือตาย
มึงมาเท่านี้สี่ห้าคน	ไม่ครือมือพวกพลทั้งหลาย
แม้นรักตัวกลัวชีวิตวอดวาย	อย่าหยาบช้าท้าทายเร่งหนีไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น	ประสันตาแค้นขัดอัชฌาสัย
จึ่งร้องตอบไปพลันทันใด	มึงจะมาขู่ใครไอ้เช่นนี้
ถึงกูน้อยตัวไม่กลัวเกรง	จะต่อสู้กับเอ็งไม่ถอยหนี
หน้าไหนใครเหวยว่ากล้าดี	ให้มึงขี่คอแข่งกันเข้ามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น โยธีท้าวบุศสิหนา
ได้ฟังถ้อยคำก็โกรธา จึ่งกรูออกมาทันใด
บ้างฉวยได้ไม้พลองตะบองสั้น สกัดหน้าดากันเข้าล้อมไล่
บ้างกำหมัดขัดเขมรเข้าไป หมายใจจะจับเอาตัว

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาชาญชัยมิใช่ชั่ว
กับบ่าวห้าวหาญไม่เกรงกลัว ระวังตัวหลีกหลบรบพลาง
แต่ละคนเข้มขันสันทัด รับรองป้องปัดไม่ขัดขวาง
แกว่งอาวุธเงื้อง่าเป็นท่าทาง ล่อไว้ให้ห่างไม่เข้าชิด
เหล่าทหารหักโหมโถมเข้ามา ประสันตาต่อแย้งแทงด้วยกริช
พลระตูแตกตายวายชีวิต ได้ทีไล่ประชิดติดพัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ แต่บ่าวบาดเจ็บสองคน ทานทนทรหดอดกลั้น
เช็ดเลือดเดือดแค้นขบฟัน หุนหันโมโหโกรธา
พลางร้องว่าท้าทายเยาะเย้ย เหวยเหวยพวกระตูที่อวดกล้า
ถ้าดีให้เจ้ามึงตามมา จะให้นายกูฆ่าเสียบัดนี้
ว่าแล้วรีบพากันคลาไคล ไม่ตรงไปพลับพลาปันหยี
เข้าแอบซุ่มซ่อนอยู่ดูท่วงที จะฟังเหตุร้ายดีให้รู้มา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านบุศสิหนา
ได้ยินเสียงอื้ออึงถึงพลับพลา ขัดใจไคลคลาออกมาพลัน

เสด็จเหนือแท่นที่นั่งบัลลังก์รัตน์ จึ่งดำรัสตรัสถามกิดาหยัน
ใครวิวาทชกตีกันนี่นั้น จะกลัวเกรงใจกันก็ไม่มี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันบังคมเหนือเกศี
ทูลสนองภูวไนยไปทันที เมื่อกี้มีพวกโจรไพร
อาจอุกบุกบั่นเข้ามา ชาวเราร้องว่ามันด่าให้
อวดฝีมือถือตัวไม่กลัวใคร ทะนงใจเจรจาท้าทาย
ครั้นล้อมไล่จับมันสัประยุทธ์ พวกเราม้วยมุดเป็นมากหลาย
กราบทูลแต่ต้นจนปลาย บรรยายให้ทราบทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูขัดแค้นแสนศัลย์
กระทืบบาทกราดกริ้วคือเพลิงกัลป์ จึ่งกระชั้นสีหนาทตวาดไป
ดูดู๋ผู้คนทั้งกองทัพ แต่จะจับโจรป่าก็ไม่ได้
เกรงกลัวฝีมือมันหรือไร มันจะมีฤทธิไกรกระไรมา
อ้ายลูกฟานลูกกระจงทะนงศักดิ์ โอหังฮึกฮักเป็นหนักหนา
เร่งเร็วรีบรัดจัดโยธา จะยกไปเข่นฆ่าเสียบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาอกสั่นขวัญหนี
รับสั่งแล้ววิ่งเป็นสิงคลี ออกมาจัดโยธีทุกกระทรวง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ ตั้งตามกระบวนเบญจเสนา ซ้ายขวาปีกป้องกองหลวง
ทัพหน้าทัพหลังทั้งปวง เคยหักโหมโจมจ้วงประจัญบาน
บ้างแต่งตัวปลุกเสกเลขยันต์ ทาน้ำมันเคี้ยวขมิ้นกินว่าน
เนื้อเหน็บหนังเหนียวเชี่ยวชาญ ห้าวหาญทรหดอดทน
บ้างขบฟันขันขออาสา รู้วิชาบังเหลื่อมล่องหน
ต่างต่างตัวดีมีเวทมนตร์ ใส่มงคลประคำคาดเครื่องราง
ล้วนถือปืนผาอาวุธ คาบชุดทองปรายหลายอย่าง
ปืนหลักยังกะตราขานกยาง ใส่หลังช้างพลายพังดั้งกัน
สารวัดจัดแจงโยธา ตามตำราตำรับทัพขันธ์
ที่เหลือออกนอกตำแหน่งแบ่งปัน ให้อยู่เฝ้าสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ บัดนั้น ประสันตาแอบดูอยู่ในป่า
เห็นพวกระตูแต่งกายา โยธาเป็นทำนองกองทัพ ฯ
สำคัญมั่นคงไม่สงสัย ว่าจะไปทำสงครามตามจับ
จึงพาบ่าวบุกระนามหนามเกี่ยวยับ มายังที่ประทับพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ทูลแถลงแบ่งเบาจะเอาหน้า
บัดนี้ระตูเตรียมโยธา จะยกมาหักโหมโจมตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ได้ฟังประสันตาพาที ประหลาดใจจึงมีพจมาน
ระตูผู้นี้อยู่ที่ไหน ทำไมจะฮึกฮักมาหักหาญ
เมื่อไม่มีสาเหตุเภทพาล คำพี่ว่าขานข้าแคลงใจ
แม้นจะยกโยธามารบจริง คงมีเหตุสักสิ่งจึงเป็นได้
พี่เลี้ยงใครจะเห็นประการใด จงว่าไปให้ต้องทำนองความ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะได้ฟังรับสั่งถาม
จึ่งว่าถ้าจะเกิดสงคราม ย่อมมีเหตุก่อความจึงลามไป
นี่เหตุผลไม่มีดีดีอยู่ ประสันตาช่างรู้มาแต่ไหน
มีผู้บอกเล่าเจ้าหรือไร หรือได้ไปเห็นแก่ตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสร้งยิ้มแก้หน้า
จึ่งว่าข้าไปต่อสกุณา ที่ริมเนินภูผาประราปี
พบพวกระตูเขาเตรียมทัพ ว่าจะยกมาจับปันหยี
ถ้าสืบไปไม่สมเหมือนพาที ขอถวายชีวีแก่ภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตาได้ฟังยังสงสัย
จะซ้ำซักประสันตาก็เกรงใจ จึงลุกเดินออกไปเที่ยวสอดดู ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ สืบสาวบ่าวไพร่ไม่ได้ความ ก็ลดเลี้ยวเที่ยวถามทุกหมวดหมู่
ถึงมุมค่ายเห็นทับงับประตู โลหิตสดหยดอยู่หลายกอง
กริ่งใจเข้าไปด้วยสงกา เห็นคนนอนคลุมผ้าอยู่ทั้งสอง
จึงเลิกผ้าจากหน้าลงนั่งมอง ก็รู้ว่าบ่าวของประสันตา
เห็นเนื้อตัวยับย่อยเป็นรอยริ้ว ทำโกรธกริ้วขู่เข็ญจะเข่นฆ่า
มึงไปเที่ยวปล้นใครเขาแทงมา หรืออย่างไรเร่งว่าแต่ตามจริง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น คนป่วยตกประหม่าก้มหน้านิ่ง
ขอทานโทษโปรดก่อนวอนวิง แล้วเล่าความตามจริงทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตาฟังคำเห็นเหมาะมั่น
เหตุผลต้นความพองามกัน ก็รีบมาสุวรรณพลับพลาชัย
จึ่งบอกแก่ตำมะหงงเสนี โดยดังคดีที่ถามไถ่
พี่เลี้ยงแลบรรดาเสนาใน ต่างคนขัดใจประสันตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังไม่กังขา
ชี้หน้าว่าไปด้วยโกรธา ชะเจ้าประสันตาตัวดี
ไปเที่ยวซุกซนจนเกิดความ ให้สงครามติดต่อไม่พอที่
ยังกลับมาเอาหน้าพาที ให้กูนี้เชื่อลิ้นหลงไป
น้อยหรือเล่ห์กลเจ้าคนเอก ทำโหยกเหยกให้ระตูดูหมิ่นได้
ชอบแต่สับเสี่ยงซ้ำให้หนำใจ ตัดศีรษะเสียบไว้ทั้งไพร่นาย

เสนีพี่เลี้ยงจงปรึกษา　　โทษตัวประสันตาตามกฎหมาย
ตำมะหงงด่าว่ามากมาย　　ประสันตาเต็มอายไม่เจรจา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึ่งตรัสห้ามตำมะหงงเสนา　　จะโมโหโกรธาไปว่าไร
ถึงจะเอาประสันตาไปฆ่าฟัน　　สงครามนั้นจะหายก็หาไม่
มาตรแม้นศัตรูรู้ไป　　จะได้ใจว่าเราครั่นคร้าม
ไหนไหนก็ในจะต่อสู้　　ด้วยระตูผู้นี้ไม่เข็ดขาม
คิดไว้ว่าจะใคร่ทำสงคราม　　พึ่งจะได้ออกสนามครั้งนี้
ตำมะหงงจงเร่งไปจัดทัพ　　ให้พร้อมสรรพตามกระบวนถ้วนถี่
ประสันตาทำความไว้งามดี　　ให้ออกตีเป็นทัพโทษแก้ตัว
ทั้งบรรดาบ่าวไพร่ในกองนั้น　　ประกาศกันกำชับให้รู้ทั่ว
ถ้าย่อท้อสงครามคร้ามกลัว　　จะเอาโทษตัดหัวเสียบไว้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ตำมะหงงเสนาอัชฌาสัย
มิรู้ที่จะทัดทานประการใด　　ก็ออกไปเร่งรัดจัดโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น　　ขุนหมื่นมุลนายซ้ายขวา
สับสนอลหม่านไปมา　　นายหมวดตรวจตราหากัน
ที่ขี้ขลาดตาขาวได้ข่าวศึก　　อกใจทึกทึกให้นึกพรั่น
ทำเป็นเจ็บจับไข้ให้งกงัน　　ให้เพื่อนกันบอกป่วยมุลนาย

ลางคนใจกล้าบ้าลำโพง ปากโป้งโผงอึงอยู่ในค่าย
อวดรู้เรียนวิชามามากมาย แยบคายของวิเศษเวทมนตร์
ที่ไปเที่ยวไกลไกลยังไม่มา ก็ให้ติดตามหาทุกแห่งหน
บ้างรีบรัดจัดแจงแต่งตน ใส่มงคลประคำสวมคอ
โพกประเจียดเครื่องอานอาจารย์ให้ ทาน้ำมันเสกใส่ผงดินสอ
อาพัดเหล้าเมามึนไม่ย่อท้อ ใจคอห้าวเหี้ยมฮึกฮัก
บ้างถือปืนนกสับกำซาบ โล่ดั้งหอกดาบถอดฝัก
ทุกหมวดหมายนายไพร่พร้อมพรัก คอยเสด็จทรงศักดิ์ยาตรา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึ่งสระสรงทรงเครื่องมุรธา ตามตำรารณรงค์ยงยุทธ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ บรรจงทรงสอดสนับเพลา ภูษานุ่งหน่วงเนาไม่เลื่อนหลุด
ฉลององค์เกราะสุวรรณกันอาวุธ เจียระบาดผาดผุดพรรณราย
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น คาดเข็มขัดรัดมั่นกระสันสาย
สังวาลประดับทับทิมพราย ทองกรจำหลักลายลงยา
ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองระยับ ตาดพับพันโพกเกศา
แต่งเป็นเช่นชาวอรัญวา กุมกริชฤทธาสำหรับมือ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ มาทรงอาชาม้าที่นั่ง พระหัตถ์หน่วงเหนี่ยวรั้งสายถือ
ให้คลายเคลื่อนพลขันธ์บันลือ โห่สนั่นอึงอื้อยกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงทุ่งท้ายเขาปะราปี เป็นที่ชัยภูมิกว้างใหญ่
จึ่งให้หยุดยั้งตั้งทัพชัย ต้องในสีหนามตามตำรา
แล้วเกณฑ์ทนายปืนหมื่นปลาย วางหลุมซุ่มรายอยู่ชายป่า
พระโฉมยงนั้นทรงอาชา กั้นกลดรจนาอยู่กลางพล
ม้าพี่เลี้ยงเคียงข้างม้าที่นั่ง ม้าหลังระเด่นดาหยน
ตำมะหงงขี่ม้าออกหน้าคน กางกั้นสัปทนยอดทอง
ม้าแซงเสนากิดาหยัน ยืนรายเรียงรันเป็นแถวถ้อง
สารวัดจัดตรวจทุกหมวดกอง ธงทิวทวนทองไสวไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูบุศสิหนาเป็นใหญ่
เร่งรัดจัดพหลพลไกร นายไพร่พร้อมถ้วนกระบวนทัพ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงเข้าที่ชำระสระสนาน สุคนธารกลิ่นกลบอบอุหรับ
พระฉายตั้งเตียงทองรองรับ สอดใส่สนับเพลาพลัน
ภูษายกแย่งครุฑภุชงค์ จัดกลีบจีบประจงทรงกระสัน
ฉลององค์ทรงใส่เกราะสุวรรณ สำหรับกันสาตราอาวุธ
ห้อยหน้าเจียระบาดคาดทับ ปั้นเหน่งสายบานพับประดับบุษย์
ใส่สังวาลรณรงค์ยงยุทธ ทองกรชมพูนุทรจนา

สอดธำมรงค์เรือนสุบรรณ มงกุฎกรรเจียกจอนซ้ายขวา
เหน็บกริชฤทธิไกรไคลคลา เสด็จมาห้องสุวรรณเทวี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์รัตน์ จึ่งตรัสแก่ประไหมสุหรี
เมื่อกี้โจรป่าพนาลี เข้ามาที่นี่สี่ห้าคน
พวกเราขับไล่ก็ไม่ฟัง โอหังจองหองพองขน
พาลวิวาทวัดเหวี่ยงเถียงลน องอาจอวดตนเป็นพ้นรู้
แล้วสังหารผลาญพลเราล้มตาย เป็นน่าแค้นน่าอายอดสู
พี่จะยกทัพขันธ์ไปพันตู ขวัญข้าวค่อยอยู่อย่าอาวรณ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางดรสาสายสมร
กราบบาทบังคมประนมกร ภูธรอย่าได้เสด็จไป
พระก็เป็นเอกองค์พงศ์กษัตริย์ ดำรงราชสมบัติบุรีใหญ่
ไม่ควรคู่สู้รบกับโจรไพร ถึงมาตรแม้นมีชัยก็ไม่งาม
ถ้าฉวยเพลี่ยงพล้ำสิซ้ำร้าย จะเสียยศอดอายกลางสนาม
ให้แต่คนชำนาญการสงคราม ยกทัพติดตามไปต่อตี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูบุศสิหนาเรืองศรี
ฟังนางพลางตอบพาที ว่าไยอย่างนี้กัลยา
ธรรมดาว่าพวกโจรไพร ย่อมเรืองฤทธิไกรแกล้วกล้า
เคยณรงค์รบราญชำนาญมา ทั่วทุกพาราก็เลื่องลือ

จะให้แต่โยธาทั้งนั้น ไปต้านต่อกับมันจะได้หรือ
พี่จะใคร่ไปสู้ดูฝีมือ จะมาถือยศศักดิ์ด้วยอันใด
เจ้าอย่าโศกาปรารมภ์ ทุกข์ร้อนเกรียมตรมหม่นไหม้
สั่งเสร็จเสด็จจากห้องใน ออกไปที่ประชุมโยธา

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ จึงเหยียบโกลนโจนขึ้นม้าที่นั่ง ด้วยกำลังแค้นขัดสหัสสา
โบกพระหัตถ์ตรัสสั่งเสนา ให้เร่งยกโยธาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เลียบเดินตามเนินแนวกุหนุง พอตกทุ่งแลเห็นทัพใหญ่
ธงเทียวเขียวแดงดาดไป เสียงฆ้องกลองชัยนี่นัน
ระตูเดือดดาลทะยานจิต ประกาศิตสั่งนิกรกองขัน
เร่งโจมตีเข้าไปอย่าไว้มัน ไล่พิฆาตฟาดฟันให้มรณา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายทัพรับสั่งใส่เกศา
ต่างคนต่างขับโยธา ทั้งกองหนุนกองหน้าดาประดัง
เร่งพลพาชีตีกระหนาบ ตัวนายชักดาบออกไล่หลัง
ทนายปืนยิงปืนตึงตัง เสียงดังครื้นครั่นสนั่นดง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาตำมะหงง
แกว่งกระบี่ตีต้อนจัตุรงค์ อาจองออกไล่ทะลวงฟัน
ที่เหล่านั่งหลุมซุ่มคอยรับ ก็ปล่อยตับเสียงปืนครื้นครั่น
พวกอาสาม้าแซงสามพัน รำทวนสวนควันเข้าโถมแทง

บ้างลุยไล่สะพัดซัดหอกคู่ เกาทัณฑ์ธนูน้าวแผลง
พลระตูตายกลาดกลางแปลง เลือดแดงเป็นสาดดาษดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ ประสันตาดีใจเห็นได้ที ถือกระบี่รี่รำออกนำหน้า
บ่าวไพร่ไม่คิดแก่ชีวา ต่างเข้าเข่นฆ่าปัจจามิตร
พวกพลแตกกระจายพ่ายพัง จนกระทั่งทัพระตูไม่ต้านติด
ประสันตาท้าทายทำอวดฤทธิ์ รำกริชเยาะเย้ยไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองมลายู

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านบุศสิหนา
เห็นโจรไพรไล่พลโยธา แตกกระจายพ่ายมาจนหน้าทัพ
โกรธนักชักกระบี่ออกตีต้อน ไล่พลนิกรสะท้อนกลับ
กองหลวงกองหลังคั่งคับ ไม่หลีกหลบรบรับต้านทาน
บ้างพุ่งผัดสาตราอาวุธ อุตลุดสับสนอลหม่าน
หักโหมโรมรันประจัญบาน ตีประดาหน้ากระดานเข้าไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีองอาจไม่หวาดไหว
เห็นระตูต้อนพลสกลไกร รุกไล่ติดพันประสันตา
พระไล่พลพาชีกองหลวง โถมทะลวงควงขับเข้ารับหน้า
บ้างรำทวนสวนแทงบนหลังม้า ชักอาชาหมายมุ่งพุ่งหอกซัด
พลดาบดึงดันเข้าฟันฟาด สามารถรับรองป้องปัด
ทนายปืนยืนยิงคนละนัด แล้วหยุดยัดยิงสาดซ้ำไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระตูบุศสิหนาเป็นใหญ่
เห็นโยธีรี้พลสกลไกร ชิงชัยไพรีไม่พ่ายพัง
พระยิ่งกริ้วโกรธโกรธา กะระตะอาชาม้าที่นั่ง
ฝ่าพลขึ้นไปมิได้ยั้ง ด้วยโมโหโอหังไม่รั้งรอ
แลเห็นปันหยีขี่อาชา โสภาพริ้งเพราดังเหลาหล่อ
น่าจะมีพงศ์เผ่าเหล่ากอ เนื้อหน่อกษัตริย์ขัตติยา
ท่วงทีที่ทำก็ประหลาด เห็นมิใช่เชื้อชาติชาวป่า
คิดพลางทางมีวาจา ดูราปันจุเหร็จฤทธิรณ
เป็นไฉนหยาบช้าสามานย์ ชวนกันทำการอกุศล
ตั้งกองซ่องสุมผู้คน จะเที่ยวปล้นพาราหรือว่าไร
รูปทรงส่งศรีกิริยา จะสมเป็นชาวป่าก็หาไม่
บ่าวท่านอาจองทะนงใจ เข้าไปถึงหน้าพลับพลา
ไล่ผลาญรี้พลเราล้มตาย แล้วหยาบช้าท้าทายเป็นหนักหนา
หมิ่นเราเผ่าพงศ์กษัตรา เร่งส่งมันมาแต่โดยดี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ฟังระตูบุศสิหนาพาที ยิ้มพลางทางมีพจมาน
เราเป็นชาติชาวป่าพนาลัย เที่ยวอยู่ตามวิสัยในไพรสาณฑ์
มิได้เคยหักโหมโรมราญ ตีบ้านเมืองใครแต่ไรมา
ซึ่งบ่าวเราทำละเมิดเกิดวิวาท รุกราชอาจหาญเหมือนท่านว่า
จะให้ส่งตัวนั้นสุดปัญญา ด้วยไม่รู้จักหน้าว่าผู้ใด

พวกพ้องของท่านที่ล้อมวง แต่จะจับชาวดงก็ไม่ได้
ดูเหมือนไม่มีมือหรือว่าไร นิ่งให้เขาฆ่าขายหน้านาย
ถ้ารู้ไปถึงไหนก็ไม่งาม ชอบแต่คิดปิดความเสียให้หาย
นี่อะไรไม่หนำยังซ้ำร้าย เอาโยธามาตายเสียก่ายกอง
ซึ่งเราช่วยว่าเพราะการุญ อย่าโมโหหันหุนขุ่นข้อง
จงยกทัพกลับไปดังใจปอง ครอบครองพาราให้สำราญ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูบุศสิหนากล้าหาญ
ฟังปันหยีตอบพจมาน ว่าขานแนมเหน็บยิ่งเจ็บใจ
จึงร้องว่าเหวยปันจุเหร็จ เข้ากับบ่าวกล่าวเท็จแก้ไข
มิส่งตัวมันมาก็แล้วไป ดีแล้วจะได้เห็นกัน
ว่าพลางทางขับอาชา รำท่าเพลงทวนหวนหัน
เข้าไล่โรมรุกบุกบัน หมายมั่นจะฆ่าชีวาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีไม่พรั่นหวั่นไหว
กะระตะอาชาชิงชัย เลี้ยวไล่ตลบทบทวน
เปลี่ยนท่าผ่าหมากเป็นนาคเกี่ยว ล่อเลี้ยวพัลวันหันหวน
ต่างคล่องว่องไวในกระบวน ประปรายปลายทวนแทงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ พญาเดิน

๏ เมื่อนั้น ท้าวบุศสิหนาแข็งขัน
ขับม้าไล่กระชิดติดพัน ป้องปัดผัดผันอาวุธ

วนเวียนเข้าออกเป็นปลอกช้าง กัณฐัศว์สะบัดย่างไม่ยั้งหยุด
จู่โจมโถมแทงแย้งยุทธ์ ด้วยกำลังฤทธิรุทรราวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
เห็นระตูโรมรุกคลุกคลี พระแกล้งหนีทีทำเป็นย่อท้อ
เยื้องไหล่ให้หลังรั้งรอรบ ชักสินธพหลบหลีกเลี้ยวล่อ
เวียนวงเป็นหงส์สองคอ กลับกลอกหลอกล่อกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เห็นข้าศึกเสียเชิงละเลิงไล่ พระขับใหญ่เลี้ยวลัดสกัดหน้า
โถมแทงถูกอกตกอาชา สิ้นชีวาวินาศขาดใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ พวกทหารปันหยีก็โห่ร้อง กึกก้องนี่นันหวั่นไหว
ตะลุมบอนบุกบั่นฟันเข้าไป ลุยไล่พิฆาตไพรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พลระตูแตกกระจายพ่ายหนี
บ้างวิ่งวางตรงเข้าพงพี บ้างลงว่ายนทีแทบตาย
บ้างขึ้นเขาข้ามเนินเดินสะดุด เครื่องอานอาวุธก็ตกหาย
ผ้าผ่อนทิ้งเสียออกเรี่ยราย บ่าววิ่งเกินนายไม่รอรั้ง
ที่ขี้ขลาดออกได้ไปคนเดียว เสียงโห่เกรียวเกรียวไม่เหลียวหลัง
จวนตัวกลัวตายเต็มกำลัง สิ้นสติลงนั่งภาวนา

บ้างถูกปืนป่วยอยู่สู้คลาน ลนลานลำบากลากขา
ซุกซนด้นดั้นอรัญวา ต่างตื่นตกประหม่าไม่สมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกพหลพลขันธ์ปันหยี
ไล่ตามติดพันทันไพรี ทุบตีแทงตายก่ายกอง
จับนายได้เป็นไม่เข่นฆ่า รีบเอาผ้าเสื้อแสงสิ่งของ
ฉวยได้ดาบคร่ำประคำทอง แล้วทุบถองผูกรัดมัดมือมา
เห็นทวนทองสัปทนที่ทิ้งไว้ บ่าวไพร่ไล่ชิงกันฉาวฉ่า
ลางคนสาละวนวิ่งจับม้า เฮฮาโห่สนั่นพนาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์มิสาระปันหยีศรีใส
ครั้นชนะไพรีมีชัย ก็กลับไปที่ประทับพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น โยธีท้าวบุศสิหนา
ซึ่งเหลือตายด้นดั้นอรัญวา พากันขึ้นมาบนบรรพต
เห็นสองกษัตริย์เสด็จนั่ง ยับยั้งพูดจากับดาบส
จึงเข้าไปเฝ้าองค์พระทรงยศ กราบบาทบงกชแล้วโศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์เรืองศรี
หลากใจไหวหวั่นพันทวี จึงกล่าววาทีถามไป

อ้ายเหล่านี้เป็นไฉนอย่างไรอยู่ ทำไมมาหากูแล้วร้องไห้
มีเหตุเภทพาลประการใด จงบอกไปให้แจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกพลท้าวบุศสิหนา
ได้ฟังสองกษัตริย์ตรัสมา จึงวันทาทูลสนองพจมาน
มีพวกโจรไพรใจฉกรรจ์ บุกบั่นเข้ามาถึงหน้าฉาน
ใครห้ามไม่ฟังอหังการ ไล่ผลาญรี้พลมนตรี
แล้วกล่าวคำหยาบช้าท้าทาย บอกว่านายของมันชื่อปันหยี
พระอนุชายกทหารไปต้านตี เสียทีมอดม้วยมรณา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูภูวเรศเชษฐา
ได้ฟังดังต้องสายฟ้า ตกประหม่าหน้าซีดลงทันใด
น้อยจิตเจ็บอายเสียดายน้อง ให้ขุ่นข้องแค้นขัดอัชฌาสัย
มิได้ไต่ถามต่อไป บรรหารให้ตรวจเตรียมโยธี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ แล้วบังคมคัลวันทา กล่าวคำอำลาพระฤๅษี
โยกจะยกโยธาไปราวี แก้แค้นไพรีอหังการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะลิเหงะฤๅษีสาร
เล็งดูรู้ด้วยอภิญญาณ จึงแจ้งการแก่สองกษัตรา

อันมิสาระปันหยีนี้ไซร้ มิใช่ปันจุเหร็จโจรป่า
คืออิเหนาสุริย์วงศ์เทวา โอรสาองค์ท้าวกุเรปัน
ใครอาจหาญต้านต่อรอฤทธิ์ จะสุดสิ้นชีวิตอาสัญ
จงหยุดยั้งชั่งพระทัยทรงธรรม์ อย่าหุนหันฮึกฮักไปชิงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูผู้มีอัชฌาสัย
แต่ออกนามอิเหนาก็ตกใจ ภูวไนยไหวหวั่นครั่นคร้าม
จึงคิดว่าดาบสพระองค์นี้ เล็งเห็นถ้วนถี่เธอจึงห้าม
ถ้าจะขืนรณรงค์สงคราม จะซ้ำร้ายตายตามอนุชา
คิดพลางทางสนองพระมุนี เอ็นดูโยมครั้งนี้หนักหนา
พระคุณล้ำล้นคณนา จะทำตามวาจาพระอาจารย์
ว่าแล้วอำลาดาบส ลงจากบรรพตไพศาล
พร้อมพหลมนตรีบริวาร ไปสถานที่ประทับพลับพลาทอง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่สำนักตำหนักไพร จึงเสด็จคลาไคลเข้าในห้อง
ให้คิดครวญคะนึงถึงพระน้อง ชลเนตรฟูมฟองนองนัยน์
แล้วตรัสเรียกสองมเหสี มาเล่าความถ้วนที่แถลงไข
ปันหยีนี้มิใช่ชาวไพร คืออิเหนากรุงไกรกุเรปัน
ลือนามขามเดชเดชา ทั้งเป็นวงศ์เทวากระยาหงัน
แม้นจะยกพลไกรไปโรมรัน ก็จะซ้ำอาสัญเป็นสามคน

หากว่าดาบสผู้ทรงญาณ แจ้งการจึงรู้เหตุผล
จำจะโอนอ่อนผ่อนปรน จึงจะพ้นไภยันอันตราย
จะไปออกปันหยีเสียดีกว่า เอาโอรสธิดาไปถวาย
จะได้พึ่งทรงธรรม์คุ้งวันตาย โฉมฉายจะเห็นประการใด ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองประไหมสุหรีศรีใส
นบนิ้วสนองพระภูวไนย พระคิดได้ดังนี้ดีนัก
ไปออกแก่มิสาระปันหยี ธานีจะได้พึ่งเป็นแหล่งหลัก
เพราะเดชวงศาสุรารักษ์ จะปรากฏยศศักดิ์สืบไป
แล้วเรียกราชธิดาเข้ามาสั่ง ลูบหลังลูบหน้าน้ำตาไหล
สาวสวรรค์ขวัญข้าวอย่าเศร้าใจ จะได้พึ่งพระองค์วงศ์เทวา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองบุตรีได้ฟังก็กังขา
จึงทูลถามบิตุเรศมารดา ซึ่งตรัสมาไม่แจ้งยังแคลงใจ
อันสุริย์วงศ์พงศาสุราฤทธิ์ รูปร่างเพี้ยนผิดเราหรือไฉน
ไม่อยู่เมืองสวรรค์ด้วยอันใด เรื่องราวอย่างไรแต่แรกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองประไหมสุหรีเสน่หา
จึงแถลงแจ้งเหตุแก่ธิดา ว่าเดิมเมืองหมันหยาธานี
บริบูรณ์พูนสุขสนุกสนาน ดังวิมานเมืองฟ้าในราศี
อันระตูผู้ดำรงพระบุรี มีธิดาทั้งสี่ทรามวัย

ท้าวจะใคร่แต่งการสยุมพร กษัตริย์ทุกนครหาควรไม่
เมื่อจะมีเหตุนั้นพระขรรค์ชัย กับธงผุดขึ้นในหน้าพระลาน
ให้บังเกิดข้าวอยากหมากแพง รบกันฟันแทงทุกสถาน
ประชาชนฉิบหายวายปราณ ได้ขุ่นเคืองรำคาญเดือดร้อน
ระตูทุกข์นักหนักจิต เห็นผิดเยี่ยงอย่างแต่ปางก่อน
มาเกิดการกลีกระลัมพร จึงให้ถอนพระขรรค์กับธงชัย
ใครจะทำอย่างไรก็ไม่หลุด เอาเชือกฉุดก็ไม่ขาดหวาดไหว
จึงให้ตีฆ้องร้องป่าวไป ทั่วในแว่นแคว้นแดนชวา
แม้ใครถอนพระขรรค์กับคันธง ขึ้นได้ดังจำนงปรารถนา
ท้าวจะให้สมบัติกึ่งพารา ทั้งพระธิดาลาวัณย์
กรุงกษัตริย์ทั้งสิ้นก็ยินดี จะใคร่ได้พระบุตรีเฉิดฉัน
ยกทัพนับแสนมาแน่นนันต์ เข้าถอนธงพระขรรค์ไม่เคลื่อนคลา
จึงอสัญแดหวาทั้งสี่ สถิตที่ไกรลาสภูผา
เขจรจากสถานวิมานมา แกล้งแปลงกายาเป็นมนุษย์
เข้าในชุมนุมเมืองหมันหยา รูปทรงโสภาผาดผุด
จึงจับพระขรรค์กับคันธุช ก็เขยื้อนเคลื่อนหลุดขึ้นทันใด
อันสมบัติที่ระตูอนุญาต เทวราชไม่ประสงค์คงคืนให้
รับแต่พระธิดาพาไป จึงสร้างสรรค์พิชัยธานี
กุเรปันดาหากาหลัง อีกทั้งสิงหัดส่าหรี
ต่างเสวยราชย์อยู่ในบุรี มีโอรสบุตรีสืบพงศ์พันธุ์

บุญแล้วจึงได้ไปเป็นข้า พระผู้วงศ์เทวากระยาหงัน
อย่าละห้อยน้อยใจจาบัลย์ จะได้พึ่งทรงธรรม์ธิบดี ฯ

ฯ ๒๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองธิดามารศรี
กราบบาทบิตุราชชนนี โศกีครวญคร่ำร่ำไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว ไม่เอ็นดูลูกแล้วหรือไฉน
จะสลัดซัดเสียให้จำไกล ตกไปเป็นข้าปัจจามิตร
จะมีแต่เกรียมตรมระทมทุกข์ เสื่อมสุขโศกเศร้าเปล่าจิต
ควรหรือพระองค์ไม่ทรงคิด ช่างปลดปลิดอาลัยไม่เมตตา
นิจจาเอ๋ยเคยเฝ้าอยู่เช้าเย็น จะนับวันว่างเว้นไม่เห็นหน้า
ร่ำพลางข้อนทรวงเข้าโศกา ปิ้มว่าชีวิตจะวายปราณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระบิตุราชมาตุรงค์ก็สงสาร
จึงตรัสปลอบธิดายุพาพาล เยาวมาลย์แม่อย่าโศกาลัย
อันชนกชนนีนี้รักเจ้า เทียมเท่าชีวาก็ว่าได้
ใช่จะแสร้งสลัดซัดเสียไกล เพราะเป็นความจำใจของบิดา
ถ้าแม้นมิผ่อนผันฉันนี้ อันตรายจะมีไปเมื่อหน้า
อย่าขึ้งเคียดเดียดฉันท์เลยขวัญตา เหมือนแทนคุณบิดาช่วยดับร้อน

ตรัสพลางทางทรงกันแสงสั่ง โฉมยงจงฟังซึ่งคำสอน
ตัวเจ้าจะไปอยู่ด้วยภูธร จงโอนอ่อนอุตส่าห์รักษาตัว
สู้เสงี่ยมเจียมจิตคิดว่าข้า อย่าทิฐิถือว่าพระเป็นผัว
ยิ่งรักเท่าไรให้ยิ่งกลัว จงหมั่นเฝ้าฝากตัวตามพระทัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ แล้วอุ้มพระกุมารขึ้นใส่ตัก พิศพักตร์ลูกน้อยละห้อยไห้
สุดสวาทของแม่ผู้ร่วมใจ เจ้าจงไปเป็นเพื่อนพี่นาง
ทั้งสามอุตส่าห์รักษากัน อย่าเดียดฉันท์ขุ่นข้องหมองหมาง
สี่กษัตริย์ตรัสพลางกันแสงพลาง ปิ้มปางจะสิ้นสมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ ครั้นคลายอาดูรพูนเทวษ สองระตูภูวเรศเรืองศรี
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี มายังที่ข้างหน้าพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์ พร้อมหมู่อำมาตย์กิดาหยัน
จึงตรัสสั่งเสนีทั้งสี่นั้น จงจัดสรรสิ่งของบรรณาการ
จะให้พาโอรสแลบุตรี ไปถวายปันหยีผู้ห้าวหาญ
เร่งตระเตรียมเทียมรถราชยาน ถ้วนทุกพนักงานให้พร้อมไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
รับราชบัญชาแล้วคลาไคล ลงไปจากสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงจัดบรรณาการสิ่งของ บรรทุกช้างจำลองแลรถา
ให้เทียมรถสองราชธิดา ผูกม้าสำหรับพระกุมาร
แล้วตรวจตรามหาดเล็กขอเฝ้า ทั้งสามเหล่าสับสนอลหม่าน
นายไพร่พร้อมกันมิทันนาน มอบหมายเครื่องอานพานทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีทั้งสอง
พาโอรสบุตรีพี่น้อง ไปยังห้องสรงสหัสธารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ ให้โฉมยงทรงสุคนธาธาร พระกุมารทรงอุหรับจับมังสา
นางนุ่งยกพื้นแดงแย่งนาคา พระน้องทรงภูษาสีต่างกัน
นางห่มตาดสุวรรณบรรจง พระน้องฉลององค์ทรงกระสัน
พี่นางต่างใส่สังวาลวรรณ พระน้องนั้นประดับทับทรวงทรง
นางทรงพาหุรัดตรัสไตร พระน้องใส่ทองกรก่องก่ง
พระที่ใส่ไพฑูรย์ธำมรงค์ พระน้องทรงมรกตรจนา
นางทรงมงกุฎพระบุตรี พระน้องใส่เกี้ยวมณีกรอบหน้า
พี่เลี้ยงสาวศรีมีอัชฌา ช่วยแต่งกายาให้บังอร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสด็จทรงเครื่องพระบุตรี สองประไหมสุหรีศรีสมร
จึงพาสามโอรสบทจร มาเฝ้าพระภูธรธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองราชธิดามารศรี
กราบลงแล้วทรงโศกี เทวีสะอื้นไห้ไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์นาถา
เห็นโอรสราชธิดา มาภิวาทน์วันทาจะลาไป
ให้สร้อยเศร้าสลดกำสรดโศก จะวิโยคลูกยาน้ำตาไหล
ต่างตรัสอำนวยอวยชัย เจ้าไปเป็นสุขสวัสดี
สารพัดไภยันอันตราย อย่าระคายเคืองข้องหมองศรี
ว่าพลางย่างเยื้องจรลี ไปส่งพระบุตรีแลโอรส ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ขึ้นเกยที่ประทับฉับพลัน พระพี่น้องโศกศัลย์กำสรด
กราบบาทบิตุรงค์ทรงยศ แล้วประณตชนนีชลีลา
มาทรงรถที่นั่งบัลลังก์ทอง ชักม่านปิดป้องซ้ายขวา
พระกุมารโฉมยงทรงอาชา ไปหน้าราชรถบทจร
พร้อมพี่เลี้ยงกำนัลทั้งปวง โขลนจ่าข้าหลวงสลับสลอน
แห่แหนแน่นนันต์พนาดร เสนีนำนิกรจรจรัล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้ค่ายมั่นปันหยี เห็นโยธีตั้งกองกวดขัน
ล้อมวงนอกในหลายชั้น กองตระเวนเกณฑ์กันตรวจตรา
ทั้งสี่มหาเสนาใน คร้ามครั่นพรั่นใจเป็นหนักหนา
จึงให้ยับยั้งโยธา หยุดประทับรถาที่ชายดง

แล้วลงจากพาชีขมีขมัน พากันเข้าไปหาตำมะหงง
บอกว่าระตูทั้งสององค์ มีจำนงจงจิตภักดี
ให้พาสองธิดาดวงสวาท กับโอรสราชเรืองศรี
บรรณาการหลายหลากมากมี มาถวายธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกุเรปันหรรษา
จึงมายังที่ประทับพลับพลา วันทาทูลแถลงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มิสาระปันหยีศรีใส
ชื่นชมโสมนัสหัททัย ภูวไนยแย้มยิ้มพริ้มเพรา
จึงบัญชาสั่งตำมะหงง ท่านจงจัดแจงแต่งรับเขา
อันบุตรีสององค์นงเยาว์ เห็นยังจะเศร้าโศกนัก
ทั้งเป็นคนใหม่ไม่คุ้นเคย อย่าเพ่อพามาเลยให้รู้จัก
จงนำอรไทไปหยุดพัก ยังตำหนักริมน้ำที่ทำไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาอัชฌาสัย
รับราชบัญชาแล้วคลาไคล ออกไปสั่งเจ้าพนักงาน
ให้จัดแจงพลับพลาริมวารี ผูกมู่ลี่ลายสุวรรณกั้นม่าน
เชิญสองโฉมเฉลาเยาวมาลย์ ไปหยุดพักสำราญฤทัย
แล้วรับราชกุมารเข้ามา กับเครื่องบรรณาน้อยใหญ่
นำสี่เสนานั้นคลาไคล เข้าไปบังคมคัลอัญชลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึ่งกล่าวสุนทรวาที ปราศรัยเสนีทั้งสี่ไป
ซึ่งระตูทั้งสองผู้ครองเมือง ไม่ผูกแค้นขุ่นเคืองอัชฌาสัย
กลับทำไมตรีทั้งนี้ไซร้ ขอบใจเป็นพ้นคณนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์ทั้งสี่มียศถา
จึงนบนิ้วสนองพระบัญชา สองกษัตริย์สั่งมาให้กราบทูล
ว่าชีวิตอยู่ใต้ฝ่าพระบาท จะขอพึ่งภูวนาถนเรนทร์สูร
ปกป้องสุริย์วงศ์พงศ์ประยูร ให้เป็นสุขสมบูรณ์บำราศภัย
ซึ่งระตูผู้น้องทำฮึกฮัก มาต่อสู้ทรงศักดิ์จนตักษัย
จะขอประทานเอาศพไป ภูวไนยได้โปรดปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์เปรมปรีดิ์ พลางตรัสแก่สี่เสนา
จงทูลแก่กษัตริย์ทั้งสององค์ ให้รับศพไปปลงดังปรารถนา
อันระตูผู้เป็นอนุชา อหังการ์มานะเป็นพ้นคิด
เราจะว่าเท่าไรก็ไม่เห็น กลับเป็นว่าเข้ากับคนผิด
อกุศลดลใจจึงม้วยมิด อย่าให้สองทรงฤทธิ์ร้อนพระทัย
ซึ่งโอรสสามองค์นงเยาว์ ฝ่ายเราจะบำรุงรักใคร่
เคยสำราญอย่างไรในกรุงไกร จะเลี้ยงให้เป็นสุขเหมือนอย่างนั้น

แล้วตรัสเรียกสังคามาระตา มานั่งใกล้พี่ยาอย่าเดียดฉันท์
จะเลี้ยงเจ้าเท่าน้องร่วมครรภ์ รักร่วมชีวันคุ้งบรรลัย
แล้วประทานเสื้อผ้าเงินทอง แก่เสนาทั้งสองกรุงใหญ่
ครั้นเสร็จเสด็จคลาไคล เข้าในห้องที่ไสยา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีสี่นายก็หรรษา
ออกจากที่ประทับพลับพลา มาขึ้นม้าพาพลกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ต่างคนก้มเกล้าบังคมไหว้
ทูลสองระตูภูวไนย ให้ทราบพระทัยทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองกษัตริย์ได้ฟังสาร
ค่อยคลายวายทุกข์รำคาญ จึงบรรหารตรัสสั่งเสนี
อันศพอนุชาผู้ร่วมจิต เราจะฌาปนกิจเสียที่นี่
จงกะเกณฑ์รี้พลมนตรี เร่งถางที่ทำเมรุริมบรรพต
ท่านคิดทำให้งามตามของป่า เบญจาจงประดับดอกไม้สด
สืบไปจะได้เป็นเกียรติยศ สั่งกำหนดให้เสร็จในสองวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งแล้วผายผัน
ออกมาเร่งรัดจัดกัน แบ่งพวกพลขันธ์ตามบัญชี
การพระเมรุเกณฑ์สี่ตำรวจใน จ่ายไพร่ทั้งสองกรุงศรี
มูลนายหลายกรมที่สมมี เกณฑ์หน้าที่สามสร้างทุกเสนา

นายงานทหารในระดมกัน ทำพระโกศด้วยจันทน์กฤษณา
พวกช่างทั้งปวงบรรดามา ให้ประดับเบญจาด้วยดอกไม้
เลือกเหล่ากิดาหยันมาช่วยร้อย ถ้าเห็นน้อยเติมเหล่าขอเฝ้าให้
กองนอกกับพรานชำนาญไพร จงเที่ยวไปเก็บบุหงาสารพัน
อันพลบุศสิหนานั้นเกณฑ์ด้วย ใครแหล่หลอนผ่อนช่วยเข้าที่นั่น
กองไหนแชเชือนตักเตือนกัน ในสองวันให้เสร็จอย่านอนใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายมุลขุนหมื่นน้อยใหญ่
ที่เกียจคร้านการงานก็บ่นไป แกล้งเกณฑ์หน้าที่ให้เต็มประดา
บ้างคุมไพร่เร่งรัดไปตัดเสา เลือกล้วนเปลาเปลาที่ในป่า
ล้มลงทอนตัดแล้ววัดวา ประจบตากล่อมเกลาเท่ากัน
บ้างใส่สาลี่ลากกระชากฉุด อุตลุดอึงไปในไพรสัณฑ์
บ้างดัดไม้ไผ่ป่าเอาพร้าฟัน เสียงสนั่นก้องพงดงดาน
เหล่าพวกเก็บดอกไม้ก็ไปหา พบบุปผาขึ้นหักกิ่งก้าน
บ้างสอดสอยผลพวงดวงมาลย์ ทั้งตูมบานแก่อ่อนผ่อนส่งนาย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย
ต่างมาจับฉลากมากมาย วุ่นวายอลหม่านเป็นการรุม
เสนีสี่ตำรวจนายด้านเมรุ ก็กะเกณฑ์อุตลุดขุดหลุม
ชักระดับได้ที่ทั้งสี่มุม ผู้คนเกลื่อนกลุ้มรุมกัน

ยกเสาขึ้นตั้งทั้งสี่ต้น ต่างติดเครื่องบนขมีขมัน
พนักงานหอสวดสามสร้างนั้น ก็ยกขึ้นพร้อมกันทันที
บ้างดาดผนังหลังคาผ้าขาว เพดานดาวดอกไม้สลับสี
หุ้มเสาด้วยผ้าแดงโมรี เอาม่านที่พลับพลามากั้นกาง
กองพระเบญจามาประดับ ซ้อนสลับแม่ลายหลายอย่าง
บ้างลอกพลับพลึงกรึงพื้นพลาง เลือกบุปผาต่างต่างเป็นตัวซ้อน
บ้างร้อยราชวัติฉัตรชั้น พื้นพรรณบุปผชาติเกสร
บ้างประดับมาลาเป็นจามร รีบร้อนติดกระจังบัลลังก์ลด
บุษบกยกคนเข้ารุมกัน เห็นเหลือมือไม่ทันการกำหนด
คิดแบ่งเบาเอาบุษบกรถ มาแต่งตั้งตามยศกษัตรา
เครื่องสูงห้าชั้นกั้นกาง ตั้งหว่างชุมสายซ้ายขวา
จัดแจงแต่งตามพระบัญชา ไม่ช้าแล้วเสร็จทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์กำสรดโศกศัลย์
เนาในพลับพลาพนาวัน ครั้นรุ่งแสงสุริยันตรัสไตร
จึงเข้าที่ชำระสระสรง จะแต่งองค์ทรงเครื่องก็หาไม่
มาขึ้นรถสุวรรณทันใด รีบไปยังศพพระอนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เลี้ยวเหลี่ยมภูผาปะราปี เห็นโยธีตายกลาดอยู่นักหนา
ให้แสนสังเวชวิญญาณ์ ชลนาไหลหลั่งถั่งลง

เหลือบเห็นอนุชาสิ้นชีวี นอนเหนือปัถพีธุลีผง
สลดจิตดังชีวิตจะปลดปลง ต่างทรงโศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ ครั้นค่อยคลายวิโยคโศกเศร้า จึงสั่งเหล่าเสนีขมีขมัน
ให้เชิญศพองค์พระน้องนั้น ใส่ในโกศจันทน์ทันใด
แล้วรับขึ้นราชรถทอง ประโคมก้องหิมวาป่าใหญ่
แห่แหนดาษดาคลาไคล ตรงไปพระเมรุมิทันช้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงประทับกับเกย พนักงานตามเคยเตรียมท่า
เชิญพระโกศจากรถรัตนา ขึ้นตั้งบนเบญจามาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมนางดรสามารศรี
ครั้นทราบว่าศพพระสามี เชิญมาถึงที่พระเมรุทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ จึงสระสรงทรงสำอางอินทรีย์ วารีชำระรดหมดหมอง
ขัดขมิ้นหนุนเนื้อนวลละออง ทรงสุคนธ์ปนทองอุไรเรือง
หวีเกศกันไรใส่กรอบหน้า จอนจินดาแววววับประดับเนื่อง
กุณฑลห้อยพลอยเพชรค่าเมือง อร่ามเรืองรุ้งร่วงดังดวงดาว
บรรจงทรงภูษาสีเศวต สไบปักทองเทศพื้นขาว
ทองกรสุรกาญจน์สังวาลวาว สะอิ้งแก้วแพรวพราวพรายตา

ธำมรงค์ทรงสอดนิ้วพระหัตถ์ เพชรรัตน์พรรณรายทั้งซ้ายขวา
ครั้นเสร็จเสด็จลีลา ลงจากพลับพลาพนาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ โฉมยงทรงสีวิกากาญจน์ พร้อมกำนัลนงคราญน้อยใหญ่
เสด็จโดยมรคาข้างใน ตรงไปพระเมรุฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปนอบนบ บังคมพระศพแล้วโศกศัลย์
ความรักสลักใจจาบัลย์ พิไรร่ำรำพันโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้บูชากุณฑ์

๏ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมเอ๋ย ไฉนเลยมาม้วยสังขาร์
ทิ้งข้าน้อยไว้ให้เวทนา หนีไปฟากฟ้าดุษฎี
น้องละบิตุเรศมารดา สุริย์วงศ์พงศาบุรีศรี
โดยเสด็จมาในพนาลี ด้วยภักดีต่อองค์พระทรงธรรม์
หวังเอาเบื้องบาทภูวเรศ ปกเกศไปกว่าจะอาสัญ
พระจากเมืองเมียมาได้ห้าวัน มาจำตายจากกันด้วยโจรไพร
แม้นพระองค์ทรงฟังน้องว่า จะสุดสิ้นชีวาก็หาไม่
ร่ำพลางโศกาอาลัย อรไทไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์เรืองศรี
ให้ยกโกศแก่นจันทน์ทันที มาตั้งที่ถวายเพลิงเชิงตะกอน

พระทรงถือธูปเทียนสุคนธา แล้วชวนนางดรสาสายสมร
ทั้งสองมเหสีบังอร บทจรเข้าจุดอัคคี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ปี่กลอง

๏ เมื่อนั้น นวลนางดรสามารศรี
กำสรดโศกศัลย์พันทวี อัญชลีทั้งสองกษัตรา
แล้วทูลว่าพระองค์ผู้ทรงเดช จงได้โปรดเกศเกศา
ข้าน้อยขอถวายบังคมลา ตายตามภัสดาด้วยภักดี
ขอฝากบิตุราชมาตุรงค์ ทั้งประยูรญาติวงศ์ในกรุงศรี
อันศฤงคารของข้าบรรดามี ถวายไว้ใต้ธุลีบาทา
ทูลพลางประณตบทเรศ สองกษัตริย์ทรงเดชเชษฐา
บังคมบรมศพภัสดา แล้วกัลยาทักษิณเวียนไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ช้า

๏ ครั้นครบคำรบสามรอบ นบนอบน้อมองค์ลงกราบไหว้
จึ่งชักเอากริชภูวไนย มาทูลไหว้เหนือเกล้าเมาลี
กันแสงพลางทางสมาลาธิกรณ์ ภูธรได้เคืองบทศรี
ด้วยกายกรรมแลวจี ขออย่ามีเวราผูกพัน
ประการหนึ่งซึ่งข้าสุจริต สู้ตายมิได้คิดบิดผัน
เดชะความสัตย์ของข้านั้น แม้ทรงธรรม์จะตกไปแห่งใด
ขอให้ได้พบสบประสงค์ บำเรอบาทบงสุ์จงได้
ให้ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมฤทัย อย่าให้รู้นิราศคลาดคลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จตั้งสัตย์อธิษฐาน เยาวมาลย์กราบงามสามท่า
เห็นเพลิงพลุ่งรุ่งโรจน์โชตนา ก็แบหลาโจนเข้าในอัคคี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองแขก โอด

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงนางนมสาวศรี
เห็นพระราชธิดานารี สุดสิ้นชีวีวายปราณ
บ้างตีอกตกใจตะลึงหลง ร่ำรักโฉมยงด้วยสงสาร
ดิ้นโดยโหยไห้อาลัยลาน ปิ้มปานจะม้วยชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น สองระตูภูวเรศเชษฐา
ครั้นเสร็จส่งสการอนุชา ให้ตรวจตราเตรียมพลสกลไกร
พร้อมเสร็จแล้วเสด็จขึ้นทรงรถ ยกทศโยธาทัพใหญ่
ต่างองค์เศร้าสร้อยละห้อยใจ เร่งรีบกลับไปยังธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
เนาในพลับพลาพนาลี เสนีเฝ้าแหนแน่นนันต์
พระแสนสำราญวิญญาณ์ ตรัสเล่นเจรจาเกษมสันต์
ยกความชอบโยธีทั้งนั้น ล้วนแข็งขันฟันฝ่าปัจจามิตร
ประสันตาแก้ตัวเต็มประดา ออกรับหน้าข้าศึกไม่ต้านติด
จนระตูเสียทีสิ้นชีวิต ประสันตาพ้นผิดไม่บรรลัย
แต่เป็นคนพาลดีข้างขี้เที่ยว จะยกโทษทีเดียวเห็นไม่ได้
คิดจะทาระกำให้หนำใจ พูดอะไรไม่จริงสักสิ่งอัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
เฉยหน้าว่าไปแก่เพื่อนกัน เมื่อจะต้องโทษทัณฑ์ก็จนใจ
กำลังพระเสาร์เป็นคราวเคราะห์ วิบากกรรมจำเพาะมาซัดให้
ครั้นมีชัยได้ลาภสิลับไป ยังนึกเศร้าเสียใจอยู่ไม่วาย
ชอบผิดคิดดูคนละอย่าง พอเกลื่อนกลบลบล้างกันสูญหาย
วาสนาอาภัพกลับกลาย ท่านลงร้ายติดตัวพัวพัน
เมื่อถึงทีได้ของต้องพระทัย จะว่าดีหรือไม่เพราะใครนั่น
ชอบแต่เอาลาภนอกนั้น มาประทานรางวัลประสันตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
อันการพูดแก้จนพ้นปัญญา ช่างแบกหน้าว่าได้ไม่อายใจ
ถ้อยคำสำนวนเหมือนบ้าหลัง ใครเห็นชอบด้วยมั่งหรือหาไม่
ดีแต่เสียดแซมแนมใน คนอะไรเช่นนี้ก็ยังมี
ตรัสพลางทางดูทินกร เห็นแดดบ่ายคลายร้อนรังสี
จึ่งให้พักตร์พี่เลี้ยงไปเป็นที เร่งตรวจเตรียมเสนีจัตุรงค์
สั่งเสร็จเสด็จจากแท่นทอง เข้าห้องชำระสระสรง
แต่งอย่างปันจุเหร็จชาวดง แล้วมาทรงมหาพิชัยรถ
ระเด่นสังคามาระตา ขี่อาชาเครื่องกุดั่นกั้นกลด
ทั้งสองบุตรีมียศ ทรงรถประเทียบเรียบเรียง
ช้างเครื่องตามท้ายรายมา โยธาโห่ลั่นสนั่นเสียง
สองข้างรถาม้าพี่เลี้ยง เดินเคียงขับแข่งแซงไป ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงที่แห่งหนึ่งเกษมสุข แสนสนุกธารท่าชลาไหล
พระสั่งให้หยุดยั้งตั้งทัพชัย ที่ร่มไม้ใกล้เนินคิรี
หวังจะให้สองนางค่อยสร่างโศก ซึ่งวิโยควงศามารศรี
ทั้งเอาแรงรี้พลมนตรี ให้คลายคลี่ล้าเลื่อยเหนื่อยมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูตันหยงบุหรา
ทั้งระตูติหวังหงันราชา ระตูสันตาหราเรืองชัย
อีกระตูปะกูหวันภูมี ทั้งสี่ธานีนี้อยู่ใกล้
ริมหนทางที่ปันหยีไป ต่างประหวั่นพรั่นใจเป็นสุดคิด
ด้วยรู้ข่าวว่าท้าวบุศสิหนา ออกต้านต่อศักดาก็ดับจิต
สองกษัตริย์เชษฐาระอาฤทธิ์ พร้อมคิดกันถวายบรรณาการ
ยอมยกเยาวราชบุตรี ให้แก่ปันหยีผู้ห้าวหาญ
ไม่มีผู้ใดใครต้านทาน เลื่องชื่อลือสะท้านทุกเวียงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ อันระตูภูธรทั้งสี่ โอรสบุตรีหามีไม่
จึ่งจัดสรรสิ่งของที่ต้องใจ ม้ารถคชไกรแลโยธา
สร้อยสนสังวาลบานพับเพชร มงกุฎเก็จแก้วมณีมีค่า
ขนใส่ในหีบแล้วตีตรา มอบให้แก่เสนานำไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีทั้งสี่กรุงใหญ่
รับราชบัญชาแล้วคลาไคล ต่างเร่งรีบไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งตรงเข้าไปหา ตำมะหงงเสนาบดีศรี
แถลงเล่าเนื้อความตามคดี ถ้วนถี่เสร็จสิ้นทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
จึ่งนำเสนีทั้งสี่นั้น ไปยังสุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งถวายบังคม กรานก้มกราบทูลแถลงไข
บัดนี้ระตูภูวไนย ทั้งสี่พิชัยธานี
ตั้งจิตเสนหาสามิภักดิ์ จงรักเบื้องบาทบทศรี
ถวายบรรณาการมากมี ให้เสนีสี่นายนำมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้าปี่
๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีจิตหรรษา
จึ่งกล่าวสุนทรวาจา ปราศรัยเสนีทั้งสี่ไป
ซึ่งระตูผู้ดำรงราชฐาน ให้เอาบรรณาการนี้มาให้
สามิภักดิ์รักเราชาวไพร ขอบใจเป็นพ้นพันทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ แล้วประทานเสื้อผ้าแพรพรรณ รางวัลเสนาทั้งสี่
ครั้นเสร็จเสด็จจรลี เข้าสู่ที่สุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีสี่เมืองหรรษา
ได้ของประทานพระผ่านฟ้า ต่างขึ้นม้าควบขับกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
แต่แรมร้อนผ่อนพักอยู่ในไพร ก็ได้ถึงห้าวันมา
พระคะนึงถึงสองเยาวมาลย์ แต่มาอยู่ก็นานนักหนา
ยังมิได้รู้จักพักตรา จะทรงโฉมโสภาสักเพียงไร
คิดจะให้ไปเชิญโฉมเฉลา มาโลมเล้าพูดจาปราศรัย
ก็เกรงจะขามเขินสะเทิ้นใจ แต่รัญจวนครวญใคร่อยู่ไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสองนางเสนหา
จึ่งทูลทั้งสองพระธิดา แต่มาอยู่ก็หลายราตรี
ยังมิได้ไปเฝ้าบาทบงสุ์ พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
แม้นเนิ่นนานช้าไปกว่านี้ เห็นทีจะไม่พ้นพระอาญา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางเคืองค้อนแล้วค่อนว่า
ปันหยีนี้ชาวอรัญวา สุริย์วงศ์พงศาไม่แจ้งใจ
จะให้น้องนี้ขึ้นไปเฝ้า พี่เจ้าเอ๋ยจะไปกระไรได้
จะต้องไหว้โจรป่าพนาลัย อายใจเป็นพ้นพันทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระพี่เลี้ยงเล้าโลมนางโฉมศรี
ตรัสไยอย่างนั้นนะเทวี พระชนกชนนีก็บอกมา
อันปันหยีนี้มิใช่ชาวดง คืออิเหนาสุริย์วงศ์อสัญหยา
ถึงสองทรงฤทธิ์ผู้บิดา ผ่านฟ้าก็ถวายบังคมคัล
แม้นองค์อรไทมิไปเฝ้า ถ้าผ่านเกล้าเคืองขุ่นหุนหัน
จะให้ลงอาญาฆ่าฟัน เมื่อกระนั้นจะคิดประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองราชบุตรีศรีใส
สุดคิดที่จะบิดเบือนไป อรไทก้มหน้าไม่พาที
พี่เลี้ยงโลมเล้าเฝ้าวอนว่า จึ่งลีลาออกไปจากในที่
มาสระสรงคงคาวารี ขัดสีพระกายกรายกรีดนิ้ว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ลูบไล้สุคนธ์ปนทอง ผัดพักตร์นวลละอองผ่องผิว
ทรงน้ำมันกันไรไปล่ปลิว วาดคิ้ววงค้อมพร้อมเพราคม
พี่นางนุ่งเข้มขาบเขียวตอง ห่มตาดทองปักปีกแมงทับถม
พระน้องนุ่งยกแย่งเทพประนม ทรงห่มริ้วทองรองซับ
สร้อยนวมสวมใส่พระอังสา ตาบจินดาดวงมณีสีสลับ
สอิ้งสายสังวาลบานพับ ทองกรแก้วแววววับประดับเพชร
ธำมรงค์เรือนรูปนาคี ทรงมงกุฎพระบุตรีตรัสเตร็จ
สะพังพวงควงหันกัลเม็ด แล้วเสด็จย่างเยื้องจรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ลงจากที่ประทับพลับพลา พร้อมกำนัลกัลยาสาวสรรค์
ต่างเชิญเครื่องอานพานสุวรรณ กั้นกลดคันสั้นเสด็จไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นมาใกล้พลับพลาปันหยี สองศรีหยุดอยู่ไม่ไปได้
ให้ประหวั่นครั่นคร้ามขามใจ หฤทัยระทึกไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงทั้งสองเสน่หา
จึงปลอบสองราชธิดา แม่อย่าประหวั่นพรั่นใจ
จะสะเทินเหินห่างอยู่อย่างนี้ พระภูมีจะดำริติได้
อุยหน่ามาตีเอาพี่ไย ว่าพลางผลักไสให้จรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองสุดามารศรี
ผูกคิ้วนิ่วหน้าไม่พาที เทวีจำใจจรจรัล
องค์อ่อนระทวยขวยเขิน ทั้งสะเทินทั้งอายค่อยผายผัน
ถึงพลับพลาหน้าที่นั่งทรงธรรม์ ก็ทรุดองค์อภิวันท์อัญชลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
เห็นโฉมสองราชบุตรี ภูมีนึกในไปมา
อันนางซึ่งนั่งข้างหลังนั้น ผิวพรรณผุดผ่องดังเลขา
จะเป็นพี่สังคามาระตา นรลักษณ์พักตราก็คล้ายกัน

ดูพลางเพลินจิตพิศวง ด้วยรูปทรงทั้งสองสาวสวรรค์
จึงยิ้มเยื้อนปราศรัยไปพลัน เชิญมาบนสุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองราชบุตรีศรีใส
ฟังรสพจนารถภูวไนย ยิ่งสะเทินเขินฤทัยบังอร
ต่างองค์ต่างอายไม่ผายผัน พลางผลักไสกันให้ไปก่อน
ต่อตรัสเรียกหลายคำจึงจำจร ขึ้นไปชลีกรแล้วก้มพักตร์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มิสาระปันหยีมีศักดิ์
เห็นสองทรามวัยวิไลลักษณ์ บังคมก้มพักตร์ไม่พาที
พระจึงตรัสโลมเล้าเอาใจ ปราศรัยสองสุดามารศรี
เจ้าเคยอยู่แต่ในบุรี ไม่เหมือนที่แว่นแคว้นแดนดง
จะได้ชมถ้ำธารสำราญใจ ทั้งมิ่งไม้หมู่นกวิหคหงส์
พลางเรียกอนุชาโฉมยง เจ้าจงยกพานสลามา
เอาไปสู่พี่นางทั้งสองศรี ให้เสวยตามมีของชาวป่า
แล้วตรัสสั่งพี่เลี้ยงกัลยา จงพาสองระเด่นไปเล่นธาร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองอนงค์ยอดสงสาร
จึงถวายบังคมก้มกราน เยาวมาลย์ก็กลับไปพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
แลตามทรามวัยจนลับตา เสนหาพูนเพิ่มพันทวี
คิดจะใคร่ภิรมย์สมสวาท ด้วยสองราชธิดามารศรี
กลัวเกลือกจินตะหราวาตี จะว่ามีชู้เมียสิเสียการ
จำเป็นจะเงือดงดสะกดใจ อุตส่าห์อดส้มไว้กินหวาน
อย่าให้เคืองขุ่นหมองพ้องพาน แต่คิดอ่านครวญใคร่ไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นราตรีเข้าที่ไสยาสน์ ถวิลถึงนุชนาฏขนิษฐา
จึงตรัสเรียกสังคามาระตา เข้ามาบรรทมชมชิด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมโฉม

๏ พิศดูรูปทรงส่งศรี เหมือนมาหยารัศมีไม่เพี้ยนผิด
พระเชยปรางพลางอุ้มขึ้นจุมพิต ฤทัยคิดสำคัญว่ากัลยา
เอวองค์อรชรอ้อนแอ้น เหมือนแม้นพี่นางเป็นหนักหนา
พิศทรงขนงเนตรอนุชา ละม้ายเหมือนนัยนานางเทวี
ชมพลางพิศวงหลงโลม นึกว่าโฉมมาหยารัศมี
สัพยอกแย้มสรวลชวนพาที จนเข้าที่บรรทมหลับไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ ดาวเดือนเคลื่อนลับเมฆา สุริยาแย้มเยี่ยมเหลี่ยมไศล
พระตื่นจากที่บรรทมใน ลีลาคลาไคลไปสรงชล

สำอางองค์ทรงเครื่องสรรพเสร็จ แล้วเสด็จไปทรงม้าต้น
พรั่งพร้อมเสนาสามนต์ ให้ยกพลโยธาพลากร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างพนาเนินสิงขร
พฤกษาสองข้างที่ทางจร บ้างระบัดใบอ่อนออกผกา
ลมหวนอวลกลิ่นดอกปะหนัน คล้ายกันกับกลิ่นจินตะหรา
เห็นเล็บนางแบ่งบานตระการตา เหมือนนขาโฉมงามทรามวัย
การเกดสีเหลืองเรืองเรื่อ เหมือนผิวเนื้อนวลน้องผ่องใส
เห็นชายผ้าสีดาบนค่าไม้ เหมือนละม้ายชายสไบบังอร
ดูดอกสร้อยฟ้าระย้าย้อย เหมือนสายสร้อยประดับทรวงดวงสมร
ชมพลางถวิลหาอาวรณ์ พระเร่งรัดอัสดรรีบมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมร้อนนอนทางมาหลายวัน จนใกล้ด่านเขตขัณฑ์หมันหยา
จึงให้หยุดประทับตั้งพลับพลา ที่ริมชายป่าพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ รัว

๖

๏ บัดนั้น ชาวบ้านด่านทางหว่างวิถี
เห็นกองทัพคับคั่งพงพี ช้างม้ามากมีรี้พล
ต่างตกใจกลัวตัวสั่น สำคัญว่าโจรป่ามาปล้น
ชายหญิงวิ่งปะทะปะปน ต่างคนอลหม่านไม่สมประดี
บ้างอุ้มบุตรฉุดมือภรรยา จูงแม่หม้ายพ่อตาพาหนี
แบกที่นอนหมอนมุ้งบรรดามี อึงมี่สับสนลนลาน
พวกผู้หญิงวิ่งตามลูกผัว อพยพยกครัวออกจากบ้าน
บรรดาเหล่าชาวพงดงดาน หนีพล่านเข้าป่าพนาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ขุนด่านอกสั่นหวั่นไหว
ขึ้นม้าพากันรีบไป ยังพิชัยหมันหยาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปหา กราบไหว้เสนาทั้งสี่
พลางแถลงแจ้งความตามคดี บัดนี้พวกโจรไพรยกมา
ตั้งทัพยับยั้งอยู่ปลายด่าน พลทหารนับแสนแน่นหนา
เห็นทีจะเข้าตีเอาพารา ขอท่านเสนาจงแจ้งใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนีผู้ใหญ่
ครั้นแจ้งกิจจาก็คลาไคล เข้าไปยังท้องพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ พระผู้ผ่านโภไคยไอศวรรย์
ทูลความตามคำขุนด่านนั้น รำพันให้ทราบทุกสิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาฟังแจ้งแถลงไข
ให้คิดหวาดหวั่นพรั่นพระทัย จึงดำรัสตรัสไปแก่เสนา
ซึ่งข้าศึกฮึกหาญมาทั้งนี้ ชะรอยเป็นปันหยีโจรป่า
ที่ชาวเมืองเลื่องเล่าลือชา ว่าฆ่าท้าวบุศสิหนาบรรลัย
ยังแต่สองระตูผู้พี่ ก็เกรงกลัวฤทธีไม่ทานได้
อ่อนง้อขอขึ้นแก่โจรไพร จึงมิได้เดือดร้อนรำคาญเคือง
ฝ่ายระตูอยู่รายทางมา ล้วนเหล่าท้าวพระยาที่ลือเลื่อง
ไม่ต่อสู้ปันหยีทั้งสี่เมือง ต่างยอมให้เครื่องบรรณาการ
จำเราจะยกธิดาให้ เกลี่ยไกล่ผูกรักสมัครสมาน
อันจะคิดขึงขันประจัญบาน ไพร่บ้านพลเมืองจะเคืองแค้น

แล้วตรัสสั่งดะหมังไปสืบดู ให้รู้สำคัญจงมั่นแม่น
กองทัพยับยั้งอยู่ปลายแดน โยธาหนาแน่นสักเพียงไร ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมลาคลาไคล ออกไปจากท้องพระโรงธาร
เรียกหาบ่าวไพร่ที่ใช้ชิด เลือกล้วนคนสนิทติดลูกหลาน
ขึ้นขี่ม้าเหลืองผูกเครื่องอาน รีบไปปลายด่านพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองหมันหยา
แจ้งว่าโจรไพรใจหยาบช้า ยกมาปลายด่านเวียงชัย
ต่างคนหวาดหวั่นครั่นคร้าม เที่ยวซุบซิบสืบความถามไถ่
ชาวตลาดเล่าลืออื้อไป ก็ตกใจคิดกลัวทุกตัวคน
เป็นเหล่าเหล่าเข้าประชุมพูดจา ปรึกษาหารือกันสับสน
บ้างว่าจะหนีไปให้พ้น เป็นทำวนด้วยลูกเต้าเหย้าเรือน
บ้างยักย้ายเงินทองของฝัง มิดชิดปิดบังไม่บอกเพื่อน
หมายที่สำคัญไม่ฟั่นเฟือน กลบเกลื่อนเกลี่ยไกลไว้ใต้ดิน
บ้างแก้ปะวะหล่ำกำไล ที่แต่งใส่ลูกหลานออกเสียสิ้น
ทุกข์ร้อนไม่เป็นนอนเป็นกิน แต่เฝ้าผินหน้าปรับทุกข์กัน
พวกผู้หญิงสาวสาวเหล่าแม่หม้าย ก็วุ่นวายหวาดจิตคิดพรั่น
จะมีผัวกลัวว่าจะไม่ทัน พูดกันว่าจะบวชเป็นชี

บางคนบนบานศาลกล่าว ให้ยายท้าวคนทรงลงผี
สงสัยไต่ถามถึงธานี เหตุการณ์ครั้งนี้ดีหรือร้าย
บ้างเข้าไม้นาวายาเยียว ทำเหมือนจะไปเที่ยวค้าขาย
รู้กันแต่ลูกเมียแม่ยาย ข้าวของถ่อพายก็เตรียมไว้
ลางชายได้คู่พึ่งสู่ขอ เข้าหออยู่ด้วยกันใหม่ใหม่
พิศดูหน้าเมียแล้วเสียใจ จะพลัดพรากอย่างไรก็ไม่รู้
อันชาวพาราประชาชน ต่างคนคิดจะหนีไม่มีสู้
ที่ผู้ใหญ่ได้สติดำริดู ยังนิ่งอยู่คอยฟังดะหมังมา ฯ

ฯ ๒๐ คำ ฯ

ช้าปี่

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมเสนหา
สถิตยังสุวรรณพลับพลา พอเวลาแดดร่มลมชาย
จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองเนาวรัตน์จำรัสฉาย
กุมกริชยุรยาตรนาดกราย ผันผายออกหน้าพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ให้ระเด่นสังคามาระตา กับพี่เลี้ยงเสนาน้อยใหญ่
รำทวนบนหลังอาชาไนย ศึกษาสอนไว้ให้ชำนาญ
อันเหล่าโยธากิดาหยัน หัดกันคนละวงตรงหน้าฉาน
เป็นคู่คู่สู้กันประจัญบาน อลหม่านมี่อึงคะนึงไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาผู้มีอัชฌาสัย
เที่ยวเล่นในป่าพนาลัย แสวงหาต้นไม้ดังจินดา
เห็นตะขบข่อยมะขามสามต้น เอนชายชอบกลหนักหนา
คนเดียวจะขุดสุดปัญญา หมายตาไว้แล้วก็กลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอพบดะหมังมนตรี ยินดีลงนั่งยกมือไหว้
แล้วถามว่าสายัณห์ลงไรไร ลุงมาทำไมในป่านี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังมีใจเกษมศรี
จึงแถลงเล่าความตามมี แล้วพากันจรลีรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
ทูลว่าหญิงชายชาวพารา ต่างตื่นตกประหม่าว่าโจรไพร
ระตูตรัสใช้ให้ข้านี้ มาสืบดูร้ายดียังสงสัย
ถ้าแม้นเป็นโจรป่าพนาลัย จะยกธิดาให้ไม่ต่อตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์เปรมปรีดิ์ ภูมีตริตรึกนึกใน
อันชาวหมันหยานี้ชั่วนัก จะถือศักดิ์รักหน้าก็หาไม่
แต่โจรป่าจะมาชิงชัย ไม่มีใครสามารถอาจผจญ

ทั้งจะเอายาหยีของพี่ยา ไปให้อ้ายชาวป่าพนาสณฑ์
คิดพลางเสแสร้งแกล้งใส่กล ให้พระองค์ยกพลมาชิงชัย
ถ้าแม้นย่อท้อไม่ต่อตี ก็ส่งองค์บุตรีออกมาให้
ท่านอย่าล่อลวงโจรไพร ให้ได้ดังคำจำนรรจา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังยิ้มพลางทางว่า
ขอเชิญผ่านเกล้าเข้าพารา เห็นจะสมปรารถนาเป็นแน่นอน
ข้าจะกลับเข้าไปในนิเวศน์ ทูลเหตุชี้แจงให้แจ้งก่อน
ระตูจะได้คลายหายทุกข์ร้อน ว่าพลางชลีกรแล้วไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงทูลแถลงไข มิใช่โจรไพรดังคำว่า
ระเด่นมนตรีเสด็จมา แต่แกล้งแปลงกายาเป็นชาวดง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนัคเรศสูงส่ง
ทั้งประไหมสุหรีโฉมยง ต่างองค์ยินดีปรีดา
จึงสั่งเสนีให้จัดแจง ตามตำแหน่งพนักงานซ้ายขวา
เร่งไปรับอิเหนาเข้ามา แต่ในเวลาพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งใส่เกศี
มาเร่งรัดจัดกันในราตี อลหม่านอึงมี่ทั้งไพร่นาย

เกณฑ์ถ้วนกระบวนแห่แตรสังข์ พร้อมทั้งเครื่องสูงชุมสาย
บ้างเบิกหมวกเสื้อแสงแต่งกาย ชาวคลังนั่งจ่ายเป็นโกลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นอรุณรุ่งแจ้งแสงศรี ดะหมังเสนีแลยาสา
พาพวกพลไกรไคลคลา ออกจากพารารีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปบังคม นบนิ้วประนมสนองไข
ว่าระตูภูมีดีพระทัย ใช้ให้มาเชิญบาทบงสุ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีศักดิ์สูงส่ง
ชื่นชมด้วยสมดังจำนง จึงสั่งตำมะหงงเสนี
จงเกณฑ์กระบวนแห่แต่ห้าพัน เลือกสรรรูปทรงส่งศรี
จะนุ่งห่มเสื้อผ้าครานี้ ให้ดีกว่าแต่หลังครั้งแรกมา
อันทหารอาสากว่านั้น จงตั้งมั่นอยู่พลางที่กลางป่า
กำชับกันทุกหมวดตรวจตรา พิทักษ์รักษาสองทรามวัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาอัชฌาสัย
รับรสพจนารถทันใด ถวายบังคมไหว้แล้วออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัดถ้วนกระบวนแห่ เลือกแต่รูปร่างโอ่อ่า
ครบถ้วนห้าพันดังบัญชา ให้แต่งกายาละอย่างกัน

พวกเกณฑ์หัดปืนแดงแต่งตัว โพกหัวผ้าตะบิดเหน็บกริชสั้น
ใส่เสื้อกระบวนจีนสีจันทน์ ถือปืนลำพันทองปราย
อาสาแซงนอกถือหอกคู่ โพกผ้าชุมพูหูกระต่าย
เสื้อสีม่วงอ่อนหงอนไก่ลาย ตัวนายปลายเชือกขี่พาชี
ขุนหมื่นนายร้อยน้อยใหญ่ ล้วนใส่เสื้อดำกำมะหยี่
โพกสีทับทิมบางอย่างดี ขัดกระบี่บั้งทองทุกคน
มานั่งพร้อมพรูเป็นหมู่กัน แน่นนันต์มรคาพนาสณฑ์
สารวัดนายหมวดตรวจพล อลวนวิ่งไขว่ไปมา
เตรียมทั้งพระที่นั่งสินธพ ผูกครบเครื่องอานพานหน้า
ที่นั่งรองนั้นสองอาชา คอยท่าเสด็จจรจรัล ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
สถิตยังเกยแก้วแพรวพรรณ ทอดพระเนตรพลขันธ์โยธา
เห็นจัดแจงแต่งตัวต้องพระทัย ภูวไนยแสนโสมนัสสา
จึงเสด็จลีลาศยาตรา มาสระสรงคงคาอ่าองค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขสหัสธาราวาริน น้ำดอกไม้เทศประทิ่นกลิ่นส่ง
พนักงานเชิญพานภูษาทรง พระผลัดชุบสรงทรงสำอาง
ลูบไล้ผัดผ่องส่องพระฉาย กรีดกรายบรรจงทรงพระสาง
กิดาหยันร่วมฤทัยไว้วาง หมอบเมียงเคียงข้างอยู่งานพัด

สอดใส่สนับเพลาภูษาทรง　　พี่เลี้ยงช่วยโจงผจงจีบจัด
ห้อยหน้าเจียระบาดคาดรัด　　ฉลององค์อัตลัดลายสุวรรณ
ทองกรประดับทับทิมพราย　　เพทายทับทรวงดวงกุดั่น
ธำมรงค์เพชรรัตน์เรือนสุบรรณ　　ทรงมงกุฎแก้วกรรเจียกจอน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ทรงกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา　　สง่างามดังราชไกรสร
บรรจงจับชายกรายกร　　มาทรงอัสดรตัวดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น　　เคยประจญประจามิตรไม่ถอยหนี
งามสรรพพร้อมสิ้นทั้งอินทรีย์　　สูงใหญ่พ่วงพีมีกำลัง
สะบัดย่างย่องย่ำทำนองน้อย　　ซ้ำรอยสอดก้าวเท้าหลัง
ครั้นสายถือตึงมือก็รอรั้ง　　ยืนยั้งหยุดเต้นเผ่นลำพอง
ผูกเครื่องกุดั่นดาวจำรัส　　เพชรรัตน์รูจีไม่มีสอง
สองระเด่นขี่ม้าที่นั่งรอง　　ผูกครบเครื่องทองลายแทง
กิดาหยันแต่งอย่างมลายู　　เป็นคู่เคียงเดินเชิญพระแสง
พวกพี่เลี้ยงเคียงสองข้างแซง　　พนักงานตามตำแหน่งถือเครื่องอาน
แห่แหนแน่นนันต์เป็นขนัด　　มยุรฉัตรธงชายธงฉาน
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องดงดาน　　ให้ยกโยธาหาญเข้าธานี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ กลองโยน

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายประชาชาวกรุงศรี
รู้ว่าระเด่นมนตรี เสด็จเข้าธานีก็ปรีดา
บ้างอุ้มลูกอุตลุดฉุดหลาน ลนลานลงจากเคหา
สามหนุ่มกลุ้มเกลื่อนกันมา ตั้งตาคอยดูภูวไนย
ครั้นเห็นธงทวนกระบวนแห่ พิศวงหลงแลไม่เมินได้
บ้างชมธงฉานธงชัย ชมพวกพลไกรโยธา
ครั้นเมื่อเห็นองค์พระทรงธรรม์ กั้นกลดพื้นสุวรรณโอ่อ่า
ต่างพินิจพิศพลางไม่วางตา จนลืมวันทาพระภูธร
บ้างอำนวยอวยพรอยู่อึงมี่ ให้ได้กับพระบุตรีดวงสมร
อยู่เย็นเป็นศรีพระนคร ราษฎรจะได้พึ่งพระบารมี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังชาวพาราพาที ถวายพรภักดีนี่นัน
พระเร่งชื่นชมภิรมย์จิต สมคิดต้องฤทัยที่ใฝ่ฝัน
ชำเลืองดูประสันตาให้หน้ากัน พลางแย้มยวนสรวลสันต์สำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารู้แจ้งอัชฌาสัย
บังคมพลางทางกระซิบทูลไป ได้ทรงฟังมั่งหรือไม่พระราชา
เมื่อกี้เหล่าไพร่ฟ้าประชาชน เขาพูดจาชอบกลเป็นหนักหนา
สมพรปากหากได้เหมือนวาจา ประสันตาจะพลอยดีใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
สรวลพลางทางขับมโนมัย เข้าในนิเวศน์วังพลัน
ชวนระเด่นดาหยนยุรยาตร ลงจากอัศวราชผาดผัน
เข้าไปประนมบังคมคัล สองประหมันอะหยีด้วยปรีดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา เห็นอิเหนาเข้ามาก็ยินดี
จึงตรัสเรียกนัดดามานั่งใกล้ แล้วปราศรัยด้วยความเกษมศรี
แต่เจ้าจากหมันหยาธานี น้านี้คิดถึงเป็นพ้นไป
ซึ่งเจ้ากรีธาพลาพล มีธุระกังวลเป็นไฉน
จะมาเมืองหมันหยานี้หรือไร หรือจะไปเมืองไหนพระนัดดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็หรรษา
จึงน้อมเศียรสนองพระบัญชา อันธุรกิจจานั้นไม่มี
หลานมาเที่ยวเล่นป่าพนาลัย พอใกล้จึงแวะเข้ามานี่
หวังจะเยือนพระองค์ทรงธรณี เกลือกจะมีอันตรายโรคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท่านท้าวเจ้าเมืองหมันหยา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา ทุกข์ร้อนโรคาก็บางเบา
อันสามกษัตริย์สุริย์วงศ์ บิตุราชมาตุรงค์ของเจ้า
ทั้งยาหยีโฉมยงนงเยาว์ ยังสบายบรรเทาทุกข์ร้อน

อนึ่งในกรุงกุเรปัน เกษมสันต์เป็นสุขสโมสร
เสนาในไพร่ฟ้าประชากร นิราศร้อนโรคันหรือฉันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
อันพระบิตุเรศเรืองชัย ทั้งประไหมสุหรีวิยะดา
ก็อยู่เย็นเป็นสุขทุกนิรันดร์ ทั่วทั้งกุเรปันหรรษา
ปราศจากอันตรายโรคา ไพร่ฟ้าประชากรก็สำราญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเกษมศานต์
จึงมีมธุรสพจมาน เมื่อวันวานนี้ลือว่าโจรไพร
ต่างตระหนกตกใจทั้งพารา จะรู้ว่านัดดาก็หาไม่
เจ้าจะเที่ยวเล่นป่าพนาลัย เหตุใดจึงทำดังนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ยิ้มพลางทางทูลไปทันที หลานนี้ไม่สบายวิญญาณ์
คิดจะใคร่เที่ยวชมต่างประเทศ จึงแกล้งแปลงเพศเป็นชาวป่า
ครั้นว่ามิทำดังนี้มา ก็จะเลื่องลือชาทุกธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกรุงศรี
สำรวลสรวลสันต์แล้วพาที ตรัสสั่งเสนีในทันใด

จงแต่งที่ประเสบันอากง ให้องค์นัดดาอาศัย
เครื่องเสวยเคยส่งจงส่งไป กว่าจะได้กลับคืนพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังบังคมเหนือเกศา
จึงทูลสนองพระบัญชา ที่ข้างหน้าแต่งแล้วพระภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวหมันหยาเป็นใหญ่
จึงตรัสแก่นัดดาดวงใจ จงไปหยุดพักให้สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาคำนับรับบรรหาร
ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ แล้วลีลาจากสถานพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นบนตำหนัก ยับยั้งหยุดพักเกษมสันต์
ค่อยสบายคลายใจจาบัลย์ เป็นสุขทุกวันเวลา
พระคิดถึงจินตะหราโฉมยง จะใคร่ได้ดังจำนงปรารถนา
วันหนึ่งจึงสั่งประสันตา ไปหาสี่เสนามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี รีบไปดังมีบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งกิจจา รับสั่งใช้มาให้หาท่าน
ขอเชิญไปเฝ้าบทมาลย์ เป็นการเร็วร้อนอย่านอนใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
ครั้นแจ้งก็พากันคลาไคล ไปตำหนักภูวไนยทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ต่างคนเคารพอภิวาท กราบลงแทบบาทบทศรี
หมอบอยู่ตรงพักตร์พระภูมี คอยฟังคดีจะตรัสมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโสมนัสสา
จึงกล่าวสุนทรวาจา ดูราดะหมังมนตรี
อย่างไรนั่นที่ท่านไปว่าขาน เมื่อออกไปปลายด่านกรุงศรี
หลายวันแล้วมาอยู่ในบุรี ไฉนนี่ไม่เหมือนที่ว่าไว้
ทั้งสี่นายช่วยถวายของสู่ เอ็นดูเราด้วยช่วยแก้ไข
แม้นมิโปรดปรานประการใด จงพิดทูลให้ได้ท่วงที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
ยิ้มแล้วอภิวันท์อัญชลี ดะหมังมนตรีก็ทูลไป
ซึ่งข้าว่าขานที่ด่านนั้น จะเอาเป็นคำมั่นนั้นไม่ได้
แต่คะเนดูเห็นไม่เป็นไร จะช่วยไปกว่าจะสุดกำลัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงฤทธิ์ชื่นชมสมหวัง
จึงว่าท่านช่วยร้อนเราสักครั้ง ให้สำเร็จเสร็จดังจินดา

อย่าให้เสียการรำคาญเคือง อายแก่ชาวเมืองหมันหยา
เพราะความรักจึงหักหาญมา ก็ย่อมแจ้งกิจจาอยู่ด้วยกัน
ว่าพลางทางจัดสิ่งของ จะถวายทั้งสองประหมัน
มอบให้เสนีทั้งสี่นั้น ท่านผ่อนผันพิดทูลให้จงดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งมหาเสนาทั้งสี่
รับของแล้วรีบจรลี ไปยังที่พระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ จึงให้ขนของถวายเข้าไปตั้ง ตรงหน้าที่นั่งท้าวหมันหยา
แล้วกราบทูลความตามกิจจา พระนัดดาจงรักด้วยภักดี
ให้ข้ารับของคำนับทั้งหลาย มาถวายเบื้องบาทบทศรี
ควรมิควรพระองค์จงปรานี ชีวีอยู่ใต้บทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาฟังแจ้งแถลงสาร
ยิ้มพลางทางตรัสทัดทาน พระนัดดาว่าขานแต่โดยใจ
แม้นพระบิตุรงค์ทรงทราบเหตุ ทรงเดชจะดำริติโทษได้
จงคืนของคำนับนี้กลับไป เราไม่รับไว้นะเสนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งใส่เกศา
ให้ผู้คนขนของไคลคลา กลับมาประเสบันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บังคมประนมทูลพระโฉมงาม เล่าแถลงแจ้งความถ้วนถี่
คืนถวายของสู่ของภูมี ข้างระเด่นมนตรีก็ไม่รับ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ ทั้งสี่มหาเสนา แต่ขนของไปมาถึงสามกลับ
ตำมะหงงดะหมังก็บังคับ ให้คนคุมกำกับของไว้
ไม่ตกลงครั้นจะส่งให้ชาวคลัง ก็กลัวผิดรับสั่งยังไม่ได้
ปาเตะยาสาก็ว่าไป เราชวนกันแก้ไขให้ได้การ
ถึงมิโปรดโทษทัณฑ์จะรับผิด เอ็นดูองค์ทรงฤทธิ์ให้สงสาร
ทั้งสี่เสนาปรีชาชาญ พร้อมจิตคิดอ่านแล้วจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพระโรงคัลทันใด ก็เข้าไปพร้อมพรั่งกันทั้งสี่
เห็นสำราญพระทัยได้ที เสนีเคารพอภิวันท์
ทูลแถลงแจ้งรหัสพระนัดดา ดูทีกิริยานั้นโศกศัลย์
เพราะว่าหวังตั้งพระทัยผูกพัน หมายมั่นไม่สมอารมณ์ปอง
ถึงภูบาลไม่ประทานพระบุตรี ด้วยเกรงศรีปัตหราทั้งสอง
ขอพระองค์ทรงดำริตริตรอง รับแต่ของที่ถวายพอคลายใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาตรัสแจ้งแถลงไข
นัดดาเล่าตัวเปล่าอยู่เมื่อไร ตุนาหงันกันไว้กับบุษบา
สองพระองค์ทรงทราบเนื้อความเข้า จะโทษเราผู้ใหญ่ว่าคบหา
แม้นมิกลัวจะติฉินนินทา จะห้ามหวงจินตะหราไว้ไย

ทั้งนี้ก็ตามแต่น้ำจิต พระนัดดาจะคิดแก้ไข
จะมาพูดกับเราไม่เข้าใจ แล้วอย่าให้ความผิดมาถึงกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาเกษมสันต์
บังคมลามาจากพระโรงคัล ไปยังประเสบันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทมาลย์ ยิ้มพลางทางคลานเข้าไปใกล้
ต่างกราบทูลแถลงให้แจ้งใจ ตามคำภูวไนยตรัสมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
ได้ฟังวาทีสี่เสนา แสนโสมนัสสาเป็นพ้นนัก
จึงประทานเสื้อผ้าเงินทอง สิ่งของสมควรแก่ยศศักดิ์
เราแทนคุณที่ท่านสามิภักดิ์ จงรักช่วยร้อนเราครั้งนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งมหาเสนาทั้งสี่
รับของประทานด้วยยินดี ต่างถวายอัญชลีลาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นพลบค่ำย่ำฆ้องก็ดีใจ ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ จึ่งชำระพระองค์สรงวาริน อวลอบตลบกลิ่นบุปผา
ลูบไล้สุคนธ์ปนทองทา ประอุราอุหรับจับผิวพรรณ
ทรงภูษาช่อชายลายกระบวน หอมหวนอวลอบดอกปะหนัน
ซ่าโบะสีทับทิมกรองสุวรรณ ปั้นเหน่งเพชรพรายพรรณบรรจง
พระหัตถ์ขวาทรงกริชกรีดกราย จับชายย่างเยื้องยุรหงส์
ออกจากประเสบันอากง เสด็จตรงเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ร่าย

๏ มาถึงปราสาทจินตะหรา พระปรีดาด้วยสมอารมณ์หวัง
หยุดยืนแฝงทวารบานบัง เห็นโฉมยงทรงนั่งบนแท่นทอง
ฝูงกำนัลแวดล้อมพร้อมเพรียง สองพี่เลี้ยงชิดใช้อยู่ในห้อง
สว่างแสงอัจกลับจับพักตร์น้อง นวลละอองผ่องศรีฉวีวรรณ
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งสารพางค์ พระชำเลืองดูนางพลางรับขวัญ
เอานขาเคาะเข้าเป็นสำคัญ บอกใบ้ให้บาหยันรู้ที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงแลกำนัลสาวศรี
ชำเลืองแลดูพระภูมี สะกิดกันอัญชลีแล้วออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
เห็นพี่เลี้ยงกัลยาคลาไคล ก็แฝงเงาเข้าในที่ไสยา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
เหลือบเห็นอิเหนาเข้ามา ให้ตระหนกตกประหม่าไม่พาที
ครั้นพระเสด็จนั่งยังแท่นแก้ว นางบังคมแล้วก็ถอยหนี
แอบองค์ลงข้างแท่นมณี มารศรีเมียงม่อยพักตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
ยิ้มพลางชายเนตรดูกัลยา พลางมีวาจาตรัสไป
เชิญเจ้าขึ้นมาบนแท่นนี้ เป็นเพื่อนพี่พูดจาปราศรัย
แขกมาหาน้องถึงห้องใน น้อยหรือนิ่งได้ไม่ทักทาย
เสียแรงพี่จงจิตพิศวาส เป็นนิจไม่ขาดที่มาดหมาย
ถึงชีวันบรรลัยไม่เสียดาย สู้ตายจะอยู่เป็นคู่เคล้า
ว่าแล้วลดองค์ลงนั่งใกล้ ลูบไล้เลียมโลมโฉมเฉลา
ถอยหนีพี่ไยนะนงเยาว์ พระเพลาทับเพลานางไว้
จงผินมาพาทีด้วยพี่บ้าง จะสะเทินเหินห่างไปข้างไหน
พระกุมกรกัลยาคลาไคล ขึ้นไปบนที่แท่นทอง
นั่งแอบแนบนางพลางตรัส เจ้าเคืองขัดพี่ไยมิให้ต้อง
ความรักอุตส่าห์มาหาน้อง นวลละอองจงได้ปรานี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ผูกคิ้วนิ่วหน้าไม่พาที ผินผันหันหนีพี่ยา

หยิกข่วนผลักไสมิให้ต้อง สะบิ้งสะบัดปัดป้องหัตถา
ชายเนตรค้อนสบหลบนัยนา กัลยาขวยเขินสะเทินใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ น้องเอยน้องรัก นวลละอองผ่องพักตร์เพียงแขไข
งามองค์ทรงลักษณ์วิไล พิศไหนสารพันเป็นขวัญตา
พี่หวังจะฝังฝากไมตรีจิต รักร่วมสนิทเสนหา
ควรหรือดวงฤทัยไม่เมตตา แต่จะตอบวาจาก็ไม่มี
ช่างผินผันหันหลังไม่แลดู โฉมตรูขัดใจสิ่งไรพี่
เชิญชม้ายชายตามาข้างนี้ จะสะบัดเบือนหนีพี่ยาไย
จะเล่าให้เจ้าฟังแต่หลังมา พี่ทุกข์แทบเลือดตาจะหลั่งไหล
เพราะหวังชมสมสวาททรามวัย สู้เอาชีวาลัยมาแลกรัก
ควรหรือไม่เยื้อนช่างเชือนเฉย ไม่เห็นเลยพี่วิตกเพียงอกหัก
อุ่ยหน่าอย่าข่วนพี่ยานัก เสียดายเล็บน้องรักจะหักไป
ถึงเจ้าจะเอากริชที่พี่เหน็บ แทงเข้าจักเจ็บก็หาไม่
ด้วยความรักร้อนรึงตรึงใจ ดั่งไฟกองกลุ้มสุมกาย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีโฉมฉาย
ก้มพักตร์หมอบเมียงเอียงอาย พลางภิปรายตอบรสพจนา
อนิจจาน่าน้อยใจนัก ทำข่มเหงหาญหักเป็นหนักหนา
อาจอุกรุกรานเข้ามา แล้วทำหยาบช้าให้ช้ำใจ

ไม่คิดเอ็นดูแก่ผู้ยาก เห็นว่าน้ำท่วมปากแล้วทำได้
แม้นพระบิตุเรศรู้ไป จะพลอยได้ความผิดติดพัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ ทรามเอยทรามสงวน ไม่ควรจะขึ้งเคียดเดียดฉันท์
พี่ว่ากล่าวโดยจริงทุกสิ่งอัน อย่าหมองหมางอย่างนั้นนะเทวี
ซึ่งรุกรานหาญหักเข้ามา ก็เพราะแสนเสนหามารศรี
ถึงบิตุเรศมารดาของนารี ก็ย่อมทราบคดีอยู่เต็มใจ
พี่ก็ได้วอนว่าตุนาหงัน สองประหมันอนุญาตยอมให้
จะเกรงผิดติดพันด้วยอันใด ใช่ลอบลักรักใคร่เป็นใจกัน
วาสนาสองราเราเคยคู่ โฉมตรูอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จะสงวนชวนชื่นทุกคืนวัน มิให้ขวัญเนตรน้องข้องเคืองใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าสรวล ถ้อยคำสำนวนช่างแก้ไข
ว่าสองพระองค์ปลงฤทัย นี่ได้ที่ไหนมาเจรจา
ธรรมดาน้อยหน้าก็เจียมตัว เห็นมีบุญก็กลัววาสนา
ไม่หมายมาดอาจเอื้อมถึงดอกฟ้า พระอย่าควรคิดให้ผิดที
ซึ่งว่ารักนักย่อมมักหน่าย จะเชื่อลิ้นลมชายก็ใช่ที่
อย่าพักลวงโลมเล่นให้เห็นดี เต็มทีจะรักสักกี่วัน
อันหนึ่งนางบุษบาบังอร ภูธรก็ได้ตุนาหงัน
สมศักดิ์สมตระกูลเสมอกัน เป็นสุริย์วงศ์เทวัญทั้งสองรา

อันต่ำช้าบรรดาศักดิ์เหมือนน้องนี้ ไม่ควรที่จะสนิทเสนหา
แม้นสองกษัตริย์ทราบกิจจา ผ่านฟ้าจะเคืองขุ่นฟุนไฟ
น้องจะได้อัปยศอดสู จะแลดูหน้าคนกระไรได้
จงดำหริดูเถิดพระภูวไนย มิใช่จะเกียจกันด้วยฉันทา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

โลม

๏ แสนเอยแสนเฉลียว ช่างเลี่ยงเลี้ยวแหลมหลักหนักหนา
รักเจ้าเท่าดวงชีวา เมื่อไม่เชื่อวาจาก็จำจน
เสียแรงพี่พยายามด้วยความยาก สู้ลำบากบุกป่าพนาสณฑ์
มิได้คิดแก่ชีวิตจะวายชนม์ หวังจะได้นฤมลมายาใจ
พี่ตั้งใจสุจริตจิตจง ว่าจะเลี้ยงโฉมยงให้เป็นใหญ่
แม้นมิสมดังจิตที่คิดไว้ อันนางอื่นพี่ไม่ไยดี
ถึงศรีปัตหราจะกริ้วโกรธ ลงโทษก็จะรับใส่เกศี
จะอยู่ชมสมสู่ด้วยเทวี อันดาหาธานีพี่ไม่ไป
ข้อซึ่งต่ำช้าบรรดาศักดิ์ น้องรักอย่าว่าหาควรไม่
อันนางบุษบายาใจ ก็ได้เป็นน้องของพี่ยา
ถึงตัวของเจ้าก็เป็นน้อง ทั้งสองจะกระไรกันหนักหนา
เขารู้อยู่สิ้นทั้งโลกา ใครจะอาจเอื้อมว่านินทาเรา
ว่าพลางพระทางจุมพิต อิงแอบแนบสนิทโฉมเฉลา
ถึงจะหยิกจะข่วนก็ทำเนา แต่นงเยาว์อย่าสลัดตัดไมตรี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเอยพระโฉมยง พระจงโปรดเกล้าเกศี
อะไรก่นหยักเย้าเซ้าซี้ กระนี้หรือเรียกว่าเมตตา
น้องยังไม่เห็นที่ความรัก ด้วยพระทำหาญหักหนักหนา
เจ็บจิตเป็นพ้นคณนา เหตุว่ามีบุญไม่เกรงใคร
พระองค์สิเป็นวงศ์เทวราช ใครจะอาจติฉินนินทาได้
ที่บุญน้อยคนก็คอยจะไยไพ รู้ไปถึงไหนน่าอัประมาณ
เขาจะว่าต่ำศักดิ์สิรักดี คบหาสามีของท่าน
จะได้ความเจ็บช้ำรำคาญ พวกพงศ์วงศ์วานจะพลอยอาย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร ฟังคำพี่ก่อนนะโฉมฉาย
ใครจะล่วงนินทาว่าร้าย ให้ระคายเคืองขัดอัชฌา
ก็ย่อมรู้อยู่กับใจด้วยกัน ทั้งชาวกุเรปันแลหมันหยา
ว่าพี่แสนพิศวาทวนิดา พยายามตามมาถึงธานี
อันความอัปยศอดสู ชอบแต่จะอยู่กับตัวพี่
จะอาวรณ์ร้อนใจไปไยมี ไม่พอที่จะรับอัประมาณ
ว่าพลางเลียมลอดสอดเคล้า สัพยอกหยอกเย้าเกษมศานต์
ปรานีพี่บ้างเถิดนงคราญ อย่ารอนรานเสนหาอาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ผ่านเอยผ่านฟ้า มารัดรึงตรึงตราไม่ปราศรัย
ยิ่งห้ามยิ่งลวนลามไป เป็นใจของใครจะไม่แค้น

ช่างพูดจาเพราะพร้องไม่ข้องขัด แต่หยาบช้าสาหัสเป็นเหลือแสน
แกล้งจะให้คนหมิ่นถิ่นแคลน มาตรแม้นว่าพระจะเมตตา
สุดแต่น้องห้ามก็ตามคำ นี่สิทำข่มเหงไม่เกรงหน้า
นางผันพักตร์ผลักไสไปมา แกมกลมารยาหยิกตี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงยิหวา อุ่ยหน่าอย่าหักมือพี่
รักนางจึงทำอย่างนี้ มารศรีควรหรือมาถือใจ
ก่นแต่โกรธขึ้งขึงขัด จะสะบิ้งสะบัดไปถึงไหน
เมื่อได้แนบเนื้อแนมใน จงหยุดยั้งชั่งใจกัลยา
ไม่เห็นทุกข์ที่วิตกเพียงอกหัก แสนรักสุดรักนี้หนักหนา
แต่ร้อนรุมกลุ้มกลัดอยู่อัตรา พึ่งพบทิพย์สุธายาใจ
แม้นมิสมดังจิตที่คิดปอง จะออกจากห้องทองนั้นหาไม่
ว่าพลางอุ้มองค์อรไท ขึ้นไว้เหนือตักสะพักชม
อิงแอบแนบชิดเชยพักตร์ แรกรักร่วมห้องสองสม
กรสอดกอดเกี่ยวเกลียวกลม ประคองเคียงบรรทมประทับกาย
อัศจรรย์บันดาลไหวหวาด อสุนีกัมปนาทคะนองสาย
เปรี้ยงเปรี้ยงเสียงสนั่นลั่นแลบพราย พระพิรุณโปรยปรายอายละออง
ผกาแก้วโกสุมปทุมมาลย์ ก็แบ่งบานรับแสงสูรย์ส่อง
แมลงภู่ผึ้งภุมรินทอง ร่ำร้องเชยรสสุมาลี

สองกษัตริย์เกษมสันต์หรรษา ดังได้ผ่านเมืองฟ้าราศี
สมหวังดังถวิลยินดี อยู่ในแท่นที่ไสยา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ กล่อม

ร่าย

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงนางกำนัลพร้อมหน้า
นั่งปรับทุกข์กันจำนรรจา ร้อนตัวกลัวอาญาเป็นสุดคิด
จะนิ่งเสียฉะนี้ก็มิได้ สองกษัตริย์ทราบไปจะได้ผิด
ควันไฟใครห่อนจะปิดมิด ครั้นคิดกันแล้วก็ขึ้นมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ จึงนบนิ้วประนมบังคมทูล นเรนทร์สูรสองกษัตริย์นาถา
บัดนี้องค์อิเหนานัดดา เสด็จมาปราสาทพระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกรุงศรี
ทั้งองค์อัครราชเทวี ได้ทราบคดีก็จนใจ
นิ่งนึกตรึกตราดูตากัน พระทรงธรรม์ไม่ตรัสเป็นไฉน
ต่างเสด็จลีลาคลาไคล เข้าในห้องทองที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมเสนหา
เชยชมสมสวาทวนิดา จนเวลาจวนรุ่งรวีวรรณ
ไก่ขันกระชั้นเสียงก้อง พระส้วมสอดกอดน้องแล้วรับขวัญ
พิศพักตร์วนิดายิ่งจาบัลย์ ทรงธรรม์สะท้อนถอนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้องเอยน้องแก้ว ใกล้รุ่งขึ้นแล้วจะทำไฉน
สุดที่พี่ยาจะจากไป ความรักหนักใจแสนทวี
จะใคร่อยู่สู่สมทรามสงวน ถนอมนวลให้อิ่มใจพี่
จะคิดอ่านผ่อนผันฉันใดดี ภูมีระทดระทวยองค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรานวลหง
ให้อาลัยที่จะไกลพระโฉมยง กราบก้มพักตร์ลงแล้วถอนใจ
พลางทูลภูวเรศเชษฐา จะทำออกนอกหน้ากระไรได้
น้องนี้มิใคร่ให้จากไป แต่เห็นไม่งามใจจงทรงคิด
แต่เพียงนี้ก็ละเมิดอยู่หนักหนา พระบิตุเรศมารดาจะเคืองจิต
เชิญเสด็จก่อนเถิดพระทรงฤทธิ์ ค่อยคิดต่อไปเป็นไรมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังจินตะหราพาที ภูมีค่อยคลายวิญญาณ์
พระลูบหลังสั่งความทรามสงวน อย่ารัญจวนเศร้าสร้อยละห้อยหา
แต่พลบค่ำวันนี้พี่จะมา คอยท่าพี่เถิดนะดวงใจ
สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร แสนสวาทมิใคร่จะไปได้
เหลียวหลังดูนางพลางถอนใจ พระฝืนพักตร์หักพระทัยไคลคลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง ก็สระสรงทรงอุหรับจับมังสา
สุคนธารประปรายละลายทา กลบรอยนขานารี

กิดาหยันหมอบกรานอยู่งานพัด พระทรงเครื่องเรืองรัตน์จำรัสศรี
จับชายกรายกรจรลี ออกมานั่งยังที่แท่นสุวรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ประสันตาลิ้นลมคมสัน
ยิ้มพลางทางว่าแก่เพื่อนกัน คืนนี้อัศจรรย์ประหลาดใจ
แต่พลบค่ำย่ำฆ้องจนตีสิบเอ็ด ใครยังรู้ว่าเสด็จไปข้างไหน
ดูดู๋ช่างไม่ระวังระไว ให้พระไปแต่ลำพังไม่บังควร
จนผิวเผือดพิปริตผิดแต่ก่อน ทั้งพระกรก็ยับย่อยเป็นรอยข่วน
กลับมาเมื่อสว่างเห็นครางครวญ จะประชวรฉันใดก็ไม่รู้
เห็นทีจะถูกปีศาจ รังแกร้ายกาจทายาทอยู่
พลางหยิบเบี้ยบนขึ้นถือชู เทวดาเอ็นดูได้ปรานี
จะถวายสิ่งของที่ต้องใจ เป็ดไก่แกล้มเหล้าข้าวบุหรี่
ขอให้พระไปดีมาดี ทุกทุกราตรีอย่าเว้นวาย
ให้เสด็จแต่วันอย่าทันค่ำ คลึงเคล้าเฝ้าประจำอยู่จนสาย
จะแต่งเครื่องสังเวยให้มากมาย ข้าจะกินถวายเทวัญ
ว่าพลางทางแกว่งเบี้ยบน ทำตามเล่ห์กลคนขยัน
พวกเสนีพี่เลี้ยงทั้งนั้น หัวร่อขึ้นพร้อมกันทันที ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ตรัสว่าน่าชังเช่นนี้ ไม่พอที่จะเอามาเจรจา

งดปากอยู่ไม่ได้น่าใคร่ถอง ถึงถูกต้องผีสางก็ช่างข้า
ยิ้มพลางทางเสด็จลีลา เข้าห้องไสยาบรรทมใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเป็นใหญ่
ครั้นรุ่งแจ้งแสงสุริโยทัย ภูวไนยสระสรงวารี
ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ บรรจงทรงเครื่องเรืองศรี
พระกรกุมกริชฤทธี จรลีมายังพระโรงคัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงเหนือแท่นที่นั่ง จึงดำรัสตรัสสั่งกิดาหยัน
จงไปหาตำมะหงงกุเรปัน กับสี่พี่เลี้ยงนั้นเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา รีบมาประเสบันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งคดี แก่ตำมะหงงเสนีผู้ใหญ่
กับสี่พี่เลี้ยงภูวไนย รับสั่งให้ไปเฝ้าบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังถ้วนถี่
ก็นึกเดาเข้าใจในที ชะรอยเหตุคืนนี้เป็นมั่นคง
แล้วชวนสี่พี่เลี้ยงพระโฉมงาม มาไปเฝ้าฟังความตามประสงค์
ออกจากประเสบันอากง เดินตรงเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงท้องพระโรงรัตน์ชัชวาล ค่อยคลานเข้ามาหน้าที่นั่ง
คิดแก้ตัวพลางทางคอยฟัง จะรับสั่งว่าขานประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกรุงใหญ่
จึงตรัสเรียกตำมะหงงเสนาใน กับพี่เลี้ยงมาใกล้แล้วพาที
คืนนี้อิเหนาขึ้นลอบหา อะหนะจินตะหรามารศรี
ตัวเราผู้เป็นผู้ใหญ่นี้ มิรู้ที่ผ่อนผันฉันใด
จึงบอกเล่าเจ้าไว้เป็นพยาน พระภูบาลไม่ทราบจะสงสัย
ว่าเรารู้เห็นเป็นใจ ยกบุตรีให้แก่นัดดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงนบนิ้วเหนือเกศา
กับพี่เลี้ยงทั้งสี่มีอัชฌา ก้มหน้าลงยิ้มพริ้มไป
เข้าใจในทีพระภูธร จึงกราบทูลผันผ่อนแก้ไข
พระนัดดามาจากกรุงไกร เพราะกำลังรักใคร่พระธิดา
ก็ย่อมรู้อยู่สิ้นด้วยกัน ทั้งชาวกุเรปันแลหมันหยา
ถึงสองกษัตริย์ทราบกิจจา ก็เห็นว่าจะไม่เป็นไรนัก
ขอพระองค์จงโปรดเกศี พระนัดดาธิบดีมีศักดิ์
ให้สมหวังดังจำนงที่จงรัก ด้วยตั้งพักตร์หักมาถึงเพียงนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวหมันหยาเรืองศรี
จึงตอบคำตำมะหงงเสนี เรานี้มิรู้ที่จะคิด

จะหวงแหนธิดาก็หาไม่ ครั้นจะออกปากให้ก็กลัวผิด
เห็นความทั้งนี้จะมิมิด สองพระองค์ทรงฤทธิ์คงจะรู้
ครั้นจะมิให้ก็ใช่ที่ ก็ปรานีนัดดาหนักหนาอยู่
เป็นความจนใจจริงจะนิ่งดู เราบอกไว้ให้รู้เป็นพยาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังพระบรรหาร
ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ กราบกรานแล้วพากันออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคมคัล พระผู้วงศ์เทวัญอสัญหยา
ทูลความตามมีพระบัญชา ให้ทราบบาทาทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ฟังกระแสรับสั่งพระทรงธรรม์ เกษมสันต์สมถวิลยินดี
จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง รุ่งเรืองจำรัสรัศมี
กุมกริชกรายกรจรลี ไปปราสาทมณีกัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นบนแท่นทอง นั่งแอบแนบน้องเสนหา
พี่เลี้ยงสาวศรีมีอัชฌา สะกิดกันวันทาแล้วออกไป
พระเชยชื่นรื่นเริงบันเทิงจิต แย้มสรวลชวนชิดพิสมัย
คลึงเคล้าเฝ้าชมภิรมย์ใจ มิได้คลาดคลาสักนาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ร่วมภิรมย์สมสวาทเปรมปรีดิ์ ด้วยระเด่นมนตรีพี่ยา
หมอบเมียงเคียงองค์พระทรงเดช ชำเลืองเนตรรับเนตรพระเชษฐา
ชลีกรงอนงามกิริยา จำนรรจาแย้มยิ้มพริ้มเพรา
พระจุมพิตชิดเชยปรางทอง พลางประคองเล้าโลมโฉมเฉลา
กัลยาหยิกตีที่พระเพลา หยอกเย้าแย้มสรวลชวนสำราญ
เพลิดเพลินจำเริญใจใหลหลง ต่างจำนงจงรักสมัครสมาน
อิงแอบแนบข้างพลางอยู่งาน เยาวมาลย์บำเรอทุกเวลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๗

๏ เมื่อนั้น
พระโฉมยงทรงโสมนัสสา
แย้มสรวลชวนตรัสจำนรรจา
ด้วยระเด่นจินตะหราวาตี
นี่แน่พี่จะเล่าให้เจ้าฟัง
ถึงความหลังครั้งมาแต่กรุงศรี
เมื่อเดินทางกลางป่าพนาลี
ถึงภูผาปะราปีบรรพต
พบพวกระตูได้สู้กัน
พี่ห้ำหั่นชีวิตปลิดปลด
สองระตูง้องอนหย่อนยศ
ยอมให้โอรสแลธิดา
ขอขึ้นเป็นเมืองออกพี่
เฝ้าฝากบุตรีนั้นหนักหนา
พี่ตั้งจิตคิดไว้แต่ได้มา
หวังว่าจะให้เป็นน้อยน้อง
ยังมิได้ถูกต้องสองนาง
เกรงเจ้าจะระคางหมางหมอง
เพราะมิได้สมสู่เป็นคู่ครอง
จึ่งให้สองนางอยู่นอกบุรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ฟังพระเชษฐาพาที นางชลีกรสนองพระวาจา
พระอย่ากินแหนงแคลงใจ น้องมิได้เคียดขึ้งหึงสา
สงสารสาวสวรรค์กัลยา เร่งให้ไปรับมายังธานี
นางไกลบิตุเรศมารดร พลัดพรากจากนครกรุงศรี
เห็นแต่พระผ่านเกล้าเท่านี้ ควรหรือภูมีมาทิ้งไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชอบอัชฌาสัย
จึ่งตรัสแก่ขนิษฐายาใจ วันนี้พี่จะให้ไปรับมา
ว่าพลางทางสั่งบาหยัน จงไปประเสบันที่ข้างหน้า
บอกพี่เลี้ยงหรือใครให้ไคลคลา ไปรับสองสุดามาธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันประณตบทศรี
ชวนเถ้าแก่กำนัลขันที จรลีออกไปจากในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงมนเทียรที่ข้างหน้า เห็นพี่เลี้ยงเสนาอยู่พร้อมพรั่ง
จึงแถลงแจ้งความให้ฟัง ตามกระแสรับสั่งภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
มาจัดแจงโยธาคลาไคล ออกจากเวียงชัยไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นมาถึงปลายด่านพารา ก็ไปยังพลับพลาขมีขมัน
บอกคดีพี่เลี้ยงทั้งสองนั้น ตามรับสั่งทรงธรรม์ทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงได้ฟังเกษมศานต์
จึงเข้าไปประณตบทมาลย์ ทูลองค์นงคราญทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองนางแน่งน้อยนวลหง
ได้แจ้งรับสั่งพระโฉมยง ก็สระสรงทรงเครื่องเรืองรูจี
ครั้นเสร็จสองนางก็ลีลา ลงจากพลับพลาหลังคาสี
พร้อมพี่เลี้ยงกำนัลนารี จรลีมาทรงวอสุวรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงทั้งสี่คนขยัน
ครั้นประเทียบเรียบพร้อมนางกำนัล ก็เร่งพวกพลขันธ์เข้าพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงประเสบันทันใด จึงให้หยุดพลไว้ข้างหน้า
แล้วนำวอทองสองสุดา เข้ามาประทับกับวังจันทร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีทั้งสองสาวสวรรค์
ลีลาศลงจากวอสุวรรณ จรจรัลขึ้นสู่ตำหนักใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเหนือแท่นทองทั้งสองศรี พร้อมกำนัลนารีน้อยใหญ่
นางค่อยเคลื่อนคลายสบายใจ อยู่ในประเสบันอากง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
สถิตที่แท่นสุวรรณบรรจง ด้วยองค์วนิดาดวงจันทร์
แต่คลึงเคล้าเฝ้าชมสมสวาท ภูวนาถปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
จุมพิตชิดเชยปรางสุวรรณ รับขวัญกัลยาแล้วพาที
พี่จะลาทรามวัยไคลคลา ไปหานางมาหยารัศมี
อย่าขุ่นข้องหมองฤทัยเทวี พอรุ่งราตรีจะกลับมา
อันที่จริงพี่น้องสองนาง รูปร่างไม่กระไรนักหนา
คิดเห็นแก่ระตูผู้บิดา ฝากฝังสั่งมาด้วยอาลัย
ครั้นจะละเลยเฉยเสียเล่า จะน้อยใจว่าเราไม่รักใคร่
วันนี้พี่จะลาเจ้าคลาไคล จำใจไปหาสักราตรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ฟังพระเชษฐาพาที เทวียิ้มพลางทางตอบไป
อย่าพักกล่าวกลบเกลื่อนเอื้อนอำ ว่าแสร้งทำจำจิตพิศมัย
ถึงจะรักจริงจริงก็เป็นไร ใครจะห้ามหวงไว้เมื่อไรมี
เชิญเสด็จภูวไนยออกไปหา กัลยาทั้งสองจะหมองศรี
ระตูได้จงรักภักดี ควรแล้วภูมีที่เมตตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
ยิ้มพลางทางมีวาจา ช่างแหนมเหน็บเก็บว่าสารพัน

ตรัสพลางเชยปรางบังอร ตระกองกรกอดประทับรับขวัญ
สัพยอกแย้มสรวลสำรวลกัน พอตะวันเย็นย่ำค่ำลง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี มาเข้าที่ชำระสระสรง
ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ กลิ่นส่งหอมตลบอบอาย
กวดขนงวงพักตร์ผิวผ่อง จับแสงเทียนทองส่องพระฉาย
ทรงภูษานอกอย่างวางชาย ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายพรายตา
ซ่าโบะขลิบทองกรองสุวรรณ ห้อยอุบะปะกันบุหงา
แจ่มแจ้งด้วยแสงจันทรา ก็ลีลาออกจากวังใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง มนเทียรที่พระองค์อาศัย
เสด็จยุรยาตราคลาไคล ตรงไปในห้องตำหนักนาง
เห็นพี่เลี้ยงกำนัลนอนหลับ อัจกลับเทียนยามตามสว่าง
จึงดับเทียนข้างที่บรรทมพลาง ขึ้นนั่งบนแท่นนางกัลยา
ยอกรพาดองค์นงลักษณ์ ทำเทียมน้องรักเข้ามาหา
หวังจะให้โฉมยงสงกา ว่าสังคามาระตายาใจ
ปลุกพลางกระซิบถามพลาง พระพี่นางตื่นอยู่หรือหลับใหล
ไม่ผินมาหาน้องนี่ว่าไร เคืองแค้นสิ่งใดไม่ไยดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางมาหยารัศมี
แว่วเสียงกระซิบพาที เทวีพลิกตัวมัวนิทรา
คิดว่าน้องรักร่วมฤทัย จึงคว้าไปลูบหลังลูบหน้า
แล้วถามว่ามาไยอนุชา เวลาดึกแล้วไม่หลับนอน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบดวงสมร
น้องนี้มีจิตคิดอาวรณ์ จะมานอนด้วยพี่ที่ห้องใน
แต่มิได้เห็นหน้ากันช้านาน ทุกเช้าค่ำรำคาญหม่นไหม้
ตรึกถึงจึงมาด้วยอาลัย ว่าพลางกอดไว้ไม่เคลื่อนคลาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางมาหยารัศมีโฉมฉาย
แปลกจิตผิดทำนองพระน้องชาย ก็นึกหมายว่าระเด่นมนตรี
มืดอยู่ดูหน้าไม่ถนัด นงลักษณ์ผลักพระหัตถ์แล้วถอยหนี
ร้องปลุกกำนัลไปทันที เร่งไปจุดอัคคีเข้ามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงนางกำนัลถ้วนหน้า
ได้ยินเสียงสำเนียงพระธิดา ก็ตื่นตกใจคว้าหาเทียน
บ้างหลับตาคลำขันน้ำหก โดนกระจกคันฉ่องฉากเขียน
บ้างละเมอเพ้อคลานวนเวียน ได้เทียนจุดไฟเข้าพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงเห็นพระภูวไนย ต่างตระหนกตกใจไม่มีขวัญ
บังอรอายก้มบังคมคัล นางกำนัลลนลานคลานออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงยิ้มแย้มแจ่มใส
จึงตรัสว่าแก้วตายาใจ จะอายเหนียมพี่ไยนะน้องรัก
สิเรียกให้จุดไฟเข้ามา หวังจะดูพี่ยาให้ประจักษ์
เหตุไฉนจึงไม่เงยพักตร์ นงลักษณ์ก้มหน้าเสียว่าไร
ตรัสพลางทางถดเข้าชิด จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
พระยื้อยุดฉุดชายสไบไว้ นางปัดกรค้อนให้ไม่พาที
พี่อุตส่าห์มาหาถึงในห้อง ควรหรือนิ่มน้องช่างเมินหนี
แต่จะทักสักคำก็ไม่มี มารศรีเคืองแค้นด้วยข้อไร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น นางมาหยารัศมีศรีใส
ฟังคำขวยเขินสะเทินใจ อรไทจึงตอบวาจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระเอยพระโฉมยง พระจงโปรดเกล้าเกศา
เห็นแล้วว่าทรงพระเมตตา สู้เสด็จมาหาถึงห้องทอง
ข้าคิดประหวั่นพรั่นใจ จินตะหรารู้ไปจะเคืองข้อง
จะมีแต่ระกำช้ำใจน้อง ได้อายคนหม่นหมองไม่วายวัน

สู้เจียมตัวอยู่ตามประสายาก เพราะพลัดพรากนคเรศเขตขัณฑ์
ไม่พอใจให้ผิดติดพัน ใครนั่นจะมาปรานี
ตกมาอาศัยในเมืองท่าน จะให้เคืองรำคาญไม่พอที่
รู้ไปถึงไหนก็ไม่ดี ประชาชาวบุรีจะไยไพ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โลม

๏ สุดเอยสุดสวาท ช่างฉลาดเจรจาไม่หาได้
จะรังเกียจเดียดฉันท์กันไย เหมือนหนึ่งทรามวัยไม่เมตตา
พี่หรือจะให้เป็นเช่นนั้น อย่าสำคัญแคลงจิตขนิษฐา
ถ้อยย้ำคำมั่นจะสัญญา ที่ข้อนางจินตะหราวาตี
พี่มิให้ดูหมิ่นถิ่นแคลนเจ้า โฉมเฉลาจงเชื่อคำพี่
จะเลี้ยงน้องครองรักร่วมชีวี ให้ประนีประนอมพร้อมใจ
ไหนไหนก็เมียเหมือนกัน จะลำเอียงอาธรรม์อย่าสงสัย
ว่าพลางเชยปรางอรไท ลูบไล้โลมเล้าเคล้าคลึง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเอยพระผ่านฟ้า อะไรนี่ปากว่ามือถึง
เวทนามาเฝ้ารัดรึง ทำกระนี้เหมือนหนึ่งไม่ปรานี
ซึ่งพิไรรำพันให้สัญญา จะเชื่อพระบัญชาก็ใช่ที่
วาสนาคนยากแต่เพียงนี้ หรือจะเหมือนหนึ่งที่ปลื้มใจ
ซึ่งจะให้ประนีประนอมกัน แม้นมิสมคิดนั้นจะทำไฉน
ที่บุญน้อยก็สำหรับจะยับไป ตั้งแต่จะได้เดือดร้อน

ทรงดำริตริดูให้ถ้วนถี่ เชิญเสด็จจรลีกลับไปก่อน
ไหนไหนคงเป็นข้าพระภูธร จงเมตตาผันผ่อนให้พ้นภัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โลม

๏ แสนเอยแสนเฉลียว จะบ่ายเบี่ยงเลี่ยงเลี้ยวไปถึงไหน
ความจริงทุกสิ่งไม่ใส่ไคล้ ว่าไยอย่างนั้นนะเทวี
พี่ให้สัตย์สัญญาประสาซื่อ ควรหรือนิ่มเนื้อไม่เชื่อพี่
ยังขืนขัดอัธยาไม่ปรานี ชักช้าพาทีพิรี้พิไร
เสียแรงมาหาเจ้าสิเฝ้าขับ อารามรักจักกลับกระไรได้
ถึงจะหยิกจะตีก็มิไป จะอยู่ให้เห็นจริงของพี่ยา
ว่าพลางอุ้มนางขึ้นใส่ตัก เชยพักตร์จุมพิตขนิษฐา
สัมผัสพวงพุ่มปทุมา วิญญาณ์ด่าวดิ้นแดยัน
เอนแอบแนบองค์บังอร ตระกองกรกอดประทับรับขวัญ
เกลียวกลมสมสนิทติดพัน อยู่บนแท่นสุวรรณพรรณราย
อัศจรรย์บันดาลเป็นฝอยฝน ดวงอุบลชื่นแช่มแย้มขยาย
ที่ห่อหุ้มกลีบกล้ำก็จำคลาย คลี่ระบายบานแบ่งรับแสงจันทร์
ภุมรินบินร้องเร่ร่อน แทรกไซ้เกสรโกสุมสวรรค์
สองสมสอดคล้องทำนองกัน เกษมสันต์หรรษาในราตรี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ กล่อม

ช้า

๏ เมื่อนั้น นวลนางมาหยารัศมี
ร่วมภิรมย์สมสวาทเปรมปรีดิ์ ด้วยระเด่นมนตรีสุริย์วงศ์

แรกรู้รสรักประจักษ์ใจ แสนสนิทพิสมัยใหลหลง
หมอบเมียงเคียงข้างไม่ห่างองค์ โฉมยงแย้มพรายชายชวน
พระจุมพิตชิดเชยสัมผัสต้อง นางปัดป้องผลักพลิกแล้วหยิกข่วน
หักนิ้วพระหัตถ์ห้ามงามกระบวน เริงระริกซิกสรวลสำราญใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกุเรปันเป็นใหญ่
แจ้งว่าโอรสยศไกร ไปอยู่ในหมันหยาธานี
จึงบัญชาใช้อำมาตย์ จงเร่งแต่งราชสารศรี
ไปหาอิเหนาว่าเรานี้ ให้กลับคืนบุรีรีบมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
ออกมาแต่งสารศรีตีตรา แล้วขึ้นม้าควบขับไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหมันหยาธานี ลงจากพาชีขมีขมัน
ตรงไปในวังประเสบัน บังคมคัลระเด่นมนตรี
ทูลว่าองค์ศรีปัตหรา ให้ข้ามาถวายสารศรี
เชิญเสด็จภูธรจรลี กลับไปบุรีกุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ฟังข่าวผ่าวร้อนดั่งเพลิงกัลป์ ให้คิดอัดอั้นตันใจ

จำเป็นจึงรับเอาสาร ถือไว้จะอ่านก็หาไม่
แล้วว่าเสนาจงคลาไคล กลับไปทูลองค์พระทรงธรรม์
ขอถวายบังคมลาอยู่ก่อน จึงจะค่อยคืนนครเขตขัณฑ์
ตรัสพลางย่างเยื้องจรจรัล ไปปราสาทสุวรรณกัลยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีพี่เลี้ยงพร้อมหน้า
เข้าทักทายเพื่อนกันที่มา ชักชวนพูดจาไม่หยุดยั้ง
บ้างถามถึงถิ่นฐานบ้านช่อง ลูกเมียพี่น้องอยู่ข้างหลัง
แล้วเล่าความในให้กันฟัง ล้อมนั่งสนทนาพาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีที่ถือสารศรี
ครั้นแล้วก็ลาจรลี ขึ้นพาชีรีบกลับมาฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าประนมบังคมไหว้
ทูลแถลงให้แจ้งพระฤทัย โดยดังภูวไนยสั่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพกุเรปันนาถา
ได้แจ้งแห่งคำพระลูกยา ผ่านฟ้าเคืองแค้นแสนทวี
ทั้งเร่าร้อนฤทัยให้รำคาญ ด้วยจวนจะแต่งการภิเษกศรี
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี เข้าปราสาทมณีทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ เมื่อนั้น　　　　ระเด่นมนตรีศรีใส
อยู่ด้วยจินตะหรายาใจ　　　　ที่ในปราสาทแก้วแววฟ้า
คิดถึงนางสการะวาตี　　　　ภูมีจะใคร่ออกไปหา
จึงมีมธุรสพจนา　　　　ตรัสแก่วนิดาลาวัณย์
เจ้าอย่าละห้อยสร้อยเศร้า　　　　เปลี่ยวเปล่าฤทัยโศกศัลย์
วันนี้พี่จะลาจรจรัล　　　　ออกไปประเสบันอากง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ สั่งเสร็จเข้าที่สระสนาน　　　　สุคนธารประทิ่นกลิ่นส่ง
สอดใส่เครื่องประดับสำหรับองค์　　　　พอเย็นย่ำค่ำลงก็จรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเผยม่านทอง　　　　เข้าไปในห้องมารศรี
นั่งลงข้างองค์นางเทวี　　　　ทำเฉยอยู่ดูทีกัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　　　นางสการะวาตีเสนหา
บังคมแล้วเลื่อนองค์ลงมา　　　　กัลยาสะเทินเมินพักตร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น　　　　ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
จึ่งตรัสว่าโฉมยงนงลักษณ์　　　　ช่างผินผันหันพักตร์ไม่ทักทาย
เสียแรงมาหาน้องถึงห้องใน　　　　เพราะจงใจผูกพันมั่นหมาย
เชิญมานั่งบนที่ด้วยพี่ชาย　　　　จะสะเทินเขินอายกันว่าไร

ตรัสพลางอุ้มนางขึ้นแท่นทอง ค่อยประคองเชยชิดพิสมัย
ตระกองกรเลียมลอดสอดไว้ อรไทผลักพลิกหยิกตี
อนิจจาโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ ก่นแต่ค้อนควักผลักมือพี่
ไม่เห็นหรือรักเจ้าเท่าชีวี สาวน้อยถอยหนีพี่ยาไย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น นางสการะวาตีศรีใส
เอียงอายอดสูภูวไนย ปัดกรค้อนให้แล้วพาที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ น้อยเอยน้อยจิต พระทรงฤทธิ์ไม่โปรดเกศี
มาทำเทียมเลียมเล่นเช่นนี้ นี่หรือภูมีว่าเมตตา
แกล้งจะให้ได้ความหม่นหมอง ขุ่นข้องรำคาญเคืองไปเบื้องหน้า
ต่ำศักดิ์รักตัวกลัวนินทา ทั้งเป็นเชลยมาแต่เมืองไกล
โปรดเถิดขอประทานอย่าหาญหัก เช่นนี้หาประจักษ์ว่ารักไม่
แม้นเสด็จคืนหลังยังวังใน นั่นแหละจะเห็นใจว่าปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม
๏ แสนเอยแสนคม ลิ้นลมละเมียดเสียดสี
ธรรมเนียมที่ไหนของใครมี อย่างนี้ว่าทำให้รำคาญ
พี่ทำโดยธรรมดาประสารัก อนิจจาไม่ประจักษ์ว่าหักหาญ
จะพูดไปไยเล่าไม่เข้าการ อันคนซื่อนี้นานจะเห็นใจ

ว่าพลางทางถดเข้าชิด อิงแอบแนบสนิทพิสมัย
เจ้าจะผลักพี่ยาเสียว่าไร น้อยหรือทำได้ไม่เมตตา
ก่นแต่รบเร้าเฝ้าขับ สู้ตายจะกลับอย่าพักว่า
ถ้าแม้นจะให้พี่ไคลคลา จงผ่อนผันหันหากันโดยดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเอยพระโฉมงาม จะแกล้งให้ได้ความบัดสี
สารพัดตรัสมาทั้งนี้ เห็นดีได้เปรียบข้างภูวไนย
น้องนี้พรั่นจิตคิดเกรงกลัว ไม่รู้ที่จะไว้ตัวกระไรได้
จะให้หย่อนผ่อนผันตามพระทัย ก็เกรงภัยความผิดจะติดพัน
จงดำริตริดูเถิดภูมี น้องทูลโดยดีไม่เดียดฉันท์
เป็นความสัตย์จริงทุกสิ่งอัน ไม่ประชดประชันฉันทา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ เจ้าเอยเจ้าพี่ ว่าไยอย่างนี้ขนิษฐา
อันความที่พี่รักกัลยา ยิ่งกว่าดวงเนตรดวงใจ
จะถนอมเนื้อนวลสงวนน้อง มิให้ข้องเคืองขัดอัชฌาสัย
เมื่อมิเชื่อโฉมตรูคอยดูไป พี่มิให้เสียสัตย์ซึ่งสัญญา
ถ้าแม้นมีใครหมิ่นถิ่นแคลน ให้เจ็บใจได้แค้นจึงค่อยว่า
ถึงมาหยารัศมีศรีโสภา พี่ก็ได้ปรึกษาหารือ
เขาก็ยินยอมพร้อมใจ เจ้าจะขืดขัดใจจะได้หรือ
ว่าพลางฉวยฉุดยุดยื้อ น้องรักผลักมือพี่เสียไย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าสรวล พระบัญชาว่าควรแต่ส่วนได้
ทำไมกับจะอ้างข้างนั้นไป เมื่ออยู่ใต้บาทบงสุ์พระทรงฤทธิ์
เป็นคนวาสนาน้อยก็พลอยว่า จะแข็งขัดวัจนาก็กลัวผิด
ปรานีน้องบ้างยั้งหยุดคิด ใช่จะบิดเบือนไปเมื่อไรมี
ไหนไหนก็ในจะเป็นข้า อันจะพ้นผ่านฟ้าก็ใช่ที่
มาด่วนทำอะไรไยอย่างนี้ ดังจะสิ้นเดือนปีทิวาวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ ทรามเอยทรามเชย ไม่เอ็นดูบ้างเลยนางสาวสวรรค์
เมื่อความรักร้อนใจดังไฟกัลป์ จะให้กลั้นให้ทนกลใด
เจ้าจะห้ามความอื่นไม่ขืนขัด อันจะห้ามประดิพัทธ์นี้ไม่ได้
ว่าพลางเชยปรางอรไท ลูบไล้โลมน้องประคองเคียง ฯ
บันดาลอัศจรรย์หวั่นหวาด กัมปนาทนี่นันสนั่นเสียง
อสุนีคะนองก้องสำเนียง เปรี้ยงเปรี้ยงปลาบแปลบแวบวับ
เมฆหมอกตลบกลบกลุ้ม มัวมนมืดคลุ้มชอุ่มอับ
บดบังดาวเดือนเลื่อนลับ เป็นพยุพยับโพยมบน
โกสุมเสาวรสก็สดชื่น ชุ่มชื้นถูกต้องละอองฝน
สองกษัตริย์เกษมศานต์บานกมล อยู่บนแท่นทองรูจี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โลม

ร่าย

๏ ครั้นพระสุริยารุ่งราง ส่องสว่างจำรัสรัศมี
พระเชยโฉมโลมลาเทวี แล้วเสด็จจากที่ห้องใน

มาหยุดยั้งอัฒจันทร์ชั้นชาลา	ดำรัสเรียกอนุชาเข้ามาใกล้
สั่งว่าเจ้าจงพาสองทรามวัย	เข้าไปไหว้จินตะหราเวลานี้
จะได้รู้จักกันไปวันหน้า	พึ่งพาฝากตัวนางโฉมศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี	ภูมีเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น	สังคามาระตาอัชฌาสัย
ครั้นพระเชษฐาคลาไคล	ก็เข้าไปทูลสองกัลยา
บัดนี้มีรับสั่งให้ไปเฝ้า	โฉมยงนงเยาว์จินตะหรา
พระตรัสซ้ำสั่งน้องถึงสองครา	ให้พาจรจรัลในวันนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	ทั้งสองสุดามารศรี
ได้ฟังอนุชาพาที	เทวีแค้นขัดแล้วตรัสไป
แม้นไหว้ระเด่นบุษบา	ก็ดีกว่าหาน้อยใจไม่
ควรที่จะเป็นข้าช่วงใช้	ด้วยเนื่องในสุริย์วงศ์เทวา
นี่วาสนานางแต่อย่างนี้	เป็นเพียงบุตรีท้าวหมันหยา
แม้นอยู่ยังพระนครเหมือนก่อนมา	เห็นหน้าก็จะพอเสมอกัน
ไม่เจ็บช้ำน้ำใจได้เป็นน้อย	ทีนี้คนจะพลอยเย้ยหยัน
อัปยศอดสูแก่พงศ์พันธุ์	จะดูหน้านางนั้นฉันใด
จะเด็กกว่าหรือกระไรก็ไม่แจ้ง	จนอยู่ไม่รู้แห่งที่จะไหว้
สองนางขัดแค้นแน่นฤทัย	ชลนัยน์ไหลหลั่งลงพรั่งพราย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงเล้าโลมนางโฉมฉาย
อย่ากำสรดระทดระทวยกาย จะอัปยศอดอายแก่ใครมี
อันองค์ระเด่นจินตะหรา ก็แก่ชันษากว่าสองศรี
คราวเดียวกับระเด่นมนตรี เทวีมินบนอบไม่ชอบกล
นึกว่าวิบากกรรมเป็นธรรมดา เหมือนอยู่ใต้ฟ้าจำต้องฝน
แม้นไม่โอนอ่อนผ่อนปรน ไหนจะพ้นความผิดติดพัน
พระบิดาก็เป็นเมืองขึ้นอยู่ โฉมตรูอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
ฉวยพระโกรธาให้ฆ่าฟัน เมื่อกระนั้นจะทำประการใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองราชบุตรีศรีใส
ฟังสี่พี่เลี้ยงร่วมใจ อรไทจึงตอบวาจา
จริงอยู่พี่ว่าข้าเห็นชอบ ต้องระบอบขอบใจเป็นหนักหนา
เป็นข้าท่านแล้วแต่ตามเวรา จะแข็งขัดพระบัญชาก็ใช่ที
แม้นมิคิดนิดหนึ่งด้วยบิตุราช ถึงจะม้วยชีวาตม์ให้รู้ที่
ขัดสนจนใจด้วยข้อนี้ จำเป็นแล้วพี่จะจำไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ว่าพลางทางชวนอนุชา มาสระสรงคงคาเย็นใส
รวยรินด้วยกลิ่นน้ำดอกไม้ ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์
ทรงพระสางสอยเส้นเกศา ผัดผิวพักตรานวลหง
นุ่งลายเขียนสุวรรณบรรจง เข็มขัดรัดองค์อำไพ

สไบกรองทองแล่งแสงระยับ ตาบประดับสร้อยนวมสวมใส่
ทองกรเนาวรัตน์ตรัสไตร สังวาลแก้วแวไววิเชียรชู
สะพังเพชรพรรณรายลายกุดั่น ห้อยอุบะปะกันเป็นพวงพู่
ธำมรงค์รังแตนแหวนงู โฉมตรูทรงมงกุฎพระบุตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เสด็จจากห้องแก้วแพรวพรรณ พร้อมสุรางค์นางกำนัลสาวศรี
อนุชานำหน้าจรลี เทวีทรงวอเข้าวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงปราสาทจินตะหรา กัลยาแค้นขัดอัชฌาสัย
จำเป็นหยุดยั้งชั่งใจ ให้ประทับวอไว้ที่อัฒจันทร์
จึงสั่งสังคามาระตา จงไปทูลพระธิดาสาวสวรรค์
ว่าพี่นี้มาบังคมคัล นางนั้นจะโปรดประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาศรีใส
รับสั่งกัลยาแล้วคลาไคล เข้าไปเฝ้าองค์พระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงค่อยหมอบคลาน กราบกรานประณตบทศรี
ทูลว่าพี่นางของข้านี้ เข้ามาอัญชลีพระบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
จึงสั่งสองพี่เลี้ยงกัลยา ไปเชิญนางเข้ามายังห้องใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองศรีพี่เลี้ยงบังคมไหว้
รับสั่งแล้วพากันคลาไคล ตรงไปยังสองเทวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ จึงทูลว่าบัดนี้พระธิดา ทราบว่าเสด็จมาทั้งสองศรี
มีความโสมนัสยินดี ให้ข้านี้มาเชิญโฉมยง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีแน่งน้อยนวลหง
ลงจากวอทองทั้งสององค์ ฝูงอนงค์ตามเสด็จคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงค่อยเยื้องย่อง ขึ้นบนปราสาททองผ่องใส
เห็นระเด่นจินตะหราแต่ไกล ก็ทรุดองค์ลงไหว้พอเป็นที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
จึงตรัสเรียกสองราชเทวี มานั่งถึงนี่นะทรามวัย
ให้ยกพานสลามาสู่ โฉมตรูโอภาปราศรัย
เจ้าพลัดพรากจากนิเวศน์เวียงชัย จำไกลบิตุเรศมารดา
อย่าคิดรังเกียจเดียดฉันท์ เราจะร่วมรักกันไปวันหน้า
เหมือนพี่น้องร่วมท้องอุทรมา เป็นชีวาเดียวกันจนวันตาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองราชธิดาโฉมฉาย
ได้ฟังเทวีอภิปราย ทักทายเรียกหาด้วยปรานี

ค่อยบรรเทาโทมนัสขัดข้อง จึงสนองวาจามารศรี
ซึ่งตรัสโปรดเมตตาข้านี้ พระคุณพ้นที่จะเปรียบไป
น้องไกลบิตุเรศมารดา สุริย์วงศ์พงศาก็หาไม่
แม้นใครว่าขานประการใด จงถามไถ่ให้แท้แน่นอน
แม้นมาตรประมาทจิตผิดพลั้ง ปรานียับยั้งช่วยสั่งสอน
จะได้สุขสบายคลายทุกข์ร้อน เพราะบุญบังอรปกไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
ได้ฟังทั้งสองทรามวัย ให้มีใจกรุณาปรานี
จึงประทานภูษาผ้าทรง ธำมรงค์นพรัตน์จำรัสศรี
ทั้งเครื่องถมเครื่องทองของดีดี ให้สองเทวีด้วยเมตตา
อันเครื่องทรงสำหรับพระกุมาร ก็บรรจงประทานขนิษฐา
แล้วกล่าวสุนทรวาจา ชวนสองสุดายาใจ
เจ้าอย่ากลับไปประเสบัน อยู่ในวังด้วยกันใกล้ใกล้
แม้นมีทุกข์โศกโรคภัย พี่นี้จะได้ไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีทั้งสองเสน่หา
นบนอบแล้วตอบวาจา ตามแต่พระธิดาจะโปรดปราน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราเยาวยอดสงสาร
จึงสั่งสาวศรีพนักงาน กับพี่เลี้ยงนงคราญทันใด

เร่งจัดพระปรัศว์ซ้ายขวา ให้สองขนิษฐาอาศัย
อย่าให้ขัดสนสิ่งใด ดูเอาใจใส่ให้จงดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองราชธิดามารศรี
ถวายบังคมลาจรลี พี่เลี้ยงนารีพามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงพระปรัศว์เรืองรอง เสด็จเหนือแท่นทองเลขา
อยู่เย็นเป็นสุขทุกเวลา แสนเกษมเปรมปราในธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวดาหาเรืองศรี
ตั้งแต่พระเชษฐาธิบดี ให้เสนีมานัดการวิวาห์
อภิเษกโอรสยศยง ตามวงศ์เทวัญอสัญหยา
ก็ซ่อมแปลงแต่งราชพารา สนุกดังเมืองฟ้าโสฬส
เป็นที่เพลิดเพลินจำเริญเนตร แก่นานาประเทศทั้งปวงหมด
คอยท่าพระองค์ผู้ทรงยศ ก็นานเนิ่นเกินกำหนดนัดไว้
จะมีเหตุเภทพานในบ้านเมือง รำคาญเคืองเกิดเข็ญเป็นไฉน
คิดพลางทางเสด็จคลาไคล ออกไปยังพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ นั่งเหนือแท่นรัตน์แล้วตรัสสั่ง ดะหมังมนตรีมียศถา
ท่านเร่งรีบไปอย่าได้ช้า ยังพิชัยพารากุเรปัน

ฟังข่าวราชการบ้านเมือง แล้วทูลเรื่องวิวาห์ตุนาหงัน
สารพัดจัดแจงไว้ครบครัน ตามแต่ทรงธรรม์จะนัดมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้าประนมบังคมลา ออกมาจากท้องพระโรงคัล
เรียกหาบ่าวไพร่ได้พร้อมเพรียง จัดเสบียงหาบคอนขมีขมัน
ดะหมังเสนาขึ้นม้าพลัน รีบไปกุเรปันทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากอาชา เข้าไปหาเสนาผู้ใหญ่
เอากิจจาเล่าแถลงให้แจ้งใจ แล้วเข้าไปในพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงเคารพอภิวาท แทบบาทบงกชบทศรี
ดะหมังดาหาธานี ทูลความตามมีบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราได้ฟังสาร
นิ่งนึกตรึกตราอยู่ช้านาน จึงมีพจมานตรัสไป
อิเหนาลาเราไปเล่นป่า ยังหากลับมาบุรีไม่
จะให้ถามตัวมายังกรุงไกร จึงจะได้กำหนดการวิวาห์
แล้วพระองค์ทรงแต่งสารศรี ให้ยาสาเสนีไปหมันหยา
แม้นไปถึงวันใดให้เร่งมา ถึงจะนัดผัดผาก็อย่าฟัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น ยาสาคำนับรับสั่ง
บังคมลาแล้วออกมาจากวัง โจนขึ้นหลังอาชาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ รีบรัดดัดดั้นอรัญวา ลุถึงหมันหยากรุงใหญ่
ตรงไปประเสบันทันใด บังคมไหว้ระเด่นมนตรี
ทูลว่าองค์ศรีปัตหรา ใช้ข้ามาเฝ้าบทศรี
ด้วยพระปิ่นดาหาธิบดี ให้เสนีมานัดการวิวาห์
ขอเชิญพระองค์เสด็จไป บัดนี้ภูวไนยกำหนดท่า
แม้นถึงวันใดให้ไคลคลา แล้วถวายสาราทันที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังยาสาเสนี ภูมีนิ่งนึกตรึกตรา
อันระเด่นบุษบาดาหานั้น หรือจะงามเท่าทันจินตะหรา
เสียแรงรักได้หักหาญมา จะทิ้งดวงยิหวาเสียฉันใด
คิดพลางทางจารึกอักษร เป็นใจความตัดรอนแล้วส่งให้
สั่งว่าข้าถวายบังคมไป แทบใต้บาทบงสุ์พระทรงฤทธิ์
ใช่จะขัดบัญชานั้นหาไม่ แต่จนใจได้เกินสะเทินจิต
จะคืนหลังยังนครนั้นสุดคิด ด้วยโทษผิดติดตัวกลัวอาญา
อนึ่งท้าวดาหาเห็นจะรู้ ว่าเรามาอยู่กับจินตะหรา
น่าจะแค้นเคืองขัดอยู่อัตรา ไหนจะให้บุษบานงเยาว์

ข้าคิดใคร่ครวญดูถ้วนถี่ ถึงไปก็เสียทีเสียเปล่าเปล่า
ยาสาจงนำเอาคำเรา ไปกราบทูลผ่านเกล้าเหมือนวาจา
อันการที่จัดแจงไว้ อย่ามีอาลัยเลยกับข้า
แม้นใครมาขอบุษบา จงให้ตามปรารถนาเขานั้น ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาสุดที่จะผ่อนผัน
บังคมลาภูธรจรจรัล กลับไปกุเรปันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าประณตบทศรี
ถวายสารระเด่นมนตรี แล้วกราบทูลถ้วนที่ทุกสิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
ทราบสารดาลเดือดพระดนัย จึงตรัสไปแก่อัครชายา
อะหนะอิเหนานี้ผิดนัก ไปพะวงหลงรักจินตะหรา
ที่ร่วมวงศ์เทเวศร์ไม่เจตนา ส่วนที่ต่ำช้าสิชอบใจ
ตัดรอนมาตามอำเภอเอง จะยำเกรงวงศาก็หาไม่
แม้นพระอนุชารู้ไป จะน้อยใจด้วยอัปยศนัก
จำจะคิดปิดงำไกล่เกลี่ย อย่าให้เสียตระกูลประยูรศักดิ์
ถ้าใครรู้ความไม่งามพักตร์ สงสารหลานรักบุษบา
เห็นจะต้องงดการรำคาญจิต พระยิ่งคิดเคืองแค้นท้าวหมันหยา
ตรัสพลางทางสั่งเสนา เรียกดะหมังดาหาเข้ามาใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกมายังศาลาทันใด พาดะหมังเข้าไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกรุงไกรไอศวรรย์
จึงบัญชาสั่งดะหมังนั้น เร่งผายผันไปแจ้งอนุชา
บอกว่าเราร้อนใจดังไฟผลาญ รำคาญด้วยอิเหนาหนักหนา
เดิมลาไปเล่นพนาวา แล้วหนีไปหมันหยาเวียงชัย
ให้ไปหาตัวเป็นหลายครั้ง แต่ผัดเพี้ยนอยู่ยังหามาไม่
อันใจกูนี้เสนาใน จะหาให้ที่ร่วมสุริย์วงศ์
แต่โอรสทำความไม่งามหน้า ไปรักใคร่จินตะหราลุ่มหลง
เหตุเพราะผู้ใหญ่นั้นเป็นมั่นคง ยุยงส่งเสริมจึงเหิมใจ
ดูทีเหมือนจะกลัวด้วยตัวผิด จึงจนจิตอยู่ยังหามาไม่
การวิวาห์ต้องเลื่อนเดือนไป แต่พอให้อิเหนากลับมา
แล้วพระองค์ทรงแต่งราชสาร ผัดผ่อนอ่อนหวานเป็นหนักหนา
ส่งให้ดะหมังเสนา เอาไปแจ้งอนุชาให้จงดี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
บังคมลามาขึ้นพาชี กลับไปธานีดาหาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าพระโรงชัย บังคมไหว้พระผู้ผ่านไอศวรรย์
ทูลแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน ถวายสารทรงธรรม์ที่ให้มา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ทราบสารเคืองแค้นแน่นอุรา จึงตรัสแก่กัลยาทั้งห้าองค์
จะรีรอง้อไปไยเล่า อันลูกเราเขาไม่มีประสงค์
พระเชษฐารักศักดิ์สุริย์วงศ์ จึงทรงอาลัยไกล่เกลี่ยมา
ซึ่งจะคอยท่าหลานตามสารศรี อีกร้อยปีก็ไม่จากเมืองหมันหยา
แต่จะเวียนงดงานการวิวาห์ จะซ้ำร้ายอายหน้ายิ่งนัก
แม้นใครมาขอก็จะให้ ไม่อาลัยที่ระคนปนศักดิ์
ถึงไพร่ประดาษชาติทรลักษณ์ จะแต่งให้งามพักตร์พงศ์พันธุ์
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแสนทวี พระภูมีกลุ้มกลัดอัดอั้น
เสด็จจากแท่นแก้วแพรวพรรณ จรจรัลเข้าในที่ไสยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
ให้คิดแค้นขัดนัดดา สวมกอดบุษบาเข้ารำไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้
๏ โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย ไม่เห็นเลยว่าจะเป็นเช่นนี้ได้
สุดแสนเจ็บช้ำระกำใจ เวราสิ่งใดนะลูกรัก
เสียทีที่เจ้าเกิดมา ในตระกูลเทวาอันสูงศักดิ์
รูปทรงยงยิ่งนรลักษณ์ แต่อาภัพอัปลักษณ์กว่าฝูงคน
แม่เห็นสมสุริย์วงศ์จึ่งปลงใจ ควรหรือช่างไม่เป็นพักผล
จะได้คู่ไพร่ฟ้าประชาชน ไหนจะพ้นอัปยศอดอาย

ในแว่นแคว้นแดนชวาจะลือทั่ว จะนินทาว่าชั่วไม่รู้หาย
ร่ำพลางทางสลดระทดกาย โฉมฉายกำสรดโศกี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระเด่นมนตรีเรืองศรี
เนาในหมันหยาธานี กับสามนารีที่รัก
พระชมชิดพิศโฉมจินตะหรา กอดตระกองกัลยาไว้กับตัก
โลมลูบปฤษฎางค์พลางเชยพักตร์ นางค้อนควักผลักไสในทำนอง
แล้วฉุดมือมาหยารัศมี มานั่งนี่นงเยาว์ช่วยเกาขนอง
ทำเอนอิงพิงทับปทุมทอง นางเบี่ยงบิดปิดประคองป้องกัน
พระตรัสชวนโฉมยงทรงต่อแต้ม ยิ้มแย้มเย้ายวนสรวลสันต์
ต่างองค์ลงไพ่เป็นเชิงชั้น งอนจริตบิดผันพาที
ภูธรประทานชานสลา ให้โฉมงามสามสุดามารศรี
นางหมอบกรานอยู่งานพัชนี ถ้อยทีพิศวาสไม่คลาดคลา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
หมอบเมียงเคียงข้างภัสดา กัลยาประดิพัทธ์ผูกพัน
จึ่งบังคมทูลภูวนาถ เชิญเสด็จประพาสสะตาหมัน
รุกขชาติหลายอย่างต่างกัน ล้วนแกล้งกลั่นสรรมาปลูกไว้
ฤดูนี้ก็เป็นเทศกาล บุหงาบานรื่นรสสดใส
ทั้งสองน้องรักร่วมฤทัย จะได้ไปเก็บเล่นสำราญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
รับขวัญกัลยายุพาพาล แล้วมีพจมานตรัสไป
ซึ่งเจ้าจะชวนไปสวนศรี พี่นี้ก็ชอบอัชฌาสัย
จะได้ชมรุกขชาติประหลาดใจ ให้สำราญฤทัยเปรมปรีดิ์
ว่าพลางทางตรัสเรียกหา สังคามาระตามาในที่
จงไปสั่งข้างหน้าบัดนี้ ให้ผูกม้าเตรียมสีวิกากาญจน์
อันขอเฝ้าเหล่าเกณฑ์แห่ ให้พร้อมแต่ย่ำรุ่งสุริย์ฉาน
พี่จะไปประพาสอุทยาน กับสามเยาวมาลย์สำราญใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
ถวายบังคมลาคลาไคล ออกไปสั่งความตามบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น จึงเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
บ้างจัดแจงแต่งวอช่อฟ้า ดาดหลังคาผูกม่านเตรียมไว้
นายเวรปลัดเวรขอเฝ้า ก็สั่งพวกเลวเหล่าบ่าวไพร่
เร่งหาไม้น้อยน้อยสอยดอกไม้ ให้มีไปตามเกณฑ์เวรละอัน
พวกเวรออกก็บอกมาระดม จะเสด็จไปชมสะตาหมัน
ที่เกียจคร้านขาดเวรมาหลายวัน ให้เพื่อนกันไปผูกคอมา
บรรดาพวกพี่เลี้ยงแลเสนี ต่างเตรียมพลมนตรีซ้ายขวา
กรมม้าก็ผูกอาชา คอยท่ารับเสด็จพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บาหยันซ่าเหง็ดสาวศรี
มาสั่งกันบรรดานารี พรุ่งนี้จะเสด็จอุทยาน
พวกวิเสทสันทัดจงจัดแจง ตกแต่งเครื่องเสวยคาวหวาน
สาวสาวเหล่าพวกพนักงาน เครื่องอานตามธรรมเนียมเร่งเตรียมไว้
แล้วสั่งสาวใช้ให้ไปบอก ข้าหลวงเรือนนอกที่ใกล้ใกล้
ครั้งนี้สิรู้อยู่เต็มใจ อย่าให้อายชาวกุเรปัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางข้าหลวงสาวสรรค์
แจ้งว่าจะเสด็จจรจรัล ไปประพาสสวนขวัญก็ปรีดา
ต่างคนต่างพากันมาเรือน บอกเพื่อนที่สนิทชิดชอบหน้า
นั่งจีบพลูพลางทางพูดจา บรรจงเจียนสลาใส่ซอง
ลางคนพึ่งหายไข้ไรรก หยิบกระจกมาตั้งนั่งส่อง
ติดขี้ผึ้งควันเทียนเวียนมอง ผัดหน้านวลละอองยองใย
บ้างนุ่งผ้าตานีเป็นทีท่วง ห่มแพรดวงม่วงอ่อนหงอนไก่
นั่งพิศดูตัวเห็นชั่วไป เปลี่ยนผ้าห่มใหม่จะให้งาม
ลางคนปากคอใช่พอดี เสียดสีเปรียบเปรยเย้ยหยาม
ถุ้งเถียงด่าทอต่อความ ลวนลามลำเลิกทะเลาะกัน
ลางนางบ้างมีที่มุ่งหมาย ก็แต่งกายนุ่งห่มให้คมสัน
มวนบุหรี่ใบจากใส่จันทน์ หวังจะไปให้กันที่กลางทาง
บรรดาข้าหลวงทั้งสามแห่ง ต่างแต่งประกวดอวดรูปร่าง
ที่แสนงอนไม่งดชดลิ้นคาง บุ้ยปากถากถางแล้วยิ้มพราย

ลางนางหลงหลับอยู่กับเพื่อน บ่าวเตือนแต่งตัวกลัวจะสาย
มานั่งพรั่งพร้อมเรียงราย คอยเสด็จโฉมฉายจะยาตรา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
จึงชวนทรามวัยไคลคลา เสด็จมาสรงสนานสำราญกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ พระทรงสุคนธารในพานทอง นางผัดพักตร์ผิวผ่องส่องพระฉาย
พระทรงภูษายกกระหนกกลาย นางนุ่งลายก้านขดงดงาม
พระสอดใส่ฉลององค์โอภาส นางห่มตาดเรืองรองทองอร่าม
พระทรงบั้นเหน่งสายประจำยาม โฉมงามคาดเข็มขัดรัดองค์
พระทรงทับทรวงดวงกุดั่น นางใส่สร้อยสุวรรณตันหยง
พระสอดสวมพาหุรัดกระหวัดวง นางทรงทองกรแก้วประพาฬ
พระทรงธำมรงค์เรืองระยับ นางใส่แหวนประดับมุกดาหาร
พระทรงชฎาแก้วสุรกาญจน์ เยาวมาลย์ทรงมงกุฎพระบุตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จพระเสด็จจรจรัล ลงจากสุวรรณปราสาทศรี
มาทรงสินธพพาชี ทั้งสามเทวีทรงวอทอง
พร้อมพี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน แห่แหนแน่นนันต์เป็นแถวถ้อง
อนุชาขี่ม้าที่นั่งรอง สาวสนมเนืองนองตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงทวาราสะตาหมัน ยังไม่ทันอุทัยไขแสงกล้า
ลงจากมโนมัยไคลคลา สามสุดาตามเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

พระทอง

๏ ชี้ชวนนวลนางพลางประพาส ชมพรรณรุกขชาติในสวนศรี
บ้างระบัดผลัดใบเขียวขจี บ้างคลายคลี่ยอดแย้มแกมผกา
พระโฉมยงทรงเก็บกุหลาบเทศ ประทานองค์อัคเรศจินตะหรา
ทำเทียมเลียมลอดสอดคว้า กัลยาปัดกรค้อนคม
พระทรงสอยสร้อยฟ้าสาระภี ให้มาหยารัศมีแซมผม
เลือกเก็บดอกลำดวนชวนชม ใส่ผ้าห่มให้สการะวาตี
แล้วเอาใบมะพร้าวมาทำงู หลอนหมู่กำนัลสาวศรี
ลางนางแล่นล้มไม่สมประดี สรวลระริกซิกซี้นี่นัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

เบ้าหลุด

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีสาวสวรรค์
เดินเคียงข้างองค์พระทรงธรรม์ ประพาสพรรณบุปผาสุมามาลย์
พลางทูลภูวไนยให้เหนี่ยวน้อม เด็ดดวงพวงพะยอมหอมหวาน
เบญจมาศชาตบุษย์แบ่งบาน เด็ดประทานให้สการะวาตี
สาวหยุดยี่นย้อยห้อยระย้า จงหักให้มาหยารัศมี
เด็ดดอกประยงค์อยู่ตรงนี้ ให้ยาหยีสังคามาระตา
ก่นแต่ฉวยฉุดยุดยื้อ นี่หรือว่าเก็บบุหงา
ช่างไม่อดสูอนุชา อะไรนั่นเป็นน่าอายใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ปะหลิ่ม

๏ เมื่อนั้น　　พระโฉมยงยิ้มพลางเฉลยไข
อะอายองค์อนุชาไปว่าไร　　ใช่คนอื่นไกลหาไหนมา
สามองค์จงมาให้ใกล้พี่　　ชวนชี้ชมพรรณบุปผา
พระเก็บสาวหยุดยื่นให้กัลยา　　เอารสนาสาเป็นกลใน
อนิจจาแนบเนื้อไม่เชื่อจิต　　จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
พลางพระกระชั้นชิดติดตามไป　　เลี้ยวไล่ไขว่คว้าสามนารี
กุมกรจินตะหราพาเที่ยว　　ลดเลี้ยวไปในสวนศรี
สัพยอกหยอกหยิกซิกซี้　　ถ้อยทีบันเทิงปรีดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงจีน

ร่าย

๏ ครั้นสายแสงศรีรวีวร　　ทินกรร้อนแรงแสงกล้า
จึงชวนโฉมงามสามสุดา　　ลีลาศลงสู่ท่าชลาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สระบุหร่ง

๏ สรงสนานสำราญในสระศรี　　วารีลึกซึ้งเย็นใส
พระสาดน้ำหยอกสามทรามวัย　　นางแฝงพักตร์บังใบปทุมมาลย์
แล้วโฉมยงทรงเก็บโกสุม　　ว่ายกระทุ่มธาราฉ่ำฉาน
พระเด็ดดอกบุษบงทิ้งนงคราญ　　เยาวมาลย์ป้องปัดไปมา
เฝ้าเหน็บแนมแกมกลปนไป　　ฉวยฉุดชายสไบจินตะหรา
ตลบหลังเลี้ยวไล่ไขว่คว้า　　กุมกรสการะวาตี
แล้วหลีกลัดสกัดกั้นกาง　　นวลนางมาหยารัศมี
สามนางพลางผลักภูมี　　หยิกตีทำกระบวนให้ยวนใจ

เหล่าฝูงสุรางค์นางกำนัล บ้างชวนกันซ่อนเร้นเล่นไล่
บ้างเที่ยวถอนบัวเผื่อนเกลื่อนไป สำราญใจทุกหน้านารี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ สรงเสร็จเสด็จจากสระสนาน กับสามองค์นงคราญมเหสี
กรายกรบทจรจรลี มายังที่ปราสาทสวนดอกไม้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ต่างองค์ทรงเครื่องเรืองระยับ มงกุฎเก็จเพชรประดับดอกไม้ไหว
แล้วลีลามาทรงอาชาไนย ทรามวัยทรงสีวิกากาญจน์
พรั่งพร้อมขอเฝ้าเหล่ากำนัล เสนากิดาหยันทวยหาญ
แห่แหนเป็นขนัดอัดอุทยาน คืนเข้าราชฐานวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๘

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูจรกาเป็นใหญ่
ท้าวมีพระเชษฐาร่วมฤทัย ผ่านเวียงชัยล่าสำสืบพงศ์พันธุ์
มีธิดานารีวิไลลักษณ์ ผิวพักตร์ผ่องเพียงดวงบุหลัน
ชื่อระเด่นกุสุมาลาวัณย์ ตุนาหงันกับสังคามาระตา
ระตูรำพึงถึงองค์ ด้วยรูปทรงอัปลักษณ์หนักหนา
ดูไหนมิได้งามทั้งกายา ลักษณาผมหยักพักตร์เพรียง
จมูกใหญ่ไม่สง่าราศี จะพาทีแห้งแหบแสบเสียง
คิดจะหากัลยาเป็นคู่เคียง ที่งามเพียงสาวสวรรค์ให้เกื้อองค์
แต่เที่ยววาดรูปนางต่างพารา ในแว่นแคว้นแดนชวาไม่หลอหลง
พระพินิจพิศดูรูปทรง มิได้ต้องประสงค์จงใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงถามเสนาข้าเฝ้า ได้ยินเขาเล่าลือบ้างหรือไม่
ในแว่นแคว้นแดนชวาเวียงชัย บุตรีบุรีไรจะโสภา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมก้มเกศา
จึงทูลว่าออกชื่อลือชา แต่กัลยาสององค์ทรงลักษณ์
พระธิดาสิงหัดส่าหรี กับบุตรีดาหาอาณาจักร
ทั้งสององค์วงศาสุรารักษ์ งามนักยิ่งนางในแดนไตร
ข้างสิงหัดส่าหรีพระนคร ตุนาหงันบังอรหามีไม่
แต่บุตรีดาหานั้นไซร้ กล่าวไว้กับอิเหนากุเรปัน
บัดนี้พระไปเลี้ยงจินตะหรา ยังหมันหยานคเรศเขตขัณฑ์
ท้าดาหาเคืองขัดตัดกัน การนั้นเงือดงดมาช้านาน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
จึงตรัสซักไซ้เห็นได้การ แล้วบรรหารหาตัวช่างเขียนมา
เอ็งพากันรีบร้อนจรลี ไปสิงหัดส่าหรีแลดาหา
วาดรูปทั้งสองกัลยา ได้แล้วรีบมาอย่านอนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายช่างทั้งสองบังคมไหว้
ออกมาปรึกษากันทันใด เราจะไปดาหาธานี
ท่านจงรีบรัดตัดทางจร ไปนครสิงหัดส่าหรี
สองนายผายผันจากบุรี แยกกันจรลีเข้าไพรวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงทั้งสองนัครา เข้าอยู่ด้วยผู้รักษาสะตาหมัน
ประสมเป็นญาติสนิทติดพัน ต่างพูดจากันไม่กินใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายจินดาส่าหรีศรีใส
นางแสนสำราญหฤทัย พร้อมฝูงกำนัลในดังดารา
ครั้นถ้วนคำรบเจ็ดวัน เคยไปชมสะตาหมันหรรษา
จึงทูลเชิญมะเดหวีศรีโสภา ไปประพาสบุหงาในอุทยาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
รับคำรับขวัญเยาวมาลย์ จึงสั่งนางพนักงานทันใด
เราจะพาลูกรักไปชมสวน อย่าให้จวนสายแสงสุริย์ใส
แล้วชวนพระธิดายาใจ คลาไคลไปสรงสาคร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ วารีรดเย็นฉ่ำสำราญ ทรงเครื่องสุคนธารปรุงเกสร
พระฉายตั้งเตียงสุวรรณตรงบัญชร บังอรทรงปรัดผัดพักตร์
ทรงยกทองท้องช้ำระกำไหม สไบหน้าเจียระบาดตาดปัก
เข็มขัดเพชรพรรณรายสายชัก ประจำยามจำหลักลงยา
สองทรงสังวาลบานพับ สร้อยนวมสวมทับพระอังสา
ตาบกุดั่นพลอยประดับระยับตา ล้วนจินดาแวววามอร่ามเรือง
ทองกรงูพันบรรจง ธำมรงค์เรือนเก็จเพชรน้ำเหลือง
ทรงมงกุฎธิดาค่าเมือง แล้วย่างเยื้องจากแท่นรูจี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ สองกษัตริย์เสด็จยุรยาตร ไปปราสาทประไหมสุหรี
สาวสรรค์กำนัลนารี จรลีตามองค์พระธิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้องใน อรไทนบนิ้วเหนือเกศา
น้องกับบุตรีร่วมชีวา จะทูลลาไปเล่นอุทยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีได้ฟังสาร
เสนหาพระธิดานงคราญ เยาวมาลย์อนุญาตด้วยยินดี
มานั่งแนบโลมลูบจูบพักตร์ ลูกรักของแม่จำเริญศรี
เก็บบุหงามาฝากชนนี จะร้อยวางข้างที่พระบิดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีอภิวันท์หรรษา
ทั้งมะเดหวีชลีลา แล้วไคลคลามาเกยฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ โฉมยงขึ้นทรงพระวอทอง ชักม่านปิดป้องสุริย์ฉัน
ขอเฝ้าแห่แหนแน่นนันต์ สาวสรรค์ตามวอจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงซึ่งสวนมาลา กัลยาปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ลงจากวอสุวรรณทันที พาพระบุตรีเข้าอุทยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมดง

๏ เที่ยวชมพฤกษาสูงไสว เงาไม้ร่มรื่นรโหฐาน
บ้างทรงผลปนดอกแบ่งบาน มะเดหวีเก็บประทานนางกัลยา
พระบุตรีเก็บแก้วกาหลง เด็ดดวงพวงประยงค์แซมเกศา
นางกำนัลน้อยน้อยสอยจำปา บ้างวิ่งมาชิงแบ่งแย่งยื้อ
ลางนางบ้างหักกิ่งส้มพวง มิให้ผลหล่นร่วงประจงถือ
บ้างขอร้องให้น้องเถิดที่มือ นี่แลหรือว่ารักพึ่งเห็นใจ
ลางนางประดิษฐ์คิดขับครวญ โหยหวนสำเนียงเสียงใส
กรายกรฟ้อนรำทำนองใน บ้างเที่ยวเก็บดอกไม้มาให้กัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ มะเดหวีหยุดยั้งนั่งเล่น หน้าตำหนักที่นั่งเย็นเกษมสันต์
พระบุตรีเลือกบุหงาสารพัน ชวนกำนัลร้อยกรองสุมามาลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นายช่างเลขากล้าหาญ
แอบไม้ลอบดูอยู่ช้านาน พิศพักตร์เยาวมาลย์เพียงดวงเดือน
คลี่กระดาษวาดรูปพระบุตรี ประสานสีเหลืองคล้ายละม้ายเหมือน
ผิวพรรณเพริศพริ้มยิ้มเยื้อน ดั่งจะเตือนใจดูอยู่อัตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
ครั้นสายัณห์บังควรจวนเวลา ชวนธิดาทรงวอเข้าวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ช่างเขียนยินดีจะมีไหน
เล็ดลอดหลบหนีจากกรุงไกร ตรงไปจรกาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าพระโรงคัล อภิวันท์เบื้องบาทบทศรี
ถวายรูปพลางแถลงแจ้งคดี ในสิงหัดส่าหรีทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเกษมศานต์
คลี่กระดาษดูรูปเยาวมาลย์ เฉิดโฉมประโลมลานอาลัยนัก
พิศทรงสอดสมคมขำ งามล้ำนางในไตรจักร
สารพัดโสภาน่ารัก เหมือนจะเยื้อนเบือนพักตร์มาพาที
จะไว้เปรียบกับอย่างนางดาหา เลือกโฉมกัลยาทั้งสองศรี
ใครเลิศลักษณ์จักขอเทวี ภูมีเปรมปริ่มกระหยิ่มใจ
แต่เวียนพิศรูปทรงนงคราญ จะว่าขานการเมืองก็หาไม่
ม้วนกระดาษวาดรูปนั้นถือไว้ แล้วเสด็จเข้าในที่ไสยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์มะเดหวีดาหา
นางเห็นระเด่นบุษบา พักตราสร้อยเศร้าแสนทวี
คิดจะดับโศกศัลย์ให้บรรเทา จึงโลมเล้าเอาใจนางโฉมศรี
แต่ทุกข์ทุกข์จะประจวบเข้าขวบปี มิได้ชมมาลีเล่นสำราญ
วันนี้มารดาจะพาไป ประพาสพรรณมิ่งไม้เกษมศานต์
แล้วสั่งนางกำนัลพนักงาน เราจะไปอุทยานกับลูกรัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลนารีมีศักดิ์
รับส่งอรไทด้วยใจภักดิ์ ไปสั่งวอนงลักษณ์ทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น จึงมะเดหวีนวลหง
ชวนระเด่นบุษบาโฉมยง ไปสระสรงคงคาวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ พนักงานไขสุหร่ายดังสายฝน พี่เลี้ยงนฤมลช่วยขัดสี
ทรงสุคนธ์เกสรสารภี จับผิวอินทรีย์นวลละออง
พระบุตรีไม่ปรัดผัดพักตร์ ด้วยนงลักษณ์กำสรดเศร้าหมอง
ทรงภูษาแย่งกระหนกยกทอง สไบตาดครุยกรองทั้งสองชาย
เข็มขัดเพชรพรรณรายสายประสาน ใส่สังวาลไพฑูรย์จำรูญฉาย
สร้อยนวมเนาวรัตน์ใบพัดราย ตาบประดับเพทายลายลงยา
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์เลิศล้วนควรค่า
ทรงมงกุฎสำหรับพระธิดา แล้วไคลคลามาเกยรูจี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ ต่างทรงวอทองประเทืองแสง เกณฑ์แห่เดินแซงไปตามที่
พร้อมฝูงกำนัลนารี ไปยังสวนศรีอุทยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงเสด็จลีลาศ เที่ยวประพาสมิ่งไม้ไพรสาณฑ์
พระบุตรีมิได้ชื่นบาน เดินตามพระมารดามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น นายช่างฉลาดเลขา
ครั้นเห็นระเด่นบุษบา ดั่งนางในชั้นฟ้าสุราลัย
ให้ตะลึงลืมตัวมัวแต่ดู จะวาดรูปโฉมตรูก็หาไม่
จนนางยุรยาตรคลาดคล้อยไป ก็โกรธใจตัวเองใช่พอดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ถึงตำหนักในสวนมาลี อรไทเข้าที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางสาวสรรค์ซ้ายขวา
บรรดาซึ่งตามเสด็จมา หน้าตาเศร้าหมองทุกคนไป
นั่งถอนใจใหญ่ดังไข้เจ็บ จะเที่ยวเก็บบุหงาก็หาไม่
แต่กำนัลน้อยน้อยนั้นไซร้ เที่ยวไปเก็บบุหงาประสากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
นางตื่นจากที่บรรทมพลัน บาหยันถวายเครื่องสุคนธา
พระบุตรีเสด็จนั่งเหนืออาสน์ มิได้ประพาสพฤกษา
มีแต่หมองไหม้ในอุรา กัลยามึนตึงตะลึงไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีใส
ปลอบประโลมลูกน้อยกลอยใจ แล้วพาไปเก็บบุหงาสารพัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

สมิงทอง

๏ ชี้ชวนให้ชมรุกขชาติ ดอกผลหล่นกลาดสะตาหมัน
เหล่าฝูงสุรางค์นางกำนัล ชิงกันเก็บถวายบังอร
มะเดหวีทรงเด็ดดอกสร้อยฟ้า แซมเกล้าพระธิดาดวงสมร
แล้วชวนเก็บองุ่นยี่สุ่นซ้อน หวังจะให้คลายร้อนรำคาญ
พระพี่เลี้ยงเคียงทูลนางเทวี ให้ฟังเสียงปักษีขันขาน
กำนัลในมิได้ชื่นบาน สงสารอรไทไม่สบาย
บ้างพลอยทุกข์ด้วยเจ้าจะเอาหน้า ทำเกศาตกแสกแหวกสยาย
ลางนางพาเพื่อนเชือนชาย เที่ยวกรายไปชมมาลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ สองกษัตริย์นั่งแท่นศิลาล้วน ใต้ต้นลำดวนริมสระศรี
ขับกำนัลลงเล่นนที จะให้พระบุตรีค่อยคลายใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ช่างเขียนผู้มีอัชฌาสัย
เมียงหมอบลอบดูอยู่แต่ไกล วาดรูปอรไทตื่นบรรทม
ไม่ผัดพักตราทรงอาภรณ์ ก็งามงอนระทวยสวยสม
นายช่างเขียนพลางทางชม นึกนิยมเตือนใจไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
ครั้นรอนรอนอ่อนแสงสุริยา ชวนธิดามาตำหนักอุทยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ขึ้นบนเตียงทองในห้องสรง สำอางองค์ขัดสีวารีสนาน
ทรงเครื่องน้ำดอกไม้ใส่พาน สุคนธารหอมประทิ่นกลิ่นกลาย
ทรงปรัดผัดพักตร์ปลั่งเปล่ง ดั่งดวงจันทร์วันเพ็งบูรณ์ฉาย
ภูษายกพื้นตองทองพราย เข็มขัดสายประจำยามงามพลอย
สไบทรงสอดซับสีทับทิม เพริศพริ้มริมขลิบครุยห้อย
สังวาลวรรณคั่นจินดาดุนลอย ทรงสร้อยอย่างนอกดอกลำดวน
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์นพรัตน์จัดถ้วน
ใส่มงกุฎประดับทับทิมล้วน แล้วลงจากปราสาทสวนเสด็จมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ บัดนั้น นายช่างชำนาญการเลขา
เห็นเทวีทรงเครื่องเรืองรจนา โสภาผุดผ่องละอององค์
ตั้งตาพินิจพิศดูนาง เยื้องย่างยุรยาตรดังราชหงส์
จึงคลี่กระดาษวาดรูปโฉมยง เหมือนทั่วทั้งองค์อินทรีย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองกษัตรามารศรี
ต่างทรงวอสุวรรณทันที จรลีเข้ายังวังพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น นายช่างเลขาคนขยัน
ม้วนกระดาษรูปวาดทั้งสองอัน ใส่ผ้าโพกพันศีรษะไว้

หนีจากพระนครดาหา เข้าในอรัญวาป่าใหญ่
เดินทางเร็วร้อนไม่นอนใจ รีบไปทั้งทิวาราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงทางสามแพรกแยกกัน ที่มานั้นแดนดาหากรุงศรี
ทางหนึ่งกะหมังกุหนิงธานี ประจบทางบุรีจรกา
พอพระสุริยาเลี้ยวลับ เป็นพยับมัวมืดเวหา
นายช่างล้าเลื่อยเหนื่อยมา เข้านอนริมมรคาพนาวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อัยกากระยาหงัน
อาสน์อ่อนเร่าร้อนคือเพลิงกัลป์ เทวัญเล็งพิพเนตรดู
แจ้งว่าอิเหนาไปหลงรัก ที่ต่ำศักดิ์ขึนเลี้ยงเคียงคู่
จะให้น้องได้ครองกับระตู ไม่เกรงกูผู้เป็นอัยกา
จำจะก่อเหตุเภทภัย ให้มันได้โทมนัสสหัสสา
คิดแล้วสำแดงเดชา เหาะระเห็จลงมาในเที่ยงคืน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลม

ร่าย

๏ ครั้นถึงริมทางกลางดงดอน เห็นช่างนอนหลับใหลยังไม่ตื่น
จึงเข้าไปข้างหลังยั้งยืน ค่อยเปลื้องผืนผ้าโพกออกพลัน
หยิบกระดาษวาดรูปทรงเครื่องไว้ แล้วโพกให้เหมือนเก่ากระหมวดมั่น
ครั่นเสร็จเสด็จจากไพรวัน เหาะไปกระยาหงันชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ช่างเขียนตื่นนอนแล้วล้างหน้า
พอรุ่งรางสร่างแสงสุริยา ก็รีบไปจรกาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้านิเวศน์วัง ขึ้นยังท้องพระโรงเรืองศรี
ถวายบังคมคัลอัญชลี คอยฟังภูมีบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ครองราชฐาน
เห็นช่างเขียนมาประณตบทมาลย์ จึงมีบรรหารด้วยโกรธา
กูร่ำกำชับให้รีบร้อน ช่างไปนอนเสียได้ในดาหา
แต่คอยจนห้าเดือนแกล้งเชือนช้า อันโทษาเอ็งนี้ถึงที่ตาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ช่างเขียนอกสั่นขวัญหาย
ก้มเกล้าเคารพอภิปราย บรรยายอนุสนธิ์แต่ต้นมา
ข้าสืบทราบว่าอิเหนากุเรปัน ตุนาหงันพระบุตรีดาหา
กำหนดนัดจะแต่งการวิวาห์ พระไปเลี้ยงจินตะหราวาตี
แล้วแจ้งอรรถตัดรอนมาเป็นเที่ยง ว่าไม่เลี้ยงบุษบามารศรี
พระบิตุรงค์เคืองแค้นแสนเทวี ใครขอบุตรีจะแต่งการ
อันไพร่ฟ้าประชาชนชาวชนบท มีแต่ร่ำกำสรดสงสาร
พระธิดาไม่มาอุทยาน จึงเนิ่นนานถึงห้าเดือนปลาย
ทูลพลางทางชักผ้าโพกเปลื้อง ไม่เห็นรูปทรงเครื่องก็ใจหาย
ได้แต่รูปตื่นนอนไม่แต่งกาย จึงถวายต่อหัตถ์พระภูมี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
คลี่กระดาษดูรูปนางนารี ให้เปรมปรีดิ์ประดิพัทธ์ผูกพัน
พิศทั่วนรลักษณ์พักตรา ดั่งหยาดฟ้ามาแต่กระยาหงัน
รสรักรึงใจเพียงไฟกัลป์ ทรงธรรม์ซวนซบสลบลง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ดะหมังยาสาตำมะหงง
เข้าแก้ไขนวดฟั้นบั้นพระองค์ ค่อยดำรงได้สมประดีมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวจรกานาถา
ความรักสลักแน่นในอุรา พระจินดาจะใคร่ได้นางเทวี
จึงสั่งยาสาเสนาใน เราจะไปล่าสำบุรีศรี
จงตรวจเตรียมพหลมนตรี เพลารุ่งพรุ่งนี้จะยกไป
สั่งแล้วม้วนกระดาษวาดรูปนาง ถือไว้ไม่วางด้วยรักใคร่
เสด็จจากแท่นแก้วแววไว เข้าในปราสาทรจนา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ พระนิ่งนึกตรึกไตรไม่ไสยาสน์ คลี่กระดาษดูรูปเลขา
เคลิ้มองค์หลงชวนจำนรรจา พักตราแย้มยิ้มพริ้มพราย
กรพาดกระดาษรูปแล้วรับขวัญ ความเสนหานั้นไม่เหือดหาย
เอนองค์ลงแอบแนบกาย เกษมสันต์มั่นหมายว่านงเยาว์
ครั้นได้คิดพิศดูก็มิใช่ เสียฤทัยละห้อยสร้อยเศร้า
พระแสนโศกศัลย์ไม่บรรเทา แล้วลุกขึ้นกอดเข่ารำพึงคิด

โอ้ว่าอกกูเมื่อไรเลย จะได้เชยดวงยิหวายาจิต
เพี้ยงเอ๋ยเทวาสุราฤทธิ์ ขอให้ได้สมสนิทเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ แต่คร่ำครวญหวนไห้อยู่ในที่ จนสุริย์ศรีรุ่งแจ้งแสงฉาน
เสด็จจากแท่นรัตน์ชัชวาล ไปสระสงชลธารทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ นางในไขปทุมวารี ขัดสีฉวีกายให้ผ่องใส
ทรงสุคนธ์จันทน์ปรุงจรุงใจ ลูบไล้ปรายประอุรพางค์
สอดใส่สนับเพลาภูษาทรง ฉลององค์อินทรธนูหักทองขวาง
ห้อยหน้าลายทองแสแพรบาง เจียระบาดนอกอย่างกระสันพัน
ปั้นเหน่งถมยาราชาวดี ทับทรวงดวงมณีเฉิดฉัน
ตาบทิศติดสายสังวาลวรรณ ทองกรแก้วกุดั่นพาหุรัด
สอดทรงธำมรงค์มีค่า ใส่ชฎาจีบจอนงอนสะบัด
พวงอุบะตันหยงทรงทัด เสด็จจากแท่นรัตน์ไปเกยทอง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ขึ้นทรงช้างต้นคชาธาร ทวยหาญแห่แหนเป็นแถวถ้อง
สังข์แตรแซ่สนั่นฆ้องกลอง ให้ยกพลเนืองนองจากกรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงล่าสำบุรีศรี หยุดพหลมนตรีน้อยใหญ่
คชสารประทับกับเกยชัย เสด็จไปเฝ้าองค์พระพี่ยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ น้อมเศียรเคารพอภิปราย ทูลถวายกระดาษรูปเลขา
น้องใช้ช่างเขียนไปวาดมา บุตรีท้าวดาหาวงศ์เทวัญ
เดิมท้าวกุเรปันเรืองยศ มากล่าวให้โอรสรังสรรค์
ครั้นจะแต่งมงคลวิวาห์กัน ข้างอิเหนากุเรปันตัดรอน
ท้าวดาหาเคืองขัดอัชฌาสัย ว่าใครขอก็จะให้ดวงสมร
อันความนี้เลื่องลือทุกนคร แม้นใครมาว่าก่อนจะเสียที
พระองค์จงโปรดเกศา ให้เสนาไปกล่าวนางโฉมศรี
น้องรักจักได้รอดชีวี ทำทีจะโศกาด้วยอาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำฟังแจ้งแถลงไข
เจ้าอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย พี่จะให้ไปกล่าวดังจินดา
จึงเรียกตำมะหงงมาแต่งสาร ว่าขานอ่อนน้อมไปหนักหนา
แล้วจัดของดีดีมีราคา สำหรับเครื่องบรรณาครบครัน
ให้ดะหมังยาสาอัชฌาสัย เป็นทูตถือสารไปตุนาหงัน
ประทานทั้งเสื้อผ้าสารพัน จงเร่งผายผันไปวันนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังยาสาทั้งสองศรี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกมาที่ศาลาลูกขุนใน
สั่งให้ชักไพร่หลวงสมกำลัง เสบียงคนละถังทุกตัวไพร่
ชาวคลังกำกับกันไป ขนสิ่งของใส่ในรถ

ช้างทรงราชสารพานรอง ลานทองกล่องแก้วมรกต
แล้วทูตสองนายแต่งตามยศ ขี่ม้าเคียงรถบรรณาการ
ได้ฤกษ์โห่ร้องก้องพารา เดินคชาออกจากราชฐาน
เข้าในอรัญกันดาร ทหารนำมรคาคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงด่านดาหากรุงศรี ให้โยธีทำทับอาศัย
ให้ม้าเร็วควบขับไปฉับไว บอกนายด่านใหญ่ให้แจ้งความ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นายด่านฮึกฮักซักถาม
ครั้นแน่ใจเห็นว่ามาโดยงาม จึงฉวยย่ามใส่บ่าเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน กราบกรานท่านผู้ใหญ่ทั้งสี่
แล้วเรียนให้แจ้งแห่งคดี ถ้วนถี่สิ้นความซึ่งถามมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปาเตะได้ฟังไม่กังขา
จึงชวนทั้งสามเสนา เข้ามายังที่พระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้าประณตบทศรี ได้ทีจึงทูลแถลงไข
มีทูตมาแต่ล่าสำกรุงไกร ถึงด่านเวียงชัยเมื่อวันวาน
จะเข้ามาอภิวาทบาทบงสุ์ พระผู้วงศ์เทวาศักดาหาญ
ถวายสุวรรณบรรณาการ จงทราบบทมาลย์พระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราดาหา
ได้ฟังปาเตะเสนา นิ่งนึกตรึกตราประหลาดใจ
เห็นจะมาอ่อนง้อขอลูกรัก พระทรงศักดิ์ร้อนรนหม่นไหม้
จำเป็นจำสั่งเสนาใน จงออกไปรับตามประเพณี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น ปาเตะรับสั่งใส่เกศี
ออกมาเกณฑ์กันทันที ตามมีพระราชบัญชา
เหล่าเวรพนักงานทั้งหลาย เรียกเจ้าขุนมุลนายทั่วหน้า
หมายบอกเวียงวังคลังนา ให้แต่งของโอชาออกไปทัก
แต่บรรดาข้าเฝ้าตำแหน่งที่ เจียดกระบี่มาตามให้สมศักดิ์
อันบ้านแขกเมืองเคยสำนัก แม้นปรักหักพังเร่งซ่อมแปลง
ริมถนนหนทางปลูกโรงร้าน สั่งพวกนครบาลให้ยื้อแย่ง
ให้ล้อมวังตั้งฉาบปูนกำแพง รีบรัดจัดแจงอย่านอนใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บรรดาเสนาน้อยใหญ่
เร่งรัดจัดกันทันใด ทำการวุ่นไปทั้งไพร่นาย
พวกไปรับราชสารก็เตรียมแห่ สังข์แตรกลองชนะเครื่องชุมสาย
แต่งตัวนุ่งห่มสมกาย เสร็จแล้วผันผายจากบุรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงด่านเขตขัณฑ์ชั้นนอก จึงบอกราชทูตถ้วนถี่
พระปิ่นสวรรยาธานี ให้ข้านี้มารับเข้ากรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ราชทูตยินดีจะมีไหน
ให้เที่ยวเรียกกันทันใด พร้อมเหล่าบ่าวไพร่บรรดามา
เชิญราชสารทรงยานุมาศ แห่แหนเดียรดาษซ้ายขวา
เสนีชาวเวียงชัยไคลคลา เข้าในนครามิทันนาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงพาแขกเมืองไป อาศัยในหอราชสาร
แล้วเลี้ยงดูพูดจากันสำราญ พนักงานจ่ายเงินให้โยธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
วันแขกเมืองจะเฝ้าพระภูมี ก็จัดแจงแต่งทีระดมกัน
เกณฑ์ให้ไพร่ใส่เสื้อเสนากุฎ ถืออาวุธพาดตักมักสัน
สองข้างมรคาเข้ามานั้น รั้วไก่กั้นกัลบาตรนั่งราย
ราชนิกุลขุนนางตำแหน่งนา เข้ามาพร้อมพรั่งทั้งสองฝ่าย
ต่างคนต่างนุ่งสมปักลาย คาดเสื้อครุยกรุยกรายตามทำนอง
ขึ้นพระโรงเตรียมเฝ้าเบียดเสียด หน้าที่นั่งตั้งเจียดเป็นแถวถ้อง
ชาวที่คอยไขม่านทอง กิดาหยันถือจ้องกรับสัญญา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์อสัญหยา
เสร็จเสวยเอมโอชโภชนา ก็ลีลาจากแท่นทองประเทือง
เข้าที่ชำรงสระสรง สำอางอ่าองค์ทรงเครื่อง
ล้วนจินดาแวววามอร่ามเรือง แล้วย่างเยื้องออกท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงเหนือแท่นมณี ชาวที่พนักงานชักม่านไข
ประโคมฆ้องกลองชนะสนั่นไป เสนาในอภิวาทดาษดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นตำรวจวังทั้งซ้ายขวา
จึงนำแขกเมืองเข้ามา ในพระโรงรจนาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงประนมบังคมไหว้ พระผู้ผ่านเวียงชัยไอศวรรย์
จึงแก้ราชสารลานสุวรรณ บังคมคัลแล้วยื่นให้เสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนีมียศถา
กระแอมไอพลางใส่แว่นตา คลี่สาราอ่านถวายพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ราชสารสองกษัตริย์ทรงธรรม์ พระพี่นั้นผ่านล่าสำกรุงศรี
พระน้องครองจรกาธานี เป็นที่ระงับภัยไพร่ฟ้า
น้อมเศียรเคารพอภิวาท เบื้องบาทพระผู้พงศ์อสัญหยา
ขอเป็นเกือกทองรองบาทา ไปกว่าชีวันจะบรรลัย

ให้ดับเข็ญเย็นเกล้าประชากร ทุกนครไปมาอาศัย
ทั้งศัตรูรอนราญพาลภัย จะเกรงขามคร้ามไปทั้งธาตรี
อันชีวาข้าน้อยทั้งสองเมือง ก็ปองไว้ใต้เบื้องบทศรี
แม้นสิ่งใดระคายเป็นราคี พระจงมีเมตตาการุญ
ความนี้มิควรทูลเหตุ ขอพระเดชแผ่เผื่อเกื้อหนุน
วงศ์ระตูไม่คู่เคียงบุญ ต้องเคืองขุ่นบทมาลย์พระภูธร
ดังจอมปลวกกับพระสุเมรุมาศ ดังชาติมฤคกับไกรสร
ดังพื้นปัถพีกับอัมพร บห่อนเปรียบได้เห็นไกลกัน
แม้นมิแจ้งอรรถบัดนี้เล่า อนุชาสร้อยเศร้าโศกศัลย์
ไม่เสียดายไยดีแก่ชีวัน ทรงธรรม์จงโปรดปรานี
แต่พระน้องได้ครองเวียงชัย ยังไม่มีประไหมสุหรี
จะขอพระธิดานารี ไปเป็นศรีนครจรกา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านบุรินทร์ปิ่นดาหา
ได้แจ้งแห่งราชสารา พระคิดแค้นนัดดาเป็นพ้นไป
ทั้งมานะกษัตริย์ตัดขาด จึงอวยอนุญาตประสาทให้
แล้วตรัสปราศรัยเสนาใน ถามไถ่ถึงระตูสองบุรี
ยังค่อยเกษมสุขสำราญ หรือเกิดเหตุเภทพานในกรุงศรี
หนึ่งซึ่งเสนามานี้ เดินดงพงพีมาช้านาน

ไพร่พลโยธามาพร้อมมูล บริบูรณ์ด้วยเสบียงอาหาร
หรือฝืดเคืองในอรัญกันดาร เป็นประการใดบ้างท่าทางจร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ราชทูตกราบทูลผันผ่อน
อันองค์ระตูสองภูธร นคราถาวรบริบูรณ์
ไพร่ฟ้าปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ ไภยันอันตรายเสื่อมสูญ
แต่พระอนุชานั้นอาดูร จึงให้ข้ามาทูลสารา
เดชะพระเดชปกเกศไป เดินไพรได้สุขถ้วนหน้า
ไม่อดอยากขัดสนโภชนา จงทราบบาทาพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์รังสรรค์
จึงประทานเสื้อผ้าแพรพรรณ รางวัลราชทูตทั้งโยธี
แล้วตรัสว่าจะจัดแจงแต่งการ ตามวงศ์วานสุรารักษ์ศักดิ์ศรี
อีกสามเดือนจึงมายังธานี แล้วภูมีเสด็จเข้าปราสาทพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น สองนายราชทูตคนขยัน
นบนิ้วประนมบังคมคัล แล้วผายผันออกจากพระโรงชัย
เดินตามถนนหนทางมา ไม่มีใครพูดจาปราศรัย
ต่างคนต่างขึ้นอาชาไนย ควบขับกลับไปธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นบนปราสาท เคารพอภิวาทบทศรี
แล้วทูลแถลงแจ้งคดี ถ้วนถี่เสร็จสิ้นทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น จรกาปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
พักตราแดงก่ำสำราญ คลายทุกข์ทรมานในฤทัย
ถึงได้เสวยสวรรค์ชั้นฟ้า ไม่เท่าได้บุษบาพิสมัย
มีแต่แย้มยิ้มกระหยิ่มใจ ภูวไนยคืนเข้าห้องสุวรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวดาหารังสรรค์
จึงสั่งทั้งสามเสนานั้น จงแยกกันไปสามธานี
ทูลองค์สมเด็จพระเชษฐา แจ้งกิจจาพระน้องสองกรุงศรี
ด้วยระตูล่าสำบุรี มาขอบุตรีให้อนุชา
ไม่ควรเคียงศักดิ์ก็เข้าใจ แต่ได้ให้เขาตามวาสนา
จะแต่งการเท่าวงศ์เทวา พอแก้หน้าที่ได้ความอัประมาณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สามนายอภิวันท์รับบรรหาร
บังคมลามาขึ้นพาชีชาญ ออกจากราชฐานแยกทางไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ นายหนึ่งถึงเมืองกุเรปัน ผายผันเข้ายังกรุงใหญ่
พอเวลาจวนออกเสนาใน ก็เข้าไปคอยเฝ้าพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
เผยสีหบัญชรรูจี	ถามคดีกิจการนครา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น	เสนาม้าใช้เมืองดาหา
บังคมทูลว่าพระอนุชา	ให้ข้ามาเฝ้าพระภูวไนย
ด้วยระตูจรกาธิบดี	มาขอพระบุตรีศรีใส
ได้มีพจมานประทานไป	กำหนดไว้สามเดือนจะแต่งการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	องค์ท้าวกุเรปันได้ฟังสาร
ให้กลุ้มกลัดขัดแค้นในวิญญาณ	จึงมีบรรหารด้วยโกรธา
พระน้องไม่ยั้งคิดนี้ผิดนัก	ให้เสียศักดิ์สุริย์วงศ์อสัญหยา
เมื่อเห็นดีให้ปันลั่นวาจา	จะรื้อมาบอกเล่าเราไย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น	เสนีประนมบังคมไหว้
ออกมาจากหน้าพระลานชัย	ขึ้นมโนมัยไปธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น	เสนาซึ่งไปสองกรุงศรี
ครั้งถึงก็รีบจรลี	ขึ้นพระโรงรูจีฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ต่างถวายอภิวาทบาทบงสุ์	ทูลองค์พระผู้ผ่านไอศวรรย์
พระเชษฐาสุริย์วงศ์เทวัญ	ทรงธรรม์ให้มาเฝ้าภูธร

ด้วยระตูจรกาธานี มาขอพระบุตรีดวงสมร
ผ่านฟ้าอนุญาตขาดรอน จะแต่งการสยุมพรพระธิดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สององค์แค้นขัดสหัสสา
จึงมีมธุรสวาจา แต่แรกพระเชษฐาไม่หารือ
ปลงใจให้ระตูตุนาหงัน อิเหนานั้นบรรลัยเสียแล้วหรือ
จะให้ไพร่พลเมืองเลื่องลือ ไม่นับถือวงศาสุราลัย
ทั้งนี้สุดแต่พระเชษฐา นคราภุเรปันเป็นใหญ่
ถ้าพระองค์ยินยอมพร้อมใจ เรามิได้แข็งขัดทัดทาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองเสนาในใจหาญ
บังคมลามาขึ้นพาชีชาญ ออกจากราชฐานพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ทั้งสามเสนามาพบกัน ในอรัญทางร่วมเมืองดาหา
ต่างคนแจ้งความตามกิจจา แล้วรีบไคลคลาเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าประณตบทศรี
กราบทูลพระองค์ทรงฤทธี ตามมีพจนาบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราได้ฟังสาร
จึ่งตรัสแก่เสนาด้วยเดือดดาล ถึงจะเสียงวงศ์วานก็ทำเนา

ตามแต่อนุชาจะว่าไป ด้วยมิได้เจ็บช้ำน้ำใจเขา
อันความแค้นความอายของเรา จนตราบเท่าสิ้นดิ้นฟ้า
ซึ่งยอมยกบุตรีให้ระตู จะอดสูกระไรหนักหนา
ตรัสแล้วภูวไนยไคลคลา เข้ายังปราสาทสุวรรณบรรจง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๙

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงสามกษัตริย์สูงส่ง
ท้าวร่วมบิตุราชมาตุรงค์ แต่ละองค์ทรงเดชเดชา
พระเชษฐาครองเมืองกะหมังกุหนิง ปรากฏยศยิ่งทุกทิศา
มีโอรสราชกุมารา ชื่อระเด่นวิหยาสะกำ
พระทนต์แดงดังแสงทับทิม เพริศพริ้งเพราพักตร์คมขำ
ผิวพรรณผุดผ่องเพียงทองคำ วิไลลักษณ์เลิศล้ำอำไพ
พระมารดาบิตุรงค์ทรงฤทธิ์ แสนรักร่วมชีวิตพิสมัย
สุริย์วงศ์พงศาข้าไท ก็รักใคร่ราชบุตรสุดกำลัง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ระตูผู้น้องรองลงมา ได้ดำรงนคราปาหยัง
อันปราสาทราชฐานเวียงวัง สนุกดังเมืองสวรรค์ชั้นฟ้า

มีบุตรีสององค์นงลักษณ์ งามทรงวงพักตร์เพียงเลขา
ชื่อระเด่นรัตนาระติกา องค์หนึ่งชื่อรัตนาวาตี
ระตูผู้น้องสุดนั้น ผ่านประหมันสลัดบุรีศรี
มีโอรสกับราชบุตรี ผู้พี่ชื่อวิหรากะระตา
ขนิษฐาทรงโฉมประโลมจิต ชื่อบุษบาวิสิศเสนหา
แสนสวาทบิตุราชมารดา ดั่งว่าดวงเนตรดวงชีวัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ช้าปี่

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำเฉิดฉัน
อยู่เย็นเป็นสุขทุกนิรันดร์ ในปราสาทสุวรรณชัชวาล
สาวสนมนารีบำเรอรักษ์ ล้วนเลิศลักษณ์รูปทรงส่งสัณฐาน
หมอบเฝ้าคอยรับสั่งตั้งเครื่องอาน รำเพยพานพัชนีวีองค์
บ้างบรรสานดีดสีรี่เรื่อย ฉ่ำเฉื่อยชวนฤทัยใหลหลง
เพลิดเพลินจำเริญจิตพระโฉมยง ด้วยฝูงอนงค์นารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ อารักษ์ฤทธิรณเข้าดลใจ คิดจะใคร่ไปประพาสพนาศรี
จึงตรัสสั่งพี่เลี้ยงผู้ภักดี จงตรวจเตรียมโยธีรี้พล
เราจะยกพยุหบาตรยาตรา ไปล่าไล่มฤคาในไพรสณฑ์
แต่ย่ำรุ่งเรืองแรงแสงสุริยน พี่ผูกม้าเตรียมพลให้พร้อมไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
รับสั่งพระโอรสยศไกร ออกไปเกณฑ์กันดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น โยธีรี้พลถ้วนหน้า
ครั้นอุทัยแสงทองส่องฟ้า ก็ตื่นตาแต่งตนอยู่ลนลาน
กรมม้าผูกม้าพระที่นั่ง พร้อมพรั่งอาชาม้าทหาร
ประดับเครื่องเรืองรัตน์ชัชวาล เบาะอานพานหน้าดาราราย
ขุนหมื่นนายหมวดก็ตรวจตรา จัดกระบวนโยธาทั้งหลาย
ถือทวนทองธงทิวปลิวปลาย ไพร่นายคอยท่าเสด็จจร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำกุมารชาญสมร
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงทินกร ก็บทจรมาสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์ปนทองชมพูนุท นวลละอองผ่องผุดดั่งเลขา
สอดใส่สนับเพลาเพราตา ภูษาแย่งยกกระหนกพัน
ฉลององค์โหมดเทศทองพราย ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายสายกระสัน
ห้อยหน้าเจียระบาดตาดสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นประดับพลอย
ตาบทิศไพฑูรย์จำรูญเรือง สังวาลวรรณค่าเมืองเฟื่องห้อย
ทองกรจำหลักเป็นรักร้อย ธำมรงค์เพชรพร้อยเพราพราย
บรรจงทรงชฎาดอกไม้ทัด กรรเจียกจอนจำรัสเรืองฉาย
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชกรีดกราย ผันผายขึ้นเฝ้าพระบิตุรงค์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคมทูล นเรนทร์สูรสองกษัตริย์สูงส่ง
ลูกรักจักลาบาทบงสุ์ ไปล่าไล่บุหรงมฤคี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ฟังโอรสาพาที จึ่งมีพจมานตรัสไป
เจ้าจะไปล่าไล่มฤคา ก็ตามแต่วิญญาณ์อัชฌาสัย
ตะวันบ่ายชายแสงอโณทัย ดวงใจของพ่อเร่งกลับมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำโอรสา
กราบบาทบทศรีชลีลา ลงจากปรางค์ปราสาทสุวรรณ
ขึ้นทรงสินธพพระที่นั่ง พร้อมพรั่งเสนากิดาหยัน
ทวยหาญแห่แหนแน่นนันต์ จรจรัลออกจากวังเวียง

ฯ ๔ คำ ฯ กราว

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น เริงรนร่านร้องคะนองเสียง
ยกคอย่อท้ายร่ายเรียง เผ่นโจนโผนเพียงม้ายนต์
ย่องย่ำทำพยศสะบัดย่าง หักหันให้ข้างขวางถนน
ถูกน้อยซอยเต้นมากลางพล คนเคียงข้างละคนคอยประจำ
ผูกเครื่องสุวรรณกุดั่นดาว แวววาวชัชวาลอานคร่ำ
ใบโพธิพรายรายบุษราคัม ง่องง้ำสายถือถักทอง

กิดาหยันโยธาม้าแซง ขับแข่งควบตามเป็นแถวถ้อง
บ้างมุ่นหกผกเผ่นลำพอง รีบกองหน้านำดำเนินไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ข้ามเทินเนินทรายถึงชายป่า ถิ่นที่มฤคาอาศัย
จึงหยุดยั้งโยธาอาชาไนย ห้ามมิให้อึงมี่นี่นัน
แล้วตรัสสั่งพี่เลี้ยงทั้งสี่คน จงแบ่งพวกพหลพลขันธ์
ให้แอบอ้อมเข้าไปในไพรวัน ล้อมกันฝูงกวางมากลางแปลง
กิดาหยันของเราเหล่านี้ แต่บรรดาตัวดีขี่ม้าแข็ง
นายเวรสารวัดจงจัดแจง ให้ไปแซงซุ่มรายอยู่ชายไพร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
ออกมาเกณฑ์กันทันใด โดยดั่งภูวไนยบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อสัญแดหวา
เห็นวิหยาสะกำยกพลมา ล้อมไล่มฤคาในอารญ
ชื่นชมสมคะเนของเทเวศร์ จะทำให้เกิดเหตุเภทผล
จึงหยิบกระดาษวาดรูปนฤมล เหาะจากไพชยนต์วิมานมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลม

ร่าย

๏ ครั้นถึงหนทางสามแพร่ง ที่ตำแหน่งต้นไทรใบหนา
ก็ลงยืนยังพื้นพสุธา แทบริมมรคาพนาลัย

จึงเอากระดาษวาดรูปนาง แอบวางไว้ใต้ต้นไทรใหญ่
แล้วจำแลงแปลงกายทันใด ด้วยฤทธิไกรเทวัญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ บัดเดี๋ยวก็กลายเป็นกวางทอง งามลำยองรูปโฉมเฉิดฉัน
ออกจากชายป่าอารัญ ผายผันเผ่นโผนโจนทะยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นใกล้พลไกรกระบวนม้า แกล้งหยุดยืนกินหญ้าตรงหน้าฉาน
เหลียวแลดูคนลนลาน ทำอาการตื่นเต้นตกใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำศรีใส
ทั้งพี่เลี้ยงแลเหล่าเสนาใน แลไปเห็นกวางที่กลางเตียน
ผิวพรรณโสภาดังทาทอง เยื้องย่องยกย่างอย่างเขียน
สองเขาวาวแววดั่งวิเชียร พิศเพียนงามสรรพสรรพางค์
ให้ชอบพระทัยนักรักใคร่ ดูไหนเห็นงามไปทุกอย่าง
สั่งทหารให้ไล่ล้อมกวาง แล้ววางม้าต้นตามมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น กวางทองปะตาระกาหลา
เห็นวิหยาสะกำกับโยธา ขับม้าล้อมไล่เป็นสิงคลี
ทำตกใจกระเจิงเริงร้อง ลำพองเผ่นโผนโจนหนี
วางวิ่งเวียนวงเข้าพงพี แล้วทำทีชม้อยคอยระวัง

เห็นห่างกวางทองก็หยุดท่า ชะเง้อหน้าเหลือบแลเหลียวหลัง
ลัดแลงแฝงไม้ใบบัง แกล้งล่อให้คลั่งตามไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กราวจีน

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำศรีใส
ควบขับม้าที่นั่งตั้งพระทัย หมายจะจับให้ได้ดังจินดา
จนไกลพลไกรกระบวนแห่ ตามติดไปแต่กะหมันหรา
พระเร่งรีบม้าทรงลงแส้มา ตั้งหน้าไล่ประชิดติดพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กวางทองเทวากระยาหงัน
แกล้งล้อล่อมามิให้ทัน เลี้ยวลัดดัดดั้นดงดาน
พอถึงหนทางสามแพร่ง ใกล้ตำแหน่งต้นไทรไพศาล
จึงปีบร้องลำพองโผนทะยาน แล้วอันตรธานทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ รัวเชิด

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำเรืองศรี
ติดตามสุวรรณมฤคี มาถึงที่ต้นไทรชายดง
กวางทองหายไปกับนัยน์เนตร ภูวเรศหลากจิตพิศวง
ให้หิวโหยโรงแรงระทวยองค์ ทั้งอาชาม้าทรงสิ้นกำลัง
เห็นแต่กะหมันหรามาคนเดียว ยิ่งสร้อยเศร้าเปล่าเปลี่ยวเหลียวหลัง
เวลาตะวันชายบ่ายบัง จึงหยุดยั้งท่าพลที่ต้นไทร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กะหมันหราผู้มีอัชฌาสัย
เหลือบแลเห็นกระดาษประหลาดใจ โจนจากมโนมัยไปหยิบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำใจกล้า
ให้อัศจรรย์จิตคิดสงกา จึงตรัสเรียกเอามาฉับพลัน
คลี่ดูเห็นรูปเยาวเรศ ดังแว่นทองส่องเนตรเสียวกระสัน
สุดแสนประดิพัทธ์ผูกพัน ป่วนปั่นหฤทัยไปมา
ม้วนกระดาษซ่อนใส่ในรัดองค์ ใจจงด่าวดิ้นถวิลหา
สลบลงบนหลังอาชา กะหมันหรารับรองประคองไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงเสนาน้อยใหญ่
มาทันก็ตระหนกตกใจ เข้าแก้ไขนวดฟั้นทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นภูวไนยได้สมประดีมา จึงทูลถามกิจจาถ้วนถี่
เหตุไฉนทรงม้ามาดีดี สลบลงดังนี้ประหลาดนัก ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำมีศักดิ์
จึงตอบพี่เลี้ยงผู้ใจภักดิ์ น้องรักไล่กวางวางม้ามา
มิได้หยุดหย่อนจนอ่อนแรง คอแห้งกระหายน้ำหนักหนา
ตรัสพลางทางกลับอาชา ยกพลไคลคลาเข้าธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร บทจรขึ้นสู่ปราสาทศรี
มิได้เปลื้องเครื่องทรงสรงวารี ตรงไปในที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงปิดใบดาลทวารทอง อยู่สองแต่กับกะหมันหรา
นิ่งนอนกรก่ายพักตรา โศกากำสรดระทดองค์
แต่เวียนคลี่กระดาษวาดรูปนาง ดูพลางพินิจพิศวง
ทำไฉนจะได้นางโฉมยง เหมือนดังใจจงจำนงคิด
แม้นรู้ว่าอยู่บุรีใด จะตามไปภิรมย์สมสนิท
ไม่อาลัยไยดีแก่ชีวิต นี่สุดรู้สุดฤทธิ์สุดอารมณ์
เอาแต่รูปแนบอุระประทับไว้ อกเอ๋ยคิดไฉนจะได้สม
แสนถวิลวิตกอกกรม ร่ำไรไม่บรรทมแต่โศกี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น กะหมันหราซึ่งเฝ้าอยู่ข้างที่
เห็นภูวไนยไม่เป็นสมประดี จึงกล่าววาทีทูลไป
ซึ่งพระจะโศกศัลย์ด้วยรูปทรง จะได้ดังจำนงนั้นหาไม่
จงระงับโศกาอาลัย เชิญไปสรงเสวยโภชนา
เสด็จขึ้นไปเฝ้าพระบิตุเรศ ทูลเหตุให้ทราบเสียดีกว่า
พระจะได้สืบเสาะทุกพารา เห็นจะสมปรารถนาที่นึกไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำแถลงไข
รำคาญวานอย่าว่าวุ่นไป ไม่เป็นแล้วก็ไม่เห็นใจกัน

ซึ่งจะให้ระงับดับอาวรณ์ สุดรักสุดร้อนจะผ่อนผัน
เมื่อปืนพิษติดทรวงดวงแดยัน นับวันแต่ชีวิตจะวอดวาย
ถึงจะขึ้นไปทูลพระบิดา พระจะหาไหนมาให้เหมือนหมาย
กิจจาก็จะแจ้งแพร่งพราย อัปยศอดอายแก่ฝูงคน
ผิดชอบก็จะม้วยด้วยความรัก มิให้ใครประจักษ์เหตุผล
ตรัสพลางอาวรณ์ร้อนรน ฟูมฟายอสุชลร่ำไร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ฝูงกำนัลน้อยใหญ่
เห็นพระปิดบานทวารไว้ มิได้สรงเสวยโภชนา
ได้ยินแต่ครวญคร่ำร่ำร้อง จึงเข้าไปแอบมองที่ช่องฝา
ดูพระจริตผิดกิริยา ก็สงสัยปรึกษาพูดจากัน
จะนิ่งเสียฉะนี้ก็มิได้ เราจะต้องโทษภัยเป็นแม่นมั่น
จำจะทูลสองพระองค์ทรงธรรม์ ว่าแล้วชวนกันจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าประณตบทศรี
ต่างกราบทูลแถลงแจ้งคดี บัดนี้พระโอรสยศยง
เสด็จมาแต่ไล่มฤคา ไม่เสวยโภชนาโสรจสรง
เข้าในห้องสุวรรณกันแสงทรง ขอพระองค์จงทราบบาทมูล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านโภไคยไอศูรย์
ได้ฟังสาวสนมบังคมทูล ก็อาดูรเดือดร้อนหฤทัย

สองกษัตริย์เสด็จเยื้องย่าง ลงจากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
พร้อมฝูงสนมกรมใน คลาไคลไปตำหนักพระลูกยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ มาเห็นใบบานทวารปิด ยิ่งอัศจรรย์จิตคิดกังขา
จึงตรัสเรียกเข้าไปมิได้ช้า กะหมันหราเปิดรับจงฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำกันแสงไห้
ได้ยินเสียงพระชนกก็ตกใจ เอารูปซ่อนเสียในที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงกิดาหยันกะหมันหรา
ออกไปเปิดบานทวารา แล้ววันทาสองกษัตริย์ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ทั้งองค์อัครราชเทวี ก็เข้าไปยังที่แท่นทอง
ทรุดองค์ลงนั่งแล้วพิศพักตร์ เห็นลูกรักกำสรดเศร้าหมอง
พระลูบไล้โลมเล้าเข้าประคอง ปลอบถามทั้งสองกษัตรา
เจ้าไปเที่ยวเล่นป่าพนาวัน หวังจะให้เกษมสันต์หรรษา
เหตุไฉนฉะนี้นะลูกยา จึงมานอนโศกาอยู่ว่าไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำร่ำไห้
บังคมก้มพักตร์แล้วถอนใจ พลางทูลภูวไนยไปพลัน

อันความทุกข์ที่ทนนี้พ้นคิด เห็นจะวายชีวิตเป็นแม่นมั่น
ขอลาบาทบงสุ์พระทรงธรรม์ ทูลพลางโศกศัลย์โศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้
๏ เมื่อนั้น พระบิตุราชมาตุรงค์เรืองศรี
ได้ทรงฟังลูกยาพาที ดังจะสิ้นสมประดีด้วยความรัก
ส้วมสอดกอดองค์โอรสไว้ สะอื้นไห้วิตกเพียงอกหัก
เจ้าทุกข์ร้อนอย่างไรหลากใจนัก จงเล่าไปให้ประจักษ์ซึ่งจาบัลย์
หรือมุ่งมาดปรารถนาสิ่งอันใด บิดาจะหาให้ดังใฝ่ฝัน
เว้นไว้แต่ดาวเดือนตะวัน นอกนั้นจะให้สมอารมณ์คิด
วานพ่ออย่าว่าจะมรณา มารดาบิตุราชจะขาดจิต
ด้วยรักเจ้าเท่าเทียมชีวิต ควรหรือวิปริตประหลาดใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย
๏ แต่เวียนเฝ้าเซ้าซี้ซักถาม พระจะเอื้อนออกความก็หาไม่
สองกษัตริย์ขัดสนจนพระทัย ก็ครวญคร่ำร่ำไรโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ แล้วคิดถวิลจินดา ชะรอยไปเล่นป่าจะต้องผี
จึงเผอิญให้เป็นเช่นนี้ เห็นผิดท่วงทีกิริยา
คิดพลางทางตรัสไปพลัน ดูก่อนกิดาหยันกะหมันหรา
เร่งไปหาหมอหลวงทั้งปวงมา เร็วเร็วอย่าช้าฉับไว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กะหมันหราประนมบังคมไหว้
มาสั่งตำรวจเวรเกณฑ์กันไป โดยดังภูวไนยบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พวกตำรวจสับสนอลหม่าน
วิ่งหาหมอยาหมออยู่งาน รีบร้นลนลานเอาตัวมา
ที่บ้างไม่รู้แห่งตำแหน่งไกล ให้ภารโรงนำไปเที่ยวตามหา
นายมุลขุนหมื่นก็ตรวจตรา ใครเวรเข้าขาดหน้าให้ผูกคอ
บ้างออกไปหาตัวยายมด เข้ามาหมดพร้อมหน้าบรรดาหมอ
หยุดอยู่ประตูวังรั้งรอ ชะเง้อคอคอยฟังพระโองการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ท้าวนางข้างในราชฐาน
จึงพาหมอทั้งนั้นมิทันนาน เข้าเฝ้าบทมาลย์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านไอศวรรย์
จึงตรัสแก่หมอหลวงทั้งปวงนั้น จงช่วยกันแก้ไขพระลูกรัก
อันอาการกิริยาน่าสงสัย จะเจ็บปวดเป็นไฉนไม่ประจักษ์
ก่นแต่ครวญคร่ำละล่ำละลัก กันแสงซบพักตร์ไม่พูดจา
ท่านจงพิเคราะห์ดูให้รู้แท้ จะเป็นไข้อะไรแน่เร่งรักษา
แม้นลูกเราเคลื่อนคลายหายโรคา เงินทองเสื้อผ้าจะรางวัล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นหมอยาคนขยัน
พิเคราะห์ดูพระโรคฉับพลัน อภิวันท์ทูลไปด้วยใจจง
อันองค์พระโอรสราช เป็นสันนิบาตคลั่งไคล้ใหลหลง
จะต้องถ่ายถวายยาทุเลาลง พิษสงจึงค่อยเคลื่อนคลาย
บ้างว่าเป็นไข้เหนือเพื่อดี พระโรคนี้รักษาจะช้าหาย
จึงประกอบโอสถบดละลาย ใส่ถ้วยมาถวายทันที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ หมอนวดก็ประนมก้มกราน เข้าไปอยู่งานข้างที่
นวดลองต้องดูพระนาภี แล้วชลีทูลสองกษัตรา
อันพระโรคจะหายเห็นยังลึก เพราะเส้นอัมพฤกษ์นั้นพานกล้า
เป็นเมื่อพระองค์ทรงอาชา ไปเล่นป่าไล่หมู่มฤคี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ หมอภูตปีศาจก็ทูลทัด ว่ารำเพรำพัดต้องผี
ต้องตั้งกิจกรรมทำบัตรพลี วางไว้ใกล้ที่พระบรรทม
ปั้นรูปคนใส่ให้นุ่งผ้า ทั้งเนื้อพล่าปลายำกล้วยส้ม
เสกซัดข้าวสารอ่านอาคม มือคือใบมะยมปัดไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ต่างรู้ต่างทำมากหลาย พระจะค่อยเคลื่อนคลายก็หาไม่
แต่บรรดาพวกหมอก็ท้อใจ จะแก้ไขเห็นสุดปัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงนาถา
กวักพระหัตถ์ตรัสเรียกยายมดมา แล้วมีบัญชาว่าไป
พระลูกเราคลุ้มคลั่งไปดังนี้ ขัดสนพ้นที่จะแก้ไข
จะถูกต้องผีสางหรืออย่างไร จงทักไปให้ประจักษ์แจ้งคดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยายมดคนทรงลงผี
รับสั่งพระองค์ทรงธรณี แล้วให้ตีโทนทับขึ้นฉับพลัน
จึงนุ่งลายอย่างดีมีเชิงช่อ ผ้าชมพูคล้องคอเฉิดฉัน
ประนมมือถือเทียนทำงกงัน ขัดสมาธิ์สองชั้นสั่นรัว
หลับตาพยักพย้ำเผยอ กระดิกเท้าหาวเรอแล้วเสยหัว
ลุกขึ้นเหลือกตาดูน่ากลัว โลดเต้นเล่นตัวไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กราวรำ

๏ บัดนั้น ลูกสมุนซึ่งนั่งอยู่พร้อมหน้า
ไหว้พลางทางถามกิจจา ท่านมาแต่ไหนนะเทวัญ
เจ้าเสื้อเมืองหรือคือใคร เหตุไฉนเคืองขุ่นหุนหัน
มีประสงค์สิ่งไรเร่งบอกกัน จะสังเวยเทวัญให้ทันใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยายมดขบฟันผันหลังให้
แผดเสียงเกรี้ยวกราดตวาดไป กูมิใช่เสื้อเมืองทรงเมือง
อันถิ่นฐานเราอยู่เขาหลวง คนทั้งปวงนับถือลือเลื่อง
มีผู้ทำให้ได้แค้นเคือง ไปไล่ม้าทรงเครื่องของเรา

อหังการอาจองทะนงศักดิ์ ดูหมิ่นไม่รู้จักปู่เจ้า
อย่าพักบวงบนให้บรรเทา แค้นนักจักเอาชีวิตไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
สำคัญว่าจริงก็ตกใจ อุ้มโอรสไว้แล้วโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ กันแสงพลางนางเหลือบเห็นกระดาษ เป็นรูปวาดซ่อนไว้ใต้ที่
จึงหยิบมาถวายพระสามี รูปเลขานี้ประหลาดนัก ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านอาณาจักร
คลี่กระดาษดูทรงนางนงลักษณ์ งามหลากใจนักน่าอัศจรรย์
เพ่งพิศดารพันเพียงขวัญตา ดังนางในชั้นฟ้ากระยาหงัน
จึงตรัสถามโอรสไปพลัน เจ้าโศกศัลย์ด้วยรูปนี้หรือไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำบังคมไหว้
นิ่งอยู่เป็นครู่ด้วยอายใจ ฝืนฤทัยรับรสพจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบิตุเรศตรัสแก่โอรสา
อันรูปนางอย่างนี้ในโลกา จะจัดหาไม่มีเป็นมั่นคง
ชะรอยว่าสาวสวรรค์ชั้นฟ้า แกล้งนฤมิตมาให้ใหลหลง
เจ้าอย่ากำสรดระทดองค์ ฟังคำบิตุรงค์เถิดลูกรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำมีศักดิ์
ได้ฟังคั่งแค้นฤทัยนัก ดังอัคนิรุทรมาจุดใจ
เคลื่อนลงจากตักพระมารดร ยิ่งอาวรณ์โศกสร้อยละห้อยไห้
พระบิตุเรศจะปลอบสักเท่าไร ก็มิได้เงยหน้าพาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงบังคมทูลพระสามี จงถามเสนีทั้งหลายดู
เกลือกคนทั้งปวงจะแจ้งใจ หน่อกษัตริย์กรุงไหนจะมีอยู่
เหมือนรูปเลขาอันงามตรู จะได้สู่ขอให้ดังใจจง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงสูงส่ง
จึงถามโอรสยศยง เจ้าได้รูปนี้ตรงแห่งใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำแถลงไข
กะหมันหราได้ตกริมต้นไม้ เมื่อลูกไปไล่มฤคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบิตุเรศจึงถามกะหมันหรา
รูปนี้ที่เก็บได้มา ยังจะจำมรคาได้หรือไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กะหมันหราผู้มีอัชฌาสัย
จึงบังคมทูลสนองไป อันที่ซึ่งได้รูปนารี

เป็นทางร่วมกันกับเมืองจรกา ทางหนึ่งไปดาหากรุงศรี
ทางหนึ่งจะมาเมืองนี้ รูปว่าอยู่ที่ตรงนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านไอศวรรย์
จึงว่าแก่โอรสร่วมชีวัน เจ้าอย่าโศกศัลย์โศกา
พ่อจะช่วยสืบสาวเสาะถาม ให้สำเร็จดังความปรารถนา
ปลอบพลางทางถือรูปเขียนมา เสด็จออกข้างหน้าทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์รัตน์ จึงดำรัสตรัสความถามไถ่
ใครได้เห็นนางอย่างเขียนไว้ ธิดาเมืองไหนยังจะมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะจึงทูลถ้วนถี่
รูปนี้จะเป็นพระบุตรี เมืองดาหาธานีแน่นอน
ด้วยท้าวจรกามาขอไว้ เห็นจะให้วาดรูปไปดูก่อน
จึงตกอยู่กลางหนทางจร ที่ต่อแดนพระนครของเรานั้น
อันพระบุตรีเมืองดาหา งามล้ำธิดาทุกเขตขัณฑ์
เดิมทีองค์ท้าวกุเรปัน ตุนาหงันให้ระเด่นมนตรี
พระสลัดตัดขาดไม่ปรารถนา หนีไปอยู่หมันหยากรุงศรี
องค์ท้าวดาหาธิบดี ภูมีเศร้าสร้อยน้อยพระทัย
จรกาสืบรู้ไปสู่ขอ ท้าวจึงยกยอมให้
เขาหรืออยู่รู้ทั่วทั้งเวียงชัย บัดนี้ยังมิได้แต่งการ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงได้ฟังสาร
ชื่นชมภิรมย์เบิกบาน จึงมีพจมานแก่เสนา
ด้วยระเด่นมนตรีไม่เลี้ยงนาง ฝ่ายข้างจรกาจึงมาว่า
เราจะไปตุนาหงันกัลยา แล้วแต่พระบิดาจะปลงใจ
ถึงจะรบจรกาล่าสำนั้น จะเกรงฝีมือกันก็หาไม่
จึงให้แต่งราชสารเป็นการไว แจ้งในข้อความตามจำนง
จัดทั้งบรรณาการสิ่งของ เลือกล้วนที่ต้องพระประสงค์
ส่งกระดาษวาดรูปนางโฉมยง ให้ยาสาตำมะหงงไคลคลา
ตรัสบอกไปนอกสารศรี เสนีจงทูลท้าวดาหา
แม้นมิปลงพระทัยให้ธิดา เราจะยกโยธาไปชิงชัย
แล้วผันพระพักตรามาตรัสสั่ง ดะหมังเสนาอัชฌาสัย
เร่งไปบอกพระน้องสองกรุงไกร กับเมืองขึ้นน้อยใหญ่ของเรานั้น
ให้ยกโยธามาบรรจบ สมทบกระบวนทัพขันธ์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล มาสุวรรณปราสาทพระโอรส ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ขึ้นบนบัลลังก์นั่งใกล้ แล้วเล่าเหตุไปให้ฟังหมด
เจ้าอย่าโศกศัลย์รันทด จะได้ดังมโนรถจินดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนียาสา
เรียกอาลักษณ์ที่มีฝีมือมา จารึกสาราลงลานทอง

เกณฑ์เจ้าพนักงานทหารใน ทำหีบสิบห้าใบใส่สิ่งของ
ให้เตรียมเกวียนโคต่างช้างจำลอง สั่งไปทุกกองให้พร้อมกัน
แล้วม้วนรูปวาดกับราชสาร ใส่กลองรองพานผูกถือมั่น
บรรณาการต่างต่างทุกอย่างนั้น เอาลงหีบกำปั่นลั่นกุญแจ
ครั้นเสร็จสำเร็จได้ฤกษ์ดี ทั้งสองเสนีขึ้นขี่แคร่
บ่าวตามเป็นขนัดอัดแอ บ้างแห่นำหน้าจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายดะหมังจัดแจงแต่งเสนา ให้ไปทูลอนุชาทั้งสองศรี
บอกบรรดาเมืองขึ้นทุกธานี ตามมีรับสั่งภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีน้อยใหญ่
รับคำอำลาคลาไคล ขึ้นม้ารีบไปไม่หยุดยั้ง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเวียงชัยพระอนุชา ปะหมันนัคราและปาหยัง
จึงตรงเข้าไปในวัง แจ้งข้อรับสั่งแก่เสนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น อำมาตย์ได้ฟังถ้วนถี่
ก็เข้าไปทูลแถลงแจ้งคดี ซึ่งจะมีการณรงค์สงคราม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูปาหยังชาญสนาม
ท้าวปะหมันสลัดลือนาม ครั้นแจ้งความถ้วนถี่ที่มีมา

จึงให้ผูกช้างต้นคชาธาร ตรวจเตรียมทวยหาญอาสา
เราจะยกพยุหบาตรยาตรา ไปช่วยพระเชษฐาชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกมาเร่งรัดจัดพลไกร ทุกหมู่หมายนายไพร่พร้อมกัน
บ้างเบิกลูกเบิกดินหินผา หมวกเสื้อสาตราทุกสิ่งสรรพ์
แล้วผูกคชาธารสารซับมัน มาเทียบเกยสุวรรณรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูปาหยังเรืองศรี
ท้าวปะหมันสลัดภูมี มาเข้าที่สระสรงคงคา
ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา แล้วสอดสนับเพลาภูษา
ทรงเครื่องประดับองค์อลงการ์ พระหัตถ์ขวากุมกริชฤทธิรณ
เสด็จมาเกยรัตน์ชัชวาล ทวยหาญตั้งโห่สามหน
พระขึ้นสู่คชสารชาญชน ให้เคลื่อนพลกองหน้าจรจรัล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายระตูเมืองขึ้นทั้งปวงหมด ก็ยกจากชนบทเขตขัณฑ์
เสียงสนั่นลั่นฆ้องเป็นสำคัญ บรรจบกันทางร่วมทุกทัพไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ รีบรันพลมาไม่หยุดยั้ง ถึงกะหมังกุหนิงกรุงใหญ่
พร้อมกันทุกกองทัพชัย สองระตูภูวไนยก็ปรีดา

ต่างองค์ลงจากช้างต้น กับพระยาสามนต์พร้อมหน้า
เข้าในพระโรงรัตนา บังคมพระเชษฐาธิบดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
เสด็จเหนือแท่นรัตน์มณี ภูมีเห็นสองอนุชา
จึงตรัสเรียกให้นั่งร่วมอาสน์ สำราญราชหฤทัยหรรษา
แล้วปราศรัยระตูบรรดามา ยังปรีดาผาสุกหรือทุกข์ภัย
ซึ่งเราให้หามาทั้งนี้ จะไปตีดาหากรุงใหญ่
ระตูทุกนครอย่านอนใจ ช่วยเราชิงชัยให้ทันการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เหล่าระตูปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
จึงสนองมธุรสพจมาน พระมีการสงครามแต่ละครั้ง
จะตั้งหน้าอาสาออกชิงชัย มิได้ย่อท้อถอยหลัง
สู้ตายไม่เสียดายชีวัง กว่าจะสิ้นกำลังของข้านี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ฟังระตูทูลตอบชอบที สมถวิลยินดีปรีดา
จึงตรัสว่าท่านมาเหนื่อยนัก จงไปพักพลขันธ์ให้หรรษา
ตรัสพลางทางชวนอนุชา เจ้ามหาปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งบนแท่นทอง กับด้วยพระน้องทั้งสองศรี
จึงตรัสเล่าความตามคดี จนใช้เสนีถือสารไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์ฟังแจ้งแถลงไข
จึงทูลขัดทัดทานทันใด เป็นไฉนผ่านเกล้ามาเบาความ
อันสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา เรืองเดชเดชาชาญสนาม
ทั้งโยธีก็ชำนาญการสงคราม ลือนามในชวาระอาฤทธิ์
กรุงกษัตริย์ขอขึ้นก็นับร้อย เราเป็นเมืองน้อยกะจิหริด
ดังหิ่งห้อยจะแข่งแสงอาทิตย์ เห็นผิดระบอบบุราณมา
ใช่จะไร้ธิดาทุกธานี มีงามแต่บุตรีท้าวดาหา
พระองค์จงควรตรึกตรา ไพร่ฟ้าประชากรจะร้อนนัก ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงมีศักดิ์
จึงบ่ายเบี่ยงเลี่ยงตอบพระน้องรัก ใช่จะหาญหักวงศ์เทวัญ
ด้วยบัดนี้บุตรีดาหา จรกาให้มาตุนาหงัน
เราจะยกพลไกรไปโรมรัน ช่วงชิงนางนั้นกับจรกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูทูลตอบพระเชษฐา
เมื่อนางยังอยู่กับบิดา ที่ในดาหากรุงไกร
แม้นเกิดสงครามช่วงชิง ท้าวดาหาหรือจะนิ่งดูได้
จะบอกความไปสามเวียงชัย กรีธาทัพใหญ่มามากมาย

จะเป็นศึกกระหนาบหน้าหลัง เหลือกำลังโยธาทั้งหลาย
ถ้าเสียทีเพลี่ยงพล้ำสิซ้ำร้าย จะอัปยศอดอายแก่จรกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงนาถา
จึงตรัสตอบสองพระน้องยา ซึ่งว่านี้เจ้าไม่เข้าใจ
อันระเด่นมนตรีกุเรปัน ก็ขัดข้องเคืองกันเป็นข้อใหญ่
ไปอยู่เมืองหมันหยากว่าปีไป ที่ไหนจะยกพลมา
แต่กาหลังสิงหัดส่าหรี จะกลัวดีเป็นกระไรหนักหนา
ฝ่ายเราเล่าก็สามพารา เป็นใหญ่ในชวาแว่นแคว้น
ถึงทัพจรกาล่าสำนั้น พี่ไม่พรั่นให้มาสักสิบแสน
จะหักโหมโจมตีให้แตกแตน พักเดียวก็จะแล่นเข้าป่าไป
เจ้าอย่าย่อท้อไม่พอที่ แต่เพียงนี้ไม่พรั่นหวั่นไหว
เอ็นดูนัดดาโศกาลัย ว่ามิได้อรไทจะมรณา
แม้นวิหยาสะกำมอดม้วย พี่ก็คงตายด้วยโอรสา
ไหนไหนนัยจะตามวายชีวา ถึงเร็วถึงช้าก็เหมือนกัน
ผิดก็ทำสงครามดูตามที เคราะห์ดีก็จะได้ดังใฝ่ฝัน
พี่ดังพฤกษาพนาวัน จะอาสัญเพราะลูกเหมือนกล่าวมา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์ฟังตรัสพระเชษฐา
จะเซ้าซี้ก็จะขัดพระอัชฌา ต่างกัมพักตราไม่พาที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ชวนสองอนุชาธิบดี เข้าสู่ที่บรรทมสำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ บัดนั้น ฝ่ายทูตจำทูลราชสาร
เดินทางอรัญกันดาร รีบมาประมาณสิบห้าวัน
ครั้นถึงด่านดาหาธานี ก็หยุดยั้งโยธีอยู่ที่นั่น
จึงบอกแก่ขุนด่านด้วยพลัน ตามบัญชาใช้ให้มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านซึ่งพิทักษ์รักษา
ถามไถ่ไม่แคลงแจ้งกิจจา ก็ขึ้นม้าควบขับเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน จึงกราบไหว้เสนาทั้งสี่
แล้วเรียนเรื่องความตามมี ถ้วนถี่แถลงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนีผู้ใหญ่
ได้ฟังกิจจาก็คลาไคล เข้าไปยังท้องพระโรงคัล
ก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ พระผู้วงศ์เทวากระยาหงัน
ทูลว่าท้าวกะหมังกุหนิงนั้น แต่งเครื่องสุวรรณบรรณาการ
ให้ทูตถือมาถึงธานี บัดนี้ยังหยุดอยู่ที่ปลายด่าน
จะขอเข้ามาเฝ้าบทมาลย์ พระผู้ผ่านเขตขัณฑ์สวรรยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงตรัสสั่งดะหมังเสนา เร่งไปรับเข้ามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที มากะเกณฑ์ตามมีพจมาน
จัดเครื่องแห่แหนต่างต่าง ตามอย่างเคยรับราชสาร
ครั้นเสร็จพร้อมกันมิทันนาน ให้เจ้าพนักงานรีบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีนายร้อยน้อยใหญ่
นำกระบวนโยธาคลาไคล ออกจากเวียงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา แก่ทูตานุทูตคนขยัน
แล้วคำนับรับราชสารพลัน แห่แหนแน่นนันต์เข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ พาไปสู่ศาลาที่อาศัย ทั้งนายไพร่เป็นสุขเกษมศรี
จ่ายเสบียงเลี้ยงเหล่าโยธี มิให้มีเดือดร้อนวิญญาณ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงดะหมังยาสา
ครั้นถึงวันแขกเมืองจะเข้ามา ก็ตรวจตราตามเคยเหมือนทุกครั้ง
ให้ผูกเครื่องม้าช้างนางพระยา เอาพานทองรองหญ้าเข้ามาตั้ง
บรรดาโรงปืนใหญ่ที่ในวัง เกณฑ์ฝรั่งอยู่ประจำรายไป

เหล่านั่งกลาบาตรนั้นจัดแจง เอาเสื้อแดงหมวกแดงมาให้ใส่
ราชวัติรายคั่นกันไว้ พนักงานของใครก็ตรวจดู
บ้างตกแต่งปราสาทราชฐาน เพดานระย้าย้อยห้อยพู่
พรมเจียมสะอาดลาดปู แท่นที่นั่งตั้งอยู่ท่ามกลาง
เครื่องอานพานพระศรีแลพระแสง จัดแจงแต่งตั้งตามยศอย่าง
ผูกม่านสุวรรณกั้นกาง พวกขุนนางนั่งเฝ้าเป็นเหล่ามา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระองค์พรงพิภพดาหา
ครั้นสุริย์ฉายบ่ายสามนาฬิกา ก็โสรจสรงคงคาอ่าองค์
ทรงเครื่องประดับสรรพเสร็จ แล้วเสด็จย่างเยื้องยูรหงส์
ออกยังพระโรงคัลบรรจง นั่งลงบนบัลลังก์รูจี
ยาสาบังคมบรมนาถ เบิกทูตถือราชสารศรี
จึงดำรัสตรัสสั่งไปทันที ให้เสนีนำแขกเมืองมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งใส่เกศา
ออกไปพาสองทูตา เข้ามาประณตบทมาลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีผู้ใหญ่ฝ่ายทหาร
จึงให้อาลักษณ์พนักงาน รับราชสารมาอ่านพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในสารพระผู้ผ่านนคเรศ กะหมังกุหนิงนิเวศน์เขตขัณฑ์
ขอถวายประนมบังคมคัล พระผู้วงศ์เทวัญศักดา
ไม่ควรเคืองเบื้องบาทบทศรี ด้วยข้าน้อยนี้มีโอรสา
เดิมไปไล่ล้อมมฤคา ได้รูปพระธิดาในกลางไพร
ชะรอยเป็นบุพเพนิวาสา เทวาอารักษ์มาชักให้
มีความเสนหาอาลัย แต่หลงใหลใฝ่ฝันรันทด
หวังเป็นเกือกทองรองบาทา พระผู้วงศ์เทวาอันปรากฏ
จะขอพระบุตรีมียศ ให้โอรสข้าน้อยดังจินดา
อันกรุงไกรไอศูรย์ทั้งสอง จะเป็นทองแผ่นเดียวไปวันหน้า
ขอพำนักพักพึ่งพระเดชา ไปกว่าชีวันจะบรรลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ฟังสารทราบอรรถแล้วตรัสไป แก่เสนาในทั้งสองนั้น
อันอะหนะบุษบาบังอร ครั้งก่อนจรกาตุนาหงัน
ได้ปลดปลงลงใจให้ปัน นัดกันจะแต่งการวิวาห์
ซึ่งจะรับของสู่ระตูนี้ เห็นผิดประเพณีหนักหนา
ฝูงคนทั้งแผ่นดินจะนินทา สิ่งของที่เอามาจงคืนไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทูตานุทูตแถลงไข
ท้าวกะหมังกุหนิงภูวไนย สั่งให้ข้าทูลพระภูมี

ถ้าแม้นมิยินยอมอนุญาต ให้พระราชธิดามารศรี
เร่งระวังพระองค์ให้จงดี ตกแต่งบุรีให้มั่นคง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านไอศูรย์สูงส่ง
ประกาสิตสีหนาทอาจอง จะณรงค์สงครามก็ตามใจ
ตรัสพลางย่างเยื้องยุรยาตร จากอาสน์แท่นทองผ่องใส
พนักงานปิดม่านทันใด เสด็จเข้าข้างในฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ทูตานุทูตก็ผายผัน
ออกจากพาราดาหานั้น พากันกลับไปมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
เผยสีหบัญชรแล้วบัญชา ตรัสสั่งเสนาธิบดี
จงเร่งไปทูลเหตุพระเชษฐา อีกองค์อนุชาทั้งสองศรี
บอกระตูจรกาอย่าช้าที ว่าไพรีจะยกมาชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาสี่นายบังคมไหว้
มาขึ้นม้าเร็วรีบไป ออกจากกรุงไกรพร้อมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงสิงหัดส่าหรี ก็ลงจากพาชีขมีขมัน
ให้ยาสาพาเข้าไปเฝ้าพลัน บังคมคัลทูลแถลงแจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวสิงหัดส่าหรีนาถา
ครั้นทราบดังนั้นจึงบัญชา เสนาเร่งกลับไปฉับไว
ทูลพระเชษฐาสุริย์วงศ์ อย่าให้ทรงพระวิตกหมกไหม้
เราจะให้สุหรานากงไป ช่วยพระชิงชัยด้วยไพรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาประณตบทศรี
บังคมลามาขึ้นพาชี รีบไปบุรีไม่หยุดยั้ง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายอำมาตย์ที่มากาหลัง
ครั้นถึงนคเรศนิเวศน์วัง ก็ไปยังพระโรงรัตน์ชัชวาล
จึงบังคมก้มเกล้าเคารพ พระองค์ทรงพิภพราชฐาน
ทูลแถลงแจ้งเหตุทุกประการ ให้ทราบบทมาลย์พระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังแจ้งไม่กังขา
จึงมีพจนารถประภาษมา พระเชษฐาทำผิดจะโทษใคร
เอาอะหนะไปยกให้ระตู ศัตรูจึงประมาทหมิ่นได้
แล้วสั่งตำมะหงงเสนาใน เร่งตรวจเตรียมทัพชัยอย่าช้าที
ท่านเป็นแม่ทัพกับดะหมัง ยกไปยังดาหากรุงศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี เข้าปราสาทมณีพรายพรรณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ฝ่ายเสนาม้าใช้คนขยัน
รีบมาถึงเมืองกุเรปัน จึงแจ้งความทั้งนั้นแก่เสนา
แล้วพากันคลาไคลเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
กราบทูลคดีซึ่งมีมา ให้ทราบบาทาทุกประการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพกุเรปันราชฐาน
แจ้งว่าไพรีมารอนราญ พระจึงให้แต่งสารหนังสือลับ
ครั้นเสร็จสั่งสองเสนา จงถือไปหมันหยาสองฉบับ
ใบหนึ่งนั้นเร่งกองทัพ กำชับอิเหนาให้ยกมา
ใบหนึ่งนั้นไปให้ระตู ท้าวผู้ผ่านเมืองหมันหยา
จงรีบไปให้ถึงพารา แต่ในสิบห้าราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
จึงนำสาราจรลี มาจากที่พระโรงชัยฉับพลัน
เรียกหาบ่าวไพร่ได้พร้อมหน้า ดะหมังขึ้นขี่ม้าผายผัน
ออกจากนคเรศกุเรปัน พากันเร่งรีบคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
ครั้นดะหมังเสนาทูลลาไป พระตรึกไตรในคดีด้วยปรีชา
แล้วตรัสแก่กะหรัดตะปาตี อันสงครามครั้งนี้เห็นหนักหนา
จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจอนุชา ไม่มีที่จะปรึกษาหารือใคร

เจ้าจงยกพลขันธ์ไปบรรจบ สมทบทัพอิเหนาให้จงได้
ชวนกันยกรีบเร็วไป อย่าทันให้ปัจจามิตรติดพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีโอรสา
ก้มเกล้าทูลสนองพระบัญชา จะถวายบังคมลาพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพกุเรปันกรุงศรี
ฟังโอรสาพาที จึงตรัสสั่งเสนีทันใด
จงเร่งเกณฑ์พวกพหลรณยุทธ์ ให้สรรพด้วยอาวุธน้อยใหญ่
กำหนดกันให้ทันยกไป แต่ในย่ำรุ่งสุริยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะรับสั่งใส่เกศา
รีบออกไปยังศาลา ให้หาพันพุฒกับพันพรหม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ยานี

๏ เร่งรัดขุนหมื่นสัสดี ทำบัญชีหางว่าวเหล่าเลกสม
เกณฑ์ทหารพลเรือนเตือนระดม มาพร้อมกันทุกกรมมากมาย
ขุนนางเจ้าตำแหน่งแสงนอก เอาดาบหอกปืนผาออกมาจ่าย
หมวกเสื้อสำหรับรบครบไพร่นาย แจกจำหน่ายลูกดินศิลา
ผู้กำกับนับอ่านประมาณคน ได้สิบหมื่นพื้นพลอาสา
ตั้งกองท้องสนามตามตำรา เตรียมรถคชาพาชี

ให้ผูกสินธพที่นั่งทรง　　พร้อมขนัดจัตุรงค์อึงมี่
ที่บ่าวไพร่ใครมาไม่ทันที　　นายหมวดตรวจตีกันวุ่นไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น　　กะหรัดตะปาตีศรีใส
ครั้นรุ่งรางสุริยาก็คลาไคล　　เข้าในที่สนานสำราญองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ รดชำระมลทินอินทรีย์　　มุรธาวารีภิเษกสรง
ลูบไล้เสาวคนธ์ธารทรง　　บรรจงสอดซับสนับเพลา
ภูษายกพื้นดำอำไพ　　สอดใส่ฉลององค์ทรงวันเสาร์
เจียระบาดคาดรัดหน่วงเนา　　ปั้นเหน่งเพชรเพริศเพราพรรณราย
ตาบทิศทับทรวงห่วงห้อย　　สวมสร้อยสังวาลประสานสาย
ทองกรแก้วกิ่งพริ้งพราย　　ธำมรงค์เรืองรายพลอยเพชร
ทรงชฎามาลัยดอกไม้ทัด　　กรรเจียกจอนจำรัสตรัสเตร็จ
เหน็บพระแสงกั้นหยั่นกัลเม็ด　　แล้วเสด็จขึ้นเฝ้าพระบิดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ก้มเกล้าเคารพอภิวาท　　พระปิ่นภพภูวนาถนาถา
ยับยั้งคอยฟังพระวาจา　　จะบัญชาให้ยกโยธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
จึงอำนวยอวยพรสวัสดี　　ให้เจ้ามีเดชาวราฤทธิ์

อันเหล่าศัตรูหมู่ร้าย จงแพ้พ่ายอย่ารอต่อติด
อานุภาพปราบปรามไปทั่วทิศ ปัจจามิตรจงเกรงฤทธิรอน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีชาญสมร
กราบถวายบังคมประนมกร รับพรพระบิดาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงเกยชาลาหน้าพระลาน พร้อมหมู่ทวยหาญน้อยใหญ่
เสด็จทรงมิ่งม้าอาชาไนย ให้เคลื่อนพลไกรยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ รอนแรมมาในพนาเวศ ถึงทางร่วมนคเรศหมันหยา
พระสั่งให้หยุดพลโยธา คอยท่าทัพระเด่นมนตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายดะหมังสิงหัดส่าหรี
เร่งกะเกณฑ์พลขันธ์ทันที ตามบัญชีใหม่เก่าเข้างบ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ เลือกเหล่าอาสาล้วนกล้าหาญ วิชาการโล่เขนเจนจบ
แปดหมื่นพื้นสกรรจ์ครันครบ เคยรุกรบไพรีมีฝีมือ
ไพร่นายชำนาญในการยุทธ์ เลือกหาอาวุธสำหรับถือ
ทดลองคะนองศึกฝึกปรือ แต่ออกชื่อไพรีก็ดีใจ
ตั้งกองเต็มท้องสนามนอก ทวนธงดาบหอกออกไสว
ม้าช้างต่างตรวจเตรียมไว้ ปืนใหญ่ใส่ล้อล้อลากมา

เกณฑ์ถ้วนกระบวนทัพหน้าหลัง พร้อมพรั่งปีกซ้ายปีกขวา
ผูกสินธพประทับเกยลา คอยท่ารับเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงเรืองศรี
ครั้นอรุณรุ่งราษราตรี ก็เข้าที่สระสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สระสรงทรงสุคนธ์ปนทอง ชมพูนุทผุดผ่องมังสา
สอดใส่สนับเพลาเพราตา ภูษาเชิงกรวยรูจี
ฉลององค์โหมดม่วงดวงระยับ เจียระบาดคาดทับสลับสี
ปั้นเหน่งลงยาราชาวดี ทับทรวงดวงมณีเจียระไน
สังวาลเพชรพรรณรายสายสร้อย เฟื่องห้อยพลอยแดงแสงใส
ทองกรพุกามแก้วแววไว สอดใส่เนาวรัตน์ธำมรงค์
ทรงชฎาประดับเพชรเตร็จตรัส ห้อยทัดพวงสุวรรณตันหยง
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธิรงค์ มาทรงมโนมัยชัยชาญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ได้ฤกษ์ให้เลิกโยธี แสนสุรเสนีทวยหาญ
เข้าในไพรระหงดงดาน ข้ามห้วยเหวธารผ่านไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกาหลังกรุงใหญ่
ทั้งดะหมังมหาเสนาใน เร่งเกณฑ์ทัพชัยฉับพลัน

จัดทหารอาสาได้ห้าหมื่น แต่พื้นกำแหงแข็งขัน
ช้างม้าอาวุธครบครัน ธงสำคัญคอยนำดำเนินพล
ทั้งสองเสนีขึ้นขี่ม้า โยธาเยียดยัดอัดถนน
ทนายเดินเคียงข้างกางสัปทน ยกพลออกจากพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงทางร่วมริมดง พบสุหรานากงวงศา
สามทัพสมทบโยธา ยกล่วงมรรคามาพร้อมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ทั้งสองทูตาคนขยัน
ซึ่งถือสารไปเมืองดาหานั้น พากันรีบกลับมาฉับไว
ถึงกะหมังกุหนิงนคเรศ มายังนิเวศน์วังใหญ่
พอเวลาเฝ้าท้าวไท ก็เข้าไปในพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงประนมก้มเกล้าเคารพ ทูลพระองค์ทรงภพนาถา
ข้าไปได้ถวายสารา ท้าวดาหาทราบสิ้นทุกประการ
ตรัสขาดว่าราชบุตรี จรกาธิบดีมากล่าวขาน
พระยกให้ได้กำหนดนัดงาน ยังแต่จะแต่งการวิวาห์กัน
บรรดาของถวายนั้นไม่รับ ส่งกลับคืนมาทุกสิ่งสรรพ์
มิได้คิดเกรงองค์พระทรงธรรม์ บากบั่นสลัดตัดรอน
ข้าทูลความตามสั่งนอกสารา ว่ามิให้พระธิดาดวงสมร
จงเร่งตกแต่งพระนคร รับทัพภูธรจะยกมา

จะชิงนางโฉมยงให้จงได้ ใครมีชัยก็จะสมปรารถนา
ท้าวตรัสว่าตามแต่วิญญาณ์ พระราชาจงทราบบาทมูล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงนเรนทร์สูร
ได้ฟังทั้งสองทูตทูล ให้อาดูรเดือดใจดังไฟฟ้า
จึงบัญชาตรัสด้วยขัดเคือง ดูดู๋เจ้าเมืองดาหา
เราอ่อนง้อขอไปในสารา แต่ว่าจะรับไว้ก็ไม่มี
ถึงจรกามากล่าวนางไว้ ได้ยกให้เขาก่อนก็ควรที่
จะโอภาปราศรัยมาให้ดี นี่สิตัดไมตรีให้ขาดทาง
เราก็เรืองฤทธาศักดาเดช อาณาจักรนัคเรศกว้างขวาง
จำต้องมีมานะไม่ละวาง จะชิงนางบุษบาลาวัณย์
แม้นมิได้สมคิดดังจิตปอง ไม่คืนครองกรุงไกรไอศวรรย์
จะสงครามตามตีติดพัน ไปกว่าชีวันจะบรรลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองทูตทูลแจ้งแถลงไข
ข้าได้ยินตระหนักประจักษ์ใจ ท้าวดาหาตรัสใช้เสนี
ให้รีบไปแจ้งเหตุพระเชษฐา กับพาราสิงหัดส่าหรี
อนุชากาหลังธิบดี อีกบุรีระตูจรกา
เห็นกษัตริย์ทั้งสี่ธานีนั้น จะมาช่วยป้องกันกรุงดาหา
เมื่อวันข้าออกจากเมืองมา เสนาก็ไปพร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงแข็งขัน
ได้ฟังกริ้วโกรธดังเพลิงกัลป์ จึงกระชั้นสีหนาทประภาษไป
ถึงว่ากษัตริย์ทั้งสี่กรุง จะมาช่วยรบพุ่งเป็นศึกใหญ่
กูก็ไม่ครั่นคร้ามขามใคร จะหักไปให้เป็นภัสม์ธุลีลง
ว่าพลางทางมีพจนารถ สั่งอำมาตย์ดะหมังตำมะหงง
เร่งเกณฑ์พวกพลรณรงค์ ที่สามารถอาจองในสงคราม
เลือกสรรโยธีทั้งสี่หมู่ เคยทำลายค่ายคูขวากหนาม
แต่กองร้อยรบพันไม่ครั่นคร้าม ให้ครบสามสิบหมื่นพื้นตัวดี
เอาวิหยาสะกำเป็นกองหน้า ตรวจตราเตรียมกระบวนถ้วนถี่
อันกองหลังรั้งพลมนตรี ทั้งสองศรีอนุชาผู้ใจภักดิ์
กูจะเป็นจอมพลโยธา หนุนทัพลูกยาเข้าโหมหัก
ไม่เกรงวงศ์เทวาสุรารักษ์ ให้ปรากฏยศศักดิ์เสียครั้งนี้
ครั้นเสร็จสั่งมหาเสนา จึงถามขุนโหราทั้งสี่
เราจะยกพลไกรไปต่อตี พรุ่งนี้ดีร้ายประการใด ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระโหราราชครูผู้ใหญ่
รับรสพจนารถภูวไนย คลี่ตำรับขับไล่ไปมา
เทียบดูดวงชะตาพระทรงยศ กับโอรสถึงฆาตชันษา
ทั้งชั้นโชคโยคยามยาตรา พระเคราะห์ขัดฤกษ์พาสารพัน
จึงทูลว่าถ้ายกวันพรุ่งนี้ จะเสียชัยไพรีเป็นแม่นมั่น
งดอยู่อย่าเสด็จสักเจ็ดวัน ถ้าพ้นนั้นก็เห็นไม่เป็นไร

ขอพระองค์จงกำหนดงดยาตรา ฟังคำโหราหาฤกษ์ใหม่
อันการยุทธ์ยิงชิงชัย หนักหน่วงน้ำพระทัยดูให้ดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ได้ฟังโหราพาที จึงมีพจนารถประภาษไป
เมื่อเราบัญชาการกำหนดทัพ แล้วจะกลับงดอยู่อย่างไรได้
อายแก่ไพร่ฟ้าเสนาใน จะว่ากลัวฤทธิไกรไพริน
จำจะไปต้านต่อรอฤทธิ์ ถึงม้วยมิดมิให้ใครดูหมิ่น
เกียรติยศจะไว้ในธานินทร์ จะสุดสิ้นดินแดนแผ่นฟ้า
ประการหนึ่งถ้าว่าช้าวันไป ทัพใหญ่จะมาพร้อมยังดาหา
จะต้องหักหนักมือโยธา เห็นจะยากยิ่งกว่านี้ไป
สุดแท้แต่บุญกับกรรม จะฟังคำโหรานั้นหาไม่
ตรัสพลางเสด็จคลาไคล เข้าในไพชยนต์มนเทียรทอง ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงดะหมังทั้งสอง
ให้ประชุมนายทัพนายกอง พร้อมกันที่ท้องสนามใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ จึงเกณฑ์กำหนดกฎหมาย ทุกมุลนายตรวจตราหาไพร่
หมวดหมู่ผู้คนของใคร จะบอกขาดป่วยไข้นั้นไม่ฟัง
ที่มีเกวียนเกณฑ์บรรทุกลำเลียง ใส่เสบียงครบคนละสิบถัง
ไพร่หลวงต่างกรมสมกำลัง พร้อมพรั่งแออัดขนัดปืน

บ้างจัดหาหอกดาบหาบคอน จอบพร้าผ้าผ่อนหลายผืน
เอาโคต่างช้างม้าออกมายืน คั่งคับนับหมื่นมากมาย
พวกกองนอกนั้นเกณฑ์ทำทาง ปลูกฉางถางที่ตั้งค่าย
แบ่งกองป้องกันอันตราย ไพร่นายทั้งปวงให้ล่วงไป
จัดถ้วนกระบวนทัพหน้าหลัง กองฝรั่งตั้งเตรียมปืนใหญ่
แล้วเทียมรถประทับกับเกยไว้ สารวัตรตรวจไตรไปมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงนาถา
บรรทมตื่นฟื้นฟังนาฬิกา พอเวลาย่ำรุ่งราตรี
จึงตรัสเรียกโอรสยศยง ชวนองค์อนุชาทั้งสองศรี
ต่างเสด็จจากแท่นมณี ไปเข้าที่โสรจสรงคงคาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สี่องค์ชำระสระสนาน สำราญสารพางค์ผ่องใส
สุคนธากลิ่นฟุ้งจรุงใจ ต่างใส่สนับเพลาเชิงงอน
ภูษายกแย่งครุฑภุชงค์ ฉลององค์ตาดโหมดม่วงอ่อน
ผ้าทิพขลิบสลับซับซ้อน ปั้นเหน่งค่าพระนครคาดรัด
ทับทรวงสังวาลประดับเพชร น้ำหนักแต่ละเม็ดเจ็ดกะรัต
ทองกรมุกดาดวงช่วงชัด ธำมรงค์เนาวรัตน์รจนา
ทรงใส่ชฎาแก้วแพร้วพราย กรรเจียกห้อยพลอยรายซ้ายขวา
เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา เสด็จไปเกยชาลาหน้าพระลาน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ต่างองค์ขึ้นทรงรถมณี ให้จรลีกรีธาทวยหาญ
ออกตามทิศพิธีโขลนทวาร ล่วงด่านผ่านมาในอารญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน

๏ รถเอยราชรถแก้ว ทั้งสี่รถพรายแพร้วเวหน
บัลลังก์ลอยคล้อยเคลื่อนมากลางพล งอนระหงธงบนสะบัดปลาย
สารถีนั่งหน้าถือธนู เทียมอาชาห้าคู่ผันผาย
เครื่องสูงครบสิ่งเรียงราย อภิรุมชุมสายพรายพรรณ
กองหน้าแต่พื้นถือปืนแดง ม้าแซงช้างเขนสลับคั่น
กองหลวงกองหลังประดังกัน ประโคมฆ้องกลองลั่นสนั่นดง
ทันหนุนเนื่องแน่นพนาสิณฑ์ ลูกดินหาบหามตามส่ง
บ้างลากปืนจินดาจ่ารง สำคัญธงนำหน้าคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ มาถึงแดนเมืองบุหราหงัน เขตขัณฑ์ดาหากรุงใหญ่
จึงตรัสสั่งเสนาบรรดาไป หมวดกองของใครกำชับกัน
หยุดไหนให้ตั้งค่ายนอน ทุกสำนักพักผ่อนพลขันธ์
จะเดินทัพหน้าหลังทั้งนั้น ให้กองพันกองร้อยระวังระไว
เกลือกศัตรูจะจู่โจมตี ในทางที่จะข้ามแม่น้ำใหญ่
ถึงช่องแคบช่องเขาเข้าแห่งไร อย่าไว้ใจจัดกองออกป้องกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เสนาสามนต์คนขยัน
รับสั่งพระองค์ทรงธรรม์ มาบอกกันกำชับทัพชัย
นายกองซ้ายขวาหน้าหลัง คอยระวังมิให้เสียกระบวนได้
หยุดพลจัตุรงค์ลงไว้ ตรวจไตรตามพระบัญชาการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกกองเกณฑ์ตระเวนด่าน
นั่งทางอยู่กลางดงดาน คอยเหตุเภทพาลไพรี
ได้ยินเสียงฟันไม้ในไพรเพรียก ก็ร้องเรียกพวกเพื่อนออกจากที่
มาแอบฟังริมฝั่งวารี เสียงช้างม้ามี่อึงไป
บ้างชวนกันขึ้นบนต้นไม้มอง แลเห็นเป็นกองทัพใหญ่
หมายประมาณพวกพลสกลไกร ดูไปไม่สิ้นสุดตา
ต่างคนแจ้งใจในเหตุการณ์ ก็ลนลานลงจากพฤกษา
ค่อยเล็ดลอดดอดด้อมมองมา ที่ชายดงพงคาป่าชัฏ
พบคนสองคนด้นตัดไม้ พร้อมกันออกไล่ล้อมสกัด
รุมจับตัวได้ให้ผูกมัด แล้วพาลัดเลาะป่ามานอกทาง ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้งมาถึงเมืองรีบมาหาผู้รั้ง ให้บ่าวคุมคนนั่งอยู่ข้างล่าง
ขุนด่านคลานขึ้นศาลากลาง กราบพลางทางเรียนเนื้อความไป
ข้าเลียบด่านพานพบกองทัพ ก็ซุ่มอยู่จู่จับคนได้
ชาวกะหมังกุหนิงกรุงไกร เห็นจะเป็นศึกใหญ่ยกมา

ไพร่พลนับแสนแน่นดง ทวนธงดงดาษไปทั้งป่า
แต่ที่พบกองทัพกับพารา แม้นว่าเดินลำลองก็สองวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ระตูผู้รั้งบุหราหงัน
ยกกระบัตรปลัดนั่งพร้อมกัน ฟังข่าวคิดพรั่นอยู่ในใจ
เจ้าเมืองจึงสั่งบังคับ เอาตัวคนที่จับมันมาได้
ทำมะรงจงถามซักไซ้ ว่าผู้ใดใครเป็นแม่ทัพ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทำมะรงพร้อมพรั่งนั่งกำกับ
เอาคนโทษออกมาถามตามบังคับ บ้างสำทับขู่ว่าจะฆ่าตี
พวกพลเท่าไรใครยกมา เร่งว่าตามจริงจงถ้วนถี่
จะเป็นศึกเสนาธิบดี หรือทัพท้าวเจ้าบุรียกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองคนจวนตัวกลัวจะฆ่า
ยกมือไหว้ใจนึกภาวนา ให้การว่าตามจริงทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ผู้รั้งฟังความเห็นเหมาะมั่น
จึงปรึกษากรมการทั้งนั้น จำจะคิดป้องกันเมืองไว้
ว่าพลางทางสั่งหลวงพล เร่งแบ่งคนผ่อนครัวเสียจงได้
บ้านเมืองรายทางที่ห่างไกล ออกไปบอกกันให้ทันที

แล้วเกณฑ์คนเข้ามารักษาค่าย จงรอบรายประจำทุกหน้าที่
ปืนผาอาวุธของใครมี กริชกระบี่สำหรับมือให้ถือมา
ข้าศึกสองคนที่จับได้ มหาดไทยคุมตัวไปดาหา
แต่งหนังสือบอกคดีตีตรา รีบไปในเวลาพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระหลวงขุนหมื่นอึงมี่
รับคำผู้รั้งสั่งคดี ต่างไปจากที่ศาลา
บ้างกะเกณฑ์ผู้คนอลหม่าน นายบ้านเที่ยวเร่งเรียกหา
ทั้งนอกเมืองในเมืองเนื่องมา พร้อมกันยังหน้าศาลากลาง
ตัวนายจ่ายปืนสำหรับยุทธ์ ตรวจเตรียมอาวุธต่างต่าง
ยกปืนฉัตรชัยขึ้นใส่ราง ผูกประจำที่ทางทุกป้อมไป
บ้างบอกเหล่าชาวบ้านให้รู้ทั่ว จงผ่อนครัววัวควายแอกไถ
เร่งเก็บของข้าวอย่าเอาไว้ อพยพยกไปในพรุ่งนี้
มหาดไทยให้ทำหนังสือบอก จำลองลอกลงกระดาษถ้วนถี่
เรียกหาบ่าวไพร่ได้ทันที ให้คุมไพรีที่จับมา
จำตะโหงกใส่ลิ่มขื่อมือ ผู้คุมถือเชือกเดินนำหน้า
แล้วขุนมหาดไทยไปขึ้นม้า เร่งรัดรีบพากับคลาไคล ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝูงคนชนบทน้อยใหญ่
ครั้นรู้ข่าวศึกมาไม่ไว้ใจ บ้านช่องของใครก็ผ่อนครัว

พวกผู้หญิงวิ่งหาแสรกคาน ลนลานแบ่งเสบียงไว้ให้ผัว
เอาผ้าคาดอกมั่นพันพัว เตรียมตัวเก็บของใส่หาบคอน
บ้างขนของน้าป้าย่ายาย ฟืมฝ้ายฟูกเบาะเมาะหมอน
ช่วยกันหาบหิ้วหอบที่นอน ลูกอ่อนอุ้มจูงมารุงรัง
บ้างชวนชักพรรคพวกพี่น้อง ยักย้ายเงินทองไปเที่ยวฝัง
ซุบซิบพูดกันมิให้ดัง ซ่อนมิดปิดบังไม่บอกใคร
เหล่าพวกแม่หม้ายไร้ลูกผัว หาบคอนของตัวมาตามได้
เข้าประสมกรมการที่คุมไป พูดจาเกลี่ยไกล่เป็นไมตรี
ทุกถิ่นฐานบ้านเรือนรายทาง ก็ยกครัววัวต่างออกจากที่
ทั้งครอบครัวหัวเมืองบรรดามี อพยพหลบหนีเข้าป่าดง ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงสูงส่ง
หยุดสำนักพักพลจัตุรงค์ ประทับแรมริมดงพงไพร
ครั้นอรุณเรืองแรงแสงทอง ให้ลั่นฆ้องสำคัญหวั่นไหว
ทัพหน้าดำเนินธงชัย คลายเคลื่อนพลไกรจรจรัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงริมฝั่งคงคา ฟากท่าหน้าเมืองบุหราหงัน
เห็นป้อมค่ายคูรอบขอบคัน หอรบนางจรัลเรียงราย
จึงดำรัสตรัสสั่งบังคับ แก่นายทัพนายกองทั้งหลาย
เร่งข้ามพหลพลนิกาย เดินค่ายเข้าประชิดติดพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีนายกองทัพหน้า
ได้แจ้งแห่งราชบัญชา ต่างคุมโยธามาทันใด
วางกองเหนือน้ำประจำฝั่ง ขุดสนามเพลาะบังปืนใหญ่
ลูกหาบเร่งรัดตัดไม้ ขนส่งลงไปริมวารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวเมืองไม่ท้อถอยหนี
ประจุปืนป้อมพลันทันที หมายที่ท่าข้ามคนประชุม
เห็นตรงทางแล้ววางปืนใหญ่ ฉัตรชัยมณฑกนกคุ่ม
จุดปืนหลักลั่นควันคลุ้ม กลบกลุ้มไปกลางคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกทหารชาญชัยใจกล้า
พูนสนามเพลาะตั้งบังเข้ามา วัดวาหน้าที่ทำการ
บ้างลงหลักปักเรือออกไป ผ่าไม้ตีตะล่อมอลหม่าน
ขนศิลามาใส่เป็นเสาตะพาน ตะม่อค้ำซ้ำกรานขาทราย
บนหลังรอดทอดตงเรียงชิด ผูกบิดลูกชะเนาะเปลาะหวาย
ที่น้ำลึกเป็นห้วงพ่วงแพราย ทอดสายทุ่นถ่วงหน่วงรั้ง
บ้างตีเรือกรัดขัดลายสาม ปูพื้นตะพานข้ามไปถึงฝั่ง
แล้วฉายที่ตลิ่งชันกันพัง ประชิดตั้งค่ายตับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กรมการตัวนายในค่ายมั่น
จัดแจงแบ่งคนได้สามพัน ยกออกทะลวงฟันทันที

ทหารปืนยืนยิงกลางแปลง　　บ้างวิ่งเข้าโถมแทงจนถึงที่
หักด้านตะพานเรือกริมวารี　　ต่อตีตะลุมบอนรอนรบ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　พวกกองทัพรับไว้ไม่หลีกหลบ
แย้งยิงปืนระดมสมทบ　　รุกรบไพรีตีประดา
เหล่าพวกลำลองกองแซง　　ขับม้าทวนแทงแข่งหน้า
แยกปืนหลีกเลยลงมา　　กระหนาบข้างซ้ายขวาฝ่าแทง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น　　ชาวเมืองบุหราหงันขันแข็ง
คนน้อยถอยล่อต่อแย้ง　　แอบแฝงไม้ยิงหยุดรับ
ผลัดกันรั้งหลังระวังทาง　　หนีพลางวางปืนปล่อยตับ
ตีฆ้องสำคัญสัญญาทัพ　　ม้วนธงถอยกลับเข้าในเมือง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น　　พวกทัพหน้าทัพหนุนแน่นเนื่อง
ขุดดินค่ายตับขยับเยื้อง　　ถึงมุมเมืองคูคั่นชั้นใน
ทำหอรบเสร็จสรรพ์วิหลั่นบัง　　ยกตั้งประชิดเข้าไปใกล้
เกณฑ์คนขึ้นคอยประจำไว้　　ปืนใหญ่ยิงตอบกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　วิหยาสะกำใจกล้า
ให้กองทัพประชิดติดพารา　　เห็นว่าเกือบใกล้ได้ท่วงที

จึงตรัสสั่งสารวัดให้ตรวจค่าย จงไปบอกตัวนายทุกหน้าที่
เร่งคนปล้นปืนเข้าบุรี รีบตีอย่าไว้ให้ช้าวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สารวัดกองตรวจกวดขัน
รับสั่งแล้วรีบเร็วพลัน ไปบอกกันตามมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พวกทหารตัวนายค่ายหน้า
ให้ตีกลองสำคัญสัญญา ต่างต้อนโยธาเข้าชิงชัย
ทลายรั้วขวากลงตรงประตู เอาแตะทิ้งทับคูข้ามได้
ระดมปีนครื้นครั่นสนั่นไป ยกบันไดพาดปีนขึ้นทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ชาวเมืองซึ่งประจำหน้าที่
สอดแทงแย้งยิงไพรี ไม่ท้อถอยคอยตีต้านทาน
วางปืนตับตอบรอบค่าย คนรายรักษาหน้าด้าน
ชักปีกกากั้นประจัญบาน ยกกระดานขึ้นตั้งบังตน
บนหอรบเรียงปืนใหญ่ยิง บ้างทุ่มทิ้งหินผาดังห่าฝน
ตัวนายรายกำกับพวกพล ต่างคนคอยรบรับไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกทหารโห่สนั่นหวั่นไหว
ยัดปีนยืนยิงชิงชัย หนุนกันขึ้นไปมากมาย

บ้างวิ่งทิ้งถอนขวากเขากวาง คืนขว้างเข้าไปในค่าย
เอาเชือกฉุดจุดคบเพลิงราย เผาทำลายค่ายล่อหอคอย
กองช้างขับช้างเข้าง้างแย่ง งวงคว้างาแทงไม่ท้อถอย
กรุยแตะเสาได้ใหญ่น้อย พังทับยับย่อยลงทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ชาวเมืองหน้าด่านไม่ทานได้
ต่างทิ้งปืนผาอาวุธไว้ วิ่งวนซนไปออกประตู
ผู้รั้งทั้งปลัดกับหลวงพล สกัดกั้นฟันคนไว้ไม่อยู่
ข้างด้านหลังพังเขื่อนขวากคู เหยียบกันไปไม่รู้ว่าไพร่นาย
บ้างโจนจากสนามเพลาะเลาะลัด บุกพงหลงพลัดเข้าเชิงหวาย
บ้างปีนขึ้นต้นไม้ไล่ตะกาย จวนตัวกลัวตามเต็มที
ลางคนสุดกำลังลงนั่งหอบ เสียงใบไม้กรอบก็วิ่งหนี
แลเห็นพวกเพื่อนว่าไพรี ถ้อยทีตื่นตระหนกตกใจ
บ้างบุกชัฏลัดดงหลงป่า ไม่รู้ว่าหนทางอยู่ข้างไหน
ต่างคนต่างพลัดกันไป นายไพร่ไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ รัว

๏ บัดนั้น พวกทหารอาอาจดังราชสีห์
ครั้นหักเข้าได้ในบุรี ขึ้นค้นทุกหน้าที่ทั่วไป
เก็บเอาหอกดาบปืนผา สาตราอาวุธน้อยใหญ่
ขนมาศาลากลางวางไว้ ส่งให้นายหมวดนายกอง

บ้างจัดแจงแต่งพลโยธา ไปลาดหาเสบียงทุกบ้านช่อง
ให้เหล่าทหารปืนพื้นลำลอง ตั้งกองประจำไว้ในพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายขุนมหาดไทยใจกล้า
ถือหนังสือคุมคนโทษมา นอนทางกลางป่ามาหลายวัน
ลุถึงดาหาธานี ลงจากพาชีขมีขมัน
จึงนำเอาหนังสือบอกนั้น พากันมายังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงตรงไปศาลา วางตราเสมียนเวรผู้ใหญ่
แล้วนำนักโทษนั้นเข้าไป กราบไหว้แจ้งการท่านเสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปาเตะได้ฟังไม่กังขา
ก็ลนลานลงจากศาลา รีบมาพระโรงคัลมิทันนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้ากราบทูลมูลเหตุ พระปิ่นปักนัคเรศราชฐาน
บัดนี้มีหนังสือกรมการ บอกขานข่าวศึกมาติดพัน
จับคนมาได้ให้การว่า จะเข้าตีพาราบุหราหงัน
ราษฎรผ่อนครัวเข้าไพรวัน พระทรงธรรม์จงทราบฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพดาหากรุงศรี
ได้ฟังข่าวราชไพรี ภูมีสั่งปะหรัดกะติกา

ให้ตรวจทัพเมืองขึ้นของเรานั้น มาพร้อมกันอยู่นอกดาหา
ให้ตั้งค่ายรายรอบพารา รักษาเป็นสองชั้นมั่นไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาบังคมไหว้
รับพระบัญชาแล้วคลาไคล รีบไปเร็วพลันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ จึงบอกกล่าวท้าวพระยาทั้งหลาย เร่งตั้งค่ายรายรอบกรุงศรี
ข้าศึกเห็นจะมาถึงธานี รับสั่งครั้งนี้อย่านอนใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ท้าวพระยาสามนต์น้อยใหญ่
ฟังกำหนดพจนารถภูวไนย ก็ตรวจตราหาไพร่ให้พรั่งพร้อม
เร่งตั้งค่ายรอบกำแแพงเมือง ยักเยื้องมิให้บังหน้าป้อม
ชักปีกกาถึงกันเป็นหลั่นล้อม วงอ้อมโอบรอบขอบคู
ยกหอรบหอคอยลอยตระหง่าน สับกระดานต้านตั้งบังอยู่
รั้วขวากชั้นในไว้ประตู เสากระทู้เขื่อนขัณฑ์มั่นคง
ทุกหน้าค่ายภายนอกออกไป ก็โค่นไม้ขุดตอไม่หลอหลง
ฉายจอมปลวกปราบราบลง ให้เตียนตรงป้อมปืนในพารา
สนามเพลาะในค่ายรายปืนน้อย วางคนประจำคอยอยู่รักษา
แล้วนายกองรีบรัดจัดโยธา เป็นหมู่หมวดตรวจตราทุกราตรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายวิหยาสะกำเรืองศรี
ครั้นหักศึกมีชัยได้บุรี ให้ตรวจเตรียมโยธีทุกกระทรวง
แล้วยกพลนิกายกองหน้า ยาตราดำเนินนำทัพหลวง
ตีเมืองรายทางทั้งปวง เลยล่วงไปตามมรคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ สิบวันดั้นเดินในไพรพง ก็สิ้นดงตกทุ่งกรุงดาหา
แลไปเห็นกำแพงพารา ทั้งมหาปราสาทเรียงรัน
จึงยับยั้งฟังองค์พระทรงยศ จะกำหนดให้ตั้งค่ายมั่น
กองทัพนับแสนแน่นนันต์ พร้อมกันหยุดอยู่ที่ชายไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเป็นใหญ่
เร่งรีบรี้พลสกลไกร มาใกล้ทิวทุ่งธานี
เห็นละหานธารน้ำไหลหลั่ง ร่มไทรใบบังสุริย์ศรี
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนี ให้ตั้งที่นาคนามตามตำรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
ออกมาเกณฑ์กันดังบัญชา ให้โยธาถางที่นี่นัน
ทำค่ายหน้าค่ายหลังตั้งบรรจบ ยกหอรบขึ้นปรับสับวิหลั่น
ชักปีกกาขึงไปถึงกัน ผูกราวสามชั้นขันชะเนาะ
หว่างป้อมเป็นจังหวะระยะแย่ง ใส่บังตางาแซงมั่นเหมาะ
พูนดินเต็มตามสนามเพลาะ ไม้ไผ่เจาะรวงปล้องเป็นช่องปืน

บ้างปลูกโรงรถคชา ทั้งที่ผูกช้างม้ามิให้ตื่น
เสาตะลุงหลักแหล่งแปลงปืน พ่างพื้นปราบเลี่ยนเตียนตา
บ้างเร่งทำตำหนักน้อยใหญ่ เพิงรายรอบในซ้ายขวา
ข้างนอกค่ายปักขวากดาษดา ชักเขื่อนเข้าหาประจบมุม
บ้างจัดคนลำลองทุกกองเกณฑ์ ออกตระเวนนั่งทางวางหลุม
คอยเล็ดลอดสอดแนมจับกุม ชั้นในให้ประชุมจัตุรงค์ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงสูงส่ง
เห็นตั้งค่ายเสร็จพลันมั่นคง จึงชวนองค์โอรสธิบดี
ตรัสเรียกสองราชอนุชา เสร็จจากรถาเรืองศรี
พร้อมด้วยกิดาหยันเสนี จรลีขึ้นสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น กองร้อยคอยเหตุข้างดาหา
ออกสอดแนมอยู่นอกพารา เห็นไพรียกมาถึงชายไพร
กระบวนทัพหน้าหลังมาตั้งลง ทิวธงซ้อนซับนับไม่ได้
เสียงคนอึงอัดตัดไม้ ราบไปทั้งป่าพนาลี
ต่างคนต่างเผ่นขึ้นหลังม้า พลางประมาณหมายตาดูถ้วนถี่
แล้วอ้อมออกนอกทุ่งทันที ขับควบพาชีเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงไปแจ้งกิจจา แก่ปาเตะเสนาผู้ใหญ่
เล่าความแต่ต้นจนปลายไป โดยได้เห็นสิ้นทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปาเตะตกใจไหวหวั่น
ให้จดเอาถ้อยคำสำคัญ แล้วผายผันเข้าพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ ทูลพระองค์ทรงพิภพดาหา
ว่าไพรีตีเมืองล่วงมา รี้พลโยธามากมาย
ม้ารถคชกรรม์ครั่นครื้น ดังเสียงคลื่นในสมุทรไม่ขาดสาย
บัดนี้มาตั้งอยู่เนินทราย ที่ชายทุ่งกับป่าต่อกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
ได้ฟังปาเตะทูลพลัน พระทรงธรรม์ตริตรึกนึกใน
อันศึกครั้งนี้ซึ่งมีมา เพราะเขาขอบุษบาเราไม่ให้
จึงเป็นเสี้ยนศัตรูหมู่ภัย น้อยใจด้วยอิเหนานัดดา
แกล้งจะให้เกิดการโกลาหล ร้อนรนไปทั่วทุกเส้นหญ้า
เสื่อมเดชเพศพงศ์เทวา ศึกมาถึงราชธานี
คิดพลางทางสั่งเสนาใน เร่งให้เกณฑ์คนขึ้นหน้าที่
รักษามั่นไว้ในบุรี จะดูทีข้าศึกซึ่งยกมา
อนึ่งจะคอยท่าม้าใช้ ที่ให้ไปแจ้งเหตุพระเชษฐา
กับสองศรีราชอนุชา ยังจะมาช่วยหรือประการใด
แม้นจะเคืองขัดตัดรอน ทั้งสามพระนครหาช่วยไม่
แต่ผู้เดียวจะเคี่ยวสงครามไป จะยากเย็นเป็นกระไรก็ตามที ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะประณตบทศรี
ออกมาเกณฑ์ไพร่พลมนตรี ตามมีพระบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัดพลอาสา ขึ้นประจำเสมาทุกหน้าด้าน
ประตูเมืองสี่ทิศให้ปิดบาน ลงเขื่อนมั่นลั่นดาลทันใด
เหล่าพวกกองฝรั่งพรั่งพร้อม ขึ้นอยู่ป้อมประจุปืนใหญ่
กะเกณฑ์กองกลางวางไว้ เสียงปืนหนักไหนก็ให้ทัน
อันโยธาอาสาหกเหล่า ทั้งเกณฑ์หัดจัดเข้าเป็นกองขัน
สามารถอาจออกทะลวงฟัน รายกันตั้งกองริมกำแพง
ล้อมวังตั้งรอบพระนิเวศน์ วางม้าคอยเหตุไว้สี่แห่ง
กองตระเวนสารวัดจัดแจง ตกแต่งตรวจตราทั้งธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑๐

ร่าย

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงสุหรานากงเรืองศรี
กับเสนากาหลังบุรี ยกพลมนตรีรีบมา
แรมร้อนนอนป่าสิบห้าวัน ก็ลุถึงเขตขัณฑ์ดาหา
ได้ข่าวปัจจามิตรติดพารา ก็เร่งยกโยธาเข้ากรุงไกร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้งถึงกึ่งกลางพระนคร จึงให้หยุดพลนิกรน้อยใหญ่
แล้วชวนตำมะหงงคลาไคล เข้าไปที่เฝ้าพระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
เห็นสุหรานากงพระนัดดา กับเสนากาหลังบุรี
จึ่งมีบัญชาปราศรัย เราขอบใจอนุชาทั้งสองศรี
ให้ยกมาช่วยต่อตี ก็เห็นชอบท่วงทีดีนัก

แต่การศึกครั้งนี้ไม่ควรเป็น เกิดเข็ญเพราะลูกอัปลักษณ์
จะมีคู่ผู้ชายก็ไม่รัก จึงหักให้สาสมใจ
อันองค์พระบรมเชษฐา เห็นจะให้ใครมาหรือหาไม่
เจ้ามาในทางพนาลัย ยังได้ข่าวบ้างหรือนัดดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงวงศา
ก้มเกล้าทูลสนองพระบัญชา ข้ามาแจ้งข่าวที่กลางคัน
พระปิ่นภพกุเรปันธานี ให้กะหรัดตะปาตีเป็นทัพขันธ์
ยกจากเวียงชัยได้หลายวัน บรรจบกันกับระเด่นมนตรีมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ฟังสุหรานากงนัดดา จึงมีบัญชาว่าไป
อันกะหรัดตะปาตีจะมาช่วย พอจะเห็นจริงด้วยไม่สงสัย
แต่อิเหนาเขาจะมาทำไม ผิดไปเจ้าอย่าเจรจา
พระเชษฐาให้สารไปกี่ครั้ง เขายังไม่จากหมันหยา
จนสลัดตัดการวิวาห์ ศึกติดพาราก็เพราะใคร
เห็นจะรักเมียจริงยิ่งกว่าญาติ ไหนจะคลาดจากเมืองหมันหยาได้
ถึงมาตรจะมาก็จำใจ ด้วยกลัวภัยพระราชบิดา
เราอย่าคอยเขาเลยนะหลานรัก ก้มพักตร์รบศึกไปดีกว่า
แต่ว่าวันนี้เจ้าเหนื่อยมา จงไปพักโยธาให้สำราญ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	สุหรานากงใจหาญ
ก้มเกล้าสนองพจมาน	อันการสงครามครั้งนี้
จะขอเอาเมืองขึ้นบรรดามา	กับโยธาสิงหัดส่าหรี
ยกออกโรมรันประจัญตี	ดูทีฝีมือปัจจามิตร
ถ้าเห็นศึกย่นย่อท้อกำลัง	จะโหมหักมิให้ตั้งต่อติด
จะอาสากว่าจะสิ้นสุดฤทธิ์	ชีวิตอยู่ใต้บาทบงสุ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	พระผ่านภพดาหาสูงส่ง
จึงตรัสตอบสุหรานากง	เจ้าคิดอ่านการณรงค์ทะนงนัก
ทัพเขายกมาย่อมสามารถ	ทั้งสิทธิ์ขาดความคิดแหลมหลัก
ม้ารถคชพลก็พร้อมพรัก	หมายจะหักที่กล้าด้วยกัน
ไม่ควรจะด่วนออกชิงชัย	ชอบอยู่ในพารารักษามั่น
แม้นข้าศึกประชิดติดพัน	บุกบันเข้าปล้นปีนกำแพง
เราจะรบรับไว้ให้หยุดยั้ง	แต่พอผ่อนหย่อนกำลังเข้มแข็ง
จึงยกหนักออกหักเอากลางแปลง	จะมีชัยไม่แคลงวิญญาณ์
ทัพช่วยก็ไม่ช้าจะมาทัน	พร้อมกันตีกระหนาบหลังหน้า
รุกรบกระทบนอกเข้ามา	เห็นศึกก็จะล่าเลิกไป
เจ้าเป็นผู้บัญชาในธานี	โยธาหน้าที่เอาใจใส่
ตรัสแล้วลีลาคลาไคล	เข้าในปราสาทรจนา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สุหรนากงวงศา
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ไคลคลา ออกมาที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ฝ่ายดะหมังกุเรปันกรุงศรี
ครั้นถึงหมันหยาธานี ก็ตรงไปยังที่ประเสบัน
ขึ้นบนชานพักตำหนักนอก พอเห็นเสด็จออกกิดาหยัน
จึงเข้าไปใกล้องค์พระทรงธรรม์ อภิวันท์แล้วถวายสารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
คลี่สารสมเด็จพระบิดา พลางทอดทัศนาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เอกบท

๏ ในลักษณ์นั้นว่าปัจจามิตร มาตั้งติดดาหากรุงใหญ่
จงเร่งรีบรี้พลสกลไกร ไปช่วยชิงชัยให้ทันที
ถึงไม่เลี้ยงบุษบาเห็นว่าชั่ว แต่เขารู้อยู่ว่าตัวนั้นเป็นพี่
อันองค์ท้าวดาหาธิบดี นั้นมิใช่อาหรือว่าไร
มาตรแม้นเสียเมืองดาหา จะพลอยอายขายหน้าหรือหาไม่
ซึ่งเกิดศึกสาเหตุเภทภัย ก็เพราะใครทำความไว้งามพักตร์
ครั้งหนึ่งก็ให้เสียวาจา อายชาวดาหาอาณาจักร
ครั้นนี้เร่งคิดดูจงนัก จะซ้ำให้เสียศักดิ์ก็ตามที
แม้นมิยกพลไกรไปช่วย ถึงเราม้วยก็อย่ามาดูผี
อย่าดูทั้งเปลวอัคคี แต่วันนี้ขาดกันจนบรรลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านสารเสร็จสิ้นพระทรงฤทธิ์ ถอนฤทัยคิดแล้วสงสัย
บุษบาจะงามสักเพียงไร จึงต้องใจระตูทุกบุรี
หลงรักรูปนางแต่อย่างนั้น จะพากันมาม้วยไม่พอที่
แม้นงามเหมือนจินตะหราวาตี ถึงจะเสียชีวิตก็ควรนัก
แล้วว่าแก่ดะหมังเสนา เราจะยกโยธาไปโหมหัก
มิให้เสียวงศาสุรารักษ์ งดสักเจ็ดวันจะยกไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังบังคมประนมไหว้
ทูลว่าช้านักพระภูวไนย เกลือกไปไม่ทันจะเสียที
เชิญเสด็จคลาไคลไปก่อน แล้วจึงค่อยผันผ่อนมากรุงศรี
อันข้าศึกซึ่งยกมาต่อตี ปานนี้จะประชิดติดกรุงไกร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาอัชฌาสัย
สุดที่จะบิดเบือนเลื่อนวันไป ด้วยเกรงในบิตุเรศตรัสมา
ความกลัวความรักสลักทรวง ให้เป็นห่วงหนหลังกังวลหน้า
แต่เรรวนหวนนึกตรึกตรา พระราชาสะท้อนถอนใจ
จึงดำรัสตรัสสั่งตำมะหงง เร่งเตรียมจัตุรงค์ทัพใหญ่
ม้ารถคชสารชาญชัย รีบรัดจัดไว้ให้ครบครัน
เลือกสรรโยธาจงสามารถ ที่อยู่คงองอาจแข็งขัน
แต่ปืนตึงก็ถึงทันควัน เข้าโรมรุกบุกบันฟันแทง

เราจะตัดศึกใหญ่ให้ย่อยย่น ด้วยกำลังรี้พลเข้มแข็ง
แม้ไพรีหนีมือกลางแปลง เห็นหักได้ไม่แคลงวิญญาณ์
ฤกษ์รุ่งพรุ่งนี้จะยกไป ชิงชัยช่วยกรุงดาหา
สั่งเสร็จเสด็จทรงอาชา ไปเฝ้าท้าวหมันหยาฉับพลัน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงนิเวศน์วังใน ลงจากมโนมัยผายผัน
ยุรยาตรนาดกรจรจรัล เข้าพระโรงสุวรรณทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ดะหมังกุเรปันกรุงใหญ่
จึงรีบไปหาเสนาใน แถลงไขข้อความตามคดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์หมันหยากรุงศรี
ได้แจ้งแห่งดะหมังเสนี ก็พาไปยังที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ พระผู้ผ่านเวียงชัยไอศวรรย์
ทูลเบิกดะหมังเสนานั้น ว่าพระปิ่นกุเรปันใช้มา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังผู้มียศถา
นบนิ้วบังคมคัลวันทา ทูลถวายสาราพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเรืองศรี
รับสารมาจากเสนี แล้วคลี่ออกอ่านทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เอกบท

๏ ในลักษณ์อักษรสารา ว่าระตูหมันหยาเป็นผู้ใหญ่
มีราชธิดายาใจ แกล้งให้แต่งตัวไว้ยั่วชาย
จนลูกเราร้างคู่ตุนาหงัน ไปหลงรักผูกพันมั่นหมาย
จะให้ชิงผัวเขาเอาเด็ดดาย ช่างไม่อายไพร่ฟ้าประชาชน
บัดนี้ศึกประชิดติดดาหา กิจจาลือแจ้งทุกแห่งหน
เสียงานการวิวาห์จลาจล ต่างคนต่างข้องหมองใจ
การสงครามครั้งนี้มิไปช่วย ยังเห็นชอบด้วยหรือไฉน
จะตัดวงศ์ตัดญาติให้ขาดไป ก็ตามน้ำใจจะเห็นดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ทรงอ่านสารเสร็จสิ้นเรื่อง กลัวจะเคืองขุ่นข้องหมองศรี
จึงยื่นสารให้ระเด่นมนตรี แล้วมีพจนารถวาจา
เห็นงามอยู่แล้วหรือหลานรัก เจ้าหาญหักไม่ฟังคำข้า
มาพลอยได้ความผิดด้วยนัดดา เมื่อกระนี้จะว่าประการใด
แม้นมิยกพลขันธ์ไปพันตู หาให้อยู่กับจินตะหราไม่
อย่าหน่วงหนักชักช้าเร่งคลาไคล รีบไปให้ทันท่วงที
อันระเด่นดาหยนวงศา จงคุมพลหมันหยากรุงศรี
สมทบทัพระเด่นมนตรี ได้ฤกษ์รุ่งพรุ่งนี้จงยาตรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงพงศ์อสัญแดหวา
รับสั่งแล้วบังคมลา ไปปราสาทจินตะหราวาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง　　นงแนบแอบองค์นางโฉมศรี
ทอดถอนฤทัยพลางทางพาที　　ภูมีแจ้งความแก่ทรามวัย
บัดนี้ดะหมังเสนา　　ถือสารพระบิดามาให้
เป็นเหตุด้วยดาหาเวียงชัย　　เกิดการศึกใหญ่ไพรี
ให้พี่กรีธาทัพขันธ์　　ไปช่วยป้องกันกรุงศรี
จะรีบยกพหลมนตรี　　พรุ่งนี้ให้ทันพระบัญชา
อยู่จงดีเถิดพี่จะลาน้อง　　อย่าหม่นหมองเศร้าสร้อยละห้อยหา
เสร็จศึกวันใดจะไคลคลา　　กลับมาสู่สมภิรมย์รัก ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　จินตะหราวาตีมีศักดิ์
ฟังตรัสขัดแค้นฤทัยนัก　　สะบัดพักตร์ผินหลังไม่บังคม
แล้วตอบถ้อยน้อยหรือพระทรงฤทธิ์　　ช่างประดิษฐ์คิดความพองามสม
ล้วนกล่าวแกล้งแสร้งเสเล่ห์ลม　　คิดคมแยบคายหลายชั้น
พระจะไปดาหาปราบข้าศึก　　หรือรำลึกถึงคู่ตุนาหงัน
ด้วยสงครามในจิตยังติดพัน　　จึงบิดผันพจนาไม่อาลัย
ไหนพระผ่านฟ้าสัญญาน้อง　　จะปกป้องครองความพิสมัย
ไม่นิราศแรมร้างห่างไกล　　จนบรรลัยมอดม้วยไปด้วยกัน
พระวาจาน่าเชื่อเป็นพ้นนัก　　จึงหลงรักภักดีไม่เดียดฉันท์
พาซื่อสุจริตคิดสำคัญ　　หมายมั่นว่าเมตตาปรานี
มิรู้มาอาภัพกลับกลาย　　จะหลีกเลี่ยงเบี่ยงบ่างหน่ายหนี
ยังสมคำสัญญาที่พาที　　กี่ร้อยปีพระจะกลับคืนมา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

โลม

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
โลมนางพลางกล่าววาจา จงผินมาพาทีกับพี่ชาย
ซึ่งสัญญาว่าไว้กับนวลน้อง จะคงครองไมตรีไม่หนีหน่าย
มิได้แกล้งกลอกกลับอภิปราย อย่าสงกาว่าจะวายคลายรัก
จะจำจากโฉมเฉลาเยาวเรศ เพราะเกรงเดชบิตุรงค์ทรงศักดิ์
ข้อความงามแคลงกินแหนงนัก ด้วยเจ้าไม่ประจักษ์ที่จริงใจ
สมเด็จพระบิดาให้หาพี่ ใช่แต่ครั้งนี้นั้นหาไม่
ถึงสองครั้งพี่ขัดรับสั่งไว้ ยังมิได้บอกเจ้าให้แจ้งการ
บัดนี้เกิดศึกก็สุดคิด จนจิตที่จะขัดพระบรรหาร
สารามีมาเป็นพยาน พระยื่นสารให้นางทัศนา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ค้อนให้ไม่แลดูสารา กัลยาคั่งแค้นแน่นใจ
แล้วว่าอนิจจาความรัก พึ่งประจักษ์ดั่งสายน้ำไหล
ตั้งแต่จะเชี่ยวเป็นเกลียวไป ที่ไหนเลยจะไหลคืนมา
สตรีใดในพิภพจบแดน ไม่มีใครได้แค้นเหมือนอกข้า
ด้วยใฝ่รักให้เกินพักตรา จะมีแต่เวทนาเป็นเนืองนิตย์
โอ้ว่าน่าเสียดายตัวนัก เพราะเชื่อลิ้นหลงรักจึงช้ำจิต
จะออกชื่อลือชั่วไปทั่วทิศ เมื่อพลั้งคิดผิดแล้วจะโทษใคร

เสียแรงหวังฝังฝากชีวี พระจะมีเมตตาก็หาไม่
หมายบำเหน็จจะรีบเสด็จไป ก็รู้เท่าเข้าใจในทำนอง
ด้วยระเด่นบุษบาโฉมตรู ควรคู่ภิรมย์สมสอง
ไม่ต่ำศักดิ์รูปชั่วเหมือนตัวน้อง ทั้งพวกพ้องสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์
โอ้แต่นี้สืบไปภายหน้า จะอายชาวดาหาเป็นแม่นมั่น
เจาจะค่อนนินทาทุกสิ่งอัน นางรำพันว่าพลางทางโศกา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
ปลอบนางพลางเช็ดชลนา ดวงยิหวาอย่าทรงโศกี
จงสร่างสิ้นกินแหนงแคลงใจ ที่ในบุษบามารศรี
พี่สลัดตัดใจไม่ไยดี มิได้มีปรารถนาอาลัย
จรกาจึงได้มาว่าขาน กำหนดนัดทำงานการใหญ่
พอกะหมังกุหนิงรู้ไป ก็ซ้ำให้มากล่าวกัลยา
ครั้นขอนางมิได้ดังใจจง จึงเกิดการรณรงค์ในดาหา
เพราะแหนหวงช่วงชิงวนิดา ใช่ว่านางเปล่าอยู่เมื่อไร
อันลือข่าวบุษบาว่างามนัก จะดีกว่าน้องรักนั้นหาไม่
นี่จำเป็นจึงจำจากไป เพราะกลัวภัยพระราชบิดา
แม้นเสียดาหาก็เสียวงศ์ อัปยศถึงองค์อสัญหยา
เจ้ากับพี่จะมีแต่นินทา แก้วตาจงดำริตริตรอง
ถึงไปก็ไม่อยู่นาน เยาวมาลย์อย่าโศกเศร้าหมอง
พระจุมพิตชิดเชยปรางทอง กรประคองนฤมลขึ้นบนเพลา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีโฉมเฉลา
ได้เห็นสารทราบความตามสำเนา ค่อยบรรเทาเบาทุกข์แคลงใจ
จึงเคลื่อนองค์ลงจากพระเพลาพลาง นวลนางบังคมแถลงไข
ซึ่งพระจะเสด็จไปชิงชัย ก็ตามใจไม่ขัดอัธยา
แม้นสำเร็จราชการงานศึก แล้วรำลึกอย่าลืมหมันหยา
จงเร่งรีบยกทัพกลับมา น้องจะนับวันท่าภูวไนย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
รับขวัญกัลยาแล้วว่าไป พี่จะลืมปลื้มใจไยมี
เป็นเวรากรรมจึงจำจาก ขอฝากมาหยารัศมี
กับนางสการะวาตี ด้วยทรามวัยไร้ที่พึ่งพา
นางไกลบิตุราชมาตุรงค์ โฉมยงอย่าเคียดขึ้งหึงสา
ถ้าพลั้งผิดสิ่งไรได้เมตตา อย่าถือโทษโกรธาเทวี
ว่าพลางทางเปลื้องสังวาลทรง ให้องค์จินตะหรามารศรี
จงเจ้าเอาเครื่องประดับนี้ ไว้ดูต่างพักตร์พี่จะขอลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ได้ฟังพระราชบัญชา กัลยานอบนบอภิวันท์
แล้วทูลว่าพระองค์อย่าสงสัย น้องมิได้รังเกียจเดียดฉันท์
จะรักใครในสองนางนั้น เหมือนพี่น้องร่วมครรภ์กันมา

ว่าพลางนางเปลื้องสไบทรง ถวายองค์ทรงเดชเชษฐา
เกลือกจะลืมคำมั่นสัญญา ได้เห็นผ้าเป็นเพื่อนเตือนฤทัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
เห็นนางค่อยสร่างโศกาลัย ภูวไนยตรัสบอกบังอร
บัดนี้พี่ขออำลา ไปสั่งสองสุดาดวงสมร
ว่าพลางผันผายกรายกร บทจรไปห้องสองนารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จนั่งบัลลังก์รัตน์รจนา แล้วตรัสบอกมาหยารัศมี
ทั้งนางสการะวาตี ตามในสารศรีซึ่งมีมา
พรุ่งนี้พี่จะลาเจ้าไป ชิงชัยไพรีถึงดาหา
ค่อยอยู่เถิดนวลน้องสองสุดา อุตส่าห์อุปถัมภ์บำรุงกัน
จะผิดชอบสิ่งไรให้ปรองดอง มิควรข้องเคืองขุ่นอย่าหุนหัน
เจ้าก็ร่วมสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ ถนอมน้ำใจกันไว้ให้ดี
จงอดออมถ่อมคำจำนรรจา ฝากตัวจินตะหรามารศรี
โฉมเฉลาอย่าเศร้าโศกี พอศึกเสร็จแล้วพี่จะกลับมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางแน่งน้อยเสนหา
ได้ฟังดั่งจะม้วยชีวา กัลยาครวญคร่ำรำพัน
โอ้อนิจจานะอกเอ๋ย กระไรเลยไม่วายที่โศกศัลย์
แต่จากบิดามารดานั้น ก็โศกาจาบัลย์พันทวี

ได้พึ่งบาทบงสุ์พระทรงเดช ดังฉัตรแก้วกั้นเกศเกศี
หรือจะซ้ำจำจากพระภูมี ครั้งนี้จะบ่ายหน้าไปหาใคร
จะกินน้ำตาต่างอาหาร ทนทุกข์ทรมานหม่นไหม้
ชะรอยเวรากรรมได้ทำไว้ จึงจำให้ได้ความเวทนา
โอ้แต่บัดนี้นับจะลับเนตร จะแสนเทวษเศร้าสร้อยละห้อยหา
ร่ำพลางบังอรข้อนอุรา กอดบาทภัสดาเข้าโศกี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เห็นสองสุดานารี โศกีกอดบาทไม่คลาดคลาย
พระจุมพิตชิดชมเชยปราง โลมลูบปฤษฎางค์นางโฉมฉาย
เช็ดชลนาพลางทางภิปราย เจ้าสายสุดที่รักจงหักใจ
จำเป็นจำร้างห่างน้องแก้ว เป็นกรรมของเราแล้วจะทำไฉน
พี่นี้มิใคร่จะจากไป แต่จนใจด้วยกิจการณรงค์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางแน่งน้อยนวลหง
ฟังถ้อยค่อยคลายกำสรดทรง โฉมยงทูลฝากน้องรัก
อันสังคามาระตากุมาร ไม่ชำนาญการรบหาญหัก
ทั้งความคิดก็ยังเยาว์เบานัก พระทรงศักดิ์จงได้เมตตา
เกลือกจะประมาทราชกิจ ถ้าพลั้งผิดพระจะลงโทษา
จงโปรดปรานขอประทานชีวา เหมือนเห็นแก่ข้าทั้งสองนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้พงศ์เทวาในราศี
ฟังนางพลางกล่าววาที แก้วพี่อย่าประหวั่นพรั่นใจ
อันองค์พระน้องของเจ้า พี่รักเท่าดวงตาก็ว่าได้
ถึงผิดพลั้งจะสั่งสอนไป จะเอาไว้เป็นเพื่อนชีวี
ว่าพลางทางถอดธำมรงค์ ให้โฉมยงมาหยารัศมี
ทรงเปลื้องซ่าโบะของภูมี ให้สการะวาตีกัลยา
แล้วว่าซ่าโบะกับธำมรงค์ สององนงค์เอาไว้ดูต่างหน้า
พอระงับดับความโศกา ให้คลายทุกข์ถวิลหาอาวรณ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางพี่น้องสองสมร
ได้ธำมรงค์ทรงสะพักภูธร บังอรค่อยคลายวายโศกี
นางมาหยารัศมีนงลักษณ์ จึ่งถอดปิ่นที่ปักเกศี
นวลนางสการะวาตี ถอดสพังมณีออกจากกรรณ
ต่างประนมก้มกราบกับบาทา ทูลถวายภัสดารังสรรค์
แต่พอได้ไปเห็นเป็นสำคัญ ให้ทรงธรรม์ชมพลางต่างพักตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
เห็นเครื่องทรงของสองสุดา ยิ่งแสนเสนหาอาลัย
กรกอดประทับไว้กับทรวง เป็นห่วงด้วยความพิสมัย
ชมโฉมโลมเล้าเอาใจ เห็นทรามวัยค่อยคลายจาบัลย์

จึ่งตรัสว่าพี่ยาจะลาแล้ว จงผ่องแผ้วผาสุกเกษมสันต์
สั่งนางพลางเสด็จจรจรัล ไปปราสาทแก้วกัลยาณี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงห้องทองรจนา พระกุมกรจินตะหรามารศรี
ขึ้นบนแท่นรัตน์รูจี ภูมีส้วมสอดกอดประคอง
หยอกเย้าเคล้าดวงบุษบง โฉมยงยึดพระหัตถ์ปัดป้อง
พระจุมพิตชิดเชยปรางทอง นวลละอองค้อนคมนัยนา
รสรักหนักจิตพิศวง สองทรงโศกสั่งเสน่หา
พลางภิรมย์สมสนิทนิทรา อยู่บนแท่นไสยาพรายพรรณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กล่อม

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาคนขยัน
กับสี่พี่เลี้ยงทรงธรรม์ พากันมาจัดโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ กะเกณฑ์พลขันธ์บรรจบ สมทบกองทัพหมันหยา
ตั้งเป็นกระบวนเบญจเสนา ทัพหน้าทัพหลังทั้งปวง
จัดทหารหน้าช้างพระที่นั่ง พร้อมพรั่งทวนทองกองหลวง
ปีกขวาปีกซ้ายตามกระทรวง มิให้ล่วงหมู่หมวดตรวจกัน
จัดช้างชนะงาออกมายืน ผูกปืนสัปคับเครื่องมั่น
โลดแล่นโจมทัพซับมัน พลายพังดั้งกันแทรกแซง
เกณฑ์ถ้วนกระบวนทัพคชสาร หมอควาญขับขี่เข้มแข็ง
ล้วนใส่เสื้อแดงหมวกแดง ตกแต่งเตรียมไว้ทั้งไพร่นาย

ผูกช้างพระที่นั่งหลังคาทอง เรืองรองพระสุตรรูดสาย
ประสันตาตัวดีขึ้นขี่ท้าย คอยพระโฉมฉายจรลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
บรรทมเหนือแท่นรัตน์รูจี ด้วยจินตะหราวาตีกัลยา
ประคองเชยชื่นชมสมสวาท แล้วทุกข์ที่จะนิราศเสนหา
แต่เวียนสั่งทรามวัยอาลัยลา จนสุริยาเยี่ยมยอดยุคันธร
ไก่ขันกระชั้นเสียงอยู่แจ้วแจ้ว ฟังแว่วหวั่นใจจะไกลสมร
พิศพักตร์วนิดายิ่งอาวรณ์ พลางสะท้อนถอนจิตจาบัลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ อุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักไว้ ลูบไล้โลมนางพลางรับขวัญ
จำเป็นจำพรากจากกัน สาวสวรรค์ค่อยอยู่สวัสดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางจินตะหรามารศรี
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าแสนทวี สงสารที่ถ้อยคำพระอำลา
ก้มพักตร์ลงเช็ดชลเนตร พลางทูลภูวเรศเชษฐา
น้องจะอยู่ผู้เดียวเปลี่ยววิญญาณ์ ทุกข์ถึงคะนึงหาไม่เว้นวาย
เสด็จไปจงดีมีสุข ให้ห่างภัยไกลทุกข์ทั้งหลาย
อันศัตรูนอกกายในกาย สารพัดแพ้พ่ายอย่าพ้องพาน
แม้นเสร็จศึกนึกกลับมาหมันหยา ให้สมซึ่งสัญญาได้ว่าขาน
อย่าลืมคำลืมเคยที่โปรดปราน เยาวมาลย์ทูลพลางทางโศกี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ตรัสปลอบขนิษฐาแล้วพาที แก้วพี่อย่าพะวงสงกา
ถึงตัวพี่จะไปรณรงค์ แต่ใจจงพุ่มพวงดวงยิหวา
แต่พอเสร็จพันตูไม่อยู่ช้า จะเร่งรีบกลับมาหาน้อง
พระโลมลาลูบหลังแล้วสั่งเล่า ขวัญข้าวค่อยอยู่อย่าหม่นหมอง
ตรัสพลางย่างเยื้องจากแท่นทอง เสด็จไปยังห้องสองนารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ นั่งแนบแอบองค์กัลยา ประคองชมมาหยารัศมี
เชยปรางนางสการะวาตี ตรัสสั่งสองศรีด้วยสุนทร
ค่อยอยู่เถิดน้องอย่าหมองไหม้ พี่จะลาทรามวัยไปก่อน
อย่ากันแสงโศกาอาวรณ์ เป็นกรรมจำจรจากกัน
จงรู้รักอดออมถนอมจิต สิ่งใดอย่าได้คิดเดียดฉันท์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล ขึ้นเฝ้าทรงธรรม์เจ้าธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ ทูลองค์ประหมันทั้งสองศรี
พระองค์จงอยู่สวัสดี หลานนี้ขอถวายบังคมลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ฟังราชนัดดาก็อาวรณ์
ต่างองค์อำนวยอวยชัย เจ้าไปให้เป็นสุขสโมสร
อันเหล่าอาสัตย์ดัสกร จงพ่ายแพ้ฤทธิรอนพระหลานรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
รับพรภูวไนยด้วยใจภักดิ์ บังคมลามาตำหนักประเสบัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงมนเทียรที่ข้างหน้า พร้อมหมู่เสนากิดาหยัน
เสด็จเข้ามณฑลพิธีกรรม์ นั่งเหนือเตียงสุวรรณบรรจง
ราชครูบีกูประมาหนา ถวายอาเศียรพาทภิเษกสรง
ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ บรรจงทรงเครื่องวันอาทิตย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โทน

๏ ทรงภูษาแย่งยกกระหนกกระหนาบ ฉลององค์เข้มขาบคดกริช
ห้อยหน้าปักทองกรองดอกชิด สังวาลวรรณวิจิตรจำรัสเรือง
ทับทรวงพวงเพชรเม็ดแตง ทองกรแก้วแดงประดับเนื่อง
ธำมรงค์รจนาค่าเมือง อร่างเรืองเพชรรัตน์ตรัจไตร
ทรงมงกุฎกรรเจียกจอนสุวรรณ วาวแวววแก้วกุดั่นดอกไม้ไหว
ห้อยอุบะบุหงามาลัย เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ขึ้นเกยกิริณีที่ประทับ ผันพักตร์สู่พายัพทิศา
พร้อมด้วยหมู่อำมาตย์มาตยา โหราธิบดีชีพราหมณ์
พอได้ศุภฤกษ์ก็ลั่นฆ้อง ประโคมคึกกึกก้องท้องสนาม
ปุโรหิตฟันไม้ข่มนาม ทำตามตำราพิชัยยุทธ์

ทัพหน้าทัพหลวงทัพหลัง พร้อมพรั่งตั้งโห่อึงอุด
ทหารโบกธงทองกระบี่ครุฑ ฝรั่งจุดปืนใหญ่ให้สัญญา
ชีพ่อก็เบิกโขลนทวาร โอมอ่านอาคมคาถา
เสด็จทรงช้างที่นั่งหลังคา คลาเคลื่อนโยธาทุกหมวดกอง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โทน

๏ ช้างเอยช้างที่นั่ง สะพัดพังหลังดีไม่มีสอง
งามสรรพสรรพางค์หางบังคลอง ผูกจำลองจำหลักลายพรายพรรณ
สองหูพู่ห้อยพร้อยแพร้ว จงกลแก้วแวววาวดาวกุดั่น
ปกตระพองพรรณรายข่ายสุวรรณ ผูกชนักจักกรั่นรึงรัด
ประดับด้วยอภิรุมชุมสาย ธงฉานธงชายมยุรฉัตร
ม้าอาสาแซงนอกล้วนหอกซัด เบียดเสียดเยียดยัดอัดแอ
ขนัดหอกขนัดดาบโล่ดั้ง คับคั่งธงทวนกระบวนแห่
สนั่นเสียงปี่กลองฆ้องกระแต สังข์แตรแซ่เสนาะเพราะเพรียง
เสียงช้างเสียงม้าโกลาหล เสียงคนอึงอื้อบันลือเสียง
กองหลังรั้งท้ายคุมลำเลียง รีบร้นขนเสบียงตามไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

โอ้ร่าย

๏ ครั้นออกมานอกนคเรศ พระทรงเดชเศร้าสร้อยละห้อยไห้
เหลียวหลังตั้งตาดูเวียงชัย หฤทัยหวั่นหวั่นถึงกัลยา
โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่ ปานนี้จะคร่ำครวญหวนหา
ใครจะปลอบโฉมงามสามสุดา แต่พอพาใจเศร้าบรรเทาคลาย

สงสารน้ำคำที่พร่ำสั่ง คิดถึงความหลังแล้วใจหาย
ครวญพลางกำสรดระทดกาย แล้วคิดอายพวกพลมนตรี
จึงชักม่านทองทั้งสี่ทิศ ดังจะปิดบังแสงสุริย์ศรี
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลี เหมือนกลิ่นผ้ายาหยีซึ่งเปลี่ยนมา
แว่วเสียงสำเนียงบุหรงร้อง ว่าเสียงสามนิ่มน้องเสน่หา
พระแย้มเยี่ยมม่านทองทัศนา เห็นแต่ป่าพุ่มไม้ใบบัง
เอนองค์ลงอิงพิงเขนย กรเกยก่ายพักตร์ถวิลหวัง
รสรักร้อนรนพ้นกำลัง ชลนัยน์ไหลหลั่งลงพรั่งพราย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงพระโฉมฉาย
ขี่ช้างพระที่นั่งมาข้างท้าย เห็นพระไม่สบายคลายทุกข์ทน
จึงเสแสร้งแกล้งกล่าววาจา ป่านี้สนุกกว่าทุกแห่งหน
แต่เห็นมามากมายหลายตำบล ก็ยังไม่ชอบกลเหมือนป่านี้
แม้นไม่มีราชการงานเดือน คงจะมาปลูกเรือนอยู่ที่นี่
น้ำท่าหาง่ายสบายดี สารพัดจะมีไม่ยากใจ
ถ้าเลิกทัพกลับมาหมันหยา จะจำป่าไว้ทูลแถลงไข
ให้พระพาสามสมรอรไท มาประพาสพรรณไม้ให้สำราญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาศักดาหาญ
นิ่งฟังประสันตาอยู่ช้านาน ค่อยคลายร้อนรำคาญวิญญาณ์

จึงลุกขึ้นตรัสถามทันที ป่านี้หรือสนุกนักหนา
ตรัสพลางทางทอดทัศนา ไหนนี่บอกมาอย่าลวงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
ทำตกใจทูลองค์พระทรงธรรม์ ข้าสำคัญมั่นคงอยู่ดงนี้
ด้วยช้างบาทย่างทีสะเทิน เดินเกินตำบลมาพ้นที่
เขาว่าดงหน้าก็ยังมี ถึงจะชี้เชิญให้ทัศนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์อสัญแดหวา
ยิ้มพลางทางตอบประสันตา ปดเล่นต่อหน้าไม่อายใจ
ครั้นซักไซ้ไล่หาความจริง ยังกลอกกลิ้งกลับลวงไปใหม่
ชอบผลักให้พลัดลงไป คนอะไรเช่นนี้ก็ยังมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชมดง

๏ ว่าพลางทางชมคณานก โผนผกจับไม้อึงมี่
เบญจวรรณจับวัลย์ชาลี เหมือนวันพี่ไกลสามสุดามา
นางนวลจับนางนวลนอน เหมือนพี่แนบนวลสมรจินตะหรา
จากพรากจับจากจำนรรจา เหมือนจากนางสการะวาตี
แขกเต้าจับเต่าร้างร้อง เหมือนร้างห้องมาหยารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที เหมือนแก้วพี่ทั้งสามสั่งความมา
ตระเวนไพรร่อนร้องตระเวนไพร เหมือนเวรใดให้นิราศเสนหา
เค้าโมงจับโมงอยู่เอกา เหมือนพี่นับโมงมาเมื่อไกลนาง

คับแคจับแคสันโดษเดี่ยว เหมือนเปล่าเปลี่ยวคับใจในไพรกว้าง
ชมวิหคนกไม้ไปตามทาง คะนึงนางพลางรีบโยธี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมร้อนนอนพักมาหลายวัน ถึงทางร่วมกุเรปันกรุงศรี
พบทัพกะหรัดตะปาตี ภูมีให้หยุดโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีเชษฐา
เห็นระเด่นมนตรีก็ปรีดา จึงเสด็จมาหาทันใด
แล้วบอกว่าสมเด็จพระบิดร ให้ข้าคุมนิกรน้อยใหญ่
มาบรรจบทัพพระองค์ไป ช่วยพิชัยดาหาธานี
หลายวันแล้วแต่มาคอยท่า ยับยั้งโยธาอยู่ที่นี่
ข่าวศึกว่าประชิดติดบุรี มาจะจรลีรีบไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
ข้าก็เร่งรีบร้อนไม่นอนใจ แต่ทางไกลอ้อมกว่ากุเรปัน
ว่าแล้วสองกษัตริย์ก็จัดทัพ พร้อมสรรพพหลพลขันธ์
เข้ากระบวนสมทบบรรจบกัน แล้วยกจากที่นั่นรีบมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเนินทรายชายทุ่ง แว่นแคว้นแดนกรุงดาหา
จึงให้หยุดกองทัพตั้งพลับพลา ที่ต้องนามครุฑาเกรียงไกร

แล้วบัญชาให้ตำมะหงง ท่านจงรีบเข้าไปกรุงใหญ่
ทูลศรีปัตหราเรืองชัย แก้ไขอย่าให้เคืองบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้ากราบถวายบังคมลา มาขึ้นม้าควบขับไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งคดี แก่ยาสาเสนีคนขยัน
บัดนี้องค์อิเหนากุเรปัน กรีธาทัพขันธ์ยกมา
สองทัพกับกะหรัดตะปาตี มาช่วยบุรีดาหา
จงพาเราเข้าเฝ้าพระผ่านฟ้า จะกราบทูลกิจจาให้แจ้งการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
จึงพากันเข้าไปมิทันนาน ยังสถานท้องพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นบนิ้วประนมบังคมคัล กราบทูลทรงธรรม์ถ้วนถี่
บัดนี้ระเด่นมนตรี กับกะหรัดตะปาตียกมา
รี้พลมากมายหลายแสน ตั้งอยู่ปลายแดนกรุงดาหา
ใช้ให้ตำมะหงงเสนา เข้ามาเฝ้าเบื้องบาทบงสุ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนัคเรศสูงส่ง
แจ้งว่าอิเหนาสุริย์วงศ์ มาช่วยรณรงค์ราวี

มีความเกษมสันต์หรรษา ดังได้ผ่านเมืองฟ้าราศี
ด้วยนัดดาเรืองอิทธิฤทธี เห็นว่าบุรีไม่อันตราย
พระเปรมปรีดิ์ดีใจอยู่ในพักตร์ มิให้ประจักษ์คนทั้งหลาย
จึงแย้มเยื้อนเอื้อนโอษฐ์อภิปราย ซึ่งหลานชายของเราอุตส่าห์มา
ตำมะหงงไปบอกให้ถ้วนถี่ ว่ากูนี้ขอบใจนักหนา
เชิญให้เข้ามาในพารา จะได้พักโยธาให้สำราญ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังพระบรรหาร
จึงสนองมธุรสพจมาน พระหลานรักถวายบังคมมา
ให้ข้าทูลองค์พระทรงฤทธิ์ ด้วยโทษผิดติดพันอยู่หนักหนา
จะขอทำการสนองพระบาทา เสร็จแล้วจึงจะมาอัญชลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านดาหากรุงศรี
ได้ฟังตำมะหงงเสนี มิได้มีพจมานประการใด
จึงผันพระพักตร์มาบัญชา แก่สุหรานากงศรีใส
บัดนี้อิเหนาชาญชัย กรีธาทัพใหญ่ยกมา
กับกะหรัดตะปาตีพี่ยานั้น แม่นมั่นเหมือนคำของเจ้าว่า
เจ้าจะอยู่ทำการในพารา หรือจะช่วยเชษฐาราวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงเรืองศรี
ได้ฟังผ่านฟ้าพาที อัญชลีแล้วสนองพระบัญชา

แต่มาอยู่ดาหาก็ช้านาน ยังมิได้ทำการอาสา
ขอกราบบาทภูวนาถบังคมลา ออกไปช่วยเชษฐาชิงชัย
ทูลพลางทางถวายอัญชลี ลาศรีปัตหราเป็นใหญ่
ออกมาที่อยู่ภูวไนย ตรวจเตรียมทัพชัยฉับพลัน
ครั้นเสร็จเสด็จทรงอาชา พร้อมพี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน
ยกจากพระนครจรจรัล ตำมะหงงกุเรปันก็ตามมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงหยุดจัตุรงค์ เสด็จไปเฝ้าองค์พระเชษฐา
ถ้อยทีมีใจปรีดา ตรัสสั่งสนทนาพาที
แล้วแถลงแจ้งเหตุบรรยาย แต่ต้นจนปลายถ้วนถี่
วันเมื่อน้องมาถึงธานี ได้ทูลว่าพระพี่จะยกมา
ดูทีท้าวตรัสเห็นขัดเคือง ว่าไหนจะจากเมืองหมันหยา
เมียเขาเขารักดังแก้วตา หรือจะอาจคลาดคลาเห็นผิดไป
แต่พระเชษฐาให้หาตัว ก็ไม่มีความกลัวยังขัดได้
เกิดณรงค์สงครามก็เพราะใคร จนเดือดร้อนทั่วไปทั้งธานี
นับประสาอะไรแก่ตัวเรา ถึงตายเขาก็ไม่ดูผี
เห็นเคืองขัดตรัสซ้ำอยู่ดังนี้ พระภูมีจงทราบบทมาลย์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
ฟังสุหรานากงแจ้งการ จึงตอบพจมานอนุชา

ซึ่งท่านขุ่นแค้นเคืองนัก ก็ประจักษ์แจ้งใจไม่กังขา
ไม่ถือโทษโกรธตอบพระผ่านฟ้า จะตั้งหน้าหักหาญพาลภัย
เสร็จศึกจะเข้าไปอัญชลี จะด่าตีก็ตามอัชฌาสัย
เมื่อได้เกินแล้วก็จนใจ ตามแต่ภูวไนยจะปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมเหนือเกศี
จึงกราบทูลแถลงแจ้งคดี องค์ศรีปัตหรารับสั่งมา
ให้เข้าบังคมภูวไนย ว่าชี้ชอบขอบพระทัยหนักหนา
ขอเชิญเข้าไปในพารา จะได้พักโยธาพลาการ
ข้าจึงทูลสนองพจมาน พระนัดดาจะทำการแก้ตัวก่อน
เสร็จศึกจึงจะบทจร มาเฝ้าภูธรธิบดี
พระมิได้ตอบคำว่าขาน ตรัสแต่กิจการกรุงศรี
แต่ดูพระกิริยาพาที เหมือนจะเคลื่อนคลายที่โกรธา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์อสัญแดหวา
ได้ฟังตำมะหงงเสนา เกษมสันต์หรรษาเป็นพ้นไป
จึงเสด็จคลาไคลเข้าในห้อง ให้ชักปิดม่านทองสองไข
สุหรานากงทรงชัย ก็กลับไปที่ประทับพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑๑

๏ บัดนั้น ฝ่ายกองร้อยคอยเหตุอาสา
ข้างกะหมังกุหนิงพารา เห็นทัพใหญ่ยกมามากมี
รี้พลคณนานับแสน อเนกแน่นรถรัตน์หัตถี
ต่างตื่นตกใจไม่สมประดี ก็เผ่นขึ้นพาชีควบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในค่ายหลวง เอากิจจาทั้งปวงแถลงไข
บอกแก่ยาสาเสนาใน โดยได้ไปเห็นรี้พล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ยาสาได้แจ้งแห่งเหตุผล
จึงพาม้าใช้ทั้งสองคน รีบร้นมายังพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้ากราบทูลภูวเรศ ว่าคอยเหตุได้เห็นทัพใหญ่
ยกมาแน่นดงพงไพร ดูไปไม่สิ้นโยธา
เซ็งแซ่แตรสังข์ฆ้องกลอง ช้างร้องเรียกกันสนั่นป่า
เสียงโกลนกระทบแผงข้างม้า ดังว่าเสียงพายุอึงอล
อันแสงอาวุธหอกดาบ ปลาบแปลบแวบวาบเวหน
ผลคลีมืดคลุ้มโพยมบน บดบังสุริยนในท้องฟ้า
ธงหน้ามาปักลงบัดใจ แลไปไม้ราบไปทั้งป่า
แล้วมีทัพออกจากพารา เข้าหาสมทบบรรจบกัน
กำลังสงครามครั้งนี้ ดูทียิ่งยวดกวดขัน
พรุ่งนี้น่าที่จะโรมรัน พระทรงธรรม์จงทราบฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ได้ฟังยาสาเสนี จึงมีสีหนาทประภาษไป
กูเห็นจะเป็นทัพจรกา ทั้งเชษฐาล่าสำกรุงใหญ่
บรรจบกับทัพชาวเวียงชัย พลไกรจึงมากโดยประมาณ
แต่อรุณฤกษ์รุ่งพรุ่งนี้ จำจะยกไปตีให้แตกฉาน
จงตรวจตราม้าช้างที่ชำนาญ จัดทัพทวยหาญเตรียมไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
มาเร่งรัดจัดทัพทันใด ตามในพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์ทหารหอกปืนพื้นลำลอง เป็นกองสอดแนมให้เดินหน้า
แล้วกองร้อยคอยหนุนเนื่องมา กระทั่งถึงโยธากองพัน
อันกองซุ่มเสือป่าแมวเซา ให้ลอบเข้าโจมตีทัพขันธ์
กองกลางห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์ หนักไหนช่วยนั่นให้ทันที
เกณฑ์ถ้วนกระบวนทัพหน้า กองวิหยาสะกำเรืองศรี
ทัพหลวงล้วนทหารตัวดี สิบหมื่นพื้นมีฝีมือรบ
โยธาปาหยังกับประหมัน เป็นปีกป้องกองขันบรรจบ
ตำมะหงงรั้งหลังตั้งครบ พลรบกองละห้าหมื่นปลาย
แล้วให้ผูกสินธพอาชา คอยท่ารับเสด็จผันผาย
พรั่งพร้อมพหลพลนิกาย ตัวนายตรวจตราในราตรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ครั้งแสงทองส่องพื้นปัถพี พระตื่นจากที่บรรทมใน
จึงชวนสองระตูอนุชา กับโอรสาพิสมัย
บทจรจากอาสน์อำไพ เสด็จไปที่สรงคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สี่องค์สรงน้ำพิธีสนาน สุคนธารประทิ่นกลิ่นบุหงา
ต่างใส่สนับเพลารจนา ทรงภูษาแย่งยกกระหนกพัน
เกราะเพชรเก็จกรองฉลององค์ เจียระบาดบรรจงทรงกระสัน
คาดปั้นเหน่งพรรณรายสายสุวรรณ สลับคั่นประจำยามอร่ามเรือง

ใส่สังวาลสำหรับรณรงค์ ทับทรวงทรงสายสร้อยห้อยเฟื่อง
ตาบทิศทับทิมแสงประเทือง ทองกรประดับเนื่องเนาวรัตน์
ทรงมหาธำมรงค์เรือนครุฑ มงกุฎกรรเจียกจอนจำรัส
อุบะเพชรพวงผจงทรงทัด สี่กษัตริย์ทรงกริชแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ เสด็จยังเกยรัตน์รูจี พร้อมกระบวนโยธีทัพใหญ่
ต่างองค์ขึ้นทรงมโนมัย เสนาในอภิวาทดาษดา
ได้ฤกษ์เลิกพลรณรงค์ ให้ดำเนินเดินธงทัพหน้า
สารวัดรัดเร่งโยธา ออกจากค่ายชายป่าพนาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พระรีบเร่งพลขันธ์ผันผาย มาตามชายทิวทุ่งกรุงศรี
ทอดพระเนตรแลดูหมู่โยธี ภูมีเห็นเป็นอัศจรรย์
อันทวนทองธงฉานธงชัย แลไปไม่มีสีสัน
จะดูดินฟ้าพนาวัน สารพันอัปภาคย์หลากลาง
มิ่งม้าพาชีที่นั่งทรง เผอิญงงหงอยเงื่องเยื้องย่าง
กาเหยี่ยวเฉี่ยวฉาบมาริมทาง ข้ามขวางหน้าฉานผ่านไป
ให้อาเพศเหตุเห็นวิปริต ก็แจ้งจิตว่าจะม้วยไม่สงสัย
ยิ่งคิดคร้ามครั่นพรั่นใจ พระสั่งให้หยุดพหลมนตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
ให้นายกองเอาฆ้องกระแตตี สัญญาโยธีให้หยุดยั้ง

ขุนพลผู้ใหญ่ไปตรวจตรา วางกองโยธาหน้าหลัง
ปีกขวาปีกซ้ายรายระวัง จัดตั้งให้ต้องนามนาคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายทหารกุเรปันแกล้วกล้า
นั่งทางอยู่ท้ายพารา เห็นไพรียกมาแต่ชายไพร
ม้ารถคชพลคับคั่ง หยุดตั้งกลางทุ่งกรุงใหญ่
ต่างคนเผ่นขึ้นมโนมัย ควบขับกลับไปยังพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี เห็นเสนีพี่เลี้ยงอยู่พร้อมหน้า
จึงเข้าไปแจ้งความตามกิจจา โดยได้เห็นโยธาไพรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงแจ้งเหตุถ้วนถี่
ก็เข้าไปบังคมคัลอัญชลี ทูลระเด่นมนตรีกุเรปัน
บัดนี้ม้าคอยมรคา กลับมาแต่ชายพนาสัณฑ์
เห็นทัพท้าวกะหมังกุหนิงนั้น ออกจากค่ายมั่นยกมา
หยุดยั้งตั้งกองอยู่กลางทุ่ง ที่เนินทรายท้ายกรุงดาหา
ขอพระองค์ผู้ทรงศักดา จงทราบบาทาฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้พงศ์เทวาในราศี
ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลคดี จึงมีพระบัญชาการ

ตำมะหงงจงเร่งไปตรวจตรา เกณฑ์พลโยธาทวยหาญ
เราจะออกหักโหมโรมราญ รีบรัดจัดการให้พร้อมไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกุเรปันกรุงใหญ่
รับสั่งบังคมลาคลาไคล ออกไปจัดทัพฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์กระบวนทัพหน้าห้าหมื่น แต่พื้นพวกปักมาหงัน
จัดลำลองกองร้อยกองพัน ทั้งกองกันกองแล่นล้วนตัวดี
ปีกซ้ายนายไพร่พร้อมหน้า ล้วนโยธาสิงหัดส่าหรี
ปีกขวากองกะหรัดตะปาตี จัดพลโยธีให้เท่ากัน
พวกอาสาพาชีช้างเขน เกณฑ์เป็นกองแซงแข็งขัน
ทัพหลวงล้วนทหารกุเรปัน สิบหมื่นพื้นฉกรรจ์สรรมา
กองหลังรั้งท้ายทั้งนายไพร่ พื้นพวกพิชัยหมันหยา
เกณฑ์ถ้วยกระบวนเบญจเสนา พายหมวดตรวจตราทั้งห้าทัพ
แล้วให้ผูกพาชีที่นั่งทรง เครื่องกุดั่นบรรจงดาวประดับ
จัตุรงค์พร้อมพรั่งคั่งคับ เตรียมทัพรับเสด็จจรจรัล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผู้พงศ์เทวากระยาหงัน
ครั้นฤกษ์ดีแจ่มดวงสุริยัน ทรงธรรม์ชวนกะหรัดตะปาตี

ทั้งสุหรานากงอนุชา สังคามาระตาเรืองศรี
กับระเด่นดาหยนผู้ภักดี มาเข้าที่สรงน้ำทิพมนต์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ห้าองค์ชำระสระสนาน กิดาหยันถวายพานเครื่องต้น
บรรจงทรงทาพระสุคนธ์ ปรุงปนเกสรสุมาลี
สอดใส่สนับเพลาภูษาทรง ฉลององค์โหมดตาดต่างสี
เจียระบาดคาดรัดรูจี ปั้นเหน่งเพชรพลอยมณีหนุนซับ
ทรงมหาสังวาลพิชัยยุทธ์ ชมพูนุทเฟื่องห้อยพลอยประดับ
ทองกรแก้วพุกามวามวับ ธำมรงค์รุ้งระยับจับตา
ทรงมงกุฎกุณฑลทัดตรัสเตร็จ อุบะเพชรแพร้วพรายพระเวหา
เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา เสด็จมายังเกยแก้วมณี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ต่างองค์ขึ้นทรงม้าต้น พร้อมพลจัตุรงค์ทั้งสี่
กิดาหยันพี่เลี้ยงเคียงพาชี ถวายกลดโหมดสีต่างกัน
ให้เดินทัพโยธาห้ากอง เสียงกลองเสียงปืนครื้นครั่น
ผลคลีมืดคลุ้มชอุ่มควัน รีบรันพลขันธ์คลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้กองทัพไพรี เห็นโยธีธงทิวปลิวไสว
ช้างม้าดาษทุ่งเป็นแถวไป พระสั่งให้หยุดพลจัตุรงค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาตำมะหงง
รับราชบัญชาพระโฉมยง ให้หยุดธงสำคัญสัญญา
แล้วรีบรัดจัดพลรณยุทธ์ ตั้งที่นามครุฑปักษา
วางกองเยื้องกันเป็นฟันปลา ให้โยธาคอยยิงชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเป็นใหญ่
เห็นทัพมาตั้งมั่นกันเมืองไว้ พลไกรเพียบพื้นปัถพี
จึงตรัสเรียกโอรสยศยง กับองค์อนุชาทั้งสองศรี
ต่างรีบกะระตะพาชี ออกยืนที่ประจำกองโยธา
แล้วมีสีหนาทโองการ ประกาศสั่งทวยหาญกองหน้า
จงเร่งเข้าตีทัพให้อัปรา หักเอาดาหาในวันนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ก็เร่งพลเร่งพวกพาชี เข้าต่อตีหักโหมโจมทัพ
บ้างเป่าชุดจุดยิงปืนใหญ่ ฉัตรชัยมณฑกนกสับ
นายกองแกว่งดาบวาบวับ ต่างขับพลวิ่งเข้าชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น นายทหารกุเรปันไม่หวั่นไหว
ให้ระดมปืนตับรับไว้ แล้วไล่โยธีตีประจัญ
ต่างดีมีฝีมืออื้ออึง วางวิ่งเข้าถึงอาวุธสั้น
ดาบสองมือถือโถมทะลวงฟัน เหล่ากริชติดพันประจัญรบ

ทหารหอกกลอกกลับสัประยุทธ์ ป้องปัดอาวุธไม่หลีกหลบ
พวกพลพาชีตีกระทบ รำทวนสวนประจบโถมแทง
บ้างสกัดซัดพุ่งหอกคู่ เกาทัณฑ์ธนูน้าวแผลง
ตะลุมบอนฟอนฟันกันกลางแปลง ต่อแย้งยุทธ์ยิงชิงชัย
ตายระดับทับกันดังฟอนฟาง เลือดนองท้องช้างเหลวไหล
กองหลังประดังหนุนขึ้นไป ตัวนายไล่ไพร่เข้าบุกบัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาแข็งขัน
เห็นพวกพลไพรีตีประจัญ โยธาขยั้นหยุดยั้ง
พระกริ้วโกรธนักดังอัคคี แกว่งกระบี่ขี่ขับม้าที่นั่ง
โรมรุกบุกไปแต่ลำพัง ไล่หลังพวกพลเข้ารณรงค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
กับระเด่นทั้งสามสุริย์วงศ์ ต่างองค์ผันแปรแลตาม
เห็นสังคามาระตากล้านัก ยังอ่อนศักดิ์หักศึกไม่เกรงขาม
มิไว้ใจในทีทำสงคราม ต่างขับม้าตามไปทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเป็นใหญ่
เห็นระเด่นทั้งสี่จึงถามไป เจ้าผู้ใดที่ชื่อจรกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
ยิ้มพลางทางตอบวาจา เรายกมาแต่กรุงกุเรปัน
จะสังหารผลาญพวกปัจจามิตร ที่มาติดดาหาเขตขัณฑ์
ซึ่งท่านถามหาจรกานั้น มิได้มาด้วยกันในกองนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
รู้ว่าระเด่นมนตรี ภูมีครั่นคร้ามขามวิญญาณ์
แต่มานะตอบไปด้วยใจหาญ เจ้าผู้วงศ์วานอสัญหยา
แต่ละองค์ทรงโฉมโสภา ชันษาอายุก็ยังเยาว์
ได้เห็นก็เป็นน่าเสียดาย จะพากันมาตายเสียเปล่าเปล่า
ไม่ควรคู่สู้รบกับเรา ครั้นจะฆ่าเสียเล่าก็อายใจ
อนึ่งตัวเจ้ากับเรานี้ จะราคีเคืองกันก็หาไม่
ให้จรกามาเถิดจะชิงชัย เจ้าจะได้ดูเล่นเป็นขวัญตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
จึงตอบว่าอันตัวจรกา มิได้อยู่ดาหาธานี
เมื่อหลับตามารบให้ผิดเมือง รี้พลตายเปลืองไม่พอที่
จะรบกับจรกาดังว่านี้ จงล่าเลิกโยธีถอยไป
แม้นไม่รู้แห่งเมืองจรกา จะช่วยชี้มรคาบอกให้
ถ้าขืนตั้งประชิดติดกรุงไกร จะชิงชัยไม่ฟังท่านพาที

ถึงมาตรแม้นจรกามิมาเล่า ตัวเราจำช่วยด้วยเป็นพี่
เมตตาว่าน้องเป็นสตรี จะทอดทิ้งมารศรีเสียอย่างไร
ใช่นางเกิดในปทุมา สุริย์วงศ์พงศานั้นหาไม่
จะมาช่วงชิงกันดังผลไม้ อันจะได้นางไปอย่าสงกา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงใจกล้า
จึงว่าเรายกโยธา หมายจะมาชิงพระบุตรี
ถึงจะรับของสู่ระตูไว้ ยังมิได้ทำการภิเษกศรี
จรกาไม่มาก็ยิ่งดี ไม่มีผู้หวงแหนเกียดกัน
สุดแท้แต่นางอยู่ที่ไหน เราก็จะชิงชัยที่นั่น
อันชิงนางอย่างนี้ไม่ผิดธรรม์ ธรรมเนียนนั้นมีแต่บุราณมา
สุดแต่ใครดีก็ใครได้ การอะไรของเจ้าผู้เชษฐา
จงยกทัพกลับคืนไปพารา เบื้องหน้าจะได้สืบสุริย์วงศ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบตามประสงค์
ซึ่งจะให้เรายกจัตุรงค์ คืนคงกรุงไกรนั้นไม่ควร
อับอายไพร่ฟ้าประชาชน เสนีรี้พลจะแซ่สรวล
หรือหมายไม่สมคะเนเรรวน จึงชวนพูดจาหย่าทัพ
อย่าพักพูดอุบายให้ตายใจ ท่านมิยกคืนไปก็ไม่กลับ
รี้พลจะพลอยย่อยยับ เรากับระตูมาสู้กัน

จะได้ดูฤทธีฝีมือ ให้ลือชื่อในชวาเขตขัณฑ์
หรือรักตัวกลัวจะม้วยชีวัน บังคมคัลจะให้คืนไปพารา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำใจกล้า
ได้ฟังคั่งแค้นแทนบิดา จึงร้องตอบวาจาว่าไป
ดูก่อนอริราชไพรี อย่าพาทีลบหลู่ท่านผู้ใหญ่
โอหังบังอาจประมาทใคร จะนบนอบยอบไหว้อย่าพึงนึก
มิเราก็เจ้าจะตายลง อย่าหมายจิตคิดทะนงในการศึก
ยังมิทันพันตูมาขู่คึก จะรับแพ้แลลึกไม่มีลาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉาย
ฟังวิหยาสะกำอภิปราย หยาบคายเคืองขัดอัธยา
จึงทูลองค์ระเด่นมนตรี น้องนี้จะขออาสา
สู้วิหยาสะกำผู้ศักดา พระองค์จงยืนม้าเป็นประธาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
จึงตอบอนุชาชัยชาญ เจ้าจะต้านต่อฤทธิ์ก็ตามใจ
แต่อย่าลงจากพาชี เพลงกระบี่ยังหาชำนาญไม่
เพลงทวนสันทัดชัดเจนใจ เห็นจะมีชัยแก่ไพรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
น้อมองค์ลงถวายอัญชลี กะระตะพาชีขึ้นไปพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ยืนม้าอยู่ตรงวิหยาสะกำ แสร้งทำเป็นทีเย้ยหยัน
แล้วว่าใครไม่คิดแก่ชีวัน จะชิงตุนาหงันพระธิดา
จงมาเล่นทวนด้วยกันก่อน ให้เห็นฤทธิรอนแกล้วกล้า
แม้นควรคู่กับวงศ์เทวา จึงจะยกกัลยาให้ไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำศรีใส
ได้ฟังแค้นขัดกลัดใจ จึงตอบคำไปด้วยพลัน
ดูก่อนเจ้าผู้เรืองฤทธิรงค์ รูปทรงงามสมคมสัน
เชื้อชาติญาติวงศ์พงศ์พันธุ์ อยู่เขตขัณฑ์ธานีบุรีไร
หรือเป็นวงศ์อสัญแดหวา ในสี่นคราเป็นไฉน
จึงบั้นหน้ามาต่อฤทธิไกร ไม่กลัวชีวาลัยจะมรณา
ที่ยืนม้าอยู่ข้างหลังนั้น กั้นกลดพื้นสุวรรณโอ่อ่า
นามวงศ์พงศ์ใดจงบอกมา แจ้งกิจจาแล้วจึงจะรบกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ได้ฟังดังศรเสียบกรรณ จึงตอบไปพลันทันใด
อันองค์สมเด็จพระปิ่นเกล้า คืออิเหนากุเรปันเป็นใหญ่
นั่นกะหรัดตะปาตีชาญชัย ร่วมในสุริย์วงศ์ธิบดี

นี่สุหรานากงทรงสวัสดิ์ องค์อะหนะสิงหัดส่าหรี
นั่นระเด่นดาหยาภูมี อยู่หมันหยาธานีกรุงไกร
เราชื่อสังคามาระตา หน่อท้าวปักมาหงันเป็นใหญ่
ได้เป็นอนุชาเรืองชัย ภูวไนยองค์ระเด่นมนตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำเรืองศรี
ยิ้มแล้วจึงกล่าววาที ซึ่งว่ามานี้ยังแคลงใจ
อันกาหลังสิงหัดส่าหรีนั้น ดาหากุเรปันกรุงใหญ่
ทั้งหมันหยาธานีนั้นไซร้ ก็แจ้งใจว่าวงศ์กันสืบมา
ตัวสิอยู่ปักมาหงัน ใช่วงศ์อสัญแดหวา
เหตุใดว่าเป็นอนุชา นับในวงศาประการใด
หรือหนึ่งพึ่งจะมาเป็นน้อง เกี่ยงข้องรักกันเป็นไฉน
เราคิดเห็นผิดประหลาดใจ จงบอกไปแต่จริงบัดนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ฟังวิหยาสะกำพาที ดังตรีเพชรบาดในอุรา
จึงร้อยว่าเหวยไพริน ลมลิ้นหยาบคายนักหนา
มาถามไถ่ไล่เอากิจจา คือจะปรารถนาสิ่งใด
สุดแต่ว่าจิตพิศวาส ก็นับเป็นวงศ์ญาติกันได้
อย่าชักเจรจาให้ช้าไป จะชิงชัยให้เห็นฝีมือกัน

ว่าพลางทางกรายปลายทวน รำร่ายเป็นกระบวนหวนหัน
ชักอาชาชิดติดพัน เข้าประจัญจ้วงโจมโถมแทง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำเข้มแข็ง
ขับม้าเลี้ยวล่อต่อแย้ง กรายพระแสงทวนรำเป็นทำนอง
กลอกกระหยับกลับแทงซ้ายขวา สังคามาระตาปัดป้อง
ถ้อยทีหนีไล่รับรอง เปลี่ยนท่าทวนทองแทงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ พญาเดิน

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาแข็งขัน
ขับม้าไวว่องป้องประจัญ เป็นเชิงชั้นชิงชัยในทีทวน
ร่ายรับกลับแทงไม่แพลงพล้ำ วิหยาสะกำผัดผันหันหวน
ต่างเรียงเคียงร่ายย้ายกระบวน ปะทะทวนรวนรุกคลุกคลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิหยาสะกำเรืองศรี
ชักม้าวงวิ่งชิงที โหมหักไพรีด้วยแรงฤทธิ์
โถมแทงแล้วแปลงเปลี่ยนกระบวน ทบทวนม้าที่นั่งไม่พลั้งผิด
หมายเขม้นเข่นฆ่าปัจจามิตร ตามติดต้านทานราญรอน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาชาญสมร
รบรับเคี่ยวขับอัสดร ยอกย้อนเปลี่ยนกลรณรงค์

กลับกลอกรำร่ายกรายพระแสง ปะทะแทงลวงไปให้ใหลหลง
แล้วทำเสียเชิงชักม้าทรง ตลบวงเวียนหันไปทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ นัยน์เนตรมุ่งหมายวิหยาสะกำ เห็นถลำเลี้ยวไล่ได้ที่
พระแทงสอดลอดเกราะถูกไพรี ตกจากพาชีมรณา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงใจกล้า
เห็นโอรสต้องสาตรา ตกจากอาชาบรรลัย
กริ้วโกรธโกรธาบ้าจิต จะรอรั้งยั้งคิดก็หาไม่
แกว่งหอกคู่ขับอาชาไนย เข้ารุกไล่สังคามาระตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
เห็นไพรีรุกไล่อนุชา พระขับม้าถลันออกกั้นกาง
กลับกลอกหอกทรงพุ่งสกัด ระตูรับผันผัดไม่ขัดขวาง
พระชักอาชาไนยไว้วาง สะบัดย่างเชือนชายย้ายทำนอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงไวว่อง
ขับม้าวกวิ่งชิงคลอง เคล่าคล่องกลับกลอกหอกซัด
ขยับกรผ่อนพุ่งข้างละที ระเด่นมนตรีป้องปัด
ระตูตามติดพันด้วยสันทัด ผันผัดอาวุธกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้พงศ์เทวัญอสัญหยา
รับพลางทางชักอาชา รั้งรารอไว้ไม่รอนราญ
จึงคิดว่าระตูผู้นี้ ท่วงทีสามารถอาจหาญ
ทั้งอาวุธต่างต่างก็ชำนาญ จะผลาญบนหลังม้าเห็นยากใจ
อย่าเลยจะชวนตีกระบี่ ได้ทีจะฆ่าเสียให้ได้
คิดแล้วจึงร้องประกาศไป ดูก่อนภูวไนยธิบดี
เรารบกันบนหลังอาชา ต่างกล้าสามารถไม่ถอยหนี
มาจะลงยังพื้นปัถพี ตีกระบี่ให้เห็นฝีมือกัน
ว่าพลางลงจากอัสดร พระกรทรงกระบี่ผาดผัน
รำร่ายหันเหียนเวียนระวัน หมายมั่นเข่นฆ่าราวี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
จึ่งถอดโกลนโจนจากพาชี ภูมีไม่ยั้งรั้งรา
ทรงกระบี่รำเรียงเคียงร่าย ประปรายปลายกระบี่แล้วให้ท่า
กระหยับหันผันหลังออกมา แล้วกลับหน้าจ้วงโจมเข้าฟันแทง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากล้าแข็ง
กลับกระบี่ให้ท่าเปลี่ยนแปลง ต่อแย้งย่างเท้าเข้าชิด
แทงต้องระตูแล้วฟันซ้ำ ไม่ชอกช้ำผิวหนังแต่สักหนิด
ต่างทรงศักดาวราฤทธิ์ เลี้ยวไล่ตามติดต้านทาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงห้าวหาญ
แกว่งกระบี่ผัดผันประจัญบาน ไม่ย่อท้อต่อต้านราญรบ
แทงทะลวงจ้วงฟันทันที ระเด่นมนตรีหลีกหลบ
กระบี่ต่อกระบี่ตีกระทบ เป็นประกายกลุ้มกลบกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เห็นระตูต่อตีมีศักดา คงทั้งสาตราอาวุธ
ท่วงหนีทีไล่ไวว่อง เพลงกระบี่ตีคล่องเป็นที่สุด
ยากที่ใครจะรอต่อยุทธ์ เป็นบุรุษผู้หนึ่งในแดนไตร
จำกูจะสังหารผลาญด้วยกริช ซึ่งเทเวศร์ประสิทธิ์ประสาทให้
คิดพลางชักกริชฤทธิไกร แล้วร้องว่าไปมิได้ช้า
ดูก่อนระตูภูมี เพลงกระบี่ตีกันจนสิ้นท่า
ต่างคนไม่แพ้ฤทธา เรามารำกริชสู้กัน
ว่าพลางทางถอดกริชกราย เยื้องย้ายร่ายรำบิดผัน
กวักพระหัตถ์ตรัสเรียกระตูพลัน พระทำทีเย้ยหยันไพรี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกะหมังกุหนิงเรืองศรี
ได้ฟังชื่นชมยินดี ครั้งนี้อิเหนาจะวายชนม์
อันเพลงกริชชวามลายู กูรู้สันทัดไม่ขัดสน
คิดแล้วชักกริชฤทธิรณ ร่ายรำทำกลมารยา

กรขวานั้นกุมกริชกราย พระหัตถ์ซ้ายนั้นถือเช็ดหน้า
เข้าปะทะประกริชด้วยฤทธา ผัดผันไปมาไม่ครั่นคร้าม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลอง

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชาญสนาม
พระกรกรายฉายกริชติดตาม ไม่เข็ดขามคร้ามถอยคอยรับ
หลบหลีกไวว่องป้องกัน ผัดผันหันออกกลอกกลับ
ปะทะแทงแสร้งทำสำทับ ย่างกระหยับรุกไล่มิได้ยั้ง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เห็นระตูถอยเท้าก้าวผิด พระกรายกริชแทงอกตลอดหลัง
ล้มลงด่าวดิ้นสิ้นกำลัง มอดม้วยชีวังปลดปลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีสูงส่ง
ทั้งระเด่นดาหยนสุริย์วงศ์ สุหรานากงทรงฤทธิ์
เห็นระเด่นมนตรีต่อสู้ แทงระตูแม่ทัพดับจิต
สามองค์ทรงม้ากระชั้นชิด จะสังหารผลาญชีวิตไพรี
ต่างเข้าลุยไล่ไม่รอรั้ง ท้าวปาหยังประหมันผันหนี
ทหารโห่เอาชัยได้ที ตามตีโยธาฝ่าฟัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ระตูปาหยังประหมัน
สุดที่จะรับรองป้องกัน พลขันธ์พังพ่ายตายยับ

ไพร่พลัดจากนายกระจายหนี เห็นเสียทีตีม้าควบขับ
ปลอมพลปนไปในกองทัพ ไม่ผันหน้ามารับแต่สักคน
บ้างบ่าวเข้าคนละบ่าพานายวิ่ง ประเจียดเครื่องเปลื้องทิ้งไว้เกลื่อนกล่น
บ้างหนามเกี่ยวหัวหูไม่รู้ตน ซุกซนด้นไปแต่ลำพัง
บ้างเททิ้งไถ้ข้าวเขนงปืน รื้อตื่นเสียงเพื่อนกันข้างหลัง
ที่ถูกปืนป่วยขาละล้าละลัง อุตส่าห์คลานเซซังซุกไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ ครั้นมาถึงท้ายค่ายมั่น ท้าวประหมันปาหยังเป็นใหญ่
จึงหยุดปรึกษากันทันใด อันเราจะหนีไปเห็นไม่พ้น
ครั้นจะคืนเข้าค่ายรายรับ ไม่ทันทีกองทัพยังสับสน
จะซ้ำเสียเสนีรี้พล จำจะผ่อนให้พ้นมรณา
มาเราจะเข้าบังคมคัล พระผู้พงศ์อสัญแดหวา
จึ่งให้ยกธงอัปรา โยธายั้งหยุดพร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ สององค์ลงจากอาชา เสด็จมากับหมู่กิดาหยัน
เสนาแวดล้อมแน่นนันต์ จรจรัลมาสมรภูมิชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งแจ้งกิจจา แก่ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
เราผู้น้องระตูที่บรรลัย ตั้งใจจะมาเฝ้าบาทบงส์ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งมหาเสนาตำมะหงง
พาระตูพี่น้องทั้งสององค์ มาเฝ้าพระสุริย์วงศ์ทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ วันทาทูลแถลงแจ้งคดี บัดนี้ท้าวปาหยังกับประหมัน
น้องระตูผู้ม้วยชีวัน มาบังคมคัลพระภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูตัวสั่นหวั่นไหว
ก้มกราบบาทมูลแล้วทูลไป ภูวไนยได้ทรงพระเมตตา
ข้าน้อยทั้งสองเป็นไพรี โทษผิดครั้งนี้นักหนา
จงโปรดปรานประทานชีวา ไว้เป็นข้าใต้เบื้องบทมาลย์
ขอเอาพระเดชปกเกศเกล้า ตราบเท่าสิ้นชีวังสังขาร
ถึงปีจะมีบรรณาการ มาถวายตามบุราณประเพณี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ช้า
๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังระตูสองราพาที ภูมีจึ่งตรัสตอบไป
ซึ่งท่านมาวอนง้อขอโทษ เราจะถือโกรธนั้นหาไม่
อันเชษฐานัดดาซึ่งบรรลัย เพราะใจโอหังกำลังพาล
ท่านจงรับศพทั้งสองนั้น พากันกลับไปยังถิ่นฐาน
บูชาเพลิงปลงส่งสการ ให้พร้อมพงศ์วงศ์วานในธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ตรัสพลางย่างเยื้องยุรยาตร องอาจดังไกรสรสีห์
สองระตูตามเสด็จจรลี ไปที่วิหยาสะกำตาย
มาเห็นศพทองทิ้งกลิ้งอยู่ พระพินิจพิศดูแล้วใจหาย
หนุ่มน้อยโสภาน่าเสียดาย ควรจะนับว่าชายโฉมยง
ทนต์แดงดังแสงทับทิม เพริศพริ้มเพรารับกับขนง
เกศาปลายงอนงามทรง เอวองค์สารพัดไม่ขัดตา
กระนี้หรือบิดามิพิศวาส จนพินาศด้วยโอรสา
แม้นว่าระตูจรกา งามเหมือนวิหยาสะกำนี้
จะมิได้ร้อนรนด้วยปนศักดิ์ น่ารักรูปทรงส่งศรี
ตรัสแล้วลีลาขึ้นพาชี กลับไปยังที่พลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น สองระตูวิโยคโศกศัลย์
กอดศพเชษฐาเข้าจาบัลย์ พิไรร่ำรำพันโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้

๏ ว่าพระองค์ผู้ทรงยศ พระเกียรติปรากฏในแหล่งหล้า
สงครามทุกครั้งแต่หลังมา ไม่เคยอัปราแก่ไพรี
ครั้งนี้ควรหรือมาพินาศ เบาจิตคิดประมาทไม่พอที่
เพราะรักบุตรสุดสวาทแสนทวี จะทัดทานภูมีไม่เชื่อฟัง
อนิจจาวิหยาสะกำเอ๋ย เวรสิ่งใดเลยแต่หนหลัง
เสียแรงเรืองฤทธีมีกำลัง มาวอดวายชีวังแต่ยังเยาว์

ตั้งแต่นี้ไปไม่เห็นหน้า กลับคืนพาราจะเงียบเหงา

สองกษัตริย์กำสรดซบเซา ให้ละห้อยสร้อยเศร้าวิญญาณ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ ครั้นคลายวายโศกกันแสงศัลย์ ให้เชิญศพทรงธรรม์เชษฐา

กับศพศรีราชนัดดา ขึ้นมหาบุษบกรถชัย

ระตูสององค์ทรงอัสดร เลิกนิกรโยธาทัพใหญ่

เข้าในพนมพนาลัย กลับไปยังราชธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เสนาดาหากรุงศรี

เห็นอิเหนามีชัยแก่ไพรี ก็เผ่นขึ้นพาชีรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่โรงท้องพระโรงคัล อภิวันท์องค์ศรีปัตหรา

ทูลว่าอิเหนานัดดา เข่นฆ่าไพรีวายปราณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนคเรศราชฐาน

แจ้งว่าข้าศึกประลัยลาญ มีความเกษมศานต์โสมนัส

ซึ่งดาลเดือดนัดดามาแต่หลัง ก็ค่อยคลายแค้นคั่งเคืองขัด

เสด็จจากแท่นที่บัลลังก์รัตน์ เข้าปราสาทจำรัสรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกุเรปันกรุงศรี

จึงสั่งเจ้าพนักงานทันที บัดนี้เสร็จการชิงชัย

จะเชิญเสด็จพระโฉมยง ไปสรงสนานในสระใหญ่
ริมเชิงกุหนุงมาลัย เร่งไปปลูกเกยแลพลับพลา
ประชุมเหล่าโหราราชครู หราหมณ์ชีบีกูประมาหนา
สำหรับราชพิธีกษัตรา ให้พร้อมแต่เวลาตะวันชาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงเจ้าพนักงานทั้งหลาย
รับสั่งบังคับคำนับนาย ออกจากค่ายเข้าป่าพากันไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงซึ่งฝั่งสระศรี ริมเชิงคีรีเขาใหญ่
เกณฑ์กันปลูกเกยพลับพลาชัย ทุกหมวดหมายนายไพร่ระดมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาคนขยัน
เข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ บังคมคัลแล้วทูลทันใด
ประเพณีกษัตรามาแต่ก่อน รณรงค์ราญรอนศึกใหญ่
แม้นชนะไพรีมีชัย ย่อมไปสระสนานสำราญองค์
ขอเชิญเสด็จพระภูวนาถ ลีลาศไปชำระสระสรง
ยังสระชื่อเบญจบุษบง ให้เป็นมงคลสวัสดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังคำตำมะหงงเสนี ภูมีชื่นชมภิรมยา

จึ่งเสด็จขึ้นม้าที่นั่งทรง กับระเด่นสี่องค์วงศา
พร้อมม้าพี่เลี้ยงแลเสนา ม้าหมู่โยธาพลไกร
ครบถ้วนกระบวนพาชี ขับขี่สะบัดย่างวางใหญ่
ควบแข่งแซงเสียดกันไป ตามแถวแนวไม้ชายดง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงซึ่งสระปทุเมศ อยู่นอกนคเรศสำหรับสรง
เสด็จจากพาชีที่นั่งทรง แล้วลงสรงสนานสำราญกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ชี้ชมโกสุมปทุมมาศ ขาวแดงเดียรดาษประหลาดหลาย
ชูก้านบานกลีบคลี่คลาย เกสรร่วงรายเรณูนวล
เหล่าระเด่นเล่นน้ำในสระนั้น ยิ้มแย้มหยอกกันเกษมสรวล
พระทรงฤทธิ์คิดกระสันรัญจวน คะนึงนวลโฉมงามสามสุดา
บุษบงส่งรสรวยริน หอมละม้ายคล้ายกลิ่นจินตะหรา
ถวิลวันลงสรงคงคา เมื่อไปฌาปนกิจอัยกี
เห็นหมู่มัจฉาว่ายคล้ายคล่ำ เหมือนเจ้าว่ายแหวกน้ำหนีพี่
โหยหวนครวญคร่ำถึงเทวี ภูมีเศร้าสร้อยกำสรดทรง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ลงสรง

ร่าย

๏ สรงเสร็จเสด็จคลาไคล ประพาสไปริมฝั่งสระสรง
กับระเด่นทั้งสี่สุริย์วงศ์ ต่างองค์สัพยอกหยอกกัน

พระหักก้านโกสุมปทุมา รำท่ากระบี่บิดผัน
กับระเด่นสิงหัดส่าหรีนั้น ป้องปัดผัดผันอลวน
อันองค์กะหรัดตะปาตี รำกระบี่กับระเด่นดาหยน
สังคามาระตานั้นประจญ ด้วยเสนาสามนต์ไปมา
ยะรุเดะสันทัดกั้นหยั่น คู่กันกับกะระตาหลา
ปูนตาคู่กับประสันตา รำกริชชวาว่องไว ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ กลอง

๏ ครั้นเสร็จพระเสด็จจรลี ไปยังที่พลับพลาอาศัย
ทรงภูษาโขมพัตถ์อำไพ แล้วตรงไปขึ้นเกยพิธีการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปุโรหิตโหรามหาศาล
ต่างคนประณตบทมาลย์ โอมอ่านไสยเวทขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ สาธุการ

๏ จึงเอาใบมะพร้าวมาจำหลัก เป็นรูปจักรหอกดาบพระแสงขรรค์
ทั้งกริชแลเสน่าเกาทัณฑ์ สารพันอาวุธนานา
ลอยลงในน้ำพิธีการ ซ้ำอ่านอาคมคาถา
โสรจสรงห้าองค์กษัตรา ให้เมาะตาริยะกัดสวัสดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นเสร็จสรงน้ำพิธี ภูมีชื่นชมภิรมยา

จึงสำอางอ่าองค์ทรงเครื่อง อร่ามเรืองจำรัสทัดบุหงา
ขึ้นทรงสินธพอาชา ควบขับกลับมาพลับพลาทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเสด็จขึ้นเหนืออาสน์ ภูวนาถทุกข์ทนหม่นหมอง
คะนึงสามทรามสงวนนวลน้อง ตรึกตรองแต่จะคืนไปพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ พระสุริยาสายัณห์สิ้นแสง ศศิธรแจ่มแจ้งเวหา
พระดูเดือนเหมือนผิวพักตรา ระเด่นจินตะหรายาใจ
โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่ อนิจจาป่านนี้จะเป็นไฉน
จะตั้งแต่อาวรณ์ร้อนฤทัย คร่ำครวญหวนไห้ไม่เว้นวัน
สรงเสวยเคยสุขจะทุกข์ร้อน ยามนอนจะวิโยคโศกศัลย์
ใครจะปลอบบอรไทวิไลวรรณ ให้สร่างกันแสงเศร้าโศกา
จะได้แต่ปรับทุกข์กันทั้งสาม จะนับวันคืนยามคอยหา
อกเอ๋ยจำใจไกลสุดา เพราะต้องมาปราบราชไพรี
บัดนี้การศึกก็เสร็จสรรพ พี่จะเร่งรีบกลับไปสมศรี
พระครวญคร่ำกำสรดแสนทวี คิดอยู่แต่ที่จะคลาไคล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ จึงสั่งระเด่นดาหยน จงจัดพลโยธาทัพใหญ่
พร้อมทั้งม้ารถคชไกร ตรวจตราเตรียมไว้ในราตรี

พรุ่งนี้จะเข้าไปทูลลา กลับไปหมันหยากรุงศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี เข้าในแท่นที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑๒

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูจรกานาถา
ตั้งแต่ให้ราชสารา ไปกล่าวบุษบาได้ดังใจ
พระยิ่งชื่นชมโสมนัส ในจิตประดิพัทธ์พิสมัย
มีแต่เปรมปริ่มกระหยิ่มใจ ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นฟ้า
เวียนคลี่กระดาษวาดรูปนาง ประทับกับทรวงพลางทางหวนหา
ปานนี้พุ่มพวงดวงสุดา จะคิดคอยพี่ยาทุกนาที
พี่ก็ให้เร่งรัดจัดงาน จะยกไปทำการภิเษกศรี
แต่โหยหวนครวญคะนึงถึงเทวี ไม่เป็นอันที่จะนิทรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นรุ่งรังสีรวีวรรณ พระทรงธรรม์อ่าองค์ทรงภูษา
ย่างเยื้องยุรยาตรคลาดคลา ออกมาพระโรงรัตน์ชัชวาล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนาดาหาราชฐาน
ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ ทูลแถลงแจ้งการทันที
บัดนี้พระผู้ผ่านดาหา ใช้ข้ามาทูลบทศรี
ด้วยท้าวกะหมังกุหนิงภูมี ให้เสนีนำราชสารา
ไปกล่าวพระบุตรีโฉมยง ให้องค์พระโอรสา
สมเด็จพระราชบิดา ตอบว่าได้ให้แก่ภูวไนย
นัยว่าไม่ให้ไม่ฟังกัน จะชิงตุนาหงันให้จงได้
ป่านนี้เห็นจะยกพลไกร มาชิงชัยดาหาธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา[๑] บทที่ ๑

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี ดั่งอัคคีจี้จุดดวงใจ
แผดเสียงสิงหนาทบรรหาร เหม่มันอหังการหยาบใหญ่
จะชิงดวงยิหวาของกูไป ดีแล้วจะได้เห็นกัน
จึงตรัสสั่งดะหมังมนตรี เร่งตรวจเตรียมโยธีทัพขันธ์
ม้ารถคชไกรครบครัน ให้ทันจะยกยาตรา
ตำมะหงงจงเร่งรีบไป ทูลไทธิเบศร์เชษฐา
ให้กรีธาทัพใหญ่ไคลคลา ไปช่วยเข่นฆ่าไพรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

[๑] เจรจาแต่บทที่ ๑ ถึง ๖๘ คือคำเจรจาพระราชนิพนธ์ที่พิมพ์ไว้ในสมุดเล่ม ๑ ต่างหาก ขอให้พลิกดูในสมุดเล่มนั้น

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาบดีศรี
รับสั่งแล้วรีบจรลี มาตรวจเตรียมโยธีรี้พล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจรจาบทที่ ๒

ยานี

๏ กรมช้างผูกช้างชนะงา กรมม้าผูกม้าโกลาหล
เหล่าทหารจัดแจงแต่งตน แต่ละคนแข็งขันเคยพันตู
มาเข้ากระบวนทัพคับคั่ง ซ้ายขวาหน้าหลังเป็นหมวดหมู่
ถือเสน่าเกาทัณฑ์ทวนธนู โล่เขนหอกคู่ปืนไฟ
พร้อมพรั่งตั้งพยุหโยธา ดาษดาดังสายน้ำไหล
ตำมะหงงเสนานั้นรีบไป ยังกรุงไกรล่าสำธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
ครั้นใกล้พิชัยฤกษ์ดี ก็จรลีมาสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ขัดสีสารพางค์สำอางองค์ บรรจงทรงสุคนธ์โอ่อ่า
ผัดพักตร์ลูบไล้ไปมา ให้กลบผิวพักตราพระภูมี
ใส่สนับเพลาทรงภูษา งามวิจิตรรจนาระบายสี
ฉลององค์ทรงกระสันอินทรีย์ ซึ่งพ่วงพีให้เห็นเป็นทรวดทรง
ห้อยหน้าผ้าทิพย์ขลิบสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นดอกตันหยง
ทองกรกาบกิ่งยิ่งยง ธำมรงค์ร่วงรุ้งพาหุรัด

ทรงชฎาเดินหนกุณฑลทอง　　เรืองรองดอกไม้ไหวสะบัด
ห้อยอุบะบรรจงทรงทัด　　พระหัตถ์กุมกริชแล้วจรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ เสด็จขึ้นทรงคอคชสาร　　สอดชนักหน่วงพานผูกมั่น
ได้ฤกษ์ยิงปืนเป็นสำคัญ　　ให้เคลื่อนพลขันธ์มิทันนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราว

โทน

๏ ช้างเอยช้างต้น　　ชาญชนชนะงากล้าหาญ
ใหญ่หลวงพ่วงพีพ้นประมาณ　　เคยเป็นคชาธารที่นั่งทรง
ทนปืนยืนสู้ศึกใหญ่　　เข้าไหนไล่ลุยเป็นผุยผง
สำเนียงโกญจนาทอาจอง　　งางอนดังจะส่งสอยดาว
ผูกเครื่องเรืองรัตน์รายอร่าม　　ห้อยหูพู่จามรีขาว
ปกตระพองกรองแก้วแพร้วพราว　　กระวิลวาวชนักถักทอง
เครื่องสูงชุมสายรายเรียง　　แซ่เสียงประโคมครึกกึกก้อง
ช้างม้ารนร่านทะยานร้อง　　ยกกองทัพรีบคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เดินทางทั้งทิวาราตรี　　หมายจะล้างไพรีให้ตักษัย
รีบเร่งบทจรไม่นอนใจ　　ถึงพิชัยดาหาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ไสยาสน์ในราษราตรี　　แสนทวีเทวษในวิญญาณ์

ม่อยหลับแล้วกลับผวาตื่น คิดแต่จะคืนไปหมันหยา
ปานนี้โฉมงานสามสุดา จะละห้อยคอยท่าทุกคืนวัน
เวลาดึกเดือนตกนกร้อง ระวังไพรไก่ก้องกระชั้นขัน
เสียงดุเหว่าเร้าเรียกหากัน ฟังหวั่นว่าเสียงทรามวัย
พระลุกขึ้นเหลือบแลชะแง้หา เจ้าตามมาร้องเรียกหรือไฉน
ลมชวยรวยรสสุมาลัย หอมเหมือนกลิ่นสไบบังอร
ยิ่งเคลิ้มคลุ้มกลุ้มจิตพิศวง ทอดองค์ลงกับบรรจถรณ์
กลิ้งกลับสับสนทุรนร้อน กรตระกองกอดหมอนถอนฤทัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓

ร่าย

๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวหน สุริยนแย้มเยี่ยมเหลี่ยมไศล
จึงอ่าองค์ทรงเครื่องอำไพ ภูวไนยออกหน้าพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ได้ยินเสียงแตรสังข์ฆ้องกลอง ครั่นครึกกึกก้องมาหนักหนา
จึงดำรัสตรัสสั่งปูนตา จงให้โยธาไปถามดู
ใครยกทัพมาแต่เมืองไหน เหตุใดจึงช้าล่าอยู่
หรือพวกอริราชศัตรู จะมาพันตูต่อตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประณตบทศรี
ออกมาสั่งกันทันที ตามมีพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาใจกล้า
คำนับรับคำแล้วอำลา ขึ้นมาควบขับไปฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถามถ้วนถี่ ทัพยกมานี้จะไปไหน
อยู่ยังถิ่นฐานบ้านเมืองใด คือใครเป็นจอมจัตุรงค์
ระเด่นมนตรีตรัสใช้ มาถามไถ่ให้แจ้งโดยประสงค์
จงบอกเนื้อความตามตรง จะได้ทูลองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายหมวดขุนพลคนขยัน
จึงตอบคดีที่ถามนั้น พระผู้ผ่านเขตขัณฑ์จรกา
รู้ข่าวว่าท้าวกะหมังกุหนิง มารบชิงพระบุตรีดาหา
จึงเตรียมทัพสรรพเสร็จเสด็จมา หวังว่าจะช่วยชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาอัชฌาสัย
ได้ฟังจะแจ้งไม่แคลงใจ ก็เร่งรีบกลับไปไม่รอรั้ง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรงไปหา ปูนตาพี่เลี้ยงผู้รับสั่ง
แล้วแถลงแจ้งความให้ฟัง โดยดังคดีทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปูนตาฟังคำว่าขาน
มายังพลับพลาพลันมิทันนาน กราบกรานแล้วทูลพระทรงธรรม์

ว่าทัพนี้คือท้าวจรกา ซึ่งมาขอพระธิดาตุนาหงัน
แจ้งว่าปัจจามิตรติดพัน จึงมาช่วยป้องกันเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาได้ฟังไม่นิ่งได้
จึงว่าเราลำบากยากใจ สู้ทนปืนไฟแทบตาย
ท่านมาชุบมือเอาสรรพ นั่งกินสำรับเล่นง่ายง่าย
เมื่อมีชัยท่านได้พลอยสบาย แม้นแพ้ก็จะตายแต่พวกเรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕

๏ เมื่อนั้น พระผู้เฉิดโฉมยงองค์อิเหนา
จึงว่าอย่าพูดมากปากเบา ใครเขาได้ยินจะนินทา
ตรัสพลางทางเรียกอัสดร เห็นทินกรเรืองแรงแสงกล้า
จะเข้าไปถวายบังคมลา สั่งเสร็จเสด็จมาอ่าองค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา สนับเพลาเชิงกระหนกวิหคหงส์
ภูษิตวิจิตรบรรจงทรง ฉลององค์ดุนกุดั่นรังแตน
อินทรธนูติดต้นพระพาหา ริ้วทองปัตหล่าปลายแขน
ผ้าทิพขลิบริมทับทิมแทน ชายไหวหัวแหวนสังวาลวาว
ตาบประดับทับทรวงสายสร้อย เฟื่องห้อยพลอยแดงเขียวขาว
ทองกรวิเชียรช่วงดังดวงดาว ธำมรงค์เพชรพราวไปทุกนิ้ว
ทรงมงกุฎกรรเจียกจอนจำรัส ผัดพักตร์นวลละอองผ่องผิว
ห้อยอุบะลมชายปลายปลิว ดูดังจะเลื่อนลิ่วลอยฟ้า ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระหัตถ์กุมกริชฤทธิรอน กรายกรอ่อนระทวยทั้งซ้ายขวา
ลงจากที่ประทับพลับพลา เสด็จมาขึ้นทรงพาชี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น ผ่านดำขำขนสลับสี
สูงระหงทรงงามพ่วงพี ท่วงทีขี่ขับเรียบร้อย
เยื้องอกยกเท้าสอดซ้ำ ติดพยศย่างย่ำทำถอย
เปลี่ยนขวามาซ้ายซ้ำรอย ถูกน้อยซอยเต้นไปตามทาง
ผูกเครื่องสุวรรณวาวดาวจำหลัก หมอนกำมะหยี่ปักหักทองขวาง
สอดส่ายง่องง้ำประจำคาง พนังข้างอย่างเทศโกลนทอง
ม้าทหารแห่หน้าสง่างาม ม้ากิดาหยันตามเป็นแถวถ้อง
อนุชาขี่ม้าที่นั่งรอง ม้าพี่เลี้ยงเคียงสองข้างไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖

ร่าย

๏ บัดนั้น ประชาชนชายหญิงน้อยใหญ่
รู้ว่าจะเสด็จเข้าเวียงชัย เขม้นใจคอนดูด้วยโกรธา
คับคั่งนั่งแน่นริมถนน ผู้ดีปนเข็ญใจก็ไม่ว่า
ครั้นเห็นพระองค์ทรงม้ามา ที่แค้นขัดอัธยาก็ลืมไป
บางตั้งตาพินิจพิศวง ตะลึงแลรูปทรงหลงใหล
บ้างบังคมชมโฉมภูวไนย ความงามกระไรเหมือนเทวา
บรรดาประชาชาวพระนคร หญิงชายถวายพรถ้วนหน้า
ให้ได้ครองกับพระธิดา ไพร่ฟ้าจะได้พึ่งสืบไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นถึงประเสบันทันใด ภูวไนยลงจากพาชี
จึงชวนสังคามาระตา อนุชามาไปเป็นเพื่อนพี่
ตรัสพลางย่างเยื้องจรลี เสด็จขึ้นยังที่มนเทียรทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม องค์บรมกษัตริย์ทั้งสอง
หฤทัยระทึกตรึกตรอง ให้ระคายหมางหมองวิญญาณ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพพิชัยดาหา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา เห็นอิเหนาเข้ามาบังคมคัล
ต่างแค้นเคืองขัดไม่ตรัสทัก มึนเมินพระพักตร์ผินผัน
ขับแต่สียะตราลูกยานั้น จงไปอภิวันท์พระพี่ยา
เราพ้นเป็นเชลยก็เพราะเขา คุณอยู่แก่เราหนักหนา
แม้นหาไม่พ่อจะมรณา เจ้าจะไปเป็นข้าไพรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๘

ร่าย
๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ลุกแล่นไปพลันทันที ถึงระเด่นมนตรีก็บังคม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์ทรงลักษณ์งามสม
อุ้มองค์องค์อนุชาเชยชม แล้วปรารมภ์รำพึงคะนึงใน

แต่กุมารยังงามถึงเพียงนี้ ถ้าบุตรีจะงามสักเพียงไหน
ชมพลางทางชำเลืองแลไป ดูทีท้าวไทเห็นโกรธา
ยิ่งคิดครั่นคร้ามขามเขิน ทั้งกลัวทั้งสะเทินเมินหน้า
ม่อยเมียงเคียงแอบอนุชา มิได้จำนรรจาพาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงมีพจนารถเสาวนีย์ สงครามครั้งนี้ไม่ควรเป็น
เพราะลูกเจ้ากรรมทำแค้นขัด จนวิบัติบ้านเมืองได้เคืองเข็ญ
ทั้งทุกข์ทั้งอายไม่วายเว้น เลือดตาจะกระเด็นอยู่เป็นนิจ
มันช่างอาภัพอัปลักษณ์ ไม่ได้พึ่งพำนักแต่สักหนิด
ให้ซ้ำเสียวงศาสุราฤทธิ์ เจ็บช้ำน้ำจิตเป็นพ้นไป
นี่หากว่ามีนัดดา ได้เป็นที่พึ่งพาอาศัย
สังหารศัตรูกู้เวียงชัย ภักดีมีใจช่วยเจ็บแค้น
จึงมิได้เป็นเมืองขึ้นเขา บุญคุณของเจ้าเป็นเหลือแสน
ไม่มีของต้องใจจะตอบแทน ถ้าแม้นบุษบาธิดาเรา
ยังมิได้ให้แก่จรกา จะยกให้เป็นข้าของเจ้า
นึกว่าวิบากกรรมทำเนา ลูกคนหนึ่งเราไม่เสียดาย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
ได้ฟังเสาวนีย์อภิปราย ให้ระคายระคางหมางใจ

กราบบาทบังคมแล้วก้มหน้า จะสนองพจนาก็หาไม่
ในอกร้อนรุมดังสุมไฟ หฤทัยไหวหวั่นพันทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึงตรัสแก่ระเด่นมนตรี บัดนี้เสร็จศึกสงคราม
เจ้าสิมีธุระร้อนรน จะรีบร้นกลับไปเราไม่ห้าม
หรือจะอยู่ยังนครก่อนก็ตาม สุดแต่ความคิดของนัดดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนานบนิ้วเหนือเกศา
จึงบ่ายเบี่ยงเลี่ยงทูลพระราชา เมื่อมารีบร้นพลไกร
เดินทั้งกลางคืนกลางวัน จะได้พักพลขันธ์นั้นหาไม่
จะยับยั้งอยู่ยังเวียงชัย สักสามวันจึงจะได้บังคมลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนัคเรศดาหา
จึงมีสีหนาทบัญชา ตรัสสั่งยาสาเสนาใน
จงแต่งที่ประเสบันอากง ให้องค์นัดดาอาศัย
โภชนาสาลีจงส่งไป กว่าจะได้กลับคืนธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสารับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที ไปจัดแจงแต่งที่ดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๙

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพลบโลกนาถา
จึงสั่งสาวสรรค์กัลยา จงไปบอกบุษบามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลสาวศรี
รับสั่งพระองค์ทรงธรณี แล้วรีบจรลีลงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงปราสาทนางโฉมยง กราบลงแล้วทูลแถลงไข
องค์ศรีปัตหราบัญชาใช้ ให้เชิญอรไทเสด็จจร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาดวงสมร
ได้แจ้งรับสั่งพระบิดร บังอรถวิลจินดา
อิเหนากุเรปันมาเฝ้า จะให้เราไปไหว้กระมังหนา
คิดแล้วก็เข้าที่ไสยา มิได้จำนรรจาประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
จึงชวนกันโลมเล้าเอาใจ แม่มาเป็นใดดังนี้
พระบิดาให้หาขึ้นไปเฝ้า เหตุผลหนักเบาไม่รู้ที่
ไปฟังดูให้รู้ว่าร้ายดี ทูลเท่าไรเทวีไม่ลีลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๐

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
แต่คอยคอยอะหนะบุษบา ไม่เห็นขึ้นมาช้าไป

พรั่นจิตคิดกลัวสองกษัตริย์ จะเคืองขัดวิญญาณ์อัชฌาสัย
จึงยุรยาตราคลาไคล ลงไปปราสาทพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เผยม่านสุวรรณซึ่งกั้นกาง เห็นนางบรรทมอยู่ในที่
พี่เลี้ยงโลมไล้ไม่ไยดี มะเดหวีจึงเข้าไปว่าวอน
พระบิตุเรศคอยท่าอยู่ช้านาน เยาวมาลย์แม่จงขึ้นไปก่อน
จะปลอบปลุกเท่าไรก็นิ่งนอน จึงอุ้มองค์บังอรจากไสยา
แล้วเอาสุคนธามาทรงให้ อรไทกวดเกล้าเกศา
พี่เลี้ยงทั้งสี่ก็ปรีดา ช่วยแต่งกายาให้ทรามวัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๑

ชมตลาด

๏ ให้ทรงภูษายกพื้นตอง ห่มสไบตาดทองผ่องใส
สองสีทับทิมซับใน แล้วใส่สร้อยสะอิ้งสังวาลทรง
ตาบประดับดอกดวงพวงเพชร ทองกรแก้วกาบเก็จก่องก่ง
เข็มขัดรัดรอบเอวองค์ ธำมรงค์เพชรเรืองรูจี
ทรงปรัดผัดพักตร์ปลั่งเปล่ง ดังบุหลันวันเพ็งผ่องศรี
ทรงมงกุฎสำหรับพระบุตรี เสร็จแล้วเทวีไม่ลีลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ องค์มะเดหวีจึงว่าไป จิตใจกระด้างหนักหนา
ว่าพลางผลักไสให้ไคลคลา ขึ้นมายังปราสาทพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ทรุดองค์ลงแฝงม่านสุวรรณ สะเทินจิตบิดผันไม่ออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงตรัสแก่ธิดายาใจ หามาจะให้ไหว้พี่ยา
จะได้รู้จักไว้ว่าพี่น้อง เกลือกมีเหตุเภทพ้องไปภายหน้า
ยากจนจะได้พึ่งพา มิใช่จรกาจะอายไย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดอัชฌาสัย
สะบัดพักตร์ผินผันเสียทันใด ไม่ออกไปตามคำพระมารดา
นางนั่งนิ่งแฝงม่านอยู่ คิดละอายอดสูหนักหนา
ชนนีซ้ำเตือนให้เคลื่อนคลา ก็ผูกคิ้วนิ่วหน้าไม่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
จึงตรัสปลอบบุษบานารี มารศรีอย่าประหวั่นพรั่นใจ
ไปเถิดจงฟังแม่ว่า พี่ยาจะติโทษได้
ปลอบพลางผลักไสให้ออกไป บุษบาก็ไม่ไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๒

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงว่าเจ้าจงไปวันทา จะละอายเชษฐาไปว่าไร

หาบุญไม่มิได้เลี้ยงกันแล้ว ลูกแก้วอย่าพรั่นหวั่นไหว
แต่จะให้รู้จักกันไว้ ด้วยได้มาร่วมเรียงวงศ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาแน่งน้อยนวลหง
กลัวพระบิตุเรศฤทธิรงค์ ก็เผยม่านคลานตรงออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี พระชนกชนนีนาถา
ให้ขามเขินสะเทินวิญญาณ์ ก้มหน้านิ่งอยู่ไม่ดูไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
ค่อยกระซิบทูลองค์พระทรงชัย เป็นไฉนไม่ดูกัลยา
อันนางโฉมยงค์องค์นี้ เลิศล้ำนารีในแหล่งหล้า
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา เพียงจันทราทรงกลดหมดราคี
งามดั่งโกสุมปทุมมาลย์ บานอยู่ในท้องสระศรี
แต่พร่ำทูลระเด่นมนตรี ภูมีฮึดให้ไม่แลไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงกำนัลน้อยใหญ่
ทั้งเหล่าท้าวนางข้างใน ต่างไปชิงช่องมองดู
ชมโฉมระเด่นมนตรี ไม่มีผู้ใดจะควรคู่
เปรียบกับพระบุตรีโฉมตรู งามดูดั่งแก้วกับสุวรรณ

บ้างว่าเหมือนอสัญแดหวา กับนางเทพธิดากระยาหงัน
บ้างว่าเหมือนสุริยากับพระจันทร์ ถ้าได้ครองกันจะสมควร
สมทั้งรูปทรงแลยศศักดิ์ เสียดายนักพระมาคิดหักหวน
ต่างคนก็ต่างรัญจวน คร่ำครวญไปทุกหน้านารี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๓

๏ บัดนั้น นวลนางบาหนันสาวศรี
จึงห้ามฝูงกำนัลไปทันที อย่าพูดเล่นเช่นนี้ไม่ชอบกล
เจ้าเราหรือจะควรเป็นคู่เคียง ถึงจะเลี้ยงก็ไม่เป็นผล
ต่ำศักดิ์แล้วอย่าชักเข้ามาปน ฝูงชนเขาจะเย้ยไยไพ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๔

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงว่าเขามาช่วยชิงชัย จึงพ้นภัยไม่เสียพารา
เจ้าก็มีคู่ผู้อื่นแล้ว จะอายไยลูกแก้วเสนหา
เป็นพี่แล้วก็มีคุณมา จงวันทาเสียเถิดนะบังอร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาดวงสมร
ฟังพระมารดาว่าวอน ให้กลัดกลุ้มรุ่มร้อนฤทัย
ยิ่งคิดความหลังคั่งแค้นนัก นงลักษณ์มิใคร่จะไหว้ได้
จำเป็นด้วยกลัวก็จนใจ จำไหว้นิดหนึ่งพอเป็นที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เหลียวไปรับไหว้เทวี ภูมีดูนางไม่วางตา
งามจริงยิ่งเทพนิมิต ให้คิดเสียดายเป็นหนักหนา
เสโทไหลหลั่งทั้งกายา สะบัดปลายเกศาเนืองไป
กรกอดอนุชาก็ตกลง จะรู้สึกพระองค์ก็หาไม่
แต่เวียนจูบสียะตรายาใจ สำคัญพระทัยว่าเทวี
ความรักรุมจิตพิศวง จนลืมองค์ลืมอายนางโฉมศรี
ไม่เป็นอารมณ์สมประดี ภูมีหลงขับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

พัดชา

๏ เจ้าเอยเจ้าดวงยิหวา ดั่งหยาดฟ้ามาแต่กระยาหงัน
ได้เห็นโฉมฉายเสียดายครัน ฉุกใจไม่ทันคิดเอย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ สังคามาระตาโฉมเฉลา ค่อยสั่นพระเพลาพลางสะกิด
หยิกเอาบาทบงสุ์พระทรงฤทธิ์ ภูวไนยได้คิดก็นิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
ถวามบังคมลาคลาไคล คลานเข้าไปในม่านทอง

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรียิ่งหม่นหมอง
แลตามทรามวัยด้วยใจปอง พลางร้องครวญขับขึ้นฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ลีลากระทุ่ม

๏ เจ้าดวงยิหวาพี่ เจ้าจะจรลีไปไหน

พี่จะอุ้มไปส่งนะดวงใจ ภูวไนยก็เคลื่อนองค์ เอย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ สังคามาระตาลอบสะกิด เห็นทรงฤทธิ์เคลิ้มคลั่งกำลังหลง

จึงยึดข้อพระบาทไว้มั่นคง พระรู้องค์ได้คิดก็คืนมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงบอกองค์ขนิษฐา

เท้าพี่นี้เป็นเหน็บชา จะกลับกายาอย่ายึดไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝูงนางกำนัลน้อยใหญ่

เห็นอิเหนากุเรปันฟั่นเฟือนไป นางในสรวลแล้วก็บอกกัน

เมื่อกี้พระขับชมนาง ได้ยินบ้างหรือไม่นะสาวสวรรค์

พระจริตก็ผิดไปทุกอัน พระพักตร์นั้นก็ซีดสลดไป

พระกรกอดพระกุมารก็เลื่อนลง เสโทโซมองค์ลงหลั่งไหล

ดูทีทำนองจะต้องใจ จึงเคลิ้มไคล้ไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๕

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี

ครั้นมาถึงดาหาธานี เสด็จทรงพาชีคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ รีบจะไปเฝ้าพระราชา พอพบเสนาผู้ใหญ่

จึ่งว่าท่านจงทูลภูวไนย ว่าเราจะเข้าไปบังคมคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาคนขยัน
รับสั่งแล้วรีบจรจรัล มายังพระโรงคัลทันที
บังคมก้มเกล้ากราบทูล พระผู้ผ่านไอศูรย์เรืองศรี
บัดนี้จรกาธิบดี จะมาเฝ้าธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึ่งบรรหารให้หาจรกา เข้ามายังท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมภูวไนย แล้วรีบออกไปทันที
จึ่งแถลงแจ้งความตามกิจจา ว่าพระปิ่นดาหากรุงศรี
ให้มาเชิญเสด็จจรลี เข้าไปยังที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาได้ฟังเกษมสันต์
ลงจากอาชาฉับพลัน แล้วเสด็จจรจรัลเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดริษยา
แต่ได้ยินออกชื่อจรกา ดังเอาไฟฟ้ามาจุดใจ
ครั้นจะอยู่จนระตูเข้ามาเฝ้า จะแลดูหน้าเขากระไรได้
จึ่งบังคมลาคลาไคล ออกไปจากพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ กับสังคามาระตาลีลาศ เสด็จมาโดยราชวิถี
พอพบจรกาธิบดี ยังที่หน้าพระลานโอฬาร์
ระตูทรุดนั่งลงบังคม พระก้มองค์ลงรับหัตถา
พลางขยับจับกริชฤทธา อนุชาก็ยึดพระกรไว้
สะดุ้งจิตคิดได้แล้วเดินหนี แกล้งกล่าววาทีแก้ไข
กริชเคลื่อนจะเลื่อนตกไป พี่จึงกุมไว้นะน้องรัก
ตรัสพลางย่างเยื้องยุรยาตร แสนสวาทวิตกเพียงอกหัก
คะนึงถึงโฉมยงนงลักษณ์ ตรงมายังตำหนักห้องใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

พญาโศก

๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ จะเปลื้องเครื่องอาภรณ์ก็หาไม่
ให้ระทวยระทดสลดใจ แต่ตริตรึกนึกในไปมา
โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ เสียดายศักดิ์อสัญแดหวา
จะระคนปนศักดิ์จรกา อนิจจาที่จะทำประการใด
จะคิดไฉนดีนะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิสมัย
พระเร่งร้อนร่านทะยานใจ ดังเพลิงกาฬผลาญไหม้ทั้งกายา
ฉุกใจได้คิดสิการแล้ว ดังดวงแก้วตกต้องแผ่นผา
ร้าวระยำช้ำจิตเจ็บอุรา ประหนึ่งว่าจะวายชีวี
แน่นอนถอนฤทัยใหลหลง ถึงองค์บุษบายาหยี
ลืมสามสุดานารี ภูมีสร้อยเศร้าโศกาลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระตูจรกาอัชฌาสัย
ครั้นถึงที่เฝ้าท้าวไท ก็เข้าไปอภิวาทวันทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ทั้งสองมเหสีโสภา เห็นระตูเข้ามาบังคมคัล
พิศดูรูปร่างเหมือนอย่างไพร่ เติบใหญ่กำยำล่ำสัน
น่าชังชั่วช้าสารพัน ไม่ควรคู่กันกับบุตรี
สามกษัตริย์เศร้าเสียพระทัยนัก เสียดายลูกรักแลศักดิ์ศรี
จะผ่อนผันฉันใดก็ใช่ที จำเป็นจึงมีบัญชา
เจ้าค่อยอยู่สุขสำราญ ครอบครองศฤงคารเป็นสุขา
หรือทุกข์โศกโรคภัยพาธา แต่คอยคอยเห็นช้าปรารมภ์ใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จรกากราบทูลแถลงไข
เดชะพระเดชปกเกศไป สำราญใจเป็นสุขทุกนิรันดร์
ครั้นรู้ข่าวว่าท้าวกะหมังกุหนิง ยกมาช่วงชิงตุนาหงัน
ก็กะเกณฑ์กองทัพฉับพลัน รีบมาสิบห้าวันถึงพารา
พระเชษฐาจะตามมาภายหลัง ข้าสั่งเสนีให้คอยท่า
อันพวกไพรีที่ยกมา ม้วยชีวาแล้วหรือพระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเรืองศรี
จึงตรัสบอกจรกาธิบดี อันไพรีพ่อลูกนั้นม้วยมิด
ยังแต่ระตูผู้น้อง ทั้งสองไม่รอต่อติด
ขอออกแก่อิเหนาเรืองฤทธิ์ ปัจจามิตรเลิกทัพกลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๖

๏ บัดนั้น ฝูงสนมนารีศรีใส
ทั้งเถ้าแก่ชะแม่กำนัลใน ต่างไปชิงช่องมองเมียง
ครั้นเห็นจรกาเข้ามาเฝ้า บรรดาเหล่าชะแม่แซ่เสียง
บ้างตำหนิติว่าหน้าเพรียง ดูดำดังเหนียงน่าชังนัก
ไม่มีทรวดทรงองค์เอวอ้วน พิศไหนเลวล้วนอัปลักษณ์
ใส่ชฎาก็ไม่รับกับพักตร์ งามบาดตานักขี้คร้านดู
บ้างว่าเสียงเพราะเสนาะเหลือ แหบเครือเบื่อฟังรำคาญหู
รูปร่างอย่างไพร่ใช่ระตู ไม่ควรเคียงคู่พระบุตรี
กระนี้หรือช่างมาตุนาหงัน เห็นเกินหน้าไกลกันทั้งศักดิ์ศรี
ดังเอาปัดขี้ร้ายราคี ปนมณีจินดาค่าควรเมือง
ลางคนว่าระตูจะคู่ครอง ดั่งเพชรผูกเรือนรองด้วยทองเหลือง
เหมือนทองคำธรรมชาติรุ่งเรือง มารู่กับกระเบื้องไม่ควรกัน
ลางนางบ้างโกรธแล้วพาที เสียดายพระบุตรีสาวสวรรค์
ถ้าได้กับอิเหนากุเรปัน น่าชมสมกันข้าชอบใจ
อันระตูผู้นี้บัดสีนัก จะร่วมเรียงเคียงพักตร์หาควรไม่
บ้างห้ามว่าอย่าอื้ออึงไป บ้างบ่นพิไรไปมา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๗

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึ่งมีพระราชบัญชา ตรัสแก่จรกาทันใด
เจ้าจงไปคอยเชษฐา ถึงให้เข้ามาที่อาศัย
สั่งเสร็จพระเสด็จคลาไคล เข้าในปราสาทแก้วแพร้วพราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองฉาย
แน่นอนถอนใจไม่รู้วาย กรก่ายพักตร์นึกตรึกไตร
ซึ่งทูลไว้ว่าจะอยู่สามวัน จะผ่อนผันให้นานออกจงได้
ด้วยอุบายสายสนกลใน แล้วลุกไปจากไสยา
จึ่งดำรัสตรัสสั่งเสนี พรุ่งนี้จงคุมพลอาสา
ไปกะหมังกุหนิงพารา ตรวจตราสิ่งของทั้งปวง
แต่บรรดาพวกเผ่าเหล่าระบาด จงริบราชกวาดส่งมาเป็นหลวง
ทั้งเสนาโยธาทุกกระทรวง ให้เข้าควงรัดรายบาญชีมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
มากะเกณฑ์กันดั่งบัญชา แล้วออกจากพารารีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ภูวไนยสระสรงคงคา
ทรงเครื่องเรืองจำรัสพรายพรรณ ลงจากประเสบันที่ข้างหน้า
ชวนระเด่นสังคามาระตา ลีลาขึ้นเฝ้าพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสุหรานากงเรืองศรี
ทั้งองค์กะหรัดตะปาตี จรกาธิบดีชาญชัย
ต่างเข้าที่สรงทรงเครื่อง เนาวรัตน์จำรัสเรืองแสงใส
แล้วเสด็จลีลาคลาไคล เข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหน้าตำหนักที่นั่งเย็น พบระเด่นมนตรีอยู่ที่นั่น
สามกษัตริย์ก็ถวายบังคมคัล แล้วจรจรัลตามเสด็จเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งน้อมเศียรเกล้าอภิวาท เบื้องบาทองค์ศรีปัตหรา
พร้อมกษัตริย์สามนต์นานา ต่างถวายวันทาทุกพระองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านไอศูรย์สูงส่ง
ครั้นเห็นสุหรานากง อีกองค์กะหรัดตะปาตี
ทั้งกรุงกษัตริย์ถ้วนหน้า เข้ามาประณตบทศรี
พระชื่นชมภิรมย์ยินดี ภูมีอำนวยอวยชัย
จงจำเริญในราชสมบัติ เสวยสุขศรีสวัสดิ์ผ่องใส
ให้มีอานุภาพปราบไป ทั้งในแผ่นพื้นภูวดล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วมีมธุรสพจนา ชวนสุหรานากงเป็นต้น
กับกะหรัดตะปาตีสองคน ธุระร้อนรนเจ้าไม่มี

จงอยู่ไปใช้บนด้วยกันก่อน อย่าเพ่อคืนนครทั้งสองศรี
อันวิลิศมาหราคิรี แสนสนุกพ้นที่จะพรรณนา
แล้วสั่งเสนาให้จัดแจง ตำหนักตำแหน่งที่ข้างหน้า
ให้แก่สองราชนัดดา เร่งเร็วอย่าช้าบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กรมวังรับสั่งใส่เกศี
ไปจัดแจงตำหนักทันที แล้วเสร็จดังมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๑๘

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ให้จัดสรรเครื่องทรงอลงการ์ เอามาปูนบำเหน็จกองทัพ
อันระเด่นมนตรีกุเรปัน เป็นจอมพลขันธ์เคี่ยวขับ
มีชัยไพรีระยำยับ กะหมังกุหนิงนายทัพม้วยมุด
ประทานสังวาลเพชรรัตน์ จอนจำรัสธำมรงค์มงกุฎ
สังคามาระตายงยุทธ์ วิหยาสะกำบุตรบรรลัย
เครื่องประดับทับทิมทั้งนั้น สร้อยสุวรรณสังวาลประทานให้
อันสุหรานากงทรงชัย ได้คุมทัพใหญ่ยกมา
ทั้งระเด่นกะหรัดตะปาตี ล้วนมีความชอบได้อาสา
ประทานเครื่องประดับอลังการ์ มรกตรจนาเหมือนกัน
พวกพี่เลี้ยงเสนีทั้งสี่กอง ให้เจียดเงินพานทองเป็นหลั่นหลั่น
ทั้งเงินตราผ้าเสื้อแพรพรรณ จัดสรรประทานทั่วทุกตัวนาย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น แม่ทัพนายกองทั้งหลาย
ได้ของประทานมากมาย ต่างถวายประนมบังคมคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านนคเรศเขตขัณฑ์
ครั้นปูนบำเหน็จเสร็จพลัน ก็จรจรัลเข้าสู่ปราสาทชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
อุ้มองค์สียะตรายาใจ กลับไปประเสบันมิทันช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึ่งวางเหนือตัก แสนรักสนิทเสนหา
แล้วบัญชาสั่งเสนา เร่งจัดเครื่องเล่นมาทุกสิ่งอัน
โล่ดั้งดาบเขนหอกคู่ ง้าวทวนธนูกั้นหยั่น
กริชกระบี่เสน่าเกาทัณฑ์ ให้สมกันกับองค์พระกุมาร
ประสันตาจงพาไปเที่ยวเล่น ให้เป็นผาสุกเกษมศานต์
ผูกม้าให้ทรงจงสำราญ กิดาหยันบริวารเร่งตามไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งบังคมไหว้
อุ้มองค์สียะตราคลาไคล เร่งให้ผูกม้าที่นั่งมา
อันพวกกิดาหยันน้อยน้อย ก็พลอยเกษมสันต์หรรษา
พระกุมารขึ้นทรงอาชา ประสันตาพาเที่ยวเล่นสำราญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด เจรจาบทที่ ๑๙

๏ บัดนั้น เสนีตัวนายฝ่ายทหาร
มาจัดเครื่องเล่นหลายประการ ใส่พานไปถวายพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ครั้นเห็นเครื่องเล่นก็ยินดี ลงจากพาชีวิ่งตามมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึ่งประทานเครื่องเล่นกับสาตรา แก่พระอนุชาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรายินดีจะมีไหน
กราบลงเหนือตักภูวไนย หอบอาวุธวิ่งไปฉับพลัน
จึ่งขี่ประสันตาต่างพาชี เล่นคลีกับเหล่ากิดาหยัน
แล้วเล่นยุทธ์ยิงชิงชัยกัน โห่ร้องนี่นันบันเทิงใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ แล้วมาเชยชมพระเชษฐา จะไปเล่นอยู่ช้าก็หาไม่
กลางคืนก็ไม่เข้าไป บรรทมด้วยท้าวไทที่ในวัง
ลืมชนกชนนีพี่นาง ของเล่นต่างต่างมาแต่หลัง
เวลาเฝ้าเข้าไปแต่ละครั้ง แล้วกลับมายังพระพี่ยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเชษฐา
แสนสนิทพิศวาสอนุชา ดังดวงนัยนาภูวไนย

ความถนอมฤทัยเป็นสุดคิด จะระคายสักนิดก็หาไม่
จึ่งอุ้มสียะตรายาใจ กอดไว้แล้วกระซิบพาที
จงไปขอชานที่พี่นางเจ้า ได้แล้วจงเอามาให้พี่
เป็นเจ้าขอเองดังทุกที อย่าออกชื่อพี่นี้นะน้องรัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรารับสั่งพระทรงศักดิ์
วิ่งวางมายังที่สำนัก ตำหนักพี่นางนงคราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงนอนลงเหนือเพลา คลึงเคล้าเย้าหยอกเกษมศานต์
แล้วบังคมทูลขอชาน จงประทานให้น้องบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ไม่รู้กลอนุชาพาที เทวีคายชานให้ทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราจึ่งทูลแถลงไข
ว่าชานเก่าจืดไม่ชอบใจ พี่นางจงได้เมตตา
เคี้ยวประทานชานอื่นให้น้องใหม่ เอาเครื่องหอมใส่ให้หนักหนา
ว่าพลางทางหยิบเอาหมากมา ป้อนระเด่นบุษบาฉับพลัน
แล้วรับชานหมากจากพี่นาง วิ่งวางออกไปขมีขมัน
บาหยันฉวยได้พระองค์พลัน พระกำชานสลานั้นซ่อนไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันผู้มีอัชฌาสัย
ทูลว่าไม่เสวยนี้ว่าไร จะกำชานไปไหนจงบอกพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระกุมารจึงตอบบาหยัน
ชานใหม่ยังสดพึ่งสบกัน ข้ากลัวจะยันจึ่งกำไว้
จะให้เย็นเสียก่อนจึ่งจะกิน ว่าพลางทางดิ้นเข้าผลักไส
ทำไมมายึดข้าไว้ เขาจะไปเที่ยวเล่นก็จัณฑาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันยิ้มแล้วจึงว่าขาน
แม้นจะใคร่ไปเที่ยวให้สำราญ เสวยชานเสียก่อนจึ่งคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียาตราแค้นขัดอัชฌาสัย
สะบัดพลัดมือก็วิ่งไป บาหยันแล่นไล่มาไม่ทัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง วิ่งตรงเข้ามาขมีขมัน
เอาชานซ่อนป้อนให้พี่ยาพลัน แล้วทูลเอาบาหยันทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
กอดประทับรับขวัญพระกุมาร แสนสำราญภิรมย์ชมเชย
พาไปให้บรรทมบนแท่นทอง เอนแอบแนบประองเคียงเขนย
เสสรวลชวนพลอดกอดก่ายเกย พระชื่นเชยชมต่างนางบุษบา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชมโฉม

๏ ครั้นพระกุมารหลับสนิท พระโอบอุ้มจุมพิตขนิษฐา
โลมเล้าลูบไล้ไปมา สำคัญว่าบุษบานารี
พิศพักตร์พักตร์ผ่องดังเดือนฉาย พิศทรงทรงคล้ายนางโฉมศรี
พิศปรางเหมือนปรางพระบุตรี รัศมีสีเนื้อละกลกัน
ทั้งโอษฐ์องค์ขนงเนตรนาสา ละม้ายแม้นบุษบาทุกสิ่งสรรพ์
พระกอดจูบลูบไล้เกี่ยวพัน จนบรรทมหลับสนิทไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวหน สุริยาแจ่มแจ้งแสงใส
จึงตรัสสั่งสียะตรายาใจ ไปขอชานมาให้เหมือนวานนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ลุกแล่นจากแท่นมณี ครั้นมาใกล้ถึงที่ก็ลีลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เข้าไปเคารพอภิวาท ทำสนิทพิศวาสเป็นหนักหนา
สำรวลสรวลเล่นเจรจา แล้วพระอนุชาก็ขอชาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดสงสาร
คลางแคลงแหนงใจพระกุมาร คายชานทิ้งเสียมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราโกรธกริ้วเป็นหนักหนา
กลิ้งเกลือกเสือกซบโศกา เอาชานมาจะกินบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	โฉมยงองค์มะเดหวี
จึงตรัสแก่บุษบาเทวี	ยังว่าจะมีสิ่งใด
แต่ชานหมากจะทิ้งเสียเปล่า	น้องจะเอายังว่าไม่ให้ได้
แม้นประไหมสุหรีรู้ไป	จะว่าใจทำได้ถึงเพียงนี้
พี่น้องไม่รู้จักรักกัน	ดังเดียดฉันท์ขุ่นข้องหมองศรี
น้องกะจิ๊ดไม่คิดปรานี	เทวีร่ำไปทุกประการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	บุษบาขัดใจไม่ว่าขาน
จำเป็นจึงจำเคี้ยวชาน	ให้พระกุมารทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	สียะตรายิ้มแย้มแจ่มใส
รับชานหมากมาจากอรไท	พาวิ่งออกไปประเสบัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เห็นสี่พี่เลี้ยงเฝ้าอยู่	กับหมู่เสนากิดาหยัน
โถมเข้ากอดพระศอทรงธรรม์	มิให้คนทั้งนั้นสงกา
จึงเอาชานซ่อนป้อนให้	จูบปรางภูวไนยทั้งซ้ายขวา
แล้วนั่งเหนือตักพระพี่ยา	ก้มเกล้าวันทาด้วยยินดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	พระโฉมยงทรงสวัสดิ์รัศมี
เสนหาพูนเพิ่มพันทวี	ในองค์พระศรีอนุชา

จึงอุ้มสียะตราพาลีลาศ ไปปราสาทองค์ศรีปัตหรา
พบสุหรานากงจรกา ก็เข้าไปวันทาพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
ครั้นเห็นอิเหนากุเรปัน ทรงธรรม์จึงมีพจมาน
การศึกก็สำเร็จเสร็จสรรพ เมื่อไรเจ้าจะกลับไปราชฐาน
จะยับยั้งอยู่ไยให้เนิ่นนาน ป่วยการรี้พลสกลไกร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ทูลว่าข้าใช้เสนาใน ให้ไปกะหมังกุหนิงพารา
จะงดอยู่ท่าเสนาก่อน พระภูธรจงโปรดเกศา
เมื่อไรผู้ไปนั้นกลับมา จึงจะบังคมลาจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
เห็นพระกุมารก็ยินดี ภูมีจึงพยักเรียกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราจะไปก็หาไม่
ต่อพระเชษฐาให้คลาไคล จึงไปบังคมคัลวันทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูเกษมสันต์หรรษา
จึงโอบอุ้มองค์กุมารา พิศเพียนไปมาน่าชม

ดวงพักตร์ลักขณาราศี ถ้าเป็นกุมารีจะงามสม
กล้องแกล้งแน่งน้อยเพราคม แต่กอดจูบลูบชมไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาแค้นขัดสหัสสา
พิศเพ่งเขม็งนัยนา ให้สบเนตรสียะตราผู้ร่วมใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรารู้แจ้งอัชฌาสัย
จึงกลับมากอดเชษฐาไว้ เห็นพระเมินพักตร์ไปก็โศกา
แต่แรกเรียกน้องก็ไม่จร ภูธรขืนขับให้ไปหา
แล้วพระมากริ้วโกรธา โทษาน้องผิดสิ่งใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ปิดโอษฐ์สียะตราหนึ่งหรัดไว้ ปลอบว่าดวงใจอย่างจาบัลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๐

๏ เมื่อนั้น พระองค์ผู้ทรงเขตขัณฑ์
จึงถามอิเหนากุเรปัน ว่าไรนั้นให้น้องร่ำไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แก้ไข
ทูลว่าวอนขี่อาชาไนย รบจะให้พาไปบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึงตรัสแก่ระเด่นมนตรี จงพาน้องไปขี่ให้สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาคำนับรับบรรหาร
อุ้มองค์สียะตรากุมาร ออกจากราชฐานมิทันช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงโลมเล้าเอาใจพระน้องรัก อย่าร้องไห้ไปนักฟังพี่ว่า
ทีนี้จะไปหาจรกา เขาจะจูบเจ้าอย่าตามใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนีผู้ใหญ่
ซึ่งไปกะหมังกุหนิงกรุงไกร กลับคืนมาพิชัยธานี
พอพบดะหมังทั้งสองเมือง คุมเครื่องบรรณาการสองกรุงศรี
ซึ่งขอขึ้นแก่ระเด่นมนตรี มาถึงบุรีพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ต่างคนเข้าไปอภิวาท ถวายของระบาดทุกสิ่งสรรพ์
กับโอรสธิดาลาวัณย์ อีกเครื่องราชบรรณาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
จึงจัดเครื่องอุปโภคศฤงคาร ล้วนตระการต่างต่างอย่างดี
สำหรับถวายองค์พระทรงเดช กับองค์อัคเรศมเหสี
แล้วสั่งกิดาหยันทันที จงไปหาเสนีทั้งสี่มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
ไปบอกมหาเสนา แล้วพามาเฝ้าภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีจึงปราศรัย
ตรัสแก่เสนีทั้งสี่ไป เราจะให้ช่วยนำของนี้
ไปถวายแก่องค์พระทรงธรรม์ เหล่านั้นของประไหมสุหรี
ท่านทูลผ่อนผันให้จงดี อย่าให้เคืองธุลีบทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับราชบรรหาร
จึงให้ขนเครื่องบรรณาการ มาสถานท้องพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงกราบบังคมทูล นเรนทร์สูรสุริย์วงศ์เรืองศรี
ถวายของระเด่นมนตรี ให้ทราบธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงมีมธุรสพจนา อิเหนาเอามาให้เราไย
แต่ช่วยปราบไพรีแล้วมิหนำ ยังซ้ำเอาของมาให้
ชอบเราจะสนองให้ต้องใจ จงคืนของไปให้พระนัดดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
จึงให้ขนของคืนมา ยังตำหนักผ่านฟ้าทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ต่างคนก้มเกล้าบังคมไหว้
ทูลแถลงให้แจ้งพระหฤทัย ตามในบัญชาทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
จึงตอบเสนีทั้งสี่นั้น พระทรงธรรม์ไม่รับของนี้
จงให้แก่ระเด่นบุษบา กับองค์สียะตรายาหยี
ท่านกลับไปทูลพระภูมี จงเอาของทั้งนี้คืนไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
ถวายบังคมลาคลาไคล ขนของคืนไปดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงพระโรงรัตน์รูจี เสนีกราบงามสามท่า
ทูลความตามสั่งพระนัดดา องค์ศรีปัตหราจึงรับไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๑

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ก็เข้าไปเฝ้าองค์พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เรืองศรี
ครั้นเห็นระเด่นมนตรี จึงมีพจนารถประภาษมา
เจ้ามาอยู่ดาหาราชฐาน หลายทิวาช้านานหนักหนา
เมื่อไรจะไปพระนัดดา ทิ้งพาราไว้ไม่ชอบกล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็ขัดสน
อัดอั้นอาวรณ์ร้อนรน จะผ่อนปรนคิดอ่านให้นานไป

แต่บังคมก้มหน้านิ่งอยู่ เป็นครู่จึงทูลขึ้นได้
จะอยู่ไปใช้บนด้วยภูวไนย กลับมาจึงจะไปพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ฟังระเด่นมนตรีทูลมา พระราชาเข้าใจในทำนอง
ให้คิดสงสารพระหลานรัก พิศพักตร์หม่นไหม้มัวหมอง
ไม่ทัดอุบะดอกไม้กรอง จึงสั่งนางฉลองพระโอษฐ์ไป
จงบอกแก่อะหนะบุษบา เร่งแตระอุบะมาจงได้
เราจะให้อิเหนาชาญชัย แต่ในเวลาเฝ้าวันนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลสาวศรี
รับสั่งพระองค์ทรงธรณี แล้วรีบจรลีลงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ โฉมยงเยาวยอดเสน่หา
แล้วกราบทูลความตามกิจจา โดยดังพระบัญชาภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดอัชฌาสัย
เข้าที่บรรทมเสียทันใด ไม่แตระอุบะให้ดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงเสนหา
จึงโลมเล้าเอาใจพระธิดา แม่อย่าคิดเคียดรังเกียจการ

รับสั่งใช้จะไม่ทำถวาย ดังโฉมฉายแกล้งขัดพระบรรหาร
จะเคืองข้องละอองบทมาลย์ ขอประทานตริดูด้วยปรีชา
เราจงจิตทำให้เมื่อไรเล่า ใครจะล่วงเข้ามาสอดว่า
แต่อ้อนวอนปลอบไปมา กัลยามิได้ไยดี
นางกำนัลก็เร่งจะให้ทัน พี่เลี้ยงช่วยกันทั้งสี่
แตระอุบะพลางทูลเทวี มิโปรดเกศีจะมีภัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๒

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นภพดาหากรุงใหญ่
คอยอุบะบุหงาเห็นช้าไป จึงใช้พระกุมารไปเร่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดโอรสา
ก้มเกล้ารับราชบัญชา แล้ววิ่งวางมาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในปราสาท เห็นอรไทไสยาสน์อยู่บนที่
พี่เลี้ยงนั้นแตระมาลี ขัดใจจึงมีวาจา
พระพี่นางนี้ขัดรับสั่ง ไม่ฟังปาปะอะหยีว่า
ไม่แตระดอกไม้ให้พี่ยา มานิ่งนิทราอยู่ว่าไร
ให้แต่พี่เลี้ยงทำนี้ เห็นดีอยู่แล้วหรือไฉน
แต่ล้วนรอยมือข้าไท ไม่ควรจะให้พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางพี่เลี้ยงทั้งสี่
จึงบังคมคัลอัญชลี พันปีอย่าทูลภูวไนย
จะหาของถวายให้หนักหนา แกะแพะอาชานกไก่
แต่อย่าว่าองค์อรไท อยู่ในแท่นที่ศรีไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราทำโกรธเป็นหนักหนา
ไม่ฟังจะทูลพระบิดา ว่าแล้ววิ่งมาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม กรานก้มกราบทูลแถลงไข
พวงอุบะบุหงามาลัย จะใกล้ได้อยู่แล้วบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
เร่งแตระอุบะมาลี เสร็จแล้วสาวศรีใส่พานมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พอพบเสด็จองค์พระทรงธรรม์ จรจรัลจากพระโรงข้างหน้า
นวลนางบาหยันกัลยา ถวายพวงบุหงาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาจึงว่าแก่สาวศรี
เราให้แตระอุบะมาลี ให้ระเด่นมนตรีชาญชัย
ตั้งแต่แรกนัดดามาเฝ้า คอยเท่าไรเท่าไรก็ไม่ได้
จนอิเหนาก็ลาคลาไคล จงเอาตามไปให้นัดดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　บาหยันนบนิ้วเหนือเกศา
กราบบาทบทศรีชลีลา　　รีบมาประเสบันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงแอบฉากกั้น　　เอาพานอุบะนั้นส่งให้
ปูนตาถวายภูวไนย　　แล้วลอบเข้าไปเมียงมอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　สียะตราปรีชาไวว่อง
จึงหยิบดอกไม้ในพานทอง　　ทูลฉลองว่าอย่าทรงอุบะนี้
พระพี่นางจะแตระก็หาไม่　　แกล้งใช้แต่พี่เลี้ยงทั้งสี่
น้องจะทูลพระองค์ทรงธรณี　　สาวศรีวิงวอนจึงอ่อนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นมนตรีศรีใส
โอบอุ้มน้องรักใส่ตักไว้　　พิสมัยในองค์พระกุมาร
เจ้าดวงยิหวายาใจพี่　　ผู้ใดไม่มีเสมอสมาน
พลางหยิบอุบะดมมิทันนาน　　แล้ววางไว้ในพานสลานั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　สียะตราหนึ่งหรัดเฉิดฉัน
ฉุดพานดอกไม้มาพลัน　　จนถึงบาหยันกัลยา
แล้วพระจึงกล่าวคำไป　　ว่าองค์ทรงชัยเชษฐา
ไม่ทรงอุบะมาลา　　ด้วยรอยมือขี้ข้าไม่มีดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันสาวศรี
ขัดใจกลัวภัยไม่พาที ฉวยพานมาลีกลับมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ บัดนั้น ประสันตาทำทุกข์เป็นหนักหนา
จึงกราบทูลถามกิจจา ผ่านฟ้าจะเสด็จไปวันใด
เห็นแต่เวียนเฝ้าอยู่เช้าค่ำ ได้ร่ำลาแล้วหรือไฉน
หรือยังข้องขัดจึงผัดไป เมื่อไรเล่าจะคืนไปธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังคำประสันตาพาที ภูมีจึงตอบไปทันใด
ธรรมดาว่าคนปากคัน ที่จะนิ่งอยู่นั้นไม่ได้
จำจะแคะค้อนค่อนว่าไป ให้เขาขัดใจจึงว่าดี
ถึงจะอยู่จะไปมิใช่การ รำคาญเคืองหูอย่าจู้จี้
ตรัสพลางย่างเยื้องจรลี ชวนพระน้องเข้าที่ไสยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑๓

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวล่าสำเชษฐา
ครั้นพระอนุชาให้สารมา ก็ตรวจเตรียมโยธาพร้อมไว้
พอได้ฤกษ์อรุณเรืองรอง เสียงฆ้องย่ำรุ่งแสงใส
เสด็จจากแท่นแก้วแววไว เข้าในที่สรงชลธาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน
๏ ลูบไล้สุคนธ์ปนปรุง คันธรสเฟื่องฟุ้งหอมหวาน
สอดสนับเพลาทรงอลงการ ปักทองเกี้ยวก้านกระหนกใน
ภูษายกทองท้องแย่ง ฉลององค์โหมดแดงดอกไหม
ผ้าทิพย์ชายแครงแกว่งไกว ซ่าโบะอำไพพรรณราย
ทับทรวงพวงเพชรพาหุรัด ทองกรจำรัสเรืองฉาย
ทรงสังวาลแก้วแพรวพราย เฟื่องห้อยพลอยรายอร่ามเรือง

สอดใส่ธำมรงค์มงกุฎ ประดับบุษราคัมน้ำเหลือง
กุมกริชฤทธาค่าเมือง ย่างเยื้องมาขึ้นรถทรง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว พรายแพรวแอกอ่อนงอนระหง
แปรกรองทองทำกำกง ดุมวงพื้นสุวรรณพรรณราย
บุษบกที่นั่งบัลลังก์รอง กระจังทองฐานบัทม์บัวหงาย
กาบเสาพรหมสรสะบัดปลาย เครือท้ายรายกระหนกผกผัน
เทียมอาชาชักห้าคู่ สารถีถือธนูเข้มขัน
เครื่องสูงชุมสายรายเรียงรัน ประโคมฆ้องกลองสนั่นพนาลี
เสียงรถเสียงม้าพลากร สัตว์สิงวิ่งซอนซอกหนี
เร่งรัดจัตุรงค์โยธี ไปโดยวิถีอรัญวา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมร้อนผ่อนพักพลขันธ์ สิบห้าวันก็ถึงดาหา
เสด็จมาที่อยู่อนุชา เวลาเฝ้าก็พากันเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพดาหากรุงใหญ่
ครั้งรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ภูวไนยเสด็จออกพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจรจาบทที่ ๒๓

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์อาสน์ หมู่อำมาตย์แวดล้อมหลายหลั่น
เห็นท้าวล่าสำมาอภิวันท์ พระผินผันพักตร์ตรัสประภาษไป

ดูก่อนระตูผู้ทรงนาม ค่อยมีความผาสุกหรือไฉน
ครองบุรีราชฐานสำราญใจ หรือทุกข์โศกโรคภัยพาธา
อันข้าศึกซึ่งฮึกหาญนัก ยกมาโหมหักดาหา
บัดนี้พ่ายแพ้พระนัดดา สุดสิ้นชีวาวายปราณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำสนองพระบรรหาร
ว่ามิได้มีเหตุเภทพาน อยู่สำราญเป็นสุขสวัสดี
ด้วยเดชานุภาพภูวไนย ปกไปได้เย็นเกศี
ไพร่ฟ้าประชาชนมนตรี ในธานีเกษมเปรมปรา
อนุชาให้ราชสารไป ว่าศึกติดพิชัยดาหา
ข้าจึงรีบยกโยธา หวังจะมาช่วยรบราญรอน
บัดนี้ก็เสร็จสงคราม ข้ามีความปรีดาสโมสร
จะขอแต่งการสยุมพร ภูธรจงทรงพระเมตตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงตรัสสั่งทั้งสามเสนา จงไปทูลพระเชษฐาธิบดี
กับพระอนุชากาหลัง อีกทั้งสิงหัดส่าหรี
จะแต่งการวิวาห์พระบุตรี จำเริญศรีสวัสดิ์สถาวร
พรุ่งนี้จะยกยาตรา ไปวิลิศมาหราสิงขร
ให้สามนัดดาฤทธิรอน ยกนิกรเป็นกองหน้าไป

จรกาให้เดินเป็นทัพหลัง แต่งตั้งตามกระบวนพยุห์ใหญ่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล เข้าในปราสาทสุรกาญจน์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ทั้งสามเสนาออกมาบ้าน
เร่งรัดจัดกันมิทันนาน แล้วขึ้นม้าพาทหารแยกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ยาสาเสนีผู้ใหญ่
พร้อมทั้งขุนหมื่นแลคนใช้ นั่งในทิมดาบตำรวจวัง
ให้เสมียนเขียนหมายไปสั่งเวร กะเกณฑ์แจ้งความตามรับสั่ง
จัดกระบวนให้ถ้วนเหมือนทุกครั้ง เตรียมทั้งพยุหบาตรประพาสไพร
กำหนดรุ่งพรุ่งนี้ตีสิบเอ็ด จะเสด็จอย่าให้ขาดได้
พนักงานข้างหน้าข้างใน บอกให้รู้ตัวทั่วกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๔

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงสนมนางสาวสรรค์
ดีใจที่จะได้จรจรัล ตามเสด็จทรงธรรม์ไปใช้บน
ลางนางบ้างว่าพึ่งมาใหม่ ยังไม่เคยไปแต่สักหน
วุ่นวายทั้งวังเป็นกังวล ต่างคนเร่งรัดจัดแจง
บรรดานางกำนัลพนักงาน ก็ตรวจตราเครื่องอานตามตำแหน่ง
มอบหมายมิให้พลัดแพลง แล้วมาจัดแจงเครื่องแต่งตัว
บ้างเที่ยวไถ่ของจำนำเขา คราวเสียแปดเก้ากับชะหัว
ดอกเบี้ยค้างคิดกันพันพัว มิให้อึงออกตัวกลัวอาย

บ้างไร้ทรัพย์ไม่เสงี่ยมเจียมตน อุตส่าห์สู้ซ่อนจนขวนขวาย
ไปเชื่อเช่าเขามาทำกรุยกราย แต่งกายประกวดอวดมั่งมี
บ้างหยิบยกเครื่องแป้งออกมาจัด ตะไกรตัดตาดปักทำฝักหวี
ปรุงกระแจะใส่ตลับลำดับดี ขวดเนียรคันถีศิลาทอง
บ้างใช้บ่าวผู้หญิงวิ่งไปบ้าน เอาโต๊ะพานจานเชิงข้าวของ
ทั้งหีบหมากเครื่องครบผอบซอง กับขันทองใส่ตู้อยู่ในเรือน
ลางนางบ้างไปเที่ยวซุบซิบ ยืมหยิบแหวนทองของเพื่อน
นั่งปรับทุกข์ร้อนวอนเตือน ครั้นบิดเบือนบอกขัดก็ตัดกัน
บ้างให้ไปเอาสายสะอิ้ง ที่คุณหญิงจัดซื้อนายกำปั่น
ทั้งเข้มขาบริ้วทองของกำนัล กูจะหั่นตัดแต่งเสียครั้งเดียว
บ้างหาขนมส้มใส่ปิ่นโตสาน ของกินตระการหวานเปรี้ยว
เข้าช่วยบ่าวทำครัวตัวเป็นเกลียว โกรธเกรี้ยวข้าไทที่ไม่มา
ลางนางให้ไปเตือนของ ที่ช่างทองทำค้างอยู่ข้างหน้า
ทั้งตุ้มหูงูเพชรถมยา ให้แล้วในเวลาห้าโมงเย็น
บ้างวอนว่าให้ป้าตัดผมใหม่ เก็บไรประสมรอยสอยขนเม่น
ติดขี้ผึ้งจับควันกันกระเด็น เวลาเย็นทาขมิ้นหมักไว้
ลางคนบ่นว่าเป็นที่สุด สงกรานต์ตรุษก็หาเหมือนครั้งนี้ไม่
ยินดีประดาจะคลาไคล ทั่วทุกนางในพระกำนัล ฯ

ฯ ๒๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๕

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
จึงสั่งพี่เลี้ยงด้วยพลัน แต่สายัณห์จงไปรับสียะตรา

วันนี้ให้มานอนข้างใน อิเหนาเขาจะไปเป็นทัพหน้า
เพียงอะหนะมาอยู่พารา ไม่คลาดเชษฐาสักราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
ก้มเกล้ารับราชเสาวนีย์ ออกจากที่ตำหนักในไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงประเสบันอากง จึงทูลองค์พระโอรสา
พระเสาวนีย์ตรัสใช้ให้มา เชิญไปไสยาที่ในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราฟังพลางถวิลหวัง
ให้พะวักพะวนพ้นกำลัง จึงทูลสั่งพระเชษฐายาใจ
น้องจะไปนอนด้วยพระมารดร ภูธรอย่าทุกข์ทนหม่นไหม้
ทูลพลางทางกอดพี่ยาไว้ มิใคร่จะนิราศคลาดคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีกระซิบว่า
ย่ำรุ่งพรุ่งนี้จะลีลา เจ้าอย่าไปด้วยพระชนนี
จงไปรถพี่นางบุษบา แล้วมาขี่ม้ากับพี่
จะได้ชมพฤกษาบรรดามี เที่ยวประพาสพนาลีสำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราประนมบังคมไหว้
รับสั่งแล้วลีลาคลาไคล เสด็จไปตำหนักพระชนนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงสวัสดิ์รัศมี
สถิตเหนือแท่นรัตน์รูจี ครั้นสิ้นแสงสุริย์ศรีสนธยา
ให้คิดถึงสียะตราหนึ่งหรัด เคยชมโฉมโสมนัสเสนหา
เชยต่างพี่นางบุษบา วันนี้อนุชาจากไป
พระจึงชวนสังคามาระตา เข้าที่ไสยาพิสมัย
บรรทมบนแท่นแก้วแววไว สองกษัตริย์ชาญชัยก็นิทรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กล่อม

พัดชา

๏ เวลาเงียบสงัดกำดัดดึก พระรู้สึกขึ้นแล้วก็คว้าหา
ประสบองค์สังคามาระตา พระราชาอุ้มสะพักใส่ตักไว้
กรเกี่ยวเกลียวกลมชมเชย ตามเคยทุกวันไม่สงสัย
พลางพลอดกอดจูบลูบไล้ มิได้ลืมเนตรขึ้นแลดู ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ พอได้ยินสรวลขิกก็ได้คิด จึงลืมเนตรขึ้นพิศอยู่เป็นครู่
เห็นสังคะมาระตาโฉมตรู พระอดสูทิ้งลงเสียฉับพลัน
ให้ขวยเขินสะเทินวิญญาณ์ เอนองค์นิทราผินผัน
คิดละอายฤทัยพระทรงธรรม์ ทำบรรทมหลับนิ่งไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
สรวลพลางทางปิดโอษฐ์ไว้ ด้วยกลัวภูวไนยจะโกรธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
แต่ปฐมยามเวลา ก็ตรวจเตรียมโยธาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี
๏ จัดเป็นกระบวนพยุหบาตร สำหรับประพาสป่าใหญ่
ปลายเชือกนั้นถือธงชัย สอดใส่เสื้อแสดสีจันทน์
ทนายปืนพื้นเสื้อแดงสิ้น เต้าชนวนเขนงดินคาดมั่น
พลธนูหางไก่เกาทัณฑ์ เสื้อม่วงเหมือนกันทั้งกอง
ทหารดาบสองมือถือดาบ ใส่เสื้อเขียวขาบกางเกงปล้อง
เหล่าทวนล้วนถือนทวนทอง เสื้อปัศตูตองต่อมา
จัดทั้งรถทรงรถประเทียบ ตั้งระเบียบเรียงรายทั้งซ้ายขวา
พร้อมสรรพจัตุรงค์โยธา คอยท่าเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย
๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี เสด็จมาเข้าที่สรงชล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน
๏ ให้พนักงานไขสุหร่ายทอง เป็นละอองต้องกายดังสายฝน
สำอางองค์ทรงเครื่องพระสุคนธ์ ปรุงปนอำพันจันทน์ขจร
สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด ปักเป็นรูปราชไกรสร
ภูษาโจงจีบจับซับซ้อน ฉลององค์ทรงงอนงามพริ้ง

ชายไหวชายแครงแพลงสะบัด พาหุรัดทองกรกาบกิ่ง
ทับทรวงตาบทิศวิจิตรจริง ธำมรงค์ยงยิ่งล้วนพลอยเพชร
ทรงมหามงกุฎกรรเจียกแก้ว เพริศแพร้วดอกไม้ทัดตรัสเตร็จ
ห้อยอุบะเพชรพรายขจายเม็ด กุมกริชแล้วเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

ร่าย

๏ มาขึ้นเกยสุวรรณบรรจง เสด็จทรงรถแก้วมณีศรี
รถประไหมสุหรีเทวี อีกรถมะเดหวีลำดับกัน
แล้วรถระเด่นบุษบา กับพระน้องสียะตราเฉิดฉัน
รถสามมเหสีเรียงรัน รถประเทียบกำนัลนารี
เครื่องสูงชุมสายรายริ้ว ธงทิวปลิวระยับสลับสี
เสียงประโคมโครมครื้นปัถพี ออกจากบุรีรีบมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
ให้ระเด่นดาหยนกับเสนา ไปเป็นทัพหน้าภูวไนย
พระยังบรรทมบรมสุข อนุชาจะปลุกก็ไม่ไหว
ต่อท้าวดาหายกไป จึงตื่นจากที่ไสยาพลัน
มิได้สระสรงคงคา ทรงแต่ภูษาเฉิดฉัน
ประดับเครื่องเรืองอร่ามพรายพรรณ จรจรัลมาทรงมโนมัย
ให้คิดกลัวองค์ศรีปัตหรา จะว่าขัดบัญชาเป็นข้อใหญ่
ก็รีบขับอาชาคลาไคล หลีกไปตามริมมรคา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ล่วงทัพจรกาซึ่งมาหลัง จะไปยังกระบวนทัพหน้า
ครั้นถึงรถกำนัลกัลยา จึงรอม้าที่นั่งรั้งไว้
หวังจะแวะเข้ารับสียะตรา จะได้เห็นบุษบาพิสมัย
พระจึงสั่งให้เก็บดอกไม้ ใส่พานส่งให้ประสันตา
เอาไปให้พระน้องสองกษัตริย์ หวังจะแจ้งรหัสที่กังขา
สียะตรามาด้วยบุษบา หรือมาด้วยองค์พระมารดร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งแล้วผันผ่อน
รีบเดินเกินรถนางบังอร ไปถึงรถพระมารดรทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงถามว่าพระกุมารเมืองดาหา มารถพระมารดาหรือรถไหน
ครั้นรู้ว่ามารถอรไท จึงเมียงเข้าร่มไม้ริมมรรคา
เห็นโฉมพระราชบุตรี งามล้ำนารีในแหล่งหล้า
พิศวงหลงไปไม่พริบตา จนพานมาลานั้นเอียงไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงเฉลยไข
คนนี้มาแต่แห่งใด จึงชูพานดอกไม้ตะลึงกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตกใจใจหาย
ทูลว่ามาลามากมาย หลายอย่างต่างต่างนานา

พระเชษฐาประทานทั้งสององค์ จำนงหฤทัยเป็นหนักหนา
ให้รายเก็บสองข้างมรคา จึงช้าอยู่ด้วยเก็บดอกไม้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรายินดีจะมีไหน
รับเอามาลามาเทไว้ ส่งพานคืนให้ประสันตา
แล้วแบ่งบุหงาคนละครึ่ง จึงสั่งไปถึงพระเชษฐา
ว่าข้ากับพี่บุษบา บังคมบาทาพี่ยาไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเคืองขัดอัชฌาสัย
จึงปัดบุหงาเสียทันใด อรไทก็ตีอนุชา
ข้าได้สั่งไปเมือไรเล่า ได้ไหนเปล่าเปล่าเอามาว่า
ช่างคิดประดิษฐ์เจรจา ได้เชษฐาแล้วจะกลัวใคร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราโกรธพลางเฉลยไข
สั่งไปเพียงนี้จะเป็นไร ไม่ควรไหว้เจียวหรือจึงโกรธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๖

๏ บัดนั้น ประสันตาอภิวันท์หรรษา
กลับมาพบองค์ราชา ยิ้มแล้ววันทามาแต่ไกล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงทูลว่าพระน้อง ทั้งสองยินดีจะมีไหน
รับบุหงาแบ่งกันทันใด สั่งว่าบังคมไหว้พระองค์มา

ทูลแล้วก็ถอยไปทันที ทำเกษมเปรมปรีดิ์เป็นหนักหนา
จึงทูลสังคามาระตา ทีนี้ตัวข้าไม่กลัวตาย
ด้วยได้ไปเห็นนางสวรรค์ ผิวพรรณผ่องเหมือนกับเดือนหงาย
ใครยังไม่เห็นอย่าเพ่อตาย เพริศพรายพ้นที่จะรำพัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็สรวลสันต์
นี่ชะรอยชาวป่าพนาวัน ไม่เคยเข้าเขตขัณฑ์เวียงชัย
ครั้นได้เห็นคนรูปงาม ก็มีความพิศวงหลงใหล
ชมชื่นตื่นรูปชาวใน ด้วยไม่เคยเห็นเหมือนเช่นนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาทูลตอบพระโฉมศรี
อันนางเหมือนอย่างพระบุตรี ไม่เคยเห็นดังมีพระบัญชา
ข้าน้อยนี้ชาวดงดอน แต่เห็นชาวพระนครจะยิ่งกว่า
ที่เคยเห็นอยู่เป็นอัตรา แต่ว่าพานผอมครันไป
ลืมเลยเสวยสรงหลับนอน หรือฉุกใจทุกข์ร้อนเป็นไฉน
เรานี้จะตั้งหน้าแต่อาลัย เห็นจะไม่ได้กลับไปธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงตอบประสันตาไปทันที อันพี่ว่านี้ข้าเห็นจริง
คืนนี้ตัวน้องไสยาสน์ ก็ประหลาดแก่ใจไปทุกสิ่ง
ต่อจะต้องอยู่ที่นี่จริง เห็นยิ่งกว่าครั้งแต่หลังมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๘

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญก็หรรษา
เอาดอกไม้ซัดต้องประสันตา แล้วกะระตะม้าขึ้นไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ พญาเดิน

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
จึงเลือกทุกพรรณดอกไม้ แต่ละเหล่ามิให้ปนกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรากล่าวคำคมสัน
ส่วนตัวเจ้าของสิชังกัน ส่วนบุหงานั้นสิชอบใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๒๙

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดอัชฌาสัย
มิได้ว่าขานประการใด อรไทตีเอาพระกุมาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
คะนึงถึงบุษบายุพาพาล จึงขับม้าโผนผ่านพลมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ล่วงรถสาวสรรค์กำนัลใน จะไปเข้ากระบวนทัพหน้า
ครั้นใกล้รถระเด่นบุษบา ก็ชักม้าถูกน้อยคอยที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ได้ยินสุรเสียงพระภูมี ก็เผยม่านรถมณีออกมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเคืองขัดเป็นนักหนา
ปิดม่านเข้าไว้มิได้ช้า พระอนุชาก็เปิดออกทันใด
ถ้อยทีถ้อยชิงกันไปมา สียะตราจะฟังก็หาไม่
นางตีพระกุมารชาญชัย ก็ครวญคร่ำร่ำไรโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมเสนหา
จึงขับมโนมัยไคลคลา ไปพันรัถานางเทวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ได้ยินเสียงลูกรักโศกี จึงมีเสาวนีย์ตรัสไป
เสียงอะหนะสียะตราหนึ่งหรัด ใครทำให้แค้นขัดจึงร้องไห้
หรือใครว่าขานประการใด จงไปถามดูบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทูลว่าสียะตราโศกี วอนว่าจะขี่มโนมัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงว่ารับมาด้วยก็เป็นไร อย่าให้น้องร่ำไห้โศกา
จงกลับไปรับมาฉับพลัน ให้หายที่กันแสงหา
ได้ขี่พาชีด้วยพี่ยา จะปรีดาผาสุกสำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชอบอัชฌาสัย
รับสั่งแล้วขับอาชาไนย กลับไปรถระเด่นบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
กลุ้มกลัดขัดแค้นแสนทวี เห็นระเด่นมนตรีเสด็จมา
จึงเปิดม่านทองออกเสียสิ้น ร้องดิ้นจะออกไปหา
มารับน้องด้วยพระพี่ยา จะขี่ม้ากับองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมสันต์
ชักม้าเข้าเคียงรถสุวรรณ พระเนตรนั้นดูนางไม่วางตา
ง่าแต่พระหัตถ์เข้าไปชิด หฤทัยให้คิดเสนหา
ไม่รับต้ององค์อนุชา คว้าม่านบ้างคว้าเปล่าไป
สียะตรายึดข้อพระกรสั่น จึงสำคัญคืนสมประดีได้
อุ้มองค์มาทรงอาชาไนย ชักม้าเคียงไปกับรถนาง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

มอญร้องไห้

๏ เมื่อนั้น สียะตราเคืองข้องหมองหมาง
สะอื้นอ้อนอาดูรทูลพลาง พระพี่นางข่มเหงเป็นพ้นไป
เวียนแต่ตีน้องถึงสามครา จะมีโทษาก็หาไม่
เมื่อพระประทานดอกไม้ ใช้ให้ประสันตาเอามา
น้องสั่งว่าบังคมไป จะผิดชอบกระไรนักหนา
ตีน้องว่าเสกสรรจำนรรจา ได้เชษฐาแล้วจะกลัวใคร

เมื่อเลือกดอกไม้นั้นน้องว่า ส่วนบุหงาของเขาสิรักใคร่
ไม่โต้ตอบตีน้องตามชอบใจ แต่เผยม่านออกไปก็ตีเอา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้องเชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีโฉมเฉลา
รับขวัญจูบพลางทางโลมเล้า เจ้าอย่าโศกาจาบัลย์
เป็นเหตุทั้งนี้ก็เพราะพี่ กลับไปบุรีจะทำขวัญ
ว่าแล้วชักม้าเข้าอารัญ เก็บพรรณดอกไม้นานา
ชี้ชวนชมนกชมไม้ แล้วรีบขึ้นไปทัพหน้า
เข้าได้ในกระบวนยาตรา พระเร่งอาชาคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพดาหากรุงใหญ่
ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาชัย ภูวไนยเกษมเปรมปรีดิ์
จึงชวนพระบุตรีโฉมยง กับห้าองค์อัคเรศมเหสี
พร้อมฝูงสาวสนมนารี ภูมีเสด็จขึ้นพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
จึงตรัสชวนระเด่นบุษบา แม่จะพาไปสรงชลธี
ว่าแล้วลงจากพลับพลาพลัน พรั่งพร้อมกำนัลสาวศรี
เถ้าแก่ชะแม่มากมี ตามเสด็จเทวีคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงท้องธารธารา เสียงชลฉานฉ่าชลาไหล
ร่มรื่นพื้นพรรณมิ่งไม้ ระบัดใบบังแสงทินกร
มะเดหวีหยุดประทับยับยั้ง ที่ริมฝั่งร่มไทรใบอ่อน
จึงตรัสสั่งบุษบาบังอร จะลงสรงสาครก็ตามใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาบังคมประนมไหว้
แล้วชวนสาวสรรค์กำนัลใน เที่ยวประพาสเล่นไปตามลำธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
แจ้งว่าบุษบายุพาพาล ไปเล่นธารกับพระชนนี
จึงชวนพี่เลี้ยงกับอนุชา ลงจากพลับพลาชัยศรี
นอกนั้นมิให้จรลี ภูมีรีบเสด็จคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ดั้นดัดลัดเลี้ยวไปต้นธาร หวังมิให้เยาวมาลย์สงสัย
เก็บพรรณมาลีลอยลงไป แล้วแฝงไม้มองดูเทวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ พักตร์น้องละอองนวลปลั่งเปล่ง ดังดวงจันทร์วันเพ็งประไพศรี
อรชรอ้อนแอ้นทั้งอินทรีย์ ดังกินรีลงสรงคงคาลัย
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งสารพางค์ ไม่ขัดขวางเสียทรงที่ตรงไหน
พิศพลางประดิพัทธ์กำหนัดใน จะใคร่ไปโอบอุ้มองค์มา

ดูเดินดังดำเนินเหมราช งามประหลาดเลิศล้ำเลขา
พิศไหนให้เพลินจำเริญตา พระราชาชมพลางทางถอนใจ
ทั้งสังคามาระตาก็พิศวง พระพี่เลี้ยงงวยงงหลงใหล
มิได้ว่าขานประการใด ตั้งแต่ดูไปไม่พริบตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

พระทอง

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
เล่นกับสาวสรรค์กัลยา ที่ในธาราวาริน
ชิงกันเก็บพรรณดอกไม้ อันลอยไหลมาตามกระแสสินธุ์
บ้างรายเก็บริมชลบนดิน หอมตลบอบกลิ่นสุมามาลย์
ลางนางบ้างร้อยห้อยมวยผม บ้างถือดมชมว่าหอมหวาน
บ้างเก็บได้ใส่ตองรองพาน มาถวายเยาวมาลย์พระบุตรี
บ้างลงในท้องธารเที่ยวเก็บกรวด ชูอวดเพื่อนนางว่าต่างสี
บ้างเล่นไล่ไขว่คว้าในวารี สรวลระริกซิกซี้แซ่ไป
ลางนางขับขานประสานเสียง เคล้าเคียงเพื่อนชอบอัชฌาสัย
บ้างหยุดยั้งนั่งเล่นที่ร่มไม้ สำราญใจเป็นสุขทุกกำนัล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๐

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
อนุชากับสี่พี่เลี้ยงนั้น ชวนกันหักกิ่งไม้มา
จึงประดิษฐ์คิดต่อเป็นเรือนน้อย กระจ้อยร่อยน่ารักเป็นนักหนา
แล้วแกะเอาดินริมคงคา ปั้นรูปกุมาราฉับพลัน

จึงเขียนหนังสือให้ถือมา ถึงระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ครั้นเสร็จเอาใส่ในเรือนนั้น ทรงธรรม์ก็ลอยลงไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โล้

๏ แล้วพระบุกชัฏลัดหนี มายังที่พลับพลาอาศัย
เข้าห้องบรรทมภิรมย์ใจ ให้ไขม่านกำบังดังนิทรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
ครั้นเห็นเรือนน้อยลอยลงมา กัลยาก็หยิบเอาขึ้นดู
จึงเปิดประตูออกฉับพลัน ในนั้นจะมีอะไรอยู่
เห็นรูปคนถือหนังสือชู โฉมตรูก็วางเสียทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันครั้นเห็นก็สงสัย
จึงหยิบเรือนมาดูด้วยแคลงใจ ได้สารก็ถวายพระชนนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
รับสารานั้นมาทันที แล้วคลี่ออกทอดทัศนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ ในลักษณ์นั้นว่าพระบิตุรงค์ ให้องค์พระโอรสา
ถือสารมาถวายพระมารดา หวังว่าจะให้แจ้งความร้อน
ยามกินกินทุกข์ทุกค่ำเช้า ด้วยมิได้คลึงเคล้าสายสมร
เมื่อไรได้แต่งการสยุมพร จึงจะค่อยคลายร้อนอาวรณ์ใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๑

ร่าย

๏ มะเดหวีจึงตรัสไปพลัน เราจะดูให้มั่นยังสงสัย
พอเห็นสมันเดินมาแต่ไกล จึงกวักเรียกไปให้เร็วมา
สมันจงเดินขึ้นไปดู ผู้ใดจะอยู่ที่ในป่า
แล้วไปดูระตูจรกา เวลานี้จะอยู่แห่งใด
ทั้งองค์ระเด่นมนตรี จะอยู่ที่พลับพลาหรือหาไม่
อย่าไปไต่ถามใครใคร ดูให้เห็นประจักษ์แก่ตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สมันได้ฟังก็หรรษา
รับสั่งแล้วบังคมลา เที่ยวไปในป่าพนาวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เห็นแต่รอยเท้าคนเดิน เหยียบหญ้ายับเยินอยู่ที่นั่น
ไม่เห็นสลักสำคัญ สมันก็เร่งรีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ด้อมดูระเด่นมนตรี เห็นรี้พลเสนีหลับใหล
เงียบสงัดทั้งพลับพลาชัย เขาห้ามว่าภูวไนยไสยา
แล้วไปดูพลับพลาจรกาเล่า เห็นเสนาเฝ้าอยู่แน่นหนา

เจรจาบทที่ ๓๒

สมันก็กลับคืนมา ทูลแจ้งกิจจาทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๓

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีเคืองขัดอัชฌาสัย
ทั้งนางสาวสรรค์กำนัลใน ก็ปลงใจว่าระตูจรกา

ต่างว่าเป็นน่าชังนัก รูปชั่วต่ำศักดิ์แล้วมิสา
ทั้งน้ำใจก็สมกับกายา ดังว่าจะมิได้เป็นคู่เคล้า
ยังแต่จะแต่งวิวาห์ให้ ควรหรือทำได้ฉะนี้เล่า
ตรัสแล้วชวนองค์นงเยาว์ คืนเข้าสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ครั้นบ่ายบังควรจวนเวลา เสด็จมาสระสรงวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สำอางองค์ทรงสุคนธ์ปนทอง ให้หนุนเนื้อผิวผ่องประไพศรี
นางในรำเพยพัชนี ภูมีสองทรงสนับเพลา
ภูษาเขียนทองท้องม่วง ดอกดวงเชิงช่อฉลุเฉลา
ฉลององค์ตาดเงินงามเงา ชายแครงแสงเนาวรัตน์เรือง
ทองกรแก้วกระหนาบกาบเก็จ สังวาลเพชรแววววับประดับเนื่อง
ตาบทิศทับทิมสีประเทือง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองรัตน์
ทรงมงกุฎกรรเจียกจอนสุวรรณ แก้วกุดั่นดอกไม้ไหวสะบัด
พวงอุบะตันหยงทรงทัด กุมกริชกรายหัตถ์จรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ครั้นถึงเกยรัตน์ชัชวาล พนักงานประโคมครื้นครั่น
เสด็จทรงรถแก้วแพรวพรรณ ให้เคลื่อนพลขันธ์ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว มรกตเพริศแพร้วพรายสี
เขียวขำอำไพรูจี สำหรับขี่เข้าอรัญบรรพต
กำกงวงดุมหุ้มทอง เรืองรองล้วนพลอยมรกต
แอกงอนอ่อนสวยชวยชด บัลลังก์ลดบุษบกกระหนกกลาย
เทียมด้วยพาชีสีเหลือง ผูกเครื่องมรกตเฉิดฉาย
เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย ธงฉานธงชายโบกบน
เสียงประโคมเซ็งแซ่แตรสังข์ ฆ้องกลองก้องดังโกลาหล
โพยมพยับอับแสงสุริยน รีบพลเร่งราชรถไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ พระชมรุกขชาติที่ริมทาง สูงสล้างและระหงดงใหญ่
ร่มรื่นชื้นชัฏระบัดใบ ลมพัดกิ่งไกวไปมา
ลำดวนหวนหอมพะยอมแย้ม พิกุลแกมแก้วเกดกฤษณา
บ้างเผล็ดผลพวงดวงผกา หล่นกลาดดาษดาพนาลี
คณานกโบยบินมากินผล เสียงพลครั่นครื้นก็ตื่นหนี
อันมิ่งไม้บนเทินเนินคีรี ท่วงทีดังดัดอยู่อัตรา
พ่างพื้นปัถพีดังสีชาด เดียรดาษด้วยพรรณบุหงา
ชมพลางทางทรงรถมา ยังวิลิศมาหราบรรพต ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงพลับพลาเชิงคีรี จึงให้หยุดโยธีทั้งหมด
ลงจากพระที่นั่งบัลลังก์รถ ทรงยศเสด็จขึ้นพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
จึงกะเกณฑ์กันเป็นโกลา ให้ตรวจตราระวังนั่งยาม
ตั้งเป็นเขื่อนเพชรเขื่อนขัณฑ์ รอบนั้นรายรั้วขวากหนาม
ทั้งกองร้อยคอนตระเวนห้ามปราม ทักถามผู้คนไปมา
ตีเกราะเคาะไม้มี่ก้อง ทุกกองเกณฑ์พิทักษ์รักษา
ป้องกันอันตรายนานา รอบราชพลับพลาพนาวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
สถิตในพลับพลาอารัญ ครั้งรุ่งสุริยันตรัสไตร
จึงมีมธุรสพจนา แก่ระเด่นบุษบาศรีใส
ลูกรักของแม่ดังดวงใจ เจ้าจะไปเที่ยวเล่นก็ตามที
จะได้ชมสถานศาลเทวา ลงสรงคงคาในสระศรี
ประพาสพรรณบุหงาบรรดามี แล้วจึงจรลีกลับมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
รับสั่งแล้วบังคมลา ลงจากพลับพลารูจี
พร้อมพระพี่เลี้ยงเหล่ากำนัล ดังดาวล้อมจันทร์จำรัสศรี
กรายกรเยื้องย่างจรลี ฝูงอนงค์นารีก็ตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

ชมตลาด
๏ ครั้นถึงซึ่งศาลเทพารักษ์ เรืองฤทธิ์สิทธิศักดิ์อาศัย
แม้นธานีมีเหตุเภทภัย ก็บวงบนเทพไททุกครั้ง

ศาลนั้นชั้นเชิงสนุกนัก ฉลุฉลักลายงามทั้งสามหลัง
ทองหุ้มซุ้มทวารบานบัง มีบัลลังก์ตั้งรูปอารักษ์ไว้
ริมรอบขอบเขตอารามนั้น มีระเบียงสามชั้นกว้างใหญ่
พื้นผนังหลังคาพาไล แล้วไปด้วยสุวรรณบรรจง
สถลมาศลาดล้วนศิลาเลี่ยน แลเตียนไม่มีธุลีผง
ที่สถานลานวัดจังหวัดวง บรรจงปรายโปรยโรยทราย
รุกขชาติดาษดาน่าชม รื่นร่มใบบังสุริย์ฉาย
ชวนพี่เลี้ยงเที่ยวเล่นเย็นสบาย กำนัลนางทั้งหลายก็ปรีดา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง เจรจาบทที่ ๓๔

ร่าย

๏ ครั้นสายแสงสีรวีวร ทินกรเกือบกึ่งเวหา
จึงชวนสาวสรรค์กัลยา ลีลาลงสู่ท่าชลธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

พระทองหวน

๏ นางจึงสรงสนานในสระศรี กับกำนัลนารีเกษมศานต์
หอมกลิ่นโกสุมปทุมมาลย์ อายอบชลธารขจรไป
น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ว่ายแหวกปทุมาอยู่ไหวไหว
นิลุบลพ้นน้ำขึ้นรำไร ตูมตั้งบังใบอรชร
ดอกขาวเหล่าแดงสลับสี บานคลี่ขยายแย้มเกสร
บัวเผื่อนเกลื่อนกลาดในสาคร บังอรเก็บเล่นกับนารี
นางทรงหักห้อยเป็นสร้อยบัว สวมตัวกำนัลสาวศรี
แล้วปลิดกลีบปทุมมาลย์มากมี เทวีลอยเล่นเป็นนาวา

ลางนางบ้างกระทุ่มน้ำเล่น บ้างโกรธว่ากระเซ็นถูกเกศา
บ้างว่ายน้ำแซงแข่งเคียงกันไปมา เกษมสุขทุกหน้ากำนัลใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๕

ร่าย

๏ สรงเสร็จเสด็จทรงเครื่อง ย่างเยื้องจากฝั่งสระใหญ่
เที่ยวเล่นริมธารสำราญใจ ชมพรรณดอกไม้นานา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ปะหลิ่ม

๏ ชวนฝูงอนงค์นางรำฟ้อน ทอดกรกรีดกรายซ้ายขวา
งามงอนอ่อนจริตกิริยา ดังกินราลงเล่นชลธาร
แล้วร้องเรื่อยรับขับครวญ โหยหวนสำเนียงเสียงประสาน
บ้างเก็บโกสุมตูมบาน มะลิดกทุกก้านกิ่งกอ
กำนัลในไล่เก็บชิงกัน ที่ไปไม่ทันก็ตามขอ
บ้างเคล้าเพื่อนอยู่หลังรั้งรอ บ้างเก็บได้ใส่ห่อผ้าห่มมา
ลางนางบ้างชวนกันเล่นไล่ ซ่อนซุ่มพุ่มไม้แล้วไปหา
บ้างร้องหวีดวิ่งชิงชี้ฟ้า สรวลสันต์หรรษาสำราญใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ แมลงภู่ทอง เจรจาบทที่ ๓๖

ร่าย

๏ แล้วหยุดนั่งยังแผ่นศิลาลาด เตียนสะอาดใต้ร่มโศกใหญ่
จึ่งสั่งสาวสรรค์กำนัลใน ใครเก็บดอกไม้ได้ให้เอามา
เราจะทำบุหงารำไป ยังขาดสิ่งไรให้เร่งหา
จะได้ไปถวายเทวา ให้ทันในเวลาเย็นนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น หมู่นางกำนัลสาวศรี
ได้ดอกไม้มาด้วยยินดี ถวายพระบุตรีทันใด
แล้วชวนกันเลือกบุหงา ที่กลิ่นกล้ารื่นรสสดใส
ก็ได้ถ้วนทุกพรรณดอกไม้ แต่ปะหนันยังไม่ได้มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางยุบลค่อมทาสา
ครั้นแจ้งรับสั่งพระธิดา ก็ชวนฝูงกัลยาเพื่อนกัน
ลดเลี้ยวเที่ยวบุกไปทุกแห่ง แลลอดสอดแสวงดอกปะหนัน
พลางเก็บผลไม้ในไพรวัน เลี้ยวลัดดัดดั้นเดินไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ นางยุบลบานจิตคิดเพลิน หลงไปตามเนินเขาใหญ่
ครั้นเหลียวหลังมาไม่เห็นใคร ก็ตระหนกตกใจเป็นสุดคิด
จะกลับมาก็ไม่รู้แห่งทาง ความกลัวปิ้มปางจะดับจิต
ทีนี้เห็นจะตายวายชีวิต สุดคิดก็ร่ำโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๗

ปีนตลิ่งใน

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
สถิตยังสุวรรณพลับพลา กับพี่เลี้ยงเสนาทั้งนั้น
พระแสนระลึกตรึกคะนึง ถวิลถึงบุษบาสาวสวรรค์
ให้เร่าร้อนอุราจาบัลย์ ดังเพลิงกัลป์ลามลนสกนธ์กาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

หรุ่ม

๏ จะใคร่ไปชมศาลเทวา ให้พาใจเศร้าบรรเทาหาย
จึ่งเสแสร้งแกล้งชวนพระน้องชาย กับพี่เลี้ยงสี่นายผู้ร่วมใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ พร้อมหมู่แสนสุรเสนี จากที่พลับพลาอาศัย
ไม่เสด็จโดยทางที่คลาไคล ภูวไนยดั้นดัดลัดมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมตลาด

๏ มาถึงอารามพนาเวศ ที่ประเทศแทบเชิงภูผา
พื้นปราบราบรื่นล้วนศิลา พฤกษาร่มแสงพระอาทิตย์
อันซุ้มทวาราแลปราการ ล้วนแล้วแก้วประพาฬไพจิตร
เจดีย์วิหารดังนิรมิต แกล้งประดิษฐ์รูปสัตว์อัดเมียง
กระหนกกลายลายจำหลักเครือขด มุขลดหน้าบันชั้นเฉลียง
ปลูกไม้ดอกผลรอบเรียง มีระเบียงสามชั้นบรรจง
ชมพลางพระทางคะนึงใน หวั่นหวั่นฤทัยพิศวง
คิดถึงบุษบาโฉมยง พระเดินดัดลัดลงเลียบมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

ร่าย

๏ ชวนองค์อนุชาพาประพาส ชมพรรณรุกขชาติที่เชิงผา
พอได้ยินเสียงโศกา พระตรึกตราประหลาดหลากใจ
หยุดยั้งฟังศัพท์สำเนียงนั้น สำคัญทีทางไม่สงสัย
จึ่งห้ามคนทั้งปวงไว้แต่ไกล แล้วเสด็จคลาไคลดำเนินมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึ่งเห็นทาสี โศกีร่ำไรอยู่ในป่า
จึ่งซักไซ้ไต่ถามกิจจา เอ็งมาร้องไห้อยู่ไย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางยุบลโศกาน้ำตาไหล
ครั้นเห็นพระองค์ผู้ทรงชัย ความที่ดีใจเป็นสุดคิด
บังคมก้มกราบกับบาทา ดังอมฤตฟ้ามายาจิต
ทีนี้จะรอดชีวิต ทูลแถลงแจ้งกิจทุกประการ
ข้าน้อยมาตามพระบุตรี บัดนี้ยังเสด็จอยู่ที่ศาล
สั่งให้เที่ยวเก็บสุมามาลย์ จะสักการอารักษ์ฤทธิรณ
ข้ามาเก็บปะหนันหลงอยู่ จะกลับไปก็ไม่รู้แห่งหน
พระช่วยไว้อย่าให้วายชนม์ นางยุบลวิงวอนไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๘

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึ่งว่าเราจะช่วยชีวา จงให้กติกาสัญญาไว้
ถ้าทำตามคำเราได้มั่นคง จะพาลงจากเนินเขาใหญ่
อันสิงสัตว์ในป่าพนาลัย หยาบคายร้ายใช่พอดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๓๙

๏ บัดนั้น นางยุบลค่อมท่าสี
ความกลัวเป็นพ้นพันทวี อัญชลีสนองพระวาจา
แม้นพระเมตตาพาส่ง ให้ลงจากเนินภูผา
จะบรรหารประการใดมา ไม่แข็งขัดวัจนาภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
เอ็งอยู่นี่ก่อนอย่าร้อนใจ เราไปไม่ช้าจะมาพลัน
สั่งเสร็จเสด็จลีลา แลลอดสอดหาดอกปะหนัน
ลงจากอารามเชิงเขานั้น จรจรัลไปริมธารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ ได้บุหงาปะหนันทันใด ภูวไนยลิขิตด้วยนขา
เป็นอักษรทุกกลีบมาลา แล้วกลับคืนมายังคิรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปใกล้ แล้วส่งดอกไม้ให้ทาสี
เอ็งเร่งเอาไปจงดี อย่าให้ผิดที่สัญญาไว้
แม้นใครถามว่าได้ไหนมา เอ็งอย่าบอกแจ้งแถลงไข
จำเพาะส่งแต่องค์อรไท แล้วเร่งหลีกออกไปเสียให้พ้น
สั่งพลางทางพายุบลค่อม เดินอ้อมแอบไม้ในไพรสณฑ์
ลงจากเชิงผาอารญ จรดลดั้นดัดลัดมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นใกล้ถึงซึ่งศาลเทเวศร์ แฝงไม้นัยน์เนตรชำเลืองหา
แลเห็นระเด่นบุษบา นั่งเลือกมาลากับนารี
จึ่งชี้บอกยุบลทันใด มาใกล้พวกเพื่อนอึงมี่
เอ็งอย่าลัดลงตรงนี้ ไปที่อื่นก่อนจึ่งย้อนมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งนางยุบลทาสา
บังคมก้มกราบกับบาทา แล้วแฝงกายาคลาไคล
ลัดเดินตามเนินเขานั้น มิให้เพื่อนกันสงสัย
แอบอ้อมด้อมเดินเข้าไป ชูแต่ดอกไม้ไม่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
นั่งปลิดบุหงามาลี กับพี่เลี้ยงนารีกำนัล
เหลือบไปเห็นนางยุบลค่อม เดินด้อมชูดอกปะหนัน
ดีใจถามไปด้วยพลัน บุหงานั้นได้ไหนมาให้เรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางยุบลบังคมก้มเกล้า
ถวายดอกลำเจียกแก่นงเยาว์ แล้วหลีกเหล่ากำนัลหนีมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาเสนหา
ปลิดกลีบปะหนันมิทันช้า เห็นสาราก็อ่านทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในลักษณ์นั้นว่าจรกา รูปชั่วต่ำช้าทั้งศักดิ์ศรี
ทรลักษณ์พิกลอินทรีย์ ดูไหนไม่มีจำเริญใจ
เกศานาสิกขนงเนตร สมเพชพิปริตผิดวิสัย
เสียงแหบแสบสั่นเป็นพ้นไป รูปร่างช่างกระไรเหมือนยักษ์มาร

เมื่อยิ้มเหมือนหลอกหยอกเหมือนขู่ ไม่ควรคู่เคียงพักตร์สมัครสมาน
ดังกากาจชาติช้าสาธารณ์ มาประมาณหมายหงส์พงศ์พระยา
แม้นแผ่นดินสิ้นชายที่พึงเชย อย่ามีคู่เลยจะดีกว่า
พี่พลอยร้อนใจแทนทุกเวลา หรือวาสนาน้องจะต้องกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสาร เยาวมาลย์เคืองขุ่นหุนหัน
จึ่งฉีกที่มีหนังสือนั้น ทิ้งลงเสียพลันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลที่นั่งใกล้
จึ่งชวนกันเก็บเอาดอกไม้ มาใส่แซมมวยด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึ่งโฉมนวลนางบาหยัน
ว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสามนั้น ดอกปะหนันนี้เห็นจะรำคาญ
เดิมทีสีให้แสวงหา ครั้นได้มาไม่เป็นแก่นสาร
เห็นทรงเพ่งพิศอยู่ช้านาน น่าจะมีเหตุการณ์สิ่งใด
จึ่งเรียกเอาบุหงามาติดต่อ เป็นกลีบแต่พออ่านได้
เห็นความประจักษ์แจ้งไม่แคลงใจ มิใช่ใครอื่นอย่าสงกา
ระเด่นมนตรีกุเรปัน แม่นมั่นแก่ใจเป็นหนักหนา
ทำไมจึ่งรู้ว่ากัลยา ให้หาลำเจียกจะต้องการ
ช่างเสาะหามาได้ดังประสงค์ แล้วส่งมาต่างราชสาร
นางค่อมไปไหนจึ่งพบพาน ได้วานเป็นทูตถือมา

ว่าแล้วจึ่งสั่งนางกำนัล เจ้าจงชวนกันไปเที่ยวหา
ข้าจะใคร่แจ้งกิจจา มาแล้วหลบหน้าไปแห่งใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝูงนางกำนัลน้อยใหญ่
แย้มสรวลแล้วชวนกันไป เที่ยวหาแห่งใดไม่พบตัว
ค้นทั้งรอบวัดแลวิหาร ที่สถานเทวาก็หาทั่ว
บ้างว่าอาจใจช่างไม่กลัว บ้างหัวบ้างโกรธโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๐

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
เห็นกำนัลผ่อนกันออกมา บ้างดูมาลาที่ให้ไป
อันระเด่นบุษบาโฉมยง จะทรงเลือกบุหงาก็หาไม่
ดูบุหรงอันลงจับไม้ พระจะใคร่ให้นางเห็นกาย
จึ่งดำเนินเดินผ่านออกมา จะให้สบนัยนาโฉมฉาย
ครั้นนางไม่เห็นก็อุบาย เยื้องกรายฉายกริชอันฤทธี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลอง

๏ แสงกริชแวววาบปลาบมา ดังสายฟ้าต้องเนตรมารศรี
นางร้องสุดเสียงเทวี สลบลงกับที่ทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอก

๏ แล้วพระบุกชัฏลัดป่า หนีมาตามเนินเขาใหญ่
ไปยังพหลพลไกร เข้าในวัดเชิงเขานั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ไม่มีขวัญ
เข้าอุ้มองค์อรไทไว้พลัน ฝูงกำนัลตระหนกตกใจ
บ้างเอาน้ำลูบพักตรา แล้วเอาสุคนธามาทรงให้
นางค่อยคลีคลายสบายใจ แต่ยังมิได้พาที
พระพี่เลี้ยงบังคมทูลถาม เป็นไฉนโฉมงามของพี่
จึ่งร้องสุดเสียงไม่สมประดี สลบลงดังนี้ด้วยอันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาจึ่งแจ้งแถลงไข
น้องดูบุหรงก็งงไป มิได้แจ้งเหตุอันตราย
เห็นแต่แสงปลาบวาบมา วิญญาณ์หวาดหวั่นขวัญหาย
สุดที่จะดำรงทรงกาย ด้วยแสงสายมาต้องนัยนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงตริตรึกปรึกษา
อันเหตุทั้งนี้ซึ่งมีมา กับลักษณ์ในบุหงาอันเดียวกัน
แล้วจึ่งทูลเตือนพระบุตรี ตะวันบ่ายชายสีสุริย์ฉัน
จวนเวลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ขอเชิญขวัญเมืองแม่เสด็จไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
จึงพาฝูงอนงค์นางใน กลับไปยังสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

ช้าปี่

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ยับยั้งนั่งเล่นที่ศาลา ถวิลถึงบุษบาเทวี
เย็นนี้จะขึ้นมาบนกุหนุง พระหมายมุ่งจะใคร่พบโฉมศรี
ครั้นจะกลับพลับพลาก็ไม่ดี เหมือนแกล้งตามเทวีทั้งไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เล่นพลางทางดูทินกร เมื่อไรจะอ่อนหย่อนแสงกล้า
พระเสแสร้งแกล้งชวนอนุชา พูดเล่นเจรจาสำราญใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๑

๏ บัดนั้น เสนากิดาหยันน้อยใหญ่
บรรดาที่ตามเสด็จไป อยู่ในหน้าวิหารลานวัด
บ้างตั้งวงลงเตะตะกร้อเล่น เพลาเย็นแดดร่มลมสงัด
ปะเตะโต้คู่กันสันทัด บ้างถนัดเข่าเดาะเป็นน่าดู
ที่หนุ่มหนุ่มคะนองเล่นจ้องเต สรวลเสเฮฮาขึ้นขี่คู่
บ้างรำอย่างชวามลายู เป็นเหล่าเหล่าเล่นอยู่บนคิรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
จึงปรึกษาพี่เลี้ยงผู้ภักดี อันเหตุทั้งนี้ซึ่งมีมา
องค์ระเด่นมนตรีกุเรปัน ก็เห็นผูกพันอยู่หนักหนา
จะได้ข้างอิเหนาหรือจรกา เป็นน่าสนเท่ห์หฤทัย

จะไปไหว้พระปฏิมากร เห็นจะแก้ความร้อนของเราได้
เสี่ยงดูให้รู้แจ้งใจ ว่าจะได้ข้างไหนเป็นมั่นคง
ตรัสพลางทางชวนพระธิดา ลงจากพลับพลาอันสูงส่ง
พรั่งพร้อมกำนัลนางอนงค์ เสด็จตรงขึ้นไปบนคิรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงเนินผาศิลาลาด เห็นพวกชายเกลื่อนกลาดอึงมี่
หยุดอยู่แล้วมีเสาวนีย์ ให้สาวศรีไปขับเสียฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๒

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งแล้วผายผัน
วิ่งพลางร้องไปว่าใครนั้น มาเล่นนี่นันอยู่ดังนี้
พระประเทียบจะเสด็จขึ้นมา อย่าช้าจงไปเสียจากที่
ชาวไหนมาชมคิรี สนธยาราตรียังไม่ไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
จึงขับโยธาเสนาใน วิ่งซอกซอนไปตามลำพัง
พระโฉมยงกับองค์อนุชา ประสันตาผู้ร่วมฤทัยหวัง
วิ่งเข้าในวิหารซ่อนบัง แอบหลังพระปฏิมากร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีสมร
กับระเด่นบุษบาบังอร ก็พากันบทจรจรลี

มาถึงศาลาริมอาราม จึงตรัสห้ามกำนัลสาวศรี
ให้หยุดยั้งนั่งอยู่แต่นอกนี้ อย่าจรลีตามเราเข้าไป
ให้แต่สี่พี่เลี้ยงกัลยา เชิญเครื่องบูชาเข้ามาให้
สั่งพลางนางเสด็จคลาไคล เข้าในวิหารพระปฏิมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ ครั้นถึงจึงถวายนมัสการ อธิษฐานตามความปรารถนา
แล้วจึงจุดเทียนมิทันช้า กัลยาออกนามตามจำนง
เล่มหนึ่งเทียนระเด่นบุษบา ปักลงตรงหน้านวลหง
เล่มหนึ่งเทียนอิเหนาสุริย์วงศ์ ปักลงเบื้องขวาเทวี
เล่มหนึ่งเทียนท้าวจรกา อยู่เบื้องซ้ายบุษบามารศรี
เทียนทองทั้งสามเล่มนี้ ขอจงเป็นที่เสี่ยงทาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วมีเสาวนีย์อันสุนทร ตรัสสอนพระบุตรีโฉมฉาย
เจ้าอย่าขวยเขินสะเทินอาย จงเสี่ยงทายอธิษฐานด้วยวาจา
แม้นเจ้าจะได้ข้างไหนแน่ ให้ประจักษ์ทักแท้จงหนักหนา
แม้นจะได้ข้างระตูจรกา ให้เทียนพี่ยานั้นดับไป
แม้นจะได้ข้างอิเหนากุเรปัน ให้รัศมีเพลิงนั้นแจ่มใส
ให้เทียนจรกาดับทันใด ขอให้เห็นประจักษ์บัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　บุษบาประณตบทศรี
จึงทูลสนองพระชนนี　　ลูกนี้อดสูเป็นพ้นไป
จะให้ว่าเหมือนคำพระมารดา　　ลูกจะกล่าววาจากระไรได้
นางนิ่งขวยเขินสะเทินใจ　　อรไทบิดพลิ้วไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　องค์มะเดหวีเสนหา
กับสี่พี่เลี้ยงกัลยา　　ปลอบนางบุษบายุพาพาล
เราอยู่ด้วยกันแต่เท่านี้　　ไม่มีใครมาในวิหาร
จำแข็งใจกล่าวพจมาน　　จึงจะได้แจ้งการที่เดือดร้อน
จงตั้งจิตอธิษฐานด้วยวาจา　　กัลยาจงฟังแม่สั่งสอน
อภิวันท์ปัญจางค์ชลีกร　　ดวงสมรของแม่จงว่าไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๓

๏ เมื่อนั้น　　บุษบาบังคมประนมไหว้
จำเป็นกล่าวคำด้วยจำใจ　　ว่าไปตามคำพระมารดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ได้ฟังมธุรสพจนา　　จึงตอบวาจาไปพลัน
อันนางบุษบานงเยาว์　　จะได้แก่อิเหนาเป็นแม่นมั่น
จรกาใช่วงศ์เทวัญ　　แม้นได้ครองกันจะอันตราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๔

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีโฉมฉาย
กับพี่เลี้ยงไม่แจ้งแห่งอุบาย ก็ตื่นตายยินดีเป็นพ้นนัก
เกิดมาไม่ได้ยินใครลือเล่า พระเป็นเจ้ากล่าวคำให้ประจักษ์
ชะรอยว่าบุญของลูกรัก เห็นเที่ยงแท้นักไม่สงกา
ต่างคนยอกรบังคม นบนิ้วประนมเหนือเกศา
มะเดหวีจึงมีวาจา ตอบพระปฏิมาไปทันใด
ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้ ข้าบาทยังมีความสงสัย
ด้วยอิเหนามิได้ชอบใจ จึงเกิดเหตุเภทภัยดังนี้
เขาไปเลี้ยงระเด่นจินตะหรา นางรัฐพรรณนาเป็นถ้วนถี่
พระปฏิมามิได้พาที มะเดหวีจึงว่าแก่บุษบา
แม่ทูลเท่าไรไม่ตอบถ้อย ชะรอยบุญแม่น้อยเป็นนักหนา
ลูกรักจงกล่าววาจา ให้เหมือนแม่ว่าทุกสิ่งไป ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
บังคมก้มพักตร์ละอายใจ แล้วทูลไปเหมือนคำพระมารดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์พงศ์อสัญแดหวา
จึงตอบคำไปมิได้ช้า จินตะหราใช่วงศ์เทวัญ
อิเหนากับบุษบาโฉมยง เป็นวงศ์เทวากระยาหงัน
วาสนาเขาเคยคู่กัน ที่จะมิรักนั้นอย่าสงกา

บัดนี้ตามมาถึงคิรี ก็เพราะมีใจแสนเสนหา
ว่าพลางทางต้อนค้างคาวมา ธูปเทียนชวาลาก็ดับไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ คุกพาทย์

๏ พระจึงย่องมานั่งลงข้างข้าง กลัวจะผิดตัวนางยังสงสัย
ต่อได้ยินสุรเสียงทรามวัย พระลูบไล้ประคองต้องกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาอกสั่นขวัญหาย
กอดชนนีไว้ไม่เคลื่อนคลาย มือชายมาถูกลูกนี้
นางสะบิ้งสะบัดปัดป้อง หวาดหวีดกรีดร้องอึงมี่
มืดมนเป็นพ้นพันทวี พระชนนีจงช่วยลูกด้วยรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
สำคัญว่าองค์พระปฏิมา หยอกนางบุษบาทรามวัย
จึงห้ามว่าอย่าร้องครื้นเครง แม่ต้องตัวเจ้าเองว่าอยู่ไหน
ใครจะสามารถอาจใจ ล่วงเข้ามาได้ในนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
ได้ยินสุรเสียงพระบุตรี สาวศรีคิดแปลกประหลาดใจ
ต่างคนคลานคลำหาเทียน วนเวียนไปมาไม่หาได้
พบแต่ข้าวตอกดอกไม้ ซ่าเหง็ดได้เทียนแล้วจุดมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
เห็นแสงไฟแต่ไกลก็ลีลา จากองค์กัลยามาพลัน
เข้าแอบอยู่หลังพระปฏิมา นัยนาแลลอดรับขวัญ
ก่นแต่ตกใจอยู่อย่างนั้น ไม่สำคัญว่าพี่รักนางเทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางซ่าเหง็ดสาวศรี
มาถึงจึงเอาอัคคี ถวายพระชนนีบังอร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีสมร
ก้มเกล้าดุษฎีชลีกร แล้วสอนบุษบาให้ทูลไป
ว่าอิเหนามาตามด้วยความรัก ข้อนี้ไม่ประจักษ์ยังสงสัย
ซึ่งมาจากหมันหยาเวียงชัย เพราะดาหามีภัยจึงไคลคลา
หวังจะช่วยรณรงค์สงคราม มิใช่มาด้วยความเสนหา
นี่แวะมาไหว้พระปฏิมา แล้วจะไปหมันหยาธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงสนองพจนาพาที แม้นเทวีมิเชื่อวาจา
แต่นี้อย่ามาบูชาเรา ยังเขาวิลิศมาหรา
ว่าพลางกระซิบสั่งประสันตา กับองค์อนุชาภูธร
ทีนี้พี่จะออกไปใหม่ เจ้าเร่งไล่ค้างคาวอย่าหยุดหย่อน
กว่าพี่จะกลับบทจร ว่าแล้วก็ต้อนค้างคาวไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ คุกพาทย์

๏ ไฟดับมืดมนอนธการ ในวิหารหาเห็นกันไม่
พระจึงค่อยย่องคลาไคล ออกไปยังองค์พระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ โอบอุ้มนงลักษณ์ใส่ตักไว้ ลูบไล้ปทุมทองผ่องศรี
นาสาสูบรสสุมาลี หอมกลิ่นเทวีฟุ้งขจร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาดวงสมร
สุดคิดที่จะปล้ำปลิดกร บังอรร้องอึงคะนึงไป
พระชนนีจงช่วยลูกด้วยรา ชะรอยพระพี่ยาเข้ามาได้
ข่มเหงลูกนี้เป็นพ้นไป จะหยิกข่วนเท่าไรไม่นำพา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีตกใจเป็นนักหนา
ใช้นางประเสหรันกัลยา จงไปจุดเทียนมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประเสหรันพี่เลี้ยงโฉมศรี
จึงวิ่งไปพลันทันที แล้วจุดอัคคีมาฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงทวาราก็เพลิงดับ จึงกลับไปจุดมาใหม่
ถึงสามทีแล้วไม่ได้ไฟ ด้วยค้าวคาวบินไปบินมา
พอเหลียวไปเห็นปล้องไม้ วางอยู่แทบใกล้แผ่นผา
จึงหยิบเอาครอบไฟไคลคลา แฝงตัววิ่งพาเข้ามาพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงเปิดอัคคี เห็นระเด่นมนตรีอยู่ที่นั่น
บุษบาเคลื่อนองค์ลงทัน อิเหนานั้นยังยุดพระกรไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีเคืองขัดอัชฌาสัย
จึงว่าแก่ระเด่นมนตรีไป เป็นไฉนมาทำอหังการ์
ลบหลู่ดูหมิ่นเป็นพ้นนัก องอาจราชศักดิ์เป็นหนักหนา
แต่เราเป็นผู้ใหญ่กำกับมา ยังว่าทำได้ถึงเพียงนี้
ฮึกฮักหักหาญไม่คิดกลัว ถือตัวว่ามีศักดิ์ศรี
จะเกรงใจใครบ้างก็ไม่มี เห็นดีแล้วหรือประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แก้ไข
ทูลสนองพระชนนีไป ลูกมิได้องอาจอหังการ์
อันนางบุษบาบังอร พระบิดรได้ยกให้แก่ข้า
แต่ยังเยาว์อยู่ด้วยกันมา พระมารดาก็แจ้งอยู่ด้วยกัน
หักหาญเอาไปให้ระตู สุดรักสุดรู้จะอดกลั้น
สู้ตายไม่เสียดายชีวัน จะทราบถึงทรงธรรม์ก็ตามที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
จึงตอบคำระเด่นมนตรี เจ้าว่าได้ด้วยมีศักดา
แต่เยาว์มานั้นได้ตุนาหงัน เพราะร่วมวงศ์พงศ์พันธุ์อสัญหยา
จึงทำตามจารีตบุราณมา หวังมิให้วงศาอื่นปน

ครั้นจำเริญวัยขึ้นทั้งสอง ท้าวปองจะปลูกให้เป็นผล
นัดจะแต่งวิวาห์มงคล กุศลไม่เคยคู่กับนัดดา
เจ้าตัดมาว่าไม่เลี้ยงเทวี ให้มีคู่เถิดตามปรารถนา
การจึงขาดกันแต่นั้นมา ทรงธรรม์ก็ไม่ว่าประการใด
ครั้นข้างจรกามากล่าว สมพระทัยท้าวจึงยกให้
เจ้ามาทำหยาบหยามเอาตามใจ แกล้งจะให้ได้ความอัประมาณ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสนองสาร
ซึ่งว่าลูกสลัดตัดรอนราน ไม่เลี้ยงเยาวมาลย์เหมือนว่านี้
คือใครที่ได้ถือสาร มาว่าขานจึงทราบบทศรี
พระมารดาได้ไหนมาพาที จงชี้ความชั่วเอาตัวมา
อันนางนี้สิเป็นของลูก รักใคร่พันผูกนักหนา
พระชนนีว่าของจรกา ก็ให้ตัวขึ้นมาชิงชัย
แม้นแพ้แลจึงจะส่งนาง บัดนี้ที่จะวางอย่าสงสัย
ชวนกันข่มเหงไม่เกรงใจ เอาเมียเขาไปให้จรกา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๕

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีเสนหา
ได้ฟังเร่าร้อนในอุรา สุดปัญญาที่จะหย่อนผ่อนลง
อิเหนานั้นก็ดันดึงไป ไม่วางนางให้ดังประสงค์
แม้นรู้ถึงท้าวทั้งสององค์ ก็จะทรงพระโกรธดังเพลิงกาฬ

จะปลอบวอนโดยดีดีกว่า อย่าให้กิจจานี้ฟุ้งซ่าน
คิดแล้วจึงกล่าวพจมาน กระนี้หรือหลานว่ารักน้อง
ฝูงคนรู้ไปจะได้อาย ทั้งจะขายบาทาท้าวทั้งสอง
ถ้าจะใคร่ได้ดังใจปอง ค่อยตริตรองให้ปรกติกัน
แม้นรักอย่าให้น้องได้อาย แม่จะช่วยเบี่ยงบ่ายผ่อนผัน
เห็นจะสมดังจิตที่คิดนั้น อันจะทำดึงดันไปดังนี้
ก็จะทรงพระโกรธมากไป ที่ไหนจะได้นางโฉมศรี
เจ้าจงตรึกดูให้ชอบที สุดแท้แต่ดีด้วยกัน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
คิดเอ็นดูบุษบาลาวัณย์ จึงคาดคั้นเอาคำพระมารดร
จงให้สัตย์ปฏิญาณแก่ลูกรัก จำเพาะพักตร์พระปฏิมาก่อน
แม้นรับจะให้ได้บังอร จะวางกรอรไทให้ไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๖

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีจนใจเป็นหนักหนา
ทั้งสี่พี่เลี้ยงกัลยา จำรับวาจาด้วยจำใจ
แม่จะทูลเบี่ยงบ่ายให้หายโกรธ พระจะเคืองคุมโทษไปถึงไหน
จะผันผ่อนวอนว่าภูวไนย สุดแต่จะให้ได้แก่เจ้านี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศรี
ดังได้ผ่านฟ้าดุษฎี จึงทูลพระชนนีไปทันใด

พระองค์ได้รับวาจา จะวางนางบุษบาไปให้
จะขอเปลี่ยนอาภรณ์บังอรไว้ จะได้ชมพลางต่างกัลยา
ว่าแล้วจึงเปลื้องเครื่องทรง ยื่นให้แก่องค์ขนิษฐา
บุษบาเบือนเสียไม่นำพา ยุดพระมารดาไว้มั่นคง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีมีศักดิ์สูงส่ง
จึงเปลื้องเครื่องพระบุตรีทรง ให้องค์ระเด่นมนตรี
รับเอาอาภรณ์ของนัดดา มาทรงให้บุษบาโฉมศรี
เสร็จแล้วจึงพานางเทวี จรลียังสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กินรรำ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
จึงชวนสังคามาระตา กับพี่เลี้ยงกลับมาพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด ฯ

๑๔

ช้าปี่

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ในอกหมกไหม้ดังไฟกัลป์ อยู่ยังห้องสุวรรณไสยา
บรรทมรำพึงคะนึงไป ให้คลั่งคลุ้มกลุ้มใจหนักหนา
ตัวกูแม้นม้วยมรณา ก็ดีกว่าที่เป็นดังนี้
ไม่สรงไม่เสวยกระยาหาร เยาวมาลย์มัวหมองรัศมี
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแสนทวี ดังเลือดตามารศรีจะหยัดลง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีศรีสวัสดิ์นวลหง
จึงปลอบพระบุตรีโฉมยง เจ้าจงระงับดับโศกา
ตามเสด็จภูวไนยใช้บน นฤมลจงฟังแม่ว่า
แม้นสองกษัตริย์ทราบกิจจา โทษาแม่นี้จะหนักนัก

ถึงพี่ยาได้มาต้องตัว ใช่ชายชั่วมาระคนปนศักดิ์
ฟังคำแม่เถิดนะลูกรัก เอาน้ำมาลูบพักตร์พระบุตรี
แล้วเอาสุคนธามาทรง บรรจงกวดเกล้าเกศี
พระพี่เลี้ยงช่วยแต่งให้เทวี จนรุ่งราตรีสว่างฟ้า ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
บ้างแต่งที่สถานศาลเทวา ประดับประดาราชวัติฉัตรธง
แขวนโคมผูกม่านเพดานดาษ พรมเจียมปูลาดกวาดผง
ตั้งเครื่องพลีกรรม์บรรจง สำหรับจะได้ทรงบูชา
ชาวประโคมพิณพาทย์มโหรี ก็ขนเครื่องดนตรีไปเตรียมท่า
ทั้งสัตว์สิงสิ่งละพันนานา พนักงานก็เอามาปล่อยไว้
บ้างรีบทำที่ประทับรับเสด็จ แล้วเสร็จพอจวนประจุสมัย
ตั้งกองป้องกันระวังระไว คอยท่าภูวไนยจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทั้งสุหรานากงทรงฤทธี กับกะหรัดตะปาตีพี่ยา
สังคามาระตาสุริย์วงศ์ ต่างองค์เกษมสันต์หรรษา
ทั้งระตูล่าสำจรกา เสด็จสรงคงคาทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างองค์ชำระสระสนาน สุคนธารปนทองผ่องใส
หอมหวนอวลอบตลบไป สอดใส่สนับเพลาเชิงงอน

ภูษาทรงลายอย่างต่างสีกัน น้ำเงินตองท้องพันม่วงอ่อน
ต่างใส่ฉลององค์อลงกรณ์ อินทรธนูงามงอนสะบัดปลาย
ชายไหวสุวรรณกุดั่นดวง ทับทรวงสังวาลประสานสาย
ทองกรเนาวรัตน์จำรัสราย ธำมรงค์เพชรพรายเพราตา
ต่างทรงมงกุฎชฎาแก้ว กรรเจียกจอนเพริศแพร้วซ้ายขวา
ห้อยอุบะเหน็บกริชฤทธา มาคอยท่ารับเสด็จพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านดาหาเขตขัณฑ์
ครั้นรุ่งรางสร่างสีรวีวรรณ ก็จรจรัลมาสรงวารี
ทรงเครื่องประดับสำหรับกษัตริย์ ล้วนวิเชียรจำรัสรัศมี
แล้วชวนโอรสราชบุตรี มเหสีโสภายาใจ
พร้อมพระสนมนางทั้งปวง ดังดาวล้อมดวงแขไข
เสนาแห่แหนแน่นไป ภูวไนยเสด็จมายังคิรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงซึ่งสถานเทพารักษ์ อันทรงฤทธิ์สิทธิศักดิ์เรืองศรี
เสด็จนั่งเหนืออาสน์รูจี ภูมีเคารพอภิวันท์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ จึงจุดธูปเทียนทองบวงสรวง บำบวงเทวราชรังสรรค์
ถวายเครื่องสังเวยพลีกรรม์ ภูเขาเงินสุวรรณอันอำไพ

ทั้งแพะแกะโคกระทิงมหิงสา		สิ่งละพันนานาน้อยใหญ่
แก้คำซึ่งบำบวงไว้		แล้วสั่งให้ประโคมขึ้นนี่นัน

ฯ ๔ คำ ฯ สาธุการ

ร่าย

๏ เสร็จแล้วเคารพอภิวาท		ภูวนาถย่างเยื้องผายผัน
พร้อมฝูงอนงค์นางกำนัล		มาหยุดยังสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น		ระเด่นมนตรีมียศถา
กับระเด่นซึ่งตามเสด็จมา		ก็ขึ้นทรงอาชาฉับพลัน
พวกอาสาเกราะทองสันทัด		ทหารหัดม้าแซงแข็งขัน
ต่างคนถวายบังคมคัล		แล้วชักม้าดากันเข้าไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บ้างร่ายรำเพลงหอกกลอกกลับ		ขี่ขับสะบัดย่างวางใหญ่
บ้างรำทวนดังกระบวนชิงชัย		ล้อมไล่ลุยแทงมฤคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ โห่พลางต่างขับอัศวราช		เข้าพิฆาตโคกระทิงมหิงสา
พุ่งซัดต้องสัตว์นานา		ความโตรกตัวกล้าก็กลับชน
บ้างตื่นเต้นเผ่นผาดลำพองโผน		โดดโดนเสี่ยวสู้สับสน
บ้างบ้าเลือดเดือดดุไม่คิดตน		ตามชนจนม้วยชีวิต ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ทหารหอกเกณฑ์หัดสกัดหน้า		ควบม้าหมายมุ่งพุ่งไม่ผิด
ต่างคนเข้มแข็งสำแดงฤทธิ์		ตามติดไล่ซ้ำระยำลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มฤคาโคกระทิงสิ่งละพัน ก็ม้วยชีวันไม่เหลือหลง
สำรวลสรวลสุขไปทุกองค์ ให้ขนส่งวิเสทเนื่องมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นางวิเสทนอกในซ้ายขวา
บ้างแล่เถือเนื้อนั้นมิทันช้า แต่งมัจฉมังสาวุ่นไป
บ้างยี่ยำทำพล่าฉู่ฉี่ ปิ้งจี่ต้มแกงพะแนงไก่
สมันคั่วอั่วอ่อมพร้อมไว้ แล้วยกไปเลี้ยงเหล่าโยธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นจวนบังควรเวลา ก็เชิญเครื่องเนื่องมาตามกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ตั้งพระสุพรรณภาชน์บรรจง ถวายองค์พระผู้ผ่านไอศวรรย์
เครื่องเสวยกษัตริย์ทั้งนั้น ตั้งรายเรียงกันเป็นหลั่นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ชวนโอรสราชนัดดา ให้เสวยโภชนาสาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเกษมศรี
เห็นโฉมระเด่นบุตรี สมประดีด่าวดิ้นแดยัน
เสวยพลางทางตะลึงลืมเคี้ยว แลเหลียวดูนางพลางรับขวัญ
เสนหาอาวรณ์ผูกพัน หมายมั่นกระหยิ่มกริ่มใจ

พระเชษฐาสั่นกายเป็นหลายที จะรู้สึกสมประดีก็หาไม่
ลืมอายสาวสรรค์กำนัลใน ลืมกลัวท้าวไททิบดี
สังคามาระตาทรงสวัสดิ์ กับระเด่นสิงหัดส่าหรี
อีกองค์กะหรัดตะปาตี ก็แลดูมารศรีไม่วางตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดริษยา
เห็นระตูดูนางบุษบา พระกริ้วโกรธโกรธาดังเพลิงกัลป์
เขม้นดูจรกาแล้วคว้ากริช จะใคร่ผลาญชีวิตให้อาสัญ
ขุกคิดเกรงองค์พระทรงธรรม์ สู้สะกดอดกลั้นโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
เสร็จเสวยเอมโอชโภชนา จึงมีบัญชาตรัสไป
จงชวนกันขับรำให้สำราญ ทำสักการเทวาในป่าใหญ่
แก้คำซึ่งบำบวงไว้ แก่เทพไทเทพารักษ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
ขวยเขินสะเทิ้นเป็นพ้นนัก ก้มพักตรายิ้มพริ้มพราย
จำเป็นรับสั่งแล้วยั้งอยู่ ให้อดสูกำนัลทั้งหลาย
อนุชาทูลเตือนให้เคลื่อนคลาย พระชายชำเลืองเนตรดูเทวี
จะนิ่งเสียก็กลัวภูวไนย ครั้นจะไปก็อายนางโฉมศรี
เสหยอกสียะตราให้ช้าที ครั้นภูมีซ้ำว่าก็คลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ แล้วว่าอนุชาเจ้าขับก่อน พี่จึงจะกล่าวกลอนแก้ไข
บัดนี้ยังขุ่นข้องไม่คล่องใจ คิดอะไรขัดสนพ้นปัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงกนิษฐา
เข้าใจในทีพระพี่ยา วันทาแล้วลุกขึ้นทันใด
ทอดกรอ่อนระทวยนวยนาด ยุรยาตรเยื้องกรายส่ายไหล่
ตามจังหวะประเท้าว่องไว แล้วขับครวญหวนไปเป็นโอดพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ฝรั่งรำเท้า

๏ ยอกรประนมขึ้นเหนือเกศ ไหว้ไทเทเวศร์รังสรรค์
ศักดิ์สิทธิ์ฤทธิไกรใครจะทัน ซึ่งรับพลีกรรม์บำบวง
องค์อสัญแดหวาวราฤทธิ์ สิงสถิตอยู่ในไศลหลวง
เชิญดูขับรำทั้งปวง ที่ได้บวงสรวงไว้เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองแขก

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ขวยเขินสะเทิ้นอายอรไท จำใจจึงลุกขึ้นทันที
ทอดกรกรีดกรายทั้งซ้ายขวา ชำเลืองดูบุษบามารศรี
คิดแค้นจรกาแสนทวี ภูมีขับเปรียบไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ฝรั่งเดิน

๏ ยอกรกึ่งเกล้าบังคม องค์บรมอสัญแดหวา
ผู้ใดองอาจอหังการ์ จงจิตริษยาสาธารณ์

อันดวงดอกฟ้าสุมาลัย ของเราปลูกไว้ในสถาน
มันไม่เกรงพักตร์จะหักราน จงสังหารอย่าไว้มันเอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จรกาเคืองขุ่นหุนหัน
รู้เท่าอิเหนากุเรปัน บังคมคัลแล้วลุกออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
ทำเป็นกริ้วโกรธโกรธา ติว่าตีกลองไม่ต้องเพลง
จะลงจังหวะก็เคลื่อนคลาด จะนวยนาดรำไปไม่เหมาะเหมง
พระจึงจรลีไปตีเอง ให้ครื้นเครงกลบเสียงจรกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูเคืองขัดสหัสสา
ก้มเกล้ากราบงามสามลา มิช้าก็ขับรำไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

พม่าแห่

๏ ยอกรขึ้นเพียงศิโรเพฐน์ ไหว้ไทเทเวศร์น้อยใหญ่
อันมีทิพเนตรส่องไป อย่าได้เข้าด้วยคนร้าย
จงสังหาญผลาญหมู่ริษยา ให้ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลาย
ข้ามิได้คิดคดหยาบคาย ขอให้เสร็จสมหมายมา เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพดาหา
เห็นองค์อิเหนานัดดา ขัดเคืองจรกาธิบดี
จะให้ขับรำเรียงตัวไป ก็จะไม่เป็นสุขเกษมศรี
มิรู้ที่จะบัญชาพาที ภูมีเสด็จกลับพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
จึงชวนกษัตราทั้งห้านั้น เที่ยวไปในอรัญรัถยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ พระพลางพิศพรรณรุกขชาติ งอกงามเดียรดาษบนเนินผา
ดอกผลพวงห้อยย้อยระย้า สกุณาจิกกินแล้วบินพลาง
ลางต้นเอนชายปลายสะบัด ดังไม้ดัดปลูกไว้ในกระถาง
กอรวกร่มเรียงเคียงทาง พะยอมยางสูงเยี่ยมเทียมคิรี
งามชะง่อนเงื้อมผาศิลาลาย เหลืองแดงดังระบายหลายสี
โตรกตรอกซอกธารชลธี วารีซับซึมอยู่อัตรา
ที่ทางข้างเชิงกุหนิงนั้น ร่มรื่นพื้นพรรณพฤกษา
ภายใต้เตียนสะอาดลาดศิลา เสด็จโดยมรคาคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

ร่าย

๏ พระพายชายพัดมาอ่อนอ่อน เข้าหยุดประทับร้อนอาศัย
นั่งเล่นที่หน้าศาลาลัย แทบใกล้อาศรมพระมุนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๘

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ครั้นเวลาเฝ้าพระภูมี เทวีแต่งองค์อลงการ์
ชวนมะเดหวีมีศักดิ์ บุษบาลูกรักเสนหา
กุมกรระเด่นสียะตรา ฝูงกำนัลกัลยาก็ตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาทอง พระผู้ครองพิภพเป็นใหญ่
สี่กษัตริย์เสด็จคลาไคล เข้าไปอภิวาทวันทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สามเส้า

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนคเรศดาหา
ครั้นเห็นระเด่นบุษบา พักตราเศร้าหมองมัวไป
จึ่งถามว่าเป็นไรนะลูกรัก ผิวพักตร์พิกลหม่นไหม้
เจ้าเจ็บป่วยเป็นประการใด หรือใครทำไมให้ขัดแค้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีอกสั่นขวัญแขวน
ก้มกราบบาทมูลแล้วทูลแทน ไม่ได้ยินว่าแค้นเคืองใคร
กิริยาอาการก็เห็นดี จะมีโรคาก็หาไม่
น่าจะเคราะห์ร้ายไม่สบายใจ จึ่งมัวหมองไปกว่าทุกวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกรุงไกรไอศวรรย์
จึ่งตรัสสั่งมะเดหวีด้วยพลัน จะพาไปอภิวันท์พระอาจารย์

ให้ดาบสช่วยรดน้ำมนต์ให้ ระงับภัยเป็นสุขเกษมศานต์
เห็นจะหายเคราะห์ร้ายรำคาญ เร่งพาเยาวมาลย์ไปบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
รับสั่งทรงธรรม์อัญชลี แล้วพาพระบุตรีออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งสั่งพี่เลี้ยงด้วยพลัน ให้จัดสรรสิ่งของแลภูษา
ครบเครื่องสักการบูชา ธูปเทียบมาลาหลายพรรณ
ให้พระธิดาเยาวมาลย์ แบกพานใส่ผ้าผายผัน
มะเดหวีก็พาจรจรัล ฝูงกำนัลแวดล้อมลีลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น บุษบาทรงโฉมเสนหา
แบกพานผ้าเดินดำเนินมา กับฝูงกัลยานารี
ครั้นถึงศาลาริมถนน เห็นฝูงคนมากมายอึงมี่
เหลือบเห็นระเด่นมนตรี กับกษัตริย์ธิบดีจรกา
นางมิอาจดำเนินเดินไป ละอายใจตระหนกตกประหม่า
องค์ระทวยขวยเขินเมินพักตรา ดังพานผ้าจะพลัดตกลง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
จึ่งขับพลที่มาด้วยพระองค์ ให้หลบลงพ้นทางนางจะมา

ยังแต่หกองค์พงศ์กษัตริย์ คือกะหรัดตะปาตีเชษฐา
กับระเด่นสังคามาระตา ทั้งสุหรานากงทรงฤทธี
อีกทั้งท้าวจรกาล่าสำ ต่างคำนับไหว้มะเดหวี
ครั้นเห็นระเด่นบุตรี แบกพานมณีเอียงมา
ระเด่นมนตรีกุเรปัน ผายผันเข้าประคองพานผ้า
ว่าพานหนักไม่ช่วยกัลยา หากว่าเรารับไว้ทัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาครั้นเห็นก็หุนหัน
เดือดดาลทะยานใจดังไฟกัลป์ น้อยหรือนั่นบังอาจดูเบา
ครั้นจะว่าก็มิได้ใช่ที่ เพราะเหตุว่าเป็นพี่น้องเขา
สารพัดทำได้ก็ทำเอา ต่อหน้าเราเจ้าผัวไม่กลัวเกรง
จึงเสว่าแก่ระเด่นทั้งสาม เจ้าทำหยาบหยามข้ามข่มเหง
อะไรกลุ้มรุมดูเมียกันเอง เป็นเพื่อนชายไม่เกรงใจกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็สรวลสันต์
จึ่งว่าเป็นน่าอัศจรรย์ ตรัสไยอย่างนั้นภูวไนย
ถึงดูก็ต่อเสด็จคล้อย จะว่าไรสักน้อยก็หาไม่
เป็นมเหสีท่านก็แจ้งใจ จะได้เป็นศรีจรกา
อันพระบุตรีดังปิ่นเกล้า เช่นเรานี้ควรแต่เป็นข้า
ไม่ใฝ่สูงให้เกินพักตรา อย่าพักคิดริษยาให้ป่วยการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีจึ่งว่าขาน
ข้าและแลดูเยาวมาลย์ จะใคร่ได้จึ่งซานซมมา
ด้วยตัวเรารูปชั่วแลต่ำศักดิ์ เขย่งรักอรไทได้เกื้อหน้า
แม้นมิได้ก็ไม่คืนพารา จะเอากรุงดาหาเป็นเรือนตาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๔๙

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงเฉิดฉาย
ยิ้มพลางทางกล่าวอภิปราย อย่าว่ามากมายให้ป่วยการ
อันกะกังกะหรัดตะปาตี แก้ไขด้วยมีโวหาร
สังคามาระตากุมาร อ่อนหวานฉลาดเจรจา
จะตามนางไปบ้างก็ไม่ได้ ทะยานใจแล้วพูดแก้หน้า
ฝ่ายข้างระตูจรกา เจ้าว่าทั้งนี้ผิดที่ไป
ถึงจะเป็นคู่ครองของเจ้า แต่พี่น้องของเรายกให้
อย่าดูนางนางจะอดสูใจ ต่อได้แล้วจึ่งพิศให้อิ่มตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๐

๏ เมื่อนั้น จรกาแค้นขัดสหัสสา
มิรู้ที่จะตอบวาจา ก็สรวลเสเฮฮาไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ประคองพานเดินเคียงเมียงมัน พระแสนกระสันพันทวี
เหน็บแนมแกมกลปนไป มิให้ปรากฏแก่สาวศรี
ครั้นใกล้อาศรมพระมุนี ภูมีมิใคร่จะไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
ดำเนินเดินเคียงเมียงมา นัยนาหลบเนตรภูวไนย
นางสะบิ้งสะบัดด้วยขัดเคือง ชายชำเลืองหางตาแล้วค้อนให้
ขวยเขินสะเทินหฤทัย จำเป็นจำใจจรจรัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง เจรจาบทที่ ๕๑

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีมีศักดิ์เฉิดฉัน
มาถึงอาศรมพระนักธรรม์ ก็เข้าไปอภิวันท์ทันใด
แล้วถวายธูปเทียนแลภูษา โสมนัสศรัทธาเลื่อมใส
ขอพระอาจารย์ชาญชัย จงได้โปรดเกล้าบุษบา
ช่วยรดน้ำทิพมนต์ให้ อรไทเศร้าหมองหนักหนา
ปาปะอะหยีให้พามา กราบแล้ววันทาพระอาจารย์

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๒

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะลิเหงะฤๅษีสาร
เล็งดูรู้ด้วยอภิญญาณ เหตุการณ์ทั้งปวงก็แจ้งใจ
จึ่งถามว่าจะให้รดน้ำมนต์ ทั้งสองทีเดียวหรือไฉน
พระองค์จงตรัสบอกไป อย่าให้ต้องทำเป็นสองที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๓

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
ฟังสังปะลิเหงะมุนี เทวียิ้มแล้วก็แลมา
อิเหนายิ้มแล้วก็เมินพักตร์ ส่วนลูกรักผูกคิ้วนิ่วหน้า
ทั้งสี่พี่เลี้ยงกัลยา ยิ้มพรายชายตาดูกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะลิเหงะก็ผายผัน
เข้าเสกน้ำทำในอาศรมนั้น สรรเอาแต่ยอดวิทยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ เดชะพระเวทอันเชี่ยวชาญ ระงับโรคภัยพาลเป็นสุขา
ครั้นเสร็จก็ยกน้ำมนต์มา ยังหน้าอรัญกุฎี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึ่งรดศิโรตม์โสรจสรง ให้องค์บุษบามารศรี
รดทั้งระเด่นมนตรี พร้อมกับเทวีด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ แล้วจึ่งอวยพรศรีสวัสดิ์ สองกษัตริย์จงสุขเกษมสันต์
เสวยรมย์สมสองครองกัน อย่ามีโรคันอันตราย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๔

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีโฉมฉาย
กับพี่เลี้ยงซ่อนยิ้มพริ้มพราย บุษบาคิดอายก็ก้มพักตร์
ต่างถวายประณตบทบงสุ์ ลาองค์พระมุนีมีศักดิ์
ออกจากอาศรมสำนัก แล้วชวนลูกรักคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
ตามเสด็จพระชนนีไป ภูวไนยชายเนตรดูเทวี
ครั้นถึงศาลาจงกรม จึ่งบังคมลาองค์มะเดหวี
ไปกับพี่เลี้ยงเสนี สู่ที่ประทับพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพสบสมัย
แต่เสด็จมาแรมอยู่ในไพร ก็ได้เจ็ดทิวาราตรี
พระทรงธรรม์ถวิลจินดา จะกลับคืนดาหากรุงศรี
เกลือกพระเชษฐาธิบดี พระน้องสองบุรีจะยกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดแล้วจึ่งบัญชาสั่ง อำมาตย์ดะหมังยาสา
จงเร่งตรวจเตรียมโยธา เพลาเย็นจะกลับเข้ากรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาอัชฌาสัย
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล ออกไปจัดพลโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจรจา

ยานี

๏ เร่งรัดจัตุรงค์ทวยหาญ ตามตำแหน่งพนักงานซ้ายขวา
ขุนช้างผูกช้างชนะงา ขุนม้าผูกม้าล้วนตัวดี
ขุนรถก็เตรียมรถทรง รถประเทียบอนงค์สาวศรี
ขุนพลตรวจพลโยธี ล้วนมีฝีมือเชี่ยวชาญ
ตั้งกองเดียรดาษกลาดเกลื่อน พร้อมทั้งพลเรือนแลทหาร
เสร็จในสายัณห์มิทันนาน คอยเสด็จภูบาลจะยาตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
จึ่งว่าแก่ระตูจรกา เมื่อเสด็จออกมาจากธานี

ข้าเป็นทัพหน้าเจ้ามาหลัง ครั้งนี้จะกลับบุรีศรี
เจ้าจงเป็นทัพหน้าพระภูมี เรานี้จะรั้งหลังไป
ว่าแล้วก็เสด็จกลับมา ยังสุวรรณพลับพลาที่อาศัย
พระเร่งเศร้าสร้อยละห้อยใจ ด้วยจะไกลระเด่นบุษบา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราดาหา
ครั้นใกล้สุริยนสนธยา เสด็จมาสรงสนานสำราญองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ พนักงานถวายพานภูษาผลัด ไขสหัสธาราโสรจสรง
วารีโปรยปรายกระจายลง แล้วทรงเครื่องต้นพระสำอาง
ปรุงปนนพคุณหนุนผิวพักตร์ สอดสนับเพลาปักหักทองขวาง
ภูษายกอย่างนอกดอกกลาง ไว้หางหงส์ห้อยชายแครง
ฉลององค์ตาดปักปีกแมงทับ สร้อยสังวาลบานพับระยับแสง
ทับทรวงพวงเพชรเม็ดแตง ทองกรแก้วแดงกุดั่นดวง
ธำมรงค์ทรงถ้วนนิ้วพระหัตถ์ มงกุฎเก็จเพชรจำรัสรุ้งร่วง
กรรเจียกจอนห้อยอุบะบุปผาพวง ถือเช็ดหน้าสีม่วงโมรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ทรงกริชแล้วเสด็จลีลา งามสง่าดังไกรสรสีห์
ขึ้นทรงรถแก้วมณี ให้เคลื่อนโยธีไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว ดุมวงเวียนแววเวหา
สีแก้วจับแสงจันทรา ส่องสว่างกลางป่าพนาลัย
เครื่องสูงชุมสายรายริ้ว ทวนทองธงทิวปลิวไสว
ทหารแห่ถือคบเป็นคู่ไป แสงไฟส่องสว่างดังกลางวัน
กึกก้องเสียงประโคมโครมครื้น สัตว์สิงวิ่งตื่นเข้าไพรสัณฑ์
พวกพลม้ารถคชกรรม์ มีโคมสำคัญทุกตัวคน
อันสองข้างทางป่าที่คลาไคล จุกช่องกองไฟทุกแห่งหน
เยียดยัดจัตุรงค์รี้พล เดินตามสถลมารคมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
สถิตในรถมณีลีลา มาโดยมรคาพนาวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมดง

๏ ครั้นค่ำสนธยาราตรีกาล จึ่งเผยม่านออกชมแสงบุหลัน
ทรงกลดหมดเมฆพรายพรรณ แสงจันทร์จับแสงรถทรง
แสงโคมประทีปทองส่องสว่าง กระจ่างจับพุ่มไม้ไพรระหง
ดอกพะยอมหอมหวนลำดวนดง สาวหยุดประยงค์โยทะกา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง บอกบาหยันพลางแล้วแลหา
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา ระคนกลิ่นบุหงารำไป
เรไรจักจั่นสนั่นเสียง เพราะเพียงดนตรีปี่ไฉน
บุหรงร้องพร้องเพรียกพงไพร ฟังเพลินจำเริญใจไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เป็นทัพหลังรั้งพลไคลคลา เพลาค่ำคำนึงถึงเทวี
จึงปลอมแปลงแต่งองค์เป็นอำมาตย์ ชวนพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ทรงสินธพชาติพาชี ผ่าพลมนตรีขึ้นมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ พญาเดิน

๏ ล่วงรถสาวสรรค์กำนัลนาง พระพลางชายเนตรชำเลืองหา
ครั้นใกล้รถระเด่นบุษบา จึงห้ามม้าพี่เลี้ยงให้รอไว้
แล้วแกล้งชักอาชาม้าที่นั่ง ทำพยศเหนี่ยวรั้งหาอยู่ไม่
ผ่าเข้าในกระบวนป่วนไป ภูวไนยพลางทอดทัศนา
เห็นระเด่นบุษบาลาวัณย์ เผยม่านพิศพรรณพฤกษา
งามพักตร์ผิวผ่องดังทองทา จับแสงจันทราในนภางค์
อรชรอ้อนแอ้นเอวองค์ ทรวดทรงสารพัดไม่ขัดขวาง
พระแสนประดิพัทธ์กำหนัดนาง ปิ้มปางจะสิ้นสมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ชมไม้มาในพนาลี เทวีเหลือบแลแปรไป
เห็นคนขี่ม้ามาประหลาด ท่วงทีองอาจก็สงสัย
นางคิดฉงนสนเท่ห์ใจ จึงปิดม่านสองไขเสียฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางบาหยัน
ร้องว่าม้าอะไรใครนั่น บุกบั่นเข้ามาในกระบวน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็แย้มสรวล
จึงแก้ไขไปด้วยสำนวน ว่าม้าป่วนเป็นม้าบ้าใจ
ขืนจะเข้ามาในกระบวนหลัง จะเหนี่ยวรั้งเท่าไรก็ไม่ไหว
แต่ฉุดฉุดก็สุดแรงไป พึ่งรอลงได้บัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันสาวศรี
จึงว่าม้ารั้งมิหยุดนี้ เพราะพาชีคะนึงถึงโรงใน
เร่งควบคืนหลังยังสถาน หญ้าน้ำสำราญเคยอาศัย
จึงจะสิ้นพยศสะกดใจ ที่ปั่นป่วนก็จะได้สมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงตอบบาหยันไปทันที ถ้าพาชีรักโรงดังว่ามา
ก็จะเร่งรีบควบคืนกลับ จะอยู่ไยให้ขับได้อายหน้า
ทั้งนี้เพราะพี่ไม่เมตตา วาสนาน้อยแล้วไม่เห็นใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันกล่าวแกล้งแถลงไข
ข้าน้อยนี้รักภูวไนย สิ่งใดจะหาเปรียบก็ยากเย็น
รักเหมือนหนึ่งเส้นเกศา เมื่อพระไม่เมตตาจึงไม่เห็น
ถึงรักก็เป็นแต่รักเร้น ยากที่จะชี้เช่นให้เห็นจริง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีแก้ไปทุกสิ่ง
ใช่จะแกล้งกล่าวเกลาะให้เพราะพริ้ง รักพี่นี้จริงดังวาจา
รักเหมือนหนึ่งกริชที่น้องเหน็บ ยากที่จะเก็บเอามาว่า
ถ้าแหวะอกยกใจได้ออกมา จึงจะแจ้งวิญญาณ์ว่ารักนาง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันแก้ไขไม่ขัดขวาง
พระเป็นปิ่นกษัตริย์เลิศปาง ทรงอาวุธต่างต่างมากมี
เห็นจะรักไปสิ้นทั้งนั้น จะผูกพันแต่กริชก็ใช่ที่
อันเกศาของข้าน้อยนี้ ไม่มีสิ่งจะเปรียบเทียบทัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบบาหยัน
ถึงจะรักอาวุธทั้งนั้น ไม่เท่ากริชเทวัญเล่มนี้
รักนักเหน็บอยู่ไม่รู้ขาด จึงอาจเอาเปรียบกับรักพี่
ครั้งถึงประตูพระบุรี ที่นี้จะแลลับตา
จะตามไปส่งด้วยมิตรจิต พี่คิดถึงบ้างอย่าลืมข้า
สิ่งใดที่ได้จำนรรจา อย่าลืมสัญญาที่ว่าไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันประนมบังคมไหว้
จึงว่าข้ากลัวภูวไนย ไกลแล้วจะลืมกรุณา
อันข้าน้อยนี้ไม่ลืมหลง รักนั้นมั่นคงเป็นหนักหนา
พอรถเข้าในทวารา ก็อำลาภูธรจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
ครั้นถึงเกยแก้วรูจี เสด็จจากรถมณีด้วยพลัน
พร้อมพระมเหสีเสนหา โอรสธิดาสาวสรรค์
กับฝูงสุรางค์นางกำนัล จรจรัลขึ้นปราสาทรัตนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงวงศา
กับกะหรัดตะปาตีพี่ยา ต่างถวิลจินดาในใจ
แต่มาอยู่ดาหาก็ช้านาน จะมีภารธุระก็หาไม่
จะบังคมทูลลาคลาไคล เพลาเฝ้าเข้าไปพระโรงคัลฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ สองกษัตริย์ประณตบทมาลย์ กราบทูลพระผู้ผ่านไอศวรรย์
ข้าขอลาองค์พระทรงธรรม์ กลับคืนเขตขัณฑ์พารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงเรียกสองราชนัดดา มาลูบหลังลูบหน้าแล้วพาที
เจ้าจงไปทูลพระบิตุเรศ ตามเหตุให้ทราบบทศรี
ทั้งสองเจ้าไปจงสวัสดี อย่ามีทุกข์โศกโรคภัย
อันหมู่ทมิฬอรินราช ให้วินาศอย่ารอต่อได้
ลือเลื่องเรืองเดโชชัย จำเริญสุขไปทุกเวลา
จะใคร่ชวนให้อยู่ดูการน้อง เกรงสองบิตุเรศจะคอยหา
แต่เจ้ามาจากพารา ก็นานช้าแล้วควรจะรีบจร

ขอบังคมพระบรมเชษฐา จงครอบครองไพร่ฟ้าสโมสร
อันพระอนุชาฤทธิรอน บอกว่าลุงอวยพรสวัสดี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงเรืองศรี
ทั้งระเด่นกะหรัดตะปาตี รับพรภูมีด้วยปรีดา
แล้วบังคมลาคลาไคล มาจัดพลไกรพร้อมหน้า
ต่างยกพหลพลโยธา กลับไปพาราด้วยพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
แต่มาจากใช้บนวันนั้น มิได้อยู่ประเสบันอากง
ไปอยู่ติกาหรังลูกหลวง ยิ่งเป็นห่วงให้คิดพิศวง
ด้วยไกลสียะตราสุริย์วงศ์ เคยชมแทนองค์บุษบา
ต่อเวลาเฝ้าจึงพบบ้าง ค่อยสว่างสร่างที่ถวิลหา
แต่ตริตรึกนึกในไปมา พระราชาสะท้อนถอนใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ช้าปี่

๏ นอนนั่งดังอยู่ในเพลิงกาล ให้รำคาญขุ่นหมองไม่ผ่องใส
กอดเข่าเหงาง่วงตะลึงไป ชลนัยน์ไหลอาบพักตรา
ยามเสวยเลยตะลึงลืมเคี้ยว หลงเหลียวชะแง้แลหา
ทำไฉนจะได้เห็นกัลยา สักหน่อยหนึ่งราให้ยาใจ

ยามสรงไปสรงสาคร น้ำต้องกายร้อนดังเพลิงไหม้
ร้อนทั้งภายนอกภายใน มิได้มีสุขสักเวลา
ยามเข้าไสยายิ่งอาวรณ์ เร่าร้อนฤทัยถวิลหา
คลุ้มคลั่งดังพิกลกิริยา พระราชาซูบผอมตรอมใจ
อกเอ๋ยจะคิดฉันใดดี จึงจะได้แก้วพี่มาพิสมัย
มะเดหวีสัญญาว่าไว้ จะให้ได้สมถวิลจินดา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ อย่าเลยจะให้ไปฟัง ได้ทูลแล้วหรือยังกระมังหนา
คิดพลางทางเรียกประสันตา เข้ามาแล้วสั่งความใน
พี่จงไปถามนางบาหยัน ที่ว่ากันนั้นจะเป็นไฉน
ความร้อนเหลือร้อนอย่านอนใจ จวนจะใกล้แต่งงานการวิวาห์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา แล้วลงมาที่ทิมริมวัง
จึงอาบน้ำทาแป้งแต่งกาย เรียกทนายถือล่วมตามหลัง
พอเวลาตะวันชายบ่ายบัง ก็ออกจากติกาหรังรีบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ทิมริมประตู ก็เข้านั่งหยุดอยู่อาศัย
เหลือบเห็นบาหยันมาแต่ไกล ดีใจก็พยักกวักมือ
นี่แน่นางชาววังข้านั่งคอย ช้านานนั้นน้อยไปแล้วหรือ
เชิญเจ้าเข้ามาจะหารือ ข้าเป็นคนซื่ออย่าถือความ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บาหยันค้อนให้แล้วไถ่ถาม
ธุระมีก็ว่าให้งดงาม อย่าพูดจาลวนลามไม่ชอบใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงแจ้งแถลงไข
ธุระมีจะเล่าให้เข้าใจ พระตรัสใช้ให้ข้ามาฟัง
อันความในที่ได้สัญญา เจ้าก็แจ้งกิจจามาแต่หลัง
พระสั่งมาจำเพาะเจาะจัง ได้ทูลแล้วหรือยังจะใคร่รู้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันว่าเจ้าจงคอยอยู่
ข้าจะไปทูลความถามดู แล้วกลับเข้าประตูดำเนินมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงทูลมะเดหวี บัดนี้ประสันตามาเตือนข้า
ได้ทูลแล้วหรือยังดังสัญญา พระนัดดาโศกเศร้าเร่าร้อน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีสมร
ว่าอย่าให้นัดดาอาวรณ์ จะผันผ่อนพิดทูลภูวไนย
เราคอยช่องอยู่ทุกเวลา ใช่จะลืมวาจาก็หาไม่
บาหยันจงเร่งกลับไป บอกให้แจ้งใจประสันตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันรับสั่งใส่เกศา
นบนิ้วประนมบังคมลา ออกมายังที่ทวารวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึ่งแถลงแจ้งคดี ตามพระเสาวนีย์ตรัสสั่ง
อย่าให้ร้อนพระทัยรึงรัง คอยฟังดูก่อนไม่นอนใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาสัย
ฟังบาหยันบอกความใน แจ้งใจแล้วรีบกลับมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักติกาหรัง เห็นพระทรงนั่งคอยท่า
จึงเข้าไปทูลความตามกิจจา มะเดหวีสั่งมาถึงภูมี
ว่าอย่าให้อาวรณ์ร้อนรน ทุกข์ทนหฤทัยหมองศรี
คอยอยู่ยังไม่ได้ท่วงที ไม่ลืมความตามที่ได้สัญญา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์พงศ์อสัญแดหวา
ได้ฟังพี่เลี้ยงทูลมา พระราชากินแหนงแคลงใจ
ครั้นนึกสมจินดาก็พาชื่น ครั้นคืนคิดความหลังก็หม่นไหม้
เอนองค์ลงรำพึงคะนึงใน จนหลับไปกับที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๑๕

๏ บัดนั้น ฝ่ายเสนีพิชัยดาหา
ซึ่งเป็นทูตจำทูลสารา ทั้งสามแยกมาทุกเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเข้าเฝ้าสองกษัตริย์ ทูลรหัสให้แจ้งแถลงไข
บัดนี้พระเชษฐาชาญชัย จะให้แต่งวิวาห์พระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังแลสิงหัดส่าหรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี จำเป็นจึงมีพระบัญชา
ให้เสนีคุมบรรณาการ ไปถวายพระผู้ผ่านดาหา
ของขวัญนั้นครบแต่นัดดา จรกาให้กึ่งพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาทั้งสองกรุงศรี
รีบจัดบรรณาการมากมี แล้วออกจากบุรีมาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ดำเนินเดินโดยมรคา สิบคืนถึงดาหาเขตขัณฑ์
สองเสนาพบบรรจบกัน แล้วพาพลผายผันเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายทูตไปกุเรปันครั้นถึง จึงบอกเสนาผู้ใหญ่
เวลาเฝ้าก็พากันคลาไคล เข้าในพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ก้มเกล้าทูลถวายสารศรี บัดนี้พระอนุชาดาหา
จะแต่งการสยุมพรพระธิดา ให้ข้ามาทูลพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
รับสารทอดทัศนาพลัน ทรงธรรม์ถวิลจินดา
จำจะไปเล้าโลมดูก่อน เกลือกจะผันผ่อนหย่อนหา
เสียดายอะหนะบุษบา ด้วยได้ตุนาหงันไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดแล้วจึงสั่งตำมะหงง เร่งเตรียมจัตุรงค์น้อยใหญ่
เราจะไปดาหากรุงไกร แต่ในเพลาพรุ่งนี้
สั่งเสร็จก็หับบัญชรชัย ปรึกษาองค์ประไหมสุหรี
บัดนี้พระอนุชาธิบดี ให้เสนีมาแจ้งสารา

จะแต่งการภิเษกสยุมพร บุตรีบังอรเสนหา
พี่เสียดายวงศ์เทวา เสียดายบุษบาเป็นพ้นนัก
ครั้นจะมิไปบัดนี้เล่า วงศ์เราจะระคนปนศักดิ์
ทั้งเอ็นดูอิเหนาลูกรัก จำจักไปยังอนุชา
วิงวอนว่าขานการโอรส ให้พระน้องออมอดโทษา
ที่ลูกเราผิดพลั้งแต่หลังมา ทั้งห้าอรไทไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
กับพระมเหสีทั้งสี่นั้น บังคมคัลสนองพระบัญชา
ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้ ต้องระบอบชอบทีหนักหนา
จะได้เห็นระเด่นบุษบา ทรงโฉมโสภาสักเพียงไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
บาดหมายทั่วทั้งเวียงชัย พนักงานของใครก็ตรวจตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ ขุนช้างผูกช้างระวางต้น สอดสายรัตคนผ่านหน้า
ควาญหมอประจำตัวคชา ล้วนเคยอาสาสงคราม
ขุนม้าผูกม้าพลาหก ผันผกว่องไวในสนาม
ทหารขี่สีเสื้อน้ำเงินงาม ถือทวนพู่จามรีแดง
ขุนรถตรวจเตรียมรัถา อาชาเทียมชักเข้มแข็ง
สารถีขี่ขับเรี่ยวแรง รถประเทียบตามตำแหน่งพระกำนัล

ขุนพลจัดพลพร้อมหน้า กายากำยำล่ำสัน
ถือสาตราวุธครบครัน คอยท่าทรงธรรม์จรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ครั้นอุทัยไขส่องธาตรี ก็เข้าที่สระสนานสำราญกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ เสร็จสรงแล้วทรงพระสุคนธ์ พนักงานเครื่องต้นตั้งถวาย
สอดสนับเพลาริ้วทองพราย เชิงงอนงามปลายสะบัดพริ้ง
ทรงภูษาพื้นม่วงดวงดอก รูปเทพนมนอกนรสิงห์
ฉลององค์ตาดเงินงามจริง ชายไหวไหวกิ่งกระหนกแนม
สร้อยสังวาลบานพับเพชรพวง ทับทรวงจำหลักลายปลายแหลม
ทองกรแก้วอร่ามพุกามแกม แววแวมธำมรงค์ร่วงรุ้ง
ทัดกรรเจียกแก้วแววฟ้า ทรงชฎาห้ายอดสอดสะดุ้ง
ห้อยอุบะตันหยงส่งกลิ่นฟุ้ง กุมกริชเรืองรุ่งฤทธิรอน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ใส่ฉลองพระบาทยาตรา ชวนห้ามเหสีสายสมร
มาทรงรถแก้วงามงอน เคลื่อนพลนิกรจรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ บาทสกุณี

โทน

๏ รถเอยราชรถทรง กำกงวงเวียนเหียนหัน
เทียมสินธพชาติชาญฉกรรจ์ ผาดผันเผ่นผยองว่องไว

งามแปลกแอกอ่อนงอนระหง ลมชายปลายธงสะบัดไหว
บุษบกกระหนกกระหนาบใน บัลลังก์กระจังใจจินดาแดง
เครื่องสูงคู่เคียงเรียงราย บังแทรกชุมสายพรายแสง
มยุรฉัตรพัดโบกใบแพลง ธงเทียวเขียวแดงดาษดง
สังข์แตรแซ่เสียงฆ้องกลอง กึกก้องสั่นในไพรระหง
ทหารแห่แต่ล้วนอาจอง เดินเคียงรถทรงภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ กลองโยน

ร่าย

๏ รถประไหมสุหรีศรีโสภา แล้วมาถึงรถมะเดหวี
กับระเด่นวิยะดานารี สองศรีทรงรถอันเดียวกัน
รถสามมเหสีเรียงเรียบ รถประเทียบสุรางค์นางสาวสรรค์
ช้างม้าอึงอัดอารัญ เร่งรันพลขันธ์บทจร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินทางตามหว่างพนมมาศ สำราญราชหฤทัยสโมสร
ชมหมู่ปักษาทิชากร บ้างร้องร่อนร่ายไม้ไปมา
ไก่ฟ้าจับกาฝากแฝง เหยี่ยวจิกเหยื่อแย่งบนเวหา
แก้วจับเกดกินบินร่อนรา ฝูงกระสาจับกระสังรังเรียง
กระทุงทองลงท่องในท้องธาร กระเหว่าจับกระวานประสานเสียง
กาลิงจับกิ่งกาหลงเมียง นกเอี้ยงจับเอื้องชำเลืองดู
กระลุมพูจู่จับกระลำพัก เขาไฟไข่ฟักฟุบอยู่
ยางย่องมองมาริมสินธู ปักหลักปีกลู่ลงกินปลา

พลางชมนกไม้ที่ในดง ฝูงอนงค์กำนัลก็หรรษา
บ้างชี้บ้างชมภิรมยา ไปตามมรคาพนาลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมรอนนอนในไพรสาณฑ์ ล่วงด่านดาหากรุงใหญ่
ให้หยุดรี้พลสกลไกร ตั้งพลับพลาชัยริมบุรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เรืองศรี
รู้ว่าพระเชษฐาธิบดี ภูมีมาถึงพารา
จึงตรัสชวนห้ามเหสี กับพระบุตรีโอรสา
เข้าที่สระสรงคงคา ทรงเครื่องรจนาพรายพรรณ
ครั้นเสร็จเสด็จบทจร ภูธรมาทรงอุสงหงัน
มเหสีกับพระบุตรีนั้น ทรงวอสุวรรณรูจี
สาวสุรางค์นางในพนักงาน บ้างเชิญเครื่องอานพานพระศรี
สียะตรากับระเด่นมนตรี สององค์ทรงขี่อาชาไนย
พี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน แห่แหนแน่นนันต์มาไสว
เสด็จโดยมรคาคลาไคล ออกไปยังนอกธานี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา บังคมพระเชษฐาเรืองศรี
ทั้งห้าอัคเรศเทวี ต่างองค์อัญชลีพระราชา
แล้วเรียกอะหนะทั้งสองนั้น มาอภิวันท์องค์ศรีปัตหรา
ประไหมสุหรีดาหาวนิดา ก็ไหว้องค์กัลยาพี่นาง

ที่จะรื่นเริงบันเทิงจิต ถ้อยที่ถ้อยคิดอางขนาง
แต่พักตร์แย้มยิ้มเปรมปราง ต่างองค์ต่างข้องหมองใจ
อันพระมเหสีทั้งสี่นั้น บังคมคัลกันตามน้อยใหญ่
อิเหนากุเรปันชาญชัย บังคมไหว้บิตุรงค์ทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันรังสรรค์
เห็นโฉมนัดดาลาวัณย์ ทรงเบญจกัลยาณี
นี่หรือชื่อระเด่นบุษบา ล้ำเลิศลักขณาราศี
งามจริงพริ้งพร้อมทั้งอินทรีย์ ภูมีคิดแค้นแสนเสียดาย
กุมารนี้หรือชื่อสียะตรา ซึ่งเป็นอนุชาโฉมฉาย
ขนงเนตรเพราคมสมชาย ทั้งสองงามละม้ายคล้ายกัน
แล้วพิศพักตร์โอรสภูวเรศ เห็นเทวษเศร้าสร้อยโศกศัลย์
อิเหนานี้น่าจะมีทุกข์ครัน ทรงธรรม์ไม่ตรัสประการใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดพิสมัย
เห็นโฉมบุษบายาใจ หฤทัยยินดีปรีดา
อันความวิปโยคโศกเศร้า ค่อยบรรเทาซึ่งโทมนัสสา
ลืมกลัวพระองค์ทรงนครา เวียนชายนัยนาดูเทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
อุ้มองค์วิยะดากุมารี เทวีเชยชมภิรมย์ใจ

กอดจูบรับขวัญด้วยความรัก พิศพักตร์นวลละอองผ่องใส
ยกทูนเกศเกล้าอรไท ทรามวัยถ้อยทีรักกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์รังสรรค์
จึงทูลพระเชษฐาทรงธรรม์ ขอเชิญจรจรัลเข้ากรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
ได้ฟังชื่นชมภิรมย์ใจ ภูวไนยเสด็จมาทรงรถ
พระประเทียบทั้งสองพารา สาวสรรค์เสนาก็มาหมด
องค์ท้าวดาหาเรืองยศ ทรงเสลี่ยงเคียงรถเข้าบุรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเกยชาลาหน้าปราสาท ท้าวกุเรปันราชเรืองศรี
เสด็จจากรถรัตน์รูจี พร้อมพระมเหสีทรามวัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาประนมบังคมไหว้
ทูลเชิญพระเชษฐาให้คลาไคล เข้าในปราสาทรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
จึงมีพจนารถประภาษมา ปราศรัยอนุชาทันใด
เจ้าค่อยเป็นสุขสถาวร นิราศโศกโรคร้อนหรือไฉน
ทั้งเสนีรี้พลสกลไกร สำราญใจอยู่หรือทั้งธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
จึ่งนบนอบตอบราชวาที โรคภัยไม่มีมาแผ้วพาน
แต่เดือนก่อนร้อนใจด้วยไพริน บัดนี้ก็เสร็จสิ้นแตกฉาน
อยู่เย็นเป็นสุขสำราญ ประชาชนชื่นบานทั้งเวียงชัย
ซึ่งพระองค์เสด็จทางทุเรศ มาดีหรือมีเหตุเป็นไฉน
ไพร่ฟ้าประชากรร้อนใจ หรือปราศจากทุกข์ภัยบีฑา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเชษฐา
จึงตรัสตอบพระอนุชา ไพร่พลพาราก็สำราญ
เดินทางมากลางพนาลี พร้อมหมู่โยธีทวยหาญ
เภทภัยสิ่งใดไม่แผ้วพาน จนถึงราชฐานธานี
สองกษัตริย์ตรัสสนทนากัน จนสุริยันเย็นยอแสงสี
สรงเสวยโภชนาสาลี ชมอะหนะกุมารีวิยะดา
มเหสีทั้งสองนคเรศ เฝ้าพระองค์ทรงเดชพร้อมหน้า
เสร็จแล้วต่างอัญชลีลา ไปห้องไสยาสถาวร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ ประไหมสุหรีดาหากุเรปัน บรรทมห้องเดียวกันสโมสร
มะเดหวีทั้งสองพระนคร บังอรร่วมห้องกันสององค์
ถัดนั้นสองมะโตโฉมตรู แล้วสองลิกูนวลหง
อันเหมาหลาหงีโฉมยง สององค์ไสยาในราตรี

บุษบาวิยะดาน้องนั้น บรรทมด้วยกันทั้งสองศรี
ต่างภิรมย์ชมชวนพาที ที่ในแท่นที่ศรีไสยา
อิเหนากับสียะตราหนึ่งหรัด สองกษัตริย์บรรทมข้างหน้า
ทั้งสองพระองค์ทรงนครา ไสยาร่วมแท่นบรรทมใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
ครั้นองค์อนุชาหลับไป พระมิได้สนิทนิทรา
จึงลอบเข้าไปแฝงฟัง ยังห้องสองศรีปัตหรา
ด้วยจะใคร่แจ้งใจในกิจจา สองกษัตริย์จะว่าประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทรงภพสบสมัย
จึ่งทูลพระเชษฐาชาญชัย น้องจะให้ตั้งการสยุมพร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันก็ผันผ่อน
กล่าวรสพจนาอันสุนทร ฟังคำพี่ก่อนจะเสียที
จรกาซึ่งจะมาร่วมวงศ์ ชั่วทั้งรูปทรงแลศักดิ์ศรี
ดังเอาปัดมาปนกับมณี ไม่ควรที่จะให้ครองกัน
ทั้งสุริย์วงศ์พงศ์เผ่าก็ต่ำกว่า จะเปรียบข้างพาราเขตขัณฑ์
กับเมืองขึ้นของเราก็เท่ากัน แม้นเป็นวงศ์เทวัญก็ตามที
ถึงสมบัติจะน้อยสักร้อยส่วน ก็ควรที่จะให้นางโฉมศรี
นี่ดังเจ้าแกล้งเอาบุตรี ไปทุ่มทิ้งเสียที่คงคาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทูลแจ้งแถลงไข
น้องนี้ก็จำนงจงใจ จะให้ครองกันตามประเพณี
แต่หากบุญไม่เคยคู่กัน จึ่งบันดาลให้ชายเอาตัวหนี
ดังหงส์ไม่จงชลธี ราชสีห์หนีถ้ำสุรกาญจน์
เหมือนหมู่บุหรงทั้งปวง ไม่เห็นเป็นห่วงด้วยพฤกษาสาร
สำหรับที่จะได้อัประมาณ จึ่งบิดผันบันดาลไปทั้งนี้
ซึ่งพระตรัสตรึกตรองน้องก็เห็น แต่จำเป็นเหลือจะรับใส่เกศี
จะคิดอาลัยไปไยมี ตามทีวาสนาไม่เคียงควร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันปั่นป่วน
จึ่งตรัสตอบความตามขบวน ซึ่งอิเหนาหักหวนไปครั้งนี้
เพราะไม่ได้เห็นอะหนะบุษบา อันทรงโฉมโสภาประไพศรี
จึงไปเลี้ยงจินตะหราวาตี สำคัญว่าดีแต่โดยใจ
ประสาเด็กได้ภิรมย์สมหวัง ก็คลุ้มคลั่งพิศวงหลงใหล
บัดนี้น่าจะทุกข์ฉุกฤทัย หาไม่ก็จะคืนกุเรปัน
ด้วยตัวได้ทำความผิด สุดที่จะคิดผ่อนผัน
พี่เห็นเศร้าศรีฉวีวรรณ น่าจะคร่ำครวญครันด้วยเสียใจ
จนผอมผิดรูปซูบทรงนัก ผิวพักตร์มัวคล้ำดำไหม้
กับเมื่อแรกมาถึงเวียงชัย เจ้าเห็นเป็นกระไรอนุชา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาทูลตอบพระเชษฐา
น้องก็แจ้งในทีกิริยา แต่ได้ออกวาจาก็จนใจ
เมื่อไปเลี้ยงจินตะหราวาตี ในหมันหยาธานีกรุงใหญ่
ได้อายประชาชนเป็นพ้นไป จึ่งออกวาจาไว้แต่นั้นมา
ว่าใครขอก็จะให้ดังประสงค์ ไม่เสียดายสุริย์วงศ์อสัญหยา
พอจรกามากล่าวกัลยา สมดังปรารถนาก็อวยไป
ครั้นเห็นอิเหนาก็เอ็นดู แต่มิรู้ทีจะทำเป็นไฉน
ครั้นจะคืนวาจาก็อายใจ ด้วยได้ให้เขาแล้วก็จำจน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกุเรปันตอบอนุสนธิ์
ชะรอยกรรมจึ่งจำบันดาลดล สำหรับจะไม่พ้นอัประมาณ
ด้วยอิเหนาเมามัวชั่วนัก หาญหักไม่ฟังว่าขาน
รักแต่ต่ำช้าสาธารณ์ ไม่รักวงศ์วานของตัว
แต่ก่อนบห่อนจะขัดคำ ที่นี้หนำใจที่รักชั่ว
เสียดายนักศักดิ์เราจะหมองมัว ดังหงส์ไปกลั้วตระกูลกา
ข้างเจ้าจะคืนคำก็ไม่ได้ ข้างพี่ก็จนใจเป็นหนักหนา
ทั้งนี้ก็ตามแต่เวรา เราอย่าควรคิดให้เคืองกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราตื่นขึ้นก็โศกศัลย์
ไม่เห็นพระพี่ในที่นั้น ก็จรจรัลเที่ยวหาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พบองค์ก็ตรงเข้าส้วมกอด พลางพลอดทูลถามพระพี่
มานั่งอยู่ไยในราตรี จึ่งยังไม่เข้าที่ไสยา
ว่าพลางฉุดไปให้บรรทม กอดเกี่ยวเกลียวกลมหรรษา
แล้วซักไซ้ไถ่ถามไปมา พระเชษฐาไปนั่งอยู่ไย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
จึงบอกว่าพี่ไม่สบายใจ ให้หนาวเหน็บไปทั้งอินทรีย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
เอาผ้ามาซ้อนทรงให้ทันที คลุมไปจนที่พระบาทา
อีกทั้งองค์ก็ขึ้นทับ แล้วกลับกอดซ้ายกอดขวา
อุ่นแล้วหรือยังพระพี่ยา จงบอกน้องมาให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
แม้นได้ผ้ารอยทรงองค์อรไท มาห่มให้พี่จึงจะค่อยคลาย
ถึงจะห่มผ้าอื่นสักเท่าไร แล้วจะซ้ำผิงไฟก็ไม่หาย
ด้วยเย็นทั้งนอกกายในกาย ต่อคลายพี่จึงจะนิทรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดขนิษฐา
รับสั่งบังคมพระพี่ยา ก็วิ่งมาทางห้องพระชนนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ใครจะถามจะเรียกก็ไม่หยุด สะดุดนางกำนัลสาวศรี
ตรงเข้าห้องสุวรรณทันที อัญชลีพี่นางทันใด
ทูลว่าน้องยืมสไบทรง ไม่ช้าจะมาส่งคืนให้
ว่าพลางชักผ้าจะพาไป นางบุษบาชิงไว้มิให้มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันเสนหา
หยิบผ้ามาถวายพระอนุชา จะปลอบว่าเท่าไรก็ไม่เอา
จนยกมาตั้งให้ทั้งพาน พระกุมารเมินเสียด้วยรู้เท่า
ก็ไม่วางผ้าทรงนงเยาว์ แต่เฝ้าฉุดชิงอยู่ไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา เห็นพี่นางพี่ยาชิงผ้ากัน
ให้กลุ้มกลัดขัดใจเป็นพ้นนัก นงลักษณ์ลุกขึ้นขมีขมัน
เข้าหยิกตีพระพี่ยาพลัน ข่มเหงพี่นางนั้นด้วยอันใด
ว่าพลางเข้าช่วยแย่งยุด ชิงฉุดเอาผ้านั้นมาได้
สียะตราหนึ่งหรัดขัดแค้นใจ ก็ร้องไห้กลิ้งเกลือกไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีดาหา
ได้ยินเสียงพระกุมารโศกา ก็ร้องว่ามาทันที
กลัวผ้าจะหรอไปหรือไร จึงให้น้องร้องไห้อึงมี่
ไม่รู้หรือว่าสองพระภูมี เข้าที่บรรทมอยู่ด้วยกัน

ว่าพลางเสด็จลีลาศ จากอาสน์พรรณรายฉายฉัน
กรายกรย่างเยื้องจรจรัล ไปห้องสุวรรณนางโฉมตรู ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ จึงว่าช่างไม่กลัวแต่สักนิด มิใช่ยังกะจิริดนักอยู่
ผิดชอบหนักเบาเจ้าย่อมรู้ เอ็นดูแม่จงให้อนุชา
ว่าพลางนางเปลื้องสไบทรง จากองค์พระบุตรีเสนหา
พระกุมารก็ช่วยพระมารดา ชิงผ้ามาได้ทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
สรวลพลางทางว่ากล้าดี เมื่อกระนี้เป็นไรไม่ฉุดไว้
ฉวยได้ชายผ้าก็พาวิ่ง ถ้าดีจริงมาชิงไว้ให้ได้
พระชนนีสรวลสันต์สำราญใจ พระกุมารตรงไปยังพี่ยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ จึงถวายสไบไปให้ทรง แล้วกราบทูลองค์พระเชษฐา
ที่นี้ได้สมดังจินดา นิทราเสียเถิดให้สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
กอดจูบลูบชมพระกุมาร เสนหาซาบซ่านอินทรีย์
หอมกลิ่นสไบบางที่นางทรง ยิ่งคะนึงถึงองค์โฉมศรี
พระชมผ้านั้นต่างนางเทวี จึงค่อยคลี่คลายสบายใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์ทรงภพสบสมัย
ครั้นรุ่งแรงแสงสุริโยทัย ก็ออกท้องพระโรงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พร้อมหมู่โหราพฤฒามาตย์ เฝ้าแหนโดยขนาดหลายหลั่น
เสนาดาหากุเรปัน อภิวันท์กราบงามสามลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์ทรงภพดาหา
จึงมีสีหนาทบัญชา ตรัสสั่งโหราทันที
จงหาศุภฤกษ์สถาผล มงคลวันวารดิถี
วันใดจะได้ฤกษ์ดี จะตั้งการพิธีวิวาห์การ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรรับราชบรรหาร
หยิบสมุดตำรับกับกระดาน มาเทียบทานหารคูณทันที
เสร็จแล้วประนมบังคมทูล พระผู้ผ่านไอศูรย์เรืองศรี
สามค่ำย่ำรุ่งราตรี ฤกษ์ดีศรีสวัสดิ์วัฒนา
เป็นกรรมของอิเหนากุเรปัน จะได้ทุกข์โศกศัลย์หนักหนา
ดลใจให้ขุนโหรา ที่ร้ายทายว่าเป็นดีไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเป็นใหญ่
จึ่งสั่งเสนาทันใด เร่งให้หมายกำหนดคืนวัน

สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร จากอาสน์พรรณรายฉายฉัน
กับพระเชษฐากุเรปัน จรจรัลเข้าปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนีบดีศรี
จึงบัตรหมายรายการพิธี กำหนดไปโดยมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
แจ้งว่าให้ตั้งการวิวาห์ พระราชาเพียงจะสิ้นสมประดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้าปี่

๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ เร่าร้อนฤทัยถึงโฉมศรี
โอ้ดวงดอกฟ้าสุมาลี ครั้งนี้กำหนดงานเห็นการจวน
ยอกรเบื้องซ้ายขึ้นก่ายพักตร์ สุดรักแสนเสียดายไม่หายหวน
นึกคะนึงถึงนางครางครวญ ทรงกำสรวลสะท้อนถอนใจ
อกเอ๋ยจะคิดไฉนดี จึงจะได้แก้วพี่มาพิสมัย
แต่เตือนเตือนก็เชือนเฉยไป เร่งแปลกเปลี่ยนใจเป็นพ้นคิด
ถึงมะเดหวีมิเมตตา อันจะเสียวาจาก็เห็นผิด
จะเตือนไปกว่าจะสุดฤทธิ์ มิสมคิดไม่อยู่ไยดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงเรียกประสันตาเข้ามาสั่ง จงไปยังพี่เลี้ยงโฉมศรี
ให้เร่งทูลเตือนพระชนนี ว่าบัดนี้รับสั่งให้ตั้งการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาร้อนใจดังไฟผลาญ
รับสั่งแล้วกราบบทมาลย์ ลนลานไปยังทวารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ พอเห็นบาหยันแต่ไกล ไอให้เหลียวแล้วพยักหน้า
ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งกิจจา โดยดังบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันสาวศรี
รับคำแล้วรีบจรลี ไปเฝ้ามะเดหวีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ค่อยกระซิบทูลองค์นงลักษณ์ บัดนี้พระหลานรักพิสมัย
อาวรณ์ร้อนรนเป็นพ้นไป ใช้ให้ประสันตามาเตือน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีร้อนใจใครจะเหมือน
แต่ล่อลวงนัดดาพาเชือน บิดเบือนเพี้ยนผัดมาหลายที
ครั้งนี้ก็เห็นจวนการ จะหน่วงนานไปอีกก็ใช่ที่
ครั้นแจ้งตามจริงไปบัดนี้ ระเด่นมนตรีจะเสียใจ
แต่นิ่งนึกตรึกไตรไปเป็นครู่ มิรู้ที่จะผ่อนผันแก้ไข
อกเอ๋ยจะทำประการใด ขัดสนจนใจเป็นพ้นนัก
จึงตรัสแก่บาหยันกัลยา ไปบอกประสันตาให้ประจักษ์
ซึ่งจะช่วยธุระหลานรัก สุดปัญญานักในครั้งนี้

แต่คอยคอยก็ไม่ได้ช่อง ซึ่งจะทูลละอองบทศรี
เจ้าจะคิดอ่านได้ฉันใดดี ก็ตามทีเถิดอย่าน้อยใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันผู้มีอัชฌาสัย
รับพระเสาวนีย์อรไท ก็ออกไปยังที่ทวารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงเล่าถ้วนถี่ มะเดหวีทุกข์ร้อนด้วยหนักหนา
อันจะช่วยนั้นสุดปัญญา ตามแต่ผ่านฟ้าจะคิดการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาครั้นได้ฟังสาร
ตกใจร้อนรนพ้นประมาณ ก็รีบลนลานมาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทเรศ ทูลเหตุจะแจ้งแถลงไข
มะเดหวีตัดมาไม่อาลัย จะคิดไปนั้นตามแต่ภูมี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี สลบลงกับที่บรรทม
รื้อระบายถ่ายถอนหฤทัย อกเอยทำไฉนจะได้สม
เห็นสุดรู้สุดฤทธิ์จะคิดชม เร่งร้อนอารมณ์ตรมใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ โอ้ว่าคราวนี้นะอกกู จะคงชีวิตอยู่อย่าสงสัย
แม้นว่าแต่งการกันวันใด จะกลั้นใจให้ม้วยมรณา
เมื่อได้ต้องถือถึงมือแล้ว กลิ่นแก้วยังติดนาสา
เนื้อนวลนวลแนบแอบอุรา ยังอุ่นอกพี่ยาไม่เว้นวาย
งามพักตร์งามโฉมประโลมจิต ยังติดเตือนตาอยู่ไม่รู้หาย
บุญใดได้ต้องประคองกาย บาปใดพรากสายสมรไกล
หรือปางก่อนเราเคยพรากสัตว์ ให้คู่เคล้าเขาพลัดหรือไฉน
เวรามาเตือนภูวไนย จึงพรากน้องไปให้จรกา
ฉุกใจได้คิดสิผิดนัก ไปพะวงหลงรักจินตะหรา
ประยูรหงส์ไม่จงเจตนา ไปหลงชมสกุลกาว่าดี
โอ้แสนเสียดายสายสวาท ไม่สมมาดหมายมิ่งมารศรี
จะอาลัยไยเล่าแก่ชีวี ชาตินี้มิได้ชิดสนิทนวล
พระไม่สรงเสวยกระยาหาร ทรมานหม่นไหม้ให้หวน
ไม่ขึ้นเฝ้าเช้าค่ำแต่คร่ำครวญ พระทอดองค์ลงกำสรวลโศกา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯโอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนวงศา
ทั้งระเด่นสังคามาระตา กับพี่เลี้ยงก็พากันเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงซึ่งห้องพระบรรทม ต่างถวายบังคมประนมไหว้
แล้ววิงวอนโลมเล้าเอาใจ เชิญให้เสวยโภชนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโทมนัสสา
จึงว่าเมื่อไม่สมดังจินดา จะกินโภชนาไปว่าไร
น้องจะใคร่กลั้นใจให้ดับจิต สุดคิดที่จะทนทานได้
อันความร้อนรนเป็นพ้นไป ดังนอนอยู่ในอัคคีกาฬ
หนักอกดังยกภูเขาหลวง มาทับทรวงให้แยกแตกฉาน
แม้นมาตรม้วยมุดสุดปราณ ก็ดีกว่าทรมานไม่สมคิด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนผู้ร่วมจิต
จึงกราบทูลองค์พระทรงฤทธิ์ ถ้าพลั้งผิดจงทรงพระเมตตา
เชิญดำริตริการไปดูก่อน อย่าเพ่อรอนชีวังสังขาร์
มะเดหวีมิทูลพระราชา ผ่านฟ้าจงเสด็จขึ้นไป
ทูลพระบิตุเรศมารดร สองพระองค์ผันผ่อนเห็นจะได้
อันพระปิ่นดาหาเวียงชัย เห็นจะไม่แข็งขัดพจมาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีจึ่งตอบสาร
พี่อย่าคิดไปให้ป่วยการ น้องไม่หาญทูลพระภูธร
ด้วยดำริแล้วถ้วนถี่ มิรู้ที่จะคิดผันผ่อน
เมื่อวันแรกเสด็จถึงนคร พระบรรทมบรรจถรณ์ร่วมกัน
น้องนอนอยู่ที่ข้างหน้า สองกษัตริย์ตรัสมาเป็นคำมั่น
ได้ยินอยู่สิ้นทุกสิ่งอัน พลางรำพันเล่าแถลงให้แจ้งใจ

ไม่เห็นที่จะได้ดังใจคิด สุดรู้สุดฤทธิ์จะแก้ไข
จะคงครองชีวิตไว้ไย ภูวไนยตรัสพลางทางโศกี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์ระเด่นทั้งสองศรี
กับสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี กอดบาทภูมีเข้าโศกา
โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมเอ๋ย พระคุณเคยปกเกล้าเกศา
ดังหนึ่งบิตุเรศมารดา บำรุงเลี้ยงมาไม่มีภัย
จะหาไหนได้เหมือนพระปิ่นเกล้า ตายแล้วเกิดเล่าไม่หาได้
แม้นพระสู่สวรรค์วันใด จะพากันบรรลัยไปตาม
อันพระเดชเลื่องลือระบือยศ ปรากฏใต้ฟ้าย่อมเกรงขาม
เสียด้วยทรงเยาว์เบาความ เพราะเวราติดตามมาทัน
เผอิญให้องค์ศรีปัตหรา โกรธาตัดรอนไม่ผ่อนผัน
ว่าพลางโศกาจาบัลย์ พากันร่ำไรไปมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นถึงวันตั้งการวิวาห์ ก็กะเกณฑ์ตรวจตราพร้อมกัน
โขนละครโหมโรงกึกก้อง ปรบไก่เทพทองคู่ขัน
ทั้งโมงครุ่มผาลาสารพัน เสียงฆ้องกลองสนั่นทั้งกรุงไกร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเร่งหม่นไหม้
ได้ยินเสียงฆ้องกลองก้องไป ยิ่งกลัดกลุ้มคลุ้มในวิญญาณ์
ทั้งอดโภชนามาหลายวัน กำลังนั้นก็ถอยลงหนักหนา
วาตะปะทะขึ้นมา พระราชาไม่รู้สมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น จึ่งองค์ระเด่นทั้งสองศรี
กับพี่เลี้ยงผู้ร่วมชีวี เห็นระเด่นมนตรีสลบไป
ต่างตกใจวุ่นวิ่งหา หมอนวดหมอยามาแก้ไข
บ้างบอกอาการไปข้างใน ทูลไทบิตุเรศมารดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์นาถา
ครั้นแจ้งแห่งข่าวพระลูกยา ตกประหม่าไม่เป็นสมประดี
ทั้งราชตระกูลประยูรวงศ์ กับสี่องค์อัคเรศมเหสี
ต่างรีบเสด็จจรลี ลงไปยังที่พระโอรส ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ สองกษัตริย์นั่งแนบแอบองค์ สุริยวงศ์พร้อมพรั่งทั้งหมด
พิศพักตร์ลูกรักแล้วรันทด ให้ประกอบโอสถเป็นโกลา
หมอนวดก็เข้านวดฟั้น หมอยาช่วยกันพร้อมหน้า
แก้ไขเท่าไรไม่เคลื่อนคลา พระยอดฟ้าแน่นิ่งไม่ติงกาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีกุเรปันขวัญหาย
คิดว่าโอรสาชีวาวาย ก็ทอดกายข้อนทรวงเข้ารํ่าไร

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้
๏ โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย ทรามเชยผู้ยอดพิสมัย
เลี้ยงเจ้ามาจนจำเริญวัย แม่มิให้มดไต่ไรตอม
เช้าค่ำบำรุงผดุงเจ้า ขวัญข้าวแม่สุดแสนถนอม
บัดนี้วงศาก็มาพร้อม ห้อมล้อมขวัญแม่ผู้ปลื้มใจ
พ่อไม่ผินพักตร์มาทักทาย ตายจากแม่แล้วหรือไฉน
มาทิ้งวิยะดาน้องไว้ หนีไปกระยาหงันชั้นฟ้า
มเหสีกุเรปันทั้งสี่ อีกประไหมสุหรีดาหา
ต่างองค์ก็ทรงโศกา ปิ้มว่าจะพินาศขาดใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเพียงตักษัย
ได้ยินแว่วเสียงโศกาลัย พระลืมนัยน์เนตรแลมา
เห็นสององค์ประไหมสุหรี อีกทั้งองค์ศรีปัตหรา
มเหสีทั้งสองพารา มานั่งล้อมโศการํ่าไร
พระค่อยเคลื่อนเลื่อนลุกพยุงองค์ มิใคร่จะดำรงพระกายได้
ยอกรอภิวันท์ทันใด แต่ยังไม่ออกโอษฐ์จำนรรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
ครั้นเห็นอิเหนาลูกยา ค่อยคลายโรคาก็ยินดี
ชวนพระอนุชาทรงเดช กับองค์อัคเรศมเหสี
ยุรยาตรนาดกรจรลี มาปราสาทมณีรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึ่งปรึกษามเหสีโสภา บัดนี้นัดดายาใจ
เห็นเศร้าโศกสลดระทดนัก จะตั้งการลูกรักกระไรได้
เอ็นดูหลานขวัญจะบรรลัย จำจะงดไว้ให้เคลื่อนคลาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ ตรัสพลางทางสั่งเสนี จงห้ามการพิธีทั้งหลาย
นัดดาป่วยไข้ไม่สบาย ให้หายแล้วจึงจะตั้งการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับราชบรรหาร
ออกมาสั่งทุกพนักงาน ให้งดการพระราชพิธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
เข้าไปทูลระเด่นมนตรี ว่าบัดนี้ให้ห้ามสยุมพร
ซึ่งจะทรงโศกศัลย์อยู่นั้นไซร้ ใช่ที่จะได้ดวงสมร
จำจะคิดปลิดเปลื้องความร้อน ผันผ่อนด้วยกลอุบาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉาย
เห็นชอบระบอบบรรยาย พระค่อยเคลื่อนคลายโศกี
จึ่งว่าเจ้าว่านี้ชอบนัก พี่คิดว่าจะลักนางโฉมศรี
เจ้าจงอาสาพี่ครานี้ ไปดูที่เถื่อนถ้ำทุกตำบล
อย่าให้ใกล้ไกลกับดาหา ให้พ้นแดนไปมาสับสน
ท่าทางเลี้ยวลับชอบกล อย่าให้เห็นเป็นต้นทางไป
เราจะไว้นางที่นั่นก่อน จึ่งจะย้อนมาแก้สงสัย
แล้วพี่จะทูลลาคลาไคล ไปตามอรไทเทวี
อันห้องคูหาอาศัยนั้น ให้ทำด้วยสุวรรณมณีศรี
พวกโยธาจะไปทำถ้ำนี้ ดูที่ชำนิชำนาญงาน
ซึ่งจะเป็นนายกองสารวัด เลือกจัดพลเรือนแลทหาร
พลพี่หมื่นหนึ่งเห็นพอการ กับบริวารของเจ้าบรรจบกัน
ตรัสพลางทางเปลื้องสังวาลทรง ประทานองค์อนุชาเฉิดฉัน
พี่ให้เจ้าพลางเป็นรางวัล การนั้นให้แล้วในเดือนนี้ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
คำนับรับสั่งด้วยภักดี อัญชลีแล้วสนองพระวาจา
พระอย่าโทมนัสขัดข้อง ธุระนี้ไว้น้องจะอาสา
กว่าจะเสร็จสมถวิลจินดา มิให้เคืองบาทาพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศรี
จึงสั่งพี่เลี้ยงผู้ภักดี จงกำชับโยธีทั้งปวงไป
ถ้าใครจะไถ่ถามหา ว่าสังคามาระตาไปไหน
จงบอกว่าลาคลาไคล กลับไปรับแพทย์ที่พารา
ด้วยมีหมอเมืองปักกะมาหงัน ผู้หนึ่งนั้นยิ่งยวดนักหนา
นับถือมาแต่พระอัยกา มนต์ยาเขาขลังกว่าทั้งเมือง
อันซึ่งโรคาเหมือนข้าเป็น ได้เคยเห็นแก้ไขปลดเปลื้อง
รักษารอดมาเนืองเนือง พี่บอกเขาตามเรื่องอย่างนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประณตบทศรี
ทูลว่าพระคิดสนิทดี น่าที่จะสมอารมณ์คิด
ซึ่งจะมิให้แจ้งแพร่งพราย ข้าน้อยทั้งหลายจะป้องปิด
ด้วยแยบยลอุบายให้มิด มิให้รู้ว่าคิดทำการ
เชิญพระระงับดับโศกา สรงเสวยโภชนากระยาหาร
ทูลแล้วประณตบทมาลย์ มาเร่งรัดจัดทหารด้วยพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เลือกล้วนชำนาญการช่าง รอบรู้ต่างต่างตัวขยัน
เครื่องมือสำหรับมือครบครัน เร่งรัดจัดสรรไว้พร้อมเพรียง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นนายไพร่ไม่หลีกเลี่ยง
จัดแจงหาบคอนผ่อนเสบียง ไม่ทันเที่ยงก็ยกยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา
ยอกรถวายบังคมลา กลับมาที่อยู่ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นรุ่งเช้าก็เข้าที่สรง แต่งองค์ทรงเครื่องเรืองศรี
มาทรงสินธพพาชี ออกจากบุรีรีบจร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นไปพบพวกพลที่ล่วงหน้า ก็พากันเที่ยวมาทุกสิงขร
เที่ยวดูคูหาพนาดร แรมนอนค้างคืนอยู่ในไพร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ มาพบถ้ำหนึ่งรโหฐาน เชิงชานดูชอบอัชฌาสัย
ท่าทางคดค้อมอ้อมไป ศิลาใหญ่ติดตั้งบังลับ
แลไปไม่เห็นเป็นคูหา ดังภูผาทั้งแท่งแกล้งปรับ
ที่ง้ำเงื้อมชะง่อนซ้อนซับ เลี้ยวลับชอบกลเป็นพ้นไป
ในคูหานั้นมีชั้นช่อง เปลวปล่องส่องแสงอุทัยไข
ศิลาย้อยดังห้อยพู่ไว้ น้ำใสไหลหยัดอยู่อัตรา
บ้างงามงอกดังดอกอัจกลับ ซ้อนสลับลายเล่ห์เลขา
พ่างพื้นรื่นราบจำเริญตา มีแผ่นศิลาเป็นบัลลังก์
พระเดินลดเลี้ยวเที่ยวชม ด้วยสมดังในฤทัยหวัง
แล้วเสด็จหยุดประทับยับยั้ง พลางสั่งให้ช่างถ่ายอย่างไว้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ชุบ

ร่าย

๏ แล้วสั่งพี่เลี้ยงให้กะเกณฑ์ ถางที่บริเวณป่าใหญ่
ตั้งแต่ปากถ้ำกำหนดไว้ ให้ได้ห้าเส้นเป็นขอบคัน
แล้วทำรถน้อยน้อยน่ารัก พอกำลังคนชักผายผัน
ทั้งมิ่งไม้ปลูกไว้ให้หลายพรรณ ให้เหมือนหนึ่งสะตาหมันในบุรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประณตบทศรี
รับสั่งแล้วรีบจรลี ออกมายังที่จะทำงาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เกณฑ์กันปันปักฉลากให้ นายไพร่พลเรือนแลทหาร
สารวัดนายหมวดตรวจการ ให้มีมีดพร้าขวานมาทุกนาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายมุลขุนหมื่นทั้งหลาย
ชิงหน้าที่ซึ่งไม่มีไม่ร้าย ทั้งบ่าวทั้งนายก็ช่วยกัน
บ้างถากบ้างถางบ้างตัดรอน บ้างขุดบ้างค่อนทอนบั่น
บ้างลิดก้านรานระฉะฟัน ตอนั้นให้รุมสุมไฟ
แล้วปราบราบรื่นพื้นทรายแดง ทั้งที่แจ้งที่ร่มไม้ใหญ่
เลือกสรรทุกพรรณมิ่งไม้ ที่ทรงดอกผลใบอรชร
มาปลูกลงไว้รายเรียบ เป็นระเบียบตามเชิงสิงขร
ร่มชิดมิดแสงทินกร หอมขจรตลบด้วยมาลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงเสด็จด้วยหมู่เสนี ไปตรวจตราหน้าที่ทั้งปวง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ให้ตั้งพลับพลาแลโรงช้าง ที่หว่างต้นไม้ใหญ่หลวง
สั่งพี่เลี้ยงเสนาทุกกระทรวง ให้หาห้วงแนวน้ำลำธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงคำนับรับบรรหาร
ออกมาสั่งสี่ตำรวจพนักงาน ตามบัญชาการพระภูธร
ปลูกตำหนักพลับพลาอาศัย ที่ต้นไทรใต้เงื้อมสิงขร
ร่มรังบังแสงทินกร ทรงดอกหอมขจรจับใจ
แล้วให้ถางทางไคลคลา ลงไปธารท่าธาราไหล
ครั้นเสร็จก็กลับเข้าไป ทูลให้จะแจ้งแห่งคดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ฟังพี่เลี้ยงทูลก็ยินดี จึงเสด็จจรลีดำเนินมา
เที่ยวดูเร่งรัดจัดการ คิดอ่านที่จะทำคูหา
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยา ก็ตรงไปยังท่าห้องธาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

พระทอง

๏ ครั้นถึงพระจึงเสด็จลง ชุ่มแช่พระองค์สรงสนาน
กับพี่เลี้ยงเสนีบริวาร สำราญวิญญาณในวารี

บ้างสาดซัดปัดมือยื้อยุดกัน สำรวลสรวลสันต์เกษมศรี
ผลัดกันเข้าสู้ชลธี วิ่งหนีล้อมไล่อลวน
น้ำนั้นดั้นดุพุพุ่ง เป็นละอองฟองฟุ้งดังฝอยฝน
บ้างดาดโดนโจนมาแต่เบื้องบน ไหลหลั่งถั่งล้นลงท้องธาร
แม้นสองกษัตราได้มาเห็น ประพาสเล่นแล้วลงสรงสนาน
จะได้เด็ดโกสุมที่ตูมบาน ประทานให้แก้วกัลยา
พระให้เก็บกรวดมณีสีต่างต่าง จะถวายกับอย่างคูหา
พลางชวนพี่เลี้ยงแลเสนา ลีลาเที่ยวประพาสหาดทราย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง เจรจา

ร่าย

๏ สรงเสร็จเสด็จขึ้นจากธาร กิดาหยันยกพานภูษาถวาย
ผลัดสรงทรงสุคนธ์อบอาย กลิ่นขจายหอมฟุ้งจรุงใจ
แล้วกลับคืนมาสะตาหมัน ให้เร่งปลูกพรรณไม้ใหญ่
เอาเชือกชักปักปันจังหวะไว้ แล้วคลาไคลเข้าถ้ำทันที

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เที่ยวดูหมู่ช่างให้ทำการ ทุกสถานแห่งห้องคิรีศรี
พี่เลี้ยงกับองค์พระภูมี บัญชาชี้ติเตียนเปลี่ยนแปลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ อันพื้นผาที่ฝาผนังนั้น หุ้มสุวรรณจำหลักลายทรายแสง
เป็นรูปสัตว์อัดเมียงพลิกแพลง บานทวารก้านแย่งประดับพลอย

เพดานดาวสุวรรณเป็นชั้นช่อง　　ประทีปทองชวาลาระย้าห้อย
แท่นแก้วกุดั่นบัลลังก์ลอย　　มีสายร้อยวิสูตรรูดวง
ฉากพับลับแลกระจกตั้ง　　คั่นฝาศิลาบังเป็นห้องสรง
เป็นพู่ห้อยย้อยหยัดวารีลง　　บ้างพุ่งตรงดังสายสุหร่ายริน
พระให้ทำอ่างทองรองธารา　　บุปผาลอยอบตลบกลิ่น
ที่ลาดลุ่มให้ทุ่มถมดิน　　พื้นดาดเงินสิ้นทั้งถ้ำนั้น
แม้นสองกษัตราได้มาชม　　จะปรีดาภิรมย์เกษมสันต์
บรรดาช่างพระให้รางวัล　　การนั้นเร่งรัดอยู่อัตรา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ ครั้นพระสุริยาอัสดง　　เลี้ยวลับพุ่มพงพฤกษา
เสด็จจากถ้ำทองรจนา　　ขึ้นยังพลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

จระเข้หางยาว

๏ กิดาหยันหมอบกรานอยู่งานพัด　　พระบรรทมโสมนัสอยู่ในที่
บุหลั่นเลื่อนลอยฟ้าไม่ราคี　　รัศมีส่องสว่างดังกลางวัน
พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา　　ที่จะแต่งคูหาสะตาหมัน
ปานนี้พระองค์ทรงธรรม์　　จะนับวันเคร่าคอยทุกเวลา
ครั้นเวลาล่วงเข้ายามดึกสงัด　　สงบเงียบเสียงสัตว์ทุกภาษา
วังเวงวิเวกวิญญาณ์　　พระนิทราหลับไปในราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานทุกหน้าที่
เร่งกันทำการเป็นโกลี ทั้งในราตรีทิวาวัน
ที่แต่งถ้ำก็ทำไม่หยุดพัก ฉลุฉลักลายเลิศเฉิดฉัน
ที่ปลูกต้นไม้ในสวนนั้น เกณฑ์กันรดน้ำวุ่นวายไป
ที่ต้นไหนตายก็ให้ผลัด เร่งรัดกันหามาปลูกใหม่
ทำทั้งระแทะทองอำไพ ไว้ในสวนเสร็จดังบัญชา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา
ไสยาสน์เหนืออาสน์อลงการ์ ในสุวรรณพลับพลารูจี
ครั้นดาวเดือนเลื่อนลับอับแสง อรุณแรงเรื่อเรืองรัศมี
บรรทมตื่นฟื้นฟังดนตรี ประโคมยามอึงมี่นี่นัน
ประสานเสียงสำเนียงดุเหว่าแว่ว ไก่แก้วกางปีกกระพือขัน
บุหรงร้องพร้องเพรียกไพรวัน ตื่นตาหากันทั้งดงดาน
น้ำค้างพร่างพรมพฤกษา เยือกเย็นกายาโยธาหาญ
พระพายรำเพยพัดพาน พากลิ่นสุมามาลย์ตลบมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเสด็จจากแท่นบรรจง สระสรงทรงเครื่องโอ่อ่า
กรายกรกุมกริชฤทธา ออกนั่งยังหน้าพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบังคมประนมไหว้
ทูลว่าอันการทั้งปวงไซร้ แล้วเสร็จโดยในพระบัญชา
เชิญเสด็จคืนเข้านคเรศ พระทรงเดชจะละห้อยคอยหา
แต่ยกออกจากพารา กำหนดมาครบเดือนในวันนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงสั่งพี่เลี้ยงผู้ภักดี พี่จงไปเก็บใบไม้มา
สุดแต่กินได้แล้วไม่เลือก ทั้งรากทั้งเปลือกพฤกษา
ประสมใส่ในหม้อให้เหมือนยา คอหม้อปิดตราประทับไว้
ลงยันต์ประจำทั้งสี่ทิศ ตองปิดแล้วไขว่เฉลวใส่
ธำมรงค์ผูกคอสามใบ ตีค่ายาไว้ห้าชั่งทอง
แล้วพี่จงแบ่งโยธา ไว้พิทักษ์รักษาคูหาห้อง
ภายนอกให้ระวังนั่งกอง อยู่ป้องกันภัยในไพรวัน
บรรดาเหล่าเฝ้าสวนให้พรวนดิน พฤกษาทั้งสิ้นในสวนขวัญ
แม้นตายจะเอาโทษทัณฑ์ จงกำชับกันทั้งไพร่นาย
อยาให้ใครเที่ยวไปมา พูดจากับคนทั้งหลาย
การนี้อย่าให้แพร่งพราย รู้เงาเงื่อนสายสิ่งใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
รับสั่งพระอนุชาชาญชัย บังคมไหว้แล้วลามาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงเกณฑ์พหลโยธา พันหนึ่งอยู่รักษาคิรีศรี
แล้วตั้งนายหมวดล้วนตัวดี สำหรับที่บัญชากิจการ
สั่งทั่วตัวนายทุกคน ให้กำชับพวกพลทวยหาญ
ตรวจตรารักษาอุทยาน โดยดังพจมานพระน้องยา
แล้วจัดพหลโยธี ตามที่ตำแหน่งซ้ายขวา
สำหรับจะกลับเข้าพารา เสร็จในเวลาทิวาวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยัน พรั่งพร้อมพลขันธ์โยธี
จึงเข้าที่สระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองด้วยดวงมณีศรี
ขึ้นทรงสินธพพาชี ออกจากคิรีรีบมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอสายัณห์ก็บรรลุถึง ยังซึ่งพระนครดาหา
ลงจากพาชีลีลา ตรงมาที่อยู่พระภูธร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ สั่งให้พี่เลี้ยงแบกพานยา นำหน้าภูวไนยไปก่อน
แล้วพระจึงค่อยบทจร เข้าไปชลีกรกับบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
ครั้นเห็นสังคามาระตา พระแย้มยิ้มปรีดาปราศรัยไป

น้องรักของพี่ผู้ร่วมจิต ยังเสร็จสมคิดหรือไฉน
เจ้าไปดีหรือมีเหตุภัย พี่ตั้งใจคอยท่าทุกนาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
นบนิ้วอภิวันท์อัญชลี สนองความตามมีพระบัญชา
พระอย่าทุกข์ทนหม่นไหม้ ทีนี้ได้สมดังปรารถนา
ทูลพลางถวายอย่างที่เขียนมา ชี้แจงทางท่าทุกประการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
ชื่นชมภิรมย์สำราญ ซาบซ่านโสมนัสในหัททัย
ดังระเด่นสังคามาระตา เอาอำมฤตฟ้ามารดให้
ที่เจ็บป่วยก็คลายหายไป พระลุกนั่งขึ้นได้ด้วยยินดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาประณตบทศรี
ทูลว่ายาต้มขนานนี้ ขยันดีมีคุณพ้นกำลัง
ยังมิทันเสวยสักเวลา แต่ยกหม้อยาเข้ามาตั้ง
ก็เหือดหายคลายโรคที่รึงรัง เสด็จนั่งขึ้นได้ด้วยง่ายดาย
ดูเหมือนหนึ่งไม่ประชวรนัก ไม่พักพยาบาลก็พลันหาย
ชีวิตเราทั้งนี้จะรอดตาย ด้วยกลิ่นอายยาทิพย์พระน้องยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
ยิ้มแล้วจึงกล่าววาจา แต่ประสันตานิ่งมาช้านาน
เห็นจะอัดอั้นใจไหม้หมก ดังอกจะแยกแตกฉาน
พึ่งได้คายพิษค่อยสำราญ คนอะไรสามานย์เช่นนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงทูลไปด้วยใจภักดี พระรักษาอินทรีย์ให้เคลื่อนคลาย
แล้วเสด็จขึ้นเฝ้าภูวไนย ทูลให้ตั้งการนางโฉมฉาย
เห็นจะสิ้นถวิลยินร้าย อย่าให้คนทั้งหลายสงกา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
แต่ประชวรอยู่กว่าเดือนมา พระมิได้ลีลาไปแห่งใด
อันข้อพระบาทนั้นปลกเปลี้ย เพลียไปไม่ย่างดำเนินได้
จึงสั่งให้ปลูกราวขึ้นไว้ พระยุดราวเดินไปเดินมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โล้ เจรจา

๏ ทั้งหยูกยาอยู่งานนวดฟั้น กลางคืนกลางวันเร่งรักษา
ทั้งสรงทั้งเสวยโภชนา สักห้าหกวันก็บรรเทา
ยังไม่ปรกติเหมือนแต่หลัง พระสั่งจะเสด็จขึ้นไปเฝ้า
จึงทรงอุสงหงันอันเพริศเพรา เสด็จเข้าไปยังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงหยุดเสลี่ยงลง　　พระเดินดำรงองค์มิใคร่ไหว
เข้าในพระโรงคัลทันใด　　บังคมไหว้สองกษัตริย์ธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
เห็นพระโอรสร่วมชีวี　　ภูมีปราศรัยด้วยความรัก
พ่อเห็นโรคาอาการ　　ครั้งนี้เจ้าพานจะป่วยหนัก
ซูบผอมวิปริตผิดพักตร์　　ไม่เห็นเลยว่าจักหายพลัน
เป็นเดชะบุญเจ้าหนักหนา　　ฟังยาเมืองปักกะมาหงัน
พระสั่งให้ประทานรางวัล　　ยาเขากวดขันเป็นพ้นไป
ลูกยาอย่าเพ่อขึ้นมาก่อน　　โรคร้อนจะกำเริบมาใหม่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล　　เข้าในห้องที่ศรีไสยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　พระโฉมยงวงศ์อสัญแดหวา
เสด็จจากพระโรงรัตนา　　กลับมาที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ แต่ไม่ขึ้นเฝ้าเป็นหลายวัน　　พระทรงธรรม์คะนึงถึงโฉมศรี
ได้ชมแต่สไบบางต่างเทวี　　ค่อยคลายคลี่อาวรณ์ร้อนฤทัย
พระตรึกตรองโดยอุบายสายสน　　เล่ห์กลที่จะลักเห็นจักได้
จึงสั่งให้ผูกอาชาไนย　　ทรงไปเฝ้าสองกษัตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพระโรงรัตน์รูจี เสนีเฝ้าแหนอยู่แน่นหนา
พระเข้าไปบังคมคัลวันทา แลดูท้าวดาหาฤทธิไกร
พระองค์ได้เคืองบทเรศ ต้องงดการเป็นเหตุเพราะหลานไข้
บัดนี้ค่อยคลายสบายใจ ขอให้หาฤกษ์ตั้งการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราได้ฟังสาร
ยิ้มแล้วจึ่งกล่าวพจมาน อันอะหนะว่าขานทั้งนี้
จะจริงจังดังนั้นหรือฉันใด ครั้นจะให้ตั้งการภิเษกศรี
แล้วโรคาจะกลับยายี จะต้องเลิกพิธีเป็นสองครา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีโอรสา
ได้ฟังพระราชบัญชา ก้มหน้ายิ้มแล้วก็ทูลไป
บัดนี้กรุงกษัตริย์ทุกเขตขัณฑ์ มาพร้อมกันจะทำการใหญ่
จะขัดสนอาหารกันดารไป ไพร่ฟ้าจะได้เดือดร้อน
อันซึ่งโรคนั้นค่อยบรรเทา พระปิ่นเกล้าจงคิดผันผ่อน
ขอให้ตั้งการสยุมพร เสร็จแล้วจะได้จรไปพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กรุงกษัตริย์ซึ่งเฝ้าอยู่พร้อมหน้า
ทั้งอำมาตย์หมู่ราชเสนา ฟังว่าก็อัศจรรย์ใจ
ด้วยถ้อยคำระเด่นมนตรี เห็นผิดท่วงทีน่าสงสัย
ต่างฉงนสนเท่ห์เป็นพ้นไป เหตุไฉนจึ่งทูลดังนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เรืองศรี
จึงตรัสสั่งโหราธิบดี ให้หาฤกษ์พิธีวิวาห์การ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรรับราชบรรหาร
คูณควณตามทำเนียบเทียบทาน โดยวารศุภฤกษ์เวลา
ด้วยระตูใช่คู่นางโฉมยง เผอิญองค์ปะตาระกาหลา
ดลใจให้ขุนโหรา ฤกษ์ร้ายทายว่าเป็นวันดี
แล้วประนมก้มเกล้ากราบทูล นเรนทร์สูรปิ่นภพเรืองศรี
อันซึ่งฤกษ์ราชพิธี ยังสามราตรีดีนัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์
จึงสั่งให้ตั้งการลูกรัก ตามลักษณะฤกษ์เวลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
ออกจากพระโรงรจนา มาสั่งตามบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงทูลสองกษัตริย์ธิบดี พรุ่งนี้ขอถวายบังคมลา
ไปตั้งทัพแรมอยู่ในไพร ล่าไล่มฤคแลปักษา
มาถวายกว่าจะเสร็จการวิวาห์ จึ่งจะกลับเข้ามายังธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์เรืองศรี
คิดเห็นว่าระเด่นมนตรี จะแกล้งหนีไปป่าให้พาใจ
พระมิได้ทานทัดตรัสห้าม เจ้าจะไปก็ตามอัชฌาสัย
แต่อย่าควบขับอาชาไนย ให้แต่ทหารไล่มฤคี
สั่งเสร็จเสด็จเข้ามา ยังปราสาทรัตนาเรืองศรี
ทุกกรุงกษัตริย์ก็ยินดี อัญชลีแล้วกลับไปพลับพลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็หรรษา
พระเสด็จยุรยาตรคลาดคลา กลับมาเข้าห้องบรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึ่งเรียกระเด่นทั้งสองศรี กับพี่เลี้ยงทั้งสี่เข้ามาใกล้
จึ่งแจ้งความตามที่ดำริไว้ เราจะไปอยู่ยังอรัญวา
เมื่อวันจะเข้าลักนางนั้น จงเกณฑ์พวกพลขันธ์อาสา
ให้ครบสามหมื่นโดยตรา มีเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง
ไปทางกะหมังกุหนิงก่อน แล้วย้อนมาล้อมเมืองหลวง
ให้หมู่ทหารทุกกระทรวง ร้องเป็นคำลวงชาวบุรี
ถ้าได้ทีให้ตีกลองศึก โห่ร้องก้องกึกอึงมี่
ระดมยิงปืนไฟเป็นโกลี ทำทีดังจะเข้าชิงชัย
แล้วจึ่งให้ร้องก้องประกาศ อย่าให้ราษฎรสงสัย
ดังไพรีที่แตกหนีไป ผูกใจมาทำอหังการ์

อันตัวระเด่นดาหยน จงคุมพวกพลอาสา
อยู่ทำการใหญ่ในพารา พี่อย่าเพ่อตามน้องออกไปไพร
อย่าเดินมาเดินไปให้ใครเห็น ทำเป็นพิกลดังคนไข้
ครั้นถึงวันสัญญาเมื่อไร จึ่งรายพลไว้ทุกโรงงาน
ถ้าได้ยินเสียงกลองแลเสียงปืน ชาวเมืองก็จะตื่นแตกฉาน
แม้นเห็นพลกล่นเกลื่อนไปจับการ ให้ทหารเราปลอมเข้าจุดไฟ
สิ้นทุกโรงงานมหรสพ แล้วหลีกหลบอย่าให้เขาจับได้
พี่เลือกในที่เคยไว้ใจ กำชับกันให้จงทุกคน
ข้าจะแต่งตัวปลอมเป็นจรกา เข้าหานางเมื่อเวลาสับสน
ว่าจะพาหนีไฟไปให้พ้น พี่จะเห็นเล่ห์กลฉันใดดี ฯ

ฯ ๒๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองระเด่นสุริย์วงศ์เรืองศรี
จึ่งทูลว่าอันพระดำรินี้ ข้าน้อยเห็นดีทุกประการ
จะเสด็จปัจฉิมยามเวลา จะเร่งรัดโยธาทวยหาญ
ทูลแล้วประณตบทมาลย์ ออกมาตรวจการพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ เจรจา

ช้างประสานงา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
ในจิตให้คิดผูกพัน ที่จะไปอรัญวาลัย
แต่ปฐมยามก็ไสยาสน์ สำราญราชภิรมย์ผ่องใส
ตรึกตราอยู่ที่จะคลาไคล ไม่หลับเลยจนได้เวลากาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นนาฬิกาย่ำยามสอง สนั่นเสียงพาทย์ฆ้องประโคมขาน
เสด็จจากแท่นรัตน์ชัชวาล เข้าที่สรงสนานสาคร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงขันสุวรรณตักวารีรด น้ำดอกไม้ใสสดเกสร
เสด็จทรงสุคนธ์กลิ่นขจร สนับเพลาเชิงงอนงามทรง
ภูษาลายชายช่อสามชั้น เขียนสุวรรณไว้วางหางหงส์
ห้อยหน้าตาดทองฉลององค์ เจียระบาดบรรจงครุยแครง
ทองกรพาหุรัดตรัสเตร็จ สังวาลเพชรประดับระยับแสง
ทับทรวงดวงกุดั่นจินดาแดง ตาบทิศพิศแพลงงามพลอย
ทรงธำมรงค์เพชรมงกุฎแก้ว กรรเจียกจอนพรายแพร้วอุบะห้อย
กุมกริชฤทธิไกรใช่น้อย แล้วคลาดคล้อยมาขึ้นมโนมัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน

๏ ม้าเอยม้าทรง สินธพชาติอาจองสูงใหญ่
เยื้องอกยกเท้าว่องไว ดังไกรสรสีหราชจรลี
ม้วนข้อย่อท้ายเป็นทีร่ำ ถูกน้อยซอยย่ำอยู่กับที่
ผูกเครื่องเรืองรัตน์รูจี ห้อยพู่จามรีพรายพรรณ
อันม้าแซงนั้นพวกอาสา ม้าทหารแห่หน้าแข็งขัน
ม้าพี่เลี้ยงเคียงม้าพระทรงธรรม์ แล้วม้ากิดาหยันตามไป
สังคามาระตาเป็นม้านำ ทางถ้ำแดนดงไม่หลงใหล
หน้าหลังคั่งคนคบไฟ ส่องสว่างมาในไพรพง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

สามไม้

๏ พระวิโยคโศกเศร้าเปล่าเปลี่ยว ดังมาเดียวลิ่งโลดตะลึงหลง
จนสายถือที่พระหัตถ์ก็พลัดลง จึงค่อยคงคืนสมประดีดาล
กระจ่างแจ้งแสงเทียนโคมส่อง เหมือนเมื่อน้องเสี่ยงเทียนอธิษฐาน
ลมพัดเพลิงดับอนธการ ประมาณเหมือนต้อนค้างคาวดับไฟ
กลิ่นลำดวนหวนหอมเหมือนกลิ่นเจ้า ที่คลึงเคล้าชมชิดยังคิดได้
เดือนดับลับเมฆมืดไป เหมือนมืดในวิหารบนคิรี
แว่วเสียงสำเนียงดุเหว่าร้อง เหมือนเสียงน้องร้องทูลมะเดหวี
วังเวงใจในเวลาราตรี จนแสงทองส่องศรีสว่างฟ้า ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ม้าย่อง

๏ ไก่ขันกระชั้นฉ่ำเฉื่อย บุหรงเรื่อยร้องรับจับพฤกษา
เห็นนางนวลนึกนวลวนิดา นวลพักตราน้องละอองนวล
เบญจวรรณเหมือนวันเมื่อเข้าเฝ้า ได้เห็นเจ้าต้องใจฤทัยหวน
นกกะแลแลลับพี่ขับครวญ แลตามทรามสงวนจนลับตา
กระลุมพูจับเจ่าที่เขาใหญ่ เหมือนเมื่อไปใช้บนบนภูผา
แอ่นเคล้าเคล้าคู่บินมา เหมือนเคล้าเคียงกัลยาประคองพาน
จากพรากจากรังเร่ร้อง เหมือนจากน้องมาในไพรสาณฑ์
ครวญคะนึงถึงยอดเยาวมาลย์ พลางเร่งทวยหาญคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ จนสายแสงสุริย์ศรีรวีวร ไม่หยุดหย่อนรีบมาในป่าใหญ่
จึงถามพระอนุชาผู้ร่วมใจ ยังเท่าไรจะถึงซึ่งคิรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงบังคมทูลพลันทันที ยังโยชน์หนึ่งจะถึงที่ทำไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
ได้ฟังพระอนุชายาใจ ก็ขับอาชาไนยรีบจร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ยังทางพอเต็มพักม้า จะไปปากคูหาสิงขร
ถึงป่าชัฏชายพงดงดอน สั่งให้หยุดนิกรโยธี
แล้วจึงกล่าวรสพจนารถ สั่งพี่เลี้ยงราชทั้งสี่
ที่นี่เห็นชอบกลดี จงตั้งที่ประทับพลับพลาชัย
จะอาศัยอยู่นี่เป็นที่มั่น พี่เกณฑ์กันให้เอาใจใส่
เมื่อจะไปยังถ้ำที่ทำไว้ เราจะไปแต่สี่สิบม้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประนมก้มเกศา
รับสั่งภูวไนยแล้วไคลคลา ออกมานั่งใต้ต้นไทรพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงสั่งนายกองทั้งสี่ เร่งรัดบัดนี้ขมีขมัน
ตั้งตำหนักพลับพลาในอารัญ ให้แล้วทันบัญชาอย่าช้าการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นายกองตัวดีทั้งสี่ด้าน
รับคำพี่เลี้ยงแล้วลนลาน มาเร่งกันทำการวุ่นไป

บ้างถากเสาเกลาไม้กรองคา ปลูกตำหนักพลับพลาที่อาศัย
ทำเฉลียงเคียงติดกับต้นไม้ ระบัดใบบังแสงสุริยัน
หลังคาดาดแดงแผงเพดาน ผูกม่านทอดที่มู่ลี่กั้น
ที่สรงที่เสวยเกยสุวรรณ ทิมที่กิดาหยันเสนี
มีเพิงพลเรียงรอบขอบค่าย โรงรายริมทางหว่างวิถี
แทบใกล้ธารท่าวารี เสร็จโดยดังมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มียศถา
ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพที่พลับพลา แล้วสั่งเสนาข้าราชการ
จงกะเกณฑ์กันทุกหมู่หมวด ให้ตรวจตรารี้พลทวยหาญ
วางกองป้องกันภัยพาล ตั้งด่านร้านเพลิงรายไป
ให้มีนายหมู่หมวดกวดขัน ช่วยกันระวังเอาใจใส่
ไม่เหมือนครั้งก่อนอย่านอนใจ จะพากันบรรลัยด้วยอาญา
แล้วผูกพาชีพระที่นั่ง พร้อมทั้งม้าทหารอาสา
กำหนดคนขี่สี่สิบม้า โดยดังบัญชาพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยัน จรจรัลมาทรงพาชี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งสังคามาระตา ให้นำมรคาพนาศรี
เดินดัดลัดดงพงพี จรลีข้ามธารด่านดอน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ พอเต็มพักม้าก็มาถึง ป่าซึ่งใกล้เขตสิงขร
พฤกษาร่มแสงทินกร ดอกผลอรชรจำเริญใจ
พระสั่งให้ม้าไปทีละม้า บุกชัฏลัดมาในป่าใหญ่
แกล้งเดินตามเนินศิลาไป มิให้เห็นรอยพาชี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ มาถึงซึ่งต้นไทรทอง ปากคูหาห้องคิรีศรี
สังคามาระตาผู้ภักดี ทูลชี้ทางถ้ำนำไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สระบุหร่ง

๏ พระเสด็จลดเลี้ยวเที่ยวชม มีมโนภิรมย์แจ่มใส
เปลวปล่องท้องถ้ำอำไพ พื้นลาดดาดไปด้วยเงินงาม
เพดานดาราระย้าย้อย ทองทับประดับพลอยเรืองอร่าม
อัจกลับแก้วมณีอัคคีตาม สว่างวามแววววับจับจินดา
มีชะวากวุ้งเวิ้งเป็นเชิงชั้น ล้วนทองคำทำคั่นกั้นฝา
ฉลักรูปสิงสัตว์นานา ดุนเด่นออกมาเหมือนจริง
ทั้งเนื้อนกดังเป็นเห็นประหลาด พฤกษาชาติเหมือนจะไหวไกวกิ่ง
อันรูปเสือสีห์หมีกระทิง เหมือนจะย่างวางวิ่งเวียนวง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ใบบานทวารทุกแห่งห้อง เป็นเครือทองลายกระหนกวิหคหงส์
แท่นสุวรรณไสยาสน์อาสน์เอนองค์ ที่เสวยที่สรงก็แต่งไว้

เข้าในห้องแก้วกำบังลับ มีฉากพับม่านทองสองไข
ทำประตูสองชั้นลั่นกลองใน เคลือบไม้ให้เหมือนสีศิลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นหับใบบานเข้าวินิจ ดูสนิทไม่เห็นเส้นเลขา
พระชื่นชมสมถวิลจินดา ดังได้เห็นหน้านางทรามวัย
ซึ่งทรงโศกแสนละห้อยสร้อยเศร้า ค่อยบรรเทาทุกข์ทนหม่นไหม้
แล้วกุมกรอนุชาคลาไคล ประพาสไปทุกห้องช่องคิรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ชมเสร็จพระเสด็จยุรยาตร องอาจดังไกรสรสีห์
ออกจากถ้ำทองห้องมณี ไปสวนมาลีที่แต่งไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ มาถึงซึ่งเพิงภูผา ร่มรุกขฉายาน่าอาศัย
ถิ่นฐานสะอ้านสะอาดไป ปลูกพรรณมิ่งไม้เรียงรัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมดง

๏ พระนึกคะนึงนางพลางประพาส รุกขชาติที่ในสะตาหมัน
พิกุลกรรณิการ์สารพัน ดอกหล่นปนกันอยู่กลางทราย
สาวหยุดโยทะการะย้าย้อย อนุชาพลางค่อยสอยถวาย
พระทรงทัดตรัสชวนพระน้องชาย มาชมไม้ให้สบายด้วยพี่ยา
เหลือบเห็นดอกปะหนันสำคัญคิด เหมือนวันที่ลิขิตด้วยนขา
เห็นดอกไม้ไหลลอยในคงคา เหมือนเมื่อลอยมาลาให้เทวี

เห็นเล็บนางเหมือนอย่างเล็บน้อง พี่ประคองเนื้อนวลเจ้าข่วนพี่
เห็นโศกสาขาริมวารี เหมือนทรงโศกโศกีระกำใจ
บรรดาคณาไม้ทั้งนั้น หลายอย่างต่างพรรณล้วนปลูกใหม่
ผลิดอกออกผลทุกต้นไป ภูวไนยเที่ยวชมสำราญ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วหยุดนั่งเนินผาศิลาใหญ่ ภายใต้ร่มพะยอมหอมหวาน
พระพายพัดพาสุมามาลย์ กลิ่นฟุ้งละลุงลานหฤทัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
จึงบังคมทูลภูวไนย เชิญไปสรงสนานเชิงคิรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ชื่นชมสมถวิลยินดี ภูมีก็เสด็จยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ลงสรงมอญ

๏ ครั้นถึงจึงลงสรงในท้องธาร สรงสนานน้ำพุที่เงื้อมผา
ย้อยหยัดดังสหัสธารา ไหลออกจากศิลาซ่าเซ็น
พร้อยพร้อยต้องการดังสายฝน เมื่อไรนฤมลจะมาเห็น
จะแสนสุขทุกวันไม่วายเว้น ลงเล่นชลธารสำราญใจ
ไหนจะชมคณามัจฉาชาติ ล้วนประหลาดว่ายคล่ำในน้ำใส
แล้วจะเก็บกรวดแก้วแววไว จะเที่ยวไปประพาสหาดทรายทอง

อันมิ่งไม้ไทรโศกที่ริมธาร ร่มแสงสุริย์ฉานตรัสส่อง
เจ้าจะเก็บบุหงามาร้อยกรอง แล้วจะร้องลำนำสำราญ
ครวญพลางทางชวนอนุชา กับพี่เลี้ยงเสนาทวยหาญ
แหวกว่ายเวียนวนชลธาร พลางชำระสระสนานกายา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ลงสรง

ร่าย
๏ สรงเสร็จพระเสด็จทรงเครื่อง พอตะวันบ่ายเยื้องยอดพฤกษา
ชวนระเด่นสังคามาระตา มาทรงมิ่งม้ามโนมัย
บุกชัฏลัดไพรจรลี จะมีมรคาก็หาไม่
สำคัญมั่นหมายแต่ชายไม้ ลัดไปที่ประทับพลับพลา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ จึงสั่งพวกทหารอัสดร พรุ่งนี้จงจรไปไล่หา
จับหมู่บุหรงมฤคา แดนพารากะหมังกุหนิงนั้น
มาส่งจงเป็นนิจไป ยังพิชัยดาหาเขตขัณฑ์
สั่งเสร็จก็เสด็จจรจรัล ขึ้นยังสุวรรณพลับพลาทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

พญาโศก
๏ ทอดองค์ลงกับที่ไสยาสน์ ร้อนราชฤทัยหม่นหมอง
พระเผยม่านสุวรรณอันเรืองรอง ผันพักตร์สู่ส่องแสงเดือน
ทรงกลดหมดเมฆบริสุทธิ์ นวลละอองน้องนุชละม้ายเหมือน
ยิ่งคิดติดต้องอารมณ์เตือน แสนสวาทไม่เคลื่อนคลายคะนึง

ยอกรก่ายพาดนลาฏไว้ หวั่นหวั่นฤทัยถวิลถึง
ดังศรศักดิ์ปักทรวงตราตรึง ปิ้มประหนึ่งจะสิ้นสมประดี
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลย์มา จับกับกลิ่นผ้าสไบศรี
หอมตลบอบซาบอินทรีย์ เฝ้าแต่ดมห่มคลี่คลุมองค์
โอ้ดวงยิหวาของพี่เอ๋ย เมื่อไรเลยจะได้ชมสมประสงค์
ร่านร้อนรัญจวนถึงนวลอนงค์ รำพึงตะลึงหลงจนหลับไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ บรรทมตื่นฟื้นฟังบุหรงร้อง จวนแจ้งแสงทองอุทัยไข
เสนาะเสียงจักจั่นสนั่นไพร เรไรไพเราะดังดนตรี
พระเสด็จจากแท่นบรรจถรณ์ ร่านร้อนฤทัยถึงโฉมศรี
สระสรงทรงเครื่องเรืองรูจี แล้วออกหมู่เสนีรี้พล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงมีพระราชบัญชา สั่งกะระตาหลาเป็นต้น
พี่ผลัดเวรเกณฑ์กันทั้งสี่คน คุมหมู่พหลโยธา
ให้ขนมฤคีแลบุหรง รีบตรงเข้าไปยังดาหา
ถวายองค์พระผู้ทรงนครา สักห้าหกวันเป็นนิจไป
แล้วจึงทูลองค์พระทรงเดช ว่าสิ้นเนื้อในประเทศที่ใกล้
จะต้องเที่ยวไล่ล่าถึงป่าไกล จะงดไปสักสามราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศี
ให้ขนบุหรงมฤคี รีบไปตามมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑๖

๏ บัดนั้น ฝ่ายเสนีผู้ใหญ่ในดาหา
ถึงกำหนดวันงานการวิวาห์ ก็ตรวจตราเตรียมกันทันที
บอกกล่าวเหล่าพวกโขนละคร ให้มานอนโรงรำประจำที่
ให้เปรียบมวยซ้อมดูได้คู่ดี ถามไถ่ใส่บาญชีชื่อนาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พนักงานการเล่นทั้งหลาย
ครั้นรุ่งก็รีบแต่งกาย อสุรนายวานรมนุษย์นาง
พวกโขนเบิกโรงแล้วจับเรื่อง สื่อเมืององคตพดหาง
ตลกเล่นเจรจาเป็นท่าทาง ทั้งสองข้างอ้างอวดฤทธี
ละครเล่นอุณรุทสมอุษา นายโรงร้องช้ารับปี่
ทำบทสมบทงดงามดี ท่วงทีชม้ายชายตา

พวกหุ่นชูเชิดชักสาย คล่องคล้ายคนรำทำท่า
เล่นเรื่องพระรามคลั่งฆ่าสีดา ตะวันบ่ายปล่อยม้าอุปการ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายประชาชนอลหม่าน
เดินเป็นหมู่หมู่เที่ยวดูงาน อุ้มลูกจูงหลานพัลวัน
บ้างแบกม้ามานั่งดูละคร แดดร้อนก็กางร่มกั้น
สาวสาวไม่มีผัวตัวสำคัญ ถือพัดด้ามจิ้วจันทน์กรีดกราย
ลางคนคมสันทำปั้นปึ่ง สีขี้ผึ้งกินหมากเมียงม่าย
ชำเลืองแลมาสบหลบตาชาย สะกิดเพื่อนเอื้อนอายอดสูใจ
นักเลงเหล่าเจ้าชู้หนุ่มหนุ่ม คาดเข็มขัดนุ่งปูมเกี้ยวคอไก่
ทัดยาดมห่มสีน้ำดอกไม้ หวีผมตำรับใหญ่แยบคาย
เห็นสาวที่ไหนชุมก็รุมเกี้ยว อดข้าวขับเคี่ยวอยู่จนสาย
บ้างเที่ยวทิ้งมอญรำทำกรีดกราย พวกผู้ชายสรวลเสเฮฮา
ลางคนดัดจริตติดกรุ้งกฐ่ง เห็นผู้หญิงยักคิ้วให้ต่อหน้า
แล้วเดินเมียงเคียงเข้าพูดจา หนุ่มสาวชาวพาราสำราญใจ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
ตะวันบ่ายชายบังปลายไม้ ก็สั่งให้มีมวยหน้าพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกมวยคาดหมัดอยู่พร้อมหน้า
คู่แรกแหวกวงเข้ามา ลุกขึ้นตั้งท่าตามทำนอง

จดหมัดปัดเท้าก้าวชก ปะเตะตกต่อยตำช้ำถอง
ถ้อยทีหนีไล่รับรอง เคล่าคล่องหลายยกตกรางวัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา แทงวิสัย

๏ กระบี่มลายูสู้แขกเทศ ต่างเพศน่าดูเป็นคู่ขัน
ล่อลวงท่วงทีเข้าตีกัน ติดพันเลี้ยวไลไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลอง

๏ บรรดาคนดูล้วนผู้ชาย มากมายเบียดเสียดอยู่หนักหนา
สำรวลสรวลเสเฮฮา เลิกมวยแล้วมาเที่ยวดูงาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
แต่เสด็จมาแรมอยู่ดงดาน ไม่มีสุขสำราญสักเวลา
จึงสั่งให้โหราหาฤกษ์ชัย ขับไล่คืนวันชันษา
จงดูยามตามตำรับโหรา จะได้สมจินดาวันใดดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรคูณควณถ้วนถี่
แล้วทูลว่ายามจันทร์วันนี้ ฤกษ์ดีจะได้ดังจำนง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
ฟังโหรทูลคดีโดยจง พระองค์ชื่นชมยินดี
จึงเรียกอนุชามาสั่ง กับทั้งพี่เลี้ยงทั้งสี่
วันนี้เราจะยกเข้าบุรี ฤกษ์ดีจะได้ดังจินดา

แต่พระสุริย์ฉายบ่ายลง พี่จงเตรียมพลไว้คอยท่า
ได้ฤกษ์จะยกยาตรา อย่าให้ล่วงเวลานาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
กับสี่พี่เลี้ยงผู้ภักดี ถวายอัญชลีแล้วออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ จัดหมู่โยธาทวยหาญ เลือกล้วนเคยชำนาญศึกใหญ่
สามหมื่นพื้นแต่ร่วมใจ สรรพไปด้วยเครื่องสาตรา
แล้วจึงซ้อมสั่งทุกโยธี เมื่อไปใกล้ธานีดาหา
จงยับยั้งอยู่ในอรัญวา สนธยาจึงค่อยจรดล
เข้าตามทางทัพกะหมังกุหนิง ทำเหมือนจะช่วงชิงปลอมปล้น
แม้นได้ช่องเวลาชอบกล จึงให้พลโห่เร้าเอาชัย
ระดมยิงปืนตีกลองศึก ให้ก้องกึกสนั่นหวั่นไหว
แล้วกล่าวคำหยาบช้าท้าไป ดังพวกไพรีรื้อมาโรมรัน
แม้นชาวบุรีออกรุกรบ จงเคร่าคอยหลีกหลบผ่อนผัน
ต่อเกิดกุณฑ์วุ่นวายในเมืองนั้น จึงหนีเข้าอรัญรีบมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น พวกทหารชำนาญอาสา
คำนับรับคำแล้วอำลา ไปตามบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นจวนเวลาราตรี ภูมีชื่นชมภิรมยา
จึงชำระองค์สรงสนาน ทรงสุคนธาธารบุปผา
แต่งองค์ปลอมเป็นเสนา กุมกริชเทวาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ สององค์ขึ้นทรงอัสดร พร้อมแสนยากรน้อยใหญ่
ครั้นได้ศุภฤกษ์เรืองชัย ให้เคลื่อนพลไกรจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้นคเรศเขตขัณฑ์ พอสายัณห์ยอแสงสุริย์ศรี
สององค์ลงจากพาชี กับพี่เลี้ยงทั้งสี่ดำเนินไป
ค่อยหย่อยเดินพลอยชาวพารา ใครจะทันสงกาก็หาไม่
แยกย้ายมรรคาคลาไคล ตรงไปติกาหรังสำราญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ จึงตรัสสั่งระเด่นดาหยน จงจัดคนซึ่งสนิทคิดอ่าน
ไปคอยจุดเพลิงทุกโรงงาน พี่ตรึกตรองการให้จงดี
แล้วเทียมรถามาประทับ กำชับอย่าให้ใครอึงมี่
แม้นเกิดกุณฑ์วุ่นวายทั้งธานี จะลอบหาพระบุตรีหนีไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดาหยนบังคมไหว้
ออกมาเร่งให้เทียมรถชัย เตรียมไว้แต่ในเวลาพลบ

แล้วจึ่งกระซิบสั่งทหาร ให้คอยทุกโรงงานมหรสพ
ถ้าได้ยินเสียงปืนแลกลองรบ จงจุดเพลิงแล้วหลบหลีกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกทหารว่องไวใจกล้า
คำนับรับคำแล้วอำลา ต่างหาหยากเยื่อเชื้อไฟ
ชุบน้ำมันพันห่อผ้าขี้ริ้ว กำมะถันดินประสิวประสมใส่
เสร็จแล้วชวนกันไม่พรั่นใจ แยกย้ายรายไปทุกตำบล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงโรงงานมโหรสพ ก็พบพวกหญิงชายสับสน
จึงแวะเข้าหยุดยั้งนั่งปลอมปน ต่างคนคอยระวังฟังสำคัญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พนักงานการเล่นทุกสิ่งสรรพ์
แต่สมโภชมาได้ยี่สิบวัน ฆ้องกลองก้องสนั่นพารา
ครั้นราตรีมีหนังประชันเชิด ฉลุฉลักลายเลิศเลขา
ปล่อยลิงหัวค่ำทำศักดา แล้วพากย์เจรจาเรื่องราว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดนอก

๏ บรรดาโขนละครมอญรำ ครั้นค่ำก็โหมโรงโห่ฉาว
ตั้งตระสาธุการเชิดกราว เสียงส้าวสนั่นลั่นไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประชาชนชายหญิงน้อยใหญ่
ทั้งพวกผู้ดีแลเข็ญใจ ต่างคนต่างไปเที่ยวดูงาน

หนุ่มหนุ่มกลุ้มกลาดกลางถนน เข้าเบียดสาวสับสนอลหม่าน
บ้างลอบทิ้งโรงหนังจังฑาล เขาจับได้ให้การซัดถึงนาย
พวกบัณฑิตสึกใหม่ไปเป็นหมู่ แต่ล้วนเหล่าเจ้าชู้ฉุยฉาย
ชักจ้องหน่องเป่าขลุ่ยทำกรุยกราย เที่ยวแวดชายหมายดูสตรี
ครั้นเห็นสาวสาวชาวร้าน ก็เกี้ยวพานเลียมล้อขอบุหรี่
บ้างกินเหล้าเมามึนเต็มที ชกตีวิวาทบังอาจใจ
บ้างแอบซุ่มพุ่มไม้อยู่ให้ลับ เห็นพวกผู้หญิงกลับเข้าดับไต้
กระชากผ้าพาวิ่งชิงเอาไป เจ้าของไล่กลับชกหกล้มลง
ลางพวกพาเมียมาดูหนัง แวะนั่งซื้อลูกบัวถั่วลิสง
แล้วเสียดแทรกแหวกวางเข้ากลางวง ตะลึงหลงดูหนังฟังเรื่องราว
ลางคนจับตะขาบมาเด็ดเขี้ยว เที่ยวทิ้งโรงหนังทำรังหยาว
หลอนหลอกหยอกหญิงวิ่งกราว ครั้นสาวสาวตกใจก็ได้ที
แกล้งทำซวนเซเฮฮา ไขว่คว้าบ่าเบียดเสียดสี
แล้วเที่ยวดูโรงโน้นโรงนี้ อลหม่านอึงมี่ไปมา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกทหารอาสา
ซึ่งซ่อนอยู่ชายอรัญวา ครั้นได้ทีก็มาพร้อมกัน
จึงตีกลองร้องโห่สำทับ ระดมยิงปืนตับครื้นครั่น
แล้วร้องประกาศไปพลัน ถึงเจ้าเราสวรรคาลัย
ตัวเราทั้งปวงยังอยู่ จะนิ่งดูไพรีกระไรได้
จะแก้แค้นแทนเจ้าที่ล่วงไป ใครดีเร่งให้มาสู้กัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกประจำซองกองขัน
ตกใจลุกแล่นพัลวัน ขับกันให้ขึ้นเชิงเทินราย
บ้างลากปืนใหญ่ใส่ช่อง นกสับจับจ้องเขม้นหมาย
ถืออาวุธไว้ทั้งไพร่นาย บ้างคั่วกราวทรายเป็นโกลี
บ้างปิดทวารลงเขื่อนขัณฑ์ สารวัดตรวจกันทุกหน้าที่
บ้างเผ่นขึ้นม้าใช้ทันที รีบไปแจ้งคดีที่ในวัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกละครโขนหนัง
ได้ยินเสียงปืนยิงระดมดัง ก็ตึงตังใจทั้งไพร่นาย
บ้างฉวยได้หีบผ้าหน้าโขน วิ่งโดนประตูจอนหูหาย
เหล่าพวกเล่นหุ่นก็วุ่นวาย ตื่นตายไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทหารคอยจุดไฟในกรุงศรี
เห็นคนตื่นตกใจได้ที ก็ลอบจุดอัคคีดังสัญญา
แล้วจึงซอกซอนซ่อนเร้น มิให้ใครเห็นรู้จักหน้า
ปลอมปนกับชาวพารา ทำร้องไห้วิ่งหากันวุ่นไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เหล่าทหารซึ่งล้อมกรุงใหญ่
เห็นแสงเพลิงสว่างทั้งเวียงชัย ก็เลิกทัพเข้าในดงดาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงหญิงชายชาวบ้าน
เห็นเพลิงพลุ่งโพลงทุกโรงงาน อลหม่านไม่เป็นสมประดี
บ้างเก็บข้าวของร้องหา จูงมือภรรยาพาหนี
แบกหีบห่อผ้าบรรดามี บ้างคอยตีฉกชิงวิ่งราว
ที่หนุ่มหนุ่มซุ่มแอบอยู่ปลายตรอก ฉวยฉุดยุดหยอกผู้หญิงสาว
บ้างอุ้มลูกจูงหลานเป็นระนาว นายเรียกหาบ่าวอึงอล
บ้างถอดดาบปลาบเปลือยถือแกว่ง มิให้ใครปลอมแย่งของขน
ชายหญิงวิ่งปะทะปะปน ประชาชนวุ่นวายทั้งเวียงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์เป็นใหญ่
ครั้นแจ้งว่าเกิดเหตุเภทภัย บรรหารให้ตรวจเตรียมโยธา
แต่งองค์ทรงเครื่องศึกเสร็จ เสด็จทรงคชสารหาญกล้า
พร้อมหมู่สุรชาติมาตยา ลีลาเลิกพลออกจากวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ให้ปะหรัดกะติกาม้าใช้ แยกย้ายกันไปประกาศสั่ง
เหล่าทหารอยู่ด้านให้ยับยั้ง ด้วยยังมืดมนอนธการ
ไม่รู้จักฝ่ายเราฝ่ายเขา พลเรายังตื่นแตกฉาน
ถ้าปืนป่ายทำลายปราการ จึงรอนราญฟาดฟันให้บรรลัย
แล้วสั่งเสนาทั้งสี่ เร่งดับอัคคีให้จงได้
เร่งช้างเร่งพลเข้าไป แย่งเหยียบลงในบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับสั่งใส่เกศี
ออกมาขับต้อนโยธี เข้าดับอัคคีทันใด
ขุนช้างไสช้างเข้าเสยสอย เหย้าเรือนใหญ่น้อยไม่ทนได้
งวงคว้างาแทงทลายไป สียงไม้โผงผางล้างลง
บ้างขึ้นหลังคาเอาผ้าฟาด ตะกร้อน้ำซ้ำสาดแล้วตักส่ง
บ้างตัดฝาฟันฟากกระชากตง ยับลงด้วยกำลังโยธี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น จรกาล่าสำสองศรี
กับกรุงกษัตริย์ธิบดี ได้ยินเสียงอึงมี่ทั้งเวียงชัย
แต่งองค์แล้วทรงคชสาร พร้อมโยธาหาญน้อยใหญ่
เร่งช้างเร่งพลรีบไป พบสองภูวไนยทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ต่างองค์ถวายอภิวาท เบื้องบาทสองกษัตริย์รังสรรค์
แล้วขับช้างขับพลทั้งนั้น ระดมกันเข้าดับอัคคี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
แจ้งว่าสองกษัตริย์ธิบดี มาดับอัคคีนี่นัน

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ จึงเข้าที่สรงสนานสำราญสกนธ์ ทรงสุคนธรสรังสรรค์
สนับเพลาเชิงงอนซ้อนสามชั้น ผ้าพอกทองพรรณอำไพ

ทรงภูษาสุวรรณชั้นนอก　　พื้นม่วงดวงดอกระกำไหม
ฉลององค์สอดสวมนวมใน　　ให้กายใหญ่เท่าท้าวจรกา
ไม่ทรงเครื่องประดับสำหรับทรง　　ตามวงศ์อสัญแดหวา
ทรงแต่เครื่องระตูต่ำช้า　　กุมกริชฤทธาจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ มาทรงรถแก้วแพรวพรรณ　　กะระตาหลานั้นเป็นสารถี
ประสันตาขึ้นท้ายทันที　　สองศรีพี่เลี้ยงเข้าเคียงรถ
ทั้งระเด่นสังคามาระตา　　แสนสุรโยธาก็มาหมด
โดยเสด็จพระองค์ผู้ทรงยศ　　เร่งรถไปยังทวารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น　　จึงพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา
ร้องว่าเปิดประตูอย่าช้า　　องค์ท้าวจรกาจะเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น　　นายประตูจึงแจ้งแถลงไข
เกิดกุณฑ์วุ่นวายทั้งเวียงชัย　　เราเปิดไม่ได้นะเสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ปะหรัดกะติกาจึงร้องว่า
ข้าศึกฮึกโห่เป็นโกลา　　เข้ามาจุดไฟในธานี
รับสั่งให้ท้าวจรกา　　มารักษาพระนิเวศน์เรืองศรี
อย่าโต้ตอบวาจาให้ช้าที　　เปิดประตูภูมีจะเข้าไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายประตูหารู้กลไม่
ก็ชกกลอนถอนลิ่มทันใด ไขกุญแจให้ดังจินดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์อสัญแดหวา
เสด็จลงจากรถรัตนา ก็ลีลาเข้าไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ บัดนั้น ฝูงนางกำนัลสาวศรี
แลไปเห็นแสงอัคคี ตกใจอึงมี่วุ่นวาย
ทั้งเหล่าเถ้าแก่จ่าโขลน วิ่งโดนกันล้มผ้าห่มหาย
อุตลุดฉุดมือเจ้าขรัวนาย ตื่นตายร้องเรียกกันเพรียกไป
บ้างเก็บของทองเงินหายหก บ้างเปิดตู้กระจกประแจไข
คว้าหาเครื่องแป้งเครื่องแต่งไร แหนบตะไกรใส่พานผ้ามา
ลางคนขนได้แต่ข้าวของ ลืมกระจกคันฉ่องไปมองหา
บ้างให้บ่าวหามหีบเงินตรา เบียดเสียดไปมาปะทะกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉิดฉัน
พระเสด็จลัดหลีกฝูงกำนัล มาปราสาทแก้วกัลยาณี
ทำเสียงให้เหมือนจรกา ถามหาบุษบามารศรี
บัดนี้ข้าศึกมาราวี พ้นที่จะต่อฤทธิไกร
พระบิดาให้พานางโฉมยง ตามเสด็จพระองค์ไปจงได้
บัดนี้นางอยู่แห่งใด จงบอกเราไปอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงเสนหา
ไม่ทันพิศดูพักตรา เห็นกายาเติบใหญ่เท่ากัน
คิดว่าจรกาธิบดี พาทีเสียงแหบแสบสั่น
ทูลว่าพระธิดาดวงจันทร์ อยู่ห้องสุวรรณบรรทมใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมพิสมัย
เข้ายังห้องแก้วแววไว อุ้มองค์อรไทไคลคลา
อันพี่เลี้ยงนางนมทั้งนั้น สาวศรีกำนัลซ้ายขวา
ก็เบียดเสียดเยียดยัดกันออกมา จะตามเสด็จพระธิดาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบานารีศรีใส
ไม่แจ้งเหตุผลกลใด ตกใจตะลึงทั้งอินทรีย์
กันแสงพลางทางตรัสด้วยขัดแค้น บังอาจมาถึงแท่นบรรทมศรี
จะพาเราไปไหนดังนี้ จึงทำทีทะนงอหังการ์
แม้ไฟไหม้มาถึงวังใน จะสู้ม้วยบรรลัยเสียดีกว่า
เราไม่เสียดายชีวา วางเสียอย่าพาบทจร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชาญสมร
จึงปลอบด้วยคำอันสุนทร บังอรระงับดับโศกี
พระบิตุเรศตรัสใช้ให้มา เชิญโฉมวนิดามารศรี
จะพาไปตามเสด็จพระภูมี เทวีอย่าตระหนกตกใจ

ครั้นจะเสด็จกลับมารับเอง ก็เกรงเหล่าไพรีจะลามไล่
ปลอบพลางรีบเร่งคลาไคล ตรงไปยังที่ทวารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ จึงสั่งนายประตูด้วยพลัน ฝูงกำนัลตามเรามาหนักหนา
ห้ามไว้อย่าให้ใครออกมา แล้วราชาก็รีบบทจร
บาหยันประเสหรันสองศรี ตามเสด็จภูมีออกมาก่อน
พระอุ้มองค์ทรงรถอลงกรณ์ พี่เลี้ยงสองสมรก็ขึ้นท้าย
กะระตาหลากับประสันตา เร่งขับอาชาผันผาย
เหล่าทหารพร้อมพรั่งทั้งไพร่นาย ตามท้ายราชรถรีบมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงประตูชั้นนอก มรรคาจะออกไปคูหา
เห็นคนอึงอัดรัถยา ให้หยุดอาชารอไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาสัย
ทำเล่ห์เสแสร้งร้องออกไป เปิดประตูเวียงชัยออกบัดนี้
จรการับราชบรรหาร พระผู้ผ่านดาหาบุรีศรี
ให้ไปดูอริราชไพรี เป็นการร้อนบัดนี้เร็วพลัน
เร่งฉุดสลักชักกลอน รื้อถอนเขื่อนปักหลักมั่น
พลเราเข้าช่วยระดมกัน ให้ทันเสด็จอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เหล่าทหารซึ่งตามรัถา
เข้าชักกลอนถอนเขื่อนเป็นโกลา แล้วเปิดทวาราออกทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาซึ่งเป็นสารถี
รีบขับราชรถจรลี ออกนอกบุรีเวียงวัง
บรรดาเหล่าเสนีรี้พล เบียดเสียดสับสนอยู่ข้างหลัง
บ้างขึ้นพาชีมีกำลัง ตามเสด็จคับคั่งไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
อุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักมา ดังได้ฟากฟ้าสุราลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ ครั้นออกมานอกทวารเวียง จึงกล่าวเกลี้ยงพจนาปราศรัย
โฉมเฉลาเยาวยอดยาใจ จงแจ้งในกลซึ่งเสน่ห์นาง
มิใช่จรกาได้มาต้อง พี่ดอกนวลน้องอย่าหมองหมาง
ซึ่งโศกศัลย์กันแสงเคืองระคาง จงบรรเทาเสียบ้างนะเทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ครวญคร่ำกำสรดโศกี ครั้นได้สมประดีขึ้นมา
รู้ว่าอิเหนากุเรปัน นางประหวั่นพรั่นจิตเป็นหนักหนา
ผลักกรคมค้อนนัยนา กัลยาหยิกข่วนยับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงอัชฌาสัย
สรวลพลางทางทูลไปทันใด เป็นไฉนฉะนี้พระทรงธรรม์
ช่างประดิษฐ์คิดแปลงแต่งองค์ ทรวดทรงพินิจไม่ผิดผัน
ทั้งกายก็ใหญ่คล้ายกัน สำคัญว่าท้าวจรกา
มิได้รู้เหตุเภทภัย ตระหนกตกใจเป็นหนักหนา
ดังชีวิตจะจากกายา ผ่านฟ้าทำไยดังนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงบัญชาตอบไปทันที ซึ่งทำทั้งนี้เพราะจนใจ
มะเดหวีจะช่วยแล้วไม่ช่วย รับเล่นรวยรวยแล้วไม่ได้
แม้นมิปลอมปล้นเป็นกลใน ที่ไหนจะพ้นมรณา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันยอกรเหนือเกศา
จึงทูลสนองพระบัญชา ถึงผ่านฟ้าจะมิทำดังนี้
เสด็จมาตรงตรงก็เป็นไร ใครจะทัดขัดได้ก็ใช่ที่
นี่แกล้งแปลงองค์อินทรีย์ ให้ตกใจอึงมี่ทั้งวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเฉลยไข
แม้นมิแปลงองค์ทำตรงไป พี่หรือจะได้นางมา
อันหนึ่งซึ่งได้ปฏิญาณ ที่ในวิหารบนภูผา
ยังได้เหมือนคำสัญญา หรือว่ากล่าวแกล้งแสร้งลวงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางบาหยัน
ก้มเกล้าทูลองค์พระทรงธรรม์ ข้าได้ล่อลวงนั้นเมื่อไร
มาว่าทีไรก็ทูลเตือน จะได้คิดบิดเบือนก็หาไม่
มะเดหวีตรัสว่าสัญญาไว้ จะให้ได้ฝ่ายข้างพระองค์นี้
อันพระน้องจะให้ครองกับระตู อกข้าร้อนอยู่ดังไฟจี้
แม้นได้คงตามวงศ์ประเวณี จะยินดีนักเป็นสัจจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญหรรษา
ฟังพี่เลี้ยงสนองต้องวิญญาณ์ พลางเร่งรัถาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ประทับต้นทาง ที่กลางมรคาป่าใหญ่
จึงสั่งอนุชาผู้ร่วมใจ อย่าตามไปจงอยู่ที่พลับพลา
ให้ตระเวนเกณฑ์กันชั้นนอก มีเหตุจงไปบอกยังคูหา
สั่งแล้วอุ้มองค์วนิดา มาทรงอาชาจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้งมาถึงปากถ้ำทอง พออุทัยเรืองรองส่องศรี
พระอุ้มนางลงจากพาชี เข้าห้องคิรีรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมโฉม

๏ วางองค์ลงเหนือแท่นทอง ค่อยประคองรับขวัญด้วยหรรษา
พระนั่งชิดพิศพักตร์พนิดา ดังจันทราทรงกลดหมดราคี

โฉมยงอย่าทรงกันแสงศัลย์ ผิวพรรณพักตร์ผ่องจะหมองศรี
เช็ดชลนานางพลางพาที จะผินผันหันหนีพี่ยาไย
เนตรน้องต้องตาเป็นน่ารัก เสียดายนักจะช้ำเพราะร่ำไห้
เนื้อน้องนวลละอองอำไพ จะหม่นไหม้เสียศรีโสภา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชาตรี

๏ น้องเอยน้องรัก งามขนงวงพักตร์ดังเลขา
พี่ตั้งจิตคิดจะฝากชีวา กัลยาควรหรือมาถือใจ
เจ้าหยิกข่วนพี่ล้วนแต่รอยเล็บ ความรักจักเจ็บก็หาไม่
เสียดายเล็บของน้องสงวนไว้ จะหักไปเสียเปล่าไม่เข้าการ
อนิจจารักเจ้าแต่เฝ้าปลอบ ก็ไม่ตอบพจนาว่าขาน
ก่นแต่กันแสงไห้อาลัยลาน จะคิดอ่านผ่อนปรนก็จนใจ
แม้นพูดว่ากล่าวโดยดี เป็นไรมีมิให้ขัดอัชฌาสัย
พี่จะพาโฉมงามทรามวัย กลับไปส่งเสียยังพารา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดเสนหา
ได้ฟังคั่งแค้นวิญญาณ์ ก็โศการำพันพาที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก ชั่วช้าอัปลักษณ์บัดสี
ช่างกระไรไม่มีความดี เสียทีที่กำเนิดเกิดมา

ทำให้เคืองเบื้องบาทบิตุรงค์ เหมือนมิใช่เชื้อวงศ์อสัญหยา
แม้นม้วยมุดสุดสิ้นชีวา จะดีกว่าที่ได้อัประมาณ
ทั้งเจ็บทั้งอายทั้งขายหน้า อยู่ชั่วกัลปาวสาสาน
ดังชาติกะละหนาสาธารณ์ ผิดพงศ์วงศ์วานทั้งปวงไป
เขาจะค่อนนินทาทุกแห่งหน จะอยู่ดูหน้าคนกระไรได้
ว่าพลางนางชักชายสไบ ปิดพักตร์ร่ำไรโศกี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ ทรามเอยทรามสงวน ไม่ควรจะขึ้งเคียดเสียดสี
แสนกระแหน่แง่งอนค่อนพาที ช่างพิรี้พิไรรำพัน
ใช่อื่นไกลหาไหนมาเล่า นงเยาว์อย่ารังเกียจเดียดฉันท์
สมศักดิ์สมตระกูลเสมอกัน ว่าไยอย่างนั้นกัลยา
พี่ทำโดยสุจริตจิตจง มิให้เสียสุริย์วงศ์อสัญหยา
รักเจ้าเท่าเทียมชีวา กระนี้แล้วแก้วตาไม่ปรานี
จะถือโทษโกรธขึ้งไปถึงไหน ช่างไม่เห็นวิตกในอกพี่
โทษผิดนิดหนึ่งแต่เพียงนี้ ไม่ควรที่จะสลัดตัดรอน
เป็นความสัตย์ทุกสิ่งจริงจัง โฉมยงจงฟังพี่มั่งก่อน
เสียแรงรักเจ้าเฝ้าวิงวอน จงอดอ่อนผ่อนลงเถิดนงเยาว์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ วาเอยวาจา ช่างว่าเหมือนใครไม่รู้เท่า
สารพัดไพเราะเพราะเพรา เลือกเอาแต่ดีมาเจรจา

จะให้เชื่อพจมานหวานถ้อย จะได้ไปเป็นน้อยชาวหมันหยา
เขาจะเชิดชื่อลือชา ว่ารักสามีท่านกว่าความอาย
อันความอัปยศอดสู จะติดตัวชั่วอยู่ไม่รู้หาย
ร้อนใจอะไรเล่าเจ้าเป็นชาย ไม่เจ็บอายขายหน้าก็ว่าไป
ว่าพลางนางสะบัดเบือนหนี มารศรีโศกซ้ำร่ำไห้
อนิจจาเจ็บช้ำระกำใจ แต่นี้จะได้อัประมาณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร ลิ้นลมคมค่อนว่าขาน
พี่มิให้แก้วตายุพาพาล ได้ความอัประมาณเหมือนวาจา
อันนางจินตะหราวาตี ใช่พี่จะมุ่งมาดปรารถนา
หากเขาก่อก่อนหย่อนมา ใจพี่พาลาก็งวยไป
พี่ลอบโลมเล่นแต่เช่นชู้ มิได้เลี้ยงเป็นคู่พิสมัย
อันตัวพี่กับเจ้าก็เข้าใจ ตุนาหงันกันไว้แต่เยาว์มา
ถึงจะมีเมียก่อนสักนับร้อย ก็เป็นน้อยแก่ยอดเสนหา
ตามจารีตสุริย์วงศ์พงศ์เทวา โดยได้สัญญาว่ากัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ลิ้นเอยลิ้นลม เพราะพริ้งกลิ้งกลมดังจักรผัน
ในสารศรีมีมาเป็นสำคัญ ว่าไม่เลี้ยงข้านั้นแน่นอน
ซึ่งว่าไม่เลี้ยงจินตะหรา จงรำลึกตรึกตราดูก่อน
อย่ากล่าวแกล้งกลับกลอกยอกย้อน อักษรมีมั่นอยู่เป็นตรา

ก็ย่อมรู้อยู่ทั่วว่าชั่วชาติ เจ้าสลัดตัดขาดไม่ปรารถนา
จึงเริดร้างห่างกันแต่นั้นมา พระบิดาอาดูรฟูนไฟ
ไพร่ฟ้าประชากรก็ร้อนรน ได้เคืองแค้นทุกข์ทนหม่นไหม้
แต่เพียงนั้นแล้วมิหนำใจ ยังมาซ้ำทำให้อัประมาณ
กระนี้หรือแบกหน้ามาว่ารัก ปลอมปล้นฉกลักหักหาญ
นี่เนื้อแกล้งชิงชังจังฑาล ให้เดือดร้อนรำคาญทั้งธานี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ ดวงเอยดวงยิหวา ใช่จะชังฉันทามารศรี
สู้หาญหักเพราะรักเทวี ยากที่จะหยิบอย่างมาอ้างอิง
แม้นแหวะทรวงดวงจิตพี่ออกได้ จะประจักษ์แจ้งใจเจ้าทุกสิ่ง
อันโทษแต่หลังนั้นผิดจริง พี่ก็วิงวอนขออรไท
เจ้าก็ไม่เมตตาปรานี อันชีวีพี่จะคงอย่าสงสัย
เดิมที่ได้ออกวาจาไว้ แม้นมิได้ไม่อยู่ไยดี
ทีนี้สุดสิ้นวาสนา ชะรอยกรรมเวราของพี่
จะได้เห็นหน้ากันแต่วันนี้ ค่อยอยู่จงดีจะขอลา
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงจิต ว่าจะคิดคืนหลังยังหมันหยา
มิให้เสียคำมั่นสัญญา จะสู้ตายในป่าพนาลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระแสร้งแกล้งทำเหมือนจะจาก โอ้กรรมจำพรากมารศรี
อาลัยใส่กลโศกี แล้วเสด็จจรลีออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งยะรุเดะผู้ร่วมใจ จงบอกกับนายไพร่ให้พร้อมหน้า
จะเตร็ดเตร่เร่ไปตามเวรา กว่าจะสิ้นชีวาวายชนม์
พระแสร้งเสด้วยเล่ห์กลใน หวังจะให้สองนางนึกฉงน
กระหยิบเนตรให้หน้าเป็นแยบยล เร่งเตรียมพลอย่าช้าจะคลาไคล
แล้วตรัสสั่งทั้งสองกัลยา พี่ติดตามมาในป่าใหญ่
ค่อยอยู่เถิดข้าจะลาไป โดยในความสัตย์ที่ตัดรอน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงสายสมร
ไม่แจ้งการมารยาพระภูธร ให้อาวรณ์หวาดหวั่นพันทวี
ดังพระกาลมาผลาญเอาชีวาตม์ ให้สองนางวินาศลงกับที่
ต่างคนกำสรดโศกี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
พระองค์จงทรงพระเมตตา จะถือโทษโกรธากระไรได้
อันองค์ขนิษฐายาใจ ทรามวัยยังเยาว์เบาความ
พระทัยเดียวเหี่ยวแห้งแข็งนัก หาญหักไม่คิดเกรงขาม
โปรดข้าน้อยก่อนอย่าวู่วาม จะปลอบโยนดูตามท่วงที
แม้นพระน้องมิฟังสั่งสอน จะสลัดตัดรอนก็ควรที่
ว่าพลางสองนางจรลี เข้าในห้องคิรีศรีไสยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์พงศ์อสัญแดหวา
จึงเสด็จยุรยาตรคลาดคลา ตามสองกัลยาเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงค่อยย่างย่อง ยืนแอบม่านทองสองไข
คอยฟังพี่เลี้ยงกับทรามวัย จะว่าขานประการใดแก่กัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางบาหยัน
ปลอบองค์อรไทไปพลัน จอมขวัญเมืองเม่จงเมตตา
พระพี่ยาว่าไรไม่ฟังบ้าง ขัดขวางหาญหักเป็นหนักหนา
จงหยุดยั้งชั่งใจกัลยา ตรึกตราตรองดูให้จงดี
จะพอใจให้ได้ข้างระตู ไม่อดสูเทวาในราศี
เกิดมาเป็นปิ่นกษัตรี ไม่ควรที่จะให้ต้องเป็นสองชาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาโฉมฉาย
ฟังพี่เลี้ยงปลอบตอบภิปราย อันลมชายจะเชื่อเหลือประมาณ
ซึ่งทำการหาญหักว่ารักใคร่ เกลือกส้มจะไม่เป็นหวาน
เห็นจะแสร้งแกล้งทำจัณฑาล ดำริการเกรงกริ่งทุกสิ่งไป
ข้างระตูสู้ตายไม่นึกหวัง น้องจะฟังพี่ยาก็หาไม่
เขาจะอยู่ด้วยเราสักเท่าใด เขาจะเห็นอะไรแก่น้องนี้
เมียเขาเขารักร่วมชีวัน สารพันแจ้งอยู่กับใจพี่
แต่องค์พระชนกชนนี ยังไม่มียำเยงเกรงใจ
บัดนี้ยิ่งไม่มีที่เกรงขาม จะทำตามแต่ชอบอัชฌาสัย
เมื่อมิชอบใจแล้วก็แล้วไป น้องจะได้ความอายพันทวี

ทั้งเจ็บทั้งแค้นสักแสนส่วน จงนึกในใคร่ครวญให้ถ้วนถี่
เสียแรงเกิดมาเป็นนารี จะช่วงชิงสามีท่านทำไม ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประเสหรันผู้มีอัชฌาสัย
เห็นนางไม่หย่อนอ่อนใจ บังคมไหว้แล้วทูลกิจจา
เราพลัดมารดรบิตุเรศ เห็นแต่ทรงเดชเชษฐา
สิ่งใดอย่าได้หยาบช้า โอนอ่อนผ่อนหาเถิดเทวี
อย่าให้เคืองขัดอัชฌาสัย อันจะพ้นภูวไนยก็ใช่ที่
จงถนอมพระทัยไว้ให้ดี แม่จะได้เป็นศรีกุเรปัน
อันจรกาจะมาเป็นคู่ครอง ไม่น่าจะร่วมห้องประคองขวัญ
ทั้งรูปชั่วตัวดำต่ำพงศ์พันธุ์ ที่จะเรียงเคียงกันน่าอายนัก
ดังปัดปนศรีมณีโชติ หฤโหดเนื้อน้ำต่ำศักดิ์
พิศไหนก็ได้แต่ทรลักษณ์ จะสมพักตร์สักสิ่งก็ไม่มี
อันข้าน้อยนี้ไม่มีสุข แต่ปรับทุกข์กันอยู่ทั้งสี่
ซึ่งพ้นจรกามานี้ ดังยกคิรีออกจากทรวง
พระพี่ยารักองค์นงคราญ จึงคิดกลทำการใหญ่หลวง
ไม่เห็นแกล้งแต่งข้อล่อลวง ดวงสมรจงทรงพระเมตตา
บัดนี้พระพี่แค้นขัด เร่งรัดรี้พลจะไปป่า
จะคิดฉันใดดีนะอกอา เจ้าข้าเราจะม้วยอยู่ในไพร ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
ได้ฟังก็สะท้อนถอนใจ ชลนัยน์นองหน้าจาบัลย์
กอดสองพี่เลี้ยงเข้าโศกา พ่างเพียงชีวาจะอาสัญ
สะอื้นไห้พิไรรำพัน จะอดอ่อนผ่อนผันสุดปัญญา
น้องนี้มิรู้ที่จะคิด ขัดสนจนจิตเป็นนักหนา
ทั้งนี้ก็ตามแต่เวรา ได้สร้างมาแล้วจะโกรธโทษใคร
ท่านซัดเสียก็จะก้มหน้าตาย มิให้คนทั้งหลายนินทาได้
ว่าพลางทางทรงโศกาลัย ทรามวัยไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังนางสนองสองนารี โศกีครวญคร่ำรำพัน
ให้สงสารทรามสงวนนวลน้อง พระแย้มม่านเมียงมองแล้วรับขวัญ
พลางเสด็จย่างเยื้องจรจรัล จากห้องสุวรรณพรรณราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งพี่เลี้ยงกะระตาหลา จงแต่งเสนาให้ผันผาย
เข้าไปในเมืองฟังระคาย ใครจะว่าดีร้ายจะใคร่รู้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงเมียงหมอบอยู่
ทำมองมองแล้วป้องหน้าดู แกล้งเขม้นเป็นครู่แล้วทูลไป

พระจงประทานโทษโปรดก่อน อะไรนิดติดพระกรใหม่ใหม่
หรือเสด็จเดินป่าพนาลัย ไม้ไล่ลัดเลี้ยวเกี่ยวกายา
หรืออาชาพาโผนเข้าในรก มุ่นหมกตกต้องหนามหนา
เป็นฐิ้วรอยน้อยหรือพระราชา ประสันตาลูบอกทำตกใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาอัชฌาสัย
จึงเอาพลูรอยกัดซัดไป ยิ้มละไมในพักตร์พาที
กลการอะไรจึงสอดว่า ถึงตกม้าก็มิใช่ตัวพี่
ธรรมดาเดินดงพงพี ที่จะดีอยู่นั้นสักกี่คน
จำจะเป็นริ้วรอยน้อยใหญ่ ด้วยไม้ไหล้เลี้ยวลัดขัดสน
เห็นจะมีแผลทั่วทุกตัวตน ว่าแล้วจรดลเข้าห้องใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ พระเสด็จนั่งแนบแอบน้อง พิศพักตร์นวลละอองผ่องใส
ทั้งสองพี่เลี้ยงอรไท บังคมไหว้แล้วลามาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
เห็นสองพี่เลี้ยงจรลี เทวีจะตามจรจรัล
พระพี่ยาโอบอุ้มองค์ไว้ นางตระหนกตกใจไหวหวั่น
หยิกข่วนผลักไสป้องกัน แล้วร่ำโศกศัลย์โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
ปลอบนางพลางเช็ดชลนา อนิจจาผลักมือพี่เสียไย
ก่นแต่ครวญคร่ำกำสรด จะโศกศัลย์รันทดไปถึงไหน
ฝ่ายพี่นี้จำนงจงใจ หวังจะใคร่ฝากชีพชีวี
ข้างพระน้องสิข้องเคืองนัก หาญหักไม่ไว้เยื่อใยพี่
จะแค้นขืนฤทัยไยมี ค่อยอยู่จงดีจะลาไป
แม้นเจ้าจะคืนหลังยังนิเวศน์ จงสังเกตทิศนี้ซึ่งชี้ให้
พี่จะสู้ซอกซอนสัญจรไพร เที่ยวไปกว่าชีวิตจะวายปราณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดสงสาร
ไม่แจ้งกลกิริยาอาการ เยาวมาลย์หวาดหวั่นวิญญาณ์
อนิจจาคราวนี้ตัวกู น่าที่จะตายอยู่ในคูหา
จะคืนหลังไปยังพารา ใครเลยจะพาคลาไคล
เมื่อมาก็เป็นเวลาค่ำ สังเกตจำท่าทางก็ไม่ได้
แล้วไม่เคยเดินดงพงไพร จะหลงตายอยู่ในพนาลี
จำจะลดอดอ่อนผ่อนลง ลวงให้ไปส่งถึงกรุงศรี
แล้วนึกมานะกษัตรี ให้รีรอรื้อสะเทินใจ
เป็นห่วงบ่วงใยอยู่นักหนา ด้วยบิตุเรศมารดาเป็นใหญ่
จำเป็นเอารักหักฤทัย ทรามวัยจึงกล่าววาจา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกล้าเกศา
ถ้าพระพากลับคืนไปพารา จึงจะเห็นจริงว่าปรานี
อย่าให้อายไพร่ฟ้าประชาชน คำคนจะค่อนว่าน่าบัดสี
ตัวน้องสิเป็นสตรี ยากที่จะไว้ตัวกลัวนินทา
จงพากลับไปส่งเสียก่อน ภูธรจงฟังน้องว่า
พระก็ได้ถูกต้องกายา ใช่ว่าจะไปไหนพ้น
อันจะมารีบร้อนก่อนการ เครื่องจะอัประมาณไม่เป็นผล
ถ้ารักจริงจงหย่อนผ่อนปรน จึงจะพ้นคนค่อนไยไพ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ โฉมเอยโฉมเฉลา ยุพเยาว์ยอดฟ้าจะหาไหน
ช่างชะอ้อนวอนว่าให้ตายใจ แยบยลกลในเป็นสุดคิด
จะลวงให้พี่หลงไปส่งเจ้า ยิ่งจะรื้อซ้ำเข้าเป็นสองผิด
ไหนเลยจะได้เชยชมชิด ด้วยพระคิดแค้นขัดอยู่อัตรา
พี่ทุกข์ตรอมผอมเพียงจะบรรลัย พระยังไม่ประทานโทษา
ถึงจะได้อิงแอบแนบกายา เมื่อพระไม่เมตตาจะว่าไร
หรือเจ้าจะแข็งขัดวัจนา พระบิตุเรศมารดาของเจ้าได้
จงให้ความสัตย์สัญญาไว้ พี่จะพากลับไปยังธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกล้าเกศี
จะให้น้องสัญญาว่าดังนี้ สุดที่จะรับพระบัญชา

อันพระชนนีบิตุเรศ เป็นที่เกิดเกศเกศา
ทรงพระคุณเป็นพ้นคณนา จะให้เคืองบาทากลใด
ยังไม่เคยละเมิดพระบรรหาร จะให้สัตย์ปฏิญาณกระไรได้
น้องว่าแต่ตามจริงไป ชายใดได้ต้องจำครองกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ แสนเอยแสนเฉลียว เลี่ยงเลี้ยวลิ้นลมคมสัน
ช่างภิปรายเปรียบมาสารพัน น้อยหรือนั่นชั้นเชิงพาที
แต่เพียงนี้พี่พอรู้เท่า จะว่าไปไยเล่านะเจ้าพี่
รสรักร้อนทรวงแสนทวี สุดที่จะหักห้ามความในใจ
ว่าพลางทางถดเข้าหา จะถอยหนีพี่ยาไปข้างไหน
พระเพลาทับเพลานงเยาว์ไว้ ฉวยฉุดชายสไบไขว่คว้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้อยเอยน้อยใจ ช่างข่มเหงกระไรเป็นหนักหนา
ก่นแต่คว้าไขว่ไปมา จะว่าโดยดีก็มิฟัง
นางสะบิ้งสะบัดเบี่ยงหนี หยิกตีผลักแพลงผันหลัง
อะไรหยาบช้าเป็นน่าชัง เหมือนจะกลุ้มคลุ้มคลั่งวิญญาณ์
อย่าทำใจด่วนลวนลามเล่น มิใช่เช่นชาวเมืองหมันหยา
เขาจะค่อนติฉินนินทา จะเอาหน้าไปไว้แห่งใด
ด้วยพระก็มิใช่ชายชั่ว ไม่เจียมตัวตื่นยศจะเป็นใหญ่
จะออกนามความเคืองเนื่องไป เมื่อไรจะสิ้นชื่อลือชา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ สุดเอยสุดสวาท ช่างฉลาดแนมเหน็บเก็บมาว่า
ไม่เหมือนเช่นนั้นกัลยา ใครจะล่วงนินทาก็ตามที
อันความติฉินยินร้าย มีทุกหญิงชายนะโฉมศรี
ที่รักก็เห็นว่าเป็นดี ที่มิชอบทีก็นินทา
อันว่าร้ายเราผู้รักษาสัตย์ ดังวายุพัดภูผา
บุราณท่านย่อมกล่าวมา จะกลัวความนินทาไปว่าไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าสรวล ถ้อยคำสำนวนเฉลยไข
น้องนี้โฉดเขลาไม่เข้าใจ ที่ในทำเนียบเทียบทาน
รู้แต่ปกป้องครองตัว ด้วยกลัวความนินทาว่าขาน
อันจะทำตามคำบุราณ ดังโปรดปรานมานี้ไม่ชอบใจ
นางใดที่ฟังพระสั่งสอน เชิญเสด็จภูธรไปรักใคร่
ตัวน้องไม่ต้องหฤทัย จงพาไปส่งเสียยังพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชาตรี

๏ นงเอยนงลักษณ์ ไม่ประจักษ์ในความเสนหา
ช่างถ่อมถ้อยน้อยหรือกัลยา ไม่ควรเจ้าจะเอามาพาที
พี่หวังจะฝังฝากไมตรีจิต กว่าชีวิตจะวายไม่หน่ายหนี
อันนางใดพี่ไม่ไยดี มารศรีตกไหนไม่ไกลกัน
ว่าพลางพระทางหยอกเย้า ต้องเต้าสุมณฑาสวรรค์
จุมพิตชิดเชยปรางสุวรรณ แสนกระสันปั่นป่วนหฤทัย

อย่าสะบิ้งสะบัดขัดเคืองพี่ จะหยิกตีก็ตามอัชฌาสัย
จะสู้ทนให้ทำจนหนำใจ แต่โฉมยงจงได้เอ็นดู ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้อยเอยน้อยจิต คิดคิดก็เป็นน่าอดสู
มาทำเทียมเลียมเล่นเช่นชู้ เป็นมิรู้ที่จะเชื่อเหลือประมาณ
ส่วนปากหากว่าเมตตาน้อง มิให้เคืองข้องหมองสมาน
แต่ท่วงทีที่ทำอาการ เหมือนจะแกล้งแสร้งประจานให้เจ็บใจ
กระนี้หรือว่าซื่อสุจริต จะมีจริงสักนิดก็หาไม่
อย่ามาเซ้าซี้พิรี้พิไร น้องไม่เชื่อลิ้นหลงลม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ ขวัญเอยขวัญตา อนิจจาใจจริงทุกสิ่งสม
ไม่ลวงล่อโลมเลียมให้เกรียมตรม อย่าปรารมภ์หฤทัยเทวี
ซึ่งทำการหาญหักเพราะรักใคร่ จนได้ถูกถือถึงมือพี่
พึ่งจะสมปรารถนาครานี้ สุดที่จะเงือดงดอดใจ
ถึงชีวิตจะเจียนจากร่าง จะอิงแอบแนบนางให้ได้
ว่าพลางโอบอุ้มอรไท ขึ้นไว้เหนือตักสะพักชม
เอนองค์ลงแอบแนบน้อง เชยปรางพลางประคองสองสม
คลึงเคล้าเย้ายวนสำรวลรมย์ เกลียวกลมสมสวาทไม่คลาดคลาย
กรกอดประทับแล้วรับขวัญ อย่าตระหนกอกสั่นนะโฉมฉาย
ฤดีดาลซ่านจับเนตรพราย ดังสายสุนีวาบปลาบตา

ฟ้าลั่นครั่นครื้นคำรนเสียง ก้องสนั่นสำเนียงในเวหา
ชอุ่มคลุ้มดวงพระสุริยา เมขลาล่อแก้วแวววียน
รามสูรขว้างขวานทะยานไล่ ว่องไวเลี้ยวลัดฉวัดเฉวียน
หมายมิ่งชิงช่วงดวงวิเชียร หันเหียนเวียนวิ่งเป็นสิงคลี
พระพิรุณร่วงโรยโปรยต้อง มณฑาทองทิพรสสดศรี
ขยายแย้มผกาสุมาลี ภุมรีภิรมย์ชมชิด
สององค์ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นดุสิต
ต่างแสนเสนหากว่าชีวิต สมคิดเพลิดเพลินเจริญใจ ฯ

ฯ ๑๘ คำ ฯ โลม

ช้า

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
ร่วมรมย์สมสุขด้วยภูวไนย นางมิได้นิราศคลาดคลา
แต่เฝ้าเคล้าแนบแอบองค์ พระสุริย์วงศ์ทรงเดชเชษฐา
แย้มพรายชายชำเลืองหางตา ชลีกรป้อนสลาโอชาชวน
ต่างเยื้อนมธุรสพจนารถ ตรัสประภาษปรีดิ์เปรมเกษมสรวล
บังคมทูลความงามกระบวน แสนสำรวลรื่นเริงบันเทิงใจ
พระโอบอุ้มจุมพิตภิรมย์รัก นางพลิกผลักกันกรแล้วค้อนให้
สองสมานสำราญหฤทัย ที่ในถ้ำทองรูจี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสังคามาระตาเรืองศรี
อยู่ยังพลับพลาพนาลี จึงเกณฑ์เสนีผู้ร่วมใจ

ให้ตระเวนตรวจไตรระไวระวัง ตามบัญชาสั่งไม่ขาดได้
แล้วสั่งทหารอาชาไนย จงเร่งไปไล่มฤคา
ข้างแดนกะหมังกุหนิงก่อน จึงย้อนมาข้างดาหา
แม้นเราให้ปะหรัดกะติกา ไปเรียกเร่งจึงมายังคิรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
แล้วมาจัดสรรกันทันที ขึ้นพาชีควบเข้าป่าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑๗

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
กับท้าวดาหาชาญชัย ครั้งเสร็จดับไฟที่ไหม้เมือง
จึงกลับคชสารหาญกล้า โยธาอึดอัดขนัดเนื่อง
เสด็จยังเกยแก้วอันรุ่งเรือง แล้วย่างเยื้องสู่ปราสาทพรายพรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงสาวสวรรค์
ไม่เห็นบุษบาลาวัณย์ ตกใจชวนกันขึ้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี แล้วกราบทูลองค์ศรีปัตหรา
เมื่อเพลิงไหม้พระให้จรกา เข้ามารับองค์พระบุตรี
ข้าจะไปตามก็ห้ามไว้ ติดไปแต่พี่เลี้ยงสองศรี
อันองค์พระธิดานารี บัดนี้เสด็จอยู่แห่งใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เป็นใหญ่
ได้ฟังก็ตระหนกตกใจ เร่งคิดสงสัยในวิญญาณ์
จรกามาดับเพลิงอยู่ พร้อมหมู่เสนีถ้วนหน้า
เรามิได้ใช้ให้เข้ามา เหตุใดมาว่าดังนี้
ใครหนออาจองทะนงนัก ลอบลักบุษบาพาหนี
ดีร้ายระเด่นมนตรี แกล้งปลอมอินทรีย์มาพาไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผ่านภพกุเรปันกรุงใหญ่
ทั้งห้ามเหสีทรามวัย สาวสนมกรมในทั้งนั้น
ก็หมายว่าอิเหนาเป็นมั่นคง มาลักองค์บุษบาสาวสวรรค์
เหตุผลต้นปลายก็สมกัน เชิงชั้นเล่ห์กลเป็นพ้นคิด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีดาหาแจ้งจิต
เกรงท้าวกุเรปันทรงฤทธิ์ สุดคิดก็ร่ำโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ อกเอ๋ยน่าน้อยใจนัก อัปลักษณ์กระไรเป็นหนักหนา
ทั้งหลายเขามีบุตรธิดา เป็นที่ยาจิตจำเริญใจ
นี่ชะรอยเจ้ากรรมเกิดมา จะล้างผลาญมารดาให้จงได้
แต่ครุ่นแค้นแสนเข็ญเป็นไป ดังอกใจจะแยกแตกตาย
เมื่อจะได้ไพร่ฟ้าเป็นสามี แม่นี้อกสั่นขวัญหาย
พร่ำบวงสรวงทุกแห่งแพร่งพราย เพราะเสียดายสุริย์วงศ์เทวา

กินแต่น้ำตาต่างดังอาหาร ทรมานทุกข์โทมนัสสา
ต่อรู้ข่าวสารจรกา แม่จึงค่อยผาสุกใจ
แล้วเกิดณรงค์สงครามเล่า ก็รื้อได้ร้อนเร่ามาใหม่
ร้อนทุกเส้นหญ้าแลใบไม้ ครั้นค่อยคลายใจจึงตั้งการ
ชาวกะหมังกุหนิงมันสอดรู้ จู่มาจำนงจงผลาญ
มันแกล้งชิงชังจังฑาล จะให้อัประมาณแต่เดิมมา
ช่างได้เครื่องระตูไหนมาแต่ง ปลอมแปลงไม่ให้รู้จักหน้า
มาซานซมงมว่าจรกา มิรู้เหล่าริษยาอาธรรม์ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์รังสรรค์
ครั้นรุ่งรังสีรวีวรรณ จรจรัลออกท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์อาสน์ พร้อมเสนามาตย์น้อยใหญ่
จึงตรัสบอกแก่จรกาไป เมื่อเพลิงไหม้วุ่นวายในราตรี
มีชายทะนงองอาจ เข้ามายังปราสาทเรืองศรี
ลอบลักบุษบาเทวี พาหนีไปจากพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาตกใจเป็นนักหนา
ชลเนตรไหลหลั่งดังธารา พักตราเศร้าซีดลงทันใด
เพียงองค์พระกาลชาญฤทธิ์ มาเด็ดดวงชีวิตไปได้
ความรักความเสียดายเป็นพ้นไป จึงตริตรึกนึกในเหตุการณ์

ดีร้ายอิเหนากุเรปัน ใครอื่นนอกนั่นไม่อาจหาญ
ครั้นจะว่าก็เกรงพระภูบาล แต่เดือดดาลร่านร้อนดังอัคคี
จึงทูลถวายบังคมลา จะไปตามบุษบามารศรี
แม้นมิได้องค์พระบุตรี จะสู้ม้วยชีวีไม่กลับมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
จึงสั่งตำมะหงงเสนา จงเกณฑ์โยธาสักห้าพัน
เลือกล้วนสามารถอาจอง เคยณรงค์เรี่ยวแรงแข็งขัน
ไปด้วยช่วยประคองป้องกัน อย่าให้อันตรายราคี
สั่งเสร็จเสด็จยุรยาตร จากอาสน์พระโรงเรืองศรี
ขึ้นยังปราสาทมณี เข้าสู่แท่นที่ศรีไสยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวล่าสำเชษฐา
กับทั้งระตูจรกา ก็ขึ้นม้ากลับมาพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ สององค์ลงจากพาชี จึงสั่งเสนีผู้ใหญ่
จงเตรียมพหลพลไกร กูจะไปติดตามเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๕

๏ บัดนั้น ดะหมังรับราชบรรหาร
มาตรวจเตรียมกันมิทันนาน ทั้งม้ารถคชสารชาญชัย

ฝ่ายข้างเสนาตำมะหงง ก็เร่งรัดจัตุรงค์น้อยใหญ่
แล้วมาบรรจบกันทันใด คอยท่าภูวไนยจะยาตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูล่าสำเชษฐา
ทั้งท้าวเจ้ากรุงจรกา ก็สระสรงคงคาอ่าองค์
รีบทรงเครื่องประดับสำหรับศึก พระทัยนึกแค้นคิดพิศวง
มาขึ้นคชสารที่นั่งทรง เร่งรัดจัตุรงค์เข้าพงพี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

โอ้ร่าย

๏ จรกาเดินทางพลางคะนึง ถวิลถึงบุษบามารศรี
แสนวิโยคโศกศัลย์พันทวี โศกีครวญคร่ำรำพัน
โอ้ว่าเสียดายดวงยิหวา งามเหมือนนางฟ้ากระยาหงัน
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวัน หมายมั่นในองค์นงลักษณ์
จะได้น้องไปครองพารา ให้เกื้อหน้าปรากฏทั้งยศศักดิ์
จวนจะได้สู่สมภิรมย์รัก มีหมู่ปรปักษ์มาหักราน
ลอบล้างกลางการภิเษกศรี ดังทรวงพี่จะแยกแตกฉาน
มันแกล้งริษยาสาธารณ์ ทำการอาจองทะนงใจ
เป็นชายหรือมาหมิ่นชาย แม้นพบโฉมฉายอยู่ที่ไหน
จะพันตูสู้กันจนบรรลัย ให้ลือชื่อไว้ทั้งธาตรี
ครวญพลางทางทรงกำสรด ยิ่งรันทดหฤทัยถึงโฉมศรี
รีบรัดจัตุรงค์โยธี ข้ามคิรีห้วยธารด่านดง ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

ช้าปี่

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอันสูงส่ง
เนาในถ้ำสุวรรณบรรจง กับโฉมยงนงนุชบุษบา
แสนกระสันบันเทิงเริงจิต ถ้อยทีถ้อยคิดเสนหา
แต่คลึงเคล้าเฝ้าชมภิรมยา ไม่นิราศคลาดคลาสักนาที
เอนองค์อิงแอบแนบนาง แนมปรางปรีดิ์เปรมเกษมศรี
เชยทรวงดวงปทุมมาลี นางทำทีงามงอนค้อนคม
พระแย้มยิ้มพริ้มเพราเย้าหยอก สัพยอกยียวนสรวลสม
พักตร์เจ้าเศร้าสลดอดบรรทม พี่จะกล่อมเอวกลมให้นิทรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

พัดชา

๏ สายสมรนอนเถิดพี่จะกล่อม เจ้างามจริงพริ้งพร้อมดังเลขา
นวลละอองผ่องพักตร์โสภา ดังจันทราทรงกลดหมดมลทิน
งามเนตรดังเนตรมฤคมาศ งามขนงวงวาดดังคันศิลป์
อรชรอ้อนแอ้นดังกินริน หวังถวิลไม่เว้นวายเอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

ลีลากระทุ่ม

๏ พี่ปรารมภ์ตรมตรอมหฤทัย กลัวเกลือกจะไม่เหมือนหมาย
บวงสรวงเทพเจ้าทุกเพรางาย ให้ชักโฉมฉายมาเชยชิด
เป็นบุพเพนิวาสาสนอง จึงได้น้องมาภิรมย์สมสนิท
พลางกล่อมถนอมนวลชวนชิด จนนิทราหลับไปเอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นพระบรรทมหลับสนิท จึงบังเกิดนิมิตฝันใฝ่
ว่าปักษีอินทรีเกรียงไกร กายใหญ่กำยำมหึมา
จับลงตรงพักตร์ภูวเรศ จิกเอานัยน์เนตรเบื้องขวา
แล้วบินโบยไปโดยบูรพา พระผวาตื่นขึ้นด้วยพลัน
ต้องดูดวงเนตรก็ดีอยู่ จึงรู้ว่าเกิดนิมิตฝัน
เห็นเหตุมหัศอัศจรรย์ เป็นมหันตโทษยิ่งนัก
อันนกอินทรีมหึมา จะเป็นจรกาอัปลักษณ์
นัยน์เนตรคือองค์นงลักษณ์ มันแค้นนักจักตามมาชิงชัย
อันในสุบินนิมิตนี้ เหมือนจะชิงยาหยีพี่ไปได้
คิดพลางสะท้อนถอนใจ ภูวไนยกำสรดโศกี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ฟื้นกายชายเนตรไปทันที เห็นระเด่นมนตรีโศกา
ให้นึกแค้นสนขัดกลัดจิต ชะรอยว่าพระคิดถึงจินตะหรา
นางผลักไสมิให้ต้องกายา อย่าโศกาจงคืนไปเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมจิตพิสมัย
เห็นนางแค้นขัดตัดอาลัย จึงโลมเล้าเอาใจเทวี
จะปลอบถามเท่าไรไม่ดูพักตร์ แต่พลิกผลักเมียงเมินสะเทินหนี
เจ้าเคียดเคืองสิ่งใดไม่ไยดี มารศรีจงบอกพี่เถิดรา

หรือเจ้านึกกินแหนงแคลงจิต ว่าพี่คิดถึงนางจินตะหรา
ด้วยเห็นว่าพี่นี้โศกา กัลยาจึงละห้อยน้อยใจ
พี่มิได้ตริตรึกนึกดังนั้น อย่ามุ่งมั่นพะวงสงสัย
ถึงมาตรแม้นชีวันจะบรรลัย ก็ไม่หน่ายแหนงใจไกลนาง
ซึ่งโศกานั้นเพราะฝันร้าย โฉมฉายอย่าคิดอางขนาง
ตรัสพลางทางทรงกันแสงพลาง แล้วเล่าความให้นางแจ้งใจ
เพราะพี่ฝันพรั่นนักนะเทวี พ้นที่จะกลั้นกำสรดได้
ว่าพลางกอดประทับกับทรวงไว้ สะอื้นไห้โศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายล่ำสำจรกาโศกศัลย์
เดินไพรมาได้สองวัน เห็นพลับพลาอารัญก็ยินดี
สำคัญมั่นหมายว่าอิเหนา พานางหนีเรามาอยู่นี่
คิดพลางขับช้างจรลี รีบมายังที่ตำหนักไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากคชสาร รุกรานขึ้นไปด้วยสงสัย
เห็นสังคามาระตาชาญชัย จึงถามไถ่ถึงระเด่นมนตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงทูลสองกษัตริย์ธิบดี ว่าภูมีไปไล่มฤคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาจึงตอบด้วยกังขา
อิเหนาไปไล่เนื้อดังว่ามา สังคามาระตาจะอยู่ไย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาจึงแก้ไข
ข้าตกม้าขาบวมป่วยไป จึงมิได้ตามเสด็จไคลคลา
ถ้าแม้นว่าดีอยู่ที่ไหน ทั้งสองท้าวไทจะพบข้า
แล้วปราศรัยไต่ถามด้วยมารยา การวิวาห์แล้วหรือภูวไนย
ซึ่งยกโยธามานี้ จะจรลีไปตำบลหนไหน
หรือพาพระธิดาดวงใจ มาเล่นไพรประพาสพนาลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจรกาเรืองศรี
พาซื่อเล่าความไปตามมี เกิดกุลีวุ่นวายทั้งเวียงชัย
เดิมตีกลองศึกแล้วยิงปืน โห่สนั่นครั่นครื้นหวั่นไหว
ร้องว่าท้าทายมากมายไป จะใคร่ดูฝีมือชาวพารา
มันลอบปลอมจุดเพลิงทุกโรงงาน ชาวเมืองอลหม่านเป็นหนักหนา
สองกษัตริย์ยกพลออกมา มีผู้พาพระบุตรีหนีไป
ข้าจึงมาติดตามนาง เล่าพลางจรกาก็ร้องไห้
คั่งแค้นแสนศัลย์ตันใจ ทำไฉนจะพบพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๖

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ทำตกใจใส่กลพาที เหตุถึงเพียงนี้มิได้รู้

ขอพระองค์จงงดอยู่ท่าก่อน ภูธรยังไปไล่เนื้ออยู่
จะให้ม้าใช้ไปเที่ยวดู แม้นรู้ดีร้ายจะรีบมา
จึงสั่งพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ ให้ม้าเร็วรีบไปสะพัดหา
แม้นพบจงทูลพระราชา เชิญเสด็จกลับมาฉับไว ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
มาสั่งกิดาหยันทันใด เร่งไปบอกปะหรัดกะติกา
จงแจ้งเหตุแก่ม้าคอยใช้ ที่ทางร่วมจะไปคูหา
ไปทูลสนองว่าสองระตูมา คอยอยู่พลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งถ้วนถี่
รีบมาสั่งความตามมี แจ้งคดีโดยดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาใจกล้า
ได้ฟังก็เผ่นขึ้นหลังม้า แล้วควบขับมาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงทางร่วมจะไปคิรี เอาคดีบอกแจ้งแถลงไข
ม้าเร็วจงเร่งรีบไป บอกพี่เลี้ยงภูวไนยอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกกองคอยเหตุอาสา
ได้ฟังจะแจ้งกิจจา ก็ขึ้นม้าควบขับไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปกราบกราน แจ้งการแก่พี่เลี้ยงทั้งสี่
บัดนี้สองระตูภูมี มาคอยเฝ้าอยู่ที่พลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา
ครั้นแจ้งก็รีบเข้ามา แฝงม่านวันทาแล้วทูลไป
ว่าจรกาล่าสำสองระตู มาคอยอยู่พลับพลาที่อาศัย
จะใคร่พบองค์พระทรงชัย เหมือนจะแคลงแหนงในใต้ธุลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๗

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังข่าวผ่าวร้อนดังอัคคี กอดเทวีไว้แล้วรำพัน
โอ้ว่าโฉมเฉลาเยาวลักษณ์ น่าจะจริงประจักษ์เหมือนฝัน
พลางซบพักตราจาบัลย์ รับขวัญบังอรแล้วถอนใจ
ให้ประหวั่นพรั่นจิตแสนทวี เหมือนจะชิงยาหยีพี่ไปได้
แม้นเจ้าพรากจากอกวันใด จะแบหลาบรรลัยไปตามน้อง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาทรงโศกเศร้าหมอง
ชลนัยน์ไหลอาบเนตรนอง นวลละอองซบพักตร์ลงโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์อสัญแดหวา
ปลอบพลางทางเช็ดชลนา เสนหาพ่างเพียงจะขาดใจ

สู้วมสอดกอดประทับไว้กับทรวง เจ้าดวงยิหวาอย่าโหยไห้
ครั้งนี้เป็นกรรมจะจำไกล ถึงพี่ไปไม่ช้านานนัก
พระอุ้มน้องประคองขึ้นบนเพลา พี่แสนทุกข์ด้วยเจ้าเพียงอกหัก
แต่อาวรณ์ถอนจิตแล้วพิศพักตร์ เหมือนจะไกลน้องรักสักร้อยปี
มิไปเล่าเขาจะเห็นแยบคาย จะอุบายมิให้สงสัยพี่
โฉมเฉลาเจ้าค่อยอยู่จงดี อย่าทวีเทวษโศกา
จึงเรียกสองกัลยาเข้ามาสั่ง พี่อยู่หลังระวังขนิษฐา
สั่งเสร็จเสด็จไคลคลา แล้วผันพักตรามาดูน้อง
กลับมาสู้วมสอดกอดนางไว้ โอ้กรรมจำใจจะไกลห้อง
พี่พาเจ้ามาไว้ในถ้ำทอง แล้วสลัดซัดน้องไว้เดียวดาย
พระลูบหลังสั่งความทรามสวาท จะนิราศฉันใดน่าใจหาย
คิดถวิลหวาดหวั่นถึงฝันร้าย พระโฉมฉายสะท้อนถอนใจ
กะระตาหลาซ้ำทูลเตือน มิใคร่เยื้อนรับวาจาได้
จำเป็นจำจิตคลาไคล ออกไปจากที่ศรีไสยา ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ ทยอย

๏ ออกจากปากถ้ำกำบัง จึงดำรัสตรัสสั่งกะระตาหลา
จงอยู่ด้วยช่วยกับประสันตา พิทักษ์รักษาเยาวมาลย์
สั่งเสร็จเสด็จขึ้นพาชี พร้อมม้าเสนีทวยหาญ
ลัดมาทางร่วมดงดาน พระภูบาลเร่งรีบคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอพบพวกไล่มฤคา ก็บรรจบกันมาในป่าใหญ่
ทรงม้ามาพลางทางถอนใจ ภูวไนยคะนึงถึงเทวี
ชลนาคลอคลองนองเนตร อาดูรพูนเทวษหมองศรี
ครั้นใกล้ถึงจึงหยุดพาชี เอาวารีลูบล้างชลนา
จับชายซ่าโบะขึ้นซับพักตร์ แสร้งหักใจทำเป็นหรรษา
แล้วเสด็จยุรยาตรคลาดคลา ขึ้นยังพลับพลาพนาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์ ตรัสประภาษยิ้มเยื้อนปราศรัย
พี่น้องสองระตูชาญชัย พากันมาไยในไพรวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จรกาเศร้าสร้อยโศกศัลย์
จึงบังคมทูลพระทรงธรรม์ รำพันแจ้งคดีซึ่งมีมา
เมื่อวันตั้งการสยุมพร เกิดเหตุในนครหนักหนา
เดิมตีกลองศึกเป็นโกลา แล้วลอบมาจุดเพลิงทุกโรงงาน
สองกษัตริย์เสด็จมาดับไฟ มีผู้ร้ายอาจใจห้าวหาญ
ลอบลักพระธิดายุพาพาล ออกนอกปราการเวียงชัย
ข้าจึงมาเสาะสืบข่าว จะได้เรื่องราวก็หาไม่
แต่เที่ยวดั้นดัดลัดไพร มาได้สองทิวาราตรี
มันแกล้งจงผลาญูรานรัก แค้นนักจะใคร่ตัดเกศี
เสียบประจานไว้กลางธานี ให้สมที่ริษยาสาธารณ์

ขอให้ได้อ้ายคนร้ายมา จะดูหน้ามันประมาทอาจหาญ
ทูลพลางทางดูพระภูบาล จะใคร่แจ้งอาการว่าร้ายดี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ทำตกใจใส่กลพาที ใครอาจหาญดังนี้พี่หลากนัก
ข้าจะว่าเจ้าหน่อยยอย่าน้อยใจ ประหนึ่งเจ้าเรามิให้ปนศักดิ์
ทีนี้ซ้ำร้ายน่าอายนัก ใครหนอมาลักนางไป
มันไม่กลัวฤทธิ์เทเวศร์ ไม่เกรงเดชสองกษัตริย์เป็นใหญ่
ไม่ขามพี่ที่เคยมีชัย น้อยใจเป็นพ้นคณนา
เสียดายบุษบาน้องรัก เสียดายศักดิ์อสัญแดหวา
ทีนี้จะระคนด้วยชายช้า จะตั้งหน้าคอยรับอัประมาณ
แล้วคิดถึงฝันร้ายในราตรี ชอบทีก็กำสรดสงสาร
ทำแค้นซ้ำร่ำรักนงคราญ ใครอาจหาญแก่กูระตูไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูได้ยินสิ้นสงสัย
แม้นพระลักกัลยามาไว้ ที่ไหนจะทรงโศกา
จึงแจ้งเหตุถวายคลายความ ไปตามเรื่องหลังที่กังขา
บรรดาฝูงชนชาวพารา เขาว่าพระพานางไป
อันองค์เชษฐากับข้านี้ เดิมทีก็คิดสงสัย
ต่อมาพบองค์พระทรงชัย ก็สิ้นแคลงแหนงในพระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๘

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ฟังจรกาพาที จึงตอบคดีไปทันใด
ซึ่งทั้งปวงเขาล่วงว่าพี่ลัก ควรที่น้องรักจะสงสัย
แม้นได้ตัวจะทำให้หนำใจ มันมาไว้ความชั่วแก่ตัวเรา
ชาวกะหมังกุหนิงมันคุมแค้น กลับทำทดแทนเจ้าเขา
บังอาจอวดรู้ดูเบา เจ้าเร่งตามไปอย่าได้ช้า
ฝ่ายข้างแว่นแคว้นแดนนี้ ไว้พนักงานพี่จะเที่ยวหา
กว่าจะสิ้นแผ่นดินแดนชวา ต่อได้มาเจ้าจึงจะเห็นใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น สองระตูประนมบังคมไหว้
อำลามาขึ้นคชไกร เคลื่อนพลคลาไคลไปพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เที่ยวทุกสุมทุมพุ่มไม้ ซอกห้วยเหวไพรพนาสัณฑ์
ซัดไปหลายคืนหลายวัน มิได้พักพลขันธ์อยู่ช้า
สงสัยที่ไหนให้เที่ยวค้น จนพ้นแดนพิชัยดาหา
ล่วงแดนกะหมังกุหนิงมา จึงพักโยธาอยู่ชายไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวาอัชฌาสัย
ครั้นล่าสำจรกาลาไป ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรองการ
แล้วตรัสสั่งสังคามาระตา ให้เตรียมโยธาทวยหาญ
หมู่มุขทุกตำแหน่งพนักงาน จงจัดการพร้อมไว้ในราตรี

จะไปแก้สงสัยในดาหา แต่เวลารุ่งรางสร่างแสงศรี
สั่งเสร็จเสด็จทรงพาชี เสนีพี่เลี้ยงเคียงไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ รีบรัดลัดมาพอสายัณห์ ถึงสุวรรณคูหาที่อาศัย
ลงจากอาชาคลาไคล เข้าในถ้ำทองห้องไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ สถิตที่แท่นสุวรรณบรรจง นั่งแนบแอบองค์ขนิษฐา
จึงมีมธุรสพจนา ตรัสเล่ากิจจาทั้งปวงไป
อันจรกาล่าสำพี่น้อง ดูทีทั้งสองไม่สงสัย
แต่บอกข่าวว่าชาวเวียงชัย เขากินแหนงแคลงใจอยู่ไม่วาย
จำจะแก้สงสัยเสียก่อน ยอกย้อนซ่อนเงื่อนให้เกลื่อนหาย
จึงจะสิ้นนินทาว่าร้าย โฉมฉายค่อยอยู่จะขอลา
รุ่งแสงสุริยาเวลาเช้า จะจากเจ้าเยาวยอดเสนหา
ระกำใจด้วยจะไกลกัลยา คิดมาหรือหนึ่งมิใคร่ไป
พระแสนโศกโศกีทวีเทวษ ชลเนตรแถวถั่งหลั่งไหล
อนิจจาเป็นกรรมจะจำไกล ดวงใจเจ้าค่อยอยู่จงดี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางบุษบามารศรี
ได้ฟังวาจาพาที เทวีพ่างเพียงจะมรณา
กันแสงพลางทางทูลสนองไป คิดไฉนไยฉะนี้พระเชษฐา
ทำการหาญหักลักน้องมา สถิตอยู่คูหาห้องทอง

น้องนิราศมาตุรงค์บิตุเรศ ยังไม่คลายวายเทวษหม่นหมอง
เห็นแต่ภูวไนยได้ปกครอง หรือจะสลัดซัดน้องไว้เดียวดาย
ไหนนั่นสัญญาพาที ว่าจะครองไมตรีไม่หนีหน่าย
อันถ้อยย้ำคำมั่นบรรยาย ไม่รู้เลยว่าจะกลายเป็นมารยา
จะไปแก้สงสัยที่ในเมือง หรือจะไปแก้เคืองเมืองหมันหยา
แม้นพระเสด็จไคลคลา จะกลับมาหรือมิมาก็เท่ากัน
พระแกล้งนิราศคลาดแคล้ว รู้แล้วว่าจะทิ้งให้อาสัญ
ทูลพลางโศกาจาบัลย์ ผินผันพักตร์เสียไม่ดูไป ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

โอ้ชาตรี

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงฤทธิ์พิสมัย
ปลอบพลางประคองพระน้องไว้ อนิจจายาใจช่างเจรจา
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวิต อย่าควรคิดว่าจะคืนไปหมันหยา
มิให้เสียคำมั่นสัญญา วนิดาอย่าแหนงแคลงความ
พี่ทำการหาญหักเพราะรักนุช ถึงสิ้นสุดชีวิตไม่คิดขาม
ได้สมปรารถนาพยายาม แล้วจะทิ้งโฉมงามเสียฉันใด
ครั้นพี่มิไปในครั้งนี้ จะสมชาวบุรีเขาสงสัย
จำเป็นจะลาคลาไคล แต่ใจไม่พรากจากนวลน้อง
ว่าพลางทางกระถดเข้าใกล้ เจ้าเคืองพี่ยาไยมิให้ต้อง
พระลูบหลังบังอรกรตระกอง นางปิดป้องข้องขัดอัธยา

ถนอมแนบแอบอุ้มจุมพิต ชมชิดประกิจแก้มแนมนาสา
เสน่ห์หนุชสุดใจจะไคลคลา ดังอุราจะแตกตายวายชีวี
พระวิโยคโศกศัลย์กันแสงสั่ง โฉมยงจงฟังคำพี่
พอเสร็จแก้สงสัยในธานี จะคืนคิรีรีบร้อนไม่นอนใจ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดพิสมัย
เห็นพระทรงโศกเศร้าก็เข้าใจ ว่าอาลัยผูกพันมั่นคง
แจ้งในรสรักประจักษ์จิต ค่อยคลายแหนงแคลงคิดพิศวง
กราบก้มบังคมทูลพระโฉมยง ด้วยองค์วิยะดานารี
น้องระลึกตรึกถึงคะนึงนัก พระทรงศักดิ์จงโปรดเกศี
แม้นไปพาราคราวนี้ ปรานีน้องด้วยช่วยพามา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น พระทรงโฉมประโลมเสนหา
รับคำซ้ำปลอบชอบอัชฌา เจ้าอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย
จะไปทูลบ่ายเบี่ยงให้หายแหนง มิให้พระเคลือบแคลงสงสัย
อันองค์ขนิษฐายาใจ พี่จะพามาให้อย่าปรารมภ์
ว่าพลางพระทางอิงแอบ ถนอมแนบนวลน้องสองสม
นาสาแนบปรางทางชม ค่อยคลายทุกข์ระทมวิญญาณ์
พระตระโบมโลมลูบปฤษฎางค์ จะจำเป็นเว้นว่างเสนหา
พระสั่งความทรามวัยอาลัยลา แล้วออกมาจากแท่นบรรทมใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเผยม่านกำบังสั่งสองนาง พี่ค่อยอยู่พลางอย่าหม่นไหม้
พรุ่งนี้น้องจะลาคลาไคล ไปแก้สงสัยในนคร
พอสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ จะกลับมาให้ทันถึงสิงขร
แม้นพระน้องโศกาอาวรณ์ จงปลอบโยนโอนอ่อนให้จงดี
จะให้กะกังประสันตา กับกะระตาหลาอยู่เพื่อนพี่
น้องไปไม่ล่วงราตรี มิให้เสียวาทีที่สัญญา
สั่งเสร็จเสด็จเข้าห้องทอง นั่งแนบแอบน้องเสนหา
จึงกล่าวมธุรสพจนา พี่จะจากดวงยิหวาไปเอองค์
จะขอเปลี่ยนสไบทรงนงลักษณ์ ไปชมพลางต่างพักตร์นวลหง
จึงเปลื้องซ่าโบะเปลี่ยนสไบทรง โฉมยงแย่งยุดฉุดไว้
พระเหน็บแนมแกมกลไขว่คว้า ปลอบเปลื้องเปลี่ยนผ้ามาได้
แล้วเปลี่ยนธำมรงค์ให้อรไท สอดใส่นิ้วก้อยกัลยา
ถ้าน้องนึกคะนึงถึงพี่ แหวนนี้ชมพลางต่างหน้า
ตรัสพลางทางทรงโศกา พระราชาเศร้าสร้อยละห้อยใจ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น บุษบาเศร้าหมองไม่ผ่องใส
ทอดองค์ลงทรงโศกาลัย ทรามวัยโศกศัลย์รำพันทูล
พระจะซัดน้องไว้ผู้เดียวนี้ เหมือนแกล้งตัดไมตรีให้เสื่อมสูญ
อยู่หลังตั้งแต่จะอาดูร เพิ่มพูนทุกข์เทวษถึงภูมี

พระจะพรากจากไปอย่าให้ช้า พอเย็นลงจงมาให้ถึงนี่
แม้นมิสมสัญญาพาที น้องนี้จะแบหลาลาตาย
ทูลพลางนางทรงแสนเทวษ ชลนานองเนตรไม่ขาดสาย
เพียงจะสิ้นวิญญาณ์ชีวาวาย โฉมฉายระทดระทวยองค์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีคิดพิศวง
เห็นนางบุษบาโฉมยง ซบลงทรงกันแสงโศกา
ยอกรขึ้นเช็ดชลนัยน์ อย่าครวญคร่ำรำไรฟังพี่ว่า
จะเป็นลางในกลางมรคา จงกลั้นความโศกานะน้องรัก
ตรัสพลางทางสะท้อนถอนใจ อุ้มองค์อรไทขึ้นใส่ตัก
กอดประทับรับขวัญแล้วพิศพักตร์ จะนิราศร้างรักไปฉันใด
พระยิ่งเศร้าสร้อยละห้อยหวน จนจวนรุ่งแสงอุทัยไข
แต่ครวญคร่ำกำสรดระทดใจ มิได้นิทราในราตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ไก่ขันกระชั้นเสียงดุเหว่าแว่ว รุ่งรางสว่างแล้วนะแก้วพี่
จำใจจำพรากจากจรลี โฉมตรูอยู่จงดีพี่ขอลา
นึกคะนึงถึงฝันยิ่งพรั่นใจ เหมือนจะไม่ได้คืนมาเห็นหน้า
พระแข็งขืนฝืนใจไคลคลา เสด็จมาจากแท่นบรรทมใน
ให้กำสรดระทดระทวยองค์ มิใคร่เดินดำรงไปได้
เหลียงหลังสั่งความนางทรามวัย พระมิใคร่จะนิราศคลาดคลา

แต่ทอดถอนฤทัยอาลัยนัก ยิ่งเป็นห่วงหน่วงหนักเสนหา
เห็นโฉมยงทรงโศกโศกา พระกลับมาส้วมสอดกอดไว้
จุมพิตชิดเชยปรางทอง แล้วปลอบว่านวลน้องอย่าร้องไห้
จงกลืนกลั้นกันแสงโศกาลัย พี่ไปไม่ช้าจะมาพลัน
สั่งเสร็จเสด็จจรลี ภูมีเหลียวกลับมารับขวัญ
อาวรณ์ร้องจิตจาบัลย์ ทรงธรรม์ถอนใจแล้วไคลคลา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ ทยอย

๏ จึ่งหยุดเรียกประสันตามาสั่ง กับพี่เลี้ยงกะระตาหลา
วันนี้น้องจะไปในพารา พี่จงอยู่คูหาอย่าคลาดคลาย
แม้นน้องยังไม่มาจนสายัณห์ นางจะนึกสำคัญว่าหนีหน่าย
โฉมยงจะทรงโศกฟูมฟาย ปลอบนางไม่สร่างคลายโศกี
จงเชิญองค์อรไทไปประพาส ชมพรรณรุกขชาติในสวนศรี
ให้ทรงระแทะทองรูจี เก็บมาลีเล่นพลางให้เพลินใจ
กำชับกันหมั่นดูผู้คน อย่าให้มีเหตุผลกลใดได้
แล้วออกจากปากถ้ำอำไพ แข็งใจไปทรงอัสดร
พร้อมหมู่กิดาหยันสันทัด ขี่กัณฐัศว์อัดแอแสสลอน
อาลัยมิใคร่พรากจากจร องค์อ่อนถอนฤทัยไคลคลา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ม้าย่อง

๏ ครั้นถึงเชิงผาสะตาหมัน พระทรงฤทธิ์พิศพรรณพฤกษา
บ้างออกดอกดวงพวงผกา รุกขชาติดาษดาสารพัน

พี่ปลูกไว้หวังว่าจะพาเจ้า โฉมเฉลามาเล่นสะตาหมัน
เจ้ามาอยู่ถ้ำทองได้สองวัน ยังมิทันที่จะพามาชมเชย
ชะรอยกรรมจำพรากให้จากไป จะผ่อนผันฉันใดนะอกเอ๋ย
แม้นเขามิสงสัยไม่ไปเลย จะอยู่เชยชมแก้วกัลยา
หอมกลิ่นกล้วยไม้ที่ใกล้ทาง เหมือนกลิ่นสไบบางขนิษฐา
พระเปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยวิญญาณ์ เหลียวดูคูหาให้จาบัลย์
ตะลึงแลจนลับนัยน์เนตร ยิ่งอาดูรพูนเทวษโศกศัลย์
พระรีบขับอัสดรจรจรัล หมายมั่นดั้นดงตรงมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาทอง ทหารเตรียมตั้งกองอยู่พร้อมหน้า
อันระเด่นสังคามาระตา ออกมารับเสด็จพระภูมี
โยธาสองเหล่าเข้าบรรจบ จัดกระบวนถ้วนครบตามที่
ม้านำนำพลจรลี ข้ามคิรีห้วยธารผ่านมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

สามไม้ใน

๏ เดินทางกลางป่าพนาเวศ ภูวเรศรัญจวนหวนหา
ให้คะนึงถึงแก้วกัลยา พระราชาทุกข์นักหนักทรวง
เหลือบดูหมู่บุหรงในดงดอน ไม่ร้องร่อนจับเจ่าเหงาง่วง
อันมิ่งไม้ที่ออกดอกดวง ก็โรยร่วงเหี่ยวแห้งไม่แบ่งบาน
ฝูงเนื้อลืมถิ่นกินระบัด โคกระทิงวิ่งตัดมาหน้าฉาน
เหมือนจะทูลข่าวขัดทัดทาน พระเห็นเหตุเภทพาลก็หลากใจ

ร้อนระงมลมแล้งไม่พานพัด		เงียบสงัดใบไม้ก็ไม่ไหว
พวงอุบะต้นหยงที่ทรงไป		ก็ขาดตกลงในกลางทาง
ไม้ใหญ่ยางยูงสูงระหง		ไม่ต้องลมล้มลงมาขัดขวาง
อัศจรรย์วันนี้ประหลาดลาง		เดินทางแต่ก่อนบ่ห่อนมี
พระยิ่งคิดคะนึงถึงฝัน		เห็นสมกันกับลางกลางวิถี
ให้ระทดฤทัยถึงเทวี		พลางเร่งพาชีคลาไคล ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ มาถึงนคเรศดาหา		เข้าในทวารากรุงใหญ่
ลงจากมิ่งม้ามโนมัย		เสด็จไปเฝ้าองค์พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ เมื่อนั้น		องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
เห็นอิเหนาเข้ามาอัญชลี		ภูมีหมางเมินสะเทินไป
ให้เคืองจิตคิดคะนึงอยู่เป็นครู่		แต่มิรู้ที่จะทำเป็นไฉน
เยื้อนคำดำรัสด้วยขัดใจ		เจ้ากลับเข้ามาไยนะนัดดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น		ระเด่นมนตรีใจกล้า
จึงทูลผ่อนผันด้วยปัญญา		วานนี้จรกาไปแจ้งการ
บอกว่าเกิดเหตุในเขตขัณฑ์		ไพรีนั้นรื้อกลับมาหักหาญ
จุดไฟในเมืองทุกโรงงาน		แล้วลักเยาวมาลย์หนีไป

ข้าพึ่งทราบสารเมื่อวานนี้ สองระตูภูมีแถลงไข
จึงรีบมาเฝ้าองค์พระทรงชัย น้อยใจจะอาสาไปติดตาม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงฤทธิ์ชาญสนาม
จึงกล่าวกลบเกลื่อนเป็นเงื่อนงาม อันความทั้งนี้ก็เข้าใจ
บรรดาประชาชนทั้งนั้น เขาชวนกันเจาะจงสงสัย
ว่าเจ้าลักบุษบาพาไป มิใช่ไพรีมาบีฑา
แต่เรานี้มิได้นึกแหนง ด้วยรู้แจ้งว่าเจ้าไม่ปรารถนา
ทีนี้ก็สมกับสารา มันเกิดมาให้พลอยเสียวงศ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๕๙

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
ได้ฟังคั่งคับในทรวงทรง กรานก้มพักตร์ลงแล้วทูลไป
เขาชังแล้วก็ลงร้ายเอา จะรู้แห่งห้ามเขากระไรได้
หลานนี้ล่าเนื้ออยู่ในไพร สองระตูออกไปได้พบตัว
ทั้งหลายเขาหมายว่านัดดา ก็สุดแต่จรกาผู้ผัว
นอกนั้นจะนินทาก็ไม่กลัว เมื่อตัวดีแล้วไม่ร้อนใจ
ทูลแล้วถวายบังคมลา องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ยุรยาตรนาดกรคลาไคล เสด็จไปเฝ้าองค์พระบิดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงเร็ว

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
เห็นระเด่นมนตรีพี่ยา วิ่งมารับเสด็จภูวไนย

โถมกอดไว้แล้วก็ถามพลาง พระพี่นางบุษบาอยู่ไหน
โอษฐ์อ้อนอาดูรทูลไป เอามาด้วยหรือไม่จงบอกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๐

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบขนิษฐา
เจ้าว่าไยฉันนั้นกัลยา กิจจาจะฟุ้งเฟื่องเลื่องลือ
ถ้าแม้นว่าระตูรู้ความ เขามิตามไปฆ่าพี่เสียหรือ
จรกาสามารถมีฝีมือ เจ้าอย่าออกชื่อให้อื้ออึง
บัดนี้พี่นางบุษบา สั่งมาว่ารำลึกตรึกถึง
อย่ารัญจวนครวญคร่ำคำนึง บ่ายคล้อยหน่อยหนึ่งจะพาไป
จะได้สรงวารีกับพี่นาง เก็บกรวดต่างต่างในน้ำใส
แม้นพี่ทูลลาคลาไคล จงโศกาว่าจะไปอรัญวา
ใครจะปลอบจะห้ามให้หยุดยั้ง ก็อย่าฟังโอษฐ์อ้อนให้หนักหนา
สั่งแล้วอุ้มองค์วิยาดา ลีลามายังปราสาททอง ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายวันทา พระบิตุเรศมารดาทั้งสอง
กราบก้มพักตร์อยู่ดูทำนอง ตรึกตรองคอยทูลพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
จึงมีพจนาพาที อิเหนาพายาหยีไปหรือไร
บอกพ่อตามจริงอย่าอำพราง ต่างคนเขาต่างสงสัย
เขาว่าเจ้าพาน้องไป จริงหรือฉันใดจงบอกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
เยื้อนยิ้มสนองพระวาจา ลูกยาไม่แจ้งเหตุการณ์
ตั้งหน้าหาเนื้ออยู่ในไพร ต่อม้าใช้ไปบอกข่าวสาร
ลูกจึงรีบรัดดงดาน มาพบพานระตูภูวไนย
จรกาเล่าพลางทางโศกี ลูกนี้ไม่กลั้นน้ำตาได้
เขาก็สิ้นกินแหนงไม่แคลงใจ ด้วยพบลูกเที่ยวไล่มฤคา
แม้นว่าเขาไปไม่พบตัว ที่ไหนความชั่วจะพ้นหน้า
ทั้งนี้ก็สุดแต่จรกา จะได้มาเป็นที่ทิพย์พยาน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันได้ฟังสาร
พระจึงดำริตริการ แล้วมีพจมานไปทันใด
ใครจะว่ากระไรก็ตามที ตัวเจ้าดีอยู่อย่าหวั่นไหว
ถึงจะพาไปจริงก็เป็นไร พ่อเห็นก็จะไม่ผิดนัก
ด้วยได้ตุนาหงันกันมา ทั้งประยูรวงศาก็สมศักดิ์
ใจหนุ่มกลัดกลุ้มด้วยความรัก สุดคิดจึงลักเอานางไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชอบอัชฌาสัย
ซ่อนยิ้มพฤฒิพรายสบายใจ ภูวไนยไม่สนองพระวาจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
จะซักไซ้ให้สิ้นสงกา เอ็นดูโอรสาจะน้อยใจ

จึงปรึกษานางประไหมสุหรี บัดนี้สิเกิดเหตุใหญ่
จะคิดผ่อนปรนกลใด จะนิ่งอยู่ดูไม่ชอบธรรม์
บรรณาการเขามามากมี ก็ลือทุกธานีเขตขัณฑ์
อันธิดาสิงหัดส่าหรีนั้น ตุนาหงันก็ยังไม่มี
พี่จะขอจินดาส่าหรีมา แทนองค์บุษบามารศรี
ให้แก่จรกาธิบดี ไมตรีอย่าให้สูญเสียไป
ทั้งจะสิ้นถวิลยินร้าย โฉมฉายจะเห็นเป็นไฉน
อันองค์อนุชาชาญชัย เห็นจะไม่แข็งขัดบัญชา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีเสนหา
จึงทูลสนองพระวาจา พระจินดาดังนี้ก็ควรการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
ตะวันชายบ่ายสองโมงนาน พระร้อนร่านรำพึงถึงทรามวัย
จึงทูลองค์พระชนกชนนี ลูกนี้จะลาไปป่าใหญ่
เที่ยวหาบุษบายาใจ ได้ว่าไว้แก่ระตูจรกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
ได้ยินพระพี่ทูลลา วิ่งมากอดเอาพระศอไว้
ทำดิ้นร้องไห้จะไปตาม ใครห้ามจะฟังก็หาไม่
น้องจะไปเล่นป่าพนาลัย ชมพรรณมิ่งไม้นานา

พี่เลี้ยงเอาเครื่องเล่นล่อ ก็ไม่วางพระศอเชษฐา
เขาไม่เล่นแล้วอย่าเอามา เบือนพักตราเสียไม่ดูไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๑

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
เห็นอะหนะวิยะดาโศกาลัย อรไทจึงกล่าววาจา
รำคาญวานอย่าให้ร้องไห้ เอาไปด้วยเถิดฟังแม่ว่า
จะได้ชมพนมพนาวา สักหน่อยหนึ่งจึงพามาธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
รับสั่งบังคมด้วยยินดี แล้วอุ้มองค์เทวีลีลา
จึงหยุดสั่งบาหยันมิทันนาน จงไปบอกพนักงานข้างหน้า
ให้เตรียมรถทรงอลงการ์ เราจะพาพระน้องไปเล่นไพร
เร่งรัดจัดแจงให้พร้อมกัน ทุกหมู่กำนัลน้อยใหญ่
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล ตรงไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
จึงบอกบรรดานารี ให้เตรียมกันตามที่พนักงาน
บ้างจัดแจงแป้งกระแจะกระจกส่อง ข้าวของซ้อนใส่ปิ่นโตสาน
ครั้นเสร็จก็เชิญเครื่องอาน ออกจากราชฐานทวารวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ มาพบพี่เลี้ยงปูนตา อยู่ที่ข้างหน้าติกาหรัง
จึงแจ้งกิจจาให้ฟัง โดยดังพระราชบัญชา
เร่งเตรียมรถแก้วแววไว พระบุตรีจะไปประพาสป่า
สั่งแล้วก็รีบลีลา เข้ามายังที่ข้างใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงปูนตาอัชฌาสัย
เร่งรัดจัดแจงพลไกร เตรียมไว้ตามกระบวนยาตรา
ให้พนักงานเทียมราชรถ อลงกตแก้วมณีมีค่า
เอามาประทับกับเกยลา คอยท่าพระองค์ทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงสาวสรรค์
ครั้นบ่ายบังควรจวนจรจรัล ก็ชวนกันแต่งองค์พระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ สระสรงทรงสุคนธ์ปนทอง ผัดพักตร์นวลละอองผ่องศรี
กันกวดกระหมวดมุ่นมาลี เกี้ยวราชาวดีดอกลำดวน
กรอบพักตร์จำหลักลายกุดั่น ห้อยอุบะปะกันหอมหวน
ทรงภูษาห่อชายลายกระบวน สไบสอดสีนวลขลิบสุวรรณ
บานพับประดับพระพาหา ปะวะหล่ำลงยาโมราคั่น
ทองกรรูปวาสุกรีพัน ทรงสังวาลวรรณวิเชียรชู
สร้อยประดับทับทิมสีประเทือง ตาบจินดาค่าเมืองควรคู่
เข็มขัดประจำยามก้ามปู ธำมรงค์รูปงูเพชรเพรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นทรงเครื่องประดับสรรพเสร็จ พี่เลี้ยงรับเสด็จโฉมเฉลา
พรั่งพร้อมกำนัลนงเยาว์ มาเตรียมเฝ้าคอยท่าจรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวากระยาหงัน
ในจิตให้คิดผูกพัน หวั่นหวั่นฤทัยถึงบังอร
พระเร่งรีบแต่งองค์อลงการ์ แล้วอุ้มองค์วิยะดาดวงสมร
พระหัตถ์ซ้ายกรายกริชฤทธิรอน บทจรมายังเกยลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จทรงรถแก้วแววไว กับองค์อรไทขนิษฐา
สั่งให้ยกพลยาตรา ออกจากดาหาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ล่วงด่านผ่านพ้นท้องทุ่ง ใกล้กุหนุงเนินแนวแถววิถี
มิ่งไม้ร่มเรียงเคียงคิรี ใบบังรังสีสุริยง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมดง

๏ พระทรงรถมาพลางทางประพาส รุกขชาติที่ในไพรระหง
บ้างผลิดอกออกผลหล่นลง พระชี้ชวนนวลอนงค์ทัศนา
เห็นกระเช้าสีดาระย้าย้อย ดังแกล้งห้อยไว้กับกิ่งพฤกษา
นางทูลอ้อนวอนองค์พี่ยา พระสั่งให้เก็บมาประทานนาง
กิดาหยันน้อยน้อยสอยสาวหยุด เบญจมาศชาตบุษย์ต่างต่าง
บ้างโน้มเหนี่ยวหักกิ่งปริงปราง มาถวายหลายอย่างให้นางชม

พระเด็ดดอกกาหลงประยงค์แย้ม ให้ทรามวัยใส่แซมมวยผม
อัมพาระย้าย้อมลำไยยม ต้องลมหล่นกลาดอยู่กลางทราย
ฝูงกำนัลชิงกันเก็บสอย ใส่ชะลอมน้อยน้อยมาถวาย
นางเลือกปลิดติดพวงผูกราย แขวนมากับท้ายที่นั่งรถ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระทรงฤทธิ์พิศพรรณบุปผา ถวิลถึงบุษบาก็กำสรด
เห็นสุริย์ฉายบ่ายบังบรรพต พระเร่งให้ขับรถรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑๘

ช้าครวญ

๏ เมื่อนั้น
บุษบาเยาวยอดเสนหา
เนาในถ้ำทองห้องไสยา
กับสองรานารีพี่เลี้ยง
แต่ละห้อยคอยหาพระโฉมยง
จนเย็นลงบุหรงร้องก้องเสียง
ไม่เห็นกลับคืนหลังจากวังเวียง
นางพ่างเพียงจะวินาศหวาดวิญญาณ์
สร้อยเศร้าเปล่าใจไม่สบาย
โฉมฉายชะแง้แลหา
ทุกข์ร้อนถอนฤทัยไปมา
กัลยายิ่งสลดระทดใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงตรองตรึกปรึกษาสองนารี
พระเชษฐาน่าจะมีเหตุไฉน
จนเวลาสายัณห์ลงไรไร
ก็ยังไม่เสด็จกลับมา
หรือพระจะล่อลวงเรา
แกล้งเอามาซัดเสียกลางป่า
แล้วจะกลับคืนหลังยังพารา
ไปหาเมียท่านสำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลแถลงไข
อย่าตรัสดังนี้ผิดทีไป พระพี่จะทำไยอย่างนั้น
หากขัดข้องมิได้ช่องทูลลา จึงช้าอยู่ยังไม่ผายผัน
เมื่อพระจะจากจรจรัล โศกศัลย์นั้นน้อยไปเมื่อไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาตอบตามอัชฌาสัย
ร้องไห้อยู่หรือจะร้องไห้ไป ข้าไม่เชื่อเช่นอย่างเจรจา
ไหนนี่พี่เจ้าเฝ้าสั่งสอน ให้น้องนี้โอนอ่อนผ่อนหา
ทีนี้แลสาสมวิญญาณ์ ยังจะขืนฝืนหน้ามาแก้กัน
รักจริงหรือจะทิ้งไว้เดียวดาย เห็นความต้นกับปลายก็เหมาะมั่น
พระสลัดตัดรอนแต่ก่อนนั้น พี่บาหยันก็รู้อยู่กับใจ
ว่าพลางนางทรงโศกา ชลนานองเนตรหลั่งไหล
สองกรข้อนทรวงเข้ารำไร ทรามวัยเพียงจะสิ้นชีวา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงเสนหา
จึงโลมเล้าเอาใจไปมา จงระงับโศกาอาลัย
อันพระเชษฐาสุริย์วงศ์ จะกลับมามั่นคงอย่าสงสัย
แต่รำอ้อนวอนว่าสักเท่าใด อรไทไม่สร่างโศกี
นางจึงกวักเรียกประสันตา นี่แน่เจ้าเข้ามาถึงนี่
เมื่อฉะนี้จะคิดฉันใดดี เทวีแต่ก่นกันแสงไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　พี่เลี้ยงประสันตาอัชฌาสัย
จึงร้องบอกบาหยันทันใด　　พระสั่งไว้เมื่อแรกจะไคลคลา
ถ้าเห็นทินกรอ่อนลง　　ให้ทูลเชิญโฉมยงขนิษฐา
ไปชมสวนชวนเก็บมาลา　　คอยท่ารับเสด็จทรงธรรม์
พระจะพาวิยะดาดวงสวาท　　มาประพาสพฤกษาสะตาหมัน
มิ่งไม้หลายอย่างต่างกัน　　พระแกล้งกลั่นสรรปลูกไว้มากมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๒

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นบุษบามารศรี
ได้ฟังประสันตาพาที　　เทวีตริตรึกนึกใน
ความนี้ที่ทูลพระเชษฐา　　ก็รับว่าจะพามาให้
น่าจะจริงกระมังพระสั่งไว้　　หาไม่หรือจะต้องคำกัน
จะออกไปอยู่ท่าหน้าถ้ำทอง　　จะได้พบทั้งสองเกษมสันต์
คิดพลางย่างเยื้องจรจรัล　　สองพี่เลี้ยงเคียงกันตามมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ออกจากปากถ้ำลำยอง　　แห่ห้องสุวรรณคูหา
กะระตาหลากับประสันตา　　นำเสด็จกัลยาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

สมิงทอง

๏ มาถึงเชิงผาสะตาหมัน　　รุกขชาติเรียงรันงามไสว
สองนางพลางทูลอรไท　　ชี้ชวนชมไม้นานา
ลำดวนดอกออกดกทุกกิ่งก้าน　　บ้างตูมบานแย้มกลีบกลิ่นกล้า
โฉมยงทรงเด็ดดอกมา　　ประทานสองกัลยาพี่เลี้ยง

แล้วเก็บจำปามหาหงส์ นางแย้มยี่สุ่นส่งกลิ่นเกลี้ยง
ประสันตาหักพวงพุมเรียง หมอบเมียงมาถวายนฤมล
สารภีพิกุลดอกดก บานตกเต็มไปทั้งใต้ต้น
มะลิซ้อนซ่อนกลิ่นรสคนธ์ หอมละกลกับบุหงารำไป
บาหยันหยุดสอยดอกสร้อยฟ้า ประสันตาเหนี่ยวกิ่งเก็บให้
ประเสหรันเลือกปลิดที่ติดใบ ถวายองค์อรไทเทวี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ บัดนั้น ประสันตาบังคมเหนือเกศี
จึงทูลเชิญองค์พระบุตรี ขึ้นทรงรถทองที่ทำไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
ขึ้นทรงรถสุวรรณทันใด พี่เลี้ยงนั่งไปข้างท้าย
กะระตาหลากับประสันตา เข้าชักรถกัลยาผันผาย
รุกขชาติดาษดกเรียงราย แล้วหักพวงผลถวายทุกพรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ทรงรถลดเลี้ยวเที่ยวประพาส มิ่งไม้เดียรดาษในสวนขวัญ
ชมพลางทางคะนึงถึงทรงธรรม์ นางแสนโศกศัลย์พันทวี
พระแสร้งสรรค์บรรจงแต่งไว้ แล้วไม่มาชมสวนศรี
ทิ้งน้องให้อยู่ผู้เดียวนี้ พระแกล้งหน่ายหนีไปพารา
นางร่ำกำสรดแสนเทวษ ถวิลถึงทรงเดชเชษฐา
ตะลึงไปไม่เก็บมาลา แลละห้อยคอยหาภูธร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาชักรถไม่หยุดหย่อน
เห็นโฉมยงทรงโศกอาวรณ์ จึงผันผ่อนคิดอ่านด้วยมารยา
ช่วยชักสักหน่อยแล้วแล่นไป เข้าฟุบแฝงเงาไม้ใบหนา
ย่างย่องมองเหมือนพยัคฆา มาข้างท้ายรถาทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงนารีศรีใส
ชิงกันเก็บพรรณดอกไม้ ไม่แจ้งใจว่ากลประสันตา
เห็นตะคุ่มที่พุ่มพนาวัน ความกลัวตัวสั่นเป็นหนักหนา
คิดว่าสัตว์ร้ายจะบีฑา จึงเรียกประสันตาไปพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
จึกวกหลังมายังรถสุวรรณ ทำตัวสั่นบอกสองกัลยา
จะออกไปจุดคบพอพบเสือ ดุเหลือแลบลิ้นจะกินข้า
ฉวยพลัดสลัดหลุดแล่นมา เดชะบุญนักหนาจึงไม่ตาย
บัดนี้ยังแอบอยู่แทบทาง รูปร่างโตใหญ่ใจหาย
แลเห็นตะคุ่มตัวลายลาย เลี้ยวลับคลับคล้ายอยู่ตรงนั้น ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ทั้งสองพี่เลี้ยงอยู่เคียงกัน สรวลสันต์แล้วว่าไปทันที
ช่างได้ที่ไหนมาเจรจา บอกว่าพบเสือแล้ววิ่งหนี
เจ้าช่างปดกันขยันดี ก็พาทีสรวลสันต์กันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๓

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์ปะตาระกาหลา

ซึ่งเป็นบรมราชอัยกา สถิตในชั้นฟ้าสุราลัย

แค้นด้วยอิเหนานัดดา อหังการ์ก่อเหตุเภทใหญ่

กูแกล้งสรรค์บุษบาลงไป หวังจะให้เป็นคู่ครองกัน

ก็ไม่เลี้ยงตามวงศ์ที่จงให้ ทำตามน้ำใจหุนหัน

รักแต่ที่ต่ำพงศ์พันธุ์ บากบั่นตัดรอนบ่ห่อนคิด

เดิมว่าไม่เลี้ยงบุษบา แล้วกลับมาภิรมย์สมสนิท

กูมิให้สู่สมชมชิด จะปลดปลิดบุษบาพาไป

ถึงจะพบพานกันวันหน้า จะทรมาให้แทบเลือดตาไหล

คิดแล้วออกจากพิมานชัย ลงไปยังพื้นสุธาธาร ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ กลม

ร่าย

๏ จึงผาดแผลงสำแดงศักดาเดช สะเทือนทั่วทุกประเทศทิศาศาล

เมฆหมอกมืดมนอนธการ อัศจรรย์บันดาลด้วยฤทธิรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ คุกพาทย์

๏ แล้วให้บังเกิดพายุใหญ่ กัมปนาทหวาดไหวทั้งไพรสณฑ์

ลมหอบเอารถนฤมล สามคนลอยลิ่วปลิวไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวสั่นหวั่นไหว

กะระตาหลาล้มลงทันใด ฉวยได้กอหญ้ากระหมวดมือ

ประสันตาคว้ากอดต้นไม้มั่น นึกพรั่นกลัวจะพลัดมือถือ
เสียงสายฟ้าลั่นบันลือ ไม่รู้สึกสมประดีดาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์อสัญแดหวาศักดาหาญ
สำแดงเป็นพายุพัดพาน พารถเยาวมาลย์ปลิวไป
เฉวียนฉวัดลัดนิ้วมือเดียว บัดเดี๋ยวพ้นเขตเขาใหญ่
ถึงแดนประมอตันทันใด ก็เวียนวงลงในพนาวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ รัว

๏ เมื่อนั้น บุษบาตกใจไม่มีขวัญ
ซบพักตร์โศกาจาบัลย์ สองพี่เลี้ยงนั้นเข้ากอดไว้
มิได้เห็นพี่เลี้ยงภูวนาถ เยาวราชข้อนทรวงเข้าร่ำไห้
โอ้ว่าเวราสิ่งใด จึงเผอิญเป็นไปดังนี้
น่าที่ชีวิตจะวอดวาย จะจำตายอยู่ในพนาศรี
เห็นจะไม่ได้คืนไปธานี ว่าพลางเทวีก็โศกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อสัญแดหวา
จึงสำแดงให้เห็นกายา แล้วว่าแก่บุษบาไปพลัน
นัดดาอย่าวิโยคโศกเศร้า ใช่เจ้าจะม้วยอาสัญ
แค้นด้วยอิเหนากุเรปัน จะพรากให้พลัดกันจงสาใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาบังคมประนมไหว้
จึงทูลองค์พระอัยกาไป หลานไกลบิตุเรศมารดา
อันสองพระองค์ไม่แจ้งเหตุ จะอาดูรพูนเทวษโหยหา
เมื่อไรจะได้คืนพารา พระอัยกาจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์อสัญแดหวาเรืองศรี
จึงตอบนัดดาไปทันที ข้อนี้เจ้าอย่าปรารมภ์ใจ
เราจะแต่งแปลงองค์ให้เป็นชาย มิให้คนทั้งหลายสงสัย
พรุ่งนี้ก็จะได้เข้าไป สำนักในนครประมอตัน
นานไปจึงจะได้คืนสถาน เสวยสุขสำราญเกษมสันต์
จงดับโศกาจาบัลย์ จำเป็นพลัดกันอย่าอาวรณ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ จึงจำเริญพระเกศสายสมร
ประทานกริชอันเรืองฤทธิรอน จารึกนามกรในกริชนั้น
อุณากรรณกะหมันวิยาหยา มิสาเหรนดุหวาเฉิดฉัน
แล้วทรงเครื่องอย่างชายพรายพรรณ เทวัญประสิทธิ์ประสาทพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ แม้นเจ้าจะไปแห่งใด ให้คนมีใจสโมสร
ปรากฏยศเกียรติทุกนคร จงขจรเลื่องชื่อลือชา

จะประสงค์สิ่งใดให้สำเร็จ สมเสร็จดังใจปรารถนา
บรรดาแว่นแคว้นแดนชวา อย่ารู้อัปราชัยใคร
ถึงจะพบอิเหนากุเรปัน ให้แคลงกันฟั่นเฟือนสงสัย
ต่อสี่พี่น้องร่วมเวียงชัย จึงให้รู้จักศักดิ์กัน
ใครใครนอกนั้นทั้งปวง อย่าให้ล่วงแจ้งการหลานขวัญ
ครั้นประสิทธิ์พรแล้วเทวัญ คืนยังกระยาหงันชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
ครั้นไม่เห็นองค์พระอัยกา กัลยาเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ
จึงปรึกษาพี่เลี้ยงทั้งสองศรี เราจะอยู่ที่นี่ก็ไม่ได้
จำจะเที่ยวซอกซอนสัญจรไป จะได้พบประเทศธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ทยอย

ร้องทยอย

๏ ว่าแล้วก็พากันคลาไคล ดำเนินในแนวป่าพนาศรี
บุหลันทรงกลดหมดราคี เหมือนจะชวนให้ลีลาไป
ลมหวนอวลกลิ่นบุหงา หอมตลบอบมาในป่าใหญ่
เหมือนเมื่ออยู่ในถ้ำอำไพ รวยรื่นชื่นใจด้วยมาลา
คิดพลางนางทรงกันแสงร่ำ ชะรอยกรรมทำไว้เป็นนักหนา
เดิมพลัดกำจัดจากพารา มาอยู่คูหาค่อยคลายใจ
มิสามาซ้ำให้จำจาก พลัดพรากจากถ้ำทองผ่องใส
อกเอ๋ยไม่เคยเดินไพร เคยสำราญแต่ในพระบุรี

ครั้งนี้ตกไร้ได้ยาก ลำบากชอกช้ำบทศรี
แต่เกือกจะรองก็ไม่มี จะเหยียบย่างจรลีกลใด
จำจิตจึงจำลีลา เจ็บบาทานักก็ร้องไห้
ย่างย่องจ้องจูงกันคลาไคล มรคาจะไปก็ไม่มี
ได้ยินสำเนียงเสียงปักษา ร้องชมจันทราอยู่อึงมี่
เหมือนจะถามข่าวมาด้วยปรานี มารศรีได้ฟังวังเวงใจ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ ครั้นรุ่งรางสว่างเวลา สุริยาเยื้องเยี่ยมเหลี่ยมไศล
จึงหยุดพักสำนักที่ร่มไม้ แทบใกล้ชายป่าพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระตูประมอตันเรืองศรี
เสวยรมย์สมบัติเปรมปรีดิ์ ในธานีมีนามประมอตัน
พร้อมหมู่มาตยาสามนต์ ม้ารถคชพลแข็งขัน
ล้วนชำนาญการรบครบครัน สรรพสรรพาวุธนานา
ท้าวมีอัคเรศมเหสี สาวสนมนารีพร้อมหน้า
ไร้โอรสราชธิดา จะสืบวงศ์พงศาก็ไม่มี
เทวัญบันดาลดลใจ จะใคร่ไปประพาสพนาศรี
ตรึกตราอยู่ที่จะจรลี ภูมีร่านร้อนหฤทัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงสั่งดะหมังเสนา เราจะยกยาตราไปป่าใหญ่

เร่งเตรียมพหลพลไกร ให้สรรพไว้แต่ในราตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี

ก้มเกล้ากราบงามสามที ออกไปจากที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัตุรงค์องอาจ ตามกระบวนประพาสไพรสัณฑ์

ขุนช้างผูกช้างซับมัน พลายพังดั้งกันแทรกแซง

ขุนม้าผูกม้าพาชี ทหารขี่ขัดดาบสะพายแล่ง

ขุนรถเร่งรัดจัดแจง ธงแดงปักปลายงอนงาม

ขุนพลตรวจพลพร้อมพรั่ง คับคั่งตั้งกองท้องสนาม

แต่ละคนแข็งขันไม่ครั่นคร้าม เคยณรงค์สงครามมีชัย

แล้วสั่งให้ผูกช้างที่นั่ง มีกำลังพ่วงพีสูงใหญ่

เอามาประทับกับเกยไว้ เตรียมท่าภูวไนยไคลคลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันหรรษา

ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยา เสด็จมาสระสรงชลธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สั่งให้ไขห่อปทุมทอง น้ำกุหลาบอาบละอองเซ็นซ่าน

ทรงสุคนธ์ปนกลิ่นสุมามาลย์ นางในอยู่งานรำเพยพัด

สอดใส่สนับเพลาเพราพราย เชิงงอนงามลายปลายสะบัด
ภูษาทรงประจงโจงรวบรัด ฉลององค์อัตลัดลายทอง
ห้อยหน้าเจียระบาดตาดสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นเป็นชั้นช่อง
ตาบทิศทับทิมริมรอง สังวาลสอดสายคล้องเกี่ยวกัน
ทองกรพาหุรัดตรัสเตร็จ ทรงธำมรงค์เพชรเฉิดฉัน
มงกุฎแก้วกรรเจียกจอนสุวรรณ ห้อยอุบะปะกันแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ มายังเกยรัตน์ชัชวาล เสนีกราบกรานอยู่ไสว
เสด็จขึ้นคชสารชาญชัย ทรงไสช้างที่นั่งออกจากเกย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ ช้างเอยช้างต้น เริงรนแรงร้ายส่ายเสย
พีพ่วงงวงงางอนเงย สำหรับเคยผูกเครื่องคชาธาร
สองหูพู่จามรีห้อย จงกลรายพลอยมุกดาหาร
ปกตระพองกรองแก้วสุรกาญจน์ ชัชวาลแวววาวดาวทอง
เครื่องสูงชุมสายรายริ้ว ธงชายปลายปลิวเป็นทิวถ้อง
ช้างเครื่องช้างพังที่นั่งรอง ล้วนหลังคาทองรจนา
ช้างกูบสัปคับคับคั่ง ซับมันเป็นตั้งเดินหน้า
ระวางเพรียงช้างปืนชื่นตา ช้างแซงซ้ายขวาคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงเนินทรายชายดง จึงห้ามพวกจัตุรงค์น้อยใหญ่
อย่าให้อื้ออึงคะนึงไป เนื้อจะตื่นตกใจเข้าดงดาน
พระจึงเรียกม้าที่นั่งทรง มิทันลงจากคอคชสาร
พอเหลือบเห็นสตรีกับกุมาร ที่ร่มไม้ใกล้ธารธารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ใครหนอน่าอัศจรรย์ใจ หรือว่าเป็นพระไพรเจ้าป่า
หรือหน่อกษัตริย์พลัดเมืองมา ทรงโฉมโสภาวิลาวัณย์
หนุ่มน้อยน่ารักรูปทรง เอวองค์ขนงเนตรคมสัน
แม้นได้เป็นบุตรบุญธรรม์ จะผูกพันพิศวาสแสนทวี
คิดแล้วจึงสั่งเสนาใน จงไปถามดูให้ถ้วนถี่
อันกุมารแน่งน้อยกับนารี มาอยู่พงพีด้วยอันใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล ออกไปโดยดังพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงกล่าวสุนทรถาม เจ้าบ่าวน้อยโฉมงามเสนหา
ตัวท่านกับสองกัลยา นามวงศ์พงศาประการใด
ทำไมมาอยู่ดงดาน ถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ไหน
ไม่รู้หรือว่าระตูภูวไนย เสด็จมาจึงไม่อัญชลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ละอายใจมิได้พาที กระซิบสองนารีให้ตอบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันผู้มีอัชฌาสัย
จึงตอบวาจาไปทันใด ข้าเป็นชาวไพรพนาวัน
มีนามชื่อเกนประจินตา นั่นชื่อว่าเกนประลาหงัน
น้องชายชื่อมิสาอุณากรรณ ดัดดั้นมาด้วยเข็ญใจ
ทั้งบิดามารดรก็มรณา ไม่มีที่พึ่งพาอาศัย
ทั้งสามสัญจรนอนไพร นิราศไร้เอมโอชโภชนา
ซึ่งมิได้นอบนบองค์ระตู ไม่รู้ด้วยว่าเป็นชาวป่า
ทั้งนี้ตามแต่จะเมตตา ขอท่านเสนาจงปรานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังสาวศรี
จึงตอบไปพลันทันที ว่านี้เรายังแคลงใจ
ชายนั้นว่าเป็นอนุชา ร่วมบิดามารดาหรือไฉน
ทั้งรูปทรงก็แปลกกันไป ไม่สมเป็นชาวไพรพนาวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงโฉมนวลนางบาหยัน
บอกว่าบิดาเดียวกัน แต่ชนนีนั้นต่างไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงฟังแจ้งแถลงไข
จึงมากราบทูลทันใด ตามในเนื้อความที่ถามมา
อันชายชื่อว่าอุณากรรณ คมสันน่ารักหนักหนา
ชะรอยเป็นหน่อกษัตรา กิริยาไม่สมเป็นชาวไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเป็นใหญ่
ได้ฟังเสนีก็ดีใจ ให้รักใคร่ในองค์อุณากรรณ
จึงลงจากคอคชสาร ภูบาลย่างเยื้องผายผัน
ตำมะหงงนำเสด็จจรจรัล โยธากิดาหยันก็ตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงมีพจนารถ ตรัสประภาษโอภาปราศรัย
ดูก่อนกุมารายาใจ พ่อไร้โอรสแลบุตรี
เชิญเจ้าเข้าไปด้วยบิดา ยังพาราประมอตันกรุงศรี
จะเลี้ยงเป็นโอรสร่วมชีวี มิให้เคืองราคีเท่ายองใย
ตัวพ่อนับวันจะชรา จะเสกพระลูกยาให้เป็นใหญ่
ครอบครองสวรรยาราชัย สืบสุริย์วงศ์ไปในพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรมกระหมันวิยาหยา
ฟังระตูประมอตันบัญชา ก้มเกล้าวันทาทูลไป
ซึ่งตรัสโปรดมาด้วยการุญ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะภักดีต่อองค์พระทรงชัย สืบไปกว่าชีวิตจะปลดปลง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันสูงส่ง
ได้ฟังสมดังจำนง พระองค์ยินดีปรีดา
จึงเสด็จขึ้นสู่ช้างที่นั่ง แล้วสั่งให้รับโอรสา
ขึ้นช้างที่นั่งรองรจนา ตามเสด็จยาตราคลาไคล
อันนางพี่เลี้ยงทั้งสอง ขึ้นช้างกูบทองผ่องใส
ให้กลับพหลพลไกร คืนเข้าพิชัยธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเกยกุมกรอุณากรรณ ผายผันเข้าในปราสาทศรี
สองพี่เลี้ยงก็ตามจรลี เสด็จสู่แท่นที่รจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พระแจ้งเหตุแก่ประไหมสุหรี ทีนี้สมดังปรารถนา
ไปเล่นไพรได้โอรสมา ชื่อว่ามิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
เห็นโฉมกุมาราลาวัณย์ ผิวพรรณโสภาน่ารัก
เสนหาดังบุตรในอุทร บังอรโอบอุ้มขึ้นใส่ตัก
กอดจูบลูบหลังแล้วพิศพักตร์ ลูกรักของแม่จะเลี้ยงไว้
แม่ไร้ญาติวงศ์พงศา ทั้งโอรสธิดาก็หาไม่
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงใจ สิ่งใดมิให้มีราคีพาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเกษมศานต์
เสนหาอุณากรรณกุมาร เปรียบปานดังดวงนัยนา
ให้แต่งสมโภชทำขวัญ ทั้งสามคืนสามวันหรรษา
แล้วประทานเครื่องทรงอลงการ์ เงินทองเสื้อผ้ามากมี
ทั้งช้างม้าข้าคนชายหญิง ทุกสิ่งสารพันถ้วนถี่
ประทานวังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
แล้วให้เรียนรู้การณรงค์ สำหรับองค์พระโอรสา
อันสองพี่เลี้ยงกัลยา พระเมตตารักใคร่ให้ปัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ประทานสิ่งของทั้งนั้น สารพันตางต่างอย่างดี
จึงถวายประณตบทบงสุ์ ลาองค์สองกษัตริย์เรืองศรี
แล้วชวนพี่เลี้ยงจรลี ไปดาหาปาตีตำหนักใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเข้าห้องทอง กับสองพี่เลี้ยงพิสมัย
ปรับทุกข์กันตามความในใจ อาลัยคะนึงถึงทรงธรรม์
เอนองค์ลงเหนือบรรจถรณ์ เร่าร้อนวิปโยคโศกศัลย์
ฝืนใจจำชื่นทุกคืนวัน อยู่ในประมอตันพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระเด่นมนตรีเชษฐา
ทรงรถมากับวิยะดา จะใกล้ถึงพลับพลาพนาลัย

ได้ยินเสียงสนั่นครั่นครื้น พ่างพื้นพสุธาสะเทือนไหว
พายุพัดผงคลีคลุ้มไป ไม้ไหล้หักยับระยำลง
อากาศมืดมิดทุกทิศา โยธาหยุดยืนตะลึงหลง
ไม่เห็นทางที่จะเดินในแดนดง พระนิ่งคิดพิศวงในวิญญาณ์
เทียนทองส่องเสด็จก็ดับหมด ให้ชักรถเข้าแอบข้างเงื้อมผา
พระหวั่นจิตคิดถึงบุษบา พลางกอดวิยะดาไว้แนบองค์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๔

๏ บัดนั้น ประสันตาตกใจตะลึงหลง
ครั้นพายุพัดสงัดลง ก็คืนคงได้สมประดีมา
แลหาไม่เห็นนางทรามวัย กับพี่เลี้ยงหายไปทั้งรถา
ตกใจเพียงจะสิ้นชีวา ประสันตาลดเลี้ยวเที่ยวดู
เห็นกะระตาหลาล้มคว่ำ มือกำกอหญ้ายึดอยู่
ฉุดขึ้นบอกเหตุให้รู้ บัดนี้นางโฉมตรูหายไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๕

๏ บัดนั้น กะระตาหลาแจ้งแถลงไข
ลุกขึ้นตีอกตกใจ เหตุไฉนเป็นน่าอัศจรรย์
จึงจุดไปเที่ยวส่องมองหา ทุกพุ่มพฤกษาในสวนขวัญ
ไม่พบพระธิดาลาวัณย์ แล้วพากันเข้าค้นในถ้ำทอง
ทุกแท่นที่ไสยาก็หาจบ เลี้ยวตลบออกจากคูหาห้อง
สงสัยที่ไหนก็เที่ยวมอง ตามช่องเพิงผาทุกท่าทาง

ไม่พบก็พากันร้องไห้ เพียงพินาศขาดใจออกจากร่าง
เสียแรงพระเชื่อใจไว้วาง ให้อยู่รักษานางที่ในไพร
มาบันดาลให้เป็นเช่นนี้ มิรู้ที่จะทำเป็นไฉน
จะคิดผ่อนผันฉันใด จึงจะได้เหตุผลต้นปลาย
เราจะไปเฝ้าองค์พระทรงเดช ทูลให้ทราบเหตุที่นางหาย
อันโทษเรานี้ถึงที่ตาย ตามแต่พระโฉมฉายจะเมตตา
พูดแล้วก็พากันคลาไคล มุ่งไม้ตามแถวแนวป่า
กอดคอกันเดินโศกา มาในเวลาราตรี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
หยุดรถแอบอยู่เงื้อมคิรี กับเสนีนิกรพร้อมกัน
ครั้นพายุพยับกลับเกลื่อน แสงเดือนส่องสว่างไพรสัณฑ์
จึงให้เคลื่อนรถแก้วแพรวพรรณ จรจรัลตามทางพนาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด โอด

๏ มาพบประสันตากะระตาหลา วิ่งมาซบลงแล้วร้องไห้
สะดุ้งจิตประหลาดหลากใจ เอออะไรจึงเป็นดังนี้
คิดพลางทางตรัสถามไป เกิดเหตุเภทภัยสิ่งไรพี่
จึงรีบร้อนมาในราตรี ทิ้งเทวีไว้ในถ้ำทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงทั้งสอง
สะอื้นโศกาน้ำตานอง บังคมทูลสนองไปพลัน

เดิมทีขนิษฐามาประพาส รุกขชาติที่ในสะตาหมัน
บังเกิดพายุพัดอัศจรรย์ นางนั้นกับพี่เลี้ยงหายไป
ข้าเที่ยวค้นคว้าหาจบ จะพานพบกัลยาก็หาไม่
จึงรีบมาแจ้งเหตุเภทภัย ทูลพลางร่ำไห้ไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโทมนัสสา
สลบลงข้างองค์วิยะดา ปูนตาเข้าประคองพระองค์ไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด เจรจาบทที่ ๖๖

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
เอาน้ำมาลูบพักตร์ภูวไนย พระค่อยคืนได้สมประดี
แล้วทูลผ่อนผันด้วยปัญญา พระผ่านฟ้าจงโปรดเกศี
แต่หนหลังหวังสวาทเทวี ภูมีโศกศัลย์เพียงบรรลัย
จนได้เสร็จสมอารมณ์คิด กรรมยังตามปลิดเอาไปได้
สุบินแน่นักประจักษ์ใจ เหตุใหญ่สุดถวิลจินดา
คิดเห็นว่าเป็นแต่รบพุ่ง ก็มาดมุ่งหมายใจจะอาสา
มิรู้เกิดเหตุผลข้างบนฟ้า ชะรอยว่าเทวาพาไป
พระองค์จงระงับดับโศกี อย่าเพ่อตีตนตายไปก่อนไข้
จะได้คิดติดตามนางทรามวัย กว่าจะได้พบองค์นงเยาว์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจาบทที่ ๖๗[๑]

---

๑ บทเจรจาพระราชนิพนธ์หมดเพียงบทนี้

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงทรงโศกสร้อยเศร้า
ฟังอนุชาทูลโลมเล้า ทรงธรรม์บรรเทาโศกา
จึงว่าน้องรักผู้ร่วมจิต เจ้าคิดนี้ชอบนักหนา
พี่นี้เคลิ้มคลุ้มกลุ้มอุรา ดังพิกลกิริยาบ้าใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาบังคมไหว้
จึงทูลว่าซึ่งจะตามทรามวัย จะลำบากยากใจในดงดอน
เป็นห่วงบ่วงใยอยู่หนักหนา ด้วยองค์วิยะดาดวงสมร
พระโฉมยงจงพาบังอร ไปส่งเสียก่อนยังพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
จึงตอบสังคามาระตา เจ้าว่าดังนี้ผิดทีไป
จะให้พาวิยะดาไปส่งนั้น คิดพรั่นอยู่ไม่ไว้ใจได้
เพราะน้องเป็นหญิงจะทิ้งไว้ ครั้นจำเริญวัยวัฒนา
เกลือกว่าจะมีเหตุเภทภัย ตัวพี่อยู่ไกลขนิษฐา
แล้วจะเป็นเช่นครั้งจรกา พาราจะเกิดจลาจล
จะไว้ใจสียะตราหนึ่งหรัด ยังไม่สู้สันทัดจะขัดสน
พี่จะต้องเป็นสองกังวล จนจิตผิดชอบจะพาไป
จะได้ตั้งใจหาไปหน้าเดียว ท่องเที่ยวไปตามอัชฌาสัย
แม้นมิพบดวงยิหวายาใจ จะสู้ม้วยบรรลัยไม่กลับมา

พระจึงสั่งทวยหาญทั้งนั้น ให้พากันรีบไปยังคูหา
ล้มไม้ใหญ่ทับมรคา เอาศิลาปิดปากถ้ำไว้
บรรดาต้นไม้ในสวนศรี ถอนเสียอย่าให้มีที่สงสัย
ว่าแล้วรีบรถาคลาไคล ตรงไปที่ประทับพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๏ พอแสงทองส่องฟ้าธาตรี ก็ถึงที่ตำหนักพนาสัณฑ์
พระอุ้มองค์วิยะดาดวงจันทร์ ขึ้นยังสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งพี่เลี้ยงทั้งสอง ตัวน้องจะแปลงเป็นชาวป่า
มิให้ใครรู้จักศักดิ์เทวา จงปรึกษาหาชื่อบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศี
แล้วให้อาลักษณ์ผู้ภักดี แปลงชื่อทำบัญชีเขียนมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ อันนามกรพระทรงธรรม์ พร้อมกันตริตรึกปรึกษา
ถวายนามตามชาวพนาวา ชื่อปันหยียาหยาชาญชัย
อันระเด่นสังคามาระตา ชื่อจะหรังวิสังกาศรีใส
อันระเด่นดาหยนนั้นไซร้ แปลงใหม่ชื่ออะหมันระปันจา
ระเด่นวิหรากะระตานั้น ชื่อจะหรังสุหรันวิยาหยา
ทั่งสี่พี่เลี้ยงพระราชา ตั้งเป็นรังหงาเห็นควรกัน

ยะรุเดะชื่อวิหรากระตา ปูนตาชื่อปังกะมาหงัน
กะระตาหลาชื่อสุลายัน ประสันตาชื่อสุหรันปาตรี
อันระเด่นวิยะดาโฉมยง ชื่อหลงหนึ่งหรัดมารศรี
บาหยันชื่ออันตะรากี ซ่าเหง็ดชื่อสัตตีกันจา
ประเสหรันชื่อมาตุวาหยัน ปะลาหงันชื่ออันดุวาหรา
บรรดาชื่อมนตรีแลเสนา จัดหาพร้อมแล้วพระภูมี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
สระสรงทรงสุคนธ์วารี ภูมีเปลี่ยนแปลงแต่งกายา
ไม่ทรงกรรเจียกแก้วมงกุฎเก็จ แต่งอย่างปันจุเหร็จโจรป่า
อุ้มองค์หลงหนึ่งหรัดลีลา เสด็จมาขึ้นสู่รถทรง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ พลางคะนึงถึงระเด่นบุษบา พระราชาเศร้าจิตพิศวง
กำสรดระทดระทวยองค์ ให้เร่งรัดจัตุรงค์รีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างรุกขชาติเชิงผา
พิศพรรณมิ่งไม้นานา รื่นร่มรัถยาเรียงราย
บ้างเผล็ดดอกออกช่ออรชร บ้างเบ่งบานเกสรแย้มขยาย
หอมหวนอวลกลิ่นอบอาย คล้ายคล้ายเหมือนเมื่ออยู่ถ้ำทอง
แม้นได้ดวงยิหวามาด้วยพี่ จะชวนชี้ปรีดิ์เปรมเกษมสอง
เห็นการะเกดสีเหลืองเรืองทอง เหมือนผิวเนื้อน้องที่ต้องใจ

พระเหลือบแลดูดอกสร้อยฟ้า ยื่นย้อยระย้างามไสว
เหมือนสร้อยห้อยมวยนางทรามวัย หรือนางน้อยห้อยไว้กระมังนา
จะให้รู้ว่าอยู่ที่ป่านี้ ให้พี่มาติดตามหา
เห็นเล็บนางบานตระการตา เหมือนนขายิหวาของเรียมเอย
ภุมรินบินร่อนเร่หา ชมรสมาลาอันผายเผย
เหมือนพี่เตร่เร่ตามเจ้าทรามเชย ไม่รู้เลยว่าจะไปแห่งใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครวญพลางพระทางคิดคะนึง ถวิลถึงนวลน้องแล้วร้องไห้
กลัดกลุ้มคลุ้มเคล้มสติไป ภูวไนยซวนซบสลบลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาตะลึงหลง
ตกใจขึ้นไปบนรถทรง เจ้าประคองพระองค์อุ้มไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดละห้อยไห้
จึงเอาสุคนธามาลูบไล้ ภูวไนยได้สมประดีมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์อสัญแดหวา
ฟื้นองค์แล้วทรงโศกา โอ้แก้วแววตาของเรียมเอย
ปานฉะนี้จะอยู่แห่งใด ทำไฉนจึงจะรู้นะอกเอ่ย
หรือเทวาพาน้องไปชมเชย ใครเลยจะบอกเหตุร้ายดี

สองกรพระข้อนอุราร่ำ ชะรอยเวรากรรมของพี่
ได้สมน้องแค่สองราตรี หรือมิ่งมารศรีมาจากไป
พระยิ่งเศร้าสร้อยละห้อยหา จะสรงเสวยโภชนาก็หาไม่
แต่ครวญคร่ำกำสรดระทดใจ สะอื้นไห้โศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็โศกศัลย์
บรรดาคนเดินข้างรถนั้น เห็นทรงธรรม์กันแสงร่ำไร
ต่างร้องไห้รักด้วยภักดี มิอาจที่จะกลั้นน้ำตาได้
เงียบเหงาเศร้าโศกสลดใจ ทั่วไปทุกหมู่โยธี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
อุตส่าห์ขืนอารมณ์สมประดี ให้เร่งโยธีไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ รีบลัดดัดดั้นพนาดร เจ็ดวันสัญจรนอนป่า
แยกย้ายรายพลเที่ยวค้นคว้า จนมาใกล้แดนเวียงชัย
จึงให้หยุดพักพลมนตรี ตรัสสั่งเสนีน้อยใหญ่
จงพาพวกทหารเข้าไป สืบข่าวอรไทในธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
ตั้งเหล่ากิดาหยันโยธี ยินดีที่จะเข้าพารา

ด้วยขัดสนโภชนาอาหาร กันดารเดินทางมากลางป่า
ที่ไม่เกณฑ์ให้ไปก็ไคลคลา เดินพวกละห้าหกคน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงสถานบ้านชนบท เที่ยวจดสืบแสวงทุกแห่งหน
ไม่ได้ยินข่าวนางนฤมล ต่างคนอดอยากลำบากนัก
จึงแยกย้ายรายไปในบ้าน เที่ยวประสมประสานทำรู้จัก
เรียกป้าย่ายายทายทัก ผูกรักฝากตัวเป็นลูกเลี้ยง
ทอดสนิทชิดชมให้ชอบใจ แคะไค้ว่ากล่าวก้าวเฉียง
เห็นทรัพย์สินสิ่งใดอยู่ใกล้เคียง ก็ค่อยย่องมองเมียงเข้าหยิบยก
เก็บเอาข้าวของรูปพรรณ แบ่งปันกันจำนำทำโกหก
ปะใครเดินหนเข้าค้นพก รุมชกช่วงชิงแล้ววิ่งราว
ลางคนไปเที่ยวเกี้ยวชู้ เอาปูนพลูซัดหยอกผู้หญิงสาว
ชักสื่อให้หนังสือเพลงยาว เลี่ยงเลี้ยวเกี้ยวกล่าวไปตามแกน
มืดค่ำขึ้นหาทางหน้าต่าง ชวนนางนั่งพูดแล้วรูดแหวน
ชายชิงหญิงสะบัดขัดแค้น กระชากผ้าพาแล่นหนีมา
บ้างย่องเบาเข้าค้นในห้อง ได้เงินทองของดีมีค่า
เที่ยวจำหน่ายขายซื้อโภชนา เอามาเลี้ยงชีวิตไม่คิดอาย ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองทั้งหลาย
อัศจรรย์ด้วยเกิดคนร้าย ข้าวของครุ่นหายเนืองไป

นายบ้านผู้หนึ่งนั้นจึงว่า เห็นคนแปลกหน้ามาใหม่ใหม่
ชะรอยเป็นโจรป่าพนาลัย ปลอมเข้ามาไล่ลักล้วง
จึงคิดเป็นกลเอาคนวาง คอยจับทุกทางถนนหลวง
ป่าวร้องชาวบ้านร้านรวง พบผู้ร้ายลอบล้วงให้จับกุม
เห็นโจรฉวยผ้าพาวิ่งราว ก็เรียกบ่าวบอกเพื่อนเกลื่อนกลุ้ม
สกัดหน้าดากันเข้ารันรุม จับผูกคอคุมเอาตัวไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เหล่าทหารชำนาญศึกใหญ่
เห็นเขาจับเพื่อนมัดก็ขัดใจ นายไพร่วิ่งขัดเขมรมา
ชิงฉุดอุตลุดตะลุมบอน ชกช้อนถูกถนัดด้วยหมัดขวา
แล้วไล่ตามติดเอาอิฐปา ฉวยไม้ได้ดากันเข้าไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวเมืองไม่พรั่นหวั่นไหว
หลบหลีกรับรองว่องไว ถ้อยทีหนีไล่ไม่ละกัน
จู่โจมโถมสะอึกฮึกโห่ ด้วยกำลังโมโหหุนหัน
บ้างถือไม้ไล่ต่อยตีรัน ยืนยันร้องว่าท้าทาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนานายหมวดทั้งหลาย
ได้ยินเสียงวิวาทวุ่นวาย ไพร่นายจัดแจงแต่งตัว
ลางคนเสกขมิ้นกินว่าน หนังเหนียวเชี่ยวชาญมิใช่ชั่ว
บ้างคาดเครื่องเลขยันต์พันพัว โพกหัวถืออาวุธวิ่งไป

เห็นชาวเมืองต่อยตีเหล่าทหาร ก็พลอยพาลพาโลเข้าลุยไล่
ฟันแทงแย้งยิงปืนไฟ ตีตะลุยเข้าไปจนใกล้เมือง
ปีนกำแพงแบ่งคนขึ้นทุกด้าน กองหลังไล่ทหารหนุนเนื่อง
บ้างจุดเพลิงพลุ่งรุ่งเรือง โห่เร้าเข้าเมืองได้ดังใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงประชาชนน้อยใหญ่
ชายหญิงวิ่งวุ่นทั้งเวียงชัย ตกใจไม่เป็นสมประดี
ลางคนอุ้มบุตรฉุดหลาน เสือกสนลนลานแล่นหนี
บ้างลงเรือข้ามฟากไปมากมี กองทัพไล่ตีตามยิง
บ้างบริกรรมทำปากบดบด ตัวสั่นดังแม่มดผีสิง
ข้าวของทองเงินเททิ้ง ผัวพาเมียวิ่งเวียนวก
บ้างจวนตัวผ่อนครัวเข้าปั้นหย่า ยืนสลามอ้าหล่าแล้วตีอก
ที่แก่เฒ่าจูงกันงันงก ตื่นตระหนกตกใจทั้งพารา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เหล่าทหารพาลพวกโจรป่า
เที่ยวทุกแห่งหนค้นคว้า ฉุดคร่าครอบครัวไม่กลัวเกรง
ลางพวกนั่งล้อมกันกินเหล้า มึนเมาพูดโผงโฉงเฉง
ชิงของถองเถียงกันเอง ข่มเหงประชาราษฎร์กวาดริบ
บ้างได้เงินทองของประหลาด พรมเจียมเจียระบาดตาดขลิบ
สารพันเสื้อผ้าคว้ายิบ ซุบซิบเพื่อนกันแล้วพันพุง

บ้างเปิดกำปั่นได้ขันเชี่ยน　　เงินเหรียญหน้าฝรั่งทั้งถุง
บ้างจับได้หญิงสาวให้บ่าวจูง　　หอบที่นอนหมอนมุ้งมารุงรัง
พบผัวจะเอาตัวไปขู่ฆ่า　　ให้นำหาเงินทองของฝัง
ราษฎรร้อนรนพ้นกำลัง　　อลหม่านไปทั้งหญิงชาย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น　　ระตูอกสั่นขวัญหาย
ตกใจระรัวกลัวตาย　　แพ้พ่ายไม่รอต่อฤทธิ์
บรรดาธานีทุกประเทศ　　ก็เกรงเดชเดชาอาญาสิทธิ์
ระตูต่างองค์ทรงคิด　　จะผูกพันเป็นมิตรไมตรี
ให้แต่งเครื่องบรรณาการนานา　　มาขอขึ้นแก่มิสาระปันหยี
ถวายทั้งโอรสและบุตรี　　สั่งให้เสนีนำไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　เสนารับสั่งบังคมไหว้
มาจัดแจงแต่งตามบัญชาใช้　　เสร็จแล้วก็ไปจากพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ต่างคนต่างพาบรรณาการ　　ทั้งบุตรีกุมารโอรสา
มาถึงที่ประทับพลับพลา　　พร้อมกันทั้งสิบห้าธานี
จึงเข้าไปแจ้งเหตุผล　　บอกยุบลพี่เลี้ยงทั้งสี่
จงพาเราเข้าไปอัญชลี　　ทูลคดีอย่าให้ระคายเคือง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงแจ้งความตามเรื่อง
จึ่งนำเสนาสิบห้าเมือง ทั้งเครื่องบรรณาการเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลองค์ปันหยีเป็นใหญ่
บัดนี้ระตูทุกกรุงไกร มีใจภักดีปรีดา
ให้แต่งบรรณาการมาถวาย กับโอรสหญิงชายเสนหา
บุตรท้าวสมาหรังราชา ชื่อระเด่นกุดาปาตี
องค์หนึ่งชื่อกุดาวะหา หนึ่งชื่อกุดารัศมี
บุตรท้าวตะมาเสธิบดี ชื่อยาหยาส่าหรีเยาวมาลย์
โอรสชายชื่อวิยาหยา โสภารูปทรงส่งสัณฐาน
บุตรท้าวกุระบุหมีภูบาล ชื่อนงคราญอรสาทรงลักษณ์
บุตรท้าววังกันธิบดี ชื่อกันจะหนานารีมีศักดิ์
ท้าวปะตาหลำถวายลูกรัก สององนงค์วงพักตร์โสภา
ชื่อนาหงสกันโฉมยง หนึ่งชื่อว่าหงอรสา
ท้างปะตาหลังถวายธิดา ชื่อมาหงันยาหยานารี
บุตรท้าวละหงิดทรงธรรม์ ชื่อสุหรันกันจาส่าหรี
บุตรท้าวกะปาหงันภูมี ชื่อสุหราวาตีกุมารา
อันองค์อนุชาน้อยนั้น ชื่อระเด่นสุหรันกิราหนา
ถวายทั้งอาวุธแลโยธา ขอเป็นข้าขอบขัณฑ์คุ้งวันตาย ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉาย
ฟังพี่เลี้ยงทูลบรรยาย จึงภิปรายปราศรัยเสนา
ซึ่งระตูสามิภักดิ์รักใคร่ เราชี้ชอบขอบใจหนักหนา
ไม่เสียดายสุริย์วงศ์กษัตรา เอาธิดามาให้แก่โจรไพร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ตรัสพลางประทานสิ่งของ เสื้อผ้าเงินทองกองให้
ของเราชาวป่าพนาลัย มีใจให้ท่านเป็นไมตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาประณตบทศรี
รับของประทานด้วยยินดี ดูทำนองปันหยีจำนรรจา
กิริยาแยบคายคมสัน เห็นผิดเผ่าพันธุ์โจรป่า
ชะรอยหน่อกษัตริย์แสร้งแปลงมา เที่ยวหาอิสตรีเป็นมั่นคง
บรรดาเสนาที่มานั้น ต่างสำคัญแคลงคิดพิศวง
จึงถวายอภิวาทบาทบงสุ์ อำลาแล้วตรงไปพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ให้ยกทัพขับพลโยธา ลีลาล่วงด่านผ่านไป
อันกุมารเชลยทั้งแปดองค์ ทรงอาชาตามงามไสว
รถประเทียบธิดาทุกกรุงไกร ตามไปเป็นระเบียบเรียบกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงสถานท่าบาลี จึงให้หยุดโยธีทัพขันธ์
พอสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ เสด็จขึ้นสุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

แขกมอญ

๏ พระคะนึงถึงระเด่นกันจะหนา ละม้ายเหมือนบุษบาศรีใส
ให้คิดประดิพัทธ์กำหนัดใน จึงตรัสใช้บาหยันกัลยา
จงไปบอกบุตรีวังกัน ว่าหลงหนึ่งหรัดนั้นคะนึงหา
ให้เชิญทรามวัยไปพลับพลา พูดเล่นตามประสาสตรี
เราจะหนีไปซ่อนอยู่รถทรง แม้นโฉมยงขึ้นมาถึงนี่
ขวนพูดจาเล่นพอเป็นที แล้วสาวศรีจงรีบไปบอกเรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น บาหยันบังคมก้มเกล้า
แล้วค่อยลัดแลงแฝงเงา ลีลามาเฝ้าพระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงทูลนางโฉมยง ว่าหลงหนึ่งหรัดมารศรี
วอนว่าจะมาเฝ้าเทวี ประสาเด็กให้มีใจรัก
ครั้นจะพามาตามลำพังตัว ก็คิดกลัวปันหยีมีศักดิ์
จึงใช้ข้ามาทูลด้วยใจภักดิ์ เชิญเสด็จนงลักษณ์ไปพลับพลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
จึงตอบบาหยันกัลยา ข้าคิดอยู่ว่าจะคลาไคล

ไปฝากตัวโฉมตรูให้รู้จัก　　เป็นที่พึ่งพำนักอาศัย
จะไปเองก็เกรงอรไท　　ด้วยมาใหม่ไม่คุ้นเคยกัน
ว่าแล้วแต่งองค์ทรงอาภรณ์　　งามเพียงอัปสรสาวสวรรค์
เสด็จจากรถแก้วแพรวพรรณ　　บาหยันก็ตามจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นพลับพลาทอง　　เข้าไปในห้องมารศรี
แล้วโอบอุ้มองค์พระบุตรี　　เจรจาพาทีกันไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น　　นวลนางบาหยันหรรษา
ไปทูลปันหยีมิได้ช้า　　พระธิดามาแล้วพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
สระสรงทรงสุคนธ์ปนสุวรรณ　　กลั้วกลิ่นอำพันจันทน์ขจร
ทรงภูษาซ่าโบะสีทับทิม　　ขลิบริมร่ำอบเกสร
บรรจงจับชายกรายกร　　บทจรมายังพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ฉุยฉาย

๏ พระหยุดแฝงม่านทองมองเห็น　　โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
กับพระน้องนั่งเล่นเจรจา　　สรวลสันต์หรรษาทั้งสององค์
ให้กระสันรัญจวนป่วนจิต　　ยิ่งคิดพิสมัยใหลหลง
จึงค่อยย่องเข้าไปด้วยใจจง　　พระหัตถ์ซ้ายเท้าลงที่ตักนาง

พระหัตถ์ขวาคว้ากอดเกนหลง โฉมฉายอางองค์อางขนาง
พระแย้มยิ้มหยอกน้องประคองคาง ชำเลืองแลดูนางเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนามารศรี
ขวยเขินสะเทินใจในที ก็ผลักนางถอยหนีเสียทันใด
ปันหยีทับเพลานงเยาว์อยู่ เป็นครู่จึงเคลื่อนเขยื้อนได้
อัญชลีแล้วลาคลาไคล พระจับชายสไบไว้ทัน
ให้ขามจิตคิดเกรงพระโฉมยง ฉุดกรเกนหลงเข้ามากั้น
พระกลับอุ้มใส่ตักนางผลักพลัน หวาดหวั่นหฤทัยไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดก็ร้องหา
มานีกะกังประสันตา จงพาข้าไปชมแสงจันทร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาอุ้มองค์ผายผัน
จึงเรียกกิดาหยันทั้งนั้น ชวนชมแสงบุหลันสำราญใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เห็นนางขวยเขินสะเทินใจ ภูวไนยจึงดำเนินออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันจึงทูลกันจะหนา
โฉมยงจงถวิลจินดา อันตกมาอยู่ในเนื้อมือ

แม้นจะขืนขัดขวางอยู่อย่างนี้ ใช่ว่าปันหยีจะฟังหรือ
จะทำโดยหยาบช้าคราญื้อ ยิ่งจะรื้ออัปยศอดอาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนาโฉมฉาย
ได้ฟังบาหยันอภิปราย ทั้งกลัวทั้งอายเป็นพ้นไป
มิรู้ที่จะตอบวาจา กัลยาโศกทรงกันแสงไห้
กลุ้มกลัดขัดข้องหมองใจ อรไทนั่งนิ่งไม่ติงองค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ่งคิดพิศวง
จึงย่างย่องเข้าห้องบรรทม บาหยันกราบลงแล้วออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ชาตรี

๏ ลดองค์ลงนั่งแนบนาง ยิ้มพลางทางกล่าวปราศรัย
โฉมเฉลาเยาวยอดยาใจ เป็นไรจึงโศกาจาบัลย์
จงหักห้ามความโศกเสียก่อน บังอรอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
พักตร์น้องผ่องเพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณจะเศร้าพี่เสียดาย
ชะรอยว่าบุพเพนิวาสา จึงได้มาเล้าโลมโฉมฉาย
จะเป็นเพื่อนพิศวาสไม่คลาดคลาย จะเบี่ยงบิดคิดอายพี่ยาไย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกันจะหนาศรีใส
ได้ฟังภิปรายละอายใจ อรไทไม่ตอบวาที
แต่สะบิ้งสะบัดปัดกร คมค้อนเมียงชม้อยถอยหนี

พระอย่าทำลวนเล่นเช่นนี้ นางชลีกรก้มพักตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ่งมีเสนหา
ยุดมือไว้แล้วจึงว่ามา อย่าวันทาพี่เลยนะเทวี
ตัวพี่นี้ชาติชาวดง ไม่ควรนวลอนงค์จะไหว้พี่
ตัวเจ้าเป็นราชบุตรี มีกรรมจำได้แก่ชาวไพร
ถึงพี่นี้ต่ำช้าบรรดาศักดิ์ แต่ใจใฝ่รักที่ศักดิ์ใหญ่
วาสนาเคยสร้างกับนางไว้ ด้วยจะได้พึ่งเดชกษัตรา
ว่าพลางแอบอิงพิงพาด สุดสวาทอย่างอนจงผ่อนหา
กรกระหวัดรัดรึงตรึงตา แก้วตาของพี่จงปรานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกศเกศี
น้องไม่ควรคู่ด้วยภูมี ทำอะไรฉะนี้พระราชา
ถ้าว่าเป็นคู่ตุนาหงัน จึงจะควรผูกพันเสนหา
อันน้องนี้เชลยลอยมา จะขอเป็นแต่ข้าช่วงใช้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ วาเอยวาจา ช่างว่าพี่ชอบอัชฌาสัย
ถึงมิใช่คู่ขอสู่ไว้ เป็นบุญจึงได้เจ้าดวงตา

เนื้อละมุนอุ่นอ่อนดังสำลี กระนี้หรือจะใช้เป็นทาสา
พี่ก็ไม่มีการสิ่งใดมา จะใช้ตามวาสนานงเยาว์
สุดแต่จะเป็นเพื่อนนอนพี่ การสิ่งนี้แลจะใช้เจ้า
ว่าพลางอิงแอบแนบเคล้า สัพยอกหยอกเย้ากัลยา
จุมพิตชิดเชยปรางทอง ค่อยประคองพุ่มพวงดวงยิหวา
ภุมรินรนร่านนานช้า พึ่งมาพบรสเสาวคนธ์
พระพรายชายพัดเฉื่อยฉ่ำ พรำพรำพร่างพร้อยฝอยฝน
นาคราชผาดเผ่นเล่นชล เลื้อยเลี้ยวตามวนวารี
มัจฉาชมชื่นฝืนระลอก กลับกลอกกลางน้ำดำหนี
สองกษัตริย์สุขเกษมเปรมปรีดิ์ อยู่ในแท่นที่ไสยา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โลม

ช้า

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นกันจะหนา
ได้ร่วมรมย์สมศรีปรีดา ด้วยปันหยีสุกาหราฤทธิรงค์
แรกเริ่มรสรักประจักษ์จิต แสนสนิทพิสมัยใหลหลง
หมอบเมียงเคียงข้างไม่ห่างองค์ โฉมยงเยื้อนยิ้มพริ้มพราย
ทูลเชิญให้ทรงสุคนธาร แล้วอยู่งานพัชนีวีถวาย
พระหยอกเย้าเอาสุคนธ์ประปราย นางค้อนควักชักชายสไบบัง
ภูธรประทานชานสลา กัลยาประดิพัทธ์ประหวัดหวัง
นัยน์เนตรชม้อยคอยระวัง เฝ้าฟังบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นใกล้รุ่งรางสร่างแสงทอง บุหรงร้องพร้องเพรียกพนาศรี
นวลนางกันจะหนานารี อัญชลีแล้วลามารถทรง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑๙

ช้า

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีศักดิ์สูงส่ง
สถิตที่แท่นสุวรรณบรรจง คิดคะนึงถึงองค์บุษบา
เจ้าจะอยู่แห่งหนตำบลใด ทั่วทุกกรุงไกรพี่เที่ยวหา
จนสิ้นแผ่นดินแดนชวา ไม่ได้ข่าวดวงยิหวายาใจ
จะข้ามไปเมืองมะละกาเกาะ สืบเสาะให้สิ้นสงสัย
จึงสั่งประสันตาทันใด จงเข้าไปพาราบาหลี
บอกแก่ระตูผู้ผ่านเมือง ให้แจ้งความตามเรื่องถ้วนถี่
เราจะยืมกำปั่นวันพรุ่งนี้ จะข้ามไปธานีมะละกา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศา
มาขึ้นมโนมัยไคลคลา บ่าวไพร่พร้อมหน้าตามไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากอาชา เข้าไปหาระตูผู้เป็นใหญ่
ทูลว่าปันหยีชาญชัย สั่งใช้ให้ข้าเข้ามา
ยืมเรือใหญ่น้อยสักร้อยลำ ให้นำมาจอดทอดท่า
จะข้ามไปยังเกาะมะละกา เที่ยวเล่นให้ผาสุกใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูฟังแจ้งแถลงไข
จึงสั่งเสนาทันใด จงจัดนาวาให้บัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
มาเร่งรัดจัดแจงทำบาญชี เรือของใครมีก็เก็บมา
ทั้งเชือกเสาเพลาใบรอกกว้าน ต้นหนคนงานให้เร่งหา
บ้างตกแต่งดอกหมันเอาชันยา ทำประทุนหลังคาทาดำ
บ้างบรรทุกอับเฉาข้าวเสบียง ชำรุดรั่วรอยเพรียงเอียงคว่ำ
ให้เร่งรัดผลัดเปลี่ยนได้ครบลำ มาอดอยู่ปากน้ำพร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาก็รีบผายผัน
มาทูลพระองค์ผู้ทรงธรรม์ เรือนั้นยืมได้ดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีจิตหรรษา
จึงแต่งองค์ทรงเครื่องรจนา พระหัตถ์ขวากุมกริชฤทธี

แล้วชวนโฉมยงหลงหนึ่งหรัด กับสุรางค์นางกษัตริย์สาวศรี
พร้อมหมู่แสนสุรเสนี จรลีไปลงนาวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

จำปาทองเทศ

๏ ลมดีพระก็ใช้ใบไป พระอุ้มองค์อรไทขนิษฐา
ขึ้นนั่งยังท้ายเภตรา ชมหมู่มัจฉาในสาชล
พิมทองล่องลอยแลคร่ำ วาฬผุดพ่นน้ำดังฝอยฝน
ฉนากฉลามว่ายตามวน โลมาหน้าคนนนทรี
พระชี้ชมศิลาปะการัง ที่เขียวดังมรกตสดสี
ที่ลายคล้ายราชาวดี แดงเหลืองเลื่อมสีเหมือนโมรา
บ้างปริ่มน้ำรำไรไคลจับ งอกสลับกับกัลปังหา
ชมพลางแล่นเลียบเกาะมา หมายมุ่งมะละกาธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โล้

ร่าย

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ชมหมู่มัจฉาในวารี มากมีหลายอย่างต่างกัน
บรรดานางเชลยไม่เคยเห็น ก็ตื่นเต้นปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ทั้งสี่พี่เลี้ยงแลกำนัล ชวนกันชมไม้ในเกาะเกียน
เขียวขอุ่มพุ่มใบเหลืองสลับ เหมือนฉากพับแต้มลายระบายเขียน
บ้างดูระลอกกลอกกลิ้งวิงเวียน เมาคลื่นอาเจียนไม่สมประดี
บางคนคว้าหาส้มดมพิมเสน บ้างบ่นว่ากรรมเวรอะไรนี่
บ้างบนตัวกลัวตายวายชีวี ที่ใครดียิ้มเยาะเพื่อนกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ลมดีแล่นข้ามมาสามวัน กำปั่นถึงเกาะมะละกา
จึงให้ม้วนใบยอดทอดสมอ หยุดรอเรียงลำขนานหน้า
แล้วยกธงสำคัญสัญญา อย่างเรือลูกค้ามาแต่ไกล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น กรมการด่านคอยน้อยใหญ่
เห็นเภตราดาดาษประหลาดใจ จึงลงเรือแล่นใบออกไปดู ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถามไปทันที เรือนี้ไปไหนมาทอดอยู่
สุหรัดหรือชวามลายู จงบอกไปให้รู้เรื่องความ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบไปไม่เข็ดขาม
เรานี้ชาวชวาพยายาม อุตส่าห์ข้ามมาชมเวียงชัย
หวังจะกินข้าวเมืองมะละกา ข้าวชวาเบื่อแล้วกินไม่ได้
นายเราชาวดงพงไพร ชื่อปันหยีมีใจภักดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังถ้วนถี่
จึงใช้ใบกลับมาธานี แล้วเข้าไปยังที่ศาลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งคดี แก่ดะหมังเสนียาสา
ตามซึ่งข้อความที่ถามมา ให้ทราบกิจจาทุกสิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาผู้ใหญ่
ครั้นแจ้งก็พากันคลาไคล เจ้าไปพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงกราบทูลระตูภูมี บัดนี้ปันหยีโจรป่า
ใช้ใบกำปั่นข้ามมา เข้าทอดท่าหน้าด่านปากน้ำ
ประมาณเรือใหญ่น้อยสักร้อยเศษ ถามเหตุก็บอกเป็นความขำ
มีปืนสำหรับรบมาครบลำ ท่วงทีที่ทำเห็นชอบกล
นัยว่าจะมาชมธานี ร้ายดีไม่แจ้งเหตุผล
เขาลือนามขามเดชทุกตำบล เที่ยวประจญปล้นเมืองมามากมาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ราชาหวาดหวั่นขวัญหาย
จึงว่าปันหยีนี้หยาบคาย ชิงชัยได้หลายพารา
บัดนี้เที่ยวมาถึงเมืองเรา จำจะเอาใจไว้ดีกว่า
แต่งรับตามอย่างกษัตรา จงไปเชิญขึ้นมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที มาสั่งตามมีบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ให้เหล่าชาววังจัดแจง ตกแต่งปราสาทราชฐาน
ทอดราชอาสน์ดาดเพดาน ผูกม่านสุวรรณบรรจง

บ้างทำถนนหนทาง แผ้วถางให้สะอาดกวาดผง
ที่ไหนลุ่มทุ่มถมดินลง บรรจงปรายโปรยโรยทราย
ให้ชาวบ้านร้านริมถนนนั้น จัดสรรสินค้ามาเรียงขาย
สักหลาดตาดโหมดมากมาย อัตลัดผ้าลายมะละกา
บ้างขายเครื่องหีบหมากนากทอง กระจกส่องเครื่องแก้วกะหลาป๋า
เพชรนิลมณีมีราคา แม่ค้านั่งขายเนืองนอง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาทั้งสอง
ให้เกณฑ์แห่หน้าหลังตั้งกอง แตรสังข์ฆ้องกลองมลายู
ธงฉานธงชายปลายสะบัด เป็นขนัดรายเรียงเคียงคู่
ครบถ้วนทุกหมวดตรวจดู พร้อมหมู่โยธาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงบอกกะระตาหลา ว่ารายายินดีจะมีไหน
ให้ข้ามาเชิญพระทรงชัย ขึ้นไปประพาสพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพระพี่เลี้ยงกะระตาหลา
มาทูลปันหยีด้วยปรีดา เจ้าเมืองมะละกาให้เชิญไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
จึงว่าเราจะเข้าไปเวียงชัย จงแต่งให้หลายอย่างต่างกัน

ทั้งสีเสื้อสีผ้าแลธงเทียว แดงเขียวเหลืองลายสลับคั่น
สั่งเสร็จเสด็จจากแท่นสุวรรณ จรจรัลไปสรงวาริน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์ปนปรุงกลิ่นเกลา สนับเพลาเชิงช่อเฉิดฉิน
ทรงภูษายกแย่งนาคิน ฉลององค์ติดอินทรธนูเนา
เจียระบาดตาดปักอย่างนอก มะลิเลื้อยลายดอกฉลุเฉลา
ทับทรวงจำหลักลายพรายเพรา งามเงาเนาวรัตน์จำรัสเรือง
ทองกรเก้าคู่ชมพูนุท ประดับบุษราคัมน้ำเหลือง
ธำมรงค์รจนาค่าเมือง อร่ามเรืองเฟื่องห้อยพลอยเพชร
ตาดสุวรรณพันโพกเกศา แต่งอย่างโจรป่าปันจุเหร็จ
ทรงอุบะเพชรพรายกระจายเม็ด แล้วเสด็จมาทรงอัสดร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

ร่าย

๏ พรั่งพร้อมโยธากิดาหยัน ถวายบังคมคัลอยู่สลอน
เสียงประโคมเซ็งแซ่แตรงอน ให้เคลื่อนพลนิกรเดินทาง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น ผ่านดำขำขนสองอย่าง
อกผายท้ายพีเป็นมะปราง ชันหูชูหางอย่างม้ายนต์
ยกเท้าก้าวสอดขอดข้อ หกมุ่นม้วนคอย่อย่น
ป่วนปั่นหันคว้างมากลางพล เริงรนร่านร้องลำพองมา

อนุชาขี่ม้าที่นั่งรอง ม้าพี่เลี้ยงเคียงสองซ้ายขวา
ม้าระเด่นเต้นตามรัถยา กิดาหยันเสนาก็ตามไป
สนั่นเสียงฆ้องกลองเซ็งแซ่ ทหารแห่ถือทวนธงไสว
สารวัดรัดเร่งพลไกร เข้าในนครมะละกา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองมาหนักหนา
นั่งแน่นสองข้างมรคา ตั้งหน้าชะแง้แลดู
บ้างกระซิบถามไถ่กันไปพลาง ชวารูปร่างอย่างไรอยู่
บ้างแย้มบานหน้าต่างเปิดประตู คอยดูตามทางคลาไคล
เห็นพลแห่หน้าในตาริ้ว ทวนทองธงทิวปลิวไสว
สีเสื้อสลับจับกันไป ดังสีรุ้งที่ในนภา
เห็นปันหยีขี่ม้ามากลางพล งามจริงยิ่งคนในใต้หล้า
เหมือนหนึ่งเทวัญในชั้นฟ้า มิใช่โจรป่าพนาลี
ชะรอยกษัตริย์สุริย์วงศ์ หากแกล้งแปลงองค์เป็นปันหยี
บรรดาสาวสาวชาวธานี ยินดีปรีดาด้วยรูปทรง
บ้างชม้อนช้อยชายหางตา เสนหาอาลัยใหลหลง
ทำเอียงอายชายสไบเลื่อนลง ต้องจิตพิศวงวิญญาณ์ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ชำเลืองเนตรดูชาวพารา สบตาก็ยิ้มพริ้มพราย

เห็นหน้าไหนดีเป็นทีท่วง ก็หน่วงม้าเต้นเขม้นหมาย
บุ้ยบอกพี่เลี้ยงแล้วภิปราย มลายูแยบคายชอบกล
ตรัสพลางกะระตะอาชา ไว้หน้าเงยงามมาตามถนน
ถึงทวารในไพชยนต์ ก็ลงจากม้าต้นไคลคลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เข้าในพระโรงรูจี เห็นเสนีเฝ้าแหนแน่นหนา
สดองค์ลงพลันไม่วันทา นั่งน้อมกายาพอเป็นที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกรุงศรี
ครั้นเห็นปันหยีก็ยินดี จึงมีพจนารถประภาษไป
เชิญขึ้นมานั่งบัลลังก์อาสน์ บิตุราชจัดแจงแต่งให้
มาเถิดเจ้ามาอย่าเกรงใจ พ่อไม่มีจิตคิดฉันทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีกล่าวแกล้งแสร้งว่า
จะร่วมอาสน์กับราชรายา กลัวตุหลาปาปาจะเกิดมี
ข้านี้ชาวดงพงไพร ไม่พอใจที่สูงศักดิ์ศรี
อันรายาโปรดมาทั้งนี้ พระคุณพ้นที่จะพรรณนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูได้ฟังก็หรรษา
ไพเราะเพราะรสวาจา ยิ่นแสนเสนหาเป็นพ้นคิด

จึงเลื่อนองค์ลงจากราชอาสน์ ตรัสประภาษโดยความสุจริต
เจ้ามาไยมิใช่พาณิช มีกิจสิ่งใดจึงไคลคลา
จะมาเมืองนี้หรือจะไปไหน พอใกล้จึงแวะขึ้นมาหา
อนึ่งทางกลางทะเลแล่นมา กันดารโดยมรคาสาชล
พวกพลมนตรียังพร้อมเพรียง หรือเสบียงอาหารขัดสน
หรือขอบเขตพระนครร้อนรน จลาจลบ้านเมืองเคืองใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
เมื่อมาท่าทางชลาลัย ใช้ใบได้ลมตลอดมา
ด้วยมีใจจงรักภักดี ทั้งไพร่พลมนตรีก็ชื่นหน้า
ข้าอยู่ไพรไม่มีพารา จึงเที่ยวทางนาวาให้สบาย
จะใคร่เห็นยศอย่างต่างประเทศ ชมนิเวศน์เวียงวังทั้งหลาย
ไม่มีธุระเรื่องเคืองระคาย ชมแล้วจะผันผายคืนไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น รายาได้ฟังก็สงสัย
วาจาจริตผิดชาวไพร จะเป็นในสุริย์วงศ์กษัตรา
ชะรอยเที่ยวมาหาอิสตรี คิดว่าลูกเรามีกระมังหนา
แล้วจึงกล่าวรสพจนา ดูราปันหยีมียศ
ตัวพ่อนับวันจะอันตราย วางวายชีวิตปลิดปลด
ไร้ราชบุตรีโอรส จะสืบสายสูญหมดไม่มีใคร

เชิญเจ้าครองครองพารา ไอศูรย์สวรรยาจะยกให้
เป็นเอกในเศวตฉัตรชัย ให้เย็นใจไพร่พลโยธา
จะได้พึ่งเดชาอานุภาพ ปราบปรามปัจจามิตรทุกทิศา
เรานี้จะไปปะตาปา ทรงพรตอยู่ป่าพนาลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงว่าข้าเคยอยู่แต่พงพี อันธานีไม่คู่ควรครอง
ซึ่งจะให้ว่าการพารา จะเสียใจไพร่ฟ้าหม่นหมอง
โภไคยไอศูรย์ไม่ปูนปอง จะเที่ยวท่องสัญจรดอนดง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น รายายิ่งคิดพิศวง
จะวอนว่าเท่าไรด้วยใจจง ก็ไม่ปลงลงตามบัญชาการ
พระจึงตรัสสั่งเสนา ให้จัดแจงโอชากระยาหาร
มาเลี้ยงปันหยีแลกุมาร ทั้งโยธาบริวารบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กรมวังรับสั่งใส่เกศี
มาบอกวิเสทพลันทันที ตามมีพระราชบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกวิเสทสับสนอลหม่าน
บ้างจัดแจงเจียนตองรองจาน เทียบของคาวหวานครบครัน

แล้วยกไปเลี้ยงโยธา บ้างเลี้ยงเหล่าเสนากิดาหยัน
บ้างยกเครื่องเสวยปันหยีนั้น มาตั้งในพระโรงคัลทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เจ้ากรุงมะละกาเป็นใหญ่
จึงตรัสแก่ปันหยีชาญชัย เชิญให้เสวยโภชนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
กับระเด่นสังคามาระตา เสร็จเสวยโภชนาสาลี
แล้วลาระตูภูวไนย มิได้ประณตบทศรี
สององค์มาทรงพาชี เสนีแห่แหนแน่นมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เดินทางมากลางนคเรศ พระชายเนตรชำเลืองแลหา
พระกรรณตรับฟังข่าวบุษบา จนมาถึงที่ท่าสำเภา
ลงจากอาชาม้าที่นั่ง มายังหลงหนึ่งหรัดโฉมเฉลา
อุ้มนางขึ้นวางบนเพลา ชมพลางสร้อยเศร้าวิญญาณ์
ยิ่งคะนึงถึงองค์อัคเรศ อาดูรพูนเทวษถวิลหา
ทอดถอนฤทัยไปมา จนจวนเวลาราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงนางหวันยิหวาสาวศรี
เป็นบุตรตำมะหงงเสนี เคหาอยู่ที่ทางไป

ได้เห็นปันหยีทั้งไปมา กัลยาประดิพัทธ์พิสมัย
ให้แสนเสนหาอาลัย รัญจวนครวญใคร่เป็นไมตรี
นอนนั่งตั้งแต่ตะลึงหลง ในรูปทรงมิสาระปันหยี
ครั้นค่ำย่ำฆ้องก็จรลี มาอาบน้ำขัดสีกายา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ทาแป้งแต่งกายอายอบ จันทน์ปรุงฟุ้งตลบกลิ่นบุหงา
ลูบไล้น้ำดอกไม้เทศทา ส่องกระจกผัดหน้านวลผจง
กันกวดกระหมวดมวยรวยรับ สีขี้ผึ้งเสร็จสรรพกันขนง
สะอิ้งเอวพรรณรายสายสอดวง ห้อยอุบะตันหยงพู่พวง
นุ่งตานีอย่างนอกดอกไหม ห่มริ้วทองช่องไผ่พื้นม่วง
สอดสีซับในหงอนไก่ดวง ทีท่วงไว้วางเหมือนนางใน
ใส่แหวนรังแตนเพชรเม็ดแตง แววับจับแสงแขไข
ต่างหูห้อยพลอยเพชรอำไพ งามวิไลพิศเพียงขวัญตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จพอเวลาบิดาหลับ ซุบซิบกันกับทาสา
ลอบลงจากเรือนแล้วไคลคลา บ่าวถือของสลาไปตามนาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ มายังตีนท่าหน้าบ้าน เดินตามสะพานผันผาย
ลงเรือน้อยค่อยเลื่อนเคลื่อนคลาย ทาสีถือท้ายพายไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โล้

๏ ครั้นถึงนาวาปันหยี จึงประทับเข้าที่กำปั่นใหญ่
แล้วคิดขวยเขินสะเทินใจ เอาสไบบังแสงอัคคี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแลเห็นนางสาวศรี
ก็รู้แจ้งใจที่ในที จึงมาทูลปันหยีด้วยพลัน
ข้าเห็นสตรีขี่เรือน้อย มาจอดลอยคอยอยู่ข้างกำปั่น
ใครกระไรไว้บ้างเมื่อกลางวัน จึงรักใคร่ผูกพันตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
รำคาญวานไปบอกอนุชา จงรับมาอย่าให้เปล่าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารีบมาหาช้าไม่
ทูลองค์อนุชาชาญชัย ลาภใหญ่มาถึงพระภูมี
พระเชษฐาโปรดปรานประทานนาง รูปร่างอย่างไรไม่รู้ที่
มาจอดคอยลอยเรืออยู่ตรงนี้ จงจรลีไปรับนงเยาว์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาโฉมเฉลา
จึงว่าภาษาไม่เหมือนเรา ข้างเขาเจรจามลายู
จะพาทีด้วยนางอย่างไร พรั่นใจให้คิดอดสู
จะพูดมาอย่างไรก็ไม่รู้ เอ็นดูจงขับให้กลับใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบตามอัชฌาสัย
ถึงว่าภาษามิเข้าใจ พูดมิได้ก็อย่าเจรจา
อาหารประทานมาถึงปาก ทำลำบากคนใช้ไยหนักหนา
ซื้อยังขอแถมเหน็บแนมมา ได้เปล่ายังว่ามิรับไว้
แต่ให้รบเร้าเฝ้าเตือน ทำบิดเบือนเหมือนเข้าหอใหม่
วิบากกรรมแล้วจำแข็งใจ ได้เช่นก็จะย่ามตามรอย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาตอบถ้อย
จะอุตส่าห์แข็งใจไปสักน้อย ยิ้มพลางคลาดคล้อยดำเนินไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชาตรี
๏ ถึงนาวาน้อยก็ค่อยย่าง นั่งลงใกล้นางแล้วปราศรัย
สาวน้อยถอยหนีพี่ไย จะเล่าให้เจ้าฟังแต่หลังมา
พี่สู้ข้ามคงคามหารณพ หวังจะพบนวลนางต่างภาษา
โฉมงามทรามสวาทเพียงบาดตา นางในเมืองชวาไม่เหมือนน้อง
พี่จะขอฝากฝังไมตรีจิต อย่าคิดเคืองระคางหมางหมอง
จะอยู่ไยที่ในสัดจอง ขอเชิญดำเนินน้องไปห้องใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น หวันยิหวานารีศรีใส
ฟังพูดภาษาชวาไป ไม่เข้าใจในรสวาจา

นางสะทกสะเทินเมินเมียง อายเอียงก้มพักตร์กินสลา
ชายชำเลืองเนตรรับจับตา เยื้อนยิ้มในหน้าไม่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร งามงอนจริตติดใจพี่
สาวสวรรค์ขวัญตาจงปรานี อย่าให้เสียทีพี่ลงมา
ว่าไรก็ไม่ตอบถ้อย ทำแต่ชม้อยเมียงหน้า
พระฉวยฉุดยุดนางกัลยา ขึ้นมายังที่ห้องใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ นั่งแอบแนบชิดชมนาง พระพลางกล่าวแกล้งแถลงไข
วันนี้เห็นน้องต้องฤทัย นึกอยู่ว่าจะใคร่เป็นไมตรี
พี่ผูกใจจึงไปดลจิตเจ้า เผอิญให้ขวัญข้าวมาถึงนี่
จะขืนขัดตัดใจไปไยมี สนทนาพาทีด้วยพี่ชาย
อันชวากับนางมลายู พอจะรู้ภาษากันง่ายง่าย
อย่าทำขวยเขินสะเทินอาย เจ้าสายสุดที่รักจงเมตตา
ว่าพลางตระโบมโลมเล้า สัพยอกหยอกเย้าหรรษา
เชยคางชมปรางปรีดา กลิ่นมาลาฟุ้งจรุงใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าสรวล มาทำลามลวนด่วนได้
วางข้าอย่ายุดมือไว้ ว่าไรไม่รู้ภาษากัน

นางสะบิ้งสะบัดปัดกร งามงอนจริตบิดผัน
ทำชม้อยชายตาเมียงมัน เกียดกันด้วยกลมารยา
อย่ามายั่วเย้าเซ้าซี้ เป็นน่าบัดสีหนักหนา
พลั้งจิตผิดไปได้ลงมา เห็นนาวาแล้วจะลาไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ น้องเอยน้องน่ารัก ทำเหมือนไม่สมัครพิสมัย
หรือผิดภาษาน้องมิต้องใจ เสนหาอาลัยเหมือนกัน
พี่จะสอนภาษาชวาให้ แจ้งใจเจ้าแล้วจึงผายผัน
จะทำให้เขินค้างอยู่กลางคัน ยังมิทันที่จะได้เป็นไมตรี
ว่าพลางจุมพิตชิดชวน อย่าหยิกข่วนหนักนักผลักมือพี่
พระสัมผัสพุ่มพวงดวงมาลี หยอกเย้าเซ้าซี้ด้วยปรีดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้อยเอยน้อยใจ ทำเล่นเห็นไม่รู้ภาษา
ก่นแต่เลียมลอดสอดคว้า อนิจจาไม่คิดเกรงใจ
น้องรักน้องอุตส่าห์มาถึงนี่ จะเมตตาปรานีก็หาไม่
อัปยศอดสูเป็นพ้นไป นางค้อนควักผลักไสไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ ทรามเอยทรามสงวน งามกระบวนยวนยั่วเสนหา
พี่รักเจ้าเท่าเทียมชีวา ไม่ประจักษ์วาจาก็จำจน

อันท่วงทีกิริยามลายู พึ่งจะรู้แยบคายสายสน
ว่าพลางเหน็บแนมแกมกล คลึงเคล้าเสาวคนธ์มณฑาทอง
พระอิงแอบแนบเนื้อนวลนาง เชยปรางปรีดิ์เปรมเกษมสอง
รสรักประจักษ์ใจในทำนอง ค่อยประคองเคียงชมภิรมย์ใจ
อัศจรรย์บันดาลพายุพัด คลื่นซัดสาครกระฉ่อนไหว
กำปั่นจอดทอดท่าชลาลัย ระลอกใหญ่ฟัดฝืนคลื่นแคลง
มัจฉาชมชลวนว่าย โบกบ่ายเข้าบังฝั่งแฝง
นาคราชผาดผุดพลิกแพลง สำแดงเดชาวราฤทธิ์
ทั้งสองเกษมสันต์หรรษา ดังอำมฤตฟ้ายาจิต
คลึงเคล้าเฝ้าแอบแนบชิด แสนสนิทชิดชมภิรมย์ใจ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โลม

๏ เมื่อนั้น หวันยิหวานารีศรีใส
วันทาแล้วลาคลาไคล กลับไปยังบ้านบิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ครั้นอรุณรุ่งแสงสุริยา ก็ใช้ใบเภตรากลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โล้

๏ ครั้นมาถึงท่าบาลี พรั่งพร้อมโยธีทัพใหญ่
จึงขึ้นบกยกพลคลาไคล เข้าในป่าระหงดงดอน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างแนวเนินสิงขร
พฤกษาสองข้างที่ทางจร บ้างระบัดใบอ่อนออกผกา
ปริงปรางลางต้นผลดก คณานกจับจิกเป็นภักษา
ลดาวัลย์พันพุ่มอัมพา สาวหยุดย้อยระย้ายมโดย
มะสังรังเรียงเคียงขานาง ยูงยางพะยอมหอมโหย
วายุพัดสะบัดโบกโบย เกสรร่วงโรยโปรยปราย
หอมกลิ่นถวิลถึงบุษบา อนิจจาจำร้างเพราะนางหาย
สร้อยเศร้าเปล่าเปลี่ยวอยู่เดียวดาย พลางเร่งพลนิกายจรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ร้อนแรมมาในอรัญวา ก็ถึงภูผาปัจจาหงัน
แลเห็นอาศรมพระนักธรรม์ ให้หยุดพลขันธ์อยู่ชายไพร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระจึ่งสั่งพี่เลี้ยงประสันตา ให้เร่งรัดเสนาน้อยใหญ่
ตั้งที่ประทับพลับพลาชัย แทบใกล้แนวเนินคิรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศี
ออกมาเกณฑ์กันทันที ตามมีพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนานายไพร่พร้อมหน้า
บ้างถางที่ทุบปราบไปมา ตัดไม้เกี่ยวคาวุ่นไป

ปลูกสุวรรณพลับพลาสิบห้าห้อง ทำท้องพระโรงขวางกว้างใหญ่
มุขลดหลังคาพาไล ที่ข้างหน้าข้างในครบครัน
แล้วเกณฑ์กองร้อยคอยเหตุการณ์ ทุกด้านเดินตรวจกวดขัน
นั่งยามตามเพลิงผลัดกัน รายรอบสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงเสด็จยุรยาตรคลาดคลา ขึ้นยังพลับพลาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ เร่าร้อนรัญจวนหวนไห้
คิดถึงบุษบายิ่งอาลัย เที่ยวหาแห่งใดไม่พานพบ
พระแน่นอนถอนจิตเจ็บใจ ทั้งบกเรือเหนือใต้ก็ไปจบ
จนสิ้นแดนมะละกามหารณพ ไม่พานพบพนิดาดวงจันทร์
หรือชะรอยเทวาพาน้อง ไปสู่ห้องวิมานเมืองสวรรค์
หรือสิงสัตว์พยัคฆาในอารัญ พาไปขบคั้นให้บรรลัย
จึงสูญสิ้นชื่อระบือนาม จะมีใครบอกความก็หาไม่
แม้นตายก็จะตายตามไป ไม่อยู่ให้หนักพื้นพสุธา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครวญพลางพระทางคะนึงใน ทำไฉนจะพบดวงยิหวา
อย่าเลยจะไปปะตาปา สำรวมจิตรักษาอารมณ์

เดชะบุญบวชเคร่งบำเพ็ญฌาน จะบันดาลให้พบประสบสม
พระอาวรณ์ร้อนใจเกรียมตรม จนบรรทมหลับไปกับไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ ครั้นรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ภูวไนยแต่งองค์ทรงภูษา
พร้อมหมู่กิดาหยันเสนา เสด็จมาอาศรมพระมุนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเข้าวันทา พระมหาดาบสฤาษี
แล้วถวายธูปเทียนมาลี ด้วยใจยินดีปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันผู้ทรงสิกขา
แจ้งการด้วยญาณปรีชา จึงมีวาจาถามไป
ซึ่งเจ้าจากสถานบ้านเมือง ระคายเคืองข้องเข็ญเป็นไฉน
หรือวิบัติพลัดพรากสิ่งใด จึงเที่ยวมาในพนาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงสนองวาจาพระมุนี ข้านี้ไม่สบายวิญญาณ์
จะใคร่ปะตาปาเป็นดาบส สร้างพรตพรหมจรรย์ให้หรรษา
พระนักสิทธ์จงคิดเมตตา อย่าให้สูญศรัทธาที่จงใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันยิ้มพลางแถลงไข
แรกรุ่นรูปร่างอย่างนี้ไซร้ จะปะตาปาได้สักกี่วัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ยิ้มพลางทางดูตากัน ต่างถวายอภิวันท์แล้วออกมา
จึงนุ่งคากรองครองเปลือกไม้ ตามวิสัยฤๅษีชีป่า
พระอาจารย์ให้นามสมญา ชื่อกัศมาหราอายัน
สังคามาระตานั้นก็ทรงพรต ชื่อดาบสยาหยังรังสรรค์
นุ่งหนังเสือลายพรายพรรณ จุณจันทน์เจิมพักตร์เพียงโยคี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น บรรดาระเด่นทุกกรุงศรี
ทั้งพระพี่เลี้ยงผู้ภักดี ก็บวชตามภูมีด้วยปรีดา
แต่ประสันตาคนคะนอง ว่าจะลองบวชตามวาสนา
จะแข็งใจสำรวมวาจา ไปกว่าจะสิ้นเคราะห์ร้าย
อันพวกเสนากิดาหยัน ต่างบวชด้วยกันมากหลาย
เอาผ้าเปลือกไม้เข้าพันกาย แล้วถวายวันทาพระอาจารย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระมุนีมีพรตห้าวหาญ
จึงสอนสั่งให้นั่งจำเริญฌาน จงอุตส่าห์ทรมานระงับใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บรรดาอายันบวชใหม่
รับคำอำลาแล้วคลาไคล ต่างไปกุฎีที่สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ อายันปันหยีสำรวมจิต พยายามตามกิจอธิษฐาน
ข้าได้ปะตาปาสมาทาน เดชะฌานแผ่ผลภาวนา
ขอให้ได้ดังจิตพิศวาส ร้อนอาสน์องค์ปะตาระกาหลา
ไปดลใจนงนุชบุษบา ให้มาประสบพบพาน
สถิตแห่งหนตำบลใด ทุกนิเวศน์เวียงชัยราชฐาน
ถึงจะอยู่กระยาหงันชั้นวิมาน จงบันดาลให้ได้คืนมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จตั้งจิตพิษฐาน มัสการกราบงามสามท่า
เข้านั่งบำเพ็ญภาวนา ด้วยใจศรัทธายินดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

ช้าปี่

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อุณากรรณเรืองศรี
แต่พลัดพรากจากระเด่นมนตรี มาอยู่บุรีประมอตัน
เมื่อวันปันหยีปะตาปา ให้เร่าร้อนอุราโศกศัลย์
แสนคะนึงถึงองค์พระทรงธรรม์ ครวญคร่ำรำพันโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้

๏ โอว่าปานนี้พระพี่เจ้า จะโศกเศร้ารัญจวนหวนหา
ตั้งแต่ไปแก้สงสัยมา ไม่เห็นขนิษฐาในถ้ำทอง
พระจะแสนโศกสร้อยละห้อยไห้ ร้อนราชหฤทัยหม่นหมอง
จะดั้นด้นค้นคว้าเที่ยวหาน้อง ทุกประเทศเถื่อนท้องพนาลี

อกเอ๋ยทำไฉนจะได้รู้ ว่าน้องอยู่ประมอตันกรุงศรี
แม้นใครทูลแถลงแจ้งคดี เห็นทีจะรีบมาด้วยอาลัย
หรือสุดคิดที่จะติดตามหา จะคืนสมจินตะหราหรือไฉน
ทิ้งน้องไว้เดียวเปลี่ยวใจ ว่าพลางร่ำไห้ไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์ปะตาระกาหลา
สถิตยังกระยาหงันชั้นฟ้า คะนึงถึงนัดดาดวงใจ
กูแกล้งพรากจากกันก็ช้านาน ต่างทุกข์ทรมานหม่นไหม้
อุณากรรณโศกาอาลัย อยู่ในประมอตันพารา
อย่าเลยจะให้พานพบ ประสบกับอิเหนาเชษฐา
คิดแล้วสำแดงแผลงฤทธา เหาะมาประมอตันทันที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลม

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในไพชยนต์ บอกยุบลอุณากรรณเรืองศรี
แถลงเล่ากิจจาด้วยปรานี บัดนี้อิเหนากุเรปัน
ตั้งแต่มะงุมมะงาหรา โศกาวิโยคโศกศัลย์
คิดถึงคะนึงนางไม่ว่างวัน เที่ยวทุกขอบขัณฑเสมา
เมื่อเจ้ามานิ่งนอนใจ ทำไฉนจะพบพระเชษฐา
แม้นยกออกเดินอรัญวา ไปทิศบูรพาจะพบพาน
ว่าแล้วองค์ท้าวเทเวศร์ สำแดงเดชเดชาศักดาหาญ
คลับคล้ายหายไปมิทันนาน กลับคืนสถานพิมานบน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นแจ้งเหตุผล
จึงเรียกสองพี่เลี้ยงนฤมล มาบอกยุบลด้วยใจภักดิ์
บัดนี้องค์ปะตาระกาหลา ลงมาเล่าแถลงแจ้งประจักษ์
บอกว่าพระโฉมยงทรงลักษณ์ เที่ยวตามน้องรักทุกพารา
ให้เรานี้กรีพลออกเดินไพร จึ่งจะได้พบองค์พระเชษฐา
เล่าพลางทางทรงโศกา กัลยาไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงเล้าโลมนางโฉมศรี
องค์พระอัยกาปรานี มาช่วยชี้บอกเหตุให้เรา
ที่นี้จะได้พบพระเชษฐา แม่อย่าวิโยคโศกเศร้า
ขอเชิญโฉมยงนงเยาว์ เสด็จขึ้นไปเฝ้าแล้วทูลลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังสนองต้องตามวิญญาณ์ ยินดีปรีดาเป็นพ้นไป
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยง ก็แต่งองค์ทรงเครื่องแจ่มใส
ชวนสองพี่เลี้ยงคลาไคล ขึ้นไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

ช้า
๏ เมื่อนั้น เจ้ากรุงประมอตันเขตขัณฑ์
สถิตเหนือแท่นแก้วแพรวพรรณ ครั้นเห็นอุณากรรณขึ้นมา
จงมีมธุรสพจนารถ ตรัสประภาษชมโฉมโอรสา
งามทรงวงพักตร์ลักขณา โสภาผิวเนื้อนวลละออง

อันบุรุษสุดสิ้นในดินแดน จะหาไหนไม่แม้นเสมอสอง
พ่อจะมอบไอศูรย์ปูนปอง ให้ครอบครองสวรรยาราชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกราบก้มบังคมไหว้
ยิ้มพลางทางทูลสนองไป ซึ่งภูวไนยโปรดปรานี
จะให้ครองนคเรศเขตขัณฑ์ พระคุณนั้นจะรับใส่เกศี
แต่จะขอกราบลาฝ่าธุลี ไปเที่ยวหาอิสตรีที่พึงใจ
ได้แล้วจึงจะกลับคืนมา อยู่รองบาทาคุ้มตักษัย
พระจงเมตตาให้คลาไคล ลูกไปไม่ช้าจะมาพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านโภไคยไอศวรรย์
ได้ฟังมิสาอุณากรรณ ทรงธรรม์จึงมีบัญชาการ
ลูกรักของพ่อผู้ร่วมใจ จะไปไยให้ยากจากสถาน
มรคาท่าทางก็กันดาร จงอยู่ครองศฤงคารสำราญใจ
พ่อจะให้ไปขอธิดา กรุงกษัตริย์นานาน้อยใหญ่
ให้แต่งมาส่งถึงกรุงไกร ก็จะได้ดังจิตที่คิดปอง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรมก้มเกล้าทูลสนอง
ซึ่งทรงพระดำริตริตรอง จะขอสู่คู่ครองให้ลูกยา
เกลือกจะมิชอบจิตที่คิดไว้ ถึงกันดารเดินไพรก็ไม่ว่า
ขอกราบบาทบิตุราชบังคมลา ไปเที่ยวหาแต่ตามอำเภอใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเป็นใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีมีอาลัย จะทัดทานเท่าไรก็ไม่ฟัง
จนจิตจึงกล่าวพจนารถ อนุญาตให้ไปดังใจหวัง
แสนสวาทราชบุตรสุดกำลัง ลูบหลังลูบหน้าด้วยอาวรณ์
สองกษัตริย์อำนวยอวยชัย จงไปเป็นสุขสโมสร
แม้นได้คู่สู่สมสยมพร จงกลับคืนพระนครอย่าอยู่ช้า
ว่าพลางทางสั่งตำมะหงง ให้ไปด้วยองค์โอรสา
เป็นผู้ใหญ่ต่างใจต่างตา อย่าให้พระลูกยามีเหตุการณ์
อันโยธีที่จะไปในกระบวน เลือกล้วนเข้มแข็งกำแหงหาญ
ทั้งม้ารถคชไกรชัยชาญ เร่งรัดจัดการให้พร้อมไว้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งบังคมแล้วคลาไคล ออกไปจากท้องพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัดพลทวยหาญ ล้วนชำนาญการณรงค์แข็งขัน
ขุนช้างผูกช้างยืนยัน พลายพังดั้งกันล้วนตัวดี
ขุนม้าผูกม้าอาชาไนย ทหารใส่เสื้อดำประจำขี่
ขุนรถเร่งเทียมพาชี สารถีถือเขนเขียนทอง
ขุนพลเร่งรัดจัดพล เคยผจญข้าศึกสยบสยอง
ทัพหน้าทัพหลังให้ตั้งกอง คับคั่งทั้งท้องสนามใน

บ้างถืออาวุธหอกดาบ กำซาบทวนธนูหางไก่
เตรียมทั้งรถแก้วแววไว มาประทับเทียบไว้กับเกยลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
อภิวาทสองราชกษัตรา แล้วลามายังปราสาทชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้อง บรรทมเหนือแท่นทองผ่องใส
ตรึกตราอยู่ที่จะคลาไคล จนหลับไปในราษราตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ ครั้นบรรทมตื่นฟื้นองค์ พระสุริยงเรืองรองผ่องศรี
เสด็จจากแท่นทองจรลี มาเข้าที่สระสรงสาคร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์ปนทองศรีประเทือง ให้หนุนเนื้อเรื่อเรืองเหลืองอ่อน
ผัดพักตร์ผิวพรรณดังจันทร เสยเส้นผมงอนงามปลาย
ทรงภูษาไว้วางหางหงส์ พี่เลี้ยงช่วยบรรจงโจงถวาย
ฉลององค์โหมดตองทองพราย ห้อยหน้าริ้วรายดอกดวง
เจียระบาดตาดติดครุยทอง ซ่าโบะกรองช่องไผ่พื้นม่วง
สังวาลแววแก้วประดับทับทรวง ทองกรกุดั่นดวงจินดา
ทับทิมธำมรงค์ทรงเบื้องซ้าย แพรวพรายเพชรรัตน์พระหัตถ์ขวา
ทรงห้อยสร้อยสนจำปา เหน็บกริชเทวาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ มายังเกยรัตน์รูจี เสนีกราบก้มบังคมไหว้
เสด็จทรงรถแก้วแววไว ให้เคลื่อนพลไกรจรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ รถเอยรถทรง ดุมวงเวียนเฉวียนฉวัดผัดผัน
กระหนกกระหนาบกาบแก้วแพรวพรรณ ธงสุวรรณปักลายงอนงาม
เทียมด้วยอาชาพลาหก ผาดผกว่องไวในสนาม
ทหารแห่ซ้ายขวาอาสาจาม เครื่องสูงแทรกตามตาริ้วเรียง
ธงชายปลายปลิวเป็นทิวถ้อง ฆ้องกลองแตรสังข์ประดังเสียง
ช้างดั้งช้างกันน้ำมันเมียง ม้าแซงแข่งเคียงเป็นคู่ไป
ตำมะหงงเสนีขี่อาชา คุมกองทัพหน้าเป็นนายใหญ่
เร่งรีบพหลพลไกร เข้าในพนมพนาวา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินทางพลางคิดพิศวง ให้คะนึงถึงองค์พระเชษฐา
แกล้งฝืนสมประดีทำปรีดา ชมพรรณพฤกษาในอารัญ
บุหรงร้องก้องดงส่งเสียง บ้างจับไม้ม่ายเมียงผินผัน
จากพรากจับเจ่าเหงางัน ถวิลวันพระพรากจากไป
แอ่นเคล้าเคล้าเคียงเรียงคู่ ร่วมภิรมย์สมสู่ตามวิสัย
ให้ขวยเขินเมินพักตร์ละอายใจ เชือนชมมิ่งไม้นานา
สาวหยุดยมโดยลำดวนดง ลมส่งหอมซาบนาสา
เหมือนกลิ่นซ่าโบะพระพี่ยา ซึ่งเปลี่ยนไว้เมื่อลาไปธานี

ยิ่งสะท้องถอนใจอาลัยหลง กันแสงทรงโศกเศร้าหมองศรี
ให้รีบรถคชพลพาชี จรลีไปตามมรคา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงแดนพาราปะตาหรำ มีละหานธารน้ำที่เชิงผา
จึงสั่งตำมะหงงเสนา ให้ตั้งพลับพลาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งบังคมไหว้
มาเร่งพหลพลไกร ให้ปลูกพลับพลาชัยที่ใกล้ธาร
ตั้งค่ายรายป้อมล้อมวง แล้วปลงม้ารถคชสาร
เกณฑ์กองป้องกันภัยพาล นายทหารสี่หมวดให้ตรวจตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เสด็จจากรถทรงอลงการ์ ขึ้นสู่พลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ขุนด่านปะตาหรำกรุงศรี
ตั้งกองป้องกันไพรี อยู่ที่ทางร่วมมรคา
ได้ยินเสียงม้ารถคชไกร ก็สำคัญมั่นใจว่าโจรป่า
ร้องเรียกพวกพลกล่นเกลื่อนมา แต่ล้วนแกล้วกล้าในการยุทธ์
นายไพร่พร้อมจิตไม่คิดกลัว จัดแจงแต่งตัวอุตลุด
จับปืนกำซาบคาบชุด ถืออาวุธถ้วนหน้าแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กราวเขน

๏ ครั้นถึงกองทัพชัยที่ใกล้ธาร ชาวด่านโห่สนั่นหวั่นไหว
พร้อมหน้าประดากันเข้าไป ระดมยิงปืนไฟเป็นโกลา
บ้างหน่วงน้าวเกาทัณฑ์ลั่นธนู บ้างร่ายรำหอกคู่เข้าหน้า
หมายมุ่งพุ่งตรงตรวยมา จะเข่นฆ่ากองทัพให้ยับลง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาตำมะหงง
ได้ยินเสียงปืนลั่นสนั่นดง ก็ขับพลรณรงค์กลางแปลง
ทหารเข้าตีประดาราวี ทะลวงไล่ไพรีด้วยเข้มแข็ง
พลกริชต่อกริชประชิดแทง ปืนต่อปืนแย้งยิงกัน
บ้างล้มบ้างตายก่ายกอง เลือดนองท้องป่าพนาสัณฑ์
กองทัพได้ทีตีประจัญ บุกบั่นลุยไล่มิได้ยั้ง
ชาวด่านแตกยับสับสน กองหน้ามาปนกองหลัง
เสียกระบวนรวนเรพ่ายพัง ก็วิ่งหนีเข้ายังพนาลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวปะตาหรำเรืองศรี
กับทั้งระตูทุกบุรี บรรดาที่อยู่ใกล้หนทางไป
แจ้งว่ามิสาอุณากรรณ ยกพวกพลขันธ์ทัพใหญ่
มาหักหาญรานรุกชิงชัย ต่างตระหนกตกใจเป็นพ้นคิด
ด้วยเดชปะตาระกาหลา ลงมาบันดาลดลจิต
ทุกระตูย่อท้อไม่ต่อฤทธิ์ นึกจะใคร่เป็นมิตรไมตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ จึงจัดแจงแต่งเครื่องบรรณาการ ทั้งธิดากุมารมีศรี
ต่างองค์ทรงสั่งเสนี ให้คุมของทั้งนี้ไคลคลา
ไปขอออกแก่องค์อุณากรรณ ผูกพันไมตรีเสียดีกว่า
อย่าให้ปัจจามิตรติดพารา ไพร่ฟ้าประชากรจะร้อนรน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีกราบงามสามหน
รับสั่งบังคมแล้วจรดล ออกไปจัดเครื่องต้นบรรณาการ
ให้เชิญราชธิดาโฉมยง ขึ้นทรงรถสุวรรณกั้นม่าน
อันโอรสราชกุมาร ขี่ม้าเบาะอานพรายพรรณ
เกณฑ์แห่แตรสังข์ฆ้องกลอง ประโคมครึกกึกก้องไหวหวั่น
ยกพลนิกรจรจรัล พร้อมกันทั้งหกเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน เชิด

๏ มาถึงที่ประทับพลับพลา จึงไปหาตำมะหงงผู้ใหญ่
เล่าแถลงแจ้งความทั้งปวงไป ตามในคดีซึ่งมีมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังก็หรรษา
จึงนำทั้งหกเสนา เข้ามายังที่พลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ตำมะหงงทูลแจ้งแถลงไข
บัดนี้ระตูทุกกรุงไกร มีใจจำนงจงรัก

แต่งราชโอรสหญิงชาย มาถวายพระโฉมยงทรงศักดิ์
ระตูวะละหงิดสามิภักดิ์ ถวายสองเยาวลักษณ์บุตรี
ชื่อระเด่นจินดาอรสา พักตราแช่มช้อยเจริญศรี
อันองค์ขนิษฐานารี ชื่อจินดารัศมีโสภา
บุตรท้าวสัจหนูภูธร นามกรกะระตาวิยาหยา
องค์หนึ่งชื่อยาหยาสัตรา วงพักตร์ลักขณาละกลกัน
บุตรระตูบุหราตันหยง ชื่อระเด่นนาหงสุหวัน
อันองค์อนุชาน้อยนั้น ชื่อสุหงันอระสายาใจ
ระตูบุตรสัดดะกันภูมี ถวายราชบุตรีศรีใส
ชื่อรัตนาวาตีทรามวัย ทรงลักษณ์วิไลลาวัณย์
ท้าวล่าสำถวายธิดา ชื่อระเด่นกุสุมาเฉิดฉัน
ระตูปะตาหรำทรงธรรม์ ถวายเครื่องสุวรรณบรรณาการ
ทั้งสาตราอาวุธนานา รี้พลโยธาทวยหาญ
ขอเป็นข้าไปกว่าจะวายปราณ จงทราบบทมาลย์พระภูมี ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงกล่าวพจนาวาที ปราศรัยเสนีทั้งปวงไป
ซึ่งกรุงกษัตริย์ทรงยศ เอาโอรสธิดามาให้
เป็นทางราชไมตรีนี้ไซร้ เราขอบใจระตูทุกพารา

ตรัสพลางทางสั่งให้รางวัล เงินทองแพรพรรณเสื้อผ้า
แต่ล้วนอย่างดีมีราคา ประทานให้เสนาทุกธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น เสนาทั้งหกกรุงศรี
รับของประทานด้วยยินดี แล้วถวายอัญชลีลาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นเสนีทูลลาคลาไคล ทรามวัยพลางทอดทัศนา
เห็นสุหรันอระสาโฉมเฉลา ยังเยาว์ได้ห้าชันษา
ให้คิดถึงยาหยีสียะตรา เสนหาก็เอาเป็นโอรส
ยิ่งอาดูรพูนเทวษถึงเชษฐา แต่มิให้กิจจานั้นปรากฏ
กลั้นความโศกศัลย์รันทด เสด็จไปทรงรถรัตนา
ให้เคลื่อนจัตุรงคโยธี แสนสุรเสนีซ้ายขวา
รถประเทียบเรียบกันเป็นหลั่นมา เดินตามมรคาพนาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ เที่ยวเตร่เร่ตามพระเชษฐา ไม่รู้ว่าจะไปหนไหน
แรมร้อนนอนทางมากลางไพร ก็ได้หลายทิวาราตรี
ครั้นเย็นก็หยุดโยธา อยู่ยังชายป่าพนาศรี
จึงชวนสองพี่เลี้ยงนารี จรลีขึ้นสู่พลับพลาทอง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จนั่งเหนืออาสน์อำไพ เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจหม่นหมอง
จนเวลาพลบค่ำย่ำฆ้อง ไม่วายนึกตรึกตรองถึงพี่ยา
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสองศรี แต่เรายกโยธีออกเที่ยวหา
หลายวันแต่สัญจรมา ไม่พบพระเชษฐายาใจ
ฟังข่าวเหล่าเชลยมาทุกเมือง จะรู้เรื่องกิจจาก็หาไม่
จะเสาะหาแห่งหนตำบลใด จึงจะได้พบองค์พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางประณตบทศรี
ทูลว่าพระเชษฐาธิบดี เห็นทีจะเที่ยวอยู่ไพรวัน
เทเวศร์บอกเหตุให้ตามหา ข้างทิศบูรพาพนาสัณฑ์
นัยจะได้ประสบพบกัน จงกลั้นโศกาอาวรณ์
เร่งทรงคิดปิดป้องความใน ให้เขาสิ้นสงสัยเสียก่อน
เชิญระเด่นกุสุมาบังอร มาแนบนอนพูดเล่นเจรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบคำพี่เลี้ยงว่า
อดสูจิตคิดอายกัลยา จะนิทราด้วยนางอย่างไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงทูลแถลงไข
เมื่อแปลงองค์เป็นชายจะอายไย จะเป็นที่สงสัยแก่เสนา
เขาจะว่าทรามวัยมิใช่ชาย จึงเฉยเชือนเอื้อนอายเสนหา
ธรรมเนียมบุรุษในโลกา ย่อมปองปรารถนานารี

แต่นางมาอยู่ก็หลายวัน ไม่คิดกันควันความก็ใช่ที่
ธรรมดาฝอยไว้ใกล้อัคคี อันจะมิติดเชื้ออย่าสงกา
แม้นใครรู้แจ้งว่าแปลงองค์ เห็นโฉมยงจะไม่พบพระเชษฐา
จะระคนปนศักดิ์ด้วยชายช้า จำเป็นอุตส่าห์แข็งใจ
เชิญเสด็จไปหานางเทวี แล้วชวนมาพาทีตามได้
แต่สองต่อสองที่ห้องใน ข้างนอกนั้นใครจะรู้กล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบอนุสนธิ์
จะปลอบนางอย่างไรในแยบยล ให้อายจิตคิดจนใจน้อง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงก้มเกล้าทูลสนอง
พระพี่ปลอบอย่างไรในถ้ำทอง จงกล่าวคำทำนองให้เหมือนกัน
แล้วว่าบนตัวไว้สามปี ไม่ร่วมรสฤดีด้วยสาวสรรค์
ทำเชิงชายเล่นแต่เช่นนั้น อย่าให้ใครทันสงกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังพี่เลี้ยงกล่าววาจา แย้มยิ้มไปมาไม่พาที
สองนางรบเร้าเฝ้าว่าวอน จึงจำจรจากอาสน์เรืองศรี
ปะจินดาพาเสด็จจรลี ไปเข้าที่สระสรงคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ สำอางองค์ทรงเครื่องสุคนธาร น้ำกุหลาบซาบซ่านมังสา
ทรงปรัดผัดผิวพักตรา ดังจันทราทรงกลดหมดราคี
ทรงภูษาลายทองท้องม่วง ดอกดวงโกสุมส่าหรี
ฉลององค์อินทรธนูรูจี ซ่าโบะสีทับทิมริมขลิบทอง
ทองกรกาบเก็จเพชรรัตน์ ธำมรงค์ทรงพระหัตถ์ทั้งสอง
อุบะบุหงาห้อยร้อยกรอง สอดฉลองพระบาทยาตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงเผยม่านทอง ค่อยย่องเข้าไปในรถา
นั่งชิดพิศดูนางไสยา สไบปิดพักตราจาบัลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ กรประคองต้ององค์นงลักษณ์ เลิกสไบจากพักตร์แล้วรับขวัญ
พลางปลอบวนิดาลาวัณย์ อย่าทรงกันแสงเลยนะทรามวัย
จงหักห้ามความโศกเสียบ้าง คิดคะนึงถึงทางพิสมัย
บิตุรงค์ขององค์อรไท ท่านไม่มีจิตคิดเมตตา
จึงให้เจ้ามาเป็นเชลยพี่ เมื่อกระนี้ยังแค่นกันแสงหา
รักจริงหรือจะให้เจ้าไกลมา จะต่อฤทธิ์พี่กว่าจะสุดรู้
มาตรแม้นพ่ายแพ้ก็จำเป็น จึงจะเห็นประจักษ์ว่ารักอยู่
ส่วนท่านทำได้ไม่เอ็นดู โฉมตรูจะร่ำรักไย
มาร่วมรักกับพี่ดีกว่า จะทำเช่นบิดาเจ้าหาไม่
จะพันตูสู้ตายมิให้ใคร อย่าร้องไห้ไปเลยนะเทวี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาโฉมศรี
จับใจในรสวาที ค่อยคลายโศกีที่อาวรณ์
สุรเสียงเพียงอำมฤตรส มาดับความกำสรดสายสมร
จะใคร่ตอบบัญชาอันสุนทร บังอรขวยเขินสะเทินใจ
ถอยองค์ออกไปให้ห่าง แล้วนางบังคมประนมไหว้
กราบกัมพักตร์อยู่ไม่ดูไป มิได้ตอบรสพจมาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำอ่อนหวาน
โฉมเฉลาเยาวยอดยุพาพาล พี่แสนรักหักหาญมาหาน้อง
ควรหรือสาวน้อยถอยหนี ทำทีระคางหมางหมอง
โลมลูบปฤษฎางค์พลางประคอง นวลละอองจงฟังวาจา
พี่ก็ยังไม่เคยมีคู่ ให้อดสูแก่ใจหนักหนา
รักเจ้าเท่าเทียมชีวา อนิจจาไม่คิดปรานี
แต่พักตราแก้วตาก็ไม่ดู โฉมตรูขัดแค้นสิ่งไรพี่
เชิญชม้ายชายเนตรมาข้างนี้ จะเล่าคดีให้น้องฟัง
พี่นี้มีทุกข์กังวล ได้ออกปากบนแต่หนหลัง
แม้นมิเสร็จสิ้นทุกข์ที่รึงรัง ก็ยังไม่ร่วมรักด้วยนางใด
แม้นพ้นกำหนดสามปี จึงร่วมรสฤดีสตรีได้
อย่าทำห่างเหินสะเทินไป พี่ตั้งใจจะฝากชีวัน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาสาวสวรรค์
ได้ฟังวาจาอุณากรรณ เห็นความรักผูกพันมั่นคง
จึงเหลือบแลแปรพักตร์ผันหา ชายตาพินิจพิศวง
กราบก้มบังคมทูลบาทบงสุ์ พระโฉมยงจงโปรดปรานี
น้องไกลบิดามาตุราช มาสนองรองบาทบทศรี
แม้นเหมือนพระวาจาพาที ก็จะมีความสุขสืบไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ นงเอยนงลักษณ์ พี่รักเจ้าจริงอย่าสงสัย
ไม่คิดแต้มแต่งแกล้งใส่ไคล้ สิ่งใดมิจริงไม่เจรจา
แต่วันเห็นโฉมเจ้าเยาวลักษณ์ ให้มีจิตคิดรักเป็นหนักหนา
จะใคร่พบประสบสนทนา แต่ว่าพี่ยังอดสูใจ
คิดคิดอยู่เป็นนิจนิรันดร์ หลายวันแล้วพี่พึ่งมาได้
ว่าพลางชวนนางอรไท บรรทมในแท่นที่ไสยา
สององค์ทรงเยาวแน่งน้อย ก็ค่อยสนิทเสนหา
สำรวลสรวลเล่นเจรจา จนนิทราหลับไปในราตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ ครั้นจวนจะใกล้รุ่งราง แสงทองส่องสว่างพนาศรี
โลมนางพลางลาจรลี กลับมายังที่พลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง แล้วเสด็จย่างเยื้องผายผัน
ขึ้นทรงรถแก้วแพรวพรรณ ให้ยกพลดัดดั้นเข้าดงดอน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ แรมร้อนผ่อนพักมากลางไพร จนใกล้ปัจจาหงันสิงขร
เห็นเขาใหญ่เยี่ยมเทียมอัมพร ให้เร่งจรจัตุรงค์ตรงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๒๐

ช้าปี่

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อายันกัศมาหรา
ตั้งแต่เพียงเข้าปะตาปา ค่อยเป็นสุขทุกทิวาราตรี
เมื่อจะพบมิสาอุณากรรณ ให้ร้อนรัญจวนใจดังไฟจี้
พระอยู่ไม่ได้ในกุฎี ออกมานั่งยังที่แผ่นศิลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงเรียกอายันยาหยัง มานั่งด้วยพี่จะปรึกษา
สององค์ยังมิทันจำนรรจา พอแลลงมาเห็นทัพชัย
พวกพลเกลื่อนกลาดดาษป่า ใครหนอยกมาจะไปไหน
จึงสั่งกิดาหยันทันใด จงไปดูทัพใครยกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
มาสั่งปะหรัดกะติกา ตามมีบัญชาพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาคนขยัน
ลงจากบรรพตด้วยพลัน ขึ้นม้าขมีขมันควบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงถามพลที่แห่หน้า ทัพนี้ยกมาจะไปไหน
ถิ่นฐานอยู่บ้านเมืองใด คือใครเป็นจอมจัตุรงค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนพลแจ้งความตามประสงค์
บอกว่าพระโอรสยศยง ขององค์ระตูประมอตัน
มาเที่ยวหาคู่ครองที่ต้องใจ ทุกนิเวศน์เวียงชัยไอศวรรย์
ทรงนามมิสาอุณากรรณ รูปโฉมโนมพรรณโสภา
ซึ่งท่านถามเรานี้ไซร้ จะประสงค์สิ่งไรให้เร่งหา
หรือระตูผู้ใดใช้มา จงบอกกิจจาให้แจ้งความ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประหรัดกะติกาได้ฟังถาม
ขึงบอกว่าปันหยีมีนาม พยายามบวชอยู่บนเขานี้
พระแลเห็นพวกพลสกลไกร ทัพใหญ่ยกมาถึงนี่
จะใคร่รู้ระคายร้ายดี ให้เรานี้มาถามเอาความไป

ว่าแล้วก็ชักม้ากลับ ควบขับคืนมายังเขาใหญ่
บอกแก่กิดาหยันทันใด ตามในถ้อยคำขุนพล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งเหตุผล
เข้าไปยังปันหยีฤทธิรณ กราบทูลยุบลบรรยาย
อันกองทัพที่ยกมานั้น คือองค์อุณากรรณโฉมฉาย
เป็นจอมพหลพลนิกาย พระภาสายจงทราบบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์อายันกัศมาหรา
ได้ฟังกิดาหยันพูดมา จึงตรัสแก่อนุชาชัยชาญ
เขาลือว่าอุณากรรณนี้ ฤทธีสามารถอาจหาญ
ระตูผู้ใดไม่ต้านทาน เที่ยวรบรุกรานทุกธานี
บัดนี้กรีธาทัพใหญ่ ยกพลสกลไกรมาถึงนี่
ทำไฉนจะได้พบพาที รูปทรงส่งศรีจะอย่างไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันยาหยังบังคมไหว้
จึงทูลสนองไปทันใด เห็นจะได้พบองค์อุณากรรณ
ด้วยเดินทางหว่างเชิงคิรี เห็นทีจะแวะมาเป็นแม่นมั่น
ทั้งสองกษัตราอายัน ตรัสสนทนากันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
คลายคลี่รี้พลโยธา ยกมาใกล้เนินบรรพต
แลเห็นที่ประทับพลับพลาชัย สูงใหญ่มหิมาปรากฏ
ค่ายคูเขื่อนขัณฑ์เป็นหลั่นลด ตามเนินบรรพตพนาวา
เห็นทัพพลหลังคาดาดาษ ดังเอาผ้าขาวลาดไปทั้งป่า
แลไปจนสุดสายตา ยังไม่สิ้นโยธาพลากร
จึงสั่งให้ม้าใช้ไปถามดู ทัพใครตั้งอยู่ยังสิงขร
จะเป็นโจรป่าพนาดร หรือระตูอยู่นครใดมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาแกล้วกล้า
รับสั่งแล้วขับอาชา ล่วงพลโยธาขึ้นไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาพบกันกับขุนพล ต่างบอกยุบลแถลงไข
แล้วพากันกลับมาฉับไว เข้าไปเฝ้าองค์อุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงทูลกิจจา ว่าพลโยธาทัพขันธ์
ตั้งอยู่ที่เชิงกุหนุงนั้น ปันหยีมาเข้าปะตาปา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังจึงสั่งเสนา ให้หยุดโยธาจัตุรงค์

ด้วยแจ้งว่าปัจจาหงันนี้ ใกล้บุรีกาหลังดังประสงค์
จะเข้าไปอภิวาทบาทบงสุ์ แทนองค์บิตุเรศชนนี
แล้วตริตรึกนึกในไปมา จะแวะขึ้นไปหาปันหยี
จะฟังข่าวสืบดูพระภูมี เกลือกจะแจ้งคดีดังจินดา
คิดพลางชวนระเด่นทั้งสองคน จะไปเที่ยวเล่นบนภูผา
สามองค์มาทรงอาชา เสนากิดาหยันก็ตามไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเชิงผาปัจจาหงัน รุกขชาติเรียงรันงามไสว
เสด็จลงจากหลังมโนมัย คลาไคลไปตามเนินคิรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
เที่ยวประพาสชมพรรณมาลี กับกำนัลนารีปรีดา
เหลือบเห็นมิสาอุณากรรณ คลับคล้ายไม่ทันจะดูหน้า
คิดว่าปันหยีพี่ยา ก็วิ่งเข้ามาส้วมสอดกอดไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางปราศรัย
กุมารีนี้นามกรใด ลูกเต้าเผ่าใครช่างโสภา
ดวงพักตร์ลักขณาก็พร้อมพริ้ง ไฉนเจ้าจึงวิ่งมากอดข้า
รู้จักเราหรือวนิดา พลางกอดกัลยาอุ้มไว้
ด้วยเทวัญมากั้นกำบังตา จะรู้จักวิยะดาก็หาไม่
จึงปราศรัยไต่ถามทรามวัย เจ้านี้ลูกใครจงบอกมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
เห็นมิใช่ปันหยีพี่ยา ก็กันแสงโศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสี่ไม่มีขวัญ
ตกใจวิ่งไปด้วยพลัน บาหยันอุ้มองค์พระธิดา
ปลอบพลางทางเช็ดชลนัยน์ อย่าร้องไห้ไปฟังพี่ว่า
ประเสหรันว่าไปด้วยโกรธา ทำไมให้โศกามากมาย
ถ้ารู้ไปถึงปันหยี โทษจะมีแก่เราทั้งหลาย
ยังไม่รู้จักมาทักทาย เจ้าเป็นชายมาอุ้มพระบุตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบนางสาวศรี
ใครได้ทำไมแก่เทวี วิ่งมากอดข้านี้จึงอุ้มไว้
เด็กชมข้าก่อนจึงเชยบ้าง เห็นแปลกหน้านางก็ร้องไห้
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงใจ จงถามไถ่บรรดาผู้ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บาหยันคิดเกรงพระเชษฐา
กลัวจะได้ยินเสียงโศกา จึงอุ้มพามาเสียให้ไกล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
เลี้ยวลัดตัดเดินดำเนินไป ชมพรรณมิ่งไม้บนคิรี

บ้างทรงผลปนดอกดกดาษ ดูประหลาดหลายอย่างต่างสี
พิศพรรณบุหงาบรรดามี จรลีเที่ยวทอดทัศนา
เห็นกุฎีน้อยน้อยรอยเรียบ สงัดเงียบสบายเป็นหนักหนา
ถิ่นฐานสะอ้านโอฬาร์ ลมพาคันธรสตลบไป
เหลือบแลแปรผันซ้ายขวา ไม่รู้ว่าปันหยีอยู่ที่ไหน
ให้คิดขวยเขินสะเทินใจ เชือนชมมิ่งไม้ไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จึงองค์อายันกัศมาหรา
เห็นคนเดินประหลาดดาษดา จึงชวนอนุชาจรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เข้าในกุฎีแล้วลอบมอง ตามช่องบานแกลแปรผัน
เห็นองค์มิสาอุณากรรณ ทรงโฉมโนมพรรณพึงใจ
อรชรอ้อนแอ้นเอวองค์ ต้องจิตพิศวงหลงใหล
อนุชาเข้าจงดูไป ชายใดดำเนินมานี้
เห็นคล้ายละม้ายเหมือนบุษบา ทั้งดวงพักตร์ลักษณาราศี
กรายกรอ่อนระทวยดังนารี ท่วงทีกิริยาเป็นน่าชม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นดำเนินเดินใกล้เข้ามา แทบจะถึงศาลาอาศรม
จึงแกล้งทำสำรวมอารมณ์ ขืนข่มสมประดีกิริยา

แล้วกล่าวรสพจนาปราศรัย ไปไหนเจ้าบ่าวน้อยเสนหา
ขอเชิญโฉมเฉลาเข้ามา กินสลาด้วยกันในกุฎี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
แข็งใจเข้าไปอัญชลี ชำเลืองดูฤาษีทั้งสองรา
องค์หนึ่งซึ่งนั่งหน้านั้น เหมือนพระพี่กุเรปันหนักหนา
องค์น้อยที่นั่งถัดมา เหมือนสังคามาระตาชาญชัย
ครั้นเห็นอายันดูอดสูนัก เมียงพักตร์ไม่ต่อตาได้
ทำเบือนเชือนชมมิ่งไม้ สะเทินใจมิได้จำนรรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันยิ่งมีเสนหา
ชายเนตรดูองค์อนุชา สบตาก็ยิ้มพริ้มไป
พระจึงยกพานสลามาสู่ ชำเลืองดูแล้วหยิบใส่หัตถ์ให้
ถามว่าเจ้าอยู่บุรีใด มีธุระสิ่งไรจึงไคลคลา
เราได้รู้จักกันวันนี้ จะเป็นมิตรไมตรีไปภายหน้า
ถ้าแม้นมีธุรกิจจา จะได้พึ่งพาอาศัยกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ฟังวาจาอายัน ให้ประหวั่นพรั่นใจไปมา
จำเป็นขืนข่มอารมณ์ไว้ ด้วยจะใคร่แจ้งเหตุพระเชษฐา
ความอายเป็นพ้นคณนา หมากซึ่งให้มาก็กำไว้

จึงฝืนพักตร์พจนาว่าข้านี้ อยู่บุรีประมอตันกรุงใหญ่
พระบิดาจะให้ครองเวียงชัย จะแต่งไปขอราชบุตรี
ข้าเกรงจะมิชอบดังจำนง ด้วยมิได้เห็นองค์นางโฉมศรี
จึงลาบาทบิตุราชจรลี มาเที่ยวหาสตรีที่พึงใจ
ครั้นข้ามายั้งอยู่ปลายด่าน ชาวเมืองหักหาญเข้าลุยไล่
เขาว่าข้าเป็นโจรไพร จึงได้รบรุกทุกธานี
พระดาบสนี้มาแต่เมืองไหน จึงมาตั้งทัพชัยอยู่ที่นี่
แต่เข้าปะตาปามานี้ ได้สักกี่ปีกี่เดือนมา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์อายันกัศมาหรา
ฟังเสียงอุณากรรณจำนรรจา ดังอำมฤตฟ้ายาใจ
ซึ่งทรงแสนโศกสร้อยเศร้า ค่อยบรรเทาทุกข์ทนหม่นไหม้
จึงบอกให้แคลงแฝงไว้ เราใช้ใบมาแต่มะละกา
ขึ้นเที่ยวเล่นตามป่าพนาลี เห็นที่นี่สำราญเป็นหนักหนา
จำเริญใจให้เกิดศรัทธา ปะตาปามาได้สักเดือนปลาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ยิ้มพลางทางตอบอภิปราย มลายูก็กลายเป็นชวา
ละชาติมาข้างศาสนานี้ ก็นิยมยินดีด้วยหนักหนา
ข้าถามถึงเมืองแต่แรกมา ไม่ว่าให้แจ้งแกล้งพรางกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันฟังคำทำสรวลสันต์
อันธานีที่อยู่ของข้านั้น มิใช่สำคัญจะพรางไย
จะใคร่ร่วมรักกันไปวันหน้า ฝ่ายข้าไม่คิดสงสัย
ข้างเจ้าชะรอยไม่เต็มใจ สลาข้าให้แต่แรกมา
ยังถืออยู่จนป่านนี้ หรือว่าหมากฤๅษีชีป่า
ไม่ควรแก่หน่อกษัตรา หากเห็นแก่หน้าจึงรับไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มแย้มแจ่มใส
จึงเอาพัดทองป้องโอษฐ์ไว้ จำใจกินสลาของอายัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันแยบคายคมสัน
ชายเนตรดูอนุชาพลัน ให้พักตรากันแล้วยิ้มพราย
พระแสนกระสันรัญจวนจิต ยิ่งพิศยิ่งเหมือนนางโฉมฉาย
จึงว่ากินสลาก็ต้องอาย เหมือนมิใช่ชายชาตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ร้อนจิตดังพิษอสนี มิได้มีพจนารถวาจา
เหลือบไปเห็นให้พักตรากัน แย้มยิ้มคมสันอยู่ในหน้า
อายดังจะละลายกายา จึงว่าเย็นแล้วจะลาไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันยิ่งคิดพิสมัย
จึงว่าอย่าเพ่อคลาไคล ยังไม่ค่ำควรหรือด่วนลา
ข้าเห็นเจ้าเป็นตระการนัก แต่ตั้งพักตร์พิศดูบุหงา
จำเป็นจำนั่งสั่งสนทนา จนลืมกินสลาที่สู่กัน
จงอยู่ชมถ้ำธารสำราญใจ ที่ในภูผาปัจจาหงัน
หยุดพักอยู่สักสามวัน จึงค่อยจรจรัลก็เป็นไร
ซึ่งเจ้าจะยกจากเขานี้ จะไปเที่ยวตีธานีไหน
หรือจะกลับหลังยังเวียงชัย ครองไอศูรย์แสนศฤงคาร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบถ้อยแถลงสาร
จะยกจากปัจจาหงันนี้กันดาร จะต้องผ่านพารากาหลังไป
คิดจะใคร่แวะเข้าอัญชลี องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ให้จำเริญศรีสวัสดิ์เรืองชัย ด้วยภูวไนยนั้นวงศ์เทวา
แล้วจะเที่ยวไปทุกธานี ตามมีหฤทัยปรารถนา
แต่รบได้ก็หลายเมืองมา ยังมิได้กัลยาที่พึงใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อายันครั้นแจ้งแถลงไข
จึงว่าข้าจะขอสัญญาไว้ เจ้าจะเข้าไปไหว้พระภูธร
จะตามเจ้าเข้าไปต่อภายหลัง แม้นประมาทพลาดพลั้งช่วยสั่งสอน
เป็นชาวไพรไม่เคยเข้านคร ไปอยู่ก่อนแล้วอย่าลืมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงรับวาจาอายัน นบนิ้วอภิวันท์แล้วคลาไคล
องค์อ่อนระทวยขวยเขิน มิใคร่จะดำเนินไปได้
ลัดแลงเข้าแฝงพุ่มไม้ ใส่ไคล้ทำเด็ดมาลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันสร้อยเศร้าเป็นหนักหนา
เคลื่อนองค์เหมือนจะตามลงมา ดูจนลับตาแล้วถอนใจ
จึงว่าถ้าเป็นสตรี อันพี่จะละอย่าสงสัย
ด้วยเหมือนบุษบาดังวาดไว้ เสียดายพ้นไปด้วยเป็นชาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉาย
นบนอบทูลตอบอภิปราย น้องหมายว่าระเด่นบุตรี
ทั้งถ้อยคำน้ำเสียงรูปทรง เหมือนองค์บุษบามารศรี
แต่หากคิดบิดผันพาที ว่าเที่ยวหาสตรีจะให้แคลง
เมื่อดูเดินก็เขินขวยนัก เชือนชักชมไม้จะได้แฝง
มิใช่ผู้ชายดีร้ายแปลง พระน้องหากแกล้งปลอมมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันจึ่งตอบขนิษฐา
พี่เห็นมิใช่บุษบา แต่ว่าหากคล้ายคลึงกัน
หายไปแต่หญิงสามคน ไฉนจะได้พลแล้วผายผัน
มาเที่ยวรบรุกบุกบัน อันการศึกนั้นสุดแต่ชาย

อื่นอื่นที่คิดสงสัย ครั้นคิดถึงชิงชัยก็สูญหาย
แล้วเป็นบุตรระตูผู้เพริศพราย จะถวิลยินร้ายก็ผิดไป
ส่วนพระวาจาว่าดังนั้น แต่ฤทัยผูกพันพิสมัย
ให้คิดถึงบุษบายาใจ ภูวไนยไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ลงจากปัจจาหงันคิรี กลับมายังที่รถทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงมีวาจา แก่พี่เลี้ยงกัลยาทั้งสอง
แถลงเล่าเนื้อความตามทำนอง วันนี้น้องเที่ยวชมพนาวัน
พบอายันปันหยีปะตาปา อยู่บนภูผาปัจจาหงัน
ท่วงทีเหมือนพระพี่กุเรปัน องค์หนึ่งนั้นเหมือนสังคามาระตา
น้องอุตส่าห์ฝืนหน้าพาที แจ้งคดีเอื้อนอำอยู่หนักหนา
บอกว่ามาแต่มะละกา เป็นน่าฉงนสนเท่ห์ใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสองสนองไข
หรือชะรอยพระเชษฐาชาญชัย ภูวไนยแปลงนามตามมา
หวังมิให้ใครแจ้งประจักษ์องค์ ว่าเป็นวงศ์พงศ์พันธุ์อสัญหยา
เที่ยวตามพระน้องนุชสุดปัญญา จึงมาเข้าปะตาปาอยู่ที่นี้
แม่จงตรองตรึกนึกใน เห็นมิใช่โจรป่าพนาศรี
เทเวศร์บอกเหตุให้จรลี จึงมาพบภูมีดังจำนง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบความตามประสงค์
มิใช่พระเชษฐาโฉมยง อย่าพะวงหลงคิดเห็นผิดไป
จินตะหราวาตีเป็นที่รัก หรือจะหักเสนหามาได้
จะสลัดซัดเมียท่านเสียไย พี่ช่างเอาอะไรมาเจรจา
แต่เราหากได้ทุกข์ร้อน จากบิดามารดรมานอนป่า
ว่าพลางถอนฤทัยไปมา นิทราไม่หลับในราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ ประธมไพร

๏ ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ไก่ขันกระชั้นเสียงปักษี
สองนางนำเสด็จจรลี มาเข้าที่สระสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ สำอางองค์ทรงเครื่องเสร็จสรรพ แล้วมายังเกยประทับรถา
ขึ้นทรงรถที่นั่งหลังคา ให้ยกโยธาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างโตรกเตรินเนินไศล
พลางประพาสพิศพรรณมิ่งไม้ ระบัดใบบังแสงสุริยน
เขียวชอุ่มอ่อนแก่แลสลับ บ้างผลิดอกออกรับฤดูฝน
บ้างตูมหุ้มห่อเสาวคนธ์ ทรงผลสุกห่ามงามงอน
สร้อยฟ้ามหาหงส์ส่งกลิ่นเกลี้ยง รังเรียงลำดวนหวนหอม
สาวหยุดย้อยระย้าค่าค้อม เหนี่ยวน้อมเก็บได้ใกล้รถทรง
พี่เลี้ยงเก็บดอกไม้ใส่พานทอง มาถวายพระน้องต้องประสงค์
ประดู่ดกดอกพวงร่วงลง ลมส่งกลิ่นกลบตลบไป

ชมพลางทางคนึงถึงเชษฐา ปานฉะนี้พี่ยาจะอยู่ไหน
ยิ่งวิโยคโศกเศร้าสลดใจ ให้เร่งรีบพลไกรจรลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นมาถึงปลายด่านกาหลัง หยุดยั้งตั้งพลับพลาชัยศรี
เสด็จนั่งเหนืออาสน์รูจี จึงมีพระราชบัญชาการ
ตรัสแก่ตำมะหงงเสนา เรายกโยธามาถึงด่าน
จะเข้าไปประณตบทมาลย์ สู่บรมสมภารพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมเหนือเกศี
ทูลว่ารบมาทุกธานี จะนบนอบเมืองนี้ด้วยอันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงแจ้งแถลงไข
บรรดากษัตริย์ทุกกรุงไกร มิใช่สุริย์วงศ์เทวา
องค์ศรีปัตหรากาหลังนั้น เป็นวงศ์อสัญแดหวา
จะรบกลัวตุหลาปาปา จะวันทาให้เป็นสถาพร
แล้วสั่งเสนาม้าใช้ จงไปแจ้งการชาวด่านก่อน
ว่าเราชาวพงดงดอน จะเข้าไปชลีกรพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาคนขยัน
รับสั่งแล้วบังคมคัล ขมีขมันขึ้นม้าคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงบอกแก่ขุนด่าน ตามข้อราชการแถลงไข
อุณากรรณนายเราจะเข้าไป บังคมภูวไนยด้วยภักดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังถ้วนถี่
เขียนสารแล้วขึ้นพาชี ขับขี่ตีควบเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากม้า ไปยังท่านเสนาผู้ใหญ่
กราบเรียนเรื่องความทั้งปวงไป แล้วยื่นสารให้ทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะคลี่อ่านสารศรี
ครั้นแจ้งก็รีบจรลี เข้ามาที่พระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ พระผู้วงศ์อสัญแดหวา
ทูลว่าปันจุเหร็จฤทธา นามกรมิสาอุณากรรณ
เที่ยวรบรุกมาทุกธานี บัดนี้อยู่นอกเขตขัณฑ์
จะเข้ามาถวายอภิวันท์ พระทรงธรรม์จงทราบหฤทัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังแจ้งแถลงไข
จึงตรัสว่าธรรมดาโจรไพร ชิงชัยเชี่ยวชาญชำนาญนัก
เรืองฤทธิ์วิทยาสามารถ องอาจจู่โจมโหมหัก
บัดนี้เข้ามาสามิภักดิ์ เราจำจะชักชวนไว้

มาตรแม้นไพรีมีมา เห็นว่าพอจะวางใจได้
จึงสั่งดะหมังพลันทันใด ให้แต่งไปรับมายังธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที ออกมาสั่งตามที่พนักงาน
ให้จัดกระบวนแห่หน้าหลัง พร้อมพรั่งพลเรือนแลทหาร
เตรียมไว้แต่ในราตรีกาล ย่ำรุ่งสุริย์ฉานจะไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
เร่งรัดจัดกันเป็นโกลา วิ่งหาบ่าวไพร่อลวน
พวกนายอำเภอไปร้องป่าว บรรดาชาวร้านเรือนริมถนน
ให้แม่ค้าขายของจงทุกคน แล้วจัดแจงแต่งตนให้สะคราญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงหญิงชายชาวบ้าน
ครั้นแจ้งก็ตกแต่งร้าน บ้างกั้นม่านกางฉากปูพรม
หน้าบ้านร้านใครก็กวาดแผ้ว เสร็จแล้วขนทรายมารายถม
สาวสาวแม่ค้าน่าชม นุ่งห่มโอ่อวดประกวดกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาคนขยัน
พนักงานรับแขกเมืองนั้น ก็นำพลขันธ์คลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงปลายด่านกาหลัง จึงไปยังตำมะหงงผู้ใหญ่
บอกว่าพระองค์ทรงภพไตร ตรัสใช้เรามาแต่ธานี
ให้เชิญอุณากรรณเข้าไปเฝ้า พระปิ่นเกล้ากาหลังกรุงศรี
ท่านจงไปแถลงแจ้งคดี โดยมีบัญชาพระภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงฟังแจ้งแถลงไข
ก็รีบเข้าไปทูลทันใด ตามในถ้อยคำเสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังชื่นชมภิรมยา เสด็จมาสรงสนานสำราญกาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ให้พี่เลี้ยงเคียงไขปทุมทอง วารีโรยโปรยต้องไม่ขาดสาย
ทรงสุคนธ์กลิ่นตลบอบอาย ส่องพระฉายผัดพักตร์นวลละออง
สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด ปักรูปสิงหราชผาดผยอง
ทรงภูษาเข้มขาบเขียวตอง ใส่ฉลององค์โหมดน้ำเงินงาม
เจียระบาดตาดปักทองแล่ง ทับทรวงห้อยพลอยแดงดูอร่าม
ปั้นเหน่งสายลายดอกประจำยาม สังวาลแก้วแววามวิเชียรชู
ธำมรงค์ทรงสอดนิ้วพระหัตถ์ พาหุรัดทองกรเก้าคู่
ห้อยอุบะบุหงางามตรู ถือเช็ดหน้าชมพูชูใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ แต่งอย่างปันจุเหร็จโจรป่า กุมกริชเทวาประทานให้
เสด็จมาขึ้นทรงมโนมัย ให้โบกธงชัยดำเนินนำ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ ม้าเอยม้าต้น พ่วงพี่สีขนเขียวขำ
เยื้องอกยกเท้าเป็นทีรำ สะบัดย่างย่องย่ำซ้ำรอย
ผูกเครื่องหมอนปักหักทองขวาง ซองหางบังเหียนหูพู่ห้อย
จงกลแก้วแวววับประดับพลอย ดาวกุดั่นดอกลอยและระยับ
พลหน้าในกระบวนล้วนชาวเมือง ธงเทียวเขียวเหลืองสีสลับ
ม้าทหารแห่หลังคั่งคับ ม้าแซงแข่งขับเคียงมา
ม้าระเด่นเต้นตามม้าทรง ตำมะหงงขี่ม้านำหน้า
สนั่นเสียงฆ้องกลองก้องโกลา เร่งพลยาตราเข้าธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายประชาชาวบุรี
นั่งแน่นสองข้างทางจรลี ครั้นเห็นแขกเมืองขี่ม้ามา
ต่างพินิศโฉมอุณากรรณ ว่างามดังอสัญแดหวา
อันบุรุษสุดสิ้นแดนชวา ทั้งในใต้ฟ้าไม่เทียมทัน
บ้างว่าเปรียบเทวัญนั้นเห็นผิด ดูจริตรูปร่างเหมือนนางสวรรค์
นวลละอองผ่องพักตร์ผิวพรรณ ดังบุหลันวันเพ็ญอำไพ
ที่พวกชายหนุ่มหนุ่มจำนรรจา ถ้าแม้นหาภรรยาอย่างนี้ได้
จะอยู่เคล้าเฝ้าชมภิรมย์ใจ มิให้จากห้องสักนาที

ลางคนบ้างว่าข้าสงสัย จะปลงใจว่าชายก็ใช่ที่
ครั้นจะหมายมั่นว่าเป็นนารี จะมาไยอย่างนี้ผิดทีนัก
แล้วก็เที่ยวรบรุกทุกบ้านเมือง ลือเลื่องเรืองฤทธิ์สิทธิศักดิ์
ชาวบุรีมีจิตคิดรัก พิศพักตร์เสนหาอาลัย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ได้ยินขวยเขินสะเทินใจ เตือนให้ม้านำเร่งไคลคลา
เอาเช็ดหน้าซับพักตร์เนืองเนือง ว่าชาวเมืองนี้ร้ายหนักหนา
อดสูมิได้ดูไปมา พลางเร่งอาชาจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงซุ้มทวารวังใน แทบใกล้ไพชยนต์ปราสาทศรี
สามองค์ลงจากพาชี เสนีนำเข้าพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งลงท่ามกลางหว่างอำมาตย์ แล้วถวายอภิวาทบังคมไหว้
เห็นท้าวกาหลังเลิศไกร กับประไหมสุหรีศรีโสภา
ให้คิดถึงปาปะอะหยี ทั้งพระชนนีขนิษฐา
ชลเนตรหลั่งคลอนัยนา ก้มพักตรากรีดเสียฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
สถิตยังแท่นแก้วแพรวพรรณ ครั้นเห็นอุณากรรณเข้ามา

พิศโฉมก็ประโลมลานใจ งามวิไลเลิศล้ำเลขา
จึงมีมธุรสพจนา ตรัสเรียกเข้ามาที่ข้างใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วถามว่าเจ้ามาบัดนี้ ธุระกังวลมีเป็นไฉน
อันกุมารสองศรีนี้คือใคร หรือเนื่องในพงศ์พันธุ์กันมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ก้มเกล้าทูลสนองพระบัญชา อันธุรกิจจานั้นไม่มี
ข้าเที่ยวอยู่ในอรัญบรรพต ตั้งใจมาประณตบทศรี
จะขอพึ่งเดชาฝ่าธุลี ให้ถาวรสวัสดีสืบไป
อันราชกุมารทั้งสององค์ จะร่วมวงศ์กับข้าก็หาไม่
บุตรระตูอยู่ต่างเวียงชัย รบได้เป็นเชลยตามมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
ฟังพลางทางถวิลจินดา เขาเล่าลือว่าอุณากรรณ
รุ่งเรืองฤทธาศักดาเดช เที่ยวรบรุกทุกประเทศเขตขัณฑ์
เหตุใดจึงมาบังคมคัล หรือจะตุนาหงันบุตรี
คิดแล้วตรัสถามไปพลัน ดูก่อนอุณากรรณเรืองศรี
ชันษาเจ้าได้สักกี่ปี ยังเยาว์เท่านี้หรือเที่ยวมา
เจ้าเป็นลูกเต้าเผ่าพงศ์ใคร ดูทีมิใช่ชาวป่า
น่าจะเป็นสุริย์วงศ์กษัตรา จงแจ้งกิจจาแต่จริงไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณคิดโดยอัชฌาสัย
ครั้นจะทูลตามตรงบัดนี้ไซร้ จะกินใจว่าจะขอพระธิดา
จำจะบอกให้อ่อนหย่อนลง พระองค์จึงจะไม่กังขา
คิดแล้วจึงสนองพระวาจา ชันษาข้าได้สิบสี่ปี
ซึ่งพระองค์สงสัยไต่ถาม จะทูลความตามจริงให้ถ้วนถี่
อันบิดรมารดาของข้านี้ ครองพิชัยธานีประมอตัน
ข้าทูลลามาเที่ยวประพาสไพร ครั้นใกล้นคเรศเขตขัณฑ์
เขาว่าเป็นโจรป่าพนาวัน จึงได้รบพุ่งกันทุกพารา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังสารก็หรรษา
จึงมีมธุรสพจนา เจ้านี้อ่อนกว่าธิดาเรา
แล้วเรียกราชบุตรีศรีสวัสดิ์ นางสการะหนึ่งหรัดโฉมเฉลา
จงมาหาอนุชานงเยาว์ สองเจ้าจงเป็นพี่น้องกัน
พ่อหาโอรสกุมารไม่ สิ่งไรอย่างรังเกียจเดียดฉันท์
จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรบุญธรรม์ จงอยู่ด้วยกันอย่าไคลคลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
น้อมศิโรตม์รับพระบัญชา แล้วไหว้พระธิดานารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดโฉมศรี
ครั้นเห็นอุณากรรณอัญชลี เทวีปราศรัยไปพลัน

ทั้งสองสนทนาไต่ถาม ไม่มีความรังเกียจเดียดฉันท์
ด้วยร่วมสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ แต่เห็นกันก็คิดเมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ชื่นชมด้วยสมดังจินดา เสนหาอุณากรรณพันทวี
จึงประทานเครื่องยศอย่างกษัตริย์ พาหุรัดสังวาลพานพระศรี
ให้อยู่วังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
แล้วตรัสอำนวยอวยพร ให้สถิตถาวรเป็นสุขา
แม้นคิดถึงพี่นางกัลยา เจ้าจงเข้ามาหากัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
รับของประทานพระทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วลาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี ตำแหน่งที่ลูกหลวงอาศัย
มีสระแลสวนดอกไม้ ที่ข้างหน้าข้างในครบครัน
อพยพซึ่งอยู่นอกพารา ก็รับมาในนิเวศน์เขตขัณฑ์
หยุดยั้งอยู่สบายมาหลายวัน พร้อมกันในดาหาปาตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงนางมะลาหราสาวศรี
เป็นบุตรดะหมังเสนี บ้านอยู่แทบที่มรคา

แต่ได้เห็นองค์อุณากรรณ ให้รักใคร่ผูกพันเสนหา
พิศวงด้วยทรงโสภา ต้องจิตติดตาอยู่ไม่วาย
อกเอ๋ยจะแนะนำทำไฉน จึงจะได้สบสมอารมณ์หมาย
คิดคิดขึ้นมาก็น่าอาย เป็นหญิงจะชวนชายก็ใช่ที
แต่เรรวนครวญใคร่ไปมา จนสุริยาเรืองรองส่องศรี
จึงอาบน้ำทาแป้งแต่งอินทรีย์ มานั่งคอยอยู่ที่หน้าต่างนั้น ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ครั้นรุ่งรังสีรวีวรรณ ก็ผายผันมาสรงคงคา
สำอางองค์ทรงเครื่องประดับกาย งามละม้ายเหมือนอสัญแดหวา
มาทรงมโนมัยไคลคลา ตรงมาตามทางจรจรัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น มะลาหรานารีสาวสรรค์
เยี่ยมแกลแลเห็นอุณากรรณ ผิวพรรณผุดผ่องละอององค์
นางแสนกระสันรัญจวนจิต ยิ่งดูยิ่งคิดพิศวง
ให้ผูกพันรักใคร่ในรูปทรง ตะลึงหลงแลตามจนสุดตา
แล้วจึงแตระอุบะดอกไม้ ซ่อนใส่ในห่อเช็ดหน้า
วางไว้ข้างที่ไสยา คอยจะให้มิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงม้าผายผัน
มาถึงนิเวศน์วังพลัน จรจรัลขึ้นเฝ้าพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ครั้นเห็นอุณากรรณมาอัญชลี จึงมีพจนารถประภาษไป
อันพวกอพยพของเจ้านั้น มาถึงพร้อมกันหรือไฉน
หรือยังตกค้างอยู่กลางไพร จงให้ทหารกลับไปรับมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทูลศรีปัตหรา
อันพวกอพยพโยธา บรรดาอยู่นอกธานี
ข้าได้ให้ทหารออกไป รับเข้ามาในบุรีศรี
พร้อมกันแต่วันวานนี้ จงทราบธุลีบทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ครองกาหลังราชฐาน
จึงสั่งเสนีพนักงาน ให้ประทานส่วยสาอากร
ซึ่งเคยขึ้นท้องพระคลังทั้งปวง เหมือนลูกหลวงตามอย่างแต่ปางก่อน
สั่งสรรพก็หับบัญชร บทจรเข้าสู่ที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เสด็จจากพระโรงรจนา มาทรงม้ากลับไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น นวลนางมะลาหราสาวสรรค์
นั่งมองอยู่ที่ช่องแกลนั้น ครั้นเห็นอุณากรรณกลับมา

ยิ่งดูยิ่งคิดพิสมัย ให้รัญจวนครวญใคร่เสนหา
จึงหยิบเอาห่อมาลา ทิ้งไปให้มิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเหลือบแลแปรผัน
เห็นโฉมอรไทวิไลวรรณ รูปทรงคมสันโสภา
จึงใส่กลแย้มยิ้มพริ้มเพรา หยิบเอาดอกไม้ในห่อผ้า
ดมพลางทางดูให้สบตา ทำมารยาเหมือนจะใคร่เป็นไมตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมนางมะลาหราสาวศรี
เมียงชม้ายชายดูพระภูมี ทำทีเมินยิ้มพรายพราย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ให้อดสูจิตคิดละอาย ก็ขับม้าผันผายรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี จรลีเข้ายังวังดาหา
จึงเปลื้องเครื่องทรงสรงคงคา ลูบไล้สุคนธาจรุงใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้าปี่

๏ ครั้นค่ำสนธยาราตรี รัศมีจันทร์แจ้งจำรัสไข
เสด็จมายังสวนดอกไม้ บรรทมเล่นที่ในตำหนักนั้น
พฤกษาชาติดาษดกดอกหอม ปลูกล้อมพลับพลาสะตาหมัน
ลมหวนอวลกลิ่นระคนกัน ยิ่งกระสันรัญจวนป่วนใจ

คิดคะนึงถึงองค์พระพี่ อนิจจาปานนี้เป็นไฉน
พระหัตถ์ประทับทรวงอรไท พลางสะท้อนถอนใจใคร่ครวญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงสั่งกิดาหยันทันที ให้เล่นมโหรีที่ในสวน
พอพาใจให้คลายรัญจวน ปั่นป่วนฤทัยไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
ไปเที่ยวเรียกกันมิทันช้า บัดเดี๋ยวได้มาในราตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ จึงขึ้นหย่องลองซอประสานเสียง สำเนียงนิ้วหนักชักคันสี
ร้องรับขับเพลงมโหรี ท่วงทีเป็นทำนองโอดพัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

นางนาค

๏ พระเอยพระทรงลักษณ์ งามพักตร์ผ่องเพียงดวงบุหลัน
สารพัดพร้อมพริ้งทุกสิ่งอัน วิไลวรรณอ้อนแอ้นเอวกลม
อันนารีที่เป็นหน่อกษัตริย์ชาติ จะสนิทพิศวาสไม่งามสม
ควรแต่นางสวรรค์อันอุดม จะร่วมรสภิรมย์ยินดี เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

พัดชา

๏ พระเอยพระยอดฟ้า พระสนิทนิทราอยู่บนที่
ทรงสดับขับไม้มโหรี ซอสีส่งเสียงจำเรียงราย

เชิญพระบรรทมสถาพร จะกล่าวกลอนถนอมกล่อมถวาย
ให้ไพเราะเสนาะใจสบาย พระภาสายจงไสยา เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
สถิตในตำหนักสวนมาลา นิทราพลางฟังดนตรี
จะนิ่งบรรทมไปก็ไม่หลับ แต่พลิกกลับสับสนอยู่บนที่
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี มาเล่นมโหรีให้สบาย
เรียกเอากระจับปี่มาทรงดีด กรายกรีดรัวนิ้วหนุนสาย
แต่งจริตบิดเบือนให้เหมือนชาย ทำเพลงใหญ่ย้ายเป็นหลายเพลง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กะระหนะ

๏ แล้วให้เล่นลำนำขับร้อง โต้ตอบตามทำนองเหมาะเหมง
เสียงเสนาะสนั่นบรรเลง ครื้นเครงไปทั้งสวนมาลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายโฉมนวลนางมะลาหรา
ครั้นค่ำย่ำฆ้องคอยเวลา คิดจะใคร่ไปหาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ จึงอาบน้ำขัดสีวารีรด ให้หมดราคีเป็นสีสัน
ลูบไล้น้ำดอกไม้กระแจะจันทน์ ใส่น้ำกันมันกวดกระหมวดมวย
ผัดหน้านวลละอองผ่องผิว สีขี้ผึ้งวาดคิ้วสละสลวย
หอมกลิ่นคันธรสรวยรวย นุ่งผ้าลายชายกรวยสามชั้น

ห่มซับในเนื้อดีสีทับทิม ตาดปักหน้าริมเฉิดฉัน
สร้อยนวมสวมสอดสังวาลวรรณ ตาบประดับทับถันเคร่งครัด
สะอิ้งเอวทองคำประจำยาม แก้วพุกามฝังรายสายเข็มขัด
สวมกำไลใส่แหวนนพรัตน์ แล้วถือพัดด้ามจิ้วจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ สงัดเงียบผู้คนที่บนจวน จึงชวนทั้งสองทาสี
ซุบซิบจำนรรจาพาที แล้วลอบหนีบิดามาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี จรลีเข้าในสะตาหมัน
ลัดแลงแฝงไม้เมียงมัน มองดูอุณากรรณไม่วางตา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เพ่งพิศรูปทรงวงพักตร์ ต้องจิตคิดรักเป็นหนักหนา
นวลละอองผ่องผิวโสภา ดังจันทราส่องสว่างกลางโพยม
ยิ่งดูยิ่งเพลินจำเริญใจ พิศวงหลงใหลที่ในโฉม
พักตร์ผ่องส่องจับกับแสงโคม งามประโลมเสนหาอาลัย
แสนกระสันรัญจวนป่วนจิต คิดคิดจะใคร่เยื้อนปราศรัย
แล้วคิดขวยเขินสะเทินใจ ทำเชือนชักกิ่งไม้ให้สำคัญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
เหลือบแลแปรพักตร์ไปพลัน ก็เห็นนางสาวสรรค์ดำเนินมา

เลี้ยวลับคลับคล้ายที่พุ่มไม้ ยังไม่ตระหนักรู้จักหน้า
จึ่งเสด็จลงจากพลับพลา ลดเลี้ยวเที่ยวหานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๏ มาพบนางพลางเดินเข้าใกล้ จึงยิ้มเยื้อนปราศรัยสาวศรี
ค่ำมืดเวลาราตรี ใครมาถึงที่สวนเรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางมะลาหราโฉมเฉลา
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์พรายเพรา นงเยาว์หยุดยั้งนั่งดุษฎี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
เอาพลูรอยกัดซัดเทวี ยิ้มพลางทางมีวาจา
เจ้ามานี่ประสงค์สิ่งใด หรือมาทวงดอกไม้กับเช็ดหน้า
บ้านนางทางไกลจะไคลคลา อุตส่าห์มาถึงนี่พี่ขอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มลาหรานารีศรีใส
ฟังภิปรายอายจิตเป็นพ้นไป แสนงอนค้อนให้ด้วยมารยา
พระอย่าแกล้งแสร้งเสใส่ความ ใช่จะตามมาทวงพวงบุหงา
ช่างตรัสได้เหมือนไม่เมตตา ข้ามาจะเฝ้าโดยดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ทำเทียมเลียมเล่นพอเป็นที แล้วกุมกรสาวศรีลีลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

ชาตรี

๏ มานั่งที่แท่นศิลากลางสวน พลางชวนนวลนางมะลาหรา
เจ้าอย่านั่งที่พื้นพสุธา มานั่งใกล้เชษฐาให้ยาใจ
อันดอกไม้ให้พี่ที่กลางทาง ได้ชมพลางต่างพักตร์พิสมัย
ความคะนึงถึงนุชสุดอาลัย ครวญใคร่ครุ่นคิดยังติดตา
จึงมานั่งเล่นพลางทางคอยดู เหมือนจะรู้ว่าเจ้าจะมาหา
พอเหลือบไปเห็นแก้วกัลยา ก็สมดังปรารถนาที่นึกไว้
ว่าพลางทางถดเข้าชิด จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
ผินหน้ามาจะเล่าให้เข้าใจ พี่ได้บนตัวไว้แต่หลังมา
ด้วยมีทุกข์ธุระรุงรัง แม้นมิได้สมดังปรารถนา
สามปียังไม่ร่วมภิรมยา สมสนิทนิทราด้วยนางใด
เพราะได้ออกปากบนก็จนจิต มิรู้ที่จะคิดแก้ไข
อย่าทำกระบวนให้ยวนใจ ใช่จะทำไม่ได้เมื่อไรมี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น นวลนางมะลาหราสาวศรี
ได้ฟังวาจาพาที เทวีเศร้าสร้อยละห้อยใจ
จึงบังคมก้มกราบลงกับตัก ซบพักตร์โศกาน้ำตาไหล
แม้นน้องมิได้เป็นข้าไท อันชายอื่นมิให้ต้องตัว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณปลอบพลางทางยิ้มหัว
ได้บวงบนจนจิตก็คิดกลัว จะทำชั่วเกรงเดชเทวา

เจ้าเสนหาพี่นี้เท่าไร พี่พิสมัยในน้องก็หนักหนา
แม้นเห็นใจไมตรีของพี่ยา จงงดท่าอยู่ก่อนผ่อนไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มะลาหรานารีศรีใส
จึงบังคมทูลพลันทันใด แม้นพระภูวไนยจะเมตตา
อย่าว่าจะงดแต่เพียงนี้ ถึงสักสิบปีจะอยู่ท่า
ความรักจะไว้ใต้บาทา น้องไม่เสนหาด้วยชายใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางเฉลยไข
อันความรักของเจ้าก็เข้าใจ จะหานางไหนได้เหมือนน้องนี้
สารพัดสัตย์ซื่อสุจริต พยายามตามติดมาถึงนี่
นวลน้องครองตัวไว้จงดี แต่ในสามปีนี้เถิดรา
บัดนี้ขอเชิญเจ้าไปบ้าน จะอยู่ไยให้นานหนักหนา
เกลือกดะหมังรู้จะโกรธา โทษาก็จะมีแก่พี่ชาย
พี่เป็นแขกเมืองมาต่างบุรี จะพึ่งท่านเสนีทั้งหลาย
จะทำให้ขัดข้องเคืองระคาย เหมือนพี่ประทุษร้ายต่อมิตร
จงกลับไปก่อนเถิดฟังพี่ว่า เหมือนเมตตาอย่าให้ได้ผิด
แม้นวาสนาเคยได้เชยชิด เห็นจะได้สมคิดเราสองรา
ว่าแล้วเปลื้องซ่าโบะบรรจง ถอดทั้งธำมรงค์ที่หัตถา
ประทานนางพลางมีวาจา กัลยาเอาไปเป็นสำคัญ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางมะลาหราสาวสรรค์
รับแหวนกับผ้ามาพลัน พิศดูอุณากรรณแล้วถอนใจ
จนจิตจึงจำอำลา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
อุตส่าห์ฝืนขืนจิตคลาไคล กลับไปยังบ้านบิดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ทยอย

๒๑

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์อายันกัศมาหรา
แต่พบอุณากรรณวันนั้นมา ให้สงสัยวิญญาณ์อยู่ไม่วาย
ทั้งรูปร่างจริตผิดบุรุษ เหมือนน้องนุชบุษบาโฉมฉาย
จะเจรจาพาทีก็ขวยอาย จะว่าชายหรือหญิงยังกริ่งใจ
แต่ควรคิดเป็นนิจนิรันดร์มา จะสวดมนต์ภาวนาก็หาไม่
อุตส่าห์ฝืนอารมณ์ข่มใจ ปะตาปามาได้สิบวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระจึงมีมธุรสพจนา ตรัสแก่อนุชาเฉิดฉัน
อันองค์มิสาอุณากรรณ ว่าจะไปอภิวันท์พระราชา
พี่นึกอางขนางอยู่อย่างนี้ เกลือกจะกล่าวบุตรีกระมังหนา
เขาสิรุ่งเรืองฤทธา กลัวศรีปัตหราจะปลงใจ

ก็จะเสียสุริย์วงศ์เทเวศร์ จะตามไปฟังเหตุดูจงได้
จำจะลาปะตาปาไป เจ้าจะเห็นกระไรอนุชา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ยาหยังอาหยันก็หรรษา
ยิ้มพลางทางทูลสนองมา พระจินดาดังนี้ก็สมควร
แล้วเสว่าแก่พี่เลี้ยงประสันตา ทำทีกิริยาแย้มสรวล
ถึงอารมณ์น้องนี้ก็รีรวน พระมีบัญชาชวนก็ชอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาทำเฉยเฉลยไข
ซึ่งอุตส่าห์มาบวชบัดนี้ไซร้ เพราะเสียของต้องใจจึงจำเป็น
ใช่จะปลงลงจิตศรัทธา จะสวดมนต์ภาวนาก็เต็มเข็ญ
ทั้งต้องอดโภชนาเวลาเย็น ทำให้แสบท้องเล่นไม่ต้องการ
คราวนี้เห็นทีจะพ้นเคราะห์ ถึงปีเถาะโชคดีกว่าปีขาล
ซึ่งพระเสาร์ทับลัคน์เล็งอังคาร ก็ยักย้ายจากสถานถอยลง
จะสึกไปกาหลังครั้งนี้ เห็นจะพบสบที่ต้องประสงค์
แม้นมิเหมือนอย่างนั้นมั่นคง จะให้ลงโทษถองสักสองพัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อายันตรัสพลางทางสรวลสันต์
ดีแต่จะว่าเล่นเช่นนั้น พูดคล่องต้องกันเป็นพ้นไป
เป็นดาบสไม่งดปากคำ จะกลัววาจากรรมก็หาไม่
ว่าพลางทางสั่งเสนาใน เร่งให้เตรียมพลมนตรี

จะลาปะตาปาไปกาหลัง เที่ยวฟังข่าวคราวนางโฉมศรี
สั่งเสร็จเสด็จจรลี มายังที่อาศรมศาลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายนมัสการ พระอาจารย์ผู้ทรงสิกขา
ว่าข้าไม่สบายวิญญาณ์ จะขอลาปะตาปาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระมุนีมีศรัทธาเลื่อมใส
ยิ้มพลางทางว่าไปทันใด แต่บวชได้เท่านี้ก็ดีครัน
แล้วอวยอนุญาตประสาทพร จงถาวรเป็นสุขเกษมสันต์
ขอให้ประสบพบกัน ปราศจากไภยันอันตราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อายันชอบในฤทัยหมาย
ชำเลืองดูอนุชาแล้วยิ้มพราย ต่างถวายอัญชลีลามา
จึงผลัดผ้าคากรองเปลือกไม้ แล้วแต่งตามวิสัยโจรป่า
บรรดาพวกซึ่งปะตาปา ก็สึกหาลาพรตพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นแล้วอำลาพระดาบส ลงจากบรรพตปัจจาหงัน
มาทรงรถแก้วแพรวพรรณ ให้ยกพลขันธ์ไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก เชิด

ชมดง

๏ เดินทางมาข้างเชิงเขา เวลาบ่ายบังเงาเงื้อมผา
ชมสัตว์จัตุบาทนานา เกลื่อนกลาดดาษดาพนาลัย

อ้อยช้างเป็นรอยช้างชัก กิ่งก้านรานหักลงใหม่ใหม่
หูกวางกวางกินระบัดใบ แล้วแล่นโลดโดดไล่ลองเชิง
ชงโคโคเข้าอยู่เงาร่ม บ้างตามติดชิดชมถึกเถลิง
ตาเสือเสือซุ่มในซุ้มเชิง ทหารยิงวิ่งเปิงเข้าป่าไป
ซุ้มหมูหมูหยุดยืนเบียด เห็นตัวกลัวเกลียดไม่เข้าใกล้
พระเร่งพหลพลไกร มาในพนมพนาวัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงด่านกาหลังธานี จึงให้หยุดโยธีทัพขันธ์
ลงจากรถแล้วแพรวพรรณ ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งปะหรัดกะติกา ให้ไปหาขุนด่านนายใหญ่
บอกเขาว่าเราเป็นชาวไพร จะเข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาคนขยัน
รับสั่งแล้วมาขึ้นม้าพลัน ขับควบเข้าอรัญรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเห็นขุนด่าน นั่งอยู่กลางบ้านก็เข้าหา
แล้วแถลงแจ้งความตามกิจจา โดยดังบัญชาพระภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่สงสัย
รีบเขียนสารพลันทันใด แล้วขึ้นม้าควบไปยังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งแก่เสนา ว่าบัดนี้มิสาระปันหยี
เป็นโจรไพร่มีใจภักดี จะมาเฝ้าธุลีบทมาลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังได้ฟังขุนด่าน
แจ้งคดีถี่ถ้วนทุกประการ ก็เข้ามาสู่สถานพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงถวายอภิวาทบาทบงสุ์ พระผู้พงศ์เทวาเป็นใหญ่
ทูลว่าโจรป่าพนาลัย ชื่อปันหยีมีใจจงรัก
จะเข้ามาประณตบทมาลย์ สู่บรมสมภารพระทรงศักดิ์
บัดนี้ยกพลมาหยุดพัก สำนักอยู่นอกธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ได้ฟังชื่นชมยินดี จึงมีพระราชบัญชา
ตำมะหงงจงไปจัดแจง ตกแต่งแห่แหนให้หนักหนา
ครั้งนี้ปันหยีจะเข้ามา ให้เหมือนเมื่อมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งแล้วผายผัน
ออกมาศาลาลูกขุนพลัน ก็สั่งกันทั่วทุกพนักงาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนาสองนายฝ่ายทหาร
ครั้นรุ่งเร่งรัดจัดการ พนักงานสำหรับแขกเมือง

เกณฑ์แห่แตรสังข์ฆ้องกลอง ทวนทองธงเทียวเขียวเหลือง
ตามกระบวนถ้วนกองนองเนือง ยกออกจากเมืองเนื่องไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงกองทัพปันหยี เห็นโยธีแน่นนันต์ไม่นับได้
คูค่ายรายรอบพลับพลาชัย แลไปไม่สิ้นสุดตา
ทั้งสองเสนีนึกคร้ามครั่น จึงพากันคลาไคลเข้าไปหา
แจ้งคดีพี่เลี้ยงมิได้ช้า โดยดังบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะได้ฟังถ้วนถี่
จึงนำทั้งสองเสนี มาเฝ้ายังที่พลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนากาหลังบังคมไหว้
ทูลว่าพระองค์ทรงภพไตร ให้มารับเข้าไปในบุรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงค์องค์มิสาระปันหยี
จึงตอบคำทั้งสองเสนี เรานี้ตั้งใจจำนงมา
หวังจะเป็นข้าบาทบงสุ์ พระผู้พงศ์อสัญแดหวา
แต่ไม่แจ้งราชกิจจา ด้วยเป็นชาวป่าพนาลัย
จำจะต้องเรียนรู้ดูฉบับ กฎหมายสำหรับกรุงใหญ่
ราชกิจผิดพลั้งประการใด จะอาศัยทั้งสองเสนา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์ยิ้มพลางทางว่า
ไพเราะเพราะรสวาจา ท่วงทีกิริยาก็เพราพริ้ง
กระนี้หรือช่างว่าเป็นชาวไพร ไม่เห็นสมที่ไหนแต่สักสิ่ง
ชะรอยจะเสแสร้งไม่แจ้งจริง เป็นน่านึกตรึกกริ่งวิญญาณ์
ซึ่งตั้งใจจำนงจงรัก สามิภักดิ์ในศรีปัตหรา
พระก็มีมิตรจิตคิดเมตตา จึงให้ข้าทั้งสองออกมารับ
ขอเชิญเข้าไปในธานี โยธีเตรียมพร้อมเสร็จสรรพ
กระบวนแห่หน้าหลังคั่งคับ ว่าแล้วลากลับออกมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงตรัสสั่งสังคามาระตา อันจะเข้าพาราคราวนี้
จงระมัดประหยัดหูตา ใครอย่าเหลียวดูชาวกรุงศรี
เขาจะว่าชาวดงพงพี เข้าบุรีตื่นรูปชาวใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
จึงทูลว่าทั้งปวงพอไว้ใจ เห็นจะไม่ละเมิดพระวาจา
แต่ระเด่นกุดารัศมี ผู้เดียวนี้ยิ่งยวดนักหนา
ได้จะดูสิ่งใดไม่พริบตา ทั้งปากก็อ้ารับแมงวัน
แล้วกลัวจะเป็นที่ไม่ห้ามได้ ด้วยแยบยลกลในกวดขัน
เห็นจะยิ่งกว่าคนทั้งนั้น จะติดพันหางคิ้วพรูมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
จำเป็นจำตั้งกิริยา ด้วยเป็นการออกหน้าแต่ละวัน
เจ้าอย่าปรารมภ์ถึงพี่ แต่กุดารัศมีแลพี่พรั่น
ใจเพื่อนเลื่อนลอยอยู่อย่างนั้น ระวังกันหมั่นเตือนสติไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
ม้าน้องเดินรองม้าทรงไป ไกลม้ากุดารัศมีนัก
มิรู้ที่จะเตือนให้เพื่อนรู้ เห็นอะไรได้ดูแล้วหูหนัก
อันจะเตือนด้วยปากเห็นยากนัก แม้นเตือนด้วยปฏักจึงจักดี
บรรดาคนเฝ้าอยู่ทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันอึงมี่
แต่กุดารัศมีนั้นเสียที เจ็บใจมิรู้ที่จะเจรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงสั่งพระพี่เลี้ยงปูนตา จงตรวจตราพลไกรไพร่นาย
ให้นุ่งห่มโอ่อ่ากว่าทุกที สิ่งไรไม่มีเร่งขวนขวาย
ถ้วนทุกหมู่หมวดประกวดกาย อย่าให้อายมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตาพี่เลี้ยงคนขยัน
รับสั่งพระองค์ทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัดแจงแต่งกระบวน เลือกล้วนเหล่าทหารอาสา
เกณฑ์แห่ขัดกระบี่ขี่ม้า ใส่เสื้อสีกุหร่าโพกชมพู
อันพลเดินหน้าหลังทั้งนั้น เสื้อม่วงเหมือนกันเป็นคู่คู่
ทนายปืนพื้นเสื้อปัศตู ใส่กางเกงมัสรู่ริ้วแดง
บรรดาเสนานายทหาร ใส่เสื้อสีน้ำตาลก้านแย่ง
ขุนหมื่นอาสาม้าแซง เสื้อกำมะหยี่แดงขลิบทอง
พวกสันทัดอาชากิดาหยัน ใส่เสื้อเขียวคั่นเป็นชั้นช่อง
เหล่าระเด่นใส่เสื้อโหมดตอง เกี้ยวสีทับทิมกรองกรุยกราย
พวกพี่เลี้ยงใส่เสื้อริ้วตาด เจียระบาดหน้าครุยฉุยฉาย
จัดกระบวนถ้วนทั้งไพร่นาย มาเตรียมท่าคอยถวายบังคมคัล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นจวนเวลาจรจรัล ก็ผายผันมาสรงคงคาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ไขสุหร่ายโปรยปรายดังสายฝน ต้องสกนธ์ซ่านเซ็นเย็นใส
ทรงสุคนธ์ปนปรุงจรุงใจ น้ำดอกไม้เทศทาอ่าองค์
ตั้งพระฉายส่องทรงหวีสุวรรณ สางเสยเกศกันกวดขนง
แล้วกรายกรนาดนวยระทวยทรง เสด็จลงไปดูโยธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระหัตถ์เบื้องขวาพลางพัด พระหัตถ์ซ้ายสะบัดปลายเกศา
มาจัดพลพวกเสนา ให้สีเสื้อผ้าสลับกัน
ที่แดงล้วนแดงแต่งตามหมู่ ที่เขียวเขียวดูเป็นคู่คั่น
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรัล ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ บรรจงทรงสอดสนับเพลา ปักเนาปีกแมงทับสลับไหม
ภูษาแย่งยกกระหนกใน กรวยเชิงอำไพพื้นแดง
สอดใส่ฉลองพระองค์ตาด เจียระบาดอย่างเทศทองแล่ง
ห้อยหน้าซ่าโบะครุยแครง ปั้นเหน่งถมยาแดงประดับเพชร
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น สังวาลวรรณเนาวรัตน์ตรัสเตร็จ
ธำมรงค์รายริมทับทิมเม็ด ทองกรข้างละเจ็ดเส้นทรง
ตาดสุวรรณพันโพกเกศา ห้อยอุบะบุหงาตันหยง
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธิรงค์ แล้วเสด็จมาทรงอัสดร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน

๏ ม้าเอยม้าที่นั่ง พ่วงพีมีกำลังดังไกรสร
ทำพยศย่องย่ำซ้ำซ้อน ปากอ่อนหักหกวกเวียน
ย่อท้ายร่ายเรียงซ้ายขวา เยื้องอกยกหน้าดั่งม้าเขียน
ผูกเครื่องสุวรรณวาวดาววิเชียร บังเหียนพู่ห้อยพร้อยพราย
อนุชาขี่ม้ารองทรง ม้าพี่เลี้ยงเคียงองค์ผันผาย
ม้าระเด่นเต้นตามเรียงราย ม้าเสนาสองนายนำพล

อันม้าแห่แลม้ากิดาหยัน แน่นนันต์คับคั่งทั้งถนน
แซ่สำเนียงเสียงประโคมเสียงคน ให้เร่งม้าเร่งพลเข้านคร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองสโมสร
นั่งแน่นสองข้างทางจร เรือนร้านบ้านบ่อนทุกตำบล
ครั้นเห็นเกณฑ์แห่มาแต่ไกล คับคั่งทั้งในแถวถนน
สีเสื้อสีผ้าพวกพล สลับปนเป็นทีเหมือนสีรุ้ง
หญิงชายยัดเยียดเบียดกัน แน่นนันต์มรคาตามุ่ง
บ้างวิวาทวาทากับป้าลุง ขึ้นเสียงเถียงถุ้งทะเลาะกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
เห็นสาวสาวชาวบุรีนี่นัน แต่งตัวประกวดกันดังนางใน
ทำเป็นพูดกับอนุชา ใครสบตาก็ยักคิ้วให้
ประปรายซ้ายขวาทุกหน้าไป หญิงไม่หาญรอต่อตา
แต่ระเด่นกุดารัศมี สำรวมอินทรีย์ไม่เริงร่า
เจ็บคำสังคามาระตา ก้มหน้าแลดูดินไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
เห็นรูปทรงปันหยีก็ชอบใจ ให้คิดรักใคร่ผูกพัน
บ้างว่าเหมือนอสัญแดหวา หยาดฟ้ามาแต่สรวงสวรรค์
ถ้าได้เหมือนโฉมอุณากรรณ เป็นคู่ตุนาหงันข้าชอบใจ

เสียดายเป็นชายทั้งสองข้าง จะได้นางที่งามไหนมาให้
ลางคนว่าบุญเราพ้นไป จึงได้มาเห็นเป็นขวัญตา
บ้างว่าปันหยีงามจริงอยู่ แต่ดูอุณากรรณเห็นงามกว่า
งามดังจะหายไปกับตา อันปันหยีนี้ข้าเห็นพานคลาย
ต่างวิวาทถุ้งเถียงดุดัน ไม่ตกลงกันทั้งสองฝ่าย
คนหนึ่งจึงว่าอย่าวุ่นวาย จะช่วยปรับเปรียบปรายให้เป็นกลาง
อันโฉมอุณากรรณกับปันหยี งามดีแต่ละกลคนละอย่าง
อุณากรรณนั้นดีเป็นทีนาง รูปร่างกิริยาละม่อมละไม
แต่ขี่ม้าดูหน้าเห็นชายก้ม จะสมเป็นบุรุษนั้นหาไม่
งามเหมือนพระจันทร์อันอำไพ ดูได้ทั่วทั้งหญิงชาย
อันปันหยีนี้งามมีสง่า ท่วงทีขี่ม้าก็เฉิดฉาย
ขึงขังมั่นคงเป็นทรงชาย หูตาสอดส่ายเป็นพ้นไป
งามเหมือนดังองค์พระสุริยา ข้าอดตาไม่กล้าแลดูได้
ลางคนคิดรักอักอ่วนใจ ถ้ามีผัวก็ได้ตีกัน
ผู้หญิงเถียงกันอึงมี่ ซึ่งคิ้วปันหยีที่คมสัน
บ้างว่ายักหยอกคนนั้น บ้างเถียงกันว่ายักหยอกตัว ฯ

ฯ ๒๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังก็ยิ้มหัว
ชาวเมืองนี้กล้าเป็นน่ากลัว แต่ละคนจะชั่วไปเมื่อไร
พระแลมาให้สบตาพี่เลี้ยง แล้วกล่าวเกลี้ยงเสแสร้งแถลงไข
ดูเหมือนจะมีที่ต้องใจ หมายไว้ไหนบ้างอย่าพรางกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
ยิ้มพลางทางกระซิบทูลพลัน นึกไว้ได้สำคัญสักพันคน
กลัวจะพ้องต้องกันที่มั่นหมาย เห็นคิ้วตาประปรายเป็นหลายหน
น่าจะหลงงงงวยมาด้วยกล ได้ยินความตามถนนเนื่องมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสรวลสันต์หรรษา
เอาพลูรอยกัดซัดประสันตา พลางกะระตาม้าคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงศาลาใหญ่ใกล้ประตู ให้โยธาหยุดอยู่อาศัย
พระเสด็จลงจากมโนมัย สองเสนาในนำมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เข้ายังพระโรงรัตน์รูจี ถวายบังคมศรีปัตหรา
พระพลางชม้ายชายตา แลดูมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพไอศวรรย์
เห็นปันหยีเข้ามาบังคมคัล พิศพักตร์ผิวพรรณโสภา
งามจริตกิริยามารยาท ท่วงทีองอาจเป็นหนักหนา
จึงมีมธุรสพจนา ดูราปันหยีชาญชัย
เจ้าเป็นเชื้อวงศ์พงศ์กษัตริย์ ครอบครองสมบัติบุรีไหน
มานี้มีกิจสิ่งใด จงบอกไปให้แจ้งแห่งคดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีประณตบทศรี
ทูลสนองบัญชาว่าข้านี้ ไม่รู้จักชนนีบิดร
จากมาแต่น้อยคุ้มใหญ่ อาศัยไพรสณฑ์สิงขร
ครั้นเที่ยวมาพบพระนคร จึงมาชลีกรพระราชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีทูลศรีปัตหรา
หรือปันหยีนี้อิเหนานัดดา เห็นคล้ายพระเชษฐากุเรปัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรารังสรรค์
ฟังประไหมสุหรีทูลพลัน ทรงธรรม์สงสัยในวิญญาณ์
จึงซักไซ้ไต่ถามปันหยีไป เราไม่เห็นสมเป็นชาวป่า
ทั้งรูปทรงส่งศรีกิริยา น่าจะเป็นกษัตราเลิศไกร
จงอยู่ด้วยกันเถิดในธานี พ่อหามีโอรสกุมารไม่
จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรสุดสายใจ รักใคร่ให้เหมือนอุณากรรณ
ทั้งสองปองเสมอดังดวงเนตร เป็นศรีนคเรศเขตขัณฑ์
แม้นมีปัจจามิตรติดพัน จะได้ช่วยป้องกันธานี
อันกุมารทั้งแปดคนนั้น ล้วนคมสันรูปทรงส่งศรี
เป็นในสุริย์วงศ์พงพี ของมิสาระปันหยีหรือไร ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีนบนิ้วสนองไข
ซึ่งโปรดปรานีทั้งนี้ไซร้ พระคุณใหญ่ยิ่งล้นคณนา

อันพระองค์สงสัยไต่ถาม จะทูลความให้สิ้นกังขา
ใช่เชื้อเนื้อหน่อกษัตรา ข้าเป็นชาวป่าพนาลี
ซึ่งราชกุมารทั้งแปดองค์ ล้วนวงศ์กษัตริย์เรืองศรี
เป็นเชลยได้มาทุกธานี พระภูมีจงทราบหฤทัย
ทูลพลางทางแลแปรผัน สพานกรอุณากรรณพยักให้
แล้วแย้มยิ้มพริ้มพักตร์เป็นนัย อุณากรรณอายใจก็ก้มพักตร์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์
พระเร่งชื่นชมภิรมย์นัก ด้วยสองโอรสรักร่วมใจ
จึงจัดของต่างต่างอย่างดี สำหรับที่ลูกหลวงประทานให้
เหมือนกับอุณากรรณชาญชัย สั่งให้อยู่ปันจะรากัน
แล้วตรัสอำนวยอวยพร จงสถิตสถาวรเกษมสันต์
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าปราสาทสุวรรณรูจี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
กลัวปันหยีจะชวนพาที ก็หนีเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีนึกในใจหวัง
องค์ศรีปัตหรานี้น่าชัง ไม่ระวังระไวพระทัยเบา
อุณากรรณมาอยู่ไม่ทันไร ควรหรือไว้ใจให้ไปเฝ้า
พระบุตรีสององค์นงเยาว์ ผ่านเกล้าจะได้อายแก่ไพร่ฟ้า

คิดพลางทางเสด็จจรจรัล จากท้องพระโรงคัลข้างหน้า
มาทรงพาชีลีลา เสนากาหลังนำไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงปันจะราติกาหรัง นิเวศน์วังลูกหลวงอาศัย
ลงจากอาชาคลาไคล เข้าในที่สำนักตำหนักจันทน์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เอนองค์ลงกับที่ไสยาสน์ ภูวนาถครวญใคร่ใฝ่ฝัน
ให้แสนเสนหาอุณากรรณ หมายมั่นว่าเหมือนบุษบา
ทั้งทรวดทรงส่งศรีไม่เพี้ยนผิด ยิ่งคิดสงสัยเป็นหนักหนา
แล้วจะเป็นยาหยีของพี่ยา ดวงพักตร์ลักขณาละม้ายนัก
อกเอ๋ยจะทำเป็นไฉน จึงจะได้สิ้นแหนงแจ้งประจักษ์
จะชวนสนิทติดพันผูกรัก พบพักตร์ก็เมินสะเทินไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ คิดพลางทางสั่งกิดาหยัน ไปคอยดูอุณากรรณให้จงได้
เวลาเฝ้าแม้นผูกอาชาไนย ข้างเราจึงให้ผูกม้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อุณากรรณวิยาหยา
เสด็จจากปราสาทพระธิดา กลับไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้องทอง แล้วบอกสองพี่เลี้ยงถ้วนถี่
ปันหยีซึ่งบวชอยู่คิรี บัดนี้มาเฝ้าพระทรงธรรม์

เห็นน้องแล้วทำยิ้มพริ้มพราย กิริยาแยบคายคมสัน
ละม้ายเหมือนเชษฐากุเรปัน น้อยอายจิตคิดพรั่นหวั่นวิญญาณ์
แล้วตรัสสั่งกิดาหยันทันที เวลาเราเฝ้าศรีปัตหรา
จงคอยดูปันหยีไม่ลีลา จึงให้ผูกม้าจะคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันบังคมประนมไหว้
ออกมาสั่งกันทันใด ตามในบัญชาทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น จึงชาวม้าต้นคนขยัน
ครั้นเวลาเฝ้าพระทรงธรรม์ ก็ไปปันจะรากันทันใด
จึงถามชาวม้าว่าปันหยี สั่งให้ผูกพาชีหรือหาไม่
เขาบอกว่าไม่สั่งอาชาไนย กลับไปก็ให้เร่งผูกม้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น กิดาหยันปันหยีสุกาหรา
เห็นข้างอุณากรรณผูกอาชา ก็รีบมาสั่งให้ผูกพาชี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นเวลาเฝ้าพระภูมี รู้ว่าปันหยีไม่จรจรัล
จึงเข้าที่สระสรงทรงเครื่อง แล้วย่างเยื้องยุรยาตรผาดผัน
มาทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณ เสนากิดาหยันก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
รู้ว่าอุณากรรณไคลคลา ก็รีบมาแต่งองค์ทรงสำอาง
แล้วเสด็จมาทรงพาชี กั้นกลดกำมะหยี่หักทองขวาง
เร่งขับอาชามาตามทาง กิดาหยันวิ่งวางตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ รีบมาทันม้าอุณากรรณ พอถึงปราการกั้นประตูใหญ่
ต่างองค์ลงจากอาชาไนย พระแย้มยิ้มปราศรัยไปมา
ไหนเล่าเราพูดกันวันนั้น ที่ปัจจาหงันภูผา
เจ้ารับคำมั่นสัญญา ครั้นมาพบพักตร์ไม่ทักทาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉาย
ขัดสนจนจิตคิดละอาย จำเป็นต้องอุบายบอกไป
นึกอยู่ว่าจะใคร่ทักเจ้า จริงจริงใช่เราจะแก้ไข
ด้วยเป็นหน้าที่นั่งก็จนใจ จึงมิได้เหมือนคำสัญญา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเยื้องย่างเข้าหา
กุมกรอุณากรรณเดินมา กั้นกลดรจนาอันเดียวกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณขวยอายไม่ผายผัน
สะบัดมือปันหยีเสียพลัน อย่ากุมกรจรจรัลไม่ชอบใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
เคืองขัดสะบัดมือพี่ยาไย ทำเหมือนมิใช่เป็นชาย
ว่าพลางย่างเยื้องจรจรัล เคียงองค์อุณากรรณผันผาย
สัพยอกหยอกยิ้มพริ้มพราย ทอดกรกรีดกรายดำเนินมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงที่ท้องพระโรงคัล อภิวันท์องค์ศรีปัตหรา
หมอบเมียงเคียงกันทั้งสองรา ตรงหน้าที่นั่งภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพเป็นใหญ่
เห็นสองโอรสยศไกร จึงปราศรัยด้วยสุนทรวาจา
เจ้าดวงยิหวาพ่อทั้งคู่ พิศดูน่ารักเป็นนักหนา
ดังทองรองรับกับจินดา ใต้ฟ้าจะหาไหนทัน
ทั้งสององค์จงสนิทร่วมพิสมัย สิ่งใดอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จงคิดว่าร่วมอุทรกัน ขวัญตายาจิตของบิดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีอภิวันท์ด้วยหรรษา
แลดูอุณากรรณสบตา ให้หน้าแล้วยิ้มพริ้มไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพสบสมัย
ครั้นเสร็จว่าราชการกรุงไกร ก็เข้าในปราสาทรัตน์รูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณแกล้งหนีปันหยี
ดำเนินเดินด่วนจรลี ไปยังที่ตำหนักพระธิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
แต่คอยอุณากรรณทุกวันมา จักชวนไปเคหาสักครั้ง
พบทีไรก็ชวนเป็นหลายหน แต่ก่นผัดเพี้ยนว่าทีหลัง
ลางทีก็หนีเข้าในวัง บ้างบอกว่ายังกังวลใจ
แต่คอยคอยจนสายหนักหนา จะกลับออกมาก็หาไม่
จึงมาทรงอาชาคลาไคล กลับไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงเสด็จมาทรงพาชี ไปดาหาปาตีตำหนักจันทร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
พระทัยให้คิดผูกพัน ถึงองค์อุณากรรณเป็นพ้นนัก
จึงสั่งพระพี่เลี้ยงปูนตา จงไปหาอุณากรรณมีศักดิ์
บอกว่าเราจะใคร่พบพักตร์ ขอเชิญน้องรักมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตารับสั่งใส่เกศี
บังคมแล้ววีบจรลี ไปดาหาปาตีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปหา ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
แล้วบอกยุบลแต่ต้นไป โดยในเนื้อความทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงได้ฟังแล้วผายผัน
เข้าไปทูลองค์อุณากรรณ ว่าปันหยีให้มาเชิญไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ได้ฟังก็คิดสะดุ้งใจ เสด็จไปยังห้องสองนารี
ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา ว่าบัดนี้มิสาระปันหยี
ให้มาเชิญน้องไปวันนี้ สองพี่จะคิดประการใด
ท่วงทีปันหยีทำแหลมหลัก จะรู้จักว่าหญิงหรือไฉน
ทำเทียมเลียมเล่นเป็นกลใน พบปะทีไรก็เฝ้าดู
ชวนให้ไปบ้านเป็นหลายครั้ง น้องยังบิดเบือนเชือนอยู่
พรั่นจิตคิดเกรงจะล่วงรู้ ให้ละอายอดสูเป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงเฉลยไข
ซึ่งปันหยีมีความกินใจ มิไปเขาจะเห็นสมร้าย
ไปแก้สงสัยเสียดีกว่า ให้สิ้นจินดาที่มุ่งหมาย
สิ่งใดอย่าให้เห็นแยบคาย แม่ระมัดประหยัดกายให้จงดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ฟังพี่เลี้ยงปลอบเห็นชอบที จึงเข้าที่สระสรงคงคา
สำอางองค์ทรงเครื่องสรรพเสร็จ กิดาหยันตามเสด็จพร้อมหน้า
มาทรงพาชีลีลา ปูนตาพี่เลี้ยงนำไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปันจะรากัน ที่ปันหยีอยู่อาศัย
จึงเสด็จลงจากมโนมัย ดำเนินเข้าในทวารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ครั้นเห็นอุณากรรณมา สมดังจินดาก็ยินดี
พระจึงเสด็จยุรยาตร จากอาสน์สุวรรณเรืองศรี
มากุมกรพาจรลี ทำทีแย้มยิ้มพริ้มไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณนึกพรั่นหวั่นไหว
สะบัดมือปันหยีเสียทันใด ข้างปันหยีก็ไม่วางมือ
เจ้าเดินไปก่อนก็เป็นไร ข้าเดินตามไปไม่ได้หรือ
ไม่พอใจเจ้าอย่ายุดยื้อ สะบัดมือผินผันเสียทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศรี
พาองค์อุณากรรณจรลี มานั่งร่วมแท่นที่รจนา

จึงเรียกเกนหลงมาแล้วว่าไป เจ้ารู้จักกันไว้กับเชษฐา
อุณากรรณเจ้าจงเมตตา รักใคร่กัลยาเหมือนข้านี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรับคำปันหยี
ลูบหลังลูบหน้ากุมารี เราจงเป็นพี่น้องกัน
วันเมื่อพบพี่ที่บนเขา เป็นไรเจ้าจึงกันแสงศัลย์
สององค์พูดจาปราศรัยกัน เสนหาผูกพันแต่นั้นมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงตรัสแก่อุณากรรณอนุชา เจ้ามาวันนี้พี่สำราญ
เราจะชวนกันชนไก่เล่น ให้เป็นผาสุกเกษมศานต์
พวกเจ้าเขาก็เคยชำนาญ ในการเล่นไก่แต่ไรมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
จึงตอบปันหยีมิได้ช้า ไก่ชนของข้าไม่มี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
จึงตอบว่าข้าจะให้ไก่ดีดี ของเรามีไม่ตรึกอย่าร้อนใจ
ว่าแล้วชวนเชิญอุณากรรณ จรจรัลรอเรียงเคียงไหล่
หลงหนึ่งหรัดลัดเดินไปทางใน ยังสนามเล่นไก่พร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ สามองค์ทรงนั่งร่วมอาสน์ พร้อมหมู่อำมาตย์กิดาหยัน
พระหยิบยกพานสลามาพลัน สู่องค์อุณากรรณอนุชา
แล้วสั่งประสันตาให้จัดไก่ บัดเดี๋ยวก็ได้มานักหนา
เลาเหลืองส่งเนื่องกันเข้ามา เจ้าเลือกตามอัชฌาที่ชอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงสั่งตำมะหงงทันใด จงเลือกไก่ชนเล่นตามที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศี
ทำถามประสันตาว่าไหนดี ส่งมาข้างนี้จะเลือกลอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวดีไม่มีสอง
ส่งไก่ให้พลางพูดคะนอง จงเลือกเอาตามต้องอัธยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงยิ้มพลางทางว่า
จักษุเราซมซานพานชรา จะพึ่งแว่นแทนตาก็งมเงา
นี่เนื้อเคราะห์กรรมตำมะหงง มาโดนดงส่งส่วยให้กินเปล่า
ถึงเลือกไก่ได้ก่อนก็ดูเดา จะสู้เขาเจ้าของคงจะแพ้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบความตามกระแส
น้อยหรือเชิงชั้นช่างผันแปร แยบแก่ชอบกลเป็นพ้นไป

ทำประหนึ่งเสือเฒ่าเจ้าเล่ห์ สมคะเนจะเทพกหรือไฉน
เพียงนี้พวกเราพอเข้าใจ นี่จะมาลวงใครให้งวยงง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาตำมะหงง
ตอบมาว่ากันตรงตรง หรือมาหลงคิดเพลินจนเกินดี
นักเลงเล่นเช่นเธอเจรจา ได้ยินว่ามีอยู่หรือที่นี่
อวดฉลาดเหลือปัญญาพาที กรรมแล้วนายนี้จะเคยใจ
ว่าพลางเปรียบจับรับมาดู ได้คู่เขียวด่างพอชนได้
ทั้งสองข้างต่างคนจะเอาชัย ถ้อยทีมิให้เสียเปรียบกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
แสร้งสำรวลชวนติดเดิมพัน ลวงล่อต่อกันอึงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงทำเฉยเฉลยไข
เมื่อกี้ไม่ทันเห็นจะเป็นใคร มาหลอกไล่ต่อรองร้องอึง
ตบเพลาเข้าพลางหัวเราะร่า เชิงเล่นเช่นว่าพอรู้ถึง
ทั้งเสียเปรียบต่ำสั้นไม่พรั่นพรึง นี่แน่สองเอาหนึ่งจงต่อมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตายิ้มพลางทางว่า
เช่นนี้ดอกหรือชาวชวา หมายได้แล้วสิหนามากล้ารอง

จะต่อให้สมนึกนั้นลึกนัก เหลือรักพวกเราผู้เจ้าของ
แม้นติดใจก็เอาไปถือลอง จะแข็งใจลองดูสักที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงว่าใครเล่าเมื่อกี้
จะไล่อันขันก้อต่อตี กลับว่าดังนี้ไม่เข้าใจ
อันจริตพวกเราชาวชวา สุดแต่ลั่นวาจาแล้วฟังได้
แม้นละศาสนาไม่อาลัย จะพูดบ้างก็ได้เหมือนกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบไปขมีขมัน
ถึงละศาสนาดังว่านั้น ก็เข้ารีตเดียวกันอย่าติเรา
อะไรเล่นเช่นนั้นเป็นโทโส ไก่โตกว่ากลับว่าเล็กเล่า
พวกนักเลงพร้อมอยู่จงดูเอา แยบยลคนเก่าสุดปัญญา
สองสองรองหรือจะชนให้ พันเหรียญเจียนได้แต่ในข้า
ที่จะรองสองเอาหนึ่งรำพึงมา ต่อนัดหน้าจึงค่อยพาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงว่าอย่าเย้ยไม่เคยหนี
แม้นต่อมาเหมือนว่ากันนี้ เว้นแต่ไม่มีจะไม่ชน
เสียแรงได้บากหน้ามา จะหลับตากล้าสู้ดูสักหน
เสียเปรียบเห็นทั่วทุกตัวคน ก็จำชนด้วยได้มาถึงวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ สองฝ่ายเปรียบได้แล้ววางหาง ในกลางสังเวียนหน้าที่นั่ง
ซ้อนซ้องสองหมู่ดูประดัง กิดาหยันเตือนตั้งนาฬิกา
พวกนักเลงเล่นเห็นไก่เกี้ยว ลอดเลี้ยวผูกพันประจัญหน้า
สำรวลสรวลซ้อมมือมา ถ้อยทีรับว่าได้กัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ แทงวิสัย

๏ บัดนั้น ประสันตาลิ้นลมคมสัน
เห็นไก่เป็นต่อแต่ต้นอัน ก็เปรียบเปรยเย้ยหยันไปมา
ที่จะรอดตัวไปอย่าพึงคิด หมายชนะสนิทไม่ผิดว่า
ไหนจะทนไปถึงครึ่งนาฬิกา กลัวแต่จะลาไปกลางทาง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงว่าดีแต่ถากถาง
อย่าประมาทชาติไก่ทำคาง ขนข้างเหี่ยวแห้งแข้งมีพิษ
ยังไม่ถึงทีเธออย่าเพ่อหมาย ไม่มีลายพ่ายแพ้แต่สักหนิด
พอตกคำมาลำให้เหมือนคิด จิกติดโปรยประฉะแทง
ต้องเสนียดถูกสนักหักเห ซวนเซซ้ำตีด้วยฝีแข้ง
ตำมะหงงร้องอ๋อถูกพอแรง ประสันตายิ้มแห้งรำคาญใจ
นาฬิกาจมล่มพอได้อัน ถ้อยทีถลันเข้ากันไก่
ตำมะหงงป้องพักตร์ทักว่าใคร ประสันตาหลอกให้แล้วออกมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ ถ้อยทีประทับให้หลับนอน ปันป้อนข้าวน้ำประคบหน้า
บ้างพัดจัดปีกเป่าตา เลือดเลือกเกลือกหน้าด้วยผ้าบาง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ สองฝ่ายให้น้ำสรรพเสร็จ เสียเคราะห์ทำเคล็ดเด็ดหาง
ดีดมือถือไก่เข้าไปวาง ในกลางสังเวียนสนามพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ แทงวิสัย

๏ ไก่ข้างปันหยีก็พ่ายแพ้ ยกสร้อยวิ่งแต้ตัวสั่น
พวกข้างมิสาอุณากรรณ ก็โห่สนั่นด้วยปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
ชำเลืองดูปันหยีแล้วแลมา กระหยิบตาห้ามว่าอย่าอึงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
เป็นธรรมเนียมเขาแล้วห้ามเขาไย พวกชายเล่นไก่จำกระนั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสำรวลสรวลสันต์
จึงสั่งประสันตาไปพลัน ให้เอาคู่อื่นนั้นเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศา
ก็จับไก่นั้นดังบัญชา พูดแชแก้หน้าพาที
คู่นี้แลเราจะเอาชนะ กะได้ไม่แคลงเหมือนเมื่อกี้
จะเอาชัยไว้ก่อนก็ไม่ดี ดูดังเรานี้ไม่อัธยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงว่าแพ้ยังแก้หน้า
นี่แน่นายคนดีมีอัชฌา พูดจาเหลือเลือกเป็นเปลือกไป

แม้นคู่นี้ชนะเราเหมือนเจ้าว่า จะต้องตัดตำราไม่เล่นไก่
ถึงแพ้นึกว่าค้ากำไร ด้วยมีชัยไว้ก่อนไม่ร้อนรน
กลัวแต่จะหลงประตูบ้าน เหื่อกาฬจะตกดังเม็ดฝน
ว่าแล้ววางไก่เข้าให้ชน จะทนทานที่ไหนชาติบาโย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ ไก่ข้างปันหยีก็หนีพลัน ถูกลำหนักหักหันวิ่งโร่
ตำมะหงงว่าแน่แพ้ทั้งโต กิดาหยันก็โห่ขึ้นสามลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีคิดฉงนเป็นนักหนา
วันนี้มีแต่อัปรา แต่ก่อนเล่นมาไม่เคยมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
แยบคายเชิงชั้นขยันดี ยิ่งแก้ยิ่งมีแต่แพ้ไป
ให้คิดอัศจรรย์เป็นหนักหนา จึงว่าถึงแพ้ก็แต่ไก่
ชาวเราโห่บ้างก็เป็นไร แล้วตบเพลาเร่งให้โห่พลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุดารัศมีไม่มีพรั่น
จึงถามว่าไก่แพ้เขานั้น มาเตือนกันให้โห่ทำไม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาแถลงไข
ตัวอยู่เอาหูไว้แห่งใด แพ้ชนะก็โห่ไปเถิดรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุดารัศมีก็หรรษา
ได้ฟังสังคามาระตา เฉยหน้าแล้วโห่ขึ้นทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เห็นคนทั้งปวงเขาสรวลหมด จึงถามว่าแกล้งปดหรือไฉน
รบเร้าให้โห่เอาชัย เป็นไรจึงสรวลไม่ช่วยกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสำรวลสรวลสันต์
เสนาข้าเฝ้าทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันสนั่นไป
แล้วจึงให้จัดสิ่งของ ริ้วทองตาดโหมดล้วนใหม่ใหม่
บรรดาเสื้อผ้าทั้งนี้ไซร้ ไก่แพ้พี่ให้อนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางว่า
มิใช่ไก่ของเราเอามา อันจะให้เสื้อผ้านั้นผิดไป
เล่นแต่พอสนุกด้วยกัน จะได้ว่าพนันก็หาไม่
จะรังเกียจเดียดฉันท์ฉะนั้นไย ทำกระนี้เหมือนไม่ปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงว่าไม่ฉันทาอย่าพาที ถึงไก่พี่ไก่เจ้าก็เข้าใจ
เจ้าจะเห็นอะไรกับข้าวของ ประสารักพี่ปองจะใคร่ให้
เจ้าจงเมตตาอาลัย อย่าถือใจจงรับของพี่ยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
จึงรับสิ่งของทั้งนั้นมา ให้แก่ขนิษฐานารี
วันนี้พี่เล่นชนไก่ มีชัยกะกังปันหยี
ได้สินพนันมากมี พี่ให้มารศรีจงรับไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
จึงสั่งบาหยันทันใด เร่งให้ยกเครื่องเลี้ยงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันรับสั่งใส่เกศา
ถวายอัญชลีแล้วลีลา เร่งรีบเข้ามาสั่งกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงสุรางค์นางสาวสรรค์
ครั้นแจ้งก็แต่งกายพลัน แล้วเชิญเครื่องเนื่องกันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ จึงตั้งสุพรรณภาชน์บรรจง ถวายองค์อุณากรรณปันหยี
คอยอยู่งานพระแส้ปัดพัชนี ทำทีชม้ายชายหางตา
กิดาหยันก็ยกเครื่องเสวย มาเลี้ยงเหล่าเชลยถ้วนหน้า
แล้วเลี้ยงหมู่อำมาตย์มาตยา กับพวกพลโยธาทั้งนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงชวนมิสาอุณากรรณ เกษมสันต์เสวยโภชนา

อันเหล่าเชลยทั้งสองฝ่าย กับเสนาตัวนายถ้วนหน้า
กินเลี้ยงเคียงกันเป็นหลั่นมา พูดเล่นเจรจาสำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เสร็จเสวยโภชนาสาลี ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส
จึงชวนอุณากรรณทันใด จะขับรำเล่นให้สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำอ่อนหวาน
ข้านี้ขับรำไม่ชำนาญ แต่ได้มาถึงบ้านก็จำเป็น
พี่รำเถิดข้าจะขับให้ ท่าทางอย่างไรจะได้เห็น
เวลาจวนจรจรัลตะวันเย็น เลิกเล่นแล้วจะลาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฟังชอบอัชฌาสัย
เสด็จลุกขึ้นพลางว่าไป เจ้าขับให้ชอบใจเถิดจะรำ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณท่วงทีคมขำ
เอาพัดทองป้องโอษฐ์แล้วกล่าวคำ ขับเป็นลำนำมโหรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เขนง

๏ เจ้าดวงยิหวาเอย ไม่ควรเลยจะอางขนางหนี
ชะรอยกรรมจึงนำจรลี ปานนี้จะเป็นประการใด
จะเที่ยวมะงุมมะงาหรา จะรู้แห่งตามหาหนไหน
ตั้งแต่จะโศกาอาลัย ด้วยแรมร้างห่างไกลมา เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

น้ำค้าง

๏ หรือหนึ่งจะมาตามเรา หรือเจ้าจะคืนยังเคหา
จะพะว้าพะวังวิญญาณ์ ห่วงหน้าห่วงหลังกังวลใจ
แต่เราท่องเที่ยวมาเดียวดาย ไม่วายเศร้าสร้อยละห้อยไห้
หรือเจ้าจะสำราญบานใจ พร้อมกันอยู่ในบ้าน เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
ฟังเสียงอุณากรรณให้บันดาล ซาบซ่านเสนาะเพราะจับใจ
พ่างเพียงศรแผลงมาแทงจิต ยิ่งฟังยิ่งคิดพิสมัย
บรรดาคนทั้งสิ้นได้ยินไป รัญจวนใจไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ยิ้มพลางทางว่าไปทันที เป็นไรจึงพี่ไม่รำไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียืนตะลึงหลงใหล
คืนได้สมประดีก็อายใจ ภูวไนยขับเทียบเปรียบเปรย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ดอกไม้ไทร

๏ เจ้าสายสุดที่รักพี่ แม้นได้เหมือนฉะนี้นะน้องเอ๋ย
จะถนอมเนื้อนวลไว้ชวนเชย เมื่อไรเลยจะล้างแรมรัก
ของพี่มีแล้วก็หายไป เจ็บใจพี่เพียงอกหัก
มาพบโฉมฉายละม้ายนัก พี่รักเจ้าดังดวงตาเอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังปันหยีขับจับวิญญาณ์ คิดถึงเชษฐายิ่งอาลัย
เหมือนเมื่อพระขับกล่อมน้อง ที่ในถ้ำทองยังจำได้
คิดพลางทางสะท้อนถอนใจ โศกเศร้าฤทัยแสนทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงสั่งเหล่าเชลยล้วนตัวดี ให้ขับทีละคู่สู้กันไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุดารัศมีเฉลยไข
ข้านี้โฉดเขลาไม่เข้าใจ จะขับร้องไม่ได้จงเมตตา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
จะให้จะหรังวิสังกา เขาบอกให้ว่าอย่าทุกข์ร้อน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาชาญสมร
จึงประดิษฐ์คิดกล่าวบทกลอน แล้วสอนให้ขับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ลีลากระทุ่ม

๏ เกิดมามิเสียที ฉลาดดีหน้าตาก็คมสัน
หูไวผิดเพื่อนไม่เหมือนกัน สารพัดอัศจรรย์กว่าคน
ทั้งรูปร่างจริตติดโอ่โถง เคยเล่นนอกออกโรงมาหลายหน
ขับรำทำได้อยู่ตามจน ดีจริงยิ่งคนที่มา เอย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เกิดมามิเสียที อะไรเล่าเมื่อกี้ที่สอนให้
ไม่รู้ที่จะว่ากระไร ข้าลืมไปเสียแล้วนะเจ้า เอย ฯ[๑]

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ทั้งพวกพี่เลี้ยงแลเสนา สรวลสันต์หรรษาทุกคนไป
แล้วสั่งคนเพลงนักเลงเล่น ให้ทำเป็นครึ่งท่อนกลอนปรบไก่
โต้ตอบตามทำนองว่องไว เล่นไปจนเพลาราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ กิดาหยันจุดเทียนประทีปทอง ระย้าแก้วเรืองรองรัศมี
แขวนรอบอร่ามรูจี จับสีพักตราอุณากรรณ
ยิ่งงามผุดผาดประหลาดตา ดังโฉมนางฟ้ากระยาหงัน
นวลละอองผ่องเพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณโสภาน่ารัก
ยิ่งพิศยิ่งคิดกินแหนง คลางแคลงหฤทัยไม่ประจักษ์
ท่วงทีขวยอายเห็นคล้ายนัก เหมือนพระน้องรักดังคนเดียว
พระดูทั่วสารพางค์ไม่วางตา เสนหาป่วนปั่นกระสันเสียว
ทำสนิทสนมกลมเกลียว กอดเกี้ยวเย้าหยอกไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

---

[๑] บทนี้เข้าใจว่าเป็นของแต่งแทรกภายหลัง สัมผัสจึงไม่ต่อกับบทหน้าและบทหลัง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณป้องปัดหัตถา
พลางสะเทินเขินขวยวิญญาณ์ จึงว่าค่ำแล้วจะลาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีว่าจะด่วนไปไหน
กุมกรอุณากรรณไว้ อย่าเพ่อคลาไคลอนุชา
เราเล่นด้วยกันวันนี้ แสนสำราญใจพี่เป็นหนักหนา
ปานนี้ยังไม่ควรจะด่วนลา เล่นอีกเจ้าอย่าเพ่อไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวกลแก้ไข
แต่เช้ามาข้าไม่สบายใจ พี่ให้ไปหาแล้วก็จำมา
บัดนี้ปวดเศียรให้เวียนวิง จริงจริงใช่จะแกล้งแสร้งว่า
คราวหลังจึงจะค่อยไคลคลา กลับมาเล่นอีกให้สำราญ
ว่าพลางทางลาลีลาศ ยุรยาตรย่างเยื้องจากสถาน
มาทรงมโนมัยชัยชาญ บริวารแวดล้อมคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ่งคิดพิสมัย
แลตามอุณากรรณไป จนไกลเลี้ยวลับนัยนา
ให้เปลี่ยวเปล่าหฤทัยถวิลหวัง จะใคร่ตามไปยังวังดาหา
แต่รัญจวนป่วนใจไปมา พระราชาไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นถึงวังดาหาปาตี ก็จรลีเข้ายังห้องใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงเรียกสองพี่เลี้ยงกัลยา เข้ามาแล้วแจ้งแถลงไข
น้องไปบ้านปันหยีวันนี้ไซร้ เห็นเขาจะแจ้งใจในแยบยล
เล่นเลียมเทียมทำสัพยอก ยั่วเย้าเฝ้าหยอกเป็นหลายหน
พรั่นนักกลัวจักรู้กล เราจะคิดผ่อนปรนประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลเฉลยไข
อันจะแก้กินแหนงนั้นไซร้ จำจะให้ไปเชิญปันหยีมา
พูดจาปราศรัยทำสนิท เหมือนถ้อยทีมีจิตเสนหา
แม้นจะไปอย่าให้ไคลคลา ชวนเสวยโภชนาสาลี
ให้เหล่าราชธิดามารับใช้ ทำให้เหมือนกันกับปันหยี
แม้นแจ้งว่ามีอิสตรี เห็นทีจะสิ้นสงกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ได้ฟังทั้งสองสนองมา ชอบในวิญญาณ์อารมณ์
จึงว่าพี่ตรึกตรองป้องปิด ท่วงทีที่คิดสนิมสนม
ตรัสพลางทางเข้าที่บรรทม แต่ปฐมยามก็หลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
ให้เร่าร้อนรัญจวนป่วนใจ อาลัยในองค์อุณากรรณ
จึงแสร้งเสเสด็จยุรยาตร ลงไปประพาสสะตาหมัน
หอมกลิ่นมาลาหลายพรรณ แสงบุหลันสว่างกระจ่างฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ ขึ้นบนตำหนักน้อยในสวน เอนองค์ลงรัญจวนครวญหา
ยอกรขึ้นก่ายพักตรา ถวิลถึงบุษบายาใจ
โอ้ว่ายาหยีของพี่เอ๋ย ไฉนเลยจะรู้ว่าอยู่ไหน
ให้คลางแคลงแหนงจิตเป็นพ้นไป สงสัยในองค์อุณากรรณ
ให้ละม้ายคล้ายคลึงพระน้องรัก ทั้งรูปทรงวงพักตร์ไม่ผิดผัน
เขาก็มีสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ จะสำคัญมั่นใจก็ใช่ที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ แต่เรรวนครวญคิดไปมา จนจันทราเลื่อนลับอับศรี
จึงเสด็จจากสวนมาลี ไปเข้าที่บรรทมภิรมยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๒๒

ช้าปี่

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวเจ้ากรุงจะมาหรา
ลือนามขามเดชเดชา แต่บรรดาระตูไม่ต้านทาน
ท้าวมีพระเชษฐาร่วมอุทร ครองนครกะปาหลันราชฐาน
เสวยไอศวรรยามาช้านาน ทั้งสองศฤงคารเสมอกัน
องค์ประไหมสุหรีจะมาหรา ประชวรโรคาอาสัญ
ส่งสการศพเสร็จได้เจ็ดวัน โอรสนั้นยังเยาว์ทั้งสองรา
ระตูครวญคร่ำกำสรด โศกศัลย์รันทดเป็นหนักหนา
ไม่สรงไม่เสวยโภชนา ไม่นำพาว่าขานการธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
เข้าไปกราบทูลด้วยภักดี ถึงทุกข์ไปใช่ที่จะคืนมา

ฝูงอาณาประชาราษฎร จะได้ความเดือดร้อนทั่วหน้า
ขอพระองค์จงทรงพระเมตตา ระงับความโศกาอาวรณ์
ข้าจะไปสืบเสาะแสวงหา องค์พระธิดาดวงสมร
รับมาภิเษกสยุมพร ภูธรอย่าเศร้าโศกี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ได้ฟังเสนาทูลคดี ภูมีค่อยสบายคลายใจ
จึงมีมธุรสพจนารถ ตรัสถามอำมาตย์น้อยใหญ่
ตามบรรดาชวาเวียงชัย นางกษัตริย์กรุงไหนจะโสภา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมเหนือเกศา
ทูลว่าข่าวลือระบือชา แต่ธิดากาหลังธานี
ว่าทรงโฉมประโลมล้ำนางกษัตริย์ ไม่มีใครเทียมทัดทุกกรุงศรี
จำเริญรุ่นชันษาสิบห้าปี ท้าวสิงหัดส่าหรีมากล่าวไว้
หวังจะแต่งวิวาห์กับโอรส แต่ยังหากำหนดการไม่
ขอพระองค์ผู้ทรงภพไตร จงทราบใต้ละอองบาทา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านพิภพจะมาหรา
ได้ฟังชื่นชมภิรมยา จึงสั่งสองเสนาผู้ภักดี
ดูก่อนดะหมังตำมะหงง ท่านจงแต่งศุภสารศรี
จะให้ไปกาหลังธานี ขอบุตรีโฉมงามทรามวัย

ถ้าท้าวตัดรอนไม่ผ่อนผัน จะชิงคู่ตุนาหงันให้จงได้
แล้วไปทูลพระเชษฐาชาญชัย ให้ยกพลไกรรีบมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
แล้วชวนดะหมังออกมา นั่งในศาลาลูกขุนพลัน
จึงจัดเสนีนายใหญ่ ให้รีบไปพาราก๊ะปาหลัน
กราบทูลพระเชษฐาทรงธรรม์ ตามเรื่องราชบัญชาการ
ตำมะหงงดะหมังทั้งสอง ช่วยกันตรึกตรองแต่งสาร
แล้วให้อาลักษณ์พนักงาน จารจารึกลงแผ่นทอง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เสร็จใส่กล่องแก้วแพรวพรรณ จัดสรรบรรณาการสิ่งของ
ขนมามากมายก่ายกอง บรรทุกช้างจำลองหลังคา
ตำมะหงงดะหมังทั้งสองนาย ขึ้นม้าผันผายนำหน้า
เกณฑ์แห่แห่ราชสารา ยกจากพาราเข้าป่าไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปลายด่านกาหลัง จึงหยุดยั้งโยธาอาศัย
ให้ไปบอกชาวด่านทันใด ตามในเหตุผลแต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่กังขา
จึงจัดแจงแต่งตัวแล้วขึ้นม้า ขับควบเข้ามายังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน เห็นเสนาผู้ใหญ่อยู่ทั้งสองศรี
จึงเข้าไปเรียนความตามมี ถ้วนถี่เสร็จสิ้นทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังได้ฟังขุนด่าน
ซักไซ้ไต่ถามอยู่ช้านาน แล้วเข้ามายังสถานพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ พระผู้พงศ์เทวากระยาหงัน
ทูลว่าท้าวจะมาหรานั้น ให้ทูตถือสารสุวรรณบรรณาการ
มาอภิวาทโดยราชไมตรี บัดนี้ยังหยุดอยู่ปลายด่าน
เห็นทีจะมีเหตุเภทพาล จงทราบบทมาลย์พระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
จึงสั่งดะหมังเสนา ให้รับมาตามราชประเพณี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศี
ออกมาสั่งพนักงานทันที ให้ไปรับเสนีแขกเมืองมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
จัดแจงเครื่องแห่แลโยธา พร้อมแล้วก็พากันรีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงปลายด่านนอกบุรี จึงบอกสองเสนีนายใหญ่
แล้วเชิญสาราคลาไคล เข้าในกาหลังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนคเรศเรืองศรี
ครั้งแสงทองส่องฟ้าราตรี จึงเข้าที่สระสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ลงสรง

๏ ครั้นเสร็จสำอางองค์ทรงเครื่อง รุ่งเรืองจำรัสพระเวหา
พระกรกุมกริชฤทธา เสด็จออกยังหน้าพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พร้อมหมู่เสนาอำมาตย์ เฝ้าอยู่เดียรดาษหลายหลั่น
ทั้งองค์ปันหยีอุณากรรณ ต่างถวายอภิวันท์พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงประณตบทศรี
ทูลเบิกทั้งสองเสนี ให้ทราบธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
จึงสั่งให้หาสองเสนา เข้ามายังท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนากรมวังบังคมไหว้
จึงนำแขกเมืองเข้าไป ยังในพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนีจะมาหรา
ก้มเกล้ากราบงามสามลา ทูลถวายสาราบรรณาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาปรีชาหาญ
บังคมก้มเกล้ากราบกราน แล้วอ่านสารถวายพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ในสารว่าโอรสยศยง ผู้ดำรงจะมาหราบุรีศรี
จำเริญทางพระราชไมตรี มาในใต้ธุลีบทมาลย์
ขอถวายอภิวาทบาทบงสุ์ พระผู้วงศ์เทวามหาสถาน
ขจรเดชเดชากฤษฎาการ เป็นประธานทั่วโลกแดนไตร
พระองค์จงโปรดปรานปรานี ด้วยประไหมสุหรีนั้นหาไม่
จะขอราชธิดายาใจ รับไปเป็นศรีธานี
จะได้ดับอาดูรพูนเทวษ เพราะพระเดชปกเกล้าเกศี
หวังจะเป็นเกือกทองรองธุลี ภูมีจงทรงพระเมตตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ฟังสารดาลเดือดในวิญญาณ์ จำเป็นบัญชาตรัสไป
อันอะหนะของเราทั้งสอง ล้วนมีคู่ครองพิสมัย
ซึ่งสิงหัดส่าหรีกล่าวไว้ เป็นในสุริย์วงศ์เดียวกัน
เราไม่ให้ระตูเป็นผู้อื่น จงคืนบรรณาการไปเขตขัณฑ์
พระเคืองขัดตรัสความแต่เท่านั้น แล้วทรงธรรม์ไม่ว่าประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองทูตจึงทูลแถลงไข
องค์ท้าวจะมาหราเรืองชัย สั่งให้ทูลนอกสารา

แม้นขอโดยดีพระมิให้ จงเร่งแต่งเวียงชัยไว้ท่า
จะยกทัพทั้งสองพารา มาชิงคู่ตุนาหงันกัน
ว่าพลางอภิวันท์ทันที ทูลลาจรลีผายผัน
ลงจากพระโรงชัยฉับพลัน พากันรีบไปยังธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านกาหลังกรุงศรี
ครั้นเสนาลากลับไปบุรี พระภูมีขัดแค้นฤทัย
จึงสั่งเสนาฝ่ายทหาร บัดนี้จะเกิดการศึกใหญ่
จงเตรียมพหลสกลไกร ให้พร้อมแต่ในสามวัน
ทั้งป้อมค่ายคูประตูเมือง ครบเครื่องอาวุธทุกสิ่งสรรพ์
แล้วปรึกษาปันหยีอุณากรรณ ที่จะจัดทัพขันธ์ออกรอนราญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีทูลไปด้วยใจหาญ
ข้าจะขออาสาไปต้านทาน ตั้งรับอยู่ด่านธานี
มิให้จลาจลแก่พลเมือง ระคายเคืองเบื้องบาทบทศรี
จะให้ปัจจามิตรติดบุรี ดังหนึ่งธานีไม่มีชาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังสมอารมณ์หมาย
มิเสียทีพ่อมีบุตรชาย อ้ายเหล่าร้ายไม่รู้จึงดูเบา
ซึ่งจะคิดอ่านการสงคราม สุดแท้แต่ตามน้ำใจเจ้า
อย่าให้ไพรินดูหมิ่นเรา สั่งเสร็จเสด็จเข้าปราสาทชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
จึงว่าแก่อุณากรรณทันใด เราสิได้มาอยู่ด้วยภูมี
ควรจะสนองคุณพระทรงธรรม์ กว่าชีวันจะม้วยไม่ถอยหนี
แล้วได้พึ่งเดชาฝ่าธุลี ปกเกศเกศีเราสองรา
ครั้นมีศึกมาติดเวียงชัย จำเราจะตั้งใจอาสา
เมื่อกี้พี่ทูลพระราชา เป็นไรเจ้าไม่ว่าประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวคำแก้ไข
คิดอยู่ว่าจะทูลพระภูวไนย พี่ว่าไปก่อนแล้วก็เหมือนกัน
ข้าจึงคอยฟังยั้งอยู่ จะทูลบ้างก็ดูเหมือนเดียดฉันท์
ถ้าเห็นขัดก็จะทัดทานกัน จะทำถือเชิงชั้นฉะนั้นไย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
ข้าเป็นชาวดงพงไพร หามีพี่น้องไม่ในพารา
ก็มิใช่ธุระของข้านัก แต่หากรักองค์ศรีปัตหรา
จำเป็นเห็นแก่น้องพระธิดา ด้วยได้เคยปรึกษาหารือ
จะเป็นแต่พลอยช่วยด้วยกระนั้น ชอบกันแล้วจะเสียได้หรือ
ตัวเจ้าเขาก็ย่อมเลื่องลือ จะได้เห็นฝีมือในครั้งนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบปันหยี
ธรรมดาอาศัยธานี ครั้นศึกมีจำช่วยชิงชัย

ใช่จะมีแต่น้องพระธิดา อย่าเจรจาเกี่ยงกันแก้ไข
มารังเกียจเดียดฉันท์กันไย ว่ากระนั้นเหมือนไม่เมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
เจ้าสิมาอยู่ก่อนในพารา จำอาสาหักศึกก่อนเรา
ตัวพี่นี้พึ่งมาอยู่ใหม่ จะชิงชัยต่อภายหลังเจ้า
มิใช่จะแกล้งแบ่งเบา จะเห็นอย่างไรเล่าอนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
มิรู้ที่จะขืนขัดวัจนา ในอุราร้อนรุมดังสุมไฟ
ด้วยไม่เคยว่าขานการสงคราม กลัวปันหยีจะมีความสงสัย
จึงแกล้งกล่าววาจาว่าไป จะชักช้าอยู่ไยให้ป่วยการ
องค์ศรีปัตหราบัญชาตรัส ให้เร่งรัดรี้พลทวยหาญ
พี่เป็นผู้รับสั่งอย่านั่งนาน ไปคิดอ่านจัดแจงให้จงดี
ว่าแล้วลีลาคลาไคล จะแกล้งไปให้พ้นปันหยี
เสว่าจะไปหาพระบุตรี มาหลบอยู่ประตูที่ข้างใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
แลตามอุณากรรณไป จนเลี้ยวลับเข้าในทวารา
จึงผันพักตรามาสั่ง ตำมะหงงดะหมังยาสา
จงเร่งรัดจัดพลโยธา เลือกล้วนแกล้วกล้าชิงชัย

สมทบกับทัพเราเข้ากัน ให้ทันฤกษ์รุ่งสุริยใส
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล ขึ้นทรงมโนมัยรีบมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักติกาหรัง สถิตบนบัลลังก์เลขา
พระนิ่งนึกถวิลจินดา ที่จะออกเข่นฆ่าไพรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงทูลว่าทำศึกมาทุกที ไม่เหมือนครั้งนี้น้องดีใจ
จะได้ดูอุณากรรณเป็นขวัญตา จะแกล้วกล้าเหมือนลือหรือไฉน
รูปร่างอย่างหญิงจะชิงชัย ครั้งนี้จะดูให้ได้สำคัญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตอบพลางทางสรวลสันต์
อย่าเพ่อคอยดูอุณากรรณ จงไปจัดพลขันธ์ให้พร้อมไว้
ทั้งไพร่ทั้งนายอย่าให้อายเขา สรรเอาที่ชำนาญการศึกใหญ่
พรุ่งนี้จะยกพลไกร ออกไปตั้งนอกนครา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็หรรษา
รับสั่งแล้วเรียกประสันตา ออกไปจัดโยธามิทันนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์พลบรรจบครบสิบหมื่น แต่พื้นเข้มแข็งกำแหงหาญ
ต่างมีฝีมือเชี่ยวชาญ เรียนรู้วิชาการเวทมนตร์

เคยเข้าปล้นสะดมอาคมขลัง รู้จังงังบังเหลื่อมล่องหน
บ้างเรียนทรหดอดทน แต่ละตนแทงฟันไม่พรั่นพรึง
ทนายปืนพื้นมีฝีมือแม่น หลาวทวนล้วนแล่นทะลวงถึง
ทหารดาบสองมือดื้อดึง คนหนึ่งสู้ร้อยไม่ถอยมา
จัดทัพคับคั่งทั้งท้องถนน พร้อมถ้วนกระบวนพลอาสา
รื่นเริงบันเทิงใจโยธา คอยท่าพระองค์ทรงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
แอบอยู่ที่ประตูข้างใน ครั้นปันหยีกลับไปก็ยินดี
จึงมาทรงมโนมัยไคลคลา พักตราเศร้าสร้อยหมองศรี
กิดาหยันตามเสด็จจรลี มาดาหาปาตีตำหนักใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้องทอง เรียกสองพี่น้องเข้ามาใกล้
ให้กิดาหยันนั่งระวังระไว ห้ามมิให้ใครเข้ามา
แล้วจึงแจ้งความตามคดี ว่าบัดนี้ระตูจะมาหรา
จะชิงตุนาหงันพระธิดา เห็นจะมีศึกมาถึงกรุงไกร
เราได้มาอยู่ในบุรี องค์ศรีปัตหราก็รักใคร่
จะหลบหลีกตัวนั้นฉันใด จะเคยรบกับใครก็ไม่มี
บัดนี้พระองค์ทรงธรรม์ ให้ไปช่วยกันกับปันหยี
เขาทูลรับอาสาออกต่อตี พูดจาพาทีเป็นเชิงชั้น

ว่าข้านี้เป็นน้องพระธิดา ให้อาสาออกตีทัพขันธ์
ฝ่ายเขาแต่จะช่วยป้องกัน ว่านั้นเห็นจะแกล้งดูที
น้องคิดประหวั่นพรั่นใจ จะชิงชัยต่อหน้าปันหยี
เขาจะเห็นประจักษ์เสียครั้งนี้ ว่าเป็นสตรีปลอมมา
จะคิดฉันใดนะอกเอ๋ย ไฉนเลยจะได้พบพระเชษฐา
ว่าพลางทางทรงโศกา กัลยาเพียงสิ้นชีวัน ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ทั้งสองพี่เลี้ยงสาวสรรค์
จึงทูลปลอบองค์อุณากรรณ คิดฉันนั้นไม่ชอบนะทรามวัย
ครั้งนี้สำคัญกว่าทุกครั้ง จำจะคิดปิดบังสงสัย
แล้วศรีปัตหราบัญชาใช้ ครั้นจะมิไปก็ใช่ที
จะเป็นที่ติฉินยินร้าย นานไปจะได้อายปันหยี
อุตส่าห์ฝืนพระทัยให้จงดี การรบครั้งนี้ได้เรียนรู้
จงคิดถึงปะตาระกาหลา เห็นคงจะลงมาช่วยอยู่
พระประสิทธิ์พรไว้ให้โฉมตรู จะแพ้หมู่ปัจจามิตรอย่าสงกา
แม่อย่าย่อท้อต่อไพรี ระวังข้างปันหยีจะดีกว่า
อย่าให้จับได้ในกิริยา ว่าเป็นหญิงแปลงมามิใช่ชาย
ทำให้เห็นห้าวหาญในการยุทธ์ เหมือนหนึ่งบุรุษทั้งหลาย
เห็นจะสิ้นกินแหนงแคลงคลาย โฉมฉายอย่าประหวั่นพรั่นใจ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ฟังพี่เลี้ยงปลอบชอบฤทัย ทรามวัยค่อยสร่างโศกา
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี ออกไปยังที่ข้างหน้า
ตรัสเรียกตำมะหงงเสนา เข้ามาแล้วมีพจมาน
ท่านจงเร่งจัดทัพชัย ตรวจเตรียมพลไกรใจหาญ
เลือกล้วนแข็งขันประจัญบาน เราจะออกรบราญครั้งนี้
กำชับกันให้สิ้นทั้งไพร่นาย ชิงชัยอย่าให้อายแก่ปันหยี
ถ้าผู้ใดย่อท้อต่อไพรี จะตัดเกล้าเกศีเสียบไว้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงบังคมประนมไหว้
ทูลว่าอย่าร้อนหฤทัย จะขอไปต่อยุทธ์ด้วยไพรี
ข้าเป็นผู้ใหญ่ท่านใช้มา มิให้เคืองบาทาเท่าเกศี
จะอาสากว่าจะสิ้นชีวี จะให้อายปันหยีอย่าสงกา
ทูลพลางถวายบังคมคัล ลาองค์อุณากรรณวิยาหยา
ลงจากตำหนักในไคลคลา ออกมาจัดทัพทันที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เลือกสรรโยธาที่สามารถ เคยพิฆาตข้าศึกไม่ถอยหนี
อาจองคงกระพันชาตรี ล้วนมีเครื่องอานสำหรับตัว
บ้างขัดดาบสะพายแล่งตะแบงมาน เอาประเจียดอาจารย์ขึ้นพันหัว
ทนายปืนพื้นกล้าน่ากลัว คาดตะกุดตะกั่วลงเลขยันต์

กองกลางแต่งอย่างมลายู ถือหอกคู่คึกคักมักกะสัน
ไม่หลบปืนยิงวิ่งสวนควัน ขอขันเข้าหน้าอาสาแทง
พร้อมสรรพทัพหลังทัพหน้า ปีกซ้ายปีกขวากล้าแข็ง
ทัพหลวงเหล่าไพร่ใส่เสื้อแดง สารวัดจัดแจงตรวจตรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วกำชับสั่งว่าครั้งนี้ จะออกตีทัพระตูจะมาหรา
แม้นใครย่อท้อถอยมา จะตัดเกล้าเกศาเสียบไว้
เป็นการประกวดกันกับปันหยี จะทำเหมือนทุกทีนั้นไม่ได้
เสร็จสรรพกำชับพลไกร เตรียมไว้คอยเสด็จยาตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายสองเสนีจะมาหรา
ครั้นถึงกะปาหลันพารา ก็ตรงไปศาลาลูกขุนใน
แล้วแถลงแจ้งความตามคดี แก่ยาสาเสนีผู้ใหญ่
เวลาเฝ้าก็พากันเข้าไป ยังท้องพระโรงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบทบงสุ์ ทูลองค์ระตูกะปาหลัน
พระผู้ผ่านพาราของข้านั้น มเหสีสู่สวรรคาลัย
พระวิโยคโศกแสนรำคาญเคือง จะว่าขานการเมืองก็หาไม่
ไพร่ฟ้าประชากรร้อนใจ เสนาในทุกข์ทนพ้นกำลัง
จึงให้แต่งบรรณาการกับสารศรี ไปขอราชบุตรีเมืองกาหลัง
แม้นว่ามิให้ก็ไม่ฟัง ได้ตรัสสั่งให้เตรียมโยธา

แล้วให้ข้ามาทูลพระภูธร เชิญเสด็จไปนครจะมาหรา
จะชิงคู่ตุนาหงันกัลยา จงทราบบาทาฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเรืองศรี
ฟังสองเสนาทูลคดี ภูมีรันทดสลดใจ
ให้สงสารหลานรักทั้งสองรา อนิจจาชนนีมาตักษัย
เอ็นดูอนุชาจะอาลัย จำจะไปเยี่ยมเยือนให้เคลื่อนคลายฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดแล้วจึงสั่งตำมะหงง ให้เร่งรัดจัตุรงค์ทั้งหลาย
ตรวจเตรียมพลไกรทั้งไพร่นาย กำหนดกฎหมายให้พร้อมกัน
เราจะยกไปช่วยอนุชา ชิงราชธิดาตุนาหงัน
สั่งเสร็จเสด็จจากแท่นสุวรรณ จรจรัลเข้าสู่ปราสาทชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
จึงรีบลีลาคลาไคล ออกไปจัดพลโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เร่งรัดจัตุรงค์ทวยหาญ เคยชำนาญการศึกอาสา
ขุนช้างต่างผูกคชา ล้วนมีฝีงากล้าชน
ขุนม้าก็ผูกพาชี ขับขี่เคยศึกฝึกฝน
ขุนพลรีบรัดจัดพล แต่ละคนห้าวหาญชาญฉกรรจ์

ขุนรถรีบเทียมรถา อาชาฉุดชักดังจักรผัน
ทหารหอกสลับกับเกาทัณฑ์ ล้วนเหน็บกริชสั้นกัลเม็ด
ปีกซ้ายปีกขวาหน้าหลัง พร้อมพรั่งกระบวนทัพสรรพเสร็จ
แต่งทั้งกองสอดลอดเล็ด ตั้งทัพรับเสด็จพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเรืองศรี
ครั้นใกล้รุ่งราษราตรี ก็เข้าที่สระสรงสุธารส ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ น้ำใสไขท่อปทุมทอง โปรยปรายอายละอองดอกไม้สด
ทรงสุคนธ์เฟื่องฟุ้งปรุงชะมด หอมกลิ่นคันธรสรวยรวย
สอดใส่สนับเพลาเพราพราย เชิงงอนงามลายปลายสลวย
ทรงภูษาช่อชายเชิงกรวย แย่งครุฑฉุดฉวยวาสุกรี
ฉลององค์โหมดเหลืองเรืองระยับ เจียระบาดตาดทับสลับสี
ตาบทิศถมยาราชาวดี ทับทรวงดวงมณีเนาวรัตน์
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองจำรัส
ทรงชฎาเดินหนกุณฑลทัด กุมกริชกรายหัตถ์จรจรัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

ร่าย

๏ มาทรงรถแก้วแววไว พรั่งพร้อมพลไกรแข็งขัน
ให้ยกโยธาทัพฉับพลัน ออกจากกะปาหลันธานี

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว แพร้วแพร้วพรายพรายหลายสี
แอกอ่อนงอนงามรูจี กระหนกหน้าวาสุกรีจำหลักลาย
บุษบกที่นั่งบัลลังก์รัตน์ หน้ากระดานฐานปัทม์บัวหงาย
กาบเสาพรหมศรสะบัดปลาย ตาอ้อยพลอยรายอร่ามเรือง
เทียมสินธพชาติทั้งสี่ ต่างสีขาวเขียวกะเลียวเหลือง
เครื่องสูงชุมสายพรายประเทือง แห่แหนแน่นเนืองเป็นคู่กัน
เสียงม้าเสียงรถคชสาร เสียงทหารโห่ร้องหฤหรรษ์
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องไพรวัน เร่งรีบพลขันธ์ดำเนินมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แต่แรมร้อนนอนในพนาลี จนลุถึงบุรีจะมาหรา
หยุดประทับอยู่นอกพารา พักพลโยธาสำราญใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเป็นใหญ่
แต่ให้ไปกาหลังกรุงไกร ภูวไนยคอยข่าวทุกเวลา
ให้เร่าร้อนอุราปรารมภ์ กลัวจะไม่สมปรารถนา
กำหนดไว้ก็ได้เดือนตรา พอแจ้งเหตุเชษฐาถึงธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงรีบแต่งองค์ทรงเครื่อง ย่างเยื้องออกจากปราสาทศรี
มาทรงสินธพพาชี เสนีแห่แหนแน่นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพลับพลาทองที่ประทับ บังคมคำนับพระเชษฐา
ทูลเชิญภูวไนยให้ไคลคลา เข้าในจะมาหราธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเรืองศรี
ฟังพระอนุชาธิบดี ภูมีชื่นชมภิรมย์ใจ
จึงจรลีลงจากพลับพลา พร้อมหมู่มาตยาน้อยใหญ่
สององค์ต่างทรงอาชาไนย เสด็จเข้าเวียงชัยฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่ประทับเกยชาลา องค์ท้าวจะมาหรากะปาหลัน
ลงจากอัสดรจรจรัล ขึ้นสู่สุวรรณปราสาทชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ ลดองค์ลงนั่งบัลลังก์อาสน์ ตรัสประภาษโอภาปราศรัย
ถามเหตุมเหสีที่บรรลัย ด้วยใจกรุณาปรานี
จึงเรียกราชนัดดามาชมเชย นิจจาเอ๋ยกำพร้าทั้งสองศรี
ลูบหลังลูบหน้ากุมารี ภูมีรันทดสลดใจ
แล้วตรัสถึงทูตาไปกาหลัง จะคอยฟังกิจจาว่าไฉน
แม้นตัดไมตรีจริงจะชิงชัย ถ้อยทีถามไถ่กันไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อุณากรรณวิยาหยา
เนาในห้องสุวรรณรจนา กับพี่เลี้ยงกัลยานารี

คิดวิตกที่จะยกไปชิงชัย ให้เร่าร้อนฤทัยหมองศรี
แต่ปรับทุกข์สนทนาพาที จนเข้าที่สนิทนิทรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงองค์ปะตาระกาหลา
สถิตยังกะยาหงันชั้นฟ้า ถวิลถึงนัดดายาใจ
แจ้งว่าจะออกรบไพรี ประกวดกับปันหยีเป็นการใหญ่
เป็นหญิงไม่เคยชิงชัย คงประหวั่นพรั่นใจเป็นพ้นคิด
จำกูจะลงไปโลมเล้า ให้บรรเทารันทดสลดจิต
คิดพลางผาดแผลงสำแดงฤทธิ์ ออกจากที่สถิตแล้วลงมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลม

ร่าย

๏ ครั้นถึงพาราภาหลัง ก็เข้าในนิเวศน์วังดาหา
ยืนอยู่ตรงพักตร์นัดดา แล้วมีบัญชาตรัสไป
เจ้าอย่าหวาดหวั่นพรั่นจิต จะพ่ายแพ้ปัจจามิตรนั้นหาไม่
อัยกาจะช่วยอวยชัย บันดาลให้ไพรีอัปรา
จงแข็งใจทำให้เหมือนชาย อย่าให้อายปันหยีสุกาหรา
ประสาทพรสอนสั่งพระนัดดา แล้วคืนยังชั้นฟ้าสุราลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ทั้งสองพี่เลี้ยงทรามวัย ค่อยสบายคลายใจที่จาบัลย์

ต่างคนชื่นชมภิรมย์จิต ไม่คิดเกรงขามคร้ามครั่น
ถ้อยทีเจรจาปรึกษากัน จนบรรทมหลับในราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ บัดนั้น เสนากาหลังทั้งสี่
มาจัดพลเร่งรัดสัสดี ยื่นบาญชีมีชื่อไพร่นาย
พวกพิการแก่ชราลาบวช หมู่หมวดกรมไหนให้จำหน่าย
ใครจะหักบาญชีหนีตาย เอาตัวนายมานั่งยั่งยืน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ยานี

๏ ไพร่หลวงสมกำลังทั้งนั้น ล้วนฉกรรจ์สรรได้สิบห้าหมื่น
สารวัดจัดกองในกลางคืน จ่ายปืนหมวกเสื้อสำหรับรบ
ทั้งมลายูหมู่ชวาอาสาจาม ตั้งกองท้องสนามตามขนบ
เกณฑ์เข้าในขบวนถ้วนครบ สมทบทัพปันหยีอุณากรรณ
ลางพวกพี่น้องแลลูกเมีย มาตามส่งสั่งเสียจนไก่ขัน
อลหม่านอึงมี่นี่นัน เตรียมกันคอยจะยกยาตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ครั้นราตรีเข้าที่ไสยา ปรีดาที่จะออกชิงชัย
ครั้งนี้อุณากรรณจะพันตู จะได้ดูให้สิ้นสงสัย
แต่นิ่งนึกเสนหาอาลัย กลัวจะปราชัยไพรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ ครั้นดาวเดือนเลื่อนลับอับแสง อโณทัยจวนแจ้งจำรัสศรี
เสียงฆ้องยามย่ำประจำตี เสียงประโคมดนตรีนี่นัน
เสียงช้างโกญจนาทกาจก้อง เสียงม้าเริงร้องหฤหรรษ์
เสียงพลตรวจตราหากัน ทรงธรรม์เสด็จจากไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ เข้าที่สรงสนานสำราญสกนธ์ ทรงสุคนธ์ปนปรุงกฤษณา
สอดใส่สนับเพลาอลงการ์ ภูษายกแย่งแสงระยับ
ฉลององค์อย่างนอกดอกไหม สอดใส่เกราะเกล็ดเพชรประดับ
ห้อยหน้าเจียระบาดคาดทับ ทรงสังวาลสำหรับรณรงค์
ปั้นเหน่งเพชรบานพับประจำยาม ทองกรแก้วพุกามก่องก่ง
ทับทรวงดวงกุดั่นบรรจง ธำมรงค์รจนาค่าเมือง
แต่งอย่างปันจุเหร็จโจรป่า ห้อยอุบะบุหงาฟุ้งเฟื่อง
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธิเรือง แล้วย่างเยื้องมาทรงมโนมัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

ร่าย

๏ ครั้นได้ฤกษ์โหราให้ลั่นฆ้อง ทวยหาญโห่ร้องหวั่นไหว
เสียงประโคมปี่กลองก้องเวียงชัย ยกพหลพลไกรยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงหอกลองท้องสนาม จึงให้ห้ามพลนิกายซ้ายขวา
หยุดอยู่ท่ามกลางพารา คอยท่ากองทัพอุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ก็จรจรัลมาทรงชลธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขสุหร่ายวารินกลิ่นเกลี้ยง ทั้งสองพี่เลี้ยงช่วยขัดสี
ทรงสุคนธ์ตลบอบอินทรีย์ น้ำดอกไม้มาลีละลายทา
สอดใส่สนับเพลาเนาหน่วง ภูษาลายลอยดวงดอกบุหงา
ฉลององค์โหมดตองพรายตา ห้อยหน้าเจียระบาดตาดสุวรรณ
ทรงสังวาลเนาวรัตน์ตรัสเตร็จ ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายสายกระสัน
ทับทรวงดวงวิเชียรซ้อนชั้น ทองกรแก้วกุดั่นจินดาดี
ธำมรงค์ทรงสอดทั้งซ้ายขวา ถือเช็ดหน้าชมพูชูศรี
ห้อยอุบะเหน็บกริชฤทธี แล้วจรลีมาทรงอาชา

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

ร่าย

๏ ระเด่นสองศรีขี่อัสดร ตำมะหงงเดินก่อนเป็นกองหน้า
ครั้นได้ศุภฤกษ์เวลา ก็ยกพลยาตราออกจากวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงกึ่งกลางธานี โยธีสองทัพคับคั่ง
พอพบทัพปันหยีก็หยุดยั้ง รอม้าที่นั่งรั้งไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เห็นอุณากรรณมาก็ดีใจ ยิ้มพลางว่าไปเป็นแยบคาย

น้อยหรือพี่มาคอยท่าอยู่ แต่เช้าตรู่หยุดพลจนจะสาย
มีแต่จะเฉยเชือนเอื้อนอาย ควรเป็นน้องชายพระธิดา
ตรัสพลางพระทางสรวลสันต์ อุณากรรณสะเทินเมินหน้า
ต่างองค์ทรงสั่งเสนา ให้ยกพลยาตราคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงปลายด่านธานี เป็นที่ชัยภูมิทัพใหญ่
ให้ตั้งค่ายมั่นลงทันใด นายไพร่เร่งรัดกันบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นนายหมวดอึงมี่
เร่งกะเกณฑ์กันทันที ถางที่ทำค่ายทุกนายกอง
ค่ายหลวงหลายชั้นมั่นเหมาะ พูนดินสนามเพลาะเจาะช่อง
ชักปีกการายค่ายซอง ทั้งสองฟากน้ำลำธาร
เชิงป้อมวางปืนใหญ่น้อย หอรบหอคอยลอยตระหง่าน
สารวัดรัดเร่งทำการ อลหม่านไปทั้งกองทัพ
แล้วแต่งคนนั่งทางวางหลุม กองซุ่มกองตระเวนเกณฑ์กำกับ
นั่งยามตามไฟให้กำชับ ตั้งรับทัพระตูจะยกมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงดะหมังจะมาหรา
ซึ่งไปกาหลังกลับมา ถึงพาราก็รีบเข้าวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พอเสด็จออกท้องพระโรงคัล　　อภิวันท์แล้วทูลแถลงไข
เดิมทีไปถึงเวียงชัย　　เห็นแต่งให้มารับโดยดี
ครั้นข้าเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง　　ทรงฟังเสร็จสิ้นในสารศรี
พระตัดขาดทางราชไมตรี　　มิได้มีมิตรภาพกรุณา
ตรัสว่าพระบุตรีทั้งสอง　　ล้วนมีคู่ครองเสนหา
จะแต่งการมงคลวิวาห์　　กับสุหรานากงให้ครองกัน
ไม่รับบรรณาการข้าวของ　　ดูทำนองรังเกียจเดียดฉันท์
มิได้เกรงองค์พระทรงธรรม์　　ว่านั้นไม่มีเยื่อใย
ข้าจึงทูลตอบฐูนทันที　　แม้นขอโดยดีพระมิให้
เร่งแต่งราชฐานบ้านเมืองไว้　　ท่าทัพภูวไนยทั้งสององค์
พระจะยกโยธามาต่อตี　　ใครดีก็จะได้ดังประสงค์
ท้าวมิได้ย่อท้อต่อณรงค์　　ขอพระองค์ทรงทราบฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ท่านท้าวจะมาหราเรืองศรี
ฟังสองเสนาทูลคดี　　ภูมีกริ้วโกรธโกรธา
ดูดู๋ท้าวกาหลังผู้เป็นใหญ่　　กูตั้งใจจงรักหนักหนา
น้อยหรือเคารพไปในสารา　　แต่จะรับวันทาก็ไม่มี
ถึงมาตรมิให้อรไท　　จะเต็มใจข้างสิงหัดส่าหรี
แต่ว่ามาให้งามก็ตามที　　นี่พูดได้ไม่มีเยื่อใย
ดีแล้วจะได้เห็นกัน　　กูจะชิงตุนาหงันให้จงได้
ถึงจะม้วยชีวันบรรลัย　　ก็ไม่ย่อท้อต่อไพรี

ตามบุพเพนิพาสวาสนา เกลือกว่าจะได้นางโฉมศรี
แม้นมิสมจินดาครานี้ จะครอบครองบุรีไปไย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาอัชฌาสัย
จึงบังคมทูลทันใด ข้าได้ยินข่าวเขาเจรจา
ว่ามีปันจุเหร็จสองคน เคยประจญปล้นเมืองมาหนักหนา
ลือนามขามฤทธิ์ทุกพารา บัดนี้เข้ามาอยู่เวียงชัย
ชื่อว่าอุณากรรณกับปันหยี ภูมีรักสนิทพิสมัย
เลี้ยงเป็นบุตรายาใจ ไว้พระทัยให้ว่าการธานี
ยกไปเห็นจะได้รณรงค์ กับองค์อุณากรรณปันหยี
ทั้งในกาหลังบุรี นอกไปกว่านี้ไม่มีใคร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเป็นใหญ่
ได้ฟังโกรธาแล้วว่าไป กลัวอะไรปันหยีอุณากรรณ
เคยลือเลื่องแต่เมืองเล็กน้อย ดังหิ่งห้อยหรือจะแข่งสุริย์ฉัน
อ้ายโจรไพรใครจะเกรงฝีมือมัน จะห้ำหั่นให้ม้วยด้วยฤทธี

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ฟังพระเชษฐาพาที ชื่นชมยินดีเป็นพ้นคิด
ดังได้พระธิดามาถึงเมือง ที่โศกแสนแค้นเคืองก็เปลื้องปลิด
จึงกราบทูลพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์ พรุ่งนี้น้องคิดจะยกไป

ว่าแล้วตรัสสั่งเสนา พระเชษฐาจะเป็นทัพใหญ่
กูจะเป็นทัพหน้าภูวไนย เร่งไปจัดทัพฉับพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีจะมาหรากะปาหลัน
คำนับรับสั่งพระทรงธรรม์ ถวายบังคมคัลแล้วออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ จึงเร่งรัดจัตุรงค์โยธี พวกพลบุรีจะมาหรา
สิบหมื่นพื้นถือสาตรา เข้ากระบวนทัพหน้าครบครัน
เกณฑ์ลำลองกองหลวงสิบห้าหมื่น แต่พื้นโยธากะปาหลัน
เกียกกายปีกป้องกองพัน เคยหักโหมโจมประจัญกลางแปลง
เหล่าทหารชำนาญศึกทั้งสองเมือง มีฝีมือลือเลื่องล้วนเข้มแข็ง
แต่ละคนเข่นเขี้ยวเรี่ยวแรง แผลแทงยับย่อยดังรอยเล็บ
ต่างขันเข้าหน้าไม่ราถอย จะฟันแทงทุบต่อยไม่อยากเจ็บ
มิได้ถอยหลังมาจนตาเย็บ เนื้อเหน็บหนังเหนียวเป็นพ้นไป
ให้ผูกทั้งช้างเขนคชาธาร ทวยหาญพร้อมสรรพทัพใหญ่
แล้วเทียมรถประทับกับเกยชัย คอยสองภูวไนยจะไคลคลา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยา ก็ทูลเชิญเชษฐาสรงวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขสุหร่ายปรายละอองต้ององค์ พนักงานน้ำสรงขัดสี
ทรงสุคนธ์ตลบอบมาลี นางอยู่งานพัชนีรำเพยพัด
ต่างสอดสนับเพลาภูษาทรง ไว้วางหางหงส์บรรจงจัด
ฉลององค์เกาะนวมสวมรัด เจียระบาดชาติสุหรัดฐิ้วทอง
ทับทรวงสังวาลวรรณพรรณราย ปั้นเหน่งเพชรถักสายลายสอง
ทองกรจำหลักลายลำยอง ธำมรงค์เรืองรองรจนา
ต่างทรงมงกุฎกุดั่นดวง ห้อยอุบะเพชรพวงบุปผา
เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วไคลคลา เสด็จมาเกยแก้วแววไว ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

ร่าย

๏ สององค์ขึ้นทรงราชรถ พร้อมทศโยธาน้อยใหญ่
เสียงประโคมฆ้องกลองก้องเวียงชัย ให้เลิกพลไกรเดินทาง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว เพริศแพร้วแต่ละกลคนละอย่าง
แสงแก้วแววววับจับนภางค์ มีบัลลังก์ตั้งกลางบนเรือนรถ
งามแปลกแอกอ่อนงอนระหง ดุมวงกงแก้วมรกต
เทียมด้วยพาชีมีพยศ ชักพิชัยราชรถบทจร
อภิรุมชุมสายรายริ้ว ทวนทองธงทิวสลับสลอน
โยธาดาดาษดงดอน คับคั่งกุญชรพาชี
เสียงประโคมครั่นครึกกึกก้อง ลั่นเลื่อนสะเทือนท้องพนาศรี
เร่งรัดจัตุรงค์โยธี ข้ามคิรีห้วยธารผ่านมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นใกล้แดนพาราภาหลัง ให้หยุดยั้งพลนิกายซ้ายขวา
ตั้งค่ายรายชักปีกกา คับคั่งทั้งป่าพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เหล่าทหารกองตระเวนข้างปันหยี
ซุ่มอยู่ในไพรเห็นไพรี มาตัดไม้ได้ทีก็ดีใจ
จึงยิงปืนให้ตื่นตกใจกลัว แล้วจับตัวพลพวกระตูได้
เอามาให้แม่ทัพฉับไว ซักไซ้ไต่ถามกิจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
แจ้งว่าไพรีกรีพลมา พระราชาชื่นชมภิรมย์ใจ
จึงยกโยธาออกจากค่าย ธงทิวปลิวปลายงามไสว
ครั้นพร้อมพหลพลไกร ภูวไนยจัดทัพทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ยานี

๏ ตั้งพยุหอินทรีมีศักดา ให้ต้องตามนามมิสาระปันหยี
ล้วนแต่ขี่สินธพพาชี ใส่เสื้อต่างสีสลับกัน
อันองค์อุณากรรณวิยาหยา เป็นเศียรปักษาเฉิดฉัน
ตำมะหงงเสนาประมอตัน ยืนยันเป็นปากสกุณา
ระเด่นเชลยทั้งสองศรี เป็นตาอินทรีซ้ายขวา
สังคามาระตาอนุชา อาสาเป็นคอเข้าต่อตี

กะระตาหลาปูนตาสองนาย เป็นปีกขวาปีกซ้ายตามที่
ยะรุเดะประสันตาตัวดี เป็นเท้าอินทรีทั้งสองคน
อันเหล่าเสนากิดาหยัน จัดกันเรียงรายเป็นลายขน
องค์มิสาระปันหยีฤทธิรณ คุมพลเป็นตัวอยู่ท่ามกลาง
ตำมะหงงเสนากาหลัง จัดแจงแต่งตัวให้เป็นหาง
ครบกระบวนถ้วนทั่วสารพางค์ ตามอย่างพยุหอินทรี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ ต่างถือสาตราอาวุธ อาจองยงยุทธ์ไม่ถอยหนี
โห่สนั่นครั่นครื้นพนาลี คอยทีจะเข้าชิงชัย

ฯ ๒ คำ ฯ รัว

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองระตูเป็นใหญ่
ได้ยินเสียงโห่เร้าก็เข้าใจ ว่าทัพชาวเวียงชัยยกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ สององค์จึงทรงจัดทัพ พร้อมสรรพโดยขบวนถ้วนหน้า
ตั้งพยุห์ยงยุทธ์เป็นครุฑา ตามตำราพิชัยสงคราม
องค์ระตูผู้ผ่านจะมาหรา คุมโยธาทวยหาญชาญสนาม
เป็นเศียรครุฑาสง่างาม ให้ข่มนามอริราชไพรี
ตำมะหงงมหาเสนา อาสาเป็นปากปักษี
ยาสาปาเตะตัวดี เป็นตาสกุณีทั้งสองนาย

อันดะหมังตั้งต่อเป็นคอครุฑ เคยณรงค์ยงยุทธ์มามากหลาย
องค์ระตูกะปาหลันเลิศชาย คุมพลเป็นกายครุฑา
ตำมะหงงยาสากะปาหลัน เป็นปีกสุวรรณซ้ายขวา
ดะหมังปาเตะเสนา เป็นบาทาทั้งสองยืนยัน
ล้วนใส่เสื้อต่างสีขี่ม้า พรั่งพร้อมเสนากิดาหยัน
ต่างถืออาวุธครบครัน แน่นนันต์เพียบพื้นปัถพี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นได้พิชัยฤกษ์ให้ลั่นฆ้อง ประโคมครึกกึกก้องพนาศรี
ทวยหาญขานโห่สามที คลายคลี่นิกรจรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงเนินทรายชายทุ่ง เห็นทัพกรุงกาหลังตั้งมั่น
ธงหน้าโบกนำเป็นสำคัญ ให้ตีทัพพร้อมกันดังสัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนีจะมาหรา
ก็ขับพลพวกทหารม้า ขนานหน้าระดมยิงเกาทัณฑ์
บ้างจุดปืนมณฑกนกคุ่ม ควันกลุ้มกลบป่าพนาสัณฑ์
ปืนใหญ่ประจุใส่ปัศตัน ยิงเปรี้ยงเสียงลั่นดังเสียงฟ้า ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงประมอตันตัวกล้า
เห็นกองร้อยถอยรอรบมา จนกระทั่งโยธาหน้าทัพ

เร่งให้ตีกลองศึกครึกครื้น ระดมปืนใหญ่น้อยปล่อยตับ
ปีกขวาปีกซ้ายออกรายรับ เคี่ยวขับรณรงค์ยงยุทธ์
ต่างเข้ารุกโรมโถมแทง ไม่ย่อท้อต่อแย้งสัประยุทธ์
พุ่งผัดสาตราอาวุธ อุตลุดเลี้ยวไล่ฟันฟอน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ หอกดาบปืนต้องสองฝ่าย ล้มตายก่ายกันดังไม้ขอน
ต่างหาญต่อหาญราญรอน ตะลุมบอนบั่นบุกคลุกคลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
เห็นทหารเข้าต้านต่อตี โหมหักไพรีไม่พ่ายพัง
ทรงพระแสงแกว่งไล่โยธา กะระตะอาชาม้าที่นั่ง
สะบัดย่างวางไปไม่รอรั้ง ด้วยกำลังกริ้วโกรธโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เห็นระตูบุกบั่นกระชั้นมา ตกประหม่าหน้าซีดลงทันใด
ด้วยไม่เคยรณรงค์สงคราม ให้เกรงขามคร้ามครั่นหวั่นไหว
เหลือบดูปันหยีเป็นทีไป หวังจะให้มาเรียงเคียงพักตรา
ครั้นเห็นไม่หนุนก็น้อยจิต จึงคิดถึงปะตาระกาหลา
ขอเชิญพระองค์ลงมา ช่วยข้าครั้งนี้ให้มีชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ปะตาระกาหลาเป็นใหญ่
เสด็จจากฟากฟ้าสุราลัย ลงไปยังพื้นพสุธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงที่กองทัพฉับพลัน เทวัญหยุดยืนอยู่ตรงหน้า
มิให้ผู้ใดเห็นกายา ให้เห็นแต่มิสาอุณากรรณ
แล้วบัญชาตรัสแก่นัดดา เจ้าอย่าตกใจไหวหวั่น
อันระตูจะมาหรานั้น มอดม้วยชีวันเป็นมั่นคง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณชื่นชมสมประสงค์
มิได้ย่อท้อต่อณรงค์ หยุดยืนม้าทรงคอยที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ขับม้าฝ่าฟันโยธี รุกไล่ไพรีขึ้นมา
ครั้นเห็นมิสาอุณากรรณ งามดังอสัญแดหวา
พิศวงหลงแลไม่พริบตา จึงถามว่าเจ้านี้นามใด
ทรงโฉมประโลมใจเป็นที่สุด เทวาหรือมนุษย์เป็นไฉน
หรือหน่อกษัตริย์บุรีไร บอกให้แจ้งใจเราบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงตอบระตูพลันทันที เรานี้ชื่อมิสาอุณากรรณ

เป็นข้าทหารอาสา พระผู้ผ่านนคราวังสรรค์
เรามาตั้งทัพท่าอยู่หลายวัน จะป้องกันขอบเขตพระพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
ฟังเสียงอุณากรรณจำนรรจา ดังอมฤตฟ้ายาใจ
ซึ่งพิโรธโกรธกริ้วดังเพลิงกาล ก็บันดาลกับคิดพิสมัย
จึงว่าแก่อุณากรรณทันใด จงกลับคืนเข้าไปธานี
เราเห็นเป็นน่าเอ็นดูนัก ผิวพักตร์นวลละอองผ่องศรี
รูปร่างกิริยาดังนารี อย่างนี้หรืออาสามาสู้เรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้เฉิดโฉมเฉลา
จึงว่าระตูอย่าดูเบา ตัวเราอาสามาต้านทาน
ยังมิได้ยุทธ์ยิงชิงชัย จะกลับไปใช่เชื้อชายทหาร
แม้นท่านมิเต็มใจจะรบราญ จงเลิกทัพกลับสถานธานี
เราจึงจะยกพลไกร กลับคืนเข้าไปกรุงศรี
แม้นมิฟังจะขืนอยู่ต่อตี เราจะผลาญชีวีให้วายปราณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราได้ฟังสาร
เคืองขัดตรัสตอบพจมาน เราหักหาญจำนงจงมา
หวังจะชิงคู่ตุหนาหงัน ยังไม่ทันได้สมปรารถนา
จะเลิกทัพกลับคืนพารา ก็ป่วยการที่มาเปล่าไป

ซึ่งเราห้ามปรามด้วยความรัก เสียดายพักตร์นวลละอองผ่องใส
จะพลอยเอาชีวันมาบรรลัย มีใจเมตตาว่ายังเยาว์
อันชายในเมืองกาหลังนี้ ไม่มีหรือไรจึงใช้เจ้า
อรชรอ้อนแอ้นดังกลึงเกลา ไม่สมควรจะเข้าชิงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงตอบว่าทหารชาญชัย ก็มีไม่ตรึกอยู่ในบุรี
แต่ข้าหากภักดีมาอาสา ถึงจะม้วยชีวาไม่ถอยหนี
ยังไม่เห็นฤทธิไกรว่าใครดี อย่าเพ่อพาทีอหังการ์
อันพระราชบุตรีโฉมยง เป็นวงศ์เทวัญอสัญหยา
ไม่ควรคู่ด้วยระตูต่ำช้า ดั่งกากับราชหงส์ทอง
ดังเอาปัดมาปนวิเชียรช่วง จะพาดวงมณีให้ศรีหมอง
ควรแต่เป็นข้าฝ่าละออง ท่านคิดตรึกตรองให้จงดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูจะมาหราเรืองศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี ดังเอาอัคคีมาจุดใจ
พิโรธโกรธเกรี้ยวโกรธา ขับม้าสะบัดย่างวางใหญ่
กวัดแกว่งทวนทองว่องไว เข้าไล่โรมรันราวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
อุตส่าห์ขืนอารมณ์สมประดี ต่อตีทีทำให้เหมือนชาย

กลับอาวุธไม่ถนัดขัดขวาง ชักม้าหันห่างเรียงร่าย
รับรองป้องปัดพระหัตถ์ซ้าย ประปลายทวงทองมิใคร่ทัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็สรวลสันต์
จึงกระซิบทูลองค์ปันหยีพลัน จงดูอุณากรรณชิงชัย
ผัดอาวุธแต่พอพ้นหน้า กะระตะอาชามิใคร่ไหว
เหมือนไม่เคยต่อสู้ด้วยผู้ใด แต่หากได้ฝึกสอนแต่ก่อนมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ประหลาดจิตคิดเกรงจะอัปรา จึงขับม้าฝ่าพลขึ้นไป
ยืนอยู่ใกล้ม้าอุณากรรณ ถ้าเสียทีจะถลันเข้าแก้ไข
พระหัตถ์ขวาถืออาวุธไว้ ภูวไนยคอยเขม้นไม่วางตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านจะมาหรา
กริ้วโกรธพิโรธดังไฟฟ้า ขับม้าเข้าปะทะประทวนทอง
เคล่าคล่องว่องไวมิได้ยั้ง ด้วยกำลังฤทธากล้าแข็ง
หันเหียนเวียนวงอยู่กลางแปลง ถ้อยทีต่อแย้งแทงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ พญาเดิน

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
เลี้ยวล่อรอรบไม่ประจัญ รับรองป้องกันอาวุธไว้

ด้วยเดชะเทวัญบันดาล จะพ้องพานสาตราก็หาไม่
อุตส่าห์ฝืนขืนแข็งหฤทัย เข้าชิงชัยต้านต่อฤทธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ชักอาชาหันเหียนเวียนวง พระหัตถ์ทรงหอกซัดเงื้อง่า
ได้ทีพุ่งพวยตรวยตรงมา ต้องระตูตกม้าม้วยชีวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ บรรดาโยธาทั้งนั้น ก็ชวนกันโห่ร้องอึงมี่
ต่างเข้าบั่นบุกคลุกคลี สังหารไพรีมรณา
อุณากรรณครั้นเห็นโลหิต ให้คิดตระหนกตกประหม่า
เมาเลือดผาดเผือดพักตรา ด้วยไม่เคยฆ่าใครบรรลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
พระเร่งกะระตะอาชาไนย ขึ้นไปยืนเคียงอุณากรรณ
เห็นพักตราเผือดผิดติดอุทัจ พระยิ้มพลางทางตรัสเย้ยหยัน
เหตุไฉนฉะนี้น่าอัศจรรย์ ผิวพรรณเผือดผาดประหลาดใจ
เสโทก็ซึมซาบอาบองค์ เป็นน่านึกพะวงสงสัย
ลือเลื่องเฟื่องฟุ้งทุกกรุงไกร น้อยหรือหฤทัยดังนารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณได้ฟังปันหยี
สะเทินใจเป็นพ้นพันทวี จึงฝืนพักตราพาทีตอบไป

ตัวข้าเคยเป็นอยู่เช่นนั้น แม้นว่าฆ่าฟันใครตักษัย
ให้เวียนวิงสวิงสวายใจ เห็นเลือดไม่ได้แต่ไรมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเชษฐา
เห็นระตูผู้น้องมรณา ทัพหน้าแตกกระจายพ่ายพัง
เร่งพิโรธโกรธนักดังอัคคี ทรงกระบี่บุกบั่นฟันต้อนหลัง
ไล่พลโยธาดาประดัง แล้วขับม้าที่นั่งหนุนมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นเหลือบแลแปรผันไปทันที เห็นองค์ปันหยีสุกาหรา
งามดังเทวัญในชั้นฟ้า ก็หยุดม้าตะลึงแลดู
จึงถามว่าเจ้านี้นามใด สุริย์วงศ์พงศ์ไหนอย่างไรอยู่
จงเร่งบอกไปให้เรารู้ หรือเป็นคู่ตุนาหงันกัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงตอบระตูพลันมิทันช้า เราเป็นข้าทหารชาญชัย
มีนามชื่อว่าปันหยี เป็นจอมโยธีทัพใหญ่
มาตั้งมั่นป้องกันกรุงไกร จะชิงชัยด้วยระตูภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกะปาหลันเรืองศรี
ได้ฟังโกรธนักดังอัคคี จึงตอบความตามคดีชี้แจง

ท่านเป็นแต่ชาติโจรป่า อุประมาดังหิ่งห้อยน้อยแสง
เราเป็นกษัตราฤทธิแรง เข้มแข็งแข่งเคียงพระอาทิตย์
อย่าพักพาทีให้เกินหน้า อหังการ์อาจองทะนงจิต
มาพันตูสู้เราผู้เรืองฤทธิ์ จะม้วยมิดไม่ทันพริบตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
ถึงท่านเป็นเชื้อกษัตรา ลือชาปรากฏในแดนดิน
เราเป็นปันจุเหร็จก็จริงอยู่ ไม่เกรงฤทธิ์ระตูอย่าดูหมิ่น
อุประมาหมายมุ่งเหมือนยุงริ้น จะโผผินบินเข้ามากองไฟ
อันน้องของท่านที่มรณา เพราะฝีมือโจรป่าหรือมิใช่
ยังจะขืนเย่อหยิ่งมาชิงชัย จะบรรลัยไปตามอนุชา
ถ้าระตูรักตัวกลัวตาย จงถวายอัญชลีเสียดีกว่า
ขอขึ้นแก่เราผู้ศักดา เห็นว่าจะรอดชีวัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านกะปาหลัน
ได้ฟังกริ้วโกรธดังไฟกัลป์ จึงกระชั้นสีหนาทตวาดไป
เหวยเหวยโจรป่าสามานย์ อย่าอวดหาญสู้กูผู้เป็นใหญ่
ดังลูกฟานลูกกระจงในพงไพร จะสู้ไกรสิงหราชที่อาจอง
ไม่กลัวตุหลาปาปา กูจะฆ่าให้ม้วยเป็นผุยผง
ว่าพลางทางขับม้าทรง กระทึบโกลนโผนตรงเข้าโจมแทง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธากล้าแข็ง
ขับมาร่ารับกลางแปลง ประปลายพระแสงทวนทอง
ระวังท่าทีแทงแย้งยุทธ์ ผันผัดอาวุธไวว่อง
ชักอาชาวิ่งชิงคลอง ย้ายทำนองร่ายรำทำที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูกะปาหลันเรืองศรี
กะระตะมิ่งม้าพาชี เลี้ยวหนีลวงล่อรอรบ
กลับทวนสวนแทงเคล่าคล่อง ปันหยีปัดป้องหลีกหลบ
ชักอาชาหันหวนทวนทบ รุกรบประชิดติดพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ พญาเดิน

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธิแรงแข็งขัน
กลอกกลับรับรองป้องกัน ชักม้ากระชั้นเข้าชิงชัย
กรายพระแสงแปลงเปลี่ยนเพลงทวน กลับหวนเข้าหาเป็นท่าใหม่
ปะทะแทงซ้ายขวาว่องไว เลี้ยวไล่โหมหักด้วยศักดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เห็นท้าวกะปาหลันผันหนี ได้ทีกระหยับทวนเงื้อง่า
แทงต้องระตูตกม้า มอดม้วยมรณาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ พลข้างปันหยีก็โห่ร้อง กึกก้องสนั่นหวั่นไหว
พวกระตูแตกยับทั้งทัพชัย วิ่งหนีเข้าในพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ยืนม้าอยู่กลางโยธี ครั้นปันหยีฆ่าระตูมรณา
แลเห็นโลหิตหลั่งไหล ให้พลุ่งพล่านฤทัยเป็นหนักหนา
เมาเลือดผาดเผือดพักตรา ชักอาชากลับมาฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นเห็นมิสาอุณากรรณ ชักม้าผายผันกลับไป
พระนิ่งนึกตรึกไตรไปมา แจ้งในกิริยาอัชฌาสัย
จึงกะระตะอาชาคลาไคล เร่งรีบตามไปจะให้ทัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาใกล้เคียงหน้าพาชี พระพาทีสำรวลสรวลสันต์
เหตุไฉนรีบมาไม่ท่ากัน ตรัสพลางเย้ยหยันด้วยมารยา
วันนี้พี่เห็นประหลาดอยู่ เมื่อเจ้าผลาญระตูจะมาหรา
เมาเลือดผาดเผือดพักตรา ครั้นพี่ฆ่ากะปาหลันบรรลัย
ตัวพี่ก็เป็นเหมือนเช่นเจ้า เมาเลือดเสโทหลั่งไหล
เจียนจะตกลงจากมโนมัย พี่เลี้ยงรับไว้ทันที
แต่ก่อนไม่เคยเป็นพี่เห็นผิด ชะรอยติดอนุชาโฉมศรี
เหมือนมิใช่เชื้อชายชาตรี อัศจรรย์ใจพี่เป็นพ้นนัก ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาอุณากรรณมีศักดิ์
ได้ฟังยิ่งสะเทินเมินพักตร์ อุตส่าห์หักฝืนอารมณ์ตอบไป

ได้บอกว่าเคยเป็นอยู่เช่นนั้น ยังขืนแค่นเย้ยหยันกันได้
ไม่พอที่จะเอามาไยไพ ดังใครแกล้งทำมารยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสรวลสันต์หรรษา
แกล้งชักพาชีเป็นทีมา รอเรียงเคียงม้าอุณากรรณ
พร้อมพลโยธีทั้งสองฝ่าย ตามเสด็จเรียงรายหลายหลั่น
ทวยหาญแห่แหนแน่นนันต์ ตรงไปสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าทรง แล้วชวนองค์อุณากรรณวิยาหยา
จำจะไปสระสรงคงคา ตามวิสัยสืบมาแต่บุราณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นได้ฟังสาร
จึงแถลงแกล้งกล่าวพจมาน พี่ว่าขานก็ชอบระบอบมา
แต่ตัวข้าไม่อาจจะอาบได้ ด้วยน้ำใสสระเย็นเป็นหนักหนา
ถ้าแม้นขืนใจลงในคงคา วาตากำเริบทุกครั้งไป
ข้าเคยอาบน้ำแต่ในสาคร ต่อเจือน้ำร้อนจึงอาบได้
ครั้งนี้จำเป็นจะคลาไคล พลอยไปนั่งอยู่ริมสระนั้น
จะให้แต่เหล่าเชลยทั้งหลาย กับตัวนายเสนากิดาหยัน
ลงอาบน้ำในสระให้พร้อมกัน มิให้เสียระบอบบรรพ์บุราณมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา น้อยหรืออนุชาช่างแก้ตัว
มีแต่เบี่ยงบิดเป็นกระบวน ถ้อยคำสำนวนมิใช่ชั่ว
ฆ่าระตูดูเลือดก็เมามัว จะลงในสระบัวก็กลัวเย็น
มิเสียทีเป็นน้องพระธิดา กิริยาแยบคายมิใคร่เห็น
ทำซ่อนเงื่อนเอื้อนอำเหมือนจำเป็น พลางสำรวลสรวลเล่นไปมา
บรรดาเหล่าเสนากิดาหยัน ยิ้มดูตากันแล้วก้มหน้า
แล้วชวนองค์อุณากรรณไคลคลา เสด็จมาสู่สระชลธาร

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงเปลื้องเครื่องทรง ลีลาศลงสรงในสระสนาน
พร้อมด้วยระเด่นบริวาร ทั้งทวยหาญพหลมนตรี
ฝ่ายองค์มิสาอุณากรรณ นั่งอยู่ขอบคันสระศรี
ให้เหล่าระเด่นเสนี ลงอาบวารีสำราญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ปันหยีชำระสระสรง ขัดสีพระองค์ผ่องใส
แล้วว่ายแหวกบุษบงบังใบ เลี้ยวไล่เล่นกับประสันตา
พวกระเด่นก็เล่นเป็นเหล่าเหล่า หยอกเย้าสรวลสันต์หรรษา
พวกทหารหักก้านบัวมา เงื้อง่าท่ากระบี่ตีกัน
บ้างเล่นไล่ว่ายเวียนวน ดั้นด้นดำผุดโผผัน
บ้างเด็ดฝักหักดอกบุษบัน พลางช่วงชิงกันไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง เจรจา

ร่าย

๏ ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์ พลางดูอุณากรรณวิยาหยา
เห็นท่วงทีสะเทินเมินพักตรา งามจริตกิริยาเหมือนนารี
พระเด็ดดอกโกมุทบุษบง ซัดองค์อุณากรรณเรืองศรี
แล้วแกล้งแสร้งสาดวารี ให้ต้องอินทรีย์อุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงว่าแก่ปันหยีไปพลัน วานอย่าเล่นเช่นนั้นเหมือนไม่รัก
ยิ่งบอกว่าถูกเย็นไม่ได้ จะแกล้งให้โรคนั้นกำเริบหนัก
ว่าพลางทางสะเทินใจนัก เมินพักตร์ผูกคิ้วไม่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ยิ้มพลางทางตอบคดี ว่าไยอย่างนี้อนุชา
เพราะรักดอกจึงหยอกเย้าเล่น ย่อมเป็นประเวณีเสนหา
ควรหรือถือโทษโกรธา รู้กระนี้พี่ยาจะหยอกไย
ว่าแล้วขึ้นจากสระสรง ชวนองค์อุณากรรณพิสมัย
จะเลิกทัพกลับคืนกรุงไกร เข้าเฝ้าภูวไนยให้พร้อมกัน
จะได้ทูลแถลงแจ้งกิจ ซึ่งเข่นฆ่าปัจจามิตรอาสัญ
ตรัสพลางทางรีบจรจรัล ตรงไปสุวรรณพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นมาถึงพลับพลาก็คลาไคล เข้าในที่สรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์กลิ่นเกลาเอาใจ　　น้ำกุหลาบลูบไล้มังสา
ส่องพระฉายผัดผิวพักตรา　　โสภาเพียงจันทร์เมื่อวันเพ็ง
สอดใส่สนับเพลาภูษาทรง　　ฉลององค์อร่ามรัดครัดเคร่ง
ใครเห็นเป็นที่แลเล็ง　　พิศเพ่งเพียงหนึ่งจะบาดตา
เหน็บกริชเทวัญแล้วผันผาย　　พระหัตถ์ซ้ายนั้นถือเช็ดหน้า
ลงจากที่ประทับพลับพลา　　ขึ้นทรงอาชาฉับพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ พรั่งพร้อมพหลพลโยธา　　แสนสุรเสนากิดาหยัน
ทหารแห่แหนแน่นนันต์　　จรจรัลเข้ามายังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น　　พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
อ่าองค์ทรงเครื่องเรืองรูจี　　กุมกริชฤทธีแล้วลีลา
เสด็จขึ้นพาชีที่นั่งทรง　　เห็นองค์อุณากรรณนั้นไปหน้า
พระเร่งรัดจัตุรงค์โยธา　　กะระตะอาชาไปตามทาง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นทันอุณากรรณแล้วตรัสไป　　ช่างกระไรรีบมาไม่บอกบ้าง
เสียแรงรักร่วมใจไว้วาง　　นี่เคืองข้องหมองหมางด้วยอันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　อุณากรรณกล่าวคำแก้ไข
ข้าจะเคียดเดียดฉันท์ฉะนั้นไย　　เห็นเกลือบใกล้สายัณห์จึงไคลคลา

ถึงน้องบทจรมาก่อนพี่ ก็รั้งรอพาชีเคร่าท่า
แม้นเร่งรีบมาจริงดังวาจา ที่ไหนพี่จะมาตามทัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสำรวลสรวลสันต์
แล้วขับม้าเคียงม้าอุณากรรณ จรจรัลเข้าในธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงราชฐานทวารวัง ลงจากม้าที่นั่งทั้งสองศรี
เสด็จยังพระโรงคัลทันที ถวายอัญชลีพระราชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
ครั้นเห็นอุณากรรณปันหยีมา มีความปรีดาปราศรัยไป
ลูกรักไปรบด้วยไพรี ได้ต่อตีเคี่ยวเข็ญเป็นไฉน
บิดาปรารมภ์หฤทัย ตั้งใจคอยเจ้าทุกคืนวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ฟังบัญชาพระทรงธรรม์ บังคมคัลทูลสนองพจมาน
อันข้าศึกครั้งนี้สามารถ องอาจฮึกฮักเข้าหักหาญ
มิสาอุณากรรณประจัญบาน ได้ผลาญจะมาหราบรรลัย
ระตูผู้พี่นั้นหนุนมา ข้าสังหารชีวาตักษัย
เดชะพระเดชปกเกศไป พวกไพรียับอัปรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ได้ฟังปันหยีก็ปรีดา จึงมีบัญชาตรัสไป
เจ้าทั้งสองศรีดังดวงเนตร มิเสียแรงบิตุเรศรักใคร่
ช่วยระงับดับเข็ญให้เย็นใจ ประชาชนเวียงชัยได้สำราญ
จะเป็นที่เลื่องลือระบือยศ ปรากฏไปทั่วทุกสถาน
บรรดาศัตรูหมู่พาล ใครอวดหาญต้านต่อจะม้วยมุด
แล้วสั่งให้ประทานเครื่องทรง ตาบทิศธำมรงค์มงกุฎ
ทองกรเก้าคู่ชมพูนุท ให้สองราชบุตรเสมอกัน
อันพวกพี่เลี้ยงเสนี แต่บรรดาได้ตีทัพขันธ์
เงินทองกองให้เป็นรางวัล ตามหลั่นอันดับกันลงมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณปันหยีสุกาหรา
รับของประทานพระผ่านฟ้า แล้วบังคมลาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๒๓

๏ เมื่อนั้น　　　　พระองค์ทรงพิภพสบสมัย

จึงสั่งยาสาเสนาใน　　　　ธิดาเราตกใจไพรี

ท่านจงจัดแจงแต่งการ　　　　จะสมโภชเยาวมาลย์ทั้งสองศรี

สั่งเสร็จเสด็จจรลี　　　　เจ้ามายังที่ข้างใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น　　　　ยาสาเสนาผู้ใหญ่

ออกมาจากท้องพระโรงชัย　　　　เร่งบัตรหมายไปดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น　　　　ฝ่ายเจ้าพนักงานซ้ายขวา

แจกหมายวายวุ่นเป็นโกลา　　　　นายไพร่พร้อมหน้าจับเตรียมการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ บ้างปลูกโรงราชพิธี ยาวรีมีมุขสี่ด้าน
พรมเจียมปูลาดดาดเพดาน ห้อยพู่ผูกม่านลายสุวรรณ
แว่นเวียนเทียนทองแลบายศรี วางไว้ตามที่ทุกสิ่งสรรพ์
แล้วตั้งเบญจาห้าชั้น ราชวัติฉัตรสุวรรณรจนา
ประชุมเหล่าโหราราชครู พราหมณ์ชีบีกูประมาหนา
พนักงานของใครเร่งไตรตรา เสร็จโดยบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี ก็เข้าที่สระสรงคงคาลัย
ทรงภูษาซ่าโบะฉลององค์ เครื่องทรงซึ่งได้ประทานใหม่
มาขึ้นอาชาคลาไคล เสด็จไปยังที่พิธีการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธิไกรใจหาญ
สำอางองค์ทรงเครื่องได้ประทาน ชัชวาลด้วยดวงจินดา
มาทรงอัสดรจรจรัล กิดาหยันโดยเสด็จพร้อมหน้า
พระเร่งกะระตะอาชา เสด็จมาโรงราชพิธี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากมโนมัย ไปนั่งใกล้อุณากรรณเรืองศรี
พระหัตถ์ตบเพลาพลันว่าวันนี้ เจ้ากับพี่แต่งตัวดังนัดกัน

อุณากรรณผันพักตร์สะเทินอาย ปันหยียิ้มพริ้มพรายคมสัน
พลางตรัสสนทนาปราศรัยกัน คอยองค์ทรงธรรม์จรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเรืองศรี
ครั้นใกล้ฤกษ์พานาที ก็เข้าที่สระสรงคงคา
ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา แล้วสอดสนับเพลาภูษา
แต่งเครื่องประดับองค์ทรงชฎา ห้อยอุบะบุหงาปะกัน
พระหัตถ์กุมกริชฤทธิรงค์ ลีลามาทรงอุสงหงัน
เสนาแห่แหนแน่นนันต์ จรจรัลไปโรงพิธี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเสด็จยุรยาตร ขึ้นนั่งเหนืออาสน์อันเรืองศรี
พร้อมพระวงศาเสนี ต่างถวายอัญชลีพระราชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายมะเดหวีเสนหา
จึงพาสองราชธิดา เสด็จมายังที่สรงชล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ให้สระสรงสนานสำราญกาย วารีโปรยปรายดังสายฝน
พี่เลี้ยงเข้าขัดสีนีฤมล แล้วให้ทรงสุคนธ์ปนทอง
ลิกูกับองค์มะเดหวี ผัดพักตร์พระบุตรีทั้งสอง
ให้โฉมยงทรงภูษาพื้นตอง เกี้ยวทองแย่งยกกระหนกใน

เข็มขัดรัดองค์ทรงสะพัก ตาดปักปีกแมงทับสลับไหม
เฟื่องห้อยสร้อยสุวรรณแววไว มะเดหวีช่วยใส่ให้เทวี
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองศรี
บรรจงทรงมงกุฎพระบุตรี ห้อยพวงมาลีต่างกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
จึงพาสองศรีบุตรีนั้น มาทรงวอสุวรรณอำไพ
พร้อมเหล่าเถ้าแก่กำนัลนาง สาวสุรางค์นับร้อยน้อยใหญ่
เสด็จโดยมรคาข้างใน ตรงไปโรงราชพิธี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงประทับวอทอง แล้วนำสองธิดามารศรี
ออกไปเฝ้าองค์พระภูมี ยังที่มณฑลพิธีกรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
เห็นสการะหนึ่งหรัดแจ่มจันทร์ ผิวพรรณผุดผ่องดังทองทา
ให้แสนประดิพัทธ์ประหวัดจิต ลืมคิดเกรงศรีปัตหรา
ตะลึงแลดูนางไม่วางตา เสนหาอาวรณ์ร้อนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระโหราราชครูผู้ใหญ่
ได้ฤกษ์ก็ลั่นฆ้องชัย เสียงประโคมหวั่นไหวเป็นโกลา

พระบิตุเรศให้สองบังอร ทรงผลัดอาภรณ์ภูษา
แล้วนำนางยุรยาตรคลาดคลา ขึ้นบนเบญจาหน้าพระลาน
พราหมณ์ชีบีกูประมาหนา ถวายอาเศียรพาทสรงสนาน
แล้วอวยชัยให้จำเริญชนมาน เสวยสุขสำราญหฤทัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบิตุรงค์ทรงภพเป็นใหญ่
ให้อะหนะทั้งสองทรามวัย ผลัดภูษาสไบฉับพลัน
ทรงเครื่องประดับองค์อลงการ์ งามเพียงนางฟ้ากระยาหงัน
ครั้นเสร็จก็พาจรจรัล มานั่งแท่นสุวรรณอันรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
ครั้นได้ฤกษ์งามยามดี ให้ลั่นฆ้องสามทีเป็นสำคัญ
แล้วจุดเทียนเวียนแว่นไปเบื้องขวา รับส่งต่อมาเป็นหลั่นหลั่น
เสียงประโคมดนตรีนี่นัน สังข์แตรแซ่สนั่นเสนาะไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ มหาชัย

๏ ครั้นถ้วนคำรบครบเจ็ดรอบ โดยระบอบบาลีคัมภีร์ไสย
จึงดับเทียนทองทันใด แล้วโบกควันให้พระธิดา
เอาจุณเจิมเฉลิมพักตร์บังอร แซ่ซ้องอวยพรพร้อมหน้า
ให้จำเริญศรีสวัสดิ์วัฒนา ไพร่ฟ้าจะได้พึ่งพระบารมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังเรืองศรี
ครั้นเสร็จสมโภชพระบุตรี ภูมีเกษมศานต์สำราญใจ
จึงพาพระธิดาทั้งสององค์ พร้อมฝูงนางอนงค์น้อยใหญ่
เสด็จยุรยาตราคลาไคล เข้าในปราสาทรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ลีลา กลับไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสุกาหราเรืองศรี
ครั้นพระองค์ผู้ทรงธรณี พาราชบุตรีเข้าวังใน
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าสลดจิต ถอนหฤทัยคิดพิสมัย
พลางเสด็จลีลาคลาไคล มาทรงมโนมัยกลับมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ช้าปี่

๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง ไม่ทันเปลื้องเครื่องทรงแลภูษา
ทอดองค์ลงกับที่ไสยา กรก่ายพักตราคำนึงครวญ
รสรักร้อนจิตพิศวาส ภูวนาถเศร้าสร้อยละห้อยหวน
คิดถึงโฉมยงอนงค์นวล ยิ่งรัญจวนจาบัลย์พันทวี
อกเอ๋ยจะแนะนำทำไฉน จึงจะได้เชยชมสมศรี
แม้นมิเกรงพระองค์ทรงธรณี อันจะละเทวีอย่าสงกา
นี่สุดรู้สุดฤทธิ์จะคิดหมาย แสนรักเสียดายดวงยิหวา
เมื่อไรจะได้เห็นพักตรา พอคลายร้อนอุราจาบัลย์

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงคิดได้ว่าวันพรุ่งนี้ พระบุตรีเคยประพาสสะตาหมัน
จะไปก่อนซ่อนอยู่ในสวนนั้น คอยดูสาวสวรรค์กัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ คิดแล้วจึงสั่งกิดาหยัน จงไปยังอุณากรรณวิยาหยา
บอกว่าพรุ่งนี้ให้ไคลคลา ไปชมสวนมาลาเล่นด้วยกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งแล้วผายผัน
ออกจากติกาหรังวังจันทน์ ไปยังอุณากรรณทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ พอเสด็จออกหมู่กิดาหยัน จึงเข้าไปบังคมคัลแถลงไข
ปันหยีให้มาเชิญคลาไคล ไปชมสวนดอกไม้ในพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงตอบกิดาหยันทันที ถ้าไม่มีธุระก็จะไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งก็กราบไหว้
ลาองค์อุณากรรณทันใด กลับไปติกาหรังพระราชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
ทูลตามอุณากรรณว่ามา ให้ทราบบาทาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
ชื่นชมโสมนัสยินดี ก็เสด็จเข้าที่บรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กล่อม

๏ ครั้นรุ่งอรุณรางสร่างแสง สุริยาแจ่มแจ้งจำรัสไข
พระฟื้นองค์สรงสนานสำราญใจ ลูบไล้สุคนธารทา
แล้วทรงเครื่องเรืองรัตน์รูจี สั่งให้ผูกพาชีเตรียมท่า
พระเสด็จนั่งมายังเกยลา ตั้งตาคอยองค์อุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ไสยาสน์เหนืออาสน์พรายพรรณ ให้ผูกพันถวิลจินดา
พรุ่งนี้ปันหยีมาชวนไว้ จำจะไปให้สิ้นกังขา
ครั้นรุ่งรางสว่างเวลา ก็สระสรงคงคาอ่าองค์
ทรงเครื่องเรืองงามอร่ามรัตน์ แล้วทัดอุบะตันหยง
พระหัตถ์กุมกริชฤทธิรงค์ มาทรงอาชาคลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เห็นอุณากรรณมาก็ดีใจ ยิ้มแล้วว่าไปด้วยวาจา
เป็นไฉนมิใคร่จะจากบ้าน พี่คอยท่าช้านานนักหนา
ตรัสพลางทางทรงอาชา ต่างกะระตะม้าไปพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี จรลีเข้าในสะตาหมัน
พวกพี่เลี้ยงเสนาที่มานั้น ต่างแสนเกษมสันต์สำราญใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

ชมดง

๏ ชี้ชมพุ่มพวงดวงบุหงา ช่อช้อยย้อยระย้าอยู่ไสว
บ้างตูมบานกลีบแย้มแนมใบ ทุกพรรณมิ่งไม้มากมี
สัพยอกหยอกเย้าอุณากรรณ สำคัญว่าบุษบามารศรี
แล้วเก็บพวงบุปผามาลี ยื่นเย้าเซ้าซี้ไปมา
อุณากรรณก็คิดถึงพระพี่ ปันหยีคิดถึงขนิษฐา
ต่างชลเนตรคลอนัยนา ต่างผันพักตราหนีกัน
แกล้งเบือนเชือนชมมิ่งไม้ หฤทัยวิโยคโศกศัลย์
แล้วทำชื่นขืนใจจรจรัล เสด็จเลียบขอบคันสระมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ พระหักก้านโกมุทบุษบง ถือทรงต่างกระบี่เงื้อง่า
ชวนองค์อุณากรรณอนุชา ร่ายรำทำท่าแทงฟัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลอง

๏ พวกระเด่นก็เล่นเป็นคู่คู่ พี่เลี้ยงแลหมู่กิดาหยัน
เหล่าทหารจัดคู่เจ้าสู้กัน ป้องปัดผัดผันกันไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลอง

๏ แล้วหยุดยั้งนั่งเล่นที่กลางสวน ใต้ร่มลำดวนหรรษา
พระพายชายพัดรำเพยพา หอมกลิ่นมาลาตลบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์มะเดหวีศรีใส
เคยพาสองธิดาดวงใจ เสด็จไปชมสวนมาลี
ครั้นถึงเวลาก็อ่าองค์ สระสรงทรงเครื่องเรืองศรี
ขึ้นทรงวอสุวรรณอันรูจี ฝูงนารีโดยเสด็จจรดล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นมาถึงที่สะตาหมัน โขลนจ่าพากันวิ่งสับสน
บ้างทักถามไล่ห้ามผู้คน ขับไปให้พ้นอุทยาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีใจเกษมศานต์
จึงขับพี่เลี้ยงแลบริวาร ออกจากอุทยานทันใด
ทั้งพระองค์ก็ทำเป็นผายผัน มิให้อุณากรรณนั้นสงสัย
แล้วแอบอ้อมมาซุ่มอยู่พุ่มไม้ ตั้งใจจะดูพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
แต่องค์เดียวไปรับพระชนนี ยังประตูสวนศรีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม นบนิ้วประนมสนองไข
ขอเชิญพระมารดาคลาไคล ประพาสพรรณมิ่งไม้นานา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีได้ฟังก็หรรษา
จึงชวนราชบุตรีลีลา อุณากรรณนำหน้าพาไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

ชมดง

๏ เข้าในอุทยานสวนขวัญ ร่มรื่นพื้นพรรณพฤกษาไสว
ที่พวงย้อยดังห้อยผูกไว้ บ้างตูมแย้มแนมใบแบ่งบาน
มะเดหวีเด็ดดอกสาวหยุด พุทธิชาดชาตบุษย์หอมหวาน
มาแซมเกล้าให้สองเยาวมาลย์ แล้วประทานมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ จึงขึ้นนั่งยังแท่นศิลาอาสน์ ทรงเลือกบุปผชาติทุกสิ่งสรรพ์
พลางดูบุตรีกับกำนัล ชิงกันเก็บพรรณมาลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

พระทอง

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดเสนหา
กับระเด่นบุษบารากา เที่ยวชมบุหงาบรรดามี
ฝ่ายฝูงสุรางค์นางใน ต่างเที่ยวเลี้ยวไปในสวนศรี
เลือกสรรเก็บพรรณมาลี มาถวายพระบุตรีทั้งสององค์
ลางนางได้ไม้น้อยน้อย สอดสอยจำปากาหลง
ลำดวนตกดอกดวงพวงประยงค์ โน้มน้าวกิ่งลงชิงกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ แต่สะกะระหนึ่งหรัดเทวี กับสาวศรีพี่เลี้ยงบาหยัน
เที่ยวเพลินเกินฝูงกำนัล จนกระชั้นปันหยีเข้าไป
แลลอดสอดดูแต่บุหงา จะเหลียวซ้ายแลขวาก็หาไม่
เห็นดอกไม้แบ่งบานละลานใจ อรไทเก็บพลางทางขับครวญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

สมิงทอง

๏ วันนี้น้องสำราญใจ ชมพรรณมิ่งไม้ในสวน
รสสุคนธ์ตลบอบอวล หอมหวนชวนชื่นชูใจ
พิกุลจะกรองอุบะห้อย ลำดวนจะร้อยเป็นสร้อยใส่
จะทำบุหงารำไป วางไว้ข้างที่ไสยา
จำปาจะแตระเป็นสร้อยสน จะประสุคนธ์ให้หนักหนา
แม้นใครจงใจเจตนา จึงจะให้บุหงานี้ เอย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
พิศโฉมพระราชบุตรี สมประดีเดือดดิ้นแดดาล
ทั้งฟังสุรเสียงขับครวญ โหยหวนเฉื่อยฉ่ำคำหวาน
ลำลำจะใครตอบพจมาน แล้วภูบาลหยุดยั้งชั่งใจ
ให้กระสันรัญจวนป่วนจิต สุดคิดที่จะหักรักได้
จึงเอาพลูรอยกัดซัดไป อรไทเหลือบแลแปรมา
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายเพราพักตร์ พลางพยักเรียกองค์ขนิษฐา
ง่าหัตถ์เหมือนจะรับกัลยา เอารสนาสาเป็นกลใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดศรีใส
อัปยศอดสูสุดใจ อรไทสะเทินเมินเมียง
ลัดแลงเข้าแฝงพุ่มพฤกษา ครั้นแลสบหลบตาหลีกเลี่ยง
ทำชม้อยชม้ายอายเอียง หยิกตีพี่เลี้ยงด้วยมารยา

แล้วว่าพี่บาหยันนี้ชั่วจริง เห็นแล้วช่างนิ่งไม่บอกข้า
เหมือนจะแกล้งแสร้งชักชวนมา เวทนาอัประมาณเป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันทูลตอบแถลงไข
ข้าน้อยมิได้แจ้งใจ ว่าปันหยีอยู่ในพุ่มไม้นี้
ว่าพลางเดินร่ายชายมา จนใกล้มิสาระปันหยี
แล้วกล่าวคำไปให้เป็นที เจ้านี้หยาบหยามลามลวน
อาจองทะนงศักดิ์หนักหนา ไม่รู้หรือพระธิดามาชมสวน
หรือผู้ใดจงรักชักชวน มาซุ่มอยู่ดูควรแล้วหรือไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีกล่าวแกล้งแถลงไข
ข้านี้สิ้นสมประดีไป บาหยันจงได้เอ็นดูเรา
โทษผิดที่ล่วงพระอาญา จะรอดชีวาก็เพราะเจ้า
แล้วถอดธำมรงค์ให้นงเยาว์ จงเอาไว้เถิดเป็นไมตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางบาหยันสาวศรี
เยื้อนยิ้มรับแหวนมาทันที แล้วรีบจรลีกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงชวนพระธิดา ลีลาจากพุ่มพฤกษาใหญ่
ฝูงกำนัลทั้งสิ้นไม่กินใจ ก็คลาไคลไปยังพระชนนี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มะเดหวี
ครั้นสุริย์ฉายบ่ายคล้อยคิรี จึงชวนพระบุตรีลีลา
ทั้งสามองค์ขึ้นทรงวอทอง ชักม่านปิดป้องทั้งซ้ายขวา
สาวสรรค์กำนัลในดาษดา โดยเสด็จไคลคลาเข้าวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ่งคิดพิสมัย
ครั้นพระบุตรีเสด็จไป ให้รัญจวนป่วนใจจาบัลย์
จึงชวนอุณากรรณอนุชา ลีลาออกจากสะตาหมัน
ขึ้นทรงพาชีฉับพลัน เสนากิดาหยันก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ปันหยีเดินพลางทางครวญคิด ให้รันทดสลดจิตหวนหา
คล้ายคล้ายเหมือนจะเห็นพักตรา นางสการะหนึ่งหรัดยาใจ
แว่วแว่วเหมือนเสียงสำเนียงขับ ครั้นตรับเงี่ยฟังก็มิใช่
พระรีบเร่งกะระตะอาชาไนย หฤทัยกระสันรัญจวน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง ไปยังตำหนักน้อยในสวน
จึงร่างสารใส่กระดานชนวน เป็นคำคร่ำครวญถึงเทวี
เสร็จแล้วจำลองทรงลงกระดาษ จึงสั่งพี่เลี้ยงราชเป็นถ้วนถี่
เอาไปให้บาหยันในวันนี้ จงดีอย่าให้ใครสงกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตารับสั่งใส่เกศา
รับสารานั้นแล้ววันทา ไปตามบัญชาพระภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นเห็นนางสาวศรีพี่เลี้ยง ยิ้มแล้วเดินเคียงเข้าไปใกล้
นี่แน่หยุดก่อนอย่าเพ่อไป นายใช้มาแถลงแจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันครั้นแจ้งก็แกล้งว่า
เจ้านี้บ่าวใครใช้มา มีธุรกิจจาจะว่าไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงตอบแถลงไข
พี่เป็นบ่าวปันหยีชาญชัย อันในธุระของนายนั้น
เจ้าก็ย่อมแจ้งอยู่ได้รู้เห็น เมื่อเสด็จไปเล่นสะตาหมัน
ว่าแล้วส่งสารสำคัญ ให้แก่บาหยันทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันตอบตามอัชฌาสัย
วันนี้เย็นแล้วจงกลับไป ถ้ากระไรพรุ่งนี้มาคอยฟัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตายิ้มรับคำสั่ง
ครั้นบาหยันคลาไคลเข้าในวัง ก็กลับมาติกาหรังทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทเรศ ทูลเหตุให้แจ้งแถลงไข
บาหยันนัดข้าว่าไว้ ให้ไปคอยฟังดูพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงนางโฉมศรี
ไปยังปราสาทพระบุตรี อัญชลีถวายสารอรไท ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดศรีใส
รับสารานั้นมาทันใด ทรามวัยคลี่ออกทัศนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในเรื่องรสพจมานสารศรี ว่ามิสาระปันหยีสุกาหรา
แสนสวาทมาดหมายพระธิดา แต่รัญจวนหวนหาไม่เว้นวัน
เมื่อสมโภชอรไทนั้นได้เห็น เป็นสองครั้งทั้งไปเล่นสะตาหมัน
ยิ่งอาวรณ์ร้อนใจจาบัลย์ ครวญใคร่ใฝ่ฝันทุกเวลา
อกเอ๋ยจนจิตคิดขัดสน ด้วยเป็นคนบุญน้อยวาสนา
เหมือนกระต่ายหมายชมจันทรา อันสูงสุดสายตาอยู่เต็มไกล
แม้นมิได้สมสนิทไม่คิดขาม จะสู้ม้วยด้วยความพิสมัย
โฉมยงจงเห็นที่จริงใจ อย่าสลัดอาลัยให้จำตาย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสารา กัลยากระสันมั่นหมาย
ให้รักในคำร่ำบรรยาย คิดจะตอบก็อายอดสูใจ
แต่เรรวนครวญใคร่ไปมา จนเวลาจวนใกล้ประจุสมัย
จึงร่างสารใส่กระดานชนวนไว้ แล้วบรรทมหลับไปในราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้เฉิดโฉมศรี
ครั้นถึงเวลาเฝ้าพระภูมี ก็เข้าที่สระสรงคงคา
สอดใส่เครื่องประดับสำหรับองค์ กุมกริชแล้วทรงเช็ดหน้า
มาขึ้นมโนมัยไคลคลา กิดาหยันโยธาก็ตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี จะเฝ้าศรีปัตหราก็หาไม่
ยุรยาตรเข้ายังวังใน รีบไปปราสาทพระธิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงห้องสุวรรณบรรจง จึงดำเนินเดินตรงเข้าไปหา
เห็นองค์อรไทยังไสยา สาราอยู่ข้างนงคราญ
เร่งตริตรึกนึกถวิลกินใจ จึงเข้าไปให้ชิดพินิจอ่าน
ครั้นสิ้นซึ่งเขียนไว้ในกระดาน แล้วเห็นสารปันหยีที่ให้มา
คลี่ออกอ่านดูรู้ประจักษ์ รสรักผูกพันกันหนักหนา
น้อยจิตคิดแค้นพระธิดา จะมาปนศักดิ์ด้วยโจรไพร
ทั้งคู่ตุนาหงันนั้นก็มี หรือมาเป็นเช่นนี้ก็เป็นได้
เสียแรงเป็นวงศาสุราลัย ไม่รักศักดิ์จะให้เขานินทา
แล้วคิดแค้นขัดใจปันหยี ไม่เจียมตัวกลัวศรีปัตหรา
แม้นพระองค์ทรงทราบกิจจา จะพลอยพาเรานี้ให้ชั่วไป
คนอะไรที่ไหนทะนงศักดิ์ อหังการเกินพักตร์มักใหญ่
คิดพลางวางสารนั้นลงไว้ แล้วกลับไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงปันหยี
ครั้นรุ่งก็รีบจรลี ไปคอยฟังคดีดังสัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดเสนหา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา จึงทรงสาราที่ร่างไว้
ค่อยเขียนตัวผจงลงกระดาษ มิให้ผิดเพี้ยนพลาดพลั้งได้
แล้วส่งให้บาหยันทันใด พี่คิดอ่านเอาไปให้จงดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันครั้นได้สารศรี
ถวายบังคมลาจรลี ออกไปยังที่ทวารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงที่ทิมริมประตู เหลียวดูผู้คนซ้ายขวา
เห็นสุหรันปาตีก็เรียกมา ส่งสาราให้ฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงคนขยัน
ได้สารแล้วรีบจรจรัล ไปปันจะรากันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท กราบลงแทบบาทบทศรี
ทำเปรมปริ่มยิ้มย่องยินดี ถวายสารพระบุตรีที่ตอบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเกษมสันต์หรรษา
รับสารมาจากประสันตา พระราชาคลี่อ่านทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในลักษณ์ว่าทำทะนงนัก ไม่เกรงศักดิ์สุราฤทธิ์เรืองศรี
แล้วคู่ตุนาหงันของเรามี จะให้รับไมตรีกลใด
แม้นทราบถึงองค์พระทรงธรรม์ ที่จะคงชีวันนั้นหาไม่
เราไม่ปลดปลงลงใจ อย่าได้พะวงสงกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในอักษร ภูธรแสนโสมนัสสา
ยิ่งพูนเพิ่มพิสมัยในกัลยา เสนหาสนิทติดพัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดสาวสวรรค์
ให้รักใคร่ในองค์ปันหยีนั้น จึงบรรจงแตระมาลี
ทำสิ้นฝีมือนางแล้ววางไว้ ตั้งจิตคิดจะให้ปันหยี
พวงหนึ่งนั้นแตระแต่พอดี เทวีจะให้อุณากรรณ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นเวลาเฝ้าพระทรงธรรม์ ก็ทรงม้าผายผันเข้าวังใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากพาชี ไปเฝ้าพระบุตรีศรีใส
เห็นอุบะจึงทูลถามไป แตระอุบะทำไมพระพี่นาง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีตริตรึกนึกขนาง
หยิบบุหงามาซ่อนเสียงพลาง แล้วคิดจะระคางเคืองใจ

จึงทำเป็นแย้มยิ้มพริ้มพักตร์ นงลักษณ์กล่าวแกล้งแถลงไข
พวงอุบะบุหงามาลัย พี่ทำจะให้อนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มพลางทางว่า
พวงไหนจะประทานก็ส่งมา เวลาเฝ้าจวนจะด่วนไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบุตรีผินพักตร์แถลงไข
จงงดท่าอย่าเพ่อคลาไคล ครั้นเสร็จส่งให้มิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรับพวงบุหงา
ทรงทัดแล้วถวายบังคมลา ออกมายังท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดศรีใส
ครั้นองค์อนุชาลาไป จึงหยิบดอกไม้พวงนั้นมา
อุหรับร่ำรสสุคนธ์ปนปรุง ให้หอมฟุ้งประทิ่นกลิ่นกล้า
แล้วส่งให้บาหยันกัลยา อย่าช้าเร่งรีบเอาไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันบังคมประนมไหว้
เอาอุบะซ่อนใส่กลีบสไบ แล้วรีบคลาไคลไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ มาถึงที่ทิมริมวัง หยุดนั่งคอยพี่เลี้ยงปันหยี
ครั้นพบสุหรันปาตรี จึงส่งห่อมาลีให้ทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาผู้มีอัชฌาสัย
ครั้นได้ห่อบุหงามาลัย ดีใจก็เร่งรีบมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เข้าในห้องทองที่บรรทม ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
แล้วทูลว่าสร้อยสนจำปา พระธิดาถวายพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
รับมาแก้ออกด้วยยินดี มาลีหอมฟุ้งจรุงใจ
พระหยิบดมชมรสแล้วทรงทัด ค่อยคลายโทมนัสที่หม่นไหม้
ดังได้ชมองค์อรไท แล้ววางไว้ในพานสลานั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณทรงโฉมเฉิดฉัน
ครั้นออกจากเฝ้าพระทรงธรรม์ ก็จรจรัลมาทรงพาชี
เดินพลางทางตรึกนึกใน จะใคร่ไปยังบ้านปันหยี
จะได้ดูอุบะพระบุตรี คิดแล้วจรลีรีบมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
เหลือบเห็นอุณากรรณก็ปรีดา จึงลีลาไปรับฉับพลัน
จูงกรมานั่งบัลลังก์อาสน์ ตรัสประภาษปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ให้พี่เลี้ยงยกพานสลานั้น มาสู่อุณากรรณอนุชา

พลางพูดจาปราศรัยไต่ถาม โดยความแสนสนิทเสนหา
คลึงเคล้าเย้าหยอกกันไปมา กายาเอนอิงพิงไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณก้มพักตร์ผลักใส
พิศดูพวงอุบะมาลัย จำได้ยิ้มแย้มไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
แจ้งใจในทีกิริยา จึงมีวาจาว่าไป
เจ้าดูอุบะไม่วางเนตร แล้วแย้มยิ้มสังเกตเป็นไฉน
ของชาวป่าไม่เหมือนของชาวใน ประสาเข็ญใจก็จำมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณจึงตอบปันหยี
ข้าเห็นว่าบุหงาพวงนี้ งามดีชอบกลเป็นพ้นไป
ต้องตาต้องจิตจึงพิศดู เหมือนจะรู้จักจำเจ้าของได้
มิใช่ฝีมือชาวพงไพร เป็นฝีมือชาวในบรรจงมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
เจ้าเห็นที่ไหนอนุชา จงบอกพี่ยาแต่จริงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบตามอัชฌาสัย
จะว่าลองผิดต้องอย่าถือใจ เห็นอยู่ในตำหนักพระธิดา

ที่แตระนั้นละม้ายคล้ายคลึง ประหนึ่งฝีมือเดียวกับของข้า
แม้นผิดจงคิดเมตตา ขออภัยเถิดอย่าถือโทษทัณฑ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ทำเอนอิงพิงองค์อุณากรรณ สำรวลสรวลสันต์กันไปมา
อนุชาว่าไยอย่างนี้ เห็นผิดท่วงทีนักหนา
พี่หรือจะอาจเอื้อมเอาดอกฟ้า เกินหน้านักน้องอย่ากินใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณยิ้มแล้วแถลงไข
ถ้าดอกฟ้าน้อมกิ่งลงมาไซร้ จะถึงมือหรือไม่ให้ว่ามา
นี่หรือรักใคร่ไว้ใจกัน ยังมิทันไรหมางระคางข้า
อย่าพักเอื้อนอำทำมารยา น้องแจ้งกิจจาอยู่เต็มใจ
แล้วว่าพี่เป็นไรไม่ไปเฝ้า ทุกข์โศกโรคเร้าหรือไฉน
หรือธุระกังวลกลใด ดูทีเหมือนจะไข้ในอุรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่า
พูดไยอย่างนั้นอนุชา เหมือนไม่เมตตาก็เหมือนกัน
แม้นใครได้ยินความไป ดังแกล้งฆ่ากันให้อาสัญ
พี่ป่วยไปไม่สบายมาหลายวัน จึงขาดเฝ้าทรงธรรม์ธิบดี
วันนี้ค่อยคลายจะคลาไคล อนุชามาไปเป็นเพื่อนพี่
ว่าพลางต่างองค์ทรงพาชี จรลีมายังวังใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๒๔

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพเป็นใหญ่
ถึงเวลาเสด็จออกพระโรงชัย ภูวไนยสระสรงคงคา
ทรงเครื่องประดับสำหรับกษัตริย์ มงกุฎเก็จเพชรรัตน์มีค่า
กุมกริชฤทธิไกรไคลคลา ออกมาพระโรงรัตน์ชัชวาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงตรัสสั่งดะหมังเสนี ถึงกำหนดพิธีสระสนาน
จะได้ดูล่อแพนแลผัดพาน จงตรวจตราเตรียมการให้พร้อมไว้
แล้วตรัสสั่งอุณากรรณปันหยี ครั้งนี้สระสนานเป็นการใหญ่
เจ้าแต่งตัวขี่ช้างระวางใน แห่ให้บิดาดูเป็นขวัญตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณบังคมแล้วก้มหน้า
ปันหยีรับราชบัญชา แล้วแลดูตาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังรังสรรค์
สั่งเสร็จเสด็จจากพระโรงคัล จรจรัลเข้าสู่ปราสาทชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ดะหมังเสนาผู้ใหญ่
ออกมายังศาลาลูกขุนใน ให้หมายไปสั่งกันดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็ลุกมา นั่งใกล้มิสาอุณากรรณ
ยิ้มพลางทางกล่าวอภิปราย เป็นแยบคายเปรียบเปรยเย้ยหยัน
ครั้งนี้เดินสนานการสำคัญ พี่นี้นึกพรั่นเป็นพ้นไป
จะประกวดกับน้องพระบุตรี ดูเยี่ยงมีที่รักบำรุงให้
สารพัดไม่ขัดสนสิ่งใด อิ่มใจอยู่ด้วยมีพี่นาง
ตัวพี่ไม่มีที่มุ่งหมาย ช่วยเบี่ยงบ่ายเพ็ดทูลให้บ้าง
ถึงไม่ได้เหมือนเช่นแต่เป็นกลาง อย่าให้ข่มไปข้างเดียวนัก
เจ้าเป็นที่ชอบหน้าอัชฌาสัย คุ้นเคยข้างในได้รู้จัก
เอ็นดูด้วยช่วยพี่ที่ไร้รัก จะงามพักตร์ก็เพราะเจ้าเมตตา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมันวิยาหยา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา กลับว่าดังนี้น่าอัศจรรย์
ถึงเป็นอนุชาก็กาฝาก ไม่เหมือนปากพี่ว่าอย่าเย้ยหยัน
แม้นจงจิตสนิทเสน่ห์กัน เช่นนั้นเห็นทีจะโปรดปราน

จะนิ่งดูอยู่ได้ที่ไหนพี่ ไม่พักมีนายหน้าไปว่าขาน
อย่าร้อนใจคงจะได้ของประทาน แต่ไม่มีงานการยังเนืองไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแล้วแถลงไข
อนุชาเจ้าว่าฉะนั้นไย เห็นเกินพักตร์พี่ไปอย่าพาที
ว่าพลางสรวลสันต์หรรษา แล้วออกมาจากพระโรงเรืองศรี
อุณากรรณไปดาหาปาตี ปันหยีไปปันจะรากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอาชา ตรงไปพลับพลาสะตาหมัน
เอนองค์ลงเหนือแท่นสุวรรณ ทรงธรรม์ตริตรึกนึกใน
คิดจะใคร่ลองใจพระบุตรี ดูทีว่าจะเป็นไฉน
จึงเรียกประสันตาผู้ร่วมใจ เข้าไปช่วยประดิษฐ์คิดเพลงยาว
เสร็จทรงลงกระดาษแล้วตรัสสั่ง พี่ไปยังบาหยันอย่าอื้อฉาว
จงช่วยถวายสารอีกสักคราว คอยฟังให้ได้ข่าวมาวันนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาเอางานรับสารศรี
ก้มเกล้ากราบงามสามที รีบไปตามมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงสถานทวารวัง ก็แวะนั่งที่ทิมคอยท่า
พอเห็นบาหยันเดินมา พยักหน้าแล้วยิ้มพริ้มพราย

ว่าบัดนี้ปันหยีชัยชาญ ใช้เรานักการให้ถือหมาย
มาแจ้งความตามร้อนธุระนาย เจ้าช่วยนำสารถวายพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
ยิ้มพลางทางว่าไปทันที หน้าตาเช่นนี้หรือนักการ
รูปร่างช่างสมถือหมาย ปากคอเราะรายว่าขาน
ไหนเล่าส่งมาเถิดอย่านาน นางรับสารใส่สไบแล้วไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ จึงเข้าไปเฝ้าองค์อรไท บาหยันยิ้มละไมอยู่ในหน้า
ถวายสารปันหยีที่ให้มา แล้วแจ้งกิจจาทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดยอดสงสาร
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์พจมาน จึงคลี่สาราอ่านทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ในสารนั้นว่านิจจาเอ๋ย ไฉนเลยจะสมคิดพิสมัย
ถึงมาตรแม้นชีวันจะบรรลัย แต่ขอให้เสร็จสมอารมณ์รัก
แค้นใจไม่เกิดในสุริย์วงศ์ ให้เหมือนองค์อุณากรรณมีศักดิ์
จะได้เป็นคนโปรดนางนงลักษณ์ นี่น้อยหน้านักเป็นชาวไพร
แสนวิตกที่จะต้องเดินสนาน จะตระการงามหน้ามาแต่ไหน
จะแข่งเคียงอุณากรรณฉันใด เขาเป็นน้องอรไทพระธิดา

สารพัดงามครบเครื่องตบแต่ง จะจัดแจงมาแต่ในนั้นหนักหนา
อันปันหยีนี้เป็นชาวอรัญวา ทั้งไร้ที่พึ่งพาก็จำจน
ชาววังจะนั่งสรวลสำรวลเย้ย อกเอ๋ยยิ่งคิดยิ่งขัดสน
เห็นสุดธุระร้อนจะผ่อนปรน นฤมลจงทราบคดีเอย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นในสารา กัลยาแย้มสรวลเกษมศรี
น้อยหรือน้ำคำร่ำพาที ลิ้นลมพอดีไปเมื่อไร
ช่างแนมเหน็บเก็บว่าสารพัน พี่บาหยันจะเห็นเป็นไฉน
คิดจะตอบสาราให้สาใจ ทรามวัยเวียนอ่านไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกะหมังวิยาหยา
ครั้นบ่ายชายแสงพระสุริยา เวลาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์
จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง แล้วเสด็จย่างเยื้องผายผัน
มาทรงอัสดรจรจรัล กิดาหยันตามหลังพรั่งพรู ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาตัวดีไม่มีคู่
นั่งอยู่ที่ทิมริมประตู คอยบาหยันอยู่ยังไม่มา
พอเหลือบไปเห็นองค์อุณากรรณ ก็นึกพรั่นกลัวเกลือกจะกังขา
จึงหลบเข้าแฝงเสาศาลา แอบเอียงเมียงหน้าเสียทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้ทรงรัศมี
ครั้นเห็นสุหรันปาตี ก็เข้าใจในทีกิริยา
จึงเสด็จลงจากอาชาไนย ไม่ไปเฝ้าศรีปัตหรา
นึกแหนงจะใคร่แจ้งกิจจา ก็ตรงมาปราสาทพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงแอบม่านมองเมียง ได้ยินเสียงซุบซิบอยู่ในที่
เห็นสะกะระหนึ่งหรัดเทวี อ่านสารปันหยีที่ให้มา
นิ่งนั่งฟังความอยู่เป็นครู่ ก็รู้แจ้งใจไม่กังขา
จึงทำถามกำนัลกัลยา พระธิดาเสด็จอยู่แห่งใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดศรีใส
ได้ยินเสียงอุณากรรณก็ตกใจ จึงม้วนสารซ่อนไว้ใต้เพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้เฉิดโฉมเฉลา
เข้าไปเฝ้าองค์นางนงเยาว์ ทำเมินยิ้มพริ้มเพราไม่เจรจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดเสนหา
เห็นอุณากรรณยิ้มไปมา ทำทีกิริยาเหมือนจะรู้
ยิ่งประหวั่นพรั่นจิตขวยเขิน ทั้งสะเทินทั้งอายอดสู
จึงเสสั่งพี่เลี้ยงโฉมตรู ยกสลามาสู่อนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
เห็นนางสะเทินเขินวิญญาณ์ จึงแสร้งทำเฉยหน้าพาที
บัดนี้น้องจะต้องเดินสนาน เป็นการประกวดกันกับปันหยี
ข้างเขาเป็นคราวเคราะห์ดี ข้างน้องนี้ดูเหมือนจะเคลื่อนคลาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดโฉมฉาย
เห็นอุณากรรณรู้แยบคาย จึงกล่าวเกลี้ยงเบี่ยงบ่ายเอาใจ
แหวนทองต้องการจงบอกพี่ เพชรทับทิมดีดีจะให้ใส่
จวนกำหนดสระสนานเมื่อใด จะให้เขาไปให้อนุชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณแกล้งทำเป็นหรรษา
ก้มเกล้าอัญชลีแล้วลีลา กลับไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าทรง จึงตรัสสั่งตำมะหงงถ้วนถี่
จงจัดแจงเกณฑ์แห่ให้ดี สระสนานครั้งนี้อย่านอนใจ
เป็นการออกหน้าแต่ละครั้ง เสื้อแสงในคลังจงจ่ายให้
สั่งแล้วลีลาคลาไคล เข้าในห้องรัตน์รูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดโฉมศรี
จึงจัดของต่างต่างอย่างดี เทวีหยิบยกออกมาวาง

พี่เลี้ยงช่วยเลือกธำมรงค์ ทั้งภูษาผ้าทรงเป็นสองอย่าง
ที่จะให้อุณากรรณนั้นปานกลาง ไม่เหมือนข้างปันหยีที่จงใจ
จึงตรัสสั่งบาหยันด้วยมารยา ของนี้พี่ว่าของพี่ให้
อย่าว่าน้องรู้เห็นเป็นใจ รำคาญวานเอาไปอย่าอยู่ช้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงบังคมคัลหรรษา
รับของที่จะให้ปันหยีมา ซ่อนใส่ห่อผ้าแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นมาถึงพี่เลี้ยงปันหยี จึงพาทีกล่าวแกล้งแถลงไข
ที่ในสารว่าขานอะไรไป อรไทเคืองขัดอัธยา
ว่าแล้วหยิบผ้ากับธำมรงค์ ยิ้มพลางวางลงให้ตรงหน้า
ของนี้มิใช่ประทานมา ของข้าให้ดอกจงบอกนาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาชื่นชมสมหมาย
รับของมาพลางทางยิ้มพราย แยบคายบาหยันนี้ครันไป
จึงว่าผ้าทรงธำมรงค์นี้ ดูทีทำนองใช่ของไพร่
ถึงเราเป็นชาวป่าพนาลัย พอรู้เท่าเข้าใจอย่าเจรจา
วันนี้เย็นแล้วจะลาไป ถ้ากระไรพรุ่งนี้จะมาหา
บาหยันค้อนให้แล้วไคลคลา ประสันตาก็กลับไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงตำหนักที่ข้างหน้า　　แจ้งว่าเสด็จอยู่สะตาหมัน
จึงรีบมาเฝ้าองค์พระทรงธรรม์　　ยิ้มแล้วอภิวันท์ไปแต่ไกล
กิดาหยันรู้ทีมีอัชฌา　　ต่างขยายออกมาไม่อยู่ใกล้
ประสันตาพี่เลี้ยงเมียงเข้าไป　　ถวายของอรไทที่ให้มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า
๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปันหยีสุกาหรา
เห็นเสื้อทรงธำมรงค์รจนา　　พระปรีดาด้วยสมอารมณ์ปอง
จึงหยิบธำมรงค์บรรจงใส่　　หฤทัยคิดคะนึงถึงเจ้าของ
แต่เปลี่ยนวงทรงนิ้วพระหัตถ์ลอง　　เปรมปริ่มยิ้มย่องไปมา
แล้วคลี่ฉลององค์ออกดูพลัน　　กลิ่นสุคันธรสรื่นนาสา
หวังถวิลว่ากลิ่นกัลยา　　ดังได้เห็นหน้าเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย
๏ แล้วสั่งอนุชาผู้ภักดี　　พรุ่งนี้จะขี่ช้างเดินสระสนาน
ประสันตาตัวดีให้เป็นควาญ　　วิชาช้างชำนาญพานแยบคาย
อันพลเราที่จะเข้ากระบวนนั้น　　กำชับกันทุกคนให้ขวนขวาย
นุ่งห่มเสื้อแสงแต่งกาย　　อย่าให้อายสาวสาวชาวพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น　　ชีพ่อหมอเฒ่าถ้วนหน้า
จึงทอดเชือกสำหรับรำพัดชา　　กรมช้างซ้ายขวาประชุมกัน

แล้วน้อมศิโรตม์ราบกราบกราน โอมอ่านดุษฎีคำฉันท์
บรรดาที่เข้ามณฑลนั้น พร้อมกันโปรยข้าวตอกดอกไม้
แล้วให้รำพัดชาทำท่าทาง กระหยับย่างเยื้องกรายส่ายไหล่
ประโคมพิณพาทย์กลองฆ้องชัย เสียงสนั่นหวั่นไหวเป็นโกลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ สาธุการ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
พนักงานของใครก็ไตรตรา วิ่งไขว่ไปมาทั้งไพร่นาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ กรมช้างผูกคชสารศรี บรรดามีในโรงทั้งหลาย
ช้างเขนช้างที่นั่งพังพลาย มากมายขึ้นระวางช้างสำคัญ
บ้างผูกเครื่องกุดั่นดาวจำหลัก ที่กิริยาหนักผูกเครื่องมั่น
สังหารคชสีห์มีน้ำมัน จัดสรรคนดีขึ้นขี่คอ
ใส่เสื้อสีทับทิมริมกรอง โพกผ้าขลิบทองทั้งควาญหมอ
มาลัยใส่มือแล้วสวมคอ ถือขอเกราะกรายเป็นท่วงที
แล้วเลือกสรรช้างระวางใน ให้เสนาผู้ใหญ่ทั้งสี่
ช้างเดินสะพัดพังหลังดี จัดให้ปันหยีอุณากรรณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ กรมม้าก็ผูกม้าต้น หมอกหม่นขนแซมสลับคั่น
กะเลียวเหลืองสำลีสีจันทร์ ประดับเครื่องสุวรรณชัชวาล
ม้าแซงนอกในซ้ายขวา ม้าอาสาเกราะทองทวยหาญ
พร้อมพรั่งตั้งกระบวนหน้าพระลาน อลหม่านมี่อึงคะนึงไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
ต่างพวกต่างพากันคลาไคล มายืนนั่งตั้งใจจะคอยดู
บ้างชิงที่วิวาททะเลาะกัน เสียงสนั่นอึงคะนึงหนวกหู
ผู้ดีเข็ญใจก็ไม่รู้ เข้าเบียดบังนั่งอยู่ไม่อยากกลัว
เมียขุนนางบ้างพาพวกเมียน้อย ต่างคนมาคอยจะดูผัว
ทำชม้ายชายตาเล่นตัว ดัดจริตยิ้มหัวเป็นท่วงที
เหล่าข้าหลวงช่วงชิงช่องเสมา เยี่ยมหน้านั่งเบียดเสียดสี
พลับพลาสูงฝูงกำนัลมากมี เลิกมูลี่แลลอดสอดตา
พวกขุนนางลางคนขึ้นบนป้อม บ่าวไพร่มิให้ปลอมแปลกหน้า
บ้างพาเมียมานั่งในศาลา ตั้งตาคอยดูอยู่แน่นนันต์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นอุทัยไขสีรวีวรรณ ก็จรจรัลเข้าที่สำอางองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์รวยรินกลิ่นเกลา สอดใส่สนับเพลางอนระหง
ภูษาเขียนสุวรรณกระสันทรง ฉลององค์ตาดปักปีกแมงทับ
ห้อยหน้าซ่าโบะครุยเครง เจียระบาดทองแล่งเลื่อมสลับ
ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายสายบานพับ ตาบประดับทับทรวงดวงจินดา
ทองกรแก้วกุดั่นบรรจง ธำมรงค์เพชรพรายทั้งซ้ายขวา
ทรงห้อยสร้อยสนจำปา แล้วลีลามาเกยกิรินี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ พรั่งพร้อมเกณฑ์แห่แออัด เป็นขนัดคับคั่งทั้งวิถี
เสด็จทรงช้างที่นั่งหลังดี ไปยังที่เกณฑ์แห่ทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงเข้าที่สระสรงคงคาลัย พระพี่เลี้ยงเคียงไขปทุมทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ น้ำกุหลาบอาบอบตลบกลิ่น วารินชำระรดหมดหมอง
ทรงอุหรับจับเนื้อนวลละออง ผัดพักตร์ผิวผ่องโสภา
สอดใส่สนับเพลางอนระบัด บรรจงทรงพิพัฒน์ภูษา
ฉลององค์พื้นตาดเพียงบาดตา ห้อยหน้าผ้าทิพย์ขลิบสุวรรณ
ทองกรแก้วมณีศรีประเทือง ธำมรงค์ค่าเมืองเรืองฉัน
ห้อยอุบะบุหงาปะกัน แล้วจรจรัลมาเกยกุญชร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เสด็จขึ้นทรงคอช้างที่นั่ง คับคั่งเกณฑ์แห่แลสลอน
กระบวนหลังสลับซับซ้อน โดยเสด็จบทจรมาแน่นนันต์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังรังสรรค์
สำอางองค์ทรงเครื่องพรายพรรณ ห้อยอุบะสุวรรณมาลี
แล้วชวนสองราชธิดา กับห้าอัคเรศมเหสี
พร้อมฝูงกำนัลนารี จรลีไปยังพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เสด็จนั่งเหนืออาสน์อำไพ เสนาในกราบงามสามท่า
จึงพระราชบัญชา ให้เดินกระบวนมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เกณฑ์แห่คับคั่งทั้งวิถี
สารวัดรัดเร่งจรลี โยธีถือธงทวนทอง
ช้างที่นั่งพังพลายรายเรียง เดินดูคู่เคียงเป็นแถวถ้อง
เสียงประโคมดนตรีปี่กลอง กึกก้องนี่นันสนั่นไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
ครั้นสิ้นกระบวนคชไกร จึงทรงไสช้างต้นตามมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ถึงหน้าที่นั่งพระภูมี ถวายบังคมศรีปัตหรา
พลางชม้ายชายดูพระธิดา สบตาก็เมินยิ้มพรายพราย
แกล้งเดินทีสะพัดไม่ขัดขวาง ไว้วางท่วงทีเฉิดฉาย
ประสันตาเป็นควาญรู้ระคาย แกล้งบ่ายช้างตรงพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
ทรงช้างพลางรีบจรลี เป็นลำดับปันหยีลงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงหน้าที่นั่งก็บังคม เบื้องบาทบรมนาถา
เห็นหญิงชายหนุ่มสาวชาวพารา เขาตั้งตาจำเพาะเจาะจงดู

ให้ขวยเขินสะเทินฤทัยนัก เอาพัดทองป้องพักตร์ด้วยอดสู
ฝืนฤทัยมิให้ใครล่วงรู้ มาหยุดอยู่เคียงช้างปันหยีพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาคนขยัน
ครั้นสิ้นกระบวนแห่อุณากรรณ ก็รีบเดินโดยหลั่นลำดับมา
ฝ่ายดะหมังมหาเสนี โยธีแห่แหนแน่นหนา
ครั้นเดินไปถึงท้ายพลับพลา ก็เลี้ยวมายืนที่ทันใด
ฝ่ายปาเตะตัวดีมียศ เดินกระบวนถ้วนกำหนดนายไพร่
ครั้นพ้นหน้าพลับพลาก็แวะไป เข้ายืนในเชิงเรียงเคียงกัน
เสนียาสามาสุดท้าย พวกบโทนทนายหลายหลั่น
ครั้นถึงหน้าที่นั่งพระทรงธรรม์ ก็ถวายบังคมคัลวันทา
เข้าหยุดช้างยืนที่ทั้งสี่นาย รายตามหน้าฉานขนานหน้า
อันเหล่าบ่าวไพร่ที่ตามมา ต่างกลับสาตราวุ่นไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพเป็นใหญ่
ครั้นสุดสิ้นกระบวนเสนาใน บรรหารให้เรียกช้างน้ำมันมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
จึงใช้ปะหรัดกะติกา ให้ไปเร่งช้างมาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น หมอควาญช้างต้นคนขยัน
เห็นกวักมือเรียกรู้สำคัญ ก็ไสช้างน้ำมันออกมา
ช้างต้นตัวร้ายส่ายเสย กลอกตางาเงยแหงนหน้า
เรียกมันปั่นป่วนกิริยา หมอควาญรักษาสะกดไป
ช้างนำเป่าหลอดมาหน้า ห้ามคนไปมามิให้ใกล้
ครั้นถึงหน้าที่นั่งภูวไนย ถวายบังคมไหว้ทั้งหมอควาญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น คนพานว่องไวใจหาญ
ออกหน้าปะรำแล้วกราบกราน ฉวยพัดใบตาลเดินเข้าไป
ครั้นใกล้ร้องผัดตบพัดผาง หมอเปิดขอช้างทะลวงไล่
ถึงปะรำซ้ำแทงทลายไป ไม้ไหล้หักโค่นไม่ทนงา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
จึงมีพระราชบัญชา ให้เรียกม้าเข้ามาล่อแพน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีสี่เหล่าที่เฝ้าแหน
รับสั่งพระองค์ทรงดินแดน แล้วแล่นมาสั่งดังบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนหมื่นม้าแซงอาสา
จึงเหยียบโกลนโจนขึ้นหลังม้า แล้วรำทำท่าเป็นท่วงที

ตลบเลี้ยวเข้าใกล้แล้วให้แพน ช้างแล่นไล่ม้าควบหนี
กระชั้นชิดติดคลุกคลี โกญจนาทอึงมี่เป็นโกลา
หมอควาญเอาไว้มิใคร่หยุด อุตลุดลากฟันกันหนักหนา
เหล่าพวกคนดูบรรดามา บ้างเฮฮาบ้างตื่นตกใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝูงสนมนารีศรีใส
ดูแห่สระสนานสำราญใจ เพลิดเพลินหฤทัยทุกนารี
ลางนางตั้งตาพิศวง ดูรูปทรงมิสาระปันหยี
สะกิดเพื่อนพูดจาพาที ปันจุเหร็จคนนี้งามครัน
ดูทีขี่ช้างก็เฉิดฉาย กิริยาแยบคายคมสัน
ลางพวกที่รักอุณากรรณ ก็ผูกพันเขม้นไม่วางตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น นางสการะหนึ่งหรัดเสนหา
ชำเลืองดูปันหยีด้วยปรีดา กัลยายิ้มพรายม่ายเมียง
หยิบสลามาเสวยทำเฉยพักตร์ นงลักษณ์แกล้งกล่าวก้างเฉียง
เสชมผู้อื่นที่ยืนเคียง แล้วสะกิดพี่เลี้ยงให้แลดู
ครั้นปันหยีชำเลืองแลมา สบตาก็เอียงอายอดสู
ทำซ่อนเงื่อนมิให้ผู้ใดรู้ โฉมตรูพิศวาสเพียงขาดใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เอาพัดทองป้องพักตร์เป็นทีไว้ ภูวไนยดูนางกัลยา

ความรักร้อนรุ่มกลุ้มจิต มิได้คิดเกรงศรีปัตหรา
แต่เวียนชม้ายชายหางตา ให้สบเนตรพระธิดาเนืองไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
เห็นเชิงชั้นปันหยีก็เข้าใจ สังเกตได้โดยดูก็รู้ที
จึงกล่าวคำขำคมเป็นแยบคาย กระทบเทียบเปรียบปรายปันหยี
อย่าเมินนักรักษาให้จงดี กิรินีหลบเหลื่อมผิดทำนอง
แม้นฉวยตื่นไปไม่เป็นการ จะพากันอัประมาณหม่นหมอง
อายพวกชาววังที่นั่งมอง เห็นคะนองหนักนักจึงตักเตือน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตอบตามกระแสแง่เงื่อน
ถึงเมินไปใจยังไม่ฟั่นเฟือน อย่ากลัวว่าจะพาเพื่อนได้อาย
อันกิรินีโรงในมิใช่ชั่ว แต่ละตัวยั่งยืนไม่ตื่นง่าย
ถึงฝีมือหมอควาญจะพานคลาย อย่าหมายว่าจะเป็นเหมือนเช่นนั้น
ไม่พอที่จะยกหยิบเอามาว่า เหมือนอนุชารังเกียจเดียดฉันท์
พี่เป็นชาวป่าพนาวัน จะขี่ช้างสำคัญไม่สมควร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตอบพลางทางแย้มสรวล
ช่างแก้ไขไพเราะเสนาะนวล แต่ล้วนเป็นระแบบแยบคาย
ใช่จะเกียดกันเดียดฉันท์พี่ อย่าพาทีกลบเกลื่อนเงื่อนสาย
ว่าพลางทางเบือนเชือนชาย แย้มยิ้มพริ้มพรายเป็นกลใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพเป็นใหญ่
สั่งให้บ่ายช้างน้ำมันไป แล้วเรียกให้เดินกระบวนม้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตัวนายปลายเชือกซึ่งนำหน้า
เดินแห่แออัดรัถยา สารวัดตรวจตราเรียบร้อย
ม้าต้นคนจูงเคียงข้าง สะบัดย่างเยื้องย่ำทำถอย
บ้างหกมุ่นดีดโดดโลดลอย ถูกน้อยซอยเต้นตามกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ขุนนางกรมม้าขี่พาชี ล้วนมีสัปทนคนกั้น
ม้าแขกฝรั่งเคียงเรียงกัน ม้าพม่ารามัญเป็นหลั่นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พวกอาสาม้าแซงแต่งเป็นฮ่อ ยืนเคียงเรียงรอขนานหน้า
ครั้นสิ้นกระบวนแห่แลสุดตา ก็ขับควบม้ามาทีละคน
ที่ไม่สันทัดชัดเจน ม้วนตกหกคะเมนลงกลางถนน
บ้างรั้งไว้ไม่อยู่เหยียบผู้คน ประชาชนสรวลเสเฮฮา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพนาถา
ครั้นเกณฑ์แห่เลี้ยวถนนพ้นพลับพลา พอเพลาย่ำเที่ยงนาที
จึงตรัสชวนธิดาโฉมยง กับห้าองค์อัคเรศมเหสี
เสด็จจากพลับพลารูจี จรลีเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณปันหยีศรีใส
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็คลาไคล ต่างไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ฝ่ายมหาเสนาทั้งสี่
ต่างคนต่างกลับมาทันที พร้อมกันอยู่ที่จวนคลัง
พวกวิเสทยกของเข้ามาเลี้ยง รีบเรียงสำรับคับคั่ง
บ่าวไพร่ให้เลี้ยงตามลำพัง เสนานั่งกินโต๊ะทุกตัวนาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นเสร็จอิ่มโอชโภชนา พออ่อนแสงสุริยาเพลาบ่าย
เห็นที่สนามร่มลมชาย ให้ทนายเรียกมวยเข้ามาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกมวยเกณฑ์หัดจัดสรร
เปรียบไว้ได้คู่เท่ากัน เข้ามาตั้งมั่นประจัญชก
ถ้อยทีหนีไล่ไปมา ปะเตะตีเข่าลาเข้ายอดอก
ขับเคี่ยวกันไปหลายยก ตำมะหงงให้ตกรางวัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงมวย

๏ บัดนั้น เสนานั่งดูอยู่เป็นหลั่น
ครั้นเลิกมวยพอเพลาสายัณห์ ต่างคนจรจรัลกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
จึงบอกสองพี่เลี้ยงทรามวัย ปันหยีนี้ไซร้อหังการ์

ไม่เจียมกายหมายมาดพระบุตรี ถ้อยทีถ้อยรักกันหนักหนา
เมื่อวันยืนช้างหน้าพลับพลา ยังอุตส่าห์แลลอดสอดดูกัน
น้องเห็นหนักนักจึงตักเตือน ก็กล่าวเกลื่อนกลับว่าข้าเดียดฉันท์
พลางแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน ซึ่งเห็นสำคัญแลมาลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงนางพี่เลี้ยงทั้งสองศรี
ลูบอกตกใจแล้วพาที ช่างทำได้ดังนี้ไม่กลัวภัย
แม้นพระองค์ทรงทราบเหตุการณ์ จะพากันรำคาญเป็นข้อใหญ่
จะว่าแม่รู้เห็นเป็นใจ แกล้งชักนำให้เป็นไมตรี
จำจะผ่อนปรนให้พ้นผิด คนร้ายเร่งคิดเอาตัวหนี
จะผูกพันรักใคร่ไปไยมี ควรที่จะสลัดซัดทิ้ง
หนึ่งเล่าข้างเขาก็นึกแหนง เหมือนจะแจ้งว่าพระน้องนี้เป็นหญิง
จึงลามเลียมเทียมเล่นเทียมจริง ข้าเรงกริ่งกลัวเกลือกจะได้อาย
คิดจะใคร่ไปเชิญมาวังเรา ให้เห็นเหล่านางเชลยทั้งหลาย
หน้าที่จะสิ้นแหนงแคลงคลาย โฉมฉายจะเห็นประการใด ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณฟังชอบอัชฌาสัย
จริงแล้วพี่ว่าข้าลืมไป แต่ครั้งก่อนเราได้คิดกัน
จำจะให้ไปเชิญมาวันนี้ เห็นจะมาโดยดีไม่เดียดฉันท์
พี่ตระเตรียมไว้ให้ครบครัน ว่าแล้วจรจรัลออกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งกิดาหยันทันที จงไปยังปันหยีสุกาหรา
บอกว่าเรารำลึกตรึกตรา ขอเชิญให้มาเวลานี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศี
ก้มเกล้ากราบงามสามที แล้วรีบไปดังมีพระวาจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังปันจะรากัน เข้าไปบังคมคัลด้วยหรรษา
ทูลตามอุณากรรณสั่งมา ให้ทราบบาทาภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
ทั้งสังคามาระตาก็ดีใจ ที่จะไปหาองค์อุณากรรณ
จะได้ดูระแบบแยบคาย ว่าเป็นหญิงหรือชายแม่นมั่น
ครั้นจวนเวลาสายัณห์ จึงสั่งกิดาหยันให้ผูกม้า
แล้วเข้าที่สระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองจำรัสทัดบุหงา
มาทรงพาชีลีลา เหล่าระเด่นเสนาก็ตามไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี ตำแหน่งที่อุณากรรณอาศัย
พระเสด็จลงจากอาชาไนย ขึ้นไปบนตำหนักทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณครั้นเห็นปันหยี
จึงคลาไคลไปรับด้วยยินดี พาไปยังที่ข้างใน

สององค์ทรงนั่งร่วมอาสน์ ตรัสประภาษพูดจาปราศรัย
ยิ้มแย้มสรวลสันต์ด้วยกันไป ถ้อยทีมีใจปรีดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พนักงานก็ยกพานสลา
เผยม่านคลานตามกันออกมา ตั้งให้หน่อกษัตราทุกองค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เหล่าระเด่นบุตรีนวลหง
ต่างแต่งประกวดกันบรรจง แต่ละองค์เฉิดฉันเพียงขวัญตา
มานั่งพรั่งพร้อมอยู่ข้างใน ตรวจตรามิให้ใครขาดหน้า
ครั้นเห็นย่ำค่ำควรเวลา ก็ยกโภชนาออกไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ อันเครื่องอุณากรรณปันหยี พระบุตรีเชิญมาตั้งให้
เครื่องระเด่นเชลยนั้นไซร้ สาวใช้เชิญมาตั้งเรียงรัน
แต่ละคนไว้วางกิริยา ไม่ทอดตาเหลือบแลแปรผัน
นั่งโบกปัดพัชนีแส้สุวรรณ หมอบเฝ้าเป็นหลั่นกันลงมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
จึงชวนปันหยีด้วยปรีดา ให้เสวยโภชนาสาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
เสวยพลางชำเลืองดูนารี แล้วภูมีตริตรึกนึกใน

อุณากรรณนี้มีภรรยา ล้วนทรงโฉมโสภาผ่องใส
เห็นจะมิใช่หญิงดังกริ่งใจ เสียแรงเรารักใคร่ได้ผูกพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
เห็นองค์อรไทวิไลวรรณ ที่ได้ตุนาหงันกันมา
เป็นบุพเพสันนิวาสแต่ชาติก่อน เผอิญให้อาวรณ์เสนหา
แต่เวียนชายชำเลืองนัยนา ดูนางกุสุมาเทวี
ไม่เป็นอันเสวยกระยาหาร ตะลึงลานอาลัยในโฉมศรี
เสโทซึมซาบอาบอินทรีย์ ภูมีซับพักตร์เนืองไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
รู้ว่าอนุชาชาญชัย ใส่ใจภรรยาอุณากรรณ
เห็นจริตนั้นผิดกิริยา นัยนาเหลือบแลคมสัน
เกรงผัวเขาจะรู้เท่าทัน จะเดียดฉันท์ขุ่นข้องหมองใจ
ครั้นเสร็จเสวยโภชนา พูดเล่นเจรจาปราศรัย
แล้วลาอุณากรรณคลาไคล กลับไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรัสแก่อนุชา ทีนี้ถึงเทวาในราศี
จะว่าอุณากรรณเป็นสตรี พี่นี้ไม่เชื่อวาจา
อันความผูกพันมั่นหมาย แต่นั้นก็คลายลงนักหนา
แล้วว่าเป็นไรอนุชา จึงรักภรรยาเขาดังนั้น

ดังไร้หญิงโสภาทั้งธาตรี เจ้าของเขามีมาใฝ่ฝัน
แล้วเป็นมิตรชิดชอบอัชฌากัน อย่าคิดฉะนั้นจะแหนงใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
วิบากกรรมแล้วจำจะเป็นไป โดยใจน้องนึกตรึกตรา
ถึงเป็นภรรยาอุณากรรณ แต่เขานั้นไม่สู่เสนหา
ทำรักแต่พอกันนินทา เมื่อคิดมาจะเป็นอะไรมี
แม้นพระได้ขนิษฐามาเมื่อไร ข้าน้อยก็จะได้นางโฉมศรี
ถ้าพระมิได้พระบุตรี น้องนี้ก็ไม่สมอารมณ์ปอง
ทูลพลางทางถวายบังคมลา จรจรัลกลับมาเคหาห้อง
พระครวญคร่ำรำลึกตรึกตรอง คิดถึงนวลละอองแล้วอาลัย
รสรักร้อนจิตพิศวง ให้ผูกพันพะวงหลงใหล
จึงคิดกับพี่เลี้ยงร่วมใจ ให้คนไปสอดแนมดูทุกวัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายสองนางพี่เลี้ยงสาวสรรค์
จึงทูลมิสาอุณากรรณ พี่นี้นึกพรั่นเป็นพ้นไป
ด้วยทรงพระจำเริญกว่าแต่ก่อน จะซ่อนเพศสตรีนั้นมิได้
ทั้งปันหยีเล่าก็กินใจ จะนิ่งอยู่อย่างไรในพารา
จงทูลลาองค์พระทรงเดช ว่าบิตุเรศประชวรหนักหนา
เสนีนำหนังสือถือมา ให้หากลับคืนไปเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณฟังชอบอัชฌาสัย
จึงสั่งตำมะหงงเสนาใน เร่งเตรียมพลไกรให้พร้อมกัน
พรุ่งนี้เราจะกรีธาทัพ คืนกลับไปนิเวศน์เขตขัณฑ์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล มาทรงม้าผายผันเข้าวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอัสดร เข้าไปยอกรบังคมไหว้
เห็นได้ช่องดังประสงค์จำนงไว้ จึงทูลภูวไนยด้วยใจภักดิ์
บัดนี้เสนีมาแจ้งเหตุ ว่าบิตุเรศของข้าประชวรหนัก
พระให้คิดถึงคำนึงนัก ลูกรักจักถวายบังคมลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ได้ฟังอุณากรรณทูลลา พระราชาเศร้าสร้อยละห้อยใจ
จำเป็นจึงมีพระบัญชา แก้วตาของพ่อผู้พิสมัย
เป็นการร้อนแล้วเจ้าจำรีบไป ท้าวคลายเมื่อไรเร่งกลับมา
พ่อเคยเห็นหน้าเจ้าอยู่เช้าเย็น หมายเหมือนหนึ่งเป็นโอรสา
แต่นี้จะเปล่าใจเปล่าตา จะคิดถึงทุกทิวาราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
จึงสนองบัญชาพระภูมี ลูกนี้มิใคร่จะจากไป
ด้วยพระองค์ทรงคุณนี้สุดแสน ยังไม่ทดแทนสนองได้
ถึงมาตรจะนิราศแรมไกล ไม่ลืมคุณภูวไนยที่เมตตา

ทูลพลางชลเนตรนองพักตร์ ด้วยความรักองค์ศรีปัตหรา
สะอื้นร่ำกำสรดโศกา สุดแสนเสนหาอาวรณ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีสมร
ทั้งสี่มเหสีบังอร ให้อาวรณ์เมตตาอุณากรรณ
ฟังคำร่ำว่าจะลาไป ต่างสลดระทดใจโศกศัลย์
โฉมยงองค์ระเด่นบุตรีนั้น ก็ครวญคร่ำรำพันโศกา
นิจจาเอ๋ยเคยเล่นอยู่ด้วยกัน นับวันจะเว้นว่างห่างเห็นหน้า
ไปแล้วเมื่อไรจะกลับมา จะทุกข์ทนบ่นหาด้วยอาลัย
บรรดาสาวสรรค์กำนัลนาง ต่างคนก็ต่างร่ำไห้
แล้วชวนกันอำนวยอวยชัย จงไปเป็นสุขสวัสดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณโศกเศร้าหมองศรี
กราบลงแทบบาทพระภูมี แล้วบังคมชนนีทั้งห้าองค์
อำลาพี่นางทางอาวรณ์ ทอดถอนฤทัยคิดพิศวง
ว่าน้องจะนิราศบาทบงสุ์ พระองค์ค่อยอยู่อย่ามีภัย
สั่งเสร็จแล้วเสด็จลีลา เดินพลางชลนาหลั่งไหล
อุตส่าห์ฝืนอารมณ์ข่มใจ กลับไปที่สำนักตำหนักจันทน์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ช้า
๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสังคามาระตาเฉิดฉัน
แต่ให้สอดแนมดูอุณากรรณ หลายวันแล้วมิได้แยบคาย

พระกระสันรัญจวนครวญคะนึง ถวิลถึงกุสุมาโฉมฉาย
เสนหาอาลัยอยู่ไม่วาย ผูกพันมั่นหมายในเทวี
อุณากรรณกลับเป็นบุษบา จึงจะได้กุสุมาโฉมศรี
ครั้นแจ้งว่าจะคืนไปธานี ยิ่งทวีเทวษจาบัลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระนิ่งนึกตรึกไตรไปเป็นครู่ แล้วปรึกษายาหงูกิดาหยัน
บัดนี้มิสาอุณากรรณ เขาจะไปประมอตันเวียงชัย
ทำไฉนจะแจ้งประจักษ์จริง ว่าเป็นชายหรือหญิงยังสงสัย
จงคิดอ่านปลอมแปลงแกล้งเข้าไป ดูให้ถึงที่สรงคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหงูกิดาหยันหรรษา
คำนับรับคำแล้วอำลา รีบไปวังดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เห็นรถรัถอัสดรรี้พล สับสนอื้ออึงคะนึงมี่
คอยด้อมดูจนเวลาสรงวารี ก็ทำทีเที่ยวหาเพื่อนกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นแสงทองส่องฟ้าพรายพรรณ ก็จรจรัลมาสรงคงคาลัย
เคยให้ห้ามแหนเป็นกวดขัน มิให้คนทั้งนั้นกล้ำกรายได้
อยู่แต่สองพี่เลี้ยงร่วมใจ ที่สนิทชิดใช้เป็นอัตรา

ผันพักตร์ยืนสรงตรงประตู คอยดูผู้คนแปลกหน้า
ฝ่ายสองที่เลี้ยงกัลยา นั่งอยู่ตรงพักตราคอยใช้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาหงูผู้มีอัชฌาสัย
รู้ว่าเสด็จสรงคงคาลัย ก็รีบเข้าไปดังใจจง
ผู้คนทั้งนั้นไม่ทันรู้ ล่วงจู่เข้าไปถึงที่สรง
เหลือบเห็นอุณากรรณโฉมยง ยืนผันพักตร์ตรงทวารา
แลเห็นทรวงเต่งเคร่งครัด ให้อัศจรรย์จิตคิดกังขา
บุรุษหรือเพศดังธิดา ครั้นสบตาก็ก้มบังคมคัล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณตกใจไหวหวั่น
ทรุดนั่งกอดเข่าเข้าไว้พลัน แล้วถามว่าใครนั่นเข้ามาไย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันกราบก้มบังคมไหว้
จึงว่าปันหยีชาญชัย ใช้ให้มาเชิญไปบัดนี้
ทูลพลางทางทำเป็นอำลา เดินรีบเร็วมาจากที่
แล้วแอบนั่งฟังระคายร้ายดี จะโกรธาด่าตีประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณแค้นขัดอัชฌาสัย
ดูหรือคนแปลกหน้ามาถึงใน ไม่มีผู้ใดใครห้ามปราม

กูก็ได้ประกาศไว้ขาดอยู่ เหตุใดนายประตูจึงไม่ห้าม
มันละเมิดคำเราเบาความ ให้มัดไว้สักสามนาฬิกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศา
จึงให้เอาตัวนายทวารา มาลงอาญามัดไว้
ไม่รู้หรือว่าสรงวารี เป็นที่ห้ามนักใครเฝ้าได้
มีแต่ตัวเราทั้งสองไซร้ พระบัญชาสั่งให้อยู่ในนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น กิดาหยันครั้นแจ้งถ้วนถี่
จึงออกจากดาหาปาตี กลับไปวังปันหยีมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม นบนิ้วประนมเหนือเกศา
ทูลระเด่นสังคามาระตา ต่อหน้าปันหยีฤทธิรงค์
ข้าเห็นอุณากรรณเรืองศรี เมื่อเข้าที่ชำระสระสรง
ทรวงเต่งเคร่งครัดดังบุษบง มิใช่ชายมั่นคงพระทรงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาศรีใส
สรวลพลางตบเพลาเข้าทันใด นั่นมิใช่หรือพระราชา
บรรดาคนนั่งอยู่ทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นพร้อมกันถ้วนหน้า
ต่างถุ้งเถียงกันอยู่ไปมา ด้วยสงสัยมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์อุณากรรณเฉิดฉัน
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงไปพลัน น้องคิดประหวั่นพรั่นใจ
เมื่อเขาเห็นประจักษ์อยู่ฉะนี้ จะไปหาปันหยีกระไรได้
เขาจะรุมกันเย้ยไยไพ น้องจะได้ความอายพันทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางพี่เลี้ยงทั้งสองศรี
ตรึกตราแล้วทูลทันที ครั้นมิไปบัดนี้จะซ้ำร้าย
จงไปหาปันหยีดีกว่า ให้สิ้นจินดาที่มุ่งหมาย
ความแหนงแคลงใจจะเคลื่อนคลาย โฉมฉายอุตส่าห์เสด็จไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณคิดพรั่นหวั่นไหว
จำเป็นมาทรงอาชาไนย เสด็จไปยังปันจะรากัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเดินเข้าไป พอได้ยินสำรวลสรวลสันต์
ยิ่งคิดขวยเขินสะเทินครัน ขืนใจจรจรัลด้วยจำเป็น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีครั้นเหลือบแลเห็น
ทั้งพี่เลี้ยงอนุชาไม่มีเว้น ต่างคนเขม้นดูอุณากรรณ
ปันหยียิ้มพลางทางว่าไป เป็นไฉนขัดแค้นแสนศัลย์
ลงอาญาข้าไทอยู่เป็นควัน แล้วสรวลขึ้นพร้อมกันทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผินพักตร์มาแก้ไข
อย่าเล่นช้าข้าไม่สบายใจ เสนาในนำสารมาวานนี้
พระบิตุเรศประชวรโรคา ให้ข้าทูลลาไปกรุงศรี
จำจะเร่งรีบไปวันนี้ ค่อยอยู่จงดีจะขอลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเศร้าใจเป็นหนักหนา
ว่าเจ้าไปเมื่อไรจะกลับมา พี่จะนับวันท่าทุกราตรี
ตัวเจ้าจะกลับไปเวียงชัย ที่ไหนจะคิดถึงพี่
จะเพลินชมพระสนมนารี ที่ทรงศรีโสภายาใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกล่าวแกล้งแถลงไข
พระบิดาประชวรฉะนี้ไซร้ หรือจะมีใจชมอิสตรี
อันตัวข้าจะลาคลาไคล แต่ใจจะคำนึงคิดถึงพี่
ฝ่ายพี่กังวลสิย่อมมี เห็นทีจะไม่เหมือนอนุชา
แม้นบิตุเรศไม่ประชวรหนัก น้องรักก็ไม่จากเชษฐา
ถึงไปก็ไม่อยู่ช้า พี่อย่าปรารมภ์ตรมใจ
องค์ศรีปัตหราเมตตาน้อง ยังไม่ทันสนองพระคุณได้
ไม่ลืมคุณพระองค์ทรงภพไตร ท้าวคลายเมื่อไรจะกลับมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ได้ฟังอุณากรรณจำนรรจา พระผ่านฟ้าสลดระทดใจ

ทั้งสังคามาระตาชาญชิด ก็ร่านร้อนรนจิตดังเพลิงไหม้
พี่เลี้ยงกิดาหยันนั้นไซร้ ก็อาลัยรักด้วยอุณากรรณ
ทั้งหลงหนึ่งหรัดอรไท นางเร่งละห้อยไห้โศกศัลย์
อันนางกษัตริย์แลกำนัล ชวนกันเศร้าสร้อยละห้อยใจ
ต่างคิดถึงองค์อุณากรรณ จะกลับไปประมอตันกรุงใหญ่
เคยเล่นเป็นสุขสำราญใจ ไปแล้วเมื่อไรจะเห็นกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณเศร้าใจไหวหวั่น
จึงว่าแก่ปันหยีไปพลัน น้องจะลาจรจรัลวันนี้
ถ้ามีทุกข์ภัยไปวันหน้า จะให้เสนานำสารศรี
มาแถลงแจ้งอรรถคดี ถ้าพี่รู้แล้วอย่าทิ้งกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงตอบวาจาไปพลัน ข้อนั้นจะเป็นไรมี
ถ้าทุกข์อนาทรร้อนเร่า จะช่วยเจ้ากว่าจะสุดกำลังพี่
ตามคำสัญญาได้พาที จะสูญเสียไมตรีกันไย
พี่ลาพรตตามมาอยู่กาหลัง เพราะรักเจ้าควรหรือยังหาเห็นไม่
จะใคร่ตามอนุชาคลาไคล เยี่ยมประชวรท้าวไทด้วยน้องรัก
จะให้เสียทีไปไยเล่า เจ้าพาพี่พลอยเฝ้าให้รู้จัก
พอกระไรก็จะได้ไปพึ่งพัก อาศัยสำนักในกรุงไกร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณาการรณคิดพรั่นหวั่นไหว
มิได้ตอบวาจาประการใด ก็ลาไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงขึ้นรถแก้วแววไว กับพี่เลี้ยงร่วมใจทั้งสองศรี
ให้เคลื่อนหมู่พหลมนตรี เสนีรี้พลสกลไกร
อันรถประเทียบทั้งนั้น ถัดกันตามน้อยตามใหญ่
เหล่าทหารนั้นขี่อาชาไนย แห่หน้ารถชัยไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์ปันหยีสุกาหรา
จึงสั่งให้ผูกอาชา จะไปส่งมิสาอุณาการรณ
สั่งแล้วชำระสระสรง สำอางองค์ทรงเครื่องเฉิดฉัน
มาทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณ เสนีกิดาหยันก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พระพลางกระระตะมโนมัย ถอนฤทัยตะลึงแลหา
ตามไปส่งถึงทวารา ทันรถมิสาอุณาการรณ
พระจึงตรัสอำนวยอวยพร อย่าให้มีทุกข์ร้อนโศกศัลย์
ปราศจากอันตรายโรคัน สารพันเภทภัยอย่าพาธา
อันเสนีรี้พลทั้งสองฝ่าย ไพร่นายมาพบกันพร้อมหน้า
ก็หยุดส่งสั่งเสียกันไปมา ตามมีเสนหาอาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
รับพรปันหยีชาญชัย ด้วยใจยินดีปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ให้ละห้อยสร้อยเศร้าวิญญาณ์ จึงมีพจนาไปทันใด
อุณากรรณเจ้าจงไปดี พี่นี้จะกลับเข้ากรุงใหญ่
ว่าพลางชักม้าจะคลาไคล แล้วหยุดอยู่มิได้ลีลา
พระตะลึงแลดูอุณากรรณ หฤทัยไหวหวั่นกระสันหา
ผินพักตร์หักใจไคลคลา กลับมาติกาหรังทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณรัศมีศรีใส
ครั้นมิสาระปันหยีกลับไป ก็เร่งรีบพลไกรยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เข้าในพนมพนาวัน พลางพินิจพิศพรรณพฤกษา
ให้วังเวงพระทัยไปมา ตรึกตราเศร้าสร้อยละห้อยใจ
ฟังสำเนียงเสียงวิหคกู่ก้อง บ้างร้องขันขานในป่าใหญ่
บ้างจับพฤกษาค่าคบไม้ บ้างไซ้ปีกหางบ้างชมกัน
ลางตัวม่ายเมียงเคียงคู่ บ้างเคล้ากันอยู่เกษมสันต์
บ้างจิกผลไม้มาป้อนกัน ลูกน้อยนั้นเรื่อยร้องก้องดง
ชมพลางทางเร่งพลากร สัญจรไปในไพรระหง
เสด็จมาเหนือราชรถทรง ยิ่งคำนึงถึงองค์ภูวไนย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เที่ยวเตร่เร่ตามพระเชษฐา ไม่รู้ว่าจะไปหนไหน
พอสายัณห์ยอแสงอโณทัย ก็สั่งให้พักพหลพลโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
มาเกณฑ์กันทุกหมวดตรวจตรา ให้ตั้งตาริ้วรอบขอบคัน
จุกช่องกองเพลิงเรียงราย ไพร่นายกำชับเป็นกวดขัน
บรรดาโยธีทั้งนั้น ผลัดกันนั่งนอนในราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณผู้รุ่งรัศมี
สถิตในราชรถรูจี ถวิลถึงภูมีพี่ยา
เอนองค์ลงเหนือบรรจถรณ์ ยิ่งอาวรณ์เศร้าสร้อยละห้อยหา
แต่รำลึกตรึกไตรไปมา นิทราโศกศัลย์รัญจวนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงนารีศรีใส
จึงปรึกษากันทันใด แล้วเข้าไปทูลแจ้งกิจจา
แต่มาเที่ยวอยู่ก็หลายวัน ที่ในอรัญราวป่า
ไม่ประสบพบองค์พระพี่ยา จะกลับไปพาราประมอตัน
เกลือกว่าปันหยีจะไปตาม จะได้ความเดือดร้อนเป็นแม่นมั่น
จะเสียศักดิ์สุริย์วงศ์เทวัญ จำจะคิดผ่อนผันให้พ้นภัย
ถ้าเห็นพหลมนตรี โยธีกองทัพหลับใหล
ขอเชิญกัลยาคลาไคล เสด็จไปในป่าพนาลี

เที่ยวซอกซอนอาศัยไพรสณฑ์ จะได้พ้นมิสาระปันหยี
แม้นไม่ม้วยสุดสุดชีวี เห็นทีจะพบพระพี่ยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ฟังสองพี่เลี้ยงทูลมา ตรึกตราเห็นต้องทำนองใน
ครั้นดึกสงัดเงียบเสียงสำเนียงคน พวกพลนอนหลับทั้งทัพใหญ่
จึงทรงอักษรทันใด แขวนไว้ในรถรัตนา
แล้วชวนพี่เลี้ยงสองศรี จรลีจากราชรถา
คอยหลบหลีกเหล่าโยธา รีบมาให้พ้นคนล้อมวง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ ครั้นออกมาพ้นพลไกร เข้าในป่าไม้ไพรระหง
ให้สร้อยเศร้าเปล่าใจมาในดง เลาะลัดพุ่มพงพนาวา
มาพบภูผาตะหลากัน พอสุริยันรุ่งสว่างเวหา
เดินพลางทางทอดทัศนา แลเห็นศาลาบนบรรพต
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสองศรี เห็นทีจะมีพระดาบส
เราจะได้อาศัยพระนักพรต ก็เลียบขึ้นบรรพตดำเนินไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงอาศรมศาลา จะเห็นพระสิทธาก็หาไม่
เห็นเครื่องแอหนังแขวนไว้ ที่ในอาศรมก็ยินดี
จึงปรึกษาพี่เลี้ยงทั้งสองคน ทีนี้เห็นจะพ้นปันหยี
ด้วยห่างไกลกาหลังธานี เป็นที่สงัดเงียบชอบกล

ทั้งน้ำท่าผลาผลไม้ พอจะอยู่อาศัยไม่ขัดสน
เราจะบวชเป็นชีทั้งสามคน จำเริญผลให้คลายทุกข์ร้อน
ว่าแล้วอุณากรรณเรืองยศ ก็ทรงพรตเป็นแอหนังก่อน
อันสองพี่เลี้ยงบังอร ชลีกรแล้วบวชทันใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

๏ ตั้งใจจำเริญภาวนา อยู่ยังตะหลากันเขาใหญ่
มีความเบิกบานสำราญใจ เภทภัยมิได้ยายี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงตำมะหงงประมอตันกรุงศรี
ทั้งหมู่รี้พลมนตรี ซึ่งอยู่ที่พลับพลาอุณากรรณ
ครั้นแสงทองเรืองรองเรื่อฟ้า ปักษีตื่นตาขานขัน
บรรดาเสนาทั้งนั้น ตื่นขึ้นฉับพลันมิทันช้า
ชวนกันเข้าเฝ้าอุณากรรณ เห็นม่านนั้นปิดรอบรถา
ให้คิดพะวงสงกา เคยเสด็จออกหน้ารถชัย
วันนี้บรรทมพ้นเวลา หรือประชวรโรคาเป็นไฉน
ตำมะหงงค่อยย่องเข้าไป แหวกดูมิได้เห็นองค์
ทั้งสองพี่เลี้ยงก็หายไป ตกใจใคร่คิดพิศวง
ชวนกันเที่ยวหาทุกพุ่มพง เวียงวงจังหวัดพนาลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นไม่ประสบพบองค์ ตำมะหงงผู้มีอัชฌาสัย
กลับมาขึ้นบนรถชัย เห็นอักษรเขียนไว้มิได้ช้า

ในสารนั้นว่าอุณากรรณ คือองค์อสัญแดหวา
ไม่ควรอยู่ในพสุธา เทวัญจึงพาขึ้นไป
สถิตในฟากฟ้ากระยาหงัน อันเป็นสุขเกษมสันต์ผ่องใส
แต่องค์อุณากรรณชาญชัย ถวายบังคมไหว้ใต้บาทา
องค์พระชนกชนนี ซึ่งมีพระคุณเป็นหนักหนา
ดังหนึ่งบิตุเรศมารดา อันเกิดเกศลูกมานี้ไซร้
คิดว่าจะอยู่สนองคุณ กว่าบุญลูกยาจะหาไม่
เป็นกรรมจำเป็นจำไกล มิได้อยู่ทูลพระบาทา
อันตำมะหงงผู้ใจภักดิ์ ซึ่งให้มาพิทักษ์รักษา
พระองค์จงทรงพระเมตตา ขอประทานโทษาเสนาใน ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ ครั้นอ่านสารทราบเหตุการณ์ ตำมะหงงสงสารสะอื้นไห้
บรรดาเสนาทั้งนั้นไซร้ ทั้งนายไพร่พหลพลโยธา
ต่างคนวิโยคโศกศัลย์ ร่ำรักอุณากรรณถ้วนหน้า
กำสรดระทดใจไปมา โศกาไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น นางจินตะหรากุสุมาโฉมศรี
กับบรรดาระเด่นบุตรี หน่อกษัตริย์ธิบดีทั้งนั้น
รู้ว่าอุณากรรณหายไป ต่างตระหนกตกใจไม่มีขวัญ
สองกรข้อนทรวงเข้าจาบัลย์ โศกศัลย์ครวญคร่ำร่ำไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้

๏ โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว ทิ้งข้าเสียแล้วหรือไฉน

จึงให้เทวามาพาไป อยู่ในฟากฟ้าดุษฎี

ข้าไกลบิตุเรศมารดา มาเป็นข้าอยู่ใต้บทศรี

คิดว่าจะได้พึ่งพระภูมี มิรู้ว่ามาหนีข้าไป

แต่นี้ที่ไหนจะมีสุข ตั้งแต่จะทนทุกข์หม่นไหม้

ต่างแสนโศกาอาลัย ร่ำไรรักองค์อุณากรรณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ บัดนั้น ตำมะหงงค่อยคลายโศกศัลย์

จึงทูลนางกุสุมาด้วยพลัน อันจะทรงกันแสงอยู่ในไพร

ใช่องค์มิสาอุณากรรณ จะมาจากกระยาหงันก็หาไม่

จงระงับดับโศกาลัย เชิญไปประมอตันธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาโฉมศรี

ได้ฟังตำมะหงงเสนี เทวีค่อยคลายโศกาลัย

จึงชวนหน่อกษัตริย์สุริย์วงศ์ ขึ้นทรงรถาศรีใส

เสนานำพลสกลไกร เข้าในพนมพนาลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินไป ตามแถวแนวไพรพนาศรี

ชี้ชวนระเด่นบุตรี ชมฝูงสกุณีนานา

โกญจาร่อนร้องในดง ส่งเสียงสำเนียงก้องป่า
มยุเรศรำเคล้ากันไปมา จากพรากต่างพากันโบยบิน
หงส์ทองม่ายเมียงเคียงคู่ เล่นอยู่ในสระกระแสสินธุ์
โพระดกโคกม้าโกกิล ทั้งขมิ้นขาบคุ่มกระลุมพู
เขาไฟกระไนไก่ฟ้า สาลิกาเชยชมสมสู่
กดแก้วระวังไพรสีชมพู แขกเต้าเคล้าคู่คลอกัน
พระองค์ทรงรถมาในไพร เคยชี้ให้น้องชมเกษมสันต์
เป็นกรรมสิ่งไรมาตามทัน เทวัญพาเสด็จไปเมืองฟ้า
ชมพลางทางคิดถึงภูวไนย เร่าร้อนพระทัยเป็นหนักหนา
แต่รอนแรมมาในพนาวา นับได้สิบห้าราตรี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ มาถึง ยังซึ่งประมอตันกรุงศรี
จึงหยุดรี้พลเสนี รถาพาชีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาตำมะหงงผู้ใหญ่
จึงเชิญหน่อกษัตริย์ทั้งนั้นไซร้ เข้าไปยังพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึง จึงถวายบังคมเหนือเกศา
ทั้งหน่อกษัตริย์ขัตติยา กราบเกล้าวันทาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันกรุงศรี
ครั้นเห็นตำมะหงงเสนี กับโอรสบุตรีกษัตรา
มิได้เห็นองค์อุณากรรณ เร่งคิดอัศจรรย์เป็นหนักหนา
จึงมีพระราชบัญชา ตรัสถามมหาเสนาใน
อันองค์อุณากรรณมีศักดิ์ ลูกรักของกูไปอยู่ไหน
หรือประชวรโรคาประการใด จึงไม่เห็นมายังธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศี
ความกลัวเป็นพ้นพันทวี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
อันองค์พระราชโอรสา ฤทธาไม่มีใครเปรียบได้
ยกพลไปถึงกรุงใด ระตูไม่อาจหาญต้านต่อยุทธ์
บ้างถวายเครื่องบรรณาการ สร้อยสนสังวาลมงกุฎ
อีกเครื่องสาตราอาวุธ ทั้งบุตรีโอรสยศไกร
แล้วเข้าอยู่กาหลังพารา ได้อาสาทำการศึกใหญ่
ผลาญระตูจะมาหราบรรลัย เลื่องลือทั้งในธานี
ครั้นกรีธาทัพกลับมา ถึงกลางมรคาพนาศรี
พอเป็นเวลาราตรี จึงพักรี้พลโยธา
อุณากรรณบรรทมบนรถทอง กับสองพี่เลี้ยงเสนหา
ข้าให้นั่งยามตรวจตรา ล้อมวงรักษาทรงฤทธิ์
เมื่อพี่เลี้ยงกับองค์พระหายไป ไม่มีใครรู้เลยแต่สักหนิด
เกณฑ์กันเที่ยวค้นจนสุดคิด พ้นที่จะติดตามพระโอรส

จึงกลับมายังรถา ก็เห็นสาราปรากฏ
แจ้งว่าเทวาในโสฬส พาองค์ทรงยศไปเมืองฟ้า
ครั้นทูลเสร็จสิ้นความตามตรง ตำมะหงงบังคมเหนือเกศา
แล้วจึงถวายสารา ซึ่งองค์อุณากรรณเขียนไว้ ฯ

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเป็นใหญ่
ได้ฟังก็ตระหนกตกใจ ภูวไนยเพียงจะม้วยวายปราณ
รับสารามาจากตำมะหงง พระองค์จึงคลี่ออกอ่าน
เห็นลายหัตถ์อุณากรรณมิทันนาน ภูบาลจำได้ประจักษ์ใจ
ครั้นทรงเสร็จสิ้นสารา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
ถ้อยคำซึ่งร่ำว่าไว้ ให้อาลัยเป็นพ้นพันทวี
แล้วพระจึงแจ้งความไป แก่องค์ประไหมสุหรี
อันราชโอรสของเรานี้ มีบุญประเสริฐเลิศไกร
มิใช่มนุษย์ในธรณี พ้นที่ตัวเราจะเลี้ยงได้
เทวาจึงพาขึ้นไป อยู่ในสวรรค์ชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
ได้ฟังพระราชบัญชา กัลยาข้อนทรวงเข้าร่ำไร
โอ้ว่าอุณากรรณเจ้าแม่เอ๋ย กรรมสิ่งใดเลยมาซัดให้
เวรามาทันจึงชักไป สุดใจแม่แล้วนะลูกรัก

แม้นว่ามารดานี้ไปได้ จะตามเจ้าไปในไตรจักร
จะพาเอาโฉมยงนงลักษณ์ คืนมานคเรศดังจินดา
ตัวแม่ก็แก่ชราแล้ว จะได้พึ่งลูกแก้วไปภายหน้า
ตั้งใจจะให้ผ่านพารา เป็นปิ่นไพร่ฟ้าในกรุงไกร
คิดว่าเจ้าเกิดมาในครรภ์ จะว่าบุตรบุญธรรม์ก็หาไม่
จะได้สืบวงศ์พงศ์พันธุ์ไป ด้วยไร้โอรสแลธิดา
หมายจิตคิดจะฝากผีเจ้า เทวาเขาแกล้งริษยา
พรากลูกข้าไปยังเมืองฟ้า ไม่มีความเมตตาปรานี
หรือว่าบุญแม่นี้น้อยนัก ลูกรักจึ่งเอาตัวหนี
จะคิดผ่อนผันฉันใดดี แม่นี้จะตรอมใจตาย
โอ้ว่าอุณากรรณเจ้าแม่อา กลับมาหาแม่ก่อนนะโฉมฉาย
แม่จะได้ชมเชยให้สบาย สายสวาทอย่าตัดอาลัย
เจ้าจากแม่ไปทั้งรักดังนี้ แม่จะมีความสุขก็หาไม่
ร่ำพลางข้อนทรวงโศกาลัย อรไทพิลาปไปมา ฯ

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันนาถา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ครั้นค่อยคลายโศกาจาบัลย์
จึงพิศโฉมกุมารโฉมศรี พระบุตรีทั้งห้าอันเฉิดฉัน
ทรงลักษณ์วิไลลาวัณย์ โฉมงามละกลกันดังหยาดฟ้า
จึงประทานวังลูกหลวงให้ ทั้งสิ่งของเครื่องใช้เป็นหนักหนา
พระเลี้ยงเป็นโอรสแลธิดา มิให้อนาทรร้อนใจ

เย็นเช้าขึ้นเฝ้าอัตรา จะว่างเว้นเวลาก็หาไม่
มีความเสนหาอาลัย ดังในสุริย์วงศ์เชื้อชิด
มิได้ลืมองค์อุณากรรณ ทรงธรรม์เศร้าสร้อยละห้อยจิต
รำลึกตรึกถึงอยู่เป็นนิจ ด้วยพิศวาสดังชีวา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๒๕

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงพระองค์ทรงพิภพดาหา
ตั้งแต่ระเด่นบุษบา ธิดาดวงสวาทนิราศไป
พระอาดูรพูนเทวษถวิลถึง เช้าค่ำคำนึงแล้วโหยไห้
เห็นแต่สียะตรายาใจ ยิ่งทวีอาลัยถึงบุตรี
พระพลางเชยชมลูกรัก พิศพักตร์ลักขณาราศี
ชันษาล่วงได้สิบห้าปี เพราะเริศร้างพิธีโสกันต์มา
จำจะทำให้ทันตาเห็น แล้วจะเสกให้เป็นฝ่ายหน้า
คิดแล้วภูวไนยก็ไคลคลา ออกมายังท้องพระโรงคัล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ จึงมีพระราชบรรหาร สั่งโหราจารย์คนขยัน
เร่งหาฤกษ์พาเวลาวัน จะตั้งการโสกันต์สียะตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนโหรรับสั่งใส่เกศา
หยิบเอากระดานชนวนมา ควณคูณหารหาฤกษ์พลัน
เสร็จแล้วอภิวาทบาทบงสุ์ ทูลองค์พระผู้ผ่านไอศวรรย์
เดือนสี่ขึ้นสามค่ำวันจันทร์ พระฤกษ์นั้นดีนักภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นปักนัคเรศเป็นใหญ่
จึงตรัสสั่งเสนาปรีชาไว เร่งบัตรหมายไปอย่าได้ช้า
การนี้เราจะทำให้ปรากฏ เกียรติยศเยี่ยงอย่างไปข้างหน้า
ตามจารีตวงศ์เทวา จงเร่งรัดโยธาให้ทำการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น อำมาตย์รับราชบรรหาร
ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ ออกมาจากสถานพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงให้กรมวังสั่งเวร กำหนดการกะเกณฑ์กันกวดขัน
หมายสั่งข้างในเข้าไปพลัน ข้างนอกบอกกันทุกกรม ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เหล่าทหารพลเรือนทุกหมู่หมวด แปดตำรวจนอกในใหญ่สนม
ที่เข้าเวรออกเวรเกณฑ์ระดม ทั้งไพร่หลวงเลกสมให้จับการ
บ้างรีบเร่งรัดจัดแจง ตกแต่งปราสาทราชฐาน
ทอดราชาอาสน์ดาดเพดาน ผูกม่านสุวรรณบรรจง

ตั้งเตียงพิธีที่ข้างหน้า วางเครื่องมุรธาภิเษกสรง
ราชครูจับด้ายสายสิญจน์วง ตามอย่างมงคลพิธีการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ยานี

๏ อันสี่มหาอำมาตย์ ทำเขาไกรลาศคนละด้าน
สารวัดนายหมวดตรวจงาน ท่านผู้อำนวยการคอยติเตียน
ให้เอาฟางพันผูกเป็นลูกเขา ปิดกระดาษเงินเข้าแล้ววาดเขียน
แกล้งประดิษฐ์คิดใส่บันไดเวียน ที่ขึ้นลงลาดเลี่ยนเหมือนศิลา
ช่องชะวากเวิ้งว่างไว้อ่างแก้ว บนเนินแนวนั้นปลูกพฤกษา
รายรูปสิงสัตว์นานา โคกิเลนเลียงผาจามรี
แท่นที่สรงน้ำก็ทำไว้ น้ำไหลจากปากสัตว์ทั้งสี่
ปลูกทั้งพลับพลาทองรูจี สำหรับที่จะได้เปลื้องเครื่องทรง
แล้วให้แต่งถนนหนทาง แผ้วถางเตียนสะอาดกวาดผง
ตั้งตาริ้วราชวัติฉัตรวง บรรจงจัดแจงแต่งไว้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ประชุมเหล่าโหราราชครู พราหมณ์ชีบีกูน้อยใหญ่
กระบวนแห่แตรสังข์ฆ้องชัย เตรียมไว้เสร็จถ้วนทุกประการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ท้าวนางต่างคนอลหม่าน
เลือกสรรกำนัลนงคราญ ทั้งอยู่งานคนรำมโหรี

ที่งามรูปงามทรงส่งสัณฐาน ให้หัดเชิญเครื่องอานพานพระศรี
ซึ่งจะเชิญพระแสงแลพัชนี จัดนารีรุ่นแรกจำเริญวัย
อันนางสระกะเกณฑ์ไว้สองร้อย ล้วนแน่งน้อยนวลละอองผ่องใส
ครั้นเสร็จสั่งกันทันใด แต่บ่ายหน่อยหนึ่งให้พร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงสนมนางสาวสรรค์
แต่พอบ่ายชายแสงสุริยัน ต่างแต่งประกวดกันเป็นโกลา
บ้างวานผู้สันทัดตัดผมให้ ถอนไรจุกเก็บกันหน้า
เร่งให้แล้วโดยด่วนจวนเวลา ฉุกช้าไปกลัวเจ้าขรัวนาย
ที่พานอัตคัดขัดสน อุตส่าห์สู้ซ่อนจนขวนขวาย
ขายผ้าเอาหน้าไว้รอดอาย เป็นการประกวดกายกันทั้งที
บ้างทำยาฟอกขัดให้กัดฝ้า แล้วเรียกข้าเอาขมิ้นมาขัดสี
ไม่ถึงทันใจเอาไม้ตี อีเหล่านี้เคยตัวไม่กลัวกัน
บ้างอาบน้ำทาแป้งแต่งตัว ส่องกระจกหวีหัวปีกปั้น
ติดขี้ผึ้งสิ้นตลับแล้วจับควัน สำลีพันไม้เช็ดที่รอยไร
ได้แป้งนวลชวนเพื่อนกันผัดหน้า เขียนคิ้วสุดตาแล้วแต้มไฝ
บ้างสอดแหวนรังแตนเพชรเจียระไน สวมกำไลใส่สร้อยลูกมะยม
นุ่งยกแต่ละอย่างต่างสีกัน ริ้วสุวรรณตาดดอกเอาออกห่ม
คาดเข็มขัดรัดรอบเอวกลม ใส่กรอบหน้าถมราชาวดี
มานั่งพรั่งพร้อมโดยกระบวน ตรวจตราเตรียมถ้วนตามที่
บ้างถือมยุรฉัตรพัชนี คอยเสด็จจรลีพร้อมกัน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีมีศักดิ์เฉิดฉัน
กับพระพี่เลี้ยงทั้งสี่นั้น ช่วยกันแต่งองค์พระกุมาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ขัดสีมลทินวารินรด น้ำดอกไม้ใสสดสรงสนาน
ลูบไล้เครื่องต้นสุคนธาร นางอยู่งานรำเพยพัชนี
มะเดหวีเข้าผัดพระพักตร์ให้ นวลละอองอำไพผ่องศรี
กันกวดกระหมวดมุ่นเมาลี ใส่เกี้ยวแก้วมณีเนาวรัตน์
ให้สอดสนับเพลาเพริศพราย เชิงงอนงามลายปลายสะบัด
ทรงภูษาพื้นขาวโขมพัสตร์ พี่เลี้ยงช่วยจีบจัดโจงผจง
สร้อยนวมตาบประดับบานพับเพชร สังวาลแวววแก้วเก็จก่องก่ง
ทองกรเก้ารอบรูปภุชงค์ ธำมรงค์เพชรเรืองรูจี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นใกล้ศุภฤกษ์สถาวร บังอรองค์ประไหมสุหรี
กุมกรลูกรักจรลี มาส่งยังที่เกยพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ให้ทรงพระที่นั่งราชยาน พนักงานพระกลดกางกั้น
เสียงประโคมดนตรีนี่นัน สังข์แตรแซ่สนั่นอึงอล
อันเหล่าเสนากิดาหยัน พร้อมกันกราบงามสามหน
ปลายเชือกชักเดินดำเนินพล แห่แหนแน่นสถลมารคมา

อภิรุมชุมสายรายเรียง อินทร์พรหมเดินเคียงซ้ายขวา
เสด็จโดยทางราชรัถยา ไปมหาปราสาทพิธี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวดาหาเรืองศรี
ครั้นราชยานประทับเกยมณี ภูมีจูงกรสียะตรา
นางรับหัตถ์ดัดจริตงามงอน เข้ารับกรต่อพระหัตถ์ท้าวดาหา
นางชำระบาทล้างบาทา ในถาดทองถมยาราชาวดี
ครั้นเสร็จเชิญเสด็จจรจรัล ขึ้นยังสุวรรณปราสาทศรี
ทรงถอดเครื่องพลันทันที แล้วออกไปอัญชลีพระอาจารย์
นั่งเหนือผ้าลาดบรรจง ผันพักตร์ไปตรงทิศอิสาน
ชาวภูษามาลามากราบกราน เอางานแล้วแบ่งพระเกศพลัน
จึงหยิบหญ้าแพรกพระธำมรงค์ ผจงผูกทั้งสามกระหมวดมั่น
ขุนโหรลั่นฆ้องสำคัญ ประโคมขึ้นนี่นันสนั่นไป
พระองค์ทรงภพดาหา ทรงหยิบกรรไกรมาตัดเกศให้
ฝ่ายสังปะลิเหงะทั้งสี่ไซร้ ก็อ่านเวทอวยชัยมงคล
แล้วหยิบกรรบิดพระแสงทรง เปลี่ยนปลงเกศเล่มละสามหน
ประน้ำซ้ำอ่านเวทมนตร์ ให้จำเริญมงคลพระกุมาร ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ สาธุการ

๏ แล้วเสร็จทรงเสลี่ยงเคียงมา ยังภูผาไกรลาสสรงสนาน
ให้ทรงนั่งบนบัลลังก์โอฬาร พนักงานไขสหัสธารา

น้ำพุจากปากโคราชสีห์ วารีหอมตรลบอบบุหงา
บ้างออกจากปากช้างแลอาชา ตกต้องกายาเย็นสบาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ลงสรง

๏ บัดนั้น พราหมณ์ชีบีกูทั้งหลาย
ต่างคนเคารพนบนอบกาย แล้วร่ายพระเวทอันฤทธี
บ้างถวายน้ำสังข์น้ำกลศ รินรดมุรธาภิเษกศรี
อวยชัยให้พรสวัสดี โดยคัมภีร์ไสยศาสตร์สมควร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บรมวงศ์ซึ่งเป็นองค์พระอิศวร
จึงจูงกรสียะตราพาชวน เชิญเสด็จโดยด่วนดำเนินมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ครั้นถึงบุษบกบนยอดเขา จึงให้ทรงสนับเพลาภูษา
ฉลององค์อินทรธนูรจนา ชาวภูษามาลาช่วยสอดทรง
บ้างใส่ดุมกุดั่นกระสันรัด บ้างจีบจัดไว้วางหางหงส์
บ้างถวายชายแครงแต่งพระองค์ ธำมรงค์พาหุรัดจำรัสเรือง
พระวงศาใส่มหามงกุฎให้ แล้วผัดพักตร์อำไพผิวเหลือง
กรรเจียกจอนจินดาค่าเมือง ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ครบครัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วพาลงจากเขาไกรลาส ให้ทรงยานุมาศเฉิดฉัน
เสนาก็ถวายบังคมคัล ประโคมขึ้นพร้อมกันโกลา

คู่แห่เปลี่ยนคู่ชมพูแห่ เวียนแต่เบื้องซ้ายไปขวา
โดยเสด็จเจ็ดรอบไคลคลา พรั่งพร้อมเสนากำนัลใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านดาหากรุงใหญ่
กุมกรโอรสยศไกร พาไปท้องพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ให้อะหนะนั่งเหนือบัลลังก์รัตน์ ภายใต้เศวตฉัตรเฉลิมศรี
พร้อมพระวงศ์พงศาเสนี ต่างถวายอัญชลีพร้อมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ได้ฤกษ์ พระโหรให้เบิกบายศรีขวัญ
ลั่นฆ้องเข้าเป็นสำคัญ สังข์แตรแซ่สนั่นโกลา
ตำมะหงงคลานเข้าไปจุดเทียน ติดแว่นแล้วเวียนไปเบื้องขวา
เวียนวงส่งรับอันดับมา รอบมหามณฑลพิธี
โห่สนั่นครั่นครึกกึกก้อง เสียงระนาดพาทย์ฆ้องอึงมี่
ฝ่ายพวกขับไม้มโหรี ก็บรรสานดีดสีมี่ไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นครบเจ็ดรอบตามตำรับ จึงดับเทียนโบกควันให้
เอาจุณเจิมเฉลิมพักตร์พระดนัย แซ่ซ้องอวยชัยพร้อมกัน
อันองค์พระชนกชนนี ทั้งมะเดหวีเฉิดฉัน
เหล่าราชสุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ ต่างถวายของขวัญพระกุมาร

เสร็จแล้วอำนวยอวยพร ให้สถิตสถาวรเกษมศานต์
ทุกข์โศกโรคภัยอย่าพ้องพาน จงจำเริญชนมานหมื่นปี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
รับพรพระชนกชนนี ด้วยใจยินดีปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบิตุรงค์ทรงพิภพดาหา
ครั้นเสร็จสมโภชพระลูกยา พอเวลาบังควรจวนสายัณห์
จึงพาสียะตราโอรสราช ย่างเยื้องยุรยาตรผาดผัน
มาทรงราชยานคานสุวรรณ พรั่งพร้อมกิดาหยันโยธา
แห่แหนแน่นนันต์คับคั่ง หน้าหลังเรียงรายซ้ายขวา
เสียงประโคมครึกครื้นสนั่นมา ไคลคลาเข้ายังวังพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน เชิด

ช้า

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดรังสรรค์
ตั้งแต่เสร็จการโสกันต์ ให้ผูกพันถวิลจินดา
คิดถึงพระพี่นางโฉมยง กับองค์อิเหนาเชษฐา
แต่พลัดพรากจากสถานนานมา อนิจจาจะเป็นประการใด
อกเอ๋ยทำไฉนจะได้แจ้ง ว่าเสด็จอยู่แห่งหนไหน
คิดพลางรันทดสลดใจ โหยหาอาลัยทุกเวลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ซึ่งรักษา
ครั้นเห็นระเด่นสียะตรา ผิวพักตร์โรยราประหลาดใจ
ทั้งสี่พี่เลี้ยงจึงทูลถาม พระโฉมงามประชวรเป็นไฉน
หรือขุ่นเคืองบทมาลย์ประการใด ข้าน้อยสงสัยมาหลายวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเฉิดฉัน
จึงแถลงแจ้งความพี่เลี้ยงพลัน โรคันขัดแค้นก็ไม่มี
น้องคิดถึงพี่นางกับพี่ยา ทั้งระเด่นวิยะดามารศรี
สามกษัตริย์พลัดพรายไปหลายปี ให้ทวีอาวรณ์ร้อนรน
แต่ฟังข่าวราวเรื่องก็สูญหาย จะเป็นตายไม่แจ้งเหตุผล
สุดจิตที่จะคิดผ่อนปรน จึงทุกข์ทนไม่สบายวิญญาณ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงบังคมเหนือเกศา
จึงทูลปลอบตอบองค์สียะตรา พระอย่าเคืองข้องหมองใจ
ซึ่งจะโศกศัลย์อยู่ในบุรี ใช่จะพบพระพี่ก็หาไม่
เชิญเสด็จลีลาคลาไคล ไปเฝ้าท้าวไททั้งสององค์
แม้นว่าได้ช่องจงทูลลา ไปล่าไล่มฤคาแลบุหรง
จะได้เที่ยวตามสามสุริย์วงศ์ พระจงคิดอ่านการนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราได้ฟังเกษมศรี
จึงว่าพี่คิดความนี้งามดี เห็นทีจะสมดังจินดา

ตรัสพลางทางเข้าที่สรง สำอางองค์ทรงเครื่องโอ่อ่า
กิดาหยันตามเสด็จไคลคลา ขึ้นเฝ้าพระบิดาทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท กราบบาทสองกษัตริย์เป็นใหญ่
ทูลว่าลูกไม่สบายใจ จะลาไปเที่ยวเล่นพนาวา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงภพดาหา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ฟังโอรสลาไปเล่นไพร
สองพระองค์ทรงแสนพิศวาส มิใคร่จะให้คลาดคลาได้
ครั้นจะทานทัดขัดไว้ จะเศร้าสร้อยน้อยใจจาบัลย์
จำเป็นจึงจำอนุญาต เจ้าจะไปประพาสไพรสัณฑ์
อย่าช้านักแต่สักสามวัน แล้วรีบจรจรัลกลับมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดโอรสา
ชื่นชมยินดีปรีดา ถวายบังคมลาจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงที่อยู่ภูวไนย จึงสั่งให้พี่เลี้ยงทั้งสี่
จัดพลโยธาพาชี แต่ในบัดนี้ฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงคนขยัน
รับสั่งแล้วบังคมคัล พากันมาจัดโยธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ยานี

๏ จัดพลพาชีที่สันทัด เกณฑ์หัดม้าแซงซ้ายขวา
เคยขับเคี่ยวเที่ยวไล่มฤคา ทั้งแกล้วกล้าสามารถทุกตัวคน
อันพวกเสนากิดาหยัน ก็เกณฑ์กันอลหม่านสับสน
ครบกระบวนพาชีรี้พล แต่งตนตามขนาดประพาสไพร
ให้ผูกสินธพชาติอาจอง ที่เคยทรงไปป่าล่าไล่
พร้อมพรั่งยังหน้าพระลานชัย คอยเสด็จภูวไนยจะจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สียะตราหนึ่งหรัดเรืองศรี
ครั้นอุทัยไขส่องธาตรี ก็เข้าที่สรงสนานสำราญรมย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ บรรจงทรงสำอางโอ่อ่า พระหัตถ์ขวากรีดกรายปลายผม
ใส่สนับเพลาปักเทพประนม ไหมถมทองทับสลับลาย
ทรงภูษายกกระหนกกระหนาบ ฉลององค์เข้มขาบของถวาย
เจียระบาดตาดสุวรรณพรรณราย ปั้นเหน่งสายบานพับประดับพลอย
พาหุรัดรจนาจินดาดวง ตาบประดับทับทรวงสายสร้อย
ธำมรงค์ซ้ายขวาค่านับร้อย มงกุฎกรรเจียกห้อยสร้อยสนทรง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธิรอน กรายกรยุรยาตรดังราชหงส์
มาทรงสินธพชาติอาจอง ให้เดินพลจัตุรงค์ธงเทียว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก เชิด

โทน

๏ ม้าเอยม้าเทศ สูงสามศอกเศษสีเขียว
พ่วงพีฝีเท้ารัดเรียว เคยขับเคี่ยวเลี้ยวไล่มฤคา
เยื้องอกยกย่องคล่องคล้อย สะบัดย่างใหญ่น้อยเริงร่า
หกหันปั่นป่วนกิริยา เผ่นโผนโจนมากลางพล
ผูกเครื่องกุดั่นดาวมรกต เขียวสดสีจับกับสีขน
สองหูพู่ห้อยจงกล เบาะบนหลังอานตระการตา
ม้าพี่เลี้ยงเคียงข้างม้าที่นั่ง คับคั่งม้าทหารแห่หน้า
ม้ากิดาหยันแซงแข่งมา รีบเร่งอาชาคลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เดินเอยเดินทาง ตามหว่างอรัญวาป่าใหญ่
มรคารื่นราบดังปราบไว้ เหมือนทางที่คลาไคลไปใช้บน
พิศพรรณรุกขชาติที่เชิงผา ดาษดาดอกดวงพวงผล
เห็นกล้วยไม้ใกล้ทางเสด็จดล ดอกโรยร่วงหล่นลงบนทราย
คัดเค้าสาวหยุดย้อยระย้า เหมือนเมื่อประสันตาเอามาถวาย
หอมกลิ่นสุกรมเมื่อลมชาย คล้ายคล้ายพระเชษฐาพาชมดง
ครวญพลางทางนึกคะนึงใน เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจตะลึงหลง
ให้คิดถึงทั้งสามสุริย์วงศ์ พระดั้นดัดลัดดงเดินมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แต่แรมร้อนมาในพนาเวศ จนพ้นเขตแว่นแคว้นแดนดาหา
จึงให้หยุดประทับโยธา เสด็จขึ้นพลับพลาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ แล้วมีมธุรสพจนารถ ตรัสประพาสแก่พี่เลี้ยงทั้งสี่
เราทูลลามาจากธานี ครั้งนี้สมจิตที่คิดไว้
จะเที่ยวสืบแสวงหวังฟังความ ให้พบสามสุริย์วงศ์จงได้
จะแปลงนามตามชาวพงไพร มิให้ใครรู้จักศักดิ์เทวัญ
ให้อาลักษณ์ปรึกษาหารือ เปลี่ยนชื่อเสนากิดาหยัน
สำเหนียกเรียกนามกำหนดกัน สำคัญอย่าให้หลงจงดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศี
ให้อาลักษณ์คิดชื่อใส่บาญชี แล้วกราบทูลภูมีด้วยปรีดา
นามกรพระองค์ผู้ทรงฤทธิ์ ชื่อย่าหรันวิลิศมาหรา
อันพระพี่เลี้ยงประสันตา ชื่อลำบูปะโตหราร่วมใจ
ยะรุเดะพี่เลี้ยงพระโฉมตรู ชื่อลำบูมะหงาหรัดผลัดใหม่
อันกะระตาหลานั้นไซร้ ได้ชื่อลำบูสุหรันตา
ปูนตาชื่อลำบูมะงาหรง เปลี่ยนนามตามจำนงเหมือนชาวป่า
จัดแจงแปลงเสร็จดังบัญชา พระผ่านฟ้าจงทราบบาทบงสุ์

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันชื่นชมสมประสงค์
ครั้นสิ้นแสงสุริยาอัสดง เสียงบุหรงเรื่อยร้องหารัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

แขกมอญ

๏ พระเสด็จเข้าที่ไสยาสน์ เอนอาสน์อาวรณ์ถวิลหวัง
จะติดตามสามกษัตริย์โดยลำพัง สุดกำลังที่จะคิดผ่อนปรน

ขอจงองค์พระอัยกา　　มาช่วยชี้มรคาพนาสณฑ์
แต่นิ่งนึกตรึกตรองหมองกมล　　ทุกข์ทนจนหลับกับไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

ยานี

๏ มาจะกล่าวบทไป　　ถึงองค์ปะตาระกาหลา
ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา　　กระด้างดังศิลาประหลาดใจ
จึงเล็งดูรู้แจ้งประจักษ์　　ว่าสียะตราหลานรักพิสมัย
บัดนี้อาวรณ์ร้อนฤทัย　　จะเที่ยวไปตามสามสุริย์วงศ์
อย่าเลยจะช่วยนำจรลี　　ให้ทั้งสี่พานพบสบประสงค์
คิดแล้วสุราฤทธิ์นิมิตองค์　　เป็นบุหรงมยุเรศร่อนมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ ครั้นถึงริมทางกลางดง　　ก็โผลงจับอยู่ที่เชิงผา
ทำทำนองท่วงทีกิริยา　　เหมือนอย่างมยุราพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
ครั้นอุทัยไขส่องธาตรี　　ก็เข้าที่สระสรงคงคา
ทรงเครื่องประดับสรรพเสร็จ　　แต่งอย่างปันจุเหร็จโจรป่า
มาทรงสินธพอาชา　　ให้ยกโยธาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ พระพิศพรรณปักษาในป่าสูง　　เห็นนกยูงลำยองผ่องใส
รูปร่างประหลาดระวาดระไว　　ผิดนกที่ในพนาลี

ปีกหางงามรับสลับลาย วงแววแพร้วพรายหลายสี
พระรักจะใคร่ได้สกุณี ไปเลี้ยงไว้เป็นศรีพารา
คิดพลางทางมีบัญชาการ สั่งทหารไพร่นายซ้ายขวา
จงแยกย้ายรายกันระดมตา จับบุหรงมยุราบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
จึงไล่คนเข้าล้อมสกุณี เป็นหน้าที่ทุกหมวดตรวจตรา
บ้างขัดแร้วแล้วลงบ่วงราย ขึงข่ายคอยดักปักษา
พวกเกณฑ์หัดสันทัดอาชา โห่ร้องก้องป่าพนาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น นกยูงทองเทวาอัชฌาสัย
เห็นพวกพหลพลไกร ล้อมไว้มากมายหลายชั้น
แกล้งทำโผผินบินหนีมา จำเพาะผ่านหน้าม้าย่าหรัน
เดินร่ายชายไปในไพรวัน แล้วผินผันทำยืนหยุดพัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันสุริย์วงศ์ทรงศักดิ์
ให้คิดรักใคร่ในนกนัก พระจึงชักอาชาตามไป
พี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน ใครจะติดตามทันก็หาไม่
แต่องค์เดียวเคี่ยวขับอาชาไนย เลี้ยวไล่บุหรงในพงพี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น บุหรงสุรารักษ์ปักษี
เห็นย่าหรันดั้นดัดพนาลี ขับควบพาชีกระชั้นมา
จึงโผผินบินไปให้ห่าง แล้วย่องย่างหยุดยืนคอยท่า
ฟ้อนรำทำทีกิริยา ปักษาแกล้งล่อรอรั้ง
ด้วยเดชเทวัญบันดาล วันเดียวถึงด่านเมืองกาหลัง
ก็เลี้ยวลับคลับคล้ายกายกำบัง คืนยังกระยาหงันชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
เห็นนกหายไปกับนัยนา พระจินดาดูประหลาดหลากใจ
ชะรอยองค์อัยกาสุราฤทธิ์ แกล้งนิมิตเป็นบุหรงให้หลงไล่
เหมือนช่วยนำมรคาพนาลัย หวังจะให้พบสามกษัตรา
คิดแล้วลงจากม้าที่นั่ง เข้าหยุดยังร่มไทรใบหนา
เสด็จนั่งเหนือแผ่นศิลา คอยท่าพวกพลมนตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายพระพี่เลี้ยงทั้งสี่
พวกสกรรจ์สันทัดพาชี รีบตีม้าตามเสด็จไป
ต่างคนควบขับเต็มกำลัง จะทันม้าที่นั่งก็หาไม่
บ้างล้าเลื่อยเหนื่อยนอนอ่อนใจ เข้าหยุดอยู่ร่มไม้ก็มากมาย
บ้างเลียบเนินเดินไปในไพรพฤกษ์ พบหนองน้ำลึกต้องลงว่าย
บ้างกลัวเสือสิงห์สัตว์จะกัดตาย บ่าวนายถ้อยทีไม่หนีกัน

บ้างเข้าดงหลงทางค้างอยู่ ตะโกนกู่ได้เพื่อนแล้วผายผัน
ครั้นเห็นรอยม้าทรงเป็นสำคัญ ก็รีบลัดดัดดั้นตามไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาพบองค์พระภูมี จึงเข้าไปอัญชลีประนมไหว้
แล้วเร่งให้ทำพลับพลาชัย อึงไปทั้งป่าพนาวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
จึงเสด็จย่างเยื้องจรจรัล ขึ้นยังสุวรรณพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีตริตรึกปรึกษา
พร้อมกันกราบทูลมิทันช้า แต่เสด็จออกมาประพาสไพร
กำหนดนับได้เจ็ดวันวาร จนถึงด่านกาหลังกรุงใหญ่
ขอเชิญเสด็จกลับไป ยังพิชัยดาหาธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์ย่าหรันเรืองศรี
ได้ฟังเสนาทูลคดี จึงมีพจนารถตอบไป
บัดนี้ได้มาถึงกาหลัง ก็สมดังจินดาอัชฌาสัย
ควรเราจะแวะเข้าไป บังคมไหว้ใต้เบื้องบทมาลย์
ว่าแล้วสั่งปะหรัดกะติกา จงไปแจ้งกิจจาแก่ขุนด่าน
บอกเขาว่าเราชาวดงดาน มาสู่สมภารพระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปะหรัดกะติกาใจกล้า
รับสั่งแล้วบังคมลา มาขึ้นม้าควบขับไปฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปแจ้งการ แก่ขุนหมื่นชาวด่านนายใหญ่
บัดนี้ย่าหรันชาวไพร จะเข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนด่านนายใหญ่คนขยัน
ซักไซ้ได้ความทุกสิ่งอัน ก็ขึ้นม้าพากันเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน จึงบอกเวรมหาดไทยถ้วนถี่
นายรองเรียนความตามคดี ขอท่านเสนีจงแจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังตำมะหงงไม่สงสัย
จึงเข้ามากราบทูลทันใด ตามในอนุสนธิ์แต่ต้นมา
ว่ามีปันจุเหร็จผู้หนึ่งนั้น ชื่อย่าหรันวิลิศมาหรา
มีใจสามิภักดิ์สมัครมา จะเป็นข้าใต้เบื้องบทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังได้ฟังสาร
จึงตรัสสั่งดะหมังให้เกณฑ์การ กำชับชาวพนักงานให้จงดี
ซึ่งจะแต่งไปรับย่าหรัน ให้เหมือนครั้งอุณากรรณปันหยี
ตามอย่างทางราชไมตรี อย่าให้เสียประเวณีแต่ก่อนมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
บังคมภูวไนยแล้วไคลคลา ออกไปศาลาลูกขุนพลัน
สั่งทุกพนักงานเสร็จสรรพ จงแต่งออกไปรับย่าหรัน
เหมือนครั้งปันหยีอุณากรรณ ให้ทันแต่รุ่งพรุ่งนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พนักงานอลหม่านอึงมี่
นายอำเภอป่าวร้องเอาฆ้องตี พรุ่งนี้แขกเมืองจะเข้ามา
แต่บรรดาชาวบ้านร้านตลาด แต่งตัวให้สะอาดโอ่อ่า
จงจัดของดีดีมีราคา เอามานั่งขายทุกร้านรวง
รกเรี้ยวตรงไหนก็ให้ถาง ตามทางทุกตำบลถนนหลวง
ที่ปรักหักพังทั้งปวง เอาคนพวงพม่ามาทำการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายรู้สิ้นทุกถิ่นฐาน
เร่งรัดจัดแจงแต่งร้าน หน้าบ้านแผ้วกวาดสะอาดตา
บ้างฉาบปูนหลังคาฝาผนัง กระจกลับแลตั้งบังฝา
แต่บรรดาร้านริมรัถยา ห้อยพวงบุหงาอบอาย
บ้างปูพรมผูกม่านกั้นฉาก สิ่งของหลายหลากออกเรียงขาย
แต่งตัวเพราพริ้งทุกหญิงชาย นุ่งห่มสมกายประกวดกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองเสนาคนขยัน
พนักงานรับแขกเมืองนั้น จึงนำพวกพลขันธ์คลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงปลายด่านกาหลัง ก็ไปยังพี่เลี้ยงผู้ใหญ่
บอกว่าพระองค์ทรงเวียงชัย สั่งให้มารับเข้าบุรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงแจ้งความถ้วนถี่
จึงไปทูลย่าหรันทันที ตามที่ถ้อยคำเสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ได้ฟังชื่นชมภิรมยา เสด็จมาสรงชลบนเตียงทอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน
๏ เย็นฉ่ำน้ำดอกไม้ไขสุหร่าย วารีโรยโปรยปรายตกต้อง
ทรงเครื่องสุคนธารใส่พานรอง กระแจะเจือเนื้อทองชมพูนุท
สอดใส่สนับเพลาพื้นตาด ปักรูปสีหราชผาดผุด
ภูษายกพื้นแดงแย่งครุฑ ทรงข้าวบิณฑ์ลายบุษบาบาน
ฉลององค์ทรงอย่างปันจุเหร็จ ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายสายประสาน
ตาบประดับทับทรวงสังวาล ทองกรแก้วประพาฬพาหุรัด
เฟื่องห้อยสร้อยสุวรรณบรรจง ธำมรงค์เพชรน้ำตะกั่วตัด
เหน็บกริชฤทธิไกรดอกไม้ทัด แล้วมาทรงกัณฐัศว์อัสดร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

โทน
๏ ม้าเอยม้าที่นั่ง พ่วงพีมีกำลังไม่ย่อหย่อน
ย่องย่ำทำพยศบทจร ปากอ่อนหันหกยกสองเท้า

ผูกเครื่องหมอนปักหักทองขวาง ซองหางบังเหียนหูพู่ขาว
ตาบหน้าใบโพธิ์ห้อยพร้อยพราว ประดับดาวสุวรรณกุดั่นดวง
ม้าพี่เลี้ยงเคียงข้างซ้ายขวา ไว้หน้าขับขี่เป็นทีท่วง
ม้าแห่หน้าหลังทั้งปวง ดังดาวล้อมดวงจันทรา
เสนากาหลังเวียงชัย นำพลสกลไกรไปหน้า
ฆ้องกลองก้องกึกโกลา เข้าในนัคราธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงประชาชาวกรุงศรี
นั่งแน่นสองข้างทางจรลี ชายหญิงชิงที่ทะเลาะกัน
ผัวเมียใหม่ใหม่อยู่ในหอ ชะเง้อคอคอยดูย่าหรัน
เห็นพลหน้าแห่แหนแน่นนันต์ เป็นหลั่นหลั่นล้วนขี่ม้ามา
ธงเทียวเขียวเหลืองแลสลับ สีจับกับสีเสื้อผ้า
ครั้นเห็นย่าหรันเพียงขวัญตา หนุ่มน้อยโสภาลาวัณย์
ลางคนบ่นว่าเป็นน่ารัก พิศพักตร์ผ่องเพียงดวงบุหลัน
งามคล้ายละม้ายเหมือนอุณากรรณ แต่ย่าหรันงามสมเป็นทรงชาย
บ้างว่าละกลกันกับปันหยี ท่วงทีแลลอดสอดส่าย
ที่สาวสาวชาวบ้านร้านราย รักย่าหรันมั่นหมายทุกนารี
บ้างเปรมปริ่มยิ้มย่องต้องใจ คิดจะใคร่หย่าผัวเอาตัวหนี
กลัวจะไม่ได้สมสิเสียที แต่รีรีรวนรวนป่วนใจ

ที่สาวใหญ่ใส่จริตติดปั้นปึ่ง ทำประหนึ่งหาเป็นเช่นนั้นไม่
ครั้นย่าหรันผันแปรแลไป สบตาต้องใจก็ทำอาย
บ้างสะกิดเพื่อนกันจำนรรจา พูดพลางหางตาชม้อยม่าย
ให้คิดรักใคร่อยู่ไม่รู้วาย หญิงชายนิยมยินดี

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
เหลือบเห็นสาวสาวชาวธานี ก็เข้าใจในทีกิริยา
พระพลางแย้มยิ้มพริ้มพราย ประปรายชายเนตรชำเลืองหา
เห็นหน้าไหนผุดผาดประหลาดตา ก็ชักม้าเหนี่ยวหน่วงเป็นท่วงที
ดูพลางทางกระซิบบอกพี่เลี้ยง เดินเคียงเห็นอะไรหรือไม่พี่
จะสนใจไว้บ้างก็ไม่มี ทำทีนิ่งได้เหมือนไม่เคย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปูนตาพี่เลี้ยงทูลเฉลย
จะหมายมั่งก็ระวังจะเกินเลย จึงทำเฉยกลัวจะพ้องที่ต้องการ
เห็นคิ้วตาประปรายเป็นหลายหน ตามถนนเนื่องมาทุกหน้าบ้าน
ต่อเหลือออกนอกเกณฑ์เป็นเดนชาน จึงจะคอยขอประทานสักครึ่งคน
พอสมกับชาวป่าพนาลี ไม่เคยเข้าธานีแต่สักหน
ทูลพลางทางทำแยบยล ยิ้มแย้มแกมกลไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา แม้นสมหมายเหมือนว่าเป็นไรมี

เสียแรงได้เดินป่ามาด้วยกัน จำจะต้องแบ่งปันให้พี่
ว่าแล้วกะระตะพาชี ชำเลืองดูนารีทุกร้านมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาใหญ่ใกล้ประตู ให้โยธีหยุดอยู่พร้อมหน้า
เสด็จลงพาชีแล้วลีลา เสนานำเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงท้องพระโรงที่ข้างหน้า จึงถวายวันทาท้าวกาหลัง
น้อมองค์ลงคำนับยับยั้ง คอยฟังพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
สถิตเหนือแท่นแก้วแววฟ้า พร้อมหมู่มาตยาเสนาใน
ครั้นเห็นย่าหรันมาอัญชลี จึงมีพจนาปราศรัย
เจ้าอยู่นัคเรศประเทศใด มีธุระสิ่งไรจึงไคลคลา
ดูจริตกิริยามารยาท เห็นมิใช่เชื้อชาติชาวป่า
น่าจะเป็นสุริย์วงศ์กษัตรา พิศพักตร์โสภาดังดวงเดือน
หรือเป็นอนุชาอุณากรรณ ผิวพรรณงามคล้ายละม้ายเหมือน
แต่หากปลอมแปลงแกล้งบิดเบือน อย่าอำเอื้อนจงแจ้งแต่จริงไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันบังคมแถลงไข
พระอย่ากินแหนงแคลงฤทัย ข้ามิได้เป็นน้องอุณากรรณ

จะรู้จักตระหนักนามก็ไม่มี ข้อนี้ใช่จะแสร้งเสกสรร
ข้าเป็นชาวป่าพนาวัน เที่ยวอยู่ในอรัญกันดาร
แจ้งว่าพระองค์วงศ์เทเวศร์ มงกุฎเกศกาหลังราชฐาน
ขจรเดชเดชากฤษฎาการ จึงมาเฝ้าบทมาลย์พระผ่านฟ้า
หวังจะเอาพระเดชปกเกศเกล้า ให้บรรเทาทุกข์ภัยไปภายหน้า
ข้าไซร้ใช่เชื้อกษัตรา ซึ่งตรัสว่าเกินศักดิ์ไม่สมควร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังได้ฟังก็แย้มสรวล
เห็นท่วงทีถ้อยคำอำยวน ไม่ควรกวนซักไซ้ไล่เลียง
คิดพลางทางมีพจนารถ ตรัสประภาษโน้มน้าวกล่าวเกลี้ยง
เจ้าจงอยู่ในกาหลังวังเวียง พ่อจะเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันเพราเพริศเฉิดฉัน
ก้มเกล้าเคารพอภิวันท์ ทูลสนองพระบัญชาไป
ซึ่งทรงพระเมตตาการุญ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะขออยู่เป็นข้าช่วงใช้ ตามแต่ภูวไหนจะเมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
ฟังสนองต้องในวิญญาณ์ ยิ่งแสนเสนหาพันทวี
จึงประทานเครื่องยศย่าหรัน ตามตำแหน่งเหมือนกันกับปันหยี
ให้อยู่วังดาหาปาตี แทนที่มิสาอุณากรรณ

ตรัสพลางอำนวยอวยพร จงสถิตสถาวรเกษมสันต์
สั่งเสร็จพระเสด็จจรจรัล ขึ้นปราสาทสุวรรณพรรณราย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉาย
เห็นรูปร่างย่าหรันนั้นละม้าย คล้ายคล้ายยาหยีสียะตรา
ให้มีมิตรจิตคิดรักใคร่ จึงปราศรัยด้วยความเสนหา
ดีแล้วที่เจ้าเข้ามา เป็นข้าบาทบงสุ์พระทรงธรรม์
พี่ก็เป็นแขกเมืองเหมือนเจ้า สิ่งไรเราอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จะได้เป็นเพื่อนราชการกัน ผูกพันเป็นมิตรไมตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันได้ฟังปันหยี
ยิ้มพลางทางตอบวาที ข้านี้เป็นชาวดงดอน
ไม่เข้าใจที่ในราชกิจ ถ้าแม้นผิดพลาดพลั้งช่วยสั่งสอน
เป็นคนใหม่ไม่เคยเข้านคร พี่มาอยู่ก่อนอย่าสูญใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
ถึงตัวพี่ก็มิใช่ชาวใน แต่สิ่งไรรู้บ้างจะบอกกัน
ตรัสพลางต่างองค์ก็ลีลา มาขึ้นอาชาผายผัน
ปันหยีไปปันจะรากัน ย่าหรันไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๒๖

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
แต่ได้เห็นย่าหรันฤทธี ก็ยินดีจำได้ว่าสียะตรา
คิดจะใคร่ทูลองค์พระทรงศักดิ์ ให้รู้จักแจ้งว่าขนิษฐา
แล้วกลัวเกลือกจะพะวงสงกา เคลือบแคลงวาจาไม่เชื่อฟัง
จะไปดูสำคัญให้มั่นก่อน จึงจะทูลภูธรต่อทีหลัง
ตริเสร็จแล้วเสด็จออกจากวัง ไปยังย่าหรันทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันครั้นเห็นก็ปราศรัย
มานั่งนี่ด้วยกันอย่าเกรงใจ เจ้านี้ชื่อไรไปไหนมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาจึงตอบว่า
เราชื่อจะหรังวิสังกา อนุชาปันหยีชาญชัย

เห็นน้องก็เป็นน่าเอ็นดู พึ่งมาอยู่ในเมืองใหม่ใหม่
ไม่มีที่ร่วมรักรู้จักใคร พี่จึงตั้งใจจำนงมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ยิ้มพลางทางกล่าววาจา ขอบใจเชษฐาเป็นพ้นนัก
เมตตาอุตส่าห์มาเยี่ยมเยือน ดูเหมือนหนึ่งคนเคยรู้จัก
บุญของน้องแล้วได้พบพักตร์ จะผูกพันร่วมรักกันสืบไป
ตรัสพลางสรวลสันต์หรรษา ชวนเล่นเจรจาปราศรัย
ต่างแสนเสนหาอาลัย รักใคร่สนิทติดพัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงหลงหนึ่งหรัดสาวสวรรค์
ครั้นบ่ายชายสีรวีวรรณ เคยไปประพาสพรรณมาลี
จึงชวนนวลนางอรสา กับระเด่นกันจะหนามารศรี
พร้อมฝูงกำนัลนารี จรลีมาสวนดอกไม้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

สมิงทอง

๏ นางเสด็จลดเลี้ยวเที่ยวประพาส รุกขชาติช่อทรามงามไสว
พิกุลดกดอกตกเต็มไป กำนัลในไล่เก็บชิงกัน
พื้นเตียนเลี่ยนลาดศิลาลาย พฤกษารายรอบพลับพลาสะตาหมัน
สาวหยุดพุทธชาดมะลิวัลย์ เลื้อยพันกำแพงแก้วเป็นแถวทิว
ลางนางบ้างเก็บลูกบานเย็น มาผัดหน้าทาเล่นไม่เป็นสิว
ที่สันทัดดัดจริตบิดพลิ้ว ถือมะกรูดกรีดนิ้วเดินดม

เกนหลงทรงเด็ดดอกจำปา ประทานนางอรสาแซมผม
นางกำนัลน้อยน้อยสอยสุกรม เก็บใส่สไบห่มห่อมา
บ้างเก็บดอกรักซ้อนทำซ่อนเงื่อน ให้เพื่อนที่สนิทเป็นปริศนา
บ้างแย้มสรวลชวนชมมาลา หยอกกันหรรษาสำราญ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ แล้วเสด็จหยุดยั้งนั่งเล่น ในตำหนักที่นั่งเย็นเกษมศานต์
ร้อยกรองบุปผาสุมามาลย์ กับพี่เลี้ยงนงคราญกำนัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยัน จึงว่าแก่ย่าหรันอนุชา
วันนี้พี่จะพาจรลี ไปหาปันหยีสุกาหรา
ตรัสพลางทางชวนกันลีลา ออกจากวังดาหาปาตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
ครั้นมาใกล้สวนมาลี ได้ยินเสียงสตรีนี่นัน
จึงเหลือบเหลียวแลลอดสอดดู ตามช่องประตูสะตาหมัน
เห็นสามอรไทวิไลวรรณ นั่งอยู่ด้วยกันบนพลับพลา
ให้คิดประดิพัทธ์พิศวง ในอนงค์น้อยนั้นหนักหนา
พระองค์อ่อนละไมไปมา แล้วจินดานิ่งนึกคะนึงใน
อันนางนฤมลคนนี้ จะเป็นเมียปันหยีหรือมิใช่
ช่างงามจริงพริ้งพร้อมละม่อมละไม ดูพลางเพลินไปไม่ไคลคลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาจึงร้องว่า
หยุดอยู่นั่นไยยังไม่มา เห็นอะไรต้องตาหรือว่าไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
สะดุ้งจิตคิดตอบคำไป หนามอะไรมายอกน้องนี้
แล้วแสร้งแกล้งยกบาทา อนิจจาเคราะห์ร้ายไม่พอที่
ทำผูกพักตร์ชักหนามแล้วพาที อย่าเพ่อไปก่อนพี่อยู่ท่ากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาตอบย่าหรัน
หนามนี้เจ้ากรรมสำคัญ ให้กวาดทุกวันก็มีมา
เหมือนแกล้งชักนำมาจำเพาะ ชะรอยสบคราวเคราะห์ขนิษฐา
เห็นจะปวดรวดเร้าถึงอุรา นึกนึกก็เป็นน่าประหลาดใจ
แต่หนามนิดเท่านี้สิยังเจ็บ ถ้าถูกต้องลองเล็บจะเป็นไฉน
ตรัสพลางแย้มสรวลชวนคลาไคล เข้าในวังปันจะรากัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงตำหนักที่ข้างหน้า จึงไปหาปันหยีเฉิดฉัน
สังคามาระตาบังคมคัล แต่ย่าหรันนั้นไม่อัญชลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงตรัสเรียกย่าหรันทันที มานั่งถึงนี่อนุชา

ทั้งสองสนทนาปราศรัย มิได้เดียดฉันท์หรรษา
แล้วตรัสสั่งกำนัลกัลยา ไปหาหลงหนึ่งหรัดมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลสาวศรี
รับสั่งบังคมแล้วจรลี ไปยังที่ตำหนักนางโฉมยง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ แจ้งว่าเสด็จอยู่สวนดอกไม้ จึงตามไปกราบทูลนางเกนหลง
ว่าพระเชษฐาสุริย์วงศ์ ให้เชิญองค์อรไทไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงแจ้งใจว่าให้หา
จึงเสด็จจากสวนมาลา ไปเฝ้าพระเชษฐาธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
เหลือบเห็นย่าหรันทันที เทวีขวยเขินสะเทินใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีไม่พะวงสงสัย
จึงว่าแก่ขนิษฐาทันใด เจ้ารู้จักกันไว้กับพี่ยา
ทั้งสองอย่ารังเกียจเดียดฉันท์ จงเป็นพี่น้องกันไปภายหน้า
แล้วตรัสสั่งสาวสรรค์กัลยา ให้ยกเครื่องโภชนามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งใส่เกศี
จึงเชิญเครื่องโภชนาสาลี ตั้งถวายปันหยีด้วยปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงตรัสเรียกย่าหรันกับกัลยา เจ้ามากินโภชนาด้วยกัน
ไหนไหนก็เป็นน้องของพี่ มารศรีอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
จงสนิทคิดเหมือนว่าร่วมครรภ์ จะทำถือเชิงชั้นไม่ชอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดศรีใส
ทั้งอายทั้งกลัวภูวไนย จึงจำใจเสวยโภชนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
เห็นเกนหลงทรงโฉมโสภา ลักขณาเลิศล้ำนารี
ให้คิดพิสมัยใจปอง ด้วยรู้แน่ว่าเป็นน้องของปันหยี
เสวยพลางทางดูเทวี ทำทีแยบคายชายตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายฝูงนางบำเรอถ้วนหน้า
ครั้นเข้าที่เสวยเคยเวลา ต่างถวายวันทาพร้อมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เบ้าหลุด

๏ จึงรำฟ้อนอ่อนระทวยนวยนาด ยุรยาตรเยื้องกรายผายผัน
แล้วตีวงลดเลี้ยวเกี่ยวพัน รอเรียงเคียงกันเป็นแยบคาย
ทำทวนทบตรลบหลีกเลี่ยง นางจำเรียงจับระบำรำถวาย
หันเหียนเปลี่ยนแทรกไปข้างซ้าย แล้วย้ายมาขวาทำท่าทาง

ซ้อนจังหวะประเท้าเคล่าคล่อง เป็นทำนองมยุเรศฟ้อนหาง
เวียนระวันหันวงอยู่ตรงกลาง กำนัลนางนารีปรีดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันเร่งแสนเสนหา
ดูนางพลางชำเลืองนัยนา ระวังเนตรเชษฐาเทวี
เห็นปันหยีเมินไปดูฟ้อนรำ พระลำลำจะใคร่โลมนางโฉมศรี
แกล้งขยับกลับกายเป็นหลายที เห็นเทวีไม่เหลือบเหลียวมา
จึงค่อยลอบเลียมลองต้องพระหัตถ์ นางสะบัดแหวนหลุดลงตรงหน้า
พระแย้มยิ้มพริ้มพรายชายตา กัลยากลุ้มกลัดขัดใจ
ครั้นปันหยีเหลือบแลมาตรง จึงหยิบธำมรงค์นั้นส่งให้
ทำเป็นกล่าวแกล้งแสร้งใส่ไคล้ ว่าแหวนของทรามวัยตกลง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีศักดิ์สูงส่ง
เชื่อคำย่าหรันเป็นมั่นคง พระองค์เคืองขัดแล้วตรัสมา
เกนหลงหนึ่งหรัดนี้เป็นไร จิตใจเพลิดเพลินนักหนา
แหวนหลุดจากนิ้วเคลื่อนคลา จะรู้สึกกายาก็ไม่มี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
กลุ้มกลัดขัดแค้นแสนทวี ครั้นจะแจ้งคดีก็อายใจ
นางนั่งก้มพักตร์แล้วชักหน้า จะเสวยโภชนาก็หาไม่
บังคมลาเชษฐาทันใด กระทืบเท้าเข้าไปที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ครั้นเสร็จเสวยโภชนา ก็อำลาปันหยีจรลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เดินพลางทางคิดพิศวง ให้คะนึงถึงองค์นางโฉมศรี
ครั้นถึงวังดาหาปาตี ตรงเข้าสู่ที่บรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ ทอดองค์ลงเหนือบรรจถรณ์ แน่นอนอ่อนจิตพิสมัย
ยอกรก่ายพาดวิลาศไว้ พลางสะท้อนถอนใจไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงสงสัยเป็นหนักหนา
เห็นย่าหรันสร้อยเศร้าพักตรา กิริยาวิปริตผิดไป
จึงเข้าใกล้บาทมูลแล้วทูลถาม พระมีความเดือดแค้นเป็นไฉน
หรือไปหาปันหยีวันนี้ไซร้ หยาบช้าว่าไรให้โกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
จึงแจ้งความตามจริงในวิญญาณ์ ปันหยีมิได้ว่าอะไรน้อง
น้องเห็นขนิษฐาของปันหยี ความงามไม่มีเสมอสอง
ทำไฉนจะได้เป็นคู่ครอง จะตริตรองคิดอ่านประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงกราบทูลแถลงไข
แม้สอดสนหาคนชิดใช้ ที่ไว้เนื้อเชื่อใจกัลยา

แล้วผูกรักให้ช่วยชักสื่อสาร เห็นการก็จะสมปรารถนา
นี่ขัดสนจนใจด้วยปลอมมา ไม่รู้ที่จะพึ่งพาผู้ใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันได้ฟังก็หม่นไหม้
ยิ่งมีความเสนหาอาลัย ถวิลถึงอรไทเทวี
พระคิดจะใคร่ไปหา ให้พบพักตรานางโฉมศรี
ครั้นจะไปตรงตรงก็ไม่ดี ปันหยีจะพะวงสงกา
พระจึงคิดเขียนผ้าคลุมผทม เรื่องอุณรุทสมนางอุสา
แต้มลายเบญจรงค์ลงน้ำยา รจนาเส้นสุวรรณบรรจง
อันรูปทรงองค์นางอุสา ไม่ผิดเพี้ยนพักตราเกนหลง
ส่วนรูปอุณรุทที่เขียนลง เหมือนรูปพระองค์ดังวาดไว้
ครั้นเสร็จเสด็จย่างเยื้อง จะแต่งองค์ทรงเครื่องก็หาไม่
ให้พี่เลี้ยงถือผ้าตามไป พระทรงอาชาไนยจรลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงปันจะรากันติกาหรัง นิเวศน์วังมิสาระปันหยี
จึงเสด็จลงจากพาชี เข้าไปนั่งยังที่ตำหนักใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
จึงตรัสถามย่าหรันทันใด ผ้าอะไรนั่นเจ้าเอามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ว่าผ้าผืนนี้น้องรจนา เอามาให้ขนิษฐายาใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
หยิบผ้ามาคลี่ดูทันใด ภูวไนยไม่ทันสงกา
จึงว่าเจ้ายังเยาว์อยู่เพียงนี้ ฉลาดเขียนได้ดีเป็นหนักหนา
แล้วว่าเป็นไฉนอนุชา จึงไม่ทัดบุหงามาลี
ธรรมเนียมแรกรุ่นจำเริญวัย ย่อมตกแต่งตัวไว้ให้มีศรี
ไม่ทัดดอกไม้ก็ไม่ดี นารีไม่จงเจตนา
ตรัสพลางสำรวลสรวลสันต์ ย่าหรันยิ้มเยื้อนแล้วเบือนหน้า
ปันหยีจึงมีวาจา ตรัสสั่งกัลยากำนัลใน
จงไปบอกหลงหนึ่งหรัดบัดนี้ ว่าพี่เอาผ้ามาให้
วันนี้เห็นแตระดอกไม้ ยังอยู่หรือไรให้เอามา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นวลนางกำนัลเสนหา
คำนับรับราชบัญชา ถวายบังคมลาแล้วลุกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงห้องแก้วเกนหลง นางกำนัลนั่งลงบังคมไหว้
ทูลความตามคำภูวไนย ขอเชิญเสด็จไปอย่าช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
จึงสั่งบาหยันกัลยา จงเอาบุหงาไปบัดนี้
ตรัสพลางย่างเยื้องจรจรัล ออกจากห้องสุวรรณเรืองศรี
บาหยันถือพานมาลี ตามเสด็จเทวีลีลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทเรศ พระผู้วงศ์เทเวศร์เชษฐา
แล้วรับเอาพานมาลา วางไว้ตรงหน้าเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
จึงหยิบดอกไม้ที่ในพาน มาประทานย่าหรันอนุชา
แล้วเอาผ้านั้นมายื่นให้ แก่องค์อรไทขนิษฐา
เจ้าจงพินิจพิจารณา จะชอบใจหรือว่าไม่ชอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดศรีใส
คลี่ผ้าออกดูทันใด เห็นรูปอรไทอยู่ในนั้น
อันทรวดทรงอุณรุทรูปเขียน ไม่ผิดเพี้ยนพักตราย่าหรัน
นางแค้นขัดปัดผ้าเสียพลัน อภิวันท์ปันหยีแล้วลุกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเคืองขัดแล้วตรัสว่า
น่าชังมั่งหรือไม่อนุชา ปัดผ้าเสียแล้วก็ลุกไป

ชั่วดีมิได้บอกออกอรรถ แค้นขัดใครมาหรือไฉน
ใจคอพอดีไปเมื่อไร แต่เป็นเช่นนี้ไปอัตรา
พี่ก็มิรู้ที่จะถือโทษ เจ้าก็อย่าได้โกรธขนิษฐา
ว่าพลางทางหยิบผ้ามา เพ่งพิจารณาดูไป
เห็นรูปทรงองค์อุณรุทนั้น จะผิดเพี้ยนย่าหรันก็หาไม่
รูปอุสานารีที่เขียนไว้ เหมือนเกนหลงกระไรไม่คลาดคลาย
พระพิโรธโกรธกริ้วคือไฟฟ้า นัยนาดังแสงสุริย์ฉาย
ดูดู๋คนคดประทษร้าย เย่อหยิ่งหยาบคายเป็นพ้นนัก
แสนมหาแต่บุตรระตู ยังเกรงกลัวกูไม่หาญหัก
นี่เป็นกระไรมาจึงฮึกฮัก อ้ายอัปลักษณ์ลูกชาวพนาวา
จะอวดหาญแก่กูนี้หรือไร หากเกรงภูวไนยอยู่หนักหนา
แต่วันนี้ไปแม้นมึงมา จะให้ข้ากูไสคอไป ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันก้มหน้าน้ำตาไหล
ได้อายอัปยศอดสูใจ ไม่โต้ตอบสิ่งไรก็ลุกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เดินพลางทางยืนหยุดยั้ง ถวิลหวังถึงองค์ขนิษฐา
พอพบจะหรังวิสังกา จึงว่าค่อยอยู่จะลาไป
ไหนพี่ว่าจะไปหาข้า ยังวังดาหาที่อาศัย
เมื่อไรเล่าพี่จึงจะคลาไคล เอ็นดูน้องอย่าให้เนิ่นนาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาจึงว่าขาน
วันนี้มีธุระมาพะพาน ถ้าว่างงานพรุ่งนี้จะคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
จึงเสด็จมาทรงอาชาไนย คลาไคลคืนกลับไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากพาชี ไปยังที่พลับพลาสะตาหมัน
หอมกลิ่นบุหงาระคนกัน ยิ่งคะนึงถึงขวัญเนตรนัก ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

พญาโศก

๏ ทอดองค์ลงกับที่บรรจถรณ์ ให้อาวรณ์วิตกเพียงอกหัก
พระกรก่ายวิลาศพาดพักตร์ ถวิลถึงนงลักษณ์แล้วถอนใจ
จะทำไฉนดีนะอกเอ๋ย จะได้เชยชมชิดพิสมัย
จนจิตสุดคิดไม่เห็นใคร จะช่วยให้ได้สมดังจินดา
เอาอุบะขึ้นวางไว้กลางทรวง นึกว่าพุ่มพวงดวงยิหวา
พระเชยชมดมดอกไม้กัลยา หอมซาบนาสายิ่งจาบัลย์
แต่พลิกกลับสับสนทนเทวษ จะนิ่งนอนหลับเนตรก็ใฝ่ฝัน
แสนสวาทมาดหมายผูกพัน มิได้บรรทมหลับในราตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นรุ่งรางสร่างแสงสุริยง ก็อ่าองค์ทรงเครื่องเรืองศรี
เสด็จไปพลับพลาสวนมาลี ภูมีให้คะนึงถึงกัลยา

จึงหยิบกระดาษมาวาดเล่น แล้วบรรจงลงเส้นเลขา
เขียนรูปทศพักตร์ลักสีดา พระตรีกตราจะลักนางเหมือนอย่างนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายสังคามาระตาเฉิดฉัน
ให้เร่าร้อนฤทัยดังไฟกัลป์ สงสารย่าหรันเป็นพ้นไป
มาเกิดการร้าวฉานกันดังนี้ เพราะว่าปันหยีไม่จำได้
จะช่วยก็ขัดสนจนใจ เหมือนทูลไว้เมื่อครั้งอุณากรรณ
แต่กำลังรักใคร่ยังไม่เห็น นี่ปะเป็นคราวแค้นแสนศัลย์
ถึงผิดก็ไม่เสียพงศ์พันธุ์ ด้วยได้ตุนาหงันกันมา
จะช่วยให้เสร็จสมอารมณ์คิด จะชอบผิดกระไรนักหนา
คิดแล้วมาทรงอาชา ไปวังดาหาปาตี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถามกิดาหยัน แจ้งว่าย่าหรันอยู่สวนศรี
จึงเสด็จลงจากพาชี ตามไปยังที่สวนดอกไม้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
เห็นจะหรังวิสังกามาแต่ไกล จึงซ่อนกระดาษไว้เสียใต้เพลา
แล้วมีวาจาปราศรัย น้องคิดว่าจะไม่มาเล่า
เห็นหน้าพี่ที่ทุกข์ค่อยบรรเทา เชิญเข้ามานั่งสั่งสนทนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาได้ฟังว่า
จึงตอบย่าหรันมิทันช้า พี่ไม่เคยมุสาพาที
เจ้าอย่าได้พะวงสงสัย นานไปจึงจะเห็นจริงพี่
ดูน้องก็น่าปรานี ผ่ายผอมดังมีโรคา
แม้นว่าเป็นโรคอื่นไกล จะไม่พอเป็นไรนักหนา
อันไข้ใจนี้สุดปัญญา ที่จะรักษาพยาบาล
จะแก้ไขให้บ้างก็เหลือรู้ จนใจด้วยอยู่ในมือท่าน
เห็นเจ้าทนทุกข์ทรมาน พี่พลอยรำคาญเป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันตอบคำแถลงไข
แต่น้อยมาจนจำเริญวัย จะเคยไข้เช่นนี้บ่ห่อนมี
ถ้าพี่มิช่วยพยาบาล ไม่นานก็จะได้เผาผี
แม้นว่าเมตตาน้องครานี้ เห็นทีจะรอดชีวาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
จะช่วยอนุกูลไม่สูญใจ แต่สิ่งใดอย่าได้พรางเรา
เมื่อกี้พี่เหลือบแลดู เห็นกระดาษประหลาดอยู่ในมือเจ้า
ไยจึงซ่อนใส่ไว้ใต้เพลา จงบอกเราให้แจ้งแต่จริงไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
จะแจ้งความตามจริงก็อายใจ จึงแก้ไขบ่ายเบี่ยงเลี่ยงเจรจา

กระดาษเปล่าดอกพี่ที่มือน้อง เอามาว่าจะลองเลขา
ยังไม่ทันลงเส้นเห็นพี่มา ก็วางไว้กลัวว่าจะปลิวไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาแถลงไข
ซึ่งว่ากระดาษเปล่าก็เข้าใจ อยู่ไหนส่งมาจะขอดู
มาพรางที่ปรึกษาเป็นน่าสรวล อนิจจาไม่ควรจะอดสู
นี่หรือรักร่วมใจมิให้รู้ จะอุปถัมภ์ค้ำชูไปอย่างไร
ด้วยพี่นี้เหมือนหมอยา จะพิทักษ์รักษาคนไข้
ไม่บอกโรคให้แจ้งมาแฝงไว้ ก็เป็นไม่รู้ที่จะเยียวยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ดีใจในคำจำนรรจา จึงหยิบกระดาษมาให้ดูพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
คลี่กระดาษดูลายเลขานั้น เห็นรูปทศกัณฐ์ลักสีดา
จึงว่าถ้าเจ้าหาญเหมือนเขียนนี้ เห็นทีจะสมปรารถนา
อันจะตุนาหงันกัลยา ที่ไหนเชษฐาจะปลงใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันจึงกล่าวสนองไข
น้องคิดมืดมนเป็นพ้นไป อุปไมยเหมือนผงเข้าตา

พี่เอ็นดูด้วยช่วยคิดให้ เอาไว้เป็นเพื่อนไปภายหน้า
แม้นมีทุกข์ภัยสิ่งไรมา น้องจะทอดกายาอาสาไป
อันทุกข์อนุชาครานี้ จะคิดแก่ชีวีนั้นหาไม่
ชี้ช่องเถิดน้องจะคลาไคล จะเป็นไรก็ตามแต่เวรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาใจกล้า
จึงว่าเจ้าจงฟังพี่ยา อุตส่าห์กินโภชนาสาลี
อย่าขาดเฝ้าองค์ศรีปัตหรา อย่าโกรธตอบมิสาระปันหยี
จงฟังคำเราแต่เท่านี้ เห็นทีจะสมจิตที่คิดไว้
แม้นว่าได้ช่องชอบกล จึงจะนำยุบลมาบอกให้
ว่าแล้วก็ลาคลาไคล ขึ้นอาชาไนยกลับมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ทะแย

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
พระทัยรำลึกตรึกตรา ถึงสการะหนึ่งหรัดโฉมยง
แต่ให้สารสื่อสวนชวนชิด ยังไม่ได้สมคิดจิตประสงค์
เช้าค่ำร่ำครวญถึงนวลอนงค์ ฝันใฝ่ใหลหลงทุกเวลา
ครั้นสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ ดวงบุหลันส่องแสงในแหล่งหล้า
ดูเดือนเหมือนพักตร์พระธิดา ยิ่งทวีถวิลหาอาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงตรัสสั่งสังคามาระตา เจ้าอยู่รักษาที่อาศัย
วันนี้พี่จะลอบเข้าไป หาองค์อรไทเทวี
สั่งเสร็จพระเสด็จเข้าที่สรง สำอางองค์ทรงเครื่องเรืองศรี
พระกรกุมกริชฤทธี จรลีไปกับประสันตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงปราการกั้นชั้นใน เห็นนั่งยามตามไฟอยู่พร้อมหน้า
จึงเดินเวียนแวดชายไปมา ดูท่าทางที่จะเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดศรีใส
ครั้นราตรีเดือนหงายสบายใจ อรไทสำอางอ่าองค์
แล้วชวนโฉมนางอรสา กับระเด่นกันจะหนานวลหง
ออกจากห้องสุวรรณบรรจง เสด็จลงไปเล่นที่ชาลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

พระทอง

๏ ลีลาศประพาสชมแสงบุหลัน เหล่าเชลยกำนัลหรรษา
นั่งล้อมพร้อมฝูงกัลยา เล่นคุลาซ่อนลูกลอบตี
บ้างเล่นงูกินหางหันเหียน วงเวียนไล่เลี้ยวหลีกหนี
บ้างนั่งเรียงเคียงแข่งนาวี ถ้อยทีทายแนไม่แพ้กัน
นางชวนพวกระเด่นเล่นซักส้าว แย่งยุดฉุดฉาวทุกสาวสรรค์
แล้วเล่นไล่ไขว่คว้าพัลวัน แสนสนุกทุกกำนัลนารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
ครั้งล่วงปฐมยามราตรี ก็ร้องเตือนเทวีให้ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาจึงแกล้งว่า
ปันหยียังไม่นิทรา ให้กัลยาอยู่เล่นสำราญใจ
ว่าแล้วกระซิบสั่งกิดาหยัน เร่งไปบอกย่าหรันจงได้
วันนี้ชอบกลเป็นพ้นไป จะมาก็ให้รีบมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันรับสั่งใส่เกศา
ถวายบังคมคัลวันทา แล้วรีบไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปใกล้ กราบไหว้ย่าหรันเรืองศรี
แจ้งความตามสั่งสิ้นคดี แล้วลาจรลีกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
ชื่นชมโสมนัสหฤทัย ดังได้เสวยสวรรค์ชั้นฟ้า
จึงสั่งพี่เลี้ยงทั้งสี่ อันเป็นที่สนิทเสนหา
แม้นน้องม้วยมุดสุดชีวา พี่พากันกลับไปธานี
จงทูลแก่ท้าวไททั้งสอง ว่าน้องบังคมลาบทศรี
อันจะครองชีวิตไว้นี้ พ้นที่จะทนเวทนา

แม้นพบพระพี่นางโฉมยง กับองค์ภูวเรศเชษฐา
พี่อย่าได้ทูลกิจจา ให้สองกษัตราแจ้งใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงกราบทูลแถลงไข
พระจงหยุดยั้งชั่งฤทัย เกลือกจะเกิดเหตุใหญ่วุ่นวาย
ปันหยีก็มีอานุภาพ เคยปราบระตูมามากหลาย
ทั้งทหารใจบาปหยาบคาย มากมายฝีมือระบือฤทธิ์
พวกเราเจ้าข้ามาเท่านี้ พ้นที่จะรอต่อติด
ใช่ข้าจะอาลัยแก่ชีวิต แต่พระคิดตรึกตรองให้จงนัก
อันระเด่นวิยะดาตุนาหงัน สมกันทั้งรูปทรงยศศักดิ์
พระจะมาเสียองค์หลงรัก ด้วยหญิงต่ำศักดิ์ไม่สมควร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันตอบคดีถี่ถ้วน
ซึ่งว่าขานทานทัดทั้งมวล น้องก็คิดใคร่ครวญแต่เดิมมา
เป็นเวรากรรมมาจำจิต จะม้วยมิดด้วยความเสนหา
น้องมิได้อาลัยแก่ชีวา แต่ให้สมปรารถนาที่นึกไว้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงเพียงม้วยตักษัย
กราบลงกับบาทพระภูวไนย ต่างคนร่ำไรโศกา
แม้นพระองค์ตกไหนไม่ไกลกัน ถึงจะม้วยชีวันก็ไม่ว่า
จะคืนหลังไปยังพารา อยู่ไปจะเป็นข้าผู้ใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
เห็นสี่พี่เลี้ยงโศกาลัย ภูวไนยรันทดกำสรดทรง
แล้วแข็งขืนอารมณ์สมประดี มาเข้าที่ชำระสระสรง
ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ กลิ่นส่งหอมฟุ้งจรุงใจ
พระแกล้งแต่งแปลงกายา มิให้ชาวพาราสงสัย
ชวนสี่พี่เลี้ยงคลาไคล ลอบไปยังปันจะรากัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงศาลาน้อยนอกประตู ให้พี่เลี้ยงซุ่มอยู่แต่ที่นั่น
พี่อย่าตามข้าจรจรัล จงชวนกันคอยรับเมื่อกลับมา
ว่าแล้วลีลาคลาไคล ปลอมไปใครไม่ทันรู้จักหน้า
เข้าเรือนจะหรังวิสังกา ยับยั้งคอยท่าอยู่ช้านาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดเกษมศานต์
เล่นกับสาวศรีบริวาร อยู่ที่ชั้นชานชาลา
ครั้นดึกก็ไปไสยาสน์ กับองค์นงนาฏอรสา
พวกพี่เลี้ยงกำนัลกัลยา นิทราริมที่แท่นสุวรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ครั้นคนหลับก็กลับจรจรัล ไปบอกย่าหรันทันที
หลงหนึ่งหรัดกับนางอรสา นิทราบนแท่นทองทั้งสองศรี
สำคัญมั่นคงให้จงดี เทวีนั้นนอนอยู่ข้างใน

เมื่อเจ้าจะเข้าไปข้างในที่ จงขึ้นทางข้างนี้ที่ชี้ให้
ใครใครทักถามอย่าคร้ามใจ ปันหยียังไม่กลับมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันยินดีเป็นนักหนา
พระจึงจัดแจงแต่งกายา เพ็ดผ้าให้พ้นสนับเพลา
เจียระบาดคาดมั่นกระสันทรง กระหวัดชายหางหงส์ให้คล่องเคล่า
แล้วเสด็จลัดแลงแฝงเงา ย่องเข้าไปยังที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ ค่อยช้อนอุ้มองค์หลงหนึ่งหรัด เอาชายซ่าโบะรัดขนิษฐา
พระเร่งรีบดำเนินเดินมา สะดุดนางขุชชานารี
ไม่เหลือบเหลียวเลี้ยวลงจากตำหนัก ออกจากประตูลักสวนศรี
สี่พี่เลี้ยงแวดล้อมจรลี ไปดาหาปาตีฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เข้าในห้องทองที่ไสยาสน์ วางนางเหนืออาสน์แล้วรับขวัญ
พินิจพิศพักตร์เพียงดวงจันทร์ ผิวพรรณผุดผ่องละอององค์

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมโฉม

๏ พิศโอษฐ์งามเหมือนจะเยื้อนยิ้ม เพริศพริ้มเพรารับกับขนง
จุไรเรียบรอยกันบรรจง อรชรอ่อนองค์เอวบาง
งามนอนกรทอดระทวยหัตถ์ ดูไหนสารพัดไม่ขัดขวาง
ยิ่งคิดพิสมัยที่ในนาง พระเชยปรางพลางชมภิรมยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น | เกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
ครั้นตื่นฟื้นองค์ขึ้นมา | ตกประหม่าถามไปว่าใครนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น | ย่าหรันเล้าโลมนางโฉมศรี
ใครจะอาจมาได้นั้นไม่มี | เหมือนพี่ที่พิกลกิริยา
แต่ตรึกตรอมจนผอมผิดทรง | เพราะจำนงจงจิตเสนหา
แสนทุกข์ทรมานนานมา | เจ้าดวงยิหวาไม่แจ้งใจ
ยามกินพี่กินแต่ชลเนตร | รัญจวนครวญเทวษโหยไห้
จะสู้สิ้นชีวาไม่อาลัย | น้องรักจงได้ปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น | เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
กลุ้มกลัดขัดแค้นแสนทวี | ก็กันแสงโศกีร่ำไร
โอ้ว่ากะกังปันหยี | ดึกดื่นปานนี้ไปอยู่ไหน
นิ่งให้โจรป่าพนาลัย | เข้าไปลอบลักพามา
หยาบช้าน่าชังบังอาจ | พอสมกันกับชาติกะละหนา
เมื่อไรปันหยีพี่ยา | จะตามมาสังหารให้บรรลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น | ย่าหรันยิ้มพลางแถลงไข
สุริย์วงศ์พงศ์พันธุ์ก็แจ้งใจ | อนิจจาว่าได้ไม่เมตตา

เพราะพี่ต่ำศักดิ์จึงรักดี หวังจะให้มารศรีช่วยเกื้อหน้า
ร้องไปใครจะอายนะกัลยา ใช่ว่าจะพ้นมือพี่เมื่อไร
ตรัสพลางเชยชิดจุมพิตพักตร์ ความรักพูนเพิ่มพิสมัย
นางสะบิ้งสะบัดขัดใจ หยิกข่วนผลักไสไม่ไยดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ บัดนั้น ลำบูพี่เลี้ยงทั้งสี่
หับทวารลงเขื่อนทันที แล้วกำชับโยธีทั้งนั้น
ใครอย่าเข้าออกไปมา พิทักษ์รักษาจงกวดขัน
จัดทหารวางด้านไว้พร้อมกัน สรรพสรรพ์อาวุธนานา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางขุชชาค่อมทาสา
ซึ่งย่าหรันเดินสะดุดออกมา ครั้นตื่นตาเรียกเพื่อนกันวุ่นวาย
ระเด่นอรสาก็ฟื้นองค์ คว้าหาเกนหลงเห็นนางหาย
ต่างตระหนกตกตะลึงไปทั้งกาย ก็ลงร้ายว่าย่าหรันมาลักไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงอกสั่นหวั่นไหว
ไปยังองค์อนุชาชาญชัย บังคมไหว้แล้วแถลงแจ้งยุบล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิสังกาฟังคำทำฉงน
อย่าว่าอื้ออึงไปไม่ชอบกล ฝูงคนได้ยินจะไยไพ

ข้าจะไปทูลองค์ปันหยี ความนี้จะเกิดเหตุใหญ่
จึงชวนปูนตาคลาไคล รีบไปตามองค์พระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ประสันตาพี่เลี้ยงปันหยี
ครั้นเห็นคนหลับใหลได้ที ก็มาที่แถวทิมริมประตู
เห็นแต่ตาเฒ่าล้อมวัง คนหนึ่งนั่งจักสานกระเชออยู่
จึงเข้าไปพูดเล่นทำเอ็นดู ว่าปู่นอนเถิดให้สบาย
ส่งกระเชอมาหลานจะสานให้ เพลาเช้าก็จะได้ทันขาย
พูดพลางทางดูแยบคาย เขม้นหมายไม้ลำจะทำการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตาเฒ่าล้อมวังนั่งจักสาน
หาวนอนโงกงมซมซาน คิดว่าเพื่อนราชการไม่สงกา
จึงส่งกระเชอนั้นมาให้ ว่าขอบใจหลานรักหนักหนา
แล้วล้มนอนบิดกายไปมา มิช้าก็กรนหลับไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเห็นคนหลับใหล
กับพี่เลี้ยงประสันตาผู้ร่วมใจ จึงยกไม้ไผ่พาดกำแพงพลัน
แล้วเมียงมองตามช่องทวารา ไม่เห็นคนไปมาผายผัน
สงัดเสียงพูดจาเรียกหากัน จึงปีนลำไม้นั้นขึ้นไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
เที่ยวมาหาองค์พระทรงชัย แลไปพอพบประสันตา
จึงแกล้งกระแอมไอให้เสียง พระพี่เลี้ยงจำได้ออกมาหา
ก็กระซิบบอกความตามกิจจา ประสันตาตีอกตกตะลึง
จึงพากันมายังภูวไนย เห็นพระปีนขึ้นไปจวนจะถึง
จะร้องบอกออกอรรถก็กลัวอึง จึงยุดบาทข้างหนึ่งเหนี่ยวไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีหลากจิตคิดสงสัย
โจนจากกำแพงพลันทันใด แล้วถามว่าอะไรอนุชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา
ทูลว่าหลงหนึ่งหรัดกัลยา นิทราอยู่ในที่หายไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีน้อยจิตคิดครวญใคร่
พี่เห็นมิใช่ใครอื่นไกล ชะรอยไอ้ย่าหรันเป็นมั่นคง
ตรัสพลางคิดแค้นแน่นจิต กูจะผลาญชีวิตให้ผุยผง
จึงชวนอนุชาโฉมยง เสด็จตรงไปปันจะรากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประชุมทวยหาญ จัดพลอลหม่านขมีขมัน
พร้อมถ้วนกระบวนทัพฉับพลัน สรรพสรรพาวุธนานา

พระแต่งองค์ทรงเครื่องสำหรับศึก ฤทัยนึกแค้นขัดสหัสสา
มาทรงสินธพอาชา รีบเร่งโยธาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวร้านบ้านใกล้
ไม่แจ้งเหตุเภทพาลประการใด ต่างตื่นตกใจวุ่นวาย
สำคัญว่าโจรป่าเข้ามาปล้น ประชาชนอกสั่นขวัญหาย
บ้างร้องเรียกลูกผัวกลัวตาย หญิงชายวิ่งปะทะปะกัน
ลางคนสาละวนนอนสนุก เมียปลุกลุกหลงละเมอฝัน
หลับตาคว้าอะไรก็ไม่ทัน ฉุดคร่าพากันออกจากมุ้ง
ที่บ้านใกล้ได้ยินเสียงแซ่ นึกแน่ว่าไฟไหม้ใกล้รุ่ง
ขัดเขมรออกมาผ้าพันพุง ปีนขึ้นข้างยุ้งแย่งหลังคา
บ้างวิ่งวุ่นอลวนขนของ โดนประตูตกล่องล้มถลา
หลงกอดแม่ยายว่าภรรยา เหลือบไปปะพ่อตาก็ตกใจ
พวกผู้หญิงวิ่งตื่นตัวสั่น ร้องเพรียกเรียกกันว่าไฟไหม้
อุ้มบุตรฉุดหลานลงบันได สับสนปนไปกับพวกชาย
บ้างเลี้ยวออกหลังวัดพลัดผัว ผ้าห่มอยู่กับตัวก็ตกหาย
บ้างลากลุงจูงป้าย่ายาย วุ่นวายไปทั้งเวียงชัย ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เห็นคนตระหนกตกใจ ก็รีบขับมโนมัยไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา
ขี่ม้าตามม้าปันหยีมา ในอุราเร่าร้อนดังอัคคี
อนิจจาย่าหรันจะบรรลัย เพราะกูแนะนำให้ไม่พอที่
จะว่าวอนผ่อนผันฉันใดดี ปันหยีจึงจะคลายโกรธา
คิดพลางขับม้าเคียงม้าทรง ค่อยกระซิบทูลองค์พระเชษฐา
จงดำริตริดูด้วยปรีชา ฟังข้าน้อยก่อนอย่าร้อนรน
อันจะด่วนโกรธาฆ่าฟัน เกลือกว่าย่าหรันนั้นขัดสน
สิ้นคิดฤทธาเข้าตาจน จะผลาญนฤมลให้มรณา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตรัสตอบขนิษฐา
เมื่อมันจะห้ำหั่นวนิดา เวราแล้วจะทำประการใด
พี่ได้อัปยศอดสู จะรอรั้งยั้งอยู่กระไรได้
จำแก้แค้นแทนทำให้หนำใจ ถึงจะม้วยบรรลัยก็ตามที
ว่าพลางทางเร่งรี้พล เยียดยัดอัดถนนอึงมี่
ครั้นถึงวังดาหาปาตี ให้โยธีเข้าล้อมพร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงย่าหรัน
จึงเข้าไปทูลองค์พระทรงธรรม์ ว่าปันหยียกมาล้อมไว้
ข้าน้อยจะขอออกต่อสู้ พันตูไปกว่าจะตักษัย
มาตรแม้นชีวันไม่บรรลัย ก็มิให้ได้เคืองบทมาลย์

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันฤทธิไกรใจหาญ
จึงห้ามสี่พี่เลี้ยงไม่ต้องการ จะด่วนออกรบราญไปทำไม
ขนิษฐามาอยู่ในมือเรา ถึงเขาจะเข้ามาหากลัวไม่
พี่จงกำชับกันไว้ อย่าให้ใครออกต่อตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประณตบทศรี
แล้วสนองบัญชาพาที พระตรัสนี้เห็นความงามนัก
แต่อย่าไว้วางใจแก่ปันหยี เกลือกมิได้ท่วงทีไม่หาญหัก
จะแกล้งกล่าวเล่ห์ลวนชวนชัก ด้วยแหลมหลักอุบายหลายชั้น
ทูลแล้วก็ถวายบังคมลา ออกจากห้องไสยาผายผัน
มาสั่งโยธาทั้งปวงนั้น ก็สงบลงพลันทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
มิได้ครั่นคร้ามขามใจ พลางปลอบอรไทไปมา
อย่าเพ่อกันแสงก่อนนะโฉมฉาย เสียดายชลเนตรขนิษฐา
ต่อพี่ตายแล้วจึงโศกา จงสู้กลั้นชลนาของน้องไว้
ชำระโลหิตให้พี่ มารศรีจำคำไว้จงได้
อันผ้าห่มนิทราของทรามวัย เจ้าห่อศพให้พี่เถิดรา
พี่จะตั้งสัตย์ปฏิญาณ อธิษฐานตามความปรารถนา
จะขอเกิดในตระกูลกษัตรา วงศ์อสัญแดหวาเรืองชัย

ให้เข้าครรภ์ประไหมสุหรี ในสี่ธานีกรุงใหญ่
ขอพบประสบสมทรามวัย จึงจะไม่อายหน้านารี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ได้ฟังก็ปิดกรรณเสียทันที แล้วเทวีทรงโศกโศกาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีแค้นขัดอัชฌาสัย
ยิ่งพิโรธโกรธกริ้วคือไฟ จะเข้าไปในทวารา
เห็นบานประตูปิดมิดมั่น กลอนลั่นลงเขื่อนไว้แน่นหนา
จึงสั่งบังคับโยธา ให้ประดาปีนยิงทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดเดี๋ยวใบบานทวารวัง หักระทมล้มพังไม่ทนได้
ปันหยีขี่ขับอาชาไนย รุกรานเข้าไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ รัว

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
รู้ว่าปันหยีมาก็ยินดี จึงเคลื่อนองค์จากที่จะลีลา
ย่าหรันโอบอุ้มประคองไว้ นางผลักไสหยิกตีหนักหนา
กลิ้งเกลือกเสือกร่ำโศกา ให้คั่งแค้นแน่นอุราจาบัลย์

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธิแรงแข็งขัน
ลงจากมโนมัยเข้าไปพลัน จึงกระชั้นสิงหนาทวาจา

เจ้ามึงอยู่ไหนไอ้ลำบู สู่รู้อวดหาญหนักหนา
ไม่เกรงกูผู้เรืองฤทธา ชีวาจะม้วยบรรลัย
เหวยเหวยย่าหรันอกตัญญู ไปซุกซอนซ่อนอยู่หนไหน
หรือจะให้เข้าค้นจนห้องใน พาไอ้ชาติชั่วทรชน
มึงควรทำได้ถึงเพียงนี้ อ้ายกาลีลูกชาวไพรสณฑ์
แต่ระตูผู้ผ่านภูวดล ยังไม่หาญทานทนฝีมือกู
นับอะไรกับไอ้เช่นนี้ กล้าดีก็ออกมาต่อสู้
มึงเร่งมาสังหารผลาญกู จะได้อยู่ด้วยกันสำราญใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันไม่พรั่นหวั่นไหว
จึงอุ้มองค์ขนิษฐาคลาไคล จากห้องบรรทมในฉับพลัน
ครั้นใกล้จึงวางนางลง กุมกรโฉมยงไว้มั่น
พระหัตถ์ขวากุมกริชเทวัญ ยืนยันดังจะต่อฤทธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงว่าเหวยย่าหรันอหังการ์ หยาบช้าสามารถบังอาจใจ
กูได้อัปยศจะทดแทน แก้แค้นฆ่าเสียให้จงได้
แม้นมึงดีจริงจงชิงชัย จะได้เห็นฤทธิไกรกันวันนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันจึงตอบปันหยี
จะฆ่าฟันฉันใดก็ตามที อันน้องจะถอยหนีอย่าสงกา

พี่ทำเถิดกว่าจะหายโกรธ ด้วยโทษน้องผิดเป็นหนักหนา
ตามแต่พี่เจ้าจะเมตตา จะสังหารก็ท่าจะบรรลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียืนตะลึงหลงใหล
ฟังคำน้ำเสียงก็จับใจ เผอิญให้มีจิตคิดเมตตา
เห็นพระน้องยืนเคียงย่าหรัน งามสมควรกันนักหนา
ค่อยคลายหายความโกรธา จึงยับยั้งรั้งรารอไว้
ทั้งคิดเอ็นดูขนิษฐา กลัวว่าจะม้วยตักษัย
แม้นว่าต่อตีบัดนี้ไซร้ เห็นมันจะไม่ไว้เยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หลงหนึ่งหรัดร้อนใจดังไฟผลาญ
เห็นพระเชษฐาชัยชาญ ยังไม่หักหาญเข้าชิงชัย
จึงว่าจะยอมให้แก่โจรป่า งามหน้าอยู่แล้วหรือไฉน
ลูกฟานลูกกระจงในพงไพร ตกมีฤทธิไกรกว่าพี่ยา
รู้ไปถึงไหนน่าอัปยศ จะมาไว้ทรยศแก่วงศา
หรือชิงชัยไม่ได้ก็บอกมา จงว่าให้แจ้งออกบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
ได้ฟังขนิษฐาพาที กลัวว่าจะมี่อึงไป
ถ้าใครแจ้งว่าแปลงปลอมมา จะเอาหน้าไปไว้หนไหน
ยิ่งคิดกลุ้มกลัดขัดใจ เข้ารุกไล่ย่าหรันทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
ไม่อาจหาญต้านตอบต่อตี คอยทีแทงมาจึงรับไว้
หลบหลีกผันผัดปัดป้อง จะถูกต้องอาวุธก็หาไม่
ครั้นกริชกระทบกันทีไร ก็ลุกเป็นเปลวไฟขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองแขก

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ค่อยกระซิบทูลองค์พระทรงธรรม์ อย่าเพ่อหุนหันกระชั้นชิด
ประทานโทษจงโปรดเกศี วันนี้น้องเห็นวิปริต
เกลือกจะเป็นวงศ์พระทรงฤทธิ์ จึงกริชกระทบเป็นเปลวไฟ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
เห็นชอบก็เงือดงดไว้ แล้วตรัสไปแก่สังคามาระตา
แต่พี่แทงคนมานับพัน อาสัญเพราะมือก็หนักหนา
ไม่เคยเป็นเช่นนี้อนุชา หรือจะเหมือนเจ้าว่าประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ได้ยินเสียงปืนดังถึงวังใน ก็ถามไถ่เสนาด้วยพลัน
ครั้นแจ้งว่ามิสาระปันหยี ยกพลมาตีย่าหรัน
พระเร่งร้อนฤทัยดังไฟกัลป์ ไม่ทันแต่งองค์อลงการ์
ตรัสสั่งให้ผูกคชสาร ภูบาลมายืนคอยท่า
เสด็จยังเกยแก้วแววฟ้า ขึ้นคชารีบไปจะให้ทัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากช้างทรง เห็นปันหยีรณรงค์กับย่าหรัน
พระจึงมีพจนารถไปพลัน พ่อขอชีวันย่าหรันไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันปันหยีบังคมไหว้
ต่างองค์ต่างทูลสนองไป ตามในเหตุผลแต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์องค์ศรีปัตหรา
ครั้นแจ้งจึงมีพระบัญชา ตรัสว่าย่าหรันนั้นยังเยาว์
กำลังร้อนรักจึงหักหาญ อหังการไม่เกรงใจเจ้า
โทษผิดหนักอยู่ด้วยดูเบา ลูกรักจงบรรเทาโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ได้ฟังพระราชบัญชา กราบกับบาทาแล้วทูลไป
แต่ข้าน้อยเกิดมาถึงเพียงนี้ ใครจะหยามย่ำยีก็หาไม่
ถึงหน่อกษัตริย์ทุกกรุงไกร จะทำอันใดได้ก็ไม่มี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังจึงตอบปันหยี
อันย่าหรันล่วงเกินดังนี้ ก็ควรที่จะทำแทนทด
ด้วยตัวเจ้ามีความอับอาย คนทั้งหลายลือชาปรากฏ
แต่พ่อมาขอเจ้าจึงเงือดงด จะได้อัปยศไยมี

ถึงย่าหรันจะเรืองฤทธิไกร　　จะต่อสู้เจ้าได้ก็ใช่ที่
แต่ใจหนุ่มกลุ้มไปด้วยยินดี　　ไม่กลัวชีวีจะบรรลัย
เจ้าอย่าก่อกรรมทำเหตุ　　เห็นแก่บิตุเรศจงยกให้
อย่าให้บิดาได้อายใจ　　แก่เสนาในซึ่งตามมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　มิสาระปันหยีสุกาหรา
กราบทูลสนองพระบัญชา　　มิให้เคืองบาทาภูวไนย
ซึ่งพระองค์ตรัสห้ามทั้งนี้　　สุดที่ข้าน้อยจะขัดได้
ทูลแล้วบังคมลาคลาไคล　　ลงไปจากเรือนย่าหรันพลัน
ลีลาศแต่โดยบาทา　　ปนมากับพวกพลขันธ์
อันมนตรีแลพี่เลี้ยงนั้น　　ป้องกันปันหยีลีลา
พระยิ่งคิดอัปยศอดอาย　　แก่หญิงชายชาวเมืองหนักหนา
มิได้เหลียวแลไปมา　　ก้มหน้าดำเนินเดินไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปันจะรากัน　　เข้าห้องสุวรรณหาช้าไม่
ทอดองค์ลงระทดสลดใจ　　พระสะอึกสะอื้นไห้โศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
เห็นเกนหลงหนึ่งหรัดกัลยา　　ดวงพักตร์ลักขณาลาวัณย์
แรกรุ่นจำเริญตายาใจ　　ดังนางในฟากฟ้ากระยาหงัน
คล้ายประไหมสุหรีกุเรปัน　　พระทรงธรรม์พิศวงสงกา

กระนี้หรือย่าหรันมิมั่นหมาย จะสู้ตายด้วยความเสนหา
คิดพลางทางมีบัญชา สั่งเสนาปาเตะทันใด
จงอยู่ด้วยอะหนะย่าหรัน ป้องกันปันหยีจงได้
เกลือกจะมาฆ่าฟันให้บรรลัย เห็นโกรธเกรียมเหี้ยมใจจะไม่ฟัง
ครั้นเสร็จสั่งมหาเสนี ภูมีขึ้นทรงช้างที่นั่ง
กลับคชสารศรีมีกำลัง เสด็จคืนเข้ายังวังใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเศร้าสร้อยละห้อยไห้
คิดถึงขนิษฐายาใจ พระพิไรรำพันโศกา
โอ้ว่าพระชนกชนนี จะติโทษลูกนี้หนักหนา
เสียแรงพระเลี้ยงลูกมา ทำให้เคืองบาทาถึงสามที
ครั้นลูกไปเลี้ยงจินตะหรา ผ่านฟ้าก็ได้หมองศรี
แล้วลูกพาบุษบามานี้ พระชนกชนนีก็ร้อนใจ
ครั้งนี้ลูกพาพระน้องมา ไม่พิทักษ์รักษาไว้ได้
ให้มาปนศักดิ์ด้วยชาวไพร แม้นพระองค์แจ้งไปจะได้อาย
เสียแรงเรืองฤทธิ์สิทธิศักดิ์ อัปลักษณ์ยิ่งคนทั้งหลาย
เสียทีที่เกิดมาเป็นชาย มาทำความอายถึงเพียงนี้
แม้นพบบุษบายาใจ ก็ไม่กลับคืนไปกรุงศรี
จะพากันซอกซอนนอนพงพี ไปกว่าชีวีจะบรรลัย

อันจะอยู่ในกรุงกาหลังนี้ จะดูชาวบุรีกระไรได้
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นทรวงใน ให้ละห้อยน้อยใจจาบัลย์

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ หวนหุนฉุนโกรธขึ้นมา จะใคร่ผลาญชีวาย่าหรัน
แล้วคิดถึงพระองค์ทรงธรรม์ ได้มาขอชีวันมันไว้
แต่แค้นขัดกลัดกลุ้มทรวงทรง จะเสวยจะสรงก็หาไม่
บรรทมโศกศัลย์รัญจวนใจ อยู่ในแท่นรัตน์รูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
จึงปรึกษาพี่เลี้ยงผู้ภักดี พระภูมีเศร้าใจไม่สบาย
มิได้สรงเสวยโภชนา ทรงโศกโศกาไม่เหือดหาย
คิดถึงพระน้องนุชสุดเสียดาย ไปปนศักดิ์ด้วยชายต่ำช้า
น้องนึกเห็นว่าย่าหรัน ท่วงทีนั้นมิใช่ชาวป่า
เห็นจะเป็นระเด่นสียะตรา คล้ายศรีปัตหราดาหานัก
ทั้งแกล้วกล้าสามารถอาจอง น่าจะเป็นสุริย์วงศ์สูงศักดิ์
รูปทรงโสภาน่ารัก ย่อมเห็นประจักษ์อยู่ด้วยกัน
ทั้งจริตก็ผิดโจรป่า เห็นจะแกล้งแปลงมาเป็นแม่นมั่น
แล้วชิงชัยให้เกิดอัศจรรย์ เพราะเป็นวงศ์เดียวกันไม่ทันคิด
ครั้นปรึกษากับสี่พี่เลี้ยงแล้ว ค่อยผ่องแผ้วเคลื่อนคลายสบายจิต
จึงเข้าไปเฝ้าองค์พระทรงฤทธิ์ เห็นนิ่งนิทราทรงโศกี

สังคามาระตาโฉมยง กราบลงแทบบาทปันหยี
แล้วจึงทูลแถลงแจ้งคดี ตามที่ได้ปรึกษาหารือกัน
น้องนี้คิดเห็นเป็นมั่นคง พระองค์อย่าเพ่อโศกศัลย์
ข้าจะให้ประจักษ์วงศ์พงศ์พันธุ์ จะขอกริชย่าหรันนั้นมาดู ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตรึกไตรไปเป็นครู่
แล้วว่าแก่อนุชาโฉมตรู อันกริชสิคู่กับดวงใจ
เจ้าจะไปขอมานั้น ที่ไหนย่าหรันมันจะให้
มิรู้จะว่าประการใด ตามแต่หฤทัยอนุชา
อันพี่นี้ขัดสนพ้นคิด ด้วยกลัดกลุ้มคลุ้มจิตเป็นหนักหนา
ตรึกแต่ความอายเป็นอัตรา จะดูหน้าผู้คนได้กลใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
กราบกับบาทาแล้วคลาไคล ออกไปจากห้องไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งพี่เลี้ยงอันร่วมใจ พี่จงเร่งไปวังดาหา
บอกแก่ย่าหรันอนุชา ว่าข้าขอดูกริชบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งใส่เกศี
รีบมาหาย่าหรันทันที อัญชลีแล้วแถลงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันครั้นแจ้งแถลงไข
เราจะให้กริชไปฉันใด ชีวาลัยเราอยู่ในกริชนี้
แม้นปันหยีรู้จู่มา เราจะม้วยมรณาไม่พอที่
พี่จงกลับไปแจ้งคดี ย่อมรักชีวีอยู่เหมือนกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงก็รีบผายผัน
มาถึงจึงถวายอภิวันท์ ทูลตามย่าหรันว่ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา
ได้ฟังจึงกล่าววาจา พี่กลับไปว่าบัดนี้
เสนหากันมาแต่ก่อนนั้น ย่าหรันก็แจ้งอยู่ถ้วนถี่
สิ่งใดให้คิดดูจงดี แต่ยิ่งกว่านี้ยังให้ไป
จะเอากริชบิดพลิ้วมิให้มา เราหรือจะฆ่าเสียได้
หรือแหนงจิตผิดคำที่ข้อไร จึงมาสงสัยไม่เชื่อกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งแล้วผายผัน
ครั้นถึงจึงนอบนบอภิวันท์ บอกย่าหรันให้แจ้งตามคดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
จึงส่งกริชนั้นให้ทันที แล้วมีพจนารถวาจา

กริชนี้ดั่งดวงชีวิตเรา ปลิดเอาไปให้แก่เชษฐา
สิ่งใดจงได้เมตตา จะได้มีชีวาสืบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงได้กริชแล้วกราบไหว้
รีบกลับมาพลันทันใด ถึงจึงส่งให้พระอนุชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็หรรษา
ชักกริชออกดูมิได้ช้า เห็นนามสียะตราก็ดีใจ
จึงเข้าไปอภิวันท์ปันหยี ทำทีหน้าเฉยเฉลยไข
ทูลว่ากริชย่าหรันนั้นไซร้ ข้าได้มาแล้วพระราชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงลุกจากที่ไสยา เอากริชมาถอดดูทันใด
เห็นนามสียะตราอยู่ในกริช ประจักษ์จิตมั่นคงไม่สงสัย
ตบเพลาเข้าพลางทางว่าไป หาไม่จะม้วยมรณา
หากศรีปัตหรามาห้ามไว้ จึงได้รอดชีวังสังขาร์
อนิจจายาหยีสียะตรา พี่จะฆ่าเจ้าเสียให้จำตาย
พระตีอกตกตะลึงไปเป็นครู่ คิดถึงพันตูก็ใจหาย
แม้นเจ้าสิ้นชีพชีวาวาย พี่จะตายไม่อยู่ไยดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ จึงถอดกริชขนิษฐาออกไว้ เอากริชพระองค์ใส่แทนที่
ตรัสสั่งอนุชาว่ากริชนี้ เอาไปให้ยาหยีเป็นสำคัญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเกษมสันต์
รับกริชมาให้พี่เลี้ยงพลัน เอาไปให้ย่าหรันเรืองชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงประนมบังคมไหว้
รีบไปยังย่าหรันทันใด ถวายกริชภูวไนยมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
เห็นกริชเหลือฝักชักออกมา ก็ทอดทัศนาฉับพลัน
เห็นอักษรสำคัญมั่งคง นามอิเหนาสุริย์วงศ์รังสรรค์
ไม่รู้ว่าพระเชษฐากุเรปัน หมายมั่นว่าชาวพนาลี
ทีนี้เห็นแจ้งไม่แคลงใจ จะขอไปประณตบทศรี
ถึงพระจะโกรธาฆ่าตี ก็ควรที่ด้วยโทษเราผิดนัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งพระทรงศักดิ์
แล้วเร่งรีบไปด้วยใจภักดิ์ มาทูลตามพระน้องรักสั่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีรู้รหัสแล้วตรัสว่า
จงกลับไปแจ้งกิจจา อย่าเพ่อให้อนุชาจรลี

อายแก่ไพร่ฟ้าประชากร เขาจะค่อนนินทาทั้งกรุงศรี
ว่าชิงชัยกันในราตรี บัดนี้เสนหาอาลัย
ต่อสิ้นแสงสุริยาสายัณห์ ใครใครไม่ทันสงสัย
เราจึงจะค่อยคลาไคล ลอบไปหาพระน้องทั้งสองนั้น ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งแล้วผายผัน
กลับมาจากปันจะรากัน เข้าไปทูลย่าหรันตามบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงย่าหรันก็หรรษา
ต่างคนทูลความตามจินดา ถึงว่าพระไปลักอรไท
มิได้ผิดคู่ตุนาหงัน ด้วยเทวัญบันดาลชักให้
ต่างปรึกษาพาทีดีใจ ด้วยได้สมดังมโนรถ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธาปรากฏ
ครั้นพระสุริยงอัสดงคต พระทรงยศแต่งองค์ทรงอาภรณ์
แล้วเสด็จมาทรงอาชาไนย ห้ามมิให้ทหารแห่เหมือนแต่ก่อน
ให้ไปแต่พอตามอัสดร ภูธรลอบลีลาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาผู้ใหญ่
เหลือบเห็นปันหยีก็ตกใจ จึงวิ่งไปยืนขวางทวารา

แล้วถามไปพลันทันใด จะไปไหนปานนี้จงบอกข้า
เห็นประหลาดหลากจิตผิดเวลา นี่จะมารบกันหรือฉันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
ลุงอย่าปรารมภ์ตรมใจ หลานนี้มิใช่คนใจเบา
เมื่อได้รับรสพจนา ไม่ละเมิดบัญชาพระปิ่นเกล้า
ด้วยคิดคำนึงถึงนงเยาว์ จะขอเข้าไปหานางนารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะจึงตอบปันหยี
ซึ่งว่าจะไปหานางเทวี เรานี้ยังกินแหนงแคลงใจ
เจ้าสิไม่ชอบหน้ากับย่าหรัน ถ้าหุนหันกันขึ้นจะทำไฉน
ตัวเราจะไม่พ้นโทษภัย จะเข้าไปก็ส่งกริชมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงส่งกริชให้แก่ปูนตา แล้วมีวาจาว่าไป
พี่รักษากริชอยู่แต่นี่ อย่าให้ท่านมนตรีสงสัย
สั่งแล้วลงจากอาชาไนย แล้วคลาไคลแต่องค์เอกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ออกไปรับเสด็จพระพี่ยา กราบกับบาทาแล้วทูลพลัน

โทษน้องนี้ผิดเหลือผิด พระทรงฤทธิ์ควรฆ่าให้อาสัญ
น้องขอถวายชีวัน ก็ยื่นกริชให้พลันทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีจิตพิสมัย
ส้วมสอดกอดองค์พระน้องไว้ เจ้าว่าไยอย่างนั้นอนุชา
ตรัสพลางคลาไคลเข้าในห้อง นั่งเหนือแท่นทองเลขา
เห็นพระน้องทั้งสองโศกา พระฟูมฟายชลนาแล้วว่าไป
ตัวพี่ผิดเองนะน้องรัก หาญหักวู่วามไม่ถามไถ่
หากศรีปัตหรามาห้ามไว้ หาไม่เจ้าจะม้วยมรณา
ซึ่งพี่หุนหันมาพันตู ด้วยไม่รู้ว่าองค์ขนิษฐา
ครั้นประจักษ์ตระหนักแน่ว่าน้องยา ก็สมดังจินดาแต่เดิมที
แล้วกระซิบบอกองค์หลงหนึ่งหรัด แจ้งรหัสให้รู้ถ้วนถี่
นี่คู่ตุนาหงันของเทวี อย่าหยาบช้าด่าตีพี่ยา
น้องรักทั้งสองจงครองกัน ตามวงศ์พงศ์พันธุ์อสัญหยา
พระลูบหลังสั่งสอนกัลยา ค่อยอยู่เถิดจะลาคลาไคล ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หลงหนึ่งหรัดเศร้าสร้อยละห้อยไห้
ฉุดชายซ่าโบะปันหยีไว้ น้องจะไปด้วยองค์พระพี่ยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตรัสแก่ขนิษฐา
ทำฉะนี้เหมือนไม่เมตตา ดังพี่แกล้งมาพาเจ้าไป

องค์ศรีปัตหราจะพิโรธ จะตำหนิติโทษพี่ได้
พระได้เสด็จมาว่ากล่าวไว้ ก็แจ้งใจเจ้าอยู่แต่หลังมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หลงหนึ่งหรัดได้ฟังเชษฐา
ทั้งรักทั้งกลัวพระพี่ยา ก็วางชายผ้าเสียทันใด
ครั้นมิสาระปันหยีลีลา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
ลำลำจะใคร่ตามไป ก็กลัวพระภูวไนยจะโกรธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันชื่นชมหรรษา
ตามไปส่งเสด็จพระพี่ยา แล้วกลับมายังห้องบรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชาตรี

๏ ลดองค์ลงนั่งแนบนาง โลมลูบปฤษฎางค์แล้วปราศรัย
โฉมเฉลาเยาวลักษณ์วิไล จะปรารมภ์ตรมใจไปไยมี
พระเชษฐาก็มาอนุญาต ยอมยกสายสวาทให้แก่พี่
เชิญผินพักตรามาพาที มารศรีอย่าโศกาจาบัลย์
เป็นบุพเพนิพาสวาสนา จึงได้มาพบคู่ตุนาหงัน
พี่หวังจะฝังฝากชีวัน อย่าเคืองเคียดเกียดกันโกรธา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าชัง ใครมั่งพูดได้ไม่อายหน้า
ทำดังโจรไพรไปลักมา หยาบช้าข่มเหงไม่เกรงใจ

แล้วกลับว่าพระเชษฐาให้ปัน กลการอะไรนั่นจะยกให้
เป็นบิดามารดาหรือว่าไร จึงจะทำได้ตามอำเภอ
ยังมีหน้าว่าพลอยไปด้วยเล่า ใครเขาจะตามใจช่างไม่เก้อ
สักกี่ปีที่จะงวยอวยเออ อย่าพูดเพ้อพอรู้เท่าทัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ แสนเอยแสนคม น้อยหรือคารมช่างเย้ยหยัน
พระพี่ยาย่อมแจ้งอยู่ทุกอัน ว่าเราได้ตุนาหงันกันไว้
ถึงจะกลับคืนหลังยังพารา พระบิตุเรศมารดาคงยกให้
แต่ว่าจะช้านานไป จึงให้เจ้ามาอยู่เป็นคู่เคล้า
ปลั่งเปล่งเคร่งครัดกำดัดชม อ้อนแอ้นเอวกลมดังหล่อเหลา
กล้องแกล้งแน่งน้อยนงเยาว์ งามละม่อมพร้อมเพราเอาใจ
พิศทรงสารพันเพียงขวัญตา ทั้งในใต้หล้าจะหาไหน
ว่าพลางกรกระหวัดรัดไว้ น้องรักจงได้เมตตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ แค้นเอยแค้นใจ มาพิไรร่ำบ่นดังคนบ้า
นางผันพักตร์ผลักไสไปมา เวทนาน่าน้อยหฤทัย
ทั้งหยิกทั้งข่วนไม่ละลด จะเงือดงดวาจาก็หาไม่
มาทำข่มเหงไม่เกรงใจ ดังข้าช่วงใช้ช่วยมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ น้องเอยน้องรัก ไม่ประจักษ์ในความเสนหา
พี่มิได้จ้วงจาบหยาบช้า จะว่าข่มเหงนั้นฉันใด
อันธรรมดาโลกยินดี อย่างนี้แลว่าพิสมัย
แม้นมิเชื่อวาจาว่าใส่ไคล้ จงซักไซ้ไต่ถามพระพี่ยา
เมื่อกะกังกับเจ้าเข้าบรรทม หยอกเย้าเฝ้าชมหรรษา
นั่นข่มเหงไม่เกรงกัลยา หรือว่าเสนหาประการใด
ถึงพระเชษฐาเมตตาเจ้า ก็ไม่เท่าที่พี่พิสมัย
ท่านอยู่แต่พอหลับแล้วกลับไป ไฉนไม่นิทราสักราตรี
พี่นี้เสน่ห์เจ้าเฝ้าชมเชย จะร่วมเรียงเขนยไม่หน่ายหนี
จนม้วยมุดสุดสิ้นชีวี ก็ไม่ม้วยไมตรีที่ผูกพัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ น่าเอยน่าสรวล สำนวนช่างแก้แปรผัน
อนึ่งที่พี่น้องเขารักกัน จะว่าข่มเหงนั้นด้วยอันใด
แต่กะกังปันหยีไม่อยู่นอน ควรหรือเอามาค่อนนินทาได้
ชู้เมียท่านมีท่านก็ไป กลการอะไรจึงเจรจา
อย่ามายักเย้าเซ้าซี้ จงไปหาอิสตรีเหมือนเชษฐา
ว่าพลางผลักไสให้ไคลคลา วางข้าอย่ายึดมือไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร แสนกระแหน่แง่งอนช่างแก้ไข
ชู้เมียพี่มีเมื่อไร อย่าแสร้งใส่ไคล้เจรจา

พี่มีแต่คู่ตุนาหงัน จึงผูกพันสนิทเสนหา
มิได้อาลัยแก่ชีวา จึงได้ดวงยิหวามายาใจ
พระเชษฐาพาเจ้ามาเดินป่า แต่ยังเยาวยุพาจนใหญ่
พี่ตั้งแต่โศกาอาลัย จึงติดตามทรามวัยไคลคลา
แม้นพี่มีคู่ครองต้องใจ จะมาให้ยากไยที่ในป่า
ชีวิตก็ปิ้มจะมรณา ทรามสงวนควรว่าไม่ปรานี
ว่าพลางภิรมย์ชมพลาง เชยปรางปรีดิ์เปรมเกษมศรี
แสนกระสันรัญจวนยวนยี น้องรักผลักพี่เสียไย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ อย่าเอยอย่าต้อง รักน้องอย่าขัดอัชฌาสัย
ส่วนพระเชษฐาของข้าไซร้ จะให้อนาทรบ่ห่อนมี
สุดแต่น้องห้ามก็ตามคำ นี่อะไรมาทำน่าบัดสี
จงผันผ่อนให้งามตามท่วงที สุดแต่ดีด้วยกันจะเป็นไร
ถ้าเจ้าจะหักเอาโดยหาญ อย่าคิดว่าจะราญลงได้
ข้านี้ปากไวมือไว ค่อยมาค่อยไปอย่าใจพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ แสนเอยแสนเฉลียว ช่างเลี่ยงเลี้ยวลิ้นลมคมสัน
ก้าวเฉียงเบี่ยงบ่ายเป็นหลายชั้น พอรู้เท่าทันนางทรามวัย
พระเชษฐาเมตตาจึงฟังห้าม ข้อนี้พี่จะตามวาจาได้
แต่ซึ่งเชยชมภิรมย์ใจ เป็นไรเจ้ามิห้ามพระพี่ยา

ถ้ากะกังมิได้สังวาส ตัดขาดในความเสนหา
พี่ก็จะไปปะตาปา ไม่ทะยาขออยู่มีคู่ครอง
ว่าพลางอุ้มนางขึ้นบนตัก สุดรักของพี่ไม่มีสอง
จุมพิตชิดเชยปรางทอง ค่อยประคองเคียงเคล้าเยาวมาลย์
อิงแอบแนบนางพลางชม แรกภิรมย์ร่วมรักสมัครสมาน
พายุพัดอัศจรรย์บันดาล ไหวสะท้านสะเทือนสุธาดล
ฟ้าลั่นครั่นครึกกึกก้อง โพยมพยับอับละอองอายฝน
คงคาสาครกระฉ่อนชล โกมลไม่แย้มยังแนมใบ
ครั้นอุทัยไขแสงพระสุริย์ฉาย กลีบกล้ำจำคลายไม่อยู่ได้
สองกษัตริย์สุขเกษมเปรมใจ ที่ในห้องแก้วแพรวพรรณ ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ โลม

ช้า

๏ เมื่อนั้น โฉมยงหลงหนึ่งหรัดสาวสวรรค์
ได้ร่วมภิรมย์สมสนิทติดพัน ด้วยย่าหรันสุริย์วงศ์ทรงฤทธิ์
แรกเริ่มรู้รสสังวาส แสนสวาทพิศวงปลงจิต
สัพยอกแย้มสรวลชวนชิด งามงอนอ่อนจริตกิริยา
พระเชยปรางพลางชมปทุมทอง นวลละอองป้องปัดหัตถา
หยอกเย้าเซ้าซี้ด้วยปรีดา กัลยาเกษมศานต์สำราญใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
จึงสั่งพี่เลี้ยงนางอรไท จงไปดาหาปาตี

แล้วช่วยกันสั่งสอนขนิษฐา อย่าให้หยาบช้าต่อพี่
แสนร้ายใจคอใช่พอดี ทั้งสี่ห้ามปรามอย่าตามใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
ออกมาสั่งกันทันใด ถ้วนทุกกำนัลในนารี
บ้างเร่งรัดจัดแจงเครื่องอาน ครบตำแหน่งพนักงานตามที่
เสร็จแล้วก็รีบจรลี พี่เลี้ยงปันหยีนำไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ เกนหลงหนึ่งหรัดศรีใส
ถ้อยทีคิดถึงคะนึงใน แจ้งความถามไถ่กันไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ปาเตะผู้มียศถา
เห็นย่าหรันปันหยีไม่โกรธา ทั้งสองเสนหาผูกพัน
เสนีดีใจเป็นพ้นนัก ด้วยเห็นจริงประจักษ์ไม่แปรผัน
จึงสั่งให้เลิกกองที่ป้องกัน แล้วรีบจรจรัลมาวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปกราบทูล พระผู้ผ่านไอศูรย์เป็นใหญ่
บัดนี้ปันหยีนั้นไซร้ กับย่าหรันรักใคร่ไม่โกรธกัน
ข้างปันหยีก็มาหาน้อง ปรองดองมิได้เคียดเดียดฉันท์
เห็นจะร่วมวงศ์พงศ์พันธุ์ หากสำคัญฟั่นเฟือนแต่เดิมมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　พระองค์ทรงพิภพนาถา
ได้ฟังเสนีก็ปรีดา　　จึงมีบัญชาว่าไป
ซึ่งอะหนะทั้งสองไม่ข้องเคือง　　เราปลดเปลื้องทุกข์ทนหม่นไหม้
ตรัสพลางทางเสด็จคลาไคล　　เข้าในปราสาทรัตน์รูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๒๗

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงระตูมะงาดาเรืองศรี
ท้าวมีพระราชบุตรี ทรงโฉมเป็นที่จำเริญตา
ชื่อว่าระเด่นดะราหวัน ทรงธรรม์แสนสุดเสนหา
ท้าวกะระบูหมีราชา ตุนาหงันกัลยาให้โอรส
ชื่อระเด่นยาหยามาหงัน รูปโฉมโนมพรรณปรากฏ
จะแต่งงานให้งามตามยศ ระตูยังงดวิวาห์ไว้
ด้วยองค์พระราชอนุชา ชื่อสุหราปาตีศรีใส
ยังมิได้ครอบครองกรุงไกร ตุนาหงันนางใดยังไม่มี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระจะใคร่ให้น้องครองพารา จึงตรัสถามเสนาทั้งสี่
บุตรีกรุงไกรใดดี จะขอให้พระศรีอนุชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังบังคมเหนือเกศา
จึงทูลว่าข้าได้ยินลือมา แต่ราชธิดากาหลังนั้น
ทรงโฉมประโลมจิตพิสมัย ดังนางในฟากฟ้าสรวงสวรรค์
สององค์ทรงลักษณ์ละกลกัน แต่คู่ตุนาหงันนั้นมี
อันจะขอโดยดีนั้นที่ไหน พระบิดาจะให้นางโฉมศรี
องค์ท้าวกะปาหลันธิบดี ก็เหมือนฉะนี้พระราชา
ครั้นขอโดยดีก็มิได้ ไปชิงชัยก็ม้วยด้วยโจรป่า
ชื่อว่าปันหยีมีฤทธา องค์ศรีปัตหราเลี้ยงไว้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาเป็นใหญ่
ได้ฟังตริตรึกนึกใน แล้วจึงตรัสไปแก่เสนา
เราจะแต่งทหารตัวดี จับตัวปันหยีที่แกล้วกล้า
เอามาผลาญเสียให้มรณา ทั้งปวงจะว่าประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนีผู้ใหญ่
จึงก้มเกล้าบังคมทูลไป ถ้าทำเช่นนั้นได้เห็นชอบกล
แม้นว่าปันหยีนั้นบรรลัย ถึงรบพุ่งชิงชัยไม่ขัดสน
อันเสนากาหลังแลไพร่พล จะผจญรณรงค์ไม่เกรงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านไอศวรรย์
ได้ฟังจึงสั่งเสนาพลัน ให้จัดสรรนักโทษในตรุมา

เลือกดูที่รู้สะกดสะดม ขลังทั้งอาคมคาถา
แม้นจับโจรไพรได้มา เงินตราผ้าเสื้อจะรางวัล
กูจะดูรูปทรงมันจงได้ เป็นไฉนจึงยิ่งยวดกวดขัน
จงสั่งผู้ที่จะไปนั้น อย่าทำให้มันมรณา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
มาสั่งพัสดีดังบัญชา ให้เลือกหานักโทษคนสำคัญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ จัดได้คนดีสี่คน มนตร์ดลอาคมขลังขยัน
ดะหมังจึงถามทั้งสี่นั้น ตัวจะขันอาสาหรือว่าไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่ก็ก้มกราบไหว้
แล้วว่าข้าจะขออาสาไป จับมาให้ได้ดังบัญชา
อย่าว่าแต่มิสาระปันหยี ถึงว่าองค์ศรีปัตหรา
แม้นโปรดให้ไปจับเอาตัวมา ก็จะสมปรารถนาภูวไนย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังยินดีจะมีไหน
จึงเล่าชี้แจงให้แจ้งใจ จงเร่งรีบไปอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นักโทษทั้งสี่แกล้วกล้า
ต่านคนกราบไหว้แล้วไคลคลา ออกจากมะงาดาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงกาหลังเวียงชัย ก็พากันเที่ยวไปในกรุงศรี
จึงถามหญิงชายชาวบุรี ว่าบ้านปันหยีอยู่แห่งใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวเมืองบอกแจ้งแถลงไข
บ้านไหนฆ้องกลองก้องเวียงชัย ปันหยีอยู่ในที่นั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่ได้ฟังเกษมสันต์
ครั้นพระสุริยาสายัณห์ ก็เที่ยวฟังสำคัญในพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
เคยเล่นเต้นรำอยู่อัตรา เมื่อวันชันษาจะปลอดภัย
พระมีจิตคิดถึงนางกันจะหนา ครั้นเวลาสิ้นแสงสุริย์ใส
ยุรยาตรนาดกรคลาไคล เสด็จไปยังห้องกัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฝรั่ง

๏ ครั้นถึงจึงนั่งเหนือแท่นทอง พลางประคองเชยชิดขนิษฐา
บรรทมพูดเล่นเจรจา สองสนิทนิทราหลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โลม ตระ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
วันเมื่อจะมีเหตุเภทภัย บังเอิญให้ร้อนอุรารำคาญ
จึงชวนเกนหลงมานั่งเล่น บนแท่นที่นั่งเย็นเกษมศานต์
ให้เล่นเต้นรำสำราญ เสียงฆ้องกลองสะท้านไปทั้งวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา เพลงมโหรี

๏ บัดนั้น นักโทษเที่ยวมาในกาหลัง
ครั้นได้ยินเสียงฆ้องกลองดัง ที่ในวังดาหาปาตี
จึงหยุดยับยั้งอยู่ที่นั่น สำคัญว่าบ้านปันหยี
เห็นผู้คนสับสนจรลี จึงถอยเข้าหาที่กำบังตา
ต่างคนต่างร่ายอาคม โดยนิยมอุปเทห์คาถา
ข้าวเปลือกข้าวสารย้อมว่านยา มนตราเสกซ้ำแล้วปรายไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ตระ

๏ บัดนั้น เสนากิดาหยันน้อยใหญ่
ทั้งนางสาวสรรค์กำนัลใน เผอิญให้ง่วงเหงาหาวนอน
บ้างนั่งโยกโงกหงับหลับตา ม้วนผ้าหนุนวางลงต่างหมอน
บ้างเอนอิงพิงเพื่อนซบซอน เหมือนไม้ขอนกลิ้งกลางปัดพี
เหล่าเล่นเต้นรำร้องรับ ต้องอาคมล้มหลับอยู่กับที่
บ้างฝันเห็นเคล้นเคลิ้มสมประดี พูดจาอู้อี้ดังผีอำ
ที่แก่เฒ่าเฝ้าประตูคุดคู้หลับ เหยียดขยับหยุกหยิกพลิกคว่ำ
บ้างหลงใหลละเมอเพ้อพำ บรรดาดูฟ้อนรำไม่นำพา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ครั้นต้องอาคมมนตรา ให้หาวนิทราเป็นพ้นไป
จึงชวนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา เข้าที่ไสยาพิสมัย
สองสมชมชิดสนิทใน บรรทมหลับไปในราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

๏ บัดนั้น ตัวนายนักโทษทั้งสี่
ครั้นสงบสำเนียงเสียงพาที ก็เดินดูทางที่จะขึ้นไป
เห็นบานบัญชรปิดสนิทสนม สะเดาะด้วยอาคมไม่พักไข
เอาไม้ลำทำพาดเป็นบันได ก็ปีนขึ้นไปได้ดังใจจง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เข้าในห้องแก้วแพรวพรรณ แลเห็นย่าหรันกับเกนหลง
บรรทมที่แท่นทองทั้งสององค์ รูปทรงโสภายาใจ
กล้องแกล้งแน่งน้อยน่าเอ็นดู สมควรเป็นคู่พิสมัย
จึงร่ายเวทวิเศษซ้ำเป่าไป หวังมิให้ฟั่นฟื้นตื่นนิทรา
แล้วอุ้มองค์ย่าหรันทันใด ออกไปจากวังดาหา
รีบรัดดัดดั้นอรัญวา ตรงไปมะงาดาธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน จึงกราบไหว้เสนาทั้งสี่
แล้วเรียนเรื่องความตามคดี บัดนี้ข้าไปได้ตัวมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนาดีใจเป็นหนักหนา
จึงพาพวกนักโทษเข้ามา ยังที่ชั้นชาลาหน้าพระลาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาห้าวหาญ
ครั้นอุทัยไตรตรัสชัชวาล ภูบาลแต่งองค์ทรงอาภรณ์

จึงชวนมเหสีเสนหา ทั้งราชธิดาดวงสมร
ยุรยาตรย่างเยื้องบทจร เสด็จออกบัญชรชั้นชาลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ พร้อมหมู่อำมาตย์มนตรี อัญชลีหมอบเฝ้าอยู่ข้างหน้า
เห็นนักโทษได้โจรไพรมา พระราชาเกษมเปรมใจ
พลางพินิจพิศดูถ้วนถี่ รูปทรงส่งศรีมิใช่ไพร่
จึงมีพจนารถสั่งไป จงแก้มนตร์กูจะไถ่ถามมัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่นักโทษคนขยัน
จึงแก้คาถาสะกดพลัน ให้ย่าหรันนั้นฟื้นกายา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ รัว เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา คว้าหาไม่พบพระน้องรัก
เห็นผิดวังดาหาปาตี มิใช่ที่บรรทมในตำหนัก
แค้นขัดกลัดกลุ้มฤทัยนัก คือใครไปลักเอาเรามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนียาสา
บอกว่าพระองค์ทรงนัครา ให้หามาบังคมภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันตอบคำแถลงไข
เราจะบังคมคัลด้วยอันใด ถึงไหว้มิไหว้ก็เหมือนกัน

แม้นให้ไปหามาโดยดี ก็จะอัญชลีไม่เดียดฉันท์
นี่ทำให้ผิดอย่างทางธรรม์ ประสงค์สิ่งไรนั่นเอาเรามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีคุกคามถามว่า
เอ็งนี้มีฝีมือเขาลือชา เป็นนายโจรป่าพนาลี
เที่ยวเบียดเบียนไพร่ฟ้าประชากร ได้ความเดือดร้อนทุกกรุงศรี
จงแจ้งความตามจริงบัดนี้ ตัวชื่อปันหยีหรือไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันไม่พรั่นหวั่นไหว
ยิ้มพลางทางตอบไปทันใด จะทำไมกับปันหยีนั้น
เรานี้แลเป็นอนุชา นามกรชื่อว่าย่าหรัน
อันวิสัยโจรป่าพนาวัน เช่นนั้นนับถือกันว่าดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาในไถ่ถามถ้วนถี่
เขียนคำให้การลงทันที ตามคดีโดยจริงทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นดะราหวัน
สถิตที่แกลแก้วแพรวพรรณ เห็นย่าหรันรูปทรงโสภา
ให้คิดพิศวงสงสาร เยาวมาลย์มีจิตเสนหา
ดูทำนองท่วงทีกิริยา จะมิใช่โจรป่าน่าปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาเรืองศรี
จึงตรัสสั่งดะหมังเสนี อ้ายนี่มิใช่ตัวการ
ให้เร่งกลับไปจับอ้ายคนผิด กูนี้ตั้งจิตจะปองผลาญ
แต่น้องยังหยาบช้าสามานย์ พี่มันจะหาญสักเพียงไร
ครั้นจะฆ่าย่าหรันเสียบัดนี้ จะสิ้นพวกไพรีก็หาไม่
จงเอาไปจำใส่ตรุไว้ ต่อได้ปันหยีมาจึงฆ่ามัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งแล้วผายผัน
ออกมาซักนักโทษทั้งสี่นั้น ไม่สืบให้แม่นมั่นด้วยอันใด
เร่งกลับไปจับปันหยี มาถวายภูมีให้จงได้
แล้วสั่งให้พาย่าหรันไป จำไว้ในตรุตรึงตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทำมะรงยามในซ้ายขวา
จึงคุมตัวย่าหรันนั้นมา ลงทัณฑ์พันธนาไม่ปรานี
แล้วใส่ตรุตรึงตราตรากมั่น ให้ผลัดกันคุมตัวกลัวจะหนี
นั่งยามตามไฟในราตรี พัสดีเข้มงวดตรวจตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันเสนหา
แต่ได้เห็นย่าหรันวันนั้นมา กัลยาจำนงจงรัก
นิ่งนึกตรึกตะลึงคะนึงใน จะได้ใครไปแถลงแจ้งประจักษ์
จะให้ความแพร่งพรายก็อายนัก นงลักษณ์รัญจวนป่วนใจ

จึงเรียกพี่เลี้ยงทั้งสอง เข้าไปในห้องพิสมัย
กระซิบบอกออกตามความใน พี่เจ้าจงได้เมตตา
ข้าเห็นนักโทษน้องปันหยี ให้เวทนาปรานีเป็นนักหนา
เปล่าเปล่าไปลักเอาเขามา โทษาไม่มีแต่สักน้อย
พี่จงไปช่วยว่าขาน สอดสนบนบานติดสอย
ถึงจะเสียทรัพย์นับร้อย แต่ให้ค่อยคลายพ้นพันธนา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงทั้งสองเสนหา
ยิ้มพลางทางสนองพระวาจา จะอาสาให้สมอารมณ์ปอง
ทูลแล้วก็ชวนกันจัดสรร เสื้อผ้าแพรพรรณสิ่งของ
ทั้งที่นอนหมอนมุ้งเงินทอง ยกมาจากห้องพระบุตรี
จึงมอบเครื่องอานพานสลา ยื่นส่งลงมาให้ทาสี
เสร็จแล้วก็พากันจรลี ออกไปจากที่วังใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงหน้าตรุก็นั่งลง พยักเรียกทำมะรงเข้ามาใกล้
หยิบข้าวของทองเงินออกทันใด ยื่นให้แล้วกระซิบว่าพลัน
เอ็นดูเถิดนักโทษที่จับมา เห็นพันธนาตรากตรำจำมั่น
จงทำคุณเอาบุญด้วยกัน ช่วยผ่อนผันแต่พอให้เคลื่อนคลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทำมะรงดีใจเป็นหนักหนา
ต่างรับสิ่งของทองเงินตรา ว่าจะแก้ไขเป็นไรมี

จึงรีบถอดโซ่ตรวนฉับพลัน กำชับกันมิให้อึงมี่
ลอบพาย่าหรันมาทันที ให้อยู่ที่เรือนริมตรุนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงสาวสรรค์
จึงยกข้าวของมาฉับพลัน เอาไปให้ย่าหรันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันเร่งคิดสงสัย
จึงถามว่าสองพี่อยู่แห่งไร มาทำคุณน้องไว้ครั้งนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางจึงแจ้งถ้วนถี่
ข้าเป็นพี่เลี้ยงพระบุตรี ของนี้เยาวมาลย์ประทานมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันสนองสองนางว่า
ข้าขอบใจในองค์พระธิดา พระคุณล้ำฟากฟ้าแดนไตร
ซึ่งโฉมตรูเอ็นดูประทานของ เงินทองสอดเสียสินบนให้
มาตรแม้นชีวันไม่บรรลัย จะได้สนองคุณพระบุตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงสาวศรี
ยิ้มพรายชายเนตรให้รู้ที แล้วลาจรลีมาฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงทูลนางโฉมยง ข้าไปว่าทำมะรงก็ผ่อนผัน
แล้วแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน ตามคำย่าหรันว่ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันหรรษา
จึงกระซิบสั่งสองกัลยา จงไปว่าแก่นายทวารวัง
วิงวอนซ่อนความให้จงดี ว่าสองพี่จะออกไปดูหนัง
เวลาค่ำรับส่งจงทุกครั้ง เอาเงินไปสักชั่งให้ถึงใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
นับเงินแล้วพลันทันใด ก็รีบไปยังที่ทวารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงเรียกนายประตู ทำไมอยู่หรือเจ้าเรามาหา
แล้วนั่งลงกระซิบพูดจา เอาเงินตราชั่งหนึ่งให้ทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายประตูยินดีจะมีไหน
รับเงินแล้วว่าอย่าร้อนใจ จะแก้ไขรับส่งจงทุกคืน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางได้ฟังก็ชมชื่น
เห็นวาจาว่ากล่าวนั้นยั่งยืน ก็รีบคืนมาตำหนักพระธิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี ทูลองค์เทวีด้วยหรรษา
นายประตูดีใจได้เงินตรา จะคอยท่ารับส่งจงทุกวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นดะราหวัน
กับพี่เลี้ยงสองราปรึกษากัน พอสายัณห์เย็นย่ำค่ำควร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ จึงสระสรงคงคาสุธารส น้ำดอกไม้ใสสดหอมหวน
จันทน์เจือนพคุณหนุนนวล สุคนธาอบอวลละอองอาย
ทรงปรัดผัดพักตร์ผิวผ่อง จับแสงเทียนทองส่องพระฉาย
ทรงภูษาปลอมแปลงแต่งกาย นุ่งลายพื้นตองท้องพัน
ห่มสไบใส่กลิ่นอายอบ หอมตรลบเฟื่องฟุ้งดอกประหนัน
ใส่ธำมรงค์เพชรพรายพรรณ แล้วแย้มบัญชรช่องมองมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เห็นห่างว่างคนเวลาหลับ ดวงเดือนเลื่อนลับพฤกษา
จึงลอบหลีกเหล่ากำนัลนิทรา ชวนสองกัลยาคลาไคล
เดินมาทางท้ายสนมนั้น นายประตูรู้กันก็เปิดให้
แอบบังเงากำแพงแฝงไฟ ตรงไปหน้าตรุทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงจึงหยุดอยู่นอกฝา ให้สะเทินวิญญาณ์มารศรี
เสผลักพี่เลี้ยงนารี เข้าไปสิพี่เป็นเพื่อนน้อง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงพาไปถึงในห้อง
เห็นย่าหรันแลดูรู้ทำนอง ถวายซองสลาแล้วก็ออกไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันแจ้งจิตไม่สงสัย
จึงเสแสร้งแกล้งทำถามไป ใครมาแต่ไหนดังนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นดะราหวันโฉมศรี
อายเอียงเมียงพักตร์พาที　　ข้าตามพี่ทั้งสองออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ย่าหรันยินดีเป็นหนักหนา
จึงเสด็จยุรยาตรคลาดคลา　　ออกมานั่งชิดชมนาง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ น้องเอยน้องรัก　　พิศพักตร์สารพัดไม่ขัดขวาง
งามรับสรรพสิ้นสารพางค์　　ทั้งรูปร่างจริตกิริยา
บุญพี่จึงได้พบเจ้า　　โฉมเฉลาเยาวยอดเสนหา
ขอเชิญพุ่มพวงดวงสุดา　　สนทนาพาทีด้วยพี่ชาย
พี่เป็นนักโทษเจ้าโปรดปราน　　สารพัดจัดประทานมามากหลาย
ได้ผ่อนผันพันธนาเคลื่อนคลาย　　เหมือนโฉมฉายช่วยชูชีวิตไว้
ว่าพลางทางถดเข้าหา　　อนิจจาถอยหนีพี่ไปไหน
สัพยอกหยอกยุดชายสไบ　　ถูกต้องลองใจกัลยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นดะราหวันเสนหา
เมียงชม้ายชายเนตรจำนรรจา　　เวทนามายุดไว้ว่าไร
จะฟังความจึงตามออกมาดู　　จะใคร่รู้โทษาว่าเป็นไฉน
ร้ายดีไม่เล่าให้เข้าใจ　　ก่นแต่คว้าไขว่ไม่เมตตา

อย่ามือไวใจด่วนลวนลาม ใช่จะตามมาด้วยเสนหา
นางผลักไสใส่กลโกรธา อนิจจาทำได้ไม่ควรคิด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร อย่าสลัดตัดรอนไมตรีจิต
พี่รักนางพ่างเพียงชีวิต หวังคิดจะประกอบตอบไมตรี
ตัวเป็นโจรไพรแต่ใจตรง ไม่จำนงจงร้ายหน่ายหนี
เจ้าทำคุณพี่ยาไว้ครานี้ จะทดแทนโฉมศรีคุ้งวันตาย
ถ้าแม้นมีแก้วแหวนเงินทอง จะสนองคุณนางให้มากหลาย
นี่ตกยากพรากพลัดมาเดียวดาย มีแต่กายจะแทนคุณน้อง
ว่าพลางพระทางโลมเล้า หยอกเย้าสัมผัสพระหัตถ์ต้อง
อิงแอบแนบเนื้อนวลละออง กรตระกองฉวยฉุดยุดยื้อ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้อยเอยน้อยใจ นี่อะไรมาเลียมลองต้องถือ
นางสะบิ้งสะบัดปัดมือ กระนี้หรือว่าสนองคุณกัน
ยังไม่เห็นจริงประจักษ์แต่สักนิด คิดคิดก็เป็นน่าสรวลสันต์
จะเอาความชั่วมาพัวพัน เมื่อไรนั่นอดสูจะรู้วาย
จะทำเล่นเช่นชู้ให้ช้ำจิต อย่าพึงคิดว่าจะอวยลงด้วยง่าย
ไม่พอที่มีกรรมมาจำอาย นางชายนัยเนตรค้อมคม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ แสนเอยแสนเฉลียว เลี่ยงเลี้ยวตอบความงามสม
พี่ไม่กล่าวแกล้งแต่งลิ้นลม เจ้าอย่าปรารมภ์หฤทัย
อันวิสัยโจรป่าพนาลี เช่นนี้แลเรียกว่ารักใคร่
จะแทนคุณโฉมงามตามตกไร้ สิ่งไรมิให้อนาทร
ว่าพลางกุมกรกัลยา เข้ามายังที่บรรจถรณ์
ถนอมแนบแอบองค์บังอร ตระกองกรช้อนชมด้วยยินดี
คลึงเคล้าเย้ายวนชวนชิด จุมพิตปรางเปรมเกษมศรี
เชยทรวงดวงปทุมมาลี ภุมรีเอาซาบอาบละออง
พระพายพัดตามฤดูกาล ฝนสวรรค์บันดาลตกต้อง
ขยายแย้มผกามณฑาทอง ทั้งสองชื่นชมภิรมยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันเสนหา
ได้ร่วมรมย์สมศรีปรีดา กัลยาจำนงปลงใจ
แรกรู้รสรักประจักษ์จิต แสนสนิทพิศวงหลงใหล
หมอบเมียงเคียงข้างภูวไนย ทรามวัยประดิพัทธ์ผูกพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นจวนรุ่งรังสีรวีวร บังอรอำลาย่าหรัน
ชวนพระพี่เลี้ยงทั้งสองนั้น จรจรัลไปตำหนักกัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงเกนหลงหนึ่งหรัดขนิษฐา
ครั้นตื่นฟื้นองค์ขึ้นมา แลหาไม่เห็นภูวไนย
ให้อัศจรรย์จิตพิศวง พระโฉมยงหนีน้องไปไหน
แม้นมีที่เสด็จแห่งใด อันจะทิ้งกริชไว้ก็ใช่ที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดพลางเร่าร้อนฤทัยนัก นงลักษณ์ลุกจากแท่นที่
พระหัตถ์ถือเทียนทองส่องอัคคี จรลีลดเลี้ยวเที่ยวดู ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงเร็ว

๏ ไม่ประสบพบองค์พระภูธร เห็นแต่บัญชรนั้นเปิดอยู่
เอ๊ะไฉนฉะนี้นะอกกู โฉมตรูก็กันแสงโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ แล้วปลุกพี่เลี้ยงทั้งสี่คน แถลงเล่าเหตุผลถ้วนถี่
บัดนี้พระเชษฐาธิบดี บรรทมอยู่ในที่หายไป
จะว่าเสด็จไหนก็เห็นผิด หรือจะลืมกริชเสียได้
เห็นทีจะมีเหตุเภทภัย จึงไปแต่องค์เอกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงตกใจเป็นหนักหนา
จึงพาเหล่าสาวสรรค์กัลยา แยกย้ายรายหาทุกตำบล
ไม่เห็นที่ข้างในไปข้างหน้า ค้นคว้าหลายกลับสับสน
สงสัยที่ไหนก็เข้าค้น อลวนวุ่นวิ่งทั้งหญิงชาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ สวนซ้ายสวนขวาเที่ยวหาจบ ไม่พบภูวไนยแล้วใจหาย
พระพี่เลี้ยงเพียงจะสิ้นชีวาวาย ต่างคนฟูมฟายด้วยน้ำตา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้

๏ เมื่อนั้น เกนหลงทรงโศกเป็นหนักหนา
ชักสไบเข้าปิดพักตรา ยอกรข้อนอุรารันทด
ทอดองค์ลงกับที่บรรทมใน ถอนฤทัยครวญคร่ำกำสรด
โอ้ว่าพระโฉมยงทรงยศ ไม่ปรากฏว่าเสด็จไปแห่งใด
อกเอ๋ยอนิจจาครานี้ อันจะคงชีวีอยู่ที่ไหน
ร่ำพลางโศกาอาลัย ทรามวัยสลบซบลง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงตกใจตะลึงหลง
ต่างเข้าแก้ไขนางโฉมยง ก็คืนคงได้สมประดีมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หลงหนึ่งหรัดเศร้าสร้อยละห้อยหา
ฉวยคว้าได้กริชของพี่ยา จะแบหลาชีวันให้บรรลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงอกสั่นหวั่นไหว
เข้าแย่งยุดฉุดชิงกริชไว้ แล้วปลอบองค์อรไทเทวี
แม่อย่าโศกาอาดูร พี่จะให้ไปทูลปันหยี
ว่าแล้วบาหยันอัญชลี ออกไปจากที่ไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ จึงสั่งยะรุเดะทันใด เร่งไปทูลเหตุพระเชษฐา
เชิญองค์ภูวไนยให้รีบมา พระน้องจะแบหลาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะได้ฟังถ้วนถี่
ตกใจเพียงจะสิ้นสมประดี รับคำสาวศรีแล้ววิ่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปันจะรากัน ตัวสั่นร้องทูลแถลงไข
บัดนี้พระอนุชาชาญชัย หายไปกับที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ตกใจผวาตื่นขึ้นมา แจ้งเหตุขนิษฐาทั้งสององค์
ให้เร่าร้อนฤทัยดังไฟกัลป์ ไม่ทันบ้วนพระโอษฐ์โสรจสรง
ฉวยคว้าได้กริชฤทธิรงค์ มาทรงพาชีลีลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากม้าที่นั่ง ไปยังห้องทองขนิษฐา
เห็นสี่พี่เลี้ยงกับกัลยา ยื้อคร่าช่วงชิงกริชกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดเฉิดฉัน
กราบกับบาทบงสุ์พระทรงธรรม์ กำสรดโศกศัลย์แสนทวี
สะอื้นพลางทางทูลพี่ยา จงเมตตาโปรดเกล้าเกศี
น้องจะแบหลาครานี้ ตายตามพระพี่ที่หายไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเศร้าสร้อยละห้อยไห้
ส้วมสอดกอดองค์พระน้องไว้ แล้วโลมเล้าเอาใจไปมา
จงฟังวาจาพี่ยาก่อน ดวงสมรอย่าเพ่อแบหลา
พี่จะให้ไปเที่ยวค้นคว้า ทั่วทุกพาราแลพงไพร
แม้นย่าหรันนั้นม้วยชีวี จงแบหลาเถิดพี่หาขัดไม่
ว่าพลางหยิบกริชนั้นมาไว้ แล้วเสด็จคลาไคลออกไปพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงสั่งสี่พี่เลี้ยงภูมี กับสี่พี่เลี้ยงของย่าหรัน
พี่คุมโยธาสักห้าพัน ออกไปอรัญวาลัย
เที่ยวสืบแสวงหวังฟังข่าว เรื่องราวร้ายดีเป็นไฉน
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล เข้าในห้องสุวรรณกัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ พระจึงตรัสสั่งประเสหรัน กับบาหยันพี่เลี้ยงขนิษฐา
จงไปรับเหล่าระเด่นบุตรีมา ยังวังดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันประเสหรันสาวศรี
รับรสพจนารถภูมี ถวายอัญชลีแล้วรีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ถึงปันจะรากันติกาหรัง ก็ไปยังพระบุตรีศรีใส
ทูลความตามเรื่องรับสั่งใช้ เชิญเสด็จรีบไปอย่าช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระเด่นบุตรีถ้วนหน้า
ได้แจ้งวาทีก็ลีลา ขึ้นรถรีบมาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังดาหาพร้อมกัน ลงจากรถสุวรรณเรืองศรี
ต่างองค์ย่างเยื้องจรลี ไปเฝ้าปันหยีชาญชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้มีอัชฌาสัย
สั่งระเด่นบุตรีทั้งปวงไป จงอยู่เพื่อนอรไทอย่าไคลคลา
แล้วชวนกันตระโบมโลมเล้า ให้พระน้องบรรเทาทุกขา
สั่งเสร็จเสด็จลีลา มาทรงม้าคลาไคลเข้าในวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าไปอัญชลี องค์ศรีปัตหรากาหลัง
ทูลแถลงแจ้งความให้ทรงฟัง โดยดังเหตุผลแต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ให้คิดพิศวงสงกา อันเหตุนี้น่าอัศจรรย์
จึงสั่งให้เกณฑ์โยธา ไปเที่ยวติดตามหาย่าหรัน
ปันหยีจงกลับไปฉับพลัน น้องนั้นจะได้สร่างโศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
บังคมลามาขึ้นพาชี ไปดาหาปาตีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
เร่งรัดจัดทหารชาญชัย พร้อมแล้วรีบไปจากพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เลี้ยวลัดดัดดั้นดงดาน ถ้ำธารทุกแห่งแสวงหา
แยกย้ายรายพลเที่ยวค้นคว้า ทั่วสถานบ้านป่าพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๒๘

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงติหลาอรสาโฉมศรี
ตั้งแต่ปะตาปาเป็นชี สถิตที่ภูผาตะหลากัน
บำเพ็ญภาวนารักษากิจ ตั้งจิตสำรวมอารมณ์มั่น
สังเกตดูแลแน่ครัน สารพันแม่นยำชำนาญ
นางมิได้วายเทวษถึงเชษฐา กัลยาตั้งจิตพิษฐาน
ขอเทพเทวัญจงบันดาล ให้ประสบพบพานพระพี่ยา
ครั้นจวนจะใกล้สิ้นคำสาป อานุภาพองค์ปะตาระกาหลา
วันเมื่อจะพานพบประสันตา เผอิญให้กัลยาอาวรณ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พอเพลาสายัณห์ตะวันบ่าย แดดร่มลมชายมาอ่อนอ่อน
จึงชวนสองพี่เลี้ยงบังอร บทจรออกจากกุฎี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

สมิงทอง

๏ ลดเลี้ยวเที่ยวชมบุปผชาติ งามประหลาดหลายอย่างต่างสี
ลมหวนอวลกลิ่นสุมาลี หอมตรลบทั้งที่จงกรม
พวงพะยอมยื่นย้อยห้อยระย้า กิ่งค้อมข้างหลังคาอาศรม
นางเก็บกาหลงมาทรงดม เดินเล่นเย็นร่มสำราญใจ
ประเสหรันสั่นกิ่งพิกุลดก ดอกดวงร่วงตกลงใหม่ใหม่
บาหยันก้มเก็บใส่สไบ มาถวายอรไทเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ แล้วชวนสองกัลยามานั่ง ที่ร่มไทรใกล้ฝั่งสระศรี
ร้อยพวงบุปผามาลี กับพี่เลี้ยงนารีสำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด (ประสันตาออก)

๏ บัดนั้น ประสันตากุเรปันใจหาญ
เที่ยวไปในพงดงดาน ถึงสถานภูผาตะหลากัน
จึงคิดว่าบนกุหนุงนี้ เห็นจะมีดาบสเป็นแม่นมั่น
จะขึ้นไปเคารพอภิวันท์ ให้จับยามย่าหรันที่หายไป
คิดพลางทางสั่งโยธี จงยับยั้งอยู่นี่อย่าไปไหน
ว่าแล้วลงจากอาชาไนย ขึ้นไปบนเนินคิรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ แลเห็นหลังคาอาศรม ประสันตาชื่นชมเกษมศรี
ค่อยลัดแลงแฝงไม้จรลี เข้าไปใกล้ที่ศาลา

เห็นแอหนังนั่งร้อยดอกไม้ อยู่ใต้ต้นไทรใบหนา
พิศพลางทางถวิลจินดา ใครหนอเหมือนมิสาอุณากรรณ
จะเป็นสุริย์วงศ์พงศ์ไหน จึงทรงลักษณ์วิไลเฉิดฉัน
ถ้าได้กับปันหยีจะดีครัน ครั้นนางผันพักตร์มาก็อัญชลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี
เหลือบเห็นสุหรันปาตี เทวีหวาดหวั่นพรั่นใจ
นี่ปันหยีใช้ให้มาตามหา หรือมาด้วยกันเป็นไฉน
จะคิดผ่อนผันฉันใด ทรามวัยอาวรณ์ร้อนรน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงแจ้งอนุสนธิ์
ข้านี้มีธุระกังวล จะนิมนต์ในพิจารณา
ด้วยน้องของนายข้านั้น ชื่อย่าหรันวิลิศมาหรา
หายไปกับที่ไสยา ไม่รู้ว่าจะดีหรือร้าย
เชิญช่วยจับยามตามสังเกต แจ้งเหตุแล้วจะลาผันผาย
พูดพลางทำหน้าตาตาย ดูนางนึกหมายกำหนดไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ได้ฟังก็ฉงนสนเท่ห์ใจ เมื่อกูอยู่ในธานี
ก็ไม่รู้จักหน้าย่าหรัน ว่าเป็นพี่น้องกันกับปันหยี
ใครมาแต่ไหนดังนี้ คิดแล้วเทวีจึงว่าไป

ท่านจงยับยั้งนั่งอยู่นอก ร้ายดีก็จะบอกเหตุให้
แต่เราเป็นชีชาวพนาลัย อย่าพูดไปให้รู้ถึงบุรี
ว่าแล้วลีลาเข้าอาศรม โฉมยงปลงอารมณ์ดูถ้วนถี่
จึงใช้มะดาหยันกัลยาณี จงไปบอกคดีให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น มะดาหยันนารีศรีใส
รับรสพจนาแล้วคลาไคล ออกไปแจ้งความตามกิจจา
ย่าหรันนั้นยังไม่วอดวาย แต่เคราะห์ร้ายถึงฆาตชันษา
เขาลักไปไว้เมืองมะงาดา ใส่ตรุตรึงตราตรากไว้
สตรีหนึ่งมีบรรดาศักดิ์ ช่วยพิทักษ์อุปถัมภ์แก้ไข
ที่ถูกจำจองต้องโทษภัย เคลื่อนคลายออกได้จากตรุนั้น
เดิมทีเขาจะลักพี่ชาย แต่เคราะห์ของน้องร้ายกวดขัน
จึงบันดาลให้แปลกเปลี่ยนกัน เขายังไม่ฆ่าฟันให้บรรลัย
แล้วเขาให้กลับมาจับพี่ แต่เคราะห์ดีไม่ทำอะไรได้
จะมีลาภทั้งสองอันต้องใจ ทั้งของเก่าของใหม่พร้อมกัน
เป็นแต่ทุกขลาภมิเป็นไร เร่งติดตามไปขมีขมัน
จะได้ตัวมาในเจ็ดวัน แม่นมั่นเหมือนหนึ่งสัญญา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ประสันตาชื่นชมหรรษา
ยิ้มพลางทางตอบวาจา แม้นไปได้มาเหมือนถ้อยคำ

จะนับถือถวายตัวเป็นญาติโยม อยู่เฝ้ากุฏิ์จุดโคมเพลาค่ำ
สนองคุณทดแทนที่แม่นยำ พูดพลางทางทำยิ้มพราย
วันนี้ก็จวนจะด่วนไป ไม่ทันหาอะไรมาถวาย
จะรีบเร่งตามน้องของนาย ว่าแล้วเดินชายออกมา
เลี้ยวเลียบลงจากบรรพต จำกำหนดแนวเขาลำเนาป่า
มาถึงซึ่งเชิงบรรพตา กู่หาพวกพ้องก้องพงพี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นพบพี่เลี้ยงทั้งเจ็ดคน จึงบอกยุบลถ้วนถี่
ชาวเราเร่งรีบไปบัดนี้ ตามแอหนังชี้บอกไป
ข้าจะกลับคืนเข้านัคเรศ ทูลเหตุให้แจ้งแถลงไข
ว่าแล้วขึ้นม้าคลาไคล ฝ่ายทั้งเจ็ดก็ไปดังวาจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ประสันตามาถึงกาหลัง ก็ไปยังปันหยีสุกาหรา
ยิ้มพลางทางทูลพระราชา วันนี้ผีพาข้าหลงไป
ได้ประสบพบองค์แอหนัง ปะตาปาอยู่ยังเขาใหญ่
รูปทรงโสภายาใจ เลิศลักษณ์วิไลลาวัณย์
แม้นพระองค์ได้เห็นนางทรามวัย คงจะชอบพระทัยเป็นแม่นมั่น
แล้วทูลความตามคำรำพัน ที่ได้ทายย่าหรันทุกประการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมศานต์
ซักไซ้ไต่ถามถึงเยาวมาลย์ รูปพรรณสัณฐานนั้นอย่างไร

ทรวดทรงสูงต่ำดำขาว ชันษาแก่สาวสักคราวไหน
ว่าเล่นหรือจริงยังกริ่งใจ จงแถลงแจ้งไปอย่าปดกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาทูลไปขมีขมัน
ข้ามิได้เอาเท็จมาผูกพัน พระทรงธรรม์อย่าพะวงสงกา
อันรูปทรงองค์แอหนังนี้ งามล้ำนารีในแหล่งหล้า
ถ้าจะเปรียบกับพระน้องบุษบา เห็นว่าจะไม่กระไรกัน
บุญตัวประสันตาไม่ว่าเล่น เคราะห์ดีได้ไปเห็นนางสวรรค์
แม้นมิเหมือนวาจาที่ว่านั้น ก็ให้ลงโทษทัณฑ์ประสันตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเกษมสันต์หรรษา
ฟังข่าวกล่าวโฉมกัลยา ให้แสนเสนหาในรูปทรง
เราจะคิดอ่านประการใด จึงจะได้แอหนังดังประสงค์
แม้นจะออกไปรับตรงตรง เห็นองค์อรไทจะไม่มา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตานบนิ้วเหนือเกศา
ยิ้มพลางทางทูลอวดปัญญา ว่าข้าคิดได้เห็นชอบกล
ของพระองค์จงแปลงกายา แต่งองค์ทรงชฎาเดินหน
ทำเทียมเทวัญในชั้นบน เป็นกลมารยาแยบคาย
ว่าจะพาทรามวัยไปสวรรค์ เห็นนางนั้นก็จะมาโดยง่าย
แม้นงวยงงหลงเล่ห์เพทุบาย จึงค่อยพาผันผายมาเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางแถลงไข
พี่คิดขันชั้นเชิงชอบใจ เห็นจะได้สมคะเนด้วยเล่ห์กล
จึงตรัสสั่งอนุชาผู้ภักดี วันนี้พี่จะไปไพรสณฑ์
อยู่หลังจงระวังนฤมล อย่าให้มีเหตุผลสิ่งใด
แล้วสั่งพี่เลี้ยงประสันตา จงไปจัดโยธาน้อยใหญ่
เอารถมาเทียมเตรียมไว้ เครื่องทรงสอดใส่ไปในรถ
ทหารแห่แต่สักหกสิบถ้วน เลือกล้วนแกล้วกล้าขี่ม้าหมด
พอสิ้นแสงสุริยงอัสดงคต กำหนดจะให้ถึงคิรี
สั่งเสร็จเสด็จเข้าที่สรง สำอางองค์ทรงเครื่องเรืองศรี
จับชายกรายกรจรลี เข้าไปยังที่ห้องใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเคียงข้างองค์หลงหนึ่งหรัด แล้วตรัสว่าจะลาไปป่าใหญ่
เที่ยวหาย่าหรันเรืองชัย ถ้าได้ข่าวคราวจะกลับมา
น้องรักเจ้าค่อยอยู่จงดี อย่าเฝ้าแต่โศกีฟังพี่ว่า
สั่งพลางทางเสด็จลีลา มาทรงรถาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ มาถึงภูผาตะหลากัน สุริยันเลี้ยวลับเหลี่ยมไศล
จึงให้หยุดรถแก้วแววไว แทบใกล้แนวเนินกุหนุงนั้น

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ ครั้นค่ำแต่งองค์อลงการ์ ทำเทียมเทวากระยาหงัน
สอดใส่สนับเพลาปักสุวรรณ ยกทองท้องพันภูษาทรง

พระพี่เลี้ยงเคียงเข้าช่วยแต่ง จัดแจงจีบโจงหางหงส์
อัตลัดลายทองฉลององค์ ปั้นเหน่งลงลายยาราชาวดี
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น สังวาลวรรณแวววับสลับสี
ธำมรงค์รจนาจินดาดี ทองกรแก้วมณีกระหนกพัน
ทรงชฎาล้วนแก้วแพรวพราย สอดสายรัดคางผูกกระสัน
ห้อยอุบะบุหงาปะกัน เหน็บกริชเทวัญอันศักดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วเสด็จย่างเยื้องยุรยาตร ลงจากพิชัยราชรถา
เลียบเดินตามเนินศิลา ประสันตาพาเสด็จจรรจรัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

ชมตลาด

๏ ถึงกุฎีที่นางสำนักอยู่ เห็นบานแกลแลประตูหับมั่น
พระเที่ยวดูไปรอบขอบคัน ที่นั้นสะอ้านสำราญรมย์
รุกขชาติดาษดาค่าค้อม เป็นเหล่าล้อมศาลาอาศรม
ดอกดวงร่วงลงที่จงกรม กลิ่นกลบตรลบลมพัดพา
ท่าทางชอบกลพ้นสิงสัตว์ สงบเงียบสงัดทั้งภูผา
ชมพลางทางเที่ยวเลี้ยวมา ให้วิเวกวิญญาณ์เย็นใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ยานี

๏ จึงขึ้นไปบนต้นพฤกษา ทำดังเทวาเหาะได้
พระเหนี่ยวกิ่งอิงกายอยู่ปลายไม้ สูงเสมออกไก่กุฎี

แล้วร้องถามทรามวัยลงไปพลัน มาสร้างพรตพรหมจรรย์อยู่ที่นี่
จะปรารถนาสิ่งไรนะเทวี จงแจ้งคดีโดยสัจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น แอหนังติหลาอรสา
คิดว่าสำเนียงเสียงเทวา จึงตอบวาจาว่าไปทันใด
ข้าจะปรารถนาหาความชอบ ให้ประกอบตามอัชฌาสัย
ชาตินี้บุญน้อยเป็นพ้นไป ภายหน้าจะให้สมคิด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีชื่นชมภิรมย์จิต
จึงว่าเราเทวาสุราฤทธิ์ สถิตในนัคราคิรี
ชื่อหลังหลังอาหลัดเทเวศร์ จะมาแจ้งเหตุแก่โฉมศรี
ด้วยฝูงเทวัญจันทรี บัดนี้คิดพร้อมยอมใจ
ว่าแอหนังนี้มีความชอบ ประกอบพรตธรรม์ไม่หวั่นไหว
จึงให้ข้ามาเชิญขึ้นไป อยู่ในสวรรค์วิมานบน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองพี่เลี้ยงได้ฟังเหตุผล
ไม่รู้ว่าแกล้งแต่งกล ต่างคนตระหนกตกใจ
แอหนังทั้งสองจึงเข้ามา ยังติหลาอรสาศรีใส
เมื่อฉะนี้จะคิดประการใด ข้าน้อยจะไกลพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังติหลาอรสา
กอดสองพี่เลี้ยงโศกา กัลยาครวญคร่ำร่ำไร
เราพลัดพรากจากเมืองมาด้วยกัน ดัดดั้นอรัญวาป่าใหญ่
เป็นเพื่อนทุกข์เพื่อนยากลำบากใจ ไม่เคยไกลสักทิวาราตรี
ร่ำพลางทางกล่าววาจา ดูก่อนเทวาในราศี
แอหนังพี่ข้าทั้งสองนี้ ก็เนาในคิรีปะตาปา
จะตามไปด้วยหรือมิได้ เทพไทจงโปรดเกศา
เคยร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันมา สองราจะใคร่ไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
จึงตอบวาจาแอหนังพลัน จะพาไปด้วยกันอย่าปรารมภ์
เจ้าอย่าหน่วงหนักชักช้า เชิญยุรยาตราจากอาศรม
อย่าร้อนใจจะได้ชื่นชม เสวยรมย์สมบัติเปรมปรีดิ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี
คิดถึงพระชนกชนนี เทวีตีทรวงเข้าโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ โอ้พระบิตุเรศมารดาเจ้า จะวิโยคโศกเศร้ากันแสงหา
ทำไฉนจะได้แจ้งกิจจา ว่าลูกไปเมืองฟ้าสุราลัย
พระคุณล้ำลบจบดินแดน ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
มิสาซ้ำจำจากพระเวียงชัย นิราศร้างห่างไกลบทมาลย์

ทีนี้ตั้งแต่จะแลลับ ไหนเลยจะได้กลับคืนสถาน
จะเปลี่ยวเปล่าเศร้าจิตเป็นนิจกาล ทนทุกข์ทรมานหมองใจ
โอ้ว่าปานนี้พระพี่เจ้า จะอาวรณ์ร้อนเร่าหม่นไหม้
สียะตราจะอ้อนอ่อนอาลัย วิยะดาจะร่ำไห้ทุกเวลา
ถึงชาตินี้มีกรรมจะจำไกล ขอแต่ให้ได้สั่งพระเชษฐา
ได้กราบบาทสองราชกษัตรา ถึงจะไปไม่อาลัยนัก
นี่ต่างไกลไม่แจ้งแห่งเหตุผล ต่างแสนทุกข์ทนเพียงอกหัก
ร่ำพลางชลเนตรนองพักตร์ นงลักษณ์กำสรดโศกี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสุกาหราเรืองศรี
คอยท่าเห็นช้าท่วงที จึงร้องเตือนเทวีไปทันใด
เชิญเจ้าออกมาอย่าช้านัก เราเกรงสุรารักษ์เป็นใหญ่
จะติโทษโกรธว่าช้าไป จะพลอยได้ความผิดมาถึงเรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมเฉลา
คิดถึงเชษฐาไม่บรรเทา สร้อยเศร้าวิญญาณ์จาบัลย์
ครั้นอารักษ์ร้องเร่งเตือนมา กัลยาจะใคร่ไปสวรรค์
จึงกุมกริชกรายกรจรจรัล สองพี่เลี้ยงนั้นก็ตามมา
ปันหยีนำทางให้นางเดิน เลี้ยวลงตรงเทินเนินผา
แอหนังจึงถามเทวา สิจะไปฟากฟ้าสุราลัย

เหตุไรจึงไม่เหาะเหิน จะพาเดินดั้นด้นไปหนไหน
เป็นน่ากินแหนงแคลงใจ เหมือนมิใช่เทวัญในชั้นบน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีแก้ไขไม่ขัดสน
กล่าวแกล้งแสร้งเสด้วยเล่ห์กล นฤมลอย่าแหนงพจมาน
จะพาโฉมยงไปลงรถ ต่อถึงเชิงบรรพตไพรสาณฑ์
จึงจะเหาะระเห็จเตร็จทะยาน ไปวิมานเมืองฟ้าสุราลัย
ว่าพลางพานางลงมา ถึงรถาที่เชิงเขาใหญ่
พระอุ้มองค์ขึ้นทรงรถชัย ทั้งสองทรามวัยก็ขึ้นท้าย
พี่เลี้ยงประสันตาเป็นสารถี ขับรถพาชีผันผาย
พวกพหลพลไกรไพร่นาย ก็ซุ่มแซงแฝงกายมาแต่ไกล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น แอหนังพิศวงสงสัย
ไม่เห็นเหาะขึ้นสู่สุราลัย รถไปตามทางพนาลี
ชะรอยมนุษย์แกล้งแปลงมา มิใช่เทวาในราศี
ฉุกใจจะคิดฉันใดดี เทวีก็ทรงโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มเยื้อนเบือนหน้า
ทำท่าทางเหมือนอย่างเทวา แลดูประสันตาแล้วยิ้มพราย
พระลำลำจะใคร่โลมโฉมยง เห็นทรงกันแสงไม่เหือดหาย
ปลอบนางทางทำแยบคาย ชักชายสไบเช็ดชลนา

พี่ขอถามตามจริงอย่าอำพราง ให้สงสัยในนางอยู่หนักหนา
ยังมิทันแก่เฒ่าชรา เจ้ามาปะตาปาด้วยเหตุใด
ถ้าแม้นแจ้งใจความแต่ตามสัตย์ พี่มิให้เคืองขัดอัชฌาสัย
จะพาสายสมรอรไท คืนไปส่งเสียยังกุฎี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี
ได้ฟังวาจาพาที ก็รู้ว่าปันหยียิ่งพรั่นใจ
นางจึงค่อยกล่าวพจนา เป็นความสัจจาจะบอกให้
เหตุด้วยสามีข้าหายไป ร้อนใจจึงมาปะตาปา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังแอหนังว่า
ตริตรึกนึกในไปมา แล้วจะเป็นบุษบานารี
พิศพักตร์งามรับจับแสงจันทร์ ผิวพรรณนวลละอองผ่องศรี
งามจริตกิริยาพาที ละม้ายเหมือนยาหยีของพี่นัก
จึงถามว่าสามีเจ้าชื่อไร สุริย์วงศ์พงศ์ไหนไม่ประจักษ์
ถ้าแจ้งจริงจะไปส่งนงลักษณ์ ให้ถึงที่สำนักอย่าร้อนใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังกล่าวแกล้งแถลงไข
จะถามนามสามีนั้นทำไม เป็นชาวไพรใช่เชื้อสุริย์วงศ์
แต่พรากพลัดกำจัดกันมา เที่ยวหายังไม่พบสบประสงค์
ข้าแถลงเล่าความตามตรง จะขอลาคืนคงยังคิรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงว่าเลียมลองใจดูในที จะกลับไปไยมีไม่ต้องการ
เสียแรงเจ้าปะตาปาหาความชอบ หวังจะให้ประกอบเป็นแก่นสาร
พี่ก็ได้ปะตาปาช้านาน บุญนั้นบันดาลให้พบกัน
เผอิญเป็นเห็นประจักษ์หรือไม่เจ้า ทั้งสองเราดังได้ตุนาหงัน
วาสนาเคยสนิทติดพัน จะรังเกียจเดียดฉันท์กันไยมี
พี่จะรับทรามสงวนนวลน้อง ไปเป็นคู่ครองของพี่
ศฤงคารบริวารนารี บรรดามีจะมอบให้ครอบครอง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ อย่าเอยอย่าว่า ข้าไม่ปรารถนามีผัวสอง
โภไคยไอศูรย์ไม่ปูนปอง จะเที่ยวท่องสัญจรนอนไพร
ถึงมาตรไม่พบสามี จะยินดีชายอื่นอย่าสงสัย
สู้ตายไม่เสียดายชีวาลัย ว่าแล้วทรามวัยก็โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
เห็นนางซื่อสัตย์ต่อภัสดา จะเกี้ยวพานพูดจาไม่ปลงใจ
ชำเลืองดูประสันตาแล้วสั่นเศียร ทำเป็นแยบแนบเนียนบอกใบ้
แล้วกล่าวแกล้งแสร้งเสใส่ไคล้ พี่ว่าเล่นลองใจดอกเทวี
โฉมยงอย่าทรงโศกา พักตรานวลละอองจะหมองศรี
เช็ดชลนานางพลางพาที แม้นสามีน้องนั้นมิบรรลัย

สุดแต่ให้ได้พบกัน ถึงช้าพลันจะทำกระไรได้
พี่จะช่วยสืบเสาะแสวงไป ให้สมหวังดังใจจินดา
ปลอบพลางทางเร่งรถทรง เลี้ยวลัดดัดดงเดินป่า
คืนหนึ่งถึงกาหลังพารา ตรงมายังปันจะรากัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงกล่าวอภิปราย ขอเชิญโฉมฉายผายผัน
จะจวนรุ่งรังสีรวีวรรณ ผู้คนจรจรัลไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังติหลาอรสา
กลุ้มกลัดขัดใจไม่เจรจา กัลยาซบลงทรงโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงกล่าวเกลี้ยงเลี่ยงปลอบให้ชอบที เทวีอย่าถวิลกินใจ
ถ้อยย้ำคำมั่นจำนรรจา ซื่อต่อภัสดาไม่หาได้
ต้องระบอบชอบกลเป็นพ้นไป พี่ไม่เลียมล่วงประเวณี
เชิญเจ้าขึ้นไปบนเคหา กัลยาอย่าแหนงแคลงพี่
อันความสัตย์สัญญาพาที สองนารีรู้เห็นเป็นพยาน
จะเที่ยวไปให้ทั่วทุกพารา แม้นพบภัสดาดังว่าขาน
พี่มิได้แข็งขัดทัดทาน ตามคำปฏิญาณที่ว่าไว้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ได้ฟังอภิปรายค่อยคลายใจ ทรามวัยจึงตอบเจรจา
เจ้าให้สัตย์ปฏิญาณมั่นคง จะไปตามจำนงปรารถนา
ทั้งนี้จงมีเมตตา จะได้คงชีวาสืบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฟังชอบอัชฌาสัย
เห็นนางสร่างโศกีก็ดีใจ เยื้อนยิ้มบอกใบ้ประสันตา
แล้วแกล้งทำกิริยาพาซื่อ จูงมือโฉมยงลงรถา
แอหนังทั้งสองก็ตามมา เข้ายังเคหาห้องใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เชิญนางให้นั่งร่วมอาสน์ พลางกล่าวพจนารถปราศรัย
เจ้าจงสำราญกายสบายใจ ว่าแล้วคลาไคลออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระผลัดภูษาเปลื้องเครื่องทรง ซึ่งแปลงองค์เป็นอสัญแดหวา
แล้วชำระสระสรงคงคา สุคนธาหอมตรลบอบองค์
ครั้นเสร็จเสด็จบทจร กรายกรยุรยาตรดังราชหงส์
คืนเข้าห้องสุวรรณบรรจง ถามองค์อรไทไปพลัน
พี่ยังถวิลกินใจ เหตุผลกลใดนะสาวสวรรค์
กับผัวจึงพลัดกำจัดกัน อย่าเดียดฉันท์จงแจ้งเถิดเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสามารศรี
ฟังถ้อยค่อยกล่าววาที อันเหตุที่พรากพลัดภัสดา
ทั้งนี้เพราะกรรมได้ทำไว้ จึงเจ็บช้ำน้ำใจเป็นหนักหนา
สารพัดขัดเคืองวิญญาณ์ ทุกข์ทรมานมาช้านาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังว่าขาน
ยิ่งกินแหนงแคลงคำเยาวมาลย์ จึงคิดอ่านเลี่ยงเลี้ยวถามไป
ซึ่งเจ้าว่าพลัดพรากจากสามี ข้อนี้พี่ยังสงสัย
หรือว่าม้วยชีวันบรรลัย จึงได้แต่กริชติดมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังฟังพลางทางว่า
เจ้าอย่าพะวงสงกา กริชของผัวข้าให้ไว้
ไปแล้วว่าจะกลับคืนมา เห็นช้าข้าคิดสงสัย
จึงสู้ติดตามหาด้วยอาลัย เกลือกผิดทางไปไม่พบกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียุรยาตรผาดผัน
ออกจากห้องแก้วแพรวพรรณ มายังแท่นสุวรรณรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ พระรำพึงซึ่งนางมิบอกแจ้ง กล่าวแกล้งอำปลังให้กังขา
แล้วจะเป็นน้องนุชบุษบา ซึ่งลมพาพัดหอบหายไป

ด้วยเป็นความขำจึงอำพราง ขัดข้องหมองหมางไม่บอกได้
นึกฉงนสนเท่ห์หฤทัย ทำไฉนจะรู้แยบคาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดพลางย่างเยื้องยุรยาตร จากอาสน์สุวรรณผันผาย
เข้าในห้องแก้วแพรวพาย นั่งเคียงโฉมฉายแล้วพาที
พี่ยังกินแหนงแคลงใจ ที่ในถ้อยคำนางโฉมศรี
ถามเหตุซึ่งพลัดกับสามี เพียงนี้มิพอจะพรางกัน
เจ้าก็ไม่แจ้งออกบอกตรง ใช่จะจงเจาะถามที่ความขัน
ไม่พอที่ถือใจไยอย่างนั้น เหมือนหนึ่งปรับทุกข์กันจะเป็นไร
ข้อนี้มิแจ้งก็ทำเนา มิให้เจ้าเคืองขัดอัชฌาสัย
ผัวน้องนั้นมีฤทธิไกร หรือหาฤทธิ์ไม่นะเทวี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี
จึงเยื้อนตอบวาจาพาที ถามมาดังนี้เป็นจนใจ
อันซึ่งสามีของข้า จะว่าเรื่องฤทธาก็ว่าได้
ถ้าจะว่าไม่มีฤทธิไกร ก็ได้เหมือนหนึ่งใจนึก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฟังสนองก็ตรองตรึก
ท่วงทีถ้อยคำเห็นล้ำลึก นิ่งนึกฉงนสนเท่ห์ใจ
จึงว่าทรามวัยจงไสยาสน์ เอนอาสน์สำราญอย่าหม่นไหม้
พระทำเฉยจะให้นางเชลยใจ หวังจะได้ลักกริชของเทวี

แล้วเสด็จยุรยาตรคลาดคลา ออกมาจากห้องนางโฉมศรี
นั่งเหนือบัลลังก์รัตน์รูจี ตรึกที่ถ้อยคำอรไท
ใครหนอว่าเรืองฤทธา จะลือชาปรากฏก็หาไม่
แต่กูผู้เดียวเที่ยวชิงชัย ปราบได้ในแคว้นแดนชวา
คิดพลางย่างเยื้องผันผาย จับชายกรายกรีดหัตถา
คืนเข้าห้องสุวรรณกัลยา จึงมีพจนาถามไป
เหตุใดผัวเจ้าไม่ติดตาม เขาสิ้นความรักหรือเป็นไฉน
ส่วนน้องท่องเที่ยวพงไพร ช้านานจึงมิได้พบกัน
ถ้าผัวรักเจ้าเขาตามหา เห็นว่าจะพบเป็นแม่นมั่น
แต่หากจิตเจ้าคิดผูกพัน สำคัญว่าเขายังเมตตา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังติหลาอรสา
ได้ฟังจึงตอบวาจา นี่แหละจะว่าเป็นจนใจ
เขาก็มีอิสตรีเป็นที่รัก เกลือกจะห่วงหน่วงหนักไม่มาได้
ครั้นจะว่าไม่ตามก็ความไกล เกลือกจะตามแต่ไม่พบน้อง
ที่จะรักมิรักไม่เล็งเห็น ว่าไปก็จะเป็นคำสอง
สุดแต่ใจข้าไม่คิดปอง ที่จะมีคู่ครองเป็นสองชาย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีแปลกจิตคิดมุ่งหมาย
ถ้อยคำสำเนียงอภิปราย เหมือนโฉมฉายบุษบาน้องรัก

ทั้งรูปทรงส่งศรีกิริยา เรื่องราวกล่าวมาก็แหลมหลัก
เห็นถูกต้องที่ข้องเคืองนัก เพราะพี่รักจินตะหราวาตี
แล้วกลับคิดกินแหนงแคลงจิต กูมิได้ให้กริชแก่โฉมศรี
แปลกกันด้วยสำคัญข้อนี้ ภูมีคิดฉงนสนเท่ห์ใจ
แต่เวียนเฝ้าเซ้าซี้ซักถาม หวังจะให้สิ้นความสงสัย
นั่งช้ากลัวจะผิดสัญญาไว้ ครั้นออกไปให้คะนึงถึงนาง
เอนองค์ลงเหนือบรรจถรณ์ ยอกรก่ายเกยเขนยข้าง
พระนิ่งนึกกินแหนงแคลงคลาง ให้สงสัยในนางเทวี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น โฉมยงหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ครั้นรู้เรื่องราวข่าวคดี ว่าปันหยีไปได้แอหนังมา
นั่งเฝ้าเล้าโลมกันอยู่ โฉมตรูขัดแค้นเป็นหนักหนา
จึงเรียกระเด่นรัตนา เข้ามาแล้วบอกความไป
เห็นแล้วหรือกะกังปันหยี ช่างไปได้นางชีมาแต่ไหน
เฝ้านั่งโลมเล้าเอาใจ เหตุผลก็ไม่มาบอกกัน
เดิมน้องจะแบหลาพระมาห้าม ให้ระงับดับความโศกศัลย์
จะฟังเหตุมาเล่าเปล่าทั้งนั้น ไปพัลวันนางชีไม่นำพา
น้องจะครองชีวิตไว้ไย แม้นม้วยบรรลัยเสียดีกว่า
ว่าพลางนางทรงโศกา กัลยาขัดแค้นแสนทวี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ แล้วเรียกบาหยันเข้ามาสั่ง พี่ไปบอกกะกังปันหยี
ข้าจะขอเอากริชบัดนี้ แม้นปรานีน้องจริงจงส่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันนบนิ้วเหนือเกศา
รับสั่งทรามวัยแล้วไคลคลา ไปจากดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้งถึงวังปันจะรากัน จึงถวายอภิวันท์ปันหยี
ทูลแถลงแจ้งความตามคดี โดยดังวาทีอรไท ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีครั้นแจ้งแถลงไข
จึงไปถามแอหนังทันใด ซึ่งเขาไปให้พิจารณา
เจ้าว่าจะได้ในเจ็ดวัน แม่นมั่นแล้วหรือขนิษฐา
เมื่อใดจะได้ตัวมา กัลยาจงบอกบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังได้ฟังปันหยี
พิเคราะห์ดูแล้วว่าไปทันที จะมาถึงวันนี้เป็นมั่นคง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีชื่นชมสมประสงค์
ออกจากห้องสุวรรณบรรจง มาทรงพาชีลีลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงวังดาหาปาตี ภูมีนั่งเคียงขนิษฐา
เห็นนางเคืองขัดอัธยา พระจึงมีวาจาว่าไป
เป็นไฉนจึงให้ไปเอากริช หรือคิดว่าผัวเจ้าตักษัย
พระจึงเล่าแถลงให้แจ้งใจ โดยคดีที่ให้แอหนังดู
พี่สั่งกะกังทั้งเจ็ดคน ให้รีบพาพวกพลไปตามอยู่
ข่าวคราวเป็นไฉนยังไม่รู้ คอยผู้ที่ไปยังไม่มา
จึงมิได้กิจจามาแจ้งน้อง อย่าเคืองข้องแค้นจิตขนิษฐา
บัดนี้แอหนังนั้นสัญญา ว่าจะได้ตัวมาในวันนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ฟังพระเชษฐาพาที ค่อยคลายที่โทมนัสขัดใจ
จึงบังคมคัลวันทา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
มิได้ว่าขานประการใด อรไทกำสรดโศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด เชิด (พี่เลี้ยงออก)

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงย่าหรันปันหยี
ครั้นถึงด่านมะงาดาธานี ลงจากพาชีทั้งเจ็ดนาย
ซุ่มโยธาม้าไว้ในไพรสณฑ์ แล้วแปลงตัวเป็นคนค้าขาย
มิให้ใครรู้ระแบบแยบคาย ก็พากันผันผายเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เที่ยวฟังกิตติศัพท์ตรับข่าว ประชาชาวชนบทแถลงไข
กรายเตร่เร่นั่งทุกแห่งไป ผู้ใดมิได้สงกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวเมืองเนืองแน่นมาหนักหนา
บ้างไปดูย่าหรันบ้างกลับมา พูดจาเล่าลือกันอื้ออึง
พวกผู้หญิงสาวแก่แม่หม้าย ไม่คิดอายอุตส่าห์มาจนถึง
เห็นย่าหรันรูปร่างดังเกลากลึง ต่างตะลึงหลงใหลไม่พริบตา
ลางคนคิดจะใคร่ได้เป็นผัว เห็นใครงามกว่าตัวก็อิจฉา
กระทบกระเทียบเปรียบเปรยไปมา พาลวิวาทวาทาด่าทอ
บ้างถือซองสลามาจะให้ คิดอดสูใจทำลับล่อ
บ้างซุบซิบชวนเพื่อนที่ชอบพอ ลอบหนีแม่พ่อจรลี
บ้างได้ส้มสูกลูกไม้ จะไปให้นักโทษน้องปันหยี
เขาไม่มีโทษาน่าปรานี ชาวบุรีเดินพูดกันไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงรู้แจ้งไม่สงสัย
จึงเดินตามหญิงชายชาวเวียงชัย เข้ามาที่ทับใกล้ตรุนั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงหยุดยืนชะแง้แลหา พอสบนัยนาย่าหรัน
ให้สลดระทดใจจาบัลย์ ต่างคนต่างกลั้นน้ำตา
จึงถามเขาว่าจะให้หมากพลู แก่คนผู้อยู่ในโทษา
จะได้หรือมิได้ให้บอกมา เราเห็นก็เป็นน่าเอ็นดู ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทำมะรงซึ่งนั่งคุมอยู่
ตอบไปด้วยไม่ทันรู้ เพียงหมากพลูให้กันจะเป็นไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　พระพี่เลี้ยงเจ็ดคนเข้าไปใกล้
ส่งสลาให้พลางต่างดีใจ　　ดังตายแล้วเกิดใหม่มาพบกัน
จึงเหลียวดูผู้คุมที่รักษา　　เห็นเขาเมินจึงว่าแก่ย่าหรัน
วันนี้จะมาพาจรจรัล　　บอกแล้วชวนกันไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　ระเด่นดะราหวันเสนหา
แต่ร่วมรักย่าหรันนั้นมา　　กัลยาจำนงจงใจ
ส่งเสียปฏิบัติอยู่อัตรา　　จะเว้นวันเวลาก็หาไม่
ครั้นค่ำคิดถึงคะนึงใน　　ทรามวัยบรรจงแต่งกายา
ลูบไล้สุคนธ์ปนปรุง　　หอมฟุ้งตรลบอบภูษา
แล้วชวนพี่เลี้ยงลอบไคลคลา　　ออกมาจากนิเวศน์วังพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงศาลาหน้าตะราง　　ให้พี่เลี้ยงสองนางอยู่แต่นั่น
แล้วเสด็จย่างเยื้องจรจรัล　　เข้าไปหาย่าหรันทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น　　ย่าหรันเล้าโลมนางโฉมศรี
พูดจาปราศรัยเป็นไมตรี　　ถ้อยทีประดิพัทธ์กำหนัดใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　พระพี่เลี้ยงผู้มีอัชฌาสัย
ครั้นสิ้นแสงสุริย์ศรีก็ดีใจ　　จึงพากันรีบไปดังใจปอง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา เชิด

๏ ถึงศาลาหน้าบ้านผู้คุม แลตะคุ่มคนนั่งอยู่ทั้งสอง
เห็นเป็นหญิงกริ่งจิตเขม้นมอง ดูทำนองท่วงทีเหมือนชาววัง
จึงลุกตรลบเลี้ยวมา ริมร้านขายสุราหน้าถัง
ครั้นถึงเรือนย่าหรันก็ยับยั้ง จึงหยุดยืนแฝงฟังกิจจา
ได้ยินสำเนียงเสียงนารี ก็เคาะเข้าตรงที่ริมฝา
กระทั่งไอให้เสียงสัญญา สั่งให้มาหาจะว่าไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันครั้นแจ้งไม่สงสัย
ก็รู้ว่าพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ จึงเสด็จคลาไคลออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ แล้วถามถึงพระน้องพระพี่ ป่านนี้จะละห้อยคอยหา
ไฉนพี่จึงแจ้งกิจจา ว่าเขาลักน้องมาเมืองนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงจึงแจ้งถ้วนถี่
ซึ่งข้ามาพบพระภูมี เพราะแอหนังช่วยชี้บอกมา
อันองค์ขนิษฐาแลพระพี่ แต่สร้อยเศร้าโศกีกันแสงหา
เพียงม้วยมุดสุดสิ้นชีวา พระน้องจะแบหลาให้บรรลัย
หากองค์ปันหยีพระพี่ยา ชิงกริชขนิษฐาไว้ได้
แล้วให้ทหารชาญชัย เที่ยวหาภูวไนยทุกธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
ได้ฟังก็ทรงโศกี ชะรอยกรรมน้องนี้ได้ทำมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงโศกศัลย์เป็นหนักหนา
แล้วทูลถามพลันมิทันช้า ใครซึ่งมาหาพระองค์นี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันจึงแจ้งถ้วนถี่
นางนี้เป็นราชบุตรี มารศรีมีคุณแต่แรกมา
สู้สอดเสียเสื้อผ้าเงินทอง ตัวน้องจึงคลายโทษา
บัดนี้จะไปพารา จำจะบอกกัลยาให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงยิ้มย่องสนองไข
นางได้มีคุณเมื่อตกไร้ จะทิ้งไว้ไม่ชอบพระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันตอบคำพี่เลี้ยงว่า
ครั้นจะพาอรไทไปพารา ขนิษฐาจะละห้อยน้อยใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระพี่เลี้ยงจึงทูลสนองไข
ถึงพระน้องข้องเคืองประการใด โทษทัณฑ์สิ่งไรจะรับเอา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้เฉิดโฉมเฉลา
จึงเข้าไปหาองค์นางนงเยาว์ แล้วเล่าแถลงแจ้งกิจจา

วันนี้พี่จะลาไปเวียงชัย จำเป็นจำไกลขนิษฐา
แม้นไม่ม้วยมุดสุดชีวา จะกลับมาสนองคุณนาง
น้องรักเจ้าค่อยอยู่จงดี มารศรีอย่าเคืองข้องหมองหมาง
พระชมโฉมโลมลูบปฤษฎางค์ เชยปรางพลางสั่งบังอร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันดวงสมร
ได้ฟังพระวาจาจะลาจร ให้เร่าร้อนหฤทัยไปมา
มิรู้ที่จะแข็งขัดทัดทาน เยาวมาลย์มีจิตเสนหา
จึงเยื้อนถ้อยค่อยกล่าววาจา แม้นรักจงพาน้องคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันตอบพลางแถลงไข
เจ้าจะดำเนินเดินกลใด ทุ่งกว้างทางไกลกันดารนัก ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันมีศักดิ์
ได้ฟังเคืองขัดสะบัดพักตร์ กระนี้หรือว่ารักจะทิ้งไว้
เสียแรงน้องจำนงจงจิต จะสู้ม้วยชีวิตหาคิดไม่
ถึงว่าทุ่งกว้างทางไกล จะตามไปไม่อยู่ไยดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันเล้าโลมนางโฉมศรี
พี่ว่าเล่นลองใจเทวี ใช่พี่จะทิ้งเสียเมื่อไร

ทีนี้เห็นประจักษ์ว่ารักจริง ยอดยิ่งหญิงอื่นไม่หาได้
เจ้าอย่าละห้อยน้อยใจ พี่จะพาทรามวัยไคลคลา
ว่าพลางกุมกรนางโฉมยง ลอบลงมาจากเคหา
มิให้สองอนงค์สงกา พี่เลี้ยงรีบพาจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาพบพลสกลไกร ซึ่งซุ่มไว้ในพนาศรี
พระอุ้มองค์ขนิษฐานารี ขึ้นทรงพาชีตัวเดียวกัน
พี่เลี้ยงตามเสด็จทั้งเจ็ดคน ขี่ม้าพาพลผายผัน
พวกทหารแห่แหนแน่นนันต์ รีบลัดดัดดั้นเดินไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพารากาหลัง สุริย์ฉายบ่ายบังเหลี่ยมไศล
ลงจากม้าพาองค์อรไท ตรงไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงก้มเกล้าประณตบททบงสุ์ พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
สองกษัตริย์ชื่นชมยินดี ถ้อยทีค่อยแจ้งกิจจากัน
แล้วเหลือบเห็นองค์หลงหนึ่งหรัด โทมนัสเศร้าสร้อยโศกศัลย์
ทุกข์ตรอมผอมผิดผิวพรรณ พระโศกาจาบัลย์รัญจวนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หลงหนึ่งหรัดนารีศรีใส
ชม้ายชายเนตรแลไป เห็นนางทรามวัยโสภา

นั่งอยู่ข้างหลังพระพี่ มารศรีเคืองขัดสะบัดหน้า
ไปเที่ยวเกี้ยวชู้จนพามา แล้วแสร้งทำโศกาว่ารักเรา
คิดคิดก็น่าหัวแก่ตัวข้า จะม้วยมรณาเสียเปล่าเปล่า
ท่านไปหากได้คู่เคล้า มาหลับตาโศกเศร้าทุกราตรี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงถามย่าหรันไปทันที นางนี้ได้มาแต่แห่งไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันบังคมประนมไหว้
ชายเนตรดูพระน้องแล้วทูลไป นี่บุตรีท้าวไทมะงาดา
ช่วยสอดเสียเงินทองเป็นสินบน น้องจึงค่อยผ่อนพ้นโทษา
กะกังยะรุเดะให้พามา น้องว่าเท่าไรไม่ไยดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสุกาหราเรืองศรี
ได้ฟังย่าหรันพาที ยิ้มแล้วจึงมีวาจา
นางได้มีคุณสามีเจ้า นงเยาว์อย่าเคียดขึ้งหึงสา
สิ่งใดจงได้เมตตา เจ้าพูดจาทักทายแต่โดยดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดมารศรี
ผูกคิ้วนิ่วหน้าไม่พาที แล้วเข้าไปยังที่บรรทมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันศรีใส
ได้คิดผิดแล้วก็ฉุกใจ เสียแรงรักใคร่แต่เดิมที
คิดว่าไม่มีภรรยา จึงอุตส่าห์ตามมาจนถึงนี่
มาสะเทินเขินค้างอยู่อย่างนี้ คิดแล้วเทวีก็โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตอบพลางทางว่า
เจ้าอย่าโศกศัลย์เลยกัลยา ได้ทำคุณน้องข้าครานี้
พี่จะทดแทนคุณเจ้า สิ่งไรมิให้เศร้าหมองศรี
เคยสำราญอย่างไรในบุรี พี่นี้จะเลี้ยงนางเหมือนอย่างนั้น
จึงสั่งให้จัดเรือนให้ ทั้งเครื่องทรงเครื่องใช้ทุกสิ่งสรรพ์
ทั้งข้าหญิงข้าชายครบครัน จัดแจงให้ปันแก่เทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันโฉมศรี
ได้ประทานสิ่งของมากมี เทวีค่อยคลายสบายใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๒๙

ช้า

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
แต่ปันหยีพามาไว้ ก็ได้ถึงสิบวันมา
นางไม่เป็นกินเป็นนอน เดือดร้อนหฤทัยหนักหนา
แต่นั่งระวังกริชอยู่อัตรา กลัวว่าปันหยีจะลักไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ วันนั้นบังอรหาวนอนนัก จึงสั่งสองนงลักษณ์พิสมัย
พี่เจ้าจงนั่งระวังระไว รักษากริชไว้ให้จงดี
แม้นปันหยีลักเอาไปได้ น้องจะม้วยบรรลัยเป็นผี
ครั้นเสร็จสั่งสองนารี เทวีกุมกริชนิทรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
สั่งระเด่นบุตรีศรีโสภา ให้กลับมาวังปันจะรากัน
แล้วออกจากห้องสุวรรณบรรจง กับองค์อนุชาย่าหรัน
ต่างทรงพาชีฉับพลัน จรจรัลไปยังวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ทูลแถลงแจ้งเหตุทั้งปวงไป โดยนัยอนุสนธิ์แต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
จึงมีสีหนาทบัญชา ควรหรือมาทำได้ดังนี้
แม้นว่าผิดหมองพ้องพานกัน จะโกรธฆ่าฟันก็ควรที่
นี่เหตุผลสิ่งใดก็ไม่มี เห็นทีจะเกิดชิงชัย
แล้วสั่งเสนีทั้งสี่คน เร่งตรวจตราเตรียมพลน้อยใหญ่
ให้พร้อมเครื่องสาตราอาวุธไว้ เกณฑ์เสบียงบอกไปจงทั่วกัน
เราไม่ไว้ใจปัจจามิตร เห็นจะมีมาติดเขตขัณฑ์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าปราสาทสุวรรณพรรณราย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉาย
จึงชวนย่าหรันพระน้องชาย ผันผายมาทรงอาชาไนย
พร้อมพระพี่เลี้ยงแลเสนา กิดาหยันโยธาน้อยใหญ่
แยกย้ายมรคาคลาไคล ต่างไปที่อยู่พระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงปันจะรากัน หวั่นหวั่นหฤทัยถึงโฉมศรี
เสด็จลงจากหลังพาชี ไปยังที่ห้องแก้วกัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เห็นองค์แอหนังนั้นไสยาสน์ สองพี่เลี้ยงราชอยู่รักษา
พระแฝงม่านมองดูกิริยา เห็นนิทราแน่นิ่งไม่ติงกาย
จึงย่างย่องเข้ายังห้องบรรจง นั่งเคียงข้างองค์นางโฉมฉาย
เห็นหัตถ์กุมกริชนั้นเคลื่อนคลาย พระชายเนตรดูสองทรามวัย
แล้วจึงค่อยหยิบเอากริชมา นางจะฟื้นกายาก็หาไม่
เสด็จยุรยาตราคลาไคล ออกไปยังอาสน์รจนา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ช้า

๏ ชักกริชออกเห็นเป็นอักษร นามกรอุณากรรณวิยาหยา
ทิ้งกริชลงพลันแล้วบัญชา เรียกสังคามาระตาให้มาดู
ป่วยการเสียเปล่าเอาเขามา เป็นน่าอัปยศอดสู
ขืนว่าบุษบาโฉมตรู งามอยู่แล้วหรือจงดูเอา
เขาเป็นเมียมิสาอุณากรรณ เมื่อกระนั้นจะว่ากระไรเล่า
ถ้าผิดที่อื่นก็ทำเนา นี่เกรงใจเขาด้วยรักกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉิดฉัน
ชักกริชออกพิศดูพลัน เห็นชื่ออุณากรรณเรืองฤทธิ์

ยิ้มพลางทางสนองพระวาจา ซึ่งตรัสว่าภรรยานั้นเห็นผิด
ถ้าว่าตัวอุณากรรณที่เป็นมิตร ข้าคิดสำคัญเห็นมั่นคง
สมกันกับคำกิดาหยัน ได้ดูเมื่ออุณากรรณเข้าที่สรง
มิใช่ชายดีร้ายนางโฉมยง จะเป็นองค์แอหนังนี้แน่ใจ
พระองค์จงฟังดูก่อน บังอรจะว่าเป็นไฉน
เห็นจะโกรธโทษสองทรามวัย จงพิริ้พิไรพาที ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์เปรมปรีดิ์ มาแฝงฟังยังที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

๏ เมื่อนั้น แอหนังติหลาอรสา
ครั้นฟื้นตื่นจากนิทรา แลหาไม่เห็นกริชก็ผิดใจ
จึงว่าแก่พี่เลี้ยงทั้งสองศรี เห็นดีอยู่แล้วหรือไฉน
ให้ปันหยีมาลักเอากริชไป นิ่งได้ไม่ปลุกทั้งสองรา
พี่แกล้งเป็นใจด้วยปันหยี เห็นคนอื่นดียิ่งกว่าข้า
ไหนถ้อยคำที่ร่ำพรรณนา ว่าแสนเสนหาอิเหนานัก
เป็นไฉนจึงจะยกน้องให้ แก่ชาวไพรต่ำช้าบรรดาศักดิ์
กระนี้หรือพี่เรียกว่ารัก พึ่งจะประจักษ์ในน้ำใจ
สู้ตายชายอื่นมิให้ต้อง อันจะมีผัวสองอย่าสงสัย
ถึงมาตรแม้นชีวันจะบรรลัย จะตายในความซื่อสัตยา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลขนิษฐา
เมื่อกลางวันปันหยีจู่เข้ามา ข้าทั้งสองราไม่ทันรู้
พอเหลือบเห็นสิมาถึงตัว ครั้นจะปลุกก็กลัวปันหยีอยู่
อย่าพิโรธโกรธก่อนนะโฉมตรู พี่พิเคราะห์ดูท่วงที
เห็นว่ามิใช่ชาวป่า จะเป็นพระเชษฐามารศรี
จงพินิจพิศก่อนนะเทวี จะด่วนตีตนตายไปว่าไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น แอหนังตอบตามอัชฌาสัย
พระเชษฐาจะมาตามไย ผิดท่วงทีไปอย่าพาที
เมียท่านที่รักเป็นอักนิษฐ์ จะภิรมย์ชมชิดเกษมศรี
นับอะไรกับน้องผู้เดียวนี้ จะมาเดินพงพีให้ยากใจ
ถึงใครใครต่ำไร้ก็ไม่ว่า สุดแต่เหมือนพี่ยาจะยกให้
ช่างคิดชอบขอบคุณเป็นพ้นไป มิเสียทีที่ได้เลี้ยงมา
วันนี้ตัวน้องจะอาสัญ พี่อยู่ด้วยกันให้หรรษา
ว่าพลางทางทรงโศกา กัลยาเพียงจะสิ้นสมประดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ให้สงสัยในนางพาที ภูมีรีบกลับออกมา
นั่งเหนือแท่นสุวรรณบรรจง พลางตรัสแก่องค์ขนิษฐา
ใครฉะนี้สามีกัลยา เรียกว่าอิเหนาไม่เข้าใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
นี่แลจะรู้ว่าผู้ใด เป็นไฉนฉะนี้น่าอัศจรรย์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงว่าชะรอยอุณากรรณ เมื่ออยู่ประมอตันพารา
แต่บรรดาพวกพ้องของเขา เรียกกันว่าอิเหนากระมังหนา
แล้วเล่าความตามที่ได้ฟังมา ชะรอยเมียมิสาอุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็สรวลสันต์
เป็นไฉนไยองค์พระทรงธรรม์ จะว่าตัวอุณากรรณก็เป็นไร
น้องได้ทูลไว้แต่หนหลัง พระจะฟังวาจาก็หาไม่
อันอิเหนาผัวนางอรไท ดีร้ายอยู่กรุงไกรกุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสำรวลสรวลสันต์
พี่เห็นว่าเมียอุณากรรณ ไฉนจะรู้มั่นว่ากัลยา
จะปลอบถามเท่าไรก็ไม่บอก ยักยอกอำพรางอยู่หนักหนา
วันนี้นางว่าจะมรณา อนุชาจะคิดประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเฉลยไข
ซึ่งนางว่าจะม้วยบรรลัย ด้วยไม่รู้จักพระภูธร

พระองค์จงแจ้งแต่จริงไป ให้สิ้นสงสัยสายสมร
แม้นโฉมตรูรู้แท้แน่นอน บังอรจะม้วยด้วยอันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีจึงตอบเฉลยไข
พี่ยังนึกแหนงแคลงใจ เกลือกมิใช่บุษบานารี
เราจะได้ความอายเสียเปล่าเปล่า ทั้งเขาจะรู้จักศักดิ์พี่
น้องรักจักคิดฉันใดดี พี่นี้นึกฉงนจนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงทูลแถลงไข
ข้าน้อยตริตรึกนึกใน จะจำหลักหนังให้เป็นเรื่องมา
แต่ขึ้นไปไหว้พระบนกุหนุง จนจากกรุงมาอยู่คูหา
แล้วทรงรถทองเก็บมาลา ลมพัดรถาไปนั้น
ถ้าเห็นหนังแล้วนางโศกา ก็เป็นองค์ขนิษฐาเป็นแม่นมั่น
แม้นไม่โศกาจาบัลย์ อย่าสำคัญเลยว่าเทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
ชื่นชมสมถวิลยินดี ว่าพี่คิดนี้น้องชอบใจ
จึงสั่งสังคามาระตา สนธยานี้เล่นให้จงได้
เจ้าเร่งรัดจัดช่างฉับไว แล้วเล่าเรื่องไปให้เขาฟัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาก็รับสั่ง
ยินดีปรีดาเป็นกำลัง ว่ากะกังช่างคิดดีนัก
แล้วเรียกพวกช่างมาประชุม เข้ารุมกันร่างบ้างจำหลัก
บ้างลงกระยารงค์ตัดวงพักตร์ น้อยน้อยน่ารักน่าเอ็นดู
บ้างจัดแจงแต่งตั้งบังไฟ บ้างบั่นเสาเกลาไม้อึงอยู่
บ้างเย็บจอต่อผ้าสาลู แล้วจัดคนเชิดชูมาเตรียมไว้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
แต่ปันหยีลักเอากริชไป ให้เร่าร้อนหฤทัยเป็นพ้นคิด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ ทอดองค์ลงแล้วก็โศกา กัลยาแค้นขัดกลัดจิต
โอ้พระโฉมยงทรงฤทธิ์ น้องคิดว่าจะครองตัวไว้
ให้ผ่องแผ้วเพียงแก้วจินดา กว่าจะพบผ่านฟ้าพิสมัย
ไม่เหมือนคิดผิดหวังตั้งใจ ชะรอยกรรมทำไว้แต่ไรมา
อยู่ไปก็ไม่จิรังกาล จะม้วยมุดสุดปราณเสียดีกว่า
สืบไปได้พบพระพี่ยา จะเอาหน้าไปไว้แห่งไร
ถึงมาตรแม้นม้วยดินสิ้นฟ้า จะสิ้นความนินทาก็หาไม่
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นทรวงใน อรไทรันทดกำสรดทรง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ แล้วสั่งพี่เลี้ยงทั้งสอง ว่าน้องจะชำระสระสรง
วันนี้ชีวิตจะปลิดปลง พี่จงจัดเครื่องสนานมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพี่เลี้ยงเสนหา
ได้ฟังดังจะสิ้นชีวา ต่างคนโศการ่ำไร
แล้วทูลว่าข้าน้อยทั้งสองนี้ จะคิดแก่ชีวีนั้นหาไม่
ถึงมาตรแม้นจะเป็นประการใด แม้นแม่ตกไหนจะไปตาม
เคยร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมเข็ญ ร่วมลำบากยากเย็นด้วยเป็นสาม
แม้นตายจะตายด้วยโฉมงาม ว่าแล้วก็ตามกันออกมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ จัดแจงแต่งเครื่องกระยาสนาน ปรุงสุคนธาธารบุปผา
ใส่พานตั้งไว้แล้วไคลคลา เข้ามาทูลองค์บังอร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาสายสมร
ครั้นสิ้นแสงสีรวีวร บทจรไปสรงคงคาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ฉุยฉาย

ชมตลาด

๏ สระสางเกศเกล้าเมาลี สรงสุทธาวารีเย็นใส
ทั้งสองพี่เลี้ยงผู้ร่วมใจ มารับใช้ช่วยสีฉวีวรรณ
นพคุณหนุนเนื้อเจือจันทน์ปรุง น้ำกุหลาบเฟื่องฟุ้งกลิ่นกลั่น
ลูบไล้อุหรับจับผิวพรรณ ดังนางในสวรรค์ชั้นฟ้า

ทรงภูษาคากรองเปลือกไม้ ห่มสไบซ่าโบะของเชษฐา
สอดใส่ธำมรงค์รจนา ซึ่งเปลี่ยนไว้เมื่อจะลาไปธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จเสด็จเข้าที่ไสยาสน์ กรพาดเขนยทองหมองศรี
ทั้งสองพี่เลี้ยงนารี โศกีร่ำไรรักกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ประสันตาแสนกลคนขยัน
กับนักเลงเล่นหนังทั้งนั้น ก็พากันเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นถึงจึงตั้งจอลง จำเพาะตรงช่องแกลแอหนัง
ให้จุดไต้ใส่เพลิงเอาแผงบัง จะวายังถวายให้คลายใจ
แล้วตั้งโห่สามทีตีฆ้องกลอง กึกก้องสนั่นหวั่นไหว
เชิดรูปอิเหนาขึ้นทันใด ประสันตาพากย์ไปทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

คำพากย์

๏ ปางนั้นระเด่นมนตรี พระเสด็จจรลี
ยังเชิงกุหนุงบ่มินาน

๏ หยุดประทับศาลาหน้าวิหาร พร้อมพวกบริวาร
ก็เล่นอยู่จนสนธยา

คำเจรจา

๏ ฝ่ายระเด่นมนตรี มีพระทัยนึกคะนึง คิดถึงระเด่นบุษบา เวลาเย็นจะขึ้นมาบนกุหนุง พระหมายมุ่งจะประสบพบนาง คิดพลางทางประทับยับยั้ง อยู่ยังบรรณศาลา บัดนี้ ฯ เสมอ ฯ

คำพากย์

๏ ฝ่ายมะเดหวีเสนหา กับระเด่นบุษบา
ทั้งสองสำอางอ่าองค์

๏ พร้อมฝูงสุรางค์นางอนงค์ แวดล้อมโฉมยง
เสด็จโดยวิถี

คำเจรจา

๏ ฝ่ายองค์มะเดหวี มีพระเสาวนีย์ตรัสประภาษ ชวนพระราชธิดา บุษบานงลักษณ์ ลีลาศลงจากตำหนักที่ข้างใน พร้อมไปด้วยฝูงนางกำนัลบริวาร มาสู่สถานเชิงสิงขร บัดนี้ ฯ เพลงช้า ฯ

คำพากย์

๏ ครั้นถึงศาลาเชิงคิรี ขับเราวิ่งหนี
เสลือกสลนลนลาน

๏ อิเหนาเข้าในพระวิหาร แฝงหลังพระประธาน
คอยดูระเด่นบุตรี

คำเจรจา

๏ ระเด่นมนตรี สั่งเสนีรี้พลทั้งหลาย ให้ผันผายไปให้พ้น หนทางที่นางจะบทจร ภูธรชวนอนุชา กับประสันตาผู้ร่วมใจ เข้าไปซ่อนแอบ อยู่แทบหลังพระปฏิมา บัดนี้ ฯ รัว ฯ

คำพากย์

๏ โฉมยงองค์มะเดหวี เข้าไปอัญชลี
ด้วยโสมนัสมัสการ

๏ ทรงสอนบุษบาบ่มินาน เสี่ยงเทียนพิษฐาน
จะได้ข้างไหนแน่นอน

๏ พระตรัสตอบองค์บังอร จะได้แก่ภูธร
บ่ได้ข้างท้าวจรกา

๏ แล้วต้อนค้างคาวออกมา เทียนประทีปชวาลา
ตระบัดก็ดับบอนธการ

คำเจรจา

๏ ระเด่นมนตรีสุริย์วงศ์ พระองค์แอบอยู่แทบหลังพระปฏิมา มีพระราชบัญชาตรัสตอบนาง พลางต้อนค้างคาวออกไป ให้เทียนดับมืดมนอนธการ บัดนี้ ฯ เชิด ฯ

คำพากย์

๏ อิเหนาย่องมาบ่มินาน นั่งแนบนงคราญ
สัมผัสภิรมย์ยินดี

๏ ปางประเสหรันเปิดอัคคี บุษบาเบือนหนี
สะบิ้งสะบัดปัดกร

๏ ภูวไนยไม่วางบังอร ขอเปลี่ยนอาภรณ์
ครั้นแล้วก็กลับพลับพลา

คำเจรจา

๏ ฝ่ายระเด่นมนตรี กับมะเดหวีให้สัตย์สัญญา ต่อหน้าพระปฏิมากรแล้วเสร็จ ต่างองค์ต่างเสด็จกลับ ไปยังที่ประทับพลับพลา บัดนี้ ฯ เสมอ ฯ

คำพากย์

๏ พระองค์ทรงพิภพดาหา แต่เสด็จออกมา

ประทับอยู่หลายราตรี

๏ ครั้นบ่ายชายแสงพระสุริย์ศรี ให้ยกโยธี

ก็คืนเข้ายังพระนคร

คำเจรจา

๏ ฝ่ายท้าวดาหาสุริย์วงศ์ พระองค์เสด็จประทับยับยั้ง อยู่ยังเขาวิลิศมาหรา ช้านานมาได้หลายวัน พระทรงธรรม์ก็ให้เลิกทัพกลับเข้ายังพระนครดาหา บัดนี้ ฯ กลองโยน ฯ

คำพากย์

๏ เมื่อสองกษัตริย์ร่วมบรรจถรณ์ วันแรกภูธร

มาถึงบรรทมด้วยกัน

๏ สองราชธิดาดวงจันทร์ ไสยาสน์อาสน์สุวรรณ

ถัดห้องทั้งสองมเหสี

๏ สียะตรากับระเด่นมนตรี บรรทมแท่นมณี

อยู่ที่ข้างหน้าออกมา

๏ อิเหนาเฝ้าวอนอนุชา ขอสไบบุษบา

มาได้ดังใจจำนง

๏ พระทรงเป็นนิจติดองค์ ชมต่างโฉมยง

อยู่ทุกทิวาราตรี

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี

ดูหนังฟังพากย์พาที ก็กันแสงโศกีร่ำไร

เป็นความในใจจริงของนาง ตรัสห้ามไปพลางทางร้องไห้

ข้าไม่ขอเห็นอย่าเล่นไป ว่าแล้วทรามวัยก็โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ประสันตาไม่ฟังแอหนังว่า

จึงว่ายังเป็นเรื่องเนื่องมา เมื่อเกิดกูณฑ์โกลาในธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด (เชิดตัวหนังเผาเมือง)

๏ เมื่อเกิดกูณฑ์ในพระบุรี ระเด่นมนตรี

ก็แปลงเป็นท้าวจรกา

๏ เข้าไปลักนางบุษบา อุ้มลงทรงรถา

ก็รีบมาในราตรี

คำเจรจา

๏ อิเหนาสุริย์วงศ์ แปลงองค์ให้เหมือนจรกา ลอบลักบุษบา มาทรงรถาบทจร ออกจากพระนครดาหาในราตรี เร่งรีบโยธีคลาไคล ไปยังสุวรรณคูหา บัดนี้ ฯ กราว ฯ

คำพากย์

๏ ครั้นถึงพอรุ่งสุริย์ศรี พระพาเทวี

มาไว้ที่ในถ้ำทอง

๏ สมหวังดังจิตคิดปอง ชื่นชมสมสอง

กระสันเกษมเปรมปราย

คำเจรจา

๏ ระเด่นมนตรีชื่นชมภิรมยา ด้วยได้บุษบาบังอร มาสมัครสโมสร สมหวังดังพระทัย ภูวไนยแสนโสมนัส สองกษัตริย์เกษมสุขสำราญใจ อยู่ในห้องสุวรรณ บัดนี้ ฯ โลม ฯ

คำพากย์

๏ ระเด่นมนตรีเรืองฉาย คิดคืนเมืองหมาย

จะแก้ซึ่งความสงสัย

๏ พระมิใคร่จากองค์อรไท จำเป็นจำไป

ระทวยระทดบทจร

๏ แข็งขืนหฤทัยภูธร มาทรงอัสดร

เสด็จมาโดยแดนดง

คำเจรจา

๏ ระเด่นมนตรี มีพระทัยระทดกำสรดโศก ด้วยจะวิโยคพลัดพราก จากพระน้องนุชนงเยาว์ ครั้นมิไปเล่าชาวพระนครดาหา เขาชวนกันสงกากินใจ จำจะไปแก้สงสัยให้หายแหนง พอบ่ายชายแสงสุริยาสายัณห์ จะกลับมาให้ทันถึงคิรีอย่าร้อนใจ

ภูวไนยสั่งพลางทางเสด็จมาทรงพาชี พร้อมด้วยโยธีทั้งปวง ก็ลุล่วงมรคา ไปยังพระนครดาหา บัดนี้ กราวนอก ฯ เชิด ฯ

คำพากย์

๏ ฝ่ายองค์พระน้องนุช ระเด่นบุษบาทรง
กันแสงระทวยองค์ ทวีเทวษถึงเชษฐา
๏ สองนางประโลมปลอบ บ่เชื่อชอบในอัชฌา
ยิ่งทรงพระโศกา พิไรร่ำระกำใจ
๏ สองนางเสนอสนอง แม่อย่าหมองกมลใน
เชิญเสด็จออกไป ประพาสพรรณมาลี

คำเจรจา

๏ องค์ระเด่นบุษบานางพระยาเจ้า ให้โศกเศร้าถึงพระเชษฐาไม่เหือดหาย ฝ่ายประสันตาจึงทูลเชิญโฉมยง ให้ทรงประพาสสวนศรี เทวีจึงชวนพี่เลี้ยงทั้งสองออกจากห้องสุวรรณคูหา มายังสะตาหมัน บัดนี้ ฯ ทยอย ฯ

คำพากย์

๏ ประสันตาพาเสด็จจรลี เที่ยวชมสวนศรี
ให้สร่างกำสรดเศร้าหมอง
๏ เชิญเสด็จขึ้นทรงรถทอง พี่เลี้ยงทั้งสอง
ก็นั่งข้างท้ายรถา

คำเจรจา

๏ โฉมยงองค์ระเด่นบุษบา กัลยาขึ้นทรงระแทะทอง พี่เลี้ยงทั้งสองนางนั่งข้างท้าย ฝ่ายกะระตาหลากับประสันตาเข้าชักรถ ลดเลี้ยวเที่ยวไปในสะตาหมัน บัดนี้ ฯ พญาเดิน ฯ

พากย์ชมดง

๏ เที่ยวชมมิ่งไม้นานา เด็ดดวงพวงผกา
อันมีประหลาดหลายพรรณ
๏ ตระบัดเกิดเหตุมหันต์ ลมหอบรถสุวรรณ
ก็ปลิวไปในราตรี

คำเจรจา

๏ ระเด่นบุษบาราชเทวี กับนารีพี่เลี้ยงทั้งสอง ทรงระแทะทอง เที่ยวประพาสชมพรรณบุหงาในราตรีวันนั้น บังเกิดอัศจรรย์เป็นลมพายุใหญ่พัดพาน บันดาลหอบรถนางนฤมล ทั้งสามคนลอยละลิ่วปลิวหายไปในเวหา บัดนี้ ฯ เชิด ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น แอหนังฟังแจ้งถ้วนถี่
สะอื้นร่ำกำสรดแสนทวี มารศรีพ่างเพียงจะขาดใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯโอด

๏ บัดนั้น บาหยันได้ยินก็สงสัย
จึงว่าแก่ประเสหรันทันใด ใครเอาความในมาเจรจา
นิ่งพินิจพิศเพ่งอยู่เป็นครู่ คล้ายคล้ายเหมือนจะรู้จักหน้า
ใครนี่จงแจ้งแต่จริงมา ละม้ายเหมือนประสันตากุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาตอบนางพลางสรวลสันต์
แต่ก่อนเป็นชาวกุเรปัน ทุกวันนี้เป็นชาวพนาวา
แล้วทักถามไปว่าใครนั่น ละม้ายเหมือนบาหยันดาหา
เต็มพิศด้วยฤทธิ์ปะตาปา ต่อทักมาจึงแจ้งบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงถามว่าระเด่นมนตรี ภูมีเสด็จอยู่แห่งใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงแจ้งแถลงไข
เจ้านี้ตาบอดอยู่หรือไร จึงไม่เห็นระเด่นมนตรี
ยังจะแค่นถามหาอยู่อีกเล่า ก็ใครเข้าไปนั่งอยู่เมื่อกี้
แต่แปลงนามตามชาวพงพี เท่านี้หรือแปลกดังแปลงกาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันตอบไปดังใจหมาย
ข้าเห็นปันหยีนี้มีละม้าย ได้ทูลองค์โฉมฉายไม่เชื่อฟัง
ว่าพระมีที่รักเป็นอักนิษฐ์ ไหนจะติดตามมาถึงกาหลัง
ความทุกข์ร้อนรนพ้นกำลัง ยังแต่จะม้วยมรณา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาดีใจเป็นหนักหนา
หอบหนังรุงรังออกมา สำรวลสรวลร่าเปรมปรีดิ์

บ้างเต้นรำทำเพลงเครงครื้น มิช้าจะได้คืนไปกรุงศรี

จึงเข้าไปกราบทูลพระภูมี ถ้วนถี่ชี้แจงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส

ชื่นชมด้วยสมหฤทัย จึงซักไซ้ไต่ถามไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาขนิษฐา

ยิ้มพลางทางทูลพระราชา ครั้งนี้ประสันตาเห็นพ้นเคราะห์

เดิมพระน้องหายให้ตามหา ช่างอุตส่าห์ลดเลี้ยวเที่ยวสืบเสาะ

ไปพบที่ประสงค์จงจำเพาะ ทั้งแยบคายหมายเหมาะเป็นพ้นไป

ซึ่งโทษผิดติดตัวมาช้านาน ครั้งนี้ก็ทำการแก้ตัวได้

มิโปรดบ้างก็จะเสียน้ำใจ ขอประทานจงให้พ้นโทษทัณฑ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตอบพลางทางสรวลสันต์

จำจะยกโทษให้แทนรางวัล แต่พอกันติฉินนินทา

แล้วเสด็จจรลีเข้าที่สรง สำอางองค์ทรงสุคนธ์โอ่อ่า

จับชายกรายกรลีลา ไปยังห้องไสยาฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ฉุยฉาย

ชาตรี

๏ เห็นพระน้องทรงโศกกันแสงไห้ พระส้วมสอดกอดไว้แล้วรับขวัญ

ดังตายแล้วเกิดใหม่ได้พบกัน อย่าโศกศัลย์นักเลยกัลยา

ทีนี้เห็นประจักษ์ว่ารักพี่ มารศรีครองตัวไว้ท่า
เดชะความสัตย์เราสองรา เทวามาช่วยพยาบาล
ไม่มีอันตรายระคายองค์ จนพบโฉมยงยอดสงสาร
มาตรแม้นชีวันบรรลัยลาญ แต่จะรู้เหตุการณ์ก็ไม่มี
เวราสิ่งใดซึ่งได้สร้าง จึงมาจงล้างเราสองศรี
ได้ชื่นชมสมสุขด้วยเทวี แต่สองราตรีมาจากกัน
เดชะเราได้ปะตาปา อย่าให้รู้คลาดคลาคุ้งอาสัญ
เกิดไหนจงได้ครองกัน ให้รักร่วมชีวันจนบรรลัย
ถึงม้วยดินสิ้นภพปัถพี อย่ารู้ม้วยไมตรีพิสมัย
เวรใดอย่าทำให้จำไกล เหมือนชาตินี้ที่ได้เวทนา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ แล้วมีมธุรสพจนารถ แก่สองพี่เลี้ยงราชขนิษฐา
แต่เราไปรับกัลยา มาไว้พาราก็หลายวัน
เหตุใดไม่บอกแต่โดยสัตย์ ให้พระน้องเคืองขัดกันแสงศัลย์
ปิ้มจะม้วยชีวาด้วยจาบัลย์ บาหยันคิดอ่านประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางพลางทูลแถลงไข
ข้าน้อยได้เห็นภูวไนย พึ่งตระหนักประจักษ์ใจในวันนี้
ได้ทูลว่าจะมิใช่โจรป่า เหมือนองค์พระเชษฐาเรืองศรี
พระน้องตรัสว่าเห็นผิดที พระมีที่รักอยู่จะมาไย

ว่าปันหยีนี้ชาวมะละกา ที่ไปปะตาปาบนเขาใหญ่
ข้าน้อยก็พลอยแคลงไป แจ้งใจต่อปะประสันตา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงถามบาหยันกัลยา กริชนี้ได้มาแต่แห่งใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันทูลแจ้งแถลงไข
องค์ปะตาระกาหลาเรืองชัย ประทานให้ในเวลาราตรี
แล้วทูลแต่ต้นไปจนปลาย บรรยายคลายความถ้วนถี่
จนจากกาหลังธานี ไปขึ้นคิรีปะตาปา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจัดสรรพระภูษา
เสร็จแล้วยกพานคลานเข้ามา แฝงหน้าเรียกบาหยันทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางยิ้มแย้มแจ่มใส
รับพานผ้าวางข้างภูวไนย ต่างคนบังคมไหว้แล้วออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเกษมสันต์หรรษา
จึ่งตรัสแก่สาวสวรรค์กัลยา แก้วตาของพี่ผู้ยอดรัก
นี่เนื้อผลกรรมนำสนอง ให้สองเราวิตกเพียงอกหัก
จนแต่ได้ประสบพบพักตร์ ก็ยังไม่รู้จักตระหนักใจ

ทีนี้ชะรอยผลบุญ มาค้ำชูอุดหนุนสนองให้
พอบันดาลเกิดเหตุเภทภัย ย่าหรันหายไปจึงได้น้อง
นับวันจะวายความทุกข์ แสนสุขปรีดิ์เปรมเกษมสอง
เจ้าจงเปลื้องเปลือกไม้คากรอง นวลละอองเชิญลาปะตาปา
ตรัสพลางทางหยิบผ้าทรง ยื่นให้แก่องค์ขนิษฐา
เขาจะติฉินนินทา ว่าพี่พาแอหนังมาไว้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
สะเทินจิตปัดผ้าเสียทันใด ค้อนให้แล้วผันพักตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงว่าวันที่รับน้องมา ก็เป็นราษราตรีกาล
ไม่มีผู้ใดใครเห็นเจ้า โฉมเฉลาเยาวยอดสงสาร
ช้าไปจะได้ความอัประมาณ ไม่พ้นคำพาลนินทา
ว่าแล้วหยิบผ้ามาคลุมองค์ โฉมยงจงฟังพี่ว่า
ถึงผลักไสก็ไม่ฟังกัลยา จงเปลื้องผ้าคากรองเปลือกไม้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
กรานองค์ลงยุดฉุดชิงไว้ เปลือกไม้ก็ขาดออกฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตรัสพลางทางสรวลสันต์
ผ้าเปลือกไม้นี้ดีครัน เนื้อหนังขยันมั่นคงนัก
เจ้าของคร่าไปจะให้หลุด ชิงฉุดด้วยฤทธิ์สิทธิศักดิ์
ส่วนผ้านั้นไม่สามิภักดิ์ ยังจะขืนแค่นรักไปว่าไร
พระพลางเปลื้องเปลือกไม้ออกจากองค์ เห็นทรงซ่าโบะก็จำได้
ธำมรงค์หันวงออกมาไว้ พลอยอยู่ข้างในมือนาง
อันซ่าโบะกับเปลือกไม้นั้น จะนุ่งห่มด้วยกันเห็นขัดขวาง
ส่งผ้าให้ผลัดแล้วตรัสพลาง จะให้นางเชลยมาวันทา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ติหลาอรสา
จึงสนองวาทีพระพี่ยา อย่าเพ่อให้มาก่อนภูวไนย
น้องประหวั่นพรั่นจิตเป็นพ้นนัก เกลือกเขาจะรู้จักจำได้
ให้คิดอัปยศอดสูใจ ต่อหลายวันไปจึงให้มา
ว่าแล้วประณตบทบงสุ์ ลาองค์ปะตาระกาหลา
ผลัดผ้าลาจากปะตาปา แล้วบังคมเชษฐาทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้โลม
๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส
อุ้มองค์นงลักษณ์ใส่ตักไว้ แสนสำราญฤทัยเป็นพ้นคิด
ดังได้ชื่นเชยเสวยสวรรค์ ช่อชั้นนิมมานรดิศ
พระลูบไล้โลมนางพลางจุมพิต แล้วทรงฤทธิ์จึงตรัสแก่เทวี

เมื่อรู้ว่าลมพาเจ้าหายไป พี่เพียงบรรลัยด้วยโฉมศรี
แต่สลบซบลงถึงสามที สมประดีเดือดดิ้นแดดาล
จะนั่งนอนอาวรณ์ถวิลหา กินแต่น้ำตาต่างอาหาร
เที่ยวทุกเถื่อนถ้ำลำธาร สืบข่าวเยาวมาลย์ทุกเวียงชัย
สุดคิดแล้วจึงปะตาปา ปรารถนาขอพบเจ้าจงได้
ครั้นประสบดวงยิหวายาใจ ให้พะวงสงสัยด้วยเป็นชาย
เมื่อหายไปแต่หญิงสามคน นี่เห็นมีรี้พลมากหลาย
จึงถามดูระแบบแยบคาย เจ้าก็แกล้งอุบายให้แคลงไป
แต่จำชื่นขืนเล่นอยู่เป็นนิจ พาจิตให้คลายที่หม่นไหม้
ถึงจะชมหญิงอื่นไม่ชื่นใจ มิได้ลืมทรามวัยสักเวลา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ติหลาอรสา
ยิ้มพลางนางสนองพระวาจา สารพัดตรัสมาก็เข้าใจ
ถึงพระมาอยู่นี่บัดนี้เล่า ใช่จะเปล่าไร้ที่พิสมัย
พระธิดากาหลังกรุงไกร ก็ทรงลักษณ์วิไลโสภา
เห็นให้สารสื่อสวนชวนชิด แสนสนิทติดพันกันหนักหนา
ส่งเสียสารพัดอยู่อัตรา ทั้งอุบะบุหงาก็ให้ปัน
ซึ่งว่าชมหญิงอื่นไม่ชื่นจิต เหมือนกล่าวแกล้งแสร้งประดิษฐ์บิดพัน
ไพเราะเพราะพริ้งทุกสิ่งอัน น้อยหรือนั่นน่าเชื่อพระวาจา

แม้นไม่มีที่ประสงค์จงใจ ปานนี้ก็จะไปอยู่หมันหยา
เชยชมโฉมงามสามสุดา จะคะนึงถึงข้าเห็นผิดที ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
แย้มยิ้มพริ้มพักตร์เปรมปรีดิ์ แล้วตอบถ้อยวาทีสนองนาง
หนามยอกจึงเอาหนามตามบ่ง แต่พอคงค่อยคลายสบายบ้าง
จะรังเกียจเดียดฉันท์กั้นกาง นางก็เป็นพี่นางอุณากรรณ
ฝ่ายพี่ก็มิใช่จะเจาะจง ลุ่มหลงอาลัยใฝ่ฝัน
อุตส่าห์แสร้งทำสนิทติดพัน เพราะรักใคร่อุณากรรณน้องชาย
เห็นรูปทรงส่งศรีกิริยา เหมือนบุษบาเมียพี่ที่หาย
จึงตามติดไม่คิดตัวตาย ยังยักย้ายเกียดกันฉันทา
ถ้าแม้นพี่ม้วยมุดสุดชีวัน จะสำคัญว่าคืนไปหมันหยา
แสนกระแหน่แง่งอนค่อนเจรจา เมื่อกระนี้จะว่าประการใด
จะว่าพี่รักเจ้าหรือรักเมีย แสร้งสลัดซัดเสียหรือไฉน
ว่าพลายเชยปรางอรไท นางผันพักตร์ผลักไสไปมา
พี่แค้นนักด้วยน้องอำพราง แต่วิงวอนถามนางก็หนักหนา
น้อยหรือนิ่งได้ไม่เจรจา กัลยาจะกล้ำอำความตาย ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมฉาย
ยิ้มพลางทางตอบอภิปราย ช่างอุบายเบี่ยงผันพาที

กลับว่าน้องเกียดกันฉันทา สารพัดตรัสว่าถ้วนถี่
ข้าเข้าใจอยู่แล้วพระภูมี เลือกล้วนแต่ดีมาเจรจา
ไหนจะให้น้องบอกออกความจริง คิดกริ่งเกลือกมิใช่พระเชษฐา
ส่วนพระสิแกล้งแปลงมา ส่วนว่าน้องนี้มิให้พลาง
แม้นตรัสความตามจริงเหมือนฉะนี้ ก็จะบอกโดยดีไม่ขัดขวาง
ความทุกข์เพียงชีวิตจะวายวาง ให้นึกอางขนางว่าชาวไพร
แต่พร่ำรักษาตัวกลัวปนศักดิ์ ยังเยื้องยักเจรจาว่าได้
เกิดเหตุทั้งนี้ก็เพราะใคร ได้ยากแล้วจะได้อัประมาณ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มพลางทางว่าขาน
จะว่าไปไยเล่าไม่เข้าการ รสร้างห่างนานพึ่งพานพบ
พระคลึงเคล้าเอารสนาสา สุคนธาหอมหวนอวลอบ
ถนอมแนบแอบอุราปรารภ พลางสอดกอดกระทบปทุมทอง
อุ้มนางวางเหนือแท่นบรรทม บันเทิงจิตชิดชมสมสอง
อัศจรรย์บันดาลสุนีคะนอง คำรนร้องเลื่อนลั่นครั่นครึก
เบื้องบนฝนฝอยพร้อยพรำ ซ่านเซ็นเย็นฉ่ำเมื่อยามดึก
โบกขรณีในไพรพฤกษ์ ที่แล้งลึกเหลือล้นชลธี
โกสุมปทุมทองครั้นต้องฝน ก็แบ่งบานเสาวคนธ์คลายคลี่
สองกษัตริย์สุขเกษมเปรมปรีดิ์ ถ้อยทีสอดคล้องทำนองใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โลม

ช้า

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ได้พานพบสบประสงค์จงใจ ทรามวัยพิศวาสแสนทวี
อิงแอบแนบชิดพระเชษฐา นัยนาแลสบหลบเนตรหนี
สัพยอกหยอกเย้าหยิกตี ถ้อยทีชื่นชมโสมนัส
พระเลียมลอดสอดเสียดสไบนาง บังอรค้อนพลางผลักพระหัตถ์
เมียงชม้อยหมอบกรานอยู่งานพัด แย้มสรวลชวนตรัสจำนรรจา
พระโลมลูบปฤษฎางค์ทางรับขวัญ นางยอกรป้อนปันชานสลา
ชมชื่นรื่นรสปรีดา กัลยาเกษมเปรมปรีดิ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ถนอมแนบแอบองค์เทวี สมถวิลยินดีเป็นสุดคิด
ตระกองกรคลึงเคล้าเยาวมาลย์ เสนหาซาบซ่านดวงจิต
เฝ้าเชยชื่นรื่นรมย์ชมชิด แสนสนิทพิศวาสไม่คลาดคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ติหลาอรสา
จึงประนมบังคมทูลพี่ยา ผ่านฟ้าจงโปรดปรานี
น้องคิดถึงบิตุเรศมารดา อีกทั้งขนิษฐาสองศรี
แต่พลัดพรากจากกันก็หลายปี ปานนี้จะเป็นประการใด
เห็นจะโศกเศร้าหมองถึงน้องนัก ดีร้ายไม่ประจักษ์ว่าเป็นไฉน
จงเมตตาพาน้องกลับไป ยังพิชัยดาหาธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
รับขวัญกัลยาแล้วพาที จะคืนไปธานีนั้นสุดคิด
ด้วยโทษพี่มีอยู่เป็นหนักหนา พระบิตุเรศมารดาจะปองผิด
เกลือกมิให้สู่สมชมชิด จะปลงปลิดน้องไปให้จรกา
น่าที่พี่จะม้วยบรรลัย จะกลับไปฉันใดขนิษฐา
อันนวลนางโฉมศรีวิยะดา พี่ก็พามาด้วยแต่วันนั้น
บัดนี้นางก็มีคู่ครอง ทั้งสองสมควรดังแกล้งสรร
เสียดายแต่ศักดิ์ไม่สมกัน เป็นปันจุเหร็จพึ่งเข้ามา
อันนามกรของเขานั้น ชื่อย่าหรันวิลิศมาหรา
พระองค์ทรงพิภพบัญชา ยกให้กัลยาก็จนใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ได้ฟังคั่งแค้นแล้วตอบไป เป็นไฉนฉะนี้พระพี่ยา
ให้พระน้องครองคู่ต่ำศักดิ์ ไม่รู้จักเชื้อวงศ์พงศา
ช่างกระไรไม่คิดถึงสียะตรา ว่าพลางโศกาอาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแล้วแถลงไข
พี่ก็ไม่ปลดปลงลงใจ ขัดมิได้ด้วยกลัวพระอาญา
ถ้าได้เหมือนบุตรท้าวประมอตัน อุณากรรณกระหมันวิยาหยา
ถึงมิใช่สุริย์วงศ์เทวา แต่รุ่งเรืองฤทธาพี่ชอบใจ

ว่าพลางสำรวลสรวลสันต์ จรจรัลจากห้องพิสมัย
จึงตรัสสั่งพี่เลี้ยงทันใด เร่งไปเชิญสองพระน้องมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะรับสั่งใส่เกศา
ถวายบังคมงามสามลา รีบไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลสองสุริย์วงศ์เรืองศรี
รับสั่งพระเชษฐาธิบดี ให้ข้านี้มาเชิญเสด็จไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
จึงชวนหลงหนึ่งหรัดทรามวัย แต่งองค์อำไพแล้วไคลคลา
สององค์ทรงรถเดียวกัน พี่เลี้ยงกำนัลพร้อมหน้า
กิดาหยันโดยเสด็จยาตรา ตรงมายังปันจะรากัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากรถทรง ชวนองค์โฉมฉายผายผัน
เข้าไปยังในห้องสุวรรณ บังคมคัลปันหยีด้วยปรีดา
แต่หลงหนึ่งหรัดนั้นขัดแค้น เห็นนางนั่งร่วมแท่นกับเชษฐา
ไม่ทันดูรู้จักว่าบุษบา กัลยาคิดเคียดรังเกียจใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีจึงแจ้งแถลงไข
นี่คือบุษบาที่หายไป พี่เที่ยวตามพึ่งได้ตัวมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองเยาวราชขนิษฐา
กราบลงกับบาทนางบุษบา แสนโสมนัสสาเป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ให้หมกมุ่นขุ่นแค้นเคืองใจ ดูสองทรามวัยไม่เต็มตา
นางผันพักตร์เมินสะเทินเฉย มิใคร่ชมเชยขนิษฐา
ชลเนตรคลอคลองนัยนา กัลยาไม่ว่าขานประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีรู้ทีอัชฌาสัย
สรวลพลางพระทางว่าไป เจ้าจงดูใหม่ให้เต็มตา
พี่เห็นเหมือนสียะตราโฉมยง จึงจำนงจงให้ขนิษฐา
ชะรอยบุญเคยคู่ด้วยกัลยา เจ้าอย่าเพ่อเคืองข้องหมองใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
พิศดูย่าหรันทันใด จึงคิดได้ว่าองค์สียะตรา
นางสิ้นแค้นแสนโสมนัสนัก ปราศรัยสองน้องรักเสนหา
พี่แปลกเจ้าทีเดียวดวงชีวา จำเริญวัยใหญ่มาถึงเพียงนี้
ต่างองค์ต่างปรับทุกข์กัน โศกศัลย์ร่ำไรอยู่ในที่
ครั้นเสร็จค่อยสร่างโศกี จำนรรจาพาทีกันไปมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ทั้งหลงหนึ่งหรัดกัลยา จึงทูลพระเชษฐาไปทันใด
บัดนี้ก็พบกับพระพี่ ภูมีจงกลับไปกรุงใหญ่
พระชนนีทั้งสองเวียงชัย กันแสงหาอาลัยอยู่นัก
ทั้งน้องก็หนีพระองค์มา จะซ้ำแสนโศกาเพียงอกหัก
แต่จากมาก็ช้านานนัก จะตั้งพักตร์คอยหาทุกนาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์มิสาระปันหยี
พิศดูบุษบาเทวี ภูมีสะท้อนถอนใจ
จึงตอบพระน้องทั้งสองรา แม้นจะพากันกลับไปกรุงใหญ่
กลัวศรีปัตหราเรืองชัย จะยกพี่เจ้าให้จรกา
เสียแรงได้ลำบากยากใจ ทั้งบกเรือเหนือใต้ไปตามหา
แม้นพี่ม้วยมุดสุดชีวา ที่ไหนอนุชาจะเห็นใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันจึงทูลเฉลยไข
อันระตูจรกาชาญชัย มิได้เกี่ยวข้องพ้องพาน
พระบิดาคืนบรรณาการให้ เขายกทัพกลับไปยังสถาน
ข้อนั้นเกรงไยไม่ต้องการ ภูบาลอย่าประหวั่นพรั่นฤทัย
อันองค์พี่นางบุษบา พระเชษฐาเที่ยวตามมาได้
เมื่อหายไปก็แจ้งทั้งกรุงไกร จะทำไยอย่างนั้นเห็นผิดที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงตรัสตอบความตามคดี ถึงกระนั้นก็พี่ยังกริ่งใจ
ด้วยพระองค์ทรงธรรม์ทั้งสอง ยังเคืองข้องแค้นขัดอัชฌาสัย
จะพรากยาหยีของพี่ไป มิให้ร่วมห้องครองกัน
แต่ครั้งมีศึกกะหมังกุหนิง ยกมารบชิงตุนาหงัน
ได้พี่ดอกออกรบโรมรัน ห้ำหั่นไพรีม้วยมิด
ซึ่งว่าจรกาผู้เป็นผัว พี่ไม่เห็นหัวมันสักหนิด
เป็นไฉนพระไม่ควรคิด ปลดปลิดให้เขาเอาเป็นดี
ได้ตั้งการขึ้นถึงยี่สิบวัน เดชะบุญนั้นมาช่วยพี่
พอเกิดกุณฑ์วุ่นวายในธานี มารศรีหายไปกับไสยา
แม้นหาไม่ที่ไหนปานนี้ จะครอบครองบุรีเป็นสุขา
องค์ประไหมสุหรีจรกา ท่านจะแลดูหน้าใครมี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสามารศรี
ค้อนให้เชษฐาแล้วพาที เชิงจะว่าเช่นนี้สิดีนัก ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิตกเพียงอกหัก
ทั้งนางเกนหลงนงลักษณ์ จึงทูลพระทรงศักดิ์มิได้ช้า
ถึงมาตรสองกษัตริย์ขัดข้อง จะมิให้สมสองเสนหา
ตกพนักงานน้องทั้งสองรา พระอย่าร้อนรนกังวลใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีจึงตอบแถลงไข
ส่วนเจ้ารักพี่ก็ว่าไป ส่วนสองท้าวไททท่านชิงชัง
เจ้าสิคิดคำนึงถึงท้าวนัก ทั้งสองน้องรักจงคืนหลัง
อันที่พี่จะไปสุดกำลัง จะอยู่ฟังดูก่อนในพารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันจึงตอบเชษฐา
แม้นพระองค์มิได้ไคลคลา ตัวข้าทั้งสองก็ไม่ไป
ว่าแล้วถวายบังคมลา ชวนองค์ขนิษฐาศรีใส
มาทรงรถแก้วแววไว กลับจากวังไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงพี่เลี้ยงระเด่นดะราหวัน
ซึ่งรู้ว่าพระธิดาดวงจันทร์ ไปหาย่าหรันยังตรุใน
แต่คอยคอยจนรุ่งสุริย์ฉาน จะเห็นกลับคืนสถานก็หาไม่
ต่างคนตระหนกตกใจ แล้วใส่ไคล้ด้วยกลมารยา
ว่าวันนี้เป็นไฉนโฉมฉาย จึงบรรทมสายหนักหนา
จะไปดูให้รู้กิจจา ว่าแล้วก็พากันจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงซึ่งห้องไสยาสน์ ไม่เห็นนวลนาฏโฉมศรี
ทำตกใจเป็นพ้นพันทวี ก็เที่ยวค้นทั่วที่ตำหนักใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ ไม่พบแล้วจึงปรึกษากัน โศกศัลย์ทุกข์ทนหม่นไหม้
เมื่อฉะนี้จะคิดประการใด จะพากันบรรลัยด้วยอาญา

จำจะทูลองค์พระทรงเดช ให้ทราบเหตุทั้งนี้เสียดีกว่า
ว่าแล้วก็พากันไคลคลา ไปเฝ้าผ่านฟ้าทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ น้อมเกล้ากราบทูลเบื้องบาท นเรนทร์สูรธิราชเรืองศรี
บัดนี้สมเด็จพระบุตรี บรรทมอยู่ในที่หายไป
ข้าเที่ยวค้นทั่วราชฐาน จะพบองค์นงคราญก็หาไม่
โทษถึงชีวันบรรลัย ตามแต่ภูวไนยจะเมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาได้ฟังว่า
ตกใจมิได้จำนรรจา ผ่านฟ้าตะลึงไปทั้งกาย
แสนอาลัยพระธิดาดังชีวิต นิ่งหวนครวญคิดแล้วใจหาย
แสนทุกข์แทบว่าชีวาวาย พระฟูมฟายชลนาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกผู้คุมคนขยัน
ครั้นรุ่งแสงสีรวีวรรณ ไม่เห็นย่าหรันก็ตกใจ
พระธิดาออกมาคืนนี้ จะพากันหนีหรือไฉน
ต่างคนค้นหาวุ่นไป อุตลุดทั้งในพารา
ตึกกว้านบ้านเรือนซอนซอก เข้าตรอกออกถนนค้นหา
ทั้งโรงม้าโรงรถคชา พากันเสาะสืบหาทุกตำบล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ นอกในพาราก็หาจบ เที่ยวตลบหลายกลับสับสน
ไม่พบปรับทุกข์กันทุกคน จะวายชนม์เสียสิ้นครั้งนี้
จำจะไปเรียนท่านเสนา เอากิจจานี้แจ้งให้ถ้วนถี่
ว่าแล้วก็พากันจรลี ไปยังที่ศาลาลูกขุนใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา แก่มหาเสนาผู้ใหญ่
คืนนี้ย่าหรันหายไป เที่ยวหาแห่งใดไม่พบพาน
อันโทษของข้าครานี้ ถึงสิ้นชีวีสังขาร
ชีวิตอยู่ใต้บทมาลย์ ขอท่านจงได้เมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะผู้มียศถา
ฟังผู้คุมแจ้งกิจจา ว่าย่าหรันนั้นหนีไป
ตกใจนิ่งขึงตะลึงคิด ด้วยกลัวความผิดข้อใหญ่
ก็ลุกจากศาลาคลาไคล ไปเฝ้าภูวไนยเจ้าธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงน้อมเศียรเกล้าบังคมทูล นเรนทร์สูรปิ่นภพเรืองศรี
โดยผู้คุมว่าพาที ตามที่เหตุผลแต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาใจกล้า
ได้ฟังคั่งแค้นแน่นอุรา จึงมีวาจาประภาษไป

ชะรอยไอ้โจรป่าย่าหรัน คิดกันทะนงศักดิ์มักใหญ่
ลอบลักบุตรีกูหนีไป ทำให้ได้ความอัประมาณ
ว่าแล้วจึงสั่งตำมะหงง เร่งเตรียมจัตุรงค์ทวยหาญ
ให้พร้อมในรุ่งราตรีกาล กูจะไปตามผลาญไอ้โจรไพร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
รับสั่งแล้วรีบคลาไคล ตรงไปศาลาลูกขุนพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์หมู่ทวยหาญชาญณรงค์ เลือกสรรบรรจงที่แข็งขัน
พีดำล่ำใหญ่คงกะพัน กรกุมเกาทัณฑ์ใส่ยาพิษ
บ้างถือหอกโล่โตมร ข้าศึกบ่ห่อนต่อติด
ฝึกสอนเชี่ยวชาญชำนาญฤทธิ์ กระบี่กริชเหน็บมั่นพันพัว
ผ้าประเจียดลงยันต์กับอาวุธ คาดตะกรุดมงคลขึ้นใส่หัว
เคี้ยวขมิ้นกินว่านซ่านทั้งตัว ไม่เกรงกลัวการณรงค์สงคราม
จัดถ้วนกระบวนทัพหน้าหลัง ช้างม้าคับคั่งท้องสนาม
ขุนรถผูกรถแต่สามยาม มาเตรียมตามตำแหน่งพนักงาน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาใจหาญ
ครั้นแสงทองส่องฟ้าทิวากาล ภูบาลมาสรงชลธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขสุหร่ายปรายปรอยเป็นฝอยฝน ทรงสุคนธ์ปนทองรองฉวี
สอดใส่สนับเพลารูจี ทรงภูษาเจ็ดสีพื้นแดง
ฉลององค์ตาดม่วงดวงดอก ชายไหวลายนอกระยับแสง
คาดปั้นเหน่งเพชรเท่าเม็ดแตง ชายแครงแกว่งระยับจับตา
สอดใส่สังวาลวิเชียรช่วง ตาบทิศทับทรวงมีค่า
ทองกรอ่อนวงทรงนาคา ธำมรงค์ลงยาระย้าเพชร
ทรงมหามงกุฎบุษย์น้ำเหลือง กรรเจียกแก้วแววประเทืองตรัสเตร็จ
ห้อยบุหงาเหน็บกั้นหยั่นกัลเม็ด ทรงเสร็จเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ บาทสกุณี

ร่าย

๏ ขึ้นเกยสุวรรณบรรจง พร้อมหมู่จัตุรงค์ทั้งสี่
เสด็จทรงรถแก้วมณี ให้เคลื่อนโยธีคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน

๏ รถเอยรถศึก ดุมกงก้องกึกแผ่นดินไหว
บัลลังก์ลอยงอนช้อยปักธงชัย สารถีแกว่งไกวอาวุธ
เทียมสินธพสี่สีแดง ชักรถเข้มแข็งไม่หย่อนหยุด
เครื่องสูงธงชัยกระบี่ครุฑ สำหรับยุทธนาราวี
เสียงแตรแซ่สนั่นฆ้องกลอง เสียงช้างม้าร้องอึงมี่
สารวัดรัดเร่งโยธี กระแตตีเตือนให้คลาไคล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมร้อนมาหลายเวนวาร ถึงปลายด่านกาหลังกรุงใหญ่
ให้หยุดพหลพลไกร สั่งให้ตั้งค่ายแลพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
ออกมาสั่งกันมิทันช้า เสร็จดังบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาเรืองศรี
เสด็จขึ้นพลับพลารูจี ภูมีตรัสสั่งบังคับไป
ตำมะหงงจงไปแจ้งเหตุการณ์ ท้าวกาหลังผู้ผ่านบุรีใหญ่
ว่าเรามาปรารถนาบัดนี้ไซร้ ให้ส่งไอ้ย่าหรันปันหยีมา
ถ้าไม่ได้แล้วให้ออกมารบ อย่าสมคบเหล่าร้ายอ้ายโจรป่า
ถ้ามิฟังดังเราบัญชา จะหักเอาพาราบัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศี
ออกมาหาบ่าวไพร่ได้ตามมี ก็ไปยังที่ด่านพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งเหตุการณ์ แก่ขุนด่านนคเรศเขตขัณฑ์
ท่านจงพาเราเข้าไปพลัน เฝ้าองค์ทรงธรรม์เจ้าพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่กังขา
รีบรัดจัดแจงผูกม้า เผ่นขึ้นอาชานำหน้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพระทวารชานวัง ก็ไปยังเสนาผู้ใหญ่
เรียนคดีชี้แจงให้แจ้งใจ โดยในอนุสนธิ์แต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีผู้มียศถา
ไต่ถามตำมะหงงมะงาดา แล้วพามาสู่ที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลพระวงศ์เทวากระยาหงัน
มะงาดามาประชิดติดเขตคัน ให้ตำมะหงงนั้นเข้ามา
ว่าให้ส่งย่าหรันกับปันหยี แต่โดยดีอย่าให้เกิดกังขา
แม้นมิได้จะให้ตีเอาพารา พระผ่านฟ้าจงทราบฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์เรืองศรี
ได้แจ้งแห่งคำไพรี ภูมีกริ้วโกรธโกรธา
จึงมีสีหนาทบรรหาร เหวยอ้ายพวกพาลริษยา
องอาจยกพลล่วงมา เจรจาโอหังเป็นพ้นไป
จะให้ส่งย่าหรันปันหยี ค่ำนี้เจ้ามึงจะตักษัย
เร่งกลับไปบอกจงฉับไว พรุ่งนี้จะได้เห็นกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนามะงาดาคนขยัน
ได้ฟังบัญชาพระทรงธรรม์ ถวายอภิวันท์แล้วกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เข้าค่ายพลางถวายอภิวาท แทบบาททูลแจ้งแถลงไข
ว่าท้าวกาหลังฤทธิไกร ท่วงทีหยาบใหญ่เป็นพ้นคิด
ว่าไม่ส่งย่าหรันกับปันหยี พระพาทีก้าวเฉียงเบี่ยงบิด
พรุ่งนี้ทีจะยกมาประชิด พระทรงฤทธิ์จงทราบบทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาใจหาญ
ได้ฟังกริ้วโกรธคือเพลิงกาล จึงมีพจมานทันที
ดูดู๋เจ้าเมืองกาหลัง โอหังอวดฤทธิ์ศักดิ์ศรี
คบอ้ายโจรไพรไว้ว่าดี เป็นไรมีจะได้เห็นกัน
จะยกเข้าหักโหมโจมตี เอาบุรีกาหลังเป็นเขตขัณฑ์
ฆ่าเสียให้สิ้นพงศ์พันธุ์ จะห้ำหั่นมิให้แค้นคอกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกาหลังนาถา
จึงมีพระราชบัญชา สั่งสี่มหาเสนาใน
ให้เตรียมจัตุรงค์ทวยหาญ อันชำนิชำนาญการศึกใหญ่
กูจะยกพหลสกลไกร ไปชิงชัยสังหารผลาญไพรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จึงองค์ย่าหรันปันหยี
ได้ฟังบัญชาพระภูมี อัญชลีทูลไปมิได้ช้า
ซึ่งไพรีโอหังบังอาจ ข้าบาททั้งสองจะอาสา
ยกไปสังหารให้มรณา มิให้เคืองบาทาฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์เรืองศรี
ได้ฟังชื่นชมยินดี จึงมีบัญชาตอบไป
อันย่าหรันนั้นยังเยาว์อยู่ ปันหยีช่วยดูเอาใจใส่
เกลือกจะประมาทการชิงชัย อย่าให้อายชาวมะงาดา
แล้วตรัสอำนวยอวยพร ให้เรืองฤทธิรอนแกล้วกล้า
ผลาญหมู่ศัตรูมรณา ด้วยเดชศักดาราวี
ตำมะหงงจงจัดพลขันธ์ บรรจบทัพย่าหรันปันหยี
ให้พร้อมโดยกระบวนโยธี แต่ในบัดนี้ฉับไว ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันปันหยีบังคมไหว้
รับพรแล้วลาภูวไนย ขึ้นม้าคลาไคลไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงดาหาติกาหรัง ต่างสั่งพี่เลี้ยงทั้งสี่
จัดทัพให้พร้อมบัดนี้ เราจะกรีธาพลไปรณรงค์
สั่งแล้วต่างเสด็จลีลาศ ยุรยาตรนาดกรงามระหง
เข้าในห้องสุวรรณบรรจง ต่างแจ้งแก่องค์นางทรามวัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งแปดพี่เลี้ยงผู้ใหญ่
ต่างรับสั่งสองภูวไนย ก็รีบออกไปฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ ฝ่ายพี่เลี้ยงปันหยีก็จัดพล แต่ละคนเรี่ยวแรงแข็งขัน
ใส่เสื้อสีม่วงเป็นเหล่ากัน หมายพิฆาตฟาดฟันปัจจามิตร
กิดาหยันเสื้อสีแดงชาด เอวคาดปั้นเหน่งเหน็บกริช
พวกระเด่นเชลยพระทรงฤทธิ์ วิจิตรเสื้อสีทับทิมพราย
ฝ่ายสี่พี่เลี้ยงย่าหรัน ก็จัดพลขันธ์ทั้งหลาย
เป็นทัพหน้าแม่กองเกียกกาย ปีกซ้ายปีกขวาครบครัน
ล้วนขี่พาชีทั้งสองกอง เรืองรองลองเชิงผกผัน
ตำมะหงงจัดพลพร้อมกัน มาบรรจบเตรียมยาตรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ทั้งองค์ย่าหรันอันศักดา เสด็จมาสรงสหัสวาริน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างองค์ชำระสระสนาน สุคนธารเฟื่องฟุ้งจรุงกลิ่น
สนับเพลาเป็นรูปนาคินทร์ ภูษาทรงธงข้าวบิณฑ์ต่างกัน
ต่างทรงสะอิ้งรัดบรรจง ฉลององค์พื้นทองเฉิดฉัน
สังวาลเพชรเม็ดใหญ่พรายพรรณ พาหุรัดกุดั่นทองกร
ต่างสอดธำมรงค์ค่าเมือง แสงประเทืองจำรัสประภัสสร
ห้อยอุบะบุหงากรรเจียกจอน จับกริชฤทธิรอนอันศักดา
ถือเช็ดหน้าชมพูชูใจ งามวิไลดังเทพเลขา
แต่ปันหยีนั้นคอยเวลา ฝ่ายย่าหรันขึ้นม้าพาชี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ จึงให้เคลื่อนพลทวยหาญ ผ่านไปหน้าบ้านปันหยี

เห็นยังไม่ยกโยธี ก็ไปคอยอยู่ที่ประตูเมือง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีมีฤทธิ์ลือเลื่อง

เสร็จทรงอาภรณ์อร่ามเรือง ก็ย่างเยื้องเข้าห้องไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงเสด็จนั่งลง ข้างองค์ระเด่นอรสา

แล้วมีมธุรสวาจา เมื่อครั้งจะมาหรามาชิงชัย

หากได้อุณากรรณช่วยพันตู ศัตรูจึงม้วยตักษัย

ครั้งนี้ไม่มีเพื่อนก็เปลี่ยวใจ ให้หวั่นไหวในการจะต่อตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสามารศรี

ได้ฟังวาจาพระภูมี เทวีสะเทินเขินวิญญาณ์

พลางชำเลืองเคืองค้อนแล้วตอบไป เป็นไฉนยังขืนเอามาว่า

นี่หรือพระองค์ทรงเมตตา จะแกล้งให้ไพร่ฟ้ารู้ไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส

ซึ่งว่านี้พี่หยอกดอกทรามวัย จะขุ่นเคืองพี่ไยกัลยา

ว่าพลางพระทางส้วมกอด รับขวัญเยาวยอดเสนหา

จำเป็นจะนิราศคลาดคลา แก้วตาค่อยอยู่จงดี

ถึงไปก็ไม่ช้านัก น้องรักอย่าข้องหมองศรี
สั่งแล้วมาขึ้นพาชี ให้เคลื่อนโยธีไคลคลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงว่าแก่ย่าหรัน เจ้าจงนำพลขันธ์เป็นทัพหน้า
ว่าพลางกะระตะอาชา ออกจากทวาราเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

โทน

๏ ม้าเอยสองม้าต้น ต่างตนมีกำลังสูงใหญ่
เยื้องอกย่อท้ายร่ายไป ว่องไวหักโหมโถมทะยาน
ชันหูชูหางไว้หน้า ท่วงทีมีสง่ากล้าหาญ
พู่พรายสายถือเบาะอาน ชัชวาลผ่านหน้าพื้นสุวรรณ
อันพวกม้าสกรรจ์สันทัด ถัดมานั้นม้ากิดาหยัน
ม้าพี่เลี้ยงและระเด่นทั้งนั้น เดินเรียงตามหลั่นกระบวนยุทธ์
เสียงม้าเสียงโกลนกระทบกัน เสียงสนั่นดังคลื่นในสมุทร
เสียงโห่เพียงปัถพีทรุด แสงสาตราอาวุธพรายตา
ทัพหน้าเร่งม้านำพล ทัพหลวงเร่งพหลซ้ายขวา
ผลคลีบดบังพระสุริยา รีบมายังด่านธานี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระตูมะงาดาเรืองศรี
ยืนรถอยู่กลางโยธี เห็นปันจุเหร็จกรีพลมา

กริ้วโกรธพิโรธคือเพลิงกาล ดังจะเผ่นทะยานเข้าเข่นฆ่า
จึงลงจากรถแก้วแววฟ้า ทรงม้าฝ่าพลขึ้นไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นใกล้จึงร้องว่ามา เหวยอ้ายโจรป่าหยาบใหญ่
กูให้จับไปจำใส่ตรุไว้ มิได้สังหารผลาญชีวี
มึงหลบหนีมาแล้วมิหนำ ยังซ้ำลักธิดามารศรี
ทำให้เกินศักดิ์ดังนี้ ไม่เกรงฤทธีชัยชาญ
กูเป็นกษัตริย์ทรงเดชา ทั่วทั้งแดนชวาไม่ต่อต้าน
มึงดังหิ่งห้อยสามานย์ หรือจะทานซึ่งแสงพระอาทิตย์
สำหรับจะยับเป็นภัสม์ธุลี ไม่มีเกียรติยศแต่สักหนิด
กูเสียดายอาวุธสุดคิด ด้วยโลหิตของมึงจะติดไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันฟังแจ้งแถลงไข
ยิ้มแล้วจึงตอบไปทันใด เหวยระตูผู้ใจพาลา
ตัวเราเป็นชาวพงไพร แต่ใจใฝ่สูงเกินหน้า
รักศักดิ์สุริย์วงศ์กษัตรา จึงลอบลักพาพระบุตรี
ถึงชั่วดีก็ได้เป็นเขยท่าน จะประจานไยเล่าไม่พอที่
เครื่องจะอายแก่หมู่โยธี ประเวณีชายทั้งแดนไตร
เดิมเราไม่มีสิ่งผิด ท่านทำทุจริตหยาบใหญ่
ให้มาลอบลักเอาเราไป จะเข่นฆ่าเสียให้มรณา

ลูกท่านขอไว้จึงไม่ม้วย ก็แทนคุณนางด้วยเสนหา
อย่าดูหมิ่นกล่าวคำอหังการ์ ไม่ช้าจะได้เห็นกัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาแข็งขัน
ได้ฟังคั่งแค้นใครจะทัน จึงตอบไปพลันทันใด
ลูกกูนั้นมันก็ทรลักษณ์ มึงก็ทะนงศักดิ์มักใหญ่
กูจะฟาดฟันให้บรรลัย ตายตามกันไปในไม่ช้า
อันชาวกาหลังทั้งหลาย จะฉิบหายเพราะคบไอ้โจรป่า
ว่าแล้วร้องเร่งโยธา จงเข้าเข่นฆ่าให้วายปราณ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายหมู่นิกรทวยหาญ
กวัดแกว่งอาวุธโถมทะยาน เข้าไล่รอนราญอลวน
ปืนยาหน้าไม้ก็ยิงยุ่ง หอกดาบผัดพุ่งเป็นห่าฝน
ไล่บุกรุกโรมโจมผจญ เสียงพลเสียงปืนนี่นัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกโยธาย่าหรัน
หลบหลีกรับรองป้องกัน ต่อแย้งแทงฟันประจัญบาน
พลปืนต่อปืนยืนยิง พลหอกกลอกกลิ้งเข้าหักหาญ
พลดาบต่อดาบรอนราญ ดั้งต่อดั้งต้านประดังตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ต่างต้องอาวุธทั้งสองฝ่าย ล้มตายเกลื่อนกลาดพนาศรี
พลระตูย่อท้อเสียที พลย่าหรันไล่คะยีคะยิกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาใจกล้า
เห็นพลล้มตายพ่ายมา พระโกรธาฝ่าพลขึ้นไปพลัน
ชักพระแสงทวนทองพู่ขาว กวัดแกว่งแรงราวกับจักรผัน
แล่นไล่โรมรุกบุกบัน แทงพลย่าหรันเป็นสิงคลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันฤทธิรงค์เรืองศรี
รำทวนกระทืบพาชี โถมเข้าราวีปะทะไว้
ต่างองค์ต่างแทงแกว่งกวัด ต่างผันต่างผัดต่างไล่
ต่างกล้าต่างหาญว่องไว ต่างชำนาญชิงชัยไม่ละกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูฤทธิแรงแข็งขัน
ขับม้าไล่เลี้ยวพัลวัน โดยกระบวนเชิงชั้นรณยุทธ์
ต่างองค์ทรงพุ่งหอกซัด ต่างป้องต่างปัดอุตลุด
ระตูชักกระบี่ไวยวุฒ โถมเข้าสัประยุทธ์เป็นโกลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันฤทธิไกรใจกล้า
เห็นระตูชักกระบี่แทงมา ก็ทำถอยอาชาเวียนระวัน

แล้วแกว่งพระแสงกระบี่ทรง อาจองรับรองผัดผัน
ต่างล่อต่างแทงต่างฟัน ต่างรุกบุกบันประจัญบาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูมะงาดาใจหาญ
กระบี่พลัดจากหัตถ์เดือดดาล ชักกริชชัยชาญออกทันใด
กวัดแกว่งแสงอร่ามวามวับ เข่นขับอาชาให้รุกไล่
ม้าโจนโผนพลาดแพลงไป ล้มลงทับไว้ก็เสียที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงพวกย่าหรันปันหยี
ต่างกลุ้มรุมไล่ไพรี พวกระตูแตกหนีย่อยยับ
ถูกพิฆาตฟาดฟันก็มากมาย ที่กลัวตายอ่อนน้อมยอมให้จับ
ได้ทั้งตัวระตูผู้นายทัพ มัดจูงเป็นตับกลับมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฤทธิไกรใจกล้า
แต่คอยทีจะช่วยอนุชา ก็เห็นว่าไม่เพลี่ยงไพรี
ครั้นย่าหรันมีชัยในสงคราม ก็เปรมปรีดิ์มีความเกษมศรี
จึงชวนพระอนุชาจรลี จะไปสรงวารีให้สำราญ
ต่างองค์ทรงขับมโนมัย ลัดทางตามในไพรสาณฑ์
ไปยังสระใหญ่ในดงดาน พวกพลทวยหาญก็ตามไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

สระบุหร่ง

๏ ครั้นถึงจึงลงสระสนาน ในสระชลธารเย็นใส
ชมบุษบาบานตระการใจ บ้างตูมตั้งบังใบอรชร
หอมหวนอวลอบตลบกลิ่น ภุมรินบินเคล้าเกสร
บ้างโรยร่วงลงในสาคร ฟุ้งขจรเสาวคนธ์มาลา
พวกระเด่นก็เล่นเป็นเหล่ากัน ทั้งพี่เลี้ยงกิดาหยันก็หรรษา
ด้วยชนะศัตรูหมู่พารา ต่างบันเทิงเริงร่าในวารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ บัดนั้น ประสันตากุเรปันกรุงศรี
ทำเป็นเฉยหน้าพาที สงครามครั้งนี้ใหญ่นัก
แต่ตัวข้าเอาเหื่อต่างน้ำ ปล้ำตัวรบราญหาญหัก
สู้สงครามด้วยความสามิภักดิ์ ชีวิตปิ้มจักบรรลัย
แต่ระเด่นกุดารัศมี จะต่อตีเต็มมือก็หาไม่
อ้าปากดูเพื่อนกันชิงชัย ตะลึงไปปิ้มจะตกอาชา
ฝ่ายพระอนุชาย่าหรัน หนักไหนบุกบันเข้ารับหน้า
ก็ควรอยู่ด้วยเป็นธรรมดา ชนะมาก็มีที่ชื่นใจ
พวกพี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน ก็สรวลขึ้นสนั่นทั้งสระใหญ่
ระเด่นกุดารัศมีนั้นขัดใจ แต่ปันหยียิ้มละไมอยู่ไปมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ยิ้มพลางทางตอบประสันตา พี่ช่างมาว่าได้ไม่คิดดู

ราชการของตัวติดพัน หนักเบาก็ต้องหันหน้าสู้
ถึงจะมีผู้ช่วยค้ำชู จะนิ่งอยู่ดูเล่นเห็นผิดที
อันน้องนี้ดังหนึ่งภุมรา เจตนาแต่ละอองส่าหรี
ถึงจะอยู่กลางสระวารี ก็มีเพียรไปกลั้วสุมณฑา
พี่ดังนกกระต้อยติวิด ทั้งปากเบาความคิดก็หนักหนา
กลัวฟ้าจะทับลงมา จึงนอนเอาบาทาขึ้นกันไว้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแย้มแจ่มใส
จึงว่าเอาให้สาสมใจ ใครใช้ให้ปากสามานย์
ว่าแล้วชวนองค์อนุชา ลีลามาจากสระสนาน
ขึ้นทรงมโนมัยชัยชาญ กรีธาทวยหาญเข้าบุรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากม้าทรง ชวนองค์อนุชาเรืองศรี
กับระเด่นพี่เลี้ยงเสนี เข้าไปยังที่พระโรงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงประณตบทบงสุ์ องค์ศรีปัตหราเป็นใหญ่
ทูลความตามที่มีชัย จับระตูมาไว้หน้าพระลาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังทูลเกษมศานต์
ดังเทวาเอาทิพย์สุธาธาร มาโสรจสรงสนานกายา

จึงมีสุนทรวาที พ่อนี้วิตกอยู่หนักหนา
ด้วยย่าหรันนั้นยังเยาว์ยุพา ไม่ชำนาญเข่นฆ่าราวี
บัดนี้มีชัยปัจจามิตร ด้วยฤทธิ์ลูกรักทั้งสองศรี
เจ้าทำคุณขอบใจในครั้งนี้ จงเจริญสวัสดีให้เป็นนิจ
แล้วตรัสสั่งมหาเสนา อ้ายระตูมะงาดามันคนผิด
จองหองพองคนเป็นพ้นคิด ทะนงจิตอวดกล้ามาราวี
ตระเวนให้ครบเจ็ดวัน แล้วจึงให้บั่นเกศี
อย่าให้โลหิตติดธานี ไพรีจะได้ดูเยี่ยงไว้
ตรัสแล้วให้เรียกเอาเครื่องทรง ธำมรงค์สังวาลประทานให้
แก่ปันหยีย่าหรันทันใด ทั้งสิ่งของเครื่องใช้ครบครัน
พวกระเด่นพี่เลี้ยงแลทวยหาญ ก็ประทานสิ่งสมบัติจัดสรร
เงินทองเสื้อผ้าแพรพรรณ ตามความชอบเป็นหลั่นกันลงมา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ทั้งองค์ย่าหรันอนุชา ระเด่นแลบรรดาเสนาใน
ได้ประทานสิ่งของนานา มีความปรีดาแจ่มใส
ต่างบังคมลาคลาไคล กลับไปสู่วังทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาตำมะหงง
ออกมาสั่งผู้คุมทำมะรง ดังทรงประภาษประกาศมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายนายเพชฌฆาตซ้ายขวา
จึงพาระตูมะงาดา ตระเวนรอบพาราให้ร้องไป
ทำมะรงเคาะฆ้องนำหน้า ชวนกันโกรธาไม่ปราศรัย
ตีเตือนให้ร้องครุ่นไป แค้นใจด้วยทำอหังการ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ต้องโทษา
จำต้องร้องประกาศชาวพารา ใครใครจงอย่าดูเยี่ยงเรา
ด้วยทำความผิดคิดคด ทรยศประทุษร้ายเจ้า
จึงต้องราชทัณฑ์ไม่บรรเทา สมกับที่เราบังอาจใจ
ครั้นค่ำจำใส่ตรุตรึง ขันขึงมิได้ปราศรัย
ผู้คนนั่งยามตามไฟ ตรวจไตรทุกยามอัตรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
นึกถึงดะราหวันกัลยา น่าที่จะกำสรดระทดใจ
เหตุนางภักดีหนีมาด้วย บิดาจะมาม้วยตักษัย
คิดพลางทางเสด็จคลาไคล ลงไปยังตำหนักนงเยาว์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ นั่งแนบแอบนางพลางเล่าเรื่อง เกิดขุ่นเคืองเพราะว่าบิดาเจ้า
โกรธแค้นจู่ลู่ดูเบา ยกเข้ามาประชิดติดบุรี

มิหนำซ้ำสั่งโดยทะนง ให้พระองค์ส่งพี่กับปันหยี
จึงเกิดรบรุกคลุกคลี บิดาเจ้าเสียทีเขาจับไว้
พระองค์ผู้ดำรงเขตขัณฑ์ จะให้ลงราชทัณฑ์ถึงตักษัย
ถึงรักก็จำหักหฤทัย เพราะกรรมทำไว้จึงมรณา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันเสนหา
ฟังเล่าเศร้าจิตถึงบิดา กัลยากำสรดโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ โอ้ว่าบิตุเรศของลูกอา พระคุณพ้นคณนาเหนือเกศี
ทรงถนอมกล่อมเลี้ยงลูกนี้ อารีสารพัดไม่ขัดใจ
เพราะลูกนี้ชั่วเอาตัวหนี จึงได้มาหาที่ตักษัย
เหมือนลูกฆ่าฟันให้บรรลัย จะอยู่ไปก็เครื่องอัประมาณ
จะมีแต่ติฉินยินร้าย อับอายไปจนอวสาน
ขอทูลลาเบื้องบาทบทมาลย์ วายปราณไปตามพระบิดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันได้ฟังนางว่า
สงสารนางพลางกล่าววาจา เจ้าอย่าโศกาจาบัลย์
พี่จะช่วยทูลขอโทษไว้ มิให้บิดาเจ้าอาสัญ
เจ้าได้ช่วยพี่เมื่อครั้งนั้น พี่คิดอยู่ทุกวันถึงคุณน้อง

ว่าพลางตระโบมโลมเล้า โฉมเฉลาจงคลายเศร้าหมอง
พระจุมพิตชิดเชยปรางทอง แล้วเสด็จจากห้องจรลี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันโฉมศรี
จึงตกแต่งโภชนาสาลี ตามมีทุกสิ่งสารพัน
ทั้งยี่ภู่ภูษาผ้าทรง สำหรับองค์ระตูสู้จัดสรร
ส่งให้สาวใช้ไปพลัน ไปถวายให้ทันเวลานี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
รับของมาจากเทวี ตรงไปยังที่ตรุพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งแก่ทำมะรง ท่านจงเอ็นดูด้วยช่วยฉัน
ด้วยลูกสาวท้าวมะงาดานั้น จัดสรรของมาส่งองค์บิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทำมะรงผู้พิทักษ์รักษา
ชอบใจในรสพจนา ก็ปล่อยให้ทาสานั้นเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทาสียินดีจะมีไหน
จึงให้คนขนของอรไท เข้าในตรุพลันทันที
ทูลระตูผู้ต้องพันธนา ว่าองค์พระธิดามารศรี
ได้ทราบทรงโศกศัลย์พันทวี จัดของทั้งนี้ให้นำมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ต้องโทษา
รับเอาเอมโอชโภชนา ทั้งยี่ภู่ภูษาด้วยยินดี
แล้วถามถึงราชธิดา เขาเลี้ยงดูกัลยาไฉนนี่
ตัวเราเขาจะล้างชีวี เรานี้ยังห่วงด้วยลูกรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทาสีทูลไปให้ประจักษ์
ว่าพระธิดานงลักษณ์ สามิภักดิ์วอนว่าแก่สามี
องค์ย่าหรันนั้นรับจะทูลขอ ยังรอเวลาเฝ้าเจ้ากรุงศรี
พรุ่งนี้จึงจะแจ้งคดี ทาสีทูลแล้วก็ลามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงทูลนางเทวี ตามคำภูมีพิไรว่า
บรรยายให้แจ้งกิจจา เห็นทีพระบิดายังอาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันรัศมีศรีใส
ครั้นเวลาเฝ้าก็เข้าไป เห็นองค์ภูวไนยทรงสำราญ
จึงทูลว่าระตูมะงาดา โทษถึงชีวาม้วยสังขาร
แต่บุตรีมีคุณอุปการ แก่ข้าบทมาลย์ให้รอดมา
บัดนี้นางโศกาอาดูร จึงรับคำว่าจะทูลขอโทษา
มิให้ต้องสังหารผลาญชีวา พระผ่านฟ้าจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้พงศ์เทวาในราศี
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนี เราให้ชีวีระตูนั้น
บุตรีมีคุณแก่ลูกเรา อย่าให้บิดาเขาต้องอาสัญ
จงถอดส่งให้ในเร็วพลัน แล้วให้คืนเขตขัณฑเสมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
ไปสั่งกรมเมืองดังบัญชา ให้ถอดท้าวมะงาดาส่งไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทำมะรงรับคำท่านผู้ใหญ่
ถอดระตูผู้ต้องโทษภัย พาไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันทรงสวัสดิ์รัศมี
ครั้นออกจากเฝ้าพระภูมี ตรงยังไปที่ตำหนักพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งเหตุการณ์ แก่นงคราญระเด่นดะราหวัน
ว่าบัดนี้พระองค์ทรงธรรม์ ประทานโทษระตูนั้นให้พี่มา
เดี๋ยวนี้ยังนั่งอยู่ข้างนอก พระน้องจงออกไปหา
ตรัสพลางทางเสด็จลีลา ไปห้องขนิษฐายาใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันศรีใส
แสนโสมนัสสารีบคลาไคล ออกไปยังระตูผู้บิดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ ตรงเข้ากอดบาทบิตุเรศ ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา
นางวิงวอนงอนง้อขอสมา เพราะลูกยาทำเหตุเภทภัย
ให้พระบิตุรงค์ทรงยศ ต้องรันทดทุกข์ทนหม่นไหม้
โทษข้าควรถึงบรรลัย ขอพระองค์จงได้ปรานี
ถ้าหากพระบิดาต้องอาสัญ ลูกไม่ครองชีวันให้บัดสี
ร่ำพลางทางทรงโศกี พ่างเพียงเทวีจะขาดใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูเศร้าสร้อยละห้อยไห้
กอดราชธิดาโศกาลัย ว่าพ่อเองผิดไปนะลูกรัก
ทุจริตคิดร้ายต่อเขาก่อน จึงเดือดร้อนกรรมเวรเห็นประจักษ์
หากเจ้าช่วยไว้ด้วยใจภักดิ์ คุณของลูกรักเป็นพ้นไป
ถึงว่าย่าหรันสามีเจ้า คุณของเขาก็มีเป็นข้อใหญ่
พ่อสิ้นคิดเคียดรังเกียจใจ แต่นี้ไปจะสมัครภักดี
เจ้าจงไปบอกเขาเล่าแถลง ให้จะแจ้งคำบิดาว่าแต่กี้
อันเมืองมะงาดาธานี แต่นี้ยอมออกแก่เขานั้น ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นวลนางระเด่นดะราหวัน
รับคำพระบิดาสารพัน มาทูลย่าหรันในทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้มีอัชฌาสัย
จึงเสด็จยุรยาตรออกไป ปราศรัยระตูมะงาดา
ท่านจงกลับไปพระนคร ครอบครองประชากรให้หรรษา
อย่าพะวงด้วยองค์พระธิดา เราจะเลี้ยงรักษาดังดวงใจ
แล้วจึงสั่งพี่เลี้ยงแลเสนา แต่บรรดาข้าศึกที่จับได้
เร่งคืนให้เขาอย่าเอาไว้ จะได้คลาไคลไปธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูปรีดิ์เปรมเกษมศรี
จึงทูลสนองวาจาพาที พระคุณนี้ยิ่งล้นคณนา
จะตั้งใจจงรักภักดี ขอฝากบุตรีของข้า
แม้ผิดพลั้งจงได้กรุณา ว่าแล้วอำลาคลาไคล
มารวบรวมรี้พลมนตรี เรียกตัวตามมีตามได้
ระตูขึ้นทรงอาชาไนย กลับไปมะงาดาธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากอาชา ขึ้นปราสาทรจนาเรืองศรี
ให้หาตำมะหงงเสนี จะให้ไปบุรีกาหลังนั้น
แล้วจัดเครื่องประดับสำหรับองค์ พระบุตรีเคยทรงทุกสิ่งสรร
ทั้งพี่เลี้ยงสาวสุรางค์นางกำนัล เครื่องบรรณาการก็มากมี
มอบให้ตำมะหงงเสนา จงคุมเครื่องวัตถาแลสาวศรี
ไปให้ย่าหรันอันฤทธี กับราชบุตรีของเรานั้น ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งแล้วผายผัน
ออกมาหาบ่าวไพร่ได้พร้อมกัน จัดสรรขนของมากองไว้
ให้เสมียนจดหมายรายบาญชี ที่ของดีนั้นทำหีบใส่
แล้วตีตราผนิดปิดทุกใบ ขนไปใส่รถแลคชา
พระพี่เลี้ยงสาวสรรค์กำนัลนาง บ้างขึ้นช้างบ้างจัดขึ้นรถา
ตำมะหงงนั้นขี่อาชา ขับพลรีบมาในอารัญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพารากาหลัง ก็พากันไปยังวังย่าหรัน
ตำมะหงงไปหาเสนาพลัน บอกคดีทั้งนั้นให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงผู้เป็นใหญ่
จึงพาตำมะหงงตรงไป ยังในที่เฝ้าเจ้าของตน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ทูลความตามที่ท้าวมะงาดา ส่งบรรณาการมาเกลื่อนกล่น
ทั้งสมบัติวัตถาข้าคน ของบุตรีนิรมลก็ส่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ย่าหรันหรรษา
จึงมีมธุรสพจนา โอภาปราศรัยด้วยไมตรี
เราขอบคุณระตูผู้เป็นใหญ่ อุตส่าห์ให้ท่านมาจนถึงนี่
ทั้งให้ปันหลายหลากมากมี ตัวเรากับบุตรียินดีนัก

ท่านจงพาผู้คนทั้งนั้น ไปหานางดะราหวันที่ตำหนัก
จะได้อภิปรายทายทัก โดยฉันที่รู้จักกันมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเสนีมียศถา
ดีใจกราบก้มบังคมลา พี่เลี้ยงพาไปเฝ้าพระบุตรี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นดะราหวันโฉมศรี
เห็นตำมะหงงมาก็ยินดี เทวีไต่ถามถึงบิดร
เสด็จไปอยู่ดีมีความสุข หรือเป็นทุกข์ไม่ทรงสโมสร
ท่านอุตส่าห์มาถึงพระนคร นี่ภูธรใช้มาหรือว่าไร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงผู้มีอัชฌาสัย
ก้มกราบบาทมูลแล้วทูลไป พระบิดาตรัสใช้ให้มา
นำของเครื่องประดับสำหรับองค์ ทั้งพี่เลี้ยงนางอนงค์ซ้ายขวา
ซึ่งพระองค์ใช้แต่ก่อนมา เมื่ออยู่มะงาดาธานีนั้น
ให้มาส่งยังองค์พระแม่เจ้า กับของข้าวสารพัดทรงจัดสรร
แล้วเรียกเหล่าพี่เลี้ยงกำนัล พากันเข้าเฝ้าพระบุตรี
พี่เลี้ยงนางนมกรมใน ครั้นได้ไปเห็นองค์นางโฉมศรี
ต่างคนสุขเกษมเปรมปรีดิ์ ด้วยเทวีจากมาช้านาน
ตำมะหงงทูลลาแล้วคลาไคล ขึ้นม้ารีบไปในไพรสาณฑ์
ดั้นดัดลัดพงดงดาน คืนสถานมะงาดาฉับพลัน

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๓๑

ช้า

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวล่าสำแข็งขัน
กับระตูทั้งห้าบุรีนั้น ซึ่งขอออกอุณากรรณผู้ศักดา
ได้ถวายบรรณาการมากมี ทั้งบุตรีโอรสเสนหา
ครั้นแจ้งกิตติศัพท์ขจรมา ว่ามิสาอุณากรรณนั้นหายไป
แต่เหล่าราชบุตรธิดานั้น ตกอยู่เมืองประมอตันไม่คืนให้
ระตูทั้งปวงก็ขัดใจ จะยกพลไกรไปว่ากัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ต่างเมืองต่างประชุมโยธา ม้ารถคชาแข็งขัน
จัตุรงค์มากมายหลายพัน บรรจบกันแล้วยกยาตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก เชิด

๏ ครั้นถึงด่านเมืองประมอตัน จึงให้ตั้งทัพขันธ์ซ้ายขวา
แล้วแต่งพระราชสารา ให้เสนาจำทูลไปกรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทูตาผู้มีอัชฌาสัย
รับสารบังคมลาคลาไคล ขึ้นม้ารีบไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งแก่ชาวด่าน ตามในราชการสารศรี
ว่าท้าวล่าสำธิบดี ให้เรานี้ถือสารเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนด่านได้ฟังไม่กังขา
เรียกบ่าวแล้วขึ้นอาชา ก็พาทูตาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งคดี แก่สี่เสนาผู้ใหญ่
ตามเรื่องทูตามานั้นไซร้ บรรยายไปให้แจ้งทุกประการ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนีได้ฟังสาร
จึงจัดแจงทุกหมู่พนักงาน ตรวจตราทหารให้พร้อมไว้
ถึงเวลาเฝ้าระดูภูมี หมู่มุขมนตรีน้อยใหญ่
ก็พาทูตาเข้าไป ยังท้องพระโรงชัยทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคมคัล ทูลท้าวประมอตันเรืองศรี
ว่าท้าวเจ้าเมืองหกบุรี ยกโยธีหลายทัพนับประมาณ

มาตั้งยังด่านนครา ใช้ให้เสนาจำทูลสาร
เข้ามาถวายพระภูบาล แล้วคลี่ออกอ่านไปทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ ราชสารพระผู้ผ่านนคเรศ มงกุฎเกศล่าสำกรุงใหญ่
กับระตูทั้งห้าเวียงชัย แจ้งใจว่าองค์อุณากรรณ
หายไปในกลางมรคา จึงยกโยธาทัพขันธ์
มาว่ากล่าวแต่โดยทางธรรม์ ให้ท้าวประมอตันภูวไนย
เร่งส่งองค์โอรสา ทั้งราชธิดาออกมาให้
จะพากันเลิกทัพกลับไป คงเป็นไมตรีกันดังก่อนกาล
ถ้าขัดไว้จะยกพลากร เข้าทำลายนครให้แตกฉาน
จะล้างให้สิ้นพงศ์วงศ์วาน รู้แล้วคิดอ่านให้จงดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเรืองศรี
ฟังสารดาลเดือดดังอัคคี จึงมีสีหนาทประภาษพลัน
อันองค์อุณากรรณผู้ศักดา เมื่อเทวาพาไปกระยาหงัน
ให้อักษรไว้เป็นสำคัญ ว่าบรรดาเชลยทั้งนี้
ให้แก่ปันหยีชาญชัย ซึ่งอยู่ในกาหลังบุรีศรี
เมื่อตัวเขาเจ้าของก็ยังมี กูไม่รู้ที่จะส่งไป
อันระตูทั้งหกพารา มีแต่เจรจาหยาบใหญ่
ดังชาวประมอตันเวียงชัย ล้วนสตรีมิใช่ชาติชาย

เร่งออกไปบอกเจ้ามึง ถึงจะปล้นกรุงไกรไม่ได้ง่าย
จะพันตูสู้ศึกไม่กลัวตาย อย่าหมายว่าจะได้ธานี
ตรัสแล้วก็สั่งเสนา ให้กะเกณฑ์โยธาขึ้นหน้าที่
ตำมะหงงจงเร่งเอาความนี้ ไปบอกปันหยีดังสัญญา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
รับสั่งแล้วรีบออกมา ทูตนั้นขึ้นม้ากลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายมหาเสนาเกณฑ์ทหาร ขึ้นรักษาปราการกรุงใหญ่
หอรบป้อมประตูเวียงชัย อาวุธเตรียมไว้ครบครัน
เกณฑ์พลคอยระวังไพรี ทุกหน้าที่เชิงเทินเขตขัณฑ์
สารวัดจัดทหารนับพัน ตรวจกันอลหม่านทั้งธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ตำมะหงงก็แต่งสารศรี
เสร็จแล้วรีบขึ้นพาชี ไปบุรีกาหลังทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ผ่ายทูตผู้มีอัชฌาสัย
ครั้นถึงที่ประทับพลับพลาชัย ก็ไปเฝ้าระตูภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงบังคมทูลบรรยาย แต่ต้นจนปลายถ้วนถี่
ตามระตูประมอตันพาที โดยคดีอนุสนธิ์แต่ต้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำกับระตูทั้งห้า
ได้แจ้งแห่งคำทูตา ต่างองค์โกรธาคือไฟ
ดูดู๋ระตูประมอตัน โมโหหุนหันหยาบใหญ่
ฤทธีจะมีสักเพียงไร ดีร้ายจะได้เห็นกัน
ว่าแล้วประกาศหมู่โยธา ทั้งกองหน้ากองหนุนกองขัน
เร่งเข้าหักโหมโรมรัน ตีเอาประมอตันอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายทหารทุกกองพร้อมหน้า
รับสั่งแล้วขับโยธา เข้าตีด่านนคราทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ อันชาวชนบททั้งหลาย แตกกระจัดพลัดพรายไม่ทานได้
ระตูยกแยกกันเข้าไป ตั้งล้อมเวียงชัยประมอตัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ทุกกองเข้าโจมโถมทะยาน ปีนป่ายปราการเขตขัณฑ์
โยธาดาหนุนเนื่องกัน เสียงปืนครื้นครั่นทั้งพารา
ต่างเอาพะองบันไดพาด องอาจปีนป่ายขึ้นเข่นฆ่า
พลช้างเข้าแย่งทวารา เสียงโห่ลั่นฟ้าธาตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น พวกทหารรักษาหน้าที่
โรมรันประจัญรบราวี แทงฟันไพรีทุกด้านไป

บ้างปล่อยปืนมณฑกนกสับ วางปืนตับระดมปืนใหญ่
บ้างยิงธนูหน้าไม้ พุ่งหอกออกไปอลวน
บ้างทุ่มทิ้งหินผาอึงอัด คั่วกรวดทรายซัดดังห่าฝน
ข้าศึกล้มตายวายชนม์ เสียงพลเสียงปืนประดังกัน

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น ทวยหาญหกระตูแข็งขัน
หนุนเข้ารบรุกบุกบัน ต่อแย้งแทงฟันประจัญบาน
ต่างต้องอาวุธล้มตาย บ้างหนุนปีนป่ายเข้าต่อต้าน
ชาวเมืองเข่นฆ่าวายปราณ ที่เป็นอยู่หักหาญราวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งหกระตูผู้เรืองศรี
เห็นคนตายกลาดปัถพี บ้างลำบากลากหนีเอาออกมา
ต่างองค์โกรธาโกลาหล ขับม้าไล่พลซ้ายขวา
นายทหารก็ต้อนโยธา ดากันเข้าทำลายเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ แต่ให้หักหาญเป็นหลายครั้ง จะได้ดังปรารถนาก็หาไม่
จึงให้ตั้งล้อมเมืองไว้ ได้ทีเมื่อไรจะโรมรัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายตำมะหงงเสนาคนขยัน
รีบมากลางคืนกลางวัน ดัดดั้นโดยทางพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงพาราภาหลัง ตรงไปยังที่อยู่ปันหยี
จึงเข้าไปเคียมคัลทันที ถวายสารศรีแล้วโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงรับเอาราชสารา คลี่ออกทัศนาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ศุภลักษณสารสุนทร เจ้านครประมอตันบุรีศรี
อำนวยอวยพรสวัสดี มาถึงปันหยีฤทธิรอน
เมื่อเทวาพาอุณากรรณไป ให้ลายหัตถ์ไว้เป็นอักษร
แม้นไพรีย่ำยีพระนคร พ้นที่จะราญรอนพวกภัย
จงให้สารไปถึงปันหยี จะเห็นแก่ไมตรีไม่เสียได้
บัดนี้ศึกประชิดติดเวียงชัย จะให้ส่งโอรสแลบุตรี
ซึ่งเป็นเชลยอุณากรรณ อันสั่งไว้ให้ให้แก่ปันหยี
เชิญมาช่วยสังหารผลาญไพรี อย่าให้สูญไมตรีอุณากรรณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นอ่านเสร็จสิ้นสารา พระผ่านฟ้าสำรวลสรวลสันต์
จึงถามตำมะหงงด้วยพลัน ซึ่งโศกานั้นด้วยเหตุใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงทูลแจ้งแถลงไข
ข้าคิดขึ้นมาก็อาลัย เมื่ออยู่ในภาหลังพารา

เจ้าข้าเคยมาเล่นด้วยกัน กับพระองค์ทรงธรรม์หรรษา
จะเสด็จแห่งใดไม่คลาดคลา บัดนี้ข้ามาให้เปล่าใจ
เห็นแต่พระองค์ผู้เดียวดาย ก็ใจหายไม่กลั้นน้ำตาได้
ด้วยคิดถึงเจ้าตนเป็นพ้นไป จึงร้องไห้เพราะเหตุดังนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงตอบไปพลันทันที ถึงจะมีความรักคณนา
เมื่อประจักษ์ว่าองค์อุณากรรณ ไปสู่กระยาหงันหรรษา
ชมทิพย์สมบัติอันโอฬาร์ จะโศกาถึงนั้นด้วยอันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงจึงตอบสนองไข
ธรรมดาว่ารักแม้นจากไป เป็นวิสัยในโลกย่อมโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีทรงสวัสดิ์รัศมี
ได้ฟังเสนาพาที ภูมีแย้มสรวลไปมา
อันเหล่าพี่เลี้ยงกิดาหยัน กลั้นยิ้มไม่ได้ก็ก้มหน้า
ปันหยีจึงมีวาจา ว่าแก่ตำมะหงงด้วยพลัน
ท่านจงงดอยู่ท่าก่อน อย่าเพ่อรีบร้อนผายผัน
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าห้องสุวรรณอันโอฬาร์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งแนบแอบองค์อรไท จึงปราศรัยบอกแก่ขนิษฐา
ตำมะหงงประมอตันนั้นมา จะเชิญดวงยิหวาไปเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
แค้นขัดปัดกรภูวไนย ค้อนให้แล้วมีวาจา
อันความข้อนี้ได้ขอขาด ไฉนยังประภาษให้อายหน้า
เป็นน่าสมเพชเวทนา ขืนว่าจะแกล้งให้ช้ำใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยียิ้มแล้วแถลงไข
จริงอยู่พี่ได้รับคำไว้ ใช่จะลืมไปเมื่อไรมี
เจ้าขอแต่คำพี่เย้าหยอก นี่บอกความตามจริงสิโกรธพี่
เดี๋ยวนี้ศึกประชิดติดธานี พระส่งสารศรีให้กัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น โฉมยงองค์ติหลาอรสา
รับสารมาจากพระภัสดา อ่านทราบกิจจาก็โศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
เห็นพระน้องสะอื้นไห้ไม่ไยดี ยิ้มแล้วภูมีจึงว่าไป
ซึ่งจะกำสรดอยู่ฉะนี้ จะได้อิสตรีมาก็หาไม่
จงเร่งเกณฑ์พหลสกลไกร ยกไปให้ทันท่วงที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาโฉมศรี
ได้ฟังคั่งแค้นแสนทวี ลุกเข้าไปในที่แล้วโศกา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีทรงโฉมเสนหา
จึงเสด็จลีลาศยาตรา ตามองค์ขนิษฐาเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงนั่งลงส้วมกอด รับขวัญเยาวยอดพิสมัย
วิตกหมกมุ่นไปทำไม พี่จะรับชิงชัยให้นงเยาว์
แต่ตำมะหงงเสนามาเห็นพี่ ก็โศกีด้วยคิดถึงเจ้า
จงออกไปดับโศกให้บางเบา แต่พอเขาได้เห็นประจักษ์ตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ติหลาอรสา
ได้ฟังค่อยคลายวายโศกา จึงทูลว่าจะไปนั้นฉันใด
น้องสะเทินเขินจิตพันทวี มิรู้ว่าจะพาทีกระไรได้
อัปยศอดสูเป็นพ้นไป ภูวไนยจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีจึงตอบนางโฉมศรี
จะหาแต่ตำมะหงงผู้เดียวนี้ ให้เข้ามายังที่ข้างใน
แต่เพียงนี้ผู้ใดจะล่วงรู้ ยังจะคิดอดสูไปถึงไหน
จงอุตส่าห์ฝืนพักตร์หักใจ จะได้หรือมิได้นะเทวี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสามารศรี
เห็นชอบตอบพลันทันที ภูมีจงให้ไปหามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังนางว่า
จึงสั่งสาวสรรค์กัลยา ไปหาตำมะหงงมาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกมาที่ข้างหน้าทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา แก่มหาเสนาผู้ใหญ่
ว่าปันหยีให้หาเข้าไป ยังที่ข้างในอย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงผู้มียศถา
แจ้งคำสาวใช้ก็ไคลคลา เดินด้อมเข้ามาทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงซึ่งที่ข้างใน จึงบังคมไหว้ปันหยี
หมอบเฝ้าคอยฟังสั่งคดี มิได้มีเหลียวแลไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
จึงมีสุนทรวาจา ว่าแก่ตำมะหงงเสนาใน
อย่าก้มอยู่จงดูให้ตระหนัก ท่านยังจะรู้จักหรือไฉน
องค์ระเด่นนี้จะเป็นผู้ใด หรือว่ามิใช่อุณากรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงเงยหน้าขึ้นแปรผัน
พิศดูจำได้ทุกสิ่งอัน ว่าองค์อุณากรรณผู้ศักดา
ดีใจคลานไปอภิวาท จับบาทขึ้นทูลเกศา
ครวญคร่ำกำสรดไปมา องค์ติหลาอรสาก็โศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ แล้วทูลว่าเมื่อพระหายไป ข้าเที่ยวหาทั่วในพนาศรี
ไม่พบก็โศกแสนทวี จึงให้กรีพลคืนยังพารา
ฝ่ายพระผู้ปิ่นปักนัคเรศ แจ้งเหตุกันแสงเป็นหนักหนา
องค์ประไหมสุหรีศรีโสภา ก็โศกาเพียงจะม้วยวายชนม์
ทั้งกำนัลเสนาก็อาวรณ์ ประชากรโศกเศร้าทุกแห่งหน
ด้วยความรักใคร่ไม่เว้นคน จนศึกมาประชิดติดธานี
บ้างว่าถ้าพระองค์เสด็จอยู่ ศัตรูหรือจะกล้ามากรุงศรี
ซึ่งพระมาเป็นเช่นนี้ เหตุผลนั้นมีประการใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นอรสาสะอื้นไห้
จึงว่าเหตุนี้เป็นความใน สุดที่จะให้แจ้งกิจจา
อันองค์พระชนกชนนี มีคุณใหญ่หลวงหนักหนา
เป็นกรรมจำจากพระบาทา ให้ผ่านฟ้าเศร้าโศกแสนทวี
จงทูลว่าเราถวายบังคมไป แทบใต้ละอองบทศรี
คิดอยู่ทุกทิวาราตรี มิได้ลืมคุณภูวไนย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงจึงทูลสนองไข
ข้าพบพระองค์บัดนี้ไซร้ ดังบรรลัยแล้วเป็นคืนมา
กลับไปถ้าทูลสองกษัตริย์ จะมีความโสมนัสหนักหนา
อันชาวประมอตันนัครา ก็จะผาสุกเกษมเปรมปรีดิ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
จึงตรัสแก่ตำมะหงงเสนี อันศึกครั้งนี้อย่าร้อนใจ
จะแต่งทัพไปช่วยรอนราญ สังหารไพรีให้ตักษัย
ตรัสแล้วก็พาเสนาใน ออกไปข้างหน้าทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งลงแล้วมีบัญชา แก่สังคามาระตาเรืองศรี
บัดนี้อริราชไพรี ยกมาติดตีประมอตัน
คือท้าวล่าสำผู้ศักดา กับระตูทั้งห้าเขตขัณฑ์
จะชิงเอาเชลยอุณากรรณ นอกนั้นพี่ไม่สู้อาลัย
เสียดายแต่ธิดาล่าสำ คมขำนวลละอองผ่องใส
เจ้าจงยกพหลสกลไกร เร่งไปให้ทันท่วงที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ก้มหน้าลงยิ้มด้วยยินดี แล้วยอกรชุลีทูลไป
อันการณรงค์ราวี ข้านี้หาสู้ชำนาญไม่
แต่รับสั่งมาแล้วก็จนใจ จะลองไปต่อสู้ดูสักครา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาทำเฉยเงยหน้า
ทูลปันหยีไปมิได้ช้า แต่ข้าแจ้งเหตุว่าศึกมี
ดีใจจะใคร่อาสา แต่เกรงพระอนุชาเรืองศรี
ซึ่งจะไปสงครามครั้งนี้ เห็นทีจะเอาเหื่อต่างน้ำ
เพราะเหตุว่าเป็นงานหา จำเล่นหน้าจอขึงตะบึงร่ำ
ใช่หนังขอช่วยจะพึมพำ ไม่จำใจเหมือนครั้งมะละกา
อันผู้รู้ความหลังทั้งนั้น ก็สรวลขึ้นด้วยกันพร้อมหน้า
แต่ระเด่นสังคามาระตา เบือนพักตรายิ้มพรู้มไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีศรีใส
จึงสั่งยะรุเดะทันใด ซึ่งทัพไพรีที่ยกมา
บรรจบกันถึงหกธานี โยธีมากมายหนักหนา
แต่พลจะหรังวิสังกา น้อยกว่าข้าศึกเป็นพ้นไป
อันพลเชลยกับพลเรา จงเกณฑ์เข้าเป็นกองทัพใหญ่
ทั้งอาวุธสำหรับชิงชัย เร่งรัดจัดให้บัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยะรุเดะรับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกมาจากที่เฝ้าพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์กระบวนถ้วนทั้งกองหน้า ปีกซ้ายปีกขวาแลกองขัน
เกียกกายยุกระบัตรจัดกัน กองหนุนเลือกสรรที่ชำนาญ

กองหลังมีกำลังสามารถ ร้ายกาจใจคอห้าวหาญ
กองร้อยคอยประจญประจัญบาน หนักไหนจะได้ต้านตีประดา
นายไพร่ล้วนเหล่าพวกพหล ทั้งพลปันหยีสุกาหรา
กับพลสังคามาระตา พลเชลยเกณฑ์มาสมทบกัน
พลม้ากล้าหาญชาญพาชี ขับขี่รวดเร็วดังจักรผัน
พร้อมเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ เตรียมกันคอยเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ปันหยีผู้รุ่งรัศมี
จึงอำนวยอวยพรสวัสดี แก่องค์ยาหยีมีศักดา
เจ้าไปให้ได้สมคิด ปัจจามิตรพ่ายแพ้ทุกทิศา
แล้วสั่งตำมะหงงเสนา จงนำทัพอนุชาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาศรีใส
ก้มเกล้ารับพรภูวไนย ด้วยใจโสมนัสยินดี
แล้วกราบประณตบทบงสุ์ ลาองค์มิสาระปันหยี
ยุรยาตรนาดกรจรลี มาเข้าที่สรงสหัสวาริน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ลงสรง

๏ ชำระสระสรงสุธารส มะลิสดเฟื่องฟุ้งจรุงกลิ่น
ทรงสุคนธ์ปนทองหอมประทิน ภูษาทรงข้าวบิณฑ์พื้นแดง

สอดใส่ฉลองพระองค์ตาด เจียระบาดดอกรักปักทองแล่ง
ปั้นเหน่งเพชรแต่ละเม็ดเท่าเล็ดแตง ส่องแสงแวววามอร่ามเรือง
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดั่น สังวาลวรรณทองกรประดับเนื่อง
ธำมรงค์ล้วนจินดาค่าเมือง ทรงมงกุฎบุษย์เหลืองประดับลาย
กรรเจียกแก้วแวววับประดับสี ห้อยอุบะมณีเฉิดฉาย
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชอันเพริศพราย นาดกรกรีดกรายมาเกยชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ เสด็จขึ้นเกยศิลาหน้าพระลาน เสนากราบกรานอยู่ไสว
สั่งให้เคลื่อนโยธาคลาไคล เสด็จทรงมโนมัยตัวดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราวนอก

โทน

๏ ม้าเอยม้าศึก เหี้ยมฮึกดังไกรสรสีห์
เยื้องอกยกย่างจรลี ท่วงทีชำนาญการณรงค์
พู่ห้อยบังเหียนรจนา เบาะอานพานหน้างามระหง
ม้าพี่เลี้ยงเดินเคียงม้าทรง กลดสุวรรณบรรจงโอฬาร
กองหน้าม้านำพลไกร ม้าถือธงชัยธงฉาน
ปีกป้องกองหนุนจะรอนราญ ม้าทหารกองหลวงเตือนกัน
ม้าแซงขับแซงรายเรียง แซ่เสียงฆ้องกลองบันลือลั่น
ผงคลีบดบังสุริยัน รีบเร่งพลขันธ์คลาไคล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ แรมร้อนรีบมาหลายวัน ถึงเขตประมอตันกรุงใหญ่
เห็นธงทัพพระตูเป็นทิวไป จึงให้หยุดพลโยธี
แล้วสั่งนายทหารทั้งหลาย ให้ตั้งค่ายเป็นปทุมชัยศรี
ยั้งไว้ดูเชิงไพรี ชอบทีจะให้ไปเจรจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายทัพนายกองพร้อมหน้า
รับสั่งแล้วเกณฑ์โยธา ตั้งค่ายดาษดากันไป
เป็นปทุมพยุหชัยชาญ มีด้านลงสู่แม่น้ำไหล
ก็แล้วเสร็จพลันทันใด ให้เล่นร่าเริงบันเทิงพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายประหรัดกะติกาคนขยัน
เห็นทัพหน้ามาตั้งนี่นัน ก็ขึ้นกัณฐัศว์ขับควบกลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากพาชีชาญ เข้าไปกราบกรานบังคมไหว้
ทูลท้าวล่าสำชาญชัย ว่ามีทัพใหญ่ยกมา
จะเป็นทัพผู้ใดมิได้แจ้ง ดูธงทิวดาษแดงไปทั้งป่า
ตั้งค่ายเป็นพยุห์ปทุมา พระผ่านฟ้าจงทราบบทมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำชาญชัยใจหาญ
ได้ฟังก็ดำริตริการ ภูบาลให้เตรียมพลไกร

แล้วสั่งม้าใช้คนขยัน จงแยกกันไปแจ้งแถลงไข
แก่ห้าระตูภูวไนย กำหนดให้รู้ทั่วพร้อมกัน
ข้างด้านในเมืองจงประหยัด แล้วจัดทหารอันแข็งขัน
จะออกโจมตีทัพกระหนาบนั้น แต่รุ่งสุริย์ฉันให้ทันที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ม้าใช้รับสั่งใส่เกศี
ห้านายถวายอัญชลี ขึ้นพาชีแยกกันไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ต่างถึงลงม้าทันใด เข้าไปทูลระตูทั้งห้า
ตามในพระราชบัญชา องค์ท้าวล่าสำชาญชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ห้ากษัตริย์สุริย์วงศ์เป็นใหญ่
ครั้นแจ้งแห่งคำม้าใช้ ก็กำชับไพร่พลโยธา
แล้วจัดทหารชาญณรงค์ ล้วนกำลังอาจองแกล้วกล้า
เตรียมไว้ทุกกองดังบัญชา แต่ในเวลาราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำผู้รุ่งรัศมี
ทั้งห้ากษัตริย์ธิบดี ครั้นรุ่งรังสีรวีวร
ต่างชำระสระสรงคงคา ทรงเครื่องยุทธนาชาญสมร
จับสาตราอาวุธฤทธิรอน บทจรมาขึ้นมโนมัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ต่างเคลื่อนโยธาทวยหาญ เสียงพลโห่สะท้านสะเทื้อนไหว
เสียงช้างเสียงม้าดาไป เอิกเกริกทั้งในพสุธา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราว เชิด

๏ ครั้นใกล้ต่างมีสีหนาท ประกาศนิกรซ้ายขวา
เร่งเข้าโจมตีอย่าได้ช้า จับเอาโจรป่ามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นายทหารรับสั่งใส่เกศี
ทั้งห้าทัพต่างขับโยธี เข้าโถมโจมตีอลวน
ต่างพุ่งอาวุธเป็นโกลา ยิงปืนดังฟ้าคะนองฝน
บ้างเลี้ยวไล่รุกบุกประจญ แทงฟันอลวนไม่กลัวตาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น พวกทหารทัพกระหนาบทั้งหลาย
ต่อยุทธ์อุตลุดทั้งไพร่นาย บ้างขับพลนิกายเนื่องมา
รับรองป้องกันประจัญบาน ต้านทานหนุนหนักหักกล้า
พลระตูตายกลาดดาษดา เสนาช่วยกันประจัญตี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระตูประมอตันเรืองศรี
ได้ยินเสียงปืนรบราวี เสียงโยธีโห่ร้องก้องโกลา
ก็หมายว่าทัพมิสาระปันหยี กรีพลมาช่วยเข่นฆ่า
ยินดีด้วยสมจินดา จึงมีบัญชาไปทันใด

เร่งเร็วเสนาระดมกัน เกณฑ์หมู่พลขันธ์น้อยใหญ่
จัดให้หลายทัพฉับไว ออกไปรบกระหนาบบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสารับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกมาจากที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ จัดได้เสนีสี่คน รู้กลรณรงค์แข็งขัน
เกณฑ์หมู่ทวยหาญชาญฉกรรจ์ เลือกสรรแต่ชำนาญการราวี
จัดเป็นสี่กองโดยขนาด องอาจสู้ศึกไม่นึกหนี
แต่ละกองกำหนดโยธี ห้าหมื่นทั้งสี่เสนา
อันตัวยาสาเป็นกองขัน หนักไหนช่วยกันเข่นฆ่า
จัดแล้วก็ยกโยธา ออกมาทุกทวารเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กราวเชิด

ร่าย

๏ พอได้ยินเสียงปืนครื้นครั่น ต่างยกดากันเข้าลุยไล่
บ้างยิงปืนยาหน้าไม้ ปืนไฟใหญ่น้อยระดมกัน
พลหอกพลดาบพลง้าว โห่เกรียววิ่งกราวเข้าห้ำหั่น
พลม้าดาแซงเข้าแทงฟัน พวกระตูพากันบรรลัยลาญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายทัพหกระตูที่ต่อต้าน
กำลังรบรันประจัญบาน เห็นทัพมาอีกด้านก็ตกใจ

แยกย้ายโยธาโกลาหล ให้กลับหน้ามาประจญทางด้านใหม่
ที่รบทัพกาหลังกรุงไกร ก็ราญรอนอ่อนไปในทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ได้ยินเอิกเกริกทางธานี ภูมีดำริตริการ
ชะรอยว่าทัพเมืองประมอตัน ยกออกโรมรันหักหาญ
จึงขับอาชาชัยชาญ เร่งพลอลหม่านเข้าชิงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกทหารกาหลังทั้งนายไพร่
เห็นการศึกเป็นทีก็ดีใจ ต่างจู่โจมโถมไล่ไพรี
พวกม้าไล่ตลบทบแทง พวกเดินแข่งเข้ารุกทุกหน้าที่
พลระตูย่นย่อรอรี ได้ทีตีตะบึงไม่รารั้ง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น หกระตูเห็นพลย่นถอยหลัง
ต่างขับพาชีมีกำลัง ไล่หลังฟันคนกล่นเกลื่อนไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พลระตูคิดขยาดหวาดไหว
กลัวนายจะฟันให้บรรลัย ก็จำใจกลับหน้ามาโรมรัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทัพทั้งสองนครแข็งขัน
ได้ทีตีกระหนาบบุกบัน ไล่พิฆาตฟาดฟันวุ่นวาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ อันพลระตูทั้งนั้น ก็ล้มตายก่ายกันมากหลาย
บ้างตื่นแตกกระจัดพลัดพราย ไพร่นายไม่เป็นสมประดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำขุ่นข้องหมองศรี
กับระตูทั้งห้าธานี เห็นท่วงทีจะถึงอัปรา
ด้วยรี้พลกระจัดพลัดพราย ล้มตายก็มากเป็นหนักหนา
ข้าศึกโอบอ้อมล้อมเข้ามา จึงปรึกษากันในทันใด
แม้นเราจะรบอยู่ฉะนี้ น่าที่จะพากันตักษัย
จำจะเอาชีวิตให้รอดไว้ ต้องขอออกท้าวไทประมอตัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ ครั้นปรึกษาพร้อมกันทันใด ก็ให้ลดธงชัยทุกทัพขันธ์
ยกธงขาวขึ้นเป็นสำคัญ แล้วพากันเข้าไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งกิจจา แก่เสนาประมอตันบุรีศรี
จงช่วยกราบทูลพระภูมี ว่าเรานี้องอาจอหังการ์
พากันกรีพลมาชิงชัย โทษทัณฑ์นั้นใหญ่หลวงนักหนา
จะขอเป็นเมืองขึ้นพระผ่านฟ้า ไปกว่าจะม้วยบรรลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาเสนาผู้ใหญ่
เห็นระตูยอมแพ้แก่ทรงชัย ดีใจก็พาเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท ทูลพระบาทผู้ผ่านกรุงศรี
ตามซึ่งได้รบราวี ถ้วนถี่เสร็จสิ้นทุกประการ
บัดนี้ระตูทั้งหกองค์ ยกธงขอออกไม่ต่อต้าน
จึงนำมาเฝ้าบทมาลย์ พระภูบาลจงทราบพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันนาถา
ได้ฟังยินดีปรีดา ดังได้ผ่านฟ้าดุษฎี
จึงมีบัญชาอันสุนทร ดูก่อนหกกษัตริย์เรืองศรี
ธรรมดาโอรสแลบุตรี ประเพณีย่อมรักทั้งแดนไตร
แต่เจ้าของเขายังมีอยู่ เราไม่รู้ที่จะคืนให้
แม้นปันหยีมารับเมื่อไร จะส่งไปตามคำอุณากรรณ
ซึ่งท่านมาราวีตีเมือง เราก็สิ้นแค้นเคืองไม่เดียดฉันท์
ว่าแล้วเรียกเชลยทั้งนั้น ให้มาบังคมคัลพระบิดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น เหล่าระเด่นบุตรีโอรสา
ต่างออกมาตามพระบัญชา กราบบาทพระบิดาแล้วโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ทั้งหกกษัตริย์หมองศรี
ต่างกอดลูกรักไว้ทันที ภูมีร่ำไรไปมา
อนิจจาเป็นกรรมวิบาก ตั้งแต่จากช้านานพึ่งเห็นหน้า
รอดตายจึงได้พบลูกยา ว่าพลางวันทาทูลไป

ซึ่งพระองค์โปรดเกศทั้งนี้ พระคุณหาที่สุดไม่
ขอเอาพระเดชภูวไนย ปกไปกว่าจะม้วยชีวี
แม้นจะส่งลูกรักของข้า ไปให้มิสาระปันหยี
พระองค์ผู้ดำรงธรณี จงมีมิตรภาพกรุณา
โปรดช่วยโอวาทฝากฝัง ถ้าผิดพลั้งจงโปรดเกศา
ล้วนไกลบิตุเรศมารดา ไม่มีที่พึ่งพาผู้ใด ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเป็นใหญ่
จึงมีบัญชาตอบไป อย่าได้วิตกด้วยข้อนี้
แล้วอำนวยอวยชัยหกกษัตริย์ จงถาวรพิพัฒน์เกษมศรี
อย่ามีอันตรายราคี ครองบุรีสุขเกษมเปรมปรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งหกระตูก็หรรษา
รับพรยอกรบังคมลา สั่งธิดาโอรสแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงที่ประชุมโยธี ต่างขึ้นรถมณีศรีใส
บ้างขึ้นม้าพาพวกพลไกร ต่างแยกกันไปยังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
เห็นทัพอริราชไพรี เลิกพลโยธีกลับไป

จึงสั่งตำมะหงงผู้ถือสาร บัดนี้ก็เสร็จการศึกใหญ่
จงเข้าไปทูลภูวไนย ให้แจ้งพระหฤทัยว่าเรามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
พาพวกพลไกรไคลคลา เข้าในนคราทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงเข้าพระโรงชัย บังคมไหว้ประณตบทศรี
ทูลองค์พระผู้ทรงธรณี ว่าปันหยีฤทธิไกรชัยชาญ
ใช้ให้จะหรังวิสังกา ยกพลโยธาทวยหาญ
มาช่วยหักโหมโรมราญ ไพรีแตกฉานทุกทัพชัย
แล้วทูลว่าข้าพบอุณากรรณ อัศจรรย์หาเป็นบุรุษไม่
เพศชายนั้นกลายกลับไป เป็นสตรีวิไลลักขณา
อยู่กับมิสาระปันหยี ดูท่วงทีสนิทเสนหา
เป็นฉันสามีภริยา พระผ่านฟ้าจงทราบบาทบงสุ์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวประมอตันฟังตำมะหงง
ยินดีดังได้เห็นองค์ แต่พะวงสงกาเป็นพ้นไป
แล้วตรัสซักถามตามคดี เหตุผลนั้นมีเป็นไฉน
จึงกลับกลายไปได้ดังนี้ไซร้ รู้บ้างหรือไม่นะเสนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
จึงทูลสนองพระบัญชา เมื่อข้าเห็นปันหยีชาญชัย
ให้คิดถึงองค์อุณากรรณ ก็ไม่อาจจะกลั้นน้ำตาได้
ปันหยีถามว่าร้องไห้ไย จึงบอกไปโดยจริงทุกสิ่งอัน
เธอห้ามว่าอย่าไห้โทมนัส เขาไปชมสมบัติเมืองสวรรค์
ว่าแล้วก็พาสารานั้น เข้าในห้องสุวรรณทันที
บัดเดี๋ยวหนึ่งจึงให้สาวใช้ มาหาข้าเข้าไปถึงในที่
จึงเห็นอุณากรรณเป็นนารี ข้าโศกีพระองค์ก็ร่ำไร
ข้าได้ทูลถามความทั้งนี้ ตรัสว่าสุดที่จะบอกได้
ด้วยเหตุว่าเป็นความใน สั่งแต่ให้มากราบพระบาทา
อันปันหยีนั้นนั่งเคียงอยู่ พิเคราะห์ดูยิ้มละไมแต่ในหน้า
แล้วไปสั่งจะหรังวิสังกา ให้กรีพลมาช่วยราวี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเกษมศรี
ได้ฟังคำตำมะหงงเสนี ภูมีสุขเกษมเปรมปรา
จึงสั่งมหาเสนาใน เร่งจัดพลไกรซ้ายขวา
ไปรับจะหรังวิสังกา เข้ามาธานีฉับไว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงผู้มีอัชฌาสัย
รับสั่งบังคมภูวไนย ก็รีบออกไปด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จัดหมู่โยธาพลากร อัสดรริ้วรายหลายหลั่น
เครื่องแห่ฆ้องกลองครบครัน เสร็จแล้วพากันไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปเฝ้า ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
ทูลองค์จะหรังวิสังกา พระผ่านฟ้าให้มารับเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ได้ฟังตำมะหงงก็ยินดี เสด็จเข้าที่สรงชลธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ สรงสหัสธาราวาริน ทรงสุคนธ์ปนกลิ่นหอมหวาน
กิดาหยันนั้นถวายอยู่งาน ทรงภูษาเครือก้านกระหนกพัน
ห้อยหน้าผ้าทิพย์ขลิบตาด เจียระบาดคาดปั้นเหน่งสายกระสัน
ฉลององค์ปักทองกรองสุวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นชมพูนุท
ทรงสังวาลบานพับประดับเพชร ทองกรข้างละเจ็ดประดับบุษย์
ธำมรงค์ลงยาเรือนครุฑ โพกตาดผาดผุดด้วยแสงทอง
ห้อยอุบะบุปผาจำปาสด เหน็บกริชคมกรดไม่มีสอง
ถือเช็ดหน้าสีทับทิมริมกรอง เสด็จออกจากห้องพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ เหยียบโกลนโผนเผ่นขึ้นพาชี พร้อมหมู่เสนีกิดาหยัน
ให้เคลื่อนพลากรจรจรัล เสนาประมอตันนำหน้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราว

โทน

๏ ม้าเอยม้าเทศ สูงสามศอกเศษศรีใส
ขนขาวราวกับนุ่นละมุนละไม อกใหญ่หางยาวเท้ารัด
เป็นม้าทวนควรขี่ดีทายาด ร้ายกาจโผนผกชกกัด
เบาะอานพานหน้ากะทัดรัด ห้อยพู่ดูหยัดเยียรยง
ม้าพี่เลี้ยงเคียงม้าพระโฉมฉาย ม้าแห่ริ้วรายงามระหง
กิดาหยันตามม้ารักษาองค์ เทียวธงแห่แหนแน่นไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงชานชาลาหน้านิเวศน์ ก็ลงจากม้าเทศศรีใส
ตำมะหงงนำหน้าคลาไคล ขึ้นไปยังพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ระตูผู้ดำรงกรุงศรี
ด้วยใจจงรักภักดี อยู่ที่ท่ามกลางเสนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันก็หรรษา
พิศพักตร์จะหรังวิสังกา แล้วบัญชาปราศรัยด้วยไมตรี
ซึ่งข้าศึกมาทำหักหาญ เรามีสารไปแจ้งแก่ปันหยี
ให้เจ้ายกมาช่วยทันที ไพรีแพ้ฤทธิ์ไม่ต้านทาน
ขอบคุณของเจ้าหนักหนา แกล้วกล้าสามารถอาจหาญ
หักโหมโรมรันประจัญบาน รี้พลก็ชำนาญการชิงชัย

อันองค์มิสาระปันหยี ยังค่อยอยู่ดีหรือไฉน
ขอเชิญเจ้าเล่าแถลงให้แจ้งใจ เรานี้รักจักใคร่เป็นไมตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ได้ฟังบัญชาพระภูมี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
อันปันหยีผู้มีฤทธิรอน จะทุกขาอาวรณ์ก็หาไม่
เป็นสุขเกษมศานต์สำราญใจ โรคาสิ่งใดไม่พ้องพาน
แต่ได้แจ้งแห่งราชสารา ก็เร่งจัดโยธาทวยหาญ
ให้ข้ารีบมาช่วยรอนราญ จงทราบบาทบทมาลย์พระภูมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้ผ่านประมอตันกรุงศรี
ได้ฟังแจ้งใจในคดี มีพระทัยสุขเกษมเปรมปรา
จึงเรียกเอามงกุฎสังวาลทรง ธำมรงค์มณีมีค่า
มาประทานจะหรังวิสังกา ส่วนมิสาระปันหยีก็ฝากไป
อันพี่เลี้ยงเสนากิดาหยัน เสื้อผ้าแพรพรรณก็จัดให้
แต่บรรดาซึ่งมาในทัพชัย ตามหลั่นน้อยใหญ่ทั้งไพร่นาย
แล้วตรัสแก่จะหรังวิสังกา เจ้าจงพาเหล่าเชลยทั้งหลาย
ไปให้อุณากรรณผู้เพริศพราย ต่อภายหลังเราจึงจะตามไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาศรีใส
ก้มเกล้ารับสั่งภูวไนย ด้วยใจประดิพัทธ์ยินดี

พลางชายชำเลืองนัยนา ดูระเด่นกุสุมาโฉมศรี
เนตรประสบพบเนตรนางเทวี ยิ่งมีเสนหาอาวรณ์
ให้คิดกระหยิ่มอิ่มใจ ดังจะไปอุ้มองค์ดวงสมร
แล้วบังคมลาพระภูธร บทจรมาทรงอาชา
บรรดานางเชลยทั้งนั้น ก็มาขึ้นสุวรรณรถา
พร้อมเหล่าสาวสรรค์กัลยา สองกุมารทรงม้าตามกัน
จึงให้เคลื่อนโยธาหน้าหลัง ออกจากทวารวังรังสรรค์
ล่วงด่านผ่านเขตประมอตัน จรจรัลมาโดยพนาลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ กราว

ชมดง

๏ เดินทางตามหว่างเนินพนม รุกขชาติรื่นร่มพระสุริยใส
เห็นบุหงาแบ่งบานตระการใจ ภูวไนยครุ่นคิดจิตจง
พลางชมดอกดวงพวงผกา แก้วกุหลาบสร้อยฟ้ามหาหงส์
สาวหยุดพุดจีบปีบประยงค์ กาหลงชงโคมะลิวัลย์
จำปาสารภียี่สุ่น พิกุลบุนนาคนมสวรรค์
เห็นวิหคนกเปล้าเคล้าคลึงกัน พระหวั่นหวั่นฤทัยไปมา
อนิจจาปักษายังมีคู่ แต่ตัวกูไร้เพื่อนเสนหา
คิดไว้ยังไม่สมจินดา เป็นเวราสิ่งใดดังนี้
แสนรักกลัดกลุ้มรุมรึง ถวิลถึงกุสุมาโฉมศรี
ยิ่งสะท้อนถอนใจพันทวี พลางเร่งโยธีคลาไคล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ พอพระสุริยาอัสดง ลดลงลับเหลี่ยมเนินไศล
ให้หยุดพหลพลไกร ประทับแรมที่ในพนาวัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ ครั้นล่วงปัจฉิมยามเวลา จันทราจำรัสฉายฉัน
สกุณาขันขานประสานกัน จักจั่นเรไรเครงครวญ
น้ำค้างตกต้องมาลา ลมพาคันธรสหอมหวน
ให้วังเวงหฤทัยรัญจวน คะนึงถึงนิ่มนวลยุพาพาล
อนิจจากุสุมาโฉมเฉลา พี่พาเจ้ามาในไพรสาณฑ์
ทำไฉนจะได้เยาวมาลย์ มาแนบนอนให้สำราญฤดี
ถึงใกล้เหมือนไกลกันหนักหนา แก้วตาไม่เห็นอกพี่
แสนสุดกระสันพันทวี หากเกรงองค์ปิ่นหยีพี่ยา
หาไม่จะไปสมสนิท ให้ดวงจิตแจ้งเล่ห์เสนหา
แต่คร่ำครวญถึงระเด่นกุสุมา จนม่อยนิทราหลับไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ตระ

ร่าย

๏ ครั้นแสงสุริย์ฉายอรุณเรือง ก็สระสรงทรงเครื่องผ่องใส
กุมกริชฤทธาคลาไคล มาขึ้นมโนมัยด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงให้เดินพยุหทวยหาญ ข้ามธารผ่านพนมพนาสัณฑ์
ร้อนแรมหลายคืนหลายวัน จรจรัลโดยทางพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงกาหลังให้ยั้งหยุด ผู้คนอุตลุดอึงมี่
พระเสด็จลงจากพาชี จรลีเข้าเฝ้าพระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงกราบประณตบทบงสุ์ ทูลองค์ปันหยีสุกาหรา
บรรยายแต่ต้นจนปลายมา ซึ่งเข่นฆ่ามีชัยแก่ไพรี
แล้วทูลว่ามงกุฎสังวาลวรรณ องค์ท้าวประมอตันเรืองศรี
ให้ข้ามาถวายพระภูมี ด้วยจงรักภักดีเป็นพ้นไป
แต่เหล่าเชลยทั้งนี้ ถวายองค์พระบุตรีศรีใส
บรรดาโยธาในทัพชัย ก็ได้บำเหน็จนานา
อันระตูกับหมู่ประชากร ทั้งนครเกษมสันต์หรรษา
ตรัสว่าจะเสด็จตามมา จงทราบบาทาพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ได้ฟังอนุชาก็ยินดี ยิ้มพลางทางมีพจมาน
เจ้าทำสงครามมาล้าเลื่อย เหน็ดเหนื่อยควรพักตำหนักสถาน
อันระเด่นกุสุมายุพาพาล ถึงไม่ตระการใจพระอนุชา
จะให้อื่นที่ชื่นอารมณ์ชู ก็เล็งดูยังไม่มีที่จะหา
จงรับไว้เป็นบำเหน็จน้องยา พอปฏิบัติวัตถาให้คลายใจ
แล้วตรัสสั่งพี่เลี้ยงผู้ภักดี อันเชลยนอกนี้เรายกให้
แก่องค์ย่าหรันนั้นไซร้ จงนำไปให้ทันในวันนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ซ่อนยิ้มแล้วลาพระภูมี มายังที่อยู่ในทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น พี่เลี้ยงรับสั่งบังคมไหว้
จึงนำนางเชลยทั้งนั้นไซร้ ไปตามบัญชาพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงเสด็จนาดกรจรจรัล เข้าห้องสุวรรณรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงนั่งแนบแอบองค์ พระชงฆ์ทับเพลาขนิษฐา
ยิ้มพลางทางแจ้งกิจจา ซึ่งสังคามาระตาไปชิงชัย
ได้รบโรมรันประจัญบาน ไพรีไม่ต้านต่อได้
ระตูประมอตันนั้นดีใจ ฝากเชลยมาให้อุณากรรณ
พี่เห็นว่าเจ้าหาต้องการไม่ จึงให้อนุชาย่าหรัน
แต่นางจินตะหรากุสุมานั้น พี่รางวัลสังคามาระตา
เจ้าอย่าอาลัยเลยโฉมศรี จงฟังคำพี่ดีกว่า
อันท้าวประมอตันจะตามมา กัลยาจะคิดอ่านประการใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นอรสาศรีใส
ได้ฟังวาจาก็อายใจ ค้อนให้แล้วตอบวาที

อันพระบิดาได้การุญ มีพระคุณดังเกิดเกศี
แต่อัปยศอดสูแสนทวี ไม่รู้ที่จะดูพระพักตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีตอบองค์ขนิษฐา
อย่าปรารมภ์ตรมใจกัลยา ต่อมาถึงจึงค่อยคิดกัน
ว่าพลางแอบอิงพิงพาด สุดสวาทภิรมย์หฤหรรษ์
แสนสนิทเสนหาลาวัณย์ เกษมสันต์ยั่วยวนยินดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ครั้นย่ำสนธยาราตรี ก็จรลีเข้ายังตำหนักใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชาตรี

๏ นั่งลงเคียงนางกุสุมา แล้วมีวาจาปราศรัย
ดูก่อนแก้วตายาใจ จะแจ้งในความทุกข์แต่หลังมา
เมื่อเจ้าอยู่ด้วยอุณากรรณ พี่นี้ผูกพันเสนหา
อาลัยในองค์วนิดา ไม่เว้นสักเวลานาที
จนเจ้าตกไปประมอตัน ยิ่งรัญจวนใจถึงโฉมศรี
เป็นบุญให้เกิดไพรี พี่จึงได้ยกไปชิงชัย
สู้เอาชีวิตเข้าแลกรัก หาญหักไม่กลัวตักษัย
ครั้นเสร็จศึกได้เห็นอรไท ค่อยคลายใจที่ทุกข์ทรมาน
พี่อุตส่าห์กลั้นความเสนหา ตลอดมาในทางไพรสาณฑ์
บัดนี้ปันหยีชัยชาญ ประทานองค์นงคราญให้พี่ยา

จะค่อยถนอมนวลสงวนรัก สงวนศักดิ์มิให้เคืองขนิษฐา
ว่าพลางลูบหลังกัลยา แก้วตาอย่าสลัดตัดอาลัย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาศรีใส
หวาดหวั่นครั่นคร้ามเป็นพ้นไป ทรามวัยจึงตอบวาจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ พระเอยพระองค์ พระจงโปรดเกล้าเกศา
ข้านี้ทุกข์นักหนักอุรา ด้วยตัวเป็นข้าอุณากรรณ
ซึ่งองค์ปันหยีประทานให้ จะรับใช้ไม่รังเกียจเดียดฉันท์
แต่ที่จะสนิทติดพัน ข้อนั้นขัดสนพ้นปัญญา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โลม

๏ แสนเอยแสนคม คารมแหลมหลักหนักหนา
ว่าไยเช่นนั้นกัลยา ไม่พอที่จะมาทุกข์ร้อน
พี่ก็แจ้งใจในความหลัง แต่ครั้งเห็นเจ้าเมื่อคราวก่อน
ว่ามิสาอุณากรรณกับบังอร เป็นเพื่อนนอนพูดเล่นเจรจา
แต่เขาหมายไปสวรรค์พันผูก อันเมียลูกมิได้ปรารถนา
หาไม่ไหนจะทิ้งกัลยา ไปสวรรค์ชั้นฟ้าแต่เดียวดาย
เพราะเห็นเขาไม่หวงห่วงไย พี่จึงได้ผูกพันมั่นหมาย
พยายามตามอยู่ไม่รู้วาย จนได้โฉมฉายมาครั้งนี้

ว่าพลางพระทางสัพยอก เย้าหยอกเล้าโลมนางโฉมศรี
คว้าไขว่ด้วยใจเปรมปรีดิ์ อนิจจาผันหนีพี่ยาไย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ น้อยเอยน้อยจิต สุดคิดปิ้มเลือดตาไหล
ยิ่งห้ามก็ยิ่งลามลวนไป ไม่เกรงใจเพราะเป็นเชลยมา
ถึงองค์อุณากรรณไม่ห่วงใย ก็กลการอะไรมาค่อนว่า
ใครแถลงจึงแจ้งกิจจา ว่าเป็นเพื่อนนิทราอุณากรรณ
ธรรมดาเป็นข้าของท่าน การงานก็ใช้ทุกสิ่งสรรพ์
ถ้าพระองค์ทรงใช้ให้เหมือนกัน ข้าก็ไม่บิดผันรังเกียจใจ
นี่ลามลวนกวนเกินไปหนักหนา ไม่เป็นแต่สนทนาปราศรัย
จะผันผ่อนหย่อนตามก็ขามใจ นานไปจะไม่พ้นอัประมาณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โลม

๏ สุดเอยสุดสวาท แสนฉลาดตอบโต้ด้วยโวหาร
จะรักเจ้าตราบเท่าบรรลัยลาญ ไม่ทอดทิ้งเยาวมาลย์ให้ได้อาย
ถึงเจ้าเกี่ยงเลี่ยงแก้ประการใด พี่ก็ไม่ละวางนางโฉมฉาย
จะประคองน้องแอบไว้แนบกาย กว่าจะสมอารมณ์หมายของพี่นี้
ว่าพลางกอดเกี้ยวเกลียวกลม แสนภิรมย์รับขวัญมารศรี
ชมแก้มแนมดวงสุมาลี ฤดียียวนไปมา
ภุมเรศคลึงเคล้าเกสร แซกซอนฟอนฟั้นบุปผา
เบิกบานทานแสงสุริยา เมฆาชอุ่มอนธการ

เมขลาล่อแก้วแววไว รามสูรเลี้ยวไล่ขว้างขวาน
เสียงสนั่นพสุธาบาดาล ทั้งสองแสนสำราญบานใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ โลม

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาศรีใส
ได้ร่วมรสรักภูวไนย อรไทเคียงข้างไม่ห่างองค์
หมอบชม้อยคอยให้ใช้ชิด แสนสนิทพิสมัยใหลหลง
ดังสุธาทิพรสหลั่งลง ซึมซาบอาบองค์กัลยา
ลืมคะนึงถึงมิสาอุณากรรณ ลืมเล่นด้วยกำนัลซ้ายขวา
ลืมทั้งบิตุเรศมารดา สุดแสนเสนหาพันทวี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ได้สู่สมชมรสฤดี ด้วยยาหยีกุสุมาลาวัณย์
แสนสวาทคลึงเคล้าเย้ายวน ชิดชวนชื่นชมภิรมย์ขวัญ
ปรองดองสองถนอมน้ำใจกัน แสนกระสันบันเทิงระเริงใจ
เกษมสุขทุกทิวาราตรี จะไปเฝ้าปันหยีก็หาไม่
ต่อหลายวันครั้นรุ่งอโณทัย คิดจะไปเฝ้าองค์พระภูมี
จึงชำระสระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองจำรัสรัศมี
ถือเช็ดหน้ากรายกรจรลี พี่เลี้ยงกิดาหยันก็ตามมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ องค์มิสาระปันหยีสุกาหรา
ด้วยใจภักดีปรีดา คอยฟังบัญชาภูวไนย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาปากคันไม่กลั้นได้
ทำยิ้มในหน้าแล้วว่าไป เอออะไรนิ่งกันเสียดังนี้
พระอนุชายกไปรอนราญ ผลาญชาวล่าสำกรุงศรี
ปิศาจร้ายกาจราวี ให้ภูมีประชวรกลับมา
ทั้งอาเพศผีซ้ำด้ามพลอย ดูเป็นริ้วดังรอยนขา
แล้วซูบซีดไปทั้งกายา หมออื่นจะรักษาเห็นไม่คลาย
จำจะต้องหาแพทย์เมืองล่าสำ มาแก้ผีกระทำจึงจะหาย
ละไว้จะกำเริบวุ่นวาย ยิ่งจะร้ายแข็งขันขึ้นกว่านี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
ได้ฟังประสันตาพาที ภูมียิ้มละไมไปมา
จึงเอาพลูรอยกัดซัดไป กลการอะไรจึงค่อนว่า
ถึงจะต้องปิศาจมายา โรคาจะกำเริบก็ทำไม
พี่ช่างมีหน้าว่าเล่น จะเห็นอกผู้อื่นก็หาไม่
อันธรรมดาป่วยดังนี้ไซร้ คือใครจะไม่ผอมก็ว่ามา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ยิ้มพลางทางมีวาจา อันปากประสันตานั้นสามานย์

ไม่คิดสอดส่ายดูปลายต้น สัปดนว่าไปโดยโวหาร

ให้ความมาปะทะระราน กระนี้จะว่าขานประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ประสันตาจึงทูลสนองไข

รับสั่งจะจำไว้สอนใจ จะนิ่งเป็นใบ้สักสามวัน

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีสำรวลสรวลสันต์

แล้วเสด็จกรายกรจรจรัล เข้าห้องสุวรรณรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ[๑]

---

[๑] ตั้งแต่พ้นบทที่ทรงพระราชนิพนธ์มา ถึงเล่ม ๓๐ เล่ม ๓๑ ตรวจดูความอยู่ข้างฟั่นเฝือทุกฉบับ การชำระลำบากยิ่งนัก ความที่พิมพ์ในเล่ม ๓๐ เล่ม ๓๑ ฉบับนี้คงผิดกับฉบับอื่น ๆ จึงบอกไว้ให้ทราบ

๓๒

ช้า

๏ เมื่อนั้น　　ฝ่ายองค์ย่าหรันเรืองศรี

คิดถึงพระชนกชนนี　　มีแต่เศร้าสร้อยละห้อยใจ

จึงปรึกษาเกนหลงหนึ่งหรัด　　บัดนี้พระเชษฐาเป็นใหญ่

ตัดขาดไม่คืนเวียงชัย　　เพราะกลัวสองภูวไนยจะโกรธา

จะมิให้อยู่ด้วยพระพี่นาง　　อางขนางข้อนี้เป็นหนักหนา

เราอ้อนวอนก็สุดปัญญา　　จะว่ากล่าวอย่างไรไม่ไยดี

แต่เราจากบิตุเรศมารดา　　ก็นานช้ามิได้กราบบทศรี

แม้นจะลากลับไปธานี　　เห็นกะกังปันหยีจะสงกา

ก็จะพาพี่นางซ่อนซุ่ม　　เที่ยวไปมะงุมมะงาหรา

ถึงสองพระองค์ทรงนครา　　เสด็จมาที่ไหนจะพบพาน

ก็จะพลัดพรากกันอยู่ฉันนี้ พี่คิดจะใคร่มีอักษรสาร
ลอบไปถวายพระภูบาล เยาวมาลย์จะเห็นประการใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น เกนหลงหนึ่งหรัดศรีใส
ได้ฟังพี่ยาก็อาลัย อรไทกราบลงกับบาทา
แล้วทูลไปด้วยใจภักดี ซึ่งดำรินี้ชอบหนักหนา
เห็นกษัตริย์ทั้งสองพารา จะมารับพี่ยาไปธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันครั้นฟังยาหยี
จึงเขียนสารสองฉบับทันที ตามมีความหลังทุกสิ่งไป
แล้วเรียกกิดาหยันอันสนิท เคยใช้ชิดไว้เนื้อเชื่อใจได้
ค่อยกระซิบสั่งพลันทันใด จงเอาสาราไปบัดนี้
ถวายแก่องค์ศรีปัตหรา กุเรปันดาหากรุงศรี
คิดอ่านประหยัดจงดี อย่าให้พระพี่แจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสองกิดาหยันหรรษา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา พากันออกมาฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ต่างเรียกบ่าวไพร่ทั้งหลาย ใครจะรู้แพร่งพรายก็หาไม่
พร้อมแล้วขึ้นม้าคลาไคล แยกไปโดยทางพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายว่ากิดาหยันผู้หนึ่ง ครั้นถึงกุเรปันกรุงศรี
ก็แจ้งแก่มหาเสนี ตามมีสาราทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังเสนีคนขยัน
แจ้งเหตุพากันจรจรัล เข้ายังพระโรงคัลรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงบังคมคัลอัญชลี กราบทูลองค์ศรีปัตหรา
บัดนี้ระเด่นสียะตรา ให้สารามาถวายพระทรงธรรม์
ทั้งพระอนุชาชัยชาญ ซึ่งผ่านดาหาเขตขัณฑ์
ว่าพระโอรสาธิดานั้น พร้อมกันอยู่กาหลังเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
รับเอาสารามาทันใด ภูวไนยทรงคลี่ด้วยยินดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ศุภสารระเด่นสียะตรา กับระเด่นวิยะดามารศรี
บังคมพระชนกชนนี แทบใต้ธุลีพระบาทา
บัดนี้กะกังอิเหนา โศกเศร้าไปเที่ยวตามหา
พบองค์พี่นางบุษบา พระเชษฐาปกป้องครองกัน
ข้าบาทได้ทูลอ้อนวอน ให้คืนนครเขตขัณฑ์
ตรัสว่ากลัวสองพระทรงธรรม์ จะบากบั่นให้นิราศคลาดคลา

ครั้นข้าจะกลับแต่ลำพัง ก็อาลัยกะกังเป็นหนักหนา
จึงลอบแต่งศุภสารา ถวายมาให้ทราบบทมาลย์
ว่าพร้อมกันอยู่ทั้งสี่ ในบุรีกาหลังราชฐาน
หวังจะให้ดับร้อนรำคาญ สองพระองค์ผู้ผ่านธรณี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นทรงเสร็จสิ้นในสาร เบิกบานพระทัยเกษมศรี
ดังได้ทิพรสวารี มาโสรจสรงอินทรีย์ให้ปรีดา
จึงบัญชาสั่งเสนาใน จงเตรียมพลไกรซ้ายขวา
รถประเทียบสาวสรรค์กัลยา โดยพยุหยาตราฉับพลัน
ให้เสร็จแต่รุ่งอโณทัย กูจะไปกาหลังเขตขัณฑ์
สั่งแล้วก็เสด็จจรจรัล เข้าปราสาทสุวรรณรูจี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงยื่นสารให้ แก่องค์ประไหมสุหรี
ตรัสแจ้งความนั้นทันที ตามคดีมีมาทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเฉิดฉัน
คลี่สารอ่านดูด้วยพลัน ครั้นแจ้งยินดีเป็นพ้นไป
จึงบังคมคัลวันทา ทูลศรีปัตหราเป็นใหญ่
แม้นจะให้ไปหาบัดนี้ไซร้ ที่ไหนอิเหนาจะกลับมา
ขอเชิญพระองค์ทรงธรรม์ กรีธาพลขันธ์ไปดีกว่า
ข้าจะตามเสด็จไคลคลา จึงจะได้ลูกยามาธานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ได้ฟังอัครราชเทวี ภูวไนยจึงมีพจมาน
บัดนี้ให้เตรียมพลไกร จะยกไปแต่รุ่งสุริย์ฉาน
อันพระอนุชาชัยชาญ เห็นจะยกทวยหาญไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มเหสีทั้งห้าเกษมสันต์
อีกฝูงพระสนมกำนัล ฟังพระบัญชาสำราญใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีน้อยใหญ่
เกณฑ์หมู่พหลพลไกร อุตลุดทั้งในธานี
บ้างตกแต่งรถทรงอลงกต รถประเทียบแลรถสาวศรี
ขุนม้าก็ผูกพาชี เครื่องมณีแกมสุวรรณรจนา
ขุนช้างต่างผูกคชสาร หมอควาญเลือกล้วนแกล้วกล้า
อันหมู่ทวยหาญแลเสนา ก็แต่งตัวโอ่อ่าประกวดกัน
ถือสาตราอาวุธเพริศพราย ตั้งตาริ้วรายเป็นหลายหลั่น
จัดถ้วนโดยกระบวนครบครัน เตรียมคอยทรงธรรม์จรลี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันซึ่งนำสารศรี
ครั้นถึงดาหาธานี ก็แจ้งแก่เสนีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงฟังแจ้งแถลงไข
รับสารแล้วพากันคลาไคล เข้าไปยังพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลพระองค์ทรงพิภพดาหา
บรรยายแถลงแจ้งกิจจา แล้วถวายสาราทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระผู้วงศ์เทวาในราศี
รับสารมาจากเสนี แล้วคลี่ออกทรงด้วยพลัน
ครั้นแจ้งคดีก็ปรีดา ดังได้ผ่านฟากฟ้ากระยาหงัน
อนิจจาสียะตราลาวัณย์ ไปเที่ยวหากันจนพบพาน
แต่น้อยใจกาหลังอนุชา เหตุใดมิให้มาบอกขาน
ให้เราเศร้าโศกมาช้านาน ไม่มีความสำราญบานใจ
แล้วมีพระราชบัญชา สั่งมหาเสนาผู้ใหญ่
จงเร่งเตรียมพหลพลไกร ตามในพยุหยาตรา
แต่รุ่งจะให้ยกจตุรงค์ ไปรับเสด็จองค์พระเชษฐา
ที่ทางร่วมกาหลังพารา สั่งเสร็จเข้ามหาปราสาทชัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งเหนือแท่นรัตน์รูจี ตรัสแก่มเหสีพิสมัย
แจ้งความแต่ต้นจนปลายไป แล้วยื่นสารให้นางเทวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
รับสารมาอ่านทันที ทั้งสี่มเหสีก็ทัศนา
ครั้นแจ้งในความทุกสิ่งอัน ต่างองค์เกษมสันต์หรรษา
ดังได้อมฤตหยาดฟ้า มาโสรจสรงกายาสิ้นอาวรณ์
อันฝูงอนงค์ในซึ่งใช้ชิด แจ้งจิตสะกิดกันสโมสร
แล้วห้ามเหสีชลีกร ทูลพระภูธรทันที
จะขอตามเสด็จบาทบงสุ์ พระองค์จงโปรดเกศี
จะได้พบโอรสแลบุตรี ให้คลายที่โศกาอาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์เป็นใหญ่
รับคำมเหสีทรามวัย แล้วเข้าในห้องทองรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนีผู้ใหญ่ซ้ายขวา
กะเกณฑ์รี้พลโยธา ตรวจตราหากันเป็นโกลี
บ้างเอาเจ้าหมู่มาเร่งรัด ผูกมัดตรากตรึงอึงมี่
บ้างได้ลูกเมียมาโบยตี บ้างให้พี่น้องส่งกัน
อันเหล่าทวยหาญชาญยุทธ์ จัดแจงอุตลุดทั้งเขตขัณฑ์
บ้างเบิกอาวุธครบครัน พากันมาเข้าทัพชัย
บ้างให้ผูกช้างผูกม้า ประดับราชรถาศรีใส
ทั้งรถประเทียบอนงค์ใน เตรียมไว้พร้อมพรั่งดังบัญชา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพดาหา
ครั้นอุทัยเรืองรองส่องฟ้า ตื่นจากนิทราเปรมปรีดิ์
จึงมีสุนทรวาจา ชวนห้าอัคเรศมเหสี
ยุรยาตรนาดกรจรลี เข้าที่สรงสหัสธารา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างองค์ทรงสุคนธ์ปนทอง นวลละอองรื่นรวยด้วยบุปผา
พระทรงสนับเพลาพัสตรา นางทรงภูษาค่าเมือง
พระทรงชายแครงชายไหว นางทรงสไบตาดสีเหลือง
พระทรงฉลององค์อร่ามเรือง นางทรงสร้อยเฟื่องยรรยง
พระทรงสังวาลบวร นางทรงทองกรแสงส่ง
พระทรงพาหุรัดบรรจง นางทรงธำมรงค์รูจี
พระทรงมงกุฎเพชรแพร้ว นางทรงกรรเจียกแก้วจำรัสศรี
ห้านางทรงอุบะมณี พระภูมีทรงกริชฤทธิรอน
งามดังอสัญแดหวา ปรีดาด้วยสุรางค์นางอัปสร
แล้วพากันเสด็จบทจร กรายกรมาขึ้นรถชัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ อันพระมเหสีทั้งห้าองค์ ทรงรถตามลำดับน้อยใหญ่
รถสนมกำนัลเป็นหลั่นไป ให้เคลื่อนพลไกรจากพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยราชรถแก้ว เพริศแพร้วเรืองอร่ามพระเวหา
ดุมวงกงกำล้วนจินดา งอนระหงธงหน้าสามชาย
แปรกบังรังเรือนแสงสุก จตุรมุขพรหมพักตร์เฉิดฉาย
หน้าบันเครือกระหนกนกกลาย รูปนารายณ์ทรงครุฑเผ่นทะยาน
สารถีขับสินธพชาติ โอภาสดังรถพระสุริย์ฉาน
ประดับด้วยเครื่องสูงโอฬาร ปี่กลองฆ้องขานนี่นัน
พลเข้าริ้วรายซ้ายขวา ดั้งแซงหลังหน้าหลายหลั่น
รถประเทียบตามระเบียบเรียงรัน ทั้งรถสาวสรรค์กำนัลใน
เสียงรถเสียงช้างเสียงม้า เสียงพลโห่โกลาแผ่นดินไหว
ผงคลีบดบังอโณทัย รีบยกไปในอรัญวา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงซึ่งทางร่วมกัน ให้หยุดยั้งพลขันธ์ซ้ายขวา
ตั้งที่ประทับพลับพลา คอยพระเชษฐาธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกุเรปันเรืองศรี
ครั้นอุทัยส่องฟ้าธาตรี ฟื้นองค์จากที่ไสยา
จึงชวนทั้งห้ามเหสี กับกะหรัดตะปาตีโอรสา
เสด็จจากแท่นแก้วรจนา มาเข้าที่สรงชลธาร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างชำระสระสนานกายา สุคนธาตรลบหอมหวาน
สอดทรงสนับเพลาโอฬาร ภูษาตระการพื้นสุวรรณ
ซ่าโบะครุยแครงอำไพ ทรงสไบต่างสีเฉิดฉัน
ฉลององค์เลื่อมลายพรายพรรณ สร้อยสังวาลกุดั่นจินดาดวง
พาหุรัดทองกรยรรยง ต่างสอดธำมรงค์โชติช่วง
สององค์ทรงมงกุฎดอกไม้พวง กรรเจียกแก้วรุ้งร่วงพรายตา
ห้าองค์ทรงศิโรเพฐน์แพร้ว กุณฑลแก้วมณีมีค่า
ทัดอุบะเพชรพวงรจนา ถือเช็ดหน้าต่างสีบรรจง
สองกษัตริย์ทรงกริชฤทธิไกร งามดังเทพไทครรไลหงส์
เสด็จจากปราสาททั้งเจ็ดองค์ ฝูงอนงค์ตามเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ ถึงเกยต่างทรงรถา รถประเทียบทั้งห้ามเหสี
รถสนมกำนัลนารี ชิงที่นั่งเบียดเสียดกัน
อันกะหรัดตะปาตีโอรสา เป็นกองหน้านำเสด็จผายผัน
ให้เคลื่อนจัตุรงค์จรจรัล ออกจากเขตขัณฑ์เวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถกุดั่น พลอยประดับสลับกันสรรใส่
ดุมวงกงกำอำไพ แสงใสยิ่งยาราชาวดี
เจ็ดชั้นบังลังก์กระจังราย กาบฉลุระบุลายระบายสี
พระยี่ภู่ปูลาดสะอาดดี พนักล้วนมณีดังวิมาน

สารภีขี่ขับสินธพผยอง รนร้องลองเชิงเริงร่าน
ฉัตรชัยชุมสายชัชวาล ทานตะวันพัดโบกโบยลม
ฆ้องกลองแตรสังข์อึงอัด เสียงพลเพียงปัถพีล่ม
เสนาหน้าหลังทุกกรม ขัดดาบแห่ประนมดาษดา
ช้างดั้งช้างกันขับแข่ง ม้าแซงนอกในซ้ายขวา
เร่งรีบจัตุรงค์โยธา ไปโดยมรคาพนาวัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาสุริย์วงศ์รังสรรค์
เห็นศรีปัตหรากุเรปัน ยกพลขันธ์มาก็ดีใจ
พระจึงลงจากพลับพลา พร้อมด้วยเสนาน้อยใหญ่
กรายกรบทจรคลาไคล ไปยังรถทรงอลงการ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลองค์สมเด็จพระเชษฐา
แต่ข้าแจ้งสารสียะตรา ก็ยกมาคอยเสด็จพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ได้ฟังอนุชาธิบดี จึงมีบัญชาอันสุนทร
แต่พี่แจ้งใจในสารา ก็มีความปรีดาสโมสร
ให้เร่งตรวจตราพลากร ยกจากนครรีบมา
ครั้งนี้จะคลายวายทุกข์ สมบูรณ์พูนสุขไปภายหน้า
ด้วยเดชเทเวศร์อันศักดา ช่วยรักษาทั้งสี่อะหนะไว้

จะได้สืบสุริย์วงศ์พงศ์ประยูร จึงพร้อมมูลหาอันตรายไม่
เจ้าจงยกพลสกลไกร เป็นทัพหน้าไปบัดนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาผู้รุ่งรัศมี
รับพระบัญชาด้วยยินดี ยอกรชลีแล้วกลับมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงแจ้งแก่มเหสีทั้งห้าองค์ ต่างเสด็จขึ้นทรงรถา
ให้ยกนิกรโยธา นำทัพพระเชษฐาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเป็นใหญ่
กรีพลจัตุรงค์ตามไป ข้ามธารผ่านไศลไพรวัน
อันหมู่เสนามนตรี โยธีมีแต่เกษมสันต์
ทั้งฝูงพระสนมกำนัล เห็นพรรณมิ่งไม้นานา
มฤคีปักษีเกลื่อนไพร ชมสำราญบานใจถ้วนหน้า
รีบรัดจัตุรงค์โยธา ไปโดยมรคาพนาลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นมาถึงเมืองกาหลัง จึงสั่งนิกรน้อยใหญ่
ให้หยุดพหลสกลไกร อยู่นอกพิชัยธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายท้าวกาหลังเรืองศรี
แจ้งว่าพระเชษฐาธิบดี ทั้งสองบุรียกมา

มีพระทัยชื่นชมโสมนัส ตรัสสั่งเสนีซ้ายขวา
จงเตรียมรี้พลโยธา ผูกทั้งคชาชัยชาญ
จะไปรับสองศรีปัตหรา เข้ามายังนิเวศน์วังสถาน
เร่งรัดจัดกันอย่าทันนาน ให้พร้อมในกาลบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลทันที ออกมายังที่ศาลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ เกณฑ์หมู่รี้พลสกลไกร นายไพร่ทุกหมวดพร้อมหน้า
บ้างเร่งผูกช้างผูกม้า ตรวจตราหากันวุ่นวาย
บรรดาเสนามนตรี ชาวที่ชาววังทั้งหลาย
พระหลวงขุนหมื่นพันทนาย แต่งกายคอยเสด็จจรลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันซึ่งนำสารศรี
กลับมากับสองพระภูมี ก็เข้าในธานีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงทูลย่าหรัน ว่าสองพระทรงธรรม์เป็นใหญ่
เสด็จมาประทับพลไกร อยู่นอกพิชัยพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันวิลิศมาหรา
ฟังแจ้งยินดีปรีดา ดังได้ฟากฟ้าดุษฎี

จึงชวนขนิษฐายาใจ จะไปเชิญกะกังปันหยี
ออกไปเฝ้าสองพระภูมี ยังที่ประทับพลับพลาชัย
ว่าแล้วพากันลีลา จากดาหาปาตีที่อาศัย
อันพวกกิดาหยันสาวใช้ ก็ตามไปเกลื่อนกลาดดาษดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงแต่สองเข้าห้องแก้ว แล้วบังคมทูลพระเชษฐา
บัดนี้สองพระองค์เสด็จมา อยู่นอกนคราธานี
เชิญเสด็จพระเชษฐาคลาไคล ออกไปประณตบทศรี
ถึงมาตรว่าความผิดมี เห็นทีจะทรงเมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังพระน้องว่า
ตกใจดังจะม้วยชีวา พักตราซีดเผือดลงทันใด
จึงตอบวาจายาหยี สุดปัญญาพี่นี้จะไปได้
เพราะเหตุด้วยคิดเบาใจ ทั้งซ้ำให้เคืองบาทพระทรงธรรม์
ถึงศรีปัตหราจะกริ้วโกรธ ลงโทษพี่ม้วยอาสัญ
ก็มิได้อาลัยแก่ชีวัน ด้วยผิดนั้นใหญ่พ้นคณนา
เกรงแต่พระจะพรากโฉมเฉลา ให้ร้อนเร่าเศร้าโทมนัสสา
ยิ่งกว่าที่จะสิ้นชนมา อนุชาจะคิดฉันใดดี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ย่าหรันผู้รุ่งรัศมี
ยอกรทูลสนองไปทันที ข้อนี้ไว้เป็นธุระน้อง

จะเฝ้าอ้อนวอนด้วยปัญญา ทูลพระผ่านฟ้าทั้งสอง
สุดแต่ให้ได้อยู่เป็นคู่ครอง มิให้เคืองละอองพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังขนิษฐา
พระจึงนิ่งนึกตรึกตรา แล้วตอบวาจาไปทันใด
เมื่อพระองค์ยังทรงพระโกรธา อนุชาหรือจะหาญทัดทานได้
ว่าพลางทางสะท้อนถอนใจ ตะลึงไปมิได้พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นอรสามารศรี
จึงบังคมทูลพระภูมี ข้อนี้จงถวิลจินดา
แม้นพระองค์ยังทรงพระโกรธอยู่ ไหนจะสู้เสด็จมาเดินป่า
แต่เราทั้งสี่นี้จากมา เห็นจะทรงโศกาอาลัย
ด้วยเคยมีพระทัยเสนหา ดังดวงนัยนาไม่เปรียบได้
ซึ่งจะมิไปเฝ้าภูวไนย ผิดนั้นจะยิ่งใหญ่พันทวี
ถึงพระองค์จะพรากบากบั่น ข้อนั้นอย่าหม่นหมองศรี
น้องจะอ้อนวอนพระชนนี ทั้งมะเดหวีศรีโสภา
ให้ช่วยพิดทูลผ่อนผัน พระทรงธรรม์ก็จะโปรดเกศา
พระองค์จงฟังวาจา พาน้องไปเฝ้าบัดนี้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ฟังระเด่นอรสาพาที ภูมียิ้มพลางทางตอบไป

อนิจจาเจ้าว่าก็เพราะรัก ประจักษ์อยู่ทุกสิ่งไม่สงสัย
แต่พี่มีความน้อยใจ ด้วยได้ทุกข์ร้อนทรมาน
ครั้งก่อนมะเดหวีก็รับแล้ว ต่อหน้าน้องแก้วในวิหาร
แต่คอยฟังจนสั่งให้ตั้งการ ชนมานพี่เพียงจะม้วยมรณ์
ครั้งนี้จะให้ช่วยอีกเล่า โฉมเฉลาเจ้าจงคิดดูก่อน
หากพี่ล้างการสยุมพร จึงได้ดวงสมรมายาใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ติหลาอรสาศรีใส
ได้ฟังวาจาภูวไนย ค้อนให้แล้วตอบไปทันที
เอาอะไรที่ไหนมาเจรจา เชิงคิดค่อนว่าน่าบัดสี
เมื่อรู้อยู่สิ้นทั้งธานี ครั้งนี้หรือจะไม่เมตตา
จะว่าอย่างไรก็ไม่เชื่อ น่าเบื่อน่าแค้นหนักหนา
ใครใช้ให้ก่อการมา จะพลอยพาให้ผิดซ้ำไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีได้ฟังก็หม่นไหม้
ในทรวงร้อนรุ่มดังสุมไฟ ภูวไนยมิได้พาที
ให้คิดอัดอั้นตันใจ เกรงไปจะต้องพรากจากยาหยี
อกเอ๋ยจะผ่อนผันฉันใดดี แต่รอรีร้อนใจไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
ชวนห้ามเหสีโสภา สองธิดามาสรงวาริน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ ต่างองค์ชำระสระสนาน สุคนธารเฟื่องฟุ้งจรุงกลิ่น
สนับเพลาเป็นรูปนาคินทร์ ภูษาลายรูปกินรีรำ
ซ่าโบะครุยแครงช่อช้อย สะอิ้งห้อยมรกตเขียวขำ
ฉลององค์ทรงข้าวบิณฑ์พื้นดำ รัดองค์ทรงประจำพรรณราย
ตาบทิศทับทรวงดาวประพาฬ สร้อยสนสังวาลเฉิดฉาย
พาหุรัดทองกรฉลุลาย พรายพรายธำมรงค์อลงกรณ์
ต่างองค์ทรงมงกุฎศิโรเพฐน์ งามดังเทเวศร์อดิศร
ถือเช็ดหน้ากรายกริชฤทธิรอน บทจรมาขึ้นคชา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ อันห้าองค์อรรคเทวี กับสองบุตรีเสนหา
ทรงสีวิกากาญจน์รจนา สาวสนมกัลยาก็ตามไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ ช้างเอยช้างทรง สามารถอาจองสูงใหญ่
เชื้อชาติอัฐคชยศไกร ชำนาญในยุทธนาราวี
โขมดข่ายสุวรรณเกี่ยวกรอง สองหูพู่ห้อยจำรัสศรี
ทองกุดั่นรัดงารูจี มีชะนักถักกระวิลพรรณราย
รัตคนซองหางรจนา พานหน้าดาวฉลุเฉิดฉาย
พระทรงขอแก้วแพรวพราย ควาญท้ายหมายคอยทีคชา
ประดับด้วยเครื่องสูงเรียงรัน เสียงฆ้องกลองสนั่นแหล่งหล้า
คลายคลีรี้พลโยธา ออกจากทวาราวังใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระเด่นอรสาศรีใส
ได้ยินสำเนียงเกรียงไกร ก็ทูลพี่ยาไปทันที
บัดนี้พระปิ่นปักนัคเรศ มงกุฎเกศกาหลังกรุงศรี
เสด็จออกไปเฝ้าสองภูมี เสียงประโคมอึงมี่เป็นโกลา
พระช่างนั่งตะลึงอยู่ได้ หรือจะไม่ไปก็เร่งว่า
ข้าจะพาพระน้องสองรา ไปกราบบาทาภูวไนย
ว่าพลางชลนาคลอเนตร แสนเทวษทุกข์ทนหม่นไหม้
ชวนสองขนิษฐาคลาไคล จะไปจากห้องพรายพรรณ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีครั้นเห็นก็หวาดหวั่น
ร้อนจิตดังพิษเพลิงกัลป์ ลุกตามมากั้นไว้ทันที
ซึ่งจะให้ไปเฝ้าพระภูวไนย ยังกระไรอยู่หรือนะโฉมศรี
แม้นพระองค์ไม่โปรดปรานี ไหนพี่จะคงชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สามกษัตริย์ได้ฟังพระเชษฐา
ให้สงสารเป็นพ้นคณนา จึงสนองวาจาไปพลัน
แม้นสององค์ยังทรงพระโกรธา ไว้ข้าจะทูลผ่อนผัน
สุดแต่มิให้พรากจากกัน พระอย่าหวาดหวั่นพรั่นฤทัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ปันหยีฟังแจ้งแถลงไข
พี่นี้ขัดสนจนใจ จะคิดฉันใดก็ตามที

ให้ไปก็จะออกไปเฝ้า เห็นแต่เจ้าทั้งสามจะช่วยพี่
ว่าแล้วพากันจรลี กิดาหยันสาวศรีก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นออกนอกทวารเขตขัณฑ์ พอทันพระประเทียบซ้ายขวา
เดินพลางทางถวิลจินดา อนิจจาจะเป็นประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์เป็นใหญ่
ขับช้างพลางเร่งพลไกร ไปยังที่ประทับทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นใกล้ลงจากช้างที่นั่ง ชวนทั้งห้าพระมเหสี
กับสองพระราชบุตรี จรลีเข้าเฝ้าพระผ่านฟ้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงกราบถวายอภิวาท แทบบาทสองศรีปัตหรา
ด้วยความภักดีปรีดา ต่อสองเชษฐาเรืองชัย
อันพระมเหสีสุริย์วงศ์ สิบห้าองค์ทรงลักษณ์ศรีใส
ต่างบังคมคัลทันใด ตามลำดับน้อยใหญ่ด้วยยินดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์มิสาระปันหยี
ให้หวาดหวั่นพรั่นใจพันทวี ภูมีหยุดยืนตะลึงไป
สามพระน้องรักตักเตือน จะเขยื้อนพระองค์ก็หาไม่
หลงหนึ่งหรัดฉวยพระหัตถ์ทันใด จึงได้สติก็เดินมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ สององค์ทรงศักดิ์นาถา
เสโทซึบซาบอาบกายา กราบก้มพักตราไม่พาที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพกุเรปันเรืองศรี
ทั้งท้าวดาหาธิบดี สองประไหมสุหรีนงลักษณ์
เห็นอะหนะทั้งสี่ก็ปรีดา ดังได้ผ่านฟ้าไตรจักร
เสนหาเพิ่มพูนพระทัยนัก ต่างกอดลูกรักเข้าโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
กับห้ามเหสีโสภา สองราชธิดาลาวัณย์
เห็นท้าวกุเรปันเรืองศรี กอดมิสาระปันหยีกันแสงศัลย์
อันท้าวดาหาทรงธรรม์ กอดย่าหรันเข้าโศกาลัย
ฝ่ายสองประไหมสุหรี กอดสองอิสตรีละห้อยไห้
ต่างคิดผิดประหลาดหลากใจ ตะลึงไปมิได้จำนรรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองพระองค์พงศ์อสัญแดหวา
ให้คิดน้อยพระทัยไปมา จึงมีพจนาวาที
ดูราอนุชากาหลัง ตั้งแต่อะหนะทั้งสี่
หายไปจากราชธานี เป็นตายร้ายดีไม่แจ้งใจ
พี่กับมเหสีสุริย์วงศ์ ฝูงอนงค์เสนาน้อยใหญ่
ไพร่ฟ้าทั้งสองเวียงชัย ร่ำไรทุกทิวาราตรี

อันสี่นัดดายาใจ มาอยู่ในกาหลังบุรีศรี
เหตุไฉนนิ่งเสียได้ดังนี้ ไม่บอกพี่ให้แจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังได้ฟังพระเชษฐา
ยิ่งคิดสงสัยในวิญญาณ์ จึงสนองบัญชาไปทันใด
เดิมทีมิสาอุณากรรณ บุตรระตูประมอตันมาอาศัย
กับปันหยีนี้เป็นชาวไพร ข้ารักใคร่เลี้ยงดูเสมอกัน
ครั้นมีศึกจะมาหรากะปาหลัน ก็ช่วยกันฆ่าระตูอาสัญ
อุณากรรณกลับไปประมอตัน ด้วยบิดานั้นเกิดโรคา
ภายหลังย่าหรันคนนี้ จงรักภักดีเข้ามาหา
บอกว่าเป็นชาวพนาวา จะขอพึ่งเดชาสืบไป
อันราชนัดดาทั้งสี่ ข้านี้จะพบเห็นก็หาไม่
แม้นมาอยู่กาหลังเวียงชัย จะนิ่งความเสียไยพระภูมี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองพระเชษฐาเรืองศรี
จึงตอบพระอนุชาธิบดี ไฉนยังพาทีดึงไป
ว่าปันหยีนี้ชาวพนาวัน มิใช่อิเหนากุเรปันหรือไฉน
ย่าหรันคือสียะตรายาใจ ชาวไพรที่ไหนให้ว่ามา
นี่อะหนะบุษบาลาวัณย์ นั่นองค์วิยะดาเสนหา
เหตุใดไม่รู้จักนัดดา อนิจาน่าอัศจรรย์นัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังฟังดูรู้ประจักษ์
ทั้งพระมเหสีนงลักษณ์ ต่างองค์พิศพักตร์ไปมา
ก็จำได้ว่าหลานทั้งสี่ ท้าวมีพระทัยหรรษา
จึงกราบทูลสมเด็จพระพี่ยา ความนี้ตัวข้าไม่แจ้งใจ
ด้วยเหตุแปลงปลอมเป็นชาวดง ให้คิดงวยงงสงสัย
ถึงนัดดาทั้งสี่นี้ไซร้ ต่างก็ไม่รู้จักศักดิ์กัน
เมื่อสียะตรามาลักวิยะดา อิเหนาโกรธาหุนหัน
ตามไปจะพิฆาตฟาดฟัน จนกริชนั้นกระทบเป็นเปลวไฟ
หากว่าข้านี้ไปทัน หาไม่จะพากันตักษัย
เพราะมิได้แถลงให้แจ้งใจ ภูวไนยจงทรงพระเมตตา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองพระองค์ทรงเดชเชษฐา
ได้ฟังยินดีปรีดา จึงมีบัญชาไปทันที
ซึ่งเหตุทั้งนี้มีมา เพราะเวราอะหนะทั้งสี่
ให้จำจากบิตุเรศชนนี หากมิได้ม้วยชีวัน
แล้วถามโอรสธิดา เมื่อจากดาหาเขตขัณฑ์
เป็นไฉนจึงได้พบกัน จงบรรยายให้แจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มิสาระปันหยีสุกาหรา
ฟังไปไม่ตระหนักพระบัญชา สำคัญว่ากริ้วก็ตกใจ

จึงค่อยกระซิบพาที ยาหยีทั้งสามช่างนิ่งได้
ไม่ช่วยพี่แล้วหรือฉันใด จะให้จำตายเสียครั้งนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ค้อนให้แล้วตอบไปทันที เป็นไฉนฉะนี้ไม่เข้ายา
จะฟังความก็ไม่เข้าหู ดูน่าสมเพชเป็นหนักหนา
คอยแต่จะตื่นอยู่อัตรา ดังชาวป่าไม่เคยเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์สุริย์วงศ์เป็นใหญ่
เห็นอิเหนานั้นเคลิบเคลิ้มไป ด้วยกริ่งใจได้ทำผิดมา
ให้คิดสงสารอะหนะนัก จึงซ้ำถามลูกรักเสนหา
ถึงเหตุผลซึ่งพลัดพารา ไฉนมาพร้อมกันอยู่เมืองนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังบัญชาจะแจ้งก็ยินดี จึงชลีกรทูลสนองไป
ตั้งแต่แต่งกลเข้าลักนาง จะปิดบังอำพรางก็หาไม่
จนไปอยู่ถ้ำอำไพ มาแก้สงสัยจึงพลัดกัน
ต่างวิโยคโศกแสนระกำจิต ดังชีวิตจะม้วยอาสัญ
จึงแปลงเป็นชาวป่าพนาวัน เที่ยวค้นทุกเขตขัณฑ์ธานี
ครั้งถึงกาหลังก็พบกัน ไม่สำคัญว่าองค์ยาหยี
ด้วยเป็นบุรุษเรืองฤทธี ออกรบราวีก็มีชัย

แล้วพระน้องหนีไปปะตาปา อยู่บนตะหลากันเขาใหญ่
ลูกรักแจ้งความก็ตามไป พานางมาไว้ในพารา
ซึ่งข้าละเมิดเพราะเบาจิต โทษนั้นก็ผิดเป็นหนักหนา
ทั้งทำให้เคืองพระบาทา พระผ่านฟ้าจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ชลเนตรคลอเนตรเทวี โศกีพลางทูลสนองไป
เมื่อลูกกับพี่เลี้ยงทั้งสอง อยู่ในถ้ำทองผ่องใส
ออกมาชมบุหงาให้พาใจ พอเกิดพยุใหญ่เป็นโกลา
หอบเอาระแทะทองลอยลิ่ว ปลิวไปในกลางเวหา
ตกแดนประมอตันนัครา ก็โศกาปิ้มจะม้วยชีวี
องค์ปะตาระกาหลาแปลงกาย เป็นชายรูปทรงส่งศรี
ให้กริชแล้วสาปสรรทันที ลูกนี้พากันสัญจรไป
ฝ่ายท้าวประมอตันมาเล่นป่า เห็นข้าก็รับเข้ากรุงใหญ่
รักเป็นโอรสยศไกร จะให้ผ่านซึ่งไอศวรรยา
จึงอุบายลาเที่ยวจรลี จะหาที่คู่ชอบเสนหา
ครั้นถึงกาหลังพารา ก็เข้าไปวันทาพระภูมี
นางทูลแต่ต้นจนปลาย บรรยายความทุกข์ถ้วนถี่
จนพบพระเชษฐาธิบดี ให้ทราบธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราทรงโฉมเสนหา
กราบลงแล้วทูลกิจจา ซึ่งลูกรักลาไปเล่นไพร
เพราะคิดถึงพี่นางกับเชษฐา จะว่างเว้นเวลาก็หาไม่
ครั้นมาถึงกลางพนาลัย แลไปเห็นบุหรงรูจี
งามสรรพสารพางค์พรายพรรณ ดังสุวรรณมรกตสดสี
ให้มีความรักใคร่พันทวี ขับพาชีเลี้ยวไล่สกุณา
ครั้นติดตามไปจะใกล้ทัน นกนั้นรีบบินถาบถา
เห็นไกลแกล้งหยุดรำรา ล่อให้ตามมาในกลางไพร
จนถึงแดนกาหลังพระบุรี ลูกนี้จะรู้ตัวก็หาไม่
มยุรานั้นสูญหายไป พอพี่เลี้ยงพลไกรมาทัน
จึงคิดอุบายมารยา แปลงเป็นชาวป่าพนาสัณฑ์
เข้าไปบังคมพระทรงธรรม์ มิได้รู้จักกันกับพี่ยา
แล้วพระทูลแถลงแจ้งความ ตามซึ่งได้ลักขนิษฐา
จนตกไปถึงเมืองมะงาดา ให้ทราบบาทาพระภูมี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพกุเรปันเรืองศรี
ทั้งท้าวดาหาธิบดี กับราชเทวีทั้งสิบองค์
ได้ฟังโอรสบุตรี มีความละห้อยจิตพิศวง
ชลนัยน์ไหลหลั่งถั่งลง ต่างทรงกันแสงร่ำไร
ท้าวกาหลังทั้งห้ามเหสี จะกลั้นความโศกีก็มิได้
ร่ำรักนัดดายาใจ แซ่ไปทั้งสนมนารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ แล้วสองพระองค์ทรงศักดิ์ จึงตรัสแก่ลูกรักทั้งสี่
ซึ่งเกิดเหตุเภทภัยทั้งนี้ เพราะผลกรรมมีแต่ก่อนมา
หากปะตาระกาหลามาช่วย อะหนะจึงไม่ม้วยสังขาร์
ทีนี้จะเกษมเปรมปรา แก้วตาอย่าอาวรณ์ร้อนใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๓๓

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังบังคมประนมไหว้
ทูลองค์พระเชษฐาเรืองชัย ภูวไนยจงได้โปรดปราน
ขอเชิญสองพระองค์ทรงเดช เสด็จเข้านิเวศน์วังสถาน
ให้ไพร่ฟ้าประชากรเบิกบาน จะได้ดำริการสืบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองศรีปัตหราเป็นใหญ่
ได้ฟังอนุชายาใจ ตริไตรเห็นชอบท่วงที
ต่างตรัสชวนองค์อนุชา กับห้าอัคเรศมเหสี
ทั้งราชโอรสแลบุตรี เข้าที่สระสรงคงคา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างองค์ชำระสระสนาน สุคนธารรื่นรวยด้วยบุหงา
ต่างทรงภูษิตรจนา สะอิ้งแก้วแววฟ้าอร่ามเรือง

ต่างทรงฉลององค์แลสไบ สังวาลตาบวิไลเลื่อมเหลือง
ต่างสอดพาหุรัดแสงประเทือง ทองกรกาบเฟื่องพรายพรรณ
ต่างทรงธำมรงค์มีค่า ทรงมงกุฎชฎาเฉิดฉัน
มเหสีกับพระบุตรีนั้น ทรงศิโรเพฐน์อันรูจี
อิเหนากุเรปันโอรสา กับระเด่นสียะตราเรืองศรี
ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ธิบดี ห้อยอุบะมณีพรรณราย
หกองค์ทรงกริชฤทธี ถือเช็ดหน้าต่างสีเฉิดฉาย
แล้วเสด็จยุรยาตรนาดกราย มาขึ้นรถแพรวพรายทันใด ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ รถเอยราชรถแก้ว แววววับจับแสงสุริย์ใส
สารถีขับม้าว่องไว ดังจะเลื่อนลอยไปในเมฆา
อันท้าวกาหลังฤทธิรณ ทรงช้างนำพลยกไปหน้า
ทั้งสามกระบวนยาตรา แต่ละกองโยธาแน่นนันต์
เครื่องสูงไสวทั้งสามกอง เสียงประโคมฆ้องกลองไหวหวั่น
ซ้ายขวาเสนาเรียงรัน หน้าหลังเป็นหลั่นกันไป
อิเหนานั้นทรงสินธพชาติ ตามเสด็จบิตุราชเป็นใหญ่
สียะตราก็ทรงอาชาไนย ตามพิชัยราชรถบิตุรงค์
อันองค์ระเด่นบุษบา กับระเด่นวิยะดานวลหง
ต่างทรงรถสุวรรณบรรจง ด้วยองค์พระราชชนนี

ฝ่ายรถสาวสรรค์นั้นมาท้าย เรียงรายโดยกระบวนถ้วนถี่
ให้รีบหมู่พหลมนตรี เข้าบุรีกาหลังทันใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังมีจิตผ่องใส
ครั้นเสด็จถึงเกยอำไพ ก็ลงจากคชไกรทันที
จึงบังคมทูลแทบบาท พระเชษฐาธิราชเรืองศรี
ขอเชิญเสด็จจรลี ขึ้นปราสาทมณีรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองพระองค์ทรงเดชเชษฐา
จึงชวนมเหสีธิดา ขึ้นมหาพิมานพรายพรรณ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นสิ้นแสงสีรวีวร อัมพรแจ่มแจ้งแสงบุหลัน
สามกษัตริย์สุริย์วงศ์ทรงธรรม์ บรรทมแท่นเดียวกันสำราญใจ
อันสามประไหมสุหรี ร่วมที่นิทราผ่องใส
มะเดหวีทั้งสามทรามวัย ไสยาสน์ร่วมอาสน์สถาวร
มะโตทั้งสามองค์นั้น บรรทมแท่นเดียวกันสโมสร
ลิกูทั้งสามพระนคร ร่วมที่บรรจถรณ์ถัดมา
เหมาหลาหงีทั้งสามทรามสวาท ไสยาสน์ด้วยกันหรรษา
ทั้งสี่พระราชธิดา ก็นิทราด้วยกันเปรมปรีดิ์
อันอิเหนากับองค์สียะตรา บรรทมข้างหน้าทั้งสองศรี
ถัดนั้นกะหรัดตะปาตี เข้าที่ข้างนอกออกไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังทรงสวัสดิ์อัชฌาสัย
ดำริตริตรองในพระทัย แล้วทูลสองภูวไนยพระพี่ยา
ซึ่งเกิดเหตุวิบัติให้พลัดกัน แสนทุกข์โศกศัลย์ถ้วนหน้า
ก็เพราะอานุภาพพระอัยกา จะให้เดชนัดดาขจรไป
บรรดาแดนชวาทั้งหลาย จึงแพ้พ่ายย่อท้อไม่ต่อได้
เกริกเกียรติวงศาสุราลัย ทั้งในไตรภพโลกา
บัดนี้โอรสแลหลานขวัญ ก็พร้อมกันเป็นบรมสุขา
สองพระองค์ก็เสด็จยกมา อยู่ยังพารากาหลังนี้
ควรจะมีสารไปให้หา พระอนุชาสิงหัดส่าหรี
ให้ยกพหลมนตรี มาแต่งการพิธีสยุมพร
ที่ในกาหลังให้พร้อมกัน ตามคู่ตุนาหงันไว้แต่ก่อน
ให้วงศ์เทวาสถาวร พระภูธรจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระเชษฐาธิราชทั้งสองศรี
ได้ฟังพระอนุชาพาที ภูมีเห็นชอบก็ตอบไป
ตัวเราก็ชรานักหนาแล้ว ควรอภิเษกลูกแก้วให้เป็นใหญ่
เราเป็นศรีปัตตาหวันสืบไป ให้สิ้นห่วงบ่วงใยเสียทันตา
ถึงอนุชาสิงหัดส่าหรี ก็จะยินดีเป็นหนักหนา
คงมาทำการวิวาห์ ตรัสแล้วนิทราภิรมย์ใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝูงอนงค์นารีศรีใส
พนักงานการบำเรอท้าวไท ก็เข้าไปบำเรอด้วยภักดี

ฯ ๒ คำ ฯ

นางนาค

๏ บ้างตีรำมะนาท้าทับ ฉิ่งกรับรับซอกระจับปี่
รัวสายกรายกรีดดีดตี ระนาดฆ้องก้องมี่บรรเลงลาน
ลางนางบ้างร้องขับครวญ โหยหวนเฉื่อยฉ่ำคำหวาน
พร้อมเพราะเสนาะฟังกังวาน เปรียบปานเพลงสวรรค์ชั้นฟ้า

ฯ ๔ คำ ฯ มโหรี

ร่าย

๏ ครั้นพระสุริยาเรืองรอง แสงทองส่องสว่างพระเวหา
สามกษัตริย์สุริย์วงศ์เทวา ตื่นจากนิทราเปรมปรีดิ์
สระสรงทรงเครื่องบรรจง ชวนองค์อัคเรศมเหสี
กับราชโอรสบุตรี เสด็จออกยังที่พระโรงคัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ พรั่งพร้อมหมู่มุขมาตยา หมอบกลาดดาษดาหลายหลั่น
ทั้งสามกรุงเฝ้าแหนแน่นนันต์ ดังดาราล้อมจันทร์อันอำไพ
จึงมีพระราชบัญชา ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
จงแต่งสารแจ้งคดีทั้งนี้ไซร้ ไปสิงหัดส่าหรีอย่าช้า
ให้พระอนุชาสุริย์วงศ์ พาสุหรานากงโอรสา
มายังกาหลังนัครา จะแต่งการวิวาห์ให้พร้อมกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสาเสนาคนขยัน
รับสั่งมายังศาลาพลัน ขึ้นนั่งที่อัฒจันทร์ชั้นลด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงจัดแจงแต่งพระราชสารา ใส่แว่นตานั่งมองนายรองจด
เรียกเอาน้ำชาเข้ามาซด พอเขียนหมดเข้าผนิดปิดตรา
เสร็จแล้วส่งให้นายตำรวจ เคยเร็วรวดชำนาญการป่า
เชิญราชสารศรีขี่อาชา ออกจากพาราไปทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ สามทิวามาตามทางลัด ถึงนครสิงหัดส่าหรี
จึงแจ้งแก่มหาเสนี ตามราชสารศรีซึ่งมีมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีนายใหญ่ซ้ายขวา
แจ้งคดีมีพระราชสารา เวลาเฝ้าก็พากันเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลองค์ทรงภพเป็นใหญ่
ว่าพระเชษฐาภูวไนย ทั้งสองกรุงไกรเสด็จมา
อยู่ยังกาหลังพระบุรี ใช้ให้เสนีตำรวจหน้า
นำสารมาถวายพระผ่านฟ้า แล้วอ่านสาราไปทันที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ ราชสารสุนทรบวรสวัสดิ์ สามกษัตริย์ปรีดิ์เปรมเกษมศรี
มายังพระอนุชาธิบดี ด้วยอะหนะทั้งสี่ที่หายไป

บัดนี้มาอยู่พร้อมกัน ในเขตขัณฑ์กาหลังกรุงใหญ่
จึงยกพหลพลไกร มาด้วยหฤทัยปรีดา
หวังจะอภิเษกสยุมพร ให้ขจรเกียรติยศไปภายหน้า
จึงให้มาเชิญอนุชา พาลูกยาไปแต่งให้พร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวสิงหัดส่าหรีรังสรรค์
แจ้งความตามราชสารนั้น พระทรงธรรม์ยินดีเป็นพ้นไป
จึงดำรัสตรัสประภาษให้หา นายตำรวจเข้ามาแล้วปราศรัย
ซักไซ้ไต่ถามความใน ทำไฉนจึงประสบพบนัดดา
ครั้นทราบเค้ามูลทูลถ้วนถี่ ภูมียิ่งทรงหรรษา
บอกสุหรานากงลูกยา กับทั้งห้ามเหสีวิไลวรรณ
จะพร้อมกันไปเมืองกาหลัง แล้วตรัสสั่งให้เตรียมทัพขันธ์
กับเครื่องอภิเษกทั้งปวงนั้น ก็ให้จัดสรรทุกสิ่งไป
พอรุ่งรังสีรวีวร จะยกพลนิกรทัพใหญ่
สั่งเสร็จพระเสด็จคลาไคล เข้าในปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
มาเกณฑ์หมู่พหลมนตรี รถรัตน์หัตถีอาชา
ขุนช้างผูกช้างอลหม่าน เลือกล้วนคชสารตัวกล้า
ขุนรถแต่งรถรจนา ทั้งรถาประเทียบครบครัน

ขุนม้าผูกม้าพร้อมพรั่ง ล้วนกำลังเรี่ยวแรงแข็งขัน
ขุนพลเกณฑ์พลคนฉกรรจ์ ทุกหมวดตรวจสรรทั้งไพร่นาย
แต่งตัวโอ่อ่าสามารถ ท่วงทีองอาจทุกเหล่าหลาย
ถือสาตราวุธเพริศพราย ตั้งตาริ้วรายในบุรี
อันหมู่รี้พลโยธา ซ้ายขวาหน้าหลังอึงมี่
สำเนียงเอิกเกริกทั้งราตรี คอยเสด็จภูมีจะยาตรา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวสิงหัดส่าหรีนาถา
ครั้งรุ่งรางสร่างแสงสุริยา พระฟื้นตื่นนิทราทันที
เสด็จจากห้องสุวรรณบรรจง ชวนสุหรานากงเรืองศรี
ยุรยาตรนาดกรจรลี เข้าที่สรงสหัสธารา

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างชำระสระสนานวาริน ทรงสุคนธ์ปนกลิ่นบุปผา
สอดใส่สนับเพลาเพราตา ทรงภูษาแย่งครุฑจับภุชงค์
เจียระบาดคาดทับระยับแสง ปั้นเหน่งถมยาแดงงามระหง
ต่างสวมสอดใส่ฉลององค์ สังวาลวรรณบรรจงรจนา
ทองกรบานพับตาบทิศ ธำมรงค์วิจิตรเลขา
ต่างองค์ทรงมหาชฎา กรรเจียกจอนซ้ายขวากุณฑลทอง
ถือเช็ดหน้าแสดสีโกสัย เหน็บกริชฤทธิไกรไม่มีสอง
เสด็จมาขึ้นเกยเรืองรอง เสียงประโคมฆ้องกลองนี่นัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ พร้อมทั้งมเหสีมีศักดิ์ ให้ลูกรักนำหน้าพลขันธ์
ออกจากนิเวศน์วังจันทน์ รถประเทียบเป็นหลั่นตามมา

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถแก้ว พรายแพรวจำรัสพระเวหา
ดุมวงกงแก้วมุกดา บัลลังก์หลังคาประกอบกาญจน์
รูปสัตว์เทพประนมพรหมพักตร์ งอนงามจำหลักปักธงฉาน
สารถีขี่ขับอาชาชาญ กิดาหยันอยู่งานรำเพยลม
เครื่องสูงรายเรียงเคียงรถ พนักงานกางพระกลดด้ามถม
ตำรวจใหญ่ในนอกบอกระดม มือประนมตะพายดาบกาบทอง
ช้างเขนเกณฑ์เข้ากระบวนหน้า ปืนหลักปักจังก้าตัวละสอง
สังข์แตรแซ่เสียงฆ้องกลอง ประโคมก้องมาในไพรพนม ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมดง

๏ เดินทางพลางชมพรรณไม้ พฤกษาใหญ่เรียบเรียงรื่นร่ม
ที่ริมทางหว่างเขาล้วนลั่นทม ต้องลมดอกดวงร่วงเรี่ยทาง
สาวหยุดพุดจีบปีบจำปา มะลิลาสารภีมีหลายอย่าง
แก้วเกดกรรณิการ์ขานาง ดอกสล้างดกระย้าตรงหน้ารถ
ที่ไม้ผลปนช่ออรชร บ้างสุกลูกอ่อนนั้นเขียวสด
ต้นลูกอินลิ้นจี่มีรส ขึ้นตามเชิงบรรพตคิรี
เสียงบุหรงร้องก้องพนาดร พระภูธรทรงฟังดังดีดสี
ให้เร่งรถเร่งคชพาชี เสด็จโดยวิถีดำเนินมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงกาหลังนัคเรศ พระทรงเดชแสนโสมนัสสา
จึงให้หยุดรี้พลโยธา อยู่นอกพาราธานี
เสด็จจากรถทรงอลงการ์ ชวนห้าอัคเรศมารศรี
กับสุหรานากงทรงฤทธี จรลีเข้าพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้งถึงจึงถวายบังคม ทั้งสามพระบรมเชษฐา
มเหสีทั้งสี่พารา ต่างวันทากันเป็นหลั่นไป
อันโอรสกับราชบุตรี ชลีกรตามลำดับน้อยใหญ่
ต่างองค์สำราญบานใจ ปราศรัยกันด้วยสวัสดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
แต่ตรึกตรามาหลายราตรี เห็นได้ท่วงทีพร้อมกัน
จึงมีมธุรสพจนา แก่สามอนุชารังสรรค์
อันอะหนะอิเหนากุเรปัน ผิดนั้นใหญ่พ้นคณนา
เพราะเหตุใจหนุ่มก็หุนหัน ไปผูกพันหลงรักจินตะหรา
แต่ก็เป็นพงศ์พันธุ์กันมา หากใช่วงศ์เทวาเลิศไกร
จำจะกันฉันทาราคี อย่าให้มีผู้ล่วงติได้
จะให้เสนานำสารไป ยังพิชัยหมันหยาธานี
ให้ระตูนำราชธิดา มาแต่งการราชาภิเษกศรี
ทั้งอะหนะบุษบานารี ให้เป็นที่อรรคราชชายา

จึงจะควรแก่ขัตติยวงศ์ อันดำรงพิภพแหล่งหล้า
อย่าให้เสียธรรมบุราณมา อนุชาจะเห็นประการใด ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สามกษัตริย์ผู้มีอัชฌาสัย
ฟังพระเชษฐาเรืองชัย จึงบังคมทูลไปมิได้ช้า
ซึ่งพระองค์ทรงดำริทั้งนี้ ชอบธรรมประเพณีหนักหนา
ขอให้มีสารไปหามา ตามราชบัญชาพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพกุเรปันเรืองศรี
ฟังสามอนุชาก็ยินดี จึงมีสีหนาททันใด
ดูก่อนตำมะหงงกุเรปัน เคยไปหมันหยากรุงใหญ่
จงเร่งถือราชสารไป ให้ระตูนั้นนำบุตรีมา
ทำการมงคลอภิเษก เป็นเอกโดยซ้ายฝ่ายขวา
แล้วสั่งดะหมังเสนา จงถือสาราไปบัดนี้
แจ้งแก่ระตูประมอตัน บรรยายยุบลจงถ้วนถี่
ให้มาช่วยวิวาห์พระบุตรี ที่ในกาหลังเวียงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงดะหมังบังคมไหว้
รับสั่งแล้วลาคลาไคล ตรงไปศาลาลูกขุนพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ต่างแต่งสารตามพระบัญชา พระผู้วงศ์เทวากระยาหงัน
ให้จารึกลงในแผ่นสุวรรณ แล้วจัดพลขันธ์ทันที
ทั้งสองเสนีขึ้นขี่ม้า ออกจากกาหลังบุรีศรี
ดั้นดัดลัดป่าพนาลี จรลีแยกมรคาไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ฝ่ายว่าตำมะหงงเสนา ครั้นถึงหมันหยากรุงใหญ่
จึงแจ้งแก่เสนีทันใด ตามในสาราพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น จึงมหาเสนาทั้งสี่
ก็พาตำมะหงงจรลี เข้าสู่ที่พระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงกราบบาทบงสุ์ ทูลระตูผู้ดำรงหมันหยา
บัดนี้พระผู้วงศ์เทวา ทั้งสี่นัคราเรืองชัย
ใช้ให้ตำมะหงงกุเรปัน ซึ่งทรงธรรม์เคยทราบอัชฌาสัย
เชิญสารมาทูลภูวไนย แถลงไขข้อราชกิจจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ผ่านหมันหยา
ได้ฟังว่ามีสารมา ให้หวาดหวั่นวิญญาณ์พันทวี
แต่นั่งนิ่งขึงตะลึงไป เร่าร้อนหฤทัยหมองศรี
จึงมีพจนาวาที แก่ตำมะหงงเสนีทันใด

เมื่ออิเหนามาร่วมภิรมยา ด้วยอะหนะจินตะหราศรีใส
พอเราตระหนักประจักษ์ใจ ก็เห็นไม่พ้นคำนินทา
ได้บอกท่านไว้เป็นพยาน ด้วยกลัวความอัประมาณหนักหนา
ทั้งทุกข์ด้วยเกรงสองกษัตรา ตั้งแต่วันนั้นมาคุ้งวันนี้
อนิจจาพลอยผิดด้วยลูกตน ต้องมาทนอัปยศไม่พอที่
ราชสารบรรยายร้ายหรือดี เสนีจงแถลงให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงผู้มีอัชฌาสัย
ได้ฟังบัญชาภูวไนย จึงทูลสนองไปมิได้ช้า
อันสี่พระองค์ทรงฤทธิ์ ดำรงธรรม์สุจริตเป็นหนักหนา
ปรานีมีพระคุณไม่ฉันทา ปรึกษากันโดยคลองประเพณี
แล้วให้ข้ามาทูลบทมาลย์ เชิญพระผู้ผ่านกรุงศรี
ทั้งองค์อรรคราชเทวี พาระเด่นบุตรีเสด็จไป
จะแต่งการวิวาห์สยุมพร ในนครกาหลังกรุงใหญ่
ทูลแล้วส่งราชสารไป ให้แก่ดะหมังเสนา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังฝ่ายกรุงหมันหยา
ก้มเกล้ารับราชสารา มาอ่านถวายพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ราชสารพระผู้พงศ์เทเวศร์ จอมพิภพนัคเรศทั้งสี่
มงกุฎกุเรปันธานี อีกบุรีดาหาสถาวร

ทั้งกาหลังแลสิงหัดส่าหรี มีพระทัยสมัครสโมสร
อยู่ยังกาหลังพระนคร จะทำการสยุมพรพระลูกนั้น
แต่วิตกด้วยนางจินตะหรา ถึงใช่วงศ์เทวากระยาหงัน
ก็เป็นประยูรวงศ์พงศ์พันธุ์ ฝ่ายเขตขัณฑ์หมันหยาธานี
ควรเป็นปิ่นสนมซ้ายขวา กับอะหนะบุษบามารศรี
จึงให้ราชสารสวัสดี โดยราชไมตรีที่มีมา
เชิญท้าวหมันหยาภูวนาถ นำราชบุตรีเสนหา
มาแต่งการมงคลวิวาห์ ในพารากาหลังบัดนี้ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาได้ฟังสารศรี
เห็นยกข้อเปรียบปรายพาที เอาแต่ดีเคลือบร้ายให้ตายใจ
จึงมีพระราชบัญชา แก่ตำมะหงงเสนาผู้ใหญ่
เรานี้เจียมตัวกลัวภัย มาได้อัประมาณเพราะลูกรัก
อนิจจาเหมือนน้ำท่วมปาก กรรมวิบากบุญน้อยจึงถอยศักดิ์
คิดจะไปก็ให้อดสูนัก จะเยื้องยักก็เกรงพระทรงธรรม์
แม้นพระองค์ทรงเคืองเราอยู่ จงเอ็นดูช่วยทูลผ่อนผัน
พออย่าให้มีผิดติดพัน ไมตรีท่านนั้นจะถึงใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงผู้มีอัชฌาสัย
ฟังตรัสจึงทูลสนองไป จะแคลงพระหฤทัยไปไยมี

เพราะสิ้นความขุ่นเคืองในเบื้องบาท จึงให้มีพระราชสารศรี
มาโดยมิตรภาพสวัสดี พระภูมีไม่ควรคิดอาวรณ์
เชิญเสด็จยกพหลโยธา พาองค์พระธิดาดวงสมร
ไปตามราชสารพระภูธร ก็จะสโมสรสืบไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวหมันหยาเป็นใหญ่
ฟังคำตำมะหงงเสนาใน จำใจจึงตอบวาจา
ครั้นเราจะมิไปบัดนี้ ก็เกรงสี่บรมนาถา
จำเป็นจำใจไคลคลา ก้มหน้าไปรับอัประมาณ
แล้วสั่งมหาเสนี ให้เตรียมกรีรี้พลทวยหาญ
คชาม้ามิ่งชัยชาญ ทั้งรถแก้วสุรกานต์รูจี
อีกทั้งรถประเทียบฝ่ายใน ให้เสร็จครบไว้จงถ้วนถี่
จะยกไปแต่รุ่งราตรี สั่งแล้วจรลีเข้าปรางค์ใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์ อันโอภาสพิจิตรแจ่มใส
แล้วมีบัญชาตรัสไป แก่ประไหมสุหรีนงคราญ
ทบทวนแต่ต้นจนปลาย บรรยายตามในกระแสสาร
พี่นี้เดือดร้อนรำคาญ จะคิดอ่านฉันใดก็ใช่ที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ได้ฟังบัญชาพระภูมี เทวีอัดอั้นตันใจ

น้อยจิตคิดแค้นอิเหนานัก　　มาหาญหักเอาแต่โดยได้
อนิจจาเวทนาเป็นพ้นไป　　เลี้ยงลูกก็ไม่เทียมคน
รู้ไปถึงไหนก็ไม่ดี　　จะมีแต่อัปยศทุกแห่งหน
สุดที่จะคิดผ่อนปรน　　นฤมลก็ร่ำโศกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ โอ้พระทูลกระหม่อมจอมเกล้า　　บุญเรานี้น้อยเป็นหนักหนา
ทั้งต่ำศักดิ์ไม่มีที่พึ่งพา　　จะเหลียวซ้ายแลขวาก็เปล่าใจ
ท่านเป็นผู้ใหญ่ให้มาหา　　จะขืนขัดวัจนากระไรได้
จำเป็นจำพากันคลาไคล　　ว่าพลางร่ำไรโศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น　　ท่านท้าวหมันหยาเรืองศรี
จึงมีสุนทรวาที　　ปลอบประไหมสุหรีไปมา
อันความทุกขาอาดูร　　จงระงับดับสูญเสียดีกว่า
วิบากกรรมแล้วก็จำเวทนา　　ไปตามเวราซึ่งทำไว้
แล้วมีมธุรสพจนารถ　　เรียกราชธิดาเข้ามาใกล้
บอกคดีชี้แจงให้แจ้งใจ　　ตามในสาราทุกประการ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　จินตะหราเยาวยอดสงสาร
ฟังพระทรงยศพจมาน　　ให้เดือดดาลคั่งแค้นแสนทวี

ยอกรกราบกับบาทา พระบิตุเรศมารดาทั้งสองศรี
พิไรทูลรำพันโศกี ลูกนี้ชั่วช้าสามานย์
อันกำเนิดเกิดมาเป็นสตรี บุรุษหนีหน่ายใจไม่สงสาร
จะแค่นตามเขาไปไม่ต้องการ จะได้ความอัประมาณพันทวี
ทั้งจะอายชาวเมืองดาหา เขาจะค่อนนินทาว่าเสียดสี
ขึ้นชื่อเชื้อชายเช่นนี้ มิขอเห็นหน้าให้เคืองใจ
ลูกได้ชั่วแล้วก็ได้คิด จะซ้ำผิดไปอีกหาควรไม่
จะซ่อนอายอยู่แต่กับเวียงชัย อย่าให้ใครแลเห็นพักตรา
ขอฝากแต่สการะวาตี กับมาหยารัศมีเสนหา
ไปให้เขาเจ้าของซึ่งพามา ทูลพลางกัลยาก็โศกี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น พระบิตุเรศผู้รุ่งรัศมี
ทั้งองค์พระราชชนนี เห็นบุตรีกันแสงร่ำไร
สองกษัตริย์สงสารลูกรัก อสุชลนองพักตร์หลั่งไหล
ต่างลูบปฤษฎางค์พลางตรัสไป โลมเล้าเอาใจพระธิดา
เจ้าอย่ากำสรดสลดจิต สิ่งผิดจะเคืองไปเบื้องหน้า
ซึ่งเจ้าจะมิไปดังบัญชา เหมือนแก้วตาแกล้งทำโทษทัณฑ์
ให้แก่บิดามารดร จะเดือดร้อนไปทั่วทั้งเขตขัณฑ์
บุญน้อยจำจะคล้อยไปตามกัน อย่าโศกศัลย์นักเลยนะบังอร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราดวงสมร
ได้ฟังบิตุเรศมารดร ได้คิดยอกรสนองไป
อันพระคุณการุญเลี้ยงมา ถึงดินแดนแผ่นฟ้าไม่เปรียบได้
ยังมิได้สนองเท่ายองใย มาซ้ำให้ได้เคืองพระบาทา
จะก้มหน้าไปรับความอาย ถึงจะวายชีวังสังขาร์
ก็ตามแต่ผลกรรมซึ่งทำมา ไม่นำพาอาลัยแก่ชีวี
เหมือนหนึ่งลูกได้สนองคุณ ซึ่งการุญโปรดเกล้าเกศี
พระจงเสวยสวัสดี อย่ามีวิตกหฤทัย
ทูลแล้วถวายบังคมลา พระบิตุเรศมารดาเป็นใหญ่
ไปยังปราสาทแก้วแววไว พี่เลี้ยงกำนัลในก็ตามมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ทยอย

๏ ครั้นถึงจึงเข้าในห้อง ชักปิดม่านทองเลขา
ตรัสสั่งสาวใช้ให้ไคลคลา ไปหาสองขนิษฐามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ตรงไปยังที่ตำหนักจันทน์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ทูลนางมาหยารัศมี นางสการะวาตีเฉิดฉัน
ว่าองค์พระธิดาลาวัณย์ เชิญเสด็จผายผันบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมาหยารัศมี
ทั้งนางสการะวาตี ได้ฟังสาวศรีทูลกิจจา
ต่างองค์ทรงเครื่องอำไพ พร้อมฝูงกำนัลในซ้ายขวา
ทรงพระกลดคันสั้นกั้นมา เสด็จตามชาลาหน้าคลัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ค่อยย่างย่องเข้าห้องพระบรรทม ต่างบังคมคอยสดับรับสั่ง
พระพี่เลี้ยงเมียงชม้อยคอยระวัง ยกพานสลามาตั้งเตรียมไว้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราอัชฌาสัย
เรียกสองขนิษฐายาใจ เข้ามาใกล้แล้วแถลงแจ้งคดี
ตามสารซึ่งจะให้ไปแต่งการ ยังสถานกาหลังกรุงศรี
ซึ่งจะแบกหน้าไปครานี้ อัปยศพ้นที่จะพรรณนา
จะอดสูใครใครก็ไม่คิด ไม่เจ็บจิตเหมือนหนึ่งชาวดาหา
อันความแค้นแสนทุกข์ทรมา ยิ่งกว่านอนอยู่ในกองไฟ
เพราะชาติชายเช่นนี้ไม่มีสัตย์ สารพัดไม่เอาคำได้
มิขอพบขอเห็นสืบไป แต่รอยก็อย่าให้ร่วมกัน
หากเกรงพระชนกชนนี หาไม่หรือพี่จะผายผัน
นี่จำเป็นจำใจจรจรัล จะต้องกลั้นแค้นไปทุกเวลา
อันตัวเจ้าทั้งสองกับพี่ จะมีแต่แสนโทมนัสสา
ว่าพลางฟูมฟายชลนา กัลยาสะอื้นโศกี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมาหยารัศมี
ทั้งนางสการะวาตี ได้ฟังเสาวนีย์ก็อาลัย
ยิ่งคิดถึงตัวก็ใจหาย โฉมฉายไม่กลั้นน้ำตาได้
กราบพลางทางทูลรำพันไป โอ้กรรมสิ่งใดได้ทำมา
จึงจากบิตุเรศมารดร ตั้งแต่อาวรณ์ถวิลหา
ได้เห็นแต่หน้าอนุชา ก็ซ้ำมาพลัดไปเสียหลายปี
เป็นบุญได้พึ่งพระพี่นาง ค่อยเสื่อมสร่างขุ่นข้องหมองศรี
แต่เมื่อมาเป็นเช่นนี้ มิรู้ที่จะคิดประการใด
อันที่จะไปเหมือนใจเบา ครั้นจะนิ่งอยู่เล่าก็ไม่ได้
แม้นพี่นางเสด็จคลาไคล น้องก็จะไปตามเวรา
ถึงยากง่ายกระไรก็ไม่ทิ้ง จะพึ่งพิงไปกว่าจะสังขาร์
ไม่ขอไกลใต้เบื้องบาทา ว่าพลางโศกาพันทวี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
ฟังสองนางร่ำโศกี เทวีสลดระทดใจ
จึงว่าวิบากกรรมของเราแล้ว พี่จะทิ้งน้องแก้วอย่าสงสัย
มาไปเกิดตามกรรมซึ่งทำไว้ ทุกข์ร้อนจะได้เห็นหน้ากัน
อันจะไปครั้งนี้เจ้าพี่เอ๋ย ที่ไหนเลยจะวายโศกศัลย์
จะกินแต่น้ำตาไม่ราวัน ว่าพลางกอดกันเข้าโศกา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น นางมาหยารัศมีเสนหา
ทั้งสการะวาตีศรีโสภา กัลยาค่อยคลายโศกี
จึงบังคมลาพระพี่นาง ลงจากปรางค์รัตน์เรืองศรี
ไปยังตำหนักนางเทวี พี่เลี้ยงสาวศรีก็ตามไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนาผู้ใหญ่
แต่ออกมาจากพระโรงชัย ก็กะเกณฑ์นายไพร่พลโยธา
บ้างเทียมรถรัตน์อัสดร กุญชรนอกในซ้ายขวา
ประดับเครื่องเรืองระยับรจนา ล้วนจินดากุดั่นพรรณราย
อันรถประเทียบก็จัดสรร รถสนมกำนัลทั้งหลาย
ทั้งทหารอาสามามากมาย บ้างแต่งกายโอ่อวดประกวดกัน
ทั้งเหล่าฝรั่งอังกฤษ บรเทศมุหงิดมักกะสัน
จีนจามญี่ปุ่นครบครัน มลายูวิลันดาตานี
พรั่งพร้อมทุกหมู่เป็นขนัด สารวัดตรวจตราอยู่อึงมี่
เข้ากระบวนถ้วนครบตามบาญชี คอยเสด็จภูมีจะคลาไคล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวหมันหยาเป็นใหญ่
ครั้งรุ่งรางสร่างแสงอโณทัย ภูวไนยตื่นจากไสยา
จึงชวนองค์ประไหมสุหรี ทั้งราชบุตรีเสนหา
กับสองระเด่นดวงสุดา เสด็จมาสระสรงวารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างชำระสระสนานทั้งห้าองค์ ทรงสุคนธ์ปนทองผ่องศรี
พระสอดสนับเพลารูจี รัดองค์มณีพรรณราย
นางทรงภูษาอำไพ ทรงสไบต่างสีเฉิดฉาย
พระทรงฉลององค์แพรวพราย ชายไหวไหวปลายทองพรรณ
นางทรงสร้อยสนตาบประดับ เพชรระยับจับแสงสุริย์ฉัน
พระทรงตาบทิศสังวาลวรรณ กุดั่นดวงเป็นรูปเหรา
นางทรงทองกรบรรจง ต่างสอดธำมรงค์มีค่า
พระทรงมงกุฎแก้วแววฟ้า กรรเจียกจอนรจนาเรืองอุไร
นางทรงศิโรเพฐน์ทั้งสี่ ห้อยอุบะมณีศรีใส
พระทรงกริชแล้วพากันคลาไคล ต่างไปขึ้นรถมิทันนาน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ จึงให้เคลื่อนโยธีรี้พล รถประเทียบสับสนอลหม่าน
ตำมะหงงนั้นขี่อาชาชาญ นำพลทวยหาญจากเวียง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถทรง ดุมกงก้องลั่นสนั่นเสียง
บุษบกบัลลังก์ตั้งเตียง มีเฉลียงบังสาดดาดเพดาน
ประดับดวงดาราระย้าย้อย ซุ้มเสาฝังพลอยฉายฉาน
เทียมด้วยสินธพอาชาชาญ สารถีเผ่นทะยานขับรถ
เครื่องสูงอภิรุมชุมสาย ธงทิวริ้วรายอลงกต
สังข์แตรแซ่สนั่นบรรพต ผงคลีบังบดพระสุริยัน

ทหารแห่ถือหอกเป็นคู่คู่ เหล่าพวกมลายูถือปืนสั้น
เดินเป็นระเบียบเรียบกัน โห่สนั่นครั่นครื้นปัถพี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมดง

๏ เดินพลางทางชมคณานก บ้างโผนผกจับไม้อึงมี่
สาลิกาบินจับสารภี โนรีจับนางนวลนอน
นกแก้วจับกิ่งกาหลงพลอด ว่าสาวรักสาวกอดดังคนสอน
นกไม้มีมากตามทางจร แรมร้อนมาในพนาลี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงกาหลังให้ยั้งหยุด ผู้คนอุตลุดอึงมี่
สารวัดจัดแจงโยธี ตั้งที่ประทับพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระตูผู้ครองหมันหยา
เสด็จลงจากรถรัตนา ชวนสี่สุดานวลอนงค์
ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลา จึงรับสั่งให้หาตำมะหงง
จงไปแจ้งเค้ามูลทูลพระองค์ ให้ท้าวทรงทราบคดีที่เรามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงกุเรปันหรรษา
ก้มเกล้ารับราชบัญชา รีบเข้าพาราทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลกษัตริย์สี่พระองค์เป็นใหญ่
ท้าวหมันหยาพาธิดาดวงใจ มาอยู่นอกพิชัยธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ได้ฟังตำมะหงงก็ยินดี ภูมีชำเลืองนัยนา
ดูสามอนุชารังสรรค์ ทั้งอิเหนากุเรปันโอรสา
จะใคร่แจ้งท่วงทีกิริยา หรือจะว่ากล่าวประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาแจ้งโดยอัชฌาสัย
จึงทูลพระเชษฐาเรืองชัย ขอให้ไปรับเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
ได้ฟังคิดแค้นแน่นอุรา จำเป็นจำว่าให้เป็นที
ดูก่อนอิเหนาช่างนิ่งได้ เหตุไฉนเมียมาจนถึงนี่
จงไปรับเข้ามาแต่โดยดี อย่าให้มีรังเกียจกันสืบไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีก็หม่นไหม้
ชำเลืองดูบุษบายาใจ แล้วภูวไนยก็ก้มพักตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพพิชัยดาหา
จึงตรัสแก่อิเหนานัดดา ไฉนมานิ่งอยู่ดูเบา
ระตูได้มาถึงเวียงชัย เหตุไรไม่ออกไปรับเล่า
เขาจะพลอยติฉินนินทาเรา ทั้งจะน้อยใจเจ้าผู้หลานรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
รับสั่งแล้วบ่ายเบือนพักตร์ ดูองค์นงลักษณ์พอสบตา
เห็นบุษบาขุ่นเคืองค้อนให้ ภูวไนยขวยเขินเมินหน้า
จำเป็นจำใจก็ไคลคลา ตรงมาติกาหรังวังพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงมีพระบัญชา ให้ผูกม้าเตรียมหมู่พลขันธ์
สั่งเสร็จเสด็จจรจรัล เข้าห้องสุวรรณทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่พี่เลี้ยงผู้ใหญ่
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็คลาไคล ออกไปจัดพหลพลยุทธ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ เกณฑ์ทหารอาสาขี่ม้าแข็ง กางเกงแดงใส่เสื้อเสนากุฎ
ถือธนูกำซาบปืนคาบชุด ธงศรีกระบี่ครุฑด้ามเงิน
พนักงานม้าต้นขนเครื่อง ผูกม้าเหลืองฝีเท้าราวเหาะเหิน
การจะไล่มฤคีไม่มีเกิน เขาสรรเสริญนักหนาม้าตัวนี้
เอาม้าเทียมเตรียมไว้เกยชาลา โต๊ะทองรองหญ้ามันน่าขี่
คนเลี้ยงถือแส้จามรี ปัดแมงหวี่ยุงริ้นที่บินตอม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น อิเหนาอ่าองค์ทรงเครื่องหอม
แล้วเยี่ยมแกลแลดูเห็นพลพร้อม เสด็จเข้าเหล่าเจ้าจอมอยู่งานพัด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โทน

๏ พนักงานเชิญพานภูษาถวาย สนับเพลาเพราพรายปลายสะบัด
ไว้หางหงส์ทรงเจียระบาดรัด คาดเข็มขัดใจเพชรเม็ดไม่น้อย
ทับทรวงดวงกุดั่นดอกประดับ ทรงบานพับสลับสีสายสร้อย
ธำมรงค์เรือนฝรั่งฝังพลอย ระย้าย้อยใต้มณีมีหีบเพลง
ครั้งนี้เป็นที่จะออกหน้า ไปอวดชาวหมันหยาให้เหมาะเหมง
จะได้ลือชื่อไว้ให้ครื้นเครง ว่านักเลงของดีมีอัศจรรย์
ทรงมงกุฎทำใหม่ใส่กรรเจียก ถือผ้าเปียกชุบน้ำกุหลาบกลั่น
เหน็บกริชกรายกรจรจรัล เสด็จขึ้นเกยสุวรรณทันใด ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ พร้อมพรั่งคั่งคนพลม้า ดาษดาธงทิวปลิวไสว
พระเสด็จเสร็จทรงอาชาไนย เคลื่อนพหลพลไกรออกจากเมือง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ ม้าเอยม้าคลี ท่วงทีขี่ขับงามรับเครื่อง
เต้นน้อยซอยซ้ำย่ำเยื้อง ตัวเหลืองผมขาวฝีเท้าดำ
สำหรับองค์ทรงคลีที่สนาม ไม่เข็ดขามควบขึงตะบึงร่ำ
ติดคู่ไม่สู้กินมัดจำ ถึงตัวดำนพรัตน์ที่จัดเจน
เอาไปเปรียบหลายหนก่นแต่หนี ด้วยว่าทรงขับขี่เขาเคยเห็น
ผิดเจ้าของขึ้นตกหกคะเมน องค์จันทร์เจ้าเขมรถวายมา
ม้าระเด่นเต้นซอยถูกน้อยหมด ม้าทหารพานพยศกดสามขา
เกณฑ์แห่แออัดรัถยา ต่างขับอาชามาพลัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เดินกระบวนทัพม้ามาใกล้ จึงสั่งให้หยุดพหลพลขันธ์
ลงจากอัสดรจรจรัล เหล่าระเด่นทั้งนั้นก็ตามไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ องค์ท้าวหมันหยาเป็นใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีทรามวัย แล้วกราบทูลไปดังจินดา
บัดนี้องค์พระบิตุเรศ พระชนนีเกิดเกศเกศา
ตรัสใช้ให้ข้าออกมา รับเสด็จไคลคลาเข้าธานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์ได้ฟังถ้วนถี่
ให้น้อยใจอิเหนาพันทวี จึงมีวาจาตอบไป
ซึ่งสองพระองค์โปรดเกล้า ให้มารับเราเข้ากรุงใหญ่
พระคุณล้ำลบภพไตร ด้วยภูวไนยทรงพระเมตตา
ทั้งนี้ขอบใจพระหลานรัก อุตส่าห์เหนื่อยพักตร์เป็นหนักหนา
มารับถึงนอกพารา อนิจจาเป็นน่าปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังสองประหมันพาที ภูมีไม่ตอบประการใด
จึงกราบถวายบังคมลา ทั้งสองกษัตราเป็นใหญ่
จับชายกรายกรคลาไคล ไปยังจินตะหรายุพาพาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราเยาวยอดสงสาร
เหลือบไปเห็นองค์พระภูบาล ให้เดือดดาลร่านร้อนในวิญญาณ์
ทั้งโศกทั้งแค้นแสนเทวษ ชลนัยน์คลอเนตรซ้ายขวา
ผินพักตร์ไม่ดูพักตรา สะอื้นร่ำโศกาอาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น อิเหนาผู้มีอัชฌาสัย
เห็นนางครวญคร่ำร่ำไร จึงโลมเล้าเอาใจไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ น้องเอยน้องรัก ผินพักตร์มานี่พี่มาหา
จะเล่าความให้ฟังแต่หลังมา เป็นสัจจาจริงจังดังนี้
เมื่อเสร็จศึกนึกไว้ว่าจะกลับ กรรมวิบากยากยับเจียวเจ้าพี่
ต้องเดินป่าฝ่าดงพงพี ถึงเจ็ดปีสี่เดือนพึ่งเคลื่อนคลาย
พี่คิดถึงจึงทูลพระภูบาล ให้มีสารไปรับโฉมฉาย
เฝ้าแต่ค้อนควักไม่ทักทาย จงภิปรายเปรมปรีดิ์ด้วยพี่ยา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
ได้ฟังคั่งแค้นแน่นอุรา มิได้ตอบวาจาประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงสมร พี่ว่าวอนหนักหนาไม่ปราศรัย
ซึ่งความผิดนิดนั้นขออภัย เจ้าดวงใจของพี่ผู้ยอดรัก

พระขยับเข้าใกล้แล้วไขว่คว้า อุ้มองค์กัลยาขึ้นบนตัก
นางสะบัดปัดกรแล้วค้อนควัก ผูกคิ้วนิ่วพักตร์ไม่พาที

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ แต่เฝ้าเย้ายวนชวนชิด กอดสะกิดนิ่มน้องอย่าหมองศรี
ตรัสพลางทางเสด็จจรลี มาเฝ้าภูมีที่พลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงจึงบังคมคัล ทูลสองประหมันด้วยหรรษา
เชิญพระองค์จงเสด็จยาตรา เข้าในมหาธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาทรงสวัสดิ์รัศมี
ได้ฟังระเด่นมนตรี ชวนประไหมสุหรีทรามวัย
ทั้งองค์พระราชธิดา กับสองกัลยาศรีใส
สระสรงทรงเครื่องอำไพ เสด็จไปขึ้นรถรัตนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ให้เคลื่อนโยธาเสนามาตย์ โดยกระบวนพยุหบาตรซ้ายขวา
อันอิเหนานั้นทรงอาชา นำพลเข้ามายังธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ครั้นถึงเกยแก้วมณี ลงจากพาชีแล้วลีลา
ทำย้อนรอยดูรถพระประเทียบ เป็นระเบียบถึงรถจินตะหรา
อ้าหัตถ์จะรับกัลยา มาถึงนี่พี่จะพาเข้าวังใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางจินตะหราวาตีศรีใส
แค้นขัดปัดกรภูวไนย อรไทลงจากรถสุวรรณ
อิเหนาเข้าประคองนงลักษณ์ นางพลิกผลักค้อนให้แล้วผินผัน
จึงพาสองสุดาลาวัณย์ จรจรัลมายังพระบิดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ผู้ดำรงหมันหยา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา เสด็จจากรถาอันรูจี
จึงชวนพระราชธิดา กับสองกัลยามารศรี
พร้อมด้วยสนมนารี จรลีเข้ายังพระโรงใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์เป็นใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีสี่กรุงไกร ให้อายใจเป็นพ้นคณนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
จึงมีพระราชบัญชา พจนาปราศรัยไปพลัน
ดูราระตูผู้ทรงเดช ท่านดำรงนคเรศเขตขัณฑ์
ยังค่อยผาสุกทุกคืนวัน หรือโรคันอันตรายสิ่งใดมี
เรามีสารไปแจ้งกิจจา ให้พาธิดามากรุงศรี
จะแต่งการวิวาห์สวัสดี โดยธรรมประเพณีกษัตรา
ซึ่งท่านจงรักภักดี มานี้ขอบใจเป็นหนักหนา
มิให้สูญประยูรวงศ์กันมา จะปรากฏยศถาสืบไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาสะดุ้งจิตคิดหวาดไหว
ให้อดสูแก่หมู่เสนาใน จำใจทูลสนองพจมาน
อันข้ากับไพร่ฟ้าประชากร เป็นสุขสโมสรเกษมศานต์
ด้วยพระเดชานุภาพภูบาล เป็นประธานโปรดเกศจึงเปรมปรา
แต่พอทราบสาราพระภูมี ก็รีบพาบุตรีเสนหา
มาเฝ้าใต้เบื้องพระบาทา มิให้ขัดอัธยาภูวไนย
ซึ่งเกิดเหตุเภทผลแต่ต้นนั้น ข้าจะเป็นใจกันก็หาไม่
ครั้นแจ้งก็เกรงจะมีภัย ได้บอกให้ตำมะหงงเป็นพยาน

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพกุเรปันราชฐาน
ตรัสตอบไปพลันมิทันนาน ข้อนั้นป่วยการอย่าเจรจา
อันอะหนะอิเหนาเป็นใจหนุ่ม เราไม่เคืองคุมโทษา
เหมือนท่านช่วยการวิวาห์ อย่าคิดฉันทาราคี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูหมันหยาเรืองศรี
ได้ฟังบัญชาพระภูมี ชลีกรแล้วทูลสนองไป
ซึ่งพระองค์โปรดมาทั้งนี้ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะขอเอาพระเดชปกเกศไป กว่าชีวาลัยจะมรณา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีหมันหยา
จึงพาบุตรีเข้ามา วันทาพี่นางทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรานวลหง
จึงกราบประณตบทบงสุ์ องค์ประไหมสุหรีสี่เวียงชัย
บังคมทั้งมะเดหวีสี่กษัตริย์ ด้วยความประดิพัทธ์ผ่องใส
แล้วชายชำเลืองเนตรไป จะใคร่ดูองค์ไหนบุษบา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
แลไปพอสบพักตรา กัลยาแจ้งใจในที
เคืองจิตก็พิศดูตา สบเนตรบุษบามารศรี
จะให้ไหว้จินตะหราวาตี แต่มิได้ตรัสประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
ดูทีชนนีก็แจ้งใจ ขุ่นเคืองพระทัยไปมา
จึงหยิบพานสลามาวาง เชิญเสวยพี่นางจินตะหรา
มิได้เคียมคัลวันทา แต่ชำเลืองนัยนาดูที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
เห็นนางบุษบานารี ทำทีกิริยาคมใน
ยิ่งแค้นเคืองระคายนัยนา กัลยามิใคร่จะยั้งได้
จึงเอาพระหัตถ์ซ้ายทรามวัย รับพานเสือกไสไว้ตรงพักตร์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีดาหามีศักดิ์
ครั้นเห็นเคืองขัดพระทัยนัก นงลักษณ์จึงดำรัสตรัสไป
ดูดู๋อะหนะบุษบา จะวันทาเจ้าผัวก็หาไม่
ไม่รู้จักเมียหลวงหรือว่าไร ตกจะให้มีความนินทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาแค้นขัดสหัสสา
ความกลัวพระราชบิดา จะยกกรวันทาก็อายใจ
จะผ่อนผันฉันใดก็สุดคิด จำจิตประสานหัตถ์ไหว้
พอนางจินตะหราเมินไป นางก็มิได้อัญชลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ได้ยินองค์พระชนนี จะให้ยาหยีนั้นวันทา
ความรักพระไม่กลั้นโศกได้ ชลนัยน์คลอเนตรทั้งซ้ายขวา
ก้มพักตร์กรีดเช็ดชลนา มิได้ว่าขานประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาศรีใส
นางเห็นพี่ยาโศกาลัย ก็ขัดใจจินตะหราวาตี
ให้รังเกียจเคียดแค้นในอุรา จึงว่าอนิจจาไม่พอที่
เมื่อครั้งเดินดงพงพี พระพี่นางนั้นเป็นอุณากรรณ
ทุกกรุงกษัตราระอาฤทธิ์ กลัวจะผลาญชีวิตอาสัญ
ต่างมาประนมบังคมคัล ถวายบุตรธิดานั้นเป็นข้าใช้

ครั้งนี้น่าเวทนานัก จะไหว้คนต่ำศักดิ์หาควรไม่
พี่นางช่างจะไหว้หรือไร เป็นใจของน้องไม่วันทา
ถึงศรีปัตหราจะไม่โปรด ลงโทษก็จะรับใส่เกศา
สู้ตายไม่เสียดายชีวา ดีกว่าให้เป็นเช่นนี้
จะนั่งอยู่ก็พลอยอัปยศ จะอดปากอดใจก็ใช่ที่
แล้วลุกกระทืบบาทไปทันที โศกีอยู่ในม่านรจนา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีกุเรปันเสนหา
จึงว่าอะหนะวิยะดา โมโหโกรธานั้นพ้นใจ
จะว่าสิ่งใดก็ไม่คิด จะรู้จักชอบผิดก็หาไม่
บัดเดี๋ยวก็กลับดีไป จินตะหราอย่าได้ถือน้อง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราหม่นหมอง
จำเป็นทูลไปดังใจปอง มิให้เคืองละอองพระบาทา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
จึงสั่งมหาเสนา ให้นำท้าวหมันหยาคลาไคล
ทั้งองค์ประไหมสุหรี กับราชบุตรีศรีใส
อีกสองระเด่นทรามวัย ให้ไปอยู่ปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี

จึงนำกษัตราจรลี ไปปราสาทดังมีบัญชาการ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๓๔

๏ บัดนั้น ฝ่ายดะหมังเสนีที่ถือสาร
รอนแรมมาหลายวันวาร ดั้นดัดดงดานรีบไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ผ่านพ้นหิมวาอารัญ เข้าเขตประมอตันกรุงใหญ่
จึงบอกข่าวชาวด่านทันใด ตามในเรื่องราชสารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ขุนด่านซักไซ้ไล่หนักหนา
ครั้นแจ้งความในแล้วไคลคลา ขึ้นม้าควบขับเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงศาลาลูกขุนใน จึงกราบไหว้เสนาทั้งสี่
แจ้งยุบลต้นความตามมี โดยสำเนาสารศรีทุกสิ่งอัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ทั้งสี่เสนีคนขยัน
แจ้งใจในสารพระทรงธรรม์ ปรีดาพากันเข้ามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงพระโรงรัตน์รูจี ชลีกรเหนือเกล้าเกศา
ทูลว่าพระผู้พงศ์เทวา จะเสกองค์พระธิดายุพาพาล
ให้เสนานำพระราชสารศรี บัดนี้มาอยู่ปลายด่าน
จะเข้ามาประณตบทมาลย์ ถวายซึ่งราชสารที่ถือมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันหรรษา
ได้ฟังดังอมฤตฟ้า มาโสรจสรงกายาผาสุกใจ
จึงมีพระราชบัญชา ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
จงเร่งเกณฑ์พลสกลไกร ออกไปรับเขาเข้ามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะรับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา ออกมาจากพระโรงทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ ให้ผูกช้างที่นั่งหลังคาทอง สำหรับรับรองสารศรี
ประดับเครื่องเรืองรองรูจี หมอควาญขับขี่พร้อมกัน
ม้าแห่แต่ล้วนถือธง เครื่องสูงบรรจงจัดสรร
ฆ้องกลองแตรสังข์ทั้งนั้น ตรวจตราหากันวุ่นวาย

บรรดาโยธาทุกกรม แต่งตัวนุ่งห่มเฉิดฉาย
เสร็จแล้วเคลื่อนพหลพลนิกาย ตรงไปยังปลายด่านพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งเหตุผล แก่ดะหมังนายพลคนขยัน
ว่าบัดนี้พระองค์ทรงธรรม์ แจ้งข่าวสารนั้นก็ยินดี
จึงให้นำพลโยธา ออกมารับราชสารศรี
เข้าไปโดยการประเพณี แล้วพาทีปราศรัยกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังเสนีมียศถา
จึงให้เชิญพระราชสารา ขึ้นยังคชาช้างสำคัญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปาเตะเสนาคนขยัน
จึงให้เคลื่อนพลจรจรัล เข้าในเขตขัณฑ์เวียงชัย
บรรดาม้าแห่เป็นคู่คู่ ล้วนเสื้อชมพูงามไสว
อันทหารเดินเท้านั้นไซร้ ใส่เสื้อเหน็บกริชเพราตา
พระหลวงขุนหมื่นเป็นริ้วราย แห่ตามเบื้องซ้ายฝ่ายขวา
อร่ามเรืองเครื่องสูงเป็นหลั่นมา เสียงประโคมโกลาธานี
อันปาเตะดะหมังเสนา ขึ้นม้าตามราชสารศรี
ชาวเมืองมาดูมากมี อึงมี่แออัดยัดเยียดกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทมาลย์ พระผู้ผ่านพิภพไอศวรรย์
ทูลเบิกดะหมังบังคมคัล แล้วอ่านสารนั้นมิทันนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ราชสารพระผู้พงศ์เทเวศร์ มงกุฎเกศกุเรปันราชฐาน
ทั้งท้าวดาหาชัยชาญ กับภูบาลกาหลังอนุชา
อีกท้าวสิงหัดส่าหรี ทั้งสี่ทรงโสมนัสสา
ระลึกถึงซึ่งคุณอุปการ์ ของเจ้าพาราประมอตัน
ซึ่งบำรุงบุษบาทรามวัย โดยมิได้รังเกียจเดียดฉันท์
เลี้ยงดังราชบุตรบุญธรรม์ ขอบคุณทั้งนั้นเป็นพ้นไป
บัดนี้จะแต่งการสยุมพร ในนครกาหลังกรุงใหญ่
ตามคู่ตุนาหงันกันไว้ ในสี่สุริย์วงศ์เทวา
ขอเชิญระตูภูมี กับประไหมสุหรีเสนหา
มาช่วยอวยพรบุษบา ให้ลูกยาจำเริญชนมาน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันได้ฟังสาร
มีพระทัยใสสุดเบิกบาน ดังได้ผ่านช่อชั้นไตรตรึงส์
จึงมีสุนทรบัญชา แก่ดะหมังเสนาที่มาถึง
เรานี้มีจิตคิดคะนึง แสนรำพึงถึงองค์พระลูกรัก
คิดจะใคร่ไปประณตบทบงสุ์ พระผู้พงศ์เทวามีศักดิ์
พอได้เห็นโฉมฉายทายทัก ความรักไม่เสียดายชีวัน

พอพระองค์มีราชสารมา ดังว่าทิพรสกระยาหงัน
มาโสรจสรงให้สร่างจาบัลย์ ความยินดีนั้นเป็นพ้นไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังผู้มีอัชฌาสัย
จึงทูลสนองพลันทันใด พระทรงชัยดำรัสตรัสมา
ซึ่งพระองค์จงรักภักดี บำรุงราชบุตรีเสนหา
พระคุณนั้นเป็นพ้นคณนา ผ่านฟ้าจะสนองคลองไมตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเรืองศรี
ได้ฟังดะหมังก็ยินดี จึงมีพระบัญชาการ
ดูก่อนเสนาเร่งเตรียมพล ผูกทั้งมงคลคชสาร
รถประเทียบรถสนมบริวาร ทวยหาญสี่หมู่ให้พร้อมกัน
อันเครื่องสมโภชลูกรัก เครื่องสำหรับยศศักดิ์เฉลิมขวัญ
จงจัดแจงไปให้ครบครัน แต่รุ่งสุริย์ฉันจะไคลคลา
สั่งแล้วก็เรียกเอาสารศรี มาจากเสนียาสา
กรายกรลีลาศยาตรา เข้ามหาปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงยื่นสาราให้ แก่องค์ประไหมสุหรี
แล้วมีสุนทรวาที พรุ่งนี้จะพากันคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
ทัศนาสาราแจ้งใจ อรไทแสนเกษมเปรมปรา
จึงทูลว่าบุญของเราแล้ว จะได้พบลูกแก้วเสนหา
ทั้งจะได้พึ่งพระเดชา พระผู้พงศ์เทวาสิ้นคร
อันหมู่นักสนมกำนัล แจ้งเหตุก็พากันสโมสร
ต่างคนภักดีชลีกร จะขอตามภูธรเสด็จไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีผู้ใหญ่
ครั้นเสด็จขึ้นแล้วก็คลาไคล ตรงไปศาลาหน้าคลัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี
๏ เกณฑ์พหลพลแขกแจกอาวุธ ปืนคาบชุดศรกำซาบดาบดั้ง
พร้อมพรักพักที่ริมทิมชาววัง สารวัดจัดตั้งตามตำรา
ช้างดั้งสั่งให้ผูกเครื่องถมปัด ที่ทรงจัดซื้อไว้ในคลังขวา
เย็บใหม่ใส่หีบตีตรา ขนมามากมายแล้วจ่ายไป
เครื่องสูงสามชั้นคันถม พนักงานอภิรมย์ตัดผมใหม่
กลองชนะมลายูดูตรวจไตร ตำรวจใหญ่ในนอกถือหอกมา
ช้างที่นั่งหลังดีสีประหลาด เชื้อชาติคชสารหาญกล้า
ผูกเครื่องทองจำหลักลงยา เตรียมท่าคอยเสด็จพระภูมี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันเรืองศรี
ครั้นแสงทองส่องฟ้าธาตรี สกุณีตื่นตาหากัน
ทั้งดุเหว่าเร้าเร่งสุริย์ใส เสียงไก่ปรบปีกกระพือขัน
ฟื้นพระองค์ลงจากแท่นสุวรรณ มาโสรจสรงสุคันธวาริน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ น้ำใสไขท่อปทุมทอง โปรยปรายอายละอองกระแสสินธุ์
ทรงกระแจะเจือบุหงาเป็นอาจิณ หอมประทิ่นกลิ่นเกลาน่าทรง
สอดใส่สนับเพลาเชิงงอน ภูษารูปกินนรงามระหง
ไว้หางวางกลีบจีบจง ฉลององค์เข้มขาบริ้วทอง
ห้อยหน้าซ่าโบะโขมพัตถ์ ชายไหวปลายสะบัดออกทั้งสอง
เจียระบาดตาดปักกรุยกรอง ปั้นเหน่งปรุฉลุช่องฝังพลอย
ตาบทิศทับทรวงดวงระยับ สังวาลบานพับสายสร้อย
ทองกรประดับเพชรเม็ดไม่น้อย ธำมรงค์สอดก้อยแก้วประไพ
ทรงชฎาเดินหนกุณฑลทัด กรรเจียกจอนงอนสะบัดดอกไม้ไหว
ถือเช็ดหน้าเหน็บกริชฤทธิไกร เสด็จขึ้นเกยชัยคชาธาร ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ให้จุดปืนสัญญาหน้าที่นั่ง คับคั่งโยธาทวยหาญ
กองหน้านั้นออกนอกทวาร พระภูบาลขับช้างออกจากเกย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กราว

โทน

๏ ช้างเอยช้างศึก เหี้ยมฮึกงวงคว้างาเสย
ควาญท้ายหมายเขม้นเป็นคนเคย ดูเปิดเผยผิวผ่องเพียงทองแดง
สองหูพู่จามรีห้อย ดาวกุดั่นเด่นพลอยพร้อยแสง
พลม้าอาสาเกราะทองแซง พวกปืนแดงดาษดาพนาลี
รถประเทียบเป็นระเบียบหน้าหลัง กรมวังกำกับให้ขับขี่
สารวัดเร่งรัดโยธี ออกจากบุรีเรื่อยมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมดง

๏ เดินทางมากลางสถลมาศ ภูวนาถรื่นเริงหรรษา
ชมสัตว์จัตุบาทนานา โคกิเลนเลียงผาดาษแดง
เสือสีห์หมีเม่นเร้นซ่อน ตามชะง่อนศิลาเข้าแอบแฝง
แรดช้างกวางทรายควายแซง กรมแสงแทงตายเสียหลายตัว
ค่างลิงวิ่งหาพวกพ้อง ชะนีเหนี่ยวไม้ร้องหาผัว
วิเวกใจในดงน่ากลัว บ้างภาวนากันตัวรีบไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ รีบรัดจัตุรงค์ไม่หยุดยั้ง ถึงนครกาหลังกรุงใหญ่
ให้หยุดรี้พลสกลไกร อยู่นอกพิชัยธานี
จึงมีพระราชบัญชาสั่ง ดะหมังผู้ถือสารศรี
จงเข้าไปทูลพระภูมี ให้ทราบธุลีพระบาทา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังรับสั่งใส่เกศา
พาพวกบ่าวไพร่ไคลคลา เข้าในนัคราด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์รังสรรค์
ทูลว่าระตูประมอตัน แจ้งสารทรงธรรม์ก็ปรีดา
จึงพาประไหมสุหรี เสนีนิกรซ้ายขวา
มาประทับอยู่นอกพารา จงทราบบาทาพระภูมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราเรืองศรี
ได้ฟังดะหมังเสนี มีความยินดีเป็นพ้นไป
จึงมีพระราชบัญชา ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
จงเร่งจัดพหลพลไกร ออกไปรับระตูเข้ามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
ก้มเกล้าถวายบังคมลา มาเกณฑ์โยธาด้วยพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ บ้างให้ผูกช้างผูกม้า ประดับเครื่องรถาเฉิดฉัน
นายไพร่แต่งตัวพร้อมกัน เสร็จแล้วจรจรัลมาทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปเฝ้า ทูลท้าวประมอตันเป็นใหญ่
สี่กษัตริย์ปัตหรารับสั่งใช้ มาเชิญเสด็จเข้าในธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเรืองศรี
ได้ฟังเสนาก็ยินดี ภูมีชวนอรรคชายา
ชำระสระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองด้วยมณีมีค่า
แล้วเสร็จเสด็จขึ้นอาชา นางทรงรถาอำไพ
พร้อมด้วยเสนาพลามาตย์ แห่แหนเดียรดาษงามไสว
เข้าสู่กาหลังเวียงชัย ตรงไปยังนิเวศน์วังพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากอาชา เสนานำเสด็จผายผัน
มเหสีพระสนมกำนัล ตามเสด็จจรจรัลเข้าไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงพระโรงคัลพรรณราย จึงถวายบังคมประนมไหว้
สี่พระองค์ผู้วงศ์เทพไท ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพกุเรปันนาถา
เห็นท้าวประมอตันผู้ศักดา เข้ามาบังคมก็ยินดี
จึงมีบัญชาอันสุนทร ดูก่อนระตูผู้เรืองศรี
ซึ่งท่านจงรักภักดี มีจิตมิตรภาพเป็นพ้นไป
บำรุงเลี้ยงอะหนะบุษบา ดังหนึ่งลูกยาในไส้
มิให้เคืองระคายสิ่งใด รักเพียงดวงใจนัยนา
จึงรอดชีวามาพบกัน คุณของท่านนั้นเป็นหนักหนา
จงคิดว่าร่วมวงศ์กันมา กว่าจะสิ้นดินฟ้าธาตรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเรืองศรี
ฟังราชบัญชาก็ยินดี อัญชลีแล้วทูลสนองไป
ซึ่งพระองค์ทรงโปรดมาทั้งนี้ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะขอพึ่งเดชาพระภูวไนย ปกไปทั่วแคว้นแดนเสมา
อันตัวข้ากับประไหมสุหรี เดิมมีแต่โทมนัสสา
คิดว่าลูกแก้วแววตา หนีไปชั้นฟ้าดุษฎี
ครั้นเกิดศึกตำมะหงงไปแจ้งเหตุ ค่อยคลายทุกข์เทวษหมองศรี
แต่คิดสงสัยพันทวี ไฉนเป็นสตรีเยาวลักษณ์
ต่อมีพระราชสารไป จึงแจ้งตามความในแน่ตระหนัก
ก็หมายใจจะใคร่พบลูกรัก ทั้งจะพึ่งทรงศักดิ์สืบไป
ยินดีนั้นดังว่าดับจิต แล้วกลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่
ขอเห็นพระธิดายาใจ ภูวไนยจงทรงพระเมตตา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
ฟังท้าวประมอตันจำนรรจา พระผ่านฟ้าสงสารพันทวี
จึงบัญชาสั่งสาวใช้ เร่งไปปราสาทนางโฉมศรี
บอกระเด่นบุษบานารี ให้ขึ้นมาบัดนี้ฉับไว ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวศรีรับสั่งบังคมไหว้
รีบรัดลัดลงตรงไป ยังปราสาทอรไทแจ่มจันทร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี ทูลองค์พระบุตรีสาวสวรรค์
ว่าท้าวเจ้ากรุงประมอตัน มาบังคมคัลอัญชลี
บัดนี้องค์ศรีปัตหรา ให้ข้ามาเชิญโฉมศรี
เสด็จขึ้นไปเฝ้าเจ้าธานี ยังที่ท้องพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาเสนหา
ได้ฟังสาวใช้ทูลมา กัลยาตริตรึกนึกใน
จะไปก็ให้อดสู มิรู้ที่จะทำกระไรได้
เอาพระคุณแลรักนั้นหักใจ จำไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม์
คิดแล้วสระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองพรรณรายฉายฉัน
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรัล พี่เลี้ยงสาวสรรค์ก็ตามมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นพระโรงรัตน์ บังคมสี่กษัตริย์ปัตหรา
แลเห็นบิตุเรศมารดา คลานมากอดบาทแล้วโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันเรืองศรี
ทั้งองค์อรรคราชเทวี เห็นราชบุตรีมาร่ำไร
สองกษัตริย์ยิ่งแสนพิศวาส มิอาจจะกลั้นกันแสงได้
ต่างองค์ทรงประคองธิดาไว้ ชลนัยน์คลอคลองนัยนา
จึงวินิจพิศทรงวงพักตร์ นรลักษณ์วิไลดังเลขา
ไม่ผิดอุณากรรณกุมารา ทั้งจริตกิริยาก็เหมือนกัน

จึงว่าแต่เจ้าจากไป เฝ้าเทวษร่ำไรโศกศัลย์
กินแต่น้ำตาไม่ราวัน ความทุกข์พ้นพรรณนาไป
เป็นบุญได้มาพบลูกแก้ว ดังตายแล้วกลับคืนมาใหม่
แม้นแจ้งตระหนักประจักษ์ใจ ว่าทรามวัยเป็นราชธิดา
ก็มิให้ดวงใจเจ้าไปจาก ได้ความลำบากมาเดินป่า
เหตุใดเจ้าจึงแกล้งแปลงมา บอกบิดาว่าเป็นชาวดง ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบานวลหง
จึงกราบลงแทบเบื้องบาทบงสุ์ โศกทรงทูลแบ่งแถลงไป
เมื่อตั้งมงคลการวิวาห์ ในพิชัยดาหากรุงใหญ่
องค์ปะตาระกาหลาเรืองชัย ซึ่งเป็นอัยกาธิบดี
ให้เกิดพายุใหญ่เป็นโกลา หอบข้ากับพี่เลี้ยงสองศรี
ไปตกถึงชายป่าพนาลี แดนราชธานีประมอตัน
แล้วแปลงข้าให้เป็นชายชาญ ประทานนามแลกริชรังสรรค์
ทั้งสามคนด้นไปในไพรวัน พระบิตุรงค์ทรงธรรม์จึงได้มา
พระเชษฐานั้นโศกแสนเข็ญ จึงแปลงเป็นปันหยีมาตามหา
พบกันในกาหลังพารา ด้วยเดชพระอัยกาสาปไว้
ได้พูดเล่นเจรจาอยู่ทุกวัน จะรู้จักทักกันก็หาไม่
ซึ่งมิได้ทูลองค์ภูวไนย ด้วยอายใจเป็นพ้นพันทวี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวประมอตันฟังถ้วนถี่
จึงว่าอนิจจาน่าปรานี พลัดบุรีได้ยากลำบากใจ
หากปะตาระกาหลาช่วยแปลงกาย เป็นชายไม่มีใครสงสัย
ซ้ำทรงอานุภาพเกรียงไกร เดินไพรจึงพบพระพี่ยา
พลางดูอิเหนากุเรปัน ผิวพรรณดังเทพเลขา
โอษฐ์พริ้มเหมือนจะยิ้มจำนรรจา ท่วงทีกิริยาสง่าครัน
วงพักตร์ดังดวงบุหรันฉาย ขนงเนตรขวาซ้ายก็คมสัน
สมเป็นโอรสพระทรงธรรม์ ผู้วงศ์เทวัญเลิศไกร
ควรคู่พระราชบุตรี ทั้งโลกไม่มีใครเปรียบได้
ดังแก้วแกมสุวรรณอันอำไพ ดูไหนก็จำเริญนัยนา
แล้วปราศรัยอิเหนากุเรปัน ด้วยความเกษมสันต์หรรษา
ซึ่งมีพระทัยกรุณา ให้สังคามาระตาชัยชาญ
กรีพลไปช่วยดับเข็ญ ร่มเย็นประมอตันราชฐาน
ขอบคุณเป็นพ้นจะประมาณ ได้สำราญด้วยเดชพระภูมี ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังท้าวประมอตันพาที จึงมีมธุรสตอบไป
ซึ่งพระองค์ทรงพระเมตตา แก่บุษบายาหยีศรีใส
บำรุงเลี้ยงมิให้ร้อนใจ รักใคร่เป็นฉันพระลูกยา
อันความกรุณาปรานี ก็เหมือนหนึ่งว่ามีแก่ตัวข้า
จะสนองพระคุณพระราชา ไปกว่าจะม้วยชีวัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์รังสรรค์
มีพระทัยเมตตาผูกพัน แก่ท้าวประมอตันเป็นพ้นไป
จึงเรียกเอาเครื่องทรงอลงการ มงกุฎสังวาลประทานให้
ทั้งภูษาผ้าทรงอำไพ เครื่องใช้ต่างต่างอย่างดี
อันประไหมสุหรีทั้งสี่องค์ ต่างก็จัดเครื่องทรงถ้วนถี่
ประทานอรรคราชเทวี องค์ประไหมสุหรีประมอตัน
แล้วมีพระราชบัญชา สั่งมหาเสนาคนขยัน
จงนำระตูจรจรัล ไปอยู่ปราสาทสุวรรณรจนา
ถ้าคิดถึงลูกรักเมื่อไร ก็แล้วแต่จะไปมาหา
ด้วยได้เลี้ยงดูกันมา อย่าเกรงว่าข้างหน้าข้างใน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันอัชฌาสัย
ทั้งประไหมสุหรีทรามวัย มีใจชื่นชมยินดี
รับประทานเครื่องทรงอลงกต ยอกรประณตบทศรี
ตำมะหงงนำเสด็จจรลี ไปอยู่ดังมีพระบัญชา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
ครั้นรุ่งอรุณเวลา พระสุริยาจำรัสอัมพร
ชวนสามอนุชาธิบดี พร้อมด้วยมเหสีดวงสมร
สระสรงทรงเครื่องอลงกรณ์ บทจรออกพระโรงฝ่ายใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เสด็จเหนือแท่นสุวรรณบรรจง ฝูงอนงค์หมอบเฝ้าอยู่ไสว
งามดังบุหลันอันอำไพ ดาษไปด้วยดวงดารา
พระจอมภพกุเรปันเรืองยศ มีมธุรสปรึกษา
แก่สามพระราชอนุชา สี่อรรคชายานงคราญ
อันอิเหนากุเรปันนั้นไซร้ ฤทธิไกรดังองค์พระสุริย์ฉาน
กรุงกษัตริย์น้อยใหญ่ไม่ต้านทาน เกรงเดชชัยชาญทุกนคร
แล้วมีอิสตรีที่รัก ประไพพักตร์เพียงเทพอัปสร
ประกอบด้วยยศศักดิ์เรืองขจร สถาวรเลิศล้ำธานี
แต่สององค์ควรเป็นปิ่นสนม ทุกกรมกำนัลสาวศรี
แต่จะตั้งประการใดดี จึงจะมีเกียรติยศสืบไป ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวดาหาผู้มีอัชฌาสัย
ได้ฟังดำริตริไตร แจ้งในกระแสพระบัญชา
จึงกราบประณตบทบงสุ์ ทูลองค์พระบรมเชษฐา
ซึ่งจะแต่งมงคลวิวาห์ พระโอรสนัดดาลาวัณย์
เป็นการใหญ่หลวงยิ่งนัก จะปรากฏยศศักดิ์ทุกเขตขัณฑ์
แต่อะหนะอิเหนากุเรปัน มีอิสตรีนั้นล้วนโสภา
ให้ระเด่นจินตะหราวาตี เป็นประไหมสุหรีฝ่ายขวา
อันองค์อะหนะบุษบา เป็นอรรคชายาฝ่ายซ้าย
ระเด่นสการะวาตี มะเดหวีฝ่ายขวาโฉมฉาย
นางมาหยารัศมีเพริศพราย มะเดหวีฝ่ายซ้ายคู่กัน

บุษบาวิลิศกัลยา มะโตฝ่ายขวาเฉิดฉัน
บุษบากันจะหนาลาวัณย์ นั้นเป็นฝ่ายซ้ายเทวี
ระหนากะระติกาโฉมตรู เป็นลิกูฝ่ายขวามารศรี
ฝ่ายซ้ายอรสานารี ตามที่ลำดับกันมา
อันสุหรันกันจาส่าหรี เป็นเหมาหลาหงีฝ่ายขวา
เบื้องซ้ายนั้นให้กัลยา นางหงยาหยาควรกัน
ครบที่ซ้ายขวาทั้งสิบองค์ เป็นปิ่นอนงค์สาวสรรค์
ในราชธานีกุเรปัน ไพร่ฟ้าทั้งนั้นจะเปรมปรีดิ์
อันระเด่นสุหรานากง จะดำรงสิงหัดส่าหรี
ให้สการะหนึ่งหรัดเทวี เป็นประไหมสุหรีโสภา
เอาธิดากษัตริย์ยศยง สี่องค์มาตั้งให้ครบห้า
ตามประเพณีวงศ์เทวา จงทราบบาทาพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกาหลังรังสรรค์
ทั้งอนุชาสิงหัดส่าหรีนั้น บังคมคัลแล้วทูลไปทันใด
อันระเด่นสียะตราหนึ่งหรัด ผ่านสมบัติดาหากรุงใหญ่
อะหนะวิยะดาทรามวัย เป็นประไหมสุหรียุพาพาล
ตำแหน่งที่มะเดหวีนั้น ดะราหวันผู้ยอดสงสาร
จินตะหรารัศมีเยาวมาลย์ เป็นมะโตนงคราญถัดมา
อันที่ลิกูโฉมยง นั้นองค์จินดาอรสา
ทีเหมาหลาหงีโสภา รัตนาวาตีทรามวัย

อันกะหรัดตะปาตีชัยชาญ ผ่านกรุงกาหลังเป็นใหญ่
บุษบารากาดวงใจ เป็นประไหมสุหรีนงลักษณ์
ถัดนั้นจัดราชบุตรี กษัตราทั้งสี่มีศักดิ์
ตั้งเป็นมเหสีที่รัก ครอบครองนักสนมนารี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันเรืองศรี
ฟังสามอนุชาก็ยินดี ภูมีจึงตรัสตอบไป
ซึ่งเจ้าจัดแจงดังนี้ ต้องตามประเวณีธรรมวิสัย
ว่าแล้วก็ชวนกันคลาไคล เสด็จออกบัญชรชัยรจนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ จึงมีพระราชบัญชาการ สั่งโหราจารย์ซ้ายขวา
จงเร่งหาฤกษ์ยามเวลา จะแต่งงานการวิวาห์บัดนี้

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ปโรหิตโหราทั้งสี่
รับสั่งกราบงามสามที ต่างแก้คัมภีร์ออกทันใด
ดูโชคชั้นชันษาพระโอรส ทั้งสี่องค์ทรงยศมาสอบใส่
เทียบกับราศีสี่เวียงชัย ขับไล่ได้ความตามตำรา
ครั้นแจ้งประจักษ์พรักพร้อมกัน บังคมคัลทูลศรีปัตหรา
ซึ่งจะแต่งงานการวิวาห์ เวลานาทีประกอบกัน
ยังอีกสิบห้าราตรี ฤกษ์ดีศรีสวัสดิ์เป็นมหันต์
กอบทั้งอุษาโยคโชคชั้น สิ่งสรรพ์อันตรายไม่ราคี

บรรดาเทวาทั้งนั้น ประชุมกันในเมษราศี
เป็นนักขัตฤกษ์เปรมปรีดิ์ ประเวณีเทวาสถาวร
ชันษาทั้งสี่พระโอรส จะปรากฏยศยิ่งสโมสร
พระเดชจะฟุ้งเฟื่องเรืองขจร ทุกนครจะมาบังคมคัล
บรรดาปัจจามิตรจะครั่นคร้าม แต่ออกนามก็ตระหนกอกสั่น
ไพร่ฟ้าจะผาสุกทุกเขตคัน พระทรงธรรม์จงทราบบาทา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันนาถา
ได้ฟังทั้งสี่โหรา พระผ่านฟ้ายินดีเป็นพ้นไป
จึงมีพระราชบัญชา ตรัสสั่งเสนาน้อยใหญ่
จงตระเตรียมแต่งการฉับไว ทั้งสี่เวียงชัยระดมกัน
เร่งรัดจัดปราสาทราชฐาน โดยการกำหนดทุกสิ่งสรรพ์
ทั้งข้างหน้าข้างในให้ครบครัน โดยวันศุภฤกษ์เวลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
ก้มเกล้ารับสั่งแล้วออกมา ยังที่ศาลาลูกขุนใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ หาตัวนายกรมวังมาสั่งเวร ให้หมายเกณฑ์ตามตำราพิธีใหญ่
นักการถือหมายรายออกไป ตามในสลักหลังสั่งมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

ยานี

๏ แปดตำรวจได้ข่าวหาบ่าวไพร่ ที่บ้านไกลใช้คนไปตามหา
บ้างไปคลังในเบิกไม้มา เอาขึ้นม้าเลื่อยถากแล้วลากลง
บ้างเจาะเสาเกลาไม้อึงมี่ ทำที่มุรธาภิเษกสรง
มุงหลังคาช่อฟ้าเยียรยง ยอดตรงสูงงามอร่ามวาว
ดาดเพดานดาราระย้าย้อย บุปผาห้อยร้อยเลือกล้วนสีขาว
ทั้งสี่ทิศป้องปิดม่านราว ตั้งโต๊ะสี่เท้าผ้าขาวปู
ขันถมใหญ่ทำมาแต่นคร ตั้งซ้อนคลุมฝาชีมีหู
ราชวัติฉัตรทองน้ำตะกู ลาดปูเสื่อสาดสะอาดตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ตั้งเตียงมณฑลบนปราสาท เพดานดาดห้อยย้อยพวงบุหงา
เหล่ากำนัลนั้นเชิญพระแสงมา ครบถ้วนอัษฎาสรรพาวุธ
ชาวภูษามาลามาตั้งเครื่อง กกุธภัณฑ์ค่าเมืองแลมงกุฎ
สาตราคมเชิงธงกระบี่ครุฑ สำหรับยุทธมาผูกเป็นคู่กัน
ชาวที่ทอดที่ราชาอาสน์ พรมเจียมปูลาดจัดสรร
สำหรับให้ฤาษีบีกูนั้น มานั่งพร้อมกันเมื่อวันงาน
มีเหมือนกันหมดทั้งสี่แห่ง ตกแต่งตามอย่างมหาศาล
ตำมะหงงนั้นเที่ยวตรวจการ ในสถานพร้อมเสร็จตามตำรา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ นอกวังตั้งระทาดอกไม้ เรียงรายโรงโขนสิ่งละห้า
หุ่นละครมอญรำนานา พันจันท์นั้นหามาทุกงาน

นอกวังดะหมังไปเที่ยวตรวจ ทุกหมู่หมวดพลเรือนแลทหาร
ให้กรมเมืองถางหญ้าหน้าพระลาน จะมีงานการเล่นทั้งปวง
ให้ปักราชวัติฉัตรธง รอบวงพระนครเมืองหลวง
ปักฉลากถากที่ทุกกระทรวง ร้านรวงของใครให้จัดแจง
แขวนโคมเรียงรายริมถนน ประชาชนจะได้สุขทุกหนแห่ง
เพลาย่ำค่ำให้จุดไฟแดง ประเทืองแสงสอดสีชวาลา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ บัดนั้น เสนีธิบดียาสา
ให้หาสังฆ์การีเข้ามา จงออกไปป่าอารัญ
นิมนต์สังปะลิเหงะฤาษี ทั้งพวกพ้องโยคีเข้ามาฉัน
สวดมนต์เย็นตามเวลามาให้ทัน แต่วันจันทร์เดือนสี่ปีระกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สังฆ์การีรับคำยาสา
กราบไหว้แล้วรีบไคลคลา ไปยังอรัญวาพนาลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ องค์สังปะลิเหงะฤาษี
แจ้งโดยกำหนดพิธี นิมนต์พระมุนีทั้งปวงไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ดาบสฟังแจ้งแถลงไข
จึงตอบวาจาอย่าร้อนใจ จะไปให้ทันการพระภูมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สังฆ์การีกราบลาพระฤๅษี
ดั้นดัดลัดป่าพนาลี คืนเข้าบุรีมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวปันจะรากันเชษฐา
ระตูปักมาหงันอนุชา ต่างผ่านพาราเสมอกัน
กับระตูผู้เชลยปันหยี ทั้งสิบห้าธานีเขตขัณฑ์
ซึ่งขอออกครั้งดำเนินเดินอรัญ ถวายต้นไม้สุวรรณบรรณาการ
บ้างถวายพระโอรสา ทั้งธิดาเยาวยอดสงสาร
กับเมืองออกอุณากรรณชัยชาญ ซึ่งถวายกุมารแลบุตรี
เป็นยี่สิบเอ็ดพารา แจ้งข่าวว่ามิสาระปันหยี
มิใช่โจรป่าพนาลี คือระเด่นมนตรีกุเรปัน
อุณากรรณนั้นก็คือพระธิดา ท้าวดาหาสุริย์วงศ์รังสรรค์
บัดนี้สี่พระองค์วงศ์เทวัญ ประชุมกันในกาหลังพารา
จะตั้งราชกิจพิธี อภิเษกบุตรีโอรสา
ซึ่งเป็นคู่ตุนาหงันกันมา ตามวงศ์เทวาในธานี
จำจะไปช่วยการพระภูวเรศ เอาพระเดชปกเกล้าเกศี
คิดแล้วทรงรถแลพาชี ดั้นดัดลัดคิรีรีบไป ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๏ รีบร้อนนอนไพรไม่หยุดยั้ง ถึงด่านกาหลังกรุงใหญ่
ให้หยุดรี้พลสกลไกร อยู่นอกพิชัยธานี

แล้วสั่งเสนาในชัยชาญ ให้บอกข่าวชาวด่านกรุงศรี
ว่าเราจะไปเฝ้าพระภูมี ด้วยใจภักดีปรีดา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีซ้ายขวา
ได้รับสั่งแล้วบังคมลา เผ่นขึ้นหลังม้ามาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงแจ้งกิจการ กับนายด่านสิ้นเสร็จทุกสิ่งสรรพ์
ตามซึ่งเมืองออกทั้งนั้น จะเข้าไปบังคมคัลอัญชลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น นายด่านกาหลังบุรีศรี
แจ้งความตามคำเสนี ขึ้นพาชีขี่ควบเข้าเวียงชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากม้า เข้าหาเสนาผู้ใหญ่
แจ้งความแต่ต้นจนปลายไป ตามในยุบลกิจจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีผู้มียศถา
ได้ทราบคดีก็ปรีดา เข้ามายังพระโรงรูจี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงทูลบาทบงสุ์ สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์เรืองศรี
ระตูยี่สิบเอ็ดธานี ซึ่งเป็นข้าธุลีพระบาทา
ของระเด่นมนตรีฤทธิรงค์ กับองค์พระบุตรีดาหา
รู้แจ้งว่าจะแต่งการวิวาห์ ทุกพารายินดีเป็นพ้นไป

ต่างแต่งจัดเครื่องบรรณาการ พุ่มสุวรรณกุสุมาลย์งามไสว

มาถวายพระองค์ทรงภพไตร โดยในขัตติยาประเพณี

บัดนี้พักพลทวยหาญ อยู่ยังปลายด่านบุรีศรี

จะขอเข้ามาเฝ้าอัญชลี พระภูมีจงทราบพระบาทา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา

ได้ฟังเสนีก็ปรีดา จึงมีบัญชาทันใด

ดูก่อนเสนาสามนต์ เร่งเกณฑ์รี้พลน้อยใหญ่

ไปรับเข้ามายังเวียงชัย ให้เป็นเกียรติไว้ในครั้งนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนากาหลังทั้งสี่

รับรสพจนาวาที ถวายอัญชลีแล้วออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ กะเกณฑ์รี้พลอลหม่าน ทั้งทหารพลเรือนซ้ายขวา

ให้นายเวรหมายรับสั่งดังบัญชา ตามตำราสำหรับรับแขกเมือง

สัสดีเกณฑ์ไพร่มิได้ช้า ทั้งช้างม้าโรงในให้ผูกเครื่อง

เสนีนำพลออกจากเมือง เดินเนื่องไปยังด่านชานบุรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงลงจากอาชา เข้ามาทูลระตูเรืองศรี

ว่าพระองค์ผู้ทรงธรณี ทั้งสี่สุริย์วงศ์เทวัญ

ทราบใต้บาทบงสุ์พระทรงเดช ว่าระตูทุกนิเวศน์เขตขัณฑ์
ภักดีมาถวายบังคมคัล ถวายเครื่องสุวรรณบรรณาการ
มีพระทัยยินดีปรีดา จึงใช้ให้ข้าคุมทวยหาญ
ออกมาเชิญเสด็จพระภูบาล เข้าในราชฐานเวียงชัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บรรดาระตูน้อยใหญ่
ได้แจ้งในคำเสนาใน มีพระทัยโสมนัสเปรมปรีดิ์
ต่างองค์สระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรืองจำรัสรัศมี
แล้วทรงคชาพาชี รถแก้วมณีอลงการ์
พร้อมด้วยเสนาพลามาตย์ เดียรดาษริ้วรายซ้ายขวา
เครื่องสูงฉัตรชัยไสวมา โกลาประโคมเสียงเกรียงไกร
เสียงพลทั้งยี่สิบกอง เสียงช้างม้าร้องหวั่นไหว
เสียงกงรถลั่นสนั่นไป คลาเคลื่อนเข้าในธานี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงสนามหน้านิเวศน์วัง ก็หยุดยั้งพลไกรชัยศรี
ต่างองค์ลงจากรถแลพาชี เสนีนำเข้าพระโรงคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายบังคม สี่กษัตริย์บรมรังสรรค์
ทั้งองค์อิเหนากุเรปัน พร้อมกันในพระโรงรจนา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
เห็นระตูมาถวายวันทา ก็ยินดีปรีดาเป็นพ้นไป
จึงมีพระราชบัญชา แก่ท้าวพระยาน้อยใหญ่
ทุกองค์ผู้ดำรงราชัย ยังไพบูลย์พูนสุขสวัสดี
หรือเกิดกลียุคทุกข์ร้อน พระนครขุ่นข้องหมองศรี
ซึ่งมาช่วยการทั้งนี้ ขอบใจพ้นที่จะพรรณนา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูนอบน้อมพร้อมหน้า
ได้ฟังสี่กษัตริย์ตรัสมา ต่างวันทาแล้วทูลสนองไป
เพราะเดชพระโอรสบทเรศ ปกเกศหาอันตรายไม่
อยู่เย็นเป็นสุขทุกกรุงไกร ดังฉัตรชัยร่มเกล้าทั้งธาตรี
บัดนี้พระเกียรติเลื่องลือชา ทุกนานาประเทศบุรีศรี
ว่าพระจอมอิศโรโมพี ทั้งสี่สุริย์วงศ์เทวัญ
เสด็จมาพร้อมกันในกาหลัง จะตั้งการสยุมพรเป็นมหันต์
ต่างแต่งบรรณาการเนืองนันต์ ทั้งพุ่มพวงดวงสุวรรณรจนา
มาถวายใต้เบื้องบทรัช ด้วยความโสมนัสหรรษา
ขอพึ่งพระเดชเดชา ไปกว่าชีวันจะบรรลัย ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์ทรงภพเป็นใหญ่
ได้ฟังชื่นชมภิรมย์ใจ ภูวไนยจึงมีพระบัญชา

ซึ่งระตูทั้งปวงภักดี จงมีศรีสวัสดิ์ไปภายหน้า
ศัตรูหมู่เข็ญอันหยาบช้า ให้พ่ายแพ้ฤทธาราวี
แล้วสั่งมหาเสนา จงนำเหล่ากษัตราเรืองศรี
ไปอยู่มนเทียรอันรูจี ให้มีความสุขสถาวร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูทั้งหลายสโมสร
ก้มเกล้าคำนับรับพร ชลีกรถวายบังคมคัล
ออกจากพระโรงรัตนาใน เสนานำไปขมีขมัน
ไปอยู่ปราสาทแก้วแพรวพรรณ พร้อมกันซึ่งระตูบรรดามา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นถึงกำหนดการวิวาห์ ต่างมาจัดแจงทุกแห่งไป
เหล่าพวกกรมวังตั้งบายศรี เจ็ดชั้นล้วนมณีศรีใส
หุ้มตาดสุวรรณอันอำไพ แว่นชัยสำหรับเวียนติดเทียนทอง
บ้างตั้งเครื่องบูชาระย้าแก้ว เป็นถ่องแถวสดสีไม่มีหมอง
คลังสมบัติจัดขันน้ำพานรอง กระโถนทองเหลืองตั้งเป็นแถวทิว
กรมท่าต้มน้ำชาเร็วรวด น้ำตาลกรวดลูกกาแฝ่แก้หิว
ใส่ถ้วยอย่างใหม่ลายริ้วริ้ว มีหูหิ้วลายทองรองจาน
เหล่าพวกเกณฑ์แห่แตรสังข์ คับคั่งธงชัยธงฉาน
อุสงหงันนั้นพวกราชยาน พนักงานหามมาไว้หน้าเกย

ทั้งสีวิกากาญจน์ยานุมาศ มีกระจังบังสาดเปิดเผย
กิดาหยันนั้นคอยอยู่ตามเคย เรียกหมากเสวยมาเตรียมไว้ ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะลิเหงะอาจารย์ใหญ่
คอยเวลานาทีที่จะไป ครั้นว่าได้เวลาเที่ยวหากัน
แต่ล้วนโยคีชีไพร ต่างครองเปลือกไม้แล้วผายผัน
ตาลิปัตรป้องหน้าเข้าอารัญ รีบไปให้ทันเวลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงกาหลังวังสถาน องค์พระอาจารย์ฌานกล้า
พาเหล่าโยคีลีลา ขึ้นยังมหาปราสาทพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่นเหนือสังฆอาสนะ สังฆ์การีประเคนกระบะเภสัชฉัน
ที่ฟันหักยักถวายหมากตะบัน นั่งเป็นหลั่นตามกิจพิธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราทั้งสี่
กับประไหมสุหรีห้าธานี ครั้นแสงสุริย์ศรีอโณทัย
จึงมีมธุรสเสาวนีย์ แก่สี่พระโอรสพิสมัย
ทั้งห้าพระธิดายาใจ นางกษัตริย์ทรามวัยสิบองค์
จวนจะใกล้เพลานาที จงเข้าที่ชำระสระสรง
ทรงเครื่องวิจิตรบรรจง อันปรากฏยศยงอลงการ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนากุเรปันหรรษา
กับสุหรานากงสียะตรา ทั้งกะหรัดตะปาตีชาญชัย
ระเด่นบุษบาวิยะดา นางสการะหนึ่งหรัดศรีใส
บุษบารากาทรามวัย บังคมไหว้รับราชบัญชา
แต่ระเด่นจินตะหราวาตี จำใจกลัวศรีปัตหรา
อสุชลคลอคลองนัยนา เบือนพักตรามาสรงวารี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

โทน
๏ ทั้งยี่สิบเก้าองค์สรงชล ทรงสุคนธ์ปนทองผ่องศรี
พระทรงสนับเพลารูจี พระบุตรีทรงภูษาพรรณราย
พระทรงสะอิ้งแก้วสุรกาญจน์ นางทรงสังวาลเฉิดฉาย
พระทรงฉลององค์พรรณราย พระธิดาทั้งหลายทรงสไบ
พระทรงทับทรวงตาบทิศ นางทรงสร้อยวิจิตรแสงใส
พระทรงพาหุรัดอำไพ ทรามวัยสอดทรงทองกร
พระทรงมหาธำมรงค์ นางทรงศิโรเพฐน์ประภัสสร
สี่องค์ทรงมงกุฎกรรเจียกจร ดวงสมรทรงกุณฑลรจนา
ระเด่นทั้งยี่สิบเก้าองค์ ต่างทรงอุบะบุหงา
ดังเทเวศร์กับเทวธิดา ครั้นเสร็จเสด็จมาบังคมคัล

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์รังสรรค์
จึงนำโอรสาลาวัลย์ จรจรัลจากปราสาทอำไพ

มเหสีทั้งห้าธานี ก็พาราชบุตรีน้อยใหญ่
สาวสรรค์ตามเสด็จคลาไคล ตรงไปเกยแก้วรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ จึงให้พระโอรสทั้งสี่องค์ ขึ้นทรงอุสงหงันสดสี
พร้อมด้วยหมู่พหลมนตรี แห่โดยตำแหน่งที่คู่กัน
เครื่องสูงฉัตรชัยเรืองรอง แตรสังข์ฆ้องกลองไหวหวั่น
พวกระเด่นกับระตูทั้งนั้น เดินตามอุสงหงันเป็นริ้วราย
บรรดาพระราชบุตรี ทรงสีวิกากาญจน์เฉิดฉาย
ขอเฝ้าแห่แหนมากมาย เบื้องท้ายสาวสรรค์ตามไป
อันศรีปัตหราทั้งสี่องค์ ทรงยานุมาศกงผ่องใส
มเหสีทั้งหกเวียงชัย ทรงวอตามไปทันที ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงขึ้นปราสาทแพรวพราย ต่างถวายนมัสการพระฤาษี
แล้วจุดเทียนบูชาโยคี สังฆ์การีเผดียงขึ้นทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์สังปะลิเหงะอาจารย์ใหญ่
ตั้งนโมสวดโร่ตามกันไป กว่าจะได้ฤกษ์พานาที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พระโหราหาฤกษ์ดิถี
ลอยขันนาฬิกาบนวารี จมลงถึงที่ให้ลั่นฆ้อง

เสียงประโคมดนตรีนี่นัน สังข์แตรแซ่สนั่นกึกก้อง
พนักงานเชิญภูษามาสำรอง ใส่พานทองถมยาราชาวดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ สาธุการ

๏ เมื่อนั้น จอมกษัตริย์ปัตหราทั้งสี่
พาโอรสนัดดาจรลี ไปปราสาทพิธีสรงชล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ พนักงานไขท่อปทุมทอง โปรยปรายอายละอองเป็นฝอยฝน
สี่พระองค์ทรงหม้อพุทธมนต์ รดบนเศียรเกล้าทั้งสี่องค์
พราหมณ์ชีบีกูประมาหนา ถวายอาเศียรพาทภิเษกสรง
น้ำสังข์น้ำกลศรดลง ใบมะตูมถวายทรงทัดกรรณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เสร็จสรงทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ ตำมะหงงบรรจงจัดเลือกสรร
เสด็จมาตามชาลาหน้าอัฒจันทร์ โปรยสุวรรณมาลีทีละฟาย
เสนากิดาหยันนั้นคอยเก็บ แย่งกันจนเล็บหักหาย
เสด็จขึ้นปราสาทแก้วแล้วโปรยปราย เจ้านายเชื้อพระวงศ์ทรงแย่งกัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ นั่งเหนือแท่นสุวรรณบัลลังก์รัตน์ ภายใต้เศวตฉัตรเฉิดฉัน
ทั้งสี่องค์นั่งเรียงเคียงกัน อนงค์นางที่จัดสรรมานั่งล้อม

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ตำมะหงงตรงเข้าไปจุดเทียน ติดแว่นวิเชียรเจิมจันทน์หอม
เสนากิดาหยันพรั่งพร้อม นั่งล้อมรอบองค์พระทรงธรรม์
ตำมะหงงส่งต่อตามลำดับ เวียนวงส่งรับเป็นหลั่นหลั่น
มโหรีดีดสีขึ้นพร้อมกัน เสียงสนั่นบันลือฆ้องกลอง

ฯ ๔ คำ ฯ มโหรี

ร่าย

๏ ครั้นครบเสร็จเจ็ดรอบตามลำดับ ตำมะหงงบรรจงจับทีละสอง
มาปักลงไว้ในขันทอง ใบพลูรองดับอัคคีแล้วคลี่คลาย
จึงโบกควันจันทน์เจิมเฉลิมพักตร์ เอาช้อนตักมะพร้าวอ่อนป้อนถวาย
จำเริญศรีอย่าให้มีอันตราย ข้าศึกแพ้พ่ายไปทุกทิศ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวประมอตันบันเทิงจิต
จึงถวายของขวัญพระทรงฤทธิ์ กระบี่กริชครบเครื่องสรรพาวุธ
ทั้งเครื่องทรงอย่างกษัตริย์ตรัสเตร็จ ทับทรวงประดับเพชรแลมงกุฎ
สร้อยสังวาลบานพับชมพูนุท ทั้งพหลพลยุทธห้าพัน
อันระเด่นบุษบานารี สร้อยสนมณีล้วนจัดสรร
สำหรับองค์พระธิดาลาวัลย์ นางกำนัลน้อยน้อยแปดร้อยปลาย
อันระตูทั้งยี่สิบเอ็ดเมือง ก็จัดเครื่องบรรณามาถวาย
ดอกไม้เงินทองมากมาย เรียงรายทั่วท้องพระโรงชัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น ฝ่ายพวกมหรสพน้อยใหญ่
โขนละครมอญรำระบำใน แทงวิสัยไต่ลวดประกวดกัน
หกคะเมนสามต่อดูคอแหงน รำแพนน่ากลัวตัวสั่น
นอนดาบคาบค้อนขบฟัน ห่วงพันผ้าชุบน้ำมันยาง
สิงโตญวนควรเล่นแต่การใหญ่ หกคะเมนต่อขึ้นไปได้หลายอย่าง
มงครุ่มกลองตั้งอยู่หว่างกลาง ระเบงวางศรไปไล่นกยูง
ช่องระทาหุ่นจีนงิ้วเจ๊ก ละครแขกเล็กเล็กใส่หัวสูง
ชาตรีมีแต่ล้วนชาวตะลุง ซัดกันนุงตามถนนแห่กรวดลาว
ต่างเล่นเป็นการประกวดกัน เสียงสนั่นโกลาฉ่าฉาว
เสียงกลองกึกก้องด้วยเชิดกราว เสียงส้าวสะเทือนทั้งพารา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวเมืองถ้วนหน้า
แต่งตัวตามมีแล้วลีลา มาตามรัถยามากมี
ลางคนอุ้มลูกจูงหลาน ดูงานสมโภชอึงมี่
เบียดเสียดไม่เป็นสมประดี บ้างทะเลาะด่าตีนี่นัน
พวกข้าหลวงชาววังรังเขาเกี้ยว พอใจเที่ยวดูโขนที่โลนขัน
หนุ่มหนุ่มกลุ้มล้อมพัลวัน ผูกพันเบียดสีเป็นทีไป
เหล่าหญิงแม่หม้ายไร้ลูกผัว แต่งตัวเต็มประดาหน้าเป็นไข่
เห็นเจ๊กเจ้าภาษีก็ดีใจ แวะเข้าไปนั่งเคียงเรียงบนม้า
ปะเมียเจ๊กเจ้าภาษีนั้นขี้หึง ก็โกรธขึ้งเคืองขัดสะบัดหน้า
โต้ตอบเปรียบปรายกันไปมา พอละครคนซาลาโรง ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นสนธยาราตรีก็มีหนัง พิณพาทย์ฆ้องกลองดังทั้งเกราะโกร่ง
บนร้านใส่ไต้จุดไฟโพลง เบิกโรงลิงจับหัวค่ำมา
ดอกไม้พุ่มพ้อมใหญ่แขวนจุด คนแน่นอุตลุดกันหนักหนา
นกบินจุดบนช่องระทา ดอกไม้ม้าคนวิ่งหญิงชายเกรียว
พะเนียงใหญ่ให้เสียงส่องแสง ไม้กระถางดอกแดงใบเขียว
โคมมังกรเดินย้อนลดเลี้ยว โคมญวนเดินเกี่ยวเป็นคู่กัน
พวกโหยกเหยกกินเหล้าเมาหรา เดินพูดจาอึงอื้อถือไม้สั้น
เข้าโรงหมี่ตีเจ๊กพัลวัน นครบาลมาทันจับตัวไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหราเป็นใหญ่
ครั้นเห็นสำเร็จเสร็จการพิธีชัย ภูวไนยยินดีปรีดา
จึงชวนราชสุริย์วงศ์มเหสี โอรสบุตรีเสนหา
เสด็จกลับเข้ายังปรางค์ปรา เสนาตามเสด็จมากมี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๓๕

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ตั้งแต่เสร็จการวิวาห์ในธานี ภูมีสุขเกษมเปรมใจ
ด้วยพระมเหสีทั้งเก้าองค์ ฝูงอนงค์กำนัลน้อยใหญ่
แต่ระเด่นจินตะหราทรามวัย นางมิได้มาเฝ้าสักเวลา
พระแจ้งใจในนางโฉมตรู ยังเคืองข้องแค้นอยู่นั้นหนักหนา
จำจะไปไกล่เกลี่ยพูดจา ให้หายโกรธาเสียสักที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดพลางทางตรัสแก่บุษบา พี่จะลาแก้วตามารศรี
ไปหาจินตะหราวาตี เทวีอย่าระคางหมางใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาค้อนขัดอัชฌาสัย
มาบอกความใครห้ามมิให้ไป จะแกล้งให้เขาว่านินทากัน
น้องนี้เจียมตนเป็นพ้นคิด ที่จริงจิตอยากจะใคร่ให้ผายผัน
เชิญเสด็จภูธรจรจรัล ทรงธรรม์อย่าถวิลกินใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชอบอัชฌาสัย
พระโลมลูบปฤษฎางค์นางทรามวัย เจ้าดวงใจของพี่ผู้ยอดรัก
ตรัสพลางทางทรงเครื่องหอม แพรย้อมมะเกลือดำร่ำหนัก
หอมตรลบอบองค์ทรงสะพัก เสด็จตรงมาตำหนักกัลยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เข้าห้องสุวรรณชั้นใน นั่งบนเตียงเคียงไหล่จินตะหรา
จึงกล่าวเกลี้ยงเลี่ยงตอบวนิดา ด้วยสุนทรวอนว่าให้อาลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ ดวงเอยดวงสมร อย่าเคืองค้อนแค้นจิตคิดสงสัย
ด้วยตัวพี่มีกรรมจึงจำไกล อรไทอย่าระคางหมางเมิน
พี่ตั้งจิตคิดมาหาน้อง อย่าขุ่นข้องแค้นระคางให้ค้างเขิน
ตรัสพลางสัพยอกหยอกเอิน อย่าสะเทินเหินห่างอยู่อย่างนั้น
พระกรกอดสอดรัดกระหวัดไว้ นางปัดกรค้อนให้แล้วผินผัน
พระปราศรัยไขว่คว้าเป็นเชิงชั้น ทรงธรรม์วอนว่าให้อาลัย

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราแค้นขัดอัชฌาสัย
มิได้ตอบพจมานประการใด นางเมินพักตร์ผลักไสไม่ไยดี

ฯ ๒ คำ ฯ

โลม

๏ สุดเอยสุดสวาท นุชนาฏไม่เห็นหัวอกพี่
รักเจ้าเท่าเทียมดวงชีวี จงปรานีพี่บ้างนางน้องรัก
ตรัสพลางลูบไล้ไขว่คว้า อุยหน่าหยิกเจ็บเล็บจะหัก
ว่าไม่ฟังจริงจริงเจียวนงลักษณ์ นี้ก็หักมือไม้ให้ร้องอึง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหรายังพิโรธโกรธขึ้ง
คอยสะบัดปัดกรกระบอนกระบึง หยิกทึ้งข่วนซ้ำทำท่วงที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เห็นนางแค้นขัดตัดไมตรี ไม่มีเมตตาอาลัย
จะได้แคะและเล็มเห็นเต็มติด จนจิตคิดขัดอัชฌาสัย
จะนั่งนิ่งเนิ่นนานรำคาญใจ ภูวไนยเสด็จกลับมาฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงมนเทียรที่สถาน อันโอฬารพรรณรายฉายฉัน
เข้าห้องบุษบาลาวัณย์ ทรงธรรม์สุขเกษมเปรมปรีดิ์
อยู่อยู่แล้วก็จู่ไคลคลา ไปหาจินตะหรามารศรี
เป็นหลายครั้งตั้งใจไม่ไยดี ภูมีเคืองพระทัยไม่จรจรัล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาสาวสวรรค์
ครั้นรุ่งรางสร่างศรีรวิวรรณ แสงจันทร์ลับพื้นอัมพร
จึงสระสรงทรงเครื่องอำไพ งามวิไลดังเทพอัปสร
พร้อมด้วยฝูงอนงค์นิกร บทจรขึ้นเฝ้าพระชนนี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงสุวรรณปราสาท อันโอภาสจำรัสรัศมี
ยอกรถวายอัญชลี ด้วยความยินดีปรีดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางประไหมสุหรีดาหา
เห็นราชบุตรีขึ้นมา กัลยาจึงตรัสไปทันใด
เป็นไฉนอะหนะบุษบา จะพลอยให้ขายหน้าเขาว่าได้
หนักเบาเจ้าก็รู้อยู่เต็มใจ ช่างนิ่งเสียได้ไม่เจรจา
จะเตือนอิเหนาก็เป็นไร ให้ไปหาระเด่นจินตะหรา
เมื่อทิ้งเสียมิได้ไปมา จะให้เขานินทาเป็นราคี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ชลเนตรคลอเนตรนางเทวี จึงชลีกรสนองไปทันใด
ลูกได้ทูลเตือนเป็นหลายครั้ง กะกังเคืองขัดอัชฌาสัย
เมื่อพระไม่เสด็จคลาไคล ก็จนใจเป็นพ้นคณนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
จึงตอบอะหนะบุษบา ช่างว่าฉันใดดังนี้
ไม่รู้หรือว่าผัวของเขา จะชิงเอาไว้ได้ไม่บัดสี
เสียชาติเสียวงศ์พงศ์พี เสียศักดิ์ไม่มีความอาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาโฉมฉาย
น้อยใจชลนัยน์ฟูมฟาย นางถวายบังคมคลาไคล
เดินตรงเข้าห้องไสยา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
ไม่ควรเป็นหรือมาเป็นเช่นนี้ไป นางพิไรครวญคร่ำร่ำโศกี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ไม่สบายมาหลายราตรี วันนั้นภูมีลีลา
ไปหากันจะหนาดวงสมร จนทินกรเลื่อนลับพฤกษา
ราตรีเข้าที่นิทรา ด้วยองค์วนิดาเยาวมาลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กล่อม

๏ แต่คลึงเคล้าเฝ้าชมสมสอง จนอุทัยไขส่องฉายฉาน
จึงสระสรงทรงเครื่องอลงการ ภูบาลตรัสสั่งกัลยา
พี่จะเข้าไปเฝ้าพระชนนี องค์ประไหมสุหรีดาหา
สั่งเสร็จพระเสด็จไคลคลา เข้ามายังปราสาทรูจี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวาท แทบบาทองค์ประไหมสุหรี
เฝ้าอยู่กลางอนงค์นารี ภูมีไม่ว่าประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
เห็นอิเหนามาเฝ้าก็เคืองใจ อรไทจึงมีวาจา
ดูก่อนนัดดาช่างทำได้ เหตุใดตัดรักจินตะหรา
หลงอยู่มิได้ไปมา จะให้เป็นฉันทาราคี
เขาจะว่าบุษบานี้แสนชั่ว หวงผัวเขาไว้ไม่บัดสี
ซึ่งเจ้าทิ้งเขาเสียดังนี้ จินตะหราวาตีจะน้อยใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีบังคมไหว้
จึงทูลสนองไปทันใด พระชนนีจงได้เมตตา
อันนางจินตะหรานงลักษณ์ ลูกรักก็ได้ไปหา
นางตัดเยื่อใยไม่เจรจา แต่พักตราจะดูก็ไม่มี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงตรัสตอบอิเหนาไปทันที เจ้านี้เห็นชายจะดีครัน
เขาจึงดูหน้าไม่พาที ต่อจะมีสิ่งขัดเป็นข้อขัน
แต่นี้ไปแม้นไม่จรจรัล งอนง้อนางนั้นให้ไยดี
ก็จะพรากบุษบาลาวัณย์ มิให้เห็นหน้ากันทั้งสองศรี
ครั้นมิว่าโดยธรรม์ประเพณี ข้างนี้ลูกนั่นก็หลานรัก ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมีศักดิ์
ได้ฟังเร่าร้อนฤทัยนัก ก้มพักตร์ไม่ตอบพระวาจา
ทั้งรักทั้งเกรงเป็นสุดคิด ทั้งผิดใหญ่หลวงเป็นหนักหนา
จึงยอกรประนมบังคมลา มายังบุษบานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ นั่งลงแล้วเล่าความใน ตามคำองค์ประไหมสุหรี
น้องรักค่อยอยู่จงดี วันนี้พี่จะลาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาปัดกรแล้วค้อนให้
ใครหวงแหนไว้มิให้ไป เชิญเสด็จภูวไนยให้สำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
รับขวัญบุษบายุพาพาล แล้วภูบาลเสด็จมาสรงวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ ทรงกระแจะเจือจันทน์คันธรส แป้งสดหอมฟุ้งจรุงศรี
ทรงภูษาฉีกวิลาดชาติดอกดี พวงมาลีสวมหัตถ์ทัดยาดม
ทรงบุหรี่ใส่จันทน์ประจงจุด แล้ววางชุดลงไว้ในพานถม
เสด็จออกจากห้องพระบรรทม หวังชมจินตะหราพลางคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฝรั่งรำเท้า

ร่าย

๏ กรายกรอ่อนระทวยนวยนาด ขึ้นปราสาทแก้วมณีศรีใส
เข้าห้องจินตะหรายาใจ สนมในน้อยน้อยถอยออกมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ นั่งแนบแอบชิดสะกิดสะเกา นี่แน่เจ้าจริงจังดังพี่ว่า
พี่รักเจ้าเท่าเทียมดวงชีวา แต่วาสนาอาภัพลับเหมือนปูน
อุตส่าห์มางอนง้อที่ข้อผิด ยังเบือนบิดจะให้ไมตรีสูญ
อย่าเคืองขัดตัดใจให้อาดูร จงเพิ่มพูนประดิพัทธ์กำหนัดใน
ว่าพลางทางชมเชยพักตร์ เอ็นดูเถิดน้องรักอย่าผลักไส
ก่นแต่หยิกตีพี่ยาไป เอออะไรว่าไม่ฟังน่าชังจริง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราเคืองค้อนแสนงอนหญิง
คอยสะบัดปัดกรอ่อนพริ้ง นางนิ่งนั่งเมินเขินขวยอาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โลม

๏ ดวงเอยดวงยิหวา เฝ้าเคืองข้องพี่ยาไม่เหือดหาย
พี่จะเล่าแต่ต้นไปจนปลาย โฉมฉายคอยฟังสัจจังเจียว
มีรับสั่งสมเด็จพระบิดา ให้พี่ตามบุษบาในป่าเปลี่ยว
ละนางร้างรักไว้ผู้เดียว กระสันเสียวถึงเจ้าทั้งเช้าเย็น
ครั้นเสร็จสรรพรับน้องมาครองสวาท นุชนาฏน้อยจิตไม่คิดเห็น
แสนลำบากยากเหลือเหื่อกระเด็น ไม่วางเว้นราชการท่านใช้เลย
จึงมิได้กลับไปเมืองหมันหยา เพราะเป็นกรรมทำมาดอกน้องเอ๋ย
ตั้งแต่นี้ดีกันเสียฉันเคย จงปรายเปรยเปรมปรีดิ์กับพี่ยา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราแค้นขัดสหัสสา
แต่อดกลั้นคันปากอยากพูดจา จึงตอบรสพจนาวาที
พระต้องตามหาคู่ตุนาหงัน ยังจะมาพัวพันอยู่ที่นี่
เชิญเสด็จภูธรจรลี ไปสมศรีที่พงศ์วงศ์เทวา
น้องนี้ต่ำศักดิ์รักตัว ทั้งคิดกลัวจะได้อายขายหน้า
ถ้าพระองค์ยังทรงพระเมตตา อย่าอยู่ช้าเชิญไปให้สำราญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

โลม

๏ เจ้าเอยเจ้าพี่ ไม่พอที่ว่ากล่าวให้ร้าวฉาน
ตัวพี่ไปใจคะนึงถึงนงคราญ พี่ว่าขานทั้งนี้มีแต่จริง
ก่นแต่ขับไล่ไปทีเดียว เจ้าหยิกซ้ำช้ำเขียวเจียวยอดมิ่ง
เสียแรงได้ง้องอนวอนวิง เฝ้าแต่ชิงชังพี่ไปทีเดียว
ตรัสพลางอิงแอบแนบชิด จุมพิตกรสอดกอดเกี่ยว
พระเชยแก้มแนมนมกลมเกลียว อุยหน่าขาเขียวไปสิ้นแล้ว ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราเคืองข้องไม่ผ่องแผ้ว
นางปัดกรค้อนคมข่วนเป็นแนว เชิญเสด็จคลาดแคล้วคลาไคล
ปานนี้บุษบามิบ้าบ่น จะปะปนคนชั่วให้มัวไหม้
อย่าเฝ้าเซ้าซี้พิรี้พิไร ขัดใจนิก็หยิกให้ยับเยิน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีนึกขวยเขิน
นางกล่าววาจาว่าก้ำเกิน ภูมีม่อยเมินเดินออกมา
พระทัยฉุนขุ่นข้องหมองจิต ให้แค้นคิดเคืองขัดสหัสสา
จึงเสด็จลีลาศยาตรา กลับมาขึ้นตำหนักสำนักใน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เข้าห้องบุษบายุพาพักตร์ นั่งแนบนงลักษณ์ด้วยรักใคร่
แล้วเล่าความแต่ต้นจนปลายไป ทีนี้ไม่ขอเห็นคนเช่นนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ได้ฟังพระภัสดาพาที เทวีตอบรสพจนา
เมื่อแรกเริ่มเดิมไซร้ใครใช้เล่า จึงไปเฝ้าสมสู่อยู่หมันหยา
บัดนี้นี่ใครให้เจรจา เขาจะค่อนนินทาสารพัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบนางจอมขวัญ
พี่ก็ได้ไปแล้วเป็นหลายวัน นางนั้นหยิกข่วนทำลวนลาม
อุตส่าห์ไปไกล่เกลี่ยว่ากล่าว นางพูดจาก้าวร้าวหยาบหยาม
พี่เกรงตรึกนึกประหวั่นครั่นคร้าม นี่แน่งามอยู่ดอกหรือมือเป็นริ้ว
ว่าพลางทางทำยียวน ให้นิ่มนวลได้แคะแกะสิว
พระก่ายเกยเชยปรางนางหักนิ้ว พลิกพลิ้วสรวลสันต์จำนรรจา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โลมปี่พาทย์

๏ เมื่อนั้น ระตูปันจะรากันเชษฐา
ระตูปักมาหงันอนุชา กษัตรายี่สิบเอ็ดเวียงชัย
แต่มาช่วยแต่งการสยุมพร ในนครกาหลังกรุงใหญ่
อันโอรสธิดายาใจ ก็ไปมาหากันอยู่อัตรา
ต่างโอวาทราชบุตรแลบุตรี ด้วยใจรักภักดีเสนหา
อยู่มาคำนึงถึงพารา จะอยู่ช้าเกรงจะเกิดภัยพาล
จึงปรึกษาพร้อมกันทุกองค์ สระสรงทรงเครื่องฉายฉาน
พากันบทจรมิทันนาน ขึ้นเฝ้าพระผู้ผ่านธรณี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงถวายอภิวันท์ ทูลศรีปัตตาหวันทั้งสี่
อีกองค์ระเด่นมนตรี อันมีอานุภาพมหิมา
แต่ข้ามาทูลบทมาลย์ พระผู้ผ่านพิภพนาถา
กำหนดได้สามเดือนตรา แต่เสร็จการวิวาห์ก็หลายวัน
ขอลาพระองค์ผู้ทรงเดช คืนไปนัคเรศเขตขัณฑ์
ถึงปีจะมาบังคมคัล ถวายบรรณาการนานา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
ฟังระตูทั้งปวงทูลลา ก็ปรีดาในราชหฤทัย
จึงตรัสอำนวยอวยพร ดัสกรอย่าต้านทานได้
ปราศจากทุกข์โศกโรคภัย อันตรายสิ่งใดอย่ารู้มี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
จึงมีสุนทรวาที แก่กษัตริย์ธิบดีทุกพารา
ซึ่งท่านจำนงจงรัก ภักดีขอบใจเป็นหนักหนา
จะกลับไปไพรีอย่าบีฑา จงบำรุงไพร่ฟ้าให้สำราญ
แม้นข้าศึกย่ำยีนัครา จงบอกมาจะไปช่วยหักหาญ
มิให้เดือดร้อนรำคาญ ด้วยการณรงค์ชิงชัย

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูทั้งผองก็ผ่องใส
ก้มเกล้ารับพรท้าวไท รับสั่งภูวไนยด้วยยินดี
จึงกราบถวายบังคมลา ทั้งสี่ปัตหราเรืองศรี
ต่างสั่งโอรสแลบุตรี แล้วมาที่ประชุมทัพฉับพลัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ต่างขึ้นรถรัตน์อัสดร คลายคลี่นิกรพลขันธ์
รอนแรมโดยทางพนาวัน แยกกันไปยังพารา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์นาถา
จึงทูลเชิญทั้งสองพระพี่ยา ไปประพาสคูหาให้สำราญ
ชื่อว่าปันจะหราคิรี มีทั้งที่เทวสถาน
เป็นหลักกาหลังมาช้านาน ศักดิ์สิทธิ์เชี่ยวชาญมหิมา
อยู่ริมฝั่งฟากทะเลทราย รอบรายล้วนพรรณบุหงา
เคยไปสักการะบูชา ล่าไล่มฤคามาแต่ไร

บัดนี้จะไปพลีกรรม์ เทวัญสถิตกุหนุงใหญ่
เมื่อครั้งศึกจะมาหราได้ว่าไว้ ให้มีชัยชนะแก่ไพรี
จะแก้บนเนื้อเบื้อแลกระทิง ทั้งมหิงส์เขาสุวรรณให้ถ้วนถี่
อีกทั้งดุริยางค์ดนตรี จะมีบวงสรวงให้ครบครัน
อนึ่งซึ่งโอรสแลนัดดา ได้ทำการวิวาห์เฉลิมขวัญ
น้องจะพาออกไปบังคมคัล ตามจารีตเทวัญแต่ก่อนมา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ทั้งสองพระบรมเชษฐา
ครั้นได้ฟังพระอนุชา แสนโสมนัสสาในพระทัย
ซึ่งเจ้าจะไปไหว้วันทา องค์ปะตาระกาหลาเป็นใหญ่
จะใช้บนให้สิ้นมลทินใน ฝ่ายพี่ก็จะไปให้พร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวกาหลังสุริย์วงศ์รังสรรค์
จึงตรัสสั่งยาสาเสนาพลัน ให้เตรียมพลขันธ์ตามตำรา
ทั้งสัตว์สิงสิ่งละพันเครื่องบวงสรวง จงสั่งกันทุกกระทรวงให้พร้อมหน้า
ให้อิเหนากับระเด่นสียะตรา เป็นทัพหน้านำพลสกลไกร
ให้สุหรานากงพงศ์กษัตริย์ กับกะหรัดตะปาตีศรีใส
ให้เป็นทัพหลังรั้งพลไป เตรียมไว้ให้พร้อมบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ยาสารับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ออกมานั่งยังที่ทิมชาววัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ให้เสมียนเขียนหมายรายบอก ทั้งข้างในข้างนอกตามรับสั่ง
ใช้ทนายวิ่งไปในคลัง สั่งให้ตั้งเครื่องพลีที่ประทับ
พวกตำรวจรองงานการมาก เร่งเบิกจากในกลางคืนสักหมื่นตับ
ล่วงไปมุงหลังคาฝาเฝืองยับ ทำห้องหับนอกในเสียให้ดี
เกณฑ์เลกข้าเจ้าที่เฝ้าศาล ให้ถากทายดายลานเผาจี่
ทำให้เสร็จจะเสด็จพรุ่งนี้ ในเพลาราตรีนี้ให้แล้ว ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กำนัลในทั้งผองผ่องแผ้ว
ดีใจจะได้ไปเหมือนคราวแล้ว ก็ชวนกันคลาดแคล้วลงไปเรือน
บ้างรื้อไข้หาตะไกรจะตัดผม มันไม่คมเดือดใจไปหาเพื่อน
เขาไม่ให้เฝ้าสำออยตะบอยเตือน ให้แล้วเหมือนทำบุญคุณมากมาย
ที่ขัดสนจนไร้ไม่มีเพลาะ เที่ยวปะเหลาะซุกซุนขวนขวาย
บ้างถ่ายของต้องเถียงกันวุ่นวาย เขาคิดปลายดอกเบี้ยเสียรายวัน
บ้างไขตู้กระจกยกถาดหมาก เครื่องนากออกมาขัดจัดสรร
หวีกระจกซ้อนใส่ไปในนั้น ของสำคัญจะได้ส่องทำนองเรา
บ้างเปิดหีบจัดจีบห่มนอนตาด เห็นรอยขาดอยู่นิดติดจะเก่า
ยังอีกผืนเยียรบับซับจินเจา แต่ว่าเขายืมไปให้บ่าวทวง
บ้างมีเพื่อนชอบอารมณ์ชมชิด จะต้องไปใจจิตคิดเป็นห่วง
จะเริศร้างห่างรักหนักทรวง นั่งง่วงกอดเข่าเฝ้าทุกข์
ที่ไม่มีเพื่อนเตือนแต่งตัว หวีหัวแต่ดึกนึกสนุก
ร้องเรียกบ่าวไพร่ให้ลุก ที่หัวจุกเร่งเกล้าเช้าไม่ทัน

พนักงานเชิญเครื่องมาเนืองแน่น ตั้งบนแท่นริมประตูดูเป็นหลั่น
มหาดเล็กเด็กชาเข้ามาพลัน ตรวจกันกลัวจะหายจดหมายไว้

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีธิบดีน้อยใหญ่
แต่สองยามย่ำฆ้องกลองชัย เข้ามาในราชวังตั้งกระบวน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ จัดเป็นพยุหบาตรประพาสป่า กองหน้าพลรบครบถ้วน
ถือธงเรียงรายปลายทวน แต่ล้วนใส่เสื้อปัศตู
พลเขนถือเขนเขียนทอง ใส่เสื้อสีตองเดินเป็นคู่
บ้างใส่เสื้อม่วงมือถือธนู มลายูถือหอกปลอกทอง
พลง้าวถือง้าวขาวปลาบ ใส่เสื้อเขียวขาบแขนปล้อง
ทนายปืนพื้นเสื้อดำทั้งกอง ลูกดินหินสำรองสองสำรับ
เอารถามาเตรียมเทียมเทียบ โดยระเบียบตามหลั่นเป็นอันดับ
รถสนมกรมในคั่งคับ คอยรับเสด็จพระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหรารังสรรค์
ครั้นรุ่งรังสีรวีวรรณ ก็จรจรัลไปสรงชลธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างชำระสระสนานสำราญสกนธ์ ทรงสุคนธ์ปนทองผ่องศรี
สอดใส่สนับเพลาอย่างดี ภูษาทรงนุ่งหยี่สีต่างกัน

สอดทรงฉลององค์โหมดตาด เจียระบาดปั้นเหน่งสายกระสัน
ตาบทิศสร้อยสนสังวาลวรรณ ทองกรกุดั่นฝังพลอย
ต่างทรงธำมรงค์เรือนครุฑ กุณฑลมงกุฎกรรเจียกห้อย
อุบะทำด้วยเพชรเม็ดไม่น้อย เหน็บกริชสายสร้อยกระสันองค์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จเสด็จจรลี ต่างชวนมเหสีนวลหง
ยุรยาตรนาดกรมาเกยทรง ฝูงอนงค์นางในไสวมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ขึ้นเกยชาลาหน้าปราสาท ต่างองค์ทรงราชรถา
จึงสั่งให้เคลื่อนพยุหโยธา ออกจากทวาราเวียงวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถทรง ดุมวงวิจิตรปิดทองปะหัง
เทพประนมรายเรียงรอบบัลลังก์ มีกระจังฝังพลอยพรอยพราย
แอกงอนอ่อนงามปลายสะบัด เทียมกัณฐัศว์ชักรถผันผาย
รถประเทียบเป็นระเบียบเรียบราย ตามกันดังสายธารา
เครื่องสูงหักทองขวางกวางตุ้ง สำหรับใช้ไปกุหนุงปันจะหรา
ฆ้องกลองกึกก้องอรัญวา ตำรวจซ้ายขวาแห่เป็นทิว
บ้านกำนันรายทางวางของถวาย แจกจ่ายเกณฑ์แห่ให้แก้หิว
ทุ่งกว้างทางไกลแลตะลิว บ้างหาบหิ้วน้ำท่าหาไปกิน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ชมดง

๏ เข้าดงพระยาไฟใจพรั่น พื้นพรรณยูงยางอยู่หว่างหิน
พ่างพื้นปัถพีไม่มีดิน เป็นถิ่นศิลาลาดสะอาดตา
ลางแห่งเป็นห้วยเหวธาร ดูสนุกสนานนักหนา
น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา ธารท่าชอบกลเป็นพ้นไป
ที่เหน็ดเหนื่อยหยุดพักตักอาบ เห็นแท่นร่มรื่นราบหยุดอาศัย
พอหายเหนื่อยเลื่อยล้าพากันไป ตามเสด็จภูวไนยจะให้ทัน
เข้าแดนปันจะหราบรรพต เขาใหญ่ใสสดดังแสร้งสรรค์
ยอดเงื้อมเลื่อมพรายหลายพรรณ เป็นน้ำพุดุดั้นไหลริน
ศิลางอกออกระย้าดังว่าพู่ พิศดูแต่ไกลใกล้เป็นหิน
บ้างเป็นเสาตรวยตรงลงถึงดิน ดูไม่สิ้นเลยล่วงหนทางมา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ครั้นถึงที่ประทับยับยั้ง ริมตระพังสิงขรปันจะหรา
จึงให้หยุดรี้พลโยธา เสด็จขึ้นพลับพลาพนาลี
พร้อมพระประยูรวงศ์พงศา โอรสนัดดามเหสี
อำมาตย์มาตยามนตรี โยธีพรั่งพร้อมล้อมวง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีดาหานวลหง
จึงชวนราชบุตรีทั้งสี่องค์ จะไปสรงชลธีที่ลำธาร
ทั้งจะได้ชมพรรณบุหงา งอกงามดาษดาตามริมศาล
ต่างองค์ทรงเครื่องอลงการ เหล่าสนมบริวารก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้นถึงแท่นแผ่นผาริมวารี เทวีมีจิตหรรษา
ต่างองค์เรียกทรงผลัดมา เหล่ากำนัลกัลยาพากันลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ มะเดหวีขัดสีฉวีวรรณ ระเด่นทั้งนั้นลงสระสรง
พระพี่เลี้ยงเคียงข้างสี่องค์ ฝูงอนงค์แหวกว่ายเล่นไล่กัน
บ้างดำด้นค้นคว้าในวารี หยอกกันซิกซี้แล้วสรวลสันต์
บ้างเก็บดอกโกมุทบุษบัน บัวเผื่อนบัวผันลินจง
เห็นบัวหลวงช่วงชิงกันเก็บมา ถวายองค์บุษบานวลหง
มะเดหวีชี้บอกนางอนงค์ เจ้าจงเก็บฝักหักเอามา
บ้างซัดสาดวารีเป็นคู่คู่ ตามหมู่อนงค์ในซ้ายขวา
สรวลระริกซิกซี้ปรีดา หยอกกันไปมาในท้องธาร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ สรงเสร็จเสด็จขึ้นแท่นศิลา ทรงสุคนธ์ปนบุหงาหอมหวาน
แล้วชวนกันจรจรัลมาริมธาร จวนจะถึงซึ่งศาลเทพา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ปะวะหลิ่ม

๏ เดินพลางทางชมรุกขชาติ เดียรดาษเรียงรายซ้ายขวา
มะเดหวีชี้บอกดอกจำปา บุษบาโน้มกิ่งลงชิงกัน
สาวหยุดยี่นย้อยห้อยระย้า วิยะดาเก็บใส่ลงในขัน
บุษบารากาลาวัณย์ เก็บดอกปะหนันริมบรรพต

นางสการะหนึ่งหรัดรัศมี เก็บดอกมลุลีสีสด
ดะราหวันสั่นสอยคันธรส เอาไปบดแป้งไว้จะได้ทา
เหล่าบุตรีกษัตริย์ทั้งนั้น พี่เลี้ยงกำนัลก็หรรษา
บ้างเที่ยวไปเก็บได้มะลิลา ซ่อนมาจะเอาไปให้เพื่อนกัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

สมิงทอง

๏ ลางนางบ้างเก็บผลมะม่วง ผูกเป็นพวงรวบรัดจัดสรร
บ้างหาไม้น้อยน้อยสอยลูกจันทน์ ผลนั้นสุกงอมหอมดี
นางกำนัลสั่นเก็บลูกลำไย ที่ผลใหญ่มาถวายมะเดหวี
มะตูมตาดกลาดเกลื่อนปัถพี น้อยหน่าสาลี่กินดีครัน
บ้างโน้มกิ่งปริงปรางประยงค์ชิด พลางสะกิดเพื่อนมาพากันสั่น
สุขเกษมเปรมใจไปด้วยกัน ทุกหน้ากำนัลอนงค์ใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
กับกะหรัดตะปาตีชาญชัย ชวนกันว่าจะไปเชิงคิรี
อีกทั้งสียะตราสุริย์วงศ์ กับสุหรานากงเรืองศรี
สังคามาระตาผู้ภักดี พี่เลี้ยงเสนีก็ตามมา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

ชมดง

๏ เดินมาพากันชมพฤกษาสูง ยางยูงแก้วเกดกฤษณา
กระลำพักสักสนคนทา ต้นพะวาขานางยางทราย

ตะขบข่อยโคนดีมีหลายต้น ประสันตาสั่งคนให้ขุดถวาย
ตะโกกุ่มพุ่มดีแต่ทีคลาย เอาไว้หลายปีไปเห็นได้การ
เห็นโมกใหญ่ห้ากำลำต้น โตพ้นไม้ในราชฐาน
เรียกหารักษาองค์ลนลาน มีดพร้าจอบขวานเอามาพลัน
บ้างขุดบ้างคุ้ยบ้างขน ประสันตาเป็นคนเลือกสรร
เที่ยวเร่เตร่หาในอารัญ ต่างสำรวลสรวลสันต์จำนรรจา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ เสด็จมาพบเหล่านางชาววัง เห็นห่ออะไรรุงรังนักหนา
จึงตรัสถามว่าได้อะไรมา นางกำนัลทูลว่าลูกยอ
ประสันตาร้าหักกล้วยตานี เอาไปให้ทั้งหวีใส่ในห่อ
ปูนตาร้องว่าอ๋อฮอ ไปตำส้มกินให้พอเถิดน้องรัก
เสนาฮาลั่นสนั่นเสียง นางกำนัลหมอบเมียงพระทรงศักดิ์
แล้วแฝงกายอายหน้าอดสูนัก วิ่งหนีมาตำหนักพลับพลา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

พระทอง

๏ เลียบเดินตามเนินคิรี พบราชบุตรีเสนหา
ต่างองค์ช่วยเก็บมาลา ไขว่คว้าหยอกเย้าเป็นเหล่ากัน
อิเหนาเข้าเก็บพิกุลร่วง แล้วน้าวหน่วงกิ่งน้อยค่อยค่อยสั่น
บุษบากันจะหนาแย่งกัน ต่างสำรวลสรวลสันต์กันไปมา
ฝ่ายสุหรานากงศรีใส กรีดเล็บเก็บได้ดอกบุหงา
ให้สการะหนึ่งหรัดโสภา กับธิดากษัตริย์ทั้งนั้น

สียะตราทรงสอยดอกสร้อยฟ้า ให้ระเด่นวิยะดาดะราหวัน
องค์กะหรัดตะปาตีพี่ยานั้น เก็บดอกมะลิวัลย์บนคิรี
ให้ระเด่นบุษบารากา กับบุตรีกษัตราทั้งสี่
สังคามาระตาเก็บมาลี จำปีกาหลงชงโค
ประทานให้ขนิษฐายาใจ กุสุมารับใส่ไว้ในโถ
หาไม้น้อยสอดสอยลูกจันทน์โอ เลือกลูกโตโตน่ารัก
ไปถวายบุษบานารี ทั้งองค์มะเดหวีมีศักดิ์
นางกำนัลนั่งล้อมพร้อมพักตร์ ไม่มีใครอยู่ตำหนักสักคนเดียว
เหลือแต่จินตะหราวาตี เคืองระเด่นมนตรีไม่มาเที่ยว
บรรดามาพากันเล่นเกรียว ในไพรกว้างทางเปลี่ยวนี่นัน ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมสันต์
จึงชวนเหล่าระเด่นทั้งนั้น พากันมาเฝ้าพระมารดา
แล้วจึงทูลเชิญให้คลาไคล เสด็จไปทะเลทรายให้หรรษา
จะได้เก็บกรวดหอยนานา ตามมีในท่าหาดทราย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีมีศักดิ์เฉิดฉาย
ได้ฟังแย้มยิ้มพริ้มพราย ชวนระเด่นทั้งหลายจรจรัล
เลียบเดินตามเนินปากถ้ำ อิเหนานำเสด็จผายผัน
พร้อมพรั่งแสนสาวเหล่ากำนัล พากันตามเสด็จอึงมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงช้า

๏ ครั้งถึงชายทะเลแลโล่ง เป็นน้ำขาวเปล่าโปล่งต่างหรรษา
จึงหยุดพักหายเหนื่อยที่เลื่อยล้า แล้วก็พากันเที่ยวพ่านไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

เบ้าหลุด

๏ ต่างองค์ทรงเก็บกรวดหอย ศิลาลายพรายพร้อยสีใส
ดังคนแสร้งสรรบรรจงไว้ เต็มไปริมฝั่งชลธี
ที่เขียวสดรจนาดังว่าแก้ว พรายแพร้วเลื่อมระยับสลับสี
ต่างเก็บไว้ได้มากมี สรรเอาที่ดีใส่พานมา
ลางนางบ้างเก็บไข่มุก สีสุกสดสล้างพลางหรรษา
ที่เม็ดใหญ่หวงไว้เต็มประดา จะเอามาทำแหวนสักสองวง
ลางนางบ้างได้กัลปังหา มาถวายบุษบานวลหง
ต่างแสนเกษมสุขไปทุกองค์ ฝูงอนงค์นารีก็ปรีดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีปรีดิ์เปรมหรรษา
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยา ก็ชวนกันกลับมาพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหราเป็นใหญ่
ครั้นเวลาสายัณห์ลงไรไร เสด็จเข้าข้างในที่ไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ บัดนั้น เสนีสี่นายซ้ายขวา
เกณฑ์ไพร่รายรอบพลับพลา กองไฟดาษดาดังกลางวัน

ฝ่ายเจ้าพนักงานแต่งศาลเจ้า ดาดเพดานม่านราวกางกั้น
ฉัตรธงเบญจรงค์เจ็ดชั้น ราชวัติจัดเป็นหลั่นเรียงราย
พนักงานสัตว์สิงสิ่งละพัน พร้อมกันนั่งคอยปล่อยถวาย
ชาวประโคมดนตรีเตรียมกาย พอสุริย์ฉายเรืองรองส่องฟ้า

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมียศถา
ทั้งกะหรัดตะปาตีสียะตรา สุหรานากงทรงฤทธี
ทั้งระตูประมอตันท้าวหมันหยา ต่างมาสรงสหัสขัดสี
ทรงเครื่องเรืองอร่ามงามดี เสด็จมาคอยสี่พระทรงธรรม์

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหรารังสรรค์
ครั้นอุทัยไขสีรวีวรรณ จรจรัลมาสรงวาริน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างชำระสระสรงชลธาร ทรงสุคนธ์หอมหวานตระการกลิ่น
สนับเพลาปักเป็นรูปนาคินทร์ ภูษาทรงข้าวบิณฑ์พื้นแดง
ห้อยหน้าผ้าทิพขลิบตาด เจียระบาดคาดทับระยับแสง
ปั้นเหน่งลายลงยาราคาแพง ฉลององค์ก้านแย่งติดเลื่อมลาย
ตาบทิศทับทรวงดวงระยับ สังวาลบานพับกระสันสาย
ทองกรแก้วกุดั่นพรรณราย ธำมรงค์เพทายเรือนสุวรรณ
ทรงมหามงกุฎกุณฑลทอง กรรเจียกทั้งสองสายกระสัน
ห้อยอุบะบุหงาปะกัน เหน็บกริชเทวัญอันศักดา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ต่างองค์ขึ้นทรงอุสงหงัน เสนาอภิวันท์พร้อมหน้า
วอประเทียบเป็นระเบียบกันมา เสนาแห่แหนแน่นนันต์
ระเด่นมนตรีสียะตรา กับสุหรานางกงเฉิดฉัน
ทั้งกะหรัดตะปาตีนั้น อีกท้าวประมอตันภูมี
กับทั้งท่านท้าวหมันหยา สังคามาระตาเรืองศรี
ต่างองค์ขึ้นทรงพาชี จรลีตามเสด็จไปพร้อมกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงลงจากราชยาน เสด็จเข้าในศาลเกษมสันต์
พร้อมโอรสนัดดาลาวัณย์ สาวสนมกำนัลมากมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สระบุหร่ง

๏ ต่างองค์ทรงจุดเทียนธูป บูชาเทวรูปเรืองศรี
เครื่องสังเวยตามเคยเหมือนทุกที ทั้งคิรีเงินทองต้องตำรา
ท้าวกาหลังตั้งจิตอธิษฐาน แก้บนบานครั้งศึกจะมาหรา
สัตว์สิงสิ่งละพันซึ่งสรรมา ถวายแก่เทวาเลิศไกร
อนึ่งเล่าเหล่านัดดาแลโอรส ได้ครองเมืองเรืองยศเป็นใหญ่
ให้อยู่เย็นเป็นสุขสนุกใจ แล้วสั่งให้ประโคมขึ้นนี่นัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ สาธุการ

ร่าย

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานคนขยัน
จึงปล่อยสัตว์สิงวิ่งแจจรร ตามหน้าศาลเทวัญอันศักดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
จึงสั่งเหล่าทหารขี่อาชา ให้ควบม้าจับสัตว์บัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เหล่าทหารรับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ต่างขึ้นพาชีชัยชาญ
มือถือสาตราอาวุธ สำหรับยุทธนากล้าหาญ
แล้วขับม้ามาหน้าพระลาน กราบกรานรำเพลงสาตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บ้างร่ายรำเพลงทวนกระบวนรบ ชักสินธพวางใหญ่ให้ท่า
บ้างรำหอกกลอกกลับขับอาชา ไล่แทงมฤคาดาประดัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ โห่พลางต่างขับอัสดร เข้าราญรอนฆ่าสัตว์สกัดหลัง
โคถึกมฤคีมีกำลัง บ้างกลับหลังชันหูสู้ชน
บ้างตื่นเต้นเผ่นผาดลำพองโผน โดดโดนรอรับสับสน
บ้างบ้าเลือดเดือดดุไม่คิดตน ตามชนจนสิ้นชีวิต ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ทหารหอกเกณฑ์หัดสกัดหน้า ควบม้าหมายมุ่งพุ่งไม่ผิด
ต่างคนเข้มแข็งสำแดงฤทธิ์ ตามติดแทงซ้ำระยำลง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ มฤคาโคกระทิงสิ่งละพัน มอดม้วยชีวันไม่หลอหลง
ทหารขี่อาชาพากันลง แล้วขนส่งวิเสทเนื่องมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางวิเสทนอกในซ้ายขวา
บ้างเถือเนื้อนั้นมิทันช้า แต่งมัจฉมังสาวุ่นไป
บ้างยี่ยำทำพล่าฉู่ฉี่ ปิ้งจี่ต้มแกงพะแนงไก่
สมันคั่วอั่วอ่อมพร้อมไว้ แล้วขนไปเลี้ยงเหล่าโยธา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ชุบ

๏ บัดนั้น ฝ่ายนางพนักงานถ้วนหน้า
ครั้นจวนบังควรเวลา ก็เชิญเครื่องเนื่องมาตามกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ตั้งพระสุพรรณภาชน์บรรจง ถวายองค์สี่กษัตริย์ปัตตาหวัน
เครื่องเสวยหน่อกษัตริย์ทั้งนั้น ตั้งรายเรียงรันเป็นหลั่นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
ชวนโอรสราชนัดดา ทั้งระตูหมันหยาประมอตัน
ให้เสวยเอมโอชโภชนา ต่างภิรมย์หรรษาเกษมสันต์
พวกพ่อครัวคั่วผัดจัดที่มัน ร้อนร้อนผ่อนกันมาตั้งเคียง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เหล่าทหารเกณฑ์แห่แซ่เสียง
สี่นครผ่อนกันมากินเลี้ยง บ้างถุ้งเถียงทะเลาะเกาะแกะกัน
พวกแขกแปลกไทยไม่กินหมู ถ้าพบเห็นมิได้ดูด้วยเดียดฉันท์
ปะไทยใส่เอาหนักตักไม่ทัน ของสำคัญมันนักมักสมมม

เสนาพากันกินเป็นแถว ครั้นแล้วเลี้ยงลงไปจนไพร่สม
อิ่มหมีพีมันกันทุกกรม ต่างภิรมย์ยินดีปรีดา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
ครั้นเสร็จเสวยโภชนา จึงตรัสแก่นัดดาแลโอรส
เจ้าจงรำมนาโปะไป ถวายมือเทพไทให้ปรากฏ
จะได้เลื่องชื่อระบือยศ ตามกำหนดมาแต่บุราณ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเกษมศานต์
คลานคล้อยถอยองค์ทรงกราบกราน พระภูบาลรำขับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ฝรั่งรำเท้า

๏ ขอถวายบังคมบรมนาถ พระอัยกาธิราชรังสรรค์
ข้าพเจ้าอิเหนากุเรปัน จะครอบครองเขตขัณฑ์สวรรยา
ขออย่าให้มีภัยได้ทุกข์ จงมีสุขแสนโสมนัสสา
ให้ลือเลื่องเฟื่องฟุ้งเดชา ทั่วประเทศเขตชวาแดนไตร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น กะหรัดตะปาตีศรีใส
บังคมคัลวันทาภูวไนย ลุกไปรำขับขึ้นฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

น้ำค้าง

๏ ขอถวายบังคมพระอัยกา สถิตยังชั้นฟ้ากระยาหงัน
หลานนี้ขอถวายอภิวันท์ จะได้ครองเขตขัณฑ์ธานี
ข้าวยากหมากพลูอย่าให้แพง ฝนฟ้าอย่าให้แล้งเกษมศรี
ให้ข้าศึกนึกเกรงฤทธี สุขเกษมเปรมปรีดิ์ไปด้วยกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สุหรานากงวงศ์อสัญ
กราบถวายบังคมพระทรงธรรม์ จรจรัลลุกขึ้นขับรำไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

พระทอง

๏ ขอถวายบังคมกะระตาหลา สถิตยังชั้นฟ้าเป็นใหญ่
หลานนี้จะครองเวียงชัย พระอัยกาจงได้โปรดปราน
ช่วยบำรุงไพร่ฟ้าประชาชน ฝูงคนเป็นสุขเกษมศานต์
ทั้งข้าศึกศัตรูหมู่ภัยพาล มารอนราญให้แพ้ฤทธิไกร

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สียะตรากราบก้มประนมไหว้
ลุกมารำมนาโปะไป ขับถวายเทพไทมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

สมิงทอง

๏ ขอถวายบังคมพระทรงธรรม์ ซึ่งสถิตในชั้นอสัญหยา
ข้าหรือคือองค์สียะตรา จะได้ครองดาหาธานี

ขอจงอัยกามาประสาท บำรุงราษฎร์ให้สุขเกษมศรี
ให้ลือชาปรากฏฤทธี ปัจจามิตรอย่ามีมาแผ้วพาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กลอง

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหรามหาศาล
ครั้นสำเร็จเสร็จใช้บนบาน จะกลับคืนราชฐานเวียงชัย
ต่างสั่งมหาเสนี จงตรวจเตรียมโยธีน้อยใหญ่
เพลาบ่ายชายลมจะกลับไป ต่างเสด็จคลาไคลไปพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เสนีสี่นายซ้ายขวา
ออกมาจัดพลเป็นโกลา ดีใจจะได้มาบ้านตน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ เกณฑ์ทหารเข้าริ้วเป็นทิวแถว ล้วนแล้วกล้าศึกได้ฝึกฝน
ถืออาวุธต่างต่างทุกคน เคยผจญรณรงค์ชำนาญยุทธ์
ทหารแห่ซ้ายขวาให้มีคบ ถ้าค่ำพลบเมื่อใดจะได้จุด
นำหน้านั้นธงกระบี่ธุช ใส่เสื้อเสนากุฎพลรบ
ที่หาบคอนผ่อนให้ไปหน้า ที่เลื่อยล้าพรั่นตัวกลัวเสือขบ
พนักงานรถามาเตรียมครบ ตามขนบตำแหน่งพนักงาน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหรามหาศาล
เสด็จสรงทรงเครื่องพอประมาณ เสด็จออกหน้าพระลานมาขึ้นเกย

ต่างองค์ขึ้นทรงรถา ท่วงทีมีสง่าผ่าเผย
พระประเทียบเป็นระเบียบตามเคย ชักรถแล่นเลยตามกันมา
เสนาแห่แหนแน่นนันต์ ฆ้องกลองก้องสนั่นไปทั้งป่า
ทหารแซงปืนแดงดาษดา พวกรักษาองค์เดินเป็นคู่เคียง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมดง

๏ เดินพลางทางชมคณานก บ้างโผนผกบินไปแล้วให้เสียง
สีชมพูจับอยู่เป็นคู่เคียง ตะวันเที่ยงเข้าแฝงบังเงา
พอลมชายบ่ายเย็นเห็นนกยูง เป็นฝูงฝูงรำร่าที่หน้าเขา
ไก่ป่าน่าดูประดู่เลา พาลูกเต้าออกมาเที่ยวหากิน
ค้อนหอยคอยจ้องจิกปลา ตามริมธารท่าชลาสินธุ์
กระทุงทองท่องท้องวาริน เห็นคนตื่นบินขึ้นนภางค์
พอสายัณห์บรรลุชายดง ล้วนแขมพงเวิ้งวุ้งเป็นทุ่งกว้าง
เกณฑ์แห่แลลิ่วตลอดทาง ถือคบไต้ไฟสว่างดังกลางวัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ปะวะหลิ่ม

๏ ต่างองค์ทัศนาดารากร ในอัมพรเลื่อนลอยล้อมบุหลัน
นักขัตฤกษ์มีนามเป็นสำคัญ บ้างเด่นดั้นเมฆานภาลัย
โรหิณีสีสดบริสุทธิ์ กัตติกาโลกสมมุติดาวลูกไก่
ที่สามดวงช่วงเรียงเคียงกันไป เขาเรียกว่าดาวไถแต่บุราณ
ดาวจระเข้เหราปลาเต่า ดาวสำเภาหัวทรงดาวหงส์ห่าน
ดาวพระเคราะห์เห็นจำเพาะแต่อังคาร สีแดงห้าวหาญกว่าทุกดวง

ตามทางหน้าบ้านปลูกร้านไฟ กำนันนั้นตรวจไตรให้โชติช่วง
ทหารแห่แห่มาตามกระทรวง เร่งรัดรีบล่วงหนทางจร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ พอรุ่งรังสีสางสาง แลเห็นยอดปรางค์อยู่สลอน
สารถีตีขับอัสดร เร่งรถบทจรเข้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ต่างองค์ลงจากรถสุวรรณ พร้อมสนมกำนัลมเหสี
จึงเสด็จย่างเยื้องจรลี ขึ้นปราสาทมณีอันโอฬาร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๓๖

ช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายประไหมสุหรีดาหา
ตั้งแต่ไปใช้บนมา นางพิศดูจินตะหรามาหลายวัน
เห็นพักตราเศร้าหมองหม่นไหม้ อิเหนาไม่ไปหาเป็นแม่นมั่น
นี่ก็ลูกโน่นก็หลานรำคาญครัน จะคิดกันนินทาเสียให้มิด
จำจะให้หาบุษบามา ยึดเอาไว้เสียให้สาสมจิต
อิเหนาจะเชื่อดีว่ามีฤทธิ์ หรือจะคิดอย่างไรจะได้ฟัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดแล้วจึงสั่งสาวใช้ จงเร่งออกไปติกาหรัง
บอกให้บุษบามาในวัง จะประสงค์สั่งความตามมี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
กราบก้มประนมกรจรลี ไปยังพระบุตรีทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึ่งประณตบทบงสุ์ ทูลองค์บุษบาศรีใส
พระมารดาให้เชิญเสด็จไป แต่ในเวลาบัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ทราบสารสมเด็จพระชนนี ให้หาเทวีไปวังกลาง
จึงสระสรงทรงเครื่องเรืองรอง สอดฉลองพระบาทหักทองขวาง
ทรงพระกลดคันสั้นกั้นกาง สนมในตามสล้างไสวมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี องค์ประไหมสุหรีดาหา
คอยฟังพระราชบัญชา จะประภาษตรัสมาประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงตรัสแก่บุษบายาใจ ช่างกระไรไม่ว่าสามี
จินตะหรามาอยู่ก็ช้านาน จนแต่งการราชาภิเษกศรี
ยังไม่ไปงอนง้อขอดี หรือว่ามิใช่เมียก็ว่ามา
ว่าพลางทางสั่งมะเดหวี จงพาราชบุตรีไปเคหา
คุมไว้อย่าให้ลีลา อิเหนาเขาจะว่าประการใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์มะเดหวีศรีใส
พลางคำนับรับสั่งอรไท พาบุษบาไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ทยอย

๏ ครั้นแล้วจึงชวนพระลูกรัก ขึ้นยังตำหนักนางโฉมศรี
แล้วตรัสเล้าโลมนางเทวี มารศรีอย่าได้น้อยใจ
รับสั่งให้เอาไว้เห็นไม่ช้า มารดาจะช่วยแก้ไข
ผัวเจ้านั้นเขาว่ากระไร จึงไม่ไปหาน่ารำคาญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ เมื่อนั้น บุษบาเยาวยอดสงสาร
ก้มเกล้าประณตบทมาลย์ นงคราญครวญคร่ำร่ำทูลไป
ข้าได้ทูลเตือนเป็นหลายครั้ง พระจะเชื่อฟังก็หาไม่
เป็นกรรมแล้วก็จำจนใจ ว่าพลางร่ำไห้โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น มะเดหวีพลอยโทมนัสสา
จึงเรียกบาหยันนั้นเข้ามา จงเร่งออกไปหาหลานรัก
บอกให้รู้แจ้งแห่งคดี ว่าองค์ประไหมสุหรีกริ้วหนัก
ให้เราคุมบุษบายุพาพักตร์ เอาไว้ในตำหนักบัดนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น บาหยันพี่เลี้ยงสาวศรี
สงสารเป็นพ้นพันทวี ทูลลาจรลีมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปเฝ้า โฉมยงองค์อิเหนานาถา
ทูลแถลงแจ้งความตามกิจจา มะเดหวีสั่งมาสิ้นทั้งปวง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาได้ฟังนั่งง่วง
ราวกับใครเอามีดมากรีดทรวง เด็ดดวงชีวิตปลิดเอาไป
มิได้ตรัสกับบาหยันกัลยา ให้ขัดข้องนาสาเหมือนคนไข้
เสด็จลุกเข้าห้องบรรทมใน พระครวญคร่ำร่ำไรจาบัลย์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอ้ปี่

๏ โอ้ว่าเจ้าดวงยิหวาพี่ ปานนี้จะทรงกันแสงศัลย์
ทำไฉนจะได้พบกัน โอ้เจ้าขวัญตาพี่จะเปลี่ยวใจ
ยามนอนเจ้าจะนอนระทวยเทวษ ยามเสวยชลเนตรจะหลั่งไหล
ใครจะช่วยเช็ดชลนัยน์ พระทอดองค์ลงไห้โศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
คิดฉงนสนเท่ห์ในวิญญาณ์ ไม่เห็นพระเชษฐามาหลายวัน
เคยเสด็จขึ้นเฝ้าอยู่เป็นนิจ เห็นทรงฤทธิ์จะประชวรเป็นแม่นมั่น
อย่าเลยจะไปเยี่ยมพระทรงธรรม์ คิดแล้วสั่งกำนัลทันใด
จงไปสั่งกรมวังข้างหน้า ให้เตรียมวอไว้ท่าอย่าช้าได้
เราจะไปเยี่ยมองค์พระภูวไนย ในเวลาลมชายบ่ายวันนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งใส่เกศี
กราบกรานคลานออกมาทันที ไปยังที่ศาลายามค่ำพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ หานายเวรกรมวังมาสั่งเสร็จ พระธิดาจะเสด็จผายผัน
ให้ผูกวอช่อฟ้าม่านสุวรรณ พร้อมกันที่ฉนวนตำหนักแพ
ฝ่ายข้างในวิ่งไขว่เที่ยวหากัน เหล่ากำนัลคุณหม่อมจอมเถ้าแก่
หลวงแม่จ่ามาให้ไขประแจ ขอเฝ้าคอยแห่พร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น วิยะดาเพราเพริศเฉิดฉัน
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยัน จรจรัลมาทรงสุคนธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ ทรงชำระขัดสีวารีรด น้ำดอกไม้ใสสดหอมหวาน
ทรงสุคนธ์ปนทองบางตะพาน นางอยู่งานพัชนีวีลม
ทรงปรัดผัดพักตร์ผ่องใส น้ำมันจันทน์กันไรใส่ผม
สีขี้ผึ้งวาดคิ้วขำคม ทรงภูษาเทพประนมเขียนสุวรรณ
ห่มสีทับทิมพริ้มเพรา สร้อยนวมปักเนาไหมมั่น
สังวาลบานพับสลับกัน ทองกรกุดั่นอำไพ
ธำมรงค์รังแตนแหวนนอก ศิโรเพฐน์มีดอกไม้ไหว
ห้อยอุบะบุหงามาลัย แล้วเสด็จคลาไคลออกมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงชวนพี่เลี้ยงสาวสรรค์ ทั้งฝูงกำนัลพร้อมหน้า
เสด็จยุรยาตรคลาดคลา ออกมายังประตูฉนวนใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงขึ้นวอสุวรรณ สาวสนมกำนัลตามไสว
พวกขอเฝ้านำหน้าคลาไคล ตรงไปยังวังพระพี่ยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากวอ เสด็จขึ้นบนหอข้างหน้า
สงัดเงียบเสียงคนจำนรรจา ประหลาดจิตคิดน่าอัศจรรย์
จึงเสด็จเข้าห้องรูจี เห็นระเด่นมนตรีโศกศัลย์
ก้มกราบบาทมูลทูลถามพลัน พระทรงธรรม์โศกาอยู่ว่าไร
หรือโรคายายีพระพี่เจ้า จึงโศกเศร้าทุกข์ทนหม่นไหม้
จงตรัสเล่าชี้แจงให้แจ้งใจ น้องจะได้พยาบาลพระทรงฤทธิ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาสะท้อนถอนจิต
จึงตรัสว่าขนิษฐาเจ้าอย่าคิด โรคนี้เต็มติดจะลึกซึ้ง
พี่จะเล่าชี้แจงให้แจ้งใจ ที่ไหนพระน้องจะคิดถึง
ถ้าแม้นเทวัญชั้นดาวดึงส์ นั่นแลจึงช่วยได้เห็นไม่แคลง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดากราบก้มบังคมแถลง
ถ้าพระองค์ตรัสเล่าชี้แจง ให้น้องแจ้งตระหนักประจักษ์ใจ

สายสนต้นความยากหรือง่าย น้องจะได้เบี่ยงบ่ายแก้ไข
จะประธมโศกาไปว่าไร ขอพระองค์จงได้เมตตา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาได้ฟังนางวอนว่า
จึงตรัสเล่าให้ฟังแต่หลังมา ประไหมสุหรีดาหากริ้วนัก
ว่าพี่ไม่ไปอยู่กับจินตะหรา เอาบุษบาไปไว้ในตำหนัก
พรากเสียมิให้พี่พบพักตร์ ปิ้มจักชีวิตจะวอดวาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดาได้ฟังพระโฉมฉาย
จึงกราบทูลทรงธรรม์บรรยาย เพียงเท่านั้นอย่าระคายพระบาทา
จงเสวยโภชนากระยาหาร ให้สำราญหฤทัยเสียดีกว่า
น้องจะคิดอุบายด้วยปัญญา เอาพี่นางออกมาเร็วเร็วนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น อิเหนาได้ฟังเกษมศรี
จึงลุกขึ้นนั่งทันที พระน้องว่ามานี้จริงหรือไร
ถ้าเจ้าช่วยพี่ได้ในครั้งนี้ เห็นชีวีพี่ไม่ตักษัย
พระค่อยสร่างโศกาอาลัย ซักไซ้ไต่ถามกันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น วิยะดาพิศดูพระเชษฐา
เห็นค่อยคลายวายทรงโศกา ถวายบังคมลามาทันที

จะกลับไปที่อยู่ก็หาไม่ พาฝูงกำนัลในสาวศรี
ตรงไปปราสาทรูจี องค์ประไหมสุหรีกุเรปัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงปราสาทบรรจง สั่งฝูงอนงค์สาวสรรค์
จงกลับไปที่อยู่ให้พร้อมกัน แล้วนางนั้นเข้าเฝ้าพระมารดา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น นางประไหมสุหรีเสนหา
ครั้นเห็นบุตรีก็ปรีดา ต่างองค์พูดจาปราศรัยกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดานารีเกษมสันต์
พูดเล่นเจรจาจนสายัณห์ บรรทมค้างอยู่นั่นไม่กลับไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีมีจิตคิดสงสัย
จึงตรัสถามไปพลันทันใด เป็นไฉนไม่กลับออกไปวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดาทูลไปดังใจหวัง
ลูกคิดถึงบาทยุคลพ้นกำลัง จะยับยั้งอยู่นอนผ่อนสบาย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีมีจิตคิดหมาย
น่าที่จะมีเคืองระคาย กับพระหลานชายสียะตรา
ครั้นจะตักเตือนให้จรลี ก็เกรงใจบุตรีเสนหา
แต่ไสยาสน์ด้วยราชธิดา ล่วงมาได้สองราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายระเด่นสียะตราเรืองศรี
วิยะดาลาไปเฝ้าชนนี ถึงสองราตรีมิออกมา
ให้คิดฉงนสนเท่ห์ใจ มีเหตุพลกลใดกระมังหนา
อย่าเลยจะไปเฝ้าพระมารดา จะได้รู้กิจจาให้แน่นอน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ คิดแล้วเสด็จออกข้างหน้า กิดาหยันเสนาเฝ้าสลอน
จึงตรัสสั่งให้ผูกอัสดร แล้วบทจรเข้ายังข้างใน
แต่งองค์ทรงเครื่องเสร็จสรรพ พระหัตถ์จับเช็ดหน้าโกสัย
ลีลามาทรงมโนมัย เสนาตามไสวมาพร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงประตูพรหมริมปราสาท ลงจากอัศวราชแล้วผายผัน
กิดาหยันนั้นมิได้จรจรัล นั่งคอยทรงธรรม์ที่ประตู
โขลนจ่าเดินตามร้องห้ามคน ที่สาวสาวซ่อนตนคิดอดสู
ขึ้นบนเรือนชวนเพื่อนกันมองดู เสด็จมาถึงประตูชานชาลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาเสนหา
เหลือบเหลียวแลเห็นสียะตรา เสด็จดำเนินมาแต่ไกล
นางลุกไปหับทวารมิด ลั่นกลอนเสียให้ติดดันไม่ไหว
ให้เคืองขัดกลัดกลุ้มน้ำพระทัย ชลนัยน์ไหลอาบพักตรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีเสนหา
จึงตรัสแก่อะหนะวิยะดา ทำไมเจ้าจึงมาทำดังนี้
สียะตราตามมางอนง้อ เอ็นดูแม่แม่ขอเถิดโฉมศรี
ให้เข้ามาพูดจากันโดยดี อย่าเคืองเคียดเสียดสีกันเลย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดากราบก้มบังคมเฉลย
กับพระพี่นั้นก็ดีอยู่ตามเคย มิได้ว่าเกินเลยให้เดือดร้อน
แต่องค์ประไหมสุหรีดาหา พรากพี่นางบุษบาดวงสมร
เอาไปไว้ในวังมิให้จร พระเชษฐาเร่าร้อนดังนอนไฟ
ไม่สรงเสวยโภชนามาหลายวัน ผิวพรรณเศร้าหมองไม่ผ่องใส
อยู่เอองค์สงสารเป็นพ้นไป ลูกจึงได้นิราศคลาดคลา
หวังจะแกล้งแสร้งเสเพทุบาย ที่ขัดข้องเคืองระคายคลายโทษา
ตรัสพลางนางทรงโศกา สะอื้นไห้ไปมาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีก็โศกศัลย์
ได้ฟังบุตรีทูลรำพัน นางกันแสงทรงร่ำไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ โอ้ว่าลูกรักของแม่เอ๋ย กรรมสิ่งใดเลยมาซัดให้
แสนเวทนาเป็นพ้นไป เกิดมามีแต่ได้ความทุกข์
คนทั้งหลายเขามีคู่แล้ว ก็ผ่องแผ้วปรีดิ์เปรมเกษมสุข
แต่ลูกนี้แลให้เกิดกลียุค จากเมืองเที่ยวบุกป่าดง

ครั้นว่ามาพบกันเข้า กรรมเจ้าทำไว้มาตามส่ง
ตรัสพลางทางร่ำกันแสงทรง ทั้งสององค์กอดกันรำพันไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สียะตราแฝงฟังยังสงสัย
ได้ยินเสียงวิยะดาโศกาลัย ทั้งประไหมสุหรีกุเรปัน
ร่ำไรบ่นไปอยู่ในที่ มิได้แจ้งคดีที่โศกศัลย์
พระตรัสเรียกหนักหนายิ่งจาบัลย์ ทรงธรรม์สะท้อนถอนใจ
จึงเสด็จกลับมายังประตู ขึ้นสู่สินธพละห้อยไห้
แข็งขืนอารมณ์ข่มฤทัย ขับอาชาไนยไปวัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหยุดง่วงอยู่เป็นครู่ มิได้รู้สึกองค์ทรงนิ่งนั่ง
ต่อพี่เลี้ยงทูลเตือนเป็นหลายครั้ง จึงลงจากหลังอาชาชาญ
ขึ้นตำหนักกรสรักหนักอุรา มิได้เปลื้องภูษาสรงสนาน
เสด็จเข้าห้องในใส่ดาล พงพานเตะกลิ้งเกลื่อนไป

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ ทอดองค์เหนือที่บรรทม ให้เกรียมกรมทุกข์ทนหม่นไหม้
โอ้เจ้าดวงยิหวายาใจ เหตุไฉนจึงมาเป็นเช่นนี้
พี่อดออมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้า ยุพเยาว์มาระคางขนางหนี
ความผิดนิดหนึ่งก็ไม่มี ทำให้พี่พ่างเพียงมรณา

อกเอ๋ยไหนเลยจะพบเจ้า ให้ร้อนเร่าแดดิ้นถวิลหา
ไม่สรงไม่เสวยเลยเวลา ตั้งแต่โศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีดาหาเฉิดฉัน
ไม่เห็นสียะตรามาหลายวัน หรือโรคันไข้เจ็บประการใด
อย่าเลยจะไปเยี่ยมให้ตระหนัก ว่าลูกรักของแม่เป็นไฉน
คิดแล้วสั่งนางกำนัลใน จงไปสั่งเรือศรีมีกำลัง
เราจะไปเยี่ยมเยือนสียะตรา ยังวังดาหาติกาหรัง
หายไปไม่เห็นมาในวัง จะไปฟังให้ตระหนักประจักษ์ใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งบังคมไหว้
คลานคล้อยถอยมาแล้วคลาไคล ตรงไปยังหน้าท้องพระโรง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ จึงร้องเรียกหากิดาหยัน เวรใครอยู่นั่นนั่งพูดโผง
สั่งสรรพกลับมาพอห้าโมง มานั่งคอยท้องพระโรงข้างใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
จึงสระสรงทรงเครื่องอำไพ ห่มสไบสีนวลพอควรองค์
แล้วเสด็จจรจรัลผันผาย มเหสีทั้งหลายมาตามส่ง
เถ้าแก่ชาวแม่นางอนงค์ ตามเสด็จไปลงตำหนักแพ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงลงเรือที่นั่ง พวกสาวสาวชาววังก็เซ็งแซ่
แย่งนั่งต้นพนักจักได้แล ตามบรรดาพ่วงแพริมน้ำ
บ้างส่งรับเครื่องอานพานสลา พวกฝีพายเงื้อง่าตั้งท่าจ้ำ
เหล่าขอเฝ้าลงท้ายเต็มลำ ออกเรือเหื่อเป็นน้ำจ้ำไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โล้

๏ ถึงประทับตำหนักริมวารี ก็ขึ้นจากเรือศรีสุกใส
สาวสาวเชิญเครื่องเนื่องไป ตามเสด็จอรไทจะให้ทัน

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ถึงปราสาทยุรยาตรเข้าห้อง เห็นบานช่องประตูปิดมิดมั่น
จึงตรัสเรียกสียะตราเข้าไปพลัน จงมาเปิดทวารนั้นออกบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตราโศกเศร้าหมองศรี
แว่วเสียงสมเด็จพระชนนี ภูมีลีลามาถอดดาล
แล้วกลับเข้าห้องไสยาสน์ ร้อนราชฤทัยดังไฟผลาญ
ให้คิดถึงวิยะดายุพาพาล ทรมานพระกายมาหลายวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีไม่มีขวัญ
เสด็จตามโอรสเข้าไปพลัน เห็นบรรทมจาบัลย์โศกา
จึงเข้าส้วมสอดกอดไว้ พ่อทุกข์ตรอมผอมไข้เป็นหนักหนา
หรือโรคันยายีบีฑา ไม่บอกมารดาให้รู้เลย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สียะตรากราบก้มบังคมเฉลย
ลูกไม่มีสิ่งใดผิดสักนิดเลย วิยะดามาเฉยไปอยู่วัง
กริ่งจิตคิดคอยถึงสามทิวา ไม่เห็นนางกลับมาติกาหรัง
สงสัยเข้าไปหมายจะฟัง นางแค้นคั่งมาปิดประตูไว้
ได้ยินเสียงวิยะดานารี กับประไหมสุหรีร่ำไห้
เรียกให้เปิดประตูสักเท่าไร จนอ่อนใจมิได้รู้เหตุการณ์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีมีจิตคิดสงสาร
จึงตรัสว่าอย่าทุกข์ทรมาน จงสรงเสพกระยาหารให้สบาย
แม่จะกลับไปเฝ้าพระพี่ ฟังเหตุร้ายดีที่เงื่อนสาย
จะแก้ไขมิให้เคืองระคาย ตรัสพลางนาดกรายกลับมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เสด็จลงเรือที่นั่งบรรจง ฝูงอนงค์ลงเต็มแน่นหนา
ฝีพายบ่ายบากนาวา โยนยาวฉาวฉ่ามากลางน้ำ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โล้

๏ ถึงประทับนาวาหน้าตำหนัก ข้าหลวงขึ้นคึกคักกลัวจักค่ำ
ฝีพายถวายบังคมทั้งลำ เสด็จไปตำหนักน้ำพี่นางพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงขึ้นปราสาทรจนา เห็นระเด่นวิยะดาโศกศัลย์
จึงถามไปไยเจ้าจึงจาบัลย์ สียะตราคอยนั้นน้อยเมื่อไร

ตรัสพลางนางบังคมประไหมสุหรี จึงทูลถามเหตุนี้เป็นไฉน
จงโปรดเล่าชี้แจงให้แจ้งใจ สียะตราครวญใคร่มาหลายวัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีจึงว่าไม่น่าขัน
ลูกของเจ้าเจ้ารักดังชีวัน แต่ลูกของข้านั้นแลอาภัพ
เผอิญให้ได้ทุกข์ฉุกใจ ชะรอยกรรมทำไว้แต่ต้นกัป
ถึงทำดีก็ไม่มีใครนับ ตั้งแต่จะยับระยำไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีผู้น้องสนองไข
อันระเด่นมนตรีนี้ไซร้ ก็รักใคร่เหมือนบุตรในอุทร
แต่ว่าทำผิดอยู่นิดหนึ่ง ช่างโกรธขึ้งจินตะหราดวงสมร
ไม่ไปมาหาสู่หลับนอน ให้เขาค่อนแคะว่านินทากัน
น้องทำทั้งนี้เพราะรัก มิใช่จักรังเกียจเดียดฉันท์
เพราะสงสารจินตะหราลาวัณย์ ด้วยเป็นวงศ์พงศ์พันธุ์ด้วยกันมา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ประไหมสุหรีจึงตอบขนิษฐา
ซึ่งยำเยงเกรงเขาจะนินทา ใช่ว่าไม่เลี้ยงเมื่อไรมี
อภิเษกก็เป็นเอกอนงค์ใน เป็นเจ้าจอมหม่อมประไหมสุหรี
อิเหนาเฝ้าไปง้อจนเต็มที เขาก็ไม่ดูดีกี่ครั้งมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีดาหา
มิได้ทูลโต้ตอบพระวาจา จึงตรัสแก่วิยะดานารี
พระพี่นางเคืองขัดก็ทำเนา ทำไมเจ้าจึงพลอยโกรธพี่
สียะตราตั้งแต่โศกแสนทวี ไฉนทำดังนี้นะหลานรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดาทูลไปให้ประจักษ์
เมื่อพี่นางบุษบายุพาพักตร์ แกล้งร้างรักเชษฐาให้จาบัลย์
ลูกจากกะกังมาทั้งนี้ หวังจะให้พระพี่เกษมสันต์
ถ้าพี่นางเริศร้างอยู่อย่างนั้น กระหม่อมฉันมิได้ไยดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
ได้ฟังวิยะดานารี ก็เข้าใจในทีกิริยา
แล้วลาประไหมสุหรีมีศักดิ์ จึงชวนหลานรักเสนหา
สาวสุรางค์นางกำนัลก็ตามมา ตรงไปปรางค์ปราไม่ช้าที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงขึ้นปราสาทบรรจง ชวนองค์วิยะดามารศรี
พูดเล่นเจรจาพาที พนักงานพานพระศรีตั้งตามเคย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น วิยะดาหยิบสลามาเสวย
แล้วจึงทูลเบี่ยงบ่ายปรายเปรย หม่อมฉันจะเลยทูลลาฝ่าธุลี

ขอประทานพี่นางโฉมฉาย	ไปถวายเชษฐาให้ผ่องศรี
ทูลพลางทางเสด็จจรลี	ไปปราสาทมะเดหวีทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงกราบกรานพระมารดา	ทูลองค์บุษบาศรีใส
พระชนนีโปรดแล้วอย่าร้อนใจ	เชิญเสด็จคลาไคลออกไปวัง
พระเชษฐาทรงโศกแสนเทวษ	ชลนัยน์นองเนตรไหลหลั่ง
ทุกข์ตรอมผอมซูบแทบทรวงพัง	เร่งกลับไปวังอย่าช้าการ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	บุษบาเยาวยอดสงสาร
ได้ฟังขนิษฐายุพาพาล	จึงตอบรสพจมานอันสุนทร
ตัวพี่นี้เหมือนคนโทษ	ถึงจะโปรดก็ยังไปไม่ได้ก่อน
ความผิดนั้นจะติดพระมารดร	ดวงสมรจงฟังพี่พาที ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น	โฉมยงองค์มะเดหวี
ได้ฟังสงสารแสนทวี	นางจึงมีมธุรสพจนา
แต่เพียงนี้มิพอจะเป็นไร	แม่จะไปทูลฉลองลองว่า
ตรัสพลางทางชวนกันไคลคลา	สนมในตามมาแจจรร ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงปราสาทแก้วแววไว	จึงให้บุษบาสาวสวรรค์
อยู่นอกม่านทองพรายพรรณ	ชวนกันเข้าไปแต่สองรา

จึงทูลประณตบทบงสุ์ องค์ประไหมสุหรีดาหา
บัดนี้อะหนะวิยะดา ว่าโปรดให้บุษบาออกไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
รับคำมะเดหวีทรามวัย ให้ไปเสียเถิดหนาข้ารำคาญ
จะแข็งขัดไว้บัดนี้เล่า อิเหนาจะโศกาน่าสงสาร
แล้วตรัสแก่วิยะดายุพาพาล เยาวมาลย์แม่จะสั่งฟังมารดา ฯ
จงช่วยกันหมั่นเตือนกะกังบ้าง อย่าให้แรมร้างนางจินตะหรา
ถึงเพียงนี้อย่าแหนงแคลงวิญญาณ์ ใช่ว่าจะขาดเมื่อไรมี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดามารศรี
จำใจคำนับรับวาที ด้วยรักพระพี่บุษบา
จึงบังคมคัลอัญชลี องค์ประไหมสุหรีดาหา
ทั้งมะเดหวีศรีโสภา ก็ออกมาจากม่านทันใด
จึงกระซิบทูลถามตามคดี เมื่อตะกี้ได้ยินหรือหาไม่
ว่าพลางสะท้อนถอนใจ อรไทโศกาจาบัลย์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาโศกศัลย์
จึงปลอบขนิษฐาลาวัณย์ เจ้าอย่ากันแสงเศร้าโศกา
ตรัสพลางทางเสด็จคลาไคล พร้อมด้วยอนงค์ในซ้ายขวา
ยุรยาตรนาดกรลีลา ไปยังติกาหรังมิทันนาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงเข้าในห้องแก้ว อันเพริศแพร้วพรรณรายฉายฉาน
จึงกราบประณตบทมาลย์ พระเชษฐาผู้ผ่านธรณี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
เหลือบเห็นขนิษฐานารี ทั้งยาหยีน้องนุชบุษบา
ยินดีลุกขึ้นจากไสยาสน์ ความแสนพิศวาสเสนหา
คิดจะใคร่อุ้มองค์บุษบา หากเกรงขนิษฐานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดามารศรี
จึงทูลพระเชษฐาธิบดี แต่ต้นจนพี่นางมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระสุริย์วงศ์เทวัญอสัญหยา
ได้ฟังยาหยีก็ปรีดา จึงตอบวาจาไปทันใด
ซึ่งเจ้าคิดอ่านครั้งนี้ คุณนั้นพ้นที่จะเปรียบได้
หาไม่ก็จะร้างห่างไกล จะตรอมใจทุกทิวาราตรี
แล้วมีมธุรสพจนา แก่ระเด่นบุษบามารศรี
พี่เกรงว่าจากเจ้าครั้งนี้ เทวีจะเข้าปะตาปา
เหมือนครั้งภูผาตะหลากัน ให้หวาดหวั่นพรั่นจิตนั้นหนักหนา
สุดที่จะตามแล้วแก้วตา แต่จะแสนทรมาอาลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบาศรีใส
ได้ฟังคั่งแค้นเคืองใจ ค้อนให้แล้วตอบไปทันที
อันเชิงกระนี้สิดีนัก ช่างเยื้องยักประดิษฐ์ใส่สี
ซึ่งพระน้องทูลแจ้งแห่งคดี ว่าประไหมสุหรีกำชับมา
อย่าช้าจงเร่งคลาไคล เสด็จไปอยู่ด้วยจินตะหรา
อย่าให้ผู้อื่นพลอยเวทนา จะก้มหน้าอยู่ให้สำราญใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดาบังคมไหว้
ลาสองกษัตริย์แล้วคลาไคล กลับไปดาหาปาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงเป็นองค์พระเชษฐา กันแสงโศกาอยู่ในที่
กราบลงตรงบาทพระภูมี เทวีสะอื้นไห้ไปมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๏ เมื่อนั้น ระเด่นสียะตราเสนหา
เห็นยาหยีมาทรงโศกา พระถวิลจินดาอาวรณ์
รีบลุกขึ้นจากที่ไสยา เข้าส้วมกอดวิยะดาดวงสมร
แล้วมีวาจาอันสุนทร ดูก่อนแก้วตายาใจ
ซึ่งเจ้านิราศร้างรัก พี่จะแจ้งประจักษ์ก็หาไม่
หนีเข้าไปยังวังใน พี่ผิดสิ่งใดนะเทวี
จนตามเข้าไปจะไต่ถาม โฉมงามแต่เหลือบเห็นพี่
เจ้ามาลั่นกลอนเสียทันที แต่เฝ้าเรียกเทวีอยู่ช้านาน

ครั้นยาหยีมิรับก็กลับมา โศกากำสรดสงสาร
ด้วยมิได้แจ้งเหตุเภทพาล ไฉนเจ้าเยาวมาลย์จึงหมางใจ
ซึ่งเจ้ามาเศร้าโศกี พี่นี้มีความสงสัย
เหตุผลต้นปลายประการใด ทรามวัยจงแจ้งแห่งคดี ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นวิยะดามารศรี
ได้ฟังสงสารพันทวี อัญชลีกรสนองไปด้วยพลัน
เล่าคดีถี่ถ้วนบรรยาย แต่ต้นจนปลายทุกสิ่งสรรพ์
อันองค์พระเชษฐากุเรปัน โศกศัลย์ซูบผอมตรอมใจ
น้องเห็นเป็นน่าเวทนา จะกลั้นโศกาก็ไม่ได้
จึงรีบเข้าไปยังวังใน ทูลประไหมสุหรีให้แจ้งการ
เมื่อพี่ยาลีลาไปตามนั้น ครั้นจะทูลทรงธรรม์จะฟุ้งซ่าน
ให้เห็นเคืองเรื่องแค้นพระภูบาล จึงปิดทวารมั่นลั่นตรึงตรา
ซึ่งน้องตรองการทั้งนี้ ให้พระพี่เศร้าโทมนัสสา
โทษนั้นเป็นพ้นคณนา พระเชษฐาจงโปรดปรานี ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นสียะตราเรืองศรี
ฟังพระขนิษฐาพาที ภูมีสลดระทดใจ
คิดคะนึงถึงองค์พระเชษฐา ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
จึงว่าอนิจจาไม่แจ้งใจ เสียแรงได้มีคุณแก่น้องมา

มิได้สนองเท่ายองใย ความชั่วกระไรเป็นหนักหนา
เมื่อพระชนนีเสด็จมา จะแพร่งพรายกิจจาก็ไม่มี
ซึ่งเจ้าได้ทำความชอบไว้ ที่ในพระเชษฐาเรืองศรี
ขอบคุณเจ้าอีกนะเทวี พี่นี้มิได้ถือโทษกรณ์
ว่าพลางพระทรงคลึงเคล้า ยั่วเย้ายวนยีศรีสมร
ความสุขดับทุกข์ก็หายร้อน ภูธรแสนเกษมเปรมปรา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ฝ่ายองค์ท่านท้าวหมันหยา
ทั้งประไหมสุหรีศรีโสภา แจ้งว่าจินตะหราวาตี
เคียดแค้นอิเหนากุเรปัน จึงปรึกษากันทั้งสองศรี
อันเราจะนิ่งเสียดังนี้ เห็นจะมีราคีสืบไป
แม้นศรีปัตหรานั้นแจ้งจิต เราจะพลอยได้ผิดเป็นข้อใหญ่
เมื่อมิได้ว่าขานประการใด เหมือนแกล้งให้ใจแก่ธิดา
จำจะหามาว่าเสียให้ดี กับระเด่นมนตรีนาถา
แล้วสั่งสาวใช้จงไคลคลา ไปหาจินตะหรามาบัดนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ไปยังที่ตำหนักนางกัลยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ ทูลองค์พระบุตรีเสนหา
ว่าพระบิตุเรศมารดา ให้มาเชิญเสด็จคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราอัชฌาสัย
ได้ฟังสาวสรรค์กำนัลใน อรไทสระสรงวารี
ทรงเครื่องประดับสำหรับองค์ เพริศพริ้งยิ่งยงจำรัสศรี
เสร็จแล้วกรายกรจรลี ฝูงอนงค์นารีก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทรัช แทบบาทสองกษัตริย์นาถา
นางนิ่งนั่งฟังรสพจนา จะบัญชาว่าขานประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวหมันหยาผู้มีอัชฌาสัย
ทั้งประไหมสุหรีทรามวัย ให้อาลัยในองค์พระธิดา
สองกษัตริย์จึงตรัสให้โอวาท แก่พระราชบุตรีเสนหา
เจ้าดังดวงใจนัยนา แก้วตาจงจำคำไว้
อันอิเหนากุเรปันสุริย์วงศ์ เรืองเดชดังองค์พระสุริย์ใส
ทุกประเทศเกรงเดชภูวไนย แล้วก็ได้ว่าขานการธานี
ตัวก็เป็นปิ่นพระสนมนาฏ อย่าประมาทให้เคืองเบื้องบทศรี
จงตั้งใจจงรักภักดี ถึงจะมีสิ่งเคืองประการใด
เจ้าอย่าหุนหันจงนบนอบ ให้ประกอบด้วยอัชฌาสัย
ถึงรักเจ้าเจ้าอย่ากำเริบใจ เร่งเจียมตัวกลัวภัยภูบาล
จงต่างฤทัยนัยเนตร การในพระนิเวศน์วังสถาน
ซึ่งสิ่งชั่วอย่ากลั้วด้วยพวกพาล สงวนองค์นงคราญให้จงดี

เจ้าอย่าเคียดคุมโทษา องค์พระภัสดาเรืองศรี
จงฟังคำชนกชนนี จึงจะมีความสุขสถาวร ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหราดวงสมร
ฟังพระบิตุเรศมารดร ชลีกรแล้วทูลสนองไป
ซึ่งโปรดตรัสสอนสั่งครั้งนี้ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
แต่จะดีด้วยนั้นฉันใด จนใจเป็นพ้นคณนา
ความเจ็บใจในอกลูกนี้ แม้นม้วยชีวีเสียดีกว่า
พระองค์จงทรงพระเมตตา ไม่ขอดูหน้าพาที ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระบิตุเรศมารดาทั้งสองศรี
ได้ฟังพระราชบุตรี จึงมีพจนารถประภาษมา
ซึ่งเจ้าจะดึงดันอยู่ฉันนี้ แม้นทราบถึงองค์ศรีปัตหรา
เห็นจะเคืองเบื้องบาทพระราชา ก็จะพากันผิดติดมากไป
ฝ่ายอิเหนาก็เป็นเจ้าแผ่นดิน อย่าดูหมิ่นจงประหยัดอัชฌาสัย
เจ้าอย่าตัดให้ขัดเคืองฤทัย ทรามวัยฝากตัวกลัวไว้ดี
อันว่าบิตุเรศมารดา ดังพฤกษาใกล้ฝั่งนทีศรี
นับวันแต่จะถมธรณี หวังฝากผีลูกรักดังดวงตา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์นางจินตะหรา
ได้ฟังสองกษัตริย์ตรัสมา กัลยาสงสารพันทวี

อสุชลคลั่งคลอนัยเนตร แสนทุกข์แสนเทวษหมองศรี
ความรักพระชนกชนนี กลัวที่จะอาวรณ์ร้อนพระทัย
แต่แค้นอิเหนาก็สุดคิด เจ็บจิตปิ้มเลือดตาไหล
จึงทูลสนองสองภูวไนย เพราะลูกทำความไว้แต่เดิมมา
หลงลิ้นด้วยเชื่อลมชาย จึงได้ความอายเป็นนักหนา
ทั้งขายละอองพระบาทา โทษาผิดพ้นพันทวี
พระอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย มิให้ขุ่นเคืองเบื้องบทศรี
ลูกจะสู้ทรมานอินทรีย์ ไปกว่าชีวีจะบรรลัย
ทูลแล้วถวายบังคมลา พระบิตุเรศมารดาเป็นใหญ่
โขลนจ่านำหน้าคลาไคล ตรงไปห้องมณีศรีไสยา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เพลง

ช้า

๏ เมื่อนั้น พระโฉมยงองค์อิเหนานาถา
สถิตบรรจถรณ์แท่นแว่นฟ้า กับระเด่นบุษบานารี
เคียงเขนยเชยชื่นระรื่นกลิ่น ไม่สุดสิ้นเสนหายาหยี
นางยิ้มเยื้อนเบือนกระบวนให้ยวนยี สรวลระริกซิกซี้ทุกวี่วัน
หวนรำลึกถึงนางจินตะหรา พระมาตุจฉากำชับมาคับขัน
มิไปตามความผิดจะติดพัน จะพรากขวัญเนตรไปเสียในวัง
แม้นไปง้อก็จะซ้ำรำว่า ที่สัญญาไว้ตามความหลัง
เคยรู้เห็นเช่นเชื้อเบื่อฟัง ไม่เหมือนดังบุษบายาใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พระคิดพลางทางว่ากับยาหยี บรรทมที่แท่นทองอย่าหมองไหม้
วันนี้พี่ยาจะลาไป ตามประไหมสุหรีมีบัญชา
จริงจริงนะพระน้องอย่างหมองหมาง ว่ารักใคร่ในนางจินตะหรา
มิเกรงผิดติดพันถึงขวัญตา พี่ก็ไม่ปรารถนาคลาไคล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบายาหยีศรีใส
ได้ฟังรสพจนาไว้อาลัย ยิ้มละไมในหน้าแล้วพาที
หม่อมฉันรู้อยู่ว่าเขาเป็นเจ้าของ ไม่ทานทัดขัดข้องให้หมองศรี
เชิญพระไปให้เกษมเปรมปรีดิ์ อยู่หลายปีจึงจะสิ้นนินทา
แม้นน้องรักทักท้วงหวงหึง พระองค์จึงห้ำหั่นบั่นเกศา
เป็นถ้อยยำคำมั่นน้องสัญญา เชิญเสด็จเชษฐารีบคลาไคล
อันโฉมยงนงคราญเหมือนถ่านดับ คงจะกลับติดเชื้อเป็นเนื้อไข
ช่วยโปรดนางอย่างแต่ก่อนร่อนชะไร ให้ชื่นใจจินตะหราวาตี

ฯ ๘ คำ ฯ

ชาตรี

๏ สุดเอยสุดสวาท แสนฉลาดละเมียดช่างเสียดสี
พจมานหวานเย็นถึงเช่นนี้ จะให้พี่เหินห่างเสียอย่างไร
ซึ่งวานให้ไปรักจินตะหรา จะอุตส่าห์แข็งจิตพิสมัย
จะวานมั่งฟังความนะทรามวัย ช่วยเชื่อใจพี่บ้างอย่าคลางแคลง
อันถ่านดับกลับติดก็นิดหน่อย เหมือนเพลิงน้อยริบหรี่ไม่มีแสง
เป็นสัจจังดังพี่ได้ชี้แจง ก็ย่อมแจ้งอยู่กับจิตวนิดา

ถึงจะมีที่อื่นสักหมื่นแสน ไม่เหมือนแม้นพุ่มพวงดวงยิหวา
พลางกอดเกยเชยชมภิรมยา เกษมสันต์หรรษาพาที ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ พอแดดลบพลบค่ำย่ำฆ้อง ลาพระน้องบุษบามารศรี
ลงจากอาสน์นาดกรจรลี มาเข้าที่สรงน้ำสำราญ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขสุหร่ายสายชลดังฝนตก สายอุทกธารากระยาสนาน
เสร็จสรงมาทรงสุคนธาร พนักงานพัชนีวีลม
พระฉายตั้งเทียนทองส่องสว่าง เครื่องสำอางจัดไว้ในพานถม
พวงมาลัยบุหงาแลยาดม สำหรับชมก็วางไว้ข้างองค์
พระบรรจงทรงหวีพระเกศา ผัดพักตราพอควรนวลระหง
เลือกลายอย่างภูษาเอามาทรง รัดพระองค์ลงยาราชาวดี
ห่มแพรเพลาะดำร่ำอบ หอมตรลบฟุ้งไปทั้งในที่
พวงมาลัยใส่กรพระภูมี เหน็บกริชฤทธีของเทวา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นสำเร็จเสร็จสรรพถือซับพักตร์ ลงจากตำหนักจันทน์หรรษา
ดำเนินนาดยาตรเยื้องชำเลืองมา นางส่องโคมนำหน้าคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นถึงห้องจินตะหราวาตี หยุดอยู่ที่ม่านทองสองไข
เห็นนางเมินเดินย่องเข้าห้องใน แกล้งมิให้นางรู้จะดูที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้าหวน

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
แต่เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจอยู่หลายปี ถึงราตรีตรอมจิตดังพิษปืน
สถิตแท่นแว่นฟ้าเวลาดึก ยิ่งหนาวนึกน้อยใจให้สะอื้น
แค้นอิเหนาคราวรักราวจักกลืน มากลับคืนคำมั่นที่สัญญา
ส่วนเมียเขาเคล้าเคล้นไม่เว้นว่าง ส่วนเราร้างเริศไว้ไม่มาหา
ยิ่งแค้นคั่งนั่งสะอื้นกลืนน้ำตา ทรงโศกากำสรดสลดใจ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีศรีใส
เห็นนงเยาว์เฝ้าสะท้อนถอนฤทัย พระรู้ในท่วงทีกิริยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๏ ยิ้มพลางทางนั่งบัลลังก์รัตน์ ประคองหัตถ์เชยกลิ่นจินตะหรา
เห็นแค้นขัดอัดอั้นไม่วันทา จึงตรัสว่าพี่จะเล่าให้เจ้าฟัง
ซึ่งเคราะห์กรรมจำพลัดกำจัดจาก เพราะวิบากบาปสร้างแต่ปางหลัง
จนทราบความสามพระองค์ดำรงวัง มาพร้อมพรั่งตั้งงานการพิธี
จึงทูลให้ไปรับน้องรัก มาเป็นอัคเรศเอกภิเษกศรี
ควรหรือยังคั่งแค้นแสนทวี ไม่เห็นดีบ้างหรือเจ้าเยาวลักษณ์
อย่าผินหลังนั่งเฉยอยู่เลยน้อง ที่ขัดข้องข้อไหนเจ็บใจหนัก
เอากริชพี่นี่แน่น้องรัก ตามแต่จักเชือดทำให้หนำใจ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นฤทัย นางทรามวัยวันทาแล้วพาที
ไม่ลืมคุณทูลกระหม่อมชุบย้อมเลี้ยง ได้ชื่อเสียงสมคะเนมเหสี
ไฉนพระจะมาให้ฆ่าตี น้องไม่มีขัดเคืองด้วยเรื่องไร
หรือมีผู้รู้เห็นเป็นโจทก์ ทูลกล่าวโทษว่าน้องทำไฉน
ซึ่งทรงธรรม์สัญญาว่าไว้ เล่าก็ไม่มีผิดสักนิดเลย
แต่น้องรักศักดิ์ต่ำเหมือนน้ำมาก ขึ้นท่วมปากสุดที่จะทูลเฉลย
อย่าลูบหลังซังตายภิปรายเปรย น้องก็เคยเป็นข้ามาช้านาน
เหมือนเขาเปรียบเทียบความเมื่อยามรัก แต่น้ำผักต้มขมก็ชมหวาน
ถึงยามยืดจืดกร่อยทั้งอ้อยตาล เคยโปรดปรานเปรี้ยวเค็มรู้เต็มใจ
ขออยู่เป็นข้าฝ่าพระบาท ไม่แข่งวาสนาหามิได้
เสด็จมาช้าอยู่แม้นรู้ไป จะเคืองใจพระน้องจะหมองมัว
ด้วยแรกเริ่มเดิมพระสละเสีย มิใช่เมียแล้วจะวิ่งมาชิงผัว
เห็นสูงศักดิ์นักน้องจึงต้องกลัว จะฝากตัวตามประสาเป็นข้าไท
แต่หนหลังพลั้งพลาดประมาทจิต จึงต้องผิดเพียงว่าเลือดตาไหล
แม้นมิจำตำราข้างหน้าไป จะซ้ำได้ความอายเพียงวายปราณ ฯ

ฯ ๑๖ คำ ฯ

ชาตรี

๏ เจ้าเอยเจ้าพี่ ไม่พอที่ว่ากล่าวให้ร้าวฉาน
ความรักน้องครองสัตย์ปฏิญาณ ไม่แต่งการกับพระนุชบุษบา

เจ้าก็รู้อยู่มิใช่ไม่ประจักษ์ หรือลืมรักเสียสิ้นจินตะหรา
จนเกิดศึกกึกก้องจึงต้องมา ช่วยรักษาสุริย์วงศ์ทำสงคราม
พอนางหายภายหลังรับสั่งใช้ ต้องตามไปแรมป่าพนาหนาม
จนพบองค์นงลักษณ์ประจักษ์ความ จึงทูลสามกษัตรามาจัดการ
มิปกครองน้องหญิงจะทิ้งเสีย ให้เป็นเมียข้าศึกนึกสงสาร
เจ้าก็น้องสององค์เป็นวงศ์วาน อย่าคิดการเกียจกันจำนรรจา
จะรักสองน้องรักอัคเรศ เหมือนดวงเนตรพี่ชายทั้งซ้ายขวา
ความรักเจ้าเท่ากันไม่ฉันทา อย่าสงกากินแหนงแคลงฤทัย
จงผินมาพาทีกับพี่บ้าง จะหมองหมางมึนตึงไปถึงไหน
พระว่าพลางทางประโลมลูบไล้ นี่อะไรเฝ้าปัดสะบัดมือ
เจ้าก็รู้อยู่นี่น้องเป็นของหลวง จะห้ามหวงภาษีเห็นดีหรือ
เฝ้าแค้นคิดจิตใจเหมือนไฟฮือ ไม่หายดื้อเลยแล้วหนอแก้วตา ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ โปรดเอยโปรดเกศ ขอบพระเดชพระคุณบุญหนักหนา
ซึ่งทรงศักดิ์รักสุดเหมือนบุษบา เห็นเกินหน้าน้องไปจึงไม่ยอม
อันพระนุชบุตรีเป็นที่ยิ่ง ระตูชิงรักรูปจนซูบผอม
แต่เคยเห็นเว้นหายไม่วายตรอม ทูลกระหม่อมอย่ามาเปรียบให้เทียบเทียม
ด้วยหลายปีมิได้ใกล้พระบาท คิดขยาดยังไม่หายที่อายเหนียม
โปรดเหมือนอย่างนางห้ามตามธรรมเนียม อย่าและเลียมโลมลองไม่ต้องการ

ใช่รุ่นราวสาวแส้เหมือนแม่หม้าย เช่นกับปลายอ้อยหมดที่รสหวาน
อย่าว่าดื้อถือโทษจงโปรดปราน แต่ก่อนกาลมิใช่พระไม่เคย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้โลม

๏ น้องเอยน้องรัก กระบวนหนักขึ้นกว่าเก่าเจียวเจ้าเอ๋ย
ถึงนับปีมิใช่จะละเลย เจ้าลืมเคยพี่นี้คิดยังติดใจ
ขืนว่ารักบุษบายิ่งกว่าเจ้า จนบอกเล่าตามตรงยังสงสัย
ส่วนใจพี่นี้ไม่ลืมปลื้มอาลัย จะทิ้งให้เป็นหม้ายเสียดายนัก
พระว่าพลางทางประโลมลูบต้อง ค่อยประคองอุ้มนางขึ้นวางตัก
แนบสนิทชิดชมภิรมย์รัก ต่างรู้จักเจนเชิงละเลิงลาน
เมขลาล่อแก้วแววสว่าง อสุรขว้างขวานเปรี้ยงเสียงประหาร
ทั้งฝนฟ้าอาเพศใช่เทศกาล ก็ตกซ่านเซ็นซ่าลงหน้าแล้ง
ยิ่งพรอยพรำน้ำมากเปี่ยมปากบ่อ ท่วมทั้งท่อเล็กน้อยรอยระแหง
โกสุมปทุมานบานแบ่ง ฝูงแมลงภู่ผึ้งลงคลึงเคล้า
อัศจรรย์บันดาลด้วยถ่านดับ พระเพลิงกลับติดฮือกระพือเผา
พระเอนแอบแนบองค์นางนงเยาว์ จนเลยเข้าที่หลับระงับไป ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ กล่อม

ช้า

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
ได้ร่วมรสรักร้างที่ห่างไกล อรไทชื่นชมสมคิด
อันความขุ่นเคืองเคียดเดียดฉันท์ ที่ข้อนั้นหายหมดดังปลดปลิด
เพี้ยมเฝ้าเคล้าคลึงพระทรงฤทธิ์ งอนจริตกระบิดกระบวนชวนพูดจา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมียศถา
ได้ร่วมภิรมย์สมจิตที่คิดมา พอเวลารุ่งแจ้งแสงทอง
พระโลมลูบจูบสั่งซังตาย แล้วผันผายลีลามาจากห้อง
ทรงฉลองพระบาทตาดปักกรอง ตรงไปเข้าห้องไสยา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ระเด่นจินตะหรา
จึงสั่งทั้งสองกัลยา ให้ไปเฝ้าบุษบานารี
เจ้าอย่าเคียดขึ้งหึงสา ไปวันทาเขาเถิดนะโฉมศรี
ถึงตัวข้าก็จะจรลี เจ้าไปก่อนพี่เถิดน้องรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น นางมาหยารัศมีมีศักดิ์
ทั้งสการะวาตีนงลักษณ์ บังคมก้มพักตร์แล้วทูลไป
ซึ่งจะให้ไปเฝ้าบุษบา ตัวข้ามิได้ขัดอัชฌาสัย
ต่างบังคมลาแล้วคลาไคล สาวสนมกรมในก็ตามมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ขึ้นปราสาทบุษบานารี เห็นสาวศรีเฝ้าแหนอยู่แน่นหนา
หมอบเมียงเคียงกันทั้งสองรา ก้มหน้าพากันอัญชลี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
เห็นสองกัลยานารี เทวีนิ่งนึกตรึกไตร

เห็นจะเป็นจินตะหราวาตี ให้ระเด่นสองศรีนี้มาไหว้
จึงดำรัสตรัสสั่งสาวใช้ ยกพานสลาไปให้สองนาง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้พากันอยู่ชั้นล่าง
ได้รับสั่งตั้งพานสลาพลาง ลางนางโบกปัดพัดวี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาแน่งน้อยนวลศรี
จึงตรัสปราศรัยเป็นไมตรี ด้วยสุนทรวาทีเป็นที่รัก
เจ้าหรือคือเป็นพี่ยา สังคามาระตามีศักดิ์
ทั้งทรวดทรงเอวองค์วงพักตร์ งามละม้ายคล้ายนักเสมอกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางพลางทูลนางจอมขวัญ
สังคามาระตาร่วมชีวัน เป็นน้องรองหม่อมฉันลงไป
ตัวข้าทั้งสองขอรองบาท ไปกว่าชีวาตม์จะตักษัย
ทั้งบิดรมารดาก็อยู่ไกล อรไทจงทรงปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ฟังสองสุดาพาที เทวีจึงตอบวาจา
เจ้าอย่าประหวั่นพรั่นจิต เราไม่คิดเคียดขึ้งหึงสา
จะรักเจ้าเท่าน้องทั้งสองรา ด้วยเราร่วมภัสดาเดียวกัน

ตรัสพลางทางประทานสิ่งของ แก่สองวนิดาจอมขวัญ
ธำมรงค์สร้อยสนสังวาลวรรณ ทั้งแพรพรรณต่างต่างอย่างดี
แล้วดำรัสตรัสสั่งหกธิดา จงไปเฝ้าจินตะหรามารศรี
จะให้สองนางนำจรลี อย่าให้มีรังเกียจกันสืบไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางรับของด้วยผ่องใส
ถวายบังคมลาแล้วคลาไคล พาหกนางไปมิได้ช้า ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงชวนหกนาง เยื้องย่างขึ้นปราสาทจินตะหรา
ทั้งแปดนางต่างถวายวันทา องค์ระเด่นจินตะหราวาตี

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นจินตะหรามารศรี
เห็นหกนางกัลยานารี ขึ้นมาอัญชลีก็แจ้งใจ
ว่าโฉมยงองค์ระเด่นบุษบา ให้หกนางนี้มาบังคมไหว้
จึงให้หาเข้ามาข้างใน แล้วปราศรัยไต่ถามตามกิจจา
ที่จริงจิตคิดจะไปพูดเล่น กับระเด่นบุษบาเสนหา
แต่ธุระไม่ได้ว่างห่างเวลา จึงมิได้ไคลคลาไปหากัน
ทั้งหกนางอย่าแหนงแคลงฤทัย เรามิได้รังเกียจเดียดฉันท์
จงนึกว่าร่วมวงศ์พงศ์พันธุ์ ไปกว่าชีวันจะบรรลัย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หกนางต่างบังคมประนมไหว้
ยินดีพ้นที่จะอุปมัย จึงทูลไปด้วยไวปัญญา
อันระเด่นบุษบายาจิต มิได้คิดเคียดขึ้งหึงสา
ตรัสไว้ว่าจะให้ข้าไคลคลา พอทั้งสองกัลยาไปอัญชลี
จึงให้พาข้าน้อยนี้มาเฝ้า ก้มเกล้าประณตบทศรี
ข้าขอรองบาทาฝ่าธุลี ไปกว่าชีวีจะบรรลัย

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
จึงจัดแจงสิ่งของที่ต้องใจ มาให้หกนางล้วนอย่างดี
แหวนเพชรเม็ดใหญ่มิใช่เล่น ซื้อเป็นพันบาทจากราชเศรษฐี
แหวนทับทิมถมยาราชาวดี องค์ระเด่นมนตรีประทานไว้
มรกตใบหนึ่งถึงแปดชั่ง ท่านพระคลังซื้อมาแต่เมืองใหม่
แหวนมณฑปนพเก้าอีกสามใบ ประทานให้คนละวงด้วยจงรัก
จึงดำรัสตรัสสั่งดังประสงค์ ช่วยทูลองค์บุษบามีศักดิ์
ว่าเรานี้จะไปให้พบพักตร์ ให้โฉมตรูรู้จักรักใคร่กัน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น หกนางปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ต่างรับธำมรงค์ทรงใส่พลัน แล้วบังคมคัลลามา

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงปราสาทแก้วแพรวพราย ต่างถวายบังคมก้มเกศา
ทูลความตามได้ไคลคลา ไปเฝ้าจินตะหราวาตี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นบุษบามารศรี
ทรงฟังทั้งหกทูลคดี เทวีมิได้ตรัสประการใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
ครั้นหกนางต่างคืนกลับไป อรไทสระสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ลูบไล้ขัดสีฉวีวรรณ ทรงสุคนธ์ปนสุคันธบุปผา
ภูษาทรงนุ่งหยี่สีจำปา สไบม่วงดวงชบาจินเจา
สอดสังวาลบานพับประดับพลอย ธำมรงค์ทรงก้อยทองเนื้อเก้า
แล้วนาดกรกรีดกรายพรายเพรา ชวนเหล่าสนมในไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ถึงปราสาทบุษบายุพาพักตร์ เห็นผู้คนคึกคักอยู่หนักหนา
ให้คิดขวยเขินดำเนินมา สองราชี้ทางให้นางจร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เข้าห้องเห็นระเด่นมนตรี กับบุษบานารีดวงสมร
นางเข้าไปบังคมประนมกร องค์อิเหนาเจ้านครกุเรปัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบาเพราเพริศเฉิดฉัน
จึงหยิบพานสลามาพลัน ตั้งให้นางนั้นทันใด ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
จึงกล่าวรสพจนาปราศรัยไป กับอรไทบุษบายุพาพักตร์
เราสองครองสัตย์ร่วมภัสดา ทั้งเรียงวงศ์พงศาสูงศักดิ์
พบปะที่ไหนมิได้ทัก ด้วยว่าไม่รู้จักรักใคร่กัน
ตั้งแต่วันนี้ไปวันหน้า เราอย่ารังเกียจเดียดฉันท์
มีสุขทุกข์ภัยให้บอกกัน ไปกว่าชีวันจะบรรลัย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบานารีศรีใส
รับคำจินตะหราแล้วว่าไป มิเป็นใดดอกอย่าแหนงแคลงวิญญาณ
คิดไว้ว่าจะไปพูดเล่น แต่ใช่เช่นเชื้อวงศ์ยังสงสาร
นี่ในเผ่าพงศ์วงศ์วาน เราสมานเสียให้สิ้นเขานินทา
ถ้ามีทุกข์ฉุกเข็ญเป็นไฉน ก็จะได้คิดกันเมื่อวันหน้า
เราสองครองรักร่วมชีวา ไปกว่ามอดม้วยลงด้วยกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีฟังนั่งสรวลสันต์
จึงตรัสแก่ขนิษฐาสองรานั้น เจ้าผู้ขวัญนัยเนตรเกศสุรางค์
อย่าเคียดขึ้งหึงสาเลยหนาน้อง มันจะต้องเป็นหม้ายอายผีสาง
ไกล่เกลี่ยเสียให้ดีนี่แนะนาง ถ้าจัณฑาลรานทางไม่ชอบใจ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราวาตีศรีใส
รับพระบัญชาภูวไนย อรไทถวายบังคมลา

ลุกดำเนินเดินนาดดังราชหงส์ บุษบาตามส่งจินตะหรา
ถึงประตูหูช้างทางเข้ามา นางก็ลาไปตำหนักสำนักนาง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น อิเหนาเฝ้าชมไม่แหห่าง
ไปมาหาสู่ทั้งสิบนาง มิได้ว่างเว้นสวาทขาดวัน
มีพระทัยใสโสมนัสสา องค์ระเด่นบุษบาสาวสรรค์
ยิ่งกว่านางทั้งเก้าเหล่านั้น ด้วยร่วมวงศ์เทวัญกันมา
ทั้งเป็นเพื่อนยากลำบากลำบน ต้องซุกซนซอกซอนนอนกลางป่า
จักกะแหล่นจะตายวายชีวา เพราะเที่ยวหาน้องนุชจนสุดฤทธิ์
ร่ายภิรมย์ชมรสต่างต่าง ตามอย่างกษัตริย์สุจริต
เพลิดเพลินเจริญใจอยู่เป็นนิจ มิได้คิดฉันทาราคี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๓๗

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหราทั้งสี่
เสด็จออกหมู่มุขมนตรี พร้อมเหล่าเสนีทั้งสี่เมือง
อีกทั้งโอรสแลนัดดา เข้ามาเฝ้าแหนอยู่แน่นเนื่อง
ทรงดำรัสจัดงานการบ้านเมือง ทรงว่าความตามเรื่องกฎหมายมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระตูประมอตันท้าวหมันหยา
หมอบเฝ้าคอยจ้องทั้งสองรา จะทูลลากลับไปให้พร้อมกัน
พอเป็นทีมีรับสั่งตรัสถาม จึงทูลตามใจคิดประดิษฐ์สรร
ข้าบาทขอถวายบังคมคัล คืนไปเขตขัณฑ์เวียงชัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหราเป็นใหญ่
ได้ฟังสองระตูภูวไนย ทูลลาว่าจะไปธานี

จึงมีพระบัญชาประกาศิต เราขอบจิตท่านทั้งสองศรี
มาช่วยการวิวาห์ครานี้ จงกลับไปบุรีอย่ามีภัย
อุตส่าห์สร้างกุศลขวนขวาย วัดวาบุบสลายทำเสียใหม่
จะได้เป็นเกียรติยศสืบไป ราษฎรจักได้พึ่งพา
จึงดำรัสตรัสสั่งคลังวิเศษ ไปรับของในนิเวศน์แพรผ้า
เราจัดไว้ว่าจะให้เจ้าพารา ไปเรียกเอาออกมาบัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวคลังรับสั่งใส่เกศี
ถวายบังคมคัลอัญชลี แล้วตรงไปยังที่ประตูทอง
จึงร้องเรียกเข้าไปใครอยู่นั่น พระทรงธรรม์ตรัสใช้ให้เอาของ
ชาวคลังข้างในขนมากอง ผ้ายกครุยกรองของดีดี
ลายวิลาดชาดสุหรัดจัดออกมา มีทั้งผ้าลายอย่างต่างสี
ขนมามากมายหลายกุลี ทั้งแพรสีต่างต่างอย่างเมืองบน
พวกขุนหมื่นชาวคลังนั่งตรวจตรา เรียกกันเข้ามาพากันขน
แบกมาเต็มทีสี่ห้าคน ขึ้นบนพระโรงรัตน์ชัชวาล ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหรามหาศาล
จึงตรัสสั่งชาวคลังพนักงาน ให้ประทานสองระตูผู้ภักดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สองระตูปรีดิ์เปรมเกษมศรี
ต่างคำนับรับของด้วยยินดี แล้วจึงมีมธุรสพจมาน

แก่ระเด่นมนตรีมีศักดิ์ ด้วยข้าจักไปนิเวศน์เขตสถาน
ประมอตันนั้นฝากเยาวมาลย์ บุษบานงคราญคือดวงใจ
ท้าวหมันหยาฝากราชธิดา คือระเด่นจินตะหราศรีใส
ถ้าผิดพลั้งครั้งเดียวจงอภัย พระองค์จงได้ปรานี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีเรืองศรี
ฟังสองประหมันนั้นพาที ภูมีจึงตอบวาจา
สององค์อย่าทรงพระวิตก จงยกไว้ให้เป็นธุระข้า
อันพระน้องสองศรีดวงสุดา ดังหนึ่งนัยนาชีวาลัย
ถึงผิดชอบหนักเบาจะเฝ้าสอน มิให้นางอนาทรหม่นไหม้
สองพระองค์จงเสด็จคลาไคล กลับไปพาราให้สำราญ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ศรีปัตหรามหาศาล
จึงสั่งเหล่าเจ้าจอมหม่อมอยู่งาน ไปหาสองนงคราญขึ้นมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองนางต่างรับสั่งใส่เกศา
คลานคล้อยถอยหลังบังคมลา รีบมาตำหนักนางแยกทางไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ชุบ

๏ ต่างคนขึ้นบนชานตำหนัก เห็นนงลักษณ์หมอบก้มบังคมไหว้
จึงทูลว่าพระองค์ทรงภพไตร รับสั่งใช้ให้มาเชิญไปบัดนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราบุษบามารศรี
ต่างองค์ทรงแจ้งแห่งคดี เทวีทรงเครื่องเรืองระยับ
พนักงานเครื่องอานพานสลา ยกมาเตรียมเสด็จอยู่เสร็จสรรพ
พวกข้าหลวงน้อยน้อยคอยคั่งคับ จินตะหรามารับบุษบา
สองนางต่างทรงรองพระบาท ยุรยาตรนาดกรซ้ายขวา
ข้าหลวงเชิญพระกลดรจนา โขลนจ่าห้ามคนถนนใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงซึ่งท้องพระโรงรัตน์ บังคมสี่กษัตริย์เป็นใหญ่
หมอบเรียงเคียงกันเป็นหลั่นไป คอยฟังภูวไนยจะบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระจอมภพกุเรปันอสัญหยา
จึงดำรัสตรัสสั่งทั้งสองรา จงไปหาบิดาจะคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางต่างบังคมประนมไหว้
เปิดม่านคลายผจงตรงออกไป อรไทบังคมประนมกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองระตูครั้นเห็นสองสมร
จึงตรัสด้วยวาจาอันสุนทร ดูก่อนนงเยาว์เราจะลา
เจ้าอยู่หลังตั้งจิตคิดให้ชอบ ต้องระบบคำบุราณเหมือนท่านว่า
อย่าหวงหึงขึ้งขัดต่อภัสดา ให้รักเพื่อนภรรยายิ่งกว่าตัว

ก็จะมีความสุขสืบไป ทั้งบิดาก็จะไม่มีความชั่ว
จงคิดยำเยงเกรงกลัว ถ่อมตัวจงรักภักดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นทั้งสองหมองศรี
กอดบาทบิตุรงค์ทรงโศกี เทวีครวญคร่ำร่ำไร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่

๏ จินตะหราว่าโอ้พระทรงเดช ได้ปกเกศเลี้ยงดูอยู่จนใหญ่
ไม่เคยพรากจากข้ามาแต่ไร กรรมใดได้ทำจึงจำเป็น
บุษบาว่าโอ้พระทรงศักดิ์ แต่ลูกรักจากบิดาพึ่งมาเห็น
ได้บังคมก้มเกล้าอยู่เช้าเย็น จะว่างเว้นเปล่าจิตคิดไม่วาย
จินตะหราทูลว่านิจจาเอ๋ย แต่ก่อนเคยเฝ้าบาทไม่ขาดสาย
ทั้งเช้าเย็นเป็นสุขสนุกสบาย โฉมฉายครวญคร่ำรำพันไป
บุษบาถอนจิตคิดอนาถ ต้องนิราศทุกข์ทนหม่นไหม้
ทั้งสององค์ต่างทรงโศกาลัย ครวญคร่ำร่ำไรไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวประมอตันหมันหยา
ต่างองค์ทรงปลอบธิดา เจ้าอย่าโศกาอาวรณ์
ถึงต่อพ่อจากไปก็ไว้รัก นงลักษณ์จงจำที่ร่ำสอน
บิดาจะลาไปนคร ดวงสมรค่อยอยู่สวัสดี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น จินตะหราบุษบามารศรี
ถวายบังคมคัลอัญชลี ทั้งองค์ศรีปัตหราแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สี่กษัตริย์ปัตหราเป็นใหญ่
ครั้นเพลาห้าโมงก็ครรไล เสด็จคืนเข้าไปในวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น สองระตูชื่นชมสมหวัง
ต่างเสด็จคลาไคลไม่หยุดยั้ง ไปยังมนเทียรที่ประทับ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ จึงสั่งดะหมังเสนี จงตรวจเตรียมโยธีให้เสร็จสรรพ
พวกเราที่จะไปให้กำชับ ที่โจทก์จับหนีหลบไม่พบตัว
เร่งให้ตามติดคิดค้นคว้า โรงละครบ่อนนายตราหาให้ทั่ว
แต่ไก่ขันบอกกันให้เตรียมตัว เช้ามืดขมุกขมัวเราจะไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ดะหมังบังคมประนมไหว้
รับพระบัญชาแล้วคลาไคล ออกไปจัดกระบวนใช้ถ้วนครบ
ดะหมังสองนั่งมองดูบาญชี ตามมีรายคนไปจนจบ
ทั้งเลกสมขอเฝ้าเข้าสมทบ หนีหลบมีอยู่ทุกหมู่กรม
ให้นายมุลขุนหมื่นเที่ยวตามหา บ้างปะตัวไม่มาคว้าผ้าห่ม
ผูกคออะเอะเตะเอาล้ม โคลนตมท่วมตัวหัวดังเงาะ

พวกเมืองประมอตันนั้นพานเก่ง เที่ยวตามซอกตรอกสำเพ็งริมวัดเกาะ
ปะพวกหญิงยียวนชวนหัวเราะ แย่งเพลาะชักชิงวิ่งเข้าโรง
พวกผู้ชายวายวุ่นอึงคะนึง โกรธขึ้งชี้หน้าด่าโผง
ที่ใจชั่วกลัวผู้หญิงวิ่งตะโพง ที่โป้งโหยงเกะกะจะร้องฟ้อง
พวกท้าวหมันหยามามาก ปะบ่าวฉุดกระชากลากลงถอง
จับได้ครบตัวทั่วทุกกอง ทั้งสองดะหมังนั่งตรวจตรา ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจรจา

ยานี

๏ จัดกระบวนนั่งริ้วเป็นทิวแถว ล้วนแล้วแต่งตัวโอ่อ่า
ถือธนูหน้าไม้ปืนยา กองหน้าถือธงลงยันต์
ทั้งสองเมืองเนืองแน่นตามถนน สารวัดจัดพหลพลขันธ์
ให้สีเสื้อสีธงเดินตรงกัน ดูเป็นหลั่นคั่นสลับซับซ้อน
ชาวเมืองหมันหยามาจัดรถ พร้อมหมดเรียงรายปลายสลอน
ประมอตันนั้นผูกกุญชร คอยท้าวเจ้านครทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สองระตูตื่นแต่เช้าเข้าที่สรง
ลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ ต่างทรงเครื่องประดับสำหรับกาย
ชาวประไหมสุหรีมีศักดิ์ ลงจากตำหนักแล้วผันผาย
ขึ้นเกยสุวรรณพรรณราย พร้อมพหลพลนิกายถวายกร
ต่างองค์ทรงรถคชสาร ทวยหาญขานโห่ออกกระฉ่อน
เคลื่อนคชาม้ารถบทจร จากนครกาหลังทั้งสองกอง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กราว

๏ เดินกระบวนด่วนตะบึงถึงทางแยก　พลขันธ์นั้นแตกออกเป็นสอง
ต่างองค์ตรงไปดังใจปอง　ฆ้องกลองก้องดังสังข์แตร
ต่างชมนกไม้มาในป่า　บ้างบินมาให้เสียงสำเนียงแซ่
บ้างฟักไข่ไซ้ขนบนต้นแค　ที่ลูกน้อยคอยแม่ไปหากิน
แรมร้อนผ่อนพักตำหนักไพร　ล่วงเข้าไปในด่านถึงบ้านถิ่น
สารวัดรัดเร่งราวกับบิน　ตรงเข้านครินทั้งสององค์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ลงเกยเลยขึ้นปราสาทศรี　ชวนประไหมสุหรีนวลหง
เข้าห้องสุวรรณบรรจง　ต่างองค์สุขเกษมเปรมปรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ เมื่อนั้น　สี่พระองค์วงศ์อสัญแดหวา
เสด็จออกหมู่มุขมาตยา　พร้อมมหาเสนีสี่นคร
ทั้งโอรสนัดดาเข้ามาเฝ้า　ก้มเกล้าพระทรงฤทธิ์อดิศร
มิได้เงยแหงนดูพระภูธร　ชุลีกรหมอบเรียงเคียงกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๏ ฝ่ายท้าวกุเรปันเชษฐา　ทั้งองค์ท้าดาหานราสรรค์
จึงตรัสแก่อนุชากาหลังนั้น　พี่ละนิเวศน์เขตขัณฑ์มาช้านาน
ทั้งพระน้องสิงหัดส่าหรี　จะคืนไปบุรีราชฐาน
เจ้าค่อยอยู่เวียงชัยให้สำราญ　โรไคภัยพาลอย่ายายี

ตรัสพลางทางสั่งตำมะหงง ท่านจงจัดพหลพลทั้งสี่
จะกลับไปนัคราธานี ให้พร้อมกันวันนี้อย่าได้ช้า ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตำมะหงงรับสั่งใส่เกศา
ทั้งสามคนต่างตนออกมา นั่งที่ศาลากรมวัง ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ จัดทหารสามกองเป็นถ่องแถว ล้วนแล้วถือสาตราทั้งหน้าหลัง
กรมช้างผูกช้างพลายพัง คับคั่งตั้งตามสนามใน
กรมม้าผูกพาชีชาญ เบาะอานสองหูพู่ไหว
ขุนรถผูกรถมาเตรียมไว้ คอยเสด็จท้าวไทจะไคลคลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวกุเรปันอสัญหยา
จึงชวนสองพระอนุชา เสด็จมาสรงสนานสำราญสกนธ์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ต่างองค์สรงสหัสขัดสี วารีเย็นฉ่ำดังน้ำฝน
พนักงานถวายพานพระสุคนธ์ ปรุงปนนพคุณหนุนเนื้อ
พระสอดทรงสนับเพลาเพราผจง ฉลององค์ชั้นในใส่กันเหื่อ
ชั้นนอกดอกกระจายลายเครือ เรียกว่าเสื้อทรงประพาสตาดปักกรอง
ห้อยหน้าผ้าทิพขลิบสุวรรณ รัดพระองค์ทรงกระสันเป็นลายสอง
ปั้นเหน่งแก้วแววะวับจับสีทอง ฉลักฉลุปรุช่องลงยา

ต่างองค์สอดทรงสังวาลวรรณ ทับทรวงดวงกุดั่นมีค่า
ทองกรฝังพลอยพร้อยเพราตา ทรงชฎาห้ายอดสอดสายรัด
กรรเจียกจรงอนงามอร่ามแวว ล้วนแล้วฝังเพชรเตร็จตรัส
ห้อยอุบะตันหยงทรงทัด สามกษัตริย์ประทับแท่นบัลลังก์ ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ฝ่ายท้าวกุเรปันนาถา ตรัสแก่อนุชากาหลัง
พี่จะไปเจ้าจะอยู่เวียงวัง ขอฝากฝังกะหรัดตะปาตี
ถ้าผิดพลั้งสั่งสอนเอาเถิดเจ้า อย่าว่าเราเขาเฝ้าจู้จี้
ทำผิดคิดไม่ต้องประเวณี ทุบตีเอาเถิดตามชอบใจ
ต่างองค์สั่งเสียละเหี่ยละห้อย บ้างเศร้าสร้อยทุกข์ทนหม่นไหม้
สั่งเสร็จเสด็จคลาไคล ท้าวกาหลังตามไปส่งพลัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ ขึ้นเกยสุวรรณบรรจง ต่างองค์ทรงรถเฉิดฉัน
องค์ระเด่นมนตรีกุเรปัน เป็นทัพหน้าทรงธรรม์พระบิดา
องค์ระเด่นสียะตรายาจิต เป็นทัพหน้าทรงฤทธิ์ท้าวดาหา
สุหรานากงทรงศักดา เป็นทัพหน้าท้าวสิงหัดส่าหรีไป
อันพระมเหสีสามนคร ทรงรถแอกอ่อนงอนไสว
ท้าวกาหลังทรงคานหามตามไป ส่งเสด็จท้าวไทให้พ้นเมือง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยราชรถทรง แอกอ่อนงอนระหงธงสีเหลือง
กาบเก็จเพชรวามอร่ามเรือง รักร้อยห้อยเฟื่องประเทืองตา
กระจังรายรอบเรียงเรือนรถ มรกตแก้วมณีมีค่า
สารถีขี่ขับอาชา โพกผ้าพันตะบิดถือกริชกราย
เครื่องสูงสองข้างกลางพระแสง กลองชนะทาแดงตะแบงสาย
สังข์แตรแซ่เสียงเรียงราย คับคั่งดังสายชลธี
ท้าวกาหลังหยุดยั้งเพียงประตู แลดูรถรัตน์หัตถี
ส่งเสร็จเสด็จกลับเข้าธานี สามกษัตริย์รัดรี้พลไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ล่วงแดนพารามาวันหนึ่ง ลุถึงป่ากว้างหนทางใหญ่
เป็นสามแพร่งแย่งแยกแตกกันไป จึงสั่งให้หยุดยั้งตั้งพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ฝ่ายเจ้าพนักงานพร้อมหน้า
จึงใช้ไพร่ให้ไปตัดไม้มา บ้างถางหญ้าขุดหลุมรุมประดัง
บ้างเจาะเสาเกลาฝาผ่ากลอน สามนครปลูกเสร็จสิบเอ็ดหลัง
ดาดเพดานม่านราวพวกชาววัง มาแต่งตั้งตามเคยไม่เลยละ
มีประตูเข้าออกนอกใน ตำรวจใหญ่ปลูกทิมที่ริมสระ
พวกล้อมวังดั้งทองกลองชนะ เกณฑ์กะนั่งยามตามไต้ไฟ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สามกษัตริย์ปัตหราเป็นใหญ่
ชวนโอรสนัดดายาใจ มเหสีท้าวไททั้งนั้น
ขึ้นสู่สุวรรณพลับพลา ต่างองค์สนทนาแล้วโศกศัลย์
ด้วยจะต้องพลัดพรากจากกัน ครวญคร่ำรำพันไปมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ้ปี่
๏ บุษบาว่าโอ้พระทรงศักดิ์ แต่ลูกรักจากสถานนานนักหนา
พึ่งได้พบพระบิดรมารดา กลับจะมาพลัดไปให้ได้ทุกข์
วิยะดาทูลว่ามารดาเจ้า จะโศกเศร้าเปล่าใจไม่มีสุข
กรรมใดมามีกลียุค ให้เฉินฉุกเริศร้างห่างกัน
ร่ำพลางนางทรงกันแสงไห้ สาวสนมกรมในพลอยโศกศัลย์
มเหสีทั้งสามเมืองนั้น ก็ชวนกันโศกาอาดูร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ร่าย
๏ เมื่อนั้น สามกษัตริย์ปัตหรานเรนทร์สูร
ตรัสตระโบมโลมเล้าเป็นเค้ามูล จากไปก็ไม่สูญไปทีเดียว
จะมานั่งโศกาไปว่าไร ให้ทุกข์ทนหม่นไหม้ใจแห้งเหี่ยว
ลูกผู้หญิงว่ายากลำบากเจียว พระเลยเลี้ยวสั่งมหาเสนาใน
เพลาค่ำวันนี้ตีสิบเอ็ด จัดให้เสร็จอย่าให้ทันอุทัยไข
สามกองจะต้องแยกแตกออกไป ตั้งกระบวนเสียใหม่ในบัดนี้ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศี
ออกมากะเกณฑ์กันทันที ตามมีพระราชบัญชา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สามพระองค์วงศ์อสัญแดหวา
ครั้นอุทัยไขส่องท้องฟ้า เสด็จมาสรงสนานสำราญกาย
ต่างองค์ทรงเครื่องเรืองระยับ กรจับกริชแก้วแล้วผันผาย
ขึ้นทรงรถสุวรรณพรรณราย พลนิกายสามกองโห่ร้องเกรียว
ต่างแยกมรคาคลาไคล ไปในป่ากว้างทางเปลี่ยว
สารวัดตรวจทั่วตัวเป็นเกลียว ธงเทียวโบกสะบัดเร่งรัดไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ สามทัพยับยั้งมาหลายวัน เข้าขอบเขตเขื่อนขัณฑ์กรุงใหญ่
สารถีขี่ขับรถท้าวไท ประทับกับเกยชัยหน้าพระลาน
เสด็จลงจากรถบทจร พลนิกรเหล่าขุนนางต่างไปบ้าน
มเหสีสาวสนมนงคราญ ตามเสด็จภูบาลเข้าในวัง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

ช้า

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตรึกนึกสมหวัง
ได้ว่าการงานทั่วทั้งรั้ววัง พระแต่งตั้งขุนนางวางน้ำ
กิดาหยันบรรดาข้าหลวงเดิม ทรงตั้งเติมตามที่มิได้ต่ำ
ที่แกล้วกล้าเป็นพระยาท้ายน้ำ กินคนโททองคำนั่งทำทรง
บ้างได้เป็นพระยาพระหลวง ตามกระทรวงห้วงคลังดังประสงค์
ถ้าบุญคนใหม่ใครตายลง พระองค์ให้ข้าหลวงเดิมเป็นไป
บ้างเป็นที่พระยาศรีสุริยพ่าห์ กรมม้านายพลคนผู้ใหญ่
สำหรับหัดรถาอาชาไนย ตามพิชัยสงครามสามก๊ก ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ จึงตรัสสั่งสังคามาระตา พี่ยามีจิตคิดวิตก
บิดาเจ้าชราสั่นงันงก เจ้าจงยกพวกพ้องของเจ้าไป

จะได้ช่วยว่าขานการบ้านเมือง ให้ลื่อเลื่องเฟื่องฟุ้งบำรุงไพร่
ป้องกันศัตรูหมู่ภัย อย่าให้มีเหตุเภทพาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาปรีชาหาญ
ได้สดับรับรสพจมาน จึงกราบทูลภูบาลบทรัช
ข้าบาทปรารถนาจะใคร่อยู่ สุดรู้สุดฤทธิ์จะคิดขัด
จะต้องจำใจจากพรากพลัด เหื่อโทรมโทมนัสกลัดอุรา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีมียศถา
เห็นระเด่นสังคามาระตา พักตราหมองคล้ำด้วยจำใจ
จึงตรัสว่าเจ้าอย่าน้อยจิต จะเบือนบิดคิดแชแก้ไข
ระลึกถึงพี่ยาจงคลาไคล มิเป็นใดดอกน้องอย่าหมองมน
จึงสั่งพวกภูษามาลา ให้ไปจัดชฎาเครื่องต้น
ให้ต้องตามสำรับอย่าสับสน อย่าให้ปนอื่นมาข้าไม่เอา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น พวกภูษามาลาบรรดาเฝ้า
ตัวนายรับสั่งดังไม่เบา ก้มเกล้าบังคมลาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ถึงคลังนั่งเตียงเสียงโผง เรียกพันโรงเซ็งแซ่กุญแจไข
พวกกำนัลขนของมากองไว้ นายใหญ่ใส่แว่นตาป้องหน้าดู

ไหนเครื่องทรงองค์เก่าคราวโสกันต์ เมื่อกระนั้นข้าเห็นอยู่ในตู้
พันโรงบ่นพึมพำกรรมของกู เห็นจะอยู่ในกำปั่นชั้นบน
ขึ้นกะไดไขประแจนี่แน่ละ เปิดปะปิดฝาพากันขน
ตัวนายนำหน้าผ่าฝูงคน ขึ้นบนพระโรงคัลทันใด ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น พระทรงภพกุเรปันเป็นใหญ่
เห็นเครื่องต้นขนมาตั้งดังพระทัย ประทานให้สังคามาระตา
ตรัสอำนวยอวยพรแล้วสอนสั่ง เจ้าไปยังเวียงชัยให้เร่งหา
คนฉลาดปราชญ์เปรื่องเรืองปัญญา มาเลี้ยงไว้ได้ปรึกษาหารือ
ถ้าแม้นมีศึกเสือเหนือใต้ ก็เร่งให้บอกคดีมีหนังสือ
พี่จะยกกองทัพไปรับมือ ให้แตกฮือลือชาระอาเรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาทำหน้าเศร้า
รับของทรงธรรม์ค่อยบรรเทา ก้มเกล้ารับพรแล้วถอนใจ
จึงทูลขอรอพักสักสามวัน จะให้ติดตามกันบรรดาไพร่
ลาเจ้าขุนมุลนายไปไกลไกล จะต้องตามมาให้พร้อมกัน
ทูลพลางทางถวายบังคมลา พระผู้วงศ์เทวากระยาหงัน
ยุรยาตรนาดกรจรจรัล ทรงม้าเหลืองเครื่องสุวรรณจรดล
มหาดเล็กเดินเบียดเยียดยัด แออัดเหลือหลามตามถนน
ตำรวจแห่เป็นคู่ห้ามผู้คน มิให้เดินสับสนไปมา ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงเกยเลยลงม้าที่นั่ง เสด็จยั้งหยุดอยู่ข้างหน้า
ให้หาตัวนายทั้งหลายมา สั่งให้เตรียมตรวจตราข้าไท
ทั้งกองนอกกองหน้าข้าส่วย บอกมันด้วยช่วยเอาช้างเข้ามาให้
แต่ในสามทิวาจะคลาไคล กลับไปธานีบุรีเรา
สั่งเสร็จเสด็จคืนเข้าห้องทอง นั่นแนบแอบน้องแล้วตรัสเล่า
แจ้งยุบลต้นความตามลำเนา ขอเชิญเจ้าเข้าไปในวัง
ทูลลาองค์ประไหมสุหรี ได้พึ่งพาบารมีมาแต่หลัง
ถ้าไม่ไปทูลลาดูน่าชัง ไปเสียหน่อยร้อยชั่งฟังพี่ชาย ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาโฉมฉาย
ได้ฟังสามีอภิปราย นางชม้ายเมียงหมอบแล้วตอบไป
เป็นไรนั่นฉันจะไม่ไปทูลลา เป็นเจ้าข้ากันมาแต่ไหนไหน
แต่ครั้งเป็นอุณากรรณนั้นไซร้ ท่านรักใคร่ประทานของน้องดีดี
ตรัสพลางทางสั่งนางกำนัล ไปบอกกันบรรดามีหน้าที่
เวลาบ่ายชายเย็นวันนี้ เราจะจรลีไปในวัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลได้สดับรับสั่ง
บังคมลาเดินมางังงัง ถึงประตูทรุดนั่งลงทันที
ร้องตะโกนเรียกไปใครอยู่นั่น ตะบันหมากกุกกุกลุกมานี่
ช่างนิ่งได้ไม่ขานบ้าหรือดี ดูเอาเถิดซียังมิมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันนั่งคิดปริศนา
บ้างใบ้บอกหลอกเล่ห์กันเฮฮา ตามประสาหลงโลภละโมบคิด
บ้างคิดออกบอกเพื่อนกันเบาเบา คงจะเอาแล้วนะที่พระอิฐ
เราจะไปต้องให้มิดชิด ท่านสมภารนั้นติดจะดุร้าย
พอได้ยินสำเหนียกเสียงเรียกหา นี่ใครมาลุกเดินมาเกริ่นกร่าย
เห็นสาวใช้เจ้าขุนมุลนาย ก็ยิ้มพรายถามว่ามาว่าไรเรา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลบอกคดีนี่แน่เจ้า
องค์ระเด่นกุสุมานงเยาว์ เสด็จจะเข้าไปในวังให้สั่งวอ
มหาดเล็กยามค่ำถลำถลาก เทล่วมหมากค้นคว้าหาดินสอ
จดหมายรายรับสั่งไม่รั้งรอ เขียนวอเป็นออตามกระบวน
ครั้นเสร็จส่งไปให้กรมวัง มาแต่งตั้งเตรียมไว้ในฉนวน
พวกขอเฝ้าได้ข่าวเพลาจวน ก็เดินด่วนรีบไปจะให้ทัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุสุมาทรงโฉมประโลมขวัญ
ครั้นบ่ายชายสีรวีวรรณ จรจรัลไปสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ชมตลาด

๏ ลูบไล้สุคนธ์ปนปรุง หอมฟุ้งรื่นรสนาสา
ผัดพักตร์นวลละอองดังทองทา ทรงภูษาพื้นแดงแย่งดอกลอย
ห่มสไบน้ำเงินงามงด สีสดเลื่อมสลับจับแสงสร้อย
เข็มขัดเพชรประจำยามอร่ามพลอย สะอิ้งห้อยสร้อยสังวาลบานพับ

ทองกรปะวะหล่ำธำมรงค์ สอดทรงมงกุฎเก็จเพชรประดับ
ตุ้มหูห้อยพลอยแดงแสงระยับ เสร็จสรรพจับพัดด้ามจิ้วจันทน์ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ พร้อมเหล่าสาวสรรค์กำนัลใน อรไทจึงเสด็จผายผัน
ยุรยาตรนาดกรจรจรัล สาวสนมกำนัลก็ตามไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ถึงฉนวนชวนกันหยุดอยู่ แล้วขึ้นสู่วอทองผ่องใส
พอขอเฝ้านำหน้าคลาไคล ตรงไปฉนวนน้ำตำหนักแพ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากวอสุวรรณ สาวสรรค์ส่งเสียงเซ็งแซ่
ร้องเรียกเข้าไปให้ไขประแจ นายประตูรู้แร่มาเปิดรับ
ทรงฉลองรองบาทยาตรา เสด็จมาในวังดังฉับฉับ
พวกข้าหลวงตามหลังคั่งคับ ถ้าจะนับแล้วไม่น้อยสักร้อยปลาย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ถึงปราสาทองค์ประไหมสุหรี บุษบานารีโฉมฉาย
ยุรยาตรนาดกรกรีดกราย เข้าไปถวายบังคมคัล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น บุษบานารีสาวสวรรค์
เห็นระเด่นกุสุมาลาวัลย์ เข้ามาเฝ้าจอมขวัญอัญชลี
จึงตรัสปราศรัยไต่ถามทัก น้องรักมานั่งให้ถึงนี่
เจ้ามาไยในวังวันนี้ หรือว่ามีธุระประการใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุสุมานารีศรีใส
จึงกราบทูลยุบลแต่ต้นไป ด้วยพระจอมภพไตรตรัสบัญชา
ให้องค์ภัสดาของข้านั้น คืนไปเขตขัณฑ์กับตัวข้า
จึงขอมาถวายบังคมลา ทูลพลางโศกาอาลัย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีศรีใส
ทราบว่ากุสุมาจะคลาไคล อรไทพลอยทรงโศกี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ ครั้นโศกสร่างนางสั่งพนักงาน ให้ไปจัดเครื่องอานพานพระศรี
เครื่องในใส่ถมยาราชาวดี ต่วนบางอย่างดีสักสี่พับ
ทั้งผ้าลายนอกอย่างต่างพื้น เอามาสักสิบผืนสีสลับ
เข้มขาบเขียวริ้วทองรองซับ ที่ซื้อมาห้าพับเมื่อคราวนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ชาวคลังรับสั่งแล้วผายผัน
จัดของต้องรับสั่งทั้งแพรพรรณ มาถวายจอมขวัญทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรี
จึงประทานกุสุมานารี แล้วเทวีกล่าวรสพจนา
เจ้าจะไปให้มีศรีสวัสดิ์ อย่าวิบัติเศร้าโทมนัสสา
อนึ่งเล่าเจ้าจงไปชลีลา ประไหมสุหรีฝ่ายขวานารี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น กุสุมาแน่งน้อยนวลศรี
รับประทานพานสลามาทันที ทั้งลายอย่างต่างสีแพรพรรณ
จึงทูลลาอรไทไคลคลา ไปเฝ้านางจินตะหราจอมขวัญ
ขึ้นปราสาทนาดกรจรจรัล เข้าไปอภิวันท์ทันใด ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีขวาอัชฌาสัย
เห็นระเด่นกุสุมายาใจ จึงถามไถ่เนื้อความตามคดี
ได้ยินว่าสังคามาระตา กับน้องยาจะกลับบุรีศรี
จึงตรัสเรียกนางสการะวาตี ทั้งมาหยารัศมีมาพร้อมกัน
เจ้ามาลาพี่ไว้จะไคลคลา ไปส่งอนุชาจงผายผัน
ตรัสพลางทางสั่งนางกำนัล ไปสั่งเรือม่านสุวรรณบรรจง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งดังประสงค์
กรายกรเดินหยัดดัดทรง ถึงประตูนั่งลงส่งเสียงดัง
มหาดเล็กเวรใครไปไหนหมด มิใช่ปดบัดนี้มีรับสั่ง
หรือเซอะนอนซอนซอกดอกกระมัง เรียกยังไม่มาน่ารำคาญ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันเล่นหมากรุกสนุกสนาน
กำลังตั้งหมากกลจนริมกระดาน ต่อติดคิดอ่านกันวุ่นวาย
ที่นั่งมองร้องเข้ามาขอข้าที เอาเบี้ยนี้กินอีริมแล้วทิ่มหงาย
ม้ารุกถูกคาดโคนตาย ขุนข้อยเข้าร้ายเห็นพ่ายแพ้

พอได้ยินสำเนียงเสียงร้องเรียก เคยสำเนียกในใจจำได้แน่
เดินเข้ามาบนทิมริมลับแล อะไรแม่เรียกพี่นี้ว่าไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สาวใช้แสนงอนค้อนให้
หน้าตาเช่นนี้เป็นพี่ใคร รับสั่งใช้ให้ข้ามาสั่งเรือ
พูดกันดีดีเช่นนี้ดอก กลับมาหยอกยั่วข้ามันน่าเบื่อ
ราชการงานเมืองไม่เอื้อเฟื้อ หรือไม่เชื่ออย่างไรให้ว่ามา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น กิดาหยันเสแสร้งแกล้งว่า
รับสั่งใช้แต่ไหนไหนไม่ออกมา ไปเที่ยวนอนพูดจาจนตาบวม
ว่าพลางทางหยิบสมุดดำ มือคลำหาดินสอที่ในล่วม
เขียนหวัดรัดไปใจสำรวม เหื่อจนท่วมตัวไปแล้วไคลคลา
ส่งให้กรมวังสั่งต่อไป มหาดไทยกลาโหมซ้ายขวา
จ่ายคนจนเต็มนาวา ถอยมาเทียบประทับกับแพ
บ้างร้อยสายผูกม่านเพดานดาด เสื่อสาดปูปัดจัดแคร่
พนักข้างลายปรุฉลุแร หน้าโขนแพรต่วนติดเลื่อมลาย
พู่ห้อยย้อยขาวราวกับนุ่น ดาวดุนกุดั่นพับทับด้าย
พร้อมพรูผู้คนพลพาย คอยเสด็จโฉมฉายจะยาตรา ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น โฉมยงองค์ประไหมสุหรีขวา
จึงทรงจัดสิ่งของต้องอัชฌา ประทานให้กุสุมายาใจ

จึงตรัสแก่นางสการะวาตี ทั้งมาหยารัศมีศรีใส
จะไปส่งอนุชาก็คลาไคล กุสุมาจงไปให้พร้อมกัน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สามอนงค์รับสั่งนางจอมขวัญ
ต่างองค์ทรงถวายบังคมคัล จรจรัลมาตามสนามใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงฉนวนหน้าตำหนักแพ สาวสรรค์เซ็งแซ่ตามไสว
สามนางต่างเสด็จคลาไคล ลงในนาวาหลังคาบัง
ม่านราวรอบรูดหมดมิด สนมในใช้ชิดหมอบสะพรั่ง
พวกฝีพายหัวท้ายคอยระวัง โขลนนั่งหน้ากัญญาคอยว่าคน
เครื่องอานส่งเสร็จฝีพายจ้อง โขลนร้องให้ออกบอกสามหน
พายกระชากลากเหนี่ยวจนน้ำวน ปากบ่นเอาตัวคั่วแห้งไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ โล้

๏ ครั้นถึงจึงรอเรือที่นั่ง ประทับยังตำหนักน้ำที่ทำใหม่
สามนางต่างเสด็จคลาไคล สาวสนมกรมในตามพรั่งพรู ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตานั่งสั่งการอยู่
เห็นสองพี่นางทางประตู กับโฉมตรูกุสุมายาใจ
จึงเสด็จลีลามารับ น้อมคำนับบังคมประนมไหว้
เชิญพระพี่นางพลางคลาไคล เข้าในตำหนักนั่งสั่งสนทนา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　สองนางต่างโทมนัสสา
จึงตรัสร่ำรำพันจำนรรจา　　ด้วยว่าอาลัยใจผูกพัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้ปี่
๏ โอ้ว่าอนุชามาจำจาก　　กรรมวิบากอย่างไรไฉนนั่น
แต่พลัดพรากจากบิดามาด้วยกัน　　จะนับวันที่ได้อยู่นั้นน้อยนัก
เจ้าจะไปใจพี่นี้จะขาด　　ด้วยไกลบาทบิตุรงค์ทรงศักดิ์
ยังจะซ้ำเศร้าหมองด้วยน้องรัก　　ร่ำพลางซบพักตร์ทรงโศกา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ร่าย
๏ ครั้นโศกสร่างนางสั่งดังประสงค์　　ช่วยทูลบาทบิตุรงค์นาถา
ทั้งองค์สมเด็จพระมารดา　　ว่าสองข้านี้ถวายบังคมไป
เจ้าไปขอให้จำเริญศรี　　ทั้งองค์ภคินีศรีใส
สองนางต่างสอนทรามวัย　　ด้วยพระทัยเมตตาปรานี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น　　สังคามาระตาหมองศรี
ทั้งระเด่นกุสุมานารี　　รับพรสองพระพี่ด้วยใจภักดิ์
แล้วทูลว่าตัวข้าจะใคร่อยู่　　แต่สุดรู้ด้วยรับสั่งพระทรงศักดิ์
จะขัดขืนบัญชาน่าชังนัก　　น้องรักจำใจไปตามคำ
สี่องค์ทรงสั่งสนทนา　　จนเพลาสุริยใสจะใกล้ค่ำ
สองนางสั่งเสียสอนซ้ำ　　ต่างองค์ครวญคร่ำจะจำไกล ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองนางนารีศรีใส
จึงเสด็จลีลาคลาไคล ลงในนาวาหลังคาทอง
พวกฝีพายบ่ายบากออกจากท่า โขลนจ่าส่งเสียงสำเนียงก้อง
รีบรัดเร็วบากออกจากคลอง เลยล่องโยนยาวฉาวมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ โล้

๏ ถึงแพแซ่เสียงหลวงเจ้าแม่ ให้เหล่าโขลนจุดคบทั้งซ้ายขวา
สองนางต่างเสด็จไคลคลา ตรงมาเข้าวังข้างใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ บัดนั้น เสนานายพลคนผู้ใหญ่
แต่สามยามย่ำฆ้องกลองชัย เรียกหาคนใช้ให้พร้อมกัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ จัดกระบวนกองหน้าขี่ม้าหมด ใส่เสื้อแสดสีสดดังแสร้งสรร
เหน็บกริชติดตัวโพกหัวพัน ปืนสั้นสายสอดพิรอดรัด
กองหลังตั้งตามกระบวนหน้า ใส่เสื้อสีฟ้าคาดเข็มขัด
มือถือเกาทัณฑ์สันทัด สารวัดตรวจตราขี่ม้าน้อย
ม้าที่นั่งสั่งให้ผูกลูกประสม เครื่องถมทองถักเป็นสายสร้อย
ครั้นเสร็จสรรพประทับกับเกยลอย เตรียมคอยรับเสด็จภูวไนย ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
ครั้นแสงทองส่องฟ้านภาลัย จึงเสด็จคลาไคลไปสรงชล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ไขท่อปทุมทองต้องกาย เย็นสบายกายาดังห่าฝน
ทรงกระแจะจรุงปรุงปน หอมระคนกลิ่นกลั้วยั่วยวน
จับประจงสอดทรงสนับเพลา ปักเนาทองแรพื้นแพรต่วน
ทรงภูษาอย่างใหม่ลายกระบวน เจียระบาดคาดควรค่ากรุง
ฉลององค์ทรงข้าวบิณฑ์แย่งขอ กรองศอหักทองขวางกวางตุ้ง
เข็มขัดแก้วแวววับจับสีรุ้ง สายรัดทองหุงเนื้อแปดชัด
ตาบทิศทับทรวงพวงเพชร แต่ละเม็ดเนื้อน้ำตะกั่วตัด
ทองกรแก้วเก้าเนาวรัตน์ นิ้วพระหัตถ์สอดใส่ธำมรงค์
ชฎาใหม่ได้ประทานวานซีนนี้ ล้วนมณีแวววามงามระหง
กรรเจียกจอนงอนจำหลักลายลง ห้อยอุบะตันหยงส่งกลิ่นไกล ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จสรรพจับกริชฤทธา ชวนระเด่นกุสุมาศรีใส
ยุรยาตรนาดกรคลาไคล ตรงไปเกยสุวรรณทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ พร้อมเหล่าอาชาม้าที่นั่ง คับคั่งรถรัตน์หัตถี
เสด็จลงทรงนั่งหลังพาชี กุสุมานารีนั้นขี่รถ
พวกเหล่าสาวสรรค์กำนัลนาง ขี่ช้างกูบพังทั้งหมด
ม้าพี่เลี้ยงเคียงองค์พระทรงยศ ให้เร่งรถคชามาจากเมือง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ กราว

โทน

๏ ม้าเอยม้าที่นั่ง สีสังข์เป็นพื้นผ่านเหลือง
เต้นน้อยซอยซ้ำย่ำเยื้อง ผูกเครื่องน่าชมถมละคร
สองหูพู่ห้อยบังเหียนติด พนังข้างวิจิตรทองร่อน
แต่ล้วนแก้วแววับซับซ้อน เป็นเครื่องหมอนทรงใช้ไล่มฤค
ทหารแห่โห่ลั่นสนั่นเสียง ฟังสำเนียงคึกคักดังหักศึก
ด้วยได้กลับเวียงชัยดังใจนึก อึกทึกฮึกเหี้ยมหาญคะนอง
บ้างวางใหญ่ให้แส้เสียงขริว แลเป็นทิวม้าทหารพานเคล่าคล่อง
สารวัดรัดเร่งทุกหมวดกอง เดินทางท้องทุ่งนาป่าละเมาะ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ชมดง

๏ พระชมสัตว์จัตุบาทดาษดง วิหคหงส์ส่งเสียงเพราะเจาะ
ชะนีเหนี่ยวหน่วงไม้ไล่เลาะ มีทั้งเงาะน่ากลัวเนื้อตัวดำ
โคถึกมฤคีหมีเม่น กระต่ายเต้นตามเพื่อนริมเถื่อนถ้ำ
นกยูงจับดาษดื่นบ้างยืนรำ ลงอาบน้ำไซ้ขนบนคิริน
ที่ท้องธารท่าน้ำลำละหาน อุบลบานเบญจบัวกลั้วกลิ่น
แมลงภู่ผึ้งพาภุมริน บ้างโบยบินกินรสเรณูนวล
บนฟากฝั่งดั่งแสร้งแกล้งปลูก มะเดื่อดูกดอกพะยอมหอมหวน
ให้เร่งรถคชาเพลาจวน เดินกระบวนพลม้านำหน้าไป ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ พอเวลาสายัณห์ตะวันรอน ให้พักพลนิกรน้อยใหญ่
จึงตรัสสั่งให้ตั้งพลับพลาชัย ให้แล้วแต่ในบัดเดี๋ยวนี้ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น ตัวนายรับสั่งใส่เกศี
ออกมาสั่งกันทันที บ้างวัดวาหน้าที่ทำทุกนาย
บ้างใช้บ่าวเข้าป่าหาไม้ แบกไขว่อุตลุดขุดหลุมค่าย
บ้างปลูกทิมริมเรียงรอบราย เกณฑ์ฝีพายนอนพิทักษ์รักษาองค์
ยกพลับพลาห้าห้องท้องพระโรง ดูโอ่โถงสูงตระหง่านงามระหง
แล้วผูกม่านสุวรรณบรรจง รอบวงพลับพลาข้างหน้าใน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาอัชฌาสัย
ชวนระเด่นกุสุมายาใจ ขึ้นพลับพลาชัยแล้วไสยา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตระ

๏ ครั้นอุทัยไขส่องท้องฟ้าขาว กลบเกลื่อนเดือนดาวในเวหา
บุหรงร้องก้องสนั่นอรัญวา พระตื่นจากไสยามาสรงชล
ทรงเครื่องอย่างกษัตริย์สรรพเสร็จ แล้วเสด็จทรงอาชาม้าต้น
พวกกองนอกออกหน้านำพล เร่งร้นรีบลัดตัดดงดาน ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ แรมร้อนนอนไพรได้เจ็ดวัน ถึงปักมาหงันราชฐาน
เสด็จลงจากหลังอาชาชาญ เข้าห้องพระโรงธารทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทบงสุ์ แทบบาทบิตุรงค์เรืองศรี
จึงกราบทูลเนื้อความตามมี องค์ระเด่นมนตรีบัญชามา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปักมาหงันหรรษา
จึงตรัสแก่สังคามาระตา ซึ่งเจ้ามาพ่อนี้ยินดีนัก
อันตัวของบิดาชราร่าง ก็เสื่อมสร่างยศถาบรรดาศักดิ์
จะมอบเวนราชัยให้ลูกรัก ให้ประจักษ์แก่ตาบิดานี้
ตรัสพลางทางสั่งเสนา จงแต่ราชสาราให้ถ้วนถี่
ไปทูลพระเชษฐาธิบดี เชิญพระพี่มาช่วยการวิวาห์
ทั้งท้าวเจ้าเมืองล่าสำนั้น ทรงธรรม์แจ้งจิตจะหรรษา
เป็นบิดาของนางกุสุมา เชิญเสด็จยาตรามาแต่งการ ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งดังบรรหาร
ก้มเกล้าเคารพกราบกราน ต่างคลานออกมาแล้วคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ นั่งบนศาลาลูกขุน ล้วนเจ้าคุณเหล่าพระยาหน้าใหญ่ใหญ่
ช่วยประดิษฐ์คิดราชสารไป แล้วเสร็จส่งให้ตำรวจเวร
สองนายรับราชสารา แล้วขี่ม้ารีบราวกับกราวเขน
ต่างชำนาญทางชัดจัดเจน แล้วแยกกันตามเกณฑ์ไม่หยุดยั้ง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ นายหนึ่งถึงปันจะรากัน เข้าหาเสนานั้นแจ้งรับสั่ง
ส่งสำเนาเข้าไปอ่านให้ฟัง แล้วนิ่งนั่งคอยเฝ้าเจ้าธานี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　เสนาแจ้งใจในสารศรี
จึงพากันจรจรัลทันที　　เข้าพระโรงรูจีชัชวาล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงก้มเกล้าเคารพ　　พระทรงภพปันจะรามหาศาล
จึงกราบทูลข้อคดีมิทันนาน　　แล้วคลี่สารอ่านไปทันที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า
๏ ราชสารพระศรีอนุชา　　ทูลมาใต้บาทบทศรี
ด้วยสังคามาระตาบุตรข้านี้　　จะแต่งตั้งพิธีการมงคล
ขอเชิญพระเชษฐามาด้วย　　จะได้ช่วยอวยพรสถาผล
บัดนี้เสนาประชาชน　　ต่างคนยินยอมพร้อมพรัก ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย
๏ เมื่อนั้น　　ท้าวปันจะรากันแจ้งประจักษ์
จึงโอภาปราศรัยถามทัก　　น้องรักอยู่ดีหรือมีภัย
หนึ่งเล่าข้าวกล้านาน้ำ　　ยังทำเต็มมือหรือไฉน
จงชี้แจงแถลงเล่าให้เข้าใจ　　โดยในข้อความที่ถามนั้น ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น　　ขุนตำรวจทูลไปทันใดนั่น
อันองค์พระอนุชาทรงธรรม์　　เกษมสันต์เป็นสุขทุกทิวา
ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล　　ธัญญาหารมั่งคั่งทั้งมังสา
ราษฎรสุขเกษมเปรมปรา　　จงทราบบาทาฝ่าธุลี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเรืองศรี
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนี ให้ตรวจเตรียมโยธีทั้งปวง
เราจะไปเมืองปักมาหงัน จงจัดสรรตามตำรับทัพหลวง
แจกจ่ายหมายบอกทุกกระทรวง ให้ตำรวจรีบล่วงปลูกพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งใส่เกศา
คลานคล้อยถอยตนพ้นออกมา แล้วไปยังศาลาลูกขุนใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ยานี

๏ ให้บัตรหมายจ่ายแจกเสื้อแสง พวกปืนแดงเสื้อดำที่ทำใหม่
พวกทวนทองสีตองถัดไป เหล่าธนูหางไก่ใส่สีฟ้า
พวกดาบเขนเกณฑ์เข้ากระบวนหลัง ใส่เสื้อสีครั่งดังลูกหว้า
ดาบดั้งตั้งต่อติดมา ใส่เสื้อแดงดาษดาดูน่ากลัว
จัดกระบวนทวนทบไว้ครบครัน นั่งเป็นหลั่นสารวัดจัดแจงทั่ว
บ้างสอดใส่เสื้อแสงแต่งตัว บ้างโพกหัวผ้าตะบิดกริชเหน็บพุง
พนักงานรถาเอามาเทียม ตรวจเตรียมอดนอนจนค่อนรุ่ง
ที่บิดพลิ้วหลบหนีตีกันนุง คอยท้าวเจ้ากรุงเสด็จจร ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันชาญสมร
ครั้นรุ่งรังสีรวีวร พระภูธรเสด็จมาสรงวาริน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ ทรงสุคนธ์ปนปรุงจรุงผิว พิมเสนใส่แก้สิวส่งกลิ่น
สนับเพลาปักเนาเป็นนาคินทร์ ภูษาแย่งครุฑบินจับนาคา
สอดใส่ฉลององค์ทรงประพาส เจียระบาดตาดสีมีค่า
เข็มขัดสายประจำยามอร่ามตา ลงยาฝังพลอยพร้อยพราย
ทับทรวงดวงดอกลายกุดั่น ตาบทิศเวียนวันกระสันสาย
สอดทรงทองกรมังกรกลาย ธำมรงค์เรือนรายริมเพชร
ทรงมงกุฎบุษย์เหลืองประเทืองแสง กรรเจียกจอนพลิกแพลงกาบเก็จ
เหน็บกริชติดพันกัลเม็ด สรรพเสร็จเสด็จมาหน้าพระลาน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ขึ้นเกยสุวรรณบรรจง พร้อมเหล่าจัตุรงค์ทวยหาญ
เสด็จขึ้นรถทรงอลงการ ให้เคลื่อนพลจากทวารเวียงวัง

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยราชรถทรง กำกงลายกระหนกกระจกฝัง
เทพประนมพรหมเรียงรอบบัลลังก์ รายกระจังตั้งติดปิดทอง
งอนงามธงสามชายสะบัด เทียมกัณฐัศว์เผ่นโจนโผนผยอง
สารถีขี่ขับตามทำนอง ชักรถไวว่องดังล่องลม
เครื่องสูงรายเรียงเคียงข้าง พระกลดหักทองขวางด้ามถม
กลองชนะแตรสังข์ดังระงม พ้นนิคมแว่นแคว้นแดนพารา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมดง

๏ พอเข้าป่าพาใจให้ชื่น หอมรื่นดอกดวงพวงบุปผา
สาวหยุดพุดจีบปีบจำปา กรรณิการ์มหาหงส์ชงโค
ลำดวนดอกดกตกเต็ม ยี่เข่งเข็มสารภียี่โถ
รสสุคนธ์ปนมะลิผลิดอกโต ดอกส้มโอกลิ่นเกล้าน่าดม
มะลิวัลย์พันกิ่งมณฑาเทศ แก้วเกดดอกดกตกอยู่ถม
บนเนินเขาล้วนเหล่าลั่นทม ดอกสุกรมยมโดยโชยรส
พิกุลบุนนาคมากมี ตามทางหว่างวิถีสีขาวสด
ชมพลางทางเร่งรีบรถ เลียบตามบรรพตเชิงคีรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ ถึงด่านเมืองปักมาหงัน เสียงพหลพลขันธ์อึงมี่
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนี ให้ตั้งที่ประทับพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนีรับสั่งใส่เกศา
ออกมาเกณฑ์กันดังบัญชา ครั้นเสร็จสรรพกลับมาทูลท้าวไท ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเป็นใหญ่
เสด็จขึ้นสู่พลับพลาชัย แทบใกล้ตระพังฝั่งน้ำ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น ฝ่ายทูตถือสารไปล่าสำ
รีบรุดหยุดม้าพอกินน้ำ ครั้นพลบค่ำถึงด่านบ้านตัวนาย

เข้าไปหาบอกกล่าวเล่าเนื้อความ แจ้งตามสาราพระภาสาย
นั่งพูดจากันบรรยาย แล้วนอนผ่อนสบายในราตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ ตระ

๏ ครั้นรุ่งแสงสุริยาการ้อง ทั้งสองเชิญราชสารศรี
ต่างมาขึ้นหลังพาชี ตรงเข้าบุรีล่าสำนั้น ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากหลังม้า สองนายจึงพากันผายผัน
เข้าหาเสนาผู้ใหญ่พลัน เรียนเรื่องราวนั้นให้แจ้งใจ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนานายพลคนผู้ใหญ่
ครั้นได้แจ้งตระหนักประจักษ์ใจ จึงพาเข้าไปพระโรงธาร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ ครั้นถึงจึงประณตบทเรศ ทูลเหตุเรื่องความตามราชสาร
หยิบแว่นตามาใส่แล้วกราบกราน คลี่สาราอ่านถวายพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ช้า

๏ ศุภสารสุนทรีศรีสวัสดิ์ จอมกษัตริย์เมืองปักมาหงัน
ให้ทูตนำสารามาอภิวันท์ ทูลองค์ทรงธรรม์ให้ทราบการ
บัดนี้สังคามาระตา กับระเด่นธิดามาสู่สถาน
คิดไว้ว่าจะให้แต่งงาน จึงมีราชสารมาทั้งนี้
ขอเชิญท่านท้าวเจ้านคร มาช่วยอวยพรเจริญศรี
จะได้อยู่เป็นสุขสวัสดี ตามพิธีบุศยามาแต่ไร ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท่านท้าวล่าสำเป็นใหญ่
ครั้นทราบสารเบิกบานหฤทัย จึงปราศรัยไต่ถามตามเหตุการณ์
แล้วตรัสสั่งเสนาสามนต์ ให้ตรวจเตรียมรี้พลทวยหาญ
เราจะไปในรุ่งทิวาวาร แล้วภูบาลเข้าในไพชยนต์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น เสนาพากันกลับสับสน
ผู้รับสั่งมานั่งที่เพิงพล ให้เกณฑ์คนเข้ากระบวนถ้วนอัตรา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ยานี

๏ เกณฑ์ทหารถือธงลงยันต์ ใส่เสื้อสีจันทร์เดินหน้า
พลปืนพื้นเสื้อสีฟ้า เขนงดินศิลาหน้าเพลิงไก
พลทวนล้วนเสื้อเขียวขาบ พลดาบเสื้อแสดสอดใส่
พลดั้งตั้งต่อติดไป ใส่เสื้อสีไพรไม่ปะปน
พนักงานรถาเอามาเทียม ตรวจเตรียมพร้อมสรรพกับพหล
สารวัดจัดแจงผู้คน เกลื่อนกล่นทั่วไปทั้งในวัง ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวล่าสำตรองตรึกนึกสมหวัง
ไสยาสน์เหนืออาสน์บัลลังก์ แว่วสำเนียงเสียงระฆังกังสดาล
บรรทมตื่นฟื้นฟังนาฬิกา พอเวลาประจุสมัยไก่ขันขาน
เสด็จเข้าที่สรงชลธาร พนักงานถวายพานภูษาทรง ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

โทน

๏ ทรงขันลงยาราชาวดี ตักวารีชำระสระสรง
แล้วลูบไล้สุคนธาอ่าองค์ สองทรงสนับเพลาเพราพราย
ทรงภูษาเขียนสุวรรณกระสันรัด คาดเข็มขัดประจำยามติดสามสาย
ผ้าทิพย์ขลิบตาดเลื่อมลาย เจียระบาดชาติบุ้มบ่ายลายทอง
สอดทรงฉลององค์พื้นม่วง ดอกดวงสดสีไม่มีหมอง
ทองกรเก้ารอบลำยอง ทับทรวงแสงส่องสังวาลแวว
ทรงชฎาดอกดวงพวงเพชรห้อย กุณฑลทัดจัดพลอยเป็นถ้องแถว
เหน็บกั้นหยั่นกัลเม็ดเสร็จแล้ว คลาดแคล้วออกมาข้างหน้านั้น ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เสมอ

ร่าย

๏ ขึ้นเกยเลยลงรถที่นั่ง คับคั่งหมู่พหลพลขันธ์
จุดปืนฉัตรชัยให้สำคัญ เดินขบวนตามกันเป็นหลั่นไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

โทน

๏ รถเอยรถจำหลัก ธงปักปลายงอนงามไสว
ดุมวงกงกำอำไพ เทียมด้วยมโนมัยไว้หน้าตา
สารถีขี่ขับไวว่อง เคล่าคล่องเคยขับสำหรับขา
จามรชอนตะวันกั้นสุริยา ชุมสายซ้ายขวาเดินหน้ารถ
ฆ้องกลองแตรสังข์ดังระงม ในพนมพนาวาปรากฏ
รถประเทียบตามกันเป็นหลั่นลด เร่งรถยาตราเข้าป่าไป ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

ชมดง

๏ เดินทางตามหว่างศิขเรศ ที่ประเทศลำเนาเขาใหญ่
เป็นหุบเหวห้วยหินดินอุไร น้ำใสไหลเชี่ยวเรี่ยวแรง
ที่หินหักหกห้อยย้อยหยัด น้ำพัดซัดเซาะเป็นเกาะแก่ง
บนฟากฝั่งชลธาร์ศิลาแลง ดูดาษแดงดื่นดงพงพนัส
ไม้ดอกงอกงามเงื้อมคีรี ดูท่วงทีดีดังต้นไม้ดัด
ตะขบข่อยขึ้นเบียดเยียดยัด เอาไว้ตัดเมื่อมาจำป่าไว้
ชมพลางทางเร่งรถทรง ดั้นดงเดินมาในป่าใหญ่
สารวัดรัดเร่งพลไกร เดินไปตามทางหว่างคีรี ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ร่าย

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเรืองศรี
เนาในพลับพลาพนาลี แว่วเสียงโยธีนี่นัน
เกรงกริ่งนิ่งนึกตรึกเหตุผล จึงตรัสสั่งเหล่าพหลพลขันธ์
จงขึ้นม้ารีบไปในไพรวัน ดูสำคัญถามไถ่ใครยกมา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เหล่าทหารชาญชัยใจกล้า
รับสั่งแล้วบังคมลา ขึ้นม้าสีมอปล่อยห้อไป ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงถามคนถือธง นี่รีบรัดจัตุรงค์จะไปไหน
ใครเป็นนายนำพลสกลไกร จงเล่าไปตามจริงอย่านิ่งนาน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น คนธงผู้ใหญ่ใจเหี้ยมหาญ
จึงบอกกล่าวเล่าไปให้แจ้งการ ภูบาลล่าสำนำพลมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนาได้ฟังไม่กังขา
ชักบังเหียนหันกลับแล้วขับม้า กระทืบโกลนโผนมาพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงจึงลงจากม้า แล้วเข้ามาบังคมประนมไหว้
ทูลท้าวเจ้าตนแต่ต้นไป โดยในข้อความตามกิจจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันหรรษา
จึงตรัสสั่งมหาเสนา จงไปเชิญเข้ามาพลับพลาชัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกมาขึ้นม้าแล้วคลาไคล ตรงไปกองทัพฉับพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงลงจากพาชีชาญ เข้าไปกราบกรานขมีขมัน
ทูลว่าท้าวปันจะรากัน ให้มาเชิญทรงธรรม์ไปพลับพลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ท้าวล่าสำนาถา
ได้ฟังยินดีปรีดา ให้เร่งรถาคลาไคล ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ ครั้นถึงหยุดรถรอรั้ง ประทับยังพลับพลาทองผ่องใส
จึงดำเนินเดินตรงเข้าไป นั่งใกล้ท้าวปันจะรากัน
ต่างคำนับกันตามประเพณี ถ้อยทีปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
ต่างองค์ปราศรัยไถ่ถามกัน ถึงเขตขัณฑ์เขื่อนคูหมู่ภัยพาล ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเกษมศานต์
สนทนาปราศรัยกันช้านาน แล้วภูบาลตรัสสั่งทูตที่มา
ให้เข้าไปบอกข่าวเจ้านคร ว่าเราจรจากเมืองมาคอยท่า
รีบมารีบไปอย่าให้ช้า จงแจ้งกิจจาดังนี้ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ บัดนั้น สองทูตรับสั่งใส่เกศี
ต่างบังคมคัลอัญชลี มาขึ้นพาชีตีตะบัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๏ วางใหญ่ให้แส้เสียงขวิว ม้าโขยกโดดปลิวถึงเขตขัณฑ์
ลงจากอัสดรจรจรัล เข้าหาเสนานั้นแจ้งกิจจา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น เสนานายใหญ่ซ้ายขวา
แจ้งความตามข้อคดีมา แล้วจึงพากันเข้าเฝ้าภูมินทร์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ คลานหมอบยอบกายถวายกร แล้วกราบทูลภูธรให้ทราบสิ้น
สองนครจรจากนคริน ประทับถิ่นปลายด่านชานนคร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปักมาหงันสโมสร
สั่งให้เตรียมเสนาพลากร เราจะจรออกไปรับฉับไว ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ บัดนั้น เสนารับสั่งบังคมไหว้
ออกมาเรียกหาข้าไท วิ่งไขว่หากันให้ทันที
พวกตำรวจตรวจตรัสถือมัดหวาย บ้างหอกหายถามหาออกอึงมี่
กรมแสงจัดแจงเป็นสิงคลี รักษาองค์วิ่งตะลีตะลานมา
กรมวังสั่งให้เตรียมพระวอไว้ วิ่งไขว่ชุลมุนวุ่นนักหนา
ด้วยว่าเป็นการด่วนจวนเวลา ต่างมาคอยองค์พระทรงยศ ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เจรจา

๏ เมื่อนั้น ท้าวปักมาหงันครั้นพร้อมหมด
จึงสระสรงคงคาสุธารส แป้งสดหอมฟุ้งจรุงใจ
พนักงานตั้งพานพระภูษา แต่งพระองค์อลงการ์ผ่องใส
ทรงเครื่องสรรพเสร็จเสด็จไป อนงค์ในตามส่งขึ้นทรงวอ
ชาวมาลาตัวนายถวายพระกลด ตามเสด็จมาหมดทั้งมดหมอ
วิ่งตามเป็นยืดหืดขึ้นคอ บ้างหัวร่อคิกคักผลักไสกัน ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงประทับพลับพลาที่หน้าด่าน ภูบาลปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
เข้าไปเคารพอภิวันท์ พระเชษฐาทรงธรรม์ธิบดี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเรืองศรี
จึงปราศรัยอนุชาพาที ต่างองค์ยินดีปรีดา

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปักมาหงันหรรษา
จึงเชิญท้าวล่าสำกับพี่ยา ให้ไคลคลาพาพลเข้านคร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันชาญสมร
ทั้งท้าวล่าสำฤทธิรอน ต่างองค์บทจรขึ้นทรงรถ
จึงให้เดินพยุหบาตรยาตรา เลิกทศโยธามาจนหมด
ท้าวปักมาหงันนั้นตามรถ กั้นพระกลดหักทองขวางมาข้างท้าย ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๏ ถึงประทับกับเกยริมตำหนัก ท้าวปักมาหงันก็ผันผาย
นำเข้าพระโรงคัลพรรณราย เสนาขวาซ้ายถวายกร
ต่างองค์สนทนาพาที สุขเกษมเปรมปรีดิ์สโมสร
จะตั้งการภิเษกสยุมพร ให้ถาวรพูนสวัสดิ์กำจัดภัย
จึงตรัสสั่งโหราบรรดาอยู่ จงเร่งดูฤกษ์ยามตามวิสัย
จะเสกสองครองสมบัติฉัตรชัย เมื่อวันไรฤกษ์พาเพลาดี ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ

๏ บัดนั้น โหรคำนับรับสั่งใส่เกศี
ลงลัคน์จันทร์ชันษานาที ตามคัมภีร์โฉลกโชคชัย

จึงทูลว่าห้าค่ำอำมฤค จะก้องกึกโกลาสุธาไหว
แม้นเกิดเหตุเภทพาลประการใด ขอให้สังหารผลาญชีวา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระปิ่นเกศเขตขัณฑ์หรรษา
จึงตรัสสั่งทั้งสี่เสนา จะตั้งการวิวาห์สักห้าวัน
จงปลูกโรงพิธีอภิเษก ใส่เอกฉัตรชัยไอศวรรย์
มีการเล่นเต้นรำระบำบรรพ์ เหมือนกันกับเราคราววิวาห์
ให้พวกพ้องสองเมืองที่มาช่วย สมทบด้วยไพร่นายซ้ายขวา
ครั้นเสร็จสั่งทั้งสามกษัตรา ต่างลีลาเข้าห้องทองประทม ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น พวกเสนามาทิมริมสนม
พร้อมพรั่งสั่งเวรเกณฑ์ระดม เลกขุนนางต่างกรมสนมใน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น พวกหมื่นขุนมุลนายน้อยใหญ่
ต่างจัดแจงแบ่งปันกันไป เร่งรัดตัดไม้มาใช้การ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ ตัดไม้

ยานี

๏ ปลูกโรงพิธีสิบสี่ห้อง ที่ท้องสนามหน้ามหาสถาน
ห้อยโคมโขมพัสตร์ดัดเพดาน ผูกม่านสุวรรณกั้นกำบัง
แล้วตั้งเครื่องพระสำอางอย่างเอก เทียนภิเษกเสาวรสกลศสังข์
ทั้งแท่นรัตน์ภัทรบิฐบัลลังก์ พระเต้าตั้งแปดทิศติดเทียนชัย

ทั้งกองทองกองแก้วแพร้วพร่าง กั้นกางเศวตฉัตรจำรัสไข
ราชวัติฉัตรแก้วแววไว เตรียมไว้พร้อมพรักพนักงาน
พวกที่ถูกปลูกโรงรำเต้น ลากเข็นแบกขนอลหม่าน
บ้างใส่สอดรอดพรึงกรึงกระดาน เสียงขวานสิ่วลั่นสนั่นดัง ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ เจรจา

ร่าย

๏ ครั้นถึงวันงานการวิวาห์ ชีพราหมณ์พฤฒามาพร้อมพรั่ง
เหล่าพวกสังฆ์การีตีระฆัง ไปเร่งสังปะลิเหงะทั้งปวงมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันหรรษา
ครั้นจวนใกล้ได้ฤกษ์เวลา จึงสั่งให้ลูกยาสรงวารี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สังคามาระตาเรืองศรี
รับสั่งทรงธรรม์อัญชลี มาเข้าที่โสรจสรงคงคา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

โทน

๏ เสด็จเหนือแท่นสุวรรณบัลลังก์ พราหมณ์ถวายน้ำสังข์ซ้ายขวา
สำอางองค์สรงชลสุคนธา ทรงภูษาค่าเมืองเรืองระยับ
ฉลององค์ทรงรัดครัดเคร่ง คาดปั้นเหน่งเปล่งเม็ดเพชรประดับ
ผ้าทิพย์ขลิบทองรองซับ สวมสังวาลบานพับสลับพลอย
ตาบประดับทับทรวงดวงแก้ว พราวแพร้วแวววิ่งดังหิ่งห้อย
ทองกรเก็จเพชรกระจ่างพร่างพร้อย เรียบร้อยธำมรงค์วงวาว

แล้วทรงพระมหามงกุฎ ประดับบุษราคัมน้ำขาว
กรรเจียกซ้อนจอนแก้วแพรวพราว งามราวกับเทวัญชั้นฟ้า ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ ครั้นเสร็จสรงทรงเครื่องเรืองรอง พราหมณ์ประคองสองฝ่ายซ้ายขวา
จากมณฑลพิธีลีลา เสด็จมาที่เฝ้าเจ้ากรุงไกร ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ พราหมณ์นอก

๏ เมื่อนั้น ท้าวปันจะรากันเป็นใหญ่
ชวนพระวงศ์พงศาเสนาใน แห่ห้อมล้อมไปโรงพิธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ กลองโยน

๏ ครั้นถึงจึงนั่งบัลลังก์อาสน์ พระหน่อนาถนั่งประณตบทศรี
แวดล้อมพร้อมพวกพราหมณ์ชี โหราตีฆ้องลั่นเป็นสัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์ประไหมสุหรีมียศถา
จึงให้สี่พี่เลี้ยงเคียงธิดา ให้สรงน้ำมุรธาสุราลัย ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ พราหมณ์เข้า

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมาอัชฌาสัย
คิดสะเทินเขินขวยแข็งใจ เสด็จไปสรงสหัสนัทที ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๏ ลูบไล้สุคนธ์ปนทอง สี่พี่เลี้ยงเคียงประคองขัดสี
ทรงสำอางสางเกล้ามาลี ผัดฉวีวรรณเปล่งดังเพ็งจันทร์

นุ่งภูษาค่าเมืองเครื่องใหม่ ห่มสไบใยบัวดูคมสัน
คาดเข็มขัดรัดสะอิ้งโอบพัน พลอยกุดั่นดวงแก้วแววไว
สอดสังวาลบานพับซับซ้อน ทองกรแก้วกระจ่างสว่างไสว
สร้อยนวมสวมพระศออรไท แล้วสอดใส่มงกุฎพระบุตรี
ธำมรงค์ทรงพระหัตถ์ตรัสเตร็จ ทับทิมเพชรพรรณรายหลายสี
แล้วพี่เลี้ยงเคียงคลอจรลี มาเฝ้าพระชนนีที่ห้องใน ฯ

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๏ เมื่อนั้น องค์พระมารดาอัชฌาสัย
ปลอบประโลมลูกน้อยกลอยใจ มาจะไปเข้ามณฑลพิธี ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ระเด่นกุสุมามารศรี
ให้ครั่นคร้ามขามเขินสะเทินที เทวีมิใคร่จะไคลคลา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น องค์พระชนนีเสนหา
จึงโอนอ่อนผ่อนผันจำนรรจา พระบิดาจะคอยแก้วกลอยใจ
แล้วจูงกรพระบุตรีลีลาศ ประยูรญาติแห่ห้อมล้อมไสว
พร้อมพรักนักสนมกำนัลใน เสด็จไปเข้ามณฑลพิธี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๏ ครั้นถึงจึงนั่งข้างเบื้องซ้าย น้อมถวายประณตบทศรี
พอได้ฤกษ์งามยามดี โหรตีฆ้องชัยให้สัญญา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
จึงจูงกรสังคามาระตา กับระเด่นกุสุมาลาวัณย์
ให้นั่งเหนือกองทองกองแก้ว ผ่องแผ้วพรรณรายฉายฉัน
ให้สององค์ทรงเกี่ยวก้อยกัน แล้วทำขวัญขานโห่เป็นโกลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เวียนเทียน

๏ เวียนเอยเวียนเทียน ให้เวียนซ้ายส่งวงมาขวา
ประโคมอินทเภรีปี่ชวา แตรสังข์บังกะล่ามลายู
กลองตะโพนโทนทับกระจับปี่ มโหรีเรื่อยเพราะเสนาะหู
โหราพฤฒามาตย์ราชครู ใส่พลูคะแนนแว่นเทียนชัย
พวกท้าวนางต่างคำนับรับส่ง เวียนวงวันทาอัชฌาสัย
บำเรอรับขับร้องทำนองใน ปี่ไฉนเสนาะเพราะสำเนียง
มโหระทึกกึกก้องกลองชนะ ปิ่งปะเปิงครึ่มกระหึมเสียง
ทั้งฉิ่งกรับขับกล่อมพร้อมเพรียง สนั่นเวียงวันงานการวิวาห์
ฝ่ายพวกเล่นเต้นรำโรงนอก ต่างออกโรงประชันหรรษา
บ้างเชิดฉาวกราวเขนเจรจา ชาวพาราดูงานสำราญครัน ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ประโคม

๏ ครั้นเวียนเทียนสำเร็จเจ็ดรอบ ตามระบอบเสร็จสมภิรมย์ขวัญ
โหรารับดับเทียนโบกควัน ถวายจันทน์จุณเจิมเฉลิมพักตร์
ต่างอำนวยอวยชัยให้พระเดช ปราบประเทศทั่วไปทั้งไตรจักร
ได้สืบวงศ์พงศาสุรารักษ์ เป็นพำนักโลกาทั้งธาตรี ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น ท้าวปักมาหงันเรืองศรี
มอบสมบัติขัตติยาธานี ให้ว่าที่แทนองค์พระทรงธรรม์ ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ

๏ เมื่อนั้น สองกษัตริย์รับสั่งนรังสรรค์
พระลงจากกองแก้วแพรวพรรณ นางลงจากกองสุวรรณทันใด
ต่างองค์ตรงมาหน้าที่นั่ง ถวายบังคมลาอัชฌาสัย
พระมารดาพานางไปข้างใน สี่กษัตริย์เสด็จไปออกพลับพลา ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๏ บัดนั้น พนักงานการเล่นทุกภาษา
ล้วนฝึกหัดจัดสรรกันมา เข้าไปเล่นหน้าพลับพลาพลัน ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เจรจา

๏ บัดนั้น หญิงชายชาวพหลพลขันธ์
เป็นหมู่หมู่ดูงานการประชัน เสียงครื้นครั่นสรวลเสเฮฮา
พวกหนุ่มหนุ่มกลุ้มเกลื่อนกลางถนน เที่ยวดูคนเดินกรายซ้ายขวา
เห็นสาวสาวชาวบ้านนอกคอกนา เข้าพูดจาลดเลี้ยวเกี้ยวพาน
ทั้งพวกพ้องสองทัพก็เที่ยวเกลื่อน บ้างคบเพื่อนผูกรักสมัครสมาน
เสียงอึงอื้อซื้อสุรากินหน้าร้าน สาบานพันผูกเป็นลูกเกลอ
พวกอุบาทว์ชาติชั่วหัวไม้ ไม่กลัวใครไพร่ผู้ดีตีเสมอ
เที่ยวแทรกเสียดเบียดเขาเกาคะเยอ ใครเลินเล่อฉวยผ้าหนีหน้าไป
พวกผู้หญิงชิงที่ดูโขนหุ่น เถียงกันวุ่นค้อนควักผลักไส
บ้างปล้ำปลุกลุกล้มเกลียวกลมไป ตำรวจไล่ตีฉาวกราวเกรียว ฯ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๏ ครั้นราตรีมีหนังประชันฉาว ทั้งหนุ่มสาวแซ่ซ้องท่องเที่ยว
บ้างเดินอ้อมด้อมคดลดเลี้ยว บ้างตามเกี้ยวกันพลางในกลางคืน
จุดดอกไม้ไฟสว่างช้างร้อง เสียงแซ่ซ้องสับสนผู้คนตื่น
เสียงสนั่นลั่นพิลึกครึกครื้น ทั้งกลางคืนกลางวันสนั่นไป ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เจรจา

๏ ครั้นสิ้นฤกษ์งานการวิวาห์ ทั้งสองกษัตราอัชฌาสัย
เลิกทัพกลับพหลพลไกร ตรงไปนครเหมือนก่อนมา ฯ

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ช้าปี่

๏ มาจะกล่าวบทไป ถึงอิเหนาเผ่าพันธุ์อสัญหยา
แต่เสร็จส่งองค์สังคามาระตา กับระเด่นกุสุมาให้ถาวร
ทั้งแว่นแคว้นแดนชวาอาณาเขต เกรงพระเดชนอบนบสยบสยอน
คิดรำพึงถึงระตูภูธร แต่ปางก่อนต่างถวายบุตรชายมา
จำจะให้ไปบุรีมีคู่ สืบวงศ์พงศ์ระตูไปภายหน้า
จึงตรัสสั่งคลังภูษามาลา ให้จัดเครื่องเสื้อผ้ามาประทาน
ให้เจ็ดองค์วงศ์ระตูที่อยู่ด้วย ได้เคยช่วยชิงชัยแรมไพรสาณฑ์
มีความชอบรอบรู้ราชการ ไปอยู่ด่านเขตแดนแทนบิดา
อันระเด่นกุดารัศมี กับกุดาปาตีกุดาวะหา
ทั้งสามนี้พี่น้องร่วมท้องมา เป็นบุตรท้าวสะมาหรังทั้งนั้น
อันระเด่นวิยาหยาที่มาอยู่ บุตรระตูตะมาเสรังสรรค์
แต่ระเด่นสุหราวาตีนั้น เป็นบุตรท้าวกะปาหงันถวายไว้

ทั้งสุหรันติกาหราดาหยน ทั้งเจ็ดคนกิริยาอัชฌาสัย
ปูนบำเหน็จเสร็จสรรพส่งกลับไป อยู่เวียงชัยช่วยรักษาประชาชน ฯ

ฯ ๑๔ คำ ฯ กราวรำ เลิก

เพลงยาว

๏ อันอิเหนาเอามาทำเป็นคำร้อง สำหรับงานการฉลองกองกุศล
ครั้นกรุงเก่าเจ้าสตรีเธอนิพนธ์ แต่เรื่องต้นตกหายพลัดพรายไป
หากพระองค์ทรงพิภพปรารภเล่น ให้รำเต้นเล่นละครคิดกลอนใหม่
เติมแต้มต่อติดประดิษฐ์ไว้ บำรุงใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ตั้งแต่หนึ่งถึงสี่สิบห้าเล่ม เขียนเต็มตัวดีดินสอสิ้น
ได้ลอกต่อต่อมาเป็นอาจิณ ใครยลยินยืมไปอย่าให้ยับ
พากเพียรเขียนยากลำบากลำบน ต้องซุกซนเต็มประดาหาฉบับ
เสียเลี่ยงโผโล่ลายหลายพับ จึงกำชับว่าไว้พอให้รู้
ครั้นจะขัดทัดทานไม่ให้เล่า ก่นแต่เฝ้าว่าขานรำคาญหู
นักเลงอ่านพาลเขลาข้างเจ้าชู้ พอใจดูสมพาสมาตุคาม
บ้างมากวนล้วนจะเอาที่เข้าห้อง ฉวยได้คล่องต้องจิตคิดย่าม
ยืมต่อยอส่งบ่งความ เจ้าของตามใจนักมักยับเอย ฯ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

จบบทอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๒ เท่านี้